

14180

LOPEZ

INSTRUT.

Negociaciones

BIBLIOTECA
Yala DE LA *1.ª*
Universidad de Salamanca.
Est. *1.ª* Caj. *6.* Núm. *25.*

614605387

26

Gala 1^a

BIBLIOTECA
DE LA
Universidad de Salamanca.
Est. Lo. Caj. 6 - Núm. 25

1^a

14180

INSTRVCTORIVM
NEGOTIANTIVM DVO:
BVS CONTENTVM LIBRIS,

Fratre Ludouico Lopez, in Sacra Theologia Magi-
stro, Ordinis Prædicatorum huius Prouinciæ
Hispaniæ Autore.

*Ubi de Contractibus, et Negotiationibus quaestiones, earumq; resolutiones
perutiles quidem atq; necessariae præponuntur, accurateq; discutiuntur, et tradun-
tur, præsertimq; tam modernorum quàm antiquorum opinionibus libratis
atq; perpensis statuitur veritas, tam Sacra Theologia, quàm
Iuri Canonico, et Ciuili concinnior utriusq; facul-
tatis tyronibus magnam lu-
centiæ allatura.*

Num. ~~149~~ Cap. ~~1~~

Num. ~~149~~

Anno

1589

Cum Priuilegio.

SALMANTICÆ

Excudebat Cornelius Bonardus

*Sumptibus Claudi Curlet Sabaudiensis Bibliopola, e regione scholarum maiorum commo-
rantis, sub insigni Cucurbita aurea.*

Esta tallado en

cada pliego.

INSTITVTIONVM
NEOPLATONICARVM
AVS CONSTITVTVM

Franc Ludouico Lopez in sacra Theologia
Hic Ombriae in nouissima editione
Hic Ombriae

1688
1689
1690
1691
1692
1693
1694
1695
1696
1697
1698
1699
1700
1701
1702
1703
1704
1705
1706
1707
1708
1709
1710
1711
1712
1713
1714
1715
1716
1717
1718
1719
1720
1721
1722
1723
1724
1725
1726
1727
1728
1729
1730
1731
1732
1733
1734
1735
1736
1737
1738
1739
1740
1741
1742
1743
1744
1745
1746
1747
1748
1749
1750
1751
1752
1753
1754
1755
1756
1757
1758
1759
1760
1761
1762
1763
1764
1765
1766
1767
1768
1769
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in a cursive script, possibly a library or collection mark.

1788

Compendio

1788

Compendio

Suppl. ad Compendio
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

EL REY.

Por quanto por parte de vos el maestro Fray Luys Lopez de la orde de sancto Dominigo, nos ha sido fecha relacion diziendo que en tres años que con licencia nuestra auia des-impreso vn libro que se intitulaua Instructorium. Cōsciētiz del qual auia sido Dios feruido que auia resultado alguna utilidad, y en los ofreciades sacar a luz otro volumen de los casos de consciētia que resultauan de los contractos y intitulado Instructorium Negorantium & Contrahentium. Supplicandonos lo mandamos ver y examinar y daros licencia para imprimirlo por el tiempo que fuese nuestra voluntad o que sobre ello proueyeremos como la nuestra merced fuese lo qual villo por los de nuestro consejo por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la pragmática por nos sobre ello fecha dispone fue acordado que de uiamos mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon. e yo rēuelo por bien, y por la presente por vos hazer bien y merced vos damos licencia y facultad para que por tiempo de diez años primeros siguientes que corren y se cuentan desde el día de la data desta nuestra cedula en adelante, vos o la persona que vuestro poder ouiere, podays hazer imprimir y vender el dicho libro, que de suyo se haze mencion y damos licencia y facultad a qualquier Impresor de estos nuestros reynos, que vos nombraredes para que por esta vez le pueda imprimir con que despues de impresso antes que se venda lo traygays ante los del nuestro consejo juntamente con el original, que va rubricado y firmado al fin del de Miguel de Ondarça cauala, nuestro secretario de camara de los que en nuestro consejo residen para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original, o traygays se en publica forma como por el corrector nombrado por nuestro mandado se vio y corrigio la dicha impresion con el original y se imprimio conforme a el y quedan ansi mesmo impresas las erratas por el apuntadas para cada vn libro de los que ansy fueren Impressos y se os tasse el precio que ouieredes de auer por cada volumen y mandamos que durante el dicho tiempo persona alguna sin vuestra licencia no lo pueda imprimir ni vender sopena que el que lo hiziere aya perdido y pierda qualesquier libros y moldes que del tuuiere e incurra en pena de cinquenta mil maravedis por cada vez que lo contrario hiziere la qual dicha pena sea la tercia parte para el denunciador, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia para la nuestra camara: y mandamos a los del nuestro cōsejo presidentes y oydores de las nuestras audientias Alcaldes Alguaziles de la nuestra casa y corte y Chancillerias y a otros juezes o justicias qualesquier de todas las audiētias Alcaldes Alguaziles de todas las ciudades villas y lugares de los nuestros reynos y señorios alsy a los que agora son como a los que seran de aqui adelante que vos guarden y cumplan y hagan guardar y cumplir esta nuestra cedula y merced que ansy vos hazemos y contra su tenor y forma no vayan ni consientan yr ni pasar por alguna manera sopena de la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra camara. Dado en Madrid a veynte y siete dias del mes de Diciembre, de mill y quinientos y ochenta y siete años.

Yo el Rey.

Por mandado del Rey nuestro Señor

Secretario çauala.

Fr. Luys Lopez

NOS Frater Sixtus Fabri Lucensis sacrae Theologiae professor, ac totius Ordinis
 Praedicatorum humilis generalis magister & seruus magna in Domino afflicimus
 letitia cum fratres & comprofessores nostri iuxta talentum sibi a Domino tradi-
 tum laborare, & opere, ac doctrina animarum saluti consulere Christianoque populo plu-
 rimum prodesse conspicimus. Cum igitur Reuerendus pater Frater Ludouicus Lopez ma-
 gister in sacra Theologia Prouintiae Hispaniae superioribus annis librum quendam, qui
 inscribitur instructorium conscientiae copilauerit, iamque in lucem dederit, ac prelo man-
 dauit: nunc autem alium etiam composuerit librum, qui inscribitur instructorium nego-
 tiantium, & contrahentium illumque ad communem omnium utilitatem typis pariter
 mandare in animo habeat. Id circo publice commoditati & nostri ordinis decori consu-
 lentes tenore praesentium, & autoritate qua fungimur praefato patri magistro Ludouico Lo-
 pez licentiam, & facultatem concedimus, quatinus in imo & in meritum sanctae obedientiae man-
 damus ut supra dictum librum prelo tradere, & tipographis excudendum committe-
 re possit & debeat dummodo per reuerendum admodum Prouincialem dictae prouintiae,
 vel per eos quos ipse deputauerit prius examinetur, & approbetur, ac alia omnia seruentur,
 quae seruari solent, & debent in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Amen. No obstanti-
 bus in contrarium quibuscumque. In quorum fidem his nostro sigillo munitis manu pro-
 pria subscripsimus datis nostro conuentu sanctae Crucis Segouienfis. die. 25. Iunii. 1587.

*Frater Sixtus Fabri lucen. qui supra manu pro-
 pria Assumptionis nostrae. Anno quinto*

*Frater vij. Ioannes Baptista Lancius Ma-
 gister Prouincialis terrae sanctae.*

Librum de contractibus per fratrem Ludouicum Lopez in sacra
 Theologia magistrum ex Ordine sancti Dominici praedicato-
 rum legi de supremi senatus comissione, & inueni doctum, pium
 & Ecclesiae utilem, & sine offensione poterit excusioni, & Tipog-
 raphis mandari in conuentu Diui Philippi Ordinis, Diui Augusti
 ni Madritij. Anno 1587. mensis Octobris.

Frater Gabriel Pinelo.

OBSERVANDISSIMO DOMI- NO DOCTORI MELCHIORI PEREZ DE

Arteaga, Burgihondo dignissimo Abbati, sedi Apostolicae imme-
diatè subjecto, frater Ludouicus Lopez, ordi-
nis Prædicatorum perpetuam
felicitatem.

VM amicitia, autore Cicerone nihil aliud
fit, nisi omnium diuinarum humanarumq;
rerum cum beneuolentia & charitate con-
sensio, fit sanè vt tanquam res pretiosa vt-
pote quæ ex affectu omnium virtutù gigni-
tur magnipédenda sit, atq; imprimis appet-
tèda. Nã (vt Ecclesiast. c. 25. Spiritus sanctus
testatur) beatus est qui inuenit amicum ve-

rum. Cum speciem quandam beatitudinis præ se ferat amicum ve-
rum aliquem esse sortitum, merito Cicero licet Ethnicus à sententiã
hac non abhorrens asseuerat, omnibus rebus humanis amicitiam
veram fore anteponendam. Nihil enim est tam naturæ aptum, tãq;
conueniens ad res secundas, vel aduersas cum accidunt, quàm amici-
tia vera. Quid enim dulcius quàm quod habeas, quo cum audeas
loqui vt tecum, cui vt tibi fidas, quo cum vt tecum gaudeas? Quis
enim tantus fructus in prosperis rebus esset, nisi haberes, qui illis
equè vt tu ipse gauderet? Aduentat xerò difficile esset ferre sine vero
amico, qui illas etiam grauius quàm tu ferret. Quod si roges (Domi-
ne colèdissime) quorsum hic amicitia veræ laudes & encomia præ-
iecerim, ratio in præceptis est, scilicet quia præceptio numine quasi à iu-
uentute mea hanc tuam amicitiam me fuisse nactum mihi cõgra-
tulo. Nam præterquam quod eam semper animo complexus sum,
suspexi, magniq; feci, vt pote quam verus Christi, & virtutis amor
internos conciliauit, communicatio officiosa propagauit vsq; ad
interitum, & vltra quasi nexibus ferreis & adamantinis connexam
perduraturam, hanc eandem collata in me crebra beneficia sic au-
xerunt, vt citius mihi ipse sim abfuturus, quàm à corde. & animo
meo possit diuelli. Ex eo nanq; tempore, quo bonus Dominus ac-
pius videns afflictionem illorum populorù Indiarum, qui sub pro-
uincijs Cartaginensi, & noui regni Granatensis cõtinentur à Rege

noſtro in conſulem regium audientia illius regni illuc deſtina-
tum tanquam legatum pacis, pacis (inquam) & libertatis, & ref-
pirationis Indorum à laboribus miſit, iam ego ex tunc, & religio-
ſi qui in illa regione cauſa conuerſionis commorabantur cum
beſtijs ſæuiſſimis pro prædicationis Euangelij libertate inter illas
gentes nocte dieque pugnantes quo ianua aperiretur illic euange-
lio quam auaricia quorundam Hiſpanorum clauſerat, ex quo te
præſentem habuimus, tuamque piam & genuinam humanita-
tem, & benignitatem tum in religioſos, tum in illos miſeros In-
dos terræ incolas, & feruidum zelum experti ſumus, & ſi ante
conſternati eramus animo, reuiuſcere cepimus: qui antea cra-
mus exanimis. Sed & illi deploratæ genti & in ſuis deſperatis re-
bus iam deficienti in tuo ad illos aduentu noua tunc lux oriri viſa
eſt: quæ non erat illuc uſque ſperata. Narrent alij prædicationis
miniſtri quos in ipſos, & in Indos contuliſti fauores quos partim
publicè, & partim priuatim experti ſunt, quibus officia pia qui-
bus eos es proſecutus latus ſuppetet narrandi campus. Ego ve-
rò (abſit aduſatio verbo) ne ingratiſtudinis arguar, & ne quæ ſu-
prema laude ſunt digniſſima, & quæ alios Chriſtianos iudices ad
æmulationem piam poſſint prouocare, ſub ſilentio iniuſtè ſup-
preſſa maneat referam tanquam teſtis oculatus. Primò com-
memorare libet caſus non raros, quibus aduerſante mihi princi-
pe tenebrarum per ſuos impioſ Indorum ſatellites, id eſt, per prin-
cipes eorum, qui mihi in prædicatione Euangelij obſiſtebant ſi-
cophantam, & impoſtorem me eſſe aſſerentes, & opprobria in fi-
dei prædicationem, quo minus audiretur, & ſuſciperetur iactan-
tes, tu mihi Audientia regalis imploranti auxilium præ cæteris
præcipuo fauore aſſiſtebas. Quid referam magnum illum ducem
Hontiuonem nuncupatum propter ſimiles quas effutuuit contu-
meliaſ tuo Marte me eſſlagitante con cæthentatum admirantibus,
& timentibus alijs Regni Indorum proceribus adductum fuiſſe
ad carcerem regium, quæ potiſſima cauſa fuit coercendi cæteros
ſimiles principes infideles à ſimili inſolentia & petulantia con-
tra fidem. Accedit ad hoc & vltio digna, quæ te zelante pro fide
ſumpta eſt, de ducibus eiufdem populi Hontiuon exprobrantibus
paucis

paucis nouiter conuersis, & insultantibus in fidem, qui propterea
attonsi sunt capitibus (quod illorum magna est poena) & cæsi sunt
flagellis. Sed neque prætereundam hic puro frequentiam Indos-
rum ad te tanquam ad asilum securum, & patrem defensoreni-
que singularem confugentium cum se male vexatos à nostrati-
bus videbantur qui subinde percussiones, effusionem sanguinis,
liuores flagellorum, quibus affecti erant ostendebant, & lacrimas
& querulas voces ante te emittebant quos tu consolabaris, & pro-
ut poteras illis illatas iniurias vindicabas. Porro & illud memo-
ria dignum est præclarum gestum cum me instante conuentum
illum generalem, vbi principes Indorum suæ prosapia singuli
vexilla ferentes in prouincia Vbacensi congregati sunt sua Bacha-
nalia celebraturi, tu dissipasti utpote funestum, in quo inno-
centum corpora demonibus solita erant immolari, vbi tu te ip-
se zelo Dei, & fidei percitus animose paucis comitatus Hispa-
nis ad ipsum locum Bachanaliorem accedens terrica illa, quæ
inter choros psallentium conspeximus laruarum infernalium
monstra profligasti, autoremque omnium horum Vbaquen-
sem magnam principem in carcerem regium conijciendum,
& puniendum tecum adduxisti. Quæ omnia indicia fuisse
egregia tui excelsi animi, & zeli, Tædet me elinguem & bal-
bum esse ad ea enarranda præclara à te gesta, quæ aggressus
es, & ad foelicem exitum deduxisti dum visitandi Prouin-
ciam Cartaginensem munus suscepisti, vbi in tua visitatione
foelicissimum illum Patrem Fratrem Ludouicum Beltran sin-
gulari sanctitate præclarum, & iam in terris miraculis co-
nspicantem comitem habuisti. Quis explicare queat quanta
monstra vitiorum illinc eliminasti? quot oppressiones plus-
quam tyrannicas abstulisti, quam politiam, & cultum inter il-
los Barbaros Indos, & nudos induxisti? eis & suis vxoribus
indumenta quibus tegerentur tua solertia providendo quan-
tam requiem, & leuamen ab oneribus & tributis excessiuis
eis procurasti, quam paternè eos ad amorem religionis Chri-
stianæ exhortabaris, quam noctu & die te timebant malefici scan-
dalosi famuli Hispanorum inter Indos versantes, Indosq; vexan-

tes, scandala impia disseminantes, puellas, virgines Indicas, sub in-
tuitu doctrinae addiscendae congregatas constuprantes ad silvas,
& inaccessa loca confugiētes quò irā & zelū iustitiae tuae euaderent.
Hæc præclara sunt, sed his colophonē addunt i la sancta statuta à te
edita in reformationē totius prouinciae: quæ dū voce præconis pro-
mulgarentur, & executioni mādarentur, videre erat rabrē cōmen-
datariorum Hispanorū illic degentiū in te concitatā, accidit proin-
de tibi quòd veluti alter Paulus pro obstaculo prædicationi Euan-
gelij tollēdo falsis calūnijs alias impetitus, & cathenis vinctus His-
paniā remeare, & tēpestates, & naufragia, & tādiosam nauigatio-
nē experiri sis coactus. Tādē pro virtute, & iustitia depugnasti, vici-
sti, & apud regē nostrū Philippū, & apud sua tribunalia gloriosior
apparuisi tuis persecutoribus de calūnia, & falsitate conuictis, &
iūsis puniri, quibus tu pro vt pius es gratiā iniuriæ fecisti. Tandem
quia in miseros semper fuisti pia viscera gestans quin ouium Chri-
sti curā gereres (licet id semper detrectaueris) effugere nō potui-
sti, ideo præpositus primò Antequerēsis effectus: deinde ad Abbatia
Burgitānā status es, vbituarū ouium peruigil & indefessus es custos,
& talis pastor, qui salutē animarum potius quaras, quā vt ouium lanā
deglubas. Si quidē præterquā quòd tua vitæ ornāmētis plurimū est
splēditus, gregem Christi tuę curæ concreditū sedulo tueris, alis fo-
ues, pascis. Sed neq; tu, mi pater, neq; alius meritò mihi vitio vete-
re potest, quòd laudes amici viuētis adhuc hic enarrabero, tū quia
publica gesta narro, neq; talis est qui a me cōmendatur, qui arundo
vento exagitata sit, & humanis laudibus rapiatur, tū quia autore di-
cto Thom. 2.2. q. 1. 19. art. 1. ad. 1. laudare amicū vt in bono proficiat
debitis circumstantijs adhibitis, ad adulationem non pertinet, sed
potius ad virtutem amicitiae. Sic igitur amicitiae hoc munus cū sim
a te magnis fauoribus cumulatus nulli aptius, quam tibi dicare po-
tui, aut debui, librum scilicet hunc Instructoriū Negotiatiū nū non
patū, quom nūc tandē in lucem edidi, nihil cogites me fecisse aliud
quam reddere tibi quòd tuum est, si quidē & ego tuus sum cuius so-
lertiae & pietati & religiosi curam Indorum spirituales gerentes
acceptum referūt beneficium, quòd te instante apud regē, & apud
eum cui tu interfuisti senatum effeceris tua efficaciarationum vt
religiosa cura Indorum non remouerentur. *Vale, Felix.*

CAROLO EMMANVELI MAGNO DVCI SABAVDIAE

Claudius Corlet Anneciensis Bibliopola. S. P. D.

*V*E madmodum omnipotens ille Deus, cui est potestas aeterna, qua inferiora sunt per superiora in tempore gubernari, ab aeterna decreuit, ut ea interese cuiusdam communicationis naturali ordine, et serie connecteretur: sicq; in a summis associarentur: quatenus, & recipiendo, atq; dando superiora perficerent inferiora: et inferiora per superiora confortata vegetarentur: in idem cui est potestas in animum in naturam quandam vim amoris mutuum inter principes erga subditos, et circa principes inter subditos, eorum animis ingeneravit, ut subditi suos naturales principes de ament, ex animoq; venerentur atq; suscipiant, & vice repens a principes suos naturales subditos foveant, protegant, et totos se in eorum gratia, & favore impendant. Quod tua salus (absid adulatione verbo) boni principis fovebus officio omnibus numeris adimplevit, egregieq; prestavit. Qui non solum tuarum in aiorum in aioribus suffultus, sed per te ipsum non in aem neq; commentitiam, sed solidam, et verissimam principatus, et nobilitatis a proprio in arte parva, qua ingenite specie refertur quam sine virtute in ayo cumulo inueniri no contingit. Nobilitas enim nomine non tam vulgares virtutes: quam praestantissimas, et nobilissimas qua tibi genuine sunt hic coplector: qualis est, videlicet, constantia tua, magnanimitas, magnificencia, et animus tua fortitudo, et rerum gerandarum qua polles prudentia: qua re publica amplam te salutare in valde exhibet, et inter mortales praestantissimum, et praeclarissimum efficiunt: quippe qui omnibus rebus inferioribus dignitate, atq; honestate ante posuisti: qua omnis generis laus honor, gloria, fides, iusticia omnisq; virtus interuenientia adauget, valdeq; exornant. Hac igitur nobilitate virtutum quibus splendes irradiata fulgoribus praeditus instar Romanorum, & Graecorum principum, quales fuere Curi, Decij, Scipiones, Pompeij, Agesilai, Phociones, et Aristides, quos scimus continentur viacisse, & suam rempublicam locupletasse dicuntur, tua a animi, et ingenij, atq; solertia praestantia sic excellit, ut rempublicam tuam, atq; principatum tuum us sis semper, et ad summum gloria fastigium perduxeris ibique virtutum semina inserueris. fidem Catholicam
protexe-

protexeris, utpote Catholica Romana ecclesia filius, et Catholici singulari ti-
tulo nuncupati regis magni Philippi charissimus gener. Si ergo antiquitas pra-
clarorum gestorum auctores inter magnos heroes computarunt, quare te cum Deus
summus ita te fecerit magnum (neque enim, ut inquit Cicero, magnus aliquis
fuisse, usquam sine afflatu divini numinis contigit) non solum inter Romulos,
et Alexandros, quos filios Deorum false praedixit antiquitas, sed inter prin-
cipes, quos Deus constituit, hisce temporibus super terram insignem, et illustrem te
totus Christianismus non magnificiat? Fertur et si me deterreat olim ani-
mi mei tenuitas, et exiguitas ad tua celsitudinem aliquod ex meo penu prodire
opus deponendum, vel dedicandum, sed iam postquam te tam matrem, et
per benignum munusculorum meorum susceptorem, et beneficium Dominum
meum sum expertus, ultra audax esse pergo ad nova munuscula tibi offerenda.
Obtuli enim olim tibi Instructorium Conscientiae in Hispania, et ubique terra
nunc extimatum opus, adieci in super et tibi dicere Catechismum Romanum meo
sumptibus excussum religioni Christianae excolenda per quam necessarium. Sed
neque hoc contentus totus propensus in obsequium tuum illiusque quam tibi Deus
Opt. Max. matrimonio copulavit ex tua praecleara prosapia ortam pracla-
rissimam undique, et tibi amantissimam coniugem, opus cum perfecta nupta, titulus
inditus est, et nuncupatum. Quin etiam cum non modo hac leuidentia munuscula,
qua sane me ob eorum exiguitatem, commemorare taderet, pudetque, sed omnes
meas facultates, sanguinem, vitamque ipsam insumere, profundere, prodigere
pro te felicissimum iudicem, dum tamen hac ne praestem vel mea ignorantia,
aut tuum silentium efficiant, noctes diesque cogitare non cesso, quibus mo-
dis qua narratione addictissimum meum te animum tester. Nunc ergo denuo
excipias valde ut libros maioris pensis, nempe codices maiores, scilicet, iuris Ca-
nonici aut civilis totius, vel tomos doctorum Ecclesiae suppeteret mihi facultas
cuededi, quo eorum celsitudini dicere, Instructorium Negotiantium, quod adie-
cit nunc auctor Instructoriae Conscientiae denuo in lucem edere meis sumpti-
bus excussam, et tuis auspicijs sicut primum eiusdem auctoris tibi dicatum
opus felicem sortitum est exitum, talem et hoc nanciscatur, tibi dedico nunc
in praesentiarum, instructorium (inquam) negotiantium, cuius directione
ubique terrarum negotiantes opus habent, ut te patronum praeclearum, cer-
tumque ubique protectorem habeat, qui in totum orbem est proditurum. Jam-
que diu et semper hisce meis munusculis meum erga te amorem protesta-
bor, quandiu non senserim te tua celsitudini fore molestum. Vale Felix.

PR. O. O.

PROLOGVS SVPER LI-
BRVM INTITVLATVM INSTRV-
torium Negotiantium.

*J. Beneuolo pioq; lectori Frater Ludouicus Lopez in sacra Theologia
Magister, prouintia Hispania, ordinis Prædicatorum, salutem
in Domino Iesu Christo.*

A dmonitum te esse cupio pie, & eandide lector, non temere, sed
varijs, & multis me adductum rationibus ad opus, in quo val-
de defudatum est olim inter doctores nempe ad omnium con-
tractuum, & generum cambiorum commutationum que penè
inaccessibilem materiam enodandam eiusque Gordianus no-
dos dissoluendus appulisse animum, quod neque insolentiæ tri-
buito, quam vbique execrandam arbitror. Eæ ergo me ad hoc
primò adegit ratio, quod nobis in negotiationibus excogitatis
fraudibus negotiatores institoresque moderni doctrinam an-
tiquorum solidam, & eludere & labefactare conantur cachin-
nis, & risu impetentes eos, qui de hac re hactenus disputauere, quasi hanc materiam non pe-
nitius intellexerint. Sed quasi per transfennam conspexerint & quasi de quibus affirmet, aut
negent prorsus ignorauerint, eò quod (prout illis videtur) vel confuse, vel equiuocè, vel
sine distinctione, vel non ad rem in hac materia variatis iam circumstantijs negotiationum
præsertim in cambijs, & commutationibus sint locuti. Hinc estq; iam neq; Conradus neq;
Syluester, neq; Sotus, neq; Albornozius, neq; Nauarrus, aut Mercatus, & innumeri alij do-
ctores tam ex modernis, quàm antiquis: qui in hac materia illucidanda claruere eis faciant
fatis in multis, id exoptado, vt denuò nascatur alius, qui votis eorù respòdeat eorù penetran-
do, & approbando nouas adinventiones contractuum. Quibus perpensis, varijs, & contra-
rijs modis meus exagitatus est animus vndiq; nutans, & vacillans an quæ excogitauerá ego
& de electis doctoribus selegeram de hac materia, ederem in lucem, aut silentio perpetuo
celarem. Deterrebant me risus, quibus adhuc vereor, si hanc rem aggrediar sim excipiendus.
Si enim proceribus his, egregijsque doctoribus non pepercerunt, quomodo fiet conse-
quens vt mihi multis numeris inferiori parcant. At verò verbum absconditum quis pote-
rit sic comprimere, aut retinere. Eya age anime pusillanimis excute terrorem, excute pu-
sillanimitatem, experire fortunam, & non tua ope, & præsumptione propria subfultus:
sed spe omnipotētis nixus auxilium Dei expectato: quod si dixerit in obsequio hoc tu mi-
hi places: quid vereris libidorum animos, mordaces dentes, morsusque humanos præter-
tim, cum conciliante mihi domino animos lectorum, & egregie peritorum liber primus
per me editus Instructorium conscientia, nuncupatus tam beneuole vbique sit receptus:
fateor sanè materia hæc contractuum penè inaccessibleis est. At est summo opere cognitu ne-
cessaria: quod si necessaria est, sit sanè vt negotiatio non sit explodenda, aut reprobanda: si
bono fine constet, & debitis sit circumamicta circumstantijs. Differentia nanque terra-
rum quarù nullaferè est: quæ in omnibus sibi sit satis eã præsert indigentia, propterquam
com-

commercia, inter se inire mortales summe opus habent. Commertium enim inter gentes id est, quo earum prospicit penurijs & necessitatibus. Sed eò progressa est cupiditas hominum eorumque malitia eò euasit vt negociando, & permutando fraudibus totum impleuerit orbem. Hæc est enim bestia illa, quam Apoca ypsis cap. 13. se vidisse testatus est diuus Ioannes de qua ipse ait, Et faciet, inquit, nequis possit emere, aut vendere, nisi qui habuerit characterem, aut nomen bestia, & nomen numeri eius: hæc inquam bestia cupiditas scilicet, hic mysticè designata: quæ in negociando, & contrahendo quo lucrum venetur, tot inuoluit versutiarium nodos, & occultus laqueos tantum facessit negotium tum iudicibus fori conscientia, idest confessoribus, tum iudicibus fori exterioris, vt nihil frequentius in viroque foro videas ventilari, quam quid cuique sit reddendum de his, quæ iniuste & per fraudem negotiatio, contractus, vel commercium ab aliquibus abstulit. Est igitur materia hæc negotiationum, & contractuum vbique locorum tam frequens, & obuia siue in plateis (de quibus Psalmista ait, Quoniam non defecit de plateis eius vsura & dolus) siue in confessionibus siue in tribunalibus, siue in cathedris vtriusque iuris ciuilibus, & canonici, atque theologicæ facultatis, vt rem gratam id generis scientiarum professoribus me facturum putarim (si hoc opus eis placere contingat) si hanc materiam, dante Deo, suis numeris absoluerem. Si ergo dum omnibus morem gerere studeo, parum gratus aliquibus efficior promptum, & in suum obsequium meum pro pensum animum lectores boni, & qui que consulentes, vt benigne suscipiant deprecor valdè. Vale sælix
 pie & candide lector.

(?)

Tassa.

YO Miguel de Ondarça çauala, escriuano de camara del Rey nuestro señor de los q residen en el su consejo doy fe que por los señores del, se vio vn libro yntitulado Instructorium negociancium que con licencia de su Magestad ymprimio el Maestro Fray Luys Lopez de la hordè de Sancto Domingo y tassaron a tres marauedis y medio cada vn pliego del dicho libro y dieron licencia para que se pueda vender al dicho precio, y mandaron que esta tassa se ponga al principio de cada vn cuerpo del dicho libro para que conste della y de pedimiento del dicho Fray Luys Lopez y mandado de los dichos señores del consejo, di esta fe que es fecha en Madrid a nueue dias del mes de Agosto de mile quinientos y ochenta y nueue años.

Monta esta tassa quinze reales.

Miguel de Ondarça
 çauala.

INSTRVCTORIVM
NEGOTIANTIVM, PER
PATREM MAGISTRVM FRATREM
Ludouicum Lopez, sacrae Theolo-
giae professorem.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum. De diffinitione contractus, & an promissio, & donatio, & impignoratio contractus sint, & de requisitis ad contractum in communi, et de essentialibus venditioni.

Ostquam omni potētis ope suffulti primi tomi Instructoriij cōscientiæ binas partes absolui- mus: en iam reliquas quas nos in promptu habere in lucem edendas prædiximus in publicum producimus materias mo- rales conuictui humano, transigendæq; vitæ perquā scitu necessarias. Inter eas verò (quia materia de emptione, & venditione potissi- mum locum tenet) ab ea initium fore sumen- dum operæpretium esse duximus. Quia ve- ro tam emptio quā venditio sub genere con- tractus continentur: absonum à recto ordine procedendi non erit: si antequam naturam emptionis, & venditionis explicemus, diffini- tionem contractus præstituētes, quid sit con- tractus diffiniamus.

Contractus igitur est plurium consensus
 Instruct. Negot.

legitimus super aliqua re contentientium, obligationem aliquam in vtraque parte con- trahentium, vel in vna tantum gignens. Hoc autem per exemplum emptionis, & venditio- nis clarescit: nam cum constet esse contractus, in eis interuenit & emptor, & venditor qui plures esse dicuntur. Conueniunt in super in vna eademque re, quippe in addicendo mer- ces emptori pro pretio certo, ex quo plane cō sensu mutuo suboritur obligatio, in vendito- re quidem exhibendi eas pro tali pretio, & in emptore id valoris pro eis pendendi.

At verò ex hac præstituta diffinitione iam in hoc incidimus dubium. Quia si exacta est, & bona hæc diffinitio (prout eam tradit fra- ter Franciscus Garcia in. i. parte. de contracti- bus pag. 2.) iam donationem, promissionem, impignorationem, depositum, & huiusmodi contractus propriè esse fateri cogimur. At verò Sotus libr. 6. de Iustitia & Iure quæst. 2. articul. 1. concl. 2. & Conradus. lib. de con- tract. quæst. 16. vtriusque facultatis iuristis assentientes, prædictos actus contractus esse inficiantur hac sola persuasi ratione, quod

Diffinitio
 contractus.

Quæst.

de ratione contractus putant esse consensum contrahentium mutuum qui in utroque contrahente obligationem ingeneret. Igitur cum promissionem, donationem, impignorationem in vno duntaxat contrahente obligationem inducere videant, propterea non dicendum fore esse contractus aut mutuum. Sed iam tandem ne in re tantum pertinente ad questionem nominis immoremur respondemus nos cum Frat. Garcia loco supra allegato non ita superstitiose; sed late usurpantes nomen contractus diffinitionem prædictam approbare: ac propterea prædictas actiones in numero contractuum collocamus, neque existimo in oppositam sententiam Soti, & Conradi omnes conuulasse iuristas: quia Iulius Clarus tractatu de donat. donationem, eo quod elegans nomen habet, inter contractus nominatos computari testatur, ac proinde cum est perfecta per penitentiam non reuocatur iuxta. l. Aristo. ff. de donat. nisi propter causam ingratitudinis, & causas expressas in. l. fia. de reuoc. donat. ut communiter traditur.

Præterea licet sermones morales in vniuersali sumpti minus sint utiles autore D. Thoma in prologo. 2. 2. tamen quia naturalis modus procedendi est ab vniuersalibus ad particularia descendendo, ideo non præterpositum erit, si diffinitione contractus in communi prælibata, de his, quæ contractibus in communi competunt mentionem faciamus. Sunt igitur tria requisita ad inuendum contractum.

Requis. 1.

1. Primum quod consensus vtriusque contrahentis in aliqua re conueniat, quia si in aliqua conuentione, vel contractu vnius tantum consensus accederet, alterius partis consensu non accedente, contractus propriè minime conficeretur. 2. Secundum requisitum est quod talis consensus legitimus sit, ac proinde neque per legem reprobatus. Hac enim de causa minores qui non sunt sui iuris, sed sub tutorum cura constituti, contrahere per se nequeunt, quia illegitimus eorum est talis consensus, hoc est inualidus per legem in ordine ad contrahendum. i. ad sua vendenda, vel alienanda bona, unde quia eorum consensus illegitimus est, ab eis sic facta alienatio non valet, licet etiam ratione materiæ, quia res sacra vendibilis non est: consensus ad eam per venditionem distrahendum legitimus non est. 3. Tertium quod ad legitime contrahendum exigitur, ex parte formæ contrahendi se tenet, scilicet, quod per vim, vel per metum, aut fraudem non præstetur talis consensus, ubi liber, voluntariusque esse exposcitur. Postre-

mo & id maxime est de ratione contractus ut consensus in eo interueniens talis sit qui aptus natus sit in utroque, vel in vno saltem contrahentium aliquam obligationem producere.

Insuper quia ad naturam contractuum penetrandam non parum refert ea quæ contractibus in communi conueniunt perspecta habere, statim hæc quæstio animum pulsat, scilicet, quæ nam illa sint, & quot quæ ad constituendum contractum concurrunt. At huic quæstioni facit satis Garcia. i. parte de contract. pag. 5. vbi probè subnotauit triplicia esse quæ solita sunt conuenire ad constituendum contractum aliquem. Nam quædam ut essentialia, & quædam ut accidentia propria, alia vero ut accidentia communia & prout contingunt in eius constitutione coeunt, sicut in constitutione rei naturalis id est hominis anima, & corpus ut essentialia, risibilitas ut proprium accidens, albedo vero, ut commune conueniunt. Iam vero si scire cupias quænam contractui venditionis essentialia sint, intellige planè essentialia, & veluti intrinsecum esse venditioni tribus constare rebus, quarum vna si desit, desinet & pariter venditionis contractus esse. Primo igitur essentialiter ei competit quod res aliqua venalis ibi substat quæ substantia sit, & veluti corpus alicuius rei naturalis, seu artificialis præsentis, vel futuræ. At secundum sic ibi concurrens ipsum pretium est. Tertium vero consensus est contrahentium, scilicet venditoris in translationem dominij, atque emptoris in pretij traditione, quæ omnia illi essentialia sunt. Sed iam tandem scitu opus est, quod nam sit huius contractus proprium accidens. Igitur proprium accidens venditionis esse scito, nempe quod postquam consummata perfectaque est; res vendita iam periculo emptoris sic substat, ut tam damnum, quam eius lucrum & fructuum emolumentum emptori cedat, licet nihil veteret aliquando aliunde accidere posse contrarium. Ut rursus sumus dicturi.

Quest.

1.

2.

3.

Quest.

¶ Cap. I. De diffinitione venditionis & de particulis eius, & an res scibitua, aut non extans in toto, vel in parte, aut res aliena, vel quæ ambiguntur an sit aliena vendibilis sit & an res propria vel in manu Aegyptiorum, id est Citanos existens emibilis sit.

Postquam quæ nam ut essentialia conuenire contractui venditionis exposuimus, quoniam ex essentialibus diffinitio essentialis constat,

Stat quā hīc prēmittere paramus: iam vt quid nā sit venditio diffiniamus ipsa series procedē di efflagitat. Et quāuis in hac cōstituenda diffinitione multi multa verba multiplicēt, inter quos vnus est frater Garcia. r. par. de contractibus pag. 199. & pag. 207. qui sic bene sibi venditionem diffinire videtur dicens, q̄ venditio est traditio. quēdā quā fit à vēditore quā rem suam, vel merces proprias voluntariē habili ad emendū, tradit: tamē magis exactas, & breuiloquas emptionis & venditionis diffinitiones quas in lib. 6. de Iust. & Iur. q. 2. ar. 2. Sotus tradit, libuit hīc magis sequi. Est igitur secundū ipsum vēditio quēdā distractio rei pro pretio. Emptio autē ē conuerso diffinitur, esse cōtractio rei pro pretio. Sunt etenim verba hęc iuris quibus generaliter significatur trāslatio domini illius rei quā nō est reddibilis, vt. C. de rebus. veditio. l. 2. rē maior. Igitur per has particulas, scilicet distractionem rei, discrimen in ter hunc contractum, & emphyteusim, & locationē denotatur. Nā per distractionē rei, eius domini trāslationē in emptorē significamus, quod in emphyteusi & locatione fieri nō contingit, quia in his nō dominiū rei directū, sed vsus, vel vsusfructus trāsfertur. Per hęc quoq; vocē distractio, quippe quē translationē domini irredibilis rei denotat, veditio à mutuatione secernitur: nā licet in mutuatione dominiū pecuniā trāsfertatur, tamen quia eadē pecunia est soluēda, atq; reddēda, non propriē distractitur. Particula autē illa, pro pretio, venditionē separat à cābio in quo res pro re cōmutatur & non res pro pretio datur. ¶ Ad hęc per illam particulā, scilicet, rei, reprobātur illi cōtractus fictitij, vbi aliquid reale fingitur vendi, cū re vera nihil ibi vendatur, vt cum vendūtur fructus arborū, vel boues, quibus vendens caret, sibiq; iterū tales ficti boues empti pro annua pensione locantur, quā captiones & fraudes non raro aduersus simplices homines versuti soliti sunt machinari. ita Metina in sua instructione fol. 136.

At iam hīc se hoc dubiū profert, an licet res fictitia venalitati exponi non possit (vt probē ex diffinitione venditionis conclusimus) an prēmptor rei futurā vt fructus terrā, fœtus ancillarum, vel gregis, vel iactus retis in piscationem, si ab spe sua frustrari contingat, quia nihil est natum, aut ex piscatione captum teneatur stare. contractui soluendo praconuentum pretium. Et quidem vtrinq; quæstio vrget, & primò pro parte affirmatiua, quia iste cōtractus fortunæ alex videtur inniti, ergo adhuc in casu obligat: pro parte verò negatiua

talem non teneri ad pretium soluēdum inde suadet, scilicet, quia talis venditio non fuit distractio rei pro aliquo tempore realiter existens: ergo non fuit verus, aut validus contractus. ¶ Sed quia iam quæstionem hanc in primo tomo absoluimus, nunc quoq; causa seruandi ordinis eā summarie tangimus, respōdentes primo q̄ in casu quæstionis si emptor huiusmodi expresse sic paciscēs fortunæ alex se voluit committere stipulādo se soluturum tātum neq; plus, vel minus, siue tales fructus, siue fœtus nascerentur, vel non, tūc stare contractui, præfixumq; soluere pretium tenet. Secundo dico, q̄ si sic expresse non est conuentum, in futurum non succedētibus huiusmodi fructibus, aut fœtibus præemptis, pretium conuentionis eorum emptor persoluere non tenetur. At verò secus est in iactu retis in capturā pisciū, quia hīc dū nihil conuētum est expresse de nihil soluēdo, si nihil pisciū fuerit captū, etiā si fortuna aduersa iactus retis frustraneus fuerit, nihilominus ad soluēdū tenebitur, quia nō nihil discriminis inter emptā piscationem, & fructus, fœtusque nascituros præemptos intercedit auctore Hugone de Celso, in suo repertorio legum. verbo. vēder. versiculo. 14. quia qui fructus, vel fœtus nascituros præemit, ideo censetur emisse, quia communiter huiusmodi fructus eduntur in lucē. At de sorte piscationis est, q̄ laborando interdū per totam noctem, ac diem à piscatoribus nihil capiatur.

Præterea & affinis hīc hęc quæstio accedit, an quādo res empta nō totaliter extat, quia se micombusta est domus aut in parte deteriorata, & detrita est res, quæ emitur, valida sit eius venditio, quia videtur nullius sit momēti, quia venditio rei realis est distractio, huiusmodi autē res empta in parte, quia cōsumpta est, in parte realiter non existit. Respondemus nihilominus & in hoc iuristis morem gerendo, scilicet q̄ auctore Hugone de Celso loco supra allegato suo repertorio verbo. vēder. versiculo. 15. talis venditio rei, si iam pro maiori parte sit vitata, aut consumpta ignorantibus id venditore, & emptore, valida non est, neq; in vtroq; foro sustinetur. Si autem aliquo modo, non tamen pro maiori parte detrita sit, & vitata, valida erit in foro exteriori, vt patet. l. 13. tit. 14. partit. in hoc tamen casu deducendum venit à pretio id quod eo q̄ sic vitata sit minus valet. Sed an hęc venditio in conscientia sustinenda sit (quia ambigi potest) dicitur planē q̄ licet in cōscientia cum totaliter, aut pro maiori parte res venalis ignorante id emptore

Diffinitio vend.

Particula eius.

Quest.

Distum. 1.

Dist. 2.

Quest.

Resp.

corrupta est, eius venditio sit nulla, si tamen pro minori parte vitata sit, in cōscientia inuolida non erit, si ad eum finem, ad quē ab emptore emptā est, vtilis esse appareat, cum tunc deceptio causam non videatur dare cōtractū. Secus autē est si ad prādictū finem inutilis iudicaretur. At de hoc postea limatius dicemus.

Quest.

Iam & hic & hęc nos prāuenit quæstio, an venditio rei alienæ valida sit censenda? Neq; ratio dubitandi deest: quia cum venditio rei pro aliquo tempore nō existentis nulla sit, & cum res aliena in potestate vēditoris nunquā esse possit contingere, sit sanē, vt vendi non possit. In contrariū est quōd Hugo de Celso in suo repert. legum Hispaniæ hanc venditionem rei alienæ factam tenere affert ibi verbo, vēder. vers. 25. ¶ Igitur si hęc sententia sustinēda est, ad hos casus limitanda venit. Primō q̄ in foro exteriori valida esse censetur quando præsente, dissimulanteq; domino, neq; renitente cum reniti possit, constat est, quia ius præsūmit tunc consensisse. Secundō quando ex decreto iudicis ad persoluenda debita, vel aliter iuste res aliena per venditionem distrahitur, quia in his casibus cū iniusta vis domino non inferatur, licet inuoluntaria sit venditio ex parte eius, in nullo tamen foro euacuatur. Tertiō quoq; talis venditio non inuolida tandem erit, si postquam facta est per alium, à domino scienter, & spōtanē ratificetur, quia ex tunc volenti & scienti non fit iniuria.

Quest.

Præterea quoniam de venditione rei alienæ an valida sit, quæstionem iam expediuimus, quia hęc quæstio proximē accedit, vtrū quis rem suam emere possit, de ea quoq; nobis differēdum est, quoniam anceps esse videtur cū pro parte negatiua contraire videatur diffinitio emptiois, quæ contractio rei alterius est pro pretio, & cum pro parte affirmatiua faciat, q̄ ius omnino hoc interdiceret non videtur. Respondemus igitur decisionem huius quæstionis. l. 28. ti. 5. part. 5. sic contineri. Primō q̄ si quis emerit rem totaliter suam, nullius valoris emptio talis erit, quia (vt ex diffinitione patet) neq; vera est emptio. Subijcit ibi lex secūddō q̄ valide dicitur quis emere rem non totaliter suam, quando venditor aliquid partialis iuris in ea obtinet, quia pro ea parte licet modica quæ est vēditoris, vel alterius (si ematur) valida erit emptio, sicut etiam validitate non caret emptio rei ab alio iure possessę, si eius proprietarius dominus eam à tali possessore, vel ab alio ius aliquod, vel seruitutem super eam obtinenti emerit.

Resp.

Præterea quæstiones sibi affines ne hic se-

paremus, & hic quoq; an emptio rei, quæ ambigitur an sit aliena, valida sit in conscientia meritō controuertimus, quia si persistente tali dubio ematur, cum mala fide sic ematur, non videtur transferri in emptorem eius legitimus titulus. At in cōtrariū est quōd postquā sic in dubio emptio consummata est, cum iuxta regulam iuris in dubio melior sit cōditio possidentis, non videtur fore inuolida. ¶ Igitur cum huius quæstionis meminerit Metina in sua instruct. varius in ea diffinienda videtur esse: nam fol. 137. cum affirmauerit emptorē qui emit iura, de quibus an essent in se vsuraria, & aliena meritō dubitabat, licet quia hoc agitatus dubio ea emit, peccauerit mortaliter, non tamen ad ea restituenda obligari. Rursus hęc inturbās postea fol. 101. pag. 2. sic ait. Qui suspitione concepta ex sinistra fama vendentis, vel aliter, quōd res esset aliena, eam emit, eam cū fructibus restituendi obligatione tenetur. Si igitur talis suspicio quæ nō aded incerta est, sicut est dubium, à restitutione nō excusat iuxta Metinam, quomodo dubium prādictū à restituēdo ea iura sic in dubio emptā poterit excusare? ¶ Igitur præmissis hoc quod perspicuum est, scilicet ab his suspectis ea iura emere periculo animæ non vacare ac subinde culpa lethali non carere, sit dictum nobis hoc assertum primum, scilicet ad pacandas conscientias eorum qui multa iura sibi pretio compararunt ab his exteris quos cum rege cōtrahentes, ab eo per contractus vsurarios, vel illicitos ea conquisisse in dubiū venit. Si quī ergo hoc dubio præteriti ea iura emerint, licet quia hęc dubio emendi aliena se exposuerūt, non veniant excusandi à mortali: tamen post adhibitam diligentiam ad examinandum id dubij, si adhuc res in ancipiti manet: à restitutione veniunt excusandi. Hęc est Metinæ loco præallegato, cuius rationem affert: quia in dubio (inquit) melior est conditio possidentis, cui rationi, & duplicem aliam meam addo primam, scilicet, quia præsumendum est q̄ cum rex sibi facere possit ius, si hic iniustū passus fuisset, iam sibi iustitiam fecisset. Secundō verō hoc persuadet, quia si hęc restitutio horum iurium ab his emptoribus facienda esset, in dubio, non regi, sed exteris primis possessoribus vt potē in tali possessione primo constitutis à rege, veniret faciendā, at iam hi exteri per celebratam venditionem in hoc emptoris ius sibi cōpetens ad possidenda ea iura transtulere: ergo iā non sunt ab his emptoribus restituenda: quia licet (autore Nauarro) in dubio possessionis mala fide ab vtroq; possessore obtentæ

Argum.

primus

primus possessor restituendus sit in ea: tamen id habet verum dum prior possessor posteriori sponte non cedit, sicut in casu per spontaneam venditionem possessionis eorum iniuria facta est celsio. Veruntamen ne Metina huic suae & meae assertioni aduersari videatur, dum fol. 101. postea dixit quod dubitans an res sit aliena, quia venditor eius, suspensions, & infamia furis laborat, si ea emit inde obligationem eam restituendi sibi parauit: glossandus venit, ut id intelligatur verum, quod tenetur ad restitutionem, quando post indagacionem veritatis qua tenetur facere, vel aliter constiterit fuisse alienam: alias restituere eam non tenetur, aut certe non tenetur in integritate. Sicut autorem Corduba, neque qui aliquid recepit vltro oblatu ab Aegyptijs, id est, Gitanos, Hispanice nuncupatis, qui quidquid habet, furtiue habere praesumuntur: cogendus est ad restitutionem totius, sed tantum medietatis pro pauperibus ex consilio. Ita Corduba in vltima q. de adiectis ad tractatu de casibus conscientie.

Ad arg.

Nunc superest ad argumentum in contra respondisse: quia dicitur recte probasse, quod persistente tali dubio, si res ematur, quia mala fide sic emitur, subinde non transferuntur legitimus titulus in emptorem in ordine ad praescriptionem, non tamen couincit, quod sic adeptus possessionem adhuc post examinem rei incertus, & dubius manens, tenetur restituendo possessionem a se abdicare totaliter. Vide aliqua ad hunc casum pertinentia in. 1. tomo instruct. 1. part. ca. 104. pag. 828. & etiam eod. 1. tom. 1. part. pag. 814. & 816.

CAP. III. Vtrum quis pro re bona fide a se emptam, & deinde vendita teneatur aliquid restituere & an sic bona fide emens & vendens teneatur ad id, in quo factus est locupletior, item an debita litigiosa, vel periculosa minoris emi possint, ubi solentur rationes Caiet.

Quest. Porro ne huic materiae suo ordine attinentia intracta relinquatur, haec quaestio licet iam in. 1. tom. nostri Instructorij. ca. 94. fuerit decisa, rursus hic breuiter repetenda venit, scilicet vtrum qui bona fide rem, quam ignoranter emit a latrone, alteri iam vendidit, puta equum domino postea apparere, aut emptori (cum rescierit esse alienum) teneatur quidquam restituere.

Igitur ne in re alibi a nobis praediffinita immoremur, ad locum praallegatum lectorem remitto, solum breuiter perstringendo, & ad memoriam reducendo, primo quod quaestio haec non tam patens est quia circa eam Nauarrus. ca. 17. in sum. Latina. nu. 8. & Metina in sua instruct. col.

Instruct. Negot.

fol. 161. §. 30. a Soto in lib. 4. de Iust. & Iu. q. 7. art. 2. dissentire videtur. Nam Sotus inibi aperte defendit, quod ille, qui ignoranter a latrone rem mercatus est, etiam si alteri bona fide vendidit, si postea rescierit esse alienam, etiam si ex tali venditione non factus sit locupletior, licet domino rei non maneat obligatus restituere: quia neque ratione iniustae acceptionis, quia bona fide excusante eam rem iniuste non acceperat, neque etiam ratione rei acceptae, quia iam ea apud se non retinet, nec ratione lucri, quia ex tali venditione (ut supponimus) non est factus locupletior, ad id non tenetur, tamen quia talis suum emptorem indemne seruare tenetur, cum iam sciat per venditionem huiusmodi nullum in suum emptorem transfuisse dominium, sed iure restituendum periclitari, iure cogitur in conscientia suam ei restituere pretium. Nauarrus vero loco citato dissentit a Soto, ubi nihil tale teneri restituere domino rei apparenti ait, nisi id duntaxat in quo ex praedicta venditione locupletior euasit, hoc testate. l. et si. §. 1. & l. ite veniunt. §. 1. ff. de petit. heredit. quia in casu, in quo in nihil factus est locupletior, nec domino rei, sed neque ei cui bona fide vendidit ad aliquid restituendum tenetur: ut est videre (inquit) l. in creditore, & l. cum ea. ff. de euct. quia in hoc casu nihil aliud quam quod suum est habet. Accedit Metina loco citato, dicens, quod iste talis bona fidei venditor alieni eodem pretio, quo emit ad nihil restituendum tenetur, quia nihil retinet alienum. Soluit in super Nauarrus argumenta Soti sufficienter, & praesertim. Illud de indemni seruando emptore, quia satis est inquit, ad hanc indemnitate emptoris seruanda ei de euictione cedere actionem, quia qui bona fide alienum emit, & vendidit, factus est tantum in ea locupletior.

Sent. Sot.

Sent. Nau.

Respon.

Inter tam dubias sententias, & contrarias semper mihi persuasi, quod sententia Soti tutior sit, atque proinde tenenda in his casibus. Primo, in casu quo scripto venditor bonae fidei indemnem emptorem seruare stipulatus est. Secundo in casu, in quo cedere actionem contra primum venditorem esset frustraneum, scilicet quando emptor per talem actionem nihil posset recuperare a primo venditore iam mortuo, vel iam in pauperiem lapsa. Tertio, si talis venditor ignorans aequaliter fuit in culpa emendo, vel vendendo rem alienam, quia licet nesciuit rem esse alienam, tamen debuit scire: sed iam in hoc casu careret bona fide quod est contra casum, de quo peragimus. His exceptis casibus sententia Nauarri, & Metinae supra dicta quae magis iuridica apparet nobis tenenda

Sent. aucto.

da esse videtur, quia nemo citra culpā in hoc casu ad restitutionem est damnandus, quādo re vera alienū non retinet. Nam si secundū Sotum secundus emptor est indemnus seruandus, quia est sine culpa, ita quoq; primus emptor, qui bona fide emit à latrone, & bona fide vendidit secundo emptori, est indemnus seruandus postquam etiā est absq; culpa, & est prior in bona fide, & adhuc possidet pretiū, & quia si hęc contrariā sententiā Soti, & Nauari remitteret dubiam, in dubio melior est conditio possidentis. Nisi malis sequi arbitrium cuiusda iudicis arbitri in noua Hispania, qui in hoc casu iudex constitutus, cēssit litem dirimendam, sic diuidendo pretium re euicta, inter talem bonæ fidei venditorem rei, quam à latrone emerat & inter suum emptorē. Nos autem quæstionē hanc quatenus attinet ad conscientiam hic disputandam assumpsimus, eam quatenus attinet ad forum exterius, quod sæpe fundatur in præsumptione causidicis disputandam relinquimus. Sed de his satis.

Quest. Præterea, ne quid intactum maneat, quod ad præcedentis quæstionis integram resolutionē pertinere videatur, & illam quæstionē, quā in nostro instructo. i. tom. 2. par. c. 89. pag. 706. iam excusam dimissimus, nunc rursus reuocamus, scilicet vtrum, qui bonæ fide emit rem alienam, & bona fide eam pluris vendidit alteri, illud plus quo vendita est domino sit red diturus. Igitur circa hanc quæstionem duplex versatur opinio, prima affirmatiua Soti de iust. & iur. lib. 4. q. 8. & altera negatiua Nauari. in addition. fol. 24. qui ab affirmatiua, quam in sum. Latin. c. 17. n. 8. tenuit cū Soto, dissentire videtur, cui in hac negatiua in sua sum. accessit quoq; Pedraça. Igitur hic repetēdo quæstionem, ab ea, quam ibi tenuimus sententiā, non discedimus, sed epilogantes quæ ibi latius dicta fuere, primò dicimus opinionem affirmatiuam Soti, vtpotē probabiliorē esse tēpendam, vbi ait illud plus quo à bonæ fidei possessore pluris est vendita res, quā ab ipso fuerit empta: fore domino restituendum, neq; in hoc esse dubium Sotus ait. Cui etiam suffragatur Siluester. verbo, restit. q. quod. & cōfirmat Nauarrus in sum. Latin. c. 17. nu. 8. vbi sententiā videtur mutasse, ex l. cisi. §. 1. & l. item veniunt. §. 1. ff. de petit. hæred. Quod itē conuincit ratio Soti, quia illud plus quod pro re recepit est veluti pars rei alienæ, & illud penes se talis bonæ fidei venditor habet, ergo est à se restituendum domino vero apparēti, quia interesse suæ rei fuit intrinsicum. Quare absolute iam hic hanc affirmatiuam Soti tenentes,

distinctionem, quā loco allegato submisimus, per quā vtramq; opinionem cōcordare nitēbamur maturus hic re inspecta retractamus.

Quia de re aliena vtrum vendi possit, dictū est: sic quoq; de re litigiosa, an vendi possit dicendum venit. Igitur (quia res est hæc magis ad causidicos pertinens) breuiter nos ab ea expedites dicimus, q̄ licet res litigiosa legari possit vt. l. 14. tit. 7. 3. part. decernitur. Tamē si quis titulo emptionis, vel alio eam acquisierit, eamq; si postulauerit dominus eius, vel litigantium alter, pro ea respondere tenetur, vt cauetur. l. 3. & 4. tit. 12. lib. 1. del. Fuero.

Porro de debitis alienis, an minoris emi possint, magna hic nobis subeunda foret cōcertatio: nisi in primo tom. in Instructorio nostro par. 2. c. 57. & c. 58. vbi de pagis acerbis agim⁹, abunde aduersum Caietanū, & Nauarrum, & Armillam pugnā, in qua eorum sententiā expugnauimus, suscepissimus. Caietanus ergo in sum. verbo. vsur. c. vlt. & ei subscribens Nauarrus in suo Man. ca. 17. nu. 231. & Armilla. §. 50. verbo. vsura. Hęc debita aliena minoris, quā in se sint licitè posse emi asseuerāt, quia hic non interuenit mutuatio, sed venditio iusto celebrata pretio. ¶ Et secundò, quia ius ad hæc debita aliena recuperanda minus valet, quia est in spe & res in expectatione posita minus valet. ¶ Et tertio, quia istud ius non recuperandi debitum vsq; ad annum, per totum id tēpus inutile videtur, ergo est minus valēs, quia veluti sterile est pro tunc. ¶ Item quartò, quia hic non emitur nisi ius recuperandi debitum in futurum, quod quidem ius licet sit præsens: tamen minus valet, quā debita, quæ quia in futuro recuperanda veniunt, quia absentia sunt, minus valentia sunt. Contrariam prorsus opinionem olim D. Antoninus. 2. p. tit. 1. cap. 8. §. 12. & Silu. vsur. 2. q. 10. §. 4. & Sotus de Iust. lib. 6. q. 4. ar. 1. in solution. ad. 3. secuti sunt, quorum opinionem, & veriorē, & securiorē esse ibi loco citato reputauimus. Sed nunc eandē cum Garcia in lib. 1. de contract. c. 19. fol. 513. defendamus.

Igitur conclusio sit, scilicet q̄ huiusmodi contractus est illicitus & vsurarius, sic debita in futurum recuperabilia minoris emere, quā in se valent, quādo absunt à periculo faciliaq; sunt recuperatu, nisi lucri cessantis, aut damni emergentis hic interueniret aliquis legitimus contractus. Hęc conclusio patet: quia his conclusis, cū in se minoris valoris hæc debita nō sint, si minoris emuntur, id idē est, quia emuntur pecunia anticipata, quod ad contractum mutui sub vsuris planum est reduci. Vnde nō gamus

Ans2

Ans2

Duplex opinio.

Sent. Sot.

Quest.

Quest.

Ar. Cair. I.

2.

3.

4.

Inopposit.

Conclus.

Ad. 1. arg.
Ca. et.

gamus id quod suo primo argumento cōtēdebat Caietanus, scilicet esse venditionē, quia certē est mutuū cū lucro, quā neq; rationi mutui obstat mutuatiū immunem manere à periculo, quādo ex conuentione, tā ipsius, quā mutuantis acceptantis pro mutuo sibi debito aliū tertium debitore, à periculo exonēatur. Sic etiā in præsentī casu accidit, quia hic vendens debita in futurum, substituit alium pro debitis huiusmodi soluēdis, nempe suum debitorem: idē ipse ab assicurando talia debita liber euadit: quod certē nō obstat quin pretiū ante à se acceptum mutuū sit virtuale.

Ad. 2. arg.

Præterea soluitur secunda ratio Caietani, quia licet res in spe, & in potentia (vt mēsis in herba) minus valeat, quia incerta est, & res subiecta periculis, sed debitū certū istoq; periculo carēs non sic est in potētia impedibili, sed tantū ratione modi in potētia est, quia, scilicet pecunia sic debita nō præsentialiter eam emēti adest, quod certē eius pretium non extenuat. Adde etiam, q̄ possidere rem aliquam in spe post eius dominij assecutionem (vt hic fit) pretium eius nō minorat, quia emptor possessionis sibi post annum tradendæ, quia in hac manet spe, non idē de eius iusto pretio licitē aliquid diminuerē poterit.

Ad. 3. arg.

Sed neq; tertia ratio Caietani valet, scilicet quod illud debitum in futurū, quia sterile est, verbi gratia, per annū, minus valeat: quia sterilitas ista cū nō sit intrinseca debito, sed extrinseca, sicut sterilitas arborum hyemalis vsq; ad æstiuum tempus non germinantium fructus, nō minuit harum rerū pretium. Præterquā, q̄ si hunc cōtractum potiū per mutationē pecuniæ ante solutā pro pecunia in futurum debita, esse dicere velimus, quā mutuū esse virtuale, neq; tunc licitū esse, est concedendum: sicut cambium, vt eadem pecunia reddatur, vbi plus valet minimē licet, autore Soto, nisi aliæ circumstantiæ, & respectus concurrerint.

Ad. 4. arg.

Insuper neq; vltima ratio Caietani conuincit, scilicet q̄ ematur ius solū recuperandi debitū, quia certē cum ius per se nihil valeat, nisi in ordine ad rei venditæ possessionem, fit sanē vt id, quod principalit̄ ibi venditur sit ipsa pecunia debita, quia iuxta axioma Logicorū propter quod vnū quodq; tale & illud magis. Et tandem (vt loco citato probauimus, & in hoc nobis consentiente Garcia dicimus) q̄ si opinio Caietani admittēda esset, iam actū esset de sternenda ampla via vsuris, quia magna occasio ad eas hinc sumeretur.

Contract.
Casarau.

Ex prædictis inferēdum esse ait Garcia, quā reprobis sit ille cōtractus Casaraugustæ Aragoniæ frequenter vsu receptus, quem duplici Instruct. Negot.

citer iniri contingit. Primò, dum quis indigēs pecunia, quia mutuò eam inuenire nō potest, chirographum conficit, vbi se debitorem centum aureorū constituit ad annū, quod proxenetæ vendendū tradit, pro pecunia numerata præsentī, sicq; venditioni expositum pro. 90. aureis remanet emptum.

Secundò vero sic quoq; contrahi cōtingit, scilicet dū Petrus à paulo petit mutuū cētum aureorum, quibus quia in præsentī caret, Paulus Petro exhibet schedulā volens illi beneficere, quā se obligat ad. 100. aureos soluendum per eam in iudicio, vel extra se conuenienti, quā Petrus assumens pro. 90. aureis diuendit, vt suæ præsentī necessitati subueniat. Sūt etenim cōtractus hi vsurarij, in quibus mutuū cū lucro immiscetur: nam vtrubiq; debita pecuniaria eo solo nomine ad certū tempus soluenda emuntur, quia anticipata pecunia statim pro eis soluitur. Nos autē loquuti sumus de debitis alioquin licitis: nam de emptione illicitorum hīc non disputamus.

CAP. IIII. Vtrum à se debitum anticipatē soluēs, minoris redimere possit, & an bona fide emens boues quos emptor nō habet ad aliquid teneatur: item, an persona libera sit vendibilis, an licitē emantur à barbaris Ethiopes hi, quos destitutos habent ad mortem, & an hi ab emptoribus se possint redimere computando seruitia in pretij sortem.

Quoniam similia dubia à similibus segreganda non sunt, idē & nūc in presentiarū in dubiū reuocamus, vtrum debita propria in posterum soluenda, pecunia anticipata licite minoris redimi possint. Sed quia in. 2. p. nost. Instruct. c. 57. pag. 446. id dubij iam discussimus, hīc concludimus tādem, nisi ratione lucri cessantis, aut dāni emergētis, quod sic anticipatē soluens pateretur, nō liceret alia propria debita minoris redimi. Quæ conclusio per eas rationes, quas ad probandum, q̄ debita futura certa minoris non possent emi attulimus manet comprobata. Neq; ratione periculi, si eūt in præcedēti casu licebat hic licere minoris emi cōceditur: quia ipse suū debitū redimens illud suo creditori securū facere tenebatur. Hæc est D. Thom. opuscul. 67. respons. ad lēctor. Florent. est D. Antonini. par. 2. tit. 1. c. 8. §. 1. est Caiet. in sum. verbo. vsur. section. 3. in casu. 3. est quoq; Soti. de Iust. lib. 6. q. 4. art. 1. in sol. ad. 3. est Siluest. vsura. 2. q. 14. §. 3. At verò puto Garcia lib. 1. de cōtract. c. 19. pag. 545. Nauarrū in sum. c. 17. n. 230. huius esse sententiæ falsē affirmasse: cum potiū in contrariam videatur inclinare, cum asstruit propria debita

Quest.

Conclu.

minoris redimere propter anticipatā tantū solutionē non licere, bene tamen propter alios precedentes respectus, quos esse dixerat, scilicet, quia tale ius erat per aliquod tempus sterile, & rei absentis. Vnde conijcitur, quā malē coeat cōcordia, quam inter doctores in hac parte Nauarrus introducere nititur, cū in hoc dissideant, sicut Armilla à se disidet, quæ cū verb. vsur. nu. 15. nobiscum tenuisset, postea nu. 37. nostram veram sententiā retractauit, & friuolis persuasos rationibus secutus est Ioannem Ripā, sed tu bone lector, consule locum citatum nostri instructorij, vbi de hoc latius differitur.

Præterea Garcia lib. 1. de contract. c. 19. & id dubij pressius examinandi nobis causam subministravit dū asserit, q̄ licet debitum ortū ex contractu, cuius pretiū consistit in puncto indiuisibili, minoris redimi anticipate non possit, tamen bene sic est redimibile debitum redundans ex contractu, cuius pretium diuisibile est, quia in rigidum medium, & infimum (cum hæc omnia pretia in eo inueniantur) diuidi solet, dū modo redemptionis talis pretium minus, hoc infimum pretium attingat. Huius autē suę assertionis rationem, assignat, quia redēptio prædicta proprii debiti succedit loco solutionis ipsius, solutio vero pars est contractus illius, ex quo trahit originē: ergo si tēpore emptionis (inquit) licuit emere minoris, id est. 90. aureis, hoc est, pretio infimo id, cui tunc 100. aurei erant pretiū rigidum: sic in redēptione talis debiti, minoris. i. infimo illud redimere licebit. Sed certe argumentum contra ipsum est, & ad hominē, quia sui quasi oblitus Garcia lib. 1. c. 13. cū pag. 648. concessisset, q̄ si cōsummata iam vēditione pro pretio infimo cogitās venditor se vēdidisse de præsentī, rogetur ab emptore, vt sibi solutio ad certū tempus prorogaretur, non possit tūc venditor hæc de causa rigidū expetere pretiū, quia ista concessa dilatio pars nō fuit vēditionis antecedentis, sed pactū distinctū, quod reducitur ad mutuū. Pari ratione concedere nō debuit Garcia, q̄ debitum propriū minoris, id est, pretio infimo, redimere liceat, quando res fuit primo vēdita pretio rigido, quia ista redemptio debiti pro infimo pretio non fuit pars præcedentis contractus, vnde contractū est debitū: sed est pactū post longē subsequēs, quod planē reducit ad virtuale mutuū: vbi quia virtualiter mutuatur pretium debiti postea soluedi, pro eo creditori minus soluitur.

Porrò, quia fictitias merces materiam legitimā emptionis aut venditionis esse nō possumus, quia diffinitioni venditionis, quæ di-

tractio realis est, repugnat, ambigere hīc forte quis posset vtrū bona fide emens boues, quos putabat alter habere, neq; tamen habebat, ad quid teneatur? Quæstio est, cuius Nauarrus meminit in sum. Lat. c. 17. n. 229. Igitur, dicimus primò cum illo illum à peccato nō excusari, qui scienter cū emerit prædia, vel pecora ab eo, quem credit eis carere, statim pro certo pretio eidē venditori locat, eumq; obnoxium fieri ad restitutionem illius pensionis, quā ex re fictitia empta collegit, quia in huius rei gratiā argumentum desumitur ex l. 1. ff. de condi. sine causa. Secundò asserimus, q̄ qui bona fide emit, quia probabiliter credidit illa venditori suppetere, tenetur quidem restituere nō pensionem ex his insumptā bona fide, sed id duntaxat, in quo inde factus est locupletior, imò neq; ad id, in quo factus est ditior tenetur, si quando ea emit paratus erat emere prædia pecoraq; realia, & quia deceptus est ab eo, qui fictitia vendendo obtulit, ideò alia vera ab alio emere prætermisit, quoniam tunc in recōpensationem sui interesse ea sibi poterit vindicare. Ita Siluest. vsur. 2. q. 6. & Maior in 4. dist. 15. q. 46. ¶ Hinc planē colligitur, verā quoq; esse & illā assertionem F. Antonij Corduben. vbi q. 105. de casibus consc. diffinit, quandam scaminam, quæ parans emere censum decepta est à dicente illam pecuniam, quam ei tradidit se accipere sub censu, cum vere de tali cēsu scriptura edita nō fuerit, fidemq; simpliciter fraudum ignara, dicenti sic secure posse contrahi præstitit, potuisse pensiones cēsus interim bona fide perceptas pro suo interesse lucri celsantis sibi retinere.

Præterea, quia diffinitionem venditionis explicantes de materia, & obiecto venditionis iā disputationem inuimus, scilicet vtrū res fictitia, vel aliena, vel litigiosa & cæter. sit materia talis, iam quoq; de persona libera, an materia legitima vēditionis possit esse, venit inquirendum, & vt in particulari de rebus agatur, quæritur vtrū liber homo, suiq; iuris venalitati exponi possit. Neque ab re de hoc controuertitur, quia. l. & liber homo. & l. liberi homines. ff. de contrahenda emptione id videtur vetari. Contrarium verò videtur admittere vsus se vendentium, aut ludentium ad triremes. ¶ Igitur, licet Siluester verbo. emptio. quæst. 4. §. 6. & Nauarrus in sum. cap. 23. num. 95. hanc breuiter pertractauerint quæstionem, nos tamen pro eius explicatione has subijcimus conclusiones, quarum prima sit. Inest ius patri per leges ciuiles sibi concessum diuēdendi filium, tum ad suā summā indigentia famis subueniendum, tum etiam

Dicitur. 1.

2.

Corol.

Quest.

Conclu. 1.

(v)

Arg. ad hominem.

Quest.

(ut aliquibus placet) ad propriam redimendam vitam in casu, quo iniuste ea veniret priuandus. Hæc conclusio patet primo. l. 2. C. de pat. qui fil. distrax, & hac quoque ratione fulcitur, scilicet, quia filius, autore Aristotel. est aliquid patris, cui debet nutritionem, & vitam: debet ergo filius subire huius seruitutis dispendium, si pro consuanda vita patris vendatur à patre. Vfus autem hic pro tali necessitate venales filios exponendi fuit tantum receptus apud barbaros, & Mauros, & nusquam viguit inter Christianos. Lex autem præallegata huius seruitutis ob famem à patribus venditorum, temperauit rigorem, dum huiusmodi emptis per se, vel per alium se redimere reddito pretio, quo constiterunt, vel saltem, eo quo valerent tempore redemptionis, si veri serui essent, indulgit, etiam inuito possessore taliter, quod sic redempti non liberi manent, sed liberi. Ex quo consequitur, sic aduertente Nauarro, quod primus emptor secundum emptorem admonitum esse debet curare de modo, quo ille fuit antea emptus, quia sic ob necessitatem filius venditus à patre minoris valet, ob priuilegium se (inuito possessore) redimendi, quemadmodum minoris valet possessio empta cum pacto de retro vendendo.

Conclu. 2.

Secunda conclusio. Homines alioquin liberi nullatenus ceu mancipia emi, aut vendi possunt, patet. l. liber homo. & l. liberi homines. ff. de cont. emp. Sed iam hic instat dubium, an huiusmodi liberi homines renunciando huic iuri se per venditionem spontaneam in seruitutem redigere possint? At lex. l. in præmio. titu. 21. partita. 4. huic dubitationi facit satis, dum declarat hominē liberum iam adeptum plusquam. 25. annos per. emptionem fieri seruum, si in sui venditionem consenserit receperitque partem pretij: dumque eum emens certus fiat, quod ex tunc in posterum suum mancipium erit. Hæc verò lex vsu recepta videtur in casu, quo pro remigando in triremibus se vendunt, quod genus quoddam est seruitutis.

Quæst. tripli.

Insuper iam hic triplex denuo oritur questio propter eos, qui malè captos, per barbaros destinatos iam in eorum cibum, quos idè impingunt à barbaris mercantur, an, scilicet, hæc illis negotiatio sit licita. Secundò an hi per talem emptionem, eo quod causa redimendæ vitæ tali emptioni rogantes consentiunt, se ementium vera mancipia fiant. Tertio an si isti (si eis concedimus priuilegium se redimendi) sic se redimant in sui redemptione seruitia & obsequia emptoribus suis exhibita computanda sint in pretio persoluendo pro sua redemptione.

Suo igitur ordine ad singula respondentes, dicimus ad primum, in hoc omnes doctores cōuenire, quod eripere tales à morte opus sit charitatis, ad quod potentes tenentur, iuxta illud Prouerb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Sed an accommodando, vel mutuando illis pretium, vnde se redimant, vel gratis, vel per emptionem eorum in seruos ementium eruendi sint à morte, id est, de quo hic queritur. ¶ Quia primò cū isti sint in extrema vitæ necessitate constituti, & in extrema necessitate omnia sint communia, videtur, quod gratis eorum vitæ sit succurrendum. Item, quia si huius rei gratia eos in mancipia emere liceret, liceret Christianos casu fortuito sic constitutos in hoc periculo iater barbaros, à barbaris emere in mancipia, quia vita pretiosior est libertate. l. quod attinet. ff. de regul. iur. In contrarium est argumentū Garciae lib. 1. de contract. c. 17. fol. 487. scilicet, quod homine libero constituto in extrema necessitate famis, non licet ei subuenire, eū pretio in seruum comparado, cum fat sit ad subueniendū ei seruitia & operas eius pretio ei præstito comparare, ergo neque licebit istorum inter barbaros destinatorum ad mortem vitæ consulere, eos emendo in mancipia. Iam verò quæstionis difficultate inspecta, inter duas opiniones, quæ circa hoc versantur, alteram Nauarri loco citato, tenētis posse sic destinatos ad mortē causa redimēdi eorū vitā à barbaris licitè in seruos emi, sicut contingit Brasiliæ emi à Lusitanis illuc applicantibus, & inter alteram Garciae loco citato, qui in oppositam magis videtur inclinare, propter in argumento in contra eius supra allegatam rationē, sic nos duximus respondendū. Nā primò hoc constitutum verū, scilicet, quod tales negociatores, neque cum multū graui iactura bonorū pertinētium ad suū statū, neque gratis sic destinatos ad mortem redimēdi obligatione tenentur. Non enim pro necessitate extrinseca redimendi vitæ proximi, qualis ista est, quippe quæ oritur nō ab intrinseco, neque de per se, sed ex malitia tyrānica, auctore F. Petro de Sotomaiore in suis scriptis super. 2. 2. tenetur aliquis prædictā iacturā subire. Etenim necessitates intrinseca modicæ sunt, cū natura paucis cōtēta sit, aliæ aut sunt magnæ, neque habent finē, etenim sic tyrannus posset petere regnum, ne occideret aliquem. Quod autē neque gratis in hoc casu eis subuenire teneatur, hinc patet: quia hi sic destinati ad mortē in potētia propinqua sunt, sicut etiā operarij pauperes per suos labores, & operas ad subsidij sibi præstiti compensationē in futurū faciendā, non igitur gratis à tali miseris

Argum. 1.

Arg. 2.

In contr.

Dup. opi.

Resp.

Conclu.

tyrannica necessariò sunt subleuandi. His autem præmissis statuitur hæc conclusio, licet sententia Garcia loco citato consona pietati, & æquitati videatur, quæ huiusmodi Æthiopes iam destinati ad mortem pro sua liberatione in seruitutem veram à liberatoribus suis redigendi non sint: tamen quia opposita opinio Nauarri conformis magis esse iuri ciuili apparet, idem probabilis est cõsenda. Huius conclusionis prima pars hinc suadetur, quia æquius ageretur cum mercenario extremè egenti, si quis eius operas & labores quos posset præstare, conducendo pretio, subueniret, quam si tali pretio, & subuentionis gratia eum vellet in mancipiũ sibi addicere: ergo sic in præsentis conclusionis casu pariter est cõsendum id esse æquius.

Secunda pars conc. probat.

Secunda autem conclusionis pars rationibus Nauarri satis firmatur, quia vita pretiosior est libertate. I. quod attinet, de reg. iuris. Tũ etiã, quia pater tempore famis extremæ filium vendicare potest. I. 2. C. de pat. qui fil. distrax. Tũ, quia sic eos emere est eos eripere à morte, Adde etiã quod emptio ista temperatur argumẽto desumpto ex æquiparatis ex glos. quis seruo. C. de fur. ex eo, quod sicut filij venditi à patre ob necessitatem prædictam famis inuito possessore redimere se possunt, reddito pretio, quo constituerunt, vel saltem eo, quo valent tempore redemptionis, eo quod redempti fiunt liberi non liberti. iuxta prædictam. I. 2. sic & hi se redimere possunt.

Ad. 1. arg.

¶ Argumẽta autem in cõtra, hinc manet soluta. Ad primũ etenim negamus in extrema necessitate vitæ cuius causa est seruitia tyranni omnia taliter esse cõmunia, quod tunc tali necessitati extrinsecã succurrendũ sit gratis, imò neq; cũ magno valde succurrẽtis incõmodo.

Ad. 2. arg.

Neq; obstat, quod Christiani hac ratione in seruitutem possent deuenire, si in talistatu fortuito cõstituti, & destinati iam ad mortem inter barbaros redimeretur de eorũ manibus (vt Garcia arguit, quia satis sufficienter id argumentum soluitur in gratiã Nauarri, dũ dicitur solũ prohiberi per legem Christianos in bello fieri mancipia eos capientium. Non autem vetat fieri mancipia eos sic volũtarios & rogãtes, redimentũ, sicut etiã permittente id lege, & se vedere sponte in seruos pro pretio accepto possunt. Quare Garcia tandẽ inficiari nõ potuit sententiã Nauarri nõ esse dissonã rationi, nã Genesis c. 4. cũ nihil eis vltra suppeteret pretij pro tritico emendo, suã libertatem pro hoc in pretiũ exponentes se in captiuos Pharaonis obtulerunt Ægyptij, Exodi quoq; c. 21. & Deuter. c. 15. indulgetur pauperie grauato, vt pro subueniẽdo sibi se venale exponere posset, licet nõ cen-

mãcipiũ, quia cũ facultate se redimedi emebat.

Quest.

Deniq; ex supradictis hoc dubium videtur pullulare, scilicet si huiusmodi, qui cũ essent liberi, gratia redimedi eorum vitã, à barbaris, per negotiatores Lusitanos empti sunt Brasiliã, se redimant, an in eorũ redẽptionis pretio, tempore redẽptionis, valoris quoq; suorũ seruitiorũ, quibus suis emptoribus seruiert cõputandi sint. Ratio verò dubitandi hinc insurgit, quia Leuit. c. 25. sancitũ legimus, quod sic venditus cũ ante annum iubilei redimendus veniret, à pretio, quo fuit emptus, seruitia ea, quibus interim deseruierat suo emptori, deducerentur, & in pretio redemptionis computarentur, solum soluendo reliquum.

Arg.

Veruatamen, quia opinionem Nauarri tanquã iuri consonã probabilẽ esse diffiniuimus, quod consequitur ad eã planẽ dicendum venit, scilicet quod tales emptores in huiusmodi redemptione, ea seruitia cõputare in redemptionis pretio non tenentur, sed vltra hæc accepta seruitia possunt redẽptionis pretium integrũ expetere: nam & hoc Nauarrus significare videtur loquens de his emptoribus, quos arbitrator (inquit) iustẽ posse capere etiã interesse iustum pretij pro eis dati. arg. l. 1. cum ei annot. C. de sent. quæ pro eo quod int. Accedit ad hoc, quod & ratio hoc persuadet. Primò, quia vt mancipia emuntur, mancipiũ autem dum seruituti subest, quidquid acquiritur est dñi sui. Adde secundò quod cõtractus hic fuit vt emptio cũ pacto de retrouẽdendo, in emptione autem tali res empta dũ non redimitur, fructificat primò emptori: ergo dicta seruitia veluti fructus rei à se emptæ debent cedere prædictis emptoribus. ¶ Nam quod Garcia in contra pro se allegat non vincit, scilicet, quod tales destinati ad mortem dum liberationis causa emuntur, non propriẽ personæ eorũ emuntur, sed quod quasi operas suas locent, cõducuntur pro illo pretio sub venditionis ad seruitia postea per ipsos exhibenda. Quia profectò illa seruitia vltro oblata, neq; tanti momẽti sunt (vt fatetur Garcia) neq; tantopere hi negociatores Lusitani eis indigẽt, neq; illis per se tã vtilia sunt, vt sufficientia sint, ad refartiedum tum pretiũ quod pro eis barbari obtulerũt, tũ interesse lucris cessantis quod illis cessat, cum negociatores sint, qui pecuniam suã in alias sibi fructiferas merces infumendam deferebant. Atq; idem, vt indemnes se seruent, non cõtractum locationis operarũ destinatorum ad mortẽ volunt inire, quia inutile, id est sibi, aut quia illis certe vergit in damnũ, idem merito malunt eorũ personas in seruos emere, quò iterũ eos vendere statim possint ad suum recuperandũ integrum pretium

Sent. Nam.**Obiectio Garcia.**

tium, & interesse damni emergentis, & iuri quod postquam ad eorum rogantium instantiam faciunt, possunt talibus liberandis declarare. & de his satis.

C A P. V. De titulis, quibus aliqui in seruitutem licite possunt venire, & an emptores Æthiopicæ causa negotiationis illos ementes, vel qui illi os aduectos in Hispaniam causa seruitutis emunt, peccent cum aliqua obligatione restitutionis: & an examine, vel aliquod remedium possit iustificare has negotiationes, & emptiones: & an facto examine, & manente dubio in omni casu restituendi sint sue libertati. Pulchra & necessaria disputatio, ubi multa tractantur iuridica: & an a mancipijs possit aliquid emi, & de alijs.

I Am neq; dissimulanda venit illa quæstio, in qua malo sententiæ aliorum doctorum auscultare, quæ meâ proferre, ad eum est res plena periculis, scilicet an emptores Æthiopum, sic eos in seruos emendo peccent, aut aliqua obligatione restituendi ab id teneantur? At verò hic in primis fundamentum hoc, ceu basis quæstionis præiaciendū videtur, scilicet hæc solent commemorari genera quatuor seruitutis licitæ. Primus namq; seruitutis licitæ est titulus, quando aliqui alioquin liberi, cum ætatē 20. annorū iuxta instit. de iure person. aut iuxta. l. i. in procemio titu. 21. partita. 4. ætatē 25. annorum excefferint, vendūt se causa participandi pretiū, & prout Exod. 21. & Leuitic. 25. habetur. Secundus verò titulus est, quādo parētes egestate cōpulsī ex antiquo iure filios suos venditare permissibatur, vt Leuitic. 25. memoriæ proditum est, & l. 2. tit. de patr. qui filios suos distrax. & insti. de patria potest. in glossa referitur. Leges autē hæc licet inter Christianos nō sint in v̄su, aiunt tamē apud Æthiopes eundem adhuc vigere morem. Tertius autem titulus seruitutis est bello captorū, cum bellum est iustum ex parte captiui. l. libertas. ff. de stat. ho. Quartus deniq; est, quādo in pœnam alicuius atrocis criminis per leges, & statuta iusta, à suis principibus pœna seruitutis mulctantur, vt tradit Garcia lib. 1. cap. 17. de contrac. fol. 491. Huius quæstionis meminit Sotus. de Iust. lib. 4. q. 2. art. 1. Nauarr. in sum. c. 23. nu. 96. & Mercatus, de tractibus, & contract. c. 15. fol. 64. Garcia loco allegato.

Conclu. 1. Igitur illucidandæ quæstionis gratia statuitur prima conclusio, scilicet quod Æthiopes aliquo legitimo titulo ex his quatuor in seruitutem redacti licite emuntur in seruos. Patet quia per eos oēs licite in seruitutē rediguntur.

Conclu. 2. Sit verò secūda cōclusio præsupposita, quæ

iā passim increbuit fama, q̄ fraude, vel dolo, vel miris iniquisq; modis, quos refert Mercatus citato iā loco, calamitosa hæc gens Æthiopum, & incolarum de Cabo verò de seducitur, nōpe, quibusdam iocalibus, vt pueruli, viq; do traduntur in naues, vel iniquē eorū surpatur libertas per suos barbaros infideles principes, vel per alios negociatores, qui sic eos cōmittentes ex suis regionibus venales adducunt, & peccant mortaliter, & in malo statu, scilicet dānationis in hoc persistendo manent. Hæc est Soti, & Nauarrī, & Mercati, & Garcia vbi supra. Et patet: quia cū fama hæc publica ex fide dignorū relatione orta, de his frequentissimis violētis, vel fraudibus, in horū negotiorū infonuerit auribus, vel aliter hoc eis innotuerit, iā in mala fide eos emēdo sunt, quia fama publica de aliquo actu iniusto, scilicet vitandū, cuius argumentū sumitur ex glossa singul. in l. Titio fundus. ff. de cog. & dem. & teste Nauar. c. illud. de cler. excōm. sufficēter hoc probat, dū per famā infamatā de incurfa excōmunicatione vitandū esse decernit, quod nunc verum habet post extrāvag. ad vitanda, quādo fama inelamaret iā esse nominatim denunciatum. Ratio quoq; ad hoc suffragatur, quia vnusquisq; ciuis in ciuitate abstinere debet ab emendo ab vllō ea, de quorū iniusta v̄surpatione notatus est infamia. Hac enim de causa leges dānant eos, qui à suspectis personis emunt, puta, à mancipijs. Nā. l. inciuilem. C. de furtis. in criminis suspiciōne incidit, qui nō cauet negotiādo à latronibus emere. Nullus autem est his negotiatoribus excusationis prætextus, secundū Sotum, si id sibi prætexere cogitauerint, q̄ præclare cum illis agitur, dum pro seruitute beneficiū eis Christianismi repēdimus: nam iniurios se esse in fidē sic se excusantes noscere debent: quæ summa libertate est docenda, ac persuadenda, tantum abest, vt excusationē eorū Deus admittat. ¶ Intelligitur autē nostra hæc conclusio, de his negotiatoribus, qui causa negotiandi, & reuendendi eos, hac fama publica illis innotescēte, vel innotescere debente eos emerūt. Quia idem est hanc publicam famam scire, vel scire debuisse, quia paria sunt. De iniur. & dam. dat. & l. qui fundus. §. seruus. ff. pro emptore.

Postquam de peccato, hac itante publica fama, Æthiopes ementium dictum est, superest nūc, an aliquod sit mediū, quō negotiatio hæc licite exerceri valeat peruestigare. Ad hæc quæstionē respōdet Mercatus loco citato, hoc mediū sibi occurrisse, scilicet, q̄ factores regū illis regionibus præficerentur qui timoratisi

Quæst.

Sent. Mar.

in conscientia apud Deum essent, qui exactissime, omnibus possibilibus modis, rigida inquisitione examinerent inquirendo unde, & quomodo Æthiopes hi venirent, & generaliter hoc de omnibus his Æthiopibus venalibus, & sigillatim de vnoquoque id indagarent. Sed tandem id medium respuit tanquam difficile factu, & quia tam fideles, timoratos, diligentesque examinatores difficile est inuenire. Quare periculosum reputat, & parum docti hominis hoc suadere, quia prudens animi est autore Aristotele, id non persuadere, quod non nisi valde difficiliter practice exerceri potest. Unde instatibus querere quomodo negotiatio hæc securâ conscientia geri possit, respondendum putat, iuxta responsum simile Alcibiadis, non esse hoc querendum, quomodo securâ fiat hoc, sed quomodo id negotij sit omittendum, & aliud securus assumendum.

Porro quia quavis de peccato, quo isti negotiatores deportati sunt; Æthiopum ad vendendum implicatur, dum hac reclamante fraudis, & violentiæ publica fama, hanc negotiationem exercent, dictum est, & quia de peccato hoc aliqui eorum non tantum curant quantum de restitutione, ne scilicet post factum hoc damnable ad restitutionem etiam in conscientia cogantur, superest & id dubij nunc explicare, hæc negotiatio aliquam an restitutionis obligationem inducat.

Conclu.

Huius rei gratia statuitur hæc conclusio. Tenentur negotiatores hæc vigilantissimam curam adhibere in examinando, an iure, vel iniuria hi, quos perstante tali mala fama emerunt, serui facti fuerunt, compertoque per iniuriam, vel fraudem in seruitutem venerint, tenentur etiam cum pretij pro eis dati dispendio eos in suam restituere libertatem. Hæc est Soti, & Nauarri, & Garcia locis citatis, & patet ex ratione Soti. Nam si quis rem alienam possidet, etiam si mercatu, vel alio iusto titulo eam acquisierit, cum primum alienam esse rescuerit, tenetur cum pretij etiam iactura domino reddere: quanto magis liberum natum hominem per iniuriam manu captum astringitur eius emptor in suam restituere libertatem?

Quest.

At iam vrgentius nos hæc premit dubium, ad quod non tam in forma prædicti respondere doctores, scilicet an casu, quo tale examen de iure, vel iniuria, quo hi Æthiopes sint primò serui facti, ut licite possent exponi venales, fieri non potest, aut casu quo, simili examine sufficienti facto adhuc res in æquilibrio, & in dubio manet, postquam sunt empti ab huiusmodi negotiatoribus, restituendi sint suæ li-

bertati. Profecto quæstio hæc non est adeo peruta, quæ suas rationes videatur pro vtraque parte præ se ferre. Nam pro vna parte instat, quod possessor mala fide adeptus possessionem (quales sunt isti negotiatores) nullo tempore præscribit, neque titulum sic acquirit. Testatur ergo eos Æthiopes sic emptos suam restituere libertati. At pro parte alia facit, quod in dubio melior est possidentis conditio, ergo cum per emptionem iam eos possideant, in dubio non sunt spolianti iure eos in seruos possidendi. Igitur ad quæstionem sic duximus respondendum. Sit igitur responsiva conclusio. Huiusmodi negotiatores cum perstante prædicta fama publica, alijsque probabilibus indicij probantibus pro maiori, aut certe pro dimidia parte Æthiopes sibi venditos injuste suis se in seruitutem reductos, credere probabiliter debeant esse liberos, aut certe probabiliter de hoc dubitare: dubio hoc permanente, neque amoto, quia nulla subest ratio, illud deponendi, tenentur eos relinquere liberos. Hæc conclusio videtur esse Nauarri, & Mercati, & eam neruose probat Episcopus Chiapiensis in tractatu, quem de libertate Indorum edidit. Primò sic patet ex axioma D. Augustini lib. de penitentia, ubi ait, Tene certum, & dimitte incertum. Quia hoc est minus inconueniens, quod isti negotiatores in hoc casu pro Æthiopibus datum à se amittant pretium, quam quod in dubio isti suam amittant libertatem. Secundò, quia ut cauetur ff. de reg. iur. non debet alteri per alterum iniqua conditio afferri, ergo neque Æthiopes in dubio sic empti non debent retineri in seruos. Tertio patet ex l. absentis. ff. de pœnis. ubi decernitur, quod fatius est impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentes danari. Ex qua lege colligitur, quod si hic. io. adsint homines, quorum. 9. tantum re vera occiderunt hominem, si omnes. io. de tali homicidio accusentur, neque constare possit qualis eorum sit ille innocens, omnes. io. tunc à pœna absoluendi veniunt, ne si omnes. io. pœna mortis plectantur, innocentem contingat tali pœna mortis mulctari sine culpa. Cum ergo libertas post vitam inextimata res sit, fit ut in dubio Æthiopes innocentes pro nocentibus non sint ea priuandi. Quia, ut sancitur l. quoties dubia. ff. de regul. iuris. quando de libertate alicuius emergit dubium, si de illa in iudicio agitur, in fauorem libertatis, in dubio sententia est pronuncianda. Hoc autem & confirmat caput. duobus. de sent. & re iudicat. ubi habetur, quod si duo ordinarij pronunciant contraria, tenet sententia pro reo, nisi in causa fauorabili, scilicet matrimonij, libertatis,

Conclu.

Probat. 1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

bertatis, dotis, testamenti, & similibus. Accedit & in huius gratiã, quod de probat. ca. ex literis. Lucius. III. decernit, scilicet q̄ in cõmuni iudicio si probat actor, & reus, reus absoluitur, nisi fauõrabilẽ causam tõeant actor, scilicet pro libertate quia tunc pariter pro se probantibus, causa libertatis obtinebit pro libertate sententiã. Si igitur in dubio probabili libertatis, vtrinq; stat equa probatio q̄ tales Æthiopes sint liberi, vel quod serui sint, in gratiam libertatis in vtroq; foro, & exteriori, & conscientiaẽ liberi pronuntiandi sunt. Tenentur ergo negotiatores, post quã promptiora sunt iura in dubio præsertim libertatis ad absoluedum, quã in ad condemnandum, vt patet ex dicto cap. de probat, scilicet ex literis, illos liberos, & illesos, in demnesq; in sua libertate seruitijs suis etiã persolutis sinere quocunq; velint abire.

Quest.

Cæterum quia Mercatus loco supra citato, cum hanc supra positã cõclusionem tenuerit, quam Salmaticã cum electis doctoribus contulisse se ait iam descendens ad particulares, qui Hispali illuc aduectos hos Æthiopes pro suis ministerijs emunt non in copia iunctim, sed sigillatim vnũ, aut duos eorũ ementes, trepidat, subterfugereq; videtur suã dicere sententiã super dubio, an hi quoq; eos stãte hac mala fama emedo, eos in libertatẽ restitue re teneãtur, indecisamq; quæstionẽ relinques tantũ ait se huiusmodi emptionẽ neq; approbare, sed neq; probare: sed dũtaxat in gratiã huic dubij illud axioma Plutarchi magni Traiani magistri proferre, scilicet q̄ ex venenato fonte non solẽt, nisi venenatã aquã riuuli dimanare, & hanc quæstionẽ nos hic adijcimus (quæ valde perplexa est) enodare.

Conclu. 1.

Hanc autẽ quæstionem Garcia lib. 1. de contractibus cap. 17. fol. 489. per has duas cõclusiones videtur sibi sufficienter diffinisse. Quarum prima est. Qui pro seruo venalis exponitur, & tamen probabiliter creditur esse liber, vel de eo, an sit liber probabiliter dubitatur, neq; emi, neq; vendi potest absq; peccato, neq; absq; obligatione restituendi eum in suã libertatem, cũ

Conclu. 2.

constiterit esse liberũ. Secunda verõ eius conclusio est, quæ ordine ad ipso seruato est quarta, scilicet qui mancipium sibi est mercatus credens, vel probabiliter dubitans illud esse liberum. Non potest tali durante opinione probabili, huiusmodi emptũ ceu mancipium sibi retinere aut sic vt tale pertractare. Potest tamẽ eius vt famuli ministerio vt cum satisfaciendi animo pro tali famulatu, cum factã diligentia, quã in id examinando tenetur facere, con-

stiterit esse liberum. Hasq; duas conclusiones pro Æthiopibus istis se statuisse ait, de quibus in generali potest, & debet probabilis haberi opinio, plures eorũ non iure esse captiuos, sed liberos quia fama communis insonuit fraudibus, vel tyrãnica violẽtia trahi in seruitutem.

Quest.

Quæritur ergo iam an consentanea sit iuri, & rationi hæc his duabus conclusionibus posita à Garcia huius quæstionis resolutio, & an sit vniuersaliter reiicienda, vel in aliquo casu admittẽda. Igitur huius quæstionis extricandẽ gratia libuit per has procedere conclusiones. Prima conclusio. Quia fama cõmunis simul cum alijs adminiculis indicijsq; adiũctis in hoc casu non tãtum dubiũ, sed & probabilem gignit, vel gignere debet opinioẽ plures istorum Æthiopum de iure nõ esse captiuos: sed liberos, qui hoc credens, vel credere debẽs eos in seruos emit, eos statim dum factã diligentia, de eorũ seruitute legitima non cõstat, manumittere, & liberare tenetur. Patet conclusio. Nã hanc probant argumẽta supra allata contra huius negotiationis negotiatores. Deinde patet. Quia scientia qua postea sciretur esse liberos, non sineret eos licitẽ sic emptos retineri, ergo neq; talis probabilis cõmunis opinio id sinit. Hæc conclusio in parte est contra Garciam asserentẽ in hoc casu, sicut & in casu dubij interim cum prædicto animo restituendi, dum constiterit eorum libertas, posse eorũ sic malæ fidei emptores eorũ famulatu vt.

Conclu. 1.

Sed quid si nõ probabilis de horũ libertate emptoribus subsit opinio: sed tantũ probabiliter dubitantes de hoc, vel dubitare debentes eos pro suo seruitio emerunt. Pro hoc statuitur secunda conclusio. Etiam tantũ probabiliter dubitantes, aut dubitare debẽtes de libertate eorũ quos emũt, si eos sic emerint, si post adhibitã diligentiam ad indagandã veritatem, dubij adhuc manserint, eos liberos abire permittere tenentur, neq; (pro vt eis concedebat Garcia) possunt interim dum non cõstat de libertate, eos ceu famulos retinere: eorũq; operibus cũ prædictã animi preparatione vt. Hæc cõclusio videtur esse Nauarri vbi indistincte asseuerat lococitato tales emptores obligari ad restituẽdos illos suã antiquã libertati. Et quãuis Nauarrus ibi loquatur de credentibus, sed idẽ dicendũ est de dubitatibus. Nã & hoc sufficienter probat plura iura supra citata quæ clamãt in dubio fauẽdũ esse libertati, & q̄ pro ea sententia sit in dubio pronũcianda absolute, quidquid sit de possessione aliarum rerũ eum dubio, & non sana fide acquisita quia libertas magis quã alia inferiora bona singulari fruitur priui-

Conclu. 2.

Non ob-
stat ratio
Garcie.

privilegio. Vnde perperā Garcia ibi ad proban-
dum contra hanc nostram conclusionem exē-
plum illius trahit, qui probabiliter credēs, aut
dubitans rem aliquam esse alienam eam emit,
quē ait interim eam posse retinere non vt pro-
prium, sed vt sibi locatam cum obligatione
soluendi pretium pro vsu quo vsus est ea, cū
constiterit postea esse alienā. Non est inquam
par ratio de vtroque casu, quia præponderat
hic valde fauor, & privilegium libertatis.

Quest.

Subinde iam ad accessoriam supra præta-
ctam quæstionem, scilicet an in aliquo casu
Garcie sententia admitti possit restat dicen-
dum. Dicitur ergo, quod in casu, quo hac pu-
blica fama persistente, ac sibi constante, aliquis
subinde pro suo vsu mala fide emerit Æthio-
pem aliquē, si postea hoc testimonio illius, vel
confociorum eius hoc narrantium intellexit
illum in seruitutem venisse eo, quod in bello
aggressiuo ex parte sua, de quo non potest
constare an fuerit iustum, captus fuit ab ho-
stibus, & venditus: vel ex eo q̄ à principe suo
in seruitutem damnatus fuit ob crimen ali-
quod, de quo innotescere non potest an tam
graue fuerit, quod tanta seruitutis pœna fue-
rit dignum: vel quod venundatus fuerit à
patre ob necessitatem, de qua neq; liquere
potest fuisse tantam, quæ sufficiens foret ad
faciendum ius patri suum ob id diuendendi
filium, tunc forte sententia Garciae verum ha-
bere, potest scilicet q̄ dū de libertate eius ple-
nè non fuerit facta fides possit eum retinere
vt famulum cū præparatione animi restituendi
di suas illi operas, & libertatem, si plenè con-
stiterit in aliquo tempore de eius libertate. Fa-
cit namq; pro hac sententia, scilicet quod iā in
his casibus aliquid probabilitatis de eius serui-
tute habetur, constat enim aliquo modo de titu-
lo seruitutis hic, licet an fuerit de facto omni-
no legitimus, & sufficiens constare non pos-
sit. Sed neq; de hoc sum certus, quare neq; in
his casibus hanc sententiā Garciae approbare
ausim, quia cum barbari hi parū distantes ab
immanitate ferarum, omnia iura naturalia, di-
uina, & humana peruertant, adhuc res in du-
bio manet in his quoq; casibus an liberi sint,
vel non, quare iuxta iura, pro eorum libertate
& liberatione omnimoda videtur ferendū es-
se iudicium saluo aliorum me potentium do-
cere, arbitrio.

Quest.

Quoniā de mala fide emētibus hos Æthio-
pes, qui admoniti à fama publica, vel à com-
muni opinione doctorū de periculo, nihilo-
minus eos emerunt, abunde dictum est: iā de
bona fide eos ementibus, reliquū est vt dica-

mus. Pro his igitur statuitur hæc conclusio ad **Conclu.**
pacandas eorū conscientias, qui bona fide pro
suis vsibus eos sibi pretio compararunt, scili-
cet licet in generali, & in cōmuni talis præua-
luerit fama de Æthiopibus istis ex regione
Guinea nuncupata adductis, quod iure serui-
tuti addicti nō sint, nihilominus tamē, si quis
id ignorās. Quia de hoc particulari Æthiope,
vel illo nulla talis in particulari resonat fama:
bona fide credens de iure, & bono titulo talē
in seruitutem venisse, nihil suspicans de con-
trario eū emerit, is sanè (etiā si post adhibitam
examinis diligentiam: res in ancipiti maneat)
poterit eum sibi in mancipium retinere, ope-
rasque eius sibi vindicare, eumq; diuendere,
& alienare. Hæc apparet esse Garciae loco cita-
to, apparetq; esse iuridica. Quia in dubio mel-
lior est conditio bona fide possidentis, & pro
ea facit Sotus, qui in. 4. sent. 2. tomo. dist. 37.
q. vnica. art. 5. explicans caput. dñs. de secūdis
nupt. asserit eum qui bona fide ingressus est
matrimonium, de quo postea an validū sit du-
bitat, peracta examinatione negotij quam te-
netur facere adhuc si in dubio manet, posse
licite non solum reddere, sed & petere à con-
iuge debitum, quia bona fide matrimonij cō-
tractum iniuit. Ergo pari ratione postquā bo-
na fide (vt supponimus) is contractū emptio-
nis Æthiopis iniuit, ius obtinebit super eū in-
tegrum, illum vt mancipium retinendi, & ab
illo operas, & famulatum vt à tali exigendi.

Pro cōplemento materie quatenus attingit
ad materiā vēditionis, de qua nūc peragimus,
& dubia alia circa seruos supersunt expediē-
da. Primò an sine obligatione restitutionis
quis possit ab his seruis quæ offerunt venalia
emere. Et quidē si iuxta Castellę leges, & in fo-
ro exteriori loquamur satis liquet à mancipio
pro tali cognito, vel cōmuniter habito aliquid
ementē ad id reddēdū, & insuper in septuplū
dānari, vt in pragmatica Cōpluti lata habetur.
At in foro cōscientiæ loquēdo, nō abest à pec-
cato à mancipio ea emere, quæ iure nō posse
vendere creditur, vel de eo dubitatur. ¶ De re-
stitutione verò faciēda in hoc casu, quando
queritur respōdem⁹ primò, q̄ quādo postquā
quis cōtraxerit cū seruo emendo, vel venden-
do rescierit iussu dñi talē seruū sic cōtraxisse,
vel etiam q̄ etsi iussu dñi non contraxerit, ta-
men negotiū sic gestum in rem, & vtilitatem
domini fuisset versum, vt si verbi gratia seruus
sumpsit pecuniā, vt se aleret, & vestiret secun-
dum consuetudinem domini, vel frumentū,
vel vinum oleū ve dñi, vendidit: quorum pre-
tium iam conuertit in hos tantum sibi neces-
sarios

Quest.

Distum. 1.

farios vsus, non est cur de aliqua restitutione debeat esse sollicitus, vt elicatur ex. l. si hi qui. §. in rem. ff. de iu. rem. ver. & l. omnia. ff. quod cum. ¶ Secundo adijcimus, quod quia ex mente Soti est de iust. lib. 4. q. 2. art. 2. cui accedit frater Iosephus in suis floribus quod mancipia bello iusto capta sicut possunt fugam arripere, ita quoque quicquid dono susceperint, vel hæreditario iure, vel licito ludo lucrata fuerint, possint in conscientia sibi vindicare, & retinere (quod alijs mancipijs dominatis, aut à se sponte venditis non conceditur) Ideo si mancipia hæc quæ per bellum iustum in seruitutem deuenerunt, aliquid sic acquisitum veniale exposuerint, emptumque fuerit à sciētibus non est necessario dominis eorū, vel alijs restituendū. ¶ Præterea tertio asserimus, quod si mala fide credens probabiliter, aut probabiliter credere debens, aut saltem hæsitans aliquid esse alienum, putà hæri, vel alterius, quod mancipium offert veniale emit, si post examen adhibitum de comperienda veritate adhuc tali dubio agitur: tenetur rem simul cum fructibus restituere, si fructifera fuit, etiam post tempus præscriptionis, quia neque eam præscribere potuit. Quod si certò constitit esse alienam, solumque dubitatur dubio insolubili an domini sit, aut alterius tertij (autore Soto) inter ipsos dispartienda est. Et hoc assertum est Merinæ in sua instruct. §. 30. fol. 163. quod puto esse securius: quāuis ab ipso variare ipsemet videatur in eadem instruct. §. 22. fol. 137. pag. 2. vbi quia in dubio melior est inquit conditio possidentis talem rem posse retineri innuat. Et quamuis nō me lateat Cordubam in additi. ad tract. de casibus cōsc. in simili casu dubij, & malæ fidei, non constando de certo domino, rem sic acquisitam posse retineri, aut certe consultius esse, atque securius eius dimidiam partem erogare pauperibus astruxisse, cuius assertionem magis accedere ad veritatē puto, quam illam supra dictā Garcia, qui in simili casu retineri posse autumat, non vt res propria, sed vt res sibi interim locata cum præparatione animi reddendi eam Domino proprio cum constitit esse eius, quas sententias non omnino reprobō: tamen concludo inter tam varias sententias æquius esse viciniorque rationi, & veritati dicere permanente dubio, rem sic acquisitam non integrum restituendā esse, sed magis, vel minus, in xta maius vel minus dubium pro ea fore restituendum ei cuius probabiliter res empta à mancipio, vel à laboratē infamia empta debitarur esse: licet tutius esset illam in integrum restituuisse.

Iam tandem ex prædictis quasi palam euadit, quid ad id dubij, scilicet, an mancipia hæc ex parte à se lucro se licitè redimere possint, sit, dicendum. Nam si id quæretur de mancipijs bello iusto ex parte capientium captis, cum iam ex sententia Soti hæc mancipia (nisi suam non fugiendi impignorauerint fidem), licitè posse fugere dixerimus, tū etiam quæ dono, vel ludo licito, vel iure hæreditario illis obuenerint licitè sibi acquirere: sublequenter dicendum videtur de his lucris licitè posse sese à sua seruitute redimere, sed hoc non asserimus omnino. Alijs autem etiam ex peculio à domino sibi gratis concesso, vel ex eo lucro quod iam debitis suis dominis operibus sufficienter persolutis, suum (vt aiunt) fraudando genium, laborando in festo, vel in ea parte noctis, vbi sibi erat iure ociandum, vel somno vacandum, peperere: licitum esse se redimere nemo (nisi Chriticus sit censor) est qui neget. Præterea vt iam in hac materia venditionis & emptionis seruatorum receptui canamus, libet postremo adnotare cum D. Thoma in addit. q. 52. art. 2. in solutione ad. 4. quod cogendus est dominus ne seruum vendat taliter in extraneas regiones, quod vxor sua non poterit eum sequi, vel taliter quod faciat onera matrimonij grauiora, præcipue cum non desit facultas vbi que seruum suum vendendi iusto pretio. Quam probabiliorē esse censet Sotus in. 4. contra alios. Cui accedit Nauarrus quando in prouincia venturari potest iusto pretio, cui etiam videtur suffragari. l. 2. tit. 5. partita. 4. contra frat. Iosephum in hoc casu rigidius loquentem, sed de his satis.

Quest.

C A P. VI. An officia vendi possint à Rege, vel à dominis, vel à priuatis sine licentia regis: an talis venditio sit valida de casu contingenti qui ab autore interrogatus est Salmanticæ.

Vm ea quæ materia venditionis esse possunt scrutari hic exorsimur: pergentibus vltra de officijs, an venialia esse possint nobis illucidandū venit: de hac etenim materia hi meminere doctores, Siluester verbo Dominus. q. 4. §. 2. & q. 6. Caietanus quoque in Sum. venalitas. Summa Fumi. officium. Sotus de Iust. & Iur. lib. 3. q. 6. art. 4. ad. 2. Nauarrus in summa cap. 25. num. 7. Corduba tractatu de casibus. q. 117. & frater Franciscus Garcia parte. i. de contract. ca. 18. Quæstio autem hæc licet numeris suis absoluta à nobis

Quest.

nobis fuerit. i. part. nostri instructorij pag. 794. tamen ne hic suo proprio loco desit, eam hic summam repetere visum est. Omnibus igitur de hac re exordium fumentibus in more est. Illud documentum D. Tho. in opuscul. 21. q. 5. ad ducissam Brabantie ceu thema premittere, scilicet quod officiorum temporalium venalitas ex suo genere, & speculatiue loquendo, idest, seclusis malis circumstantijs non est illicita: tamen practice, idest propter iniquas frequenter concurrentes circumstantias illicita esse censetur. Non enim dum hæc officia exponuntur venalitati, id quaeritur vt digni, & idonei in hæc præfiantur officia. Nam solum hi digniores existimantur (licet in idonei sint ad illa) qui potentiores sunt ad augendum eorum pretium, neque enim agitur hic de bono communi reipublicæ, sed de proprio questu. Quare pro his officijs tam ad summum pretium nituntur corradere, vt nulla super sit spes emptoribus se in demnes seruandi, quo sibi id damni recompensent, nisi de pilando reipublicam. Igitur pro illucidatione quaestionis præmittimus primo, quod cum duo sint genera officiorum, nam quædam sunt ecclesiastica, cuiusmodi sunt officiorum vicarij generalis episcopi, & officium visitatoris, vel iudicis ad causas pias, de quibus nobis hic non suscipitur sermo quia eorum venalitas speciem præfert simoniæ: & alia sint officia secularia, quorum rursus quædam sunt iurisdictionalia cuiusmodi sunt officia gubernatorum, & correctorum, & alia sint iurisdictione carètia, qualia sunt ædiliu, & notariorum munia, & similia de vtrisque his hic nos adornamus disputationem.

¶ Insuper præduertentia hæc hic nobis commendatur, scilicet multifariam officiorum horum venalitem contingere posse esse illicitam, (licet ex sua natura) talis non sit. Primò ex parte venditoris carentis autoritate ea vendendi. Secundò ex parte emptoris minus idonei ad ea administranda. Tertio ex parte præij immodici, quo constant. His prætitutis statuitur prima conclusio. Neque etiam regi licitum est officia sui regni tam carè vendere, aut talibus personis, vt probabiliter credat, aut credere debeat, quod (quia eis malè vtentur) subditi erunt opprimendi. Patet Auth. vt iudi. sine quo. & auth. de mand. princ. §. 2. est sententia Diui Thomæ ad Ducissam Brabantie opus. 2. quaest. 1. cuius potissima ratio est: quia officia hæc in bonum, comodumq; reipublicæ sunt instituta: non ergo eorum venditio etiam facta per regem in reipublicæ versa

damnum licita erit. Hæc est Nau.

Secunda conclusio ex parte vendentium venalitas horum officiorum illicita redditur, si fiat absque autoritate regis, vel reipublicæ liberæ, & inde pendentes aut sine horum facultate, & licentia expressa, vel tacita. Hæc conclusio communis habetur, atque hac ratione firmatur, quia solum ad regem, vel ad reipublicam independentem spectat instituere officia de nouo, in eisque institutos deponere, stipendia institutorum augere eaque curando sibi aliquam partem vendicare: dummodo officialibus à se institutis commoda sustentatio reseruetur. Atque subinde pœnes eorum potestatem est hæc officia tali prætio & talibus personis idoneis diuendere: vt venditio hæc in reipublicæ dispendium non vergat. Quod si hoc tantum ad regem, & ad reipublicam independentem attinet, venalitas horum officiorum sine eorum licentia tacita, vel expressa, etiam si idoneis, & æquiori pretio ab alijs fiat, non erit licita.

Cæterum quia iam præcedentes conclusiones, & huius dubij cognitionem efflagitat, scilicet qui nam sint qui licentia hac regis tacita suffulti ea officia vendendo possit licite distrahere? Dicimus primò, quod hæc tacitam licentiã à rege obtinere censendi sunt illi qui ad expensas sui victus, vel vestitus ea dono, vel remuneratiua mercede à rege taliter obtinere, quod regem non latebat eos personaliter horum officiorum munia nõ obituros. Nam tunc, vt sibi ex venditione tali cõpararent aliquid emolumentum palã est eis officijs esse donatos. Ita Garcia, & alij. Et ratio hoc persuadet quia si rex his prædicta officia largiendo licentiam ea sic per venditionem distrahendi tacite saltem non largiretur: profecto nihil utilitatis talis largitio afferret. Quia ergo iuxta regulam iuris vtile per inutile vitari non debet: fit subinde sanè, & hanc tacitam licentiam illis concessam esse.

Tertia conclusio longe peior esset venditio officiorum iurisdictione pollentium ad iudicandam, administrandamque iustitiam nisi forte cessarent scandalum, & cætera inconuenientia: quia omnia prærequisita ad huius venditionis iustitiam seruarentur, quæ vix cessant, nusquamque scandalum de hoc oriens sopiretur. Est hæc conclusio Soti loco supra citato, & patet. Quia inde præsentissima occasio sumeretur ad omnia violanda iura.

Quarta conclusio ecclesiasticorum officiorum venalitas iniustissima ac sceleratissima est. Hæc Soti, & Garcia locis citatis, & huius absurditas

Multa officia.

Conclu. 1.

Conclu. 2.

Quest.

Conclu. 3.

Conclu. 4.

di tas patet, quia tum vltra incommoda hinc cauſabilia, eccleſia tota ſcandalo tanto offenditur: tum etiam, quia cum gratis accepta gratis debeant impendi: hæc venditari officia à vitio ſimonix non longe poteſt abeſſe. Lego Silueſtrum, ſimonia. q. 13. §. 7.

¶ Porro quia non tam principaliter nobis eſt cordi hic de peccatis, & abuſibus agere qui ex huiusmodi venditionibus experientia teſte ſolent in republica redundare: ſed id magis agimus, an valido legitimoq; titulo vendatur, & quia q̄ princeps, vel rex poſſit valido legitimoq; titulo hæc officia tabellionatus diuendere poſt reſpõſionem D. Tho. ad Duciffam Brabantix non multum controuertitur inter doctores: quia non multum ambigitur. Ideò maior dubium nobis faceſſit, an domini temporales, magnates, duces, marchiones, Comites, quiditioni regix ſubſunt, ex iure naturali diuèdendi hæc officia facultatem obtineant.

¶ Nã Sotus lib. 3. de Iuſt. & iur. q. 6. art. 4. ſentire videtur, huiusmodi Magnates non ita polere autoritate vendendi huiusmodi officia, niſi pretiũ inde comparatũ, ad bonum commune, ſcilicet, ad reparationẽ murorũ, aut põtium, aut huiusmodi conuertant, quia eorum republica nõ eſt perfecta, ſed dependens. At verò Corduba de caſibus cõſciẽtię hoc ipſum Magnatibus videtur permittere ſpeculatiuè loquendo: Nã practice ob ingetia incõmoda ex inde in republica pullulãtia ea venalia fore nõ conceditur. Hanc vero ſuã ſententiã hinc fulcit Corduba: quia iam huiusmodi Magnates expreſſam, vel tacitã licentiam regis ad hoc videtur habere, tũ quia rex huius rei cõſcius (cũ obſtare huic vſui poſſit) diſſimulare videtur, tũ quia & Rex id ipſum agit, & quia ſic eſt in vſu apud omnes Magnates vt teſtatur Pau. in l. omnimodo. §. imputari. C. de inofficioſ. teſtam. vbi ait tabellionatũ vſu receptũ eſt vèdi. Quare ſententiã Cordubę ſi ſic vſu recepta eſt non auſim damnare, præſertim quia Nauarrus in ſum. Lat. c. 25. nu. 7. ei ſubſcribere videtur, & clarius in ſum. Hiſpanic. eodem. c. & nu.

Infuper ſi perueniamus ad perſonas priuatas, maiori dubio vrgemur. Nã loco ſupracitato Sotus negat etiã obtinẽtes à rege licentiam trãſferendi in alios fuorũ officiorũ loca, poſſe ſine reſtitutione pretij ea per venditionem diſtrahere, niſi petẽdo licentiã explicuerint regi hæc per venditionẽ ex ſua regia licetia in alios velle transferre: Quia tantũ regi id licere cõceditur. Verũtamen quia Corduba, & Nauar. vbi ſupra inſinuauit contrariũ, ideò reſolutoriẽ dico, q̄ quia in dubio nõ eſt præcipitanda ſententia ſi priuati officiarij ſine expreſſa licetia regis

Inſtruct. Negot.

venderẽt hæc officia, ſi tamen pretio honeſto vèdiderint tã idoneiſq; perſonis, vt in republica nullũ inde cauſauerint damnũ, non clare eos ad pretiũ ſic acceptũ reſtituendũ obligari quãuis obligarentur ad dãnũ ſi quã inde orta fuiſſent: quia leges illæ prima authenticæ auri Iuſtiniani, & lex quoq; illa. Hæc lex. ff. ad legẽ Iuliam. de amb. & ſi quæ ſunt aliæ ſecundũ Cordub. in ſuo quæſtionario lib. 1. q. 31. ſolum prohibent talem contractum vèditionis officiorum ſecularium fieri: nõ tamen irritant illum, Vnde in cõſciẽtia talis contractus cenſendus eſt validus: quia, vt apparenter frater Iosephus in ſuis floribus, in materia de reſtituit, quando lex irrita dũtaxat contractũ, neq; prohibet expreſſe, ſiue ex conſuetudine domini translationem, neq; præcipit fieri reſtitutionẽ, talis contractus in cõſciẽtia eſt validus: Nam & ſi lex illum nullum eſſe pronunciet, id ſolum operatur, vt ſcilicet virtute talis contractus nemo poſſit in iudicio agere, vt habet gloſſa in l. non dubiũ. C. de legib. & cõſti. vbi interſerit, quòd ex inutili traditione, vel contractu, quandoq; dominium tranſfertur, ita elegãter. ff. de dol. §. 1. gloſſa inſinuat, dum ait, quòd tenet obligatio de iure ciuili: ſed opponitur exceptio, & quia iuxta prædictã gloſſ. C. de legib. l. non dubiũ. Ideò contractus tenet, quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt, vel melior cõditio poſſidentis, vt de condi. obtur. cauſ. l. 2. habetur.

Ad hæc crediderim cum Soto, quòd rectorẽs ciuitatum ſeu magiſtratus, ſi aliquid acceperint pro ſuis ſuffragijs præſtandis in electione functionis ſcribarum tenentur in cõſciẽtia reſtituere, tũ quia pragmatica regni prohibetur ne electiones officiorum, & potiſſimẽ ſcribarum pretio fiant, eademq; pragmatica autoritate inuictiſſimi Cæſaris Caroli V. confirmata eſt, tũ quia tales ſenatores, quia ſunt meri diſpenſatores, & ex priuilegio ſimpliciter electores iure optimo ſua ſuffragia diuendere cohibiti ſunt: ſed iuſſi ſunt ea præſtare gratis. Sicut etiam pragmatica citata regni prohibiti ſunt ſtipendia iuraq; ſcribarum per modum penſionis diſpartiri, aut cogere ſcribam, vt tantum alteri ſoluat.

Deinde, vt de officijs iuriſdictionis quid fancitũ ſit, lectorẽ non lateat nouerit prohibitum eſſe lib. 7. l. 7. tit. 3. recopilationis nouæ legũ, ne de cetero officiũ iuriſdictionis vllũ poſſit vendi, aut emi in domo regia, vel curia, vel extra, ſub penis contẽtis in legibus regni, & vltra hoc infamis ſit, & inhabilis perpetuò ad hæc officia, vel alia obtinenda tã emptor, quã venditor. ¶ Lib. quoq; 7. eiufdem Recopilationis

B tionis

Quæſt.

Varia ſent.
Soti. &
Cord.

Quæſt.

Sõt. Cord.
& Nauar.

Seten. Sot.

De offi. iur.
riſdicit.

tionis. titu. 3. l. 8. stabilitur, ne officia iurisdictionum: vel eorum, seu executorum, alguaziles, nuncupatorum possint locari sub pœna amissionis eorum, & sub pœna, q̄ eius conductor eis vti non possit, nisi eas incurrendo pœnas, quas incurere sunt soliti, qui officijs publicis vtantur, cum ad se non attinet. Vide diffusius hanc materiam loco citato in nostri instructorij primo tomo ventilatâ. vbi vltimo ad obiectionem contra prædicta, cuius meminit Corduba, facimus satis.

Quest.

¶ Porro quoniam ab hac materia aliena nõ est & quæstio illa, super qua cum essem Salmanticæ, doctores consultebantur, scilicet, an qui procuratoris officium obtinuit à Rege eo tempore, quò ad illud obeundum ignoranter, & bona fide existimauit legitimâ se iam adeptum fuisse ætatem, si tandem prærequisitæ, & legitimæ ætatis tempore obtentionis non officij fuisse ei innotuerit, tanquàm inhabilis & inualido promotus ad illud, illud resignare teneatur. Igitur cum quæstio hæc iuridica sit, duplexque sit modus interpretandi ius, & secundum rigorem, & secundum æquitatem, dicimus primò: Si secundum rigorem iuris loquamur, perspicuum est talem collationem officij procuratoris ad lites. 25. annos non nacto factam inualidam haberi, obligationemq; secum afferre hoc officium resignandi. Tum, quia. l. 1. & l. 2. lib. 1. Fori. tit. 10. licet ad recuperandâ debita extra iudicium. 17. annos adeptus procurator institui possit, non tamen in iudicio ad lites, si. 25. annum non sit affectus. Tum, quia iure canonico hoc confirmatur in. 6. de regul. iur. reg. 18. non firmatur. Vbi stabilitur nõ firmari tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit. Tum, quia id ipsum per cap. si eo tempore. de rescrip. eo. lib. decernitur. Quæ iura probant talem collationem ab initio inualidam tractu tēporis non firmari. Secundo dicimus q̄ si æquitatem cū glossa glossante illud caput non firmatur, sequamur, in prædicto casu, licet nulla fuerit de rigore collatio, tamē in his casibus potest firmari. Primò, si postea accederet saltem consensus tacitus scientis, & dissimulantis principis, sublata iam causa impedimenti. Secundo, si bona fides cum tempore legitimo ad præscribendum illud officij interuenerit. Tertio propter graue scandalum posset dissimulari cū tali, ne resignaret, accedente etiam simul cum bona eius fide, quòd licet ætas legitima tunc ei defuerit tempore impetrationis, tamen peritia, & solertia ad id officij requisita ei non deficiebat, accedente etiam, quòd procuratoris officium hoc cum iurisdictionis officium non sit, nullâ hinc vsurpatur

Dicim. 1.

aliena iurisdictione, ita vt præiudicium hinc (vt innuit Sotus in. 4. de excommunic.) alicui pareretur præsertim, cum sibi præiudicium parat, cum sit innocēs, si defectus legitime ætas detegatur, & propterea officio procuratoris quod emit sibi suo non restituto pretio in pœnâ priuetur. Hoc aut non facile est cõcessum in officijs iurisdictionem annexâ habentibus. ¶ Iam tandem, quia de procuratoribus hic in eisdem sermõ, illud memoriæ mandandum venit, quòd Recopilat. noua. leg. lib. 6. tit. 7. leg. 7. decernitur, scilicet, quòd nemo per se, vel per alium officium procuratoris curiæ emat. Qui autem emerit ipso facto tum illud amittat, inhabilisq; fiat ad obtinendum illud venditor, & ipso quoq; facto officio obtento priuetur. Adde etiâ hinc, quod monet Nauarrus loco citato, Pium. V. legem tulisse contra ambientes officia iurisdictionis administratione habentia mediante pecunia, vel solutione, vel traditione, ac promissione aliarum rerum, & per interpositas personas, aut aliâs adijciendo contra tales pœnam confiscationis omnium bonorũ, degradationis, & amissionis officiorum etiam secularium obtentorum, ac vltimi supplicij. Sed de his satis.

De proca.

CAP. VII. Periculum rei venditæ ad quem spectet præsertim dum venditur oves incertæ, & fructus ante solutionem cui cedunt, vel post solutionem non tradita re à venditore, & quid si hic intercesserit pactum, & de periculo meliorationis, & deteriorationis.

¶ Quoniam ex intelligentia diffinitionis rei fere omnia dubia circa rem contingentia contingit enodari: ideo omnes particulas diffinitionis, tam emptionis, quàm venditionis explicandi, hic in primis munus suscepimus. Igitur quia venditionem distractionem rei suæ pro pecunia esse diffiniuimus, circa illâ particulam, pro pecunia, prænotandũ venit valde, aded ad naturam huius contractus attinere, quòd res vendita pro pretio pecuniario distrahatur, vt si res alia præter pecuniam in cõpensationem rei venditæ tradatur, illa loco pecuniæ succedat. Nam veluti pecuniarium pretium recipitur, & datur. Quare talis res, quæ pro re vendita soluitur siue vinum, triticum, aut oleũ sit vt pretij pecuniarij locũ subbeat, solita est pecunia estimari. Vtus autē loquedi factæ scripturæ & hoc videtur probare. Nā Genesi. c. 33. legitur Iacob pretio cētum agnorũ agri partē emisse. Idemq; refertur Iosue. c. 24. ¶ Præterea quia venditio distractio rei pro pretio

precio dicitur esse: iā hinc forsitā dubitauerit aliquis, an res indeterminata atq; incerta sub venditione vt materia legitima cadat. Nā res est quę difficultate non caret. Etenim res per perfectā venditionē distracta statim emptoris incipit substat periculo, qđ rei incertę non cōuenit. Quia si indeterminatē, & in genere fiat vēditio à dicente, vendo tibi a sinū, vel hominē, non dicendo quē, nunquā ad emptorē spectat periculum, quia genus perire non potest. ff. ad leg. fal. l. in ratione. §. verum. Verum huius quęstionis explicatio illius quęstionis expeditionem expōcit, scilicet, ad quem periculum rei iam vēditę spectet. Ad hanc igitur premissam quęstionē Siluester, verbo, emptio. q. facit satis, dum primo ait de natura esse huius cōtractus, qđ ex quo initus est, lucrū, & periculum rei emptę ad emptorem pertineat, licet res tradita non sit. insti. de emp. & ven. §. cū autē. ff. de per. & cōmo. rei. ven. l. id quod. Secūdo circa hoc Siluester hęc docet tradi regulam generalē, scilicet: Cum venditio sit pura, & sine scriptis, certę speciei, non exigentis degustationē, omne periculū spectat ad emptorē, excepto casu publicationis rei venditę, nisi pactū, culpa, vel mora interueniat, vel caliditas. Hęc autē regula vēditionem perfectā tantum includit, de cuius ratione est qđ pretiū soluatur, vel de eo soluēdo detur fides. ¶ Primō autem dicitur purē: quia si conditionalis esset venditio: ante conditionis euentum, periculum ad venditorem attineret. ff. de per. & cōmo. l. illud. quod secūdo Azo. & Gof. intelligendum est de periculo per emptionis rei venditę. Nam periculum deteriorationis eius ad emptorē pertinere lex necessariō sciēdū sancit. ff. de peri. & cōmo. rei. vend. ¶ Secūdo autē dicitur, sine scriptis, quia quando conuenitur, vt non valeat antequā scriptura sit facta, tunc periculum ad venditorem spectat, antequā scriptura sit facta, C. de fid. instruct. l. contractus: cum neuter agere possit donec cōpleatur. At verō secus est si à principio simpliciter cōtrahatur, & postea ad probationem scriptura conficiatur ff. de pig. l. cōtrahitur. ¶ Tertio dicitur, rei certę, quia si subalternatione seu distinctione vēdatur incertus seruus, scilicet, Ioannes, vel Petrus: tunc non omne periculum vtriusq; serui pertinet ad emptorē, sed secundum qđ disponit lex. si emptione. §. si emptio. ff. de contrahend. emptio. ¶ Dicitur autē quarto, non exigentis degustationē, quia vbi res vendita in singulari degustationē requirit periculū eius ante degustationē stabit apud vēditorē. Secus

post degustationē, secundū sum. Ro. of. allegante pro se. l. vina. ff. de peri. & com. rei. vend. Idē est, si nō in specie, sed ad mensurā vēditio fiat, tunc enim periculū est vēditoris donec sit mēsuratū. Secus est, si res venales numeradę, vel mēsurandę, vel pōderādę cōiunctim, vt in primo prospectu corā oculis apparēt, ematur, quā iam ex tunc tam earū periculū, quā lucrum cōderent emptori, ex quo ex conuentione partitū (licet ex natura sua essent mēsurabiles & cat.) promēsuratis iā eas emptor emisse cedēdo iuri suo visus est lib. 3. Fori. tit. 10. leg. 25. ¶ Dicitur etiā, nisi pactū: quia periculū adhuc stabit apud venditorē, non solū quando res vēdita, & non tradita dolo, vel lata culpa, vel leui perierit: quia venditor ex natura cōtractus de his tenetur: sed si pactum intercesserit, quōd etiā de leuissima culpa, & casu fortuito teneatur venditor, de his, & speculificatis tantum tenebitur. ff. de per. & cōmod. rei. vend. l. si custodiam. & l. si vendita. & l. si in venditione. ¶ Dicitur præterea, mora, scilicet tradendi rem: quia tunc periculū ad morosum venditorē spectat, etiam si pēnes aliū erat peritura. ff. de leg. j. l. cū res. & hoc secūdū Siluest. in foro contentioso, secus in foro animę. Si verō vterq; tā venditor, quā emptor fuit in mora, posterior mora posteriori moroso nocebit, quoad periculū. l. illud. ff. de per. & cōmod. rei. vend. Quod limitandū fore censet Siluest. nisi posterioris morę primus morosus fuerit causa: quia sic posteriori non nocebit: qui quidē casus iūcta glossa continetur. l. si per emptorē in fi. ff. de act. empti. & vend. ¶ Tandē dicitur calliditas: quia si venditor affirmavit bonitatē rei venditę duraturā, imputatur ei, vel si sciēs nō duraturā tacuit ff. de peri. & cōmod. rei. vend. l. si quis vestra. ¶ Iam his prædictis fundamentis, vsui futuris ad multa dubia in hac materia dissoluenda, imminet expeditio quęstionis in fronte huius capituli motę, scilicet an res incerta cadat sub vēditionis materia. Respondetur ergo qđ cum proprie non sit dicenda venditio illius rei, cuius periculum nūquā spectat ad eius emptorē, res in genere indeterminata incerta, vt cum quis ait se vendere a sinū vel hominē non dicendo, quem, nequit esse proprie materia vt sic, id est, vt incerta est venditionis, sicut neque etiam quando venditur certum de incertis, id est, certę numero oues, id est, 100. de isto, vel illo, vel indeterminato grege: quid harū rerū sic incertarū periculū emptori nō potest impendere, & hoc quidē ita cōtingit, quia genus perire non potest. ff. ad. l. fal. l. in ratione.

Periculū
ori vendit
cui attin.

Regula ge
ner.

30

30

30

30

30

30

Quest.

Resp.

de. 9. verū. Secus est, si incertū de certis vendatur, vt si vèdo tibi ro. sextaria vini, vel olei, ex hoc dolio, vel de a me possessis alinū vnum, quia tunc ista venditio vere propria venditio est, cum per eam tum dominiū, tum periculū a minorum indeterminate, siue per indiuisum ad emptorem transit. Res autem dño suo fructificat, atq; perit: quare emptor casu, quo totus grex alinorū perisset ante traditionem nō morosam, neq; pretium iam solutum repetere potest, neq; excipere de eo non soluendo, si illud nondum exoluit cōtra Hostiensem in sum. nō enim autore Siluestro, verbo. emptio. q. 3. tale pretiū sine causa solutum est, aut soluendum venditori, sed cum causa, scilicet, emptionis. Pro hoc facit text. not. in. l. quod si pendente. ff. de per. & commod. rei vend. opinio autem Hostiensis forte tenet in legato solū, vt loquitur. §. incertā. ff. ad. l. Fal. in ratione, sed nō in venditione.

Quest.

Hinciā patescit, quid sit dicendum ad illud dubiū, de quo in noua Hispania dicere tum rogatus, quia ibi accidit, scilicet, an qui. 100. oves indeterminatas ex grege millium emit post. 6. menses sibi tradendas expetere possit simul cum illis, quas interim peperere scetus. Dicendum est planē licite posse eos expetere: quia (vt dictū est) indeterminate, & per indiuisum illarum. 100. ouium ad ipsum sic perfecta emptione pertransiuit, tum dominiū, tum periculū, si omnis grex perisset: ergo sibi quoque cedere debent & fructus: quia qui subitonus debet subire & commodum: dū pro illorū. 6. mensū pastu veditori pascenti congruū stipendiū persoluat. Sicq; dictū rectē putari iuxta naturam huius cōtractus, nisi alia iniqualitas, vel inæqualitas fuerit superaddita.

Quest.

Præterea & consequenter illa quæstio suum locū vendicare videtur hinc, an venditor rei ante pretij solutionē fructus eius sibi præcapere possit. At verò licet in hac quæstione diuersi diuersa dixerint, tamē summarie per hæc asserta censeo dilucide magis posse responderi. Primò igitur cū Nauarro in sum. Latin. c. 23. nu. 84. asserimus, qd licitū est minoris emere prædium aliquod, cū pacto, vt veditor quādiu vixerit fructus eius percipiat, aut in tot annos, quam si fructus statim percepturus esset. In cuius gratiā citat Maior. in. 4. dist. 15. q. 40. art. 7. Pro quō facere ait textū. in. c. cum Ioannes. de fide instr. Vbi planē insinuat Nauarrus, aliās licitum non fore venditorem rei vendite fructus sibi præcapere: nisi pro hoc de pretio iusto aliās sibi soluendo aliquid demat, minoris ad arbitrium boni viri vendendo.

Sent. Nauar.

Sed an secluso hoc prædicto casu veditori rei iam venditæ a se fructus ante pretij solutionē percipere liceat, dicendum nobis restat. Igitur, vt hic clariū procedamus, distinctionem duplicis venditionis præmittamus oportet. Considerari namq; hic est duplex venditionis modus. Est etenim alia venditio absoluta, & perfecta, in qua statim rei venditæ & dominiū & periculum traducitur in emptorem, vt si venditio fiat nunc actualiter, & absolute dato statim pretio, vel de eo soluendo in futurum tali tempore, fide iam præstita. Alia est venditio conditionalis, id est, imperfecta, & non actualis. Vt quando tantum ego spondeo me prædium venditurū tibi, quando exhibebis mihi pecuniam. At certe multum interest, autore Siluestro, inter vtranq;. Est enim aliud vèdere nunc actualiter: atque aliud nunc spondere & obligare me venditurum tali pretio intra annum: quia in primo casu apud me vendentem non stat dominiū, stat autem apud me in casu secundo. Præmissa hac tā necessaria distinctione, ambiguitas nulla manebit, si per has conclusiones responderimus, quibus varias sententias super hoc Theologorum ex vna parte, & iuristarum ex alia ad concordiam reuocabimus.

Prima conclusio: Quando venditur res absolute, actualiq; venditione, si ante solutionē pretij emptori tradatur, si hac cōuentione poenali fuerit tradita, vt si intra terminū præfixum non soluerit emptor, non faciat fructus suos, tunc seclusa fraude vsuraria poterit eos venditor post moram ad poenam agendo sibi vendicare. Hæc est fratris Iosephi in suis floribus, sed malè ait eā tenere glossam. c. conquestus. de vsuris: nam ibi glossa nihil meminit de poena, sed solum ait, quod ratione interesse possit illos fructus post moram sibi expetere. Sed nihilominus est vera, quia licet non in fraudem vsurarum, sed ad suam indemnitate seruandam, sicut in alijs contractibus, sic & huic hanc conuentionalem annectere poenam. At non solum quando fit dilatio solutionis ultra terminum præfixū, hæc poena incurritur, sed etiam quando post monitionem emptor non soluit, incidit in illam cū fuerit apposita, aliās non: & sic intelligito conclusionem.

Conclu. 1.

Secunda conclusio: Quando in casu præcedentis conclusionis non fuit apposita poena conuentionalis, venditor fructus rei venditæ ratione poenæ post moram solutionis sibi expetere non potest: bene tamen ratione damni emergentis, aut lucri cessantis potest licite eos vendicare sibi venditor, dum verum interesse lucri

Conclu. 2.

lucris, aut damni perat. Hæc conclusio est Iosephi loco citato, est etiã Siluestri, vsura. 2. q. yndecima, quoad secundam partem. Et patet quoad primam, quia postquam in celebratione venditionis de pœna non est actum, neq; de ea soluenda postea potest agi. Secunda pars patet ex glossa. in cap. conqueitus de vsuris & glossa in. l. ij. C. de vsuris. & in. l. curauit. C. de actio. empt. & venditi. Et patet, quia licet venditori sic se indemnem seruare. Frat. Iosephus indiscriminatim habet hanc conclusionem intelligendam esse, si emptor sit in mora soluendi ex culpa sua, & non aliter. Quam intelligentiam libèter ego soleo admittere in casu, quo ex pacto precedenti agitur ad pœnam, quæ vt sic vt pœna est, non debet incurri sine culpa. Sed in casu, quo post moram interesse non fictum, sed verum petitur magis cœseo dicendum esse cum Metina Cõplutensi, quod soluendum sit dum mora interuenerit, etiam si talis mora culpabilis non sit, quia venditor in hoc casu seruandus est indemnis: quamuis æquius esse duxerim vt in casu, quo ex mora inculpabili emptor verum interesse esset soluturus, illi à venditore arbitrio boni viri alicuius partis fieret remissio.

Conclu. 3.

Tertia conclusio: Quando non absoluta, actuali, perfecta q; venditione, sed solū conditionali, & imperfecta sic, scilicet, initur contractus, & tantū statuitur pretiū quo ego, verbi gratia, spõdeeo me prædicti venditurū, quando tu pro eo exhibebis pecuniã tunc licet mihi inchoatiue vendenti, etiã ante moram emptoris sic emētis, talis prædij interim percipere fructus. Hæc autem est Siluestri. vbi supra, in qua ait tenere verum dictum legistarum, quia & sic videtur tenere Bald. in dict. l. curabit, & videtur probari per. l. in initio. C. de pacti. int. emp. & vend. Et sic intelligenda venit. l. curabit. Cuius ratio potissima est, quia hinc non intelligitur facta actualis venditio nisi actu exhibeas pecuniã, quia interim prædium tale stat periculo meo, ita quod si raperetur à flumine, vel deterioraretur id in damnum vergeret meum, mihi ergo interim in hoc casu fructificare debet.

Conclu. 4.

Quarta cõclusio, quãdo absoluta, actuali q; venditione res vedita est, quia iã pro ea solutū est pretiū, vel de eo tali termino soluẽdo fides facta est, ante morã solutionis nõ licet veditori fructus eius percipere, nisi forte in duobus casibus, scilicet, ratione interesse veri eo casu, quo vendidisset principaliter ad inseruiẽdum amico, vel in casu quo pactum esset à principio de huiusmodi à venditore interim, ante solutionem retinendis fructibus, dum modo in hoc casu interim venditoris stare periculo, vel etiã in casu supradicto Nauarri, vbi minoris vèderet possessionẽ venditor, quò fructus in tot annos perciperet. Hæc autẽ cõclusio est Siluestri, vbi supra, in qua ait verū habere sententiã Theologorū contra Iuristas, & ratio suffragatur. Quia exceptis his casibus, cum per actualẽ vèditionem, & absolutam, iã venditor trãsmiserit dominiũ in emptorem: iam res nõ est sua, sed aliena, idest, emptoris. Vere autem aliena, absolutè loquendo, nemini licet sibi præoccupare fructus. Quod si hoc licet in primo casu excepto, id non licet ex natura contractus, sed ratione veri interesse cessantis ad instantiam emptoris. Si autem in secundo casu licet, id ideo licet, quia licet in forma sit absoluta, & actualis venditio: tamen ad conditionalẽ, & non actualẽ venditionẽ reducitur stãte pacto, quo se obligauit venditor eius subire periculū interim dũ sibi nõ soluitur pretiū. Quod si in tertio casu excepto Nauarri, & Maioris, veditori licet sic rei venditæ in tot annos percipere fructus: id ideo est, quia diminuẽdo de iusto pretio, quod aliã erat percepturus, emptori fructus à se percipiẽdos recõpensat.

Iam vero prædecisa quæstio hanc aduocat hinc vt affinem sibi, scilicet an è contra, si venditor cum perceperit pretium, & non tradiderit rem, eam cū fructibus à se perceptis restituere teneatur. At certè non hæc quæstio talis est, quæ omni careat difficultate. Nam si in mora tradendi rem fuit venditor post perceptum pretium, sequitur rem suo subisset periculo, si autem suo periculo, substitit, ergo sibi debuit fructificare. Verum quia ex antea dictis illucescit quid circa hoc sit dicendum, breuiter nos expedimus dicentes, quod recepto prius pretio pro re absolutè, & actualiter vendita, quia iã ex tunc res vedita emptoris est: si venditor est in mora tradendi rē, ex tunc non solum eam, sed fructus quos ex ea retulit emptori reddere tenetur: quia tãquam de re aliena eos percepit: nisi in prædictis duobus exceptis iam casibus contentis in. 4. conclusione præcedẽtis quæstionis, scilicet, in casu Siluestri, ratione interesse veri, & non ficti quãdo ad instatiã amici principaliter ad inseruiẽdum amicorẽ ei vendidisset. Vel in casu Maioris, & Nauarri, quando gratia in tot annos fruendi fructibus, rem venditor minoris proportionabiliter ad tales fructus vendidisset.

Quest.

Resp.

Sed quid si in hoc casu per soluto iã pretio, res nõ tradita adhuc ex pacto, periculo veditoris substat an possit huius rei gratia vedito fructus

Quest.

Resp.

Et rei sic veditæ facere suos. Igitur auscultanda circa hoc sententia Siluestri esse vbi supra in fine videtur, qui negat veditorem posse salua iustitia esse in mora tradendi possessionem rei, si possessio absolutè veditur. Sed hæc sententia Siluestri non totam exhaustit difficultatem, quia hic non absolutè facta fuit veditio, sed cum conditione, vt interim, dum emptor non manumitteretur in veditæ rei possessionem, periculo venditoris astaret. Respondetur tamen (hoc nihilominus non obstante) quia talis subitio periculi venditorem non deobligat ab statim tradenda possessione rei veditæ, quâdo alias veditio absolute & actualiter est celebrata: & quia res obnoxia est restitutioni, & quia venditor est in mora eam tradendi (vt supponimus), & mora sua vnicuique nocet, tenetur venditor talem rem, suapte natura fructifera si sit cum fructibus interim in ista mora perceptis emptori tradere. Huius quoque sententiæ est Frat. Iosephus vbi supra, qui ait ideò teneri ad tales fructus restituendos, quia alias cum aliena iactura contingeret venditorem locupletari. Secundò aduerteris fratrem Iosephum non satis circumspecte fuisse locutum ibi, dum addit, quòd si veditio fuit absoluta, tenetur venditor pro rata soluti pretij fructus emptori soluere, quia res illa vedita pro rata (inquit) est obnoxia restitutioni, quia contra Siluestrum, & contra communem sententiam Theologorum loquitur (prout lococitato Siluester docet sic in forma cõtra Frat. Iosephum dicens. Igitur si veditio fiat à me absolutè nũc, & nũc detur mihi medietas pretij, si percipio fructus reliquæ medietatis, percipio fructus rei non meæ, & sic inquit intellige Theologos. Non ergo pro rata, vt aiebat Frat. Iosephus, deest, pro medietate restituendi sunt fructus, sed omnes in integrum sunt restituendi, quia percepti sunt de re aliena, quæ erat emptoris propriè facta per venditionem actualè, & absolutam: quòd intellige esse verum nisi in illis duobus exceptis supra casibus Nauarri, & Siluestri. Si autè veditio fuit conditionalis vbi venditor tantum se astringit ad vendendum rem, cum sibi integrum persoluat pretium, & non antea tũc rectè ait Frat. Iosephus huiusmodi venditorem licitè sibi retinere fructus, nõ tam propter à se adductam rationem, quia inquit ex voluntate emptoris tunc retinet, sed quia (vt dictum est) adhuc res est venditoris, quare vt de re propria huiusmodi capit fructus. Conditionalis quoque veditio videtur esse, dum conuenitur inter partes, vt non teneatur venditor tradere re,

donec integrum pretium sit solutum dum interim res, vt docet Siluester, suo subistet periculo, id est, venditoris.

Deniq; pro huius complemento quæstionis, & illa quæstio hic non pretereunda venit, scilicet, ad quem meliorationis, & deteriorationis, aut fructuum rei veditæ periculum at tineat. Siluester verbo, emptio. q. 4. huius quæstionis cū meminerit, duo ait. Primum, quòd si res vedita est in specie secundum legistas, siue in numero, quòd id est secundum dialecticos, putà si veditus est iste equus, deterioratio & melioratio rei sic veditæ pertinet ad emptorè extra. de regul. iur. qui sentit. lib. 6. nisi veditio sit conditionalis, vt dictum est. Fructus autem rei veditæ pertinent ad venditorem, donec sit perfecta veditio, quòd tunc est talis vt notat glossa. C. de peri. & cõmod. rei. vend. l. 1. quando pretium est solutum, vel habita si des de pretio, licet aliàs sit perfecta, quâdo res est tradita. Secundò ait, quòd iam sic perfecta venditione ad emptorem pertinent fructus, quia ad ipsam iã pertinet quòd per alluniouè flumen accrescit, & fructus & partus. C. de action. empti. l. fructus & l. penultima, dictum iam erat à nobis de hoc nisi quòd epilogationis & claritatis gratia cum Siluestro hic diximus repetendum.

CAP. VIII. *Quæ sint venalia, an bona malefactorum, an res semel venditæ, an res sacra, an aleæ & fuci, & quorum usus potest esse malus & de vendentibus cibos vetitos, arma, vina inebriandis, & toxicum.*

Porro huic instando materiæ, scilicet, de obiecto & materia venditionis quæ nam sint, quæ vt venalia sub obiecto venditionis cadant, vel vendibilia non sint ex sua natura, siue ex aliquo accidenti casu, perquirentes pergimus ultra hic sciscitari an bona, causa maleficij publicata prauendere possit eius dominus. At præsertim ante publicationem à domino malefactore an vendi possint magis vrget dubium. Ex vna parte quidem, quia si ipso iure confiscata sunt talia bona, vt bona hæretici, & in Hispania bona patris peccati nefandi sic sunt ipso facto confiscata, cum iam horum criminum rei etiam occulti à pũcto patris criminis dominium amiserint, propterea quod ad hanc amissionem, quia mera priuatio est, nullus actus, neque ex parte rei, aut iudicis requiritur, qualem requirit possessionis amissio, sequitur quod illa bona hi vendere iam non possint, quorum iam non sunt dñi, sed tantum posses-

Quæst.

Resp.

Quæst.

Argm.

In contra. possessores. Pro alia quoq; parte durū valde videtur, quod hi etiam si occulti sint nullū possint suorum bonorum venditionis inire contractum.

Resp. Igitur pro expeditione quaestionis hæc mihi dicenda se offerunt. Primò quod possessio, seu fundus venditus ab eo qui crimen adeo graue cōmisit, propter quod eius bona veniūt publicanda, non tamen ipso iure sunt confiscata, valide transmittitur, quo ad eius dominium, & possessionem in emptorem, dummodo hæc venditio præcesserit sententiam. Huius sententiæ est Innocen. in cap. quia propter. de election. comprobatur in super. C. de bonis dam. l. si quis post hanc. quæ publicanda fore bona illius qui crimen capitale perpetraverit decernit inuenta, scilicet, post sententiam, vel quæ ex suspitione pœnæ sunt alienata. ff. de don. causa mort. l. si aliquis. Et ratio quòq; fauet, quia rei isti licet post condemnationem donare non possint, bene tamen ante, iuxta. l. post contractum. ff. de donat. Ergo si possunt hi ante sententiam condemnationis sua bona donare, ergo etiam vendendo distrahere, ita vt valida sit talis venditio.

Quest. Verum quia multa iam facta tenent, quæ licet non potuerunt inchoari hæc dubitatione forte tenebitur alicui, an tales malefactores quorum bona non sunt ipso iure cōfiscata, sed tantum veniunt publicanda, licet possint ea per venditionem distrahere. Respondetur ad hoc secundò, huiusmodi delinquentibus non licere sua hæc bona diuendere. Primò quando ex suspitione pœnæ evendidisse poterit comprobari, quia tunc eum iuxta. l. si aliquis. ff. de don. causa mort. veniant nihilominus publicanda, emptori inde præiudicium pararetur. Quia licet secundum Siluest. verbo emptio. q. 3. penes finem. in casu publicationis, si fundus venditus fuerit ante traditionem, vel post publicatus fuerit causa maleficij venditoris, periculum tunc ad venditorem attineat, iuxta. l. si fundus. ff. loc. & ibi glos. nihilominus negari non potest, quin talis venditio in præiudiciū emptoris possit verisimiliter vergere, præsertim cum in fraudem, & ex suspitione pœnæ rem venalitati expositam fuisse possit præsumi, aut probari, quapropter emptor ea spoliatus impotens forte fieret ad suū pretium pro ea per solutum recuperandum. Liceret autem, vt insinuat Sotus, & prout Victoria in relectione de Indis tradit, si crimen tale capitale occultum creditur mansurum, neq; ad aures fisci regis præuenturum occulto reo bona sua tū diuendere, tū quocunq; cōtractu oneroso

Instruct. Negot.

alienare: quia tūc nullus metus subesset, q̄ ab emptore forent per fiscum exigenda. Si autem post proprietatem obrētā ab emptore, maleficiū fuisset admissum; & non ante, hæud dubium quin sine frau de sic facta licita esset venditio, autòre Siluestro tuncq; talium bonorum emptor legitime subiret periculum.

Iam verò de ipso iure confiscatis bonis, de quibus vrgentior est difficultas, satisfaciendū venit à nobis breuiter cū Victoria in relectione de Indis, sic respondentibus: Quòd hæreticus secretus, siue quis alius criminis reus, cuius pro tali crimine ipso iure amissa sunt bona, licet cū in publicum prodendum suum crimen, ad notitiamq; fisci peruenaturum timere tur, nō possit sua bona venalia exponere, aut titulo oneroso trāsferre, quia id sine periculo, atq; damno alterius contrahentis non fieret, possit tamen sic distrahere bona sua atq; contrahere, dum citra timorē res esset, quòd criminis notitia vsquā proditura esset in publicum: quia tunc emptor indemnus seruaretur, neque contra legem tunc fieret, quæ licet ipso facto amissionem bonorum decernat, tamen secundum grauium doctorum sententiam, & in benigniori sensu interpretata ipso dominio ante sententiam declaratoriam super crimen saltem (vt glos. fat Sotus de Iustitia & iur. lib. 1. quæst. 6. artic. 6. conelu. 4.) non priuat aut etiam si secundum Metinam super. 1. 2. Diui Thomæ, (quia ad priuationem dominij non requiritur actus), tali dominio statim ante sententiam ipso facto priuaret: tamen, quia (vt replicat ad hoc Sotus) saltem possessionem æquiualentem dominio interim talis reus habet, ad hoc accedente, quòd quia dominium rei potissime propter eius vsum, & possessionem appetitur, possessio sit, quæ magis præteditur, quia iuxta philosophum propter quod vnumquodque tale & illud magis, fit sanè, vt in conscientia reus occultus, de cuius criminis publicatione non timetur in posterum, non sit ab alienatione suorum bonorum siue per venditionem, siue aliter prohibendus. Accedit ad hoc, quòd Nauarr. in sua Sum. ait. scilicet donatum ab eo, qui iam commiserat crimen ipso facto priuationem bonorum inducens licet à donatario ante sententiam posse retineri. Sic etia vxor licite retinet donatum causa mortis à marito ante reatum capitalem commissum, & non postea. l. cum hic status. ff. de donatio. inter. vir. & vxor. §. si maritus. est etiam textus cum gloss. in. l. res vxoris. C. de donat. inter vir. & vxor. ¶ Dilutum autem manet per

Quest.

Resp.

Ad arg.

supra dicta argumentum supra in contra positum. Nam hos reos ipso iure priuatos ante cōdēnationem etiam casu, quo suum crimen verisimiliter veniret euulgandum pro suis tantum necessarijs vsibus posse sua bona distrahere, & Victoria concedit, & nemo (vt putō) qui pius sit negabit. Cæterū Victoria vbi supra licet in casu publicitatis futuræ his contractus onerosos, & venditionis inire non concedat, non tamen tam rigidus censor est, quin eos bona posse donare annuat ante sententiam. Quod & Nauarrus, vt diximus supra, visus est confirmare, quia donatario hinc non fit iniuria si re, quam gratis accepit contingat per fiscum spoliari postea.

Quest.

Præterea & hinc illa quæstio aduocanda venit, verum res semel alicui vendita, si alteri vendatur, cui eorum sit adiudicanda? Nam ius dicitur esse eius cui primo traditur, & non illius, à quo primò emitur. Cuius rationis non satis constat, cum natura venditionis, per quam transfertur dominium, videatur repugnare. Quia si primus emptor iam per emptionem, illius acquisiuit dominium, res iam istius domini effecta non videtur ab emptore secundo per traditionem illicitam primo sibi factam licitè posse vèdicari. ¶ His nihilominus non obstantibus, quia expressa est iuris diffinitio, dicendum est quòd in hoc casu potior est secundus emptor, quia illius erit res vendita, si primo sibi tradatur. Secus est si iam primo emptori res semel tradita fuerit. Ita habetur expressè. l. quoties. C. de rei vindic. & in huius gratiam est argum. in capite. ex literis. de consuetud. etiam si secundus emisset nomine ecclesie, primus emptor in re sibi tradita præfertur. ff. de procu. l. in causæ, & idem est in donatione. Venditor autem tenetur de crimine falsi, vt patet. ff. ad legem Corneliam de fal. l. qui duobus. de hoc plenissime Iaso. in rep. d. leg. quoties. Ad rationem in contra hoc nobis suppetit respondendum, hoc ita ius civile iuste potuisse stabilire, tum ad succedendas lites, tum etiam, quia quoad hoc imperfecta censetur esse venditio ante rei venditæ traditionem, tum quia possessio prius tradita tanquam principaliter intenta ad emptorem, cui primò tradita est videtur secum traxisse dominium.

Ad arg.

De res sacra.

Cum de materia, circa quam versatur venditio iam à nobis ceptum sit, agi, vt ad reliqua huc attinentia dubia patefacienda progrediamur, quæritur in super an spiritualia sint vendibilia. Sed quia quæstio hæc suum proprium vendicat locum in materia simoniæ, hinc tan-

quam accessoriè ad eam breuissimè dicitur quòd opera quæ pro principio rem sacram habent, vt celebratio missæ, & auditio confessionis, quarum principium est ordo sacer, autore. D. Thoma in. 4. sent. dist. 25. q. 3. nequaquã vt venalia distrahi possunt, quia neq; vendibilia sunt, aut emibilia, quia gratis iussa sunt dari à domino, & quia inæstimabilia sunt pretio. Idèd quando aliquid pro his operibus à fidelibus datur, vt promissa, & cæ. applicandū est non ad spirituale sed ad tēporale: ita vt pro sustentatione, vel pro obligatione aliqua accidet aliter annexa, & tēporali cēteatur dari. ¶ Secundò dicitur loquendo de operibus, quæ licet terminum spiritualem habeant, principio tamen spirituali, à quo procedat, carent, quòd autore D. Thoma loco citato. q. 3. art. 2. quæstionum. 3. & quod lib. 8. art. ij. docere artes liberales, & huiusmodi actus loqui possunt pretio: tamè harum liberalium artium finis, quia spiritualis est, scilicet ea quæ in eis docetur veritas vendibilis non est. ¶ Tertio adijcimus, quòd res spirituales, in quibus temporale cum spirituali coniungitur ratione tēporalis ibi contenti vendibiles sunt, dummodo secundum D. Thom. non interueniat irreuerentia rei sacræ, & adsit necessitas, & ratione spiritualitatis non maioris vendantur. Huiusmodi sunt vasa sacra, paramenta, sepulchrum ratione honoratioris situs, quia tunc non vèduntur hæc in quantum spiritualia sunt: sed in quantum res quædam corporales sunt, vt pannus, aurū, lapis, fundus, & huiusmodi. Sed non inde infertur eandem esse rationem de chrismate, & de oleo consecrato, & de materia sacrorū vasorum: nam oleum, & chrisma sunt materia sacramenti, ita quòd applicata vera sunt causa, à qua intrinsècè sacramentum pendet, vt in suis scriptis tradidit Frat. Ioannes à Peña. Adde etiam quòd in chrismate, & oleo sancto ratione iam dicta principaliter consideratur id quod spirituale est: idèd vendibilia non sunt. Est enim in his regulariter parua quantitas ratione materiæ, quasi nihil valens. Nam si esset magna quantitas olei, aut balsami, liceret vendi in tanto pretio, quanto vt naturalia sunt, constare solent, non secus, quam si quis de reliquijs sanctorum vestem habuisset, aut gladium, dum desit intentio vèdendi spirituale. Tandem concludimus, quòd licet vasa sacra secundum materiam, vt argentea, vel aurea vendibilia sint: non tamen in eadem forma sunt vendibilia laicis: sed solum alteri ecclesie sic vendi permittuntur, propter necessitatem. h. sancimus. l. i. C. de sacrosanct. eccles.

Dictum. i.

2.

3.

con-

contracta verò vendi possunt cuiuscunque de consecr. distia. i. ligna, & no. quest. ij. hoc ius.

Quest.

Accedit & hinc alia affinis questio, scilicet an vendi licite possint quorum usus solet esse ad malum, vt alea aleatoribus, pigmenta, & fuci mulieribus, turpibus, & amatricibus, cibi veti ti in die ieiunij eis abusus, vina fortia debili bus capite inde inebriandis, arma digladiatori bus, duella exercituris, toxicum, seu venenū ei de quo dubitatur an sit his malè vsurus. At verò, nisi series materiæ nos hinc repetere hæc dubia cogeret, quia iam in parte. i. romi primi nostri Instructorij conscientiæ ca. 59. discul sa fuere, non erant rursum nobis ingerenda.

Resp.

Compendiose tamen ea hic perstringendo, di cimus ad primum cum Nauarro in sum. cap. 14. nu. 3. quòd quia ars illorum hominū, qui faciunt opera, quæ ex se sunt talia, vt illorum vsus malus, & bonus esse possit, non est mortaliter illicita, quanuis maior pars euentium malè etiam mortaliter vtatur eis, vt efficaciter in cap. negotium. nu. 8. de pœnite. dist. 5. dicit se probasse Nauarrus secutus mentè D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. idèò vendere prædica ta ex se non est culpa mortalis, quia occasio, seu scandalum ex tali venditione occasionatum non est scandalum datum ad peccadum mortaliter, quia dum non est prohibitum ta lia vendi id vedens non tenetur euitare. Nam neq; lex festi seruandi, aut mandatum de non adulterando cum ex se sint sancta, idèò mala fiunt, quia pleriq; hominum hinc arrepta oc casione peccent grauissimè: quia vtrobq; scan dalum inde sumptum non est datum, sed tan tum acceptum.

Quest.

Præterea, quia materia hæc quotidiana est pecuniam indigēs resolutione, idèò ad particu laria descendendo, circa primum dubium de lusoribus vendentibus aleas sententiã Caiet. libenter amplectimur, qui super. 2. 2. q. 169. art. 2. & q. 10. art. 4. clarius docet, tam artifices alearum, quàm earum venditores etiã si sciant earum emptores eis vsurum ad ludum morta lem, non peccare mortaliter eas illis vendendo. Hæc tamen Caietani sententiã quatenus ait, quòd etiam si sciant venditores, emptores aleis malè vsuros nihilominus eis liceteas, vè dere est contra Metinam Complutensem, co dice de restitutione. q. 3. & contra Nauarrum in summa Hispanica cap. 23. nu. 91. & contra Gabrielem, & D. Antoninū. Ad cuius proba tionem Caietanus egregias adducit rationes, quarum palmaria est, scilicet quòd ista ars faciendi aleas nõ est per leges prohibita, & quia ille euentus lusus mortalis ex venditione alea

Variat Ca
ictan. ex
Acti.

rum secutus, licet à venditoribus sit scitus, nõ tamen est illis voluntarius, neq; directè, neq; indirectè. Quòd autè directè voluntarius non sit satis liquet, quòd autem neq; indirectè ex eo patet, quòd obligatione illum euētum, ma lum vitandi vèditor alearū non tenetur. Neq; enim sufficit ad voluntariū indirectè me posse malum vitare, nisi teneat. Cæterū licet ista sententiã Caietani sit vera, tamè non male ad moneat Siluester, scilicet, quòd si aliunde com mode sibi victum parare possant isti vendito res alearum, consulendi sunt si velint, hanc di mittere negotiationem.

Sent. Auto
ris.

At tandem ne omnino opinionem tantorū virorum refutemus, puto suam opinionem (ni fallor) habere verū, quando venditor alea rum scit earum emptorem eis vsurum non so lum ad ludum mortalem, sed ad ludum redū dantem in præiudicium tetrij, quia scilicet lu surus est alienā pecuniam, vel patrimonium alienum: quia in hoc casu est veluti dare gla dium furioso, & subministrare arma statim in procinctu parato ad occidendum inimicum. Secus est quādo solum ementi ex tali ludo pa ratur detrimētum, quia iam est paratus lude re, & sciētī, & volenti nõ fit iniuria, neq; fraus: neq; enim venditur sibi res, cuius non possit esse bonus vsus.

Quest.

Iam per supradicta liquet, quid sit dicendū de vendentibus fucos etiã meretricibus. Quia fucorum potest bonus vsus esse ex se, aut cer te non mortalis, vt cum iuxta sententiã Vi ctoriæ se fucat scæmina non ad malum finem, neq; vt mentiatur se formosiorē, sed quò suam occultet scditatem, aut colorem nimis fuscum, quò marito placeat, certe talis vendi tio non est tantopere damnanda, autore Nauarro in sum. cap. 19. nu. 16. qui ait posse defendi non peccare famulum mensæ concubinatorum ministrantem, neque iuuan tem concubinam ad se ornandam, neque ministrantes mensis sybariticis prælatorum, neque opifices qui calceos, & sandalia, ve stes ve meretricibus diuendunt, vel alios simi les, quando id non consentièdo in peccatum faciunt. Neq; enim, inquit, inducunt ad ma lum, neq; directè adiuuentum præstant ad il lud. Respòdet autem ibi Nauarrus patris Vin centij obiectioni, scilicet quòd nõ est eadem ratio de susceptoribus ad lusus mortales, & de vendentibus aleas lusus, quia huiusmodi sus ceptores tacite, imo vt in plurimum expres se inuitant, & iuuant directo, vel ferme ad hu iusmodi lusus mortales eis præbentes consen sum. Tandem quia sicut vèditiones alearum

Nõ obstat
obiectio
Vincent.

per leges non sunt interdicta, ita neq; venditiones fucorum, non improbabiler dicitur, sed ad mentem Caietani, quod vendere meretricibus fucos non sit mortale: quia ad maiora mala precauenda puta Sodomitica crimina permittuntur meretrices, quarum aliquæ, quia pulchriores sunt facie, magis alliciunt ad se amafios, quam quæ fucantur.

Quest.

Præterea, quid de tabernarijs vtrum tempore ieiunij de præcepto possint indifferenter hospitibus aduenientibus fercula, id est, ientacula, & cœnas diuendere restat diffiniendû.

Distum. 1.

Secuti autem hîc Caietanum, & Victoriam in suis scriptis, primò dicimus, quod non peccat mortaliter vendentes, atq; propinantes cibos hospitibus die ieiunij de præcepto volentibus cenare: Quia secundum Caietanum tales tabernarij non debent esse scrutatores cõscientiarum hospitum: quia non est præsumendum, quod talis hospes tam sit immemor salutis animæ,

2.

vt velit tunc cenare, vbi à ieiunio non excusatur. ¶ Secundò dicitur cum Victoria, Caietano, & Nauarro contra Gabrielem, qui vendit cibos ei, quem nouit petentem ad ieiunandû, quem iam paratum nouit ad non ieiunandû, non peccat mortaliter, quia solum deseruit eius potentia nutritiua, & sustentationi naturali. Neque enim cooperatur illi comestioni quatenus fractio ieiunij est, quia cibos referuare potest tales in alium diem ille, qui eos emit. Sicut etiam non est illicitum si agnus vedatur Iudæo ad pascha celebrandum: & quia est vsu receptum, & quia neque ex præcepto correctionis tenetur caupo vendens illi negare cibos: quia si iste negauerit, aliunde sibi cibos conquiret, ita quod de facto non obstat ista negatione alibi erit talis cenaturus. Secus autem esset si de facto hoc non vedente, is de quo constat quod ieiunare obligatur, esset ieiunaturus: Nam tunc ex vi correctionis teneretur illi non propinare cœnam.

Quest.

Insuper neq; iam in obscuro est, quid sit dicendum ad consequentem quæstionem, vtrum vina inebriandis venundari possint. Diximus autem ad hoc, vbi supra, idemq; nunc repetendum duximus, quod debilibus capite de quibus iam experientia teste constat ebrietas capi, non esse vina vendenda in ea quantitate, quæ possit eos inebriare: & patet, quia sic his ministrare vina est veluti gladium porrigere furioso, & ignem exhibere pro incenda domo. Quare illa communis ratio scilicet quod licet vendere etiam scienter malè vsuris ea, quorum potest bonus, & malus esse vsus tantum habet verum dum talis vsus nõ solet verti

in præiudiciũ tertij. Ex peccato autem ebrietas quot, & quanta nocumenta sequantur tam invitam ipsorum vsq; ad ebrietatem potantiũ, quam etiã in domesticos, & vxores, & in alios, quia interdum sæuiunt in illos, non est hoc tantum in dubio, sed ipsa experientia ostendete est clarum. Quare dicere in hoc casu tantum potentia nutritiua deserui, non facit satis: potentia enim nutritiua moderato potu eget, nõ autem potente inebriare. Vnde caueant tabernarij nouæ Hispaniæ: quia si hæc mala inter Indos contingentia passim, non cauent, maxime dum ea vident in propatulo, exhibent se inabsolubiles, neque absolui à confessoribus possunt, nisi concipiant animum hæc mala cauendi.

Subinde ad quæstionem de vendentibus arma verisimiliter cum eis nocituris superest dicendum cum D. Antonino. 2. p. tit. 1. ca. 24. §. ij. & cum Nauarro in sum. cap. 23. nu. 90. ¶ vendere arma ei, de quo vendentem non latet ea ad iniuste lædendum, vel ad bellum iniustum ea emere, non caret culpa mortali. arg. cap. notandum. 2. q. 1. quia ad damna graua contra charitatem, & iustitiam sufficientem causam, qui sic vendit dedisse videtur. ¶ Sed quid si arma vedenti talis scientia non subest, verum dubitat de fine, ad quem emptor arma emit? Tunc verò dicendum est planè, qd si armorum venditor hoc dubio interceptus illi principi subditur cui emens arma, cum etiã eius subditus sit in bello dubio vult militare, non peccat illi vendendo, maxime si iussus sit à suo principe talia arma pro tali bello diuendere. Alias secus, quia subditus ad iussu principis, & prælati potest deponere dubiũ, quod ad iussu alieni principis nõ ita deponere poterat. Hoc arguit caput, quid culpatur. 23. q. 1.

Quest.

¶ Cæterum ad id dubij, quod ibi presius proponitur à Nauarro, scilicet quid de illo dicturi simus, qui licet vendat arma citra malum finem ob lucrum iustum, credit tamen ementem profecturum ad bellum iniustum, cum idem Nauarrus in sua sum. Latin. ca. 23. n. 90. resolutionem eius ex positis supra cap. 19. nu. 16. sumendã esse dixerit, inde tamen (nifallor) non tam aperte colligitur: quia ibi solum loquitur de rebus occasionatis non ordinatis ad præiudiciũ tertij, quod de armis venditis illi qui creditur iturus ad bellum iniustum dici non potest vt videtur. Igitur conuenimus certe cum Nauarro in eo, quod in sua sum. c. 17. nu. 195. docet, scilicet quod qui arma locat, aut vendit ei, quem putat interficere, aut iniuste alium percutere velle, peccat mortaliter, quia auxilium

Quest.

Quest.

lium

Resp.

Hum ad peccandum mortaliter præbet iuxta cap. fin. de iniurijs. & c. i. de offi. deleg. ¶ Secundò ad quæstionem in forma, quia non ita in forma Nauarrus respòdet, sic videtur nobis per distinctionem respondendum. Quia si iste, qui creditur iturus ad bellum iniustum in præsentì imminens, aut in proximo verisimiliter futurum, quo ad id se præparet, velit emere arma, illicitum est ea vendere ei. Imò si creditur iturus ad hoc bellum, (quia præsumendum est tunc ideò emere quò ad bellum, ad quod creditur iturus in proximo, paratù se inueniat) non sunt tunc ei arma vendenda. Patet, quia tunc sufficientem causam damni dat, cum sic credens, aut debens credere arma diuendit iuxta cap. fin. de iniurijs. Si autem in præsentì bellum iniustum non imminet, aut in proximo non speratur futurum, ad quod credatur iturus, sed quia miles est qui arma emit, creditur si se offerat bellum iniustum futurum, quia non ita timorata conscientia est ad illud iturus, de quo nunc non cogitat, non ideò illi arma vendere illicitum erit. Quia pleriq; hominum sunt ex his partem timoratis, qui ad vlciscendas iniurias, si sibi forte ab aliquo inferretur, quasi in præparatione sunt animi, qui bus propter hos conditionales euentus non prohibentur armifices arma vendere, licet euentus conditionales præsumantur.

Quest.

Tandem illi quæstioni facturi satis, an vendi possint toxica, & aconita, respondemus, quòd ista nequaquam vendi licet ei, qui probabiliter creditur vsurus eis in nocumentum notabile salutis propriæ corporalis, aut alienæ, aut si hoc probabiliter dubitatur. Nam neq; in dubio probabili licet vitam alicuius exponere periculo, ista ignoranti, aut malignanti malefico vendendo. Secus est si ista non præsumantur nocumenta, sed potius ex consilio periti medici pro aliqua medicina exterius applicanda conficienda credatur emi aut certe pro nociuis occidendis feris. ¶ Ad dicimus vltimo, quòd neq; licitum est infidelibus vendere res, quæ alio carent vsu, nisi ad cultum suæ falsæ religionis, quia tali vsui solum sunt applicitæ, licet tamen ea eis vendere, quæ in alios vsus eis inferuiunt præter hunc. Vnde licet, vt dictum est, vendere eis paschalem agnum, licet nouerit venditor malè eo fore vsuros. Itæ Caietanus, cui subscribit Ibañez sup. 2. 2. Eiusdè sententiæ fuit frater Petrus de Sotomaor, sed dissentit à Caietano, dicente nõ licere pro pretio infidelibus ædificare templa, quia hoc prohibitum est, quia inquit Sotusmaior, licere id quidem, quia talia tēpla possunt verti in alios

Variat Caieta. & Sotusmaior.

vsus, & fieri templa Dei. Sed dicimus cum Caietano, stante prohibitione non licet, quia solum antiquas synagogas ruinosas reparare eis licet in parte, non nouas erigere. Ex prædictis quoq; licet inferre herbam Tabaco nuncupatam in noua Hispania, qua malè & bene solent vti Indi, scilicet ad diuinationem, & etiam ad medicinam corporalem, licere eis vendere non tamen ea certo inebriandis.

CAP. IX. Copula mulieris an sit venalis, & an pro condonatione vitæ possit pretium accipi. Recensentur in hoc capitulo notabilia quinquaginta quinque, quæ sancito sunt per leges Hispaniæ circa emptiones, & venditiones ad longum.

Quoniam etsi multa dixerimus de his, quæ venalia sunt, vel non, non tamen adhuc est exhausta materia, ideò de copula mulieris, an venalis sit nobis ineunda foret disputatio, nisi iam in primo tomo nostri Instructorij conscientia in part. i. ca. 105. aduersum Nauarrulatem disputates conclusissemus, quòd fornicationis actus, licet in genere moris intrinsecè mali sint, hoc non obitare, quòd sub alia cõsideratione, idest, quatenus voluptuosi sunt, & vsui humano pro delectatione corporali ex eis capienda accommodi, nõ possit pro eis & dari, & exigi pretium post factum. Neq; enim (vt benè ait Corduba) fornicatio per hoc, quòd est prohibita, vt intrinsecè mala, amittit suam naturalem voluptatem, sub qua ratione pretium accipitur pro ea. Igitur sit cõclusio generalis contra Metinam Cõplutensem in toto, & contra Nauarrum in parte, non solum meretrices publicitus prostituta, sed etiam maritata, & puellæ, quæ femel, aut bis collabuntur, possunt accipere pretium sibi promissum. Imò post obtentum coitum tenebitur qui illis promissit, soluere in foro conscientia, licet in foro exteriori solum publicitus meretrices prostituta possint illud repetere, & non illæ maritata, aut puellæ. Hæc Soti est de Iust. & iur. lib. 4. q. 7. est D. Thomæ, est Cordubæ in suo quæstionario lib. 1. q. 32. est Metinæ Salmant. in sua instructione fol. 170. est communis, est tamen contra Nauarrum in sua sum. Latin. ca. 17. nu. 38. & 39. & 40. & 41. dicentem cum Metina Complutensi peccare meretrices post copulam recipiendo mercedem tanquam quid debitum operæ suæ fornicariæ. Sed quia iam ibi rationes Nauarri in cõtra infregimus eneruauimusq; ideò parum negotij suæ nobis faceffunt rationes. Quia ex ratione D. Thomæ id patet, scilicet, quia licet

Quest.

Conclu.

hic

hic per legem causa sit prohibita, sed non datio, aut acceptio, & quia absurdum est dicere quod leges meretricibus concedentes repetitionem, & cogentes promissores id eis persolvere cooperentur eis ad mortalem repetitionem.

Quest.

Iam & illa quæstio vtrum Ioannes quia cū sua vxore deprehendit Petrum bis, aut ter, & condonauit illi vitam, cum posset illum impune occidere, pretium accepit à Petro, posuit sibi illud vëdicare, quia aliena hic à nostro instituto prorsus non est, expedienda venit. Igitur cum Corduba qui in tractatu de casibus cōscientiæ. q. 77. huius meminit dubij dicimus primò, q̄ secluso scandalo sublataq; occasione Petro reuertendi iterum ad vxorem Ioannis, licite potest Ioannes, quia iuri accusandi adulterium præteritum vtriusq; renunciat (quia tali iuri renuntiare potest licet non iuri accusandi adulterium futurum) pro hoc aliquid pecuniæ sine obligatione eã restituen di in conscientia à Petro recipere. Neq; enim, vt ait Siluester. accusatio. q. 6. cui subscribit Nauarrus in sum. cap. 25 nu. 31. tenetur sic acceptum de præcepto cuiquam restituere, nisi tãtum pauperibus, & hoc ex cōsilio, si Ioanni placuerit, quod & pleriq; doctorũ confirmat.

2.

Secundò superadijceimus, quòd etiã Ioanni id pecuniæ accepisse licebit à Petro ob causam, scilicet, in quæstione propositã, scilicet, quia celsit iuri occidendi adulteros, quos iure permittente citra pœnam, pugione in ipso actu trãsfodere poterat. Quia eodem iure humano, quo Ioannes potitur ad eos accusandũ in foro exteriori, potitur ad adulteros simul deprehensos impune interficiendum, quidquid sit de culpa, de qua nunc nihil agitur. Ergo si quia renunciat iuri accusandi aliquid licite recipit, etiã in conscientia, quia huic secundo iuri renunciat aliquid accepisse licebit. Quare in foro conscientiæ eo quòd sic receperit, vel restituere sic acceptum neglexit, nõ est aliqua mortali culpa notandus. In foro tamen exteriori si contraria proferatur sententia, quia subesset præsumptio datæ occasionis prosequendi adulterium, iam semel eius pœna pecunia redempta, tunc quia sententiã iusta quidem esset, teneretur Ioannes ei parere restituendo sic acceptum, & hoc post sententiã: nam ante eã in conscientia ab tali restitutione immunis erat, vt diximus.

Recensentur omnia quæ sancit

Præterea accedit proximè necessitas, & utilitas proponendi hic ea omnia quæ peculiaribus legibus Hispaniæ circa diuersas materias emptionum, & venditionum sancita sunt. Nã

primò lib. 5. recopilationis nouæ legũ Hispaniæ tit. 12. l. 23. fol. 308. quibuscunq; pupillarum tutoribus, vel tutricibus interdicitur facultas emendi sibi eorũ, quorum administrationem gerunt, bona, quòd si secreto, vel publicè talia bona sibi pretio comparauerint, dicitur quòd talis emptio si per probationem constare possit, nulla sit, rescindaturque quadruplo, quam valerët restituto camerę. ¶ Insuper quorumcunq; bonorum administratores inhabiles quoq; censentur ad ea emenda. ¶ Insuper de iudicibus, corregidores, Hispanicè nuncupatis eadem recopilat. lib. 3. titu. 6. l. 2. cautũ est, ne in suã iurisdictionis situ hæreditatem aliquam emant, aut ædes ædificent, aut greges & pecora pascant. ¶ Deinde lib. 7. l. 15. & 27. tit. 3. Hæreditates abbatiales, de lo abbadengo, Hispanicè nuncupatæ naturalibus eiusdem districti aut situs iubentur venundari, & non exteris. ¶ Præter hæc ead. recopil. l. 3. lib. 3. tit. 4. præfecti ad executionem iustitiæ, alguaziles de los adelantamientos, y merindades, Hispanicè nuncupati interduntur ea emere bona, quæ executioni mãdantur. ¶ Ad hæc ea. recopil. li. 5. fol. 24. l. 17. & 18. tit. 21. præfectis in domibus communibus, alhondigas, Hispanicè nuncupatis, nomine communi posse frumentum anticipatum emere conceditur, & quomodo præferantur in hoc, & in vëdicando illud pro eodem pretio contra alios præemptores ibi decernitur. ¶ Ultra hæc ibid. l. 1. tit. ij. lib. 5. fol. 30. decernitur remedium cõtra deceptionem vltra medietatem iusti pretij habere etiã locum in his, quæ subhastatione venduntur. ¶ Accedit ad hoc quòd etiam ibidem. l. 22. tit. 8. lib. 2. fol. 31. iudices interduntur aliquid eorum emere, quæ iussu suo subhastatione vendenda proponuntur. ¶ Itẽ panofarum, & detritarũ vestium emptores seu potius reuenditores Hispanicè, ropaujeros, nuncupati ea quæ subhastatione exponuntur, venalia emere prohibentur, ita ead. recopil. l. 22. tit. 8. lib. 2. fol. 81. ¶ Item ead. recopil. l. 2. tit. 6. lib. 6. statuitur ne arma vendantur, alienentur, vel impignorentur vltra. 10. dierum terminum. ¶ Item, ead. recopil. mercatores mercium in suburbijis prohibentur suas merces vëdere lib. 7. tit. 1. l. 9. fol. 72. ¶ Item ead. recopil. l. 5. tit. 16. lib. 3. fol. 221. prohibentur pharmacopola vendere venenosa sine medici licentia. Item ead. recopil. l. 3. tit. 2. lib. 7. fol. 143. reuenditores illi ostiatim soliti vendere portatiles merces, bohoneros, Hispanicè nuncupati prohibentur vt diuagãtes per calles, & domus intrantes merces suas diuédant, sed potius in plateis

tasunt per leg. Hispanica vñ= ditione ad longum.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

teis

13. teis callibusq; publicis suas merces venales ex
ponat, sub pena amissionis mercium, & incur
rendi insuper penas sancitas per regni leges cō-
tra earum rerum venditores, quæ prohibita
sunt transfuehi intra regna, sicq; per hanc le-
gem similiter applicatur. ¶ Itē ead. Reco. l. 24.
tit. 14. lib. 7. fol. 128. Sartores, qui pānos, corde
llates, & estameñas, Hispanicè nuncupatos, in
ter se diuidēdos taliter, quod eorum dimidia
pars cum indice, idest, cum signo manet apud
vnum, reliqua; dimidia pars cum cauda re-
manet penes alterum emunt, prohibentur eos
vendere, vel scindere, nisi per ministrū ad hoc
præsignatum, veedor, nuncupatum prius si-
gillentur, & signo legali signetur. ¶ Itē. l. 1. tit.
14. lib. 7. stabilitur, q̄ lebetū, & caldariatū artifi-
ces præsertim exteri, & alienigenæ, causa ven-
dendi aut suis officijs vtēdi per calles non ob-
ambulēt sub pena amissionis eorū, quæ ven-
denda portauerint & amissionis tantundē pro
camera adiuncta pena exilij per annū à regno.
¶ Tandem. l. 1. tit. 2. lib. 7. ead. Recop. nō ob-
stante præterita lege cōceditur opificibus cal-
dariatū naturalibus regni posse obambulare
calles causa venūdandi nouiter à se fabrefacta
opera. ¶ Itē eadem Recop. lib. 7. tit. 18. l. 3. præ-
cipitur ne opifices candelarum, ceræ, vel sepi,
vel quæuis aliæ personæ etiam examinatæ vē-
dant ad hæc officina pertinētia nisi officinam
publicam ad suæ domus habuerint sub pena
duorum millium dipondiorum multatione.
¶ Item vbisupra. l. 4. sub eadem pena prædicti
officiales candelarum, ceram, vel sepum vel
alia ad suum officium pertinentia si emerint,
iubentur præfectis, idest, veedores, si vltra pō-
dus Hispanicè, arroba, nuncupatum emerint,
ea pandere intra triduum à tempore emptio-
nis antequàm tales merces in suis officinis,
vel armarijs recondant, vt si officiales reliqui
partem aliquam inde sibi velint pro eodē pre-
tio, illis soluentibus intra triduum detur. ¶ Idē
etiam præcipitur cuiuscūq; mercatori prædi-
cta ementi in magna copia ibidē. l. 5. ¶ Item. l.
19. 6. prohibentur, vēditores prædictas merces ce-
ræ, vel sepi vendere, fecernendoque, aut se-
parando bonum ad aliud asportandum, quia
istæ merces vt sunt asportatæ ita iubētur ven-
di. ¶ Item opifices hi prohibentur ceram cum
sepo miscere, aliās subituri penas in simili casu
stabilitas, quia aliās opificum huiusmodi fal-
sitate non careret. ¶ Item eadem Recop. lib. 3.
tit. 4. l. 6. & 7. prohibetur carcerarij in carcerati-
s vendere vinum, vel carnes, vel piscatum.
¶ Itē ead. Recop. lib. 5. tit. 21. l. 13. prohibetur
pro numismate aureo plus prætij recipi quā

fit taxatum per legem, vel pro maiori pretio
tale numisma emi sub pena amissionis talis nu-
mismatis, adiecta quoq; pena pro qualibet vi-
ce decē milliū dipondiorum pro camera, præ-
ter eas graues penas, quæ in his medianibus
proxeneticis decernuntur ibi. Permittitur tamē
ibi permutantibus numisma aureum pro ar-
genteis regalibus vel pro alia minori pecu-
nia id posse inde recipere quod permittitur
per leges. ¶ Item eadem Recop. lib. 9. tit. 5. l.
32. quod qui prælunt à ratiocinijs regis, conta-
dores nuncupati, neq; eorum famuli, vel ad-
uocatus, neq; fiscalis, neq; notarius audientia
directe vel indirecte participare possint in ab-
qua parte reddituū regaliū, neq; in alijs ibi cō-
tentis decernitur. ¶ Item lib. 9. tit. 6. l. 1. prædi-
ctis, indicitur ne recipiāt prætiū de numisma
te aureo, vel argēteo à se soluendo, neq; in tali
solutione in maiori pretio id numisma cōpu-
tēt, quā cōmuniter valet, neq; diminuta aut
curtata hæc numismata quærapit quod tradant
pro sanis. ¶ Itē ead. Recop. lib. 5. tit. 4. l. 7. qui
sunt à ratiocinūs, idest, contadores, eorumq;
officiales si interuenerint, vt mediatores in cō-
cinnandis venditionibus iurium, vel aliarum
negotiationum inter partes, nisi gratis media-
uerint, pro hac mediatiōne acceptū restituant,
insuper & in septuplū multētur, quod si sic
secundō receperint, vltra penam septupli, &
exules fiunt à curia, & quocunq; officio à re-
ge obtēto priuātur. ¶ Item ead. Recop. l. 8. tit.
14. lib. 5. interdicitur in mundinis, vel in mercato
pecorū proxenetas interuenire. ¶ Ibi quoq;
l. 14. tit. 12. lib. 5. proxeneticis est prohibitum sibi
assumere merces quas suscipiunt vendendas.
¶ Item lib. 7. tit. 13. l. 22. cauetur, quomodo vē-
dendi sunt panni, vide ibi. ¶ Item qui sunt à
penu, despenseros, Hispanicè dicti, siue sint
regi à tali officio, siue alijs optimatibus in curia,
atq; ab his aliqui alij necessarium tantum
pro suo penu permittitur emere, quod si quis
horum ad reuendendū vel impertinēdum in
ter alias personas accepit aliquid penis ibi
contentis venit puniendus. ¶ Itē eadem Reco.
lib. 5. l. 1. tit. 14. interdicitur tam reuenditori-
bus, regatōnes, Hispanicè dictis, tum etiam
quibuscūq; alijs personis intra curiam neq;
ab ea in leucarū. 5. circuitu emere annonam,
idest, victualia ad reuendendū, scilicet, pā-
nem coctum, triticum, hordeū, auenam aut
alium granum, paleas, legumina, carnem mor-
tuam, aut viuam, piscatum recēs, seu salitum,
siue pusillum siue magnum, siue extractum à
mari, siue à flumine, aut ad victū attinens, sub
pena subeūdi sexaginta flagelli ictus, & iactu-
ram

21.

24.

25.

26.

26.

27.

28.

29.

ram empti, & multam sexcentorum dipondiorum. Accutariq; possunt à quolibet, & circa executionem huius pœnæ omnes curiæ residentes, prætores iubentur intendere, quibus negligentibus consilium regale prouideat.

30.

¶ Ceterum ibidē in curia, in præsignatoq; quinque leucarū, circuitu permittuntur emi fabæ, ciceræ, lentesc, fruges virides, & siccæ etiam ad reuendendum, vel aliter citra aliquam pœnam.

31.

¶ Itē lib. 5. tit. 14. leg. 2. prohibetur, ne aliquis in curia, vel in circuitu quinque leucarum uinā emat ad reuendendum in curia. Conceditur insuper ibi, & declaratur circa carnem uitam & mortuam, quod si sint boues, vaccæ, vituli,

arietes, oues, capri, sues à quolibet ad reuendendum emi possint. Cæterum caro alia, cuiusmodi sunt gallinæ, perdices, pulli, anseres, capreoli, cuniculi, & omne venationis genus, emi ad reuendendum prohibentur, nisi à locis ultra 5. leucas à curia distatibus empta ista ad curiam reportentur. ¶ Ibi etiam circa legē

32.

de piscato suprapositam fit talis in forma declaratio, scilicet, quod licet piscatum recens in curia intraq; talem periodum si sit à mari siue à flumine deductum ad reuendendum in curia emi non possit, piscatum tamen siccum, ut congre, piscatumq; salitum, sardæ quoq; recetes, & salitæ, & reliquum piscatum maris siccum, dummodo à portatoribus publicè in platea ciuitatis, vel oppidi, ubi curia resederit,

per totum vnum diem fuerint exposita, quò inde volentes suæ domui prouideant, possunt deinde à quocunq; ad reuendendum impune emi. Si autem secus quis fecerit pœnas in dicta lege contetas subiturus erit ita lib. 5. tit. 14. l. 2. ¶ Itē ead. Recop. lib. 5. tit. 17. leg. 19. hæc

33.

lex cum recentior sit, confirmat legem de nõ emendo panem in grano ad reuendendum, extenditq; eam ad totum regnum, sic in forma indicens, Nullus emat panem ad reuendendum exceptis agasonibus, & his qui ad prouidendum alijs locis ea emerint, dū tamē hi obnoxij maneat ad diuendum illum populis, ad quos eum detulerint statim, ut emerint, ita ut recondere in horreis illum non possint ad reuendendum, vel pretium eius augendum.

Lex autem hæc & quidquid in ea continetur ad eoductores panis, qui panem habitum ex similibus conductionibus vendiderint extenditur, exequendamque in utrosque pœnam esse decernit, ita lib. 5. loco supra citato. ¶ Itē

34.

lib. 6. tit. 18. l. 5. cauetur, ut nullus agasonum, siue Mauritanus sit conuersus, neque etiam alienigena per se, vel per interpositam personā emere possit aurum, aut argētum in bracteis,

vel in massa sub pœna amissionis illius, & exilij perpetui ab his regnis. ¶ Itē etiam lib. 7. tit. 3. l. 20. interdicatur senatoribus populorū, regidores Hispanicæ appellatis, & iuratis, & tabellionibus negotiari in officio reuendendi victualia sub officiorū suorum priuationis pœna. Ita Rex Philippus Vallisoleti anno Domini. 15. 8.

35.

¶ Itē lib. 5. tit. 14. l. 7. prohibetur carnes viuas emi ad eas reuendendum sic viuas in nudinis, & in mercato, vnde sunt emptæ sub pœna exilij à regno per quinquēnum, & amissionis totius gregis sic empti, & suorum bonorum medietatis amissionis, ita Rex Philippus Toleti anno Domini. 1566. pragmat. 1. ¶ Item ead.

36.

Recop. lib. 6. tit. 16. l. 1. solum reginæ, & regi, & suis filijs permittitur habere officialem, gallinero, Hispanicè dictum ad gallinas emendas rationabili prætio, quas assumi vetatur ex prædijs, vel locis monasteriorum, vel ordinū, neque ex aliquibus eorum oppidis, sicque per iustitiam obseruari mandatur. ¶ Item ibi. l. 2.

37.

his officialibus interdicatur aues assumere ad reuendendum, vel inter alias personas distribuendū. ¶ Itē ibi. l. 3. præcipitur his officialibus à gallinis emendis, siue sint regij siue cū licentia regia hoc officio fungatur in curia, tū vt aues ad taxam emant, neque ultra taxam postea eas diuendant, & prouisiones, quas detulerint ad senatus populorum dirigatur. ¶ Item

38.

lib. 4. præcipitur eis, vt aues ad taxam assumptas maiori pretio non vendant, neque eas pro alijs personis assumant, nisi pro eas tantum distribuendo in memoriali nominatis, & consilijs infirmisque curiæ, neq; recipiant dona eo quod cum aliquibus oppidis, vel personis dissimulantes pertransierint. ¶ Itē. l. 6. ab audientijs huiusmodi officiales à gallinis emendis se mouentur, iubenturque per auditores puniri.

39.

¶ Item ibi. l. 6. consilium regium curare præcipitur, ne regis venatores, vel officiales eius à gallinis assumant aues ad alijs personis diuendum, eo prætextu quod pro mensa regia, pro aibus venaticis inescadis sint necessariæ.

41.

¶ Item ead. Recop. lib. 5. tit. 12. l. 18. vide quomodo panis imperfecti prohibentur emi ad eos in eadem specie reuendendum, & in forma, qua fuerunt empti sub pœna eos amittendi, & sub pœna multationis in alio æquivalenti valore. Concedit tamen habentibus officinas publicas hos pannos iam perfectè omnino fabricatos posse emere ad eos iuxta mensuram, & non aliter in suis officinis diuendum sub supra contentis pœnis. ¶ Item ead.

42.

43.

44.

actualia emerint, vel hordeū, vel ligna, vel paleas, vel alia utensilia, vel suppellectilia domus, & qui quouis modo prædicta emerint pro occultatoribus furti habeantur; & quod vt contra tales aduersus eos per iudices cum omni cura, diligentia & rigore procedatur.

45. ¶ Item ead. Recopil. lib. 6. tit. 18. l. 45. statuitur posse lanās extra regnum transuehi ea lege, vt earum emptores teneantur tempore receptionis earum ad eas cum iuramento manifestandum cum alijs diligentijs, quæ illis imponuntur, vt fiant sub pœna amissionis lanarū quæ peteda venit ab his emptoribus inita annū, & non post. Vide reliquā circa venditionē lanarū ibi & lib. 6. tit. 18. l. 45. & 46. ¶ Itē lib. 7. tit. 14. l. 2. cauetur, vt lanæ vendantur vel promnino impuris vel pro omnino lauatis, atq; desiccatis, & nō aliter. ¶ Et leg. 3. tit. 13. lib. 7. quod lanæ ad conficiendos pannos lauentur primō cum aqua calida, & post cum frigida: idemq; faciendum est si vendendæ sint, sub pœnis hac lege contentis. ¶ Item lib. 7. tit. 17. l. 37. prohibentur opifices pannorum de lanis emptis excipere, & segregare primam, & secundam sortem vt vendant tertiam, & quartam.

46. ¶ Item lib. 2. tit. 2. l. leg. 13. cauetur ne pro aliquo officio audientiarum possit dari pensio, aut redditus. ¶ Item lib. 7. tit. 3. l. 7. fancitur, ne in posterum in domo regia, & curia vel extra officium iurisdictionem continens vendi aut emi possit sub pœnis horum regnorum, legibus contētis, & insuper tam illud vendens quam emens infamis inhabilisq; perpetuo maneat ad illudmet habendum, vel aliud. ¶ Item lib. 7. tit. 3. l. 8. cauetur, ne vlla officia iurisdictionē continentia aut executorum iustitiæ, idest, de alguaziles y merinos; locari possint sub pœna, ipso facto amissionis eorum, & sub pœna quod eorum conductores eis vti nequeant, quin in eas penas incidant, quas vtentes officijs publicis ad se non attinentibus soliti sunt incurrere. ¶ Item lib. 7. tit. 8. l. 7. sub pœna centum ictuū flagelli prohibetur, ne aliquis columbas vendere audeat, nisi columbarij dominus sit, vel eius mandato vendat.

47. ¶ Tandem fabri pellium, pellejeros, nuncupati si in aliquo loco huius opificij inueniatur opifices habeant domum statutam, vbi pelles, & coria vendantur, præsignaturq; pœna contra extra hanc domum, vendentes, vel ementes vltra duodecim pondera, arrobas, Hispanicè dicta. Indiciturque mercatoribus pellium, vt pelles vendant pro vt asportantur sine separatione boni à malo ad selectum, & bonum transuehendum extra regnum. Ita

48. ¶ Item lib. 2. tit. 2. l. leg. 13. cauetur ne pro aliquo officio audientiarum possit dari pensio, aut redditus. ¶ Item lib. 7. tit. 3. l. 7. fancitur, ne in posterum in domo regia, & curia vel extra officium iurisdictionem continens vendi aut emi possit sub pœnis horum regnorum, legibus contētis, & insuper tam illud vendens quam emens infamis inhabilisq; perpetuo maneat ad illudmet habendum, vel aliud. ¶ Item lib. 7. tit. 3. l. 8. cauetur, ne vlla officia iurisdictionē continentia aut executorum iustitiæ, idest, de alguaziles y merinos; locari possint sub pœna, ipso facto amissionis eorum, & sub pœna quod eorum conductores eis vti nequeant, quin in eas penas incidant, quas vtentes officijs publicis ad se non attinentibus soliti sunt incurrere. ¶ Item lib. 7. tit. 8. l. 7. sub pœna centum ictuū flagelli prohibetur, ne aliquis columbas vendere audeat, nisi columbarij dominus sit, vel eius mandato vendat.

49. ¶ Tandem fabri pellium, pellejeros, nuncupati si in aliquo loco huius opificij inueniatur opifices habeant domum statutam, vbi pelles, & coria vendantur, præsignaturq; pœna contra extra hanc domum, vendentes, vel ementes vltra duodecim pondera, arrobas, Hispanicè dicta. Indiciturque mercatoribus pellium, vt pelles vendant pro vt asportantur sine separatione boni à malo ad selectum, & bonum transuehendum extra regnum. Ita

lib. 7. tit. 19. l. 6. & l. 7. ¶ Item l. 8. lib. 7. tit. 19. prohibentur huiusmodi pellifices aliena pecunia emere pelles pro alio ad contractus mercationis eas volēti, sub pœna amissionis earum, & quomodo huiusmodi pellifices possint pro eodē valore pelles pro suo officio necessarias in suis officinis pro prouisione regni distrahas deducere ab emptoribus, qui ad transuehendas eas extra regnum emerint habetur vbi supra. l. 9. ¶ Item lib. 5. tit. 24. l. 4. statuitur aurificem qui deprehensus fuerit ter fabreficisse ex auro non pertingēti ad gradus. 24. qui sales, Hispanicè dictos, vel ad. 2. 2. gradus, vel saltem ad. 20. ad per totam eius vitam non fabrefaciendum in auro fore condemnandum taliter, quod si secus fecerit omnium bonorū suorum iacturam patiatur, parcat prolixitati lector si quod paterent fraudes, quæ circa materiā emptionum, & venditionum in Hispania solent contingere, ideō leges Hispanicās, quæ circa eas propellendas disponunt hic coaceruare curauit. ¶ Neq; ab re erit hic in calce pro complemento materiæ addidisse, scilicet, quod (vt refert Nauarrus in summa cap. 23. nu. 93.) qui ad terras infidelium res vetitas vendendas exportant veluti arma, ligna, & alia ad bellū pertinentia excommunicationem incurrūt latam per cap. ita quorundam, de iud. & per bullam cęnæ Domini. quod latē se declarasse ait Nauarrus in recept. præ dicti cap. ¶ Insuper notato cum D. Thoma. 2. sent. dist. 44. q. 2. ar. 2. ad 2. quod quia baptismus non aufert conditionem seruitutis, seruum paganū, aut Iudæum baptizatum postea licet de consilio debent domini facere liberos, non tamen de necessitate eos liberos dimittere tenentur, si alioquin iusto titulo, fuerant serui facti. ¶ Demum in fatiorem baptismi, & periculi vitandi gratia Iudæus, vel paganus seruus Iudæi vel pagani emptus ab illis non ad mercimoniam, sed ad seruiendum sibi, si baptizatur liberatur à tali seruitute nullo pretio dato. Si verò ad mercimoniam emptus sit, & venditioni infra tres menses non exponatur, per baptismum efficitur liber sine aliquo pretio. Si autem exponatur & infra dictum tempus emptor non inueniatur liberatur. 12. solidis, idest, ducatis

ca. 1. de Iudæ. & Pag. ibi glos. 2. si autem infidelis emeret Christianum liberatur sine pretio cap. generalis.

distinctio. 54.

CAP.

distinctio. 54.

CAP.

distinctio. 54.

53.

54.

CAP. X. Vtrum clericis liceat negotiari, & an ve-
tigalia soluere teneantur de empto aliena pecu-
nia, aut alieno nomine, aut ex proprio lucro, &
casibus emptionis, & venditionibus in noua Hispa-
nia contingenti bus inter Indos, & de negotiatio-
ne iura ecclesiam, & an sit mortale peccatum.

negotiatio
prohibita
clericis.

Quest.

Quoniam aliqui, ut supra insinuauimus propter vitandas fraudes, aut quia indecorum prorsus est eorum dignitati, & officio interdicitur negotiari, aut aliqua per emptionem ex proprio non factam sibi vendi care, ideo non prater rem erit si de his quoque quid stabilitum sit per leges meminimus. Atque ideo primo hic quaeritur, vtrum clericis liceat negotiari. Circa quaerentem quia duae versantur grauium doctorum sententiae, oportet quid sit tenendum explicare. Nam Palude clericos beneficiatos aut constitutos in sacris, aut religiosos, quia hi ab negotiatione non abstinentes veniunt excommunicandi, ut patet ca. nemo episcoporum, ij. q. 3. non excusari a mortali tradit. Tum quia excommunicatio maior nusquam fertur, nisi pro transgressione graui, & mortali, tum quia nisi se correxerint deponi iubentur, ut patetur cap. clericus dist. 91. quae etiam poenae nisi pro grauissimo, & lethali crimine infligi non solent, praeterquam quod lucrum debet dari pauperibus secundum Panor. in ca. i. ne cler. vel monach. quod tamen secundum Raimun. est de consilio tantum, & non de praeccepto. ¶ Caietanus autem tanquam nimis pius in clericis, dum desit temeritas, contumacia vel contemptus, vel scandalum, censet, quod transgressio multorum, quae in titulo de vita, & honestate cler. prohibetur, inter quae computatur negotiatio, non est mortalis in clericis, in quantum ex praeccepto iuris positui pedet, quamuis aliqua eis mandentur sub poena excommunicationis, ita Caiet. verbo cleric.

Conclu.

Igitur de hac quaestione, ut nostram sententiam dicamus statuitur conclusio: Sententia Caietani est probabilis, scilicet, quod clericus beneficiatus, aut in sacris constitutus secluso scandalo, temeritate, contumacia, & contemptu, nisi alia iniquitas, vel iniustitia admisceatur, non sunt censendi peccare mortaliter, si negotiationi non turpi intendat. Patet haec conclusio. Tum quia praeccepta legis naturalis, vel diuinae, vel humanae ad peccatum mortale non obligant, nisi eorum transgressio notabiliter charitatem Dei, aut proximi offendere inueniatur. Tum, quia licet tales excommunicari debeant, sed neque poena excommunicationis,

nisi latae sententiae sit, arguit obligationem ad culpam mortalem. Nam etiam si apponantur poenae graues, grauiiores, grauissimae excepta excommunicatione sententiae latae, si tales sint quae quia contra charitatem, notabiliter non sunt ex se, sine mortali incurri possunt, quia exigunt monitionem, ut non nisi in contumacem ferantur, ante monitionem, & contumaciam subsecutam non inducunt reatum culpae mortalis in transgressores. ¶ Notanter autem sententiam hanc Caietani probabilem tantum esse censemus seclusa etiam mortali auaritia, quia his seclusis mortalibus circumstantijs, leges poenales in benigniori sensu accipienda veniunt, & quia licet nos non lateat in hac parte alios doctores rigidiores proferre sententiam, sed nos eam temperamus per limitationes hic adhibitas. Neque enim sub his verbis prohibemus, precipimus, consulens ius inuenio negotiationem clericis esse prohibitam: imò licet sub tali verborum tenore esset illis prohibita, secundum Victoriam, non esset signum culpae mortalis, quia ad signum culpae mortalis consideranda est materia praeccepti, & sequentia, & praecedentia. contra Nauarrum in sum. Lat. ca. 23. nu. 51. asserentem in materia ecclesiastica interpretari verba praecipio, & prohibeo, ut obligantia ad mortale peccatum tutius esse, quia in hoc inquit sequimur patres antiquos, & communem, licet dura sit haec interpretatio erga populum.

Praeterea quasi affinis haec quaestio praecedenti consociatur, scilicet, vtrum clericus eo ipso, quod negotiationi intendit, & vectigalia soluere teneatur in conscientia etiam ante sententiam, & executionem iudicis. De hoc autem ideo dubium oritur, quia statuta patriae circa venditionem, cum teneantur clerici obseruare, scilicet non vendendo ultra pretium taxae, videtur, quod etiam statum de soluendo vectigali in conscientia teneantur obseruare.

Quest.

Sed nihilominus tamen, quia cap. ex literis de vita. & hon. cler. huius quaestiones definitio quasi expressè videtur contineri, ideo in ea non multum immorabimur. Nam ibi summator in sumuario illius capituli sic in forma inquit: Clericus, qui tertio monitus a negotiationibus secularibus non abstinet, interim perdit quoad bona, priuilegium clericale, additque esse textum multum notabilem, & qui quotidie allegatur, quae textum explicando glossa sic ait, ex hac decretali nota, quod vsque ad tertiam ad monitionem gaudent clerici priuilegio clericali. Si igitur vsque ad tertiam monitionem non perdunt quod ad bona sua priuilegium clericale,

Resp.

clericale, sequitur, quod & in conscientia clerici sic negotiantes vectigali ante trinam monitionem, qua monendi sunt ab huiusmodi negotiationibus abstinere, non teneantur soluere, neque quoad sua bona statutis patriæ circa hoc subiacere, licet taxam communem mercium in conscientia teneantur non violare, quia de iure naturali pretium iustum, quale præsumitur esse pretium legale communis taxæ est obseruandum.

Emptum alien. pec. Questio.

¶ Præterea iam hic in dubium reuocamus, utrum emptum aliena pecunia sit ementis, quia in diffinitione emptionis dicitur, quod sit contractio rei pro pretio. Et dubitari quidem poterat cui nam contrahitur, quando emptio facta fuit pretio alieno, an ementi, an domino pretij. Igitur, quia questio iuridica est iuxta ius venit distinguenda. Nam aut emptor rei cum pecunia aliena, emit eam nomine suo, aut eam emit nomine domini pecuniæ, aut alterius. Si igitur primo modo tunc, est prima conclusio. Si aliquis ex pecunia aliena aliquid suo nomine proprii emit, sibi ipsi illud acquirit. Conclusio hæc expressè continetur. l. si ex ea. C. de rei vend.

Questio. Except. 1.

¶ At si adhuc aliquis sciscitetur, an hæc conclusio iuridica aliquas exceptiones patiat, intelligat quatuor exceptiones illius in iure contineri. Nam fallit primo in empto ex pecunia Ecclesiæ, ut patet. 12. quest. 3. cap. 1. & 2. quod ad eodè verum est, ut de pecul. cleric. cap. inquirendum. decernatur, quod emptum per prælatum ex emolumentis Ecclesiæ, id est, ex redditibus, vel oblationibus, vel votis fidelium Ecclesiæ pertinentibus, effici Ecclesiæ, etiam si prælatus alieno nomine, vel suo ea comparauerit. Secundo fallit in empto ex pecunia pupilli, vel minoris à tutore, vel procuratore: quia tunc minor sibi sic emptum vendicare potest. 2. ff. quando ex fact. tut. 1.

3. 4.

¶ Fallit tertio in empto ex pecunia militis, quia sic emptum, à milite pro se vendicari potest. C. de rei vendic. l. si ut proponis. Quarto fallit in empto à marito, vel uxore de pecunia sibi ab altero eorum donata, si efficiatur non soluendo, qui donum accepit. l. vxor marito. ff. de don. inter vir. & vxorem. Aduentum tamen circa has fallentias, vel exceptiones cum Syluestro verbo. emptio. quest. 23. quod si pecunia Ecclesiæ, vel minoris, vel militis, vel donata sic in. 4. fallentia non fuit alteri mixta, verè sunt exceptiones hæ, seu fallentia, scilicet, quod res emptum ex tali pecunia aliena in permixta alteri, etiam si fuerit emptum ab emptoribus prædictis nomine proprio, vel alieno.

Instruct. Negot.

no, non emptoribus, aut alijs, sed prædictis dominis pecuniæ venit ascribenda. Secus est autem si talis pecunia mixta fuisset alteri, quia tunc transiret in dominium etiam furis, iuxta. l. si alieni numi. ff. de solutionibus. & sic talis pecunia non esset Ecclesiæ, vel pupillorū quare res tali pecunia emptum nomine alieno, ab illis non vendicaretur.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio: Si maritus ex bonis dotalibus etiam consentiente vxore, etiam nomine proprio aliquam rem emerit, vxoris erit, si eam vxor voluerit vendicare, quemadmodum dictum est de empto ex bonis Ecclesiæ, & minoris, & militis. Hæc conclusio patet. l. 48. & 49. titul. 5. partit. 5.

Conclus. 3.

¶ Tertia conclusio: Si vnus fratrum lucrum aliquod reportauit ex negotiatione, emendo, scilicet, aliquid cum pecunia hæreditatis, si nomine communi id fecit, illius lucri diuisionem tenetur facere cum alijs fratribus. Hæc conclusio patet: quia si nomine fecit communi, fecisse videtur, quasi nomine societatis: ita Bartolus. l. si patruus. C. commu. vri. iudi.

Conclu. 4.

¶ Quarta conclusio: Si vnus fratrum nomine proprio, cum pecunia hæreditatis fecit mercantiam, non diuidet eam alijs lucrum. Hæc conclusio est iuridica, & patet. l. Titium. & Mæuium. §. alterum. ff. de adm. tuto. Huic autem conclusioni illam exceptionem supra positam adiungimus, scilicet nisi frater sic nomine proprio cum pecunia in diuisa hæreditatis mercantiam exerceat tutor, esset, aut curator aliorum fratrum cohæredum. Nam tunc primam pecuniam lucratam teneretur diuidere, non tamen si aliud lucrum de pecunia lucrati sibi ex sua parte contingenti iterato negotiationi exposita proprio nomine, retulerit, id eum confratribus cohæredibus etiam si eorū tutor sit, diuidere tenetur.

Questio.

¶ Sed quid si ignoratur cuiusnam nomine fecerit. Ad hoc respondetur planè, quod si prædictus frater negotium solutum, & sibi commune cum alio fratre dum viueret, eo iam mortuo, eius filijs superstitibus continuauit, dum cum illis in communi in diuisam substantiam possideret, tunc communi nomine fecisse videtur. An. m. l. nam & si heruus. ff. de negotijs gestis. Secus autem præsumitur, si insolitam exercuit negotiationem nisi ex librationum aliud apparuerit.

Questio.

¶ Adde, quia & de hoc dubitari contingit, scilicet, an si alter duorū fratrum ex lucro subministravit expensas pro reparatione communis patrimonij, aut emit boues pro colendis possessioni.

C fessioni.

sessionibus communibus repetere illud possit. Ad hanc verò quæstionem licet absolute respondeat Bald. quòd repetere id possit per l. ex duobus. ff. de neg. gest. sed tamen limitate Syluestro verbo peculium. 2. quæstione. 23. intelligendum est, si emit boues, de eo lucro, quod communicare cum alio fratre non tenetur ratione patrimonij communis, aut alicuius societatis: Nam si aliqua harum rationum lucrum impensum in pretium bonum communicandum erat cum fratre, tunc quia commune est repetere non poterit. ¶ Hinc iam patet solutio ad illum casum, ubi proponitur, an mulier quæ prædium habens indiuisum cum alijs sibi cohæredibus, ad illud meliorandum ex proprijs bonis insumpserit, possit quod sic expendit repetere, quia respondetur, quod si ex bonis non communicandis, sed omnino proprijs eos sumptus suppeditauit repetere eos poterit, aliàs non, quia communicanda sunt communia aliàs.

Concl. 5.

¶ Quinta conclusio: Si aliquis pecunia propria aliquid emit nomine alterius, si ille, cuius nomine res est empta, eam emptionem suo nomine factam ratam habuerit: tenetur ei rem sic emptam tradere cum fructibus: cæterum eam emptionem ratam habens tenetur tali pro se ementi rem, persolvere tunc pretium rei, tum etiam expensas, si quas forte fecerit. Hæc conclusio habetur. l. 48. & 49. titulo. 5. partit. 5. Et patet, quia accedente tali rati habitione illa emptio est valida, & ratam eam habens acquirit ius ad illam rem sic pro se emptam: ergo tenetur, quia suum negotium gestum est ad pretium illius & expensas solvendum.

Questio.

¶ Insuper, quia ad hanc materiam alludere videtur & ista quæstio, scilicet in casu contingenti in noua Hispania in populo Indorum, ubi agasso, quia ea copia maicij, qua indigebat pro pabulo suorum iumentorum obtinere non potuit à senatu Indorum, ut sibi venderetur pretio legali taxæ, submissit quendam Hispanum amicum, & gratum senatoribus, qui sua pecunia emeret, eam maicij copiam pretio taxæ à senatu, qui id obtinuit gratia fauoris an possit hic sic ad emendum submissus eam copiam maicij sic ex pecunia agasonis emptam, pluris, quam sit taxa agasoni vendere. Neque ratio dubitandi hic deesse videtur. Tum, quia licet eam ex pecunia aliena, id est, agasonis emerit, nomine tamen proprio (ut supponi-

mus) eam copiam maicij emit, ergo cum pretio currenti communi in mercato pluris venderetur, merito ambigitur, an pluris quam esset taxa agasoni eam potuit vendere. ¶ Hoc nihilominus non obstante dicendum videtur, quòd ille suppositus ad emendum siue nomine proprio, vel nomine agasonis, siue pecunia propria, vel agasonis emerit non potuit pluris, quam taxa esset, agasoni eam copiam maicij vendidisse, quia pretium taxæ iustum erat, neque violandum erat. Nam si pluris in mercato Indorum communiter vendebatur, id erat, quia minutim, & mensuris quibusdam incertis, & minutis (prout modus vendendi est vsu receptus in mercato inter Indos) vendebatur, quemadmodum & inter nos res minutim venditæ maioris solent vendi, quam si vendantur coniunctim, & in magna copia. ¶ Supposititius autem hic emptor, neque rationem lucri cessantis, ut pluris vendat agasoni prætexere sibi potest: quia nihil minus, quam paratus erat ad eam copiam maicij in mercato Indorum minutim, atque ideò pluris vendendam. Si autem agaso via gratitudinis ei aliquid fuerit largitus, id quidem recipere poterit.

Respons.

¶ Porro, Quia in mercatis Indorum fertur granum maicij propter magnam copiam, quæ minutim vendenda ab Indis affertur, interdum etiam ibi minutim emptum minoris constare, quæritur an tunc, dum non est imposita taxa, extra Mercatum in magna copia & coniunctim per fanecas vendens possit pluris vendere: quam constat faneca in mercato Indorum minutim emptæ. ¶ Igitur licet non satis liqueat quid ad hoc sit dicendum: tamen aliquomodo defendi potest in magna copia pluris tunc posse vendi, quando communiter in magna copia sic vendendo maius currit pretium frequenter. Nam licet regulariter inter nos merces in magna copia, & coniunctim venditæ minori pretio soleant æstimari, & vendi quam si minutim venderentur: tamen in casu particulari, ut in hoc, ubi tanta est abundantia grani maicij, allati ad mercatum minutim, & vltro ne vendendi à tanta abundantia venditorum ibi cõstuet, umisit fanecæ, ut talis merx, tunc minoris iusto pretio ematur, & vendatur ibi in mercato inter Indos, quia ibi sic minutim vendenda abundat, tum, quia ibi vltro à tot offertur, & merces vltro neæ vilescunt: quod non contingit, dum extra mercatum venditur coniunctim, & in magna copia per fanecas venditur, ubi pau-

Questio.

Respons.

ciores

2. Inno.
Caveant
comendat.
Indorum.

tores venditores occurrunt, quod causa effulta, ut maioris idcirco vendi possit, quam in mercato minutim empta constaret. Quare caueant sibi in noua Hispania Comendatarij Indorum, qui debitum sibi tributum maiori (ut aiunt) ab Indis etiam in termino oblatum, ideo recipere renunt, quia tunc victoris valeat: qui quod postea in pretio auctum iam consumptum ab Indis, in pecunia, & in maiori pretio recuperent, causantur pro tunc illo maicio non egere, quod etsi illo egerent, nihilominus hanc illis Indis (quia eos desinant) velle facere gratiam prorogandi terminum, nec vexandi eos, ut sibi ipsis, & suis domibus inde subueniant interim. Nam vulpina hæc est vafricies, quæ licet simplices homines quales sunt Indi fallat: non tamen dominum omnium inspectorem, quem latere nihil potest.

¶ At sicut in rei naturalis constitutione, quædam concurrunt ut essentialia, vel intrinseca, & quædam circumstant eam, ut extrinseca: ita in contractu venditionis præter intrinseca, quæ ad eius constitutionem conueniunt, eius circumstantias extrinsecas rimari opus est: inter quas est circumstantia loci, vel temporis, ideo de vtriusq; hæc differendum est, scilicet, qualis culpa sit tam in loco sacro, quam in tempore festiuo negotiationem exercere.

Questio.
Dicitur. 1.

¶ Igitur ad quæstionem primo dicitur, quod emere, vel vendere negociando in die festo non licet. Cuius potissima ratio est, quia, ut patet, capit. 1. & finali. de ferijs, sic negociari inter opera seruilia computatur, & potissime est finem seruandi festum præpediens. Vnde existimo, quod si quis per totum diem festiuum, vel per notabilem eius partem, sine causa excusante negotiationibus his occuparetur, non euaderet culpam mortalem, sicut neque qui sine colore excusante mechanicis operibus, & seruilibus sic tempore festiuo vacat, à tali culpa non sit immunis.

2.
Caveant
comendat.
Indorum.

¶ Secundo dicimus eum Retro de Palude, quod si quis in nundinis toleratis ab Episcopo sciente, vel propter necessitatem patientem in die festo, secluso scandalo, negotiationi intendat, non est saltem culpa mortali damnanda: quia tolerantia, dissimulatioque Episcopi à nundinis audita missa excentibus in festo culpam mortalem excludere videtur. Imò secundum Diuum Thomam

Instru. Negot.

2. 2. quæstione. 122. articulo quarto, ad penult. In quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in lege noua. Quapropter ea, quæ victui quotidiano necessaria sunt tunc temporis non prohibentur emi, & vendi.

¶ Tertio diximus ad secundam partem quæstionis, quod negotiatio intra tecta ecclesiarum ideo execrabilis est, & irreuerentia plena, quod Dominus noster Iesus Christus ex funiculis quasi flagello, facto (ut testatur Euangelium) voluerit eam à templo suo eliminare, dicens Ioannis. 2. Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Quare ex sententia Caietani, verbo, immunitas, tenentes banchum in Ecclesia ad vendendum candelas, imagines, vel aliud peccant mortaliter, quia domum Dei faciunt domum negotiationis: non autem sic sicut tenent in cæmeterio, quod est domus defunctorum. Addit tamen Caietanus, quod ponentes candelas in aliquo loco in ecclesia, ut qui vult emat (ut communiter fit sine persona ibi stante, pro seruitio populi, sine auaritia, & pauperes portantes candelas per Ecclesiam, vel imagines dummodo non teneant banchum, & qui propter pluuiam retrahunt se cum bancha ad horam, excusantur omnes hi prædicti à mortali: Sic enim solet fieri, Prælatique id scientes tollerant.

CAP. XI. Diffinitur, quale pretium sit iustum, & an emptor rem sibi inutilem multo minoris possit emere, & an ratione maioris affectionis rem suam possit quis pluri vendere.

¶ Porro quoniam hætenus reliquas partes diffinitionis, venditionis, & emptionis seruati sumus: nunc etiam de hæc potissima parte, scilicet de pretio peragendum veniendæ de quo tria veniunt sua ordine sciscitanda. Primo, an pretium iustum mercium, ut iustum esse censetur, valori mercium æquandum veniat, ita ut in nihilo excedat, vel deficiat. Secundo pretium iustum rei quale sit, diffinire opus est. Tertio pretiorum differentias scire refert. Igitur quia circa primum quæsitum Diuum Thomam Doctorem habemus qui. 2. 2. quæst. 77. art. 1. eius meminit, ideo eius doctrinam hic in forma subiicientes primam statuimus conclusionem, præmissa eius diffinitione, scilicet

C 2 cet,

Questio.
De pret.
iust.

cet, quod dupliciter loqui contingit de emptione, & venditione, vno modo secundum se, alio modo secundum quod emptio, vel venditio per accidens eedit inutilitatem vnus & detrimentum alterius.

Concl. 1.

¶ Est ergo prima conclusio eius: si vendatur res, prout venditio eius consideratur secundum se, id est, quatenus talis venditio videtur pro communi utilitate tam ementis, quam vendentis introducta, dum, scilicet, quis indiget re alterius, & e conuerso, sic adæquandum est pretium emptionis, & venditionis valori rei communi, vt iustum sit, ita vt neque excedat, neque deficiat. Patet autem hæc conclusio ex ratione D. Thomæ, qua sic absolutè considerata venditio auctore philosopho in primo positi, videtur introducta pro communi vtriusque contrahentis utilitate: quod autem pro communi utilitate inductum est, non debet magis in grauamen vnus, quam alterius cadere: & idè debet secundum æqualitatem rei contractus venditionis iniiri. Cum autem quantitas rei, seu eius valor quatenus in usum hominis venit, mensuretur secundum pretium datum, ad quod est inuentam numisma, sic docente Aristot. 5. Ethic. sequitur si pretium excedat valorem quantitatis rei, vel e conuerso, res excedat pretium: quod iustitia æqualitas tunc tollatur. Igitur non licet vendere carius rem, aut eam vilius emere quam valeat, secundum se si consideretur venditio: quia sic secundum se iniustum, & illicitum est: quare vt ista iniustitia tollatur adæquandum est pretium valori communi rei.

Corol.

¶ Hinc iam corollariè satis consideratè inferunt aliqui, hanc conclusionem suam potissimum obtinere locum in his venditionis, & emptionis contractibus, qui communiter causa negotiationis exerceri solent, & in quibus non gratia indigent rei, res amittitur: sed ad eam reuendendam. Tales sunt venditiones artificum vendentium res sua arte fabricatas: Tales etiam bibliopolarum: tales denique omnium tantum ad reuendendum ementium. Quare hic in consimilibus contractibus pretium ab his solum venit prætaxandum secundum valorem legalem, seu communem fori, si legalis valor desit. Neque enim pretium harum mercium præfigendum ab eis venit secundum indigentiam, qua eis ipsi indigent, aut se-

cundum detrimentum, quod subeunt eas vendendo postquam ordinariè hæc in eis cessant.

¶ Secunda conclusio: Non est illicitum vendere rem plusquam valeat secundum se, dum maiori pretio non veneat, quam ipsi vendenti valebat. Hæc est Diui Thomæ, vbi supra, quæ ex eius patet ratione: Nam in tali casu iustum pretium erit, vt non solum respiciatur ad rem, quæ venditur, sed ad damnum, quod venditor ex venditione incurrit. Hæc est communis, & verificatur, secundum Garciam in lib. 1. de contract. capit. 8. pag. 216. in libro necessario, valdeque vtili cuidam medico, qui licet in se non tanti valeat: tamen eius valori absolutè considerato superadditur alius gradus valoris: quia causa maioris valoris additur, quia detrimentum quod ex venditione venditori obuenit recompensandum venit. Suffragatur & Metina, qui in sua instructione. §. 25. fol. 141. exemplum adducit in iumento hortulani claudio, senio confecto & vili tantum suo domino ad rotam cisterne pro exhaustiua aqua pro horto deseruiente, quod licet venale expositum ferè nihil valeat, tamen si quis importunè instet, vt sibi vendatur, potest pro tanto, quanti sibi valet pro tali ministerio, illud sic instanti prius de his admonito diuendere.

¶ Non tamen hic Garcia abs. re admonet, hanc prædictam conclusionem verum tantum habere, quando persona huiusmodi res sibi valde necessarias vendens non sponte eas venales offert: sed vel coactus, vel importunis precibus adactus eas diuendit emptori. Nam si vtrè eas ipse venales offerret, cum nihil detrimenti contra voluntatem suam venditor pateretur, tunc cessaret sibi ius plus pro tali re valde necessariæ exigendi. Sicut pariter ait Garcia, si aliquis coactus, vel importunis precibus venditoris lacepsus rem paruum sibi vtilem, vel iacturam aliquam sibi inuicturam emeret, licitè pro ea minus pretij rependeret, quam ipsa absolutè secundum se considerata valeret.

¶ At vtrumq; hoc assertum Garcie quauis videatur rationi consentaneum, sed non transit sine difficultate, nisi aliqua moderatio temperetur. Igitur, quia vt ipse Garcia subinfert ex doctrina præcedentis conclusio, in secunda, ex qua hæc ducit asserta, veluti

Concl. 2.

Concl. 2.

Concl. 2.

Concl. 2.

Moderatio
asserti Gar
cie.

corollaria subiecit, fundamentum sumitur illius iuris, quod quis ad recompensam exigendam pro damno emergente, & lucro cessante sibi prætendere potest. Ideo sicut in materia de lucro cessante (licet regula, ut plurimum extet vera, quod nemo se offerens, vltro neus ad mutuandum, potest licite obtendere lucrum cessans:) si tamen non cupiditate illectus, sed ex charitate sola, miseria grauitus indigentis, & oppressi proximi, cuius miseria, & vexationi quam patitur coniectus in carcerem, commotus, vt ei subueniat: quia non potest ei aliter subuenire, se offert ad subueniendum cum pecunia, qua vere paratus erat negotiari seruatis alijs conditionibus iustificantis: lucri cessantis: exactionem, licite lucrum cessans, & in hoc casu exigit: ita & in casu, quo simili casu miseria vexaretur proximus, si venditor non potest ei aliter subuenire, ex sola charitate, & non cupiditate ductus se posset ei licite offerre dicens. Non fictè misereor tui, quia non possum tibi aliter subuenire: Verum tamen accipe hoc prædium meum, quod licet in se tantum valet: tamen propter emolumenta quæ capio inde ex mea industria, & arte, mihi magis valet, vendo illud tibi pecunia credita, quo de præsentis, pecunia numerata reuendens illud inde tuæ magnæ miseriae præsentis subuenias, hac lege, vt prædicta ratione, quia mihi magis valet, quam in se valet, aliquid vltra arbitrio boni viri potest rependas, hoc non censetur illicitum, licet in hoc casu sponte se offerat, vt in materia de vsura meminimus cum præclaris aliquibus Thomistis nos diffinisse.

Exceptio regula.

Moderatio asserti. 2. Garcia.

¶ Similiter in secundo asserto Garcia limitationem apponendam duximus, nempe, quod rem sibi inutilem rogatus minoris, quam in se valeat, possit quis emere dummodo non notabiliter minoris emat, quando occultè fuit rogatus, eam emere a domino indigente, & ne prodat suam inopiam nolenti eam publice, vel coram plures, qui eam maioris emerent venalem exponere, & quando licet sibi ementi parum sit utilis, absque multo labore, & sine dedecore sua persona, si eam exponat venalem inueniet notabiliter maius pretium: quia et si sibi est inutilis, communiter alijs accidit, vt sit utilis. Quare hac ratione tunc non poterit pretium eius notabiliter extenuare, notabiliter minoris emendo.

Questio.

¶ Sed quid, an ratione maioris affectionis Instructio Negot.

nis, qua quis afficitur ad rem suam, putà ad equum non multum pretiosum, ad preces ementis plures possit illum vendere, quàm in se valeat, vel quàm sibi sit utilis. Et quidem ratione maioris affectionis prædictæ, dumtaxat videtur id non liceat: quia cum homines summopere, & plusquam pars est afficiantur ad res suas, hinc sumeretur ansa plures, quam in se valeant eas diuendendi. In contrarium autem est, quod cedere solatio meo, & voluptati meæ, quæ capiebam equitando tali equo meo est appetibili pretio: ergo pro hac cessione, dum rogatus eum vendo, possum pro eo, admonito emptore, aliquid plusquam in se valeat accipere. At quis non videat hinc, quàm pedetentim, & cautè sit nobis ad quæstionem hanc respondendum: Igitur super hoc non omnino respicimus sententiam Nauarri, qui in sua summ. Lat. capite. 23. numero. 83. sic ait, quod ex his sequitur, quod non peccat, qui rem, qua magnopere opus habet, importunitate alterius ei vendit, tantò plures iusto pretio, quanto damno saltem affectionis eius venditione afficitur. Tamen solam affectionem maiorem, qua quis afficitur ad suam rem quando solum imaginaria est, vel nullo nixa fundamento consentaneo rationi, vel quum ex nimia cupiditate, ex qua putat plures valere rem suam augendi pretium. Secus autem esset si verè, & non fictè, idèd. maximè affectus est ad suam equum: quia mansuetissimum sibi eum expertus est, eiusque nouit placidas condiciones, sedatum gressum, & incessum in itineribus: quia tunc hac ratione, si sit rogatus, neque putat facile alium similem inuenire admonito emptore poterit plures quàm in se valeat eum diuendere.

Argum.

Incontra.

Resp.

CAP. XII. An ratione commodi maioris, quod asserti res venalis plures vendi possit, proponuntur argumenta Conradi contra S. Thomam, & soluantur.

¶ Ceterum antequam conclusionem tertiam Diui Thomæ in articulo supracitato contentam statuamus, in dubium controuertenda videtur, quo magis illucescat. Queritur ergo, an in casu, quo ex re vendita, eius emptor multum commodi reportat, & eius venditor ex eius vendi-

Questio.

tione nihil incommodi patitur, possit venditor eam pluris vendere, quam in se valet?

Arg. 1. Cōradi.

igitur quæ pro parte affirmatiua, Conradus in suo lib. de contract. quæst. 36. commentus est argumenta, libuit hic in medium proferre.

¶ Nam primò sic arguit: Res tantò maiori pretio vendi potest, quanto magis valet: at res tanto magis valet, quanto utilior est, magisq; necessaria: ergo quo fuerit magis necessaria emptori, eique utilior, ratione istius maioris utilitatis pro maiori pretio ei vendi poterit.

Confirm.

¶ Et confirmatur, quia licitum est vendere fundum pro maiori, vel minori pretio, quanto minus utilitatis, vel magis attulerit emptori: ergo ratione maioris utilitatis, quam capturus est emptor, licebit eum carius vendere ei.

Argum. 2.

¶ Item secundo arguitur: quia contrariorum eadè est disciplina: sed licet emptori rem minoris emere: quando res sibi minus est utilis: ergo è contrario licitum erit, si ei vendatur pluris: quando res empta sibi ementi futura est magis utilis.

Confirm.

¶ Item confirmatur: Nam utilitas maior accrescens venditori ex re sua, facit eam magis valere: quia facit eam magis æstimari: sed utilitas maior accrescens emptori ex re empta, facit eam magis æstimari: ergo facit eam plus valere, ac per consequens hac ratione licebit eam emptori pluris vendere.

Argum. 3.

¶ Vltimo sic obijcit Conradus: Idèd triticum tempore inualescentis famis carioris est pretij, quia tunc ad conseruationem vitæ utilissimum est emptori, & eadem de valore medicinarum tempore pestilentie est ratio: ergo licebit maioris utilitatis obuientis inde emptori gratia, pluris illi rem vendere, puta equum, quo summè eius emptor indiget ad fugiendum pro euasione mortis, & tutamine vitæ.

Conclus. 3. D. Thom.

¶ His supra positis argumentis, statuitur tertia conclusio Diui Thomæ, scilicet, si aliquis multum iuuatur ex re alterius, quam emit, ille vero, qui vendit non damnificatur carendo re illa, non debet eam superuendere pretio maiori, quam in se valet. Cuius rationem subiicit Diuus Thomas, scilicet, quia utilitas, quæ alteri accrescit, non est ex venditione: sed ex conditione ementis. Nullus autem alteri vendere debet, quod non est suum: licet possit ei vendere dandum quod patitur: ille autem qui ex re alterius accepta multum iuuatur, potest propria sponte aliquid vendenti supererogare, quod pertinet ad eius honestatem. Hæc Diuus Thomas in forma ait. Quamuis autem facietenus, eadem ratio videatur esse de utilitate venditoris, & emptoris in hoc casu: sed penitus in-

speâ re longè diuersa de vtraque utilitate occurrat ratio, quam Diuus Thomas insinuat apertè: Nam emolumentum maius, quod capit venditor ex re sua, suum est proprium, sicut emolumentum, quod iurisperitus ex singulari libro suæ facultatis capit suum est: quare nihil mirum, si rogatus eum vendere ratione huius emolumenti, quod suum est, quo se priuat possit plusquam in se valet pro eo exigere: quod certè bibliopola eum vendenti non concederetur. Cæterum utilitas accrescens emptori ex venditione, quia venditoris non est: sed ex conditione ementis proueniens: idèd emptori à venditore superuendi non potest: quia solum ad gratitudinem, & non ad iusticiam pertinet, si aliquid pro hoc supererogetur à venditore.

¶ Responsuris igitur nobis ad argumenta

Prænot. 1.

Conradi prænotasse est opus: Primò, quod tam valor rerum, quam earum utilitas est duplex, scilicet generalis, & specialis. Generalem valorem, & utilitatem earum dicimus, quam habent generaliter in manibus cuiuscunque, penes quem contigerit eas esse. Sicut, vt exemplificat Garcia, liber Astrologiæ valorem communem obtinet tum apud bibliopolas, tum apud mercatores, excepto, si esset inuentus penes Astrologum eo indigentem. Particularem autem utilitatem intelligimus esse, quam res in vno particulari habet: quia ea particulariter indiget, quam in alio non habet, quia ea tantopere opus non habet. Secundò cum Garcia de contract. capit. 8. pag. 220. notandum duximus, duos hos valores ita separari posse, vt interdum vnum sine alio reperiri possit. Generalis namque valor sine particulari inueniri potest, licet non è conuerso particularis sine generali. Sicut est videre in libro, qui penes bibliopola suam obtinet valorem generalem, non tamen particularem: si tamen Astrologiæ liber penes Astrologum sit, vtrumque valorem tam generalem, quam particularem in eius manibus potest habere poterit. Hæc autem doctrina licet sub alia forma ipsissima est, doctrina est Diui Thomæ.

2.

¶ Igitur est triplex conclusio Diui Thomæ hic præstituta sit, prima de valore tantum generalem valorem obtinente intelligitur. Secunda vero, & tertia intelligendæ veniunt, quando iure venali vterque valor tam generalis, quam particularis simul inuenitur, præterquam quod differentia inter vtranque est. Nam secunda in eo casu loquitur, quando venalis res in potesta

Intelligentia Concl. D. Thom.

te ven-

te venditoris vtrumq; valorem tam generalē, quam particularem obtinet. tertia autem verū habet, quando vtrumq; valorē res empta habet existens apud emptorem.

Ad. 1. arg. His autem prælibatis ad argumenta in forma respondentes, dicimus ad. 1. distinguēdo istam minorem, scilicet. Res tanto magis valet quanto est vtilior, vtilitate generali, concedo, quia tanto res maioris valoris esse censetur, quanto in ordine ad vsus communes, & humanos generaliter commodior fuerit. Si autem de vtilitate particulari loquamur, non est verū, quod ratione illius magis valeat venditori, nisi apud ipsum reperiatur ista particularis vtilitas: quia sic apud ipsum reperta est sua: alioquin, si apud emptorē reperiatur: quia emptoris est propria talis vtilitas, emptori tantum plus valebit non autem venditori, aut alijs, quorum illa particularis vtilitas non est propria, plus valebit, quare neq; venditor ratione vtilitatis istius eam pluris emptori licitē vēdere valebit: quia neq; absolute, neq; respectu venditoris (vt supponimus) quia sua particularis vtilitas non est, non magis valet ei.

Ad confir. Ad confirmationem, quia eodem peccato peccat, respondentes distinguimus antecedēs, scilicet, quod licitum est vendere fundum pro maiori, vel minori pretio, quātum minus vel magis attulerit emptori vtilitatis. Quia si loquamur de vtilitate generali, quippe quæ ab vno quoq; est participabilis, qui talē rem emerit, sic verū est antecedens: sed nihil concluditur contra tertiam conclusionem Diui Thomæ, quæ intelligēda venit nō de ista generali vtilitate, sed de vtilitate particulari emptoris, quæ particularis dicitur respectu illius: quia taliter illi conuenit, quod non conuenit alijs emptoribus. Sicut liber philosophi vsui esset philosopho emptori, & non agricolæ emptori, nisi tantum ad eum reuendendum.

Ad. 2. arg. Tam ad secundum argumentum dicitur, quod supposito, quod tam in antecedenti, quam in consequenti de vtilitate, & in vtilitate particularibus, scilicet respectu istius emptoris, & venditoris fit mentio, quia si de vtilitate, & inutilitate generali argumentum contēderet probare, nihil conuinceret aduersum tertiam conclusionem D. Thomæ, quæ (vt præ diximus) de vtilitate particulari obuenienti emptori loquitur, dicimus quod quid sit de antecedenti, de quo quo ad eius minorem parte sumus dicturi: negamus consequentiam propter differentiam assignatam, scilicet, quia vtilitas particularis vendentis, cum sit sua, po-

test eam vendere: sed vtilitas particularis emptoris cum sit propria eius, & non venditoris qua ratione sibi vendi licitē poterit à venditore. Et sic clarius patet solutio ad argumentum. Nam Garcia solutionem eius inturbat, dum ibi ait, quod venditor quia sua res inutilis est, sibi ideo tenetur eam minoris vendere, quàm aliās possit vendere. Quæ quidem eius assertio, si pro vt sonat accipitur lectorē offendet. Quia licet res sit inutilis particulariter venditori, vt liber Theologiæ, aut partes Diui Thomæ agricolæ eas vendenti: non ideo tenebitur eas minoris vendere, quàm sit earum partium pretium commune. Igitur sano modo eius dictum est accipiendum, scilicet, quod tunc tenebitur eas minoris vendere, quàm possit vendere si essent sibi particulariter inutilis, & necessariæ tales partes: non tamen minoris, quàm sit earum pretium commune.

Garcia solutionē inturbat.

Item ad confirmationem concessio antecedenti, scilicet, quod vtilitas propria proueniens venditori ex re sua facit eam maioris estimationis apud se, distinguuntur in minor, scilicet, sed vtilitas maior accreticens emptori facit rem magis estimari: quia solum est vera loquendo de estimatione particulari, quia magis valet apud emptorem, non autem de estimatione absoluta, qua magis valeat apud omnes, aut apud venditorem: quare non ideo venditor pluris eam vendere licitē poterit, quàm sit eius pretium commune.

Ad confir.

Ad vltimum argumentum, negando antecedens, non admittimus, quod tempore sequentis famis ideo carioris sit pretij triticum hac sola de causa, quia vtilissimum sit valdeq; necessarium ad conseruationem vitæ humanæ: sed carioris eius pretij causa potissima est eius magna penuria: nam & tempore abundantiae non minus necessarium atq; vtile est ad sustentationem vitæ: sed tamen ipsa eius abundantia suppetens illud vtilē reddit.

Ad arg.

C A P. XIII. Explanatio axiomatici, tanti valent res, quanti vendi possunt, & illius etiam, scilicet posse contrahentes se decipere vsq; ad dimidium iusti pretij: & consilium Nau & pretium emptionis, cum patet de retro vend. quare erit iustum: & an deceptio permissa à iure in conscientia excusetur à restitutione.

Nunc de pretio rerum sermonē exoritur, & pergimus explanare sententiam, seu eō mune dictum, scilicet tanti valore rem, quanti vendi potest, vt colligitur ex d. d. ti hares, ff.

Quæst.
Interpre-
tatio axio-
matis iuris

ad Trebel. & ex. l. quærebatur. ff. ad. l. falcid. quomodo inquam hoc axioma cõmune iuristarum veniat interpretandum. Nauarrus igitur in summa cap. 23. num. 80. intelligendum esse ait de pretio, quo vendi potest in illo loco, & tempore, & modo communi vendendi venditoris præsentis pecunia. In huius interpretationis gratiam citat. l. pretia rerum. ff. ad. l. falcidiam. Ita Alex. ibi, modo cesset omne monopolium, fraus, & dolus, id est, secundum Siluestrum verb. emptio. q. 7. nili adsit fraus minorantium, vel augmentium pretiũ studiose. Nam sunt quidã vulpini homines, qui sua intendentes vendere frumenta, inter se de nõ vendendo, nisi certo pretio cõueniant vel de omnibus emendis mercibus, quæ in foro cõmuni veneunt, ineunt inter se pactum: quatenus sic pretium crescat, & postea suo modo diuendant, aut volentes emere exponunt in foro multa venalia, vt pretium vilescat. Vide D. Antoninum. 2. parte titu. l. c. 16. §. 2. & l. 1. C. de monopol. ¶ Sed alij limitat prædictum axioma secluso scãdalo: sed hæc limitatio valde generalis est, quippe quæ etiam in alijs materijs currit. Insuper alij addunt hanc limitationem, scilicet seclusa vi, aut metu præsertim graui, neq; perperam videtur sic limitare. subinde alij quoq; illud axioma, tãti res valere, quanti vendi possunt, seclusa necessitate vendentis verificandum esse censent: sed certe necessitas ementis, aut vendentis per accidens se habet ad augendum, vel minuendum pretium, præsertim si sit necessitas particularis, de hac enim nunc loquimur. Verumtamẽ ex necessitate vendentis, per accidens solet minui pretium, scilicet, quia pauper constrictus necessitate solitus est suas res offerre venales: at merces vltro oblata vilescunt: sicut etiam voce præconis venditioni subhastatione obfecta. Alias necessitas particularis venditoris non viliores facit rem. ¶ Deniq; alij cordati doctores nõ immerito, & istud axioma restringunt ad eas tantum merces, quæ ad vtilitatem communem hominum non pertinent, sed solum ad autoritatis decorem, & splendorem: cuiusmodi sunt lapilli pretiosissimi, & gemmæ, & equus valde decori aspectus & raræ velocitatis: quia cum huiusmodi res ad splendorem, & ornatum maiestatis, & nobilitatis spectent, quia vt indicia magnificentiæ maximæ appetuntur: nihil mirum, si tam maximi æstimentur, & tanti valeant quantum vendi possunt. Sed dico, certè multi sunt lapilli sicut de, alio far, Hispanicè nuncupati & alij cõmunes, qui iam frequenter sunt in vsu, quorum perinde

pretium est commune quod violari non debet. ¶ Concludimus tandem axioma istud, Tantum valet res, quanti vendi potest, non recipere tam amplũ sensum ita, vt quilibet venditor pretium suarum mercium possit taxare pro libito, alioquin liceret eis suas merces in duplo, vel triplo maiori pretio, quàm valeant, exponere venales. Accedit Siluest. loco citato, qui licet fateatur iuristas varias super hoc tenuisse sententias: sed iam in hanc omnes concordasse refert, scilicet quod non licet semper venditori rem suam vendere quatum potest. Tum quia est sententia iuris. 10. q. 2. hoc ius. addita glos. Tum quia autore Diuo Thoma. 2. 2. q. 7. oportet pretiũ esse rei æquale, & è contra in venditione, quæ quia pertinet ad iustitiã commutatiuam secundum philosophum in libro ethic. de eius ratione est æqualitas. ¶ Axioma ergo istud commune (vt pro constanti habetur apud omnes) nõ habet locũ in mercibus, quarũ per legẽ taxatum est pretiũ. Nam cũ istud pretiũ legale sit, cõsistens in in diuisibili non est trãsgrediendũ, igitur intelligendũ venit de pretio communiter currenti tali loco, & tẽpore ex cõmuni modo vendẽdi, scilicet, quod cessante fraude, vi, metu, licet vendere tem non quantum absolute vendi potest: sed quantum vendi potest intra latitudinem pretij sic communiter currentis, scilicet, quantum vendi possit pretio infimo, vel medio, vel rigoroso, vel supremo de præsentis communiter currenti, dum modo hoc pretium non excedatur, & hoc in cõsciẽtia.

Præterea, quia etiam iuristis vtriusq; facultatis & hinc ex animo inseruire studemus, & illud quoque axioma commune iuris quod ex C. de rescin. ven. l. ij. colligi videtur, & etiam extra de emptio. & vend. cap. cum causa scilicet posse se contrahentes decipere vsq; ad dimidiũ iusti pretij explicare hinc aggredimur. Verumtamen non multum in hoc immorabimur, quia res est omnibus peruaia, hanc licentiam non indulgere ius contrahentibus in conscientia. Nam vt refert Siluester, verbo. empt. §. 8. iuxta sententiam Innocentij, hoc axioma procedit iure fori non iure poli, neque quo ad Deũ. Igitur per hanc licentiam iuris ad sic se decipiendũ, impunitatem illis concessam tantum intellige quatenus sic decipiens vsq; ad mediãtatem iusti pretij, & non vltra pœna reuocationis talis venditionis non punitur: sicut & meretriciũ sic per leges permittitur, id est, non punitur, non tamen approbatur. Neq; in cõsulãdõ ius commune in hoc conuict: quia tum in odium litium no-

Sensus axio-
matis.

Axiomatis
intelligen-
tia.

Axioma
aliud iuris.

luit

Cap. XIII. An contrahentes se possint deciper. intra, &c. 41

luit pro media læsione concedere actionem: sed solum quando excessus est magnus, puta cum quis deceptus est ultra dimidium iusti pretij. Tum, quia cum pretia rerum communia non consistant in indiuisibili: sed latitudinem graduum habeant, magnum negotium iudicibus facefferet, & fere impossibile in foro exteriori videretur multoties id punctualiter attingere.

Quest.

Quare dicendum nobis superest, qualis sit illa deceptio, seu quanta quæ si interueniat in contractibus, etiam in foro exteriori non toleratur. Respondetur ergo primo, quod si deceptio fuit ultra dimidium iusti pretij non tolleratur contractus: sed venit rescindendus, vel pretium est supplendū, vel diminuendum in utroq; foro, patet. l. 2. C. de rescin. ven. & cap. cum dilecti. de empt. & vend. cum ann. eis, vt allegat Nauarrus, addens quod in regnis Lusitanæ per statuta regia lib. 4. ordinat. tit. 14. §. & se fosse. tit. 27. §. 1. & 2. si deceptio fuit ultra quartam partem iusti pretij cum pacto de retrouendendo, venit rescindendus contractus.

Resp.

Secundo dicimus cum Nauarro in sua summa, cap. 2. num. 85. quod ad rescissionem contractus in foro exteriori opus est probasse rem emptam, aut commutatam tanto plus, aut minoris valuisse in illo loco, & tempore, & modo vendendi particularibus, quibus vendita fuit, neq; enim ad hoc sufficit probasse in generali in illa regione tempore contractus tanto plus, aut minoris valuisse iuxta communem estimationem tantum.

Vnde inferimus cum eodem, quod emptor, cui in foro exteriori obijcitur, quod rem emerit minoris, quàm sit medietas iusti pretij, si probauerit in illo anno, tempore, & loco, quibus emit caritate annonæ homines laborasse, propter bellum, vel pestem, vel aliam similem calamitatem, quæ abundantiam venditorum huiusmodi rerum venalium, & penuriam magnam eas ementium inuexerunt, ita vt pauci essent emptores, & egrè ementes: hoc probato iam sufficienter probasset rem emptam a se multo minoris valuisse, quàm alio tempore, vel loco. Quare tunc non rescindetur contractus: quia probatum est non minoris dimidio iusti pretij, quod tempore emptionis valebat fuisse emptam. Insuper & venditor, qui contendere probare se re pretio maiore iusto non vendidisse, si probaret prædicta contrario modo se habuisse, scilicet propter felicitatem illius temporis, & magnam copiam tunc occurrentium mercatorum, pretio auctiori rem tale valuisse: sufficienter conficeret probatione ad non rescin-

dendum contractum, vt alia pars obtendebat.

Ideo non malè consulit Nauarrus, ibi, non ita facile in hac parte consulendas esse lites, tum quia periculo non carent, tum quia difficile est eos de iniustitia conuincere, contra quos intentaretur, maxime, si qui se affectu dano conqueritur, talis persona fuit, quæ conscia existens damni potens fuit ad donandū, & sponte absq; vi & metu, & graui necessitate, id damni subiit: quia tunc verisimile fit id damni voluisse donare, iuxta mentem Petri ab Anchi. in cap. de regulis iur. lib. 6. num. 22. & in gratiam huius argumentum sumitur ex. l. qui quis. C. de resc. vend. cui accedit lex, quod quis sciens ff. de cond. in deb. Sed neq; via denuntiationis Euangelicæ obtineri poterit, vt contractus, in quo aliquis non ultra dimidium iusti pretij defraudauit, rescindatur per notata à Nauarro. c. nouit. de iudic. vt refert de vsur. q. 2. l. se defen disse notab. 6. nu. 61. post Saly. in auth. Tum, quia iudices sæculares interdiciunt huiusmodi lites alia via agitari in foro ecclesiastico.

Consilium Nauarr.

Præterea, quia pactum de retrouendendo pretium rei sic venditæ cum tali pacto vsq; ad quartam partem, vel ampliore licite solet extenuare arg. extrau. 1. & 2. de empti. vbi probatur anitū censum. 12. emi posse iuste. 100. si cum pacto de retrouendendo perpetuo vendatur, si sine tali pacto valeret. 200. & amplius, ideo auctore Nauarro cap. 23. in sum. nu. 86. leges, quæ loquuntur de deceptioe ultra dimidiam, vel quartam partem iusti pretij interpretandæ sunt de dimidia, vel quarta parte pretij, quæ per tale pactum de retrouendendo, pretio aliastusto iuste solent subtrahi. Quare nisi deceptio in his contractibus de retrouendendo ultra medietatem pretij non sic absolute sumpti, sed sic ob tale pactum iuste diminuti interuenerit, in foro exteriori non venit rescindendus contractus.

In pacto de retrouendo quantum pretium.

Insuper quia ex capitulis, cum dilecti. & cap. cum causa, extra de empt. & vend. retrouendū fore contractum constat, vbi deceptio ex parte venditoris ultra medietatem iusti pretij transierit, vel vbi ex parte emptoris infra medietatem iusti pretij se continuerit, nisi decipiens (quod ad eius electionem spectat) vsq; ad iustum pretium recompensauerit decepto, & sic contractum ratificauerit, ideo quæstio scitu digna proponitur, scilicet quid sit in medietate iusti pretij vel ultra eius medietatem decipere, aut decipi, tam ex parte venditoris, quàm ex parte emptoris. Igitur, quia glossa super cap. cum causa. de emp. & vend. id exponit, lector consulat illam. Nos autem subiecto hoc

Quest.

Exemplum. exemplo hanc quaestionem patefacimus. Verbi gratia, si liber argenteorum viginti valoris sit, talisq; valor eius esse pretium iustum reputetur, liquet sane tunc eius pretij iusti dimidium 10. argenteos esse, ultra vero eiusdem pretij medietatem computari vnde decim, & supra, & infra medietatem eiusdem pretij, quae erat. 10. contineri. 9. & infra. Qui igitur vendens librum ultra. 20. argenteos, qui erant eius pretij iusti 10. argenteos alios super accepisset, emptorem eius in medietate iusti pretij decepsisse diceretur: quod tunc contingeret, quando pro. 30. argenteis eum vendidisset, sicq; etiam emptor emens eum pro. 10. in medietate iusti pretij venditorē decepsisse dicendus est. Si quis autē eundem librum vendens ultra. 20. argenteos vnde decim alios exegisset, vel ultra, ultra medietatem iusti pretij decepsisse emptorem, constat. Sicut etiam si quis eū emeret pro. 9. argenteis: quia sunt infra. 10. qui quidem. 10. medietas erat respectu. 20. argenteorum, qui erant pretium iustum libri, diceretur emisse infra medietatem iusti pretij: sicq; minus quam sit medietas iusti pretij soluisse. Supremam autem manum huic quaestioni imponimus hanc doctrinam D. Thomae. 2. 2. q. 77. art. 1. in sol. ad. 1. memoria lectoris commendantes, ubi sic ait. Quia lex diuina nihil impunitum relinquit, quod sit virtuti contrarium: ideo secundum legem diuinam illicitum reputatur, si in emptione, & venditione non sit aequalitas iuste obseruata, & tenetur ille qui plus habet recōpensare eī, qui damnificatus est: si sit notabile damnum. Quod ideo dico, inquit D. Thom. quia iustum pretium non est aliquando punētiualiter determinatum: sed magis in quadam existimatione consistit: ita quod modica additio, vel diminutio non videtur tollere aequitatem iustitiae.

Responde- Præterea obiectiones contendētium, quod
tur ad obie- ubi deceptio non fuit ultra dimidium iusti pre-
ctiones cō- tij, licet cōtingat fuisse factam citra dimidium
tra d. Tho. iusti pretij, non inducit in conscientia vim seu obligationē restituendi, nihil conficiunt contra S. Thomam in prædicto secundo argumento, cuius modi sunt obiectiones Durandi, & Gersonis tractatu de floribus: quia talis lex non concedens repetitionem decepto in medietate iusti pretij, vel citra non est concessiua dominij sic partis, excessiue acceptae, vel partis subtractae à iusto pretio, quia solum est permissiua, atq; sententia iudicis, quae super hoc fertur, solum est iusta in hoc, quod contractum iubet non rescindi, & in eo quod ad tollendas lites, repetitionem non concedit: non autem

esset iusta, si in conscientia fieri restitutionem vetaret: sed hoc certè non vetat, sed ipsum contractum in iure naturali relinquit: quia obligationem, quam ex iure naturali habet obligandi, non aufert. Sed neq; contra hoc militat regula iuris. 24. scilicet, quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse, neq; illud quod habetur. l. gratus. C. ad. l. Iuliam, de adulterijs, & 23. q. 4. cap. qui peccat, scilicet, quod qui peccat non peccat legis autoritate: sed contra legis autoritatem: quia intellectus germanus harum legum est quod autoritate legis iustae præceptiua nullus peccat: sed bene peccare potest, si aliquid faciat virtute tantum legis permissiuae, & sic meretrices autoritate legis permissiuae humanae peccant, non autoritate legis diuinæ. Præterea nec obstat quod obijcit Gerson, scilicet, quod sic emens voluntariè maius pretium iusto soluit, ac per consequens quod illius in venditorem transferat dominium: quia dico licet faciat cū voluntate emendi, sed non cū voluntate transmittendi dominium, excessus pretij in venditorem: sicut in usurario lucro contingit. Imo vero in voluptarium sufficiens ad non transferendum dominium illud est, quod licet coniunctum sit cum voluptario simpliciter, tamen nolletatem continet rationabilem, vt in casu: quo iniuria, seu damnum inferitur ab alio. Sed neq; Innocentius in cap. pleriq; de immunitate ecclesiarum. pro se allegatus nobis refragatur, ubi expresse ait, quod ubi contractus iure est validus, pars que lædit, non tenetur restituere, nisi repetatur à decepto, & læso, quia ibi expresse loquitur tantum de contractibus prohibitis, ubi transferatur dominium, vt in ludo, ibi enim lucrans id lucri restituere non tenetur, nisi in iudicio repetitus, & ad id damnatus. Secus tamen est in venditione prædicta citra medietatē iusti pretij, ubi exceditur sic: quia tunc venditor non fit dominus excessus illius pretij. ¶ Denique neq; hinc rectè argumentum contra S. Thomam assumunt Durandus, & Gerson ex lege præscriptionis, quae in conscientia translatiua est dominij ad probandum, quod etiam per leges negantes facultatem repetendi, aut rescindendi talem venditionis contractum, dominium traducatur. Est nanq; differentia: in quia in præscriptione interuenit bona fides: at hinc in tali venditione iniusta vix, aut raro bona fides intercedit: sed fraus, & dolus reperitur: Tū quia in præscriptione interstat magnum tempus ad explorandam bonam fidem, quae ibi requiritur, in venditione autē iniusta breuiuscula

mora

5. tio facit ascendere. Igitur vltro eas offerre venales argumentum nonnullum est emptorū penuria. Quinta denique causa (vt aliquibus placet) est necessitas, qua venditor astringitur vendere, aut emptor emere. Hęc tamen causa à Soto lib. 6. de iust. & iur. quæst. 2. art. 3. neutiquam probatur: sed neque Garcia ei assentit: quia causa motiua vendendi, id est, qua venditor ad vendendum rem suam est ductus, parum iuxta eorum sententiam refert ad eius augendum diminuendumue pretium: quare cęsent merces vendentis eas ex necessitate non minoris esse æstimandas: quam merces domini vendentis eas citra necessitatem. Ego autē (vt memini me dixisse) iterum dico, quod si de per se loquamur, ita est vt isti doctores aiunt: neque enim de per se talis necessitas minoris, vel maioris pretij rei est causa: bene tamen de per accidens necessitas vendentis in causa esse potest talis minoris pretij, in quantum necessitas est interdum in causa vltro eā exponendi venalem, rogandique cum ea emptores. Imo necessitas generalis cōtingens nō in vno, sed in pluribus populi, tempore inualescentis famis vendendi res suas ad cōmendanda frumenta, per accidens efficit, tales res minoris valeant, quatenus plures venditores inducit, eorumque abundantiam causat: quia plures tunc necessitas famis suas res venales exponere cogit. Sicut etiam necessitas generalis astringens plures emptores ad emendam aliquam mercedem, cuius esset generalis indigētia apud illos, mercedem illam præciosiorem efficiet. ¶ Inter has autem postremas, 3. assignatas causas illa potissima est ad augendum, vel minuendum pretium, quæ in abundantia, vel penuria mercium consistit: vtpote quæ proximior est ad sustentationem, cōseruationē, quæ vitæ humanæ, quæ finis est æstimationē tantō maiorem, vel minorem imponens rebus quanto necessarios, vel minus necessarios in ordine ad hunc finem, inueniuntur esse.

¶ Porro ex omnibus præmissis corollarie sequitur, valorem absolutum rerum naturis rerum cōuenientem in ordine ad cōseruationem vitæ humanæ ex prædictis causis, & circumstantijs accipiendum esse. Ceterum pretium rerum non absolutum, sed respectiuum & particulare penes subiectum, id est, personam eam sumitur, in qua res venalis eo quod tali personæ utilitatis magis est, pretiosior est illi iuxta D. Thomæ mentem, vt videre est in equo, qui licet iuxta eius absolutum, & commune pretium apud quemlibet inuentus, 30. aureis veneat, sit tamen penes me, qui domi-

nus eius sum, ratione industriæ meæ, vel meæ artis, maiorem vtilitatem afferat, quam alteri afferret, si apud illum contingeret esse, nō immerito pro illo rogatus eum vendere plusquā 30. aureos exigere, quia mihi plusquam. 30. aureis valet. Neque D. Thom. quæst. de malo. quæst. 13. art. 4. ad. 14. nobis auersatur. Nam licet ibi sic in forma asserat, scilicet, qui rem mercatur tantum iuste pro ea impendit, quantum illa valet: non tamen tantum, quantum est detrimentum, quod ex eius venditione eā vendens capit: verum tamen Syluester verbo emptio. quæst. 7. hęc duo assera D. Thomæ, quæ sibi inuicem videntur aduersa componens ait, dictum D. Thom. quæst. de malo. verificandum esse, quando is, cui vtilior est res propria, eam sponte vendit, & non importunitate precum adactus: quia iuri suo plus exigendi cedit, cum sponte vendat. Cæterum cum. 22. quæst. 77. art. 1. oppositum docet, accipiendum venit in casu, quo non spontaneus sed obnixè precibus efflagitatus rem suam vendit: quia tunc contra suam nolentiam, vel subito damnum, vel ad instantiam emptoris cessat ei ex venditione suæ rei lucrum.

¶ Ex eadem fere radice innascitur, quod quando emptor, quia re venali non eget, ex talis rei emptione sibi parat damnum, si precibus impulsus emit eam, licitè minoris, quam sit pretium eius commune, eam emere poterit: dum (vt supra meminimus) ex eo quod sit sibi oblata tantum, vel sit rogatus tantum emere à nolente præ pudore rem suam venalem publicè exponere, vbi plus inueniret pretij, non multum notabiliter detrahat de eius pretio, pretium pro ea soluens. Secus autem esset si inde notabile damnum esset incursum: quia, verbi gratia, qui rogatur emere gladium, pecunia sua eget pro damno præsentis refarciendo, aut pro lucro sibi parando: non autem indiget gladio, quia tunc iuxta suū interesse ab admonito de hoc venditore, tantum minus pro eo gladio soluere posset. Subscribunt huic nostre sententiæ Syluest. emptio. quæst. 7. & Garcia lib. 1. de contract. cap. 9. pag. 239. Nauarrus in sum. cap. 23. num. 83. Et patet: quia iam emptor hic magis ad ductus necessitate vendentis, vt ei pecunia præsentis subueniat, quam cupiditate rei venalis illectus eam emit: poterit ergo, quod inde patitur, exigere inter se.

¶ Sed quia auctore D. Thomæ, sermones in vniuersali minus profunt, licet in generalibus causis omnes, quæ ad constitutionem maioris, vel minoris pretij rerum venalium conueniunt solent, a vltro scrutati sumus, tamen eam quæstio.

*Necessitas
quomodo
causa minuendi
valorem.*

Corol.

Corol. 2.

Quæstio

Quæstio

questio neni, quae maiorem difficultatem prae sefert, quae nomen est quibus hic enodare. Ea nempe est, quomodo in particulari quantitas pretij iusti cuiuscunque rei venalis praetaxanda veniat. Huius autem quaestiois expeditio huius dubij obfolutionem expoſcit, ſcilicet ad cuius arbitrium attineat rebus venalibus pretium iuſtū praefigere. Videtur namque hoc mercatorum proprium munus eſſe; ideo de hoc primo diſputemus. Pro parte ergo affirmatiua Aristot. dictum facere videtur, qui in 2. Politicorum cap. 17. in omni arte credendum eſſe peritis illius artis docet: ergo & peritis mercatoribus eſt adhibenda fides in taxatione pretij rerum venalium. Item in l. in reman data, C. mandati traditur, ſua quidem quemq; rei eſſe moderatorem, atque arbitrum: ergo iuxta hanc legem mercatorum erit pretium ſuorum mercium arbitrium praefertim quod l. quarebatur. ff. ad h. Falcid. & l. 1. §. ſi haeres. ff. ad Trebel. non ceditur eis res vendere, quantum vendi poſſunt. ¶ Accedit & ratio, quod merces mercatorum ſunt res, vniuſquiſque autē proprię rei prohibito diſpoſitor eſſe dicitur: ergo & mercatorum erit pro ſup arbitrio ſuis mercibus praefigere pretium: ſicut in pretio gemmarum, & lapillorum pretioſorum prohibito aſcendunt. Igitur circa hanc materiam conſule Caret. in ſum. verbo. emptio. Sylueſtrum eod. tit. §. 16. & ſeq. Ex quibus haec deſumuntur documenta. Primum eſt, quod pretium rerum nunquam potest bene praefcribi, aut taxari ex ipſis naturis rerum ſecundū ſe acceptis: ſed prout eorum in vſu fruuntur nos: quia auctore Aristotele, & experientia docente, & ſacris literis teſtantibus, omnes res comutabiles conditae ſunt propter hominem, quibus ſi nō indigeret, ſuperflua ei eſſet eorum verum emptio aut venditio. ¶ Secundum, quod pretia rerum venalium, ſi commodē fieri poſſet, ſemper taxanda eſſent per rem publicam pretio legali: quia ſi ſuccideretur fraudes, & racha, quas praui mercatores moluntur in rem publicam. Sed eſt malitia hominum, & huius rei difficultas, vt Nauarrus in ſum. cap. 2. nu. 88. auſus ſit in forma haec verba proferre: Arbitror, inquit, rariſſimē ponendam eſſe hanc taxam, Tam quia dat occasionem vendendi corrupti, & ſere inutilia eodem pretio, quo ſincera, & vtiliſſima; tum quia ſuperueniente maxima neceſſitate annona, & ſtrumentia ſollicitur omnino taxari, & illis ſimul occurrente parum eſt neceſſaria; tum quia nemo diuitum vult mutuari, neque vendere credito res taxatas, niſi pretio taxae etiam tempore abundan-

tiam, tum quia praebet occasionem in numeroſorum peccatorum mortalium mille modis taxam fraudantibus, quorum vnus eſt nolle vendere rem taxatam, puta, triticum, niſi ematur etiam non taxata, puta, vinum duplo, & quadruplo maiori pretio, quam valet, quod ſpectatum reprobatur Metina. Ceterum licet Nauarrus his ſuſuſus inconuenientibus taxam hanc rariſſimē imponendam arbitretur, conſilium tamen regale tyrannidem & auctum tempore penuriae frumenti, ſine moderamine prohibito aſcendentium in pretio, compeſcere volēs, quatenus indigentibus & pauperibus, ne inhumaniter depillantur, conſulat, ne pereat ſolium eſt, tanquam minoris occaſionis mali rem, mandata praefigere taxam. Nam illi intolerabili malo, quod inde diuites occaſionem ſumunt abſcondendi, & ſubtrahendi alimoniam in populo indigenti neceſſariam, ſolū eſt proſpicere ſcrutando per fideles miniſtros diuitum horrea, quō tempore vrgentis famis ſuperflua illis reſecet, vendereque pro indigentibus pretio taxae compellat. ¶ Tertium documentum ſit, quod dū pretia non ſunt taxata à republica, ſed arbitraria pretia ſunt, tunc non arbitrio ipſorum mercatorum, ſed arbitrio prudentum, & peritorum arbitrandae ſunt: Tum, quia ſicut quique ſuſpectus habetur iudex in propria causa, ita & mercatores in hac ſua causa iudices aſſent depraui. Tum, quia cupiditas ſe excecatur, tranſuerſoq; à ratione agit animos: vt facile à recto, & equo deuiarent mercatores, ſi ex eorū affectu taxanda venirent merces eorum. Tum, quia ſemper inueſterent fraudes, obtinentes ſemper pro expenſis, & laboribus accipere pretia, cum aliqua acceſſione lucri, quod tamen nequaquam ſemper eis licet, praefertim cum ſua ignauiā, & imperitia interdum in cauſa ſit viles emendi merces, canoq; pretio, quas tunc idcirco minoris vendere tenentur. Item hoc confirmatur ex l. proſina ad leg. Falcid. vbi ſancitur proſina reſerua non deberi ex affectu, & vtilitate ſingulorum inſtituta, & apertius l. 4. eod. titul. ſed communiter pretia aſſimantur, ſi aſſimantur, niſi propter otioſum in reſerua. ¶ Ex quo ſequitur iam expoſitis mercatoribus à iudicio huius cauſa tanquam proprię, inſtitutionem niſi ſi pretij rerum per legē, aut decretum iudicis, aut per vſum communem fieri debere: ſi ex affectu, & vtilitate ſingulorum interdum eſt, id lege pretia hoc iuſtū non debent. Pro quo & ſonit haec nauarrus: Quiſi ſi hanc taxatione pretij, praediſta- rum in diſſimulatum habita eſt ratio, nepe, abundan-

Arg. 1.

Arg. 2.

Documentum 1.

2.

3.

3.

Sequela.

CAP. XV. De pretio legali, taxa in cuius fauore fiat; quomodo varianda pro tempore: de deceptio mercatorum in non seruando taxam: quae sint considerata in taxando de nouo, & quid ubi in diuersis locis est diuersa taxa, an sit color mercatoribus eam excedendi.

Quoniam de pretio rerum inchoato sermone, totam materiam (& si multa dixerimus) nequiuimus absolueri: ideo nunc de alio genere pretij, quod de almonedas nūcupari solet, quod quidem rebus venalibus subhastatione positus competere solet, nobis opus est agere, si mul & de pretio legali. Verum tamen, quia pretium legale, utpote minus variationi subiectum potissimum est, ab eo aptius exordium sumemus, rursus redituri ad alia pretiorum genera.

¶ Igitur circa pretium legitimum, perpendendum primò venit interdum tale pretium per taxā sic moderari in gratiam emptorum, quatenus effraenis venditorum cupiditas compescatur, qua ratione tunc merces sic praetaxata, etsi vendi nequeant altiori pretio citra reatum culpae, & restitutionis: tamen minoris vendi nihil vetat, cum solum finis taxae talis fuerit ne ascendatur in pretio. ¶ Contingit in superleges pretij taxam aliquoties in gratia vtriusq; tam venditoris, quam emptoris sancire, scilicet, quando sic praestituit pretium certum, & subtrahit facultatem maioris, vel minoris vendendi, & emendi. In quo quidem casu, si minoris merces veneant venditore renitente, emptor in obligationem incidit restituendi, quod de pretio taxae subtrahit. Si autem venditor non inuitus, sed spontaneus renuntiare volens iuri taxae maioris venderet, tunc emptor minus soluens, & culpam, & restitutionis obligationem euaderet. Perinde etiam, quia vnicuique iuri suo in gratiam alterius cedere liberum est: emptor si vltro cedens iuri taxae in gratiam venditoris, venditori plus pretij velit superrogare, venditor licite possit id accipere.

¶ Potro iam hic obuia nobis sit illa quaestio, an sicut venditor tempore, quo maius pretium de facto posset inuenire, teneatur non superexcedere taxam: ita quoque tempore, quo minoris in communi foro veneunt frumenta, maiori pretio, id est, taxae possit ea diuendere. Na videtur, quod hoc ei liceat, quia hoc est aequali se aleae exponere. Verum tamen, quia F. Antonius Cordubensis in tractatu de casibus conscientiae, quaest. 84. & Medina in sua instruct. fol. 14. quibus Garcia accedit lib. 1. de con-

tract. cap. 9. pag. 244. Negatiuam tenent, ideo ab eorum sententia non est recedendum. Quia verè docet, scilicet, quod etiam si per pragmaticam pretium praetaxatum sit mercium: si tales merces iam in communi foro communiter minori pretio, quam taxa pragmaticae diffiniuit veneunt, maiori tunc pretio, id est, pretio pragmaticae vendi non possunt: sed pretio minori in foro communi currenti vendendae sunt necessario, esset nanq; tunc venditio iniusta, si pretio taxae, numerata pecunia fieret; imo vsuraria esset, si ad creditum tali pretio venderetur. Neq; enim taxa ideo edita est, ut venditori venderet semper tali pretio taxae facultas suppeteret: sed tantum, ut vendendi ultra limites taxae libertas subtraheretur. Noluit enim legislator casu, quo secunda fortuna annonae abundantiam minuente pretium inuexit, indigentes tali fauore priuare. ¶ Ceterum licet praedicta sententia tantorum virorum suffulta sit auctoritate, Mercatus tamen de contract. lib. 1. cap. 7. fol. 21. licet ei videatur accedere, dum ait, quod ratione abundantiae superuenientis dum in publica domo, alhondiga, Hispanice nuncupata, triticum decrescit a pretio taxae, & ibi minoris, & communiter minoris venditur, q; minori pretio venditor conformari debet; tamen ista quae benedixerat in turbare videtur; dum paulo inferius ait, doctrinam, quam subiungit ad multos casus contingentes dissoluendos multum conferre. Ea nempe est, quod non obstante legis taxa, quae tanti vigoris habetur, ut ubi semel posita est seruanda sit: si linea merces quoad singulas mensuras praetaxatae essent lege ad 6. argenteos, ex accidentiq; casu propter magnam copiam earum aduectam ad 5. argenteos pretio communi currenti decrescerent, durante taxae lege, dumq; pro non reuocata habetur, pretio legali taxae eas vendi nihil prohibet, licet sit maius. Culpaeq; non vendentis pretio taxae, sed potius culpa emptoris tribuendum est: qui cum vilioris emere posset, cariori pretio taxa emere maluit. Haec Mercatus. Qui tamen, quia doctrinam parum tantam tradidisse se sentit, quasi se retractans adiunxit tutius fore si venditor tunc a communi pretio, quo tales merces venduntur ab alijs, non discrepet. Quia licet taxae derogare ascendendo super eius pretium nemo venditorum possit: tamen ei derogare minoris, quam sit eius pretium vendendo omnes possunt; quod & fecisse videntur, dum quasi omnes venditores, quasi taxam, quoad hoc reuocantes decenderunt in pretio. Quare cum se retractauerit, & nobiscum in hac

Legis taxa in cuius gratiam fiat.

Quaestio.

Argum. Respons.

Mercatus se retractans.

hac

hac parte magis videatur conuenire, nihil est cur magis immoremur eum impugnando.

¶ Præterea alicui fortè videretur conuenienti-
 us fore, si leges præstituentes pretia rerum
 diuturniores essent, atque permanentes, quia
 pretium legale non tantæ variationi est subiec-
 tum. At Mercatus loco citato contrariè est
 sententiæ, scilicet, huiusmodi leges æstima-
 tiuas pretij rerum non perpetuas debere esse,
 sed iuxta tempus, circumstantiasq; occurren-
 tes fore mutandas: quia teste philosopho le-
 ges sunt adaptandæ dispositioni reipublicæ,
 eiusq; gentis conditioni, & genio. Sed quia
 circa harum circumstantiarum occursum ad-
 uertendum parum inuigilant principes, & res
 publicas administrantes: fit sanè vt mille in-
 conuenientia huic pullulent. Igitur sicut iudi-
 ces hic suas rectè implent partes, dum pensa-
 tis temporibus, & circumstantijs omnibus, &
 reipublicæ bono communi consulunt ei pro
 moderato ratione pretio venalia exhiberi sta-
 tuentes, & aliquid lucri in prædictarum reru
 taxatione mercatoribus inseruentibus reipu-
 blicæ, ne cum sua iactura ei inseruiant relin-
 quentes. Ita patres confessores suum officium
 rectè gerunt, cum pœnitentes ad obseruantia
 harum ordinationum, & legum in foro con-
 scientiæ compellunt. Quare quatenus sic fiat
 ex parte gubernatorum, & principum, curan-
 dum est eis has taxationum leges, ne in pepe-
 ritum prorogent: sed temporibus diuersis cir-
 cunstantijsq; copiæ, vel inopiæ frumèti eas at-
 temperent. Neq; enim illa persuasio, qua sibi
 persuadent parum esse in rem reipublicæ, aut
 in remedium iuxta variata tempora variare quo
 que per taxationem nouam pretia reru (quia
 inquit mercatores, reuenditoresq; haru in-
 mercium non idèdesunt ab augendo pre-
 tium) eos à culpa liberat, non inquam merito
 hæc causa eos inculpabiles efficit: quia ipsi in
 hoc si aduerteret: aduerteret & singulus quis-
 que de populo ad obseruationem legis ratio-
 ne moderatæ ab ipsis, iamque libere causa
 magis iusta transgressores puniendi. Nam aliter
 cum pragmaticam taxæ populares inuariatam
 vident per multum temporis, neq; obseruari,
 quadam dissimulatione eam vel abrogatam
 esse autumant, vel certè sola causa extorquen-
 di pœnas à transgressoribus eam perdurare vel-
 de gubernatores malitiose suspicantur, post-
 quam variatis temporibus, & circumstantijs eam
 vident immutatam, vnde mille scrupuli, & pe-
 nè innumera pullulant inconuenientia: dum
 vnum profligare satagunt. Nam si ad rigoris
 perpendiculum loquamur: dum taxæ lex per

manens executione pœnarum vallatur, subdi-
 tos in conscientia ad eius custodiam obno-
 xios facit, nisi de eius iniustitia clarè pateat.
 Sed & tunc prius ab ea supplicatio interponè-
 da est, senatoresque populi admonendi ve-
 niunt de his nobis successibus, atque causis,
 quæ ad tollendam, vel derogandam, vel mu-
 tandam, vel moderandam ab ipsis prius præfi-
 xam taxam nouiter emerere. Ante hanc autè
 supplicationem monitionemq; non est vni-
 cuique ius violandi taxam ea sola ratione, qua
 sibi apparet iniusta, poterit nanque facillime
 falli.

¶ Iam ex præmissis liquet, quomodo illa
 doctrina Soti de iust. & iur. accipièda sit. Vbi
 faciens satis illi quæstioni, vtrum absque vi-
 tio iniustitiæ liceat alicui priuato minuere me-
 suram mercium, putà, vini, aut olei, ibi sic res-
 pondet, quòd aliquando citra iniustitiã
 mensura à priuato, putà, à venditore minu-
 tur, scilicet, quando emptores nolunt emere
 vinum, quantu re vera valet, vel propter mo-
 nopolium ementium, vel propter grauamen
 senatoris populi: quia re vera nõ vult vinum,
 vel merces iusto, & æquivalenti pretio taxa-
 re: sed euidenter minus iusto pretio taxat mer-
 ces. Quia tunc venditor cum sua euidenti iac-
 tura, & lucro ciuitatis non tenetur inserui-
 re ciuitatis necessitatibus: quia secundum ius
 nemo cum alterius iactura locupletari debet.
 Hæc enim doctrina Soti cum eo moderamine
 supraposito acceptanda est: vt, scilicet, paten-
 tissima sit prius iniustitia taxæ à senatore præ-
 signatæ, item & tunc de hac iniustitia, vt eam
 emendet præmoneatur: vt optimè cõsult Mer-
 catus. ¶ Addit tamen ibi secundo Sotus, quòd
 etiam in casu, quo venditor mensuram frau-
 dando, vel substantiam rei vitando iniustitiã
 sic faciendo non committat: putà, quia ex pre-
 tio demit, quòd in mensura tollit, vel in sub-
 stantia vitiat, iuste tamen à magistratu puni-
 tur, si sic fecisse deprehendatur, licet aliquan-
 do propter supradictas rationes, & causas sine
 crimine id faciat: quia oportet occurrere scan-
 dalo populi, & succidere calumniandi, & frau-
 dandi causas.

¶ Præterea adhuc in dubio hæc vacillat ani-
 mus, an casu, quo senatorum taxa venditori-
 bus mercium eas aliunde asportantibus ali-
 quod non præbet lucrum, tanquam iniusta
 possit violari in conscientia. Videtur autem, qd
 possit: quia cum lucrum non concedat, sed
 potius iacturæ manifestæ sit: causa talis taxæ,
 eius iniustitia in propatulo est: Nihilominus
 tamen dicendum est cum Syluestro emptio-
 quæst.

Sententiã
 Merc. circa
 variat.
 taxa.

Pro tempo-
 re varian-
 da taxa.

Nota.

Questio.

Nota
 Soti
 de iust. & iur.

Questio.

Nota
 Soti

quæst. 10. & communiter cum omnibus doctores alijs, huiusmodi institutores aliunde vehentes merces teneri ad non transgrediendam taxam reipublicæ: quod si hæc taxa absit, ad obseruationem pretij in reipublicæ foro communiter currentis, etiam si sine accessione lucri, vel cum iactura eorū id eueniat. Quapropter hinc succiditur, & depellitur mercatorū deceptio nequissima, persuasioq; fallacissima, qua sibi suadent ius sibi semper inesse lucrandi, & nusquam perdendi, ac semper cum lucro vendendi. Hanc autem eorū proteruam cecamq; sententiam falsissimam esse conuincit vel ipsa negotiantium ars: quæ suapte natura vtriq; alæ perdendi, & lucrandi, quam inuenerit fors fortunæ est subiecta. Non enim rationi consentaneum esse videtur, vt aspirante fortuna mercator suas possit distrahere merces cum accessione lucri, & maiori pretio, quàm a se emptæ sibi consistere, & quod restante fortuna contraria, cum iactura aliqua sua eas diuendere non teneatur. Fors namq; æqua pro vtraq; parte tam venditorum, quam emptorum esse debet: quatenus si fortuna ex abundantia inuecta emptoribus fauerit, minoris emant sua prospera forte potentes, venditoribus tunc patienter id sustinentibus. Sicut è diuerso, si fortuna prospere cesserit venditoribus, quatenus ex aliquo euentu creuerit pretium gaudentibus sua secunda forte. (prout oportet) venditoribus, necesse est, vt emptores id æquanimiter ferant. Accedit ad hoc non rarò venditores in culpa esse: dum ex ignorantia carentiaque industria viliora maiori pretio, immodicisq; expensis emunt, quam iacturam aucto pretio plusquàm par est, velle refarcire à ratione prorsus dissonum est.

Deceptio
Mercato =
rum.

Not.

¶ Præterea & aduertendum est, quod animaduersione duxerunt Nauarrus, & Garcia esse dignum, scilicet, quod pretium legalis taxæ non est adaptandum vitiatis, aut corruptis, & ferè inutilibus mercibus: sed solum synceris, vtilibus, & incorruptis. Vnde triticum vitiatum, corrosum, aut exesum pretio taxæ vel le vendere, & culpa & restitutionis obligatione non caret. Tantò ergo minoris vendenda sunt, quanto magis deteriorata sunt, quod etiam de pretio communi intelligendum venit, quando legale pretiū prædissinitū nō est.

Questio.

¶ Porrò non abs re hic in dubiū est reuocabile, an pretium taxæ si in diuersis locis variū esset: tūc pretium taxæ vbi rei venditæ ex cōuentione soluendum est pretium sit obseruandum, an potius iuxta taxam receptā, vbi res

Instruct. Negot.

venalis emptori tradenda est, solutio sit faciēda. Idemq; de pretio cōmuni, quando in his locis diuersum est quæri potest. Cum ergo de hoc puncto non meminerit Syluester verbo emptio. q. 1. licet ibi doctrinam fundamēntalem ad id dubiū dissoluendum subministrauerit: dicimus cum Cordaba de contract. q. 84. not. 3. Primò, quod quando res cōmuniter veniunt de præsentī, statim de præsentī pecunia numerata, earū pretium erit tunc, quæ taxa præsignat, quæ tunc temporis currit (vel si taxa hæc desit) iuxta pretium tūc temporis communiter inuentū, quo emptor in possessionem earū manu mittitur, vel taliter in eū earū dominium transfertur, quod iam suo perstant periculo, & commodo. Secundò ad punctum quæstionis attingendo, dicimus cum Garcia lib. 1. de cōtract. cap. 9. pag. 248. pretium iustum rei venalis non id esse, quod currit in loco vbi venditio inita est, vel vbi solutio est faciēda: sed id quod communiter inueniri contingit in loco vbi rei emptæ fit traditio, vel quod lege prætaxatum esse ibi reperitur, quia ibi secundum Syluest. consummatur venditio. Quapropter quasi corollarie infert Garcia hinc conuincēdum esse magnū abusum consciētiae, valdeq; detrimentosum, quem in Valentia cupiditas vāsana mercatorum induxit, vbi vsū receptum est emi triticum eademque in ciuitate recipi eo pretio, quod tempore messis valiturum est in oppido de Castellon: cum ordinarie in illo tempore ibi vilioris veneat, quàm in Valentia. Contractus autē hic duplicis iniquitatis esse arguitur particeps, tum ex parte temporis, tum ex parte loci. Quia cum huius venditionis pretiū id iustum sit, quo in Valentia venit triticum eo tempore, quo venditionis contractus perficitur, cum ibi id est, Valentia sit recipiendum: fit sanè, vt ex parte emptoris illud pretium iniquum sit, quo habitu respectu ad pretium vilius, quo alio tempore, & loco minoris communiter emi solet, sibi illud granū comparat. Æquitas ergo pretiorum, eorumq; iustitia respicit, tum locū, tum tempus, quatenus considerando locum, vbi res venalis est tradenda, & tempus vbi contractus consummationem recipit, pretium illius loci, & temporis obseruetur. Tunc autem regulariter cōtractum venditionis consummari dicimus, cum res emptæ, vel eius dominium ad emptoris manus peruenit iuxta diffinitionem de venditione præmissam.

Distin. 11

Corol.

¶ Insuper licet, cæteris paribus, cæterisque animaduersionis etiam circumstantijs copia, vel

D

inopia

inopiæ mercium, & pecuniæ, emptorumque & venditorum communis sententia doctorum sit in prætaxatione pretij mercium coniiciendum, esse oculum ad eos sumptus, labores, & pericula: quæ à negotiatoribus causa transuehendi merces per terram, vel mare de longinquo, vel gratia eas beneficiandi suscepta sunt: tamen hoc sic intelligendum venit, scilicet, quando de nouo taxanda veniunt pretia mercium: quia neque per taxam, communemue usum inueniatur in republica, vlla certa pretia. Si enim aliquo istorum modorum in republica prædissinitum extaret pretium: quia præsumendum est iustum, omnibusque debitis circumstantijs pensatis fuisse introductum censendum est, nemini mercatorum tunc fas est sub prætextu maiorum sumptuum, laborum, periculorum, quæ subijte tale pretium transgredi licet, cū iactura mercatorum id contingat, prout Syluester verbo emptio. q. 10. adnotauit.

¶ Adhæc cum Fratre Antonio Corduben si in tractatu, de casibus conscientiæ, quæst. 84. circa notabile. 3. pensandum venit, quod licet excluderimus illam æstimationem communem mercatorum, tanquam falsam, scilicet, quod semper illud extimandum sit pretium iustum, quod consideratis expensis, & laboribus, illis confert aliquid lucri: quia taxæ, seu æstimationi communi velint, nolint, siue cum lucro, vel iactura illorum fiat, illis standum est, quia ea est fortunæ mercatorum alea. Tamen quando negotiatores communiter nihil, aut parum lucri ex negotiatione sibi parant: nonnullum est argumentum merces minoris suo iusto pretio venditari: ascendendumque tunc fore in pretio. Quapropter tunc respectus hic (si non obstet, scilicet, nimia abundantia mercium quam fortuna, vel nimia abundantia, seu frequentia negotiatorum volentium: sic semper tutè cum accessione lucri notabilis, & cum iactura reipublicæ negotiari & locupletari inuexit) in causa deberet esse, vt reipublicæ curæ esset æquo pretio taxare merces.

¶ Cæterum quando iam taxa reipublicæ circa has merces præcessit, vel iam vsus communis mercibus pretium præfixit: quia tunc æquo maturoque consilio rem sic geri extimandum est, non est ius mercatoribus tale pretium taxæ, aut communi vsu inductum prætereundi quouis colore. Accedunt autem huic sententiæ Metina Complut. de restitut. quæst. 31. & quæst. 38. Nauarrus, cap. 23. num. 78. & 82. S. Thom. opusc. 67. & 22. q.

77. art. 1. & q. 78. art. 2. & ibi Caiet. & Florentinus. 2. part. tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. & Summa Angelica. vsura. §. 19. & Syluest. vsura. 2. §. 1. & titulo emptio. §. 6. 78. & Conradus de contract. quæst. 30. quæst. 56. & præcipue, quæstio. 59. & Sotus de iustit. & iur. lib. 6. quæst. 4. art. 1. ad 4. Qui omnes vnanimis tenent pretio taxæ si extet, aut pretio in communi foro currenti vendendum esse tam ad numeratum, quam ad creditum.

CAP. XVI. De taxa frumenti de tribus permixtis modis, & qualis dissimulatio, & quorum superiorum excusat à taxa, an consilij regalis, vel gubernatorum prouintie: de taxa panis cocti, & panis cocti forensis: de rectoribus populi in hoc negligentibus: de pistoriibus ex officio, vel non.

PRæterea illa celeberrima quæstio inter reliquas scitu potissimè necessaria de taxatione frumenti, sub silentio prætereunda non est: An venditores alimentorum, scilicet tritici, farinæ, panis cocti, si taxam superexcedant, hac de causa in obligationem restituendi incidant: quando præsertim in anno magnæ superuenientis penuriæ panis, iudices excessus hos animaduertentes transgressores impunes abire sinunt, quadam dissimulatione prætereuntes. Igitur, quia auctore Corduba in quæstione. 78. de casibus conscientiæ (vbi satis exquisitè de hac materia disserit) quæstionis huius difficultas in eis annis potissimè procedit, in quibus inopia panis graui laboratur, tres opiniones in hoc sibi obuiant. Prima nanq; pars sequitur negatiuam: dum asserit in casu quæstionis, non licere pragmaticam taxæ præterire, talemque pragmaticæ præteritionem pretium superacceptum restituendi, vel erogandi pauperibus in his inopiæ annis obligationem secum afferre. Quia pragmatica hæc taxæ panis cum eo sine potissimè edita sit, vt annis inopiæ panis subueniretur, ne caritas eius panis induceretur, ne tunc absconderetur, & pauperibus pereuntibus, & indigentibus subtraheretur, permissio tolerantiaque, qua superexcedere taxam venditores tritici permittuntur impune, neque eos à restitutione, & culpa liberat, aut reddit immunes. Nam si id tolerant iudices, non id faciunt, quia his excessibus sponte conniueant: sed quia prudenter ea inconuenientia cauere curant, quæ ex inflictione pænæ, si contenderent, punire orirentur. Ideo quadam tacita dissimulatio

Quæstio.

Opinio. 1.

Consideranda in taxando de nouo

1010

Nota circa taxam.

latione prætereunt id, cui nullatenus tacendo consensum præbent, iuxta cõmunem sententiam Doctorum relatam à glossa in regul. iur. lib. 6. qui tacet. consentire videtur, & in regula ibidem sequenti, is qui tacet. Facit ad hoc, & capitulum cum iam dudum de præbend. Vbi dicitur: Multa per patientiam tolerantur, quæ deducta in iudicium non deberent tolerari. In hanc sententiam conuenere Metin. Complutensis de restitu. quæstione. 36. & quæstione. 231. & Sotus de iustit. & iur. lib. 6. quæstione. 2. artic. 3. & Carrus de lege pœnali. lib. 1. cap. 12. & Nauarrus in summa, capite. 23. numero. 83. v. que. 86.

Opinio. 2.

¶ Secunda autem opinio oppositam tueri per partem, affirmat enim illam super accceptionem pretij ultra taxam pragmaticæ, & culpa carere, & obligationem restituendi nõ contrahere. Videturq; apparenti ratione futurari: quia ea taxa panis non est æqua pro anhis panis penuria laborantibus, quæ ordinariè pro alijs non tantæ indigentia annis edita, & promulgata est. Sicut enim in annis, in quibus vini, aut olei, aut carniū sterilitas accidit, vel mercenariorum penuria euenit iuste in his omnibus ascenditur in pretio: ita quoque par ratio est, vt in magnæ frumenti sterilitatis annis, maioribus pretium augeatur: præsertim cum maioribus expensis constent frumenta, quæ in quantitate modica in sterilitatis annis ab agricolis demeruntur, quàm quæ abundantioribus annis abundantius colliguntur. Accedit & alia secunda ratio, quia non est verisimile, cum rex sciens transgressionem legis suæ positivæ merè toleret transgressores, cum pœna plectere possit, à pœna illæsos relinquens, velit in conscientia eos per legem pragmaticæ obligari ad culpam. Hoc enim nihil aliud esset, quàm his animabus iniicere laqueos: quæ ex tali tolerantia licitum esse, sibi contra legem agere putant. Sicque tolerantia hæc regis non abesset à culpa, vt potè occasione delinquendi contra legem præbens: nisi cum consensu pro tunc suspendendi vim obligatiuam legis coniuncta esset in rege. Hoc autem Anton. de Butrio astruit cum alijs sibi subscribentibus doctoribus, vt refert Syluester verbo. lex. quæstione. 6. & verbo consuetudo, quæst. 6. & quæst. 7. & glos. in regul. iuris, lib. 6. is, qui tacet. Et Panorm. in. cap. quia circa. de confang. & affinita. quibus valde suffragatur præcedens iuris regula, scilicet, qui tacet consentire videtur, exceptis his specialibus casibus, Instruct. Negot.

quorum ibi glossa, & communiter doctores meminere, in quibus consensu expresso est opus.

¶ Sed, quia hæc duæ recentia opinioniones, tum sibi ex diametro aduersari, tum etiam in aliquo deficere videntur: nobis illa inter has medians opinio, quæ illarum conciliatiua est, quam & sequitur Cordubaloco. citato, magis placet, quæ iuxta tres permissio- nis modos in tribus constituta est punctis. Dicitur ergo primò iuxta primum permissio- nis genus, quod si Rex, vel eius regale consili- um, vel aliquis præfectus iustitiæ ex autoritate regia verbo, vel scripto expressè nuntiat, vt omnes, vel talis conditionis homines, siue sint populares, siue foranei: qui adue- xerint, vel producerint ad forum, vel loco- cum communem alhondiga Hispanicè nuncupatum triticum, vel panem coctum, aut farinam ad vendendum, ea diuendere hoc, vel illo pretio, vel quo possint finan- tur, neque ob id aliqua pœna afficiantur, tunc planè quibus hæc gratia conceditur, & non alijs, neque aliter, neque in alio loco: quam concessio ius erit, sine noxa restitutionis ultra taxam iuxta concessum vendendo ascendere in pretio: Hæc autem indulgentia communiter in curia fit per regale consili- um.

¶ Iam verò iuxta secundum permissio- nis modum dubium obuiat casu, quo rex eiusque iudices tacent videntesque transgressores taxæ in eos non animaduertunt & cum citra graue scandalum, & inconuenientia magnatum ad exponendum suum frumentum venale in loco publico, tum ad illud pretio taxæ diuendum eos cogere possint: non pœnas de transgressoribus sumunt: sed ex consultò dissimulant quo spontaneè maior copia frumenti venalis asportetur, sicque abundet, neque deficiat in populo, & si cariori pretio vendatur, an tunc ex vi huius permissio- nis liceat vendentibus in conscientia excedere taxam. Iam hic opinio- nes secunda & prima sibi contra pugnant. Verumtamen licet res in controuersia sit: illa secunda opinio tum probabilior, tum rationi magis consentanea videtur, scilicet, quòd stante hoc secundo permissio- nis genere in casu huius secundæ quæstionis iuste vaneant merces pretio maiori, quàm quòd prescribit taxa sine obligatione vlla restitu- tionis, quam sufficienter suffulciunt, firmatæque rationes, & iura pro ea allata supra. ¶ Por- rò iuxta tertium modum permissio- nis nunc

Opinio. 3.
Quæ auto-
ri magis
placet.

Permissio-
nis modus.
1.

Questio.

Secundus
modus per
missionis.

Questio.

Tertius proponendum, quænam opinio prævalere
permissio- debeat, nunc occurrit ostendendum, scilicet
nis modus. quando rex, & ab eo præfecti iudices sub si-
 lentio rem hanc prætereuntes de omnibus
etiam ad transgressoribus taxæ pœnas non exigunt: sed
quædam tantum in aliquos pœnas exercent parcendo
quibus alijs: hecque non imprudenter à pœnis omni-
 bus taxæ transgressoribus infligendis sese te-
 perant: quia citra magna scandala inconue-
 nientiaque ad producenda in forum frumenta,
 eaque pretio taxæ vendenda constringi non
 possunt, quapropter respublica aliàs malè pa-
 teretur: quæ mala cauentur cessantque, dum
Respondens iudices dissimulantes se exhibent. Respon-
 detur ergo in hoc casu primam opinionem
 suam locum maxime tenere, scilicet violato-
 res taxæ in hoc casu, neque à culpa, neque à
 restitutione excusari. ¶ Nam rationes secun-
 dæ opinionis in hoc puncto deficere viden-
 tur. Nam prima ratio non apparet vsque qua-
 que vera semper, quatenus ponit ita semper
 potentem esse principem, vt sine obliuientia
 aliquorum inconuenientium, & citra scanda-
 lum, tum omnibus transgressoribus taxæ ob-
 sistere: tum de eis vlcisci possit. Experientia
 etenim teste didicimus ita, vt inficiari id non
 possimus, quanta respublica afficiatur cala-
 mitate, & ærûna famis, & indigentia, quàmque
 omnia sint perturbata, quando quia mag-
 nates, & potentiores reipublicæ: qui tunc
 temporis frumento abundant, coguntur sua
 depromere frumenta pretio taxæ vendenda,
 nam ea potius abscondunt, & computrescere
 sinunt, id damnum eligentes magis, quàm post-
 quam iurarunt frumento carere, illud propa-
 lare. Sed neque eius secundæ ratio satis persua-
 det, deficit enim in hoc suo principio, scilicet,
 quod taxa hæc contra agricolas in annis pe-
 nuria grauis iniusta sit: quia in oppositum est,
 quòd dum pragmatica taxæ edita est, legisla-
 tor, & princeps cum prudentum, & experto-
 rum maturo consilio omnia hæc inconueni-
 tia prospiciens eam pragmaticam taxæ tam
 pro annis sterilibus, quàm fertilibus promul-
 gavit, vt agricolis ex vno tempore fertili fie-
 ret recompensatio pro sterili. Imò si legisla-
 toris mentem consulas intelliges planè prag-
 maticam taxæ magis pro annis indigentia,
 quàm abundantia fuisse latam.

¶ Igitur cum iuxta triplicem modum per-
 missionis in tribus assertis punctis totâ quæ-
 stionem à principio motam primam, & secun-
 dam opinionem, quæ circa eam obuersionan-
 tur iuxta mentem circumspectam Cordubæ
 concilians, absoluerimus, superest hæc tria

à nobis asserta præcipua aliqua doctorum
 grauium ratione, & auctoritate communire.
 Inter quos potissimus est D. Thomas, in. 1. 2.
 quæst. 97. art. 2. & 3. & Sotus de iust. & iur.
 lib. 1. quæst. 7. qui in confirmationem doctri-
 næ his tribus assertis punctis contenta, docet
 legem humanam iustam, vi obligandi vigere
 pro eo solum tempore, quo princeps in toto,
 vel parte vult obseruari: & dum indulgentia
 non vtens cum aliquibus non dispensauerit,
 vt contrauenire ei possint. Sic ergo vsu eue-
 nit in primo permissionis casu, vbi expressè
 indulgetur, diciturque venditoribus: fiat copia
 vendendi vltra taxam: & vt id impune faciât
 quia iam tunc princeps ex causa sibi nota di-
 spensare videtur cum eis, ne teneantur ad pra-
 gmaticam taxæ, quapropter tolerantia hæc
 non tantum est pura permissio: quinimò in-
 dulgentia, & dispensationi legis æquiualens
 est sicut Ioanne Andrea referente, Panormita-
 nus hoc affirmat in capit. quia circa, de con-
 sanguinit. & affinit. & in capit. nisi essent. de
 præbend. Vnde subiade fit, vt tolerantia
 hæc, seu concessio perinde sicut legitima
 consuetudo excusat, potis sit excusare, tum
 à peccato contra legem mere humanam com-
 misso, tum à restitutionis reatu.

¶ Eademque viget ratio in secundi pun-
 cti casu: vbi princeps, vel officiales iusti-
 tiæ ad hoc ab eo facultatem obtinentes, cu-
 iusmodi est consilium regale, scientes, vel
 videntes, cum potentes sint ad compellen-
 dum, & puniendum pragmaticæ violato-
 res: quasi conuientes tacent: quia tunc
 absque restitutionis noxa taxam transilire
 videntur. Habet nanque hic verum locum
 illa regula iuris, libro. 6. Qui tacet consen-
 tire videtur, iuxta glossam in regula se-
 quenti, is qui tacet. Quibus accedit com-
 munis animi conceptio doctorum asseren-
 tium tolerantiam, seu permissionem vicem
 obtinere consensus taciti, & dispensationis,
 vel legis, vel pragmaticæ derogationis in to-
 to, vel in parte, vel pro tunc tantum, vt su-
 prædictum est. Huic secundo puncto astipu-
 lantur secundæ opinionis doctores, quo-
 rum opinio in hoc secundo puncto proce-
 dit, quibus & Metina Compl. assentit vbi
 supra, quæstione. 36. in responsione ad. 4.
 argum.

¶ Porro, quia magni refert scisse, qui nã of-
 ficiales iustitiæ hac tam egregia potestate
 polleant: vt per dissimulationem & conces-
 sionem generalem & publicam efficere pos-
 sint, vt taxæ tritici aut pragmaticæ derogetur
 modo

Confirma-
 tio dicto-
 rum.

Confirma-
 tio puncti
 2.

*Quorum dissi-
mulatione excusat
à taxa.*

modo prædicto. Igitur tanquam stabilimen-
tum multarum difficultatum, & perplexita-
tum decisivum hinc assumamus illud assertum
Bartol. in l. si Publicanus. §. si. ff. de public. sci-
licet, quod quando requiritur scientia, & pa-
tientia principis, sufficit scientia, & patientia
rektoris, vel præsidis prouintia. Subscribunt
& huic Bartoli sententiæ Cardin. & Imol. &
Panor. in cap. cum contingat. de foro compe-
tenti. col. 4. & in cap. quæ in Ecclesiarum de
constitut. colum. 1. extensiusque hoc tradit
Franciscus Balbus de præscriptio. partita. 5.
princip. part. 2. quæstione. 3. dubio. 2. fol.
114.

*Corolla-
rium pro
multis cas-
ibus.*

¶ Igitur ex prædicto fundamento quasi co-
rollarium sequitur ad multos nodos dissol-
uendos casus, scilicet, consilium regale, item
& gubernatores generales prouintiarum reg-
norum à rege, vel ab eius regali auditorio
potestatem habentes per suam generalem, &
publicam dissimulationem, vel concessione,
in causa esse possunt, vt contra pragmaticam
taxam tritici, vel aliam sine obligatione restitu-
tionis eatur perinde ac si rex pragmaticæ hu-
iusmodi contrauenire concessisset: dum ma-
nifeste de contraria mente principis, aut regis
non constiterit.

¶ Vnde secundò infertur, quod animad-
uersione quoque valde dignum est non ad
hoc satis esse, aut quidquam præstare permis-
sionem, vel licentiam particularium rectorum,
& iudicum ciuitatum, & populorum nisi spe-
ciali ad hoc potiantur licentia sibi à rege, vel
à consilio regali concessa, sicut sic solet eis co-
cedi licentia ad panis cocti in suis populis ta-
xam præstituendam.

*Confirma-
tur tertius
modus.*

¶ Præterea ex prædicta doctrina S. Thom.
& Soti, & communi doctorum assumitur
quoque ratio ad probandum tertium pun-
ctum iam assertum, scilicet, quod dum non
generaliter hæc permissio omnibus indulge-
tur: sed quibusdam dum pareitur, alij in trans-
gressione taxæ deprehensi pœna legis plectun-
tur: talis permissio, neque liberat transgresso-
res à culpa, neque immunes eos efficit à resti-
tutione pretij super accepti contra ius natu-
rale, atque diuinum, quod violando taxam
accepere. Huic assertioni expresse fauet Pa-
normitanus vbi supra, & in cap. cum iam du-
dum, & in capit. dilecto. de præbend. Et ad
hoc confert regula iuris lib. 6. Is qui tacet, nõ
fatetur, neque negare videtur, glossa quoque
ibi suffragante, doctoresque primæ opinio-
nis & hoc sensisse videntur, quod etiam pra-
gmatica Matritij edita anno. 1571. satis ex-
Instruct. Negot.

presse explicuit: quare extra controuersiam
hoc à nobis tertium assertum relinquatur.

¶ Insuper, vt omnia, quæ in hac materia
potissimè supersunt dicenda exemplo adhi-
bito illucescant, ipsam pragmaticam Matritij
vltimate anno. 1571. promulgatam produca-
mus in medium, vbi eius puncta summatim
dicimus per eam primo esse sancitum sub
grauissimis pœnis, & sub restitutione facien-
da & cætera, ne faneca tritici in grano, siue nu-
merata pecunia, siue credita veniat maiori
pretio, quàm vndecim argenteorum vendat-
ur: licet præcedens tritici taxa. 9. argenteis du-
taxat costaret: & ne hordei faneca pluris quàm
pro ducato dimidio venundaretur, cum anti-
quioris taxæ pretio, minoris emeretur. Taxa-
turque in prædicta pragmatica, blata, id est,
centeno Hispanicè dicta ad ducenta, & qua-
draginta duoq; dipodia, cum antea ducentis
tantum dipondijs constaret. Granum quoq;
Hispanicè dictum, auena, ad centum dipon-
dia taxatur: sicut etiam granum panitij ad du-
centa quadragintaque, & duo dipondia præ-
taxatum est: Farina verò ad vnum argenteum
plusquam valet in grano triticum. Agallones
verò ab extra de foris gratia vendendi repor-
tantes triticum, sed dipondia pro leuca, & fa-
neca singulis supra taxam percipere possunt,
dum testimonium secum afferant à tabellio-
ne populi confectum vnde asportauerint ex-
hibendum ante iudicem populi, vbi granum
est diuendendum.

*Pragmati-
ca taxa.*

¶ Sanciturq; eadem pragmatica circa panem
coctum, vt rectores populi vbi ventilitati est
exponendum præstituunt pretium, quo ve-
nundandum est, & ratione habita ad pretium
grani empti aliquid lucri iusti moderatimque
pro labore, & sumptibus superimpertiant.

*Taxa pan-
nis cocti.*

¶ Inhibet insuper ibi pragmatica sub gra-
uissimis pœnis, vt nullus in vendendo panem
coctum se occupet, nisi ex numero pistorum
sit, qui ex officio habent esse pistores: &
hoc ad euitanda damna, fraudes, & cari-
stiam, quæ in republica ex contrariis suboriri
solent.

¶ Ex qua quidem pragmatica liquet panem
coctum triticumq; populi, neq; tam care fore
taxanda, aut vendenda sicut panis, & triti-
cum cum veniunt à foris ratione sumptuum,
& itineris: quare super acceptum defraudato
in pretio restituendum est, si constiterit, quis
nã is sit: quod si adhibita diligentia eum in qui
redit, adhuc ignotus permaneat pro ipso pau-
peribus erogabitur, vel in bonum commune
populi erit conferendum, iuxta Syluest. ver-

*Taxa pan-
nis cocti
forensis.*

bo, restitutio. 8. per totum, & Nauar. in Sum. cap. 17. nu. 93. & cap. 29. num. 24.

Corol.

¶ Sequitur etiam ex prædictis, quod qui fraudulenter satagunt, ne in populo suppetat, vel ad eum alportetur panis coctus, vel triticum in grano, vt sic in pretio ascendant inducaturque caritas communis pretij: obnoxij sunt ad refarciendum hoc commune dānum, cuius causa fuere testantibus, id Metina Complutenlis de restit. quæst. 30. & Nauar. in Sum. capit. 23. nume. 92. & Soto de iust. & iur. lib. 6. quæst. 2. art. 3. & Syluestro, verbo. emptio. quæst. 5. vsq; quæst. 14.

Corol.

¶ Ex prædictis iam liquet, quod officiales iustitiæ, rectoresq; populi, quibus incumbit hanc promulgare pragmaticam, & iuxta eam cum moderato lucro pretium panis cocti prætaxare, si scienter, notabiliq; negligentia hoc facere omittunt, quo sui cognati amicique sub prætextu, quod pragmatica ibi diuulgata non est, vel quod ibi taxa panis cocti præstituta non est cauius vendant, inducaturq; caritas pretij, consuetudoque contra pragmaticā, tenentur ad damnum. Quia præterquā, quod tenentur ad restitutionem illius in quo pluris vendidit, quā pragmatica prædiffinierat, tenentur rectores hi ministriq; iustitiæ ad damnum ex hac omissione, dissimulationeque inuectum in rem publicam refarciendū, quia specialius ad eorum munus hoc damnum euitare attinebat, sic tradentibus Meti. de restit. Soto vbi supra, & Syluestro restit. 3. quæst. 6. & Nauar. cap. 17. num. 20. & cap. 25. num. 34. Neq; sufficit teste etiam Nauarro (vt afferunt etiam doctores ei subscribentes cōmuniter) subisse pœnas graues, quas pragmatica indicit, si deprehendantur eam violasse: quia tenentur violatores etiam ad supra dictā restitutionem in conscientia: quandoquidē pretium iustum transgrediuntur.

Pistores
in d. ex officio.

¶ Arbitror tamen, quod qui vsurpant officium pistorum, licet id officij vsurpantes delinquant, si tamen alias fraudes nociuas reipublicæ non immisceant, neque alia damna moliantur si pretio æquo taxato pistoribus ex officio ad hoc expositis vendant, non tenebuntur ad aliquam restitutionem: nisi forte ipsi ex officio pistoribus quando æquiori, & tenuiori taxæ eis ab rectoribus populi impositæ consenserunt ea lege, vt ipsi soli ad hoc ex officio designati, & non alij panem decoquerent ad vendendum: quia sic suo damno consulere voluerit. At quia regulariter isti se interrogantes, ruri ex officio pistores nō sunt destinati, in commodum suum aliquid, & in

perniciem reipublicæ, & tertij machinantur, regulariter non inueniuntur immunes à restitutione. Cæterum pragmatica hæc, vt ipsa se explicat ad panem, qui per mare trāsuehitur, & procertis locis mari finitimis nō extēditur.

CAP. XVII. Vtrum clerici subijciantur taxæ, an iura iam constituta minoris emi possint, quæ fuere vendita per conclusiones satis fit. Consuetudo qualis excuset à culpa transgressionis taxæ et à restitutione.

¶ Quoniam pragmatica præstituendi quodam pretij parendum esse ab omnibus diffinitum est, taliter, quod secundū Metinam. C. de restit. q. 36. & Castrum. de leg. pœn. lib. 1. cap. 12. & Nauar. in Sum. cap. 23. num. 88. neq; pœna in pragmatica æstimatoria iniuncta, neq; donatio ab emptore facta in emptione (quia tunc nō præsumitur fieri voluntate libera, nisi postea cessante emendi necessitate liberè confirmaretur) excusant à restitutione, & trāsgressionis pragmaticæ culpa. Ideo alicui in mentem venire hæc dubitatio poterit, an clerici, quia legibus sæcularibus non subijciuntur, huic quoq; legi æstimatoriæ pretij rerum venalium non sint subiecti? Igitur, quia res perspicua est, clericos quantumuis à legibus sæcularibus exemptos legi naturalis, & diuinæ esse astrictos, & cū lex naturalis, & diuina aliquid ultra pretium iustū diuendi prohibeat: fit sanè, vt clerici res suas venundantes pretium taxæ quod iustum est, præterire non possint, quia tunc excedentes ius naturale violarēt. ¶ Sed quid, si prout vsu euenire solet, lex æstimatoria pretij pretium solum rerum ibi in illis terris, vbi imponitur collectarum tantum moderaretur, res autem aliunde importatas, quoad earum pretiū non limitaret, an si res clericorū ibi collectæ æqualis bonitatis, & conditionis essent, ac aliunde asportatæ, possint pretio nō limitato, quo exteri suas aliunde aduectas diuendunt suas vendendas exponere? Nam videtur affirmatiuam hæc ratio ex iure desumpta persuadere, quia vt habetur, cap. decernimus. de iud. & cap. si diligenti. de for. comp. clerici ita sunt exempti à iurisdictione edicentis, ac exteri, imò etiam sua sunt exempta bona, quoad aliqua. Can. Bened. quidem. 96. dist. & cap. Ecclesia sanctæ Marię. de constit. His nihilominus nō obstantibus, dicendū est cum Nauar. in Sum. cap. 23. nu. 88. tales clericos in hoc casu non eximi à taxæ custodia, dū res suas his terris innatas ibi diuendunt: quia negari non potest, bona

De clericis

Questio.

Argum.

Respons.

bona clericorum initiatorum sacris, aut beneficiariorum exceptis his, in quibus immunitate gaudet, quoad aliqua alia magis subijci reipublicæ, quam externa. Quapropter reipublica causa suæ providendi necessitati, indulgere posset priuilegium bonis, vt tam subditi, quam externi possint talia bona transfuehere in suas terras à foris, vt vbi veneant in publico excludendo ab hoc priuilegio suæ terræ bona etiam si sint exemptorum à iurisdictione seculari, & à tributis. Imo adijcit Nauarrus charitatis Christianæ fore, vt principes Ecclesiæ: qui maiore misericordia fulgere debet taxas, pœnasq; sæcularium, quas subuentionis pauperum gratia promulgant: suis edictis etiam iuuarent.

Questio. ¶ Insuper cum de pretio legali inierimus disputationem: quia iura census peculiaribus Hispanæ legibus, quo ad eorum pretia, vt statim dicemus, prætaxata sunt, non erit absolum à ratione, si huc illam quæstionem aduocemus, cuius meminit Corduba in tracta. de casibus conscientiarum, quæst. 79. scilicet, vtrum iura regia redimibilia pro. 14. aut. 16. emere quis possit ab eo, qui pro. 20. ea sibi comparauit à regē, & an alia iura pretio legali constantia. 14. mercari possit, quis sibi pro. 12. At verò, quia circa hanc quæstionem Nauarrus in additionibus huius fuit sententiæ, scilicet, qd census antiqui fortè minoris possunt emi, quam per suam taxam perscribit lex noua, nō autem census de nouo imponendi minoris comparari possunt. Vtriusq; autem vna, eadēq; ratio est (inquit) quia obuiare facilitati imponendi hoc census legislatoris legem taxæ condentis mens fuit, quod in iam impositis cessat. Sed, quia hæc sententia non probatur ab omnibus, quid sit circa hoc tenendum edicendum nobis restat.

Regula generalis. ¶ Igitur absoluturi quæstionem cum Corduba illam præmittimus omnium doctorum regulam generalem, quam ratio quoq; naturalis dicit, scilicet, quod nulli redditus, siue iura, siue res alia, siue ad creditam, siue pecunia statim numerata veneant, minoris suo iusto pretio licitè emuntur: nisi litigiosa sint, aut difficilia recuperatu, scilicet expensas, labores, periculaq; ne, quia habeant annexa patet, quia ratio naturalis iuris pretium rei quædam esse ait eius valori. Si autem periculosa sint iura hisq; dispendijs obnoxia iam iuxta horum æstimationē tanto licitè minoris emibilia sunt, quanto horum inconuenientium gratia minoris emere valere æquum est, quod confirmant breuiter Syluest. v. l. q. 14. p. 2. & 4.

Instruct. Negot.

& Nauar. in sum. cap. 17. nu. 230. 231. & superior. q. 84. & 88. ¶ Ad quæstionis ergo punctum accedendo per distinctionem duximus respondendum: quia quæstionis casus dupliciter accidere potest, vno modo, si nulla extet lex regni prohibitiua; alio modo si talis lex vsu recepta vigeat. Igitur hac distinctione præmissa. Prima statuitur conclusio. Regulariter (vt liqueo) iura census minoris comparari nō possunt, quàm sit eorum legale pretium, præfixum per legem regni. Patet, quia regulariter non suppetit causa transgrediendi legem iustam vlq; receptam.

Distinctio

Conclus. 1.

¶ Secunda conclusio: vbi non esset aliqua lex regni constitutiua pretiorum census, prædicta tantum communi pensata vltro offerendi hæc iura venalia passim rogando, vt emanatur, quantum est ex modo vendendi tam iura regia constantia. 20. quam reliqua iura census constantia. 14. minoris emi possent, seclusis fraudibus, & monopolijs (vt supponimus.) Hæc conclusio patet: quia volenti, & roganti cum mercibus non fit iniuria, si aliquantulum minoris emantur, quàm valerent, si non vltro offerrentur suæ merces. Quod & vsu euenit in his sua iura venaliati exponentibus, & obnixè cum eis rogantibus: quia non necessitate a dacti, sed potius negociandi, & cum sua pecunia lucrandi cupiditate illecti iura hæc pretio distrahere summo opere cupiunt. Sicut, verbi gratia, iocale quoddam, vel vestis valet centum, si domino eius roganti, & inquirenti emptores nullus occurrit emptor: qui pro tali iocali, aut veste plusquam sexaginta contribuat, nō fit iniuria, si emptor pretio sexaginta sibi ab eo ea emit, vt testatur Nauarr. in sum. cap. 23. num. 78. 81. 82.

Conclus. 2.

¶ Tertia conclusio: Nūc de facto in regno Hispaniæ, vbi viget lex Matritij condita anno 1563. non licet minoris emere iura census redimibilia, quam. 14. pro milliari: si sana iura sint, & ruta. Hæc conclusio patet, quia talis lex cum sit iusta, vsuque recepta in conscientia obseruatu necessaria est. Hæc autem lege cautum est; ne possint vendi, neque emi, neque imponi, neque constitui census pecuniarij; neque iura regia redimibilia minoris, quàm. 14. pro mille seu milliari. Quæ verba pragmaticæ aduersari videntur præmemorata opinioni Nauarri, & aliorum (si qui sint cum ipso asserentes, quod verba pragmaticæ vim tantum habent in censibus redimibilibus de nouo imponendis, hoc est, in prima census vniuscuiusque constitutione, non autem ultra in casibus, quando

Conclus. 3.

D 4 rursus

rursus post venalia exponuntur, & emuntur, vel in alios transferuntur. Nam tunc minoris emi possunt iuxta illorum sententiam. Adversari istis (inquam) videntur verba supradicta pragmatica: quæ (vt ex ipsorum tenore patet) vniuersaliter hoc prohibent in omnibus censibus redimibilibus, siue iam constitutis, siue de nouo constituendis, vel in alios transferendis: quia omnes vniuersaliter comprehendit. Quare verbis legis standum est, quando non sequitur absurditas, neq; de contraria intentione legislatoris constat.

Notatio.

¶ Notanter autem in hac tertia conclusione adiecimus, si ea iura censuum sana sint, & tuta. Quia si difficilia essent recuperatu indigentia laboribus & expensis, & super ruinosis, & non multum duraturis hypothecis constituta non obstante lege, & consuetudine contraria minoris prædicto pretio emi licite in conscientia possent. Nam pragmatica, & consuetudo, si quæ esset in contra, contraria de facto non esset: quia solum iuribus censuum sanis, & tutis, pro quibus condita est, venit adaptanda. Dixi notanter hæc non sana iura licite minoris emi in conscientia, secluso scandalo: quia in foro exteriori, tum ratione scandali, tum ratione contrariæ præsumptionis, talis minoris emens, quàm pragmatica Matritij edita dictat, non abiret impunitus. Fulcit & hæc nostram tertiam conclusionem pragmatica quoq; illa Matritij anno. 1534. & illa Valli soleti edita, anno. 1537. & illa Toleti, anno. 1539. lata, vbi stabilitum est, vt omnes census siue tributa panis, vini, olei, mellis, aliarumq; quarumlibet rerum ad quotam vnus correspondentis. 14. vt fit in censibus pecuniarijs reducerentur, quod etiam de censibus pecuniarijs in l. prædicta Matritij anno. 1563. cautum est, vt prædiximus.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio: Si in aliquibus populis incensibus redimibilibus emendis communiter, & publice taxa hæc quotam hanc, scilicet. 14. pro vno pensionis. soluendam ab emente censum indicens, non est vsu recepta, vel si census regij ad. 20. instituti iam communiter in aliquibus oppidis est vsu receptum, vt minoris reuendantur, transferanturque in alios, sicq; accidit iam communiter inter diuites, & non diuites, & inter probos, & non tam probos: tunc minoris hæc iura ementes non videtur fore damnandi. Ità Corduba loco citato. Cuius rationem subiungit: quia ultra in gratia huius supra allatas rationes, consuetudo legitima, & interpret logum humanarum est potissima, quæ etiam eas solet moderari, restrin-

gere, cassare, vel saltem circa eas dispensatiuam habere. ¶ Animaduersione quoq; dignum est circa hanc. 4. conclusionem, quod Corduba ibi nos admonet, scilicet, quod si timorata conscientia viri custodes se exhibent talis legis, & pragmatica: tunc tali nomine indigni si eam transgrediantur, & à culpa, & à restitutione eius, quod minus soluere, non veniunt excusandi. Pro quo facit Syluester Tit. lex. q. 6. inquit. Sed Syluester citatus à Corduba verbo lex. non tam expressè huic suæ assertioni fauet: quia solum ait, quod vbi maior pars legem recipit, minor pars ab eius obseruantia non excusatur. Sed magis fauet sibi, quod prima secundæ dixit Metina contra Syluest. scilicet, quod tunc consuetudo incipit præualere contra legem, quando viri probi, & prudentes censent esse iam introductam. Quia verò quando viri timorata conscientia eam obseruant (licet eis dissimiles eam transgrediantur) tunc viri probi, & prudentes, quales sunt timorata conscientia viri, non censent introductam esse consuetudinem prævalentem contra legem: quia alias, si id censent, legem nõ obseruant. Idèd dignum puto esse hoc dictum Cordubæ, vt admittatur: licet maior deprauatorum hominum pars conspiret in legem, eius rationabili causa adhuc perdurante, quia si timorata conscientia eam obseruent, nitentes contra legem non excusantur, nisi de consensu, quem transgressionis legis præstat princeps eis constiterit: quia in dubijs vita bonorum, & non actio deprauatorum nobis ad viuendum, & ad nostras disponendas actiones regula debet esse. At præsertim hæc assertio Cordubæ locum habet, quando iam per maiorem partem reipublicæ cum recepta sit lex in vsu timoratis probisq; eam obseruantibus, effrenes eam passim deuantant, & violant.

Notat.

CAP. XVIII. An emptio bractearum argenti in noua Hispania sit licita, quãdo minoris sit, quàm valeat secundum suos gradus: & quid si detur, vt reddatur in pecunia bractea argentea: & de numis aurois, an possint dari pro maiori pretio, quàm valent.

Nisi ordo seriesq; materia nos cogeret illam hic rursus interserere questionem, quæ proprie ad hunc locum attinere videtur: eam hic libenter præterissemus: cum iam in secunda parte primi tomi nostri instructorij, capit. 515. eam suis numeris absolutam reliquerimus. Hæc nempe est de negotiatione celeberrima, & vsu recepta in noua Hispania, scilicet,

De negot. in noua Hispania. Questio.

licet, vtrum liceat bracteas argenti ex massa argenti congestas minori pretio emere: quam gradus argenti, id est, quilates argenti, iuxta legis taxationem valent. Huius quaestionis meminit Mercatus in suo libro de contractibus. Pro cuius intelligentia animaduersione opus est, metallum argenti habere suos gradus, quilates, vulgariter nuncupatos, atq; qui libet gradus taxatus est, lege Hispaniae ad valorem. 20. dipodiorum. At quia quaestio haec prima facie non tam facilis apparet: libet pro eius parte negatiua sic instare. Nam videtur, quod talis contractus licitus non sit, quia iuxta regulam generalem doctorum, vbi inuenitur taxatio regis publica, quae pretium legale praestituit, non licet eam excedere in vendendo, neque ab ea deficere in emendo: sed iam in his metallis auri, & argenti praetaxatum est lege pretium iuxta gradus auri, vel argenti, non ergo licet bracteam argenteam minoris emere, quam eius gradus, id est, quilates valent.

Argum.

Incontra.

Conclusio.

Ratio.

Incontrarium autem est: quia iam iste contractus vsu receptus est in noua Hispania. Igitur quod quaestionis veritas illucescat subiicitur hic haec responsiua conclusio. Si aliquis in regionibus Indiarum casu fortuito, aut propter adhibitam a se diligentiam bracteam argenti aliquantum minoris emat, quam valet, secundum suos gradus, licet hoc speciem videatur praefere mali, non est in culpa mortali sic minoris emendo. Haec conclusio est Mercati in lib. de contractibus, fol. 59. cap. 13. vbi agit de peculiaribus quibusdam Indiarum contractibus, eamque probat ex vsu. Primum, quia inter peritos, & expertos regionis nouae Hispaniae, Honduras, & Campechae in mineralibus ita est vsu receptum. Cuius ratio potissima est: quia in omnibus his regionibus bractea, vel massa aurea, vel argentea reputatur tanquam quaedam species mercium, cuius valor solet crescere, & decrescere propter eandem rationes, & causas propter quas caeterae merces, sicut olei, sicut vini, vel pannorum solent crescere, vel decrescere in valore. Verum est tamen autore Mercato, quod istud clementum, aut decrementum pretij, quod solet contingere in massa rudi argentea, vel aurea parum excedit valorum graduum, vel ab eo decrescit: ergo licite emi potest minoris talis bractea, quam valeat iuxta gradus aestimata. Et confirmatur: quia nunquam consules regij, & gubernatores huiusmodi contractum interdixere: neq; sic contrahentes poena aliqua affecere. Quare argumentum est huiusmodi con-

tractum non contrauenire legi regiae, neque obstat sic replicare, quod aliquando bractea, vel massa argentea, quia est ex puriori argento conflata, vel, quia cum sit argentea aliquid participat mixtionis auri, ideo plus valet etiam iuxta valorem graduum: ergo non licite minoris emitur. Quia respondetur, quod etiam cum purius est argentum, aut alicuius mixturae auri est particeps pluri solet etiam a venditoribus, quam emptoribus aestimari, quam si tanta non praestaret puritate. Sed tamen generale est in his contractibus, quod quando bractea argentea, vt merx venditur, non tanti aestimatur, quin possit aliquantulo minoris pretio emi, quam gradus illius bractea argenteae valent.

Resp. ad obiectionem.

Iam, & si velimus, non possumus illam missam facere quaestionem, quam in secunda parte nostri instructorij, primo tomo, capit. 515. latius sumus prosecuti: quia hic sibi proprium locum vendicare videtur. Sed ne prolixa disputatione rursus lectorem oneremus, hic eam summam perstringemus. Ea quippe quaestio est, vtrum liceat mutuare, mihi massam, vel bracteam argenteam hac conuentione, vt per acto certo tempore mihi illam mutuanti tibi, tantum reddas in pecunia, quantum argenti illius massae lex valet. Pro huius quaestionis intelligentia, quae (quia perplexa satis visa est Mexici) in concertationibus literarijs controuertebatur: neque satis veritas attingebatur, praenotasse opus est, quod in ordine ad venditiones, & emptiones lege cautum est, vt massa argentea pretium legale sit, & iuxta gradus, quibus constat in ordine ad praedictos contractus pretium legale obtineat. Omissis igitur (quae illic attulimus) argumentis, respondetur ad quaestionem praemittimus distinctionem, iuxtaque illam subiiciemus conclusiones resolutiuas quaestionis. Distinctio sit: aut talis contractus, quando datur bractea argentea, vt soluatur in pecunia iuxta valorem legale eius graduum: fit per modum mutui, & intentione mutuandi pretium graduum bractea pro pretio in pecunia soluendo, aut intentione mutuandi pretium minus, quod bractea argentea vendita, vt merx in communi foro valet, aut fit intentione cambiendi, aut permutandi bracteam argenteam pro pecunia: quemadmodum in cambio minuto vna pecunia cambiatur pro alia propter comoditates, quas mutuanti solet magis asserere vna, quam alia, aut intentione vendendi eam pro pecunia, vt mercem.

Distinctio.

His praedictis sit prima conclusio: Si qui

Conclusio.

dat massam, vel bracteam argenteam hac conuentione dat, vt reddatur in pecunia tantum quam argentum illius massae iuxta gradus suos secundum legem valet: cum regulariter (vt accidit) minoris soleat vendi: si ratione mutui talis contractus fiat, scilicet, quia mutuatur, & vult mutuare bracteam argenti, vt ad legem gradum argenti mutuati, in massa in pecunia aequivalentes sibi reddatur, vsura palliata non vocatur. Patet conclusio, quae videtur esse de mente Nauarri in Sum. Lat. cap. 17. nu. 226. Et Hostiensis de vsura, §. an aliquo sub finem, quia ratione mutui non licet aliquid lucri velle reportare, aut aliquam obligationem civilem, aut onerosam alteri iniungere; ergo sicut non licet mutuare pecuniam argenteam, vt pro ea aurea reddatur: ita neque massam argenteam, quae vt merx est, communi foro minus valet, vt pecunia argentea aequivalens gradibus illius massae pro ea reddatur: quia in parte perinde esset, ac si quis mutuaret mercem valentem decem: vt pro ea in pecunia postea 12. redderentur: quod perinde esset ac si mutuasset 10. vt postea pro eis redderentur 12. Secundum etiam patet: quia videtur, quod pecunia aurea licet in cambio minuto magis soleat aestimari, quam sit eius pretium legale: tamen secluso damno emergenti, aut lucrecessante, non videtur via mutui pro maiori pretio, quam sit eius pretium legale, posse mutuari. Quod si hoc ita esse conceditur, pari ratione fatendum est bracteam argenti, quae, vt merx, minoris valet, non posse pro pretio in pecunia correspondenti valori graduum eius mutuari. Sicut iniustum esse reputant Nauarrus, & Metina Salmanticensis mutuare triticum reddendum pretio taxae, cum iam communiter in foro minoris veneat, quam taxa: ergo pari ratione illicitum est reputandum mutuare massam argenteam: pro quota pecuniae eius taxae: & valori legali correspondente, quando in foro communi, vt merx, minoris emitur.

Questio.

¶ Sed quid, vtrum ratione cambij veluti minuti & permutationis possit talis contractus licere. Quo quaestioni fiat satis statuitur. Secunda conclusio probabile est, ac defensabile, quod si nulla habeatur ratio dilationis temporis per viam permutationis, & cambij veluti minuti licitum sit cambire, & permutare massam, seu bracteam argenteam pro pecunia aequivalenti valori graduum argenti in massa conflati, vt in tali pecunia aequivalenti soluantur. Haec conclusio quoniam ad quaestionem est responsiva pluribus rationibus apparentibus a me in secunda parte primi to-

mi nostri Instructorij, cap. 515. corroboratur, quas breuitatis causa lectorem illuc remittendo consulto missas facimus, probando eam primo ex illa Aristotelica maxima, scilicet, quaecumque sunt aequalia vni tertio, sunt aequalia inter se: sed ista massa argentea secundum suos gradus aequiualeat, verbi gratia, merci valenti 20. aureos, & 20. aurei aequiualent illi merci: ergo 20. aurei, & ista massa argentea aequiualent inter se, ergo si aequiualent inter se, poterit massa ista cambiri pro ista pecunia 20. aureorum aequiualentium gradibus massae, qui aequiualebant merci pretij 20. aureorum. Vide ibi alias satis apparentes rationes, quae licet hanc conclusionem probabilem reddant, tamen insurgunt contra eam valida argumenta. Quorum primum ortum habet ex doctrina Metinae in sua instruct. fol. 14. pag. 2. vbi ait, quod si triticum foro currenti communiter minus valeat, quam pragmaticae taxa, non potest pretio credito vendi ad pretium taxae: quia tunc (inquit) iustum eius pretium non est pretium taxae, sed pretium fori communiter currens, quod est minus: ergo etiam non licebit permutare massam argenti (quando in foro communi minoris emitur) pro pretio eius legali, quod est maius, quia tunc iustum eius pretium non erit pretium legale taxatum iuxta suos gradus: sed pretium iustum talis permutationis erit, vt communiter emitur, & venditur in foro, quod est minus. Profecto licet argumentum hoc prematur, sed in promptu est solutio, negando consequentiam (licet concedamus antecedens Metinae) quia non nihil discriminis inesse video inter casum antecedentis & inter casum illatum in consequenti. Quia triticum ad instar aliarum mercium, quae lege taxantur, est praetaxatum hac sola intentione, ne ascendat in pretio venditor tritici plusquam taxa praescribit. At vero taxa legalis, qua bractea, vel massa argentea praetaxatur iuxta gradus sui argenti, non est taxa, qua taxatur in ratione mercis (quod singulari animaduersione dignum est) sed taxatur, vt moneta, siue vt numisma, vt scilicet, pretium legale possit esse rerum, quae emuntur, taxaturque sic non cum sola intentione ne talis bractea pro maiori pretio quam sit eius pretium legale accipiatur, sed cum intentione qua intendit legislator, id est, rex in ista taxatione, scilicet, vt in tali eius pretio taxato venditor mercium pro mercibus a se venditis cogatur eam bracteam acceptare, maxime si in his argenteis bracteis acceptauit sibi solui, & sic coguntur acceptare in noua Hispania per

Patet ex Aristotile.

Arg. 1. ex Metin.

Solutio.

per iudices ipsi mercium venditores. Sicut, quia etiam numus argenteus prætaxatus est lege ad tot dipondia, in foro interiori in tali valore acceptandus est à venditore mercium, & non in minori, si solvantur sibi merces in argenteis. ¶ Item etiam, quia taxatur bractea argentea ut moneta, & quia ut sic habet pretium fixum, ideo non desinit esse iustum, licet minoris in foro valeat, ut mercimonium. Secus autem est de tritico, quod solum taxatur in ratione mercis: quare eius pretium non est ad id fixum, quin mutari possit, ut si communiter minoris in foro veniat. Et quia taxa hæc tritici facta, est non ut non descendatur à venditoribus in pretio: sed ne ascendatur. At taxa bractearum argentearum ideo facta est, ut quatenus numisma, neque pro maiori pretio daretur, neque pro minori acciperetur in ordine ad venditiones, & emptiones aliarum rerum: non tamen sub illa taxa contineretur quatenus merx est, sicut etiam taxa legalis pecunie currit in ordine ad contractus alios, non tamen in ordine ad cambia, ubi aliunde pretium eius sumitur, scilicet ex abundantia, vel penuria pecunie in diuersis locis.

Solutio. 2. ¶ Secundum argumentum apparens aduerians conclusioni est, quia in ista permutatione, ubi permutatur massa argentea pro pecunia æquivalenti eius gradibus, pecunia, quæ redditur est pretium ex natura sua: sed ista massa argentea, quæ datur pro illa pecunia, datur ut mercimonium, quia, ut emitur, non est taxatum eius pretium, sed tantum eius pretium est taxatum, quatenus pretium est rerum, quæ per ipsam massam argenteam emuntur: ergo si traditur ista massa argentea ut merx, cum ut sic in ratione mercis minus valeat, videtur non debeat commutari pro pretio, quod ut numisma valet: nisi forte in casu, quo pretium inventum de præsentibus, pro quo venditur in ratione mercis, æquivalere pretio, quod valet, ut numisma.

Solutio. ¶ Argumentum hoc licet aliquantulum urgeat, sed sufficienter soluitur, dum dicitur ad id ex mente Soti in materia de cambijs dicentis, quod in venditione consideratur pecunia, ut legale pretium, at in cambijs, & permutatione, ubi una res pro alia permutatur, utraque se habet, ut pretium alterius ad inuicem: quia non est maior ratio, quod una sit pretium alterius, quam altera. Quare negatur minor, scilicet, quod in ista permutatione, ubi datur massa argentea pro pecunia argentea, tradatur ut mercimonium: sed potius traditur ut pretium: quare pro suo pretio legali potest

commutari: Sed iam tandem admonuimus lectorem: sed & nunc denuò admonitum esse volumus, hunc contractum permutationis fore licitum, si nulla habeatur ratio dilationis temporis. Quia aliàs, si hæc haberetur, convinceretur permutans sic bracteam ratione mutui virtualis: velle alium grauare, aut lucrum reportare, quod ratione mutui non licet: quia esset usura secundum Sotum. ¶ Nō me latet Garciam de contractibus, lib. 2. cap. 7. pag. 25. pro probabili tenere cum aliquibus limitationibus, scilicet, pecuniam auream in ordine ad eius usum principalem, ut scilicet est pretium in ordine ad venditiones, & emptiones, & ad debita soluenda posse pluris æstimari, quam eius legalis taxa, sicut communiter in ordine ad cambia minuta pluris æstimatur. Et idem est eadem ratione de bractea argentea, cuius in ordine ad emptiones, & venditiones, & debita soluenda in noua Hispania taxatus est valor: Sed quia sententiam oppositam, quæ est Soti lib. 6. de iust. & iur. q. 9. & Nauarri in commentario de cambijs. 51. 52. & Caietani in opusculo de cambijs, cap. 1. & 6. probabilior esse æstimat, ut re vera probabilior est, ideo de utroque, tam de pecunia aurea, quam de bracteis argenteis tenendum est in ordine ad emptiones, & venditiones, ac ad debita soluenda non maioris esse æstimanda ab emptore cum eis soluente merces, vel à debitore eas tradente in debiti solutionem: etiã si quia alijs caret pecunijs, in aureis pecunijs hæc debita habeat necesse soluere: non sunt (inquam) magis, vel minus utraque æstimanda, quam sua pretia legalia valent. Unde confectarium est, quod si ego creditori meo. 25. argenteorum debitor essem, non ei facerem satis iuxta hanc Soti, & Nauarri, & Caiet. opinionem, si aureum duplonem (qui cum iuxta eius taxam legalem solum. 22. argenteos valeat: tamen iuxta æstimationem vulgarem câbij pro. 25. argenteis solet cambiari) pro debiti viginti quinque argenteorum soluum ei. Quod tamen secundum Garciam iuxta aliam non tam probabilem opinionem probabiliter posset fieri cum hac limitatione duplici, scilicet, dum debitor creditorem inuitum nõ cogat in pecunia aurea, scilicet in tali duplone suscipere solutionem. Secundò dum licet non suppetat sibi alia pecunia, nisi aurea scilicet duplones tantum ad soluendum, creditorem non cogat in debiti solutionem suscipere duplonem eo pretio maiori, quo vulgari-ter solet cambiari: sed solum eo pretio legali, quod per taxam regiam valet. Sed de his satis,

Nota

Duplex opinio.

tis,

tis, quia potius ad materiam cambiorum attinent.

Questio. ¶ Cæterum interim, quia ad materiam vèditionis, & ad pretium legale, de quo nunc agimus, alludit hæc quæstio, vtrum coronæ, & ducati aurei minuto cambio pluris cambiari, & permutari possint, quàm iuxta legalem taxam valeant, breuiter nunc ad eam dicimus aliàs in suo proprio loco de cambijs latius dicemus. **Dictum. 1.** ¶ Primò cum Nauarro in additionibus, quæ tam duplones aurei, quam etiam moneta maioris gradus, vendi possunt pluris, quàm sit eorum legale pretium per legem taxatum à rege propter speciales commoditates, quas se cum afferunt, scilicet ad deaurandum, ad medicandum, cor lætificandum. Tum etià, quia faciliores sunt custoditu, & asportatu, tū etià id licet propter vnus pecuniæ penuriam, & abundantiam alterius, & quia nulla vrgente necessitate, sed interdum solum ad quæstum hæc monetæ aureæ solitæ sunt inquiri ab emptoribus, quo illinc transferantur ad regna, vbi maioris veniunt, quia magis ibi valent.

Dictum. 2. ¶ Secundò dicimus cum Nauarro in commentario de cambijs, num. 19. Nequaquam verum esse, quod ab aliquibus asseritur, scilicet in his regnis vetitum esse, ne aliqua priuata persona aliquid super accipiat pro permutandis pecunijs. Tum, quia legem id interdicens non allegant. Tum, quia si aliquæ leges huius meninere, solum officium cambiatoris publicè priuata autoritate ab aliquo vsurpari prohibent, idque etiam interdicitur exteris naturalitatis regnorum Hispaniæ priuilegio gaudentibus. Tum, quia in libro pragmat. pragmatica. 129. bis, vel ter hoc ipsum repetit, scilicet, quòd id super accipere possit cambiator, vel quælibet alia persona, quæ has cambiauert monetas. ¶ Garcia quoque lococitato asseuerat hanc opinionem per communem vsu, & practicam probatæ gentis esse confirmatam, quæ nullo agitata scrupulo duplonem iuxta legem non valentem, nisi tantum viginti duo regalia, pro viginti quinque vel pro viginti sex solet cambiari: neque hoc sibi crimini tribuitur à confessoribus. ¶ Concludit ergo quòd consuetudo, quæ nunc generaliter viget permutandi pluris ducatos aureos, atq; coronas quàm taxa præscribit, eos excusat, qui tali consuetudine nixi ea vtuntur. Nascitur enim consuetudo hæc ex huius monetæ aureæ penuria, quæ cum sit tolerata & ab eo permilla, qui potis est (si velit) obistere, & transgressores punire, & à culpa, & à restitutione super accepti liberat. sam hinc

Prag. 124.

Sententia Garc.

corollarium Garcia infert, scilicet, quòd vbi tanta penuria numismatis aurei non esset, vel tempore, quo eius magna suppeteret copia, iam numisma aureum non pro maiori valore posset permutari, quam taxa legalis præstituit; nam tunc ea ratio deesset, propter quam rationabiliter introducta est permissio contraria. Sed an hoc corollarium Garcia sit omnino certum, ego non sum certus. Et licet ita interim tenendum sit, sed nõ transit sine difficultate: quia non solum permissio, sed consuetudo præterita inuecta efficisse potuit: quia interpret est legis, quod lex taxæ in ordine tantum ad venditiones, & emptiones, & debita soluenda vigeret, non autem in ordine ad cambia. Quare vendentes numisma aureum pro argenteo, veniente abundantia numisma tum aureorum, pluris permutando ea, seu vendendo facerent tunc forte contra pretiũ vulgare, vt merces sunt, quod tunc ratione super inductæ abundantia iure extenuaretur: non tamen agerèt cõtra pretium legale, eo quòd hoc pretium vulgare in ordine ad cambia pecuniarum non tollit.

¶ Infert secundò Garcia consentaneè quod ad supradicta fore dicendum de permutatione regalium Castellanorum, vbi eorum penuria laboraretur: sicut vsu euenit in insulis Mallorca, Menorca nuncupatis, alijsq; regionibus, vbi quia argenteorum Castellæ penuria subesset, iuste possent ibi pluris vendi, & cambiari, quam sit eorum taxa legalis. Vide Mercatum de contract. lib. 2. cap. 2. vbi agens de coronarum aurearum venditione, licet fateatur aliquid posse super accipi etiam à priuata persona pro permutatione, qua suas coronas aureas permutat: inuehitur tamen ibi vehementer cõtra eum, quem vocat abusum merita ob iurgatione dignum eorum, qui cõbiunt coronas pro. 12. argenteis cum ipsæ nõ valeant iuxta æstimationem legalem, nisi decem argenteos, aureos quoque duplones ex lege æstimatedo pretio viginti duorum argenteorum pro viginti quinque argenteis permutant. ¶ Nos autem in hac parte ne alicuius reprehensionis sit locus, eam regulam generalem, quam obseruandam tradidimus in venditione aliarum rerum, scilicet obseruandum esse pretium communiter currens, quod etià abundantiam, vel penuriam rerum venaliũ, & modum vendendi solet attendere, & hic in permutatione coronarum aurearum, & duplonum pro argenteis obseruandam esse ducimus, nempe, vt iuxta maiorem abundantiam, vel penuriam horum numorum aureorum, & alias

Coro. Garcia nõ ita certum.

Moderatio asser-tionis Mercati.

& alias solitas obseruari circumstantias minuētes, vel augentes venditionis, vel permutationis eorum pretium, communi pretio & vulgari hic, & nunc communiter inuento commutentur, neque rigidum pretium de presenti communiter sic inuentum excedatur. Idemq; dicendum est de monetarum inferioris gradus metalli permutatione ad inuicem.

CAP. XIX. De casu Metinæ, et de pretio legali, et de officialibus iustitiæ, et tabellionibus illud non seruantibus: De stabularijs pluris vendentibus hordeum, et de senatoribus pluris vendentibus vinum populi: de contractu in fraudem taxæ: de argentarijs ratione mixturæ extenuatibus pondus auri, vel argentei.

Questio.

Praterea nequid intactum prætereamus, quod ad hanc materiam prætij legalis spectare videatur: & illam quæstionem hunc accerere lubet, cuius meminit Metina in sua instructione, folio. 142. circa regulam. 4. Verbi gratia, si quis priuatus homo, dum penuria subest tritici tot modios habet tritici, & cum purgatum purumque sit sibi triticum, valde enim glebulas terræ immiscet in ea quantitate tantum sine qua aliorum triticum non solet inueniri, neque vendi, an ad prætij taxæ possit eos modios tritici diuendere? Apparet namque id non licere: quia prætij taxæ mercibus non vitiatas, aut deprauatis non respondet, sed sinceris, & sanis (vt supradictum est) at modij hi tritici deprauati sunt per mixturam glebularum, quod cresceret in quantitate, ac per consequens in valore: ergo eos modios prætij taxæ vendere non licet. ¶ Verum Metina ibi proponens hunc casum, sic sufficienter sibi visus est illum dissoluisse, dicens, non nihil esse discriminis inter casum, quo eos tritici modios venditor vendit cum glebulis terræ, cum quibus ordinariè ex area, & messe solitum est colligi, quia hic nihil machinatur fraudis, quia suum triticum prout auctor naturæ illud produxit venale exponit & inter casum præfactum in quæstione. Quia in casu quæstionis, vbi tritico iam repurgato immiscetur aliquid terræ fraude vsus est venditor, quare contractum inualidum esse ait, tenerique talis tritici venditorem resarcire damnum obueniens emptori.

Moderata Respons.

¶ At profectò licet apud me Metinæ autoritas magni momēti sit, tamē eius sentētia in hoc casu parū grata est. Quia licet libētē ei cōcedā primum casum fraude carere, & in secundo casu non sine fraude illam interueni-

se nouam terræ mixturam: sed cum fraus hæc non imminuat, vel augeat valorē iustum tritici, non video quomodo inducat reatum aliquis restitutionis. Et quò veritas patentius innotescat: sic coarguo istam assertionem Metinæ. Si alius agricola, quale triticum solet recondi ex area communiter, cū aliquibus glebulis terræ non immixtis ex industria, sed ex solo areæ contractis vendat prætij taxæ non iniuste facit, sed tritici huius bonitas, & conditio est æqualis bonitati, & qualitati tritici, quæ cum antea esset purissimum ultra ordinariā puritatem, aliquid glebularum ei admixtum est in ea tantum quantitate, qua solet ex area colligi, & in ea tantum mixtura, qua illud, quod communiter venditur ad taxam, solet communiter inueniri: quia (vt supponimus) mixtura illa non effecit illud deterius, quam aliud triticum sic solitum colligi ex area, & sic communiter vendi: ergo nulla inæqualitas est eodem pretio taxæ seu communi (si non extet taxa) illud diuendere, sicut valet aliud triticum tantumdem, & communiter impurū à terra, & patet denique, quia potuit hic agricola à principio non tantoperè triticum suū repurgasse: sed vendere illud cum mixtura ordinaria, quæ reliquum solitum est communiter vendi: ergo si ultra solitam illud expurgauerat in eo gradu, quo triticum nouitū profusa mensa iterum, atque iterum cribratum, & summè repurgatum solet committi in olé-dino: si pœnitens de facto eas immisceat glebulas, quas extra assuetum subtraxerat triticum nimis cribrando (vt hoc latius patet in nostri instructorij primo tomo. 2. parte. c. 42.) poterit illud pretio taxæ venundare.

Questio:

¶ Porro quia de pretio legali captum est agi, quod etiam ministri iustitiæ circa sibi taxata stipendia tenentur, non transgredi, de tabellionibus causantibus sibi minuta stipendia pro suis functionibus esse prætaxata quæritur, an hæc ratione possint legalem excedere taxam. Verum quia in confesso est omnibus, quod taxa legalis eis præscripta est ratio nabilis, & iuxta qualitatem conditionem que temporum moderata (quòcirca iusta esse præsumitur) idèò in conscientia ab eis necessaria est obseruatu. Mercatus autem in suo libro de contractibus licet hoc concedat, tamen ausus fuit dicere, quòd tabelliones, quando importunis precibus inducuntur ad noctes durandas insomnes, ad quod non tenebantur & plus solito debitoque coguntur laborare quando ceterius debito tempore transumptum ex originali processu transferentes tra-

dan-

*Affertum
Mercati
rationabi-
le.*

dant expeditum parti possunt pro hoc extra ordinario labore subeundo aliquid extraordinarij stipendij plus accipere. Neque hoc Mercati assertum irrationabile videtur: quia hic anxius, & extraordinarius labor assumitur, per quem tabellio maciem contrahit, & suo defraudat genio: ideo, si aliquid accipiat non illicitum erit ei dummodo pro exhibenda scriptura continenti duas plicas papyreas intra tres dies post requisitionem partis, vel si fuerit maior intra octo dies nihil supra taxam accipiat: quia hic (vt mihi videtur) ratio Mercati non currit. Nam in pragmaticis, cap. 4. l. 2003. cauetur sub poena reficiendi damnum parti, vt intra tale tempus eas scripturas exhibere parti teneatur.

¶ Possent tamen tabellio, si causa conficiendi scripturam ab ea civitate, vel loco, vel eius suburbijs, vbi commoratur, per distantiam trium leucarum profecturus est foras, vltra taxam scripturae accipere pro itinere trium primarum leucarum. 40. dipondia, quod si pro ea conficienda vltra id spatij progressurus sit: poterit pro singulis diebus. 4. dipondia exigere, siue ad instantiam vnus, vel plurium proficiscatur, & non plus: sic namq; habetur in pragmaticis, cap. 8. ¶ Illud verò, quod Mercatus sibi superaddit, scilicet, quod loco strenuarum post obtentam victoriam litis, à parte tabellioni aliquid licet superaccipere, quia legi Hispaniae repugnare videtur, non aulim tã audacter concedere. Nam pragmatica regine Isabelis Compluti edita, anno. 1503. l. 2004. decernitur, vt tabellio publicus, quidquid stipendij acceperit in parte posteriori patete scripturae, vel processus superscribat: & quod vltra sibi consignata, & taxata stipendia plus aliquid quouis colore, neque exigere, neque recipere possit.

Questio.

¶ Præterea dubitari ab aliquibus poterit, an stabularij hordeum minutim vendentes hospitiibus ad sua hospitia, & diuersoria declinantibus, pro suis iumentis possint illud illis diuendere maiori pretio, quam taxa, aut quam sit communiter currens in foro illius populi. Neque immerito de hoc hic controuertimus. Tum, quia inhumanum videtur, & contra ius canonicum, quod carius vendatur necessaria hospitiibus, quam oppidanis, & conciuibus. Tum, quia à taxa communi pretij hordei præstituta per legem seruanda, non videntur fore exceptandi stabularij, nisi per eam expressè sint excepti.

Dictum. 1.

¶ Igitur expedituri quaestionem, dicimus primo, quod in casu, quo taxa hordei legalis

non esset: si iuxta taxam sibi assuetam præfigi in particulari per ministrum iustitiæ ad hoc habentem authoritatem (quæ taxa particularis Hispanicè, aranzel vocatur) venderent hospitibus, dum talis taxa modicum excederet pretium commune, quo hordeum venditur (sic minutim, vt ipsi vendunt) in populo, nõ esset illis crimini tribuendum. Tum, quia cù hoc fiat authoritate iustitiæ præsumitur dolus abesse iuxta regulam iuris. 24. scilicet, q̄ quis mandata facit iudicis dolo facere non videtur. Tum, quia sua industria & obligationi habendi in suis diuersorijs aliunde coportata hordeum pro hospitum iumentis, vt illud inueniant in promptu, & ad manum ne diuagentur per vicos, & plateas illud quaeritando cum dispendio bestiarum, quæ statim vt exonerantur in diuersorio hordei appetunt pabulum, quia id illis conceditur in recopilatione noua. Secus autem esset in hoc casu, si talis iustitiæ officarius conficiens taxam contemplatione stabularij, vel ab illo muneribus subornatus plus æquo, vel aliter augeret pretium. ¶ Secundo dicimus: quod vbi taxa pragmatica pro faneca hordei esset introducta, si stabularij non habito respectu ad illam, hordei modios pluris diuenderent, quam valerent ad rationem taxæ, non viderentur liberi à culpa & restitutione, nisi in tribus casibus. Primo, quando expressè exciperentur à custodia taxæ per ipsam legem taxæ. Secundo, quando vsus communis scitus, & dissimulatus per rectores generales, & gubernatores prouinciarum transgressionem taxæ legalis hordei in stabularijs non punientes, induxisset contrarium. Tertio, quando iuxta pragmaticam tales stabularij aliunde ex alijs oppidis, vbi eius suppeteret copia, pro prouisione hospitibus ne desit in suis diuersorijs illud suis expensis ad sua diuersoria importarunt. Nam in his tribus casibus possent aliquid moderatum plus accipere, quam diffinisset pragmatica taxa. Non tamen adhuc (vt prædiximus ex mente Bartoli in. l. si publicanus. §. fin. ff. de public.) Sufficeret tolerantia particularium iudicum vnus cuiusq; oppidi. Sed iam in recopilat. legum cõceditur eis aliquid plus accipere.

Dictum. 2.

¶ Vtrum contractus in fraudem taxæ initus censendus sit ille contractus, quo quis rei publicæ sui oppidi ea lege, & pacto mutauit quingentos aureos, vt insumerentur in triticum diuendum in pane cocto ad expensas, & lucrum ipsius mutuantis. Questio est, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus

Questio.

Respons. bus conscientiæ, quæst. 106. Respondendū est ergo iuxta mentem eius, id quidem contra pragmaticam taxæ tritici fuisse intentatū singulari vaficie, qua ipse mutuator, scilicet Petrus videns se non tutè posse emere triticū ad diuendendum id in pane costo in locis illis finitimis pretio superexcedenti taxā: quia non erat ex officio pistor electus, cui id est licitum, quod cæteris est vetitum; iuxta pragmaticam, has thecnas excogitauit (vt manu aliena efficeret, quod propria conficere non erat datum,) scilicet mutuari senatui populi suam pecuniā cum conditionē prædictā.

¶ Quia talis neque ratione mutui, neque ratione lucri cessantis, quia neque tale lucrum intendebatur, neque de eo mutuanis senatui fecit mentionem, neque ratione alicuius contractus societatis mixti cum conductione, & locatione operarum (quia nihil huiusmodi in mentionem tunc illis venit) neque de hoc actum est, neque conditiones ad hoc prærequisit; intercessere, quarum vna est, quod periculum, & lucrū æqualiter cædat socijs equales sortes ponentibus, & quarū alia est, quod iustitia, & æquitas seruetur in pretio exponētis labores, & expensas) potuit lucrum id reportare. Quocirca conuincitur per illam vaficiem commissam contra pragmaticam taxæ tritici molitus fuisse id lucri expiscari. Quare licet sic mutuando insigni beneficio profecutus sit populum: non tamen euadit labē vsuræ, si ratione huius mutui, & impensi beneficii illud velit referre lucrum.

Questio. ¶ Tam verò, quia de taxa pretij captum est agi, illa quæstio & ab hoc loco non est extranea, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ. quæst. 8. Ea scilicet est, vtrum culpæ sit dandum, quod fit à senatoribus populorum. Hi nanq; carius taxant panem, & vinum à se, & à conuecinis sui populi diuendendum, quam venderetur ab hæc victualia asportantibus aliunde à foris ex alijs populis, si tempore, quo sua in suo populo prius veneunt, permitterentur ea importare & diuendere. Quæritur ergo an id fiat licitè. Breuiter ergo dicendum esse videtur, hoc nõ apparere illicitum, si ex eo quod sic fiat maius est emolumentum commune, quod inde redundat in populum, quam sit id detrimenti, quod inde capiunt pauperes populi, aliàs secus. Circa quæstionem consulendos ait Corduba ibi Gabrielem in. 4. dist. 15. q. 10. not. 7. & dubio. 2. & Syluest. titul. emptio. q. 5. q. 6. & q. 9. & q. 10. 11. 12. & iuramentum. 4. q. 2. in fine, & Nauar. in Sum. cap. 23. nu. 92.

Respons.

Et quia quæstio dependet ex facto, exacta examinatione discernendum venit hoc factum, an magis vergat in commodum commune populi, quam in detrimentum pauperum, populi: quod si adhuc in ancipiti esset res, tunc consuetudo introducta prævaleret. Sicq; fertur respondisse Doctor Metina Complutensis:

¶ Præterea, licet quæstio hæc ad deceptionem, quæ contingit in emptione circa merces viciatas reduci posset, sed, quia agitur de extenuatione legitimi ponderis auri, vel argenti ratione mixturæ extraneæ materiæ in rebus fabricatis ex auro, & argento, vt in vasis argenteis, vel aureis, & quia pondus auri, & argenti quædam veluti taxa est eius, & illius quantitatis veluti mensura: ideo ad hunc locum eam aduocasse non erit prorsus alienū. Quæritur ergo, an aurifices licitè ad auri pòdus vendant eam ligam, seu mixturam alterius metalli, siuè materiæ, quam auro immiscerent ad compactiones, seu iuncturas operis sui conficiendas. Nam videtur id eis nequam licere, quia integre sui operis in mercedè accipientes mixturam illam non subtrahunt à pòdere vasis aurei, vel argentei à se confecti. Quæstio est, cuius meminit Corduba in suo tractatu de casibus conscientiæ: quæst. 80. Quocirca iuxta mentem eius dicendum videtur ad hoc, quod si sine fraude huiusmodi argentarij solum immiscerent alterius materiæ ligamen pro iuncturis vasis conglutinandis iuxta suam artem necessariam, possunt sui laboris integram recipere mercedem, non còputando pondus ligæ, vel mixtæ materiæ alterius in sui laboris stipendio, propter apparentes rationes: Quia dum ad hunc vsu parum miscetur alterius metalli inferioris iuxta artem, dum est necessarium, id in partem pretij iusti ipsis argentarijs videtur impendi secundum communem æstimationem. Tum, quia in cæteris artificialibus mixturis, aut còfectionibus id accidit esse licitum. Nam faber ferrarius in ferruratione, & compactione ferri cum ferro solitus est immiscere puluerem arenæ: & pharmacopola in còfectionibus medicinalibus interdum necessario immiscet aquam naturalem, aliasuè materias ferè nullius pretij, vt melius fiat earum temperamentum, & sic in concoctione vini, quo commodius fiat, aliquid aque solet superinfundi: caldarium quoq; artifices ad iuncturas conficiendas, vel ad temperamentum operis sui, ferrum soliti sunt coniungere: & tamen hi has mixturas necessarias faci-

Questio.

Argum.

Dictum. 1.

cienter

cientes pro his mixturis nihil demunt de solio pretio.

Dictum. 2.

¶ Dicitur autem secundò, quòd tales argētarij si plus extraneæ materiæ, aut metalli inferioris immisceant in suis operibus argēteis, vel aureis, quàm secundum regulam suæ artis sit opus miscere: tunc id non caret culpa mortali, nisi modica admixta materia à culpa excuset lætali, & sicut non sunt liberi in hoc casu à culpa, neq; à restitutione. ¶ Ex quo infertur ibi corollarie à Corduba, quòd si verum est, quòd refertur, scilicet aliquos argentarios solitos esse cum pondere. 7. regaliū argenti immiscere in iuncturis operis conficiendi pondus trium argenteorum, vel eo plus in ære, vel in alia extranea materia ad ligaturam: si huiusmodi artifices nihil demunt hæc de causa de pretio sui laboris, vel si nihil remittunt de aliis sibi soluendo pretio, genus est fallaciæ, in quo, neque etiam tacite, sicut neq; in vitium occultum ab eumentibus talia consentitur: & quia potissime vbi interuenit opus aureum, non modicum ex hoc detrimentum obuenire solet: idèd cum notabilis quantitas venditioni exponitur, tenentur argētarij, vel patefacere pondus extraneæ mixturæ, vel id subducere à pretio facturæ, alioquin culpa mortali non carent, neque liberabuntur à restitutione ultra iustum accepti.

Corol.

C A P. XX. De macellario qui pretio taxæ carnes deteriores vendit de defraudantibus infidelibus in taxa ponderis vel mensuræ: an domini vilioris gallinas à vassallis emere possint: an vitigalia emens in summa taxa ea exigere possit: an ultra taxam stipendiari possit senator iturus ad curiam.

¶ Ratione à ne aliqua quæstio, quæ ad materiam taxæ, vel ponderis rerum venalium attinet, de qua iam ex magna parte egimus prætereatur, operè pretiū fore duximus, & hic alias minutiores quæstiones ad hanc materiā alludentes sub breuitate transcurrere. ¶ Expendièda ergo venit hic primò illa quæstio, cuius meminit Cord. in tract. de casu. cōsc. q. 9. vbi de macellario agit, qui cū populo cōuenit de exhibendo populo in macello carnes arietū castratorū venales pro certa pretij taxa. De quo querit, an si sub eadē pretij taxa intermiscet morticinas carnes, vel carnes arietū incastratorū in macello suppeditat, reus ob hoc fiat alicuius restitutionis. Cui quæstioni, quia non magnā facessit difficultatē, præsertim est responsio affirmatiua, scilicet, quod is restitutionis obligatione tenetur. Neq; enim debuit

Quæstio.

Respons.

in castratos arietes, quorū nō tāti æstimantur carnes in macello diuendere eo pretio taxæ, qua castratorū carnes subministrare populo pollicitus est. Imò, si hinc aliquid nocenti circa salutē populariū subcreuisset in populo & id dāni reparare teneretur. Ultra restitutionem, quā tenetur facere, eò quòd carnes incastratorum minus valētes pretio taxæ pro castratis facturæ vendidit. Sicut neq; à restitutione immunis est, qui mixtum aquæ vinū, vel id quòd est vitiosum pro sano, & incorrupto diuendit. Igitur damnum hinc passis restituendum est à macellario, si quibus debetur, & quantum innotescere possit, quòd si id constare nequeat, pauperibus populi restituendū erit: & quo securus consciētæ suæ securitati magis consulat pro eo, de quo adhuc remanet incertus compositionis bullam assumat. Pro quo facit Syluest. tit. emp. q. 19. 20. Metina Complutensis. de restit. q. 34. Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 3. artic. 2. Nauar. in Sum. cap. 23. nu. 87. 88.

¶ Porro huc aliquomodo accedere videtur & illa quæstio, vtrū cōtractus emptionis venditionis uè ineundo cū infidelibus, liceat eos in taxa numeri, aut pōderis, vel mensuræ circūuenire. Huius quoq; quæstionis meminit Corduba in tractatu de casibus consc. q. 96. ¶ Igitur responderetur primò, non licere Christianicis negotiantibus cum infidelibus eos in numero, pondere, mensura, taxaq; pretij mercium, quas illis vendunt decipere. Nō enim hoc contingeret fieri sine peccato, neq; sine restitutionis noxa: siue tales Pagani hanc fraudem passi de his essent, qui in re cognitionem alicuius subiectionis, aut fæderis principibus Christianis tributa præstarent, siue de his, qui terras Christianorum à se occupatas incolunt, siue non. ¶ Et idem profus dicendum est de manifestatione mercium, quas illuc ad infideles venales transfuerent. Non enim possunt eas causa defraudandi principes infideles in debitis sibi vectigalibus Christianicis occultare. Quia quamuis terras quæ olim fuere Christianorū inuaserint, tamen earum dominium non ad singulares mercatores cum huiusmodi infidelibus negotiantes attinet: sed ad dispositionem eorum Christianorum principum, quibus eas recuperandi terras cura incumbit, spectat. Quare, nisi huiusmodi principum, aut Papæ interueniente authoritate publica non licet mercatoribus hac ratione eos occultando merces, suis debitis tributis defraudare, præsertim eos infideles principes, qui in alicuius

Quæstio.

*Respons.
Dictum. 1.*

cuius subiectionis professionem (vt prædiximus) aliquid tributi, parias, Hispanicè dicti pendunt principibus Christianis, quia iam cū auctoritate, seu ratificatione talium christiano-
 norum principum eas leges vectigalium videntur edidisse. ¶ Cæterum infideles siue sint soluentes tributa recognitionis nobis, siue non, siue terrarum nostrarum præoccupatores sint, aut non, imponere, & mensura, & taxa nõ posse licite defraudari à nobis, ideo diximus, iuxta responsum Metinæ Complutensis, quia sua particulari industria, & labori debetur pretium iustum taxæ, quod siue pro suis mercibus recipiunt, siue quod pro mercibus emptis à mercatoribus Christianis eis impediunt. Quocirca in taxa, numero, pondere, & mensura, infideles hi indemnes sunt seruandi.

¶ Secundo, & ultimò dicimus, quod si infideles de eo numero sint, qui neq; nobis infesti sunt, neque terras Christianorum inuauerunt, hos neque auctoritate cuiusuis principis Christiani, neque auctoritate Pape, possumus in suis tributis defraudare: quia neq; domino suarum rerum priuare. Ita Sotus in. 4. sent. ita Victoria in relectione de Indis: ita Corduba in suo quæstionario lib. 1. q. 57.

Questio. ¶ Insuper non parum huic materiæ coheret & illa quæstio, vtrum vassalli teneantur vendere dominis suis gallinas, capreolos, certo pretio taxæ à dominis præfixo minori, quam par erat: sicut Garcia lib. 1. de contractibus ca. 13. pag. 372. refert vsu sic venire Valentia regno, vbi tali pretio has merces coguntur diuendere vassalli prædicta. Subterfugere autem videtur Garcia ibi super hoc suam edicere sententiam. Solum etenim hanc coactionem, qua coguntur ad istam taxam diuendere prædicta, an iusta sit, vel iniusta examinandam relinquit his, quibus magis constat de origine, vnde obligatio vendendi dominis prædicta tam infimo pretio ortum traxit. Nam, ait, rem esse, quæ apud se sicut & apud alios suspitione laborat. Quocirca consulendum esse ait fratri Antonium Cordubensem in tractatu de casibus conscientia q. 114: vbi in dubiũ reuocat vtrum dñi ex suis populis gallinas sibi pro sua mēsa assumere possint venales infra medietatē iusti pretij, cum sic eas à vassallis emisse ab immemoriali sit in vsu.

Dictum. i. ¶ Igitur iuxta mentem Cordubæ ibi, cui accedimus, quia cordatè loquitur, dicimus ad quæstionem primò, quod si talis vsus tam vili pretio emendi gallinas fundarūt domini in solo contractu emptionis, vel venditionis, licet instruct. Negot.

quet hoc, & contra iustitiam esse, & obligatidne restituendi eos teneri. Sed quia forte talis vsus ex contractu mixto & emptionis, & venditione, & ex remissione debiti tributi initium habuit, ideo distinctione est opus: ¶ Dicimus ergo secundò, quod si vassalli ea iura, & redditus, quæ secundum leges dominis sunt debita, sufficienter implent ea iura illis integræ soluendo, tunc talis contractus siue tantum simpliciter contractus emptionis, & venditionis sit, siue mixtus esse dicatur, iniustitia non caret: quare defectum pretij iusti gallinarum restituere domini tenentur iuxta temporum, quod eas receperunt, & recipiunt valore. Et huius refectionis pretij faciendi propria est ratio: quia si meram emptionem, & venditionem ibi interuenire dicamus, notabilis quoque ibi in pretio gallinarum interfuit defraudatio. Si autem mixtum prædictum contractum ibi constat esse inter dominos, & vassallos dicamus adhuc titulo tributi, vel seruitij debiti remissi talis defectus pretij iusti gallinarum nõ potest iustificari. Quia postquam (vt ita esse præmisi-
 mus) vassalli omnia iusta onera, & tributa debita dominis exactè adimplent ea illis soluendo, conuincuntur domini in emptione prædicta gallinarum id subtraxisse à debito pretio pro illis, quo minoris eas emerunt à vassallis. Non autem ad id persuadendum coniectura deest probabilis. Nam quantum coniectare licet antiquis temporibus, videntur gallinæ in illo pretio vili, scilicet: 10. dipondiorum venales constituisse, tuncque verisimile est dominum cum vassallis conuenisse de exhibendis sibi gallinis venalibus pro tali pretio ad suam mensam: cūque post hoc earum creuerit pretium, proportionabiliter auxisse earum pretium credibile est. Cùm ergo nunc gallinæ in pretio iam ascenderint: sequitur etiam à domino vassallorum necessariò augendum esse pretium: si cut necessariò à vassallis eas vendentibus diminuendum erat si nunc in pretio descēdissent. Accedit ad hoc, & aliud non mediocriter indigium, & quidem est fama, communisque æstimatio, quæ apud omnes habetur, scilicet, redditus, iuraque solita præstari à vassallis ad illud augmentum nunc peruenisse, quale hætenus non fuit, & ultra quam par esset: accedente præsertim illa obligatione maiori, qua astringitur dominus subditorum indigentibus suppetias ferre. Nam cæteris paribus magis suis, quam alienis tenetur conferre elemosinam, quocirca expediret, ne ad rigorem sua tributa à subditis erigeret. Neque talis dominus in hac emptione gallinarum
 E. tara

tam tenyi pretio, & vili, titulo præscriptionis se tutari potest, cum iniusta præscriptio fuerit, neque bona fide suffulta:

*Tertium di-
am.*

¶ Præterea tertio dicimus, quod si redditus, & iura quæ dominus de facto à suis subditis exigit, minora sint, quam sint ea tributa, & iura debita, quæ iuxta leges posset ab eis exigere; tunc eam quotam, quam remittit de debitis sibi tributis, potest à pretio iusto gallinarum à se soluendo demere, iuxta quotam partis remissæ tributorum, de gallinarum sibi venditarum pretio communiter currenti aliquid subtrahendo vassallis. Non enim in hoc casu dominus minoris sic emendo, delinquit, aut vlli restitutioni subijcitur, cum contractus mixtus emptionis, & venditionis ex vna parte, & ex relaxatione debiti feruntur, aut tributis intercesserit ex alia. In hac sententiam consentiunt Doctores, sic referente Gabriele in. 4. dist. 15. q. 5. concl. 2. & 3. & 4.

Quest.

¶ Quia de taxa rerum venalium sermonem inuimus, non multum præpostere, & hic hæc ascita est quæstio, scilicet, an domini, qui pretio, vel dono, vel aliter obtinuerunt à rege suorum populorum vectigalia, ea exigere possint ad perpendicularum taxæ, id est, ex decem vnum, vt prescribit lex, cum rex neque modo, neque tempore, quo vectigalia contulit, vel vendidit ita in summo rigore exigat, aut exegerit. At quia Corduba, in tractatu de casibus conscientiarum, quæst. 115. & Sorus de iust. & iur. lib. 3. q. 6. circa hanc quæstionem discordes sunt, præmittam hic sententiam Cordubæ, dicturus tandem meam (si quidquam valet) sententiam. Igitur Corduba eius est sententiæ, scilicet, quod qui emptione, vel quocunque alio titulo hæc vectigalia pleno iure obtinuerunt a rege, perinde ac ea iura obtinet rex ad summum, scilicet, ex decem vnum exigendo, possunt ea percipere, dum hanc taxam non transcendunt. Neque obstat (inquit) quod rex indulgentior sit in suis vectigalibus exigendis; quia in re sua vnusquisque est moderator, & arbiter intra limites iustitiæ, & dum speciali lege non prohibetur. Neque obstat (ait) contra hoc indulgentia, qua rex indulsit regno per aliqua curricula annorum, ne vectigalia ad summum ascendant, vel in summo exigantur: quia hæc indulgentia non vergit in præiudicium aliorum dominorum, quibus ista vectigalia sunt debita. Sicque in facta contingentiā latam fuisse sententiam in regali consilio asseuerat Corduba.

*Senten. Cor-
dubæ.*

¶ At verò licet contra sententiam auctoritate regij consilij munitam mihi hic obloqui non sit cordis: sed res est quæ (vt in. 2. parte tomi primi mei Instructor. cap. 38. dixi) scrupulo non caret, quatenus attinet ad conscientiam, tum propter egregiam auctoritatem Soti tenentis contrarium, tum propter rationes valde æquitati consonas, quæ pro eo facere videtur. Primum, quia lex eatenus obligat, quatenus est vsu recepta: at lex ista vectigalium sic est vsu recepta; vt quota hæc non ad summum exigatur, sed infra summum se solet Rex cum regno componere, vt remissior fiat pensio, ac tolerabilior: quia vt bene ait Sotus, licet decima sit consignata, tamen, nisi vrgens necessitas regni illud postularer, nimis graue esset tributum hoc ad rigorem exigere. Vnde vsus rigorem huius quotæ vectigalium temperans non videtur esse tã indulgentia regia, quam vsus admissus à rege vt modificans, & interpretans legem. Nam & Victoria dixisse fertur, quod aliquod tributum contingit esse iustum, si solvatur secundum consuetudinem: quod tamen esset iniustum si solueretur secundum rigorem, & exemplificat in vectigalibus, id est, alcaualas. Ideo cū Rex non plus iuris in tales emptores iurium transtulerit, quam ipse rationabiliter haberet, neque voluit transferre, cuius argumentum est; quia si Rex cum ea vendidit, ad summum exigenda ea esse censeret, non tam moderato pretio, sed auctiori, & cariori illa vendidisset. Sequitur ergo in conscientia, huiusmodi iurium, id est, vectigalium emptores, vel aliter ea à rege affectos non posse illa ad summum, id est, ad quotam ex decem vnum exigere, & multo minus, qui ea non pleno iure obtinuerunt à rege, sed tantum vt eorum collectores. In quo vltimò nobis cū concordat Corduba. Alias verò satis efficaces rationes, quas in gratiam Soti in nostro Instructorio, loco citato attuli consultò hic misissas facio, consulens breuitati. Imò sic iuxta nostram sententiam diffinitur in Recopila. noua de quo infra rursus.

Senten. Soti.

Quest.

¶ Insuper & ad materiam de obseruanda taxa, & illa quæstio pertinere videtur, scilicet, si perstante lege regni decernente senatori ciuitatis eunti ad curiam ad negotia ciuitatis procuranda, non ampliora salaria fore suppeditanda, quam duodecim argenteorum pro singulis diebus, si vnus dumtaxat Senator adit, qui idoneus sit ad hoc munus magni momenti obeundum, qui tamen, quia non tam prospera valetur
dine

dine gaudet ad id muneris pro republica subeundum; compelli non potest, neque eo stipendio duodecim argenteorum; quod pro sano sufficeret; ipse quia valetudinaris est sustentari potest, an huic plus ceteris in hac functione bonum commune rei publicae promoturo plus stipendij, quam legis taxa consignat, possit à senatu ciuitatis impendi: Quæstio est, cuius Corduba meminit in tractatu de casibus conscientiarum quæst. 81. A qua breuiter nos excutientes; ad mentem eius dicimus, posse quidem pro hoc senatorem hunc tam strenuum præ ceteris ad negotia reipublicae incurri aggerenda maiori stipendio, quam taxa sit ad id muneris à senatu ad curiam delegari: tum quia id in maius emolumentum cadit ciuitatis; quam si pro duplo pretio alijs personis id negotij esset demandatum. Neque ad hoc obsistit taxa legis, quæ intelligenda venit de senatore, cui etiam inuito id muneris imponi potest: quia illud suscipere tenetur; qualis non est senator hic non tanta valetudine fruens: quare hic pro maiori stipendio se conducere ad id poterit, sicut & alius particularis, & priuatus.

¶ Insuper in prædicto casu ad euitandas lites pretium maius taxæ, quod huic præstatur à senatoribus imbibere potest sine restitutionis noxa in alijs reipublicae sumptibus. Hoc autem licere conceditur, dum mendacia absint, & dum; si super hoc consultus fuit Rex, ad sic faciendum licentiam senatoribus non denegauerit: quia tunc, sicut & in omnibus casibus vbi constat intentio legislatoris seruanda est.

CAPIT. XXI. *Vtrum correctores ciuitatum præter salariam taxatum possint accipere assessorias. Taxatio arbitris commissa an sit seruanda. Taxationes rerum dotalium quando vilioris taxantur, vergunt in detrimentum creditorum mariti interdum.*

Quæst. **V**T cætera, quæ ad materiam de taxis attingunt, prosequamur, & hic hæc quæstio interserenda videtur, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiarum quæst. 110. scilicet. Vtrum correctores ciuitatum, populorumque gubernatores, ultra salariam sibi prætaxatum assessorias quoque sibi vendicare possint.

Arg. 1. ¶ Videtur autem quæstio hæc non admodum patens propter rationes, quæ nituntur in con-
Instruct. Negot.

tra. Nam primo obstat assessorijs assumendis à iudicibus; scilicet, quod habetur capitulum ab omni specie mali, de vita, & honestate cleri. & in l. lex iusta. ff. ad l. Iuliam. repetitum. & in capitulo statutum. §. nisi forsitan. in verbo moderatas. vbi dicitur, quod iudex ordinarius, & suus delegatus non possunt accipere expensas à partibus. Et glossa in dicto capitulo cum ab omni. in verbo propter expensas. ait, quod iudex delegatus ab ordinario, debet habere expensas à delegante. Ex quibus locis licet arguere assessorias (quæ sunt veluti expensæ pro inuisendis processibus à iudicibus ad sententiam proferendam eis collatæ à partibus) ab ipsis non fore assumendas.

¶ Item Secundo, peculiare regni leges assessorias sibi præoccupare iudices prohibent iuxta l. tertia titulo. 16. de Corregidores, in Ordinatione regali libro secundo, vbi inter dicitur correctores stipendiatos assessorias sibi assumere. Et l. 16. titu. 15. prætoribus ordinarijs præcipitur; quod dum eis consignata sunt salaria, eas assessorias non recipiant: sicut neque iurisperiti prætores eas exigere possunt: Idemque prorsus cauetur titulo. 26. de correctoribus, vbi indicitur pænâ restitutionis in quadruplum.

¶ Deinde Tertio, edictum regium taxarum aranzel Hispanicè nuncupatum, id veruissimè videtur, postquam ibi consignat stipendia iudicibus exoluenda pro actibus iudicialibus, & sententijs, vbi nihil meminit rex de assessorijs assumendis à iudicibus: Imò quamcumque consuetudinem recipiendi ultra ibi illis consignata stipendia reprobatur.

¶ Igitur responsuri ad quæstionem, statui-
mus hanc conclusionem: Iudices gubernatoresque non sufficienter stipendiatos in recompensam iusti sibi debiti salarii possunt sibi applicare assessorias, id est; quinque dipondia pro singulis folijs criminalis processus, & tria dipondia pro singulis folijs processus ciuilibus. Hæc est Cordubæ loco citato. Quæ ratione hac naturali fulcitur, quæ dicitur stipendium sufficiens consignandum esse reipublicæ ministro: est namque de bonis reipublice decenter alendus iuxta doctrinam Diuæ Thomæ in secundæ quodlibet. articulo octauo & 22. & quæst. 63. & habetur in authentico. Vt iudices sine quo suffragio. in principio. & facit textus in capite militare. 23. quæst. prima, & Archidiaconus in capit. non sanè. 14. quæst. 5. numero. 6.

¶ Accedit; & alia ratio, scilicet, quod re-

E 2 ¶ Ac

Resp.

Nota.

Arg. 2.

Argum. 3.

Conclus.

Ratio. 1.

gni leges hoc ipsum decernunt: sicut videre licet in regalibus Ordinationibus libro secundo, titulo de Corregidores. l. septima. Vbi cauetur, correctoribus ex proprijs bonis magistratus ciuitatis, id est, del consejo fore consignanda stipendia, quod si hæc bona desint, per contributionem inter particulares dispertendam. & ab vno quoque iuxta normam iustitiæ distributiua eis consignandam & solvendam, prouidenda fore eis stipendia.

Corol.

¶ Ex quo sequitur, illam permissionem, conuetudinemque recipiendi assessorias in aliquibus populis Ducis del Infantazgo, tanta antiquitate pollentem, cessasse in partem decentis stipendij, quod gubernatori impenditur, aut impendendum de iure est. Quod conijcere ex eo licet, quod habita ratione æstimationis assessoriarum, aliorumque actorum iudicialium, totum hinc resultans stipendium ad quotam triginta millia dipondiorum reduci constat: quod ferme tantundem est ac stipendium, quod illi impenditur à Duce prædicto. Vnde verisimile videtur, neque probabili caret præsumptione inter ipsum Ducem; eiusque terræ populos conuenisse, de tribuendis gubernatori à Duce triginta mille dipondijs, & de eidem gubernatori assessorijs, & alijs actibus iudicialibus persoluendis à populis, quæ alijs triginta mille dipondijs æquivalent, & eatenus sic conuenisse inter subditos, & dominum, quatenus gubernatori decens sufficiensque salarium pro more non deesset.

Ad. I. arg.

¶ Iam verò ad primam obiectionem in contra desumptam ex legibus, & doctoribus ibi citatis, contendentem iustitiam administrandam esse gratis, dicitur, quod tales leges, & doctores partim loquuntur de iudicijs ecclesiasticis obtinentibus beneficia ecclesiastica, & partim de iudicijs secularibus decenter stipendiatis à republica, vel ab illius domino. De quo consulendus est Florentinus tertia parte Sum. titulo nono, cap. secundo, §. octauo. & nono. & Siluester titulo iudex. l. q. 10. & Adrianus in. 10: quodlibeto articulo. 1.

Ad 2. arg.
Resp. I.

¶ Ad eam verò obstantiam, quæ in legibus regni fundabatur respondetur, quod tales leges de assessorijs non recipiendis vbi non sunt in obseruatione, neque in memoria, aut neque in vsu sunt receptæ, ad quam custodiam nullam obligationem inducunt iuxta caput. in istis. §. leges distinct. 4. & communiter Doctores in cap. 1. de tregua & pace, & prout tradit Gregorius Lopez in libro. 16. titulo. 1. Partit. prima. concludens re

ge sciente legem vsu non recipi à populo, neque compellente ad eius obseruantiam, cum possit sine inconuenienti ad eius custodiam cogere si sic vsu recepta non sit, caret obligandi vi: quia visus est tunc Rex in eius non obseruantiam consensisse. Consentit Siluester titulo lex. quæst. 6. est que communis Doctorum assertio. Secundo respondetur, quod etiã si donemus leges huiusmodi regni fuisse olim vsu receptas, iam per contrariam consuetudinem sic potuerunt annullari, vt desierint iam obligare, iuxta legem, de quibus. ff. de legi. & in capit. final. de consuetu. & in. l. 6. titulo. 2. part. prima. Maxime que eis derogatur per immemorabilem consuetudinem contrariã, quippe quæ vim habet priuilegij iuxta capit. super quibusdam, de verbor. signifi. & in. l. hoc iure §. ductus. ff. de aqua pluui. arcen. & in. l. sexta tit. 3. libro. 3. Ordina. rega. Quare cum nulla memoria hominum vigeat in contrarium de huiusmodi assessorijs nõ soluendis in illis Ducis populis, sequitur leges de assessorij non ferendis ibi vim non obtinere. In huius confirmationem videto Speculatorem in titulo, de claratio. §. si verò ordinarius.

Resp. 2.

¶ Consuetudo ergo potest valere circa salaria: quo circa per talem consuetudinem fiet licitum quod aliàs esset illicitum: contra ius tantum humanum, vt habetur in Authen. vt iudices sine quoquo suffragio. §. sic igitur verbo, sciat enim. & in Authen. de sanctissimis Episcopis. §. si quis autem. verbo, pro consuetudinibus. D. Augustinus fauet cap. non fanè. 14. quæst. Consulito Siluestrum, verbo consuetudo. quæst. 6.

Resp. 3.

¶ Tertio, respondetur ad obstantiam, quod leges regni expresse interdicens assessorias intra suos proprios terminos, id est, tantum de his personis, quæ eas ibi recipere prohibentur, sunt accipiendæ: quales sunt correctores, id est, Corregidores iam à magistratu ciuitatis stipendiati, & prætores ordinarij consignata salaria habentes, in super, & prætores ordinarij in iure periti etiam si salarijs careant. Correctoribus autem stipendium consignari à populis lex sanxit (vt supra meminimus). Gubernator autem in suis populis perfectus à Duce, neque Corrector est salariatus, neque de numero prædictorum, vnde à legibus illis excluditur: quia neque etiam prætor est ordinarius, quia tantum est iudex delegatus, iuxta glossam in Clem. & si principalis. de rescriptis, & Alexandrum in rubrica. ff. de officio eius, cui est mandata iurisdictio, quam Gregorius Lopez citans sectatur. in. l. 2. tit. 4. par. 3.

¶ De

¶ Denique cum ius naturale dicat mini-
stris iustitiæ dignum stipendium esse prestan-
dum, infertur hinc prædictas leges de iudici-
bus sufficienter in stipendiatis fore intelligē-
das, non verò de iudicibus insufficienter stipē-
diatis, quibus vsu receptum est subueniri per
assessoriarum contributionem.

Quest.

¶ Insuper quoniam de taxatione rerum
venalium incidit hic sermo & in traditione dō-
tis taxatæ suo pretio, quoddam veluti genus
emptionis tacitè interuenit: ideò & quæstio
hæc, cuius meminit Corduba in tractatu de
casibus conscientiæ non præposterè hic collo-
catur: habetur autem ab ipso ibi. quæst. 130.
Ea nempe est in casu, quo socer & gener in-
ter se pacti sunt de consignandis duobus ar-
bitratoribus ad æstimandum, & taxandum
precia supellectilium dotalium cum animo
quia fuit genero sibi secreto recompensan-
di, si in tali taxatione damno affectus esset; an
talis gener sentiens se prægrauatum ab ar-
bitratoribus in taxæ pretio valde aucto,
possit sibi secreto id detrimenti restau-
rare.

Dictum. 1.

¶ Igitur ad quæstionem primò occur-
rit dicendum, quod in casu, quo in animo ha-
buit gener acquiescendi arbitratorum taxa-
tioni, si notabiliter in taxa læsus non fuit, ne-
que manifestè, quidquid à se causa recom-
pensationis secreto acceptum est restituē-
dum socero est. Quòd si hic animus ei de-
fuit, scilicet parendi arbitratoribus in taxa,
non absuit ipse à culpa mortali, quia fictio
interfuit ex parte sua in re notabili iuxta
mentem Soti, de iust. & iur. libr. 8. quæst. 2.
articul. 1. ad. 1. argum. & iuxta Nauarrum in
sum. capi. 18. num. 3. & 9. & Siluest. pactum.
quæst. 4. sicque communis est sententia do-
ctorum.

Variæ sen-
tentia.

Dictum. 2.

Cæterum quidquid sit de peccato de resti-
tutione restat agendum. At verò, quia hic
doctores variant in sententijs præmissis, hic
eorum varijs sententijs, quid sit tenendum
in hac parte à nobis edicendum erit. Igitur
Sotus vbi supra, & Nauarrus vbi supra, num.
3. & 4. eius sunt sententiæ, vt exiltiment,
quod pacta non liberalia, neque mere sim-
plicia, sed onerosa, & ex vtraque parte con-
trahentium conflata, vt verbi gratia, do,
vt des, facio vt facias: solida sunt facien-
da, etiam si interfuerit fictio, abfueritque
animus ea implendi, ad eaque se obligan-
di in eorum altero. Quòd circa iuxta men-
tem ipsorum ne sic decipiens ex sua frau-
de reportet commodum (quod contra

Instruct. Negot.

æquitatem est) tenetur stari promissioni,
& pacto. Quod si hoc verum est ex hac eo-
rum sententia elicitur generum prædictum,
quia stare taxationi arbitratorum pollicitus
est, quod præstare non potest, nisi restituat
socero, quoddam in recompensationem sibi
adaucti pretij accepit, ad talem restitutio-
nem faciendam obligatum manere. Quam-
uis secus accidat in liberalibus, & simplici-
bus promissionibus, & contractibus. Nam in
his authoribus Siluestro, & Nauarro, vbi
supra, iuxta Diu. Thomam. 2. 2. quæst. 110. ar-
ticulo 3. licet peccatum in animo non se ob-
ligandi, neque implendi promissum, inter-
uenerit propter fictionem, tamen sic eludens
alteram partem obligatione restituendi ei
quidquam regulariter caret, nisi ex tali fi-
ctione aliquid detrimenti alia pars sit pas-
sa.

¶ Verù non desunt Doctores alij; qui Sco-
to, & Metinæ Complutensi subscribentes in
hoc casu autumant, generum hunc liberum
manere à restitutione suo socero faciēda
propter recompensam dictam sibi secreto: à
se de bonis soceri factam, si nihil plus acce-
perit eo pretio iusto, quo supellectilia illa forent
taxanda: quia pactum de parendo taxationi
arbitratorum sic accipiendum fuit, vt tan-
tum ligaret in casu, quo æqua fieret ta-
xatio, & non aliter, licet gener in hoc non
se explicuerit causa offensionis tollendi, &
inimicitias, & inconuenientia alia inde ori-
nda cauendi.

Ad punctū
quæstionis

¶ Tandem, quo ad punctum quæstionis
faciamus satis, cum Corduba dicendum esse
duximus, quod quia de facto non constat ta-
le pretium taxationis supellectilium dotaliū
fuisse manifestè iniustum, licet genero videa-
tur esse iniustum: tamen ex affectu in pro-
pria causa, quia deceptione teneri potest, di-
midium in recompensam à genero accepto-
rum bonorum est socero restituendum, vel
pars eorum, dum gener omnino certus non
est in tota quota à se pro recompensatione si-
bi faciēda accepta fuisse prægrauatum. Plā-
cet hoc Metinæ Complutensi, eiusque stu-
dioso discipulo Cordubæ.

Nota.

¶ Porro consideratione hic dignum est,
huiusmodi taxationes dotium, quæ ultra di-
midium iusti pretij fiunt, & admittuntur in
gratiam sponfarum, interdum in detrimen-
tum creditorum maritorum cedere, præfer-
tim, quādo mariti creditoribus soluendo non
sunt: Quia cum bona dotalia priuilegiata sint,
dum viri ad inopiam vergunt, opponentes

se vxores in iudicio pro suis dotibus in damnum creditorum habentium posteriores hypothecas etiam expressas, vel habentium anteriores tacitas plus sibi debito recuperant, & extorquent, quod certè periculo & scrupulo conscientia non caret.

C A P. XXII. De pretio communi: & de questione ardua, scilicet, quomodo sit taxandū pretium mercium, quæ communiter non inueniunt præsentium de præsentii. Et de pretio cœci in noua Hispania cœiunctim venditi, ad creditū.

Porro postquam de pretio legali, quæ hōbis occurrere dicenda discussa reliquimus, iam de pretio communi, quo res in foro communi ueneunt nobis differendum venit. In qua materia illa primò ardua questio obuiat, quæ à multis præfertim in noua Hispania controuersa est, scilicet, quomodo sint taxanda prætia mercium arbitrio bonorum virorum, quæ non inueniunt præsentium de præsentii: cuiusmodi sunt merces, quæ venduntur in magna copia coniunctim tempore aduentus classis in noua Hispania. Cuius questionis meminit Mercatus in suo libro de Contractibus. Quæ & si in secunda parte primi tomi nostri Instructorij suis numeris absoluius, eam tamen hic, ubi suum genuinum obtinet locū, dissimulare nequaquam potuimus: quam propterea ad has conclusiones redigimus sicut & ibi. Prima conclusio sit: In tota ferè Hispania bene potest regulari pretium ad creditum per pretium de præsentii, etiam si in magna copia ad creditum merces ueneant. Hæc conclusio est Mercati de contractibus. Cuius rationem affert hanc: Quia mercatores in Hispania, licet exponant merces in magna copia vendendas ad creditum, vendunt tamen eas merces prætaxando quamlibet speciem earum seorsum pretio, quo de præsentii ueneunt, quia tale pretium de præsentii reperitur communiter: ergo earum mercium coniunctim, & in magna copia, in Hispania venditarum pretium ad creditum regulari potest per pretium de præsentii inuentum.

¶ Ex quo corollarie sequitur quod tales vendentes in Hispania etiam in magna copia, nō possunt prætermisso pretio de præsentii æstimare aliud pretium ad creditū: sed pretium reperiunt communiter de præsentii debent obseruare etiā vendentes ad creditū.

¶ Secunda conclusio, quæ est etiam Mercati loco ubi supra sit. Mercatores nouæ Hispaniæ non possunt vendere merces in magna quantitate ad creditum pretio, quo venduntur de præsentii. Patet: Quia merces, quæ venduntur in noua Hispania de præsentii numerata pecunia sunt merces, quæ venduntur minutim à minoribus mercatoribus reuenditoribus, qui eas emerunt in magna copia ad creditum à grossioribus mercatoribus, ut reuendendo eas minutim aliquid lucrarentur; Sed iniustum prorsus est, quæ uenduntur in magna quantitate coniunctim, æquali, & tam magno pretio ueneant, sicut venduntur pro minutim uenales: quia mercatores, vendentes in magna copia coniunctim pretium solent, & debent aliquantulum extenuare, quod vendentes minutim merito augent, quia magis laborant, & immorantur in vendendo minutim merces, ergo iniustum esset, si mercatores grossiores in noua Hispania eodem pretio, quo merces minutim uendite ueneunt, prorsus merces vendentes coniunctim in magna copia, ad creditum uellent vendere: quia acciperetur tunc ab ipsis plus iusto pretio.

¶ Tertia conclusio, illud est iustum pretium mercium in globo, & coniunctim in magna copia venditarum in noua Hispania, si ad creditum ibi tempore aduentus classis vendantur, quod ualent tempore applicationis classis ad portū: licet tale pretiū tūc de præsentii ibi non inueniatur. Ita Mercatus libro primo capit. 13. folio. 54. & sequentibus de contractibus: & patet, quia tunc mercatores attentis his circumstantijs, utrum adueniat magna classis asportans magnam vim mercium, vel modica classis paruam copiam inertium transuehens, considerato etiam utrum in breui sperentur aliæ naues, vel classis, pensato etiam utrum intra vrbes nouæ Hispaniæ magna copia illarum mercium adhuc inuendita suppetat, vel magna sit talium mercium indigentia, solent taxare pretium augentes, vel minuentes illud iuxta has considerationes: Quo tunc sic taxato, & æstimato pretio, eodem soliti sunt vendere merces in globo in magna copia coniunctim ad creditum intra tres terminos solutionis intra annum. Quocirca istud est iustum pretium etiam ad creditum. Hæc conclusio patet, quia si inueniretur pecunia de præsentii, qua emeretur ad numeratum de præsentii, istud met

Conclus. 2.

Quest.

Conclus. 1.

Conclus. 3.

Probatio.

met pretium sic taxatum his habitis rationibus conseretur iustum pro venditione: si solueretur de presenti. Neque militat contra hanc conclusionem, quod si solueretur sibi pretium, de presenti minori pretio mercatores merces darent quam sit pretium quo ad creditum vendunt, quia (vt secuti authorem D. Thomam diximus) non ideo minoris darent: quia magis non valerent, sed quia accipiendo pretium de presenti exponendoque illud statim negotiationi illam iacturam minoris pretij accepti sibi resarcirent.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio in grauissimam incidunt vsuræ labem mercatores: qui in noua Hispania in magna quantitate coniunctim vendentes ad creditum, vendunt maiori pretio quam sit pretium globorum mercium, id est, de las cargaçones: quod tempore aduentus classis iustum esse æstimatum est communiter inter mercatores, & taxatum attentis prædictis rationibus, verbi gratia, quando tempore aduentus classis pretium iustum esse taxatur ad. 65. pro centum, & ad tres solutiones vt communiter fit per annum in noua Hispania, tunc si mercator, quia ad maiores dilationis terminos emptores sibi vendi petunt ad creditum, ideo maioris dilationis gratia pretium ad octuaginta pro centum auget, & tantò magis auget, quantò maiorem dilationem emptor petierit: sine dubio vsuræ culpa non caret, quo circa restitutioni huius actionis pretij manet obnoxius: & hoc est quod vitio vertunt, & vt vsurariū contractū execrantur doctores: quando vident ratione maioris dilationis temporis istud pretium augeri. Ita Mercatus loco supra citato, & in. 2. parte tomi. 1. nostri instructo. cap. 5. 14. vbi diffusius hanc materiam pertractauimus.

Quest.

¶ Præterea præcedenti quæstioni finitima est illa quæstio, quæ circa commercium cocci de la grana vulgariter dicti versatur in noua Hispania. Quæritur ergo an ille contractus tam celebris in noua Hispania, & præsertim in ciuitate Angelorum eiusdem nouæ Hispaniæ, licitus sit, vbi copia cocci venditur ad creditum pretio quod non inuenitur de presenti: quia communiter tale pretium pro cocco vendito in magna copia non inuenitur inter Hispanos de presenti, quamuis verum sit quod minutim pretio presenti minoris huiusmodi merces soliti sint mercari ab Indis in Indorum populis: dum illuc causa emendi illas pergunt. Verum quia & quæstionem hanc, cum latius à nobis fuerit agitata in. 2. part. tomi primi

Instruct. Negot

nostri instructorij, necessitas materiæ, & seriæ doctrinæ (quia hic suum proprium vendicat locum) cogit huc iterum inculcare: breuitati consulendi gratia multa illic dicta fulius reserantes hæc prædocumenta responsioni quæstionis substernimus primò.

Documentum. 1.

¶ Primum prædocumentum sit: quod apud nos est probabile, quamuis apud alios non vacare periculo extimetur, scilicet, quando venduntur merces in magna copia coniunctim: neque sic tales merces inueniunt pretium communiter de presenti: pretium iustum earum erit, quod communiter inuenitur pecunia credita. Itaque si paucissimi sint, aut nulli, qui numerata pecunia emant: atque ideo in magna copia coniunctim tales merces sic de presenti vendi non possunt; habebunt valorem, qui communiter currit ad creditum. Hoc documentum fuit Victoriæ: qui fertur cum consultus esset à Burgenlibus Mercatoribus sic respondisse. Cuius rationem subiungit hanc, scilicet: quia vendi in magna copia merces coniunctim est prorsus necessarium reipublicæ, quo deinde à grossioribus mercatoribus in magna quantitate emptis à nauibus eas de longe asportantibus, in minuto emere post volentibus prouideatur. Ergo si sic in magna copia non inueniunt pretium de presenti: pretio quod communiter inuenitur pro eis ad creditum, possunt vendi. Sed iam hoc documentum, vt diximus de mente Mercati parum deseruit in Hispania: quia mercatores ibi etiam vendentes in magna copia eas solent, & possunt taxare merces seorsum pretio, quo quælibet species earum de presenti veneunt: atque ideo quia tale pretium inuenitur de presenti per illud in Hispania se regulare debent aliquod minus pretium taxando pro eo quod in magna copia & coniunctim vendunt, & hoc est verius.

2.

¶ Secundum prædocumentum est. Quando sunt plures ementes: qui volunt numerata pecunia emere in magna copia, & ipsi mercatores causa augendi pretium nolunt sic vendere: sed malunt contrahere ad creditum, tunc non erit aliud pretium ad creditum, quam pretium commune quod verisimiliter curret: si venderetur ad numeratum. Hoc assertum est etiam Victoriæ, & patet: quia hæc licentia taxandi pretium etiam ad creditum, quando non inuenitur de presenti solum habet locum, quando non occurrunt aliqui, qui volentes emere ad numeratum

E. 4

ratum

raturum offerant de presenti pretium communiter, licet vnus, aut alius tantum velit vilissimo pretio sic de presenti numerata pecunia emere, quia vna arundo non facit ver.

3. ¶ Tertium prædocumentum fit, qui minutim maiori pretio vendunt merces pecunia credita, quam numerata de presenti, nulla excusatione suã prætexere possunt vsu ram palliatam, est Victoria, & patet, quia euidentissimum est argumentum: quod illud plus accipiunt ratione dilationis temporis his præmissis.

Conclusio. ¶ Statuitur conclusio responsiua ad questionem, si loquamur de mercemonio cocci, id est, de la grana, vbi in magna copia coniunctim venditur ab Hispanis incolis nouæ Hispaniæ: dum cesset monopolium, & dum nihil exigatur à venditoribus ratione lucri cessantis, tunc pretium iustum huius mercimonij erit, quod communiter tempore, quo traditur cocci merx currit ad creditum inter mercatores timoratae conscientiæ, nisi sint emptores plures, qui numerata pecunia velint emere de presenti: quia si tunc ipsi venditores gratia augendi pretiũ, malũt vendere ad creditũ propter necessitatẽ eorum, qui emũt pro oneradis nauibus remeãtib; in Hispaniã, non eis licebit propter hoc alio, quam de presenti oblato vendere pretio. Hęc conclusio habet fautores Theologos nouæ Hispaniæ: & licet conclusio hęc hic asserta, non careat difficultate, tamen non ideò venit damnanda, si aliæ fraudes non immisceantur: quia videtur habere fulcimentum in documento illo Victoriae supra dicto, scilicet, quod merces in magna copia quę communiter sic in magna copia venditæ non inueniunt emptores ad numeratum, per pretium commune currens ad creditum vendi possunt: quia tunc per præsens pretium cum non inueniatur adnumeratum (vt supponimus) de pretio earum ad creditũ iudicari non potest.

CAPVT. XXIII.

Vtrum res immutata carius possit vendi quam emptæ est. An liceat negociari reuendendo triticum emptum de lucro cessante, & de eius quatuor conditionibus. Et an possit pretendi ab inuite contrahentibus, vel ab vltro ineuntibus contrahentibus.

DE pretio communi rerum exorti sermone: iam de casibus in quibus pretium hoc possit augeri, aut diminui licitè, vel non operosius est nunc à nobis inquirendum, quò circa ab hac questione scitu digna exordientes, quærimus primò, vtrum mercatorem quam emit non immutatam possit carius vendere. quæstio est, cuius meminit Diuus Thomas 2.2. quæstio. 77. articulo quarto. vbi quærit, vtrum liceat negotiando aliquid carius vendere, quam emere.

¶ Et ne ab argumentis D. Thomæ secedamus, arguitur sic primò ex autoritate Diui Chrysostomi super illud Math. vigesimo primo, dicentis, Quicumque rem comparat, vt integram, & immutatam vendendo lucretur, ille est mercator, qui de templo eijcitur. Et idem dicit Casiodorus super illud Psalmi, Quoniam non cognoui literaturam. nullus autem de templo eijcitur, nisi propter aliquod peccatum: ergo si quis sic negotiatur quod rem, quam comparat integram, & immutatam carius vendit quã emit, id nequaquã agit sine peccato.

¶ Insuper, & id confirmatur, quia contra iustitiam planè est rem emere aut vendere plusquam valeat: Sed ille, qui negotiando carius vendit, quam emerit, necesse est quod vilius emerit, quam valeat, vel carius iusto valore eam vendat: ergo fieri sine peccato non accidit. Igitur præsupposita D. Thomæ doctrina in corpore articuli, scilicet, quod duplex sit rerum commutatio. Vna quidem quasi naturalis & necessaria, scilicet, per quam fit commutatio rei ad rem, vel rerum, & denariorum propter necessitatem vitæ, quæ ideo laudabilis est: quia ad eam prouidentiam spectat, qua de rebus necessarijs ad vitam domui, vel ciuitati prouidendum est. Alia verò commutationis species est, vel denariorum ad denarios, vel quarumcunque rerum ad denarios, nõ propter res necessarias vitæ, sed propter questum captandum: quæ secundum Philosophum propriè negotiatio dicitur: quæ secundum se considerata, quandam turpitudinem continet, quatenus in sua ratione neque finem honestum, neque necessarium lucrum includit, quod negotiatione est finis. Sed neque de sua ratione vitiosa est, aut virtuti contraria, quippe quæ ad finem honestum, id est, ad lucrum destinatum ad aliquem finem necessarium, vel honestum

De merce immutata. Quest.

Argu. I.

Confirmatio.

flum referri potest, scilicet, dum negotiationi insistitur ab aliquo ad domus tuæ sustentationem, vel ad indigentium subventionem, vel ad publicam vtilitatem, ne, scilicet, res necessariae ad vitam reipublicae propriae desint, dum lucrum non expectat quasi finem, sed quasi stipendiū sui laboris. Iā respondere ad quæstionē est opus.

Conclu. 1.

¶ Sit igitur prima conclusio, licet potest quis rem in melius mutatam carius vendere, quam emit. Hæc est Diui Thomæ in loco vbi supra in solutione ad primum: quæ quia intelligenda est de mutata re in melius (vt sonat) idēo antequam probetur modus huius mutationis in melius, qui quatuor solent esse, operpretium erit hic præmemorasse. Prima ergo rei emptæ mutatio potest esse quantum ad substantiam, quantitatem, & qualitatem, verbi gratia, mutatio, quo ad substantiam est, vt cum vinum per corruptionem in acetum vertitur. Quantum autem ad quantitatem mutatio fit, cum vitulus fit bos, vel pullus in gallinam euadit. Quod ad qualitatem autem, mutatio dupliciter fit, scilicet, vel naturaliter, vel artificialiter: naturaliter autem, vt cum vix per exiccationem fiunt passæ aridæ, vel cera pallida. Artificialiter verò fit, vt cum vestis reparatur cum dissuta esset.

Mutatio. 1

2. Secundus mutationis modus est in melius per translationem, vt cum res emptæ in vno loco transfertur ad alium vbi creditur magis valitura.
3. Tertius autem mutationis est, quo ad tempus: vt cum res emptæ in vno tempore venditur, in alio tempore vbi auctior est eius valor.
4. Quartus verò mutationis modus est, quando forma vendendi, & emendi variatur: vt cum merces quæ coniunctim in magna copia erant, & veluti in globo emptæ minutim postea venduntur, vt à tabernarijs vina, à pigmentarijs pigmenta, & à reuenditoribus alia merces. Similiter mutatur forma emptionis, & venditionis in modo vendendi, & emendi diuerso, vt, verbi gratia, res publicæ subhaustatione veneunt quæ priuatim, & secretè antea emptæ fuerant. Nunc autem post hæc licet satis pateat conclusio, probatur tamen ex ratione D. Thomæ, quia si emptor rei eam sic in melius mutatam carius vendat, videtur premium sui laboris accipere: ergo non peccat contra iustitiam commutatiuam, im-

Probatio.

mò neque contra aliam virtutem, sibi finem præstituat honestum, si rem in aliquo melioratam, vel in pretio immutatam, & auctam secundum diuersitatem loci, vel temporis, vel propter periculum, cui se exposuit transferendo rem de loco ad locum emptor pluris eam vendat, quam emerit.

¶ Cæterum quia ista conclusio extra controuersiam est, ad id puncti perueniamus, cuius difficultas magis premit, scilicet, an tunc res vilioris emptæ pluris vendi possit, quando prædictarum mutationum nulla præcessit.

Questio.

¶ Sit igitur ad hoc responsiva secunda conclusio, non obstante D. Chrysostomi sententia, non est illicitum rem semel emptam pluris vendere, quàm sit emptæ etiam si nulla prædictarum mutationum mutatione mutata vendatur: dum tamen pretium quo pluris venditur latitudinem iusti pretij non excedat, verbi gratia, si aliquis rem emisset pretio infimo, & eandem medio pretio, vel supremo diuenderet, non idcirco aliqua culpa esset notandus. Cuius conclusionis in promptu est ratio: quia omnia ista pretia infima, media, suprema, seu rigida: dum communiter inueniuntur de presenti iusta, & licita esse censentur, aliunde tamen hoc posset sibi vitio verti, scilicet, propter speciem mali, quam præ se fert ista venditio: dum debitus non apponitur finis: qua de causa tam. D. Chrysostomus, quàm Cassiodorus eam videntur damnare.

Conclusio.

¶ Consule Syluestrum, qui, emptio, 2. culpæ tribuit factum eorum, qui ex consulto vilioris emunt, vt statim carioris vendant, eos tamen hac culpa non notat, qui cum hoc fine minoris non emerint merces à casu pluris eas vendiderunt.

¶ Quia vero huiusmodi negotiationes, scilicet, emendi minoris ad reuendendum maioris in reipublicæ damnum solent verti, contra huiusmodi reuenditores annone sunt leges late, propterea autem quod leges hæc ab aliquibus nihili fiunt, libuit hic illa tria quæ in tractatu de casibus conscientiarum quæstio. 83. Corduba inquiri dubia hic discutienda proponere, scilicet. Primò, an ingenua puella quæ aliunde non habet, vnde propriæ vitæ sustentationi prospiciat, nisi cum tercentis aureis, quos duntaxat habet negotietur, possit eos in tri-

Questio.

triticum insumere ad illud cum aliquo lucro reuendendum.

¶ Secundo, an qui ex suis mensuris, vel redditibus triticum ultra sibi, & suæ familiæ necessarium in horreo suo reconditum habet, possit hoc pretio distrahere, rursusque omne triticum suæ domus victui necessariū pretio sibi comparare.

¶ Item Tertio, an qui pro debitis sibi pecunijs recuperat triticum pretio tunc currenti, possit sine violatione legis illud postea diuendere pretio tunc in foro inuen-

Quest.

¶ Ad Primum dubium cum Corduba videtur dicendum talem puellam non effugere posse culpam: si talem negotiationem exerceat. Nam tenetur ipsa sicut & cæteri eas non violare leges iustas, quæ pro bono communi reipublicæ promulgatæ sunt, & quæ huiusmodi sunt, ut earum transgressio in eius notabile vergeret detrimentum: si ab omnibus non custodirentur, quod circa puellam hæc inducenda est, ut hac ommissa illam negotiationem exerceat, quæ vetita lege non est.

Quest.

¶ Ad dubium autem Secundum respondemus regulariter tale factum carere peccato: quia is qui in casu proponitur propriè ad reuendendum non emit. Non enim legi, aut menti eius obuiat suum triticum ex sua messe, vel prouentu collectum vendidisse, & suæ sustentationi necessarium postea emisse: neque inde id patitur damnum reipublicæ, quod exemptione tritici ad reuendendum solitum est oriri.

Quest.

¶ Idemque videtur dicendum ad Tertium propositum dubium, & quia argumenta in contra ex autoritate D. Chrysostomi, ex prædictis conclusionibus manent diluta, ideo de his sit satis.

An ratio
ne lucri cessantis
possit augeri
pretium.

¶ Quoniam de pretio rerum iam hic disputationem suscepimus, hic omnes modos venari nos oportet, quibus ultra pretium communitè currens liceat res vendendo, vel emendo aliquid plus accipere, vel infra illud minus dare: & quia inter causas, quæ ad hoc conferre possunt, potissima est causa, quæ obtenditur, scilicet, damni emergentis, & lucri cessantis, de his hic aptè incidit sermo: sed quia in secunda parte tomi. i. nostri Instructorij conscientia latius quàm alij in materia de usura hanc materiam de lucro cessante, & damno emergenti prosecuti sumus: illuc remittentes lectorem, ne interim tamen hic ab aliquali notitia huius materie maneat

ieiunus, utque ordini doctrinæ hic pertractanda non desimus, præmissa diffinitione tam lucri cessantis, quæ damni emergentis, utriusque materiam sub breuitate possibili rursus repetemus: quia materia hæc potissima est, & celeberrima omnium, quæ in hac materia emptionis, & venditionis pertractari solent, quippe quæ negotiantibus pallium, & velamen solet præbere, ad sua prætenta lucra iustificanda, damnaque excusanda: quæ materia minus illis est nota, ut probè ait Garcia in lib. i. de Contractibus cap. 10. quantum magis est in ore eorum est vulgaris.

¶ Igitur ad tollendam eorum deceptionem, qui utrumque interesse tam damni emergentis, quàm lucri cessantis confundunt, in vnum præmittimus duplicem differentiam inter utrumque, tradituri diffinitionem utriusque. Differunt autem Primò, quia lucrum cessans consistit in actione, non enim nisi aliquid agendo lucratur. Damno verò emergens consistit in passione, siquidem patiendo aliquid detrimenti, damno afficimur. Secundò verò discriminantur in eo, quod damnum propriè quis patitur in eo, quod iam antea erat, suum lucrum autem nobis cessare non dicitur in iam nostro, & à nobis acquisito, sed in eo, quod per nos venit acquirendum, auctore D. Thoma. 2. 2. quæsti. 62. artic. 4.

Differètia
damni emerg.
& lucri cessantis.

1.

¶ Lucrum cessans diffinitur esse lucrum illud, quod cum quis posset, & vellet median-
te aliqua negotiatione, vel industria assequi, ideo omittit lucrari: quia in fauorem alicuius aliquid facit, vel quia præpeditur iniuste, sub illis particulis posset, & vellet intelligitur spes probabilis lucrandi, ad lucrum cessans prætendendum prærequisita. Nam nemo est qui velit aliquid adipisci, qui illud assequendi spe non teneatur: quod si spe illud assequendi non caret, impossibile sibi illud esse non reputat. Item etiam sub illa particula, posset, intelligitur, quod licet, & iure posset, nam in moralibus id possumus quod de iure possumus, neque enim si quis aduersus de factò sua pecunia posset lucrari aliquid: quia eam ad preces alicuius ei mutuat: posset obtinere lucrum cessans, quia licet defactò sic posset lucrari: sed non de iure. Igitur ad lucrum cessans potentia & voluntas negotiandi, & lucrandi simul requiruntur.

Differètia
lucri cessantis.

¶ Præmissa iam diffinitione lucri cessantis de conditionibus ad eius recompensam exigendam prærequisitis edisserere est opus.

Quatuor

De condi-
tionibus.
4. lucri ces-
sant.

Quatuor ergo sunt conditiones, quæ ad huiusmodi lucri recompensam exigendam necessariò concurrunt, si licitè exigenda sit. Prima autem conditio est, vt hoc lucrum realiter, & verè cesset, at verè cessare non potest, nisi hæc tria simul adsint: Primò quod eam expetens recompensam, & possit, & probabiliter speret. Secundo, & absoluta volùtate paratus sit lucrari. Tertio, vt loco lucri vnica cessantis tantumdem lucri ei alia via non succedat. Nam si negotiaturus hæc pecunia, quam mutuatur, quia eam mutuatur, iam quati expeditus à labore negotiandi vacat alijs officijs, & occupationibus vnde tantumdem lucri reportat, vel aliter, tunc ius exigendi lucrum cessans non habet.

1.

¶ Secunda autem conditio est, quòd id negotij quod petens hoc interesse agit gratia, & causa alterius, verè causa impediens sit à lucro sperato probabiliter: quia verè causa est, quæ impedimentum præstat negotiationi, vt si quia mutuatur pecuniam verè expositam negotiationi, vel ad hoc paratissimam, hæc mutuatio ad preces mutuaturij facta in causa est amittendi lucrum ex predicta negotiatione probabiliter speratum.

3.

¶ Tertia autem conditio prærequisita est, quòd recompensaturus lucrum cessans verè in causa sit, quòd recompensandus de hoc lucro aliquid agat propter quod à sua negotiatione, vel industria adhibenda præpeditus maneat: quòd tunc contingit, quando hæc duo ad hanc tertiam conditionem prærequisita adsunt simul: primò quòd de tali lucro recompensandus à sua negotiatione non desistat sua sponte: sed quòd causa alterius, & gratia complacendi ei suam negotiationem intermiserit: secundò, quòd recompensandus de hoc interesse nulla lege teneatur eum questum intermittere, quem facere parabat cum iactura sua, causa alterius. Nam si alteri debitor iustitiæ, aut charitatis subuenire tenebatur non licitè à tali lucro cessans expetit, quia pro ei subueniendo à negotiatione fructifera destitit.

4.

¶ Quarta denique conditio ad hoc prærequisita est, quòd ille, qui iure hoc lucrum cessans recompensaturus est, præmonitus sit à principio de tali lucro cessanti soluendo.

Quest.

¶ Porro licet inter omnes doctores conueniat posse prætendi lucrum cessans, exigique ab eo, qui per vim, aut violentiam ab hoc lucro acquirendo præpeditus est: tamen an extra violentiæ huius casum licitè lucrum cessans expeti possit, in controuersiam est

apud illos. Conradus namque in libro de contractibus quæst. 3. Siluester quòque vsura. 1. quæst. 19. & Caietanus. 22. quæst. 78. artic. 2. & in summa vsura. membro. 2. & Adrianus q. de vsura, quibus tadem accedit Nauarrus in sum. ca. 17. nu. 211. & in còmentario de vsura num. 44. alijque doctores, egregia autoritate pollentes, asserunt lucrum cessans etiam à principio posse licitè obtendi, quamuis nulla vis, aut violètia, aut metus interuenerit. At Sotus lib. 6. de iustitia & iur. licet istorum opinionè non improbabilem reputet, in illam tamen magis inclinatur, scilicet, quòd seclusa violentia, vel metu vt si sic expetens hoc interesse, à principio non cogatur impeditium sui questus inire contractum, à principio interesse hoc lucri cessantis expetere licitè nequit, quòd nititur ibi probare Scotus: primò, quia hoc interesse exigere nequit, nisi à negotio si bi lucroso impeditus, at impeditus tantum is dicitur: qui inuoluntarie id negotij intermittit, intermittit autem nemo inuoluntarie aliquid quòd sine vi, metu, aut ignorantia omittit, quia hæc tria tantum auctore Aristotile. 3. & hic, iuxta interpretationem. D. Thomæ. 1. 2. quæst. 6. inuoluntarium causant: ergo nisi aliquo istorum trium modorum inuoluntarius cessarit, quis à negotio non potest expetere lucrum cessans.

Varia sententia.

Arg. 1.

¶ Et confirmatur autoritate Caietani, asserentis spontaneum cessatorem: qui voluntarie cessat à negotio non posse expetere lucrum cessans: at spontaneus censetur esse, qui vi, metu non cogitur, ergo non potest lucrum huiusmodi expetere.

Confirmatio.

¶ Secundò arguitur, quia si lucrum cessans, verbi gratia, mercenario sponte impedit à suis operibus refartendum veniret: sequitur quòd ei conduplicandum esset lucrum, quòd æquitas non compatitur, sequela autem patet, quia ià sic mercenarius hic restituendus esset in lucro sibi cessante, & quia cessaret ab hoc opere, vacando alteri operi posset aliud lucrum reportare: ergo duplo esset cumuladº lucro.

Arg. 2.

¶ Multa hic nobis dicenda suppeteret de hac materia, nisi illam loco allegato copiosius disputassemus: ideo hæc hic sub breuitate sufficiat repetere per hæc asserita. Primò quòd lucrum cessans iustè petit, qui mutuare cogitur: quia tunc propriè inuoluntarie illam subit iacturam lucri cessantis. ¶ Secundum asseritum sit, iustè à principio in pactu quis deducit lucrum cessans: si post præfixu tempus solutionis specie mutuatæ, quia sibi nõ soluitur sibi cesset, dū verè negociaturus erat, & probabiliter lucra=

Assertio.

2.

3.

lucraturus: dum tamen illam ultra terminum solutionis dilationem sponte causa huius lucri non patiatur sed inuitus. Sed & Tertium assertum sit, lucrum cessans eum qui non coacte mutuatur posse à principio in pactum deducere. Probabile est satis: est enim iam veluti opinio communis, idque locum habet dum absoluta voluntate alias negotiari erat paratus, & motiuo non proprio: sed alieno motus, & charitate proximi adactus, ut ei subueniat mutuando à negotiatione lucri factiva dimouet pecuniam, & animum: quod hæc ratio Soti corroborat, scilicet, quoniam illa pecunia sic negotiationi exposita, & industriæ negotiandi mancipata non estimatur secundum se, sed cum illo lucro quia ut fructifera est, sicut granum terræ, iam mandatum iam non tantum, secundum se, sed ut fructiferum est in potentia consideratur: ergo si mutuarius sciens, & volens, vult cum illo onere illam pecuniam mutuo accipere, potest mutuans de illo lucro cessante sibi reddendo pacisci. Item confirmatur ex ratione Diui Thomæ. 2. 2. quæst. 77. articulo primo. ubi ait, quod licet res secundum se considerata pretio communi sit estimanda: tamen considerata per accidens, id est, in ordine ad extraordinarium damnum: quod eam vendens non proprio motiuo, sed ad petitionem alterius eam vendendo incurrit, licet pro ea accipit aliquid ultra commune pretium: quia licet tunc accipiat pro illa plusquam secundum se valeat: non tamen pro ea recipit aliquid plusquam valeat haberi eam. Ex qua doctrina Diui Thomæ recte intulit Garcia summi fundamentum lucri cessantis exigendi: cum ergo res negotiationi addicta plus, ut sic valeat paranti negotiari: sequitur eam mutuando, pro ea possit licet plus exigere, id est, lucrum cessans, si cessat ratione mutui: quia alteri negotio interim non dat operam, ut hoc restauret damnum:

Fundamentum lucri cessant.

4.

¶ Quartum assertum sit, lucrum cessans licet possit cum limitationibus prædictis à principio taxari, deductis deducendis arbitrio boni viri, sed non potest à principio de præsentibus recipi secundum sententiam Metinæ Complutensis, & Nauarri: quia illud quod de præsentibus soluitur à ratione lucri cessantis subducitur, tum quia potest negotiationi exponi, tum quia à quota mutuata, ex qua sperabatur per negotiationem lucrum, quota quæ in solutionem lucri cessantis à principio est mutuanti impenfa, & soluta est detracta. ergo saltem de illa tulisse non potuit lucrum cessans.

Ad. 1. arg.

¶ Ad Primum, iam tandem argumentum respondetur, distinguendo illam partem minoris, scilicet, intermittit nemo in voluntarie aliquid, quod sine vi, metu omittit, si loquamur de inuoluntario ab extrinseco principio causatum per retinentiam voluntatis cui infertur vis, aut quæ nolle nisi ignorantia deciperetur, quod proprie dicitur inuoluntariū cōcedo. Si autem loquamur de inuoluntario largo modo pro eo ad quod non tam ex nobis, aut ex proprio motiuo, quam ex voluntate alterius, aut ex arbitrio alieno mouemur, sic nego quod nemo inuoluntarie ad hoc sine vi, aut metu possit moueri, immo inuoluntarie isto modo dicor agere quod ad preces alterius me incitantis contra firmum, quod antea conceperam propositum contrarium, reuocando illud ad instantiam alterius, cum illud mallem sequi. ago: licet vi non cogar: tunc namque inuoluntarie id dicor agere: quia non à me motus: sed aliunde à charitate debita proximo moueor: & quasi impellor. Primum autem inuoluntarium, metus, vel violentia, aut ignorantia causat. Secundum verò, inuoluntarium ab amicitia, vel charitate causabile est. Inuoluntarium autem hoc secundum sufficit tunc, ut à negotiando dicatur impeditus, ut lucrum cessans exposcere possit, quod tunc contingit, quando interueniēs amicitia, vel charitas in causa fuit, ut mutuans omitteret negotiationem, quam alias omittere nolle, licet simpliciter velit: est namque inuoluntarium hoc inuoluntarium simpliciter, sicut proiectio mercium in mare ingruente tempestate, auctore Aristotile, mixta est ex voluntario simpliciter, quia simpliciter vult naufragus merces in mare proijcere, & ex inuoluntario secundum quid, quia alias nolle proijcere.

Inuoluntariū duplex

¶ Ad confirmationem desumptum ex auctoritate Caietani: quia simili æquiuatione laborat: simili distinctione ad eam soluedam nobis utendum est: quia Caietanus loquitur de voluntario ut opponitur inuoluntario in secunda significatione sumpta, quod tunc contingit sic voluntarie à negotiatione desistere: quando à nullo rogatus, vel requisitus, vel coactus & ad nullius instantiam negotiari prætermittet: tunc palam est quod omni iure ferendi lucrum cessans careret, secus si ad instantiam alterius nolens alias à negotiatione recedere, ab ea reuocaretur, quia tunc inuoluntarie secundo modo saltem impediretur.

Ad confirmationem.

¶ Ad

Ad. 2. arg.

¶ Ad Secundū argumentum respondetur negando sequelam, quia in casu probationis, si impeditus talis mercenarius à suis operibus pro aliquo tempore liber relinquitur ab impeditore, vt alteri operæ locatus vacet, ex quo sibi lucrum quod cum alio erat lucraturus (si non esset præpeditus) sibi resarciret tūc aliud lucrum cessans exigere prohibetur: quia tunc tantum sibi illud accipere licite licet, quando ad hoc impeditus aliunde laborando recuperare nequit, sic etiam repetimus hic quod antea nos dixisse meminimus, scilicet, non licere mutuanti pecunias inde lucrum cessans sperare: quando esto istam pecuniam, qua negotiaturus est mutuet, in alijs functionibus, & ministerijs est occupatus, vnde tantundem lucri, aut plusquam ex negotiatione, quam aliàs geisisset reportabit.

CAP. VT. XXIII. Quota lucr. cessantis quomodo taxanda disceptatio cum Garcia. An labores necessarij sint à lucro cessante deducendi, de pacto triplici lucr. cessantis. Et an post Extrauag. Pij. V. liceat à principio de eo conuenire, & recompensa istius lucr. quando sit accipienda.

Porro quoniam in capitulo præcedenti, & si paucis hæc materiam de lucro cessante attingere nobis in animo fuit: nequimus tamen eam absoluere: hic rursus reliqua ad hanc materiam attinentia percurrere decreuimus, inquirentes primò quota pro lucro cessante soluenda: qualiter æstimanda veniat. At quia auctore Garcia libro primo de contractibus capit. secundo. pagina. 319. ad arbitrandum de quota ferenda pro lucro cessante tria animaduertenda occurrūt. Primū, an determinate de quantitate lucr. cessantis liquere possit an non. Secundū si esto quantitas hæc certa possit esse, an de eius certitudine à principio constitit an non. Tertium, vtrum spes sit certa, vel non assequendi certam quantitatem lucr. vel incertam: Ideo iuxta hanc distinctionem per dicta duximus respondendum.

Triaduer-
tenda pro
quotalucr.
cess.

- 1.
- 2.
- 3.

Dictum. i.

¶ Primò, quando tam quota lucr. cessantis alias acquirenda, quam spes eam acquirendi esset incerta, tūc recompensa illius maior, vel minor ex bonorū virorū fit arbitrio, eate nus, quatenus quantitas hæc, eiusq; assecutionis spes magis, vel minus fuerit certa, quemadmodum sic damnum gradū in agro sati iuxta speciem maiorem, vel minorem tanti, vel mino-

ris fructus percipiendi arbitrio boni viri magis, vel minus recompensandum venit.

¶ Idem prorsus dicendum est de casu, in quo de certitudine quotæ lucro parandæ nõ constaret: licet de aliquali quæstus parte certa spes arderet, vt venator vbi abundant feræ siluestres venaturus certus est: quod sit ali quas feras venaturus: sed numerum earum ignorat. Huic enim si præpeditus iniuste esset à venatione, arbitrio boni viri his pensatis magis, vel minus esset recompensandū pro hoc sibi lucro: cessante venationis. Item ex eodem arbitrio boni viri sumenda est æstimatio illius lucr. cessantis, cuius quantitas esset certa: sed spes eam assequendi certitudine careret, vt mercenario impedito constare potest aliquādo de quota diarij quam posset lucrari, cum in certitudine qua laborat, an præ infirmitate impotens fiet ad laborandum. Cuius arbitraria æstimationis stante altera harum incertitudinum, vel vtraque, est ratio, quam D. Thomas. 2. 2. quæst. 62. articu. 4. affert, quia in his casibus hæc lucra cessantia sunt multipliciter impediabilia: quia impotentia, qua ratione id quod est in potentia minoris æstimatur, quàm si esset in actu. Cum autē hic in potentia loquimur esse lucrum, de potentia propinqua, vbi in virtute continetur, non de remota intelligimus.

¶ Secundò dicitur, quod quando vtraque adest, vel adesse potest certitudo tam de quota certa lucr. cessantis, quàm etiam de certa spe eam obtinendi: quia nihil occurrit, quod impedimento esse possit, tunc totius quotæ cessantis lucr. recompensa expeti potest. Quæ admodum videre est, in mercenarij exemplo: qui prohibitus esset à diario certo, scilicet trium argenteorum citrà dubium à se lucrando, posset illud in integrum exigere. Itē in casu quo quis suas merces tanti certo erat venditurus, si sibi in hoc illicite obstitit aliquis ab illo tantundem ex postulare potest. Neque huic nostræ secunde assertioni fundamentum in doctrina Diui Thomæ deest loco citato. Quia res in actu æqualiter recompensanda venit, quamuis res que tantum est in virtute ex æquo non sit recompensanda: at rem habere in spe omnino certa, & eam iam actu possidere æquivalentia sunt quantum ad ius obtinendi eam, ergo lucrum cessans vtroque modo omnino certum demptis expensis ex æque recompensandum venit: sed an deducendi ab illo sint labores postea est differendum.

Dictum. 2.

¶ Postquam de quota recompensanda pro lucro

lucro cessante dictū est, de his quæ ab huiusmodi recompensa lucri cessantis deducenda sunt, disquirendum à nobis hic est, verum in hac parte vnum est certum, & aliud de quo merito possumus dubitare: Hoc primum extra controuersiam est omnibus scilicet, quod expensæ in hoc lucro cessante alias faciendæ in his recopensandis lucris cessantibus sunt deducendæ, pro his enim expensis recompensatio exigenda non est. Si quidem ea ratione ab his expensis faciendis quilibet euadit, qua ratione à negotiatione lucrū sibi allatura præpeditur. Quod autē in dubiū vertitur, id est, an labores necessarij ad lucris cessantis assentionem perinde sint deducendi à recompensa lucris cessantis, sicut expensæ faciendæ. Nam Garcia in primo libro de contractibus, capite vndecimo, ait, non eximendos esse labores in hac recompensa, hac ductus ratione, scilicet quod labor, & questus ex labore partus pro eodem computatur: quatenus attinet ad iacturam, & lucrum. Nam per laborem paratur lucrum, quod citra laborem non contingeret: quem admodum & semen virtualiter est fructus in de pullulans. Vnde sicut ad amissionem seminis sequitur amissio fructus inde nascituri, & è contra ad amissionem fructus sequitur amissio seminis: perinde ad amissionem laborum interuenientium in negotiatione consequitur iactura lucris, & contra:

Quest.

An à lucro cessante deducend. labor.

Arg. 1. Garcia.

Argu. 2.

Arg. 3.

¶ Secundò id hac suadet ratione, scilicet quia si à recompensa pro lucro cessante faciendā aliquid ratione laborū a quibus mutuans liberatus est non negotiando, cum sua pecunia: sed eam mutuando: detrahendum esset: perinde esset ac illud à lucro detraxisse, quod à ratione (inquit) dissonum esse videtur, quia impediri aliquem à suo labore: perinde est ac si impediretur a suo questu: vnde sicut impediens tenetur recompensare lucrum, eademmet recompensatione tenetur recompensare & de facto recompensat & labores.

¶ Tertio arguitur in gratiam Garciae argumento Victoriz contra Maiorē in. 4. distinct. 15. quæst. decima nona. Sic quia fingamus labores eius cui cessat lucrum tercentum valere aureos, & propterea lucraturus erat illam lucris summam, scilicet alios tercentum aureos, quia sui labores tantundem merebantur: ergo si eximendi sunt labores nihil illi cessanti à lucro dabitur. ¶ Et confirmatur quia tercentario lucraturus diariam duorum

argenteorum, si prohibitus est aliquo die laborare (esto a labore ob id sit ocysatus) ab prohibente, & impediendo duo sunt recompensandi argentei: ergo quia a labore est leuatus, non est ei aliquid addimendum.

Confirm.

¶ Sed in contrarium est, quia secundum omnes, immo etiam secundum Garcia in illo capite vndecimo, pagina. 353. seruaturus suas merces ad tempus: quo maiorem æstimationem obtinebunt, licet ad instantiam emptorum eas vendendo de præfenti possit se seruare indemnem, eo maiori prætio quam de præfentivaneunt: diuendo, tamen hoc non ei licet nisi deductis inde expensis, periculis, & laboribus, de quibus nunc agimus: ergo similiter à recompensa lucris cessantis, non solum summa correspondens periculis, & expensis: sed etiam correspondens liberationi a stimabili prætio, qua ab huiusmodi laboribus releuatus est, sic recompensandus, detrahenda est tanto minus pro hoc lucro cessante ei soluendo. Nam nulla videtur disparitatis ratio. Nam neque illa, quam ibi assignat Garcia omnino facit satis: profecto quæstio est anceps, de qua breuissimè meminimus in secunda parte, tomi primi nostri Instructor. capite. 62. Sed quia quæstio hæc videtur in æquiuoco laborare, eam enotare præmissa distinctione conabimur.

In contra.

¶ Prima est distinctio assignata a Garcia in fine illius capituli vndecimi, per quam se putat omnem tollere ambiguitatem: sed (nisi ipse fallax) ille per illam distinctionem non totam difficultatem euacuat. Distinguit etenim de laboribus ad negotiationem lucrosam concurrentibus. Nam alij, inquit, sunt labores necessarij ad lucrum ceptandum, quippe qui negotiationi ipsi ita hærent intrinsicè: vt sine illis exercere non possit, sicut sunt labores emendi, vendendi, venandi, piscandi, fodiendi, metendi, & his similes: alij verò sunt labores antecedentes, & extrinseci contractui, & negotiationi lucrosæ, cuiusmodi sunt longa assumpta itinera de loco ad locum causa negotiandi, emendi, vel vendendi: qui labores ideo dicuntur extrinseci: quia absque illis celebrari potest lucrosus contractus. Postquam distinctionem subiungit de laboribus intrinsicis, & sine quibus negotiatio exerceri non potest intellexisse quod antea dixerat, scilicet, labores non esse deducendos à recompensa faciendā pro lucro cessante: non autem

Distinctio Garciae.

HENRICE

autem de laboribus antecedentibus. Nam hi certe deducendi sunt. Nam ab his releuari est quasi à damnis eripi: quæ ad suam reparationem non obligant, nisi cum realiter incurruntur, aut lubeunda sunt. Hæc autem Garciae doctrina tantum abest, ut quæstionem illucidet, ut moraliter, & regulariter loquendo, iuxta eam oppositum quam ipse concludit sit inferendum, nempe quod cū regulariter institutores, & mercatores celebres, & grossi suam artem negotiandi sine his antecedentibus laboribus itinerum, & diuagationum quibus diuersa loca aduent suæ gratia emendi, siue vendendi merces, siue contrahendi, vel eas pretio distrahendi, siue debita recuperandi exercere non possint moraliter loquendo, moraliter, & ut in plurimum tales labores, quos vocat antecedentes à tali recompensa lucri cessantis deducendi non essent, sicut secundum ipsum, neque labores intrinseci.

Doctrina Garciae.

Conclusio Autor.

Probatio.

¶ Igitur ut media via incedamus: statuiamus conclusionem, scilicet, qui recompensandus est de lucro cessante: pro quo acquirendo per multum temporis, plurimos frequentesque labores tam intrinsecos, quam antecedentes erat subiturus æquius est: Ut pro hac releuatione ab huiusmodi laboribus, arbitrio boni viri aliquid de recompensa lucri cessantis sibi facienda demat. Hæc est communis & Victoriae, licet videatur contra Sotum. Notanter hic diximus arbitrio boni viri, quia non sumus hic eius sententia, quam per sua argumenta videtur impugnare Garcia, scilicet, quod omnes labores intrinseci sint deducendi, sed aliquid minus arbitrio boni viri erit soluendum pro releuatione, qua recompensandus est exoneratus, & releuatus ab illis. Hæc autem conclusio probatur ratione Victoriae. Nam si negotiator aliquis per totum annum non sine multis exhaustis laboribus negotiatus erat, & lucraturus centum aureos: vellet meritò quiescere per totum annum ab his laboribus contentus tantum lucro. 80. aureorum. Sicut operarius cuius diarium diurnum duo sunt argentei, licet in bino die vellet magis laborare, quam in vno quoque horum dierum pro cessatione à labore vnum tantum argenteum recipere: tamen si lucraretur per annum centum aureos, quotidie operi insudando maluisset per totum à toto anni labore fectari, si pro hac cessatione rependerentur. 80. aurei. Habendus ergo est respe-

ctus ad labores non tamen sic, ut omnes labores intrinseci: qui etiam possunt durare per totum annum vendendo minutim, vel hinc, vel illinc ex diuersis locis congregando merces, easque emendo deducantur à recompensa lucri cessantis faciendæ: sed taliter quod pro releuatione qua sic recompensandus venit releuandus à laboribus aliis à se assumendis arbitrio boni viri aliquid minus accipiat.

¶ Iam ex supradictis argumenta in contraxcogitata a Garcia constat parum contra istam hanc sententiã militare: quia esto conuincat tales intrinsecos labores non omnino deducendos esse à recompensa lucri cessantis. non tamen probant, quod pro releuatione, qua sic recompensandus ab his laboribus releuatur, ab impediante, non possit ei minus rependi innitendo æquitati. Nam hoc æquitas, & ratio suadet non in illo casu vbi proponitur mercenarius vno vel duobus tantum diebus à suo labore impeditus: sed quando per totum annum ocyatus esset. Quia per totum annũ esset a suis operibus impeditus: propterea quod ratio æquitatis (ut prædiximus in probatione conclusionis ex mente Victoriae) facit pro vno casu, quod non facit pro alio.

Solutio argu. Garciae

¶ Insuper quia hæc quæstio veluti conexa est cum superiori hic interferenda fuit, scilicet, quando lucri cessantis recompensa recipienda sit, ana principio contractus an post, scilicet, tempore, quo tale lucrũ si non cessasset obuenturũ erat: at verò quoniam ius lucrum cessans recipiendi, præsertim vbi non interfuit vis, aut metus in pacto fundatur: an tequã ad quæstionem istam respondeatur, oportet præmitti prænotamentum cum Garcia li. 1. de contractibus cap. 2. scilicet, quod pactum lucrum cessans recompensandi tripliciter potest iniri a principio contractus. Primò, dum fit pactũ ut tale lucrũ arbitrio boni viri eo valore reficiatur, quem valet: quatenus solũ est in potentia: quod tunc habet locum, quando de quota lucri cessantis quanta foret, constare non potest. Secundò, paciscendo a principio quod tanta, vel tanta summa determinate rependatur pro lucro cessante: quod tunc contingit habere locũ, quando iã a principio pro certo compertum habetur, quantum futurum esset lucrum, quod cessat, sicut id liquere posset in lucro ab opificibus acquirendo. ¶ Tertio dum stipulatio fit a principio de tanta repcenda summa pro lucro cessante: quanta obuentura erat in

Quæst.

Pactum lucri cessantis triplex

- 1.
- 2.
- 3.

in fine negotiationis si non cessaret: quod maxime contingere potest in casu quo post peruentum alium similem certo innotescere potest: quanta esset illa quantitas quæ isti passo impedimentum alias obventura esset, quia antea id certo sciri non poterat: & tamen per lucrum partem ab alijs simili contractu negotiantibus intelligi id postea potuit.

Quest.

¶ Ceterum in dubium alicui veniri potest utrum post editionem Extravagantis illius quæ incipit in eâ: cuius autor fuit Pius. V. anno 1571. liceat convenire a principio, vel ante terminum solutionis super interesse verisimili lucris cessantis vel non. Neque hic dubitatio deest: quia id videtur Pius. V. venisse in cambijs: cum ergo eadem ratio militet in mutuo, & in alijs contractibus, videtur neque in mutuo, neque in alijs contractibus licere a principio sic convenire, & confirmari, quia id videtur prohibuisse in cambijs, ut ipse ibi ait ad tollendas fraudes feneratorum: sed similes fraudes in mutuo alijsque contractibus solet intervenire, ergo hæc prohibitio Pij. V. locum habebit in mutuo, alijsque contractibus. Verum his nihil obstatibus ad hoc per hæc dicta fieri satis putamus, quod id pro constanti ab omnibus habetur, scilicet non posse recipi interesse cessanti lucris, prius quàm constet quod recepturus illud verisimiliter lucratus fuisset: quæ ratione dicimus ad pacificandum de lucro cessante spem probabilem requiri in mutuante, vel contrahente de tali lucro scilicet, quod verisimiliter illud lucrum adeptus fuisset ex negotiatione, si negotiatus fuisset ut in animo destinaret accedit: Navarrus in summa c. 17. num. 212. ubi ait id in cambijs venisse Pium. V. scilicet nē sine tali verisimili spe reciperetur aliquid lucris: sed aliquid plus ibi venisse videtur.

Dictum. 1.

2.

¶ Præterea secundo addimus de iure communi esse licitum convenire a principio, vel postea ante terminum solutionis super interesse verisimile ut certum quid solvatur: unde Metina. C. de restitutione fol. 32. articulus est affirmare solvendum esse interesse verisimile a principio conventum, licet in fine appareat nullum obtenturum fuisse, cui subscribit Sotus lib. 6. quest. 1. artic. 3. de iustitia & iur. hæc sententia est Navarri in Sum. cap. 17. num. ultimo in expositione extravagantis Pij. V.

3.

¶ Deinde tertio ad quæstionem præambulam, utrum a principio contractus de lucro cessante verisimiliter alias futuro pacifici liceat, respondemus cum Navarro loco citato quod licet antea ex iure communi liceret id

iam post extravag. Pij. V. in cambijs loquendo, dumtaxat quoad forum exterius non licet: sed in cambijs in foro interiori non esset illicitum: quando debita esset de tali lucro futuro moralis certitudo, quia Extravagans hæc (ut innuit) quoad hoc in præsumptione fundatur: at præsumptio cessat in foro conscientie iuxta caput. tua. & cap. 15. qui de sponsalibus cum ei annot. Sed an idem sit in mutuo quod in cambijs, cum dubitari posset Navarrus, inquit, quod licet disputando utraq; pars defendi possit: tamen iuri magis consona est pars negatua: quia in hoc extravagans hæc de cambijs, quia est velut lex ex orbitans a iure communi, non est extendenda ad lucrum cessans in mutuo: neque in conscientia, neque quatenus attinet ad forum exterius, sicut neque extendenda est ad interesse proveniens ex alijs: quia hoc licet interesse in pactum deducere ex iure antiquo: à iure autem antiquo non est recedendum plus quàm exprimitur. l. præcipimus. C. de appellacionibus:

Quest.

¶ Iam non immemores principalis quæstionis, ecce iam revertimur ad illam, & quando quæritur recompensa lucris cessantis: quando sit recipienda respondetur, primo quod aliud iudicium ferendum est in hac parte, quando huiusmodi interesse consideratur ut omnino certum, & quasi in actu, & ut nullo modo moraliter impedibile, & prout est veluti in potentia, & ut in via in sola spe habitum aliud iudicium in proferendum est de illo. Sicut verbi gratia, aliter mercenarij diarium prout est in potentia impedibile, & aliter pro est iam certum, & veluti in actu consideratur. ¶ Lucrum igitur seu interesse consideratum, veluti in actu, id est, prout est omnino certum, & nullo modo impedibile: quia maioris est estimationis, quam cum consideratur impotentia impedibile, ideo maiorem exigit recompensam.

Resp.

¶ His præiactis fundamentis statuitur prima conclusio: quando lucrum cessans integre recompensandum venit: quia de eius quota, & summa certa, & quod citra vllum periculum erat alias obventura certitudo moralis habetur a principio, non potest a principio cum de eo rescicendo celebratur contractus eius recompensa recipi. Hæc est Navarri in sum. cap. 17. num. 112. & in commentario de usuris num. 58. cuius prius Metina Complutensis meminerat in quæst. de restitutione, quibus ultimo accessit Garcia in illo cap. 11. &

Concl. 1.

Ratio. 1.

instan-

instantiam mutuatarij mutuans pro lucro sibi cessante, ex centum à se mutuandis viginti sibi statim dari anticipatè postulet: iam nõ mutuatur, nisi octuaginta, igitur de lucro tantum obuenturo, sibi ex octuaginta, quia tantum de facto octuaginta manent penes mutuatarium, recompensam exposcere potest: at illa recompensa anticipatè sumpta, scilicet viginti maior est ea, quæ correspondet lucro cessanti ex mutatione octuaginta, ut potè quæ correspondet lucro cessanti ex mutatione centum. Ergo non potest aliquid anticipatè recipi, quia iam illud subduceretur à mutuatario, & in tali parte non impediretur mutuans à mutuatario.

2. ¶ Secundò etiam patet, quia mutuans aliàs negotiaturus, & lucraturus (si non esset impeditus à sua negotiatione) non statim percepturus erat lucrum, sic etiam licet impeditus sibi fuerit mutuatarius, non habet ius recipiendi statim anticipatè à principio interesse cessans antequàm adueniat tempus, in quo illud percepturus erat, si negotiatus esset. Hæc conclusio intelligitur etiam in casu quo non determinatè sciretur à principio summa lucri ex tali negotiatione reportanda, quia cùm hæc à principio non posset determinatè constare, neq; determinatè à principio recipi posset.

¶ Deinde, quia difficultatem nobis ingerit quædam secunda conclusio, quam Garcia lib. 1. de contract. cap. 11. pag. 339. statuit, ea nempe est, quòd quando lucrum cessans pro parte, & prout in potentia, & in virtute possidetur consideratur, & in spe sola, tunc eius recompensa ab initio contractus recipi potest: idè de ea imminet nobis disputatio an vera sit. Ratio de ea ambigèdi ea est, scilicet, quòd nullus hæctenus, neq; Metina, neq; Nauarrus huius distinctionis meminit, scilicet, quòd quando tale lucrum cessans consideratur, ut certum, & prout in actu non potest à principio recipi: secus si consideretur, ut in spe, & in potentia sola habitum, sed absolutè negantur lucri cessantis recompensam à principio posse recipi. Igitur loco secundæ huius conclusionis Garcia subijcimus nos hinc & aliam, quæ sit suo ordine secunda.

¶ Secunda conclusio, licet ista secunda conclusio Garcia apparens sit, ac subinde non sit contemnenda, sed conformior est rationi sua opposita, scilicet, quòd neq; recompensa lucri cessantis, etiam si tale lucrum, ut habitum tantum in spe, & in potentia consideretur: est recipienda anticipatè à principio contractus. Hæc conclusio patet, tum, quia licet verum

Instruct. Negot.

fit, ut Garcia ait, tale lucrum sic in potentia consideratum esse iam, ut sic in spe præsens: sed non inde sequitur, quòd mutuatarius inuitus possit cogi, ad statim recompensandù lucrum cessans etiam in potentia, quòd post annum, verbi gratia, & non antea erat à mutuantem habendum, tum etiam patet arguendo ad hominè, quia secundum Garcia, idèd lucrum cessans, prout consideratur, ut certum: & in actu non est statim ab initio contractus recompensandum, quia si mutuator etià impeditus non fuisset, sed fuisset negotiatus, tale lucrum ex tali negotiatione nõ erat relaturus statim, sed post annum, verbi gratia: sed lucrum, ut in potentia consideratum non erat percipiendum ab aliàs negotiaturus, nisi post annum, ergo non est obligandus mutuatarius ad illud antea reparandum, scilicet à principio. ¶ Tum, quia (ut diximus antea) hæc quota lucri cessantis anticipatè sic soluta subducetur à quota mutuata: quare quoad illum mutuans nõ impediretur à lucro cessante. Tum etiam, quia iuxta Diuum Thomam hæc recompensatio fit pro damno, quòd consideratur in hoc quòd de pecunia non lucratur, ita 2. 2. quæstio. 78. artic. 2. in solut. ad. 1. sed damnum non est soluendum antequàm sit incursum: quia antequàm sit incursum nihil habetur minus de eo, quòd debet haberi, & quando debet haberi, sed ante finem anni (ut supponimus id lucrum non erat habendum: ergo neque ante id temporis est soluendum) nisi Garcia fingat esse quandam venditionem, qua venditur illud lucrum in potentia pro pecunia præsentem, sicut granum in potentia frugiferum, quia terræ est mandatum, vel mandandum, pecunia statim numerata (licet minoris) vendi solet. Sed certè hæc mera esset fictio venditionis contra Garcia, tum, quia non intenditur à contractantibus, scilicet, à mutuantem, & à mutuatario venditio aliqua, aut emptio, sed sola mutuatatio pecuniæ exponendæ negotiationi, & vitatio iacturæ lucri cessantis, tum, quia non est eadem ratio de grano seminato, quia illud cum possit esse merces est vendibile: at pecunia acquirenda per negotiationem quæ consideratur à Garcia, ut lucrum in potentia, quia non est propriè merx: sed pretium mercium, non est propriè vendibilis, neque venditio eius intenditur, sed neque Di. Thomas. 2. 2. quæst. 62. artic. 4. ab hac nostra sententia dissentit, dum ait, quòd dum auferatur ab aliquo, quòd in potentia habebat, & cuius habèdi in via erat tale damnum nõ oportet

F recomp.

Questio.

Conclæ.

recompensari ex æquo, quia licet recompensationem in minus in hoc casu faciendam esse doceat, sed ad eam statim faciendam ante tempus actualis incurtionis damni non altringit.

CAP. XXV. *Quid si postea apparuerit lucrū non cessasse, & quid si solum iacturo lucrī cessantis postea pro parie acciderit: & operarius impeditus à labore, an ratione stipendij vel lucrī cessantis possit exigere aliquid si constat postea, quod nullum secutum est ei damnum disceptatur cum Garcia.*

Porro, quoniam vtramq; inconueniens, scilicet, in longum protrahere capitulū, & quæstionum connexarum succidere filū vitæ hic nequiuimus consultius, hic esse diximus quæstionis materiæque membra disse cuiſſe, quān prolixiori capitulo lectorē molestia affecisse. Nunc igitur accessorie ad supradictas quæstiones, & hic nobis inquirendum superest, id quod antea transcurſim tetigimus, scilicet, an accedente tempore, quo recompensa lucrī cessantis facienda est, si apparuerit nullum lucrum cessasse, quia nullum lucrum in simili negotiatione occupatis tandem obuēnit, tunc recompensatio habeat locum, id est, pro cuius quæstionis intelligentia notatu prius est opus. Primum, quod illud supra assertum à nobis ex sententia Metinæ. C. de restitutione, fol. 132. & ex mente Soti, libr. 6. quæstione. 1. articul. 3. de iustit. & iure. Vbi soluendum esse interesse verisimile à principio conuentum diximus, licet in fine appareat nullum fuisse obuēnturum, intelligendum est esse verum, quando ex pacto præcedenti arbitrio boni viri non totum lucrum speratum, sed aliquid minus propter pericula, quæ habet annexa pro eorecompensaretur, quia hoc pacto iuste inito uterque contrahentium æquali se aleæ, & periculo lucrandi perdendique exponit. Nam lucrum speratum poterat æqualiter crescere, & decrescere, ergo etiam, si appareret postea talis spes fuisse frustranea: soluendum nihilominus erit ex conuentione præcedenti signatum.

2. **¶**Secundò dicimus, quod quando, quia ab initio constaret de certa summa lucrī cessantis certo obtinenda, propterea de tota illa recompensanda esset conuentum, aut quando in conuentionem venit ab principio: quod tanta recompensa pro lucro cessante soluere tur, quanta iactura lucrī cessantis in fine vide

retur ex euentu fuisse facta, tunc si appropinquante tempore successus sperati experientia doceret nihil lucrī cessasse, quia nihil lucrī in simili causa obuēnit: tunc non haberet locū recompensa lucrī cessantis, neque tunc soluendum esset, quoniam qui sic conuenit æquali forti se subdidit, quod reficiatur, sibi totum lucrum cessans ad summum, vel quod nihil, sibi resarciatur, si nulla successerit lucrī cessantis iactura. **¶**Hinc Garcia corollariè infert, quod in prædictis casibus si accidisset non totius lucrī cessantis, quod putarat mutans, subisse se iacturam, sed solum partis: tunc illa pars soluenda est, & nihil ultra, quod & exemplo operarij, cuius diarium diurnum quatuor argentei sunt, confirmat. Qui si pactum inisset cum præpediente se ab suis quotidianis operis de toto illo diario, quo quotidie præpeditur sibi soluendo, & forte fortuna ingruens pluuia per totum diem stillans, sibi obstitit quo minus laboraret aliquo die, iam tunc illo die recompensandi sibi de suo diario ius non esset, quia cum à principio de toto suo diario, sibi recompensando conuenit certa innixus fide, & spe id effecit, nempe credens certò, sine obice alio se esse laboraturū, ergo reflante fortuna experientia edoctus de contrario euentu impletionem conuentionis non potest expetere.

¶Præterea, quid veritatis contineat illud assertum Garcia indagandum est, qui loco citato, scilicet, lib. 1. cap. 11. pag. 344. & sequentibus ait aliud esse, quod operarius recompensam postulet sola ratione lucrī cessantis, & iógè esse differens, quod petat illà nomine debiti, sibi stipendij pro suo opere, & ministerio: ex quo infert, quod quando recompensam exposceret ratione salarij semper posset illà efflagitare, & recipere quādiu alterius seruitio incumberet, etiam si experientia postea doceret nullum damnum ex impeditioe, qua aliàs fuit prohibetur laborare in alijs ministerijs, fuisse sibi secutum, quod tunc inquit contingeret quando ratione amicitie, vel alio speciali nomine non statuisset illa seruitia, & operas impendere gratis, nisi lucrum aliàs sibi suarum operarum cessaret. Secus autem est (inquit) si ratione amicitie, vel alio singulari respectu motus, mercedem sui ministerij non peteret, sed gratis ministraret, si hinc à suo lucro aliàs à se acquirendo non præoccuparetur: quia si ex tali præoccupatioe nihil damni, sibi aliàs, circa lucrum cessans experientia teste, patet, postea esse illatum: tunc nihil recompensæ exposcere potest.

Dico

Questio.

Dictum. 1.

Corol.

Questio.
Sent. Garciae
examinatur.

Sent. auto-
ris.

Dico igitur, quod licet verisimilis videatur ista assertio Garciae: tamen quia videtur eam fundasse in praesumptione orta ex amicitia, vel aliter. Amicus autem in necessitate propria magis praesumitur esse quis sibi, quam alteri, iuxta axioma commune, ego sum proximuset, idem defacto, & moraliter loquendo in casu, quo operarius egenus est: dum de sua mente non constat, non est praesumendus, dum fuit impeditus aliis a suo lucro, propter praestandas impediendi suas operas, illas illi voluisse praestare gratis: quare, quia in hoc cessat praesumptio praesupposita a Garcia, etiam si aliis ex euentu constaret nihil aliis fore lucraturum, licet ratione lucri cessantis nihil expetere tunc posset, sed bene ratione suarum operarum quas praestitit, quia necessitate oppressus illas condonasse non est visus. Secus si esset diues taliter, quod quia minus indiget, & amicus erat, praesumedum esset, quod gratis suas operas voluit alteri largiri ratione amicitiae, quia tunc in hoc casu nihil expetere potest, neque ratione suarum operarum, quia gratis eas contulit amico, neque ratione lucri cessantis, quia ex euentu iam constitit, quod nihil esset lucraturus.

CAP. XXVI. De damno emergente, & de iure pro eo recompensam exigendi, & de tribus conditionibus eius interesse iustificantis, quomodo istius damni, quomodo taxanda sit, & quo tempore sit recipienda, & de triplici pacto de damno emergente recompensando.

Diffinitio
dam. emer.

Postquam de lucro cessante disputatione finiuimus, quia disputatio quoque de damno emergente illi confinis est, & in multis cum illa conueniens, eam hic breuiter expedire aggredimur a diffinitione eius initium sumentes. Damnum igitur emergens est, quod quis incurrit, vel incurrendi periculo se exponit causa faciendi aliquid, quod periculum nullatenus subiret, si ab eo faciendo desisteret. Haec autem est eius diffinitio quid rei. Diffinitionem vero eius quid nominis est, quod damnum emergens est damnum, quasi se exerens, & in lucem prodians, cum antea esset absconditum. Hoc etenim significat emergere, scilicet ex abscondito praesertim aquae in lucem, & in conspectum astantium prodire: vnde de damna multum rara, & ab oculis, & consideratione hominum valde remota, quae semper quasi latentia sunt damna emergentia proprie dici non possunt. Sed ea damna quae non solum passibilia sunt: sed etiam incursum faci-

Instruct. Negot.

lia, quae merito & formidari, & caueri solent, proprie emergentia damna dicuntur.

¶ Nunc in summa explicanda est illa quaestio. scilicet quando alicuius inest recompensam pro damno, sibi emergenti postulandi. Respondetur, quod tunc ius suppetit alicui hanc recompensam damni emergentis expetendi, quando quis causa alterius subit damnum, vel illud patiendi periculose subdit. Ratione huius si quis desideret, ea nepe est, scilicet, quia nemo regulariter cum suo proprio dispendio, commodo alieno prospicere tenetur, ergo quando causa emolumenti alieni patitur damnum in proprijs, vel tali periculo se subiicit, ius indemnitate, quod se seruet indemnem expetere talem recompensam concedit. Haec Diui Thomae sententia est. 2.2. quaestione. 77. articulo. 1. & quaestione. 78. articulo. 2. ad. 1.

Quaestio.

¶ Subinde animaduersione dignae sunt conditiones illae, quae recompensam damni emergentis ex parte eam petentis solent iustificare. Igitur tres sunt conditiones praecipuae, quae ad hoc praexiguntur. Nam si quae sunt aliae ad has reducuntur: Prima igitur est, quod id quod in gratiam, & fauorem alterius fit, ab aliquo vere & non fictitiè, & ex natura sua, & non ex culpa facientis taliter est causa damni, quod aliter damnum nullatenus accideret. Dicitur signanter vere, & non fictitiè, quia propter non veram, sed fictam causam damni eius recompensa exigi non potest. Dicitur ex natura sua: quia talis causa est mutuatio pecuniae, qua imminens ruina domus erat reparanda, quando aliter talis reparatio mutuanti non erat facile possibilis. Secus si aliter erat sibi possibilis, quia amicus ad hanc reparationem tantum pecuniae offerebat spontaneus, quam siue ex malitia, siue ex negligentia renuit accipere: quia iam tunc non ex natura rei, sed ex culpa sua talis mutuatio pecuniae a se facta fuit causativa illius damni. Diximus, quod taliter sit causa damni, quod aliis non esset subsequutum, hoc est dictum, quod sit causa, sine qua non iuxta modum loquendi philosophorum: & iuxta Syluestrum in Rosa Aurea in casu. 16. respondendo ad. 2. ubi sic hanc conditionem primam interpretatus est. Exempli causa, si aliis mercator id subiturus erat damnum, sine spe aliter id euitandi, quia damno afficitur suas merces vendendo ad creditum, & non pecunia de praesenti sibi numerata: quod vitaret, si emptores de praesenti occurrerent, qui non adsunt: non potest tunc etiam si

Conditio
nes tres iu-
stificantes
exactione
dam. emer.

1.

F 2

ad pe

ad petitionem alterius, ad creditum ei suas merces vendat, illius damni exposcere recompensam, quod quia vendit tunc ad creditum patitur: quia licet damnum inde subeat: sed non ab illo emptore ad creditum causatum cum a penuria ementium de presenti, quia tales non inueniebantur, fuerit occasionatum, quod si causa illius damni iste emptor ad creditum non fuit, obligatione hoc damnum reficiendi caret. Secus autem esset, si inuentis emptoribus de presenti ad instantiam alterius, venderet ei ad creditum cum damno sibi accidente ex venditione tali ad creditum, quia tunc ad instantiam ementis ad creditum vendens, posset pacisci de tali reficiendo sibi damno, postquam in hoc casu emptor illius est causa.

2.

¶ Secunda conditio requisita ad ius damni expetendi est, quod id damni expetens, id damnum subeat ea ratione, quia scilicet, in fauorem alterius, a quo id expetit aliquid agit, siue id precibus efflagitatus, siue charitate adductus, siue violentia, vel metu adactus id agat. Quæ quidem conditio primò efflagitat, vt taliter respectu, & contemplatione alterius id agat, quod aliter id damni expetens non faceret: quia secus esset si aliàs id facturus erat, etiam si ad petitionem alterius faciat, quia tunc reparationem damni expetendi caret iure. Sicut, verbi gratia, si ego iturus eram ad curiam Romanam, causa illic mea peragendi negotia, quod facere non poteram, sine periculo piratarum, vel raptorum per mare, vel per terram grassantium, tunc si quis me locasset ad idem peragendum iter sua negotia Romæ gerendi gratia, non liceret mihi, ultra debitum pro meo labore stipendium recompensam pro illo periculo, seu danno emergenti cui me expono postulare, sicut neque expetere possum damnum, quod ex venditione ad instantiam emētis patior, quando aliàs etiam sponte, & nullo rogatu alterius, sed meæ tantum prospiciendi necessitati causa rem huiusmodi eram venditurus. Secundò, hæc secunda conditio requirit, vtis qui in fauorem alicuius aliquid agit, cuius gratia subiturus est damnum, ad id agendum ex aliqua obligatione iustitiæ, vel charitatis: nam si obligatione charitatis ad id teneretur, sicut autore D. Thoma. 2. 2. quæstione. 32. artic. 6. diues de necessarijs ad statum tenetur extrême indigenti subuenire, tunc sicut pauper astrictus non manet ad id refarciendum damnum, sic neque tali fauore affe-

ctus. Sicut miles cum militare lege iustitiæ tenetur, licet militiæ munus obire non possit, sine periculo vitæ: non tamen ob id huius periculi, vel damni recompensam ultra stipendium sibi debitum exposcere potest.

¶ Tertia conditio, ad damnum emergens exigendum requisita est admonitio, qua præmoneri opus est refecturum damnum ab illud passuro, vt ante consensum in contractum: qui reparaturus est damnum: an cum tali grauamine, sibi expediat acceptare contractum, vel non, secum possit deliberare. Nam aliàs accidere posset ipsum, cum tali grauamine, talem contractum nolle acceptasse. At hæc conditio obseruatu intelligitur necessaria, dumtaxat in casu, quo quis cum damno suo aliquid præstat in fauorem alterius precibus allectus, vel inductus charitate. Secus autem esset, si metu, vel violentia adductus esset, ad id operis in fauorem alterius conferendum, quia tunc tali præmonitione nequaquam opus esset, manet etenim vim, vel metum inferens ad inde subsecutum alteri damnum refarciendum (etiam si præmonitus fuerit de hoc damno) astrictus, & restitutioni damni manet obligatus. Cuius potissima ratio est, scilicet, quia hic vis, vel metus incussor contra voluntatem damnum passi illius damni fuit autor. Vnde in hoc casu præmonitum fuisse non fuit necesse. Hanc quoque præmonitionem a principio contractus præmitti necesse esse duximus ad ius lucri cessantis expetendi, quæ tamen eodem modo in lucro cessante exigendo habet locum, scilicet, quando ad meras preces alterius, siue aliter, sine interueniente metu, vi, vel dolo lucrum cessat. Nam in hoc casu præmonitio de lucro cessante, vt postea in conscientia sit debitum, præmissum necessaria est. Secus autem est, dum ex parte impediētis lucrum cessans dolus, vis, metus interuenere: quæ lucrato im-pedimento fuere, si talia obstantia lucro, scilicet, metus, vel vis, illata fuerunt contra iustitiam.

¶ Neq; contra hanc conditionem eodem sensu acceptam, tam in damno emergente, quam in lucro cessante præualet illa obiectio qua quis obijcere possit sic arguendo contra eius rationem & differentiam, scilicet, quod etiam, qui non metu, vel vi cogedo, sed solù precibus instat apud aliū, vt sibi mutuet, vere obstat lucro acquirendo, vel sic est realis causa damni, si quod mutuanti emergit, sicut qui

3.

Ratio.

Obiectio.

qui vi, vel metu mutare cogit: ergo sicut iste sic cogens etiam non pramonitus de damno, & lucro, ad illud refarciendum in conscientia manet obnoxius: sic etiam & precibus tantum instans, postquam verè est causa damni inde emergentis, aut lucri cessantis, etiam si pramonitus non fuerit, in conscientia hæc reparandi obligationem induit.

Solutio.

¶ Quia respondetur, disparem esse ratione de utroque. Nam qui solis precibus adductus in gratiam alterius aliquid agit, nullam pro damno sibi emergenti, aut lucro cessante, à principio expetendo recompensam, neque de ea pramonendo in contractu inito, visus est in talia detrimenta consensisse. Quare alter ab his reficiendis damnis, dum ea passurus de eorum reparatione, sibi facièda à principio pramonendo in contractu non cauit, liber manet. Cæterum, quando quis per violentiam, vel metu autor est damni in id nullatenus, qui patitur damnum consentire videtur, unde sine alia præuia monitione violentus illator damni ad illud refarciendum astrictus in conscientia manet.

Nota.

¶ Liqueat autem ex prædictis primò à principio in eundi contractus obligationem persoluedi lucrum cessans, aut damnum emergens notificandà esse alteri contrahenti, quòd ad illius recompensam maneat astrictus in conscientia.

Questio.

¶ Porrò dubitari à quibusdam hic posset, an qui in mora soluendi est debitum, post moram hanc obnoxius fiat ad reficiendum damnum ex tunc emergens, aut lucrum cessans. Sed plana est solutio dubij, quia responderetur negatiuè. Non enim tenetur ad reparationem dani, vel lucri cessantis, nisi post præuiam monitionem de illo factam, & adiunctam protestationem, qua creditor protestetur se nolle dilationem vltra concedere: nisi damnum, sibi ex inde emerfurum, aut lucrum cessaturum recompensetur. Argum. in l. si ex legati causa. ff. de verbor. obliga. vbi habetur, quòd vbi dies non est apposita obligationi requiritur admonitio: ergo vbi à principio non precessit admonitio, neque protestatio de damno requiritur, vt fiat saltem post solutionis moram, vt ex tunc non soluens teneatur de damno, deinceps emergenti, aut de lucro cessante. Hoc & sentire videtur Panor. in cap. licet Heli. de Simo. & de accusat. cap. 2.

Questio.

¶ Præterea non præter propositum hic accidit examinare, quæ nam sit habenda ratio in taxando quotam in recompensam emergentis damni. Sed quia taxa hæc regulanda

Instruct. Negot.

ad instar taxæ quotæ soluendæ pro lucro cessante, breuiter hoc expedientes. Primò dicimus, quòd quando innotescit, vel innotescere potest, quanta sit determinatè damni quantitas ex vna parte, & ex alia etiam parte pro certo habetur tale damnum obuenturum, neque aliquomodo fore euitabile: tunc tanta recompensa pro damno exigi licitè potest quantum damnum ipsum in se est. Nam damnum ita determinatè, & certè pro constanti habitum, veluti, iam in præsentì esse censetur, quapropter non minori recompensa remetendù venit ei, qui illud est subiturus, quam si illud de præsentì ad instantiam alterius pateretur, ita Garcia libri. 1. de contractibus. capit. 11. folio. 329.

Dictum. 1.

¶ Secundò dicimus, quòd in tribus casibus arbitrio boni, & prudētis viri libranda venit, & moderanda quota illa, quæ pro damno emergenti recompensanda est: primò quando de quantitate damni formidati nihil certi habetur, neque determinatè talis damni quota sub scientia cadere potest, quamuis absque vllò dubio compertum sit tale damnum esse obuenturum: nam tunc non in integrum: sed iuxta maiorem, vel minorem probabilitatè: qua speratur minus, vel maius futurum damnum, pro eo magis, vel minus ad æstimationem boni viri erit recompensandum. Secundò, quando è conuerso damni quantitas determinata pro certo cum constet, euentus tamen ipsius damni omnino certus non est: sed dubius aliquo modo: Nam tunc vir bonus, ac prudens iuxta maiorem, vel minorem certitudinem, vel incertitudinem euentus damni, magis, vel minus pro eo rependendum arbitrabitur. Sicut, verbi gratia, quanta sit iactura damni, id est captiuitatis, cui se exponit ad instantiam alterius nauigaturus mare plenum grassantibus Turcis, aut Mauris, satis innotescere potest: licet de probabilitate maiori, vel minore periculi, cui se obijcit satis liquere non possit. Huius potissima ratio est, quia vt ait Garcia loco citato, cap. 11. & colligitur ex Diuo Thoma. 2. 2. quaest. 62. artic. 4. Res quæ in potentia solum habentur, & virtualiter tantum possidentur, tanti maioris, vel minoris pensi, & æstimationis sunt apud homines, quanto in maiori, vel minori sunt potentia, vel quanto hæc earum potentia magis, vel minus propinqua est actui: ergo pari ratione cum damnum, cuius periculum timeatur tantum in potentia, & in virtute habeatur, recompensandum magis, vel minus venit, quâto eius potètia magis, vel minus pro-

Dictum. 2.

pinqua est actui, id est, quanto certius est, vel minus certum, quod huiusmodi damnū obuenturum sit in actu, vnde corollarie inferitur eō maiorem recompensam expetere posse pro periculo nauigandi eum, qui ad instantiam alterius tali periculo se obijcit, quod maius ex hac nauigatione, sibi imminet periculum.

Dictum. 3. ¶ Tertio arbitrio boni viri pensanda venit quōta recompensanda pro damno emergente: quando tam in certitudine quantitatis damni, quā etiam quantitatis periculi laboratur. Quia tunc tanto maius, vel minus rependendum est pro hoc damno, quanto maior, vel minor certitudo, vel incertitudo habetur de vtraque quantitate, scilicet, periculi incurrendi in damnū, & ipsius damni. Hoc autē eadem ratione, quæ pro secundo est allata firmatur, scilicet, de potentia remotiori, vel magis propinqua.

Nota. ¶ Ad hanc cum Garcia illo. c. r. hinc aduertere libuit omnia, quæ de taxatione, & æstimatione, tam damni emergentis, quā lucri cessantis arbitrio boni viri facienda diximus, vera esse intelligenda sunt, quando prædictæ quantitatis æstimatio fit à principio contractus antequam in præsentī imminet tēpus, quo damni iactura, vel lucri cessantis dispendium subeundum est: quia iam hoc impendente tempore nihil plus, aut minus pro hoc lucro, aut damno recompensandum est, quā in re iam apparet contigisse.

Questio. ¶ Adhuc nequid scitu necessarium missum faciamus, si quis sciscitetur, scilicet, quando emergentis damni recompensa sit facienda, id est, quo tempore: Respondemus, quod quia pari passu in hoc quaesito currunt, tam lucrum cessans, quā damnū emergēs, dicendum est de damno emergenti, sicut de lucro cessante supra diximus, scilicet, quod quando damnū emergens in integrum recompensandum venit, tunc licitè eius recompensatio à principio contractus exigī nō potest, sed spectandum est tempus, quo damnū realiter iam imminet. Sed de damno cum non in totum, sed in potentia consideratum: & in parte recompensandum venit, licitè posse statim à principio contractus exigī, & accipi eius recompensam, insinuat Garcia libr. 1. de contract. c. 11. fol. 342. Verū (vt antea diximus) de recompensa lucri cessantis licet appārens sit, ac proinde non contēnēda ista Garciae sentētia: sed conformior est rationi, quod recompensam damni etiam in potentia considerati ante eius euentum realem eam ex pacto ab initio in toto de-

Sent. Garciae. & auctoritatis.

bens non est cogendus eam soluere, quia, verbi gratia, ante finem anni (vt supponimus) illud damnū non erat realiter incurrendū: ergo antequam realiter sit incursum: nihilominus habet creditor de eo, quod debet habere, & quādo debet habere: ac per consequens debitor ante id temporis, statim ab initio contractus, scilicet mutationis, vel venditionis ex natura horum contractuum causantiū dānum emergens, non astringitur ad id damni persoluendum: sed de hoc cum plura sint à nobis supradicta, superaddimus tandē, quod ex peculiari alio ex parte debitoris damni voluntario pacto, quo ad statim soluendum dānum non integrum, sed in parte: quia in certū & in potentia erat se voluit obligare: manebit ante damni realem euentum obligatus, aliā non: quia ex eō quod in potentia consideratur damnū, non statim à principio primo pro tunc debetur.

¶ Insuper est animaduersione opus, scilicet, tripliciter iniri posse pactum de damno emergenti recompensando, primò dum conuenitur inter partes, quod quia consideratur tantū sicut res in potētia, tantū arbitrio boni viri sic æstimatū nō in integrū, sed in parte soluitur, in quo casu quādo partes sic volūt nō est expectāndus successus dāni. Secundò, quādo quia à principio constat certò de quantitate damni, ab initio conuentio fit inter partes de recōficiendo toto dāno signando, tūc eius quantitatē, in quo casu damni recompensatio differenda est, vsque ad actualem euentum damni. Tertio, quando conuenit inter contrahentes de tanta damni recompensa faciēda, quanta tempore euentus damni appaerit fuisse secuta: quæ quidem conuentio tunc locum habet, quando aliquo futuro tempore determinatè innotescere potest quantū dāni sit passus, qui à sua negotiatione est præpeditus: in quo etiam tertio casu, quia attendendus est euentus rei, vsque ad hunc euentum, solutio damni est spectanda. Sicut & in casu secundo.

¶ Atque etiam in vtroque casu tam secundo, quā tertio, si tempore successus damni appropinquāte compertum fuerit nihil dāni contrahentem fuisse passum: tunc iam iure exigendi recompensam damni carebit: quia qui sic conuentionem in æquali alea se exponit, vt vel reficiatur sibi totū damnū, si totū illud eū postea pati contingat, vel quod nihil sibi pro eo refarciatur, si totum illud damnū euaserit. Hinc corollarie inferitur, quod si neq; in his duobus casibus, scilicet secundo, & ter-

Tripliciter pactum de dāno emergenti.

2.
3.

Nota.

Corol.

& ter-

Cap. XXVII. De pretio aduocati non prosequentis. 87

& tertio inuentus fuerit totum damnum incurrisse, aut euasisse: sed partem pro ea dumtaxat parte, quam passus est damni, manet restitutioni obnoxius, & non tenetur ad amplius, sicut neque mercenarius conueniens de sibi soluendis quatuor argenteis pro suo diario, si præpeditus pluuia per totum diem destitit laborare, exigendi huiusmodi stipendium non habet ius, quia cum sic pactus est spe certa ductus laborandi per totum diem id fecit: si ergo experientia teste, spe hac frustratus est non pactioni tali, sed potius euētui rei standum est illi.

CAP. XXVII. An vendens ad creditum augere possit pretium propter periculum illud recuperandi, aut propter expensas verisimiles, an liceat illud augere per impositionē gabelle, id est, sifa: an Medici & Aduocati pro libito possint pretiū exigere: vel integrū aduocatus ante litis consummationem possit accipere: vel quando non fuit in culpa omittendi causam.

Quoniam de pretio rerū sermonem nobis habentibus operæpretium fuit eos etiam modos inquirere, quibus ultra pretium communiter currēs liceat res emendo, vel vendendo, aliquid plus accipere: idē de lucrī cessantis, aut damni emergentis materia meminisse hic (quoniam ratione vtriusque contingit licitē aliquid plus posse exigi) necesse habuimus. Hac ergo utcumq; absoluta materia, en reuertimur ad veluti interruptam de pretio rerū disputationem complendā. At vero affinis: & hæc quæstio supradictis de lucro cessante, & damno emergenti accedit, scilicet, an spectata solutione, id est, ad creditum vendens suas merces augere possit pretium propter periculum, quod cōtingere potest, eod quod debitor earū potest fieri inops, & impotens ad soluendum pretium, vel tradendam mercem, vel ingratus, & malignus, qui nolit id facere. Quæstio hæc negotium nobis hic facefferet, nisi in. 2. part. primi tomi nostri Instructōrij cōscientiæ, cap. 70. de vsura. ex parte Soti de iust. & iur. lib. 6. q. 4. art. 1. negantis ratione huiusmodi periculi pretiū licitē posse augeri, aut aliquid ultra sortem recipi aduersum Metinam Complutensem. C. de rebus restit. q. 39. affirmatiuam partē tuentem disputationem suscepissimus, vbi non solum eum impugnauimus: sed etiam expugnauimus, quapropter ad locum citatum in nostro Instructōrio remittimus lectore hic addentes cum Nauar. in sua Sum. Lat. cap. 23.

Instruct. Negot,

num. 81. quod licet hæc sententia affirmatiua Metinæ loco citato, neruose fuerit confutata à Soto, tamen (vt apparet Nauarro) neruosius confutari potest, eod quod est noua, & cōtra omnes alios Theologos, & Canonistas: & quod ecclesia declarauit id esse illicitum per caput in ciuitate de vsuris, per quod inquit Nauarrus soluuntur omnia argumenta Metinæ, cum ex illo inferatur Ecclesiam Catholicam determinare pericula illa non magis conferre ad augendum pretium, quàm si ad aliquid dandum ultra sortem mutuanti, vt causæ huius dationis iustificatrices assumerentur, lex ergo ipsa naturalis & diuina, quibus prohibentur vsuræ, dictant non esse confideranda pericula in mutuo ad pretium augendum.

Præterea subinde inquirere hic consentaneum est, an quando verisimiliter timentur expensæ in recuperando pretium mercium ad creditum venalium, possit hac ratione venditor augere aliquid ultra pretiū mercium. Et videtur id non esse illicitum, quia licet sic per hanc viam se seruare indemnem. Huic quæstioni facit satis Sotus de iustit. & iure. lib. 6. q. 4. artic. 1. Respondet ergo, quod quatenus ad expensas res attinet non est dubium quin quidquid debiti recuperandi causa creditor dispendit, possit à debitore exigere. At multo est (inquit) tutius dum creditor hominis vafriciem, & infidelitatem timer, nihil ei mutuare, aut ad creditum vendere, vel dum mutuatur, aut sic vendit spectare solutionis terminum, an fortē, sine vllis expensis solutio fiat. Nam expensarum anticipatæ conuentiones vix suspitione vsuræ carent, nihilominus tamen, dum omnis fraus absit, si probabilibus coniecturis timentur futuræ in recuperando debitum expensæ, nempe, quia debitor ab vrbe creditoris loco distat: ab inuitia procul abest de expensis, & laboribus creditorem cum debitore tale pactum inire, constitutumq; pretium pro sumptibus, & laboribus recipere, etiam si nullos postea contingat facere. Nam etiam si esset plura expensurus, nõ posset amplius, quàm fuit conuentione firmatum accipere. Sed profecto licet Sotus hic æquitati niti videatur, res est quæ non caret scādalo coram iudicibus, & vulgo, si casu, quo sine expensis est sibi debitum satisfactum, eas expensas conaretur recuperare, etiam si conuentione fuissent antea firmatæ: quia ab omni specie mali, & scādali abstinentum est. Hac igitur de causa, Nauarrus in Sum. Lat. cap. 23. num. 84. cuius sententia

Quæstio.

Argum.

Respons.

Sent. Soti.

Sent. autoris.

Quæstio.

vt potè tutior sequenda videtur in hac parte, limitatius loquitur dicens, quòd quamuis vèditori liceat solutione spectata diuendere eatenus pretium postea soluendum augendo, quatenus extimat in eo postea recuperando se plus expensurum: tamen auctore Maiore (cui ipse subscribit) sic tradente in. 4. dist. 15. q. 40. art. 7. id tantum ei licet. Dummodo proponat id a debitore non exigere: si absq; sumptibus præstituto die debitum mercium soluerit. Verumtamen, quia neq; hæc sententia Maioris, & Nauarri sic moderata Syluest. in Ros. Aur. casu. 6. tuta videtur hac ratione, scilicet, quia venditor potest mutare voluntatè, aut sui propositi obliuisci, aut interire, & sic emptor totum cogere solui: Nauarrus probè ait, quòd occurri potest omni periculo, si venditor schedam subscriptã tradat emptori: qua promittat se tantum de pretio se dimissurum illi si præfixo termino, si ne expensis soluerit debitum mercium, quantum iusto pretio addidit. Imò in tali scheda, vt expressio remissionis causæ non fiat oportet, ne in foro exteriori presumatur vsurari, & sic cum his limitationibus, quia tuta est, tenenda est sententia Nauarri licet alias non videatur carere periculo: quia vix expensarum anticipatæ conuentiones suspitione vsuræ carent. Vide de hoc infra limitatius cap. 37.

Questio.

¶ Insuper consequens est, & illa dubitatio an per impositionem gabellarum sifas Hispanicè nuncupatarum, quæ hodie imponuntur in vino, & in carnibus in macello venalibus, & in similibus liceat augere horum victualium pretium. Ad quam facilis est solutio, nam si regia autoritate fiat licita erit impositio illarum, dum sit moderata, & dummodo pro utilitate, vel necessitate publica reipublicæ fiat. At non est iusta quando istius gabellæ, id est, sifæ imponendæ licentia impetratur a Rege solum pro bono proprio senatorum reipublicæ, iniquaque fieret illius exactio: si cessante causa communi, pro qua imponeretur adhuc perduraret, & quòd a republica quæ subest suo regi, sine regia facultate talis gabella, id est, sifa imponi non possit, videtur colligi ex cap. super quibusdam de verborum significatione. At licet secundum Syluestrum verbo immunitas. 1. q. 22. Ecclesia, vel clerici non teaneantur ad huiusmodi gabellas, id est sifas, quæ imponuntur in vino, & in carnibus, & similibus secundum Panormitanum cap. non minus de immunit. eccles. & tenet Bald. in l. placet. C. de sacrosan. eccles. Tamen si gabella fuisset imposita pro oneribus, ad quæ te-

Solutio.

neretur ecclesia: tenetur tunc ad talem gabellam: quia tunc succedit loco onerum, vt voluit Butri in l. ad instructiones.

¶ Insuper quoniam de pretio rerum disputatio hic habetur, de medicis, & aduocatis ambigi, an pro libito exigere possint operarum sui officij pretium. ¶ Ad quam questionem respondetur primò, iuxta sententiam Victorij in suis scholijs super. 2. 2. D. Thom. & iuxta doctrinam D. Thom. 2. 2. quæst. 71. art. 4. Quòd medicis, & aduocatis non licet immoderatum petere pretium pro suis functionibus, nam licet non sit contra iustitiam pro his officijs recompensationem accipere: quia pro eo quod quis alteri de iustitia non debet, eam potest recipere: tamen quia pro necessarijs ad vitam, qualia sunt medicari, vel pro alio patrocinari non est licitum exigere, nisi quod iustum est, & rationale: idè aduocatus pro suo patrocinio pretium non quantumcumque vult exigere debet, sed pensatis conditionibus personarum, & negotiorum, & laborum, quos assumit, & iuxta consuetudinem rationabilem non tyrannicam. Sed rationabilem patriæ oportet, quod stipendium exigat. Idèque dicendum est de medico medicatè, aliàs ad restitutionem tenebitur.

Questio.

Dictum. 1.

¶ Secundò dico, quòd secundum D. August. iudices iudicium vendere non debent, quia iam habent constituta stipendia à rege, vel à republica. Sed neq; testes pretium pro testimonio licitè possunt accipere: licet pretium laboris, & itineris pro testificatõ assumpti licitum sit eis accipere. Cæterum de accepto pretio pro testimonio an sit restituendū, si querat aliquis, dicendum censeo, quòd sit absolutè restituendum, quia veritas in testimonio asserta inuendibilis suapte natura est, vt magister meus docebat: quamuis refutare nolim opinionem Cordubæ in tractatu de casibus conscientie assertentis, quòd tale pretium licet malè acceptum, non est restituendum, dum id accipiens ad tale testimonium ferendum non tenebatur. Secus est si ad tale testimonium ferendum tenebatur præsertim ex iustitia.

Dictum. 2.

¶ Præterea, de aduocatis iterum dicimus tertio cū D. Tho. quòd quamuis vsus scientie iuris, quia sit opere corporali, & quia principaliter hic veditum est corporale ab aduocato vendi possit: tamen iuri ciuili in aliquibus eorum functionibus moderata sunt determinata stipendia. Nam primò aduocato, seu procuratori non licet facere pactum de quota litis, neque etiam de certa quantitate,

Dictum. 3.

vel

Cap. XXVII. De pretio aduocati non prosequentis. 89

vel re cum hac conditione si vincat. l. si qui. C. de postu. est enim eadē ratio sicut de quota litis promissione, quæ ideò prohibita est, ne per fas, vel nefas ad Victoriā causæ quis contendat vt promissi compos fiat. Licet tamen ei pro mercede promittere quid certū, siue quantitatē, vel rem, siue vincat, siue nō.

¶ Sed an vltra hoc aliquā munerā recipere aduocatus possit, meritò hic aliquis hēsitare poterit, nihilominus dicitur, quòd licet vltra suam mercedem aduocatus aliquid paruuli munusculi sibi promissi accipiat non illicitè facit. Neq; contra iurā, quia in hoc ratio prohibitionis cessat. Nā & in Recopilatione noua legum tit. de aduocatis, conceditur eis in modica quantitate comestibilia posse recipere, sed de hoc latius & limatius in opusculo hic adiecto.

Questio.
Respons.

¶ Sed ante finitam litem aduocati integrā stipendia possint recipere an non, quia in dubium verti potest respondetur: quod quādo ipsis intercedentibus, & mediantibus in componendo partes vt arbitris, vel aliter mediādo transactio litis, vel compositio super litem fit inter partes: suum integrum ex pacto conuētum possunt recipere stipendium etiam ante finitam litem, vt decernitur in Recopilatione noua legum titulo allegato. Si tamen ipsi aduocati in ipsa transactione nō interuenerint, neque in conciliando, concordandoque partes mediauerint: tunc pro rata tantum temporis, quo patrocinati sunt debitum ab eis est recipiendum salarium, id est tres partes ex quatuor post publicationem probationum. Ante eam verò si sine ipsis mediantibus concordauerint partes medietatem tantum sui salarii accipient, ita in pragmaticis. l. 54. cap. 14. At verò aduocati recipientes stipendia, & salaria, stenas, id est, albricias Hispanicè dictas lege Hispaniæ accipere prohibentur: sicut tales stipendiati, neque pensionem pro informando recipere possunt, eisq; ibi in dicta Recopilatione prohibetur, ne pro vna petitione soluta in lite, in qua non sunt salariati vltra duos argenteos accipiant, & vbi fuerit res alieius momenti, vel studij taxabitur à iudice.

¶ Insuper si litigator promittat centum suo aduocato, si vincat: si vero non vincat. 50. secundum Speculatorem, pacta in hoc casu seruanda sunt. Aduocatus autem deserens causam ex causa, quam potuit prius præuidere, suæ imperitiæ imputatur. Si autem deserat ex causa noua, & repentina, vt quia clientulus aliquid confessus est contra seipsum, habebit nihilominus salariū. ff. de va. mu. l. pen. §. si.

¶ At verò hic decisione dignus est casus, de quo sum rogatus Mexici dicere, aduocatus, qui non fuit in culpa in non prosequendo causam: sed cum incepisset eā prosequi, ideo ab eius prosecutione destitit, quia eius clientulus eam causam deserere voluit, an tunc aduocatus retinere possit totum stipendium, quod pro patrocinando in tota causa, vsq; ad eius consummationem acceperat. Et prima quidem facie apparet, quòd quia in hoc casu lis non est terminata inter partes per concordiam extra iudicium per aduocatum conciliatam, & compositam inter partes: ideò solū debeat habere de salario, vel de promisso secundum proportionem litis de æquitate (vt dixeramus.) Verumtamen, quia hic in puncto huius casus non est finita lis, neque in iudicio, neque per transactionem, vel aliam compositionem inter partes, sed solum, quia clientulus eam deserens prosequi nō voluit. Ideò dicendum videntur: quòd nihil salarii recepti restituere teneatur ad instar operarij, qui locauit operas suas alteri, neque stat per ipsum quin soluat operas: sed per conductorem, qui (etiam si impediatur, eius conductor casu fortuito) recipere potest suam mercedem: & eā ei conductor soluere tenetur, maximè si sua culpa locator operum, id est operarius est impeditus: quod & absolute, & sine distinctione esse verum affirmat Nauarrus: quia est casus diffinitus. §. cum quidam. ff. loca. lege. Sic & in presenti casu, vbi culpa clientuli deserentis causam, eius aduocatus operas patrocinandi locatas non compleuit cum paratus esset complere. Imo si aduocatus moriatur non repetitur salarium ab eius hæredibus lege prima. ff. de va. & extraord. cog. & idem de quocunque habete officium publicum. l. arboribus. §. de illo. ff. de usufr. nisi consuetudo obstet, sed peculiari lege Hispaniæ. l. 9. tit. 8. in Part. 5. cauetur, quod hæredes aduocati ante finem litis mortui tantum pro rata patrocinij exhibiti recuperent salarium.

Questio.

Obiectio.

Respons.

¶ Porro aduocatus salariatus de publico non potest aliquid accipere à litigantibus: sicut, nec medicus ab infirmis: quamuis à sanis possit accipere, secundum Panorm. cap. 1. de post. post Innocētium: quia talia salaria sunt constituta pro litigantibus, & infirmis.

¶ Præterea vltimò non erit ab re hic notasse: quòd quia auctore Corduba in tractatu de casibus. q. 78. quando requiritur scientia, & patientia principis: tunc sufficit scientia, & patientia præsidum generalium prouinciarum, secundum Bartolum in. l. si publicanus

Nota Bal.

soluunt, vel in alio non recompensant. Vnde neque iudicibus, licet emere pro suo victu ci baria, nisi pro rationabili pretio, id est, pro rationabili pretio quo alij ea emunt.

Vnde ædifi-
canda ædi-
ficia pu-
blica.

¶ Insuper licet. l. 20. titu. 32. in tertia Partit. cautum sit & stabilitum, arces, pontes, strata viarum, & ædificia publica edificanda esse, vel reparanda ex proprijs prouentibus, & redditibus ciuitatum, & populorum suorum, si tales prouentus suppetant, quod si tales prouentus non supersint, aut non suffecerint ad hoc tunc contribuendum esse à conciuibus, vel oppidanis ad huiusmodi ædificationem, vel reparationem, vsq; ad sufficientes impensas, lex ipsa decernit, à quibus declarat non immunes esse equites, neq; ingenuos, neq; pupillos, neq; viduas: tamen si ex eisdem oppidis pro huiusmodi ministerio assumerentur operarij manuales, tanto minoris pro laborando in his operibus cõmunibus in casu, quò impensis omnium in eis laborandum esset, possent conducì, quantò si personaliter in tali opere communi non laborassent, pro eo ab ipsis, iuxta iustitiã distributiã ratione pro sua rata contribuendum esset: nam hoc iustitiã distributiã equitas suadet.

¶ Porò autore Gabriele, in. 4. dist. 15. q. 6. art. 5. iudex agnoscens superiorem peccat, si accipit plusquam cera valet, & labor sigilli signandi. Verumtamen Nauarrus in Sum. Lat. cap. 25. num. 25. ait dictum hoc Gabrielis nõ seruari: neq; verum esse, vbi est lex, aut consuetudo, quæ contrarium statuit. argum. cap. fin. de consuet. & cap. ad Apostolicam. de regul.

¶ Nam quæstio scitu digna hinc nobis fit obuia. Cuius Corduba meminit in suo tractatu de casibus conscientia, quæst. 86. quæ interserenda hic fuisse mihi visa fuit, quatenus ad pretium rerum, de quo hic agimus attinet. Quæritur ergo, an licitus sit ille contractus, vbi mercatores alicuius oppidi suismet sumptibus mittunt ad nundinas pro emendis pãnis lineis, quorum subeunt periculum. Quas quidem pannorum lineorum merces cum iã suis cum sumptibus, & suo periculo è nundinis importauerint in domos suas, accedunt alij tenuiores, & modicæ facultatis mercatores, qui venditores dicuntur, quibus sic easdẽ merces vendunt, vt si eas merces emere velint, sint soluturi (quia sic est ab ipsis lege, & consuetudine receptum) ex decem vnũ, exspectantq;, vt tales merces minutim à tenuioribus prædictis mercatoribus eas à se ementibus reuendantur: sicque paulatim de tempo-

re in tempus illis soluantur: hoc autem pretio se contentos esse volunt, scilicet, vt accipiant ex decem vnũ, siuè numerata pecunia, siuè expectata solutione eas merces minutioribus mercatoribus diuendant. Vnde iã vsu euenit, vt postquã de hoc vsu cõstat: ipsimet tenuiores mercatores accepta pecunia à mercatoribus grossioribus, ad horũ grossiorũ impensas & periculũ proficiscantur ad nundinas eas merces meliores, & viliori pretio, quo possint empturi, quippe qui pro eis soluturi sunt grossioribus pretium, quo comparatã fuerint, & vltra hoc ex decem vnũ vice lucrũ.

¶ Hunc casum licitum esse loco citato fatetur Corduba cum eo grano salis, scilicet, si exigere ex decem vnũ iustum sit pensatis periculis, & laboribus, & cæteris ad hoc pensandis. Nam si hæc rationabiliter pensanda nõ pensetur: tum iniustitia, tum vsura palliata posset immisceri. ¶ Igitur ex contingentia facti decisio casus dependet. Nam si pretium prædictum, scilicet ex decem vnũ communi estimatione virorum timoratã conscientia, & prudentum iustum esse censetur, iustus quoque censendus est talis contractus, auctore Metina Complutensi sic respondente. Verumtamen & Cordubã, & mihi videtur ex decem vnũ exigere immodicum, & excedens esse lucrum pro tam modico labore, & pro tam breui tempore assumpto. Nam cum mercatores inferiores, seu tenuiores, qui diu gantur per oppida, vel villas eas merces venditori minutim, lucrum quoque suum sint reportaturi, inde fit, vt vtriusque questus grauaamen respublica sit passura, vel id grauaamenis minutim eas ementes sint subituri quod in præiudicium prædictorum cædit: quatenus lucrum priorum mercatorũ immodicum est, & excedens.

Respons.

Questio

¶ Accedit & alia quæstio, cuius & si meminisse recordamur in tomo. 1. nostri instructo-rij: sicut & meminimus antecedentis: tamen causa seruandi ordinis, & quia ad hunc locũ attinere videtur, eam sub silentio hic præterire nolimus: ea nempe est, an licitus sit contractus, vbi verbi gratia dicitur, Petrus cõuenisse cũ Ioanẽ de emedis per Ioannẽ à macellarijs terræ prope astantibus. 400. sagiminis idest, de sebo. pondera, ea conditione: vt pro quolibet pondere, idest arroba, tali, lucrum duorum argenteorum superimponderet, superaddita quoque conditione de emendis per Ioannẽ 400. ponderibus sagiminis, & nõ in minori numero, & de non ascendendo in pretio cuiuscunque ponderis à Ioanne emen-

do

do ultra decem argenteos, accedente quoque pacto, quod si ex his. 100. ponderibus aliqua emerit pro. 12. argenteis Ioannes, tunc Petrus pro sic ad. 12. argenteos emptis singulis. 14. argenteos supererogaret, quod si minori pretio ex his. 400. aliqua pondera emeret quam esset. 12. argentei, pro his in singulo quoque pondere lucrum duorum argenteorum, & dimidij superimpenderet. Igitur hæc omnia pondera sagiminis, id est, de sebo, Ioannes à macellarijs terræ, & ab alijs circumstantibus comparauit, conueniens cum eis de sibi tradendo omni sagimine in macellis per discursum anni obuenienti, quod sic in his temporibus quibus Ioannes illud reciperet à macellarijs & in ea quantitate redderet illud Petro. Factum est autem ut inductu Petri Ioannes à macellarijs anticipata pecunia, & pignore ante traditionem harum mercium dato, eas comparauerit: cum subesset probabilis fides sagimen tempore traditionis plus valiturum, quam festo sancti Ioannis, ubi cum macellarijs fuit inita conuentio, valebat.

Respons.

¶ Igitur quia libenter assentimus doctoribus cum sana, & vera protulerint dogmata, & quia Corduba in tractatu de casibus conscientie. quæst. 87. eam quæstionem proponens eruditè resoluit, nec pilotenus ab eo decedentes, dicim⁹ primò hic duos intermisceri contractus. Nam contractus vnus, & distinctus est, quem Ioannes cum macellarijs iniuit. Si igitur Ioannes à macellarijs emit pecunia anticipata soluta minori pretio quam sagimen tempore traditionis sperabatur valiturum: quia vsura fuit palliata, macellarijs damnumpassis restituere tenetur Ioannes, eandemque obligationem sibi superinduxit Petrus, si suo suafu huiusmodi contractum vsurarium cum macellarijs conflauit Ioannes: quia tunc Petrus, & causa inductiua fuit vsuræ & particeps in lucro vsurario: quare vnusquisque eorum de parte sibi obtingenti ex tali lucro restituenda tenetur. Vno autem non restituente partem sibi contingentem, alter manet ad restituendum in solidum astrictus. Secus est si Petrus non induxit Ioannem ad prædictam vsuram, neque eius animi fuit ut Ioannes, sic vsurariè contraheret, ignarusque fuit vsuræ commissæ, quia si quodlibet pondus non pretio maiori quam. 12. argenteorum emi pactus est, solum, id fecit ad cauendam fraudem, ne Ioannes fingeret pluri sibi constare. Nam in hoc casu Petrus ab vlla restitutione liber manet, Ioannes autem si quid vsurariè contraxit cum macellarijs, ad id tantum tenebitur illis resarciendum

secundus contractus aliàs minimè. ¶ Secundus autem contractus hic consideratur, scilicet, quem Ioannes iniuit cum Petro. Circa hunc igitur contractum dicimus secundò. Dupliciter Ioannem potuisse sic contraxisse cum Petro vno modo, ut Ioannes pro singulis ponderibus, quæ pro Petro, & nomine Petri tãquam eius negotij sollicitator emisset pro sua industria, sollicitudine, & labore hæc mercem inter macellarios quaritandi, & ab eis emendi duos argenteos, vel duos & dimidium à Petro recipe ret: & si sic conuentione firmatum est inter illos, tunc siuè Ioannes ea pondera iuste, vel iniuste à macellarijs emerit, talis contractus iniustitia caret, respectu Petri, & Ioannis, si stipendium illud duorum argenteorum impensum Ioanni iustum esse censeamus, quod arbitrio bonorum, & prudentum negotiatorum extimandum relinquimus, maximè sciète Petro quid pro eo ministerio, & labore mereatur Ioannes, ambobusque sic vitro de tali stipendio duorum argenteorum conuenientibus iustum est censendum.

¶ Secundo modo sic contraxisse inter se Petrum & Ioannem accidere potuit, scilicet, ut Ioannes id negotij non nomine Petri, neque eius sollicitator gerat, sed tantum nomine proprio, & non nomine Petri comparans pro 12. argenteis singula pondera à macellarijs, eadem petro, siuè alteri pro 14. argenteis liberè vendat taliter, quod nihil mutationis temporis, vel loci, vel forme mercium interuenierit, vel aliquid à Ioanne laboris fuit assumptum pro harum mercium custodia. Nã iuxta hanc normam contractus, non videtur Ioannes illos duos argenteos in singulis ponderibus fuisse licitè lucratus autore Syluest. titu. emptio. quæst. 10. quibus sic assertis subscribunt Doctores communiter, qui in hoc casu loquuntur, dum damnant contractum, non autem in primo modo contrahendi, scilicet, ubi Ioannes, ut factor Petri obligatus sic negotiatur, ut prædictum est, quod prænotandum censet Corduba ad decidendos alios per plures similes casus.

¶ Tandem quæri hic posset, vtrum emptor ratione possessionis statim sibi non traditæ possit minuere pretium. Sed quia de hoc meminimus nos prædixisse breuiter ex mente Nauarri in Sum. Lat. cap. 23. nu. 84. dicimus, quod licet actuali emptione emere minoris prædium aliquod ea conditione, ut venditor per tot annos obtineat possessionem eius, & fructus, quam si emptor statim post emptionem actualem eius adepturus esset possessionem

Secundus contractus.

Questio.

nem

nem, & fructus autore Maiore in. 4. dist. 15. quæst. 40. art. 7. pro qua Nauarrus citat textum in cap. cum Ioannes de fide instrum. signanter post actualem venditionem dicitur, quia si solum fuit pactum de tali prædio vendendo post tot annos, scilicet post decem, tunc non licet minoris emere, quam tempore perficiendæ venditionis sit valiturum: eò quod usque ad illos. 10. annos dominus prædij, & possessionem illius, & fructus esset percepturus, quia esset plusquam palliata usura: quia tunc ratione anticipatæ solutionis emptionis nondum factæ, sed faciendæ: quæ verè mutuum est vellet minoris prædium sibi vendi quam valeret tempore perficiendi contractus.

CAP. XXIX. An legale pretium sit seruandum dum emitur subhastatione res vendita, ubi explicatur sententia Garcia, quale sit pretium iustum rerum quæ subhastatione venduntur, tutor hic commissam fraudem quomodo resarciatur, & de fraudibus commissis subhastatione ex parte emptorū & venditorum: & quomodo sic damnum illatum per fraudes hic accidentes est restituendum.

Nota.

ADhuc nobis agentibus de pretio rerum operepretium est hic prænotasse: quod qui cum impositione census minoris iusto alias pretio pro construendis domibus solum suæ terræ vendunt, possunt hac ratione apponere conditionem: ne vendatur tale solum census sine sua licentia: nec diuidatur: quia id oneris, quod emptoribus soli imponunt, & libertatem hanc licitè emunt minuendo de pretio, sed quamuis hoc extenuatione pretij videatur iustificari: sed quid in hoc casu sit tenendum, suo loco, id est, in materia de censibus dicemus iuxta Extrauagantis Pij. V. decretum: quare hic interim nihil duximus definiendum.

Questio.

Præterea de pretio rerum sermonem protrahentes: quia varius vendendi modus variat & pretium rerum illud augendo, vel minuendo dicere, iam nos oportet de pretio rerum subhastatione venalium: quia modus hic subhastatione vendendi specialem rationem pretij videtur exigere. Primò igitur difficultate plena hic est obuia quæstio, an legale legitimumque pretium per iudicem, vel rempublicam alias præstiturum in hoc modo vendendi subhastatione merces necessario seruandum sit. At vero Garcia lib. 1. de contractibus cap. 1. pag. 572. audacter asseuerat in rebus subhastatione venalibus: sicut pretium natu-

Arg.

rale, quod est communiter currens necessario non est obseruandum, ita neque pretium earum aliàs legitimum per iudices, aut rem publicam constitutum: quia aliàs nihil, aut parum de mercibus subhastatione expositis emerentur, si iustum earum pretium ex modo subhastatione vendendi non aliter sumeretur, quam aliàs si uè legitimo suo pretio, aut naturali communiter currenti extra hastationem venditæ valerent. ¶ In oppositum est, quia si rerum venalium subhastatione positum precium legale: si quod alias habent prefixum non est necessario ibi seruandum. Sequitur, quod tempore famis, & caritatis annonæ possit, qui abundat frumento in republica illud exponendo subhastatione, vendere illud vitra pretium eius legale, id est, vitra pragmaticæ taxam, quia certè tempore penurix, vt suæ subueniant familiæ, non deerunt plures emptores, qui subhastatione positum triticum illud adaugeant, vitra pretium taxæ legale; neque de hoc est dubitandum, quod tamen est absurdum est concessu, quia via aperiretur violandi taxam, scandalumque publicum id facti ingeneraret. Secundò sequeretur, quod iura census carentia periculo, & omnino sana eò quod subhastatione venalitati essent exposita: liceret ea minoris emere, quam eorum pretium est legale, id est, minoris, quam quatuordecim pro mille: quod tamen non est concessu facile.

Incontra.

¶ Ne igitur hanc assertionem Garcia duram, & dubiam videamur omnino explodere, & damnare: oportet eam in sano modo, & sensu intelligere, & explicare iuxta sensum pragmaticæ taxantis pretium tritici, & pragmaticæ taxantis pretium censuum redimibilem, quia diuerso fine positæ sunt, illa ne in pretio tritici vitra taxam vendendo illud ascendatur à vendente. Hæc autem, ne pretium taxæ censuum extenuetur ab censuum redimibilementibus minoris emendo. Igitur, quando Garcia asserit pretium legitimum taxæ non esse necessario seruandum: quando res venduntur subhastatione, id est, ex almoneda, intelligendus venit taliter, quod quando merces sunt taxatæ eò fine, ne à venditoribus pretium supra taxam augeatur, vt triticum, & vinum, & annona hoc fine taxantur: tunc si triticum, vel frumenta, sic taxata subhastatione vendenda ponantur: non est necessarium, quod ab emptoribus pretio taxæ emanentur, & non minori: quia certè sic possunt minoris emi, sed pretium taxæ à venditoribus frumenti etiam subhastatione: ita necessarium est

Sent. Garcia explicatur.

est seruandum, vt supra tale pretium non ascendat. Sicque è contrariò, quando venalia eo sine sunt taxata, ne ab eorum emptoribus in pretio descendatur, cuius modo sunt iura census, quæ hoc sine taxantur, tunc etiam si vendantur subhastatione, & voce publici præconis, si sana satis sint iura, & citra periculum recuperatuque facilia non est tutum asserere, quod minori pretio, quàm eorum perscribitur taxa, possint emi: sed augere pretium emptor census supra taxam non ita vetatur. Non igitur Garcia clarè loquitur, nec omnino sanè.

Questio.

Distum. 1.

¶ Nunc verò secundò indagandum venit, quale sit pretium iustum rerum venalium: quæ subhastatione venduntur, ad quam quæstionem dicimus Primò, illud esse iustum pretium rerum subhastatione venalium, quod medietatem iusti pretij non excedit, neque ab ea in minus deficit, quod valerent tales res si alio modo, quàm subhastatione venderentur. Cuius ratio potissima est, quia id censetur esse iustum pretium in hoc modo subhastatione vendendi, quod legibus non reprobatur: at leges solum id pretij reprobant, quod prædictâ medietatè excedit, vel ab ea deficit, ergò tale pretium in modo vendendi subhastatione extimandū est iustum esse, quod iustitiæ vsus confirmasse videtur: dum interdum possessiones pupillorum venditas per tutores subhastatione, in posterum suis antiquis dominis restitui videmus, & pupillorum instantiam huiusmodi venditiones reuocari, eò quod minoris medietate iusti pretij fuisse venditas allegatur & probatur.

Distum. 2.

¶ Secundò dicimus, quod si quis quærat an in rebus subhastatione venalibus inueniatur illa latitudo graduum pretij, scilicet, maximæ, infimæ, & mediæ, nouerit certè inueniri, verbi gratia, si prædium subhastatione veniat cum extra hastationem aliter venditum valeat centum aureos iuxta suum iustum valorem: tunc in subhastatione pretium eius medium esset tota quantitas centum aureorum: infimum autem eius pretium tunc esset. 50 aurei: quippe quod ex medietate mediæ pretij constat. Supremum autem pretium tunc esset. 150. aurei, utpote quod supra. 100. aureos eius centenarij medietatem ultra contineret: quæ omnia pretia rei venalis, prout venditur subhastatione iusta esse censentur, vbi notat Garcia, quod cum gradus extremi in pretio naturali parum distent ab extremis: tamen in pretio subhastatione gradus extremi tantum distant à medio pretio, quantum medietas ipsius mediæ pretij complectitur, vt in exemplo

posito videre est, ita Corduba de casib. conf. quaest. 8. & Mercatus in Sum. de contract. lib. 2. cap. 12. & Frater Iosephus in sua Summa, de Floribus Theologiæ materia de venditione, & Garcia, lib. 1. de contract. capit. 21. qui ibi duo corollaria infert. Primum, quòd iniustum pretium erit etiam in rebus subhastatione venalibus: si à venditoribus excedatur etiam per auctorem, accipièdo ultra pretium supremum, quod supradicto modo ibi signauimus: vel si emptores deficient à soluendo infimo pretio, vt supra considerato. Secundum autem eius corollarium est, scilicet venditionem subhastatione factam tunc ad instantiam venditoris reuocari posse, quando res ibi minoris medietate iusti pretij subhastatione veneunt. Si autem ibi maioris medietate iusti pretij vendita subhastatione res sit: ad instantiam emptoris reuocari secundum leges debet, dum de superaccepto pretio emptori non satis sit.

Questio.

¶ Præterea illi difficultati, cuius locis citatis meminere Mercatus, & Corduba facere satis necesse est, scilicet, qualiter resarcire possint damnum illatum emptoribus subhastatione ementibus venditores illi, qui non nomine proprio, sed nomine alieno ibi res vendidere, cuiusmodi sunt tutores, ac testamentarij, qui bona pupillorum, seu bona defunctorum subhastatione, & sub voce publica præconis venalitati exponere solent: intercessitque dolus in excessu pretij ultra medietatem, sine culpa tamen eorum, quia in isto sensu loquimur. Conarctamur autem huic dubitationi respondere, quia videtur iniquum, quod isti sine culpa (vt supponimus) cum sint in hoc facto: de suis proprijs facultatibus cogantur resarcire damnum, quod ementibus alieno nomine vendentes subhastatione intulere, quod vitare nequiuerunt, sed nec adhuc (vt supponimus) possunt, quia leges his quorū nomine vendiderunt illa bona subhastatione, inde omnem pecuniam pretiorum resultantem adiudicant. Ergo si restitutio est facièda cum de alieno eam facere non possunt, eam de proprio facere, vt apparet coguntur.

¶ Igitur ne de proprio sine culpa sua cogantur exsoluere, quod alieno nomine ab ipsis gestum est, prædicti doctores, quòd id euadant damni tria consulunt, aut quatuor. Primum, quòd dum liquido non constat de excessu ultra medietatem iusti pretij, aut de defectu infra medietatem, nihil solliciti sint de aliquo damno resarciendo, quia tunc extra

*Triplicem
consilium
respectu
torum.*

1.

hanc

hanc obligationem sunt omnes. Si autem cōstat de tali excessu in pretio clare, & patenter: tunc vno istorum modorum sine suo incommodo reparare poterunt id damni emptoribus illud passis, primò requirendo iudicem de excessu pretij, quòd sui decreti autoritate illud reducat ad rectitudinem, & æqualitatem: qua debita diligentia adhibita, si renuerit iudex super hoc suum præstare officium, iam ex tunc huiusmodi alieno nomine venditores immunes fiunt ab obligatione vlla, postquam propria autoritate sine decreto iudicis id doli, & damni resarcire non possunt sine decreto iudicis. ¶ Secundo modo satisfecisse videbuntur: si eosdem emptores, qui sic in pretio sunt decepti, admouitos esse curauerint de damno sibi illato in excessu pretij ab ipsis soluto, vt pro tempore reclamantes de damno sic accepto restaurationem à iudice exposculent. ¶ Tertio modo in hoc casu suæ obligationi facient satis: si contingat, quod idem emptor, qui in vna emptione superinpendit vltra iustum pretium in alia emptione rei eiusdem domini, idest pupilli, vel defuncti, tantum minus de pretio infimo soluit, quantum in alia emptione supra maximum, & supremum exoluerat: taliter quod excessus iusti pretij, & eius defectus sic ad æqualitatem redigerentur. sic Magister Mercatus lib. 2. de contract. cap. 12.

¶ Porro quoniam in rebus, quæ subhastatione venalitati exponuntur, quò in iuste augeant, vel minuunt pretium tam emptores, quam venditores singuli varias fraudes pro se ipsis moliantur, & has fraudes hic patefacere non ab re erit. Nam primò venditor subhastatione res vendens multipliciter fraudulentiam committit, vel rei ibi venditæ vitia cælando, cum sint occulta: quod quidem fraudis genus omni ferè venditioni commune esse contingit. Secundo dum venditor subornat personas, quæ sine animo emendi tamquam emptores in re ibi venali dicant, & licitatores sint: quatenus talibus appositis licitatoribus, emptores per quandam competentiam, & veluti emulationem rei subhastatione expositæ magis adaugeant pretium, quam esset augendum alias, si sine his licitatorum fictorum suppositionibus ibi res venderetur. De hoc autem fallaciæ genere meminit Cicero. in 3. lib. de officijs, vbi sic ait, non licitatorè venditor, neque qui contra se licitetur emptor apponet, hos autem dolos (vt ait Garcia) machinari sunt soliti venditores, cum nomine proprio subhastatione suas proprias res venditæ. Cæterum si nomine alieno ibi res

diendant, sicut euenit curatoribus decreto iudicis subhastatione vendentibus res suorum pupillorum, tunc tales aliud fallaciæ genus comminisci solent: solent namque eo tempore res eas subhastatione vendendas exponere, quo paucioribus emptoribus apparentibus, propter paucitatem emptorum, & prætenso rum vilis ibi emantur à suis cognatis, familiaribus, vel amicis, quibus cum iactura suorum pupillorum volunt cōsulere, vt vilis emant illa bona, quam alias venderetur. Simile quoque genus fallaciæ contingit inter testamentarios, qui subhastatione vendentes bona defunctorum soliti sunt submittere alios pro se ipsis emptores: qui sic submissi, licet proprio nomine, & pro seipsis licitari ibi se simulent, tamen nomine testamentariorum illa bona subhastatione posita emunt. Itaque ipsi testamentarij cum sint illorum bonorum venditores per hos supposititios licitatores sunt eorum bonorum emptores, cuius gratia, quo illa bona minoris, sibi consent ante tempus legitimum, atque opportunum, præconis proclamationes abbreuiari, & compleri volunt, & ante competentiam volentium, & potentium ibi competere consummatam, finiri curant, quod sine iactura dominorum illorum bonorum non contingit, & quia sic accelerari proclamationes contra leges concedentes, terminos largiores ad competencias mercatorum admittendas contra legem est.

¶ Insuper ex parte emptorum in rebus expositis subhastatione fraudes annexi accidunt etiam. Primò, dum conuenit inter competitores, ne in tali emptione ascendat in pretio, nisi vsque ad tantam determinatam quantitatem dumtaxat, quod certum genus monopolij est. Secundò, dum submittunt licitatores, qui sine animo emendi, sed solo animo in competitionibus remisse se habendi, ibi in auctionebus, id est, en las almonedas, licitentur, vt citò sine imposto competendi concertationi, minori pretio ipsi emptores, & competitores sibi comparent res subhastatione venales, quod illicitum ostendit esse Cicero, dum loco supra citato dixit, nec qui contra se licitetur emptor apponat. Tertio, dum minis, vel precibus, vel aliter impedimento essent emptoribus, ne licitentur, vel à licitando desisterent, cum parati animo essent licitari ad suam experiendam fortunam, circa affectuionem rei ibi venditæ.

¶ Adhuc, quoniam supradicti omnes fraudes restitutione dignas commiserunt, venditores de superadaucto suis fraudibus excessiuo pretio

Fraudes commissæ subhastatione.

1.

2.

Fraudes ex parte emptorum subhastatione.

1.

2.

3.

3.

pretio tenentur, sicut & vendentes nomine alieno de defectu pretij sunt obnoxij: insuper & emptores ad defectum pretij sua culpa diminuti supplendum manent astricti: idem inquisitu hic opus est, quantum ab his restituendum sit: nam de hoc parum apud do-

Sent. Mercati.

ctores conuenit. Nam Mercatus in suo libro de contract. libr. 1. capit. 8. fol. 32. in simili casu restituendum esse ait omne illud, quod Moraliter creditur magis, vel minus valituras esse merces, si fraudes hæc abfuissent, quod intellectu & estimatu (inquit) non est difficile: si discursus negotij pensetur, & copia vel inopia emptorū &, indigentia illarū mercium, & contentio maior, vel minor quæ alias futura erat inlicitando, vel augendo pretium.

Sent. Garcia.

¶ Garcia vero in libr. 1. de contractibus capit. 21. circa hoc hanc regulam autumat esse seruandam. Quæ putat rationi consonam, scilicet, tantum ab his fore restituendum quantum his interuenientibus fraudibus excessum est à pretio medio mediante inter maximum pretium, & infimum, vel ab eo defecisse contigit, verbi gratia, vt si demus medium pretium fuisse decem, & venditorem suis fraudibus eius augmentum causasse taliter, vt attingeret ad 12. vel 14. vel 15. restituendum est id in quo excessit decem. Emptore autem suis fraudibus causante vt minoris, quam decem res à se sit empta: quia pro octo, vel sex, vel quinque eâ sibi subhastatione comparauit, ab ipso restituendum erit omne reliquum vsque dum decem attingat. Hanc vero regulam eò commendatu, & obseruatu dignam existimat Garcia: quia inquit iustitiæ, & æquitati proximum est hanc proportionem seruare: Siquidem regula alia statui nequit, quæ consultior sit ex omni parte omnibus, hæc Garcia. ¶ Veruntamen sic q̄ in hac parte ceseo dicere quid prodest arbitror sententiã Mercati potius esse seruandã, vbi difficile nõ fuerit ex predictis coniecturis, & accidentibus arbitrio bonorum expertorumque virorum collegisse quantum fuerit illatum damni super excedendo pretiũ alias futurum, vel ab eo deficiendo, si autem non facile sit id coniectare, regulam Garciae puto esse amplexandam, semper in huiusmodi arbitramentis potius huiusmodi fraudulentos grauando, quã dãnũ passos defraudando: dederunt enim huiusmodi fraudulentis emptores operam rei illi-

Sent. Antonio.

¶ Antonio vero in hac parte ceseo dicere quid prodest arbitror sententiã Mercati potius esse seruandã, vbi difficile nõ fuerit ex predictis coniecturis, & accidentibus arbitrio bonorum expertorumque virorum collegisse quantum fuerit illatum damni super excedendo pretiũ alias futurum, vel ab eo deficiendo, si autem non facile sit id coniectare, regulam Garciae puto esse amplexandam, semper in huiusmodi arbitramentis potius huiusmodi fraudulentos grauando, quã dãnũ passos defraudando: dederunt enim huiusmodi fraudulentis emptores operam rei illi-

lenti emptores operam rei illi-

citæ.

(3)

CAP. XXX. De exemplis venditionis variæ, de documentis victor circa pretia, & an liceat ratione pœnæ augere pretiũ, & de triplici pœnâ, & de coniecturis pœnæ usurariæ, pœnam an soluturus sit, vel interesse debitor morosus ex impotentia & de alijs curiosis & necessis.

Porrò, quia ex modo vario vendendi, pretia rerum varietatem fortiri diximus, nũc exẽpla, quibus id demonstraretur subiiciemus, & primò, Syluestro autore, in Aurea Ros. cas. 15. cui subscribunt omnes, immunes non sunt à culpa mortali, qui deliberatione plena per contractum emptionis, siue per alium notabiliter minoris iusto pretio pio sibi comparare contendunt, aut aliquid vendere, aut per contractum alium aliquid à se distrahere, aut dare iusto pretio riguroso notabiliter carius. Secus est si inaduertenter id aliquis desideraret, aut ageret. Neque culpæ tribuendũ, est autore Nauarro cap. 23. num. 87. si quis nõ vult emere res in officina spectantes emptores, quia carioris constant, sed mauult emere ab vltro offerentibus se venditoribus, & rogantibus cum suis mercibus, quia oblatæ vltro vilescunt, quare excusandos à culpa esse censet, qui à discedentibus malunt emere libros, aut subhastatione expositos emere libros defunctorum, quia viliori pretio iustè tunc veneunt, & emuntur, quam sit pretium iustum, quod in officina venditi expectando emptores, ex modo vendendi valent. Sicut etiam non vitio vertendum est, sed prudentiæ humanæ ascribendum, si quis occasionem attendat emendi, sibi necessaria ad cultum suæ personæ, vel ad ornatũ suæ domus in auctiõibus, vel à proxeneticis quærentibus emptores mercium, quæ sibi ad vendendum sunt commissæ, quæ ex hoc vendendi modo minoris solent emi, quia & minoris estimari. Hinc fit, vt nõ imprudenter expectetur ab aliquibus nundinarum finis, quo ibi iam decrescente numero emptorum, vilioris sibi comparent ibi merces.

Exempla venditionis variæ.

¶ Iam & hic annexere libet, quæ de pretio rerum doctissimus magister Victoria in suis Scholijs super. 2.2. Diui Thomæ, quæstione. 77. de emptione, anno. 1535. distauit breuiter, quæ veluti quædam fundamenta sunt, quæ ad hanc materiam viam aperiunt.

Documenta Victoriae circa pretia.

¶ Primum est, scilicet, quod quia pretia in rebus non ex natura ipsarum rerum, sed secundum æstimationem hominum constituuntur: hinc fit, vt res quæ semper sunt venales, semperque inueniunt suos emptores, & venditores

1. venditores ad eas emendum, vel vendendū paratos, cuiusmodi sunt panis, vinum, & oleū vendi debeant, & emi pretio pro tunc curren-
 2. ti expensarum, & laborum nulla consideratio-
 ne habita. Quod de pretio naturali Victoriā dixisse intellige. Nam de legali statim subdit, scilicet, quod si pretium est statuta per leges, id censetur iustum, quapropter non licet illud excedere, nisi ita manifestè iniustum sit, quod proculdubio omnibus patenter constet esse iniquum, vel nisi obstat contraria consuetudo, scilicet, scita, & tolerata, neque punita per potentes legis transgressores, quando id sine scandalo, & sine inconuenienti facere possunt, punire: vt ex mente Cordubæ supra diximus, nam sic intelligendum est hoc Victoriæ assertum. ¶ Secundò ait, quod quia merces vltionæ vilescunt: quod, scilicet, quando ita vltionæ sint ex modo, & loco vendendi: consideratur: ideo malè à quibusdam negatur reuenditores, qui regationes Hispanicè dicuntur, qui in loco communi, & in magna copia coniunctim emunt ad reuendendū minutim, non posse postea particulariter, & minutim vendendo, plus vendere. Quod quidem Victoriæ dictum, vt sine detrimento reipublice contingat fieri intelligendum est: dum taliter illæ merces iam ad forum importatæ supersunt in foro, eò quod coniunctim volentes eas emere pro suarum domorum necessitatibus supplendis iam inde sibi prouiderunt. Nam tunc isti reuenditori minutim, coniunctim, & in magna copia ementes ad reuendendum, ne pro tempore desit annona in foro pro volentibus quotidie eam minutim emere, non malè agunt, immò sic prospiciunt indigentia populū. ¶ Tertio ait, quod res, quæ non inueniuntur apud multos venditores, vt triticum tempore inualescentis famis, secluso pretio legali, tunc non sunt æstimandæ communi æstimatione emētium, tunc subsit paucitas venditorum. Nam tunc potest plus pretij exigi à venditoribus, non quidem tantum, quantum ipsi venditores pro libito exigere voluerunt, sed iuxta rationabilem considerationem sumptuū, & laborum, & necessitatis instantis, & iuxta illa, quæ benè subnotauit Conradus de contract. q. 56. ¶ Quarto Victoriā subiungit, quod quando suppetit copia magna venditorum: subest tamen raritas magna emptorum: quia vix vnus, aut alter appareat emptor, aut certè inueniuntur valde pauci: tunc & si à rarīs emptoribus vilioris possint emi merces: non tamen ita tenui pretio, vt irrationabile sic eos
 Instruct. Negot.

emisse videatur, itaque in his arbitrio boni viri eos acquirere oportet potius quam prohibito extenuare pretium. ¶ Quintò Victoriā subiicit, quod necessitas priuata ipsius emētis: quia valde indiget re licet non licitè adaugeat pretiū rei, tñ necessitas, & indigentia communis in republica illius rei licitè adaugeat pretium rei, ita vt liceat eam plus vendere: non tamè ultra pretium rigidum communiter currens: sicut neque ultra hoc pretium licet eam plus vendere, eò quod emptori eam rem valde diligat aut ea maxime indigeat. ¶ Sextò tandem concludit Victoriā, quod potius laudum culpæ tribuendum est alicui, si charitate quadam communi reipublicæ affectus, quatenus bono eius communi consulat vilioris velit vendere, quo ceteri venditores moderatius in vendendo se gerant.

¶ Porro de pretio rerum nobis agentibus, opere pretium est & hic illam agitare questionem, vt in contractu venditionis ad creditum, vel in alio simili, ultra pretium principale ratione pænæ conuentionalis in termino præsignato non soluētibis impositæ, liceat aliquid plus recipere. Ne ergo causa equi-
 uocationis nominis pænæ allucinemur, triplicem speciem pænæ prænotasse est opus: scilicet, pænæ legalis, id est, quam indicit lex: & pænæ iudicialis quam iudices in particularibus negotijs soliti sunt imponere: & pænæ conuentionalis, quæ ex conuentione partium in contractibus, vel compromissionibus ex mutuo consensu solent adnecti. Præterea quia conuentionalis hæc pænæ, vel in vitiationem iacturæ propriæ, vel in commodum alterius, scilicet, alicuius hospitalis, vel pauperis à partibus solita est imponi: nos specialiter hic de ea pænæ loquimur, quæ duplici respectu apponi potest, scilicet, vel causa vitandi iacturam lucri cessantis, aut damni emergentis, vel ad propriam parandam securitatem: quatenus debitor metu pænæ sollicitus magis fiat ad solutionem præstandam in termino.

¶ His præmissis quoniam pænæ conuentionalis hæc tam licitè, quam illicitè imponi potest, vt ergo illicitè imposita à licitè imposita separemus: hic de illicitè imposita loquentes nostram sic statuimus: assertio. i. Primam dicitur, vt si fur labem, restitutionis que obligationē contraheret ille, qui quatenus suā palliaret vsuram sub prætextu pænæ, penam contractui venditionis ad creditū à se factū, debitore non soluente sibi in tēpore pænā adiecit, eamque neque exigere, neque executioni mandare licitè potest.

5.

6.

Quest.

Triplex species pænæ.

Assertio. i.

G potest.

potest. At quoniam de hac nostra assertione nullatenus ambigitur, ab eius probatione superfedemus.

Questio.

¶ Sed si signa inquirat aliquis, quibus innotescere possit aliquem animo palliandi vsuras, pœnam cōtractui venditionis adhibuisset, primò legat Nauarrum in sum. Lat. ca. 17. num. 215. & Palacium super sum. Caieta. verbo. vsur. cap. 2. & Conradum in lib. de contra. q. 31. concl. 3. & Siluestrum verbo pœna. q. 25. §. 7. & Nauarrum etiam in sum. c. 23. nu. 68. & Scotum in. 4. dist. 15. q. 2. qui de his apponendis pœnis agunt, & præsertim Cōradus, & Scotus, & Siluester. vsura. 1. q. 28. asserunt tūc colligi causā palliandi vsuram, pœnam apponi quando appositor illius animo caruit hac via recompenfandi sibi damnum inde emergens, aut lucrum cessans, aut metu pœnæ adigendi debitorem ad soluendum in tempore, sed solum animo sub nomine pœnæ palliandi lucrum id fecit.

Resp.

Questio.

¶ Porro, quia indicia prædicta generalia sunt, indicia particularia quibus innotescat animus palliandi vsurā per appositionem pœnæ forte desiderabit lector. Hæc autem particularia colliguntur indicia ex prædictis doctoribus, & præsertim ex Nauarro in sum. c. 17. nu. 215. primò quando appositor pœnæ mauult debitorem pœnā incurrere: quā tempore debito sibi solui. c. suam. l. si pacto quo pœnam. C. de pact. ¶ Secundo quando à principio dum mutando, vel vendendo ad creditum apposuit creditor pœnā: nisi intra statutū tēpus debitor solueret ei, iam credidit debitorem ad id temporis soluendum debitū futurum esse impotentem secundum Scotum, & communē.

Indicia particularia.

1.

2.

Quest.

¶ At iam de appositione licita pœnæ in cōtractu nobis dicturis restat inquirendū, an ratione lucri cessantis, aut damni emergētis, si in tempore non soluat, pœna possit apponi pro hoc sit secūda assertio: quādo pœna (quæ potius in hoc casu dicitur recōpensā) apponitur in recōpensationē propter moram solutionis nō præfixo tempore factæ damni subsecuti, aut lucri cessantis: tunc licitè apponitur, dū ea moderatione apponatur, vt non excedat damni, aut lucri cessantis quantitatem: quæ probabiliter futura speratur, patet autem assertio hæc quòd ad primam suā partē ex iure naturali ex quo licet vnicuique se seruare indēnem: ergo licet creditori in casu nostræ assertionis ad suā indēnitatem seruandā, hāc adiūgere pœnam. Secūda autem eius pars hinc illucefcit: quia si pœna tūc locū obtinet recompenfæ pro interesse creditoris recōpensando,

sequitur pœna hæc maior esse nō possit, quā illius interesse recompenfa futura esset.

¶ Porro pro pleniori intelligentia prædictæ assertionis, & hoc dubium hic consequenter accedit exponendum, scilicet. Quid si euentus rei postea docuerit experimentaliter, plus damni esse subsecutum ex plus debito tempore dilatata solutione, quā sit interesse pœnæ, vel plus esse interesse pœnæ à principio impositæ, quā iactura iam præsens. Respondetur ergo, quod dupliciter potuit de hac pœna à principio conuenire inter partes: vno modo absolute apponendo pœnam nihil admiscendo de fortium cōtractu: & tunc ait Garcia li bro. 1. de contra. cap. 12. pag. 362. 363. in casu, quo iam experientia teste, realiter minor iactura successit, quam esset pœna apposita, tota pœna tunc exigenda non venit, quæ fuit à principio apposita: sed ea dumtaxat exigenda est illius pœnæ pars, quanta ad reficiendū damnum accidens necessaria fuerit, & nihil vltra, immo secundum Nauarrum loco citato non euaderet restitutionis, & culpæ reatum: qui in hoc casu, vel simili persoluta iam parte debiti in tempore, totam pœnam exigeret: quando obligatio est diuisibilis. c. suam. cum gloss. & communi de pœnitentia. Si autem sic conuenit inter partes, vt tanta pœna arbitrio boni viri moderata solueretur, & nihil maius, aut minus in casu quolibet, quò postea euentus rei ostenderet iacturam damni fuisse ipsa pœna à principio imposita siue maiorem, siue minorem, exponendo se incertæ aleæ: tunc in quocunque euentu, siue plus, vel minus euenisset damni, eam posset exigere pœnam: quoniam ibi attexitur cōtractus fortium, vbi contrahentium vterque æquali forti lucrandi, & perdendi se obijcit: quod & confirmat Sotus, cum eadem forma pœnam posse apponi, & recipi astruit, dum verisimiles timentur futuræ expensæ in recuperando debitum.

Questio.

Sententia Garcia.

Corol.

¶ Hinc iam corollarie sequitur, quod casu quo creditor iure expetendi pro suo interesse recompenfam careret: quia conditiones requisitæ ad interesse hoc expetendum desunt, pœna indicta cōtractui expeti tunc non posset, sicut neque pro interesse hoc recompenfa.

¶ Porro de hoc dubio, de quo magis cōtrovertitur inter doctores, & hic à nobis differendū est. s. vtrū in casu, quo nulla verisimiliter timetur lucri cessantis, aut damni emergentis iactura, ea sola ratione, vt sibi debitum in termino præfixo soluat, & non differatur pœna

Quest.

*Varietas
opinionū.*

na aliqua possit communire cōtractum, circa hoc appositæ versantur opiniones: vna, scilicet, negatiua Scoti in 4. senten. dist. 15. q. 2. art. 2. vbi videtur negatiua pro parte sentire, cui Albornocius in lib. de cōtractibus sub scribere videtur, & altera affirmatiua Nauarri in sum. cap. 23. num. 68. quam tenuerat antea Conradus in libr. de contractib. q. 31. concl. 3. & Siluester. pœna. q. 25. s. 7. At certè licet opinio negatiua non destituta sit aliquali apparetia, quia ista pœna tantum imposita, si nō soluat in tempore, pro solo metu, & periculo nō recuperandi debitū in præfixo termino videtur imponi moraliter loquēdo: at verò pro huiusmodi periculo, vel metu aliquid posse exigi neruose confutasse Sotū lib. 6. de iust. & iur. q. 4. ar. 1. cōtra Metinā in. C. de rebus rest. q. 39. ait Nauarrus in sum. c. 23. n. 81. & adijcit neruosius confutari, eò q̄ sit noua opinio, & contra omnes canonistas asserere, q̄ pro periculo, vel metu recuperandi debitū liceat aliquid vltra debitum accipere, quia ecclesia (inquit) declarauit id esse illicitum per. c. in ciuitate, de vsuris, ergo cessante metu alicuius interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, nō licet talem pœnam apponere.

*Affertio
auctoris.*

¶ His nihilominus non obstantibus, quoniam durissimū esset nunc celeberrimum, & generalem vsū in omnibus fere instrumentis contractū huiusmodi pœnas apponendi ex plodere: inquirendū est, hic nobis quomodo id fieri liceat. ¶ Quare huius rei gratia hanc statuimus assertioem, scilicet, potest creditor etiam in casu, quo iactura lucri cessantis aut dāni emergētis verisimiliter nō timeretur pœna aliqua circūuallare contractū, vt per eā ad obseruationē contractus debitor cogatur. Hæc probabilior est, quæ quidem non satis firmè illa ratione probabatur, qua illo c. 12. in. li. 1. de contract. contendit eā Garcia probare, scilicet, quia etiam cessante alio damno carere pecuniæ suæ possessione pro tēpore dilationis vltra terminū solutionis, damnum sufficiens est, pro quo possit exigi pœna: sed certe iste Garcia non videt quam præbeat ansam vsuris, non dico ex assertione hic à me posita, quam etiam ipse tenet, sed ex ratione, quam pro probatione eius adducit: quia, si cessante sibi interesse alio vero, & reali, creditor ea sola ratione, quia nō soluitur sibi in tēpore præstituto interesse pœnæ velit accipere: quis nō videat, q̄ si pro dāno solo, quo in tempore debito priuatus est possessione suæ pecuniæ velit illud interesse pœnæ accipere, quod iam sola ratione dilationis temporis, quo sibi non soluitur

Instruct. Negot.

velit accipere illud, quod planè sic consideratum lucrū vsurarium erit, licet palliatum nomine pœnæ. Igitur nostræ prædictæ assertionis ea ratio legitima est, quam Nauarrus in summ. capi. vigesimotertio, numero. 68. adducit, scilicet, quia licitum est tum per adhibitionem pœnarum cogere ad obseruationem contractū: tum etiam eisdem pœnis morosos, & culpabiles debitores punire, sicut etiam per pœnas ad legum obseruationē solent homines astringi.

¶ Iam ad argumentum, in contra in gratiam Scoti, & Albornocij confictum præponderetur, primò quod est differentia: nam creditor qui mutuando, aut vendendo ad creditum sola ratione metus, & periculi adauget pretium, cum sit formale hic aut virtuale mutuum, & istud periculum, & metus, vt quid de per se consequens, & veluti accessorium, quod sequitur naturam principalis ad tale mutuum consequatur: sequitur quod sicut pro mutuo (quia suapte natura gratuita datio est, quoad vsū pecuniæ mutuatæ) aliquid vltra sortem exigere non potest: ita neque pro hoc periculo, aut metu recuperandi debitū, vt pote mutuo accessorio, vt in nostro Instructorio, materia de vsura nos dixisse meminimus. At verò dum pœna iuxta nostræ assertionis normam imponitur, non pro periculo, aut metu recuperandi debitum: quasi ista sint appetiabilia pretio imponitur, sed vt dictum est causa cogendi debitorem ad obseruationem cōtractus, ad eiusq; puniendā culpabilē morā.

¶ Deinde secunda differentia est, quia ista pœna nulla incurfa mora soluendi non venit soluenda: immò secundum Nauarrum in summa. capit. vigesimatertio, numero. 68. honestos viros non decet pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, cap. suam de pœnit. & capit. fraternitas. 12. quæstione secunda: quamuis de rigore iuris exigere posset. At verò pretium adauctum pro metu, & periculo recuperandi debitum, cum sit vsurarium semper prætenditur, & expetitur ab his qui de eo conueniunt, & siue debitum postea suo tempore soluitur siue non, cōueniunt à principio de tali pretio vltra sortem recipiendo, quod absque labe vsuræ nō fit.

¶ Præterea quid veritatis habeat corollarium illud quod Garcia illo. c. 12. infert pag. 362. nunc discutiendum venit, sic enim ait, ex hac conclusione, scilicet, tertia cōsequitur, quod dum debitor in mora fuerit soluendi, potest creditor, & pœnam conuenientem à principio indictam exigere: tum etiam interesse

G 2 damni

*Ad 1. arg.
Solut. 1.*

Solut. 2.

*Quest.
Sententia
Garcia.*

Sent. Auro
ris.

damni emergentis, aut lucri cessantis, si quod ex morosa solutione contigerit. Dicimus autem quod licet Garcia hoc autoritate Caietani in sum. verbo vsura. capi. 2. in fine confirmet, tamen non desinat esse rigidum Corollarium, & Caietanus quidem quem ipse citat potius videtur hoc assertum saluare ab vsura, quam a rigore, quia inquit, vtrumque excrementum tam pœnæ impositæ, quam lucri cessantis expetere vsura non est: quia non est mutuo, sed ex mora accipitur. Igitur licet istud corollarium stando in rigore non refutemus: malumus tamen & sequi, & consuleræ æquitatem: quam loco citato in sum. cap. 23. numer. 68. insinuat Nauarrus, dicens viros honestos non decere pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur capit. suam de pœnit. & capit. fraternitas. 12. quæst. 2. quamuis de rigore iuris exigi posset, hæc Nauarrus: ergo secundum ipsum multo minus deceret post acceptam recompensam damni aut lucri cessantis ex mora, propter eandem moram velle exigere pœnam: tum quia mitiores in pœnis esse debemus, & satis punitus esse videtur de culpa suæ moræ per solutionem damni, aut lucri cessantis: tum quia (vt inquit Caietanus) vtrumque excrementum tam pœnæ impositæ, quam lucri cessantis ex culpa moræ prouenit: quapropter eadem vnaque culpa non videtur ex æquitate hac duplici recompensa, scilicet, & pro pœna & lucro cessante, vel damno emergente esse plectenda.

Nota.

¶ Præterea, auctore Siluestro vsura. 1. q. 28. pœna quæ apponitur solum, vt debitor soluat, exigere potest sine vsura etiam, si excedat interesse debitum: quia interest publicæ utilitatis, vt pacta seruentur, at secus est vt loco citato ait bene Garcia, si pœna non vt sic, sed pro recompensa interesse amissi à creditore exigatur: quia tunc interesse, quod postea ex mora apparet amissum excedere non debet. Tandem hæc conuentionalis pœna, licet dicatur imposita causa cogendi debitorem ad soluendum in tempore, tamen secundum Siluestrum vbisupra, præsumitur in foro exteriori in fraudem vsuræ esse apposita. Primò, si creditor alias consuevit fœnerari. Secundò se cundum aliquos: si pœna excedat interesse. Tertio, quando per singulos annos, vel menses dicitur comitti, Auth. ad hæc. C. de vsur. vide reliquas præsumptiones, quas ibi refert Siluester quas consultò missas facio, quia magis spectant ad forum exterius.

Questio.

¶ Tandem hic consequenter inuestigatu

opus est, an qui ex impotentia morosus fuit in soluendo debitum perinde obnoxius maneat ad soluendum impositam pœnam, ac si voluntarie, & non ex impotentia in termino soluere omisisset.

¶ Igitur (vt clariùs procedamus) prima circa hanc quæstionem sit propositio pœna quæ imponitur in recompensationem lucri cessantis, aut damni emergentis (quæ potius dicitur recompensa quam pœna) non minus in conscientia soluenda est à debitore omitteute soluere in tempore debito ex impotentia, quam si non ex impotentia, sed ex mora voluntaria talem debiti solutionem distulisset. Cuius potissima ratio est: quia hæc pœna non tam ad puniendam culpam moræ quam ad recompensandum interesse posita est à principio in contractu, quò securus fieret de non amittendo interesse damni, aut lucri cessantis, si ex mora sibi contingeret, à quo impotentia soluendi in tempore non excusat: quia etiam nulla præcedente culpa interesse debetur, sicut & principale debitum, vbi præcessit, vt in præfenti monitio, & protestatio de illo lucro recompensando. Ita Metina Complutensis, in lib. 1. de contract. ca. 12. pag. 364. suffragatur Garcia, quapropter non latè resolutè loquutus fuisse videtur frater Iosephus in suis floribus, dū sine limitatione ait, quod qui sine culpa fuit in mora, quia fortuito casu periit eius substantia, vel sine culpa sua sibi surrepta est: non tenetur resarcire damnū inde subortum, scilicet, ex dilata ob eam causam solutione. Neque valet ratio quæ addit hoc absolute affirmare dicens, quod ideo ille debitor morosus sine culpa ad interesse non tenetur: quia in isto casu fortuito non fuit causa damni, licet fuerit occasio, non (inquã) valet: quia pari ratione probaret, quod neque in isto casu fortuito emptor ad creditum teneretur exsoluere pretium principale, quia per ipsum non fuit data causa damni, sed occasio, quia per casum sic contingit absque culpa. Nam satis est, dederit ante causam damno per petitionem mutui, aut mercium ad creditum auertendo creditorem ab euitatione damni: sub hoc pacto acceptando merces, & lucri cessantis solutionem, si contingeret. Igitur si dictum hoc fratris Iosephi aliquid veritatis habet est, quando in contractu mutuationis, vel venditionis ad creditum de tali lucro, aut damno emergente soluendo non est conuentum. Nam tunc si casu fortuito, vel aliter sine culpa sua esset in mora soluendi à princi-

Proposi. 1.

Ratio.

Sententia
fratris Iosephi
limitatur.

pio

pio non requisitus, & admonitus non tenetur de interesse. Secus igitur in nostro casu in quo à principio de hoc interesse soluendo etiam in casu fortuito conuentum esse præsupponimus, nam tunc etiam si ex impotentia inculpabili mora soluendi, & ex illa damnum euenerit, soluendum erit.

CAP. XXXI. Quid si debitor nõ soluit in termino ex impotentia: & de duplici impotentia. Et an pena conuentionalis ante iudicis mandatum ad sui solutionem obliget in conscientia, & quod non est punctualiter exigenda.

NE capituli prolixitate tædio afficeretur lector, coacti sumus quæstiones interesse alias coherentibus subsecare. Quapropter & in hoc capitulo instamus inquirere, an quædam pena à principio nõ in recõpensam alienius interesse constituta est, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur: tunc si casu fortuito, vel alias citra culpam suam, in mora soluendi postea fuerit, debitor teneatur ad hanc penam.

¶ Dicendum est ergo cum Siluestro verbo usura. l. quæst. 28. quod si creditor non soluit in termino ex impotentia, vel sine culpa, pena exigi non potest sine usura, quia ubi non est culpa non debet esse pena. C. de pen. l. sancimus, & consequenter exigeretur ratio ne ex crescentia: quæ usuram facit. c. si feneratoris. l. 4. quæst. 3. immo quando etiam partem soluit, non potest exigi tota pena secundum intellectum Siluestri verbo pena. §. 29. id est, quando secundum Panor. in capit. sua de penit. obligatio est diuidua. At secundum Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de ver. oblig. propne dicitur diuidua, quando solutio partis tantum valet respectu partis sicut solutio totius respectu totius obligationis. Exempli gratia, si promisi tibi scribere Bibliam, & Decretum, & scripsi Bibliam tantum, quia Biblia integra, quatenus ad suam propriam commoditatem consideratur, tantum utilitatis affert, si sola reddatur, quam si reddatur cum Decretis diuidua est: in diuidua vero obligatio esset, si promisi tibi scribere Bibliam, & scripsi tantum. 4. eius quaternos, qui quasi per se nihil valent sine omnibus alijs. Vnde etiam gloss. in d. cap. suam, quæ addit hæc esse vera in pena, quæ committitur in non dâdo, vel in faciendõ, scilicet quando debet aliquis aliquid recipere puta hereditatem, vel legatum, si sic fecerit, vel soluerit, quia nisi totum

Instruct. Negot.

fecerit, non habebit intellige, nec totum, nec partem hereditatis, vel legatum in l. Mauii. & l. cum fundus. ff. de cond. & demon. & de hoc plenius in leg. si seruus. ff. si quis caus.

¶ Vnde ad huc etiam patet, quod ubi fuit impotentia inculpabilis soluendi, non sit infligenda appolita pœna, quia tunc non censetur fuisse in mora. Nam secundum gloss. cap. mora. de regul. iur. & D. Antoninũ in prima part. tit. 20. capit. 1. §. mora. & Siluestrum verbo Mora quæst. 1. vt aliquis dicatur esse in Mora opus est, vt sibi non desit soluendi facultas, & quia vt super addit ibi Siluester. q. 4. mora. & culpa verè æqui ualentes sunt. Igitur solum ille debitor obnoxius manet pœnæ soluendæ, qui ex culpa non soluit: non autem, qui ex sola impotentia, consentit Nauarrus in sum. c. 17. num. 215.

¶ Post hæc resolutionem communem doctorum Garcia libra. de contra. c. 12. p. 366. & p. 357. satis peracutè subnotauit distinctione per quæ facit satis assertioni prædictæ Siluestri dicentis quod mora, & culpa æquipollentes sunt, & qua satis facit huic argumento à seposito, scilicet, quia pœna hæc solita est poni in fauorem creditoris, qua constituitur in securitate recuperandi debitum tempore debito, at idem inconueniens sequitur creditori, si debitor ex impotentia soluere prætermittat. Quam si id facere ex culpa sua, vel negligentia omittat: ergo ex qualibet causa in tempore soluendo non fuerit, sibi subeunda est pœna à principio constituta, si qui uoluntarie se tali pœnæ astrinxit. Distinctio autem eius est circa impotentiam soluendi in termino, quia dupliciter (inquit) potuit debitor in hæc incidisse, & venisse in potentiam, vno modo propter eius negligentiam, & culpam, alio modo absque illa. Si igitur incidit in illam impotentiam ex culpa sua, obnoxius erit ex soluendæ pœnæ, & hoc conuincit argumentum supra formatum. Si autem citra culpam suam impotens ad soluendum fuerit in tempore restitutionis, pœnæ reus nequaquam erit, iuxta sententiam Siluestri dicentis, quod mora, & culpa in hoc casu æquiparantur, postquam morosus non dicitur debitor, si culpa caruit ex sua parte.

¶ Verum tamen licet ingeniosa fuerit prædicta distinctio Garcia, & auctoritate Sorii, & Cordubæ fundata, qui aiunt quod quædo debitor iuste reatcepit, & sine culpa eam perdidit facilius si pauper est prorogata est illi restitutio: nihilominus explicationi maioris gratia adhuc hac moderatione in hoc casu uti oportet. s. f.

G 3 quod

Quæst.

Respon.

* Obligatio diuidua & indiuidua.

Argum.

Duplex in potentia.

Sent. Garciae moderatur ab auctore.

quod cum Garcia ait impotentiam soluendi: que accidit ex culpa non excusare à pœna soluenda, intelligendum est de culpa, quæ tali impotentia causam dedit: quia moraliter ad talem impotentiam inducendam erat ex se ordinata, vel si præuisa est talem impotentiam posse cauere. Secus autem est, si occasionaliter tantum, & veluti quodam fortuito casu, & præter intentionem ex illa culpa impotentia soluendi in tempore accidit. Sicut in simili Nauarrus in capit. vigesimo septimo, numer. 237. cum Soro contra Siluestrum ait, quod versans campanam, vel illicitè cedens arborem adhibita diligentia, licet ex ista illicita versione campanæ, ut supponimus, & ex ista cessione culpabili arboris, quia aliena erat, subsecuta fuerit occasionaliter occisio hominis, non ideo incurrit irregularitatem, quia illi non dabant operam rei illicitæ per se ordinatæ ad occisionem, sed casualiter ex tali opera culpabili mors præter intentionem accidit, sic & in casu, quo ex culpa per se nõ ordinata ad talè impotentiam causandam, neque preuiso euentu impotentia talis impotentia soluendi in tempore accidit, non inducit reatum soluendi pœnam, secus est, si ex culpa per se ordinata, vel præuiso euentu, neque adhibita diligentia talis impotentia soluendi in tempore accidat.

Quæst.

¶ Præterea veluti affinis est præcedentibus, & quæstio hæc, scilicet, an pœna conuentionalis: quæ adhibita est in contractu causa cogendi debitorem ad soluendum in tempore, ante iudicis mandatum, sit in conscientia soluenda. Ad quam responsuri primò ex mente Nauarri in summ. cap. 23. numero 64. dicimus, id est, quod non tenetur quis in foro conscientia manifestare rem in commissum cecidisse, sicut neque vere donans emphyteusim, tenetur in foro conscientia laudemium soluere, sed neque in foro exteriori donans ad id laudemij soluendum venit cogendus, velatè probat Iaso. in. l. 2. C. de iur. emph. vendens autem ad illud soluendum in utroque foro videtur astrictus, eò quod tunc laudemium pars pretij censetur esse. Hac enim ratione emphyteusis videtur minori pretio emptori addicta. Vnde argumentum iuritur hic laudemium, non ut pœna accipi, sed potius ut interesse quod in utroque foro debitum est iuxta. l. 3. ff. de eo quod cer. loc. & l. leg. 1. C. de sent. que pro eo quod int. prof. & iuxta gloss. capit. conquestus de vsur.

Dist. 1.

¶ Secundo dicimus, quod licet in casu quo contractus locum habet, pœna apposta ex conuentione committitur ex sola contradictione facti qua alter contradicit, & reclamatur: quanquam contradictio non habeat iuris effectum, ut testatur Pan. capit. Raynaldus de test. tamen hoc nihilominus non obstante nunc mihi applaudit sententia Nauarri in sum. capit. 23. numer. 67. & 68. qui de ferens oppositam sententiam Felin. in capit. de const. numer. 43. & Deci. ibidem num. 2. quæ sibi antea placuerat, quæ ait nunc multò displicere sibi, hanc statuit veriorè, scilicet, quæ pœna conuentionalis quam partes in suis contractibus adhibent, in conscientia non est statim ut incurritur exoluenda ante mandatum iudicis, quando ut pœna pro culpa moræ est imposita, & non ut satisfactio pro interesse, at in huius gratiam plures coaceruant rationes. 1. quia nemo quamlibet iustus, aut timorata conscientia eam pœnam soluit nisi coactus. 2. quia magnum negotium faceret confessarijs, & durum videretur, si ab eis neganda esset passim absolutio penitentibus plurimis frequenter has pœnas incurrentibus, neque firmum propositum ante sententiam iudicis eas restituendi, gerentibus. 3. quia (ut diximus) probos non decet viros hanc pœnam accipere: nisi quando in recompensam sui interesse eam exigunt, capit. suam de penit. & cap. fraternitas. 12. quæst. 2. quamuis de rigore exigi possit. 4. quia non est ea partis imponentis intentio, ut pœnam impositam à se si debitor incurrat, statim vltro eam offerat: quia solum quò ad obseruationem contractus partes cogantur, hæc pœna solent imponi. 5. denique, quia ista sententia non solum bonorum, & malorum est communis animi conceptio: sed etiam consuetudine interpretatrice sic receptum est vsu. Quapropter opposita sententia Felin. & Deci. solum locum habere videtur in pœnis illis quæ ad recompensationem interesse sunt adhibita: sic auctore Nauarro sensit Anchar. recept. in cap. peccatum de regul. iur. lib. 6. nu. 10. Hac enim pœna, licet ut pœna accipiatur ex parte soluentis, sed ex parte creditoris potius eius interesse est recompensam (prout fatentur omnes iuxta sententiam gloss. recept. vltima. cap. peccatum de reg. iur. lib. 6. hancigitur qui incurrit (ut prædiximus) ad eam exsoluendam tenetur in conscientia pro toto interesse, vel saltem pro tanta eius parte quam tã accipere creditoris, cui debetur interest, quæ & copiose tradunt textus, & gl. & doctores in leg. 1.

Dictum. 2.

leg. i. C. de sentent. quæ pro eo quod inter prof.

Nota.

¶ Subinde concludimus quod mora soluendi culpabilis quæ ius facit creditori exigendi conuentionalem panam in foro exteriori à debitore in termino præfixo non soluente, non est punctualiter attendenda, neque statim in nunc iam completi termini suffocandi sunt debitores, neque in foro exteriori statim pænæ exsoluendæ censendi sunt esse rei: sed quantum post istud nunc completi termini cum eis pie sit agendum, neque sint adigendi ob paruam moram ad luendam pænâ arbitrio bonorum virorum, vel potius arbitrio, & prudentiæ ipsius iudicis relinquatur iuxta mentem Nauarri.

CAP. V. T. XXXII. An ratione pacti adiecti de retrouendendo minuatür pretium, & quid sit hoc pactum, & quando est fictum, & quomodo est triplex. Et quæ modicitas pretij hic impignorationem arguit: de aliquibus contractibus usurarijs sub palliatione huius pacti.

Quest.

Varios modos, quibus pretia augeri, aut diminui possunt perscrutantibus nobis occurrit hic illa quæstio. scilicet an ratione pacti adhibiti à venditore de retro sibi vendenda ab emptore re, quam ei vendit, quia ea carere perpetuo non vult: teneatur venditor aliquid minuere de pretio. At quamuis de hac quæstione supra dixisse nos meminimus, tamen quia multa supersunt dicenda, quæ illic fuere ommissa hic responsuri ad eam, aliqua cum Garcia in lib. 1. de contract. cap. 20. notatu necessaria præmittimus. Primò, quod contractus hic dupliciter potest iniri: vno modo fictè, vt exempli gratia, non desunt quidam, qui copiam pecuniæ mutuando, in pignus mutui fundum, seu possessionem accipiunt interim, dum mutuum manet insolutum, quò autem sibi vitio, aut notæ usuræ in populo non detur, quòd fructus fundi suscipiunt, vt ex pignore non computando eos in sortem quandam per vafricem comminiscuntur venditionem illis factam de illo fundo cum pacto de retro uendendo illud, cum nihil minus inter eos desuerit quàm animus vendendi, aut emendi fundum: sed mera fuerit fictio excogitata ad sub nomine venditionis celandam commissam usuram: Qui quidè fictionis modus cap. ad nostram de empt. & vend. & nota usuræ præfigitur, & reprobat. Aliquando autem contractus hic de retrouendendo sincerè, & verè citra fictionem inter partes celebratur cum

Instruc. Negot.

vero animo hinc vendendi, illinc emendi iusto interueniente pretio, atq; sub hac forma contractus hic de retrouendendo non damnatur.

¶ Secundò notatu est opus, quod quia contractus de retrouendendo, ideo fit, quia venditor sua re perpetuo carere non vult, quia sibi maximo detrimento perpetua carentia illius est, vel quia res valde sibi pretiosa est, & rara: sicut lapis pretiosus regi, duplici ex necessitate potest adigi ad eam cum pacto de retro sibi vendendo, vendendum: tum ad instantiam alicuius tertij, vel amici, vt ei subueniat: tum vrgenti necessitati propriæ prouidendi causa, quam aliter supplere non potest: ideo cum pacto isto & spe recuperandi suam rem eam vendit.

¶ Si autem quis quærat qualiter coniectare licebit contractum cum pacto de retrouendendo non fictè: sed vero animo vendendi fuisse factum: dicimus id sic conijcere licebit ex dictis: nam primò quando venditor necessitate oppressus aliter sibi subuenire non potest, nisi venalem exhibendo rem suam: argumentum est non fictè tunc, sed animo vendendi rem suam sic vendidisse. Secundo etiam verè, & non fictè vendidisse censendus est ille, qui precibus impulsus emptoris quatenus necessitati emptoris subueniat emptori vendit rem suam: quam non aliter quam titulo emptionis emptor vult accipere.

¶ Insuper ne de pacto de retrouendendo loquentes, ne in eius nominis significatione allucinemur, præquirendum est primò, pactum de retrouendendo quid sit. Respondetur ergo pactum de retrouendendo esse pactum illud, quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quando cumque venditor voluerit, vel intra certum tempus, quod cum illicitum non sit pretium dimiuit, in cuius gratiam citat Nauarrus in sum. cap. 17. num. 747. c. cum Ioannes de fide. instr. & l. fundi partem. ff. de contrahend. empt. & l. si fundum. l. Si à te. C. de pactis. inter empt. & ven. & Leuit. 25. Hoc tenet Innoc. Host. And. Panor. & communiter canonistæ in. c. ad nostram, de empt. & legistæ in dict. leg. si fundum, & Cepol. de simul. contract. cas. 2. & omnes theologi in. 4. dist. 15.

¶ Hinc corollarie sequitur, quod si vera emptio sit, & non vt simulatio contractus hic sit vbi admiscetur pactum hoc de retrouendendo, sed ita fiat vt saltem emptor verè, & principaliter intēdat emere, tūc nō tenetur

G 4

emptor

Questio.

Coniectur.

1.

2.

Questio.

Respons.

Corol. 1.

emptor restituere fructus interim perceptos nisi à tempore in quo in mora esse incipit nõ recipiendi pretium illius loco, & tempore congruis oblatum. l. secunda. C. de pact. inter empto. & vend. & gloss. recept. & capit. illius. verb. percept. de pignor. ita Nauar.

Corol. 2.

Præterea secundo corollarie sequitur, quod si vera fuit emptio quæ tunc præsumitur talis, quando iusto pretio fuit facta, & res cum tali pacto de retrouendendo empta periculo emptoris mansit subiecta: tunc iuste potest statim dum non redimitur, locare eam emptor venditori honesta pensione iuxta. l. fundi partem. ff. de contra. empt. & dicto capite. cum Ioannes, de fide instrum. quia cum tunc emptor licite faciat fructus suos, vt expresse diffinitur. l. si fundum. C. de pact. inter empt. & vend. nam cum per emptionem res facta sit sua iuste capit fructus ex re sua: sequitur eius fructus æqua pensione locare venditori possit.

Corol. 3.

¶ Deinde ex prædictis sequitur, quod contractus usurarius est mixtus cum pacto de retro emendo, & vsu receptus: inter aliquos emere in Autumno mille oues obligatis venditoribus vsque ad Maium, vt eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant, & postquam emptor totam faturam percepit, reuendit easdem venditoribus, qui eas sibi vendiderant. Plures inquit Sotus iniquitates hic committuntur, nam si iste emptor obligat vendentes illas mille oues, vt eadem eodem pretio redimant, mutuum esse conuincitur talis emptio ouium, mutuum (inquam) pretij, quod pro illis persoluit, postquam sic reddendum est illi in redemptione ouium, & cum simul, cum hoc obliget earum venditoribus, vt earum periculum subeant, signum est quod non eas emptor emit: quia si emisset emptori, & non venditoribus perire debuissent, neque pro periculo, earumque custodia emptor soluit venditoribus, nisi quid tenue, & modicum. Igitur vsura est: quia ratione mutui resultantis ex pacto de retro emendo aliquid percipit extra sortem.

Contractus
usurarius.

¶ Idem confirmat frater Iosephus in suis floribus, dum ait, mutuum esse palliatum, vnde emergit vsura, si emptor dicat: ecce res quam mihi vendis cum pacto, vt tibi eam reuendam, si quidem sum eam tibi reuenditurus: quia tu ita poscis tuo periculo interim maneat: ita vt si ante tuam redemptionem perierit, tenearis mihi pretiam pro ea datum solvere, & interim mihi eius solues fructus. Vsura (inquam) hic pullulat: nam saluo capitali, id

est, pretio pro ea dato saluo, interim percipit fructus eius.

¶ Porro secundum Nauarrum summ. Lat. capit. 17. nume. 229. cui suffragatur Sotus de iusti. & iur. contractus pessimus est, & peiori nota vsuræ notandus: si quis prædia, vel pecora emit ab eo, quem credit ea non habere, & statim certa pensione eadem illi locat, vnde de peccat quidem cum obligatione restituendi pensionem, quam ex re quæ non erat cepit argumen. l. 1. & totius tituli. ff. de condict. Sic etiam peccati, vsuræ, & restitutionis reus est ille: qui dato pretio fictos boues emit, quos pro tempore, pro certa pensione locat idem ficto venditori eis carenti. Secus autem inquit Nauarrus esset, si emptor hic probabiliter crederet venditorem eos boues, vel pecora, vel prædia habere: & bona fide emit. Nam tunc non tenetur restituere etiam post cognitam veritatem, id quod ex tali pensione rei non existentis bona fide emptæ, & locatæ venditori insumpsit. Imò neque id quod non insumpsit: si quando in reueritate si ab isto venditore ficto deceptus nõ esset, neque ea emere rogatus, emisset alia prædia, vel pecora vera, sicut intendebat, quia tunc pro suo interest se illam pensionem potest retinere. ita Angelus verbo vsura. 1. §. 71. Siluest. vsura. 2. quæst. 6. Maior in. 4. distinct. 15. quæstio. 46. columna quarta.

Contractus
usurarius.

¶ Ad hæc vt omnes thecnas, quæ in contractibus de retrouendendo latere possunt retegantur, dicimus cum Nauarro fraude nõ carere: si quis vendat prædia non fata cum pacto, vt tibi ab emptore reuendantur intra annum, & solitus est (vt plurimi faciunt) paulò ante messem solutus impensis ea redimere, quare ad propulandas has fraudes lege Nauarræ cautum est, vt qui non redemerit fata illa ante Pascha, non possit redimere nisi post messem.

Fraus venditoris.

¶ Deinde, & hæc regula præ oculis est habenda in hac materia, scilicet, quod licet pactum hoc de retrouendendo ex sua natura semper in vtilitatem vendentis cadat, & non in comodum emptoris, tamen pecunia estimabile est hoc pactum, quod cum multiplicibus conditionibus possit fieri (quæ conditiones interdum in vtilitatem venditoris inclinant, aliquando magis in vtilitatem emptoris propendent) ideo quando contractus cum pacto de retrouendendo talibus circumstantijs, & conditionibus est circumuallatus, quod sic circumstantionatus magis vergit in venditoris fauorem quam emptoris: tunc pro-

porciona

porcionaliter diminuendum est de pretio, quatenus sic recompensatio aliqualis fiat emptori. Cæterum si redundarit hic contractus magis in fauorẽ emptoris, quã venditoris, pretium tunc ea proportione augendum est, quatenus venditori sic etiam fiat satis. Itaque taliter contractus hic est celebrandus, vt pretium commẽfuretur conditionibus in eo appositis.

Questio.

Pactum de retrovendendo triplex.

1.

2.

3.

4.

¶ At verò si sciscitari addat aliquis, scilicet, quando innotescere poterit contractum huc de retrovendendo propter adhibitas conditiones magis in fauorem vnus contrahentis esse quã alterius, respondemus iuxta Nauarr. in summ. Lat. cap. 17. num. 248. mentem trifariam huiusmodi pactum de retrovendendo iniri posse. Primò sic, quod res vendita semper, & in quocumque tempore prohibito venditoris à venditorerediti possit nulla limitatione adiecta, & tunc certè pactum hoc in venditoris fauorem inflectitur. Secundò, cum conuenit inter partes, ne res vendita ante tantum temporis redimi possit ante scilicet annum vnum, vel duo, vel tres, vel plures: hoc tamen elapso termino, quod bene redimi possit, & hoc quidem pactum in emptoris vertitur fauorẽ. Ad sic autem paciscendum non deest interdù rationalis causa, qualis est, si emptor causa meliorandi possessionẽ emptam, vel aliquid elaborandi in ea, ea potiri sine metu eam amittendi pro aliquo certo tempore velit, vel si causa fruendi ea pro determinato tempore, ita cuperet. Tertio modo, cum conuentio fit sic, quod intra tot annos duos, scilicet, vel tres, res vendita redimi possit: non tamen postea. Hoc autem pactum cum in fauorẽ vnus vel alterius contrahentium redundare possit tunc maxime in fauorem emptoris caderet: quando ipse quia perlentit post tantum temporis, & non ante se posse rem emptam meliorare, cupit se securum fieri de non auferenda sibi re emptã tunc, quando eã meliorare parat, ideoque hanc conditionem apponit. Quarto modo sic conuenire contingit inter partes, scilicet, vt res vendita non nisi annuatim redimi possit, ea videlicet lege, vt si emptor in anni principio rem sic emptam possidere incipiat, tunc per totum illum annum, redimi nequa quã valeat, nisi in fine illius anni præcedentis, & ante initium anni sequentis. Pactum autem hoc præcludit viam omnibus his fraudibus quas aduersum emptorem venditor moliri posset, vt si fraudulenter obtenderet tempore mensis, vel collectionis fructuum fundum redimere, scilicet,

quando plus emolumentum ex eo sibi parat. Omnia autem pacta hæc licent auctore Nauarro, cui subscribit Garcia vbi supra: dum modo iustum pretium seruetur illud extenuando, vel augendo iuxta naturam, & circumstantias contractus, secundum quod magis pro emptore, vel venditore faciunt, iuxta regulam supra positam.

¶ Insuper quia præcipua difficultate non caret discernere, scilicet, quãnam sint conditiones, quæ ad iustitiam huius contractus emptionis cum pacto de retrovendendo concurrere debeant, ideo id examinatu hic opus est. Et primò quæritur an in contractu de retrovendendo ratione huius adiuncti pacti à venditore emptor possit rem minoris emere quã valeat.

¶ At videtur deo rem minoris emere non licere: quia secundum Caietanum. 2. 2. quæst. 77. artic. 1. penes finem, commenti res valens mille vendita cum pacto de retrovendendo non definit valere mille, quia simul cum tali pacto censetur valere mille, non quidem absolute, sed ipsi venditori, cui graue est carere prouentibus illius rei pro toto eo tempore, quo sibi carendum est illatum etiam, quia vt ipse Caietanus ibi ait, si quis possessionem valentem mille pro octingentis, cum pacto de retrovendendo emeret, vsurarius censeretur, ergo ratione pacti de retrovendendo non est res minoris, quã aliàs valeat emenda.

¶ Item Metina in sua summ. de Instructio ne Confessoris. §. de empt. & vend. penes finem fol. 144. pag. 2. sic ait, quod si quis emit oliuetum minoris, quã valeat ea conditione vt intra tres, vel quatuor annos à vendente cui eum interim locat redimatur, duplici ratione iniustitia non caret. Primò, quia res emitur minoris, quã valeat. Secundò, quia vsura est palliata obligare venditorem ad redimendum, & interim percepisse locationis pensionem: ergo videtur sentire Metina, quod ratione pacti de retrovendendo non sit res minoris emenda quã alias valeat. In contrariũ est authoritas Nauarri, qui in summ. Lat. capi. 27. num. 86. & cap. 27. num. 247. ait, quod pactum, quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quando cunque voluerit, vel intra certum tempus, non solum est licitum, sed etiam dimiuit de pretio. C. c. Ioannes. de fide instrument. & iuxta supra allegata iura, cum quid esset pactum de retrovendendo definiuimus. Imo illo cap. 27. num. 86. super addit tale pactum quartam partem, vel ampliore pretij diminuere. argu. extrau. 1. &

Quest.

Argu. 1. ex Caieta.

Arg. 2. ex Metina.

In contra.

2. de empt. quatenus probant annuū censum duodecim emi posse iuste centum cū pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret. 200. & amplius, ergo secundum Nauarrum res empta cum isto pacto licitè potest minoris, quàm aliàs valet emi, vides quam intricatior sit quæstio, quam vt breuiter expedi ri possit.

Resp.

¶ Igitur quoniam aliter nobis loquendū est stando in foro exteriori, vbi præsumptiue interdum iuxta leges fundatas in præsumptione proceditur, & aliter in foro conscientia, vbi veritati astatur, & præsumptioni nō datur locus: ideo loquendo primò de hac quæstione quatenus atinet ad forum exterius dicimus, quod extra cap. ad nostram de empt. & vedit. diffinitur sic expresse, scilicet, si in veditioe opponitur pactum de recuperanda re post certum tempus, modico constituto pretio, præsumitur pignus, & non venditio: ecce quomodo contractus hic de retrouendendo iniustus esse præsumitur quando fit modico constituto pretio.

Quest.

¶ Sed iam ex prædictis implicatius exurgit dubium, quod nam in foro exteriori dicatur modicum pretium, quod præsumptione pignorationis, & non vere venditionis inducitur. Respondetur autem, Primò quod Caietanus. 2. 2. quæst. 77. art. 1. in commento. penes finem videtur significare, quodcunque pretium notabiliter modicum hanc inducere præsumptionem. Nam sic ait, consuetudo quæ vim iuris habet efficit, vt pro nihilo habeantur hæc pacta de retrouendendo in contractibus, & hoc ad obuiandum fraudibus vsurarium, vnde subiungit exemplum, quod si quis agrum valentem mille, venderet octingentis, cum istis pactis de retrouendendo mutuum esse potius, quam venditio fuisse putaretur. Accedit Siluester qui verbo vsura. 2. q. 15. dicto. 3. ait quod hoc præsumitur in foro exteriori: quando pretium est modicum, intellige inquit vltra dimidium, id est, etiam si non sit citra dimidium, sed sit vltra dimidium, & facit. 1. quamuis. 6. si cum essem. ff. ad velle: accedit ad hæc, quod talis præsumitur contractus extra. cap. ad nostram de emp. & vend. vbi pignoratio, & non venditio præsumitur contractus ille de retro uendendo, vbi datus est valor, qui vix dimidiam iusti pretij continebat: ergo vt contractus in foro exteriori præsumatur iniustus, non requiritur, tam modicum in eo constitutum sit pretium, vt citra medietate contineatur. Nam in casu .c. ad nostram. cū vix contingeret medietate nō infra medietate ma-

nifeste continebatur, & tamen hoc non obstante contractus mandatur rescindi, & oliue ta sic vedita restitui At oppositum (ni fallor) insinuat Nauarrus in sum. capit. 23. num. 86. quauis obscure loquatur: dum ibi sic ait, Admonemus, quod pactum de retrouendendo multum deminuit de pretio, & consequenter leges quæ loquuntur vltra dimidiam, vel quartam partem pretij debere intelligi de dimidia, vel quarta parte pretij per tale pactum diminuti: frequenter enim tale pactum quartam partem pretij (inquit) vel ampliorem diminuit arg. extra. 1. & 2. de empt. Hæc Nauarrus. vbi videtur significare hunc contractum non fore in exteriori foro rescindendum: nisi cum tam modico pretio constituto celebratus fuerit quod medietatem pretij iuste ob pactum prædictum diminuti non attingerit: Sed quia hæc quæstio potius pertinet ad causidicos, sicut & præsumptionis fraudum in his contractibus perferuari, ideo consuetudini inter eos receptæ, quæ interpretatrix est legis standum censeo, & de his præsumptionibus. qui velit cōsulat Siluestri loco citato.

¶ Si autem loquamur in foro conscientia, dicimus, quod hæc quæstio adeò in controuersa fuit, vt Siluester verbo vsura. 2. quæst. 15. dicturus de hac quæstione in hæc verba in forma proruperit, in hac quæstione inquit, frequenter sum pro veritate fatigatus propter quosdam Confessores tenentes contra suos, & aliorum Doctores: quo sine autè, ipsi viderint, & tamè veritas (inquit) est clara ex ratione, & autoritate, intelligendotamen semper, quod emptio fiat iusto pretio cum alijs requisitis, & similiter locatio, & etiam datio ad libellum: quæ quidem sententia Siluestri, quia eam ibi late probat, & quia supra, cum quid esset pactum de retrouendendo declararem, cū Nauarro, & Siluestro ex pluribus locis iuris probatam reliquimus, & esse communem iuristarum vtriusque iuris, & Theologorum diximus, non est cur in conscientia cum suis requisitis licere dubitemus, neque in probando, quod in conscientia contractus cum pacto de retrouendendo factus sit licitus immoremur. Neque obstat caput ad nostram. de emption. quia ibi reprobat contractus ratione doli nō ratione pacti de retrouendendo, vt patet intuenti non pactum de retrouendendo sibi, si illud exposcat venditor licitum est. Non autem licet pactum quo emptor obligat veditorem ad redimendum post fructus perceptos, & hinc patet solutio ad argumenta, sed de hoc postea latius dicemus.

Sententia
Nauar.Sententia
authoris.

Nota.

CAP. XXXIII. Quod contractus cum pacto de retrouendendo debet fieri iusto pretio, & cum conditionibus requisitis de quibus hic: an res sic empta possit locari, an eodem pretio redimi debeat, an minoris eam emens faciat sibi fructus, & de alijs.

NE prolixitatis tædio afficeremus lectorem: quæ ad eandem materiam pertinebant dubia ad distinctum capitulum trāsferre cogimur. Cum ergo duo notanda ex approbatione contractus cum pacto de retrouendendo ex doctrina prædicta Siluestri & communi collegerimus, scilicet, quod primò talis contractus, vt licitus sit fieri debet, tum iusto pretio, tum secundò cum requisitis conditionibus, iam & hæc duo inquirenda veniunt, scilicet, quæ nam sint, & quot istæ conditiones requisitæ necessario ad iustificationem huius contractus. Secundò quodnam, aut quantum est iustum pretium quod in hoc contractu est obseruandum.

¶ Circa autem primam quæstionem, quia aliqui quatuor aut plures conditiones necessario requisitas ad iustitiam huius contractus esse asserunt, & hoc præexaminasse opere pretium est. Quare primò quæritur, vtùm requiratur animus verus contrahendi emptio nem, & venditionem. Cui quæstioni facit satis Nauarrus in summ. capit. decimosextimo numero. 247. vbi docet istum verum animum saltem emendi esse necessario requisitum. Nam ait, quòd cum ad iustitiam huius contractus concurrere debeant aliqua, Primò requiritur, vt simulatio saltè ex parte emptoris absit, ita vt emptor vere & principaliter intendat emere, cui suffragatur Siluester verbo vfura. 2. q. 15. dicto. 3.

¶ Secundò quæritur, an illa conditio sit necessario hic requisita, scilicet, quod emptor faciat illud pactum de retrouendendo eo solo, vt placeat venditori, & quod malit ne redimatur, & quod non emeret si putaret esse redimendum. Ad hanc quæstionem Siluester loco citato illo dicto. 3. faciens satis ostendit hanc conditionem esse necessariam, scilicet, quod emptor non velit rem redimi. Nam ait sic ibi, si autem quis vellet non, rem sibi remanere, sed redimi: & sic crederet venditor rem non redempturum, non emeret, & vfura est venditione palliata. Hæc Siluester. At verò Nauarrus loco citato contrariæ sententiæ est, quia inquit non est iuridicum. Nam nullo iure, vel ratione apparet, quòd ista conditio sit requisita: tum quia contingit non

rare aliquem posse verè rem aliquam emere cum pacto retrouendendi, quod eius pretiū minuit, qui tamen absque isto pacto, quia sufficienti pecunia caret, ad eam emendam esset impotens, quia sine isto pacto res plurius valet. l. fundi partem. ff. de contrahen. empt. & cap. cum Ioannes cum eis ad hoc. quare ergo vt tunc possit eam emere pretio sibi possibili non licebit eam emere velle cum pacto de retrouendendo? Tum secundò quia plures qui alias nolentes, res aliquas emere, per ualu importuno amicorum eas emerunt, quas quia rursus opus habebant vendere, cū pacto de retrouendendo ab amicis emerunt verè, sed sperantes eas redimendas, quas alio quia non emerent.

¶ At vero inter tam perplexa quid sit dicendum non satis occurrit: dico ergo quod opinio Siluestri est vniuersaliter verior, & tutior, tum quia præcidit ansam paliatis vsuris, tum quia moraliter loquendo velle rem sibi redimi est velle rem non sibi manere, sed reuerti ad dominum, quod per se, & moraliter loquendo, sine restitutione pecuniæ datæ ab emptore pro ea re non fit. Hoc autem æquiualeat mutuum illius pecuniæ fuit, & cum interim percipiat fructus vt bene dixit Siluester vfura palliata est. An verò conditio hæc requisita secundum Siluestrum, & alios patiatur exceptionem propter speciales rationes in his duobus casibus adductis exemplariter à Nauarro aliorum sit iudicare. Arbitror tamen in primo casu Nauarri, quia necessitas, & defectus pecuniæ compellit emptorem ad volendum cum tali pacto retrouendendi emere, & quia in secundo importunitas amicorum ad emendum rem, qua emptor non indiget emptorem pertrahit, posse tales emptores ab vfura palliata excusari: quia voluntate, vt sibi redimeretur à venditore non caruit, dum aliàs verè emere in animo habuit, sed de hoc satis, sicque censemus limitandum, quod in nostro primo tomo Instructor, in secunda parte à nobis est dictum.

¶ Præterea an conditio hæc (vt alij dicunt) sit necessaria, scilicet, ne pactum fiat, quòd vltra certum tempus id redimi non possit. Respondetur id quidem licere, sicut antea diximus: quia pactum hoc in fauorem vnus, vel alterius potest redundare: & præsertim in fauorem emptoris: quando sic securum se fieri cupit de non auferenda à se possessione quando eam meliorare parat secundum Garciam. Ita sentit Nauarrus vbi supra, vbi perspicuè esse ait hoc: quia planum est posse fieri pactum

Sententia authoris.

Quest. i.

Quest. 2.

Variant Siluest. & Nauarr.

Questio.

de

de retrouuendo intra solum vnum annum duos, tres, aut plures, quod nihil aliud est in re, quam pactum ne ultra illa tempora praesentia redimatur. Hoc autem regulariter ait Nauarrus esse verum, sed non in omni casu: quia in emptione census hoc non liceret post extranea gantem Plj. V. super censibus: quod sicut est nouum, ita & singulariter est notandum.

Questio.

¶ Præterea scitu opus, an conditio hæc, scilicet, apposta ab alijs nempe quod emptor, cum tali pacto de retrouuendo ad vsuras dare solitus non sit, & videtur, quod sit necessaria: quia alias iste ad vsuram dare solitus præsumeretur solitum facere argumen. l. quod si nolitis, qui assidua. ff. de adilit. edict. dico nihilominus, quod in conscientia non est necessaria vbi cessat omnis præsumptio ad quam in foro exteriori adiumento esse posset ista conditio cap. tua. de sponsal.

Questio.

¶ Insuper inquisitum est opus, vtrum ista conditio sit necessaria, scilicet, quod non fiat pactum, vt ante quinquennium, verbi grati, a venditore redimi non possit: bene autem postea. Ad hoc affirmatiue respondet Siluester loco citato. llo. 3. dicto, quod licet secundum Ioannem Andr. in dicto cap. ad nostram de empt. in Nouel. & Hoffensem in foro contentioso in fraudem præsumitur poni ista conditio, tamen in rei veritate non est illicitum pactum, si fiat bona fide, vt quia vult facere aliqua temporalia melioramenta, quorum effectus ipse vult frui. Nauarrus autem huiusmodi pactum licitum esse affirmat, tamen plurius esse solvendum ab emptore quando hoc pactum apponit ibi insinuat quam si eum pacto redimendi, quando liberit venditori redimere, venderetur, quia hoc in fauorem est venditoris, illud autem, scilicet, non ante quinquennium in fauorem emptoris regulariter vertitur, nunquam tamen vtroque isto pacto, vel altero eorum emendatantum pretium est solvendum, quantum si absque aliquo pacto venderetur valeretur.

Respons.

¶ Adde quod Nauarro loco citato cap. 17. nume. 248. non placet dictum Maioris in 4. dist. 15. quest. 43. afferentis, quod venditor grauat emptorem pacto quando voluerit redimendi, nisi consentiat, vt emptor aliquid capiat ratione sui interesse. Quis inquit Nauarrus iste vendens sic vitare iure suo, sic cum isto pacto vendendo. Qui autem iure suo vitatur, nemini facit iniuriam cap. cum ecclesia, de eiectione. & l. inuariatam. §. 2. ff. de iniur. satis ergo est, vt si quia venditor pactum de retrouuendo apponit, diminuat de pretio at con-

tra fraudatores vendentes prædia non facta eum pacto redimendi intra annum, qui solent redimere paulo ante messem solutis impensis, cautum est (vt prædiximus lege Nauarre) vt qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi post messem. ¶ De coniecturis ad præsumendum in foro exteriori disputare præmittimus: quia nobis solum est cordi de solo foro conscientie disputare.

2.

Quest.

¶ Nolumus hic præterisse mentionem de contractu locationis adiuncto emptioni cum pacto de retrouuendo, scilicet, an liceat possessionem emere cum pacto de retrouuendo, locando eam venditori pro certo affectu, id est pensione. Dicimus autem ad questionem breuiter cum Siluestro vsura. 2. q. 15. dicto. 2. Primo quod non est dubium id licere: dum tamen fiat sine fraude: quia rem suam, quam iste verè emi potest sicut alteri: ita & isti, putat venditori locare saluis supra dictis. Eset tamen secundum Siluest. illicitum, si ex pacto commodum, vel incommodum pertineret ad venditorem, excepto commodum fructuum rei, seu possessionis a se conductæ, quia est contra naturam emptionis, cum rei emptæ commodum, vel incommodum pertineat ad emptorem. l. illud. ff. de peri. & com. rei vend. nisi pensio pro locatione rei, quam soluit venditor, esset ita modica, quod venditor hinc releuaretur in eo in quo grauat contra naturam contractus.

Resp.

Dictum. 1.

¶ Secundo dicimus, quod tunc esset illicitum cum isto pacto de retrouuendo emere, & statim venditori rem emptam locare: quando venditor non se posset quando vellet, ab huiusmodi conductione liberare, quia talis obligatio cum sit æstimabilis pretio, vendicat partem pretij iuxta dict. l. fundi partem & cum emptor solum iustum pretium rei soluat, sic supra iustum rei pretium habebit ista obligationem venditor, qua obligaretur ab huiusmodi conductione venditor non discedere. Idem autem contingeret, si vellet emptor, quod venditor obligaret se ad conducendum, nisi pro hac obligatione in aliquo alleuiaretur conductor, id est, venditor.

Dictum. 2.

¶ Nota autem secundum Siluestrum, quod in hoc casu, vbi in contractu emptionis cum pacto de retrouuendo: deceptio emptoris fraude, contingeret esse infa di michum iusti pretij, vbi reddendus venit contractus in foro exteriori, eo quod emptor neque diminutionem iusti pretij soluit: quia contractus non tenet: tenetur emptor restituere fructus prorata diminutionis pretij, ita verbo vsura

Nota.

2. q. 15. dicto. 4. insinuat Siluester, addit tamen contra alios quod dum tenet contractus quia ex parte emptoris non intercescit deceptio infra dimidium iusti pretij: tunc non tenetur emptor ad fructus pro rata diminutionis pretij restituendo: sed solum tenetur de residuo pretij & interesse, si quod passus est venditor ratione illius residui sibi non soluti, quia si tunc contractus tenet res empta est emptoris, igitur fructus de re sua perceptos non obligatur, neque pro rata soluere. Sed nihilominus existimo respondendum ad hoc, quod in casu, ubi dolus non dedit causam contractui venditionis, quia alias venditor parabat possessionem vendere, eamque erat venditurus, si solum interuenit deceptio in contractu emptoris: quia emptor prædium emit infra dimidium iusti pretij, quia cum valeret centum emit illud pro quadraginta, ex mente Metinæ Complutensis innitendo maiori æquitati non tenetur in hoc casu emptor restituere fructus pro rata diminutionis iusti pretij contra Iosephum, & contra Conradum, & Siluestrum hic: sed satis est tantum supplere pretium, & interesse ex diminutione iusti pretij non soluti amissum refarcire, quod & patet. Nam contractus hic non est ipso facto inuolidus, sed venit per iudicem rescindendus, ergo antequam per iudicem rescindatur, satis est sic sine restitutione fructuum satisfecisse. Secus esset quando deceptio dedit causam contractui venditionis: quia alias non erat paratus vendere, neque vendidisset, nisi deceptus fuisset: quia tunc quia ipso iure est nullus contractus sicut emptor tenetur restituere rem sic emptam, ita & fructus eius, si erat fructifera sicut venditio bonorum Ecclesiæ, aut pupilli quando sine debita solemnitate fit: quia tunc tam Ecclesia, quam pupillus recuperabunt sua bona cum fructibus perceptis ab emptore, reddito emptori suo pretio: emptor tamen habebit actionem contra venditorem ad interesse tam damni emergentis, quam lucri cessantis, si ex tali emptione euenerit. Ita Metina Compluten. de restitut. de rebus per vfuram acquisitis quæst. vltima: licet in conscientia in his contractibus ipso iure nullis, ubi affuit bona fides, & ignorantia inuincibilis excusans, satis sit restituere fructus perstantes: non autem sic excusatus tenetur ad restituendos fructos durante bona fide consumptos: nisi in eo tantum in quo ex tali consumptione euasit locupletior. Sed de his satis.

*Questio.
Respon.*

*Variant
Doctores.*

Quest.

¶ Iam ad quæstionem aliam promissam expediendam accingimur, scilicet, quale, vel

quantum sit pretium iustum in hoc contractu cum pacto de retrouendendo. Nam & si Nauarrus in summ. cap. 23. numc. 86. dixerit frequenter tale pactum quædam partem, vel ampliorem pretij diminuere, tamen hoc non totam exhaurit difficultatem. Igitur quæstionis explicandæ gratia eo coniiciendus est oculus, an venditio cum tali pacto celebrata in fauorem venditoris solum retorqueatur, vel in emptoris fauorem. Tunc autem in fauorem venditoris caderet hæc venditio, quando venditoris interesset, & rem suam vendere & cum tali pacto eam vendidisset, magisque in rem suam id esset, quam in rem emptoris, sicut accideret sic esse, quando sic vltro rogans suam exponeret venalem possessionem, emptorque rogatus eam emeret.

*Distinctio
faoris.*

¶ Interdum autem contra talis venditio cum prædicto pacto magis cædit in utilitatem emptoris, quam venditoris: quando scilicet, venditor alias nolens rem suam distrahere, solum importunis emptoris precibus impulsus, quod emptoris necessitati magis prospiceret, quam propriæ, quia potius damnum patitur eam vendendo, eam cum tali pacto venderet.

¶ His præmissis iuxta Garciae mentem respondententes ad quæstionem, has statuimus propositiones. ¶ Prima igitur propositio sit. Quando venditio inita cum pacto redimendi rem venditam in venditoris rem, & utilitatem est, ad instantiamque suam, & non emptoris fit, tunc eius pretium iustum tantum erit, quantum res ipsa absolutè valeret, si sine tali pacto vendundaretur, à tali absoluto pretio præscindendo primò eam quotam, qua prædictum pactum dignum est æstimari, tanto ergo minoris tunc venditio conficienda venit: quantum hoc pactum valet pecunia appetiatum. Hæc conclusio patet, quia pactum de retrouendendo suapte natura in commodum venditoris, & non emptoris vergit. Cui ergo huiusmodi pactum de retrouendendo æstimabile pretio sit, ratio iustitiæ exigit, vt venditor, qui tum vendendo in rem suam facit, tum per pactum de retro sibi vendendo in demum se seruat cum damno emptoris, hæc ratione tantum de iusto pretio alias sibi debito diminuatur, quantum prædictum pactum dignum est æstimatum.

*Propositio
prima.*

¶ Secunda propositio, prædicta venditio cum dicto pacto de retrouendendo: quando ad instantiam emptoris fit, & in commodum eius cum aliquo detrimento venditoris rogati: quia illa pecunia pretij non eget,

Ratio.

eget, & interim quasi inuoluntariè vendens prouentibus rei à se vendita caret, tunc ob pactum de retrouendendo per se positum non tenetur aliquid remittere de pretio, quod valeret res, si absolutè, & sine isto pacto à se venderetur. Hanc videtur insinuare Caietanus. 2. 2. quæst. 77. arti. 1. penes finem, & ratio huius conclusionis est non illa subobscura, quam adducit Garcia: sed illa clara, quam insinuat Caietanus, scilicet, quia tunc ratione damni quod ex tali venditione incurrit vendens stanti sibi valet etiam cum illo pacto vendita, quanti valeret, si absolutè sine illo pacto venderetur, imò forte magis sibi valet res. At dices fortè, quod tunc venditor per pactum de retrouendendo quod aicit id damni refarcit. Respondeatur quod cum venditor inuoluntarius duplex incommodum ex tali venditione ad instantiam emptoris facta incurrat alterum, quia prouentibus rei suæ interim priuatur; alterum autem de amissione rei suæ perpetua, cum per pactum de retrouendendo sibi à se positam secundum incommodum reparauerit, primum incommodum adhuc reparatum non manet: quare nihil mirum, si huius incommodi sibi reparandi gratia nihil demat de pretio alias iusto etiam si apposuerit de retrouendendo pactum.

Quæst.

¶ Deinde illa quoque se ultimo offert enodanda quæstio, vtrum redemptio reuenditæ cum pacto de retrouendendo minori prætio ex parte redimentis fieri possit, vel an maiori pretio, quam emptio facta est, reuendi possit ab emptore. Ratio autem dubitandi est, quia vt arguit Siluester verbo vsura. 2. quæst. 15. dicto. 5. dominus Leuit. 25. In hoc casu retro venditionis iubet fructus computari in sortem, ac per consequens redimi poterat minori pretio, quam emptio facta est: quia computatis in pretio fructibus perceptis, minus pretij restat pro redèptione soluendum. Dicimus ergo ad quæstionem primò cum Nauarro in sum. capit. 17. numero. 248. quod non licet à principio pactum adijcere quod res sic vendita maiori pretio sit postea redimenda, quam vendita primò fuit, quia vsu euenire potest, vt causa alicuius circumstantiæ pretium variantis, postea accidentis, maioris, vel minoris veniret redimenda, vel forte inuariatis rebus æquali pretio. Pari quoque ratione neque liceret pacisci vt minoris redimeretur postea: quia posset ex aliquo accidenti ascendisse in pretio. Imò Garcia non videtur consentaneè rationi asserere, sicut aliqui asserunt, quod res eodè præcise pretio, hoc est æquali pretio pri-

Argum.

Dictum. 1.

me venditionis redimèda sit, eò quod hæc adiecta conditio, seu obligatio efficeret vt contractus hic magis appareret mutuuum, quàm venditio, & emptio, siquidem in mutuo eadem reddenda est quantitas mutuata: sicut in obligatione hac. Tum etiam, quia hæc vera est emptio, emptio autem pretio iusto quod res valet emptio tempore fieri debet, at tali tempore vsu euenire potest, vt quia res iam meliorata est, vel deteriorata pluris, vel minoris valeat.

¶ Igitur resolutoriè puto cum Garcia dicendum, quod sicut quando res primò vendita est, pretio iusto consideratis tunc presentibus circumstantijs vendita est: Sic etiam redemptionis eius tempore, redemptio facta est eo iusto pretio, quod tunc pensatis concurrentibus circumstantijs res valet. Eatenusque hæc ratio ineunda est, vt si tempore redemptionis ratione deteriorationis minoris contingat valere, minoris redimatur: si autè tunc ratione meliorationis aucta sit res in pretio, maioris redimatur: si autem nulla persistente variatione in eodè pretio perseverauit, eodem redimatur, licet venditio, primò facta fuerit cum pacto de retrouendendo, & redemptio sine alio distincto pacto de tertiarum venditione fiat: sed absolutè: quia sic venditor à principio, vt absolutè sibi reuenderetur hac ratione diminuto pretio pactus est, quod rationabilius dictum esse puto, quam illud quod dixisse me memini in tomo. 1. & 2. parte nostri Instructorij, scilicet, quod maioris sit redimenda, quam cum primò, cum pacto de retrouendendo fuit vendita, eò quod cum pacto fuit vendita primò: & reuendita absolutè sine alio pacto fuisse præsupponitur.

¶ Ex prædictis concluditur illud assertum fratris Iosephi in suis Floribus verum esse, scilicet, quod si contractus fuerit sub hac forma factus, vt tanti redimatur res, quanti valuerit tempore redemptionis, non erit illicitus, quandoquidem, & iuxta naturam contractus redemptionis id sit, & vtriusque conditio in certo relinquatur.

¶ Præterea ex prædictis sequitur, quod licet emens cum pacto ne possit res emptæ ante quinquennium redimi, videatur se constituere in tuto, & ab aliquibus præsumatur, quod iste velit saltè percipere fructus illorum annorum loco vsurarum, qua ratione sibi persuaserunt istum contractum fore reprobandum, tamen si adsit bona fides, & intentio emendi: & simul cum hoc iustum pretium soluatur, dicimus cum Nauarro, & fratre Iosepho contractum hunc non fore repro-

Resolutio.

Corol.

Corol.

reprobandum: tum, quia iniuria non fit venditori cum emptor iuste rem emat, & iusto pretio, & ex re sua possit fructus reportare, & eam venditori locare, dum periculum illius penes se maneat.

Dictum 2.

¶ Superest nunc explicare quomodo Metina in sua instruct. §. de empt. & vend. penes finem fol. 144. p. 2. in duobus casibus ibi à se positus nobis non aduersetur, quia nos iustificamus venditionem cum pacto de retrouendendo, & emptionem cum pacto de redimendo: quando vendens hanc obligationem (quia sua interest, scilicet, & quod emptor teneatur reuendere, & quod ipse vbi voluerit, quod idem est possit, rem redimere) emptori imponit, & ideo iusto pretio quod res valet cum isto pacto diminuente pretium eam vendit. At vt perspicuum est intuenti tale pactum dānat Metina, quando istud pactum se tenet ex parte emptoris per quod intendit obligare venditorem, vt rem post perceptos ab emptore fructus redimat etiam nolens, quod planè cū vsura est cōiunctum, etiā si iusto pretio rem talem emat. Ita Metina in instructione confessorum. §. 23. de vsuris fol. 134. pagin. 2. sicut vsura esset si emens censum obligaret vendentem post pensiones censuales perceptas ad eum redimendum, igitur sicut iustum pretium, & libertas manens in vendentem ad eum nusquam redimendum, si nolit redimere iustificat contractum emptionis censu, & obligatio, qua vendens eum, obligaretur ad eum redimendum, eum damnaret, sic iustum pretium, quod arbitrio boni viri librandum venit, & facultas relicta vendenti possessionem ad eam non redimendū si nolit, iustificat contractum hunc de retrouendendo: in quo licet venditori diminuto pretio obligare emptorem, vt eam reuendat, non tamen sic licet emptori obligare venditorem vt post perceptos ab emptore aliquos fructus eam redimat, tantumque abest vt hoc sit licitum, vt quod minus est. Secundum Siluestrum non liceat, scilicet, sic contrahere, si emptor velit possessionem redimi, neque sibi remanere, nisi forte in duobus casibus Nauarri, vbi concurreret etiā voluntas venditoris volentis ad eam sibi reuendendum obligare emptorem qua id sua interest.

Nota.

¶ Tandem rem venditam cum pacto de retrouendendo, eam ritè facta venditione fiat ementis posse ab ipso locari venditori. Iam diximus, neque secundum Garciam hoc præberet occasionem scandalī, nisi forte dum multum diminuere-

tur de pretio taliter, quod mutuum præsumeretur.

¶ Ad argumentum ex Leuitico à Siluestro adductum dupliciter ipse ibi loco citato respondet: primò quod ista iusio fuit iudicialis, pertinens ad præcepta iudicialia, & consequenter non obligat, nisi denuo statuatur, vt patet per S. Thomam. 1. 2. quæstio. 103. Secundo respondet, quod hoc fuit speciale in terra promissionis, vbi voluit Dominus fructus computari in sortem non absolutè, sed proportionaliter, vide ibi Siluestrum.

Ad arg.

¶ Ad eius secundum argumentum vbi sic arguit in hoc contractu venditor cum multoties habeat intentionem pignori, caret in intentione vendendi: ergo contractus non est licitus ex parte ementis, responsum accipito ipsius Siluestri, scilicet, quod talis venditor cum pacto de retrouendendo simpliciter, vult vendere licet secundum quid, id est, si aliter facere posset nollet vendere. Sed quidquid sit de sua intentione sufficit, quod dicat se velle vendere, & emptori non constet de opposito probabiliter: quia ad contractum simulatum esse oportet concurrere animum vtriusque, scilicet ementis, & vendentis, vt in l. emptione. C. plus vale. quod agi. imo secundum Bart. Cæpo. de iure hoc sufficit etiam, si emptor sciret venditorem fingere licet, non in conscientia. Imo secundum aliquos sufficit in conscientia (vt dixit Nauarrus) emptor verè, & realiter emere intendat, si autem emptor intenderet mutuare super pignore, proculdubio esset vsura, & tandem hæc occurre re dicenda de hac perplexa materia.

Ad arg. 2.

CAP. XXXIII. De stocholis, & barocholis, an liceant aduertuntur Confessores: de barocholis alijs Hispanicè, baratas dicitis. De mercatoribus regi, vel alijs petentibus mutuum, illud dantibus in mercibus pro militibus.

Inter indagandum varios casus in quibus pretia rerum diuersificari solent, & iste suo ordine occurrit de stocholis, barocholis mohatras Hispanicè nuncupatis, vt cum indigent pecunia venditur res, vel merx, vt statim ab eodem venditore minori pretio reematur.

Mohatras Questio.

¶ Et videtur modus hic contrahendi non omnino alienus sit ab æquitate, & iustitia: quia merces expectantes emptores auctiori pretio solent iuste vendi quàm merces eosdè quærentes, & vtroneæ, quæ vt Caietanus tradit. 2. 2. quæstio, 77. articulo primo penes princi-

Argument.

principium sic vltro oblatę merces (vt in Pro uerbio dicitur) vilescunt pro tertia parte, ergo ab iniustitia videtur abesse: si merces suas expectantes emptores, neque vltro oblatas pluri vendant, & postea ab emptoribus eas vltro offerentibus eas reemant vilioris. Nam & hoc alij facere licite possunt, ergo videtur ipsi venditores non sint peioris conditionis esse censendi: quantum ad merces a se venditas sic reemendum.

In contra.

¶ In contrarium est, quod contractus hic confestim vt auditur factus opprobrio datur, & atro calculo notatur: eo quod contra communem hominum consensum sit, imo legibus regni Castellę videtur reprobari: quia talibus legibus lib. 5. titul. 1. l. 22. sub grauibus penis interdicitur, ne idem venditor minoris reemat rem, quam ad creditum maioris vendidit.

¶ Item etiam quia contractus hic ad mutuum cum vsura reduci videtur: quia æquippollēter, hoc est mutuasle venditorem quod vedit ad creditum reddendum cum lucro magno, vt verbi gratia, si mercator venderet amphoram olei singulam ad creditum pro. 14. argenteis, & post eam reemeret ab emptore regalibus. 12. pecunia statim numerata, hoc tantundem esset ac si illos. 12. argenteos mutuaslet: vt postea pro singulis illis. 12. argenteis redderentur singuli. 14. argentei.

Variant Doctores.

Sententia Nauar.

¶ Circa hanc igitur quæstionem doctores omnes non omnino conueniunt, nam Nauarrus in summ. cap. 23. numero. 51. & Mercatus lib. 7. de contractibus cap. 21. in hoc aliquantulum dissentire videntur. Nauarrus enim cum duabus limitationibus videtur eum approbare, scilicet, dum, id est, venditor eam redimat non minori pretio quam sit pretium iustum infimum, respectu pretij iusti rigurosi, cum vtrūque de præsentis inueniretur tempore, quo mercator rem, vel mercem talem vendidit, quia tunc sic tam venditio, quam reemptio fieret iusto pretio, licet venditio facta fuisset pretio iusto riguroso, & reemptio pretio infimo iusto tamen. Et secundò, dum cesset scandalum, quia contractus hic aliquantulum habet apparentiam mali, cui scandalo inquit Nauarrus obuiaretur, si aliqua personæ prudentes in testes acerferentur, quatenus id videntes tam de rectitudine contractus, quam etiam de charitate ibi interueniente circa subventionem emptoris testificarentur publice, & opus pium, meritoriumque esse censeret sic illo infimo pretio iusto numerata pecunia statim emptori indigenti, & ideo ad cre-

ditum ementi ab eo rem reemere, eo quod forte non esset res perua sed valde difficilis tantundem pretij inuenisse apud alios emptores.

Sent. Mercati.

¶ Mercatus autem prædictum contractum absolute reprobat, non solum quatenus est scandalum præ se ferens, sed quia etiam iniustus contractus est propter rationes supra allatas.

Sent. autoris.

¶ Circa prædictam quæstionem dicitur nobis quid sit tenendum, videtur Primò dicendum, quod licet opinio Nauarri, speculatiuè loquendo, cum his duabus à se appositis limitationibus sit vera, tamen si practicè sumatur, & vt executioni mandanda plena periculis conscientię est, præterquam quod cum tanta cautela exerceri nequit, quin aliqua occasio scandali maneat. Veruntamen quia opinio inter extremas media vicinior esse solet veritati, ideo illa opinio Siluestri, quæ per distinctionem via media incedit vsura. 2. quæst. 4. speculatiuè loquendo proximior veritati est. Nam has duas opiniones componere videtur sic, quia sit mercator eo animo, scilicet, reemendi suas merces diuendit, alioquin non eas diuenditurus, nisi minoris easdem se redempturum esse speraret, tunc contractus est illicitus iuxta sententiam Siluestri, atque in hoc sensu vera est opinio Mercati, quia tunc contractus hic est mutuū coniunctum cum lucro vsurario nam sub nomine emptionis, & venditionis fictæ latet (veluti sub herba anguis) mutuum cum vsura palliatum, vt probat argumentum Mercati supra allatum. Si autem sincera candidaque mente sine animo minoris redimendi, suas vendidit ad creditum merces, & post hoc fortè fortuna, qui eas comparauerat emptor rogans vt eas emeret, eidem venditori obtulit venales, quia alium emptorem non habuit obuium, aut eum queritandi labore noluit grauari, si numerata de præsentis pecunia minoris eas redimeret, eo scilicet pretio, quo alius vltro oblatas iusto emeret, non esset iniustus contractus sed neq; illicitus, si scandalum cauereur, locumq; habet in hoc casu sententia supradicta Nauarri, Frat. Ioannes de la Peña cathedraicus olim Salmanticensis cum Siluestro sub eius distinctione dicitur tenuisse quibus accessit Garcia in lib. 1. de cont. cap. 22. fol. 597.

¶ Tandem cautos esse cupimus confessores ad deterrendum mercatores ab huiusmodi contractibus, quia frequenter eos faciunt cum mala fide, & cum scandalo, quapropter ante factum

Cautela confessorum.

factum tales contractus consulendi sunt ne fiant. Imò, quia sequitur scandalum compellendi sunt, ne eos faciant, ita Metina in sua Instructioe confessorum. §. 23. de usuris, fol. 136. Attamen post factum obseruatis his conditionibus. Prima, quòd vendens ad creditum primo iusto pretio reperco comuniter de presenti, merces ad creditum vendiderit. Secunda, quòd sanas, & non vitiosas merces vendiderit. Tertia, quòd sine intentione eas minoris redimendi vendiderit, tolerari potest hic contractus, si minori pretio, iusto tamè, & vltraoneis mercibus couenienti postea rogatus venditor idem reemittat ad monet autem hunc Mercatus, vt si redempturus sit his conditionibus obseruatis (vt quatenus vitetur scandalum, ne sic redimendo minoris, fenerator esse featur) non redimat eas, nisi postquam emptor eas iam exposuerit venales. Sed ego non sum satis certus an sic satis tollatur scandalum, sed quia Garcia loco allegato in hoc postremo Mercato videtur accedere dicens, quòd si idem venditor eas merces iam a se venditas reperisset in foro, vel officina aliqua iam expositas venditioni non esset damnandus, si iusto pretio eas emat licet minori, quam eas vendiderit, ideo non ausim eorum assertum reprobare: dum tantum intelligatur verum esse in casu quo merces illæ postea repertæ venalitati expositæ in officina, vel foro communi ex modo vendendi, quia ibi veluti sub habitatione sunt, & vltraone offeruntur rogatis emptoribus viluerunt in pretio infra pretium infimum quod valebant, dum expectabant emptores, quia tunc minoris, quam fuit dictum pretium infimum etiam ab earum primo venditore rursus (seruatis supradictis conditionibus) emi poterunt sine obligatione alicuius restitutionis, aliàs si ex tali modo vendendi, vel aliter rationabiliter non sit diminutum pretium, minoris infimo pretio, rursus easdem immutatas emere non poterit, sicut neq; alter.

Præterea, & hic de alio modo secundo barocholorum, id est, baratas Hispanicè dictorum agendum nobis occurrit. Queritur ergo, vtrum contractus sit licitus, qui videtur iam vsu receptus, vbi verbi gratia, indigens pecunijs, vel pro soluendis debitis, vel pro necessarijs ad vitam humanam emendis, vel pro lusuibus exercendis, vel pro in negotiatione insumendis, à mercatore prædiuise magnam copiam pannorum altiori pretio ad creditum emit, quàm rursus, quo pro his vsibus, sibi pecunia suppetat, per proxenetas curat eam

Instruct. Negot.

exponere venalem, si velit idem, qui vendidit, vel alius, eandem pecunia numerata emere, quamq; contingit multò minoris emi ab his, qui rogantur emere, qui sic defendunt consultò in pretio, quia vident præ necessitate, qua premitur, qui hanc copiam pannorù a se ad creditum præemptam, sic per proxenetas exposuit ad numeratum vendendam, quouis etiam tenui pretio eam copiam pannorù necessario esse distraendum.

Respondeatur, qd licet contractus hic carius scilicet emendo ad creditum re & ad creditum eam accipiendo à mercatoribus; eamq; rursus vilius vendendo pro pecunia numerata exercitus in ruinam, & præcipitum illustrium, & prædiuitem familiarum fuerit inuentus, vt experientia testatur: tamèn non tantam apparentiam mali præsefert, sicut ille de quo iam disputatum est primò, vbi eadem merx ab eodè venditore minoris reemebatur, nam in hoc contractu non reemittit ab eodem, sed ab alijs.

Igitur resolutoriè dicimus primò, loquendo de se contractus hic non est illicitus patet: nam ex forma modoq; vendendi sic variari potest pretium rei, vt res quæ expectado emptores valet. 10. vltra oblata sic vilescat, vt iuste ematur. 8. imò secundum Caietanum, & axioma commune merces vltraone pro tertia parte solent vilescere. Ergo de se non est illicitus hic contractus, vbi ex modo vendendi aliter venditur res, à Mercatore, & aliter ab eius emptore: si maioris cum vendita sit à mercatore, minoris eam emerint alij ab eius emptore; dum modo vtrinq; seruetur æquitas pretij, licet diuersa iuxta diuersum modum vendendi.

Secundò dicimus, qd ex parte mercatoris in istis barocholis potest intervenire duplex iniustitia, primò si sic indigenti pecunijs, & ementi ad reuendendum merces vendat vitiosas. Secundò, si quia eas ad creditum, eas reuendituro vendit, adauget pretium supra pretium, rigurosum, iustum, communiter de presenti inuentum.

Tertiò dicimus, quòd ex parte emptorum ementium tales merces à misero reuenditore, qui eas ad creditum pro suis indigentijs suppleendis præemerat à mercatoribus: sæpè numero hæc iniustitia accidit, scilicet, quòd sic eas emendo diminuunt pretium plusquam ratio, iustitiaq; dictat, eò quòd videant miserum illum necessitate eas vendendi adactum esse. Tunc autem hæc iniustitia grauius committitur solet, quando reuenditiones hæ, & emptiones in angulis secreto fieri cõtingunt, idq; frequenter, eò quòd tales mercium reuenditores

Resolutio.

Quomodo tollendum scandalum.

Questio. Baratas.

Resp.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

nolunt indulgentiam suam in publicum conferri. Hanc occasionem consequuti emptores, qui parant eas emere (quia pauci occurrunt emptores, eò quòd secretò, & non in publico exponuntur venales) in pretio illi defraudant, minoris eas emendo, quàm emerentur etiam vltro oblata, si per proxenetas in publico aliàs venundarentur, quæ quidè defraudatio restitutionis obligationem inducit, vide Garciam & Mercatum, ita benè differentes.

Questio. ¶ Præterea prædictis coheret quæstio hæc scilicet, an Mercator cum indigente pecunia, & à se mutuo eam petente possit convenire, sic dicens, nolo mutuare, quia non sum mutuando. En suppetunt mihi merces, emito illas iusto pretio, præsto laborq; solutionem, interim vèdes eas, indeq; tuæ necessitati prospicere poteris. Dicitur ergo, quòd contractus hic non est visus magistro F. Ioanni de la Peña esse vsurarius. Patet, quia hic non interuenit mutuatio, sed venditio iusto pretio facta, quapropter nulla interuenit vsuræ palliatio ex facto, sed neq; ex intentione, vnde sic posset facere, cum indigenti amico mercator hic.

Questio. ¶ Sed quid, si talis mercator rogatus mutuare, cum benè possit mutuare, quia suppetit, sibi ad hoc pecunia, malit prædictum contractum venditionis inire, an sic facièdo fiat vsurarius. Dicimus ergo, quòd licet talis mercator secundum Sotum fortè còtra charitatem faciat sic nolendo mutuare, sed potius vendendo merces suas ad creditum indigentis, & petenti mutuuum in casu, quo mutuare potuisset: si tamen iusto pretio expectata solutione merces eas vendiderit, non idèò vsurarius erit. Etiam si easdem emès, vt suæ indigentiaè consuleret, statim minoris, quàm emerit, vendiderit eas offerendo, quia id est, quia merces vltro neq; oblata, vel subhastatione posita vilescunt.

Obiectio. ¶ At si adiciat aliquis hic replicare, quòd si prædicta assertio F. Ioannis à Peña vera est, sequitur iam non tantoperè crimini esse dandù, quòd mercatores locupletes soliti sunt facere cum rege; dum pro soluendo militibus pecunia indiget; cum quo conueniunt, vt mutuuum accipiat rex in mercibus, vt ex mercibus postea diuenditis à ministris regis satis fiat militibus. Videtur nanq; contractus hic (licet sonet mutuuum) venditio mercium: sicut secundum Nauarrum, si quis dicat, accipe nunc pecuniam hanc pro tuis vsibus, soluesq; eam tempore messis in tritico à te col-

ligendo, licet sonet mutuuum, tamen re vera est emptio tritici anticipata solutione.

¶ Verum his non obstantibus pro responsione ad quæstionem statuitur prima còclusio. Mercator qui ratione mutui, id est, quia mutuat alicui egenti pecunias, obligat illum ad accipiendas merces, quas nequit postea diuendere mutuarius, aut si vendat, minori pretio vendet, aut non nisi cum labore, & occupatione suæ personæ vsuram committit. Hæc conclusio est patens, quia ratione mutui mercator mutuans superinducit in mutuatarium hanc obligationem æstimabilem pretio, scilicet, accipiendi mutuuum in mercibus. Quia regulariter hoc in detrimentum mutuatarij vertitur: & quia inde sic mutuans reportat ex mutuo commodum temporale, quia exoneratur mercator ab onere vendendi tales merces alijs, in quo labor, & tempus expenditur.

¶ Secunda conclusio, illi mercatores, seu cambiatores diuites, qui obligatione ciuili se obligauerunt regi, & reipublicæ ad mutuandum quotiescunq; peterent, & indigerent, pro ista obligatione possunt absq; vsura exigere aliquid vltra sortem iuxta valore istius obligationis, & nõ amplius. Patet, quia hæc obligatio est ciuili & æstimabilis pretio, sicut obligatio, qua fideiussor se obligat pro alio in fideiussione, & assessor in assuratione. Ergo sicut secundum doctores pro istis obligationibus fideiubendi, asscurandi, licet aliquid accipere, ita etiam pro obligatione mutuandi non semel, sed sæpè, quoties rex, vel reipublica peterit, & indigerit, quia ista obligatio nõ est per se adiuncta mutuo, sed per accidens ei adiungitur, sicut obligatio celebrandi per annu per accidens adiungitur sacrificio, atq; idèò sicut ista obligatio potest vendi, ita & illa obligatio mutuandi. Aliàs quando ista obligatione ciuili aliquis regi, vel reipublicæ mutuare non est obligatus, etiam si millies mutuet, non potest accipere aliquid vltra sortem, nisi sibi gratis detur: & ratione gratitudinis principaliter & nõ ratione mutui, patetq; ex diffinitione vsuræ.

¶ Tertia conclusio, corollaria Soti, non excusantur à peccato vsuræ mercatores, qui paciscuntur cù rege indigente pecunia pro soluendo militibus, vt accipiat mutuuum in mercibus vt ex mercibus postea diuenditis à ministris regis satisfiat militibus. Patet, quia hic multæ iniquitates intuitu mutui innectuntur. Primò, quia illi mercatores exonerantur sic ratione mutui ab onere vendendi illas grauates regem

Concl. 1.

Concl. 2.

Ratio.

Concl. 3.

Ratio.

regem eodem onere. Secundò, quia illa merces in magna copia regi tradita coniunctim, si sic in magna copia venundarentur, minus valerent, quam si minutim eas venderent. Ipsa autem nihil minuunt de valore, quo minutim eas essent vendituri: si eas regi non mutassent. Tertio, quia eodem pretio, quo illa merces accepta sunt intuitu mutui facti regi, à rege statim traduntur militibus pro suis stipendijs soluendis, quas cum milites necesse habeant pretio distrahere: coguntur eas vendere pretio longè minori illo, quo sunt illis militibus in solutionem tradita; quia vix inveniunt emptores, qui non minuunt, vel tertiam iusti pretij partem.

CAP. XXXV. An pretium ad creditum regulandum sit per pretium de presenti, & pretium ad creditum, dum non inuenitur de presenti qualiter taxatur in Hispania, & qualiter in noua Hispania. Et assertio Victorie, circa pretium rerum, quæ communiter non inueniunt pretium de presenti modificatur. Et regula illa generalis intelligitur, dum sit idem modus vendendi.

Questio.

Quoniam persistimus in omnibus illis inquirendis modis, quibus iuste, vel iniuste solet pretium variari, iam primò hic disputatur de pretio venditionis expectata solutione, vel emptionis eadem solutione anticipata: operæpretium est prænosse, an pretia venditionis ad creditum, vel emptionis anticipato pretio facta regulanda sint per pretia iusta emptionis, & venditionis de presenti ad numeratum, vt iusta pretia esse censentur.

Arg. 1.

¶ At arguitur pro parte negatiua, id est, nã videtur quòd non, quia quædam sunt merces, quæ aliter, quam ad creditum venundari nequeunt, cuiusmodi sunt merces maritima, id est, transuectæ per maria, quæ aded in magna copia, & summa importari solent in nauibus à mercatoribus, vt regulariter pecunia numerata venundari nequeant, ergo harum mercium venditarum ad creditum pretium non erit illud quo venundarentur in magna copia coniunctim ad numeratum, ac per consequens venditio ad creditum nõ est semper per venditionem de presenti, quoad pretium regulanda.

Arg. 2.

¶ Secundo arguitur, quia ipsa iustitiæ ratio exposcit, ne tanti veneant merces in magna copia coniunctim venales, quanti veniunt minutim venditæ: quia minutim ven-

dita maiori pretio constare solent, quam si coniunctim, & in magna summa venundaretur. At harum mercium in magna copia coniunctimq; venalium pretium ad numeratum non est aliud inuenibile, nisi pretium pro minuto venalium, quod eis venditis in magna copia coniunctim non competit, ergò iustum pretium venditionis mercium ad creditum non venit adæquandum, vel regulandum iuxta pretium iustum venditionis earum ad numeratum.

Regula ob seruanda.

¶ His nihilominus non obstantibus statuitur, hæc regula summè obseruatu digna, scilicet, cum triplex sit modus emendi & vendendi, scilicet ad numeratum, vel ad creditum, vel anticipata solutione, potissima regula ad examinandam, discernendamq; iustitiam, & rectitudinem vtriusq; emptionis, & venditionis anticipata solutione, vel ad creditum celebrata, est emptio, & venditio numerata pecunia de presenti facta. Hæc regula probatur à Garcia lib. 1. de contractibus, cap. 2. pag. 604. & pag. 605. quia huic venditioni, & emptioni celebratae numerata statim pecunia de presenti competit potissimè ipsissima diffinitio, tam emptionis, quam venditionis, eiusque explicatio. Nam cum vera natura emptionis, & venditionis sit constituta in rei venalis pro pretio distractione, & in traditione vnus pro altero, solum in hoc genere emptionis, & venditionis de presenti ad numeratum vtriusq;, scilicet pretij, & rei venalis traditio est reperibilis. In venditione autem ad creditum tantum de presenti fit traditio mercis, & in emptione anticipata solutione solum de presenti interuenit traditio pretij, cum ergo autore Philosopho primum, & potissimum in vnoquoque genere mensura sit aliorum eodem genere participantium, fit sanè, vt reliqui vendendi modi per emptionem, & venditionem factas de presenti mensurandi sint: quatenus ad eorum rectitudinem, & iustitiam attinet.

Probatio.

¶ Iam soluturis argumenta proposita solutio primi nos labore graualet nisi superius, iã de hoc puncto dixissemus. Consule ergo à nobis prædicta in primo tomo, & in secunda eius parte nostri Instructorij Conscientiæ, capit. 64. vbi à nobis differitur de quaestione illa ardua, scilicet, quomodo sint taxanda pretia mercium, quæ regulariter non inueniunt pretium de presenti. Igitur ad argumentum, quia varia hic, & variè sentiunt doctores eorum recensitis primò sententijs, quid æquius in hac parte sit dicendum coniectare licebit.

H 2

¶ Ad

Instruct. Negot.

Ad 1. arg.

¶ Ad hoc argumentum respondens Sotus de iustit. & iur. lib. 6. calum argumenti exceptionem esse concedit supradictæ regulæ, cum enim (inquit) tunc merces illæ maritimæ in magna copia traiectæ, & coniunctim venditæ ad numeratum venundari nequeant fit sanè, vt earum pretium ad creditum ex pretio ad numeratum desumi non debeat. Nauarrus autem in suo Manual. cap. 23. numero. 82. contrariæ sententiæ est, scilicet, quòd nulla subest ratio cur regula generalis præstituta in hoc casu patiatur exceptionem. Nam si pretia harum mercium de præsentibus inueniri non possint hoc non obstat: possunt etenim negotiatores arbitrari, licet non in puncto indiuisibili pretium infimum, & medium, & rigidum, quo iure, & rationabiliter possent vendi supposito casu, quo statim ad numeratum venundarentur, illudque esset tunc iustum ad creditum pretium: & quamuis ista opinio Nauarri cui loco citato, vt securiori accedit Garcia sit tutior: tamen sententia Mercati libr. 1. de contractibus, cap. 13. cuius supra meminimus, & etiam in tomo. 1. & 2. part. cap. 64. pag. 506. placet, vbi differentiam assignat inter merces, quæ in regnis Hispaniæ coniunctim in magna copia venduntur ad creditum, & inter eas quæ in noua Hispania sic venduntur expectata solutione in aduentu classis. Nam in Hispania licet mercatores exponant merces in magna copia vendendas ad creditum, vendunt tamen eas merces prætaxando quamlibet speciem earum seorsum pretio, quo de præsentibus veniunt, quia tale pretium de præsentibus reperitur communiter, atque ideo tales vendentes in Hispania in magna copia, & ad creditum non possunt prætermisso pretio de præsentibus æstimare aliud ad creditum, sed pretium repertum communiter de præsentibus debent obseruare in magna copia coniunctim vendentes ad creditum.

Quæ sit
in noua Hi-
spania.

¶ In noua autem Hispania Indiarum illud est iustum pretium mercium in globo, & coniunctim venditarum in magna copia ad creditum, quòd valent tempore applicationis classis ad portum, licet tale pretium non inueniatur de præsentibus, nam istud pretium taxatur rationabiliter attentis circumstantiis, scilicet, an magna classis aduentauerit portans illarum mercium paruum, vel magnam copiam, aut secus, & considerato, etiam vtrum in breui sperentur aliæ naues, vel classis pensato, etiam vtrum intra vrbes nouæ Hispaniæ magna copia illarum mercium adhuc in

uendita suppetat, vel magna sit talium mercium indigentia, quibus pensatis solet iuxta has considerationes minui, vel augeri pretium, quare istud est iustum pretium ad creditum, quòd excedere, maioris dilationis gratiaque augere, vsuræ crimine non caret. Minutum autem pretium, id est, rerum minutim venditarum in noua Hispania ad pecuniam numeratam, quòd inuenitur de præsentibus, non potest esse omnino iustum pretium rerum & mercium coniunctim, & in magna copia ibi vendibilium ad creditum, quia sic venduat minutim minores mercatores merces ad creditum emptas prius in globo, & coniunctim à grossioribus mercato causa reuendendi, & lucrandi. Non est autem iustum, vt merces quæ venundantur in magna quantitate coniunctim, tam æquali, & magno pretio veneant, sicut venduntur pro minutim venales.

Assertio
Victoria
modificatur.

¶ Si autem (vt à Burgensibus consultus fertur respondisse Victoria) talis casus daretur, vbi mercium tanta esset copia, vt pretium communiter de præsentibus non inueniret, iustum pretium earum tunc esset, quòd communiter inuenitur pecunia credita: sed quia hæc assertio Victoriae prorsus periculo non caret, quamuis eam probabilè in nostro Instructorio, primo tomo, parte secunda, esse asseruimus, sed in Hispania secundum Mercatum propter allatam rationem non habere locum: dicimus imò tunc pretium quòd communiter inueniretur ad pecuniam creditam censendum esset iniustum: si id pretij excederet, quòd licet non inueniatur de præsentibus ad numeratum defacto: tamen rationabiliter & de æquitate attentis circumstantiis negotiorum esset iustum esse de præsentibus æstimandum, & obseruandum. Nam non est obseruandum, neque iustum æstimandum pretium tenuissimum, quòd in hoc casu semel tantum vnus, vel alter inuenitur de præsentibus dare: quia sicut vna arundo non facit ver, ita neque hic casus facit iustum pretium. Secus autem esset (quia non careret vsura) si cum multi sint, qui velint emere ad numeratum in magna copia, ipsi mercatores malunt, sic vendere ad creditum, quòd augeant pretium. ¶ Quare ad argumentum respondendo in forma nullam exceptionem à regula admittendam dicimus intellegendam eam in hoc sensu, scilicet, quòd venditio ad creditum semper est per venditionem de præsentibus regulanda, per venditionem (inquàm)

Solutio
Arg. 1.

(inquam) de presenti, quando de facto talis venditio de presenti communiter inuenitur, aut si sic communiter de facto non inueniatur, per eam venditionem, quæ iusta foret in pretio æstimanda attentis negotiationum presentibus, & debitis circumstantijs, si contingeret fieri de presenti & adnumeratum.

Corol. 1.

¶ Ex quo corollariè consequitur primò, quòd mercatores grossi vendentes in magna summa coniunctim semper suas merces, siuè vendiderint eas ad creditum, siuè ad numeratum non possunt maioris eas vendere, ad creditum eas vendendo, quàm ad numeratum.

2.

¶ Secundò, quòd minuti mercatores, quia suus proprius modus est vendendi minutim, sic minutim vendendo maiori pretio licitè possunt vendere tam ad creditum, quàm ad numeratum, quàm grossiores mercatores in magna copia coniunctim vendendo, licet tales sic minutim vendentes utroque modo, tam ad numeratum, quàm ad creditum idem pretium obseruare teneantur.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundum verò argumentum respondetur, quòd non militat contra regulam, quia regula quæ dicitur, quòd venditio ad creditum quoad pretium iustum regulanda est per venditionem de presenti intelligitur: dum idem modus vendendi, scilicet, minutim, vel coniunctim utrobique, scilicet tam vendendo ad creditum, quàm ad numeratum, obseruetur, quòd in casu argumenti non seruetur, quia vendere in magna copia coniunctim, & vendere in minori summa minutim, modi sunt vendendi diuersi inducentes licitè varietatem in pretio (vt prædiximus) in fine solutionis. 1. argum. Vnde consequitur, quòd seruato eodem modo vendendi, venditio, quæ ad numeratum certo pretio celebrata foret licita, eadem ad creditum pro eodem pretio facta licita erit. Vnde rectè nos dixisse memento, quòd mercatores grossiores semper coniunctim in magna summa vendentes, siuè ad creditum, siuè ad numeratum sic vendant, eodem pretio vendere sic teneantur. Sed minuti mercatores minutim vendentes, licet ad creditum, & ad numeratum eodem pretio vendere teneantur, sed maiori pretio utroque modo vendere possunt minutim vendendo, quàm grossi in magna copia coniunctim vendunt.

Instruct. Negor.

CAP. XXXVI. An ratione anticipatæ solutionis liceat minuere pretium, & ratione dilatæ solutionis illud augere, vt contendunt mercatores; late disputatur. De vafricie quædam mercatorum, respondetur per quatuor conclusiones. Opinio Couarruix exploditur, respondendo ad argumenta: apparent vana fundamenta mercatorum: & traditur bona doctrina: & admonentur, circa hoc confessores.

Questio.

Accessimus ad illam celebrem quæstionem quæ licet in 2. part. tom. 1. nostri Instructorij conscientiæ late disputata fuerit, tamen ordo materiæ, eius mentionem præterisse non sustinet, an ratione anticipatæ solutionis liceat diminuere pretium, vel ratione dilatæ solutionis illud augere.

Argum. 1.

¶ Pro parte autem affirmatiua arguitur primò, qui rem fructiferam, puta fundum, vel vineam vendit ad creditum, potest licitè sibi accipere interesse pretij, quoad creditum vendit interim dum solutio pretij sibi differtur. Ergo vendens ad creditum causa prolatatæ solutionis, poterit ratione huius interesse maioris vendere, quàm si ad numeratum venderet, consequentia videtur nota ex paritate rationis, & antecedens probatur ex lege curabit. C. de act. empt. & vend. vbi decernitur emptorem rei fructiferæ eiusdem pretium non soluentem statim, vt eam comparauit teneri ad soluendum vsuram, hoc est interesse pro pretio credito proportionaliter ad rei emptæ fructuum quantitatem: & hoc pro toto tempore, quo res fructifera vendita permanserit insoluta. Quod quidem argumentum dicitur fuisse Achilles Doctoris Couarruix, in tomo secundo, suarum variarum resolutionum, libr. tertio, capite. 4.

Confirm.

¶ Et confirmatur eiusdem Couarruix ratione, quia inter vendentem, & ementem debet æqualitas seruari, siquidem emptiones, & venditiones, quippe quæ actus iustitiæ commutatiuæ sunt, hanc æqualitatem exposcunt. Hæc autem æqualitas impossibilis obseruatu est aliter, nisi emptor interesse pretij crediti reficere teneatur. Esset etenim magna inæqualitas alioquin, si emptor frueretur rei emptæ fructibus, & interim venditor eiusdem rei careret pretio, & prouentu illius. Ergo iustitia ipsa commutatiua efflagitat, vt in recõpensam fructuum, quibus interim, dum non soluit positur emptor, & eis priuatur venditor, emptor interesse crediti pretij

pretij venditor, interim dum non soluit re-
pendat.

Arg. 2. ¶ Secundò arguitur, quia videtur, quòd hoc non sit omnino abominandum, quia aliàs durissimum videtur damnare pleròsque mercatorum, sic pro maiori pretio ad creditum vendentium, essetque intolerabile repro-
bare contractum alioquin reipublicæ vtilem tam frequentem, & celebrem, vsuque receptum, & quia aliàs si hoc non liceret, cessaret pro magna parte, vel in totum negotiationes, & nundinæ.

Arg. 3. ¶ Tertiò arguitur, quia videtur, quòd talis contractus ratione lucri cessantis possit sustineri, quia mercator vendens ad creditum, quia exspectat solutionem ad instantiam emptoris nolentis statim soluere, desinit lucrari cum pecunia, quàm alius emptor pro eisdem mercibus, sibi numeraret: ergo hac ratione potest pluri vendere ad creditum.

Arg. 4. ¶ Quartò arguitur, quia à moroso debitor, & petente à me dilationem, possum exigere lucrum cessans, si ex dilatione mihi cesset. Sed ex dilatione, quia emptor ad creditum non statim soluit, sequitur lucrum cessans, ergo potest venditor illud exigere.

Confirm. ¶ Et confirmatur, quia si mercator vendens ad creditum pro decem venderet merces, sicut valent de præsentibus, & si postquam emptor soluit ista decem, peteret à venditore ista decem sibi mutuari, posset tunc venditor pro illis decem mutuatis ratione lucri cessantis, quia negotiaturus erat cum eis, petere ultra decem tria. Sed dilatio solutionis est veluti mutuatio pretij, quod statim aliàs erat soluendum, quia merces statim sunt traditæ: ergo si ex tunc merces incipiunt esse vtilis emptori, etiam ex tunc pretium debet esse vtile venditori, ergo quia virtualiter mutat pretium, quo statim deberet uti, & cum eo negotiari, potest ultra iustum pretium de præsentibus, quod mutat, & concedit aliquid venditor ad creditum accipere.

Arg. 5. ¶ Quintò arguitur, quia ita est iam vsu receptum inter magnates, vt etiam in præfixo termino ementes ad creditum non soluant, quod in damnum credit mercatorum eis vendentium ad creditum, ergo postquam mercatores hoc prænoscent catenus magnatibus vendendo ad creditum possunt augere pretium quatenus se seruent indemnes.

Arg. 6. ¶ Sextò arguitur, qui ad creditum vendit recuperandi pretium se periculo exponit: ergo quo se seruet indemnem, & periculo

suo prospiciat, poterit aliquantulum augere pretium.

¶ Septimò arguitur contra illos, qui solum concedunt venditorem ad creditum posse augere pretium, vsque ad pretium rigorosum & supremum. Demus ita esse, quòd iam perfecta consummataque emptione pro pretio infimo, vbi venditor insinuauit se vendere de præsentibus, creditique statim numerandum sibi esse pretium, si tunc instaret emptor, vt vsque ad certum quid temporis solutionis pretij dilatio sibi concederetur, non posset iam in hoc casu petere venditor pretium supremum, ergo veritati non consonat asserere rem ad creditum venalem supremo, & rigido pretio posse vendi, etiam in casu, quo ad numeratum statim diuenderetur infimo pretio. Consequentia videtur nota, & probabitur: sed interim probatur antecedens. Quia in casu, & præsuppositione antecedentis concedere, & differre solutionem pretij cum sit mutuum expressum, pro ea dilatione expetere pretium supremum, pro quo res defacto non erat aliàs vendenda: sed pro infimo est expetere lucrum ratione mutui, quod nõ careret manifesta vsura, ergo non licet. Consequentia autem patet, quia post consummationem venditionis concedere dilationem solutionis est mutuum expressum, sicut à principio vendendo ad creditum interuenit mutuum tacitum: ergo sicut non licet post consummatam venditionem cum intentione statim accipiendi pecuniam numeratam, ob dilationem concessam, postea ad instantiam emptoris expetere pretium summum pro re, quæ aliàs non erat vendenda, nisi pretio infimo defacto, ita nec à principio in hoc casu ob dilationem rigidum pretium exigere licebit, neque in casu dilationis id licebit expetere ob alium respectum.

¶ Octauò arguitur, quia merx, quòd plures inuenit emptores, eò magis crescit iuste in pretio, quia copia emptorum adauget mercis pretium: sicut raritas emptorum illud minuit. At ex quò mercatores vendunt ad creditum, maior occurrit copia emptorum: ergo auctiori possunt vendere ad creditum, quàm de præsentibus.

¶ Nonò arguitur, si postquam, res putà vinea, aut possessio empta est pecunia numerata, atque soluta, venditor eam emptori statim nõ traderet, posset tunc emptor licet expetere interesse in recòpensam fructuū vineæ, qui bus interim ipse priuatur, & venditor fruitur.

Ergo

7. Arg.

8. Arg.

9. Arg.

Ergo pari ratione vendens rem fructiferam ad creditum interesse exigere potest in reo- pensam fructuum, quibus non persoluta pecunia potitur emptor: nam de viroq; eadem videtur currere ratio.

¶ Propter aliqua argumēta horum. 9. quæ nos hic causa explicandæ magis materiæ fate- gimus adducere (vt refert Syluester titulo vsura. 2. §. 1.) quidam Raphael Parnasius hæc consuetudinem mercatorum vendentiū plu- ris ad creditum, quàm numerata pecunia ap- probauit. Sed tamen opinio istius est falsa, & periculosa, & contra communem doctrinam sacrorum canonum, & doctorum, vt ibi tra- dit Syluester, cui subscribit F. Antonius Cor- dubensis, in tractatu de casibus conscientiæ, quæstio. 84. vbi hanc eandem excitat quæ- sionem.

*Periculosa
sententia.*

Conclus. 1.

¶ Igitur iam expedituri quæstionem pri- mam statuiamus conclusionem. Prima con- clusio resolutiua quæstionis. Nullis cuiusuis status personis, siuè sint mercatores ex offi- cio, siuè non, licitum est eò quòd vendant ad creditum plus accipere, quàm sit iustum pre- tium, quod valet merces numerata pecu- nia venditæ tempore traditionis earum, vel assignationis de præsentis, id est, dictu vsura est, si res quæ valet centum pretio præsentis, quia venditur ad creditum, vendatur pro cẽ- tum, & aliquid amplius. Hæc conclusio est D. Anton. Ange. Syluestri, Conradi, Meting, Nauarri in Summ. Lat. capit. 17. num. 243. & 245. Est Soti, de iustit. & iur. lib. 6. quæst. 4. artic. 1. ad 4. est Cordubæ loco citato, & Diui Thomæ opuscul. 67. & 2. 2. quæst. 77. artic. 1. & quæst. 78. artic. 2. Cuius verba ini- bi in forma sunt hæc. Si quis carius vendit iu- sto pretio, vt de pecunia soluenda expectet emptorem, manifestè vsura committitur, quia huiusmodi expectatio pretij soluendi habet rationē mutui. Vnde quidquid vltra iu- stum pretium pro huiusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui. Similiter si quis emat vilius, eò quòd pecuniam ante soluit. Est insuper conclusio prædicta etiam Caietani. 2. 2. quæstione. 73. articul. 2. & ea- dem videtur esse determinatio Innocentij III. in capit. in ciuitate extra de vsuris, est de- nique sententia communis. Probatum autem hæc conclusio. Primò, quia merx, siuè nu- meretur statim eius pretium, siuè in futu- rum expectetur, non idèd sit maioris valo- ris: ergo quia venditur ad creditum, non potest augeri eius pretium, sed est venden- da pretio, quòd valet de præsentis, & non

Ratio. 1.

Instruct. Negot.

pretio & æstimatione mercatorum, qui pro- pter eorum cupiditatis infaciabilitatem aliter merces taxant, dum vendunt ad credi- tum.

¶ Vbi prænotanda venit aliquorum mer- catorum versutia, qui quia quod nostra con- clusio damnat damnabile reputant, id crimi- nis se subterfugere putant, eò quòd in ani- mi præparatione sunt ad eodem pretio, quo vendunt ad creditum, vendere etiam de præsentis ad numeratum, & non minori, at- que idèd soliti sunt dicere mercatores hi em- ptoribus, en merces hæ tanti vobis debent ad creditum constare emptæ, quanti, si eas à nobis numerata pecunia emeritis, signant- que subinde eis excessiuum pretium, mul- toque maius iusto, quatenus hoc modo ad creditum vendant merces maiori pretio, quàm numerata pecunia vendi deberent. Sicque vsu euenit, vt emptor hoc audiens malit ad creditum, quàm numerata pecunia emere, etiam illo excessiuo pretio sciens eo- dem pretio emendas esse ad creditum, quo ad numeratum.

*Vasfrictes
mercatorū
notanda.*

¶ Secundò probatur conclusio, quia rei venditæ pretium illud est iustum, quòd va- let, & communiter inuenitur in tempore il- lo, quo perficitur venditio, sed illa perficitur tempore præsentis, quo traditur merx, ergo pretium augeri non potest, plusquàm de præ- senti merx tradita valet, eò quòd vendatur ad creditum.

Ratio. 2.

¶ Item tertid patet ex ratione D. Thomæ, quia solutio expectata reducitur ad mutuū, ratione autem mutui lucrum expeti non po- test, ergo nequè ratione venditionis ad cre- ditum lucrum, id est, augmentum pretij ex- peti non potest.

Ratio. 3.

¶ Item quartò probatur ratione Soti effi- cacissimè conclusio, quia nulla lex, vel respu- blica benè instituta perscripsit aliud maius pretiū pro mercibus venditis ad creditū, quàm pro venditis de præsentis numerata pecunia: er- go signum est euident non licere ratione ex- spectatæ solutionis carius vendere, quàm de præsentis.

Ratio. 4.

¶ Secunda conclusio, licitè potest aliquis merces suas maiori pretio diuendere ad cre- ditum, quàm de facto alias de præsentis iu- stè eas vendidisset, sed non licet sic ad credi- tum maiori pretio vendere, quamquam de iure, & iustè de præsentis vèdi debuissent, ver- bi gratia, liceret eas vendere ad creditum pre- tio riguroso, & supremo de præsentis cõmuni- ter inuenito, quãuis de facto eas aliàs nume- rata

Concl. 2.

rata pecunia non vendidisset, nisi infimo, vel pio, vel medio pretio. Conclusio hæc est omnium doctorum communiter, cuius assertor est D. Thomas, opusc. 67. Responsum ad lectorem Florent. est D. Antonini in. 2. part. tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. est quoq; Syluestri vsur. 2. q. 1. §. 4. Ratio huius conclusionis illi innititur regula, scilicet, quod venditio ad numeratum mensura est, atq; exemplar aliorum modorum vendendi (vt supra diximus) si ergo venditio de presenti ad numeratum censetur esse iusta etiam pretio iusto riguroso, & supremo. Sic etiam ad creditum celebrata eodem rigido, & supremo pretio censenda est esse iusta, si quidem sic non venditur ad creditum maiori pretio, quam de iure ad numeratum potuisset vendi, licet de facto ad numeratum proprio pretio fuisset perfecta venditio. Secus tamen esset, si talis venditio facta ad creditum excederet limites iusti pretij, hoc est rigidi.

Corol.

¶ Hinc sequitur corollarium, scilicet, quod quando pretium mercium per legem, aut republicam est prætaxatum: si quidem tunc pretium iustum consistit in indiuisibili carens gradibus rigidi, medij, & infimi, non possunt merces ad creditum plures vendi, quam ad numeratum.

Conclu. 3.

¶ Tertia conclusio, Mercator, qui aliter quam ad creditum suas merces diuendere non potest: quia nullus emptor inuenitur de presenti, qui ad numeratum velit eas emere, non potest in recompensam lucri cessantis, aut damni, sibi emergentis: quia sic eas vendit plures eas vendere hac ratione augendo pretium. Hæc Syluestri vsura. 2. q. 1. §. 1. & 5. Cuius conclusionis duplex occurrit ratio, tum, quia emptor (vt est euident.) non est causa vera amissionis illius interesse lucri cessantis, aut incurrendi damnum emergens, si quidem (vt supponimus) omnis emptor empturus erat ad creditum, cum nullus occurreret, qui vellet emere ad numeratum. Vnde tunc emptor ad creditum impedimento non fuit venditori, quod minus venderet ad numeratum. Tum secundò, quia tunc venditor spe lucrandi, vel formidati damni vitandi caret, postquam emptores ad emendum numerata pecunia de presenti ei defunt. Igitur tali spe frustratus non est per emptorem ad creditum, quod tamen necessariò præquirebatur ad lucri cessantis, vel damni emergentis recompensam capiendam.

Conclu. 4.

¶ Quarta conclusio, in hoc casu particulari, scilicet, cum iam Mercator aliquis re ve-

ra paratus erat vendere merces eméti eas, vel ementibus eas in magna copia pecunia numerata, quam solutionis pecuniam, iam pro certo destinaret ad emendas frugiferas merces, ex quibus probabiliter lucrum sperabat, si ad instantiam amici, vt ei benefaciat, desistit ab hoc contractu, vt ei tales merces ad creditum vendat: licet potest cum tali amico de hoc lucro cessante, sibi soluendo pacisci. Hæc est Nauarri, & Fratris Iosephi in suis Floribus, quæ intelligitur esse vera: dum non expectat totum lucrum, quia poterat fortè impediri, & propter alias rationes in materia de lucro cessante præactas, & probatur, quia hic verè cessat lucrum verisimile, & probabile, cuius cessationis fuit causa sola venditio ad creditum. ¶ Perpendito autem hic lector cordatè, quod hæc conclusio ex consulto maiori moderamine, & cum grano salis hic asserta est à nobis, quod aditum vsuris præcluderemus ista. Quarta conclusio, est asserta à Garcia lib. 1. de contract. cap. 23. pag. 608. & 609. Vbi generaliter asserens, quod ratione lucri cessantis, aut damni emergentis ex venditione ad creditum plures iusto pretio merces licet vendi possint exemplificat, hoc statim in mercatore potente vendere merces suas statim numerata pecunia, & sic volente vendere, & non aliter ad insumendam eam in merces frugiferas, vel ad euitandum sibi damnus, quem asserit ad petitionem alicuius si vendat ad creditum posse hac de causa in recompensam interesse augere pretium. Sed quia adhuc latere solet anguis in herba, & solet iniquitas mercatorum passim mentiri sibi.

Nota.

Conclu. 5.

¶ Quinta statuitur conclusio regulariter mercatores huius temporis, qui non ita timorata conscientia sunt, volunt excusare suos contractus vsurarios mutationis pecuniarum suarum, & venditionis mercium suarum ad creditum sub titulo lucri cessantis, quare hæc excusatio non est regulariter admittenda à confessarijs, tum, quia parati sunt regulariter vendere etiam ad creditum, prout commodus possunt, tum, quia non inueniuntur emptores de presenti soluentes, qua de causa vendunt & ad creditum, vnde iste, qui emit ad creditum non est causa, quod venditor impediatur à lucro, tum, quia ad sic vendendum ad creditum non tam mouentur à charitate debita proximo, quam ex propria utilitate, propter quam malunt vendere ad creditum augendo pretium, quam pecunia statim sibi numerata aliter negotiando lucrari, tum quia secundum Metinam cuius est hæc quinta conclusio in sua

Admonetur confessores.

sua instructione confessor. fol. 133. de vsuris §. 23. mercatores qui pecuniam mutuam aut suarum mercium, quas vendunt ad creditum expectant pretium, si pecunia mutuata, vel pecunia pretij numerati penes illos mansisset: forte non eam exponerent negotiationi: sed eam pro sustentanda familia, vel in alios vsus distraxissent: tum quia non semper est sibi in promptu negotiatio, aut lucrum ut ipsi imaginantur, tum quia huiusmodi negotiatores nunquam suam pecuniam mutuarent, aut suas merces ad creditum venderent, nisi causa lucri inde reportandi, & quia aliunde non tã certa spes arridet lucri, ideo malunt suam pecuniam mutuare, vel suas merces ad creditum vendere pro interesse lucri, tum quia alia pecunia solet remanere apud eos, qua possint negotiari, si velint propter has rationes puto verum esse, quod Mercator lib. de contractibus asseuerat, scilicet, alias præterquam in casu. 4. conclusionis indulgere mercatoribus ut ratione lucri cessantis maiori pretio vendant ad creditum, quã ad numeratum monstruosum est.

¶ Hinc autem videre est quanta cum iniustitia coniunctum sit, quod quidam negotiatores moluntur facere, qui cum aliter reparare nequeant pretium, quo suæ merces sibi consistere vendendo de præsentibus eas computatis expensis, & laboribus in eis emendis exhaustis, & pretio pro eis impenso, tunc ad creditum tanto pretio eas diuendunt, quãto opus est ad prædictorum recompenationem, hoc licitum esse sub hoc colore prætextentes. Quæ quidem deceptio tam magna est, quam est ordinaria, scilicet, sibi ipsis mercatores persuadere se nunquam debere damna pati, aut iacturam, sed semper ex suis mercibus lucra reportare: cum ex aduerso reos eos in hoc esse natura suæ artis negotiandi declarat: quæ utriusque aleæ, & sorti tam perdendi, quã lucrandi subiectior est, quã quælibet alia ars in mundo vsure cepta fortunæque innitens. Unde pro confessio est apud doctores omnes Mercatores iam animo paratos ad statim de præsentibus vendendum merces suas teneri ad eas vendendas pretio communi currenti: dũ aliud non subest legis pretium, aut taxæ, & hoc siue iacturam inde sint subituri, siue lucrum relaturi (ut prædiximus) sed an ratione expensarum in recuperando creditum mercium pretium possit pretium augeri, iam ad hoc diximus ex mente Soti vix hoc labe vsuræ carere, vnde cautè in hac parte iuxta documenta prædicta superius Soti, & Nauarii est ambulandum.

¶ Sexta conclusio, neque etiam licet vendere aliquid dilata solutione in aliud tempus pretio maximo, quod valebit, vsque ad illud tempus. Hæc est Hostiensis in Summ. de vsur. §. an aliquo, est Nauarii Sum. Lat. cap. 17. nu. 243. Vbi ait de hoc copiose differuisse se super capit. in ciuitate de vsur. & tandem conclusisse non esse vsurarium pactum, ut sibi soluatur pretium medium inter minimum, & maximum medians, quo ab emptionis tempore, vsque ad tempus, in quod ille seruaturus erat valeret, siue eius pretium cresceret, siue decresceret. Patet conclusio, quia in casu conclusionis venditor se magis poneret in tuto, non autem in casu Nauarii, ubi pactum iniur de soluendo, sibi huiusmodi pretio, quã sic erat seruaturus.

¶ Iam ad argumenta (quia singula suas speciales præferunt difficultates) nobis sigillatim superest respondendum: ad primi argumenti solutionem prænotandum est, cum Garcia lib. 1. de contract. cap. 23. pag. 620. scilicet, quod licet de numero iuristarum aliqui fuerint: qui prorsus negauerint venditorum posse licitè interesse, sibi assumere ex pretio rei fructiferae ad creditum venditæ, nisi in recompenationem damni emergentis, aut lucri cessantis: non tamen & alij iuristæ defuere, qui licere concesserint, inter quos doctor Couarruias potissimè adnumeratur, quippe qui cum celebrior sit inter alios præ sua egregia autoritate, magis autoritate propria, quã vllis efficacibus rationibus, aut principijs fidei, & autoritatem huic tam falsæ sententiæ conciliauit. Inualui autem hæc eius falsæ opinionio, eò quod vtilitati proprie, & cupiditati humanæ blanditur, atque ad eò inter non paucos vsu recepta est, non sine magno stipendio restitutionis secundum leges diuinas, & naturales in contractibus seruandæ, contra quas leges humanæ non præualent, neque præualere debent. Addit autem Garcia ibi neminem Theologorum se reperisse cui probata fuerit, aut placens talis doctrina, nisi Summam Angelicã, quippe quæ merito pro hoc carpitur à Syluestro vsura. 2. quæst. 1. ubi huius contractum, tãquam vsurarium sugillat. Igitur Couarruiæ opinio non est recepta quibus recepta est, ut Theologorum opinio, quorum est legum diuinarum, & naturalium rationem habere in foro conscientiæ: sed ut opinio iuristarum, quorum studium potissimum est de consulendis legibus ciuilibus, & humanis, quatenus attinet ad exterius forum. Cum igitur in gratiam illius nullus occurrat

Conclu. 6.

Ad arg. 1.

Opinio Couarruiæ periculo subiacet.

Iniustitia mercatorum

Nota.

Ad 1. arg.
in forma.

rit theologus, qui potuerit allegari, nisi solum iuristæ civiles, & canonistæ, & inter eos impius Carolus Molineus hereticus, fit sane hinc argumentum de suspitione, qua talis opinio falsa venit notanda. ¶ Igitur quia de hac opinione prolixior nos manet postea disputatio, interim breuiter ad argumentum in forma respondetur negando antecedens. Nam secundum Siluestr. vsura. 2. quæst. 2. lex illa curabit, non intelligitur de actuali venditione facta, ubi iam traditum est dominium rei venditæ emptori, in quo sensu assumitur antecedens argumenti, vt intentû probet, sed intelligitur de venditione conditionata & in potentia, quia ista venditio conditionata, & in potentia non est vendere nunc actualiter, sed tantum nunc spondere, & obligare me venditurum tali pretio intra annû, quare in primo casu, rei à me venditæ apud me non manet dominium sicut in secundo manet, & sic Bal. videtur intelligere illam legem curabit: quæ quidem intelligentia videtur probari per. l. in initio. C. de pact. int. emp. & vendi. vnde negatur quod vendens vineam actuali venditione, id est, in qua actualiter in emptorem transfert illius dominium, possit loco fructuum: quia sibi differtur pretium accipere interesse, quia illi fructus non sunt sui, sed emptoris, cuius est iam tam dominium rei venditæ, quam periculum: Sed neque ratione dilationis, id est, priuationis, qua se priuat se illo pretio, & vsu eius per expectatum tempus, potest seclufa ratione veri damni emergentis, aut lucri cessantis de aliquo in te resoluendo ultra pretium pacisci: quia priuatio illius pretij per illud tempus quia est dilatio solutionis pretij est, virtualiter mutuum est & priuatio vsu pretij consequitur vt accessorium. quod sapit naturam principalis, ad istud mutuum virtuale pretij, ergo neque pro priuatione ista ad tempus, qua vendens vineam ad creditum manet priuatus pretio, & vsu talis pretij potest aliquod interesse expetere, neque hac ratione eius pretium plus iusto augere.

Ad confir.

¶ Ad confirmationem distinguitur maxima ibi pro antecedenti assumpta quoad maiorem, ubi dicitur, quod in contractibus emptionis, & venditionis debet seruari æqualitas inter venditorem, & emptorem, quia si loquamur de æqualitate constituenda inter pretium, & rem venditam, ita quod quantitas pretij attingat valorem eius, sic prorsus necessaria esse obseruatu hanc æqualitatem in his contractibus (cum actus sint iustitiæ commutatiue) fatemur libenter, quia hæc est commu-

nis animi conceptio, si autem loquamur de æqualitate statuenda inter emptorem, & venditorem, vt maxima assumpta sonat, quæ in eo consistit, vt vterque eorum æqualis conditionis sit, sic rursus distinguimus, quia cum æqualitas hæc dupliciter possit attendi, primo respectu earum rerum quæ his contractibus essentialiter attinent, secundo respectu earum rerum, quæ eis non essentialiter pertinent, quia sine eis interdum possunt consistere. Dico si loquamur de æqualitate considerata respectu rerum ad hos contractus essentialiter attinentium, quales sunt, vt in contractu venditionis venditor transferat ius, & dominium rei venditæ in emptorem, & in contractu emptionis, vt emptor transferat ius, vel dominium pretij in venditorem, hæc enim essentialia sunt: non autem ad essentiam horum contractuum spectat traditio statim actualis, & præsentanea possessionis rei venditæ, aut possessionis pretij. Si quidem passim videre est, tam emptiones, quam venditiones tam firmiter celebrari, vt irreuocabiles fiant, in quibus ex vna parte non statim traditur pretium, vt cum ad creditum venditur, & ex alia parte rei venditæ non traditur statim possessio, vt cum anticipata pecunia emuntur fructus terræ nascituri in anno sequenti, vel animalium fætus nõdum nati: si inquam de hac æqualitate respectu essentialium loquamur, eam necessario obseruandam esse inter contrahentes libenter astruimus: Est enim prorsus necessarium, vt in hoc emptor, & venditor æqualis sint conditionis: ita vt sicut venditor in venditione actuali statim trãsfert ius, & dominium rei venditæ in emptorem, ita & emptor statim ex sua etiã parte transferat ius, vel dominium pretij in venditorem. Sed quid?

Duplex
æqualitas
in contractibus.

Questio.

nunquid quo ad traditionem actualem possessionis rei venditæ, & pretij debet esse æqualitas: respondetur, quod etiam quoad hoc stando intra limites horum contractuum, & secundum conditiones suæ naturæ conuenientes, æquali conditione vterque contrahentiũ debet gaudere, nisi ex voluntate contrahentium ibi admisceatur alius contractus, sicut re vera in venditione ad creditum admisceatur virtualis, & voluntaria mutuatio pretij ex parte venditoris, & in emptione anticipata solutione facta admisceatur voluntaria, & virtualis mutuatio pretij illius anticipati ex parte emptoris: voluntariam dico, quia possent sic non contrahere. Igitur supposito, quod sic contrahere volunt, dico, quod licet illa essentialis prædicta æqualitas sit semper inter emptor

emptorem, & venditorem seruanda, sed non hec alia extra essentialia conueniens, nisi qua do per se contrahitur, sine admixtione contra ctus mutui. Nam si voluntarie contra ctus mu tui admisceatur: quid mirum, si causet hanc in æqualitatem inter contrahentes cum virtuali admixto mutuo, cum de natura mutui sit im parem conditionem in mutuantem, & mu tuarium inducere, cum melior sit conditio recipientis mutuuum, quam mutuuum dantis in æstimatione humana.

Extrinfeca æqualitas quando nõ seruanda.

Corol.

¶ Ex qua solutione corollariè sequitur ad miratione esse dignum, quod & valde loco supra citato admiratur Garcia, scilicet, quod propter tam debile fundamentum tanq; nul lius momenti, opinionis contrariæ Couarru iæ domini iuristæ amplexati sunt doctrinã saluti conscientiarum nullatenus tutam eam tam futili, & tam falso principio, tanq; perpe ram intellecto fulciendo.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum negatur cõ suetudinem, quæ inoleuit inter mercatores excusare posse contractum vsurarium, qualis est vendere pluri ad creditum, quam ad nu meratum, quia vsura est intrinsecè mala, si cut neque consuetudo fornicandi inualescens fornicationem potest facere licitam, cum sit intrinsecè mala.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum iam propter ra tiones allatas, dicimus, quod ratione lucri ces santis regulariter loquendo, quia hic non ha bet locum, non potest ad creditum vendens plus recipere, quia re vera non cessat sibi lu crum, sicut fortè posset cessare, si illud pretiũ acciperet de præfenti, quo aliã pararet nego tiari, & illud ad præces petentis mutuaret.

Ad. 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum respõdetur, quod neq; etiam à moroso debitore potest peti lucrum, quando ratio lucri cessantis ces saret, scilicet, quia cum tali pecunia creditor non erat negotiaturus. Sic quia hic cessat ra tio lucri cessantis propter rationes allegatas, non potest illud lucrum ad creditum vendens exigere.

Ad confir.

¶ Ad confirmationem quarti argumen ti respondetur. Primò, quod non est om nino par ratio de venditore pretium iam rece ptum mutuantem, & de differente, vel conce dente dilationem pretij. Nam qui iam rece ptum mutuat pretium, iam habebat ad ma num, quo posset, si vellet negotiari, & lucrari, & credibile est eũ eo velle negotiari. At qui vendit ad creditum, non sic habet in prom ptu pretium illud, quo cum possit negotiari, etiam si velit. Secundo dicimus, regulariter

loquendo propter. 7. allatas rationes in quin ta conclusione in gratiam Metinæ, mercato res huius temporis volunt excusare suos con tractus vsurarios mutationis pecuniarum suarum sub titulo lucri cessantis, quare hanc excusationem regulariter non esse admitten dam à confessarijs diximus.

¶ Neque obstat obiectio in confirmatio ne adiecta, scilicet, quod merces statim tradi tæ, statim ex tunc incipiunt esse vtiles empto ri, ergo pretium etiam statim deberet esse vti le venditori: quia si merces sunt vtiles ex tunc venditionis emptori est, quia iam est ipsarum translatum dominium, sicut & periculum in ipsum, at pretium creditum, & expectatum per mutationem voluntariam, & virtuales, qua venditor volens vendere ad creditum il lud emptori mutuauit, translatum est gratis in dominium emptoris, ergo etiam eiusdem pre tij vsus, quo poterat vti, & lucrari vendens eo negotiando, si statim sibi solueretur. Neque enim hic secundum theologos vsus distingui tur à dominio in pecunia pretij, quo circa cõ cesso ad tempus per mutuuum virtuale pre tium emptori, necesse est venditor gratis eo vsu, quo eo poterat vti negotiando se priuare, si nulla vera subsistat ratio lucri cessantis, cuius regulariter in hoc casu solent deficere nec cessariæ conditiones, vnde in hoc sit omne periculum.

Ad obiectionem.

¶ Ad quintum argumentum de magnati bus qui in tempore præfixo non sunt soliti soluere, quod nisi recompensetur maiori præ tio, in graue damnum mercatorum vertitur. Respondetur Primò, quod ratio ne istius peri culi, & metus, vtrum magnates in præfixo ter mino soluent, vel non, non possunt mercato res augere pretium: quia esset mutuuum vir tuale cum lucro, aut ergo apponant pactum, de damno soluendo, si ex dilatione solutio nis post terminum ipsi mercatoribus inuitis vere contingat, aut assumant pignus, vel acci piant à magnatibus fideiussorẽ, vel eis ad cre ditum non vendant secundum Sotum, & Fra trem Ioann. à Peña.

Ad. 5. arg.

¶ Circa solutionem huius argumenti. S. notato hæc documenta quæ frater Ioannes de la Peña in suis scriptis fertur tradidisse. Pri mò q; magnates non tulerunt reuocare mercato ribus lucrum cessans etiam non cõmuni quã do idẽ cessabit lucrum, quia eis in præfixo tempore non soluerunt. Secundo at se cre dore, huiusmodi magnates ab hoc lucro ces sante mercatoribus soluendo excusari, quia mercatores bene norunt eos non solutores statu.

Nota tria documen ta.

- 1.
- 2.

statuto tempore, & communiter carius soliti sunt merces eis ad creditum vendere. ¶ Tercio addit, quod his nihilominus non obstantibus tenerentur restituere mercatoribus lucrum eis verè cessans, si per multum temporis magnates solutionem differrent. Hoc est certum, quatuor arbitramur non tute negotiari huiusmodi mercatores, non ignaros huius euentus, scilicet, quod in termino prefixo non est eis soluendum, si vendentes ad creditum magnatibus, ideo adaugeant pretium, quia tunc per illud temporis voluntarie, & proprii interesse motiuo magis, quam eharitate subueniendi magnatibus, quorum sanguinem, & substantiam sic paulatim exugunt, videntur expectare pretium quod est illud virtualiter mutuare, quare non videtur hic concurrere ratio lucri cessantis ad sic augendum pretium.

Ad. 6. arg.

¶ Ad sextum argumentum dicimus, sæpe sapius nos cum Soro, & cum Nauarro, & cum communi opinione tenentes refutasse illud antecedens contra Metinam Complutensem, scilicet, quod ratione periculi vendentibus ad creditum liceat aliquid plus accipere: dicitur quia ista pericula non sunt tam ordinaria, tunc quia cautione, vel fideiussione accepta, vel ipsa solutione postea facta tolluntur, tum quia accessoria sunt ad mutuum virtuale concrediti pretij: vnde sicut pretium concrediti est gratis per illud expectationis tempus emptori: sic & illud periculum subeundum est gratis: quia accessorium sequitur naturam principalis. ¶ Neque est eadem ratio de fideiussione, vel assecuratione, vel debitis litigiosis, & incertis præse ferentibus periculum, neque de pecunia exposita negotiationi in contractu societatis, quia exposita cum periculo est fructifera & aliis non, quæ sunt argumenta Metinæ Complutensis hic perstrictè proposita, quia in his non est mutuum virtuale, quare pericula in his contenta, quia per se sumuntur, id est, non vt consequentia ad mutuum formale, vel virtuale, ideo per se sunt æstimabilia pretio, & vt ait Sotus pecunia exposita in societate non ratione periculi, cui exponitur est lucrifactoria, quia quod exponitur ibi periculo est tantum causa sine qua non, sed ipsa expositio, quia negotiationi exponitur potissima causa est, quod fructum lucri parere possit, sed neque lucrum cessans, sic consequitur ad mutuum, vt sicut mutuum dicitur gratis, sic etiam lucrum cessans remittendum sit gratis: quia lucrum cessans præcessit in potentia lucrandi cum pecunia mu-

Differ.

tuata, si non mutuaretur: quæ quidem potentia præcessit mutuum, ecce vnum soluentes argum. 6. quam succinctè soluta reliquimus omnia argumenta Metinæ Complut. contraria, vnde non potest sibi prætexere indemnitate vendens ad creditum vt augeat pretium, sicut neque mutuans hanc indemnitate prætexere potest, vt ratione mutui capiat interesse, scilicet vt se indemnem seruet à recuperandi mutuum metu, & periculo.

Ad. 7. arg.

¶ Ad septimum argumentum dicitur mutuum differre solutionem pretij prorogare vendentem post consummatam venditionem cum conuentione facta statim numerandi pretij, vel eam prorogasse à principio quando venditio ad creditum inita est, quia cum à principio in ipsa actuali venditione conuentum est de expectanda solutione pretij, ista conuentio fuit ipsius venditionis pactio: & veluti pars eius: & sic vt pars eius gaudet conditionibus debitis venditioni, cuius vna lex & conditio est, quod sicut potest pro pretio infimo fieri, ita quoque pro riguroso, & supremo. Quando verò post consummatam venditionem hæc lege numerandi pretium, conuenit inter partes de concedenda dilatione pretij, iam hæc dilatio pretij, quia non vt pars contractus venditionis, sed vt quid distinctum per se sumitur, censetur esse mutuum: cuius ratione cum sit infimum pretium quod mutuatur, non licet pro eo expectare lucrum, hoc est supremum pretium, id enim esset vsura. ¶ Quod si replicaueris, quod etiam quando à principio venditur ad creditum res summo pretio, quæ vendenda erat infimo, est virtuale mutuum pretij ibi contentum, quod quidem in causa est maius sumendi pretium quam reciperetur, si res numerata pecunia alias venderetur, quod ad vsuram videtur accedere. ¶ Respondemus quod hic mutuum virtuale non est totalis causa exigendi pretium rigurosum, & altius: imò non est propria causa sed occasio, seu calitas sine qua non, non exigeretur, sed supposito quod exigitur potissima causa actus extractionis est, vt iusta sit censenda, quod illud pretium rigurosum est iustum in illa venditione ad creditum, cuius pars est ipsa prorogatio solutionis pretij, quæ quoddam mutuum est tacitum atque ideo vnum licet, sed alterum non licet.

Replica.

Resp.

¶ Ad octauum argumentum dicimus, quod copia mercatorum volentium emere ad creditum, quia ad statim soluendum pecunia carent, non auget de perse pretium mercium, sed copia mercatorum ementium pecunia numerata

merata est, quæ iuste auget pretium mercium quia arguit copiam pecuniarum presentem.

Ad 9. arg.

¶ Ad Nonum & vltimum argumentum respondetur, concessio antecedenti negando consequentiam. Nam disparitas rationis est clara: quia emens vineam statim pecunia numerata, statim eam vineam facit suam, atque per consequens, fructus eius ergo si non tradatur statim potest licite in recompensam fructuum de re sua à se percipiendorum exigere interesse: dum venditor eam non sibi tradit, sed eius fructibus fruatur. Nam hoc est propriè rei suæ fructus locare venditori pro pretio, quod licitum quidem est, at verò in casu consequentis, si vendens ad creditum interesse se exigeret in recompensam fructuum possessionis à se venditæ, quibus non per soluta pecunia potitur emptor, exigeret recompensam de re non sua. Nam illi fructus non sunt sibi debiti, sed emptori, quia de re per venditionem facta propria emptoris, & cuius iam subit periculum percipiuntur, quare eos fructus emptori pro interesse locare venditor ad creditum non poterit.

Replica.

¶ Quòd si insisteris inquirendo, cum liceat ementi pecunia numerata possessionem accipere interesse pro fructibus rei à se emptæ, quia eis caret, cum sint sibi debiti, & eis potitur interim venditor, quare non licebit pari ratione vendenti ad creditum interesse capere pro proventu pretij, quo gaudet emptor, & quo interim priuatur venditor cum sit sibi debitor, ab hac autem obiectione facile se expedit Garcia loco citato. cap. 23. pag. 640. dicens disparem esse de vno, & altera rationem, quia res fructifera ad creditum emptæ, potest pro aliquo interesse locari eidem venditori, quia locabilis est: at pecunia pretij concredita, & soluenda non potest locari, sed solum mutuari: pro mutuo autem expetere interesse prorsus illicitum est, at certè licet hæc solutio sufficiens sit, sed breuius ad mentem D. thomæ soluitur, si dicamus pro usu vineæ emptæ ad creditum posse expetere emptorem interesse, eò quòd vinea de se res fructifera sit, non autem sic venditorem ad creditum pro usu pretij interim concessio emptori ad creditum ementi, quia istud pretium pecuniale ex se non habet usum fructum. Et tandem hæc habuimus dicenda de tam proluxa, celebri, & necessaria scitu materia, parcat lector, si dum studuimus omnes thesauri mercatorum detegere, in re prorsus necessaria facti sumus molesti & graues.

Solutio Garciae.

Solutio auctoris.

CAP. XXXVII. An ratione periculi, vel expensarum ex professo liceat plus accipere: rursus late disputatur contra Metin. Complut. & an recompensa damnorum ob nouas dilationes concessas facienda sit à debitoribus decoquentibus. Questio scitu necessaria.

Iam hanc questionem, etsi multoties voluimus præterire, tum, quia in solutionibus, & expeditionibus aliquorum argumentorum, & difficultatum, eius meminimus (quamuis transcursum) tum, quia in 2. parte nostri primi tomi Instructorij Conscientiæ in materia de usura, cap. 70. eam suis numeris absolutam reliquimus, tamen nunc ex consulto, vt ordinem debitum materiæ huic seruaemus, & quia forsassim aliquid nouum, vel clarius dicemus ex professo agendam rursus duximus.

¶ Queritur ergo an ratione periculi, cui se exponit venditor ad creditum, possit augere pretium. In hac autem questione singulariter decernat Metina contra omnes in materia de restitut. quæst. 38. pro parte affirmatiua, quam tuetur. Cuius argumenta ad tria sunt reducibilia.

Questio.

¶ Nam primò sic arguit, quia alicuius mercis affeclor pro ea affeclanda, eò quòd in se suscipit omnia formidabilia pericula, potest licite aliquòd capere interesse: ergo ob eandem causam venditor ad creditum augere poterit licite pretium.

Arg. 1. Metina.

¶ Secundo arguit, sic quilibet alius tertius eò quòd fide iubet eadem in se assumendo pericula, potest aliquòd interesse capere, ergo simili ratione venditor ad creditum, eò quòd debiti recuperandi in se recipit pericula, & damna, poterit in recompensam huius, pari ratione debiti interesse pretium aliquantulum augere, ipse enim in hoc casu etiam, pro his periculis fideiussor accedit.

Arg. 2.

¶ Præterea tertio sic instat arguendo, si quis locaret equum, quem, quia timeret nimis diuexandum, disfatigandumque usque ad mortem, nollit eum absolute concedere: posset pacisci eum conductore, vt eius equi subiret periculum, & vt eius pretium reddat si forte in itinere pereat. Ergo pari ratione vendens ad creditum, poterit hæc pericula, & damna dum timentur probabiliter ea imponere super emptorem, ac per consequens, quia emptor teneretur ea subire, quatenus venditor liberat eum ab his damnis & periculis, ea in se suscipiendo aliquantisper pretium augere.

Arg. 3.

¶ Deinde quarto arguitur, quia pecunia

Arg. 4. in

in societate exposita ratione periculi, cū quo exponitur apta nota est parere interesse, & lucrum, ergo pari ratione res vendita ad creditum ratione periculi, cum quo exponitur perdendi cura, & eius pretium, apta nata erit parere fructum, ac interesse, ac per consequens licite augere pretium potest.

Arg. 5.

¶ Item si venditi ad creditum ad instantiā alterius licet conuenire de lucro cessante, si uerē cesset, ut se seruet indemnem: sed uerē hæc damna, & pericula probabiliter futura imminuent vendenti ad creditum, ergo ut ab his se seruet indemnem, quia de iure naturali unicuique conceditur se immunem à periculis, & damnis custodire, in horum damnorum, & periculorum recompensam pretium augere licebit.

Argum. 6.

¶ Adde Sextò, quod debita periculosa, vel litigiosa minoris emi solent licet, quia eorum emptor ea iura, & debita recuperandi subit periculum: ergo è conuerso pari ratione vendi possunt maioris merces ad creditum, eò quod venditor earum, recuperandi pretium subit periculum, ac per consequens poterit augere pretium hac de causa.

Distinctio.

Idamnorū.

¶ Quæstio hæc quatenus eius ueritas magis clarescat, aliquibus prædistinctionibus opus habet. Igitur quia id quæritur utrum ratione damnorum, & periculorum vendenti ad creditum liceat augere pretium, prænotanda est prima distinctio damnorum, nam alia sunt damna quæ timentur propter expensas futuras, & labores assumendos, in recuperando pretium: & alia sunt damna ueluti intrinseca, scilicet anxietas, & metus torquens venditoris animum ex parua securitate, aut ex dubio recuperandi debitum, quo interim angitur.

Distinct. 2.

damnorū.

¶ Secunda distinctio fit, quod duplicia ueniunt in mutuantibus, uel uendentibus ad creditum considerata damna, quædam quæ ob culpam mutuatarij, aut ementis ad creditum, à uendente ad creditum, uel à mutuante incurruntur, quæ prouenire sunt solita, uel ex negatione debiti, aut ex dilatione solutionis, aut expensis in recuperando debitum factis, aut ex laboribus in hoc exhaustis. Alia autem sunt damna hic contingencia citra culpam emptoris ad creditum, aut mutuatarij, cuiusmodi sunt, si venditor suarum mercium habens iam statim pecuniam sibi numerandam ad manum, qua statim negotiari, & lucrari, aut damna emergentia sibi vitare parabat, si ad instantiam amici venderet eas ei ad creditum, cum sic haberet promptam pecuniam si

cas uellet vendere ad numeratum. Nos autem non loquimur de huiusmodi damnis hic, nam pro his posse experi recompensam est planum, loquimur ergo de primis damnis culpa emptoris, aut mutuatarij incurrendis.

Distinctio.

¶ Tertia distinctio est, hæc damna duplici ratione timeri possunt, uel quia possibilis euentus sunt, aut quia facilia sunt, & ueluti euidentia, & in procinctu parata, si tantum autem considerentur damna hæc, ut possibilis, sic ante eorum contingentiam pro eis recompensatio recipienda non est, neque prætendenda.

¶ His autem præmissis, si loquamur de damnis incurrendis à creditoribus propter expensas faciendas in debitorum recuperatione, an in recompensam eorum, ubi probabiliter timentur, possit augeri pretium à uendente ad creditum, controuertitur à doctoribus, nam Sotus de iustitia & iure in materia de usuris sentit expensarum anticipatas conventiones uix usuræ labe vacare, nihilominus concedit, ubi sine fraude bonis coniecturis probabilibus timentur expensæ, nempe dum debitor ab urbe uenditoris ad creditum distat, nullam iniquitatem esse de huiusmodi expensis, & laboribus, sibi soluendis pactum inire, uel pro his certum constituere pretium fore soluendum etiam à principio, sicque constitutum pretium recipere, etiam si postea nullas expensas fieri contingat: nam etiam si creditor postea esset plura expensurus (inquit Sotus) nõ ideo posset amplius recipere, quam fuit conuentione à principio firmatum.

Sent.

Sent. Sylu.

¶ Syluester autem in Rosa Aurea casu. 16. in responsione ad. 4. argum. & in Summ. usuræ. 2. quæst. 5. penes finem audacter asseruit uenditorem ad creditum augere pretium in recompensam expensarum, quas facturum est in recuperando illud rem esse tum periculosa, tum etiam dæmonis esse laqueum. Nam etsi cõcipiat animum remittendi illud incrementum pretij, si sine expensis tempore solutionis contingat debitum solui: tamen accidere potest, uel mutatio propositi in ipso, uel iusti pretij obliuio, uel mors ipsa creditoris præoccupans interim, emptore manente cum obligatione soluendi excessum in debitum pretij.

na omnia 2

2190

¶ At uerò Nauarrus (ut antea prædiximus) quod causa seruandi ordinis iterum repetimus in Summ. cap. 23. num. 84. contra Syluestrum tenet affirmans, uendentem ad creditum posse licet, tantò magis augere pretium aliàs iustum, quantò in recuperando hoc pretio maiores expensæ probabiliter creduntur futuræ

Sent. Nau.

futura dum tamen adsit animus venditori remittendi emptori illum pretij excessum in casu, quo sibi postea solui sine expensis a se factis contingeret. Neque huic sententiae obstat ratio in contra adducta à Siluestro inquit Nauarrus, quia in conuenientia à Siluestro obiecta hoc facili remedio tolluntur, nempe si venditor schedam cautionis emptori praestet qua se astringat ad eam quotam, quam iusto pretio adauget remittendam emptori, si emptor citra expensas praefixo termino soluerit debitum quod citra mentionem cause remissionis huius caueri debet, ne contractus in foro exteriori vsurarius presumatur.

Sent. autoris.

¶ Iam inter opiniones has quid nos sentiamus si roget lector dicimus, quod inter omnes tres, opinio Siluestri est tutissima, & licet opinionem Soti non ausim damnare, propter tanti viri auctoritatem, sed tamen sententia Nauarri quippe quae limitatio est quam sententia Soti, & quia praesentaneum remedium praebet inconuenientijs à Siluestro obiectis tutè teneri potest, quia securior est quam sententia Soti ac proinde magis amplectenda. vide supra. q. 27. fol. 84.

Concl. 1.

¶ His autem expeditis ad principalem questionem responsuri statuimus primam conclusionem, scilicet, ratione metus, quem concipit venditor intra se de recuperando debito, aut non etiam si talis metus sit probabilis, non potest licitè quicquam ultra sortem debiti percipere. Hæc conclusio est Soti. li. 6. de iust. q. 4. art. 1. est Conradi de contractibus, est Nauarri in sum. Lat. cap. 17. n. 243. patet autem tū quia talis metus non est propriè appetibilis, quia ne propriè vendibilis, tum quia spontè mutuando, aut vendendo ad creditū mutuator, vel venditor acceptat illum, tū quia mutuator, vel debitor non tenetur aliter leuare à illo metu, vel illum recompensare, quā soluendo sorte debitam, sic enim facit satis. Item quia si sine praua pactione de soluendo sibi aliquid pro isto metu, postea isto metu venditor ad creditum, vel mutuator multum anxietur, nō ideo pro tali metu teneretur ei soluere mutuatorius aliquid ultra sortem, quia metus non est pretio aestimabilis vt intra animum continetur tantū; ergo neq; etiam tenebitur ultra sortem soluere etiam si praecesserit pactum de soluendo aliquid ultra sortem pro illo. ¶ Quocirca nō omnino cautè videtur fuisse locutus Garcia in hac parte dum ait in lib. 1. de contractibus. capit. 23. pag. 656. creditorem habere ius conueniendi, vt etiam displicentia, id est, defabrimientos (vt ipse ait)

Garcia notatur.

quas passurus est culpa debitoris in debiti recuperatione, sibi recompensentur, quod planè falsum est, si displicentia per se sine alio damno subsequuto sumatur. Nam secundū Metinam in sua instructione. §. 18. fol. 119. qui cum muliere adultera praesertim spontanea commiscetur, magnam displicentiam infert marito adulterij non ignaro. Imò quod plurius faciendum est iniustum actum perpetrat cū aliena sic coeundo; sed non ideo actus iste adulterij est talis, qui obligationem restitutionis solitus sit inducere, nisi quando ex adulterio aliud damnum fuisset subsecutus. Non enim omnis iniustitia obligationem restituendi habet comitem, sicut est ista, & baptizare puerum inuito parente auctore D. Thoma, iniustitia est contra patrem pueri commissa, pro quibus tamen aliquid recompensare in vsu non est.

¶ Secunda conclusio, mutuans, vel vendens ad creditum hoc iure gaudet, vt licitè conuenire possit de refarciendis sibi damnis ob recuperationem debiti culpa debitoris postea incurrendis, scilicet de laboribus, & expensis recompensandis. Hæc conclusio est Syluest. vsura. 2. q. 1. §. 5. in fine, vbi ait, quòd si creditor fecit expensas per viam iuris, sibi recompenset. Hæc est autem via iuridica, scilicet, pacisci à principio de huiusmodi damnis expensarum, & laborum si contingat. Pater autem conclusio ex duplici ratione, tum, quia ius in est creditori se seruandi indemnem, & liberū à periculo, ne benefaciendo, mala patiatur; hoc autem ius consequitur de huiusmodi danis, sibi reparandis à principio paciscendo. Tum secundò, quia debitor recipiens pecuniā, vel merces ad credentiam hanc in se obligationem assumit restituendi pretiū citra vllas expensas, vel labores creditoris; ergo potest conuenire creditor de huiusmodi danis, sibi reficiendis.

¶ Tertia conclusio, qui mutuat, vel ad creditum vendit, si probabilia metuat damna, licitè potest pro illis damnis, & periculis, si forte postea contingat refarciendis exposcere a securatorem, vel fideiussorem. Hæc autè conclusio patet, quia contrahens ius habet se immunem seruandi à periculo, & indemnem mutuando, vel ad creditum vendendo: igitur & ius, sibi inest, si res in discrimine sita sit hac via circa damna, hæc sibi parare securitatem, ne ea postea patiatur.

¶ Quarta conclusio, licet vt in tertia conclusione conclusum est, licitum sit damnorū, & periculorum probabilium dantibus ad credentiam suas pecunias, vel merces expetere securitatem.

¶ Quinta conclusio, licet vt in tertia conclusione conclusum est, licitum sit damnorū, & periculorum probabilium dantibus ad credentiam suas pecunias, vel merces expetere securitatem.

securitatem: nullatenus tamen eis licet prohis periculis via recompensationis, imo neque via securitatis augere pretiū. Hæc autem conclusio est Conradi libr. de contractib. quæst. 99. Corol. 1. & 2. est Soti, lib. 6. de iust. & iur. q. 4. art. 1. in solut. ad. 2. arg. est. D. Antonini. 2. part. tit. 1. c. 8. §. 2. Est etiam Garcia loco supra allegato, qui hanc conclusionem extendit ad alia damna scilicet expensarum, & laborum: & merito eam sic extēdit. Nam rationes eius id etiam probant, probatur autem quoad primam partem præter rationes, quas articulus in nostro instructorij loco citato, scilicet, quod via recompensæ id pretij augere nõ liceat patet. Nam si moraliter securus est ab his periculis damnisque incurrendis, nullum subest sibi ius huius prætextu augendi pretium: si autem probabili opinione tenetur de huiusmodi damnis euenturis, præter quam quod tunc augendo pretium hac de causa imprudentiam suam prodit obligando ad solvendum maius eum, quem probabiliter timet non fore solvendo minus (hoc enim perinde est, ac si quis seruo oneris baiulo, qui probabiliter creditur viribus impar ad onus minus, onus grauius, & maius imponere cõtedat, vt certius maiori oneri subcumbat, sibi etiam nocius est, atque contrarius. Nam ea recompensationis via, qua sua putat redimere damna, magis se in illa præcipitat. Nam si inopi, aut impotenti ad solvendum concedit merces auctiori pretio, quia talis est: sicut se exponit periculo amittendi. 10. quod erat iustum pretium: sic se magis exponit discrimini amittendi. 12. quod est pretium à se actum. Nam quid quæso facilius est inopia laboranti soluere. 10. aut quod plus est, scilicet. 12. ergo maiorem causam ei subministrat augendo pretium, non solvendi sine damnis creditori. Si autem parum fido emptori, & non ita conscientia sano merces auctiori pretio, eò quod talis est, concedit, iam his si causam auctioris pretij rescierit hinc assumet ansam creditori maiora inferendi damna, quàm alias illaturus esset, daret etenim quod iam deinceps non tantopere ea damna vitare curabit, immo ab inferendis maioribus parum cauebit, sciens se per duos, scilicet, argēteos adiectos supra decem quos soluturus est ultra iustum pretium quod erat. 10. regalia, ab omnibus damnis, siuè minoribus siue maioribus à se alias soluendis liberari, quod si demus causam aucti sibi pretij ignorasse: & ideò hanc occasionem per ignorantiam esse sublatam: at perstat alia occasio maiora damna inferre ap-

ta nata, quæ est supra memorata. ¶ Secundo patet conclusio, quoad prædictam partē primam, quia si loquamur de periculis, cum illa sint accessoria ad virtuale mutuū pretij mercium, aut illa sunt gratis subeunda, sicut & ipsum mutuū suapte natura gratuitū est, aut certe non per auctiōnem pretij, quæ medium ad hoc ordinatum non est, sed potius iniquū, & aduersum (vt probatum est) sed per cautionem assicurationis assumptam hæc pericula tollenda veniunt. ¶ Si autem loquamur de alijs damnis, scilicet expensarum, & laborum, quod neque ratione horum liceat augere pretium patet, quia cum hæc damna sint infecta, & vitabilia sint per debitoris diligentiam non sunt huiusmodi auctiōne pretij absolute posita à principio recompensanda: nam iniquū est etiam perstando in sententia Nauarri eo sine, augere pretium pro his damnis, vt siue eueniant postea, siuè non, illud augmentum soluatur, sicut augentes pretium prætendunt, non enim Nauarrus hoc absolute concessit, quod & refutabat Syluester, sed cum duplici limitatione adhibita, id est, vt fieret cum animo remittendi excessum pretij, si contingeret postea, vt solutio sine prædictis damnis fieret, & secundo cum præstatione schedæ cõtinentis istam conditionalem remissionem, tãcita tamen causa eius ad in foro exteriori subterfugiendam pœnam.

¶ Sed iam, quoad secundam eius partē probatur ista quarta conclusio, scilicet, quod neque via, aut ratione securitatis vendentibus ad creditum, liceat augere pretium hac via cauendo, ne talia sibi inferantur damna patet, nam cap. nauiganti, extra de vsuris decernitur, scilicet, quod si is qui nauiganti, vel eunti ad nundinas mutuat pecunias, aliquid ultra fortem petit, eo quod in se pecuniæ à se mutuatæ periculū suscipit vsurarius est. Ergo pari ratione vsurarius erit vedēs ad creditū, si ratione periculi, quia illud in se suscipit adaugeat pretiū, nam hic quoq; dilatio solutionis pretij ad mutuū reducitur mutuūq; virtuale est.

¶ Secundo probatur, quia quod via assicurationis assumitur, tanquàm pignus assumitur, nam pignoribus acceptis solita sunt caueri pericula: pignus autem vendicandi, sibi in recompensam damnorum ius pignoratarius non habet antequàm ipsa damna contingant ergo venditori ad creditum hac via securitatis ius non suppetit augendi pretium, cum intentione tale pretij cumentum (siuè accidant in posterum damna siuè non) vendicandi sibi, quasi statim absolute esset suum.

2. Proba.

Probatio.

a. l. b. d.

b. l. b. d.

c. l. b. d.

Probatur
quoad 2.
part.

2. Proba.

¶ At

Ad. 1. arg.

¶ At iam nunc superest ad argumenta respondisse. Ad primum igitur argumentum cōcesso antecedenti negatur cōsequentiā propter disparitatem rationis inter vtrumque interuenientem. Nam cōtractus fideiussionis, aut assicurationis sunt pretio estimabiles, quādo eis non admiscetur mutuum formale, aut virtuale: sed per se sumuntur, vnde in illis nulla atroxitur ratio vsuræ: quia assicurator rē suam, aut fideiussor tantū, nihil ante dat quod oporteat sibi reddi sicut dat mutuans, aut ad creditum vendens: quare pro fideiussione, aut assicuratione per se sumpta, id est, facta à tertio licet aliquid accipere, non autem, pro assicuratione facta à mutuante, vel vendente ad creditum, qua rei mutuatur, vel vendita à se ad creditum, in se vult suscipere periculum: quia hic est mutuum in re mutuata formale, seu expressum, in re autem ad creditum vendita est implicitum, & virtuale, consequitur, quod quia illud periculum est, quid consequens, & veluti accessorium ad mutuū, idēdō gratis est subeundū, id est, nullo ob hoc aucto pretio, sicut gratis est mutuandum.

Secunda solutio incl.

¶ Secundō respondetur aliter & melius, quod licet creditor rei quam tradit ad credentiā possit expetere securitatem, sed illius vbi interuenientis periculi nequit ipse esse assicurator: sed ad hoc alius est ab ipso petendus tertius in assicuratorem, non enim fungi potest officio assicuratoris, vel fideiussoris ad sua sibi assicuranda pericula, & damna propter multas rationes quas allegat Garcia lib. 2. de cōtract. cap. 15. pag. 459. tum quia assicurator se tenet ex parte debitoris. Sicut etiā fideiussor, quia debitoris obligationem in se suscipit, ac subinde venditor ad creditum pretij sibi debiti assicuratur nequit existere, quia assicurator ex parte creditoris astaret tūc, quod planē assicurationis cōtractui eiusque naturæ repugnat, tum quia sicut agere, & pati respectu eiusdem autore Aristotile est impossibile: ita etiam creditorem securitatem prestare, & eam in se recipere in eodem negotio simul, & semel, res est prorsus incompatibilis, quia prestare est agere, & recipere est pati, quæ sumuntur respectu eius datum, quia assicurator est qui in se pericula suscipit, & assicuratus dicitur ille, qui ab eisdē periculis liber manet: impossibile est autem, quod idem met periculis subiectus maneat, & ab eisdem simul liber, ergo impossibile est quod venditor ad creditum sibi debiti pretij assicurator accedat. Si autem se sui debiti assicuratorem sibi met exhibere non potest, alius vero tertius id potest, nihil

Instruct. Negot.

mirum, si concedendo antecedens, scilicet, quod alius tertius pro pretio assicurator esse possit: negemus consequentiā non admittendo verum esse consequens, scilicet, quod, quia sibi debiti pretij assicuratorē se sibi præbet, augere possit pretium.

Ad. 2. arg. 1

¶ Ad secundum argumentum dicimus nō alia ipsum egere solutione, quā quæ reddita est ad primum, quia idem contendebat probare, quod primum licet sub alio schemate verborum.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum aliter responderet Sotus, aliter Garcia. Sotus namque concedendo antecedens, ideo negat consequentiā quia equus locatus est domini eum locantis, vnde dum probabiliter timetur periculum mortis, aut defatigationis eius propter dolum, aut latam culpam conductoris, potest pacisci, vt sibi detur aliquid pro periculo equi sui, se seruet indemnem circa rem suam: at verò per venditionem ad creditum dominium rei venditæ transfertur, & per credentiam pretij, quæ mutuum est virtuale, dominium pretij remanet apud emptorem, licet cum obligatione illud restituendi, accedente termino idēdō pacisci nequit, vt detur sibi aliquid pro periculo pretij quod adhuc ante terminum solutionis non est suum.

Secunda solutio.

¶ At secunda solutio Garciae conuenientior videtur vbi ait, quod ex illo antecedenti solum inferre licet, quod sicut cum illo timore probabili locanti suum equum solum licet pacisci de damnis suis equi reficiendis ab eius conductore (quod licet non exprimat Garcia intelligendum est, quando illa damna ex dolo, vel culpa lata, vel leui, non verò leuissima conductoris contingerent) ita licet vendenti ad creditum de securitate præstanda conuenire, aut de eorum damnorum post eorum contingentiā reparatione, non verò quod hac de causa absolutē liceat ei augere pretium.

¶ Si autem replicetur in contra, quod quia quilibet est dominus rerum suarum, videtur, quod integrum sub ius sit sua damna remittendi pro aliquo sibi repenso pretio, sicut ea potest gratiosè condonare, ergo & venditi ad creditum id similiter licebit. ¶ Ad hoc dicendum putō, quod quia de viro prudenti non est tam perperam præsumendum, vt pro recōpensandi tantis, & tam probabilibus damnis velit paulō ad aucto pretio cōtēdari (vt prædictum est) vrget argumentum violentæ quasi præsumptionis, quod ad palliandas

I vsuras

vsuras id machinatus sit, & fecerit qua aliunde de debito alias sibi nihil intendit perdere.

Ad cōfirm.

¶ Ad confirmationem autem negatur, quod venditor ad creditum quia emptor tenebatur illa pericula subire & damna, quod quatenus liberat eum venditor ab his, ideo possit augere pretium, quia eum sic liberare est se assurectorem sui debiti prestare quod fieri posse iam supra negauimus. Item quia non liberat eum absolute, cum intendat recuperare sortem auctorem pretij & pro damnis etiam si non contingat.

Replica. 1.

¶ At sic replicetur liberare emptorem a solutione damnorum, licet non liberet eum a solutione principalis sortis debiti est estimabile pretio, ergo licet pro hac liberatione augere pretium.

Replica. 2.

¶ Sed adhuc vigetius, sic premimus, quia vendens ad creditum ius habet expetendi assurectorem, vel fideiussorem a debitore pro his sibi reficiendis damnis, si contingant postea, sed assurector, vel fideiussor assignatus a debitore poterat pro hac assurectione, vel fideiussione aliquid pretij recipere, ergo quia vendens ad creditum releuat illum ab isto onere dandi assurectorem, vel fideiussorem, poterit aliquid accipere ultra sortem postquam sic æquiualens beneficium conferat emptori, sicut pro pretio poterat conferre alius assurector, vel fideiussor.

Solutio propria.

¶ At & si ista replicæ sint apparentes: quia tamen si quod prætenunt probarent, magna & lata via aperiretur vsuris, ideo summo opere conandum est nobis ad earum solutionem quæ ex dictis venit sumenda: dicimus ergo quod venditor ad creditum hanc libertatem, qua liberat emptorem a damnorum solutione, si quæ postea ipsi inferat, ob auctum pretium si concedit, conuincitur eam concedere aut ob auctum pretium: sicut ob interesse palliatæ vsuræ ob mutuum virtuale pretij, quod vsura non vacat, aut ob recompensam damnorum, vel ob securitatem, ne fiant talia damna, quorum vtrunque, vel alterum ob rationes adductas in 3. conclusione citra iniustitiam per actionem pretij intentari non posse a venditore ad creditum est sufficeatere ibi probatum, has ibi consule rationes.

Ad 1. repli. cam.

¶ Ad secundam autem replicam dicimus, quod licet æquiualens beneficium videatur conferre venditor ad creditum releuando emptorem ab onere præstandi sibi assurecto-

rem pretio ad hoc locabilem ac si alius assurector conductus ad hoc pretio, id muneris, siue officij assurectandi obisset, tamen duplici nomine ipse venditor ad pretium creditum, id efficere nequit, tum quia huiusmodi assurectiones per fideiussores factas regulariter gratis, & ratione amicitie fieri vsu venit: tum etiam (quia vt repetere toties piget) ipsemet venditor non potest esse assurector damnorum sibi in posterum debitorum: quia si respectu illorum est creditor, respectu illorum non potest esse sibi assurector: quia neque sibi debitor: quia assurector se tenet ex parte debitoris, & quasi vna persona cum debitore computatur.

Ad 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum respondetur cum Soto negando antecedens, scilicet, quod ratione periculi, cui exponitur pecunia in cōtractu societatis aliquid lucri recipi possit, sed ideo licet inde lucrum reportatur, scilicet, quia exponitur negotiationi, quia sic exposita negotiationi apta nata est parere fructum, & aliis non. Periculum autem cum quo exponitur negotiatione solum se habet, vt causa sine qua non, illa pecunia sic exposita non fructificaret. Item quia pecunia in societate manet sua, id est, potentis eam vnde de re sua potest demerere lucrum: sed pretium conceditum non est creditoris, dum sic virtualiter mutuum manet: ergo de illo, vt de re sua lucrum comparare sibi non potest.

Ad 5. arg.

¶ Ad quintum argumentum conceditur, quod vendenti ad creditum liceret pacisci de lucro cessante si verè cessaret, vt se seruaret indemnem: sed regulariter, vt dictum est ex mente Metinæ Salmanticensis non cessat sic vendentibus tale lucrum: quare regulariter non est eis tale lucrum concedendum. Nam & si fateantur, quod quia de sua re pecuniam nunc habere non possunt, patiuntur damnum nisi auctori pretio eam vendant ad creditum: non est equum secundum Siluest. verbo vsur. 2. §. 5. vt emptores faciant eos indemnes ex quo propter emptores non patiuntur damnum. Non enim tenetur quis de damno, quando ei causam non dat.

Solutio. 2.

¶ Secundo concessio antecedenti in casu quo ad instantiam alterius mutuando lucrum verè cessaret: Respondetur negando consequentiam, scilicet, quod liceat vendenti ad creditum ab damnis laborum, & expensarum indemnitate postulare hac de causa

causa augendo pretium, nisi forte iuxta mentem Nauarri animum habeat remittendi illud augmentum: si hæc damna non ob uenerint, & statim exhibita emptori de hac remissione sibi facienda scheda: sed per cautionem acceptam fideiussoriam sue indemnitati est consulendum. Nam illa sententiam Soti de constituendo pretio pro sumptibus, & laboribus probabiliter futuris in recuperando debitum quod possit licite recipi etiam, licet non omnino improbabimus, tamen ut suspectam in foro exteriori, & uturis palliandis sic occasionem subministrantem non tutam esse iudicabimus, præsertim in eo quod ait tale pretium fore soluendum, etiam si illa damna non successisse contingeret postea. Vnde per aucionem pretij indemnitate absolue parare non licet, sed bene per fideiussio-

stituendum tenebantur, etiam si ex hoc redirentur ad aliquam indigentiam præsertim, si eadem laborabant sui creditores, etiam si ex hac fictione decepti creditores nouam prorogationem concesso eis sponte se prorogare dicentes.

¶ Secundo dicimus cum eodem, quod qui præimpotentia non est soluendo in termino, tunc talis licite huiusmodi noua termini prorogatione sibi concessa fruatur, neque tunc ullius satisfactionis ob hoc est debitor: sed capitali illo exiguo sibi remanente negotiari, & inde sibi quæstum parare potest, vnde fiat soluendo postea sorti debite. C. qui bona ced. po. l. 1. per totum titulū, & l. 15. qui. ff. de ces. bon. & l. si delictores. ff. de re iudic. §. sunt qui id quod facere. Sed quid si cum impotens esset ad soluendum totum, aliqua debiti quota sibi remissa est, quatenus reliqua in nouo solutionis termino indulto persolueret.

Dictum. 2.

Ad. 6. arg.

¶ Ad sextum argumentum concesso antecedenti negatur consequentia. Primo quia debita periculosa in se minus valent: quia qui ea vendit non assecurat illa, sed tantum vendit ius, & actionem qualemcunque habet ad illa. At verò mutuata pecunia, & pretium speratum non in se minus valent, quia mutuarius, aut debitor cum suis bonis habitis, & habendis manet obnoxius, ad debita soluenda tanquam eorum assecurator respectu creditoris.

¶ Ad hoc autem tertio dicimus, quod licet in hoc casu remissionis prædictæ quotæ, non satis clarescit quid sit dicendum: sed securius & probabilius asseritur, totam sortem debiti in solidum fore soluendam ab eo, cum (quia forte perueniet ad pinguiorem fortunam) iam fuerit soluendo: quia remissio illa quotæ, non est censenda fuisse mera liberalitas, aut donatio, sed quidam modus condescendendi, & conueniendi necessitati debitoris præsentis. Faciunt ad hoc leges citate supra C. qui bona ced. post. quæ ob celsionem, & renuntiationem generalem bonorum, in remedium decoquentium, & perditorum indultam non adeo liberos eos remanere permittunt, quin astricti ad ea debita in solidum, & integrè soluenda maneant, si contigerit eos in posterum peruenire, ad pinguiorem (ut aiunt) fortunam. Sed etiam, ut prædictum est, securius sit tenere cum Mercato, et si rigidius loquatur: tamen in aliquo casu, tã apparentes atq; probabiles ex accidentibus circumstantijs collectæ, possunt esse præsumptiones de libera illius quotæ, donatione tunc facta misero: ut etiam, si præter spem redierit ad secundiorem, lætiorē que fortunam,

Dictum. 3.

Solutio. 2.

¶ Secundo soluitur, quia debitor, dum merces sibi creditas soluit periculum istud, & metum tollit. At venditor debiti periculosi, si illud recuperare emptor postea nequit à tertio debitore, istud periculum non soluit, aut tollit: quia neque ad id manet obnoxius, quia ut ab obligatione tollendi periculum liber maneret illud debitum periculosum minoris vendidit.

Quest.

¶ Iam in quæ sunt difficultates aliz per ea quæ dicta sunt videntur sublata, vide reliqua in nostro Instructorio to mo primo parte secunda, verumtamen quia hæc quæstio poterit hic merito desiderari, scilicet, de recompensa damnorum ob nouas dilaciones concessas debitoribus decoquentibus an sit facienda quæritur quid iuris de hoc. Respondeo dicendum cum Mercato libro primo capite. 12. folio. 53. Primo quod qui sunt soluendo etiã cum aliquo suo labore, & detrimento, si fingant se decoxisse substantiam, vel si facultates suas occultent, ad sacrum locum confugiendo: tenentur tum ad sortem principalem, tum ad omnia damna, & dispendia inde creditoribus contingentia restituenda. Nã ad re-

postea in conscientia ad quotam sibi sic remissam restituendam non sit adigendus.

Resp. Dictum. 1.

CAPVT. XXXVIII.

Emptor an quia anticipatē emit, possit minuere pretium late disputatur. Res futura prout est impotēs, an determinato pretio præmi possit disputatur contra Albornozium, res futura dupliciter ematur, sicut dupliciter cōsideratur pretium rei futurae qualiter taxandum, & de quodam casu cōtingente in noua Hispania, item anticipata solutio dupliciter inuitur.

Questio.

IAm ipsa series, & procedendi ordo exigit, vt sicut de venditione ad creditum, an ratione illius liceat augere pretium dixi, sic etiam de emptione anticipata solutione facta an ratione illius emptori liceat pretium minuere differamus.

Arg. 1.

¶ Et arguitur primò res, quæ anticipata solutione emuntur regulariter sunt nō in actu, sed in potentia, & subiectæ periculis, cuius modi sunt fetus animalium gignendi, & fructus terræ nascituri: sed res emptæ prout sunt in potentia subditæ quæ periculis minoris solent consistere, ergo licitū erit eas minoris emere, quàm res, quæ iam (quia iam sunt in actu) periculo carent.

Arg. 2.

¶ Secundo arguitur, non licet mutuo dare pecuniam eo pacto, vt postea sic eā danti restituantur in oleo, vino, vel tritico, vel huiusmodi mercibus pretio, quo tempore traditionis valebunt: quia esset ratione mutui imponere grauamen appretiable pretio mutuatorio restituendi mutuo datam pecuniam in mercibus. Sed anticipata pecunia emere merces pretio earum tempore traditionis currenti pennde est ac mutuare pecuniam vt reddatur in mercibus: quia secundum D. Thomam & omnes doctores illa anticipata pecunia est implicitum mutuum: ergo anticipata pecunia non licet emere merces pretio earum traditionis currenti, quia ratione mutui impliciti grauamen æstimabile pretio imponeretur recipienti eam, vt eam pecuniam restitueret in mercibus quod vsura non vacare videtur.

Confirm.

¶ Et cōfirmatur, nulli licet mutuo dare pecunias ea obligatione, vt mutuarius qui operarius est in operibus cōductiuis eam soluat. Sicut neq; mutuare, vt merces mutuarij ab officina mutuatis emat, ergo neq; emptor poterit offerre et venditori anticipatam pecuniam pro emendis mercibus pretio tempore traditionis earum currenti: patet consequentia, quia etiam in anticipata solutione interuenit virtuale mutuum, ratione cuius non licet obligare, vt reddatur anticipata pecunia in

mercibus & tali pretio traditionis earum tempore currenti.

¶ Item tertio arguitur, quando res emitur anticipata pecunia infimo pretio: quod de facto non esset forte vendenda, est virtuale mutuum illius anticipati pretij, & tamen hoc mutuum, id est, anticipatum pretium in causa est eas merces minoris emendi quam traditionis tempore venderentur, quia (vt suppono) pretio summo, & riguroso venderentur: & non infimo nisi implicitè anticipata pecunia mutuaretur, ergo vsura est anticipata solutione emere pretio minori, id est, infimo, quia ratione mutui virtualis hic minoris fit emptio.

Arg. 3.

¶ Quarto arguitur, si quis bona fide putans, non statim anticipatē sibi esse soluendum, venderet maximo pretio, quod communiter curret, tempore traditionis futuras merces, tunc si quia emptor se declarat potentem ad statim soluendum, & quia anticipatē offert solutionem, velletiam merces in infimo pretio, esset vsura, quia ratione mutui, id est, pretij statim anticipatē oblato pretium maximum commutat sibi in infimum: ergo neque etiam à principio licebit emere pretio infimo anticipatē soluto merces, quæ diuendi postea poterant maximo, & de facto maximo erant vendenda, quia utrobique interuenit implicitum mutuum anticipatē pecuniæ cuius causa minoris, id est, infimo pretio emere contendit.

Arg. 4.

¶ Quinto arguitur, si iam bona fide quis supremo, & maximo pretio emit rem statim sibi tradendam: venditorque post hoc vellet, & peteret eius rei venditæ pro interstitiū aliquod temporis possessionem penes se remanere, iam emptor causa dilationis à se concessæ venditori, vt possit differre traditionem possessionis, non potest conuenire cum venditore, vt nō teneatur ei soluere pretium maximum: sed tantum infimum pro re sic emptæ à principio pro pretio maximo: ergo neque à principio licebit anticipata solutione emere pretio infimo rem, vel possessionem, in quam, si statim manumissus esset emptor: licitè maximo pretio sibi constaret, neque infimo sibi tunc venderetur patet consequentia ex paritate rationis, quia in utroque casu ratione mutui impliciti, id est, dilationis diminueretur pretium inter partes, scilicet, quatenus res emptæ venditori veluti concreditur dum eius traditio statim emptori facienda per aliquod tempus differtur.

Arg. 5.

¶ Præ-

Confirmatio.

¶ Præterea confirmatur ex autoritate D. Thomæ. 2. 2. quæstio. 78. articulo. 2. ad. 7. ubi asserit esse usuram, si propterea quod emitur res anticipata pecunia, ematur minoris pretio iusto: ergo cum maximum pretium iustum sit: non licet quia anticipata pecunia soluitur minoris, id est, in fimo pretio rem emere.

¶ Quia quæstio hæc implicatior est, neque adeo est patens, ut omnes doctores in vno conveniant, libuit mihi iuxta difficultatatum ordinem, quem præferunt argumenta obiecta, quò lucidius in ea procedamus ei sub alterna dubia specialia mouere, quare quò primi argumenti difficultati primò faciamus satis.

¶ Quæritur vtrum res futura si ematur prout est impotentia, & prout de se spem magis, vel minus certam præbet: tunc pretio specialiter determinato emi possit licitè. Hanc quæstionem aliquantulum difficilem reddunt argumenta hæc, quorum primum est Albornozij in libr. 2. de contract. titu. 16. ubi sic arguit pretium rerum futurarum nondum existentium æquivalere debet earum valori sicut contingit in rebus consistentibus, in quibus earum pretium, earum commensuratur valori. At rerum futurarum ante earum præsentiam valor determinatè constare non potest quantum futurus sit, siquidem ante earum existentiam, earum conditiones, & qualitates, ex quibus earum valorem metimur, factis nobis innotescere non possunt: ergo res, ut res sunt in potentia nondum existentes, pretio specialiter determinato quò ad certam quantitatem, ut sic emi nullatenus possunt.

Argum. 1. Albornozio.

¶ Secundo arguit Albornozius sic, qui sic merces prout sunt in potentia, & nondum adhuc existentes certo pretio ante prætaxato à se emi anticipata pecunia, venditor remque astringit ad sibi tradendas postea merces puta lanam, vel oleum, vel triticum in certo pondere, numero, vel mensura, sic emendo se ponit in tuto, quia totum periculum venditorem subire facit, siquidem annus in fructibus fertilis eueniat, siue sterilis: venditor ut ad id obnoxius compelli potest ad quotam vini, olei, vel tritici in numero, pondere, vel mensura, determinatam iam à principio soluendam: ergo non est licitus contractus hic ubi merces prout tantum sunt in potentia certo determinatoque pretio anticipata solutione emuntur ea conuentione, ut in certo pondere, numero

Instruct. Negot.

& mensura reddantur. Non enim hic æquali aleæ, & periculo se contrahentes exponunt.

¶ Pro huius ergo resolutione quæstionis hæc prænotanda venit distinctio, scilicet, quòd res quæ in futurum expectantur dupliciter contingit esse venales, & emibiles, vno modò prout in potentia sunt, & veluti iam in virtute, & in spe habentur magis, vel minus certæ, sicut si quis futuri anni triticum emeret prout est tantum nunc in herba considerata. Secundo possunt emi prout tales fructus puta vinum, oleum, triticum tempore collectionis eorum contingit esse.

Res futurae dupliciter est venalis.

¶ Hac præmissa distinctione statuitur. **Concl. 1.** prima conclusio resolutiua huius primæ specialis quæstionis, conclusio autem hæc est. Quando res futura emitur prout in potentia est, & quatenus in expectatione magis vel minus certa est tunc emi potest, & debet pretio determinate tempore emptionis inter partes præstituto. Hæc conclusio patet primò ex exemplo quotidiano. Nam sic fructus, & redditus episcopatum, aliarumque dignitatum (ut ait Garcia) pretio certo, determinateque constituto solent conducere, & locari.

Probat. 1.

¶ Secundo probatur, quòd res futura, ut in potentia sic possit vendi, quia si sic quatenus est in potentia consideretur, sic iam est aliquo modo præsens, non quidem in actu, sed in potentia, & virtute, & aliquatenus ex tunc possideri potest non quidem in re: sed in spe de tali re habita, ac per consequens arbitrio boni viri prætaxari determinate potest pretium eius, sicut pretium fructuum episcopatum sic taxantur.

¶ Quòd autem sic taxandum sit patet, quia tunc prædiffiniendum est pretium rei venalis: quando eius perficitur, concluditurque venditio: postquam sic vult receptum est fieri. At venditio rei future tunc perficitur quando prout est in potentia venditur, & quatenus expectationi substat: tunc etenim illius dominium aut ius in emptorem transfertur, ab eoque ex tunc veluti propria possidetur, nam ex tunc emptori perit, si pereat, & sibi res cadat, in lucrum eius exdit, ergo tunc tempore emptionis eius prætaxari debet pretium.

¶ Secunda conclusio. Si res futura emuntur non quatenus in spe, & in potentia sunt: sed secundum suam existentiam in futuro, respiciendo tempus, quo sperantur futura, anticipata pecunia tãto pretio comparari

Concl. 2.

I 3 possunt

Probatio.

possunt, quanto tempore traditionis sunt valitura. Hæc autem conclusio probatur, nam rerum pretium correspondentem habet valori quæ valent tempore quo earum concluditur, perficiturque venditio: venditio autem rerum futurarum (dum prout in re, & in seipsis futura sunt procedit) tunc perficienda venit: quando res ipsa realem iam existentiam adeptæ in emptoris manus quoad possessionem sunt peruentura: ergo tanto pretio anticipato comparari poterunt, quantum valoris tunc obtinebunt. Sic autem triticum, vinum, oleum & alia huiusmodi merces emi solent pecunia anticipata, veluti loco pignoris emptionis suo tempore perficiendæ præoblata. Quod plane tunc contingit sic fieri: quando à principio non celebratur perfecta emptio, & venditio, per quam statim dominium, & periculum rerum futurarum sic venalium transferatur in emptorem: sed tantum inchoatiuè quædam inchoatur emptio, & venditio imperfecta, id est, promissio eas in futurum emendi, & vendendi, cum scilicet iam peruenerint ad maturitatem, & esse existentia, & tunc celebrandi earum venditionis, & emptionis perfectum contractum per translationem dominij, & periculi earum in emptorem, tunc autem sic imperfecte contraxisse partes constat: quando demente vtriusque contrahentis fuit in periculum, & dominium talium futurarum mercium remaneret interim ante traditionem earum apud earum venditorem.

Nota. 1.

¶ Hic præterea libet adnotasse cum Garcia, quod cum iuxta modum huius secundæ conclusionis emuntur sic res futura, signandum est tempus quo in mercium futurarum possessionem manumittendus est emptor, scilicet talis, vel talis die, & mensis certi, anni, alioquin magna pateret occasio litibus, & fraudibus.

Nota. 2.

¶ Insuper & animaduersione opus est, quod quando præsignatio temporis hac moderatione adiecta fuerit facta, scilicet, cum obligatione soluendi pretium, quod per talem mensem Augusti, vel per 15. dies illius mensis elucutur, talis obligatio, vel pactio intelligenda venit de pretio quod in toto illo limitato tempore magis durauerit quippe, quod communius, & generalius pretium, id sit quamuis si satis memini secundum Nauarum in hoc casu quo præsignato tempore vnus mensis, vel 15. dierum, diuersa pretia communiter per id temporis diueneri contingeret quo contrahentes sic æqualis for-

tis alicui se exponant, nõ supremum, aut infimum de pretijs tunc inuentis est soluendum, quod & æquitatis ratio suadere videtur, vtraque autem hæc intelligentia talis limitati temporis pretij est bona, illa prima Garcia, & hæc secunda Nauarri, nisi quod hæc Nauarri æqualitati contractus magis consonat, vtraque tamen locum habere poterit nisi aliter expresse conuenissent à principio.

¶ Tertia conclusio quando res futura, id est, fetus animalium ædendi, vel fructus terræ nascituri veneunt secundum valorem, quem tempore traditionis sunt valituri, bene possunt statim à principio prætaxato à contrahentibus pretio emi, dummodo talem inter se præstituant pretij taxam: quod per eam æquali sorti perdedendi, & lucrandi se exponant.

¶ Hæc autem conclusio iuris non caret fundamento, nam in capit. nauiganti extra de vsuris, non censetur vsurarius contractus, cum quidam piper, seu cianamomum, seu alias merces comparant, quæ tunc, id est, tempore venditionis ultra .5. libras non valent, & promittunt illis à quibus illas merces accipiunt, se sex libras statuto termino soluturos, imò neque venditores in hoc casu peccatum incurrere declarat, dum modo dubium sit merces illas plus minusve solutionis tempore valituras. Ecce vbi non damnatur contractus vbi statuto pretio antea, etiam minori, quam sint valitura merces tempore earum traditionis præemuntur, dum tempore contractus in dubio erat vtrum tempore traditionis hoc prædiffinito pretio magis, vel minus essent valitura.

¶ Patet etiam ratione conclusio. Nam contractus sortium hic admixtus, per quem æquali alicui perdedendi, & lucrandi contrahendo se exponunt partes, iustificat nostram conclusionem: sicut contractus hic sortium solitus est iustificare contractum positionum, id est, de las apuestas Hispanicè dictum.

Ceterum pretium hoc quomodo arbitrio boni viri prætaxandum sit, quatenus in æqualem sortem iactura, & lucri sic contrahentibus cadat indagandum hic nobis perstat. Ad hoc ergo pretium aliquantulum attendendum, cum multa sint attendenda: perpendendum tamen est primò, quantum probabiliter futurum esse credatur supremum pretium, ad quod res tempore traditionis accedet consideratis omnibus negotijs, circumstantijs, coniecturis, quæ probabilius menti occurrerint, quibus

Conclu. 3.

Ratio.

Questio.

Pretium futurum quod liter taxandum.

quibus

quibus etiam p̄satis, & infimum pretium ad quod tunc peruenire poterit arbitrandum venit, tuncque hac habita consideratione pretium æquè intermedians inter hæc extrema pro iusto pretio in hoc genere contractus præassumendum est, & signandum, hac etiã habita ratione, quod si aliquod horum extremorum probabilius, verisimiliusque credatur medium pretiũ probabiliori: proximus pro iusto pretio præfigatur. Sicut, verbi gratia, si demus pretium supremum esse vñdecim argenteorum futurum, & infimum nouem, tunc medium, scilicet, decem argenteorum erit pretium iustum huius contractus. Hoc autem significare voluit caput nauiganti, vbi ostendit dubium de valore maiori, vel minori tempore receptionis mercium in causa esse, ne emens anticipata pecunia minori pretio, quam de præsentis valebant vsurarius non sit censendus.

Ques. ¶ Sed scire quispiam cupiet, quid si sic anticipata pecunia parans emere magis appellit mentem ad credendum merces potius valituras magis, quam minus, quam sit id pretij, quod anticipatè soluit, an tunc habeat locum diffinitio capit. nauiganti. extra de vsur. Respondetur sanè, tunc proprie non habere locum: nam habet locum in dubio, at dubius proprie quis non dicitur esse, vbi magis in vnam partem inclinatur quam in alteram.

Nota. ¶ Adde commendatione dignum esse, quod & Panormitanus in dicto cap. nauiganti subnotauit, scilicet, quod ad arbitrandum, an merx sic valebit tempore receptionis, habenda est ratio de communi opinione, & cursu regionis & de eo, quod frequentius contingit. Nam & si res empti aliquoties tempore eius receptionis visa fuerit minoris valuisse, quam cù empti est: si tamen vñ in plurimum magis contingit valere, non ideo à communi præsumptione discedendum est, scilicet, quia præsumitur magis fore valitura: quia respiciendum est, ad id quod frequentius contingit, & non ad id quod rarius, talique bilance res consideranda venit, vt emptor non taliter se constituat in tuto, vt venditorem iacturæ periculo obijciat.

Corol. ¶ Hinc iam corollarie sequitur, quam satis consentanea fuerit rationi responsio illa, qua respondi ad dubium, de quo in ciuitate Angelorum nouæ Hispaniæ sum dicere rogatus in quo proponebatur, quendam conuentione cum agricola quodam, vt præsoluta pecunia sibi venderet omne triticum tempore

messis à se colligendum singulas mensuras, quæ Hispanicè dicuntur hanegas, ad numerum septem argenteorum, cum in alijs annis hoc solitum est fuisse pretium medium inter supremum, & infimum tempore messis currens: vbi messis erat irrigua: contigit tamen illo anno, quo sic contractus est initus: tũ propter ingruentẽ infirmitatẽ comunem, & veluti pestem inter Indos, quorum ministerio colebantur messes grassantem: parum seminis fuisse terram mandatum, tũ hac de causa ab herbis malis non potuisse satis repurgari: quæ quidem causæ illo anno penuriam talera frumenti inuexerunt, vt sanè in valore, ad viginti argenteos ascenderet tempore messis: quid iuris esset de hoc contractu sum ediscere efflagitatus, quia fratres cuiusdã insignis ordinis & cœnobij hunc contractum iustum fuisse pronunciauerant, sed reuera ea ratione eum damnabilem esse asseueraui, quia animaduersis circumstantijs, scilicet, grassantis infirmitatis inter Indos colonos, quæ iam tempore contractus imminabant, penuriæ frumenti causatiuæ, ipse emptor, quo ad lucrum suum se posuit in tuto: qua quoque de causa emptor delatus ad consilium regium Mexicanum damnatus est, & ea quoque causa: quod præueniendo anticipatè triticum ad reuendendum fecisset contra pragmaticam: Quod aded verum est: vt magister Ioannes à Peña Cathedraticus olim Salmanticensis in scriptis quæ nomine illius circumferuntur ausus sit affirmare, quod etiam in casu, quo sic contrahentes se exposuissent æquali periculo: si casu inopinato fieret magna iactura: cogere tur fortasse emptor ad aliquid resarciendum venditori tali iactura affecto: quia de extraordinarijs, & valde exorbitantibus casibus non videtur fuisse à principio contractus cogitatum.

¶ Præterea admonitos hic esse volumus lectores de periculo sic contrahendi, scilicet emendo pretio præsentis, & tunc æstimato tempore contractus, res futuras, prout sunt in potentia, aut prout in tempore futuro contingent esse, propter eas difficultates, & pericula quæ in taxando ante earum substantiam merces subesse solent, quare tutius est tales conuentiones non ad pretium factum, sed ad pretium tempore traditionis earum faciendum fiant. Nã & hoc Gregorius IX. in fine illius capituli in ciuitate sic consulit, dicit aut ciues tui salutis suæ bene consulerent, si

Admonitio

à tali contractu cessarent: cū cogitationes hominū omnipotentī Deo nequeunt occultari.

Ad 1. arg.

¶ Iam ad argumenta responsuri, ad primū dicitur, quod merces futuras anticipata solutione emens dupliciter sic eas potest emere: vno modo prout sunt in potentia, subeundo statim earum periculum, & acquirendo ius ad illas, quod est eas emere emptione perfecta, & sic quia ratione periculi minus valent emptori in quem statim transfertur periculum, minoris emptor anticipata solutione potest emere, quā tempore receptionis valerent, nō tamen minoris, quā arbitrio boni viri valēt, vt in potentia cōsiderata, & iam emptoris ex tunc subiecta periculis, à quibus se statim eximit venditor, quare neque tanto pretio, quanto extimantur valitur tempore traditionis, potest eas vendere sic eas vendendo. ¶ Alio modo potest eas emere, pro vt tales merces postea futurae sunt in subsistētia emptione quadam imperfecta: qua non statim in emptorem earum dominium, vel ius transfertur, neque periculum, sed tantum conuenit inter partes de perficienda emptione, & venditione in tempore futuro, quando tales merces iam subsistent: & tunc licet tempore huius conuentionis in periculo sunt, quia tamē nō substant periculo emptoris, ideo emptor iure caret, diminuendi pretium, quod tempore traditionis hęc merces valebunt: neque ante traditionem earum præfigere licet pretium: nisi imperfecte contrahentes æquali sorti se exponat lucrādi & perdēdi. Igitur ad argumentū in forma negatur, quod in secundo contractu merces sint periculosa respectu promittētis eas emere: dum subsisterint postea: & sibi tradentur, quia tunc citra periculum sibi tradentur: & concedo quod in primo casu videlicet, vt in potentia, perfecta venditione, quia cum periculo emptoris emuntur, minoris licebit anticipatē emere, quā extimantur valitur tempore receptionis.

Ad 1. arg.
1. quæst.

¶ Ad argumentum primum primæ specialis quæstionis, respondetur quod si contractus, vbi anticipata solutione res futurae vt futurę sunt emuntur: per se sumatur: tunc bene concludit argumentum non posse prætaxari determinatum pretium: neque ad pretium statim factū talem emptionem posse fieri, si tamen contractus hic suatur, vt associatus cum contractu fortium, sic non probat argumentum quod pretio arbitrio boni viri, iuxta normam prædictam determinatē prætaxato si fiat non sit licitus, si in prædicta taxatione æquali sorti situræ, & lucri partes exponantur.

¶ Neque obstat vbi admiscetur contractus fortium res taxandæ secundum suas qualitates, conditiones, & substantias præsentēs non existant. Nam hoc non obstante determinato pretio pensatis circumstantijs arbitrio boni viri prætaxari possunt æquali forti exponendo contrahentes. Imo contractus fortium excluditur ne locum habere possit, vbi præsentia rerum, & scientia earum indicant valorem præsentem. Nam fortium contractus non respicit ex sua natura res præsentēs, & extantes: quarum iam habetur notitia, sed tantum rerum futurarum: quarum ignorantur conditiones, & qualitates, & euentus, & sic patet solutio ad 1. argum. Albornotij.

Responso
ad obiectio
nem.

¶ Ad Secundum argum. Albornotij respōdetur, quod si consideretur prædictus contractus, quatenus etiam associat sibi fortium contractum, hinc non se pobit emptor anticipatē pecunia, & prætaxato pretio emendo in tuto: quia sic pretium prætaxandum est, vt supponimus, vt æquali alex iacturæ, & questus contrahentes maneat expositi. Si autem talis contractus, quatenus emptionis, & venditionis contractus est celebretur, cum bifariam possit celebrari, scilicet, primo modo anticipatæ solutionis causa obligando venditorē, vt siue multum, siue parum colligat vini, tritici, vel olei tot determinatē mensuras, & non minus tempore collectionis tradat, tunc licet sic contrahendo non omnimoda interueniat inæqualitas: quia sicut emptori venditor tot mensuras vini, vel olei suo tempore ex vi contractus reddere tenetur, etiam si tot mensuras collegisse non contingat: sic etiam emptor ad tantum pretij rependendum manet astrictus, quantum harum mercium valor valebit earum receptionis tempore: tamen quia inficiari non possumus, quin ista obligatio persoluendi tot mensuras etiam si tot non colligantur extra naturam sit contractus emptionis, idēd si ratione anticipatæ solutionis hac obligatione oneraret venditorē proculdubio, cum talis obligatio pecunia estimetur, venditorē sic grauato, emptor manifestam labem vsuræ non euaderet nisi ad hanc resarciendam inæqualitatem emptor pretiū auget in ea quota, quæ tali obligationi æquivaleret: sicque in periculo contrahentes æquipararentur, ita Garcia, cuius responsione adhuc sic libet limitare, scilicet: esse veram, scilicet, quod ratione recompensandi hanc obligationem impositam venditori, augendum sit pretium, nisi ad instantiam venditoris anticipata pecunia emens damnum

Ad 2. arg.
Albor.

Anticipata solutio
dupliciter
inuitur.

Anticipata solutio
dupliciter
inuitur.

num ex ista anticipata solutione pateretur aliunde, quod penitentiam obligationem se significata venditori videretur restitui.

¶ Si autem secundo modo contrahatur, id est, sub hac conditione, ut venditor tot determinate mensuras tritici soluat, hac etiam adiecta conditione, scilicet, si tot collegerit, quæ ad tot soluendas suffecerint alias non tunc negamus certe totum periculum subire venditorem, imo æquali tunc se periculo obijciunt, & operam si venditor obligationem induit tot determinate mensuras emptori mesurandi, si tot collegerit, ita emptor obligationem in se suscipit tantumdem pretij soluendi quantum res empti iuxta mensuras recipiendas inventa fuerit tempore receptionis valere.

CAP. V. T. XXXIX. An liceat obligare mutuatarium, ut mutuum reddat in mercibus, vel in præstatione operatum, vel ut veniat ad emendum à sua officina, vel ut soluat in auro. Respondetur per quinque conclusiones, & solvuntur argumenta in contra.

Questio.

¶ Prò argumentum illud secundum principalem questionis motum, hanc specialem questionem nobis hic excitat, scilicet, utrum mutuarii liceat pecuniam hac obligatione mutuatarium astringendo, ut eandem pecuniam reddat non in se ipsa & in specie: sed in oleo, vel vino, vel tritico, vel si sit mutuarius operarius eam rependat in laboribus diurnis. Et quidem questio est: quæ non mediocrem præfert difficultatem: quare quod eius innotescat difficultatis vis.

Argu. 1.

¶ Pro parte negatiua primò sic arguitur. Si aliquis alteri pecuniam dedisset mutuo ea obligatione mutuatarium devincendo, ut à sua officina merces emeret, vel in suo molendino moliturus veniret: proculdubio contractus hic usuræ nota noteretur: ergo similiter non est sine nota usuræ contractus ille, quod quis ad mutuam pecuniam in mercibus, vel laboribus sui officij diurnis persolvendis cogeret mutuatarium.

Argu. 2.

¶ Secundò arguitur: quia de ratione mutui est, ut res mutuo data eadem in specie restituitur: ergo illicitum profus erit in mutuatarium hanc obligationem reddendi pecuniam mutuam iure, quæ alterius specie sit, superinducere.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur quia accidere potest, quod mutuarius, qui ea conventionem mutuo pecunias accepit, ut eas in mercibus red-

dat, his mercibus careat, in quibus restituere astringitur pecuniam sibi mutuam, & quod mercenarius non sit, qui in laboribus diurnis obligatur restituere pecuniam mutuum, ergo obligare eum tunc ut mutuum pecuniam in prædictis mercibus, vel operis diurnis reddat non est res: quæ prorsus caret culpa.

Argu. 4.

¶ Quarto arguitur, illicitum factum videretur, si quis hinc ad annum mutuasset triticum, ut in fine anni in pecunijs restitueretur, et quod ex tali mutuo lucrum sibi parat: si contingat triticum maioris esse valoris tempore eius restitutionis in pecunia, quam tempore mutationis eius: ergo paritate illi-licitum planè erit mutuasse pecunias, eo fine, ut in mercibus, vel diurnis operis restituantur: patet consequentia, quia utrobique talis imponitur obligatio æstimabilis pretio ratione mutui, in casu antecedentis ratione mutui tritici, in casu autem consequentis ratione mutui impliciti, imò utrobique interuenit mutuum illic, ut in venditionis contractu ad creditum, hic ut in emptione anticipata solutione facta.

¶ Propter prædicta argumenta communiter inter doctores, & summistas ea opinio recepta est, quia opinantur cum prædicta obligatione mutuari cum usura coniunctum esse. Huius opinionis videtur esse magister Sotus inter modernos de iust. & iur. libr. 6. q. 1. artic. 2. Mercatus etiam libro de usuris cap. 7. eam tenere videtur. Nauarrus quoque in summ. cap. 17. numero 220. cum Panormi. cap. final. de usuris exemplificatque eam etiam in mutatione facta, ut mutuarius laborat in prædio mutuantis, vel ut molatur in molendino mutuantis. At Silvester verbo usura. q. 7. & 8. licet teneat eam in casu mutationis cum obligatione ad eundem ad suam officinam, vel molendinum, vel farinum, vel apothecam. Quia dicit eam esse opinionem S. Thomæ: tamen in casu, quo Dominus prædij mutat cum obligatione, ut colonus iusto pretio eius prædij colat, oppositam videtur sequi: quia inquit mutatio cum ista obligatione non fit ad reportandum lucrum: sed ad evitandum damnum, id est, defectum culturae. Hoc autem iniustum non est, sicut neque gratia vitandi damni mutuari mutuatori res perituras sibi, & non mutuatori. Vide Palacium super sum. Caiet. verbo usur. cap. 1.

Variat Dō Flores.

¶ Contrariam opinionem tenuere supplementum Sum. Angelica, Suma Rosella (pro ut refert loco citato Silvester) quibus accedit Adrianus. q. de usur. & Albornozius libr. de

contra tit. 6. & tit. 16. quibus tandem subscribit Garcia in 1. libr. de contract. capit. 24. pag. 703.

Distinctio casuum.

¶ Igitur in questione tam perplexa, ne confusio pariat obscuritatem placet casus quos interdum sub hac questione contentos confundunt aliqui doctores segregare separatim ad singulos per singulas distinctasque conclusiones respondendo: quia alius casus est mutuare cum obligatione, ut res mutuata red datur in mercibus, alius autem, si mutuetur cum obligatione ut suas operas postea præstet Colonus; alius autem est cum obligatione, ut mutuarius empturus veniat ad officinam mutuantis, vel molendi gratia eius molendum adeat, his præstitutis.

Concl. 1.

¶ Prima suo ordine statuitur conclusio, non est usura tempore caritatis annonæ triticum æstimatum pretio, quo tunc venditur mutua re cum pacto, ut tempore solutionis reddatur triticum pretio quo tunc valebit, hæc autem conclusio est Nauarri in sum. cap. 17. n. 25. cuius rationem esse ait, quia in effectu non est mutuum, sed est vendere triticum, & dilationem solutionis concedere, iuxta omnium mentem in dicto cap. in ciuitate de vsur. est D. Antonini parte. 2. cap. 7. 6. 13. nisi prohibita esset huiusmodi tritici anticipata emptio si ut est prohibita per leges Castellæ tritici anticipata emptio ad reuendendum, & etiam pro sua domo nisi pretio, quo viginti dies ante viginti post factum diem sanctæ Mariæ Septembris valebit in metropoli leco ubi emit. l. 13. & l. 14. legum Madritij, anno 1528.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio, si is, à quo mutuo petuntur pecuniæ, eas pecunias dare renuit: nisi sub conditione, ut sibi reddantur in mercibus, non propterea usurarius est, aut illicitè agit. Hæc conclusio est Adriani, & Albornozij locis citatis, quibus suffragatur Garcia loco allegato, quæ ut absit à suspitione usuræ, intelligenda est esse vera cum his duabus limitationibus, scilicet, primo quod absit intentio mutuandi, sed potius intentio adfit emendi merces, sicque petenti illas pecunias mutuo explicetur in scandalo agitas putet se ratione mutui quod petit tali opprimi, obligatione reddendi pecuniam mutuam in mercibus; secundo cum limitatione ut recipiens pecunias sic huiusmodi conditionis persona sit quæ eas merces paratas habet, & venales volentibus eas emere. Nam si huiusmodi mercibus sic venalibus careret, contractus emptionis fictum iniret potius, quàm verum quippe qui tunc in contractum mutui cum

obligatione imposita mutuatio cum expensis suis emendi merces, quibus cum pro pecunia sibi mutuata satisfaceret mutuanti resolveretur. Sicque limitata conclusio hæc consentanea rationi magis videtur ac proinde probatur, quia hæc forma contractus reducitur ad quendam contractum emptionis anticipata solutione factum, qui non est illicitus quia in emptione consueuerunt pecuniæ anticipatæ dari.

¶ Secundo patet, quia in contractibus, verum iudicium de eorum iustitia sumatur, & ut quales sint iudicentur, non est eorum nomen, quæ illis interdum ex errore imponuntur habenda ratio, sed ad naturam eorum conspiciendam mentis coniiciendus est oculus. Cum igitur contractus hic (quidquid eius nomen sonet) proprietatem emptionis anticipata pecunia factæ, & eius naturam exprimat: sit sanè ut contractus emptionis anticipata pecunia factæ sit, ac subinde licitus.

¶ Neque enim obstat, quod eam pecuniâ recipiens, eam mutuo petijt volens eam nomine mutui, & non titulo emptionis à principio recipere: quia non ideo eius anticipata datio & receptio erit mutuum: sed potius erit anticipata solutione emptio mercium. Inest etenim ius, & libertas unicuique suam alteri pecuniam dandi, vel titulo mutui, vel titulo pretij anticipati emptionis mercium, neque hoc iure priuatur, aut facultate: eod quod indigens pecunia eam petat sibi mutuari, vnde eo ipso quod dans pecuniam petenti, mutuum illam pecuniam ea conditione, & non alia vult illi anticipatè numerare, ut restituat sibi in mercibus, satis indicat non via mutui, sed anticipati pretij emptionis mercis illam relinquere, quare si eam recipiens cum hac conditione eam acceptat: non est cur conqueratur se ratione mutui se illa conditione grauari. Nam, & si quatenus datur pecunia anticipata videatur pecunia mutuari tacitè: non tamen hoc obstat, quia non mutuum intenditur, sed contractus emptionis mercium futuro tempore tradendarum.

¶ Tertia conclusio, qui petenti à se mutuo pecuniam, ratione mutui non vult illi illam dare, sed ut pretium eo pacto, ut eam accipiens in suo prædio labore illo pretio locando operas, non videtur quicquam illicitum agere. Secus est, si rationi mutui recipientem mutuum, ut in suo prædio laboraret, mutuans vellet obligare. Hæc autem conclusio est Adriani, Albornozij, & eorum sectatoris. Garcia locis ubi supra, quæ ut tuta sit eisdem duabus limitatio-

Ratio. 1.

2.

Respondeatur obiectioni.

Concl. 3.

nibus

nibus quibus & Secunda conclusio fuit moderata venit moderanda, scilicet, vt absit primo intentio mutuandi, & sola sit intentio anticipata pecunia, illius accipientis pecuniam conducere operas pro suo colendo, postea prædium, secundum fictum sit conductionis operarum contractus, & ideo resoluatur in mutuum cum obligatione onerosa, necesse est quod receptor seu datarius talis pecuniæ talis sit qui solitus sit locare alijs suas operas, & ad hoc sit paratus: & licet hæc conclusio absolute sumpta sit contra Sotum, vbi supra: ramen: sic modificata non respueretur à Soto. Quæ quidem eisdem rationibus, quibus secunda suffulta est, manet probata: quoad eius primam partem, quia locationis est contractus anticipata pecunia, si eius natura potius quam superficies intro inspiciatur. Quoad secundam partem, scilicet, quod ratione mutui id non liceat est omnium, & Panor. cap. si. de vsuris, est Nauarri in sum. cap. 17. num. 220. & probatur, quia ratione mutui obligationem æstimabilem pretio colendi agrum mutuatario imponit, quam obrem secundum Caiet. verbo vsura casu. 8. tenetur eum ab hac obligatione liberare, & pro illa iudicio boni viri satisfacere, quam satisfactionem cum alias pretium iustum culturæ prædij mercenario soluerit, qui fuit mutuatarius, tribuendam esse pauperibus Siluester verbo vsura. 1. q. 7. ait, quia iam mercenarius, qui mutuatarius fuit pro labore suum iustum pretium (vt supponimus) reportauit: hæc est contra Mercatum de contract. cap. 7. de vsura palliata.

Concl. 4.

Quarta conclusio rationi mutui astringere mutuatarium vt demutuantis apotheca merces emat, vel in eius furno panes coquat, aut in eius molendino molat, vsuram manifestam implicat etiam si quis sic mutuaret, scilicet, donec mutuatarius in suo molendino molat. Hæc autem conclusio est communis opinio (vt ait Siluester verbo vsura. 1. q. 7.) est Veruec. Lau. de rid. Roden. Io. de Lig. Io. Cal. ca. fin. eo. tit. Panormit. in dict. cap. fin. quam sequitur etiam summa Pis. & Archi. & est de mente S. Thomæ. & est eadē ratio de eo, qui ideo mercenario venderet merces ad creditum, vt mercenarius in suo fundo laboraret, quamuis conductu iusto pretio. Hæc conclusio est Siluestri vbi supra: est tamen contra supplementum, & summam Angelicam, & Roselam, & probatur, quia mutuans recipit vltra mutuū commoditatem, seu vtilitatem concurrenti ad suum molendinum, vel officinam, & obligationem ad hoc, quæ mensurabilis est pre-

tio: ergo id facti non vacat vsura, & intelligitur hæc conclusio esse vera vniuersaliter contra exceptionem Siluestri verbo vsura. 1. q. 8. dicentis, quod non est vsura mutuare colono etiam de nouo conducendo pecuniam vt colat agrum, quando mutuatario ad solum vitandum damnum emergens sine culpa mutuantis ex defectu culturæ: sed secus sentire videtur, si mutualetur colono gratia lucri captandi: sed dico quia vitare damnum in hoc casu, virtualiter lucrari est, quia id quasi lucrum reputamus, quod alia amittere debeamus, quia refarcio iacturæ futura in lucrum videtur cedere, & quia talis obligatio colendi agrum istius mutuantis potius quam alterius onerosa est mutuatario: quia priuatur ratione mutui libertate suas operas locandi alijs amicis, vel bene sibi affectis suis operis ad culturam indigentibus, & quia obligatio hæc civilis est, ac proinde estimabilis pretio, ideo hanc exceptionem sit vestri, tãquã parã tãtã respuo, quia sua ratio qua ibi vsur. 1. q. 15. eã securã nõ reddidit, quia in casu quo, quis mutuat. 10. aureos, quos videt apud se perituros licet vitet damnum, tamen id fit sine damno mutuatarij (vt supponimus) & sine aliqua alia onerosa civili obligatione extrinseca contractui qui sit mutui, imposita mutuatario quod non contingit in præsentis casu, ideo non est par ratio, liceret autem, si non via mutui, vt procedit ista. 4. conclusio, sed tamquam anticipatum pretium locationis operarum (vt. 3. conclusio, procedit pecuniam anticipatam vellet dare, & non aliter.

Ratio.

Concl. 5.

¶ Quinta conclusio ab vsuræ labe libera non est, qui pecuniam argenteam mutuat, vt aurea ei soluat: secus esset si via venditionis & emptionis vel permutationis conueniretur, vt pro pecunia argentea redderetur aurea, hæc autem conclusio est Hosti. in summa de vsur. §. an aliquo sub finem. est Nauarri in summa cap. 17. num. 226. probatur autem prima pars, quia ratione mutui principaliter, & immediate non licet aliquod lucrum vel le captare, aut aliqua obligatione onerosa, & civili mutuatarium velle grauare, sicut fit mutuo pecuniam argenteam, vt pro ea reddatur aurea. ¶ Secunda autem pars probatur, quia auctore Caietano in summa verbo vsura. no. sabili. 2. casu. 3. bene potest quis vendendo, vel permutando pecuniam argenteam pro aurea, vel auream pro argentea aliquod lucrum moderatum accipere, quia non ex mutuo, sed ex emptione, vel venditione, vel per mutatione accipitur, sicut etiam ex nego-

Primapars probatur.

2. Prob.

nego-

commodatione pecuniæ, vt pignori detur, vel ad ostentationem diuitiarum quò quis negotiator fidem, & æstimationem sibi pareret, vel ob aliud finem, quia ad huiusmodi fines iuxta. l. 3. §. fi. & l. seq. ff. commod. & trad. pecunia commodari potest, & lucrum potest reportari iuxta mentem Scot. in quart. distin. 15. nam pecuniam sic commodare non est eam mutuare: quia mutuata proprie pecunia etiã in casu fortuito in periculũ transit mutuatarij: sed pecunia sic commodata manet, quò ad periculũ apud accommodantẽ, nisi dolo, vel lata culpa, vel leui cõmodatarij pereat.

Ad 1. arg.

¶ Iam superest ad argumenta in principio istius specialis quæstionis obiecta respondere. Igitur ad. 1. concessio antecedenti, scilicet, quod casus antecedentis vsuram continet: quia tunc contractui mutui adiungitur obligatio ad eundi suum molendinum, vel officinam causa emendi, vel molendi, quæ quidem obligatio mutuo extrinseca est: ideo adiuncta mutuacioni vsuram inducit, distinguitur consequens, si ratione mutui, scilicet, quia mutuatur verè, & mutuare principaliter intendit, velit mutuum sibi in mercibus, & operis diurnis reddi, vt præterit argumentũ vsura planè esset, si autè (quidquid sit de vocabulis) solũ dans pecuniam merces futuras, vel operas diurnas emere intederet, vel cõducere illis anticipato pretio, & non mutuare, hocq; petenti antea mutuũ significaret, vt sic acceptaret, sanè tunc, quia contractus non est mutui: sed emptionis mercium, & conductionis operum anticipato pretio cum limitatione supra dicta initus à culpa abesset.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum negatur minor, quæ sub sumenda erat, scilicet, quod hoc sit mutuum, sed est contractus emptionis mercium, vel locationis operum anticipato pretio, vnde hac ratione benè potest quis numerare statim alteri pecuniam suam, vt eã rependat via emptionis in mercibus, vel via locationis in cultura agrorum: quia in emptione dantur pecuniæ pro mercibus, & in cõductione, & locatione operarum dantur vt merces pro labore.

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum respondetur quod in casu, quo ea conditione recipiẽs pecuniam pro mercibus, mercibus caret, vel eã recipiẽs pro cultura agrorũ, huius officij ignarus est: cõtractus emptionis, vel locationis confictus esse cõuincitur: quare tunc licitus nõ est, quia ad contractum mutui reducitur.

Ad 4. arg.

¶ Ad quartũ argumentum cõceditur antecedens. scilicet, quod non licet mutuare triticũ, vt

in fine anni in pecunijs restituatur, quia cõtractus hic æquiualeat contractui vèditionis tritici ad creditũ pretiũ, quo circa illicitum profusus est aliud exigere pretium, quàm valet de presenti triticũ, cum ab emptore recipitur, nisi admiscendo contractũ fortium, scilicet, æquali dubio se exponendo circa valorem maiore, vel minorem tritici, quẽ obtinebit tẽpore solutionis pretij, id est, dum æqualiter dubitare tur, an iste valor futurus, aut maior, aut minor æquẽ futurus esset quàm valor tempore traditionis tritici nunc in præfenti valet, vel nisi triticum illud erat feruaturus ad tempus maioris pretij, & ad instantiã illud mutuatum petentis sic petenti de hoc lucro cessante admonito illud mutaret, vel nisi vt ait Nauarrus in sum. ca. 17. nu. 225. (vt meminimus supra) tẽpore caritatis annonæ triticum æstimatũ pretio, quo tunc vèditur mutuaretur cum pacto, vt sic istud æstimatũ pretium post soluat, vel tẽpore solutionis reddatur triticum pretio quo tunc valebit, quia in effectu est vendere triticum, & dilationem solutionis concedere iuxta omnium mentes in dicto cap. in ciuitate de vsur. At negatur consequentia quod perinde licitum non sit pecunias anticipatas non vt merum mutuũ: sed vt pretium, vt in mercibus, vel operis cõductitijs soluantur, antequam ferre, & sic manent diluta argumenta ad principalem quæstionẽ pertinentia. f. 1. & 2. & eius cõfirmatio, quæ de emptione mercium, & locatione operum anticipata solutione loquuntur, quibus cõtractibus cõstat non esse extrinsecam obligationem soluendi operas, & merces, sicut constat esse extrinsecã obligationem molendi in molendino mutuantis ipsi contractui mutuacionis: quapropter nihil mirum si dare pecuniam vt in mercibus, vel laboribus diurnis soluat, vsura careat: & dare eam mutuo, vt mutuarius in molendino mutuat, molat, vsura non careat.

Solutio
alior. arg.

C A P V T. XXXX. An anticipatè emens possit emere merces infimo pretio, quo tempore traditionis valebunt late disputatur: & respondetur per sex conclusiones: soluuntur argumenta per distinctionem, præsertim venditionis perfectæ, & imperfectæ: subnotantur duo asserta Albornozij.

Q Voniã quæstio de emptione ob anticipatam solutionẽ minoris celebrata, singulares difficultates subse cõtinebat, quibus vnã tantum quæstione facere satis, tũ sine cõsultione

fiore, tum sine prolixitate nequirimus, eam questionem subscauimus, in quasdam alias specialiores questiones ei veluti sub alternas iuxta serie argumentorum a principio propositorum: iam igitur iuxta hunc ordinem quaestio hac alia sequitur; quae correspondet tertio, & quarto, & quinto argumento in principio capituli adductis, ea nempe est, an ratione anticipatae solutionis, vel anticipatae soluendo merces, liceat eas minoris, id est, infimo pretio, quo tempore traditionis earum valebunt emere, at quia pro parte negatiua iam argumeta praedicta. 3. & 4. & 5. attulimus, superest (vt quae ratio hac vtrinque controuertatur) pro parte quoque affirmatiua haec argumeta subiiciam.

Argum. 1.

¶ Primo arguitur sic vendere, & emere de presenti infimo pretio iniustum non est, cum infimum pretium iustum quoque sit: ergo obligare venditorē vt quia anticipata sibi soluitur, infimo pretio vendat, a culpa abesse videtur, non enim obligatur ad illicitum.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur, concedere solutionem rei venditae, neque eam statim exposcere, reducit etiam ad mutuum sicut emere anticipata pecunia vbi est mutuum implicitum: sed vendere ad creditum merces concedendo, & expectando solutionem pretio supremo non datur culpa, non obstante hoc mutuo pretij implicito, ergo neque culpandus est ille contractus, vbi quis anticipata pecunia emens pretio infimo emit merces quae alias maximo pretio tempore traditionis earum venderentur.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur, & primum argumentum confirmatur, quia illud genus venditionis in quo reaherit in presenti rei venalis qua eius pretij sit traditio, exemplar est rectum, per quod reaherit contractus, scilicet, vendendi ad creditum, & anticipata solutione emens regulam quae ad suam iustitiam veniunt: sed contractus venditionis ad numeratum, & statim tradita re factus etiam infimo pretio inuento de presenti, vt iustus ab omnibus approbatur: ergo etiam contractus emptionis ad anticipata solutionem & infimo pretio celebratus non est reprobatus.

¶ Quatuor argumenta haec speciale difficultatem tangant, scilicet, an emptio anticipata solutione, & infimo pretio facta sit licita: tamen ad ea sperantes responsuri conclusiones etiam quibus ad quaestionem generaliter posita qua quaeritur vtrum ratione anticipata solutionis liceat minoris emere, respondeamus praemittimus: ne quid hic praetermittatur quod merito desideretur.

Concl. 1.

¶ Si igitur prima conclusio, vt a facillimis exordiamur si quis emit villas infimo pre-

tio, eo quod pecuniam ante soluit manifeste vsura committitur haec est D. Thomae 2. 2. q. 78. ar. 2. ad. 7. & est receptissima, & patet ex eius ratione, quia ista anticipata solutio pecuniae habet rationem mutui, vnde quae quid propter huiusmodi anticipatam solutionem minus iusto pretio soluitur, quasi pretium mutui retinetur ab emptore: ergo sic minoris iusto emendo committitur vsura. ¶ Hinc fit, vt magnates vsurae labem contrahant, dum anticipata soluentes pretium colonos suis colonis, agris minoris iusto conducunt.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio, si ex emptione qua quis emit anticipata solutione sibi emergit damnum, aut cessat lucrum, & ad instantiam venditoris, sic emit venditor de hoc damno, aut lucro cessante admonito licite, potest tanto minoris comparare sibi merces, quantum damnum hoc, vel lucrum cessans merito esset estimandum. Haec conclusio patet, quia licet sit indemnem se seruare, vt si aliquis alias sua pecunia ruituram reparaturus domum, aut negotiaturus, & questum facturus eam ad pretium venditoris in pretium futurarum mercium erogaret.

Conclus. 3.

¶ Tertia conclusio, si is cui opus est, aut eius interest, etiam anticipata solutione emere merces licite cessatis, aut damni emergentis recompensam exigit, eo quod anticipatae soluit merces vsurarius esse conuincitur. Haec conclusio, quae est Garciae vbi supra inde patet: quia in hoc casu venditor quatenus accipit solutionem anticipatam, non praestat causam: vt emptor anticipata solutione emit ac per consequens sine qua causam damni, aut lucri cessantis de causati dedisse videtur.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio, emptione perfecta, qua dispendium rei emptor, & eius ius statim transit in emptorem, bene potest fieri anticipata solutione infimo pretio emens licite, etiam si pretio supremo emens alias re ab emptore sit statim tradenda. Haec autem conclusio intelligitur esse vera loquendo de perfecta emptione anticipata solutione facta, vt ipsa met conclusio se exprimit & intelligitur (si fallor) vera in casu quo, verbi gratia, fundus, vel ager cuius pretium infimum nunc est centum aurei, & medium est centum & quinque, supremum autem centum & decem, ematur anticipata pecunia tradendus in fine anni, & ematur emptione perfecta, ita quod statim soluta anticipata pecunia emptor dominus eius fiat: tunc infimum si anticipata pecunia emens poterit licite infimo pretio, id est, centum aureis emere, licet alias fundus hic (si statim tradere tur emptori

Probatio.

tori pretio) supremo hoc est centum, & decē aureis venderetur, hæc autem conclusio patet quia utrunque pretium tam infimū, quam supremū est iustum, & intra limites iusti pretij continetur: ergo si emptio cū traditione presentia rei emptæ facta ad numeratū tali pretio infimo celebrata iusta est, erit quoque iusta emptio perfecta anticipata solutione, facta etiam in infimo pretio fuerit iusta. Nam & si in hoc casu solvatur pretium pro re minus, quam alias pro ea de facto solueretur: nō tamen solvitur pro ea minus, quam de iure pro ea posset erogari. Corollarie hinc sequitur hæc non stram tertiam conclusionem locum non habere in emptione mercium, quarum pretium quia taxatum est per rem publicam in diuisibilibus deest carens gradibus infimi, medij, & supremi pretij, quia tunc anticipata solutione emens hæc merces minoris, quam prescribit earum taxa eas emere non potest.

Concl. 7.

¶ Quinta conclusio, quando quis emendo anticipata solutione imperfecta emptione, id est, nūc promissa fieri in futuro, & in futuro celebranda, emeret merces in infimo pretio, quo tunc tēpore perficiendæ emptionis futuro valerent usurarius cōtractus certe esset. Conclusio autē hæc hac ratione claret, nā cū anticipata pecuniæ solutione erogare nihil aliud sit, quam eam pecuniā vsq; ad tempus venditionis perficiendæ mutare, iā hoc esset ratione istius mutui costringere venditorē ad res suas distrahendū minori pretio quā vellet & posset alias vendere, quia posset alias eas vendere pretio supremo.

Concl. 6.

¶ Sexta conclusio, licet (ut dictū est supra) res futura vendita secundū valorem quem habitura est ipsius traditionis tēpore, vendi possit pretio antea arbitrio boni viri taxato, cum æquali utriusq; contrahentis periculo, si quis tamen emptor quia solutione ante erogat, ut liori pretio emeret, ea contendat, quā merito æqualis periculi contrahentiu habita ratione esset taxandū, ab usura nota liber nō esset. Hæc autē conclusio hac ratione patescit, tum quia sic uterq; contrahentiu æquali periculo non subijceretur, tū quia sic etiā ratione mutui in anticipata solutione impliciti contenti licet sibi pararet.

¶ At iam nūc ad dissoluenda argumenta in cōtra adducta accedamus, & a solutione eorū que pro parte affirmatiua assāt, exordiamur.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primū igitur argumentum respondetur licet emere & vendere pretio infimo licitum sit, tamen causa obligandi venditorē ut sic infimo pretio vendat eum utriusq; pecu-

nias dare prorsus illicitum est. Sicut te in meo molédino molere res est que culpa caret, tamē quod ratione mutui ad id te obligem res est, quæ vsuræ culpa non vacat, quia priuatur ratione mutui mutuatarius libertate, qua antea potiebatur, vbi sibi liberet molendi, sic neq; michi licitum est, ratione mutui præclusi in anticipata, quam soluo solutione priuare te facultate qua gaudes vendendi etiam pretio, medio, & supremo, te costringendo, ut in posterum vendas pretio infimo. Nam hoc non est de presentī perfecta emptione in infimo pretio emere, sed ratione mutui, cui æquiualeat anticipata solutio, quam tibi tribuo, obligare te quadam emptione imperfecta, ut in futuro certo tempore rem tuam infimo pretio quo tunc valebit, mihi vendas quod sapit manifestam vsuram.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum responderetur, utrumque contractum longe inter se differre, non enim de utroque par est ratio: quia mutuum inclusum in pretij concrediti expectata solutione: quando ad creditum venditur est ipsius venditionis pars, quippe quod illius sit pactum, quod circa ipsius venditionis, cui adiungitur velut pars sequitur naturam, conditionem, & legem eius quæ talis est, ut possit fieri pretio supremo iuste. Licet etiā pretio infimo posset sic contrahi. At verò mutuum in anticipata solutione pretij implicitū cum sit aliquid veluti per se sumptum, quippe quod venditionis, & emptionis postea celebranda (cum eā antestet, & veluti pignus, & præambulum ad eam ordinetur) pars non est, sed quid extrinsecum ab illo tempore antecedens illi si hac ratione aliquid lucri captaretur: nō alia ratione reciperetur, quā mutui ratione, & culpa nō abest, unde lōge etiā inter est inter emptionē anticipatā iā conclusam, & consummatam, quantum ad translationem dominij, & periculi, in emptorem, licet res sic emptæ anticipata solutione in futuro sit tradenda, & inter emptionem imperfectam, per quā conuenit de presentī inter partes de postea contrahenda perfecta venditione, quia in iam perfecta venditione licet mutuum in anticipata solutione inclusum, occasio sit vendendi pretio infimo, & tali pretio emendi, tamē principalis causa huius ipsamet est natura venditionis, cui annectitur pactum de anticipanda solutione ut pars eius. Nam natura venditionis exposcit, ut etiam pretio infimo fieri possit. At in emptione imperfecta, quia mutuum implicitum in anticipata ibi interueniente solutione non est perfecta venditionis actua-

Venditio imperfecta & perfecta

lis pars, eò quòd talis venditio actu non sit, sed in futuro sit complèda: & perficienda, sed est tantum via ad illam: sequitur, quòd solù sit mutuum: ac subia de quòd illicitum sit tunc vt infimo pretio res postea vendatur conuenire: quia tunc ratione istius mutui anticipatæ solutionis videtur rem minoris emere, quam posset eam venditor alias tunc in futuro vendere.

Ad confir.

¶ Insuper ad confirmationem idem dicendum apparet, conceditur namque antecedens, quod contractus venditionis ad numeratum, & tradita re maximo pretio initus sit licitus, imò & emptio perfecta infimo pretio anticipata solutione celebra iusta iudicatur, quia ipsa anticipata solutio pars actualis eius est: sed negatur consequentia. Quatenus id esse licitum contrahenti emptione imperfecta, & solutione anticipata, scilicet, emere infimo pretio contendit.

Ad argu. obiecta in capit. ad. 1.

¶ Cæterum nunc ad argumenta obiecta in cap. pro parte negatiua dissoluenda accedentes ad primum, quod illic est tertium in ordine dicimus distinguendo minorem, quæ assumit in emptione anticipata solutione facta mutuum ibi implicitum, id est, anticipatum pretium in causa esse eas merces minori, id est, infimo pretio emendi, quæ alias summo pretio tempore traditionis venderentur: quia si loquamur de emptione perfecta in qua infimo pretio sic emere conceditur: quia anticipata solutio est eius pars sequens eius naturæ: tunc nõ est respiciendus ad pretium infimũ tempore traditionis futurum, sed ad pretium infimũ currens tempore, quo anticipata solutio perficitur emptio: quia cum tunc rei emptæ transfertur dominium pretio iusto tunc currenti emi sic potest: at cum pretium infimũ tunc currens iustum sit fit sanè, vt infimo isto pretio sic emi possit, quare negatur minor in isto sensu, quatenus assumit quod mutuum ibi implicitum, id est, anticipata solutio in causa sit infimo pretio emendi, quia solum (vt prædiximus) est occasio, sed potissima causa emptio est ipsa perfecta, quæ licet etiã infimo pretio fieri potest. At si loquamur de emptione imperfecta, in hoc sensu concedimus maiore. i. quod ipsa anticipata solutio quod est implicitum mutuum in causa sit infimo pretio emendi: quare istum contractum in quinta conclusionè damnauimus. At qui isto modo distinguendum est consequens quia æquiuocum est, nam si intelligatur de emptione perfecta, concedemus illud, si autè intelligatur de emptione imperfecta, in nunc tantum promissum

Emptio perfecta & imperfecta

sa fieri, & conuenta, & in futuro perficienda sic negatur consequens. ¶ Ad secundũ argumentum pro parte negatiua quod in precedenti cap. est quartum ordine, respondemus præmissa distinctione, scilicet, res anticipata solutione emptæ in duplici sunt differentia: quædam solum mutabiles, quippe quæ solo vsu consumuntur, vt triticum, vinum, oleum: quædam autem sunt locabiles, & non mutabiles quippe quæ non ipso vsu consumuntur, cuiusmodi est domus, vinea, vel prædium, & similia, igitur distinguitur antecedens, si res sic emptæ sunt primi generis, id est, solum mutabiles, & non locabiles vt vinum, triticum, oleum, tunc conceditur antecedens quod esset vsura huiusmodi res iam bona fide maximo pretio ad creditum emptas velle emptorem post hoc, quia statim offert pretium infimo pretio soluere: & negatur in hoc sensu consequentia, nam in casu antecedentis sic intellecti recipitur lucrum ratione mutui, id est, solutionis postea oblata quæ distincta est & separata ab emptione iam summo pretio facta, quia iam secuta est post. At verò in casu consequentis lucrum quod reportat emptor emendo anticipata solutione, & emptione perfecta infimo pretio, parat sibi principaliter ex ipsa perfecta emptione quæ ex se infimo etiam pretio iure fieri potest, & non causa mutui includi si in expectatione mercis postea tradenda, & ideo non est eadem ratio de vtroque.

Ad 2. arg.

¶ Secundo iuxta secundum membrum distinctionis sic soluimus argumentum dicentes, quod si res sic emptæ sunt secundi generis, i. locabiles, tunc negatur antecedens, scilicet, quod post tactam emptionem vineæ, vel prædij alto pretio non possit offerendo solutionem præsentaneam post hoc emptor conuenire, vt quia venditor vineæ, vel prædij empti retinet possessionem ad tempus, iam non supremo pretio conuenio iam à principio, sed infimo imò minori infimo teneatur eam soluere ei emptor: & tanto minori quanto magis locatio eiusdem rei merebatur, siquidem venditori emptorem retentionem vineæ, aut domus tunc pro interesse indulgere ad tempus nihil aliud esset, quam eam venditori locare: quia tunc nõ ratione mutui, sed ratione locationis pretiũ ante conuentum emptor diminueret videtur, quapropter quod in consequenti inferebatur falsum est, scilicet, quod nõ liceat anticipata solutione, & emptione perfecta statim transferenti dominium rei emere infimo pretio, res etiam vsu consumptibiles, & etiam minori pretio quàm infimo res,

Secunda solutio.

*Solutio gar
cia exami
natur.*

res locabiles, & fructiferas: dum earum retentio per tempus aliquod conceditur venditori, quia utrobique non ratione mutui impliciti, sed in primo casu ratione venditionis perfecta, & in secundo casu ratione locationis id diminueret de pretio supremo videtur verum & si cum hac solutione lib. 1. de contractibus cap. 24. fol. 697. Garcia transeat, sed hæc solutio non transit sine difficultate in casu quo anticipato pretio riguroso emit emptor cum pacto ut sibi tradatur post annum res empta, id est, vinea interim fructifera, quia tunc si concedatur pro pretio riguroso à venditore potuisse vendi, postquam emptor in puncto, quo perfecit emptionem (nam de perfecta emptione loquimur) consensit in retentionem vineæ, ut à venditore retineretur per annum nullo pro hoc ab eo expetito interesse, visus est vineam per id anni tempus gratis accommodasse, & non locasse venditori, quare non videtur isto in casu, postea emptor possit convenire, ut quia consenserat antea in illam retentionem annualē, vineæ venditor de pretio illo riguroso antea conueto aliquid remittens pretio infimo, aut mino: i sit contentus, nisi forte negemus quod supposueramus, scilicet, illud pretium rigurosum, tunc fuisse iustum. Non enim videtur fuisse iustum, si Nauarro credamus, qui in summa capit. 23. numero. 84. insinuat iniustum esse, dum ait quod potest emptor licite, minoris emere prædium aliquod, siue vineam cum pacto, ut venditor per aliquod tempus fructus eius percipiat secundum Maior. in. 4. dist. 15. q. 40. art. 7. & iuxta textum cap. cum Ioannes de fide instrum. ergo si potest emptor tunc licite minoris emere id eita licet, quia illud minus pretium iustum est ratione retentionis vineæ, & fructum eius factæ à venditore per annum, si autem istud minus pretium tunc iustum est, illud rigurosum pretium pro quo fuit conuentum à principio, iniustum fuit, ergo ad redimendam suam vexationem, quā passus est emptor: dum vendita est sibi vinea riguroso pretio quo cum pacto annualis retentionis, iuste non poterat sibi vendi, poterit forte anticipatē. i. ante finem anni post conuentionem factam à principio in riguroso pretio, conuenire, ut non illud rigurosum sed infimū, imo minus emptor venditori soluat & multo magis in casu argumenti id licebit, quādo sic bonafide contractum est, quod emptor credidit possessionem vineæ statim sibi consignandam, si postea venditor petat annalem, vel biennealem illius retentionem.

Ad. 3. 418.

¶ Ad tertium argumentum quod in pre-

cedenti cap. est quintum ordine, iam constat quid sit dicendum: quia distinguitur antecedens (sicut supra distinximus) quia in rebus venalibus, locabilibus sic summo pretio emptis locum habere non videtur neque verum antecedens. s. ubi assumitur quod ratione retentionis rei postea concessæ non liceat conuenire, ut minus riguroso pretio ante conueto soluatur: quia illa retentio concessa quædam locatio vineæ est ratione cuius diminui pretium iuste potest, quod antea erat conuentum, sed id antecedens habet, verum in rebus mutabilibus in vino, oleo, tritico, scilicet, quod ratione retentionis harum rerum venditori concessæ præcise, non licet diminuere de pretio ante in conuentione signato: quare negatur consequentia qua infertur quod neque à principio licebit anticipata solutione emere pretio infimo, si loquamur de emptione perfecta propter rationem iam dictam, scilicet. Si autem consequens intelligatur de emptione imperfecta conceditur libenter, quod non licet, quia tum in imperfecta emptione anticipata solutio habet vicem mutui per se sumpti, sed de hoc quia plura diximus piget iam ea pluries inculcare.

¶ Præterea ex omnibus supra dictis conclusio nibus, & argumentorum solutionibus, corollarie colligitur peracutè satis Garcia lib. 1. de contract. ca. 24. pag. 689. subnotasse quædam æquiuoca, vel minus propriè asserta, quæ in quibusdā propositionibus Albornozij loco citato continebatur. Quorum primū est quod sicut in venditione ad creditū implicite mutuatur pretium emptori: sic in emptione anticipata solutione mutuatur res sic empta: quia retentio eius venditori interim conceditur, & non mutuatur inquit, hic pretium cum illud statim anticipatè soluitur. In quo dupliciter Albornozius videtur defecisse. Primò in eo, quod sine distinctione ait rem emptam in anticipata solutione facta emptione mutuari, cum sæpe sic ematur res: quæ propriè mutuari non possunt, ut sunt vinea, domus, vel prædium, licet hæc possint commodato dari. Secundò in eo deficit, scilicet, quod in emptione anticipata solutione facta mutuum se tenere non ex parte præsoluti pretij (ut sentit D. Thomas. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad. 7.) ait, sed tenere se ex parte rei emptæ cuius retentionem emptor venditori concedit sine vlla distinctione asseuerat. Secundum est, quod est analogia, & proportio quædam inter venditionem ad creditum, & inter anticipata solutionem emptionem, quam ait in hoc consistere, quod sicut in venditione ad creditum aliud

Corol.

*Assertio. 2.
Albornozij
subnotatus*

Assertio. 2.

aliud est, quod traditur, & aliud est, quod cō-
ceditur, ita in emptione anticipata solutio-
ne contracta. In quo etiam Albornozius defi-
cit, non enim distinguit, an emptio anticipa-
ta in pretio perfecta, aut imperfecta hanc ana-
logiam cum venditione ad creditum obser-
uet.

Duplex
emptio an-
ticipata,
perfecta,
& non per-
fecta.

¶ Igitur præmissa distinctione, scilicet,
quod duplex est emptio anticipata solutio-
ne facta. Alia perfecta, ut potè quæ rei em-
ptæ periculum, & dominium statim, ut fit in
emptorem transfert. Alia autem est imperfe-
cta quippè quæ non statim tradit pericu-
lum, & dominium in emptorem etiam si ab
venditore præaccipiatur pretium: sed potius
est quædam promissio de contrahenda po-
stèa perfecta emptione, & venditione. Sicut
sponsalia perfectum matrimonium nõ sunt,
sed quædam promissiones, quibus partes se
obligatione quadam astringunt ad perficien-
dum in futurum matrimonium, dicendum
est, quod Albornozij primum assertum, ut
fit verum, intelligendum est de emptione an-
ticipata solutione facta, & quæ est emptio
perfecta, & ubi emuntur res propriè mutuabi-
les, ut vinum, oleum, triticum in hac (in-
quàm) emptione dum differitur traditio mer-
cium harum, mutantur implicite, sicut in
venditione ad creditum perfecta implicite
mutatur pretium à venditore. Si autem lo-
quamur de emptione, qua anticipata solutio-
ne emuntur res: quæ non sunt propriè mu-
tuabiles, quia non ipso usu consumuntur:
sunt tamen accommodabiles, tunc etiam de
perfecta emptione loquendo nonnulla diffe-
rentia est inter venditionem ad creditum, &
inter emptionem anticipata solutione facta,
quia in emptione ad creditum pretium, quia
capax est mutationis propriæ implicite mu-
tuatur. At in emptione anticipata solutione
facta, ubi emuntur vineæ, oliueta, prædia, do-
mus, quia hæ res non sunt capaces mutatio-
nis propriæ, etiam in emptione perfecta non
dicuntur propriè mutuari, sed commoda-
to concedi, dum earum differitur tradi-
tio.

Assertū 2.
eius quo-
modo acci-
piendum.

¶ Porro prædicta omnia vera sunt loquen-
do de emptione perfecta anticipata solutio-
ne facta. Nam si de imperfecta sic facta lo-
quamur. Falsum est etiam secundum asser-
tum Albornozij, scilicet, quod sit analogia
inter venditionem ad creditum & emptio-
nem imperfectam anticipata solutione fa-
ctam, quia sicut in illa venditione concedi-
tur pretium, ita hic in ista emptione concre-
duntur merces venditori, & patet manifestè
quod hæc analogia non sit vera, quia in em-
ptione hac imperfecta, dum mercium emptio
perfecta non fit, merces non sunt emptoris,
quia suo periculo non substant, neque earum
adeptus est proprietatem, ergo nullo modo
potest eas concedere emptor, ut potè non
suas, neque per viam mutui, neque commo-
dati. At verò in venditione perfecta ad credi-
tum cum pretij soluendi venditor adquisiue-
rit ius, potuit illud implicite concedere, &
mutuare. ¶ Colligitur ergo ex prædictis ni-
hil aliud esse in hac imperfecta emptione
præsoluere pecuniam, quàm eam vendito-
ri mutuare, usque ad id temporis, in quo
perficienda est actu emptio, quatenus pe-
cunia sic anticipatè data pretij, vices tunc sub-
eat in toto, vel in parte cum perficietur em-
ptio. Quocirca liquet satis, quod dum Di-
uus Thomas asseruit anticipatas pecunias
ad emendam rem erogare ad mutuum re-
duci non loquutus fuit de emptione iam
perfecta, & consummata: sed de imperfe-
cta, qua solum conuentum est interpar-
tes de emptione perfecta in posterum con-
trahenda.

¶ Ad confirmationem tandem post vlti-
mum argumentum in capitulo præcedenti
obiectam ex autoritate D. Thomæ, dicitur
verba D. Thomæ verissima esse, quæ ibi alle-
gantur, & contra nostras conclusiones non
militare: quia ibi loquitur de pretio minori
iusto, ubi ait usuram committi, si quia antici-
patur solutio, res minoris quàm sit pretium
iustum ematur: at nos dicimus carere usura,
si emptio perfecta anticipata pecunia facta in
fimo pretio fiat, quia infimum pretium intra
limites iusti pretij computatur.

Collectio

Ad confir.

¶ Nota tandem quod hæc omnia quæ de
emptione perfecta, & imperfecta prænotauimus
fundamentum habere videntur in Syl-
uestro verbo usura. 2. quæstione. 11. nam ibi
emptionem, quam nos vocamus perfectam,
vocat ipse absolutam, & quam imperfe-
ctam vocamus, vocat ipse conditionatam.
Imò Caietanus & hanc distinctionem em-
ptionis perfectæ, & imperfectæ anticipa-
ta solutione factæ insinuare videtur, licet ius
obscurius verbis. 2. 2. quæstio. 78. artic. 2. in
fine Commenti, ubi ait anticipatam solutio-
nem dupliciter considerari posse: vno mo-
do, ut pars emptionis, & hoc non contingit,
nisi cum emptio est perfecta taliter, quod li-
cet non tradatur statim res empta: eius tamen
dominiū, & periculum traicitur in emptorē,
& pretij

Nota.

Instruct. Negot.

K

& pretij dominium in venditorem (vt sæpe diximus) alio autem modo sit, considerari posse, sicut actio distincta, & hoc contingit in emptione imperfecta postea perficienda.

CAP. XXXXI. Vbi celebris questio lanarū adhuc presius, quā in nostro Instructorio examinatur, respōdēdo ad de nouo obiecta per Garcia referuntur pericula in præemptione lanarum, & an lanæ aduectæ Flandriæ possint pluri vendi ad creditum, & an emptæ ante biennium maiori pretio reuendi possint ante traditionē earū respondetur ad argumenta Metinæ

Questio. Porro ad materiam hanc de emptione anticipata solutione facta spectare videtur celebris illa, & difficilis quæstio de lanis anticipata solutione pro viliori pretio emptis.

¶ Igitur licet de hac quæstione abundē satis disputantes, nostram sententiā protulerimus: tamen vt ordo procedendi hic seruetur, ne aliquid hic attinens ad materiam venditionis, & emptionis desideraretur, tum vt nobis obiectionibus nunc denuo nobis innotescantibus à Garcia in suo lib. 1. de contractibus, cap. 24. pag. 715. oppositis responderemus, operæ pretium eius iterum hic meminisse duximus.

Variat doctores. ¶ Igitur quamuis in hac quæstione in tomo. 1. & part. 2. cap. 65. nostri Instructorii Cōscientiæ partem tenere negatiuam, Nauarrū in Sum. cap. 23. num. 82. Metinam Complutensem de rebus restituendis, circa causam sextam, & Metinam Salmanticensem in sua Instructio. §. 23. de vsuris, fol. 134. pag. 2. palam dixerimus: nunc superaddimus doctorem Sarauiam lib. de instructioe mercatorū fol. 39. supradictis adhærescere. Contrariam autem, id est, affirmatiuam partem, secutus est Victoria, imò aiunt Burgenses non solum à Victoria, sed etiam à doctoribus Parisiensibus, quos cōsuluere hanc accepisse partem affirmatiuam. Subscripsit ei Sotus lib. de iustit. & iur. q. 4. art. 1. ad 4. & tandem Corduba tra. statu de casibus conscientiæ. q. 85. ei accessit, quā potissimis rationibus, & probationibus muniuit, post omnes hos Garcia in lib. 1. de contract. loco supra allegato, vbi rationes pro parte affirmatiua excogitatas à Corduba eneuare conatur negatiuā conformiorē esse rationi, & magis esse probabilem ait.

Argum. 1. ¶ At primò eliciendæ veritatis causa arguitur pro parte negatiua argumento, quo eam ibi probat Garcia, scilicet, quia rei venalis illud est pretium iustum, quod tempore perficiendæ venditionis communiter currit: perficitur autem tunc venditio, quando res emptori traditur. Igitur pretium lanarum anticipatè emptarum illud erit iustum, quod tempore receptionis earum valebunt, non autē erit iustum illud, quo ante traditionem earū vilioris emuntur.

¶ Secundò arguitur clarius argumento Metinæ Salmanticensis loco citato, quia emere anticipata solutione lanas decem argenteis pro singulis earum ponderibus recipiendis tempore, quo solent constare duodecim, perinde est, ac si quis mense Ianuarij mutua retio. argenteos, vt mense Maij pro eisdem reciperet. 12. sed hoc est euidentissima vsura, ergo contractus lanarum, vsura non caret.

¶ Et confirmatur confirmatione eiusdem Metinæ, quia si in emptione anticipata lanarum hic iustificatur contractus: nullatenus in alijs mercimonijs grossis, cuiusmodi sunt alia mercimonia, quæ in magna copia præemi solent, quod prorsus est absurdum concessu.

¶ Tertiò arguitur, quia hæc copia lanarum nō emitur anticipata pecunia, quatenus sunt in potentia lanæ istæ, aut quatenus in eo imperfecto statu sunt, quæ solent habere fruges ante maturitatē, quod ex eo satis liquet, quia præemptores earum, earū non subeunt periculum, sicut contingit frugum periculū subire emptores, cum eas præemunt, vt sunt in potentia, sed præemuntur lanæ, secundū eū statū cōsideratæ, in quo tempore receptionis earū erūt, ergo secundū pretiū quod tempore receptionis & traditionis earum obtinebunt, emendæ sunt anticipata pecunia, & nō viliori anticipato.

¶ Quartò arguitur, quia licet (vt benè probant Sotus & Corduba) istæ lanarum merces commodè emi non possint, nisi anticipata solutione: tamen hoc non obstante, sicut vsu euenit in rebus alijs anticipatè emptis potest taxa pretij in futurum decernenda ad tēpus receptionis lanarum reseruari, ergo quia commodè emi non possint, nisi anticipata pecunia, nō ideo pretio minori anticipato, quā valeant tempore receptionis emi licitè possunt.

¶ Quintò arguitur, quia si liceret minoris lanas anticipata pecunia emere, id idē esset, scilicet, quia istæ lanarum merces vltro offeruntur venales à pastoribus rogantibus, vt emptores eas, sic anticipata pecunia præemant. Et merces vltro nō vilescunt, sed ista causa cum non verè persistat, cum communiter etiam accidat emptores lanarum è

Argum. 2.

Confirm.

Argum. 3.

Argum. 4.

Argum. 5.

con-

contrariò rogantes (quia id ex re sua est) præuenire pastores, vt sic anticipatè vendant, sequitur hac ratione allegata à Victoria, & ab alijs, scilicet ratione vltionæ oblationis lanarum, minoris non licere eas præmere, quia fundantur in falsa causa, id est, non subsistente realiter.

¶ Igitur post tot argumenta difficilem esse quæstionem præarguentia, iam si nostram super hac quæstione sententiam exquirat lector, per hanc conclusionem ducimus respondendum. ¶ Conclusio autem sit talis, licet nõ sit vsquequaque certum, tamen probabiliter dicitur, quod licitum est emere lanas in magna copia anticipataque solutione ad transuehendas eas in Flandriam, vel extra Hispaniam regnum minori aliquantulo pretio, quam de facto valent tempore traditionis: dum modo non imponant emptores alia grauamina executioni mandanda, scilicet, quod etiam si præimpotentia ex casu contingenti aliquo orta non tradiderint tot conuentione firmata lanarum pondera, pastores ipsi teneantur empta si fuerint aliunde ab emptoribus maiori pretio, quam sit conuentum, excessum hunc pretij emptoribus soluere: nam tunc hac adiecta moderatione tolerabilior fit hæc conclusio, quæ vt probabilis hic defenditur, cū sentiamus oppositam, scilicet Nauarri & vtriusque Metinæ, & Garcia, & Sarauizæ esse tutiorem, ac proinde iuxta illam consulere debere Theologum ante factum (vt fertur docuisse Magister Frater Ioannes à Peña cathedraticus olim Salmanticensis.) Hæc autem conclusio, antequam probetur exemplificatur, secundum

Exemplificatur. Concl.

Cordubam, Sotum, Victoriam, & alios viros doctos, quos affirmat Metina in sua Instructione eam defendere, Verbi gratia, si tempore traditionis, & receptionis lanarum valiturae sunt ipsæ lanæ. 12. argenteis, si anticipata solutione per sex menses ante emanantur, vel tempore quo in Hispania solet anticipari solutio, hoc est tempore Sancti Michaelis, vel tempore carnis priuij, & pro eis soluantur. 10. argentei licitum (inquam est.) Iam ergo hæc rationibus apparet esse probabilis.

¶ Primò probatur, quia si ista merces lanarum non sic ab omnibus emptoribus communiter anticipata pecunia in magna copia emrentur antè earum traditionem, profectò cū accederet tempus traditionis, non plus valerent, quam pretium anticipatè solutum, id est non plusquam. 10. Et ratio est plana, quia si lanæ non essent pecunia anticipata emptæ in magna copia, tunc tempore traditionis magna

Instruct. Negot.

copia, tunc tempore traditionis magna superpeteret pastoribus, copia lanarum vendenda sed magna copia, & exuberantia mercium pressens facit eas decrescere in pretio: ergo iuste tunc tempore traditionis minus valerent, quia ratione copiarum in valore descenderent.

¶ Quod si quis hanc rationem velit redarguere, sic dicendo in contra, scilicet, quod copia lanæ, quæ tempore traditionis non erat antea vendita magis tempore traditionis inuenitur valere: ergo idem censendum est de omni copia lanæ, scilicet, quod si ante non esset vendita, pretio maiori tunc valeret, quia responderi potest, quod si lana restans, & non anticipatè vendita tempore traditionis magis valet, est quia maior copia est anticipatè vendita, quia si omnis lana restaret vendenda præ tanta copia vilesceret.

¶ Secundò probatur speciali ratione conuenienti huic lanarum commercio, quia merces, quæ tempore traditionis earum communiter minus vtilis sunt emptoribus, minus etiam tunc valere solent: sed merces lanarum tunc tempore traditionis minus vtilis essent emptoribus, nisi eas ante anticipata pecunia emissent. Siquidem, si eas non præmissent, commodo tempore post traditionem in Flandriam, vel alias extra regnum causa questus transmittere nauigijs impedirentur, quia si non præmissent, cum tunc in eis emendis præoccupandi essent: simul, & semel in cura adhibenda vt purgentur, lauentur, beneficietur, in saccis reponantur (quæ omnia præuenire necesse est, vt lanæ possint transehi in nauibus in Italiam, vt lucro ementibus possint sic esse) tunc nequaquam possent occupari: ergo possunt eas aliquantulo minori pretio præmere. Quia hac ratione alias tempore traditionis sic pro tunc emptæ, quia minus vtilis communiter essent, minus communiter valerent, quam facta præemptione earum valent. Neq; hanc secundam probationem, neque primam Garcia, etsi cõtendat neruos sufficienter impugnat, aut soluit, quia efficaces rationes sunt, si vera est in qua fundantur realitio.

¶ Tertio probatur, quia licet minoris emere debita litigiosa, & periculosa, quia eò quod periculis subiecta sunt ementi, & succipienti eorum periculum minus valent: si aut etiam, licet minoris emere fructus terræ antequam peruenerint ad maturitatem, quia periculis substant: quæ subiturus est præemptor eorum; sed harum lanarum præemptores (si verum est quod loco citato refert

Respondetur redargutioni.

Probat. 2.

Probat. 2.

Pericula in
præemptio
ne lanarū.

Cordubæ) in earum præemptione varia subeunt pericula: Tum, quia pastores quatenus maiorem copiam pecuniæ sibi præaccipiant, plura pondera lanarum spondent, quàm sint postea soluendo, tum, quia cum tot pondera postea soluendo non sint, pecuniam præacceptam postea morose, aut difficulter solvunt, aut nusquam. Tum, quia grassari potest morbus, & mors in gregem ouium, quo casu, qui præemit iacturam patitur, nam eam patiendi sic præemendo se subdit forti. Tum, quia pastores cum iam solutionem præacceperint, lanam sordidam, sudoreque infectam rependunt, quod quidem in emptorem detrimentum vertitur; quam fraudem nequaquam aduersus emptores molirentur pastores, nisi pretium anticipatè percepissent. Ergo si hæc debita lanarum tot modis contingit ipsis præemptoribus esse periculosa: poterunt eas lanas hac ratione aliquantulo minori præemere. ¶ Neque hoc est incidere in opinionem reprobam Metinæ Complutensis asserentis, quod ratione periculi mutuanti, aut vendenti ad creditum, licet augere sortem debiti, quia licet hoc ita insinuare videatur Nauarrus in Summa Latini. capit. 23. numero. 81. & 82. Tamen differentia est, quia iuxta sententiam Metinæ falsam, id licet (vt ipse exemplificat) etiam quando debita non sunt ex se periculosa, sed solum ex culpa malæ fidei mutuatarij, aut debitoris periculosa recuperatu foretimentur, quod nos negauimus: at vero in casu lanarum præter ea pericula, quæ ex culpa pastorum possunt contingere, debita lanarum ex se periculosa sunt, eò quod greges ouium ex magna parte interire possunt, & emptores tunc à sua spe, & lucro manere defraudati: tum, quia ex excessu malarum herbarum contingenti lana illis soluenda, vepribus & tribulis respersior, ac proinde deterior esse potest. Adde etiam, & hanc differentiam quòd mutuans, ac vendens ad creditum, qui ratione periculi contendunt augere sortem, contendunt etiam suum debitum integrè recuperare. At præemptores isti lanarum (vt supponimus in conclusione) licet suam pecuniam recuperare intendunt in casu, quo pastores, sine culpa sua propter interitum ouium impotes facti sunt ad soluenda tot promissa pondera: tamen in hoc casu non obtendunt id interesse expectere, cuius iacturam ex correspondentià tot ponderum promissorum lanarum deficienti patientur, quod si hæc ratio per se non sufficienter probat, certè negari non potest, quin aliquantulo adminiculetur

duabus primis antea positis rationibus, quæ eam apparentius probant.

¶ Quarto probatur, quia si merces lanarum anticipata pecuniam non præemerentur, si intra mensem à tonsione ouium non emerentur, deinceps cum preparari non possent ad transmittendas eas nauigijs extra regnum, cum magna iactura pastorum vsque ad alium annum, apud ipsos permanerent, quàm obrem huius vitandæ iacturæ gratiæ has lanarum merces viliori pretio à se extrudere satagerent, postquam solito pretio eas vendere non possent, non ergo (si non præemerentur) tempore receptionis lanæ inemptæ maioris essent pretij, quàm quando anticipatè præemuntur, neque quòd traditionis tempore maioris constarent, liquere potest: dum anticipatè emendi necessarius inualuit vsus, imò oppositum probabilibus satis coniecturis futurum esse colligitur.

¶ Quinto probatur, quia genus hoc contractus præemptionis lanarum aliquantulo minori pretio præsoluto ad prædictum finem, tum, communiter est in republica vsu receptus, neque constat manifestè esse illicitum, aut vsurarium, tum etiam reipublicæ est emolumento, & vsui: hos autè tales contractus humanos non damnandos esse Diuus Thomas in quodlib. 9. artic. 15. & Gerfonde vita spiritali, lect. 4. corollar. 11. & 13. testificantur, ergo postquam tolleratur propter dictas rationes pars affirmatiua, non est opinio improbabilis, neque enim est clarè (vt falso autumat Garcia) contra leges emptiones iustificantes, aut damnantes.

¶ Præterea, ne aliquid sit quòd in materia hac desideretur, quæ stiuncula hæc cum præcedenti proxima sit eius quoque hic meminisse non erit ab re. Quæritur ergo, vtrum huiusmodi mercatores lanarum transfuehentes eas in Italiam, vel Flandriam possint ibi Flandriæ, aut Italiæ pluris eas vendere ad creditum, quàm de præsentis. Et videtur certè id nullatenus licere, quia doctores reclamant, & negant, quòd liceat pluris vendere merces ad creditum quàm de præsentis, quando inuenitur pretium communiter de præsentis, neque hic vigent rationes, aut causæ allatæ in superiori cõclusionis, vt possit contractus hic iustificari. Respondet nihilominus Cord. vbi supra ad hanc quæstionem, quòd licet contractus hic propositus in quæstione non possit aperte iustificari: non tamen etiam diffinitiuè, tanquàm illicitus potest condemnari, quia inquit licet non assertiuè, possit aliquo modo

Responde-
tur obic-
tioni.

Probat. 5.

Quæst. 7.
Cord. aut

Argum.

Respons.
Cordubæ.

modo iustificari, nam allegat Sotum lib. 5. de iustit. quæst. 4. artic. 1. & quæstio. 84. videre hunc contractum iustificare.

Sent. auto. ¶ Sed cerè opinio hæc, & sententia vix aut nullatenus potest sustineri, nisi cum limitatione Victorix, scilicet, quando copia lanarum in Italiam, vel Flandriam allata in nauibus ex Hispania tanta esset, quod communiter lanæ non inuenirent ibi pretium de præsentis, nisi forte in raro casu, cum quis necessitate debitorum oppressus: cum talibus mercibus rogaret pro vili sibi dato pretio distrahendo eas; quia vna arundo non facit ver. Hoc non obstante tunc pretio ad creditum pensatis pensandis arbitrio boni viri, pretio ad creditum iuste æstimato vendi possunt, licet non inueniatur de præsentis, quia scilicet desunt emptores, qui numerata pecunia emere velint: nam cum ista limitatione Victorix fortè tolerari potest, neque ego illam post factum auderè damnare.

Quæstio. ¶ Insuper ad postremam quæstiunculam hanc vt respondeamus necesse est, scilicet, vtrum liceat emere lanas pecunia anticipata per biennium, vel triennium ante earum traditionem, & eodem loco ante earum traditionem reuendere eas alijs intra prouinciam auctiori pretio, quàm emptores emerint anticipata pecunia. Respondetur autem summariè per spicuum esse talem contractum, & iniustitiam præferre, & obligationem restitutionis inducere. Nam supposito, quod iusto pretio lanæ anticipata pecunia sunt primò emptæ, si earum emptores eas alijs ante earum receptionem maiori, quàm emerint pretio reuendant eodem loco, palam est secundis emptoribus reuendendo, & plus pretij exigèdo, eis istos reuenditoris iniuriam irrogare, quod si demus his eas lanas iuste auctiori pretio sic reuendisse: sequitur proculdubio eas minori pretio non iuste antea anticipata pecunia emisse iniustitiamque contra pastores commisisse: vnde vtrinque hoc factum conuincit eos esse iniustitix crimine.

Carol. ¶ Ex prædictis vltimò concluditur, neque etiam pastoribus esse licitum lanas suas ad creditum maiori pretio vendere, quàm valeant tempore traditionis earum, quia hoc esset ratione dilationis temporis plus recipere, ita Corduba:

Ad arg. in contra. ¶ Respondendum iam tandem superest ad argumenta: incòra à principio posita: sunt etenim non parum difficilia, nisi soluantur.

Distinctio. Ad primum igitur duplici ratione dicimus eius maiorem esse distinguendam, vbi sic a-

Instruct. Negot.

sumitur, quod rei venalis illud sit iustum pretium, quod tempore perficiendæ venditionis, & emptionis, id est, tempore traditionis, & receptionis eius currit. Primò, quia si intelligatur de re venali, quæ cum anticipatè præmitur nulli ex se est subiecta periculo conceditur maior, si autem intelligatur de re venali ex se periculosa, negatur, quod si anticipatè ematur: vt sic ex se subiecta periculis est, pretium eius sit, quod currit tempore traditionis. Quia illud pretium communiter currens tempore traditionis deseruit pro rebus extra periculum iam constitutis, & non periculosis, & non pro rebus quæ ex se periculosæ sunt, vt verbi gratia, debita periculosa ex se, difficiliaque recuperatæ, & litigiosa nõ est æquum, vt tanto pretio præamantur, quanto debita eiusdem summæ, quæ extra periculum sunt, & citra litigium constituta sunt tempore traditionis, tunc tempore receptionis constare solent. At emptio lanarum, vt prædiximus ex se subiecta est periculis duplici nomine iam ante in tertia probatione insinuato.

¶ Secundò aliter distinguimus eandem maiorem primi argumenti, quia si pretium tempore receptionis lanarum magis tunc auctum, & communiter tunc currens fuit occasionalitum, id est, occasionaliter causatum ex tanta præemptione lanarum, & in tanta copia anticipato pretio venditarum: negamus tunc illud pretium auctum tempore receptionis currere à præemptibus, vt iustum esse soluendum, quia vt prædictum est, nisi sic præemptæ fuissent in tam magna copia, magna copia vendenda suppeteret: magna autem copia mercium eas viles reddit, ac per consequens vilioris præ tanta copia venundarentur, & iusto pretio vilioris emerentur. Si autem pretium non sic contingat augeri ex prædicta præemptione concedimus pretium tempore traditionis mercium currens esse, vt iustum seruandum.

¶ Ad secundum argumentum Metinæ Salmanticen. negatur maior, scilicet, quod perinde sit emere anticipatè lanas decem argenteis tempore traditionis valituras duodecim sicut mutuare decem, vt reddantur duodecim, quia anticipata solutio quæ est implicitum mutuum non est causa minuendi pretium immediata, sed causa est magna copia lanarum, quæ si præempta non esset restaret vendenda, ac per consequens vilioris constaret, quàm tempore traditionis modica, quæ suppetit pro tunc vendenda quantitas valet. Secundò responderetur, negando etiam maiorem, quia cum mercimonium

2. Solutio

Ad argum. Metin.

Solutio. 2.

lanarum prædictis rationibus sit ex se periculofum, ac per consequens minus valens, dū earum lanarum solutio differtur, quod est mutuum implicitum non dantur implicitē 10. vt 12. soluantur. Neque valet replica Garcia, scilicet, quod non mutat præemptor implicitē lanas, quia adhuc eas non fecit suas, sed implicitē mutat pretium anticipatē solutum, id est. 10. argenteos pro lanis post ventibus. 12. quia potest responderi, quod est emptio ista actualis, & rei veluti in potentia ex se subiecta periculis, quia si intereat grex in toto, vel parte, vel lana contingat deterior esse licet præemptor non substeret periculo perdendi pretium, subest periculo perdendi lanam præemptam, si grex moriatur, vnde non ratione impliciti mutui, sed quia res ex se periculosa minoris valet, minoris emitur. Vnde ad secundam obiectionem Metinæ negatur, quod ista ratio, quæ concurrat in minoris præempto lanas currat in cæteris grossioribus mercibus, vt possint minoris anticipatē emi, quia non substant his periculis, aut expensis, aut præparatorijs beneficijs, vt emptoribus possint esse emolumento, & vsui, neque perstant causæ prædictæ in eis, vide Syluestrum verbo vsura. 2. questione prima, vbi tractat rem tradendam in futurum, quæ subest periculis, & expensis (quia talibus qualitatibus affecta est) minus valere.

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum ex immediatè prædictis patet solutio, quia negatur antecedens, quia non emuntur lanæ omnino consideratæ secundum statum, in quo tempore receptionis earum erunt, quia erunt iam extra periculum, & sic extra periculum considerantur: at cum sic præmuntur cum periculis prædictis emuntur, quare sic venditæ merito minoris anticipatē comparantur.

Ad 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum negatur, quod quando lanæ sic præmuntur, commode possit pretium anticipatē solutum reteruari, vt taxetur in futurum, tum quia difficulter pastores, & præemptores conuenirent in pretio taxando post dum pastores in pretio augendo, & præemptores in eo diminuendo, contra niterentur: & sic in casum abiret contractus antea factus: tum, quia pastores, quo minore quantitate lanarum recompensarent pecuniam præacceptam abscondentes lanarum abundantiam, & fingentes penuriam, contenderent pretium fore augendum, milleque aduersus præemptores ordirentur thesauri: tum, quia pastores vellem pretium taxare ad duodecim, sicut

taxant modicam copiam, quæ eis restat vendenda: quod tamen non est æquum, cum isti mercatores non absque prædictis periculis præemant, quod tantum pretij respondent.

¶ Ad quintum argumentum respondetur, quod non ea ratione, qua prædictæ merces lanarum vltro offeruntur à pastoribus aliquantulo minori pretio præmi possunt, quanquam si hæc causa subsisteret, iustificaret contractum, sed causæ potissimæ sunt, quas interprobendam conclusionem adduximus, quæ si perstant à parte rei (vt Corduba refert) probabilem eam esse conficiunt. Soluimus, & si non demonstratiue argumenta opposita ab alijs, & à Garcia, sufficienter tamen, ac aduersum opinionem probabilem viderentur concludere.

Ad 5. arg.

CAPVT. XXXXII. De casibus, quibus quis potest cogi ad vendendum, vel emendum: notantur in hoc aliqui visitatores de duplici violentia in venditione. An pretium iniustum per tyrannidem dominorum, vel mercatorum fraudem communiter intrusum sit seruandum à reliquis, et quale erit tunc pretium istum: de monopolijs: de annone accumulatoribus: de obsequiis: de rege priuilegia franchorum: de absconditoribus mercium, et de alijs.

¶ Quoniam supra plures esse venditionis proprietates docuimus, inter quas vna de pretio iusto seruando erat, cum de hac late egerimus: nunc de ea proprietate instat agendum, quæ exigit, vt venditio voluntaria sit, & non coacta. At verò cum tripliciter contingat venditionem inuoluntariam fieri, sicut & aliquid aliud, scilicet vel per violentiam, vel per deceptionem, & fraudem, aut ignorantiam, nunc primò de venditione inuoluntaria per violentiam, & metum differere aggrediamur.

¶ Queritur ergo, an iudex vel reipublicæ gubernator possit licitè cogere aliquem ad aliquid emendum, vel vendendum, & in quibus casibus hac coactione uti possit. Respondetur breuiter ne in re clara multū iam ageremur, posse iudices tempore famis compelli re ditites, non solum, vt vendant alimenta graui fame oppressis, sed etiam vt gratis doceant extremam famæ laborantibus, & non habentibus pretium, aut aliquid, quo sit emendo. Patet, quia præter equitatem iustitiam est, quod homines passim cogantur emere, siu alimenta in reipublica, quia princeps

Quest.

Respons.

si graua

contra

distin

ex

ex officio tenetur conseruare vitam suorum ciuium, & leges ciuiles in istis necessitatibus præcipiunt bona reipublicæ distribui. ff. ad l. Rhod. de iactu. l. 1. §. cum in eadem in fine, & communicanda esse cibaria tempore necessitatis leges canonicæ indicunt distinctione. 47. cap. sicut. vide ibi glos. & Syluest. verbo eleemosyna, quæstione vltima, & Pa. norm. cap. si quis extra de furtis.

Corol.

¶ Ex quo sequitur corollariè, quod si rex aut princeps tempore famis per censuras ad hoc impetratas ab episcopis dicecesum, vel per suos ministros iuramento accepto constringeret frumenta, quæ recondita habent ciues populorum propalare, vnusquisque teneretur totum id frumenti, quod in horreo habet pandere, nisi probabiliter timeret frumenti partem etiam vitæ suæ, & familias sustentandæ necessariam fore, sibi auferendam: nam tunc hanc dumtaxat posset occultare.

Regula generalis.

¶ Præterea sit regula generalis, cum rem exponere venalem, aut eam emere ad bonum commune necessario attinet, iudex aut gubernator reipublicæ potest cogere ad eam emendam, vel vendendam. Hac enim de causa videre est, quomodo debitores cogantur suas res pretio distrahere, quo creditoribus debita sint soluendo, propter hoc etiam annonæ, & victualium coaceruatores coguntur ea venalia exponere quatenus necessitati subueniatur, & inopia talium mercium tollatur.

Casus quibus potest quis cogi ad ven. vel emend.

¶ Præterea ob eandem rem suas ædes, vel ædificia coguntur nonnulli ciues vendere, dum ibi pro tutamine ciuitatis, aut pro bono eius publico expedit ibi arcem, vel ædificium publicum construi. ¶ Imò ob causam communis boni, secundum Garciam lib. 1. de contractibus, cap. 13. pag. 369. Senatores populorū ingruente necessitate vrgenti famis, licitè possunt cogere populares, & ciues, vt suum argentum, & aurum exponant venale, quo inde paretur pecuniâ qua triticum ad subueniendum fami seuienti in populos emi possit, quod tamen non sic concedendum est senatoribus licitum esse facere, sine facultate regis, aut principis ad hoc prius obtenta, nisi difficilis esset pro hac facultate impetranda re cursus ad regem, vel principem, & interim periculum esset in mora. Quæ quidem causâ videtur excusare senatores populorum insularum ad hoc cogentes pro subueniendo sic vrgenti necessitati.

alij casus si miles.

¶ Porro etiam non rarè populorum oppidani, & ciues licitè coguntur nonnullas res emere. Nam vt videre est coguntur emere. Instruct. Negot.

re triticum, quando ciuitas, vel populus magnam summam tritici pro prouidendo terræ aliunde importari curauit, & postea inter vicinos eam distribuit. Similiter cum armis sunt destituti populi, reipublicæ ea comparare solent, postea que inter singulos popularium ea distribuendo, singulos omnes ea emere cogunt. Cæterum accidit, vt sicut Cayphas sub prætextu, quod expediret vnum hominem mori pro populo, machinatus est mortem Domini nostri Iesu Christi, ita sæpè magnates, vel aliqua superioritate pollentes solent tyrannidem in populares moliri, & vexationes in exanguës exercere, & in pusillos, & hoc sub prætextu boni communis. Hinc eorum quidam parum potentiū agros, vel prædia causa boni communis (cum potius respiciant ad questum proprium, & amicorum) venundari cogunt (vt refert Garcia) Imò (vt Albornozius narrat) qui abstinentiones deberent esse à malo, quippè, qui visitatores sunt dicecesum grauibus censuris res superfluas, neque ecclesijs necessarias economis ecclesiarum præcipiunt, vt emant, quò sibi familiaribus eas venales asportantibus consulant.

Violentia duplex in venditione

¶ Insuper cum violentia dupliciter inferri possit, quatenus ad contractum venditionis. Primò, dum compellitur vendere, qui aliàs nolebat suam rem distrahere. Secundò, dum non in ipsa venditione, quia paratus erat vendere, sed in summa pretij patitur violentiam, quia cum vellet maiori pretio vendere rem suam minori eam vendere cogitur. Quæritur hunc de secunda violentia, vtrum si aliquis dominus tyrannicè, sine rationabili causa statuat pretia iniusta, vel si propter aliquam malitiam, vel malam consuetudinem, vel fraudem minorantium, vel augmentum communem æstimationem fraudulenter pretium communiter currens non sit iustum, in illo pretio communi currenti compellendi sunt vendere suas merces venditores in conscientia, vel si non isto, quali tunc pretio eas vendere teneantur.

Quæstio

Conclusio

¶ Igitur ad quæstionem statuitur responsiua conclusio, quando propter tyrannidem dominorum apertè, & sine rationabili causa stituentium iniusta pretia, vel propter alia culpabilia impedimenta iusti pretij aliàs communiter cursuri impediuntur est cursus pretij aliàs iusti futuri, non sunt compellendi venditores in conscientia vendere illo pretio, quod cõmuniter currit ad numeratum. Hęc conclusio est Syluestri verbo. vsura. 2. q. 1.

dicto. 1. & 2. est Iauren. de Ridol. est Archid. & Gerardo. probatur autem quia maleficijs non est indulgendum. ff. de re. ven. l. in fundo. & de cogna. spi. c. 11. ergo ratio dicitur quod propter maleficia impediendi iustum pretium ob suum questum alij, qui bona fide negotiatur illo iniusto pretio, & iniuste introducto communiter currenti adnumeratum merces suas in conscientia vendere non cogantur.

Corol.

¶ Hinc corollarie sequitur, quod non solum quando dominus tyrannice sine rationabili causa statuit pretia iniusta: sed etiam in casu, quo aliqui mercatores pecunios vendunt res suas ad terminum ut plus lucrentur, unde accidit ut boni, & sinceri mercatores non possint consequenter vendere merces suas iusto pretio ad numeratum: & in casu (prout aliquibus videtur) in quo propter paucitatem pecuniarum mala consuetudo inualuit, quod pene omnes vendant ad tempus, ex qua consuetudine usu euenit, ut sic ad numeratum non inueniatur illud pretium quod cessante tali mala consuetudine esset iustum, & communiter currens & in omnibus (inquam) his tribus casibus, quia non est pretium iustum quod habet communis aestimatio ad numeratum: seruandum non est neque ad sui custodiam obligat in conscientia.

Questio.
Dictum. 1.

¶ Sed si requiratur quale tunc illis persistentibus causis iniuste impeditus iusti pretij pretium iustum sit, ac proinde obseruandum. Respondetur cum Siluestro loco citato, & cum Arch. Quem in huius gratiam allegat, quod illud esset iustum pretium, & obseruatum in conscientia necessarium, quo res distraheretur, si talia media violenta, vel fraudulenta, vel iniuste impediencia cursum iusti pretij cessaret vel abessent, & hoc videtur esse illud quo solui potest materia rei, & manu factura a labore rationabiliter facti: ita scilicet quod prudens mercator, aut artifex moderatum lucrum arbitrio honorum virorum reportet. Secus esset si propter aliam irreprehensibilem causam, puta ex abundantia mercium, vel huiusmodi, pretium ad numeratum sic vilesceret, quod mercator sic vendendo iacturam pateretur: quia tunc illud non posset excedere pretium, quia negotiationis alea est.

2.

¶ Secundo adijcimus cum Syluestro ibi vsura. 2. q. 1. dicto tertio quod si quis vendat ad tempus vitra pretium currens ad extorquendum pretium, quod curreret si predicta impedimenta reprehensibilia non essent: non peccat, si non respiciat ad tempus, sed ad rationale lucrum, patet quia tunc sine iniuria alicuius

ius suam vexationem iniustam redimit.

¶ Tertio causa seruandi ordinis quod supra nos dixisse meminimus hic repetimus cum Soto, quod quando domini populorum, vel fenatores manifeste, & sine rationabili causa pretia rerum iniusta constituerent, & taxaret, in conscientia venditores secluso scandalo non tenerentur seruare illa. Secus si res esset in dubio, quia tunc tenerentur stare taxae, vel abstinere a vendendis his mercibus, dum vendere eas in conscientia propter mandatum iudicis exigente id necessitate reipublicae non tenerentur.

Questio.

¶ Porro, quoniam de emptione inuoluntaria capimus adisserere. Cum vno autem modo inuoluntaria dicatur per violentiam: & violentia quaedam tacita interueniat in monopolij. Quiritur primo, in quibus casibus haec monopolia committi contingat. Secundo, an omnino sint illicita, vel in aliquo casu liceant.

¶ Igitur monopolij diffinitionem supponentes, scilicet, quod monopolium est quaedam concordia, qua venditores conueniunt inter se, ut omnes vno pretio vendant, & non minori aliquis eorum vendere possit, vel concordia, qua emptores inter se coherent, conuenientes in non emendo merces, nisi tanto pretio, & non maiori, ex qua quidem conuentione, quasi constricti manent ad tanto pretio emendum vel vendendum, dicimus haec monopolia multipliciter patrari. Primo, namque ea ineunt mercatores, quatenus vendere suas merces maiori pretio possint, & alias minori emere. ¶ Secundo artifices haec monopolia constant: dum inter se inuicem statuunt de non distrahendis rebus suae artis peritiam fabrefactis, nisi pro tanto pretio. ¶ Tertio haec monopolia concinant conductores redditum, qui cum sint addicendi auctius pretium offerentibus: ipsi in eam sententiam unanimis conspirant, scilicet, de non augendo pretium, nisi usque ad certam summam.

Diffinitio
monopol.

Monopol.
varia.

1.

2.

3.

¶ Quarto similia monopolia moliuntur, qui in auctionibus, & subhastationibus, sibi ipsis inuicem spondent. Ut vnus, vel duo tantum eorum licetur, ut de medio sic exclusa emulatione, & competencia, quae in tali modo vendendi intercedere solet: ipsi minoris, sibi comparent res, quam alias vendi possent.

4.

¶ Deinde subnectitur hic affinis quaestiuicula, scilicet promissa. An monopolia haec sint ipso iure ciuili prohibita, vel in omni casu illicita. Respondetur autem, quod monopolia damnantur. C. de monopo. l. vnica. Vnde,

Quest.

Responsa

de,

de, quia tales monopoliorum autores contra iustitiam, & bonum reipublicæ ea machinantur, tanquam rei mortalis criminis qui pœna exilij, & amissione bonorum, etiam secundû leges ciuiles veniunt mulctandi, è ciuitatibus exterminandi essent.

Respons.

¶ Ad secundam autem partem quæstionis dicendum est cum Soto, Garcia lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 378. quod cum monopolia tanquam illicita in vtroque foro reprobentur, in foro conscientie in hoc dumtaxat casu censentur licita, scilicet, quando emptores inter se conuenient de non emendo, nisi tanto pretio iusto tamen, causa constringendi venditores: qui conspirauerant in augendo pretiû plus iusto, vt ad pretium iustum descendant, quia tunc sicut clauo clauus truditur, sic vno monopolio, licet excludere aliud monopolium iniquum, quo emptio, & venditio redigatur in suo pretio ad iustitiæ æqualitatem.

¶ Præterea, quia illa hic quasi se exerit difficultas, scilicet, pro incommodis illatis contra iustitiam in his monopolijs quantum re-compensationis sit faciendum? Dicimus hoc punctualiter non posse attingi, sed arbitrio, & prudentiæ bonorum virorum, & in hoc expertorum relinquendum esse arbitramur, vt ipsi dum auaritiæ vitio expertes sint, arbitrentur quantum creuerit pretium, vel diminutum fuerit ab eo, quod communiter alias inueniretur, nisi ea intercessisset monopoliorum tacita violentia.

¶ Ad hæc de violentia tacita, quam in emptionibus & venditionibus inferre solent coaceruatores mercium aliàs à gabellatores ab alijs nuncupati operæpretium est agere. Nam huiusmodi homines nociui interdum sunt in republica, quippe qui annonam, & vitualia vndiq; sibi pretio comparant, quo alijs deficientibus, horum venditoribus liberum sit eis pretio, quo velint ea diuendere. Quæritur ergo de his, an semper sic congerendo annonam peccent, an verò in aliquo casu sint excusandi? Dicendum est autem primò ad quæstionem, quod dupliciter à culpa abesset huiusmodi vitualia ad reuendendum comparare reuenditores regatones nuncupatos, vel alios mercatores. Primò, quando eo elapso tempore, quod lex signat, vel ratio dicit, in quo iam populares de annonâ venali, sibi & suæ domui sufficienter providere poterunt, reliquam annonam pretio comparant referuandam in maioris indigentie tempus, quo tunc reipublicæ penuriæ subueniatur. Nam id facti tantum abest, vt reipublicæ

Questio.

*Congestores anno-
re duplici
ter excu-
santur.*

1.

fit detrimentosum, vt reipublicæ commo-
maximè conferat, quod & illius Sancti Pa-
triarchæ Iosephi venditi in Egipto Genes.
41. videtur exemplo confirmari, qui pro tẽ-
pore famis referuandam magnam congesit
fructuum terræ vim, & copiam.

¶ Secundò & id facti tunc careret culpa, quando aliquis omnem copiam huiusmodi annonæ coniunctim ab aliquo mercatore emeret in casu, quo huiusmodi mercis dominus non aliter, quàm in magna copia, & coniunctim eam vendere vellet, neque adesset alius præter ipsum, qui sic coniunctim, & in magna copia eam comparare posset. Pater, quia in huiusmodi collectione mercium hi coaceruatores earum in his duobus casibus funguntur officio veluti depositariorum ad eas custodiendas merces in necessitatis tempus, quod in bonum commune reipublicæ cedit, quamuis inficiari non possumus prærumque hos magis sui proprii questus gratia, quàm animo consulendi bono reipublicæ ad has accumulandas merces adduci. Quare ne id quod in reipublicæ bonum verti potest, eis vertatur in peccatum, tenentur annonam sic reconditam pro indigentie tempore, cum indigentia se prodit huiusmodi, pro palare, easque manifestare merces, quod si facere prætermittet, & inde ex annonæ occultatione carioris vendi contingeret in reatum incidere restituendi incrementum pretij, quod hac de causa accidisset ultra iustum, præstitere etenim causam pretij ultra iustum augendi propter eam, quam intulerunt violentiam carioris emendi, eo quod annonam huius gratia, ne reipublicæ deesset præemptam venalem publicè non exposuerunt, sed absconderunt: de his nanq; frumenti reconditoribus Prouerborum. 11. dicitur, qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, venditio autem super caput vendentium.

¶ Postquam recta perstante intentione, & secluso scádalo duobus prædictis modis prædictos annonæ accumulatores, à peccato sic accumulatio immunes esse explicuimus, iam nunc quibus modis in vnum congerendo, vitualia peccent ostendendum venit. Sunt igitur in crimine. Primò, si sic præueniant annonam, vel merces, quod alijs ciuibus sibi, & suis domibus providendi inde copiam non faciunt, quin potius sic præcipiunt alinenta, & eo animo, vt ipsis solis vendentibus, de eorum manu accepturi alimoniam ad eos relin-
qui ex populo supplices cogantur cõfugerè.

¶ Similiter simili criminis nota damnantur præter-

*Quibus
modis isti
peccent.*

1.

2.

præsertim hi, qui perstante statuto, vel lege prohibente reuenditores hos emere, nisi post certam horam quatenus interim popularibus sibi ipsis prouidendi, & comparandi inde annonam necessariam tempus suppetat antequam annona ad manus reuenditorum perueniat: nihilominus de lege, vel statuto nihil curantes merces victualium præoccupant. Tenentur igitur hi etiã id reparari damni, quod subsecutum est ex plus iusto hac de causa aucto pretio, vide Nau. in sum. capit. 23. num. 51. & Innoc. cap. primo, ne cleric. & D. Anto. 2. p. titul. 1. cap. 23. §. 16. Tertio quando maiori pretio vendunt quam valeret, si iniuste non coaceruarent.

Quæstio.

¶ Porro Quoniam sub nomine coaceruantium merces ad reuendendum contineri possunt & illi, qui priuilegio potiuntur concedente eis solis aliquod mercimonium, vel aliqua victualia in suis officiais venalia habendi eaque vendendi. Tam de his nunc etiã quaeritur an tali priuilegio licitè possint gaudere, nam neque de hoc dubitando ratio deest, cū appareat id in perniciem reipublicæ vergere.

¶ Ad hanc autem quæstionem dicitur Primò, talè priuilegium si in rem reipublicæ sit: licitum iustumque esse non esse negandum, eo que posse potiri licitè in conscientia cum cui indultum est concedimus. Secus esset si è reipublicæ non esset, sed potius in eius redundaret incommodum, quocirca iuxta mentè Roselæ verbo emptio. §. 23. Nauarrus capit. 23. in summa. num. 92. criminis grauis reum esse asseuerat illum, qui à principe priuilegiũ impetrat ne certi generis merces ab alio, quã ipso vendantur in populi damnum notabile.

Quæstio.

¶ At quaeret aliquis, vtrum culpæ mortali tribuendum sit, si quis à rege obtinere contendat priuilegium, vt ipse solus, vel ipse cum assumpto alio sibi socio lineos pannos, vel laneos, vel alias similes merces vendat & ratio dubitandi est, quia hoc videtur damnasse Palatius super summam Caiet. verbo emptio. In contrarium est quod vsus communis inoleuit vt vnus solum in pistorem, qui panem coctum diuendat præponatur in populo, vel vnus qui vt ipse vina venditet statuatur à reipublicæ senatoribus in cauponem: ergo si isti potuerunt à reipublicæ senatoribus ad hæc officia soli destinari: ergo id ipsum potuerunt munus à rege licitè petere. Respondetur ergo cum Nauarro & Rosela locis citatis, quod cū constat esse in bonum publicum licet principi, aut gubernatori obligare ad id aliquos statuendo, vt soli deputati ab eis talia, aut ta-

Resp.

lia, pretio moderato minutim venditent, puta vinum, oleum, & cætera, ac perinde, licet tunc adhæc officia præfectis ea acceptare, præsertim in oppidulis, & villis, vbi nisi ad hæc vendenda deputetur aliquis, sit vt apud neminem populi hæc inueniantur venalia, ac subinde nullibi his victualibus indigentibus suppetat copia emendi, aut comparandi, sibi victũ, vnde hac quoq; ratione stabularij certi solent designari, ne desint, qui exteros recipient hospitio. Insuper & ingeniarijs, & bonarum artium inuentoribus, librorum quoque autoribus, & impressoribus, vt ipsi per aliqua curricula annorum soli libros, vel opera noua suæ artis vendant, priuilegia donari solent quatenus expensas factas inde refarciant, & nonnullam suorum laborum vitium operũ inuentores mercedem accipiant. Cùm autem Palatius culpæ mortali tribuit eorum factum qui pannos lineos, aut laneos vendendi ipsis solis concedi facultatem à rege imperare contendunt, id ideo est, quia in perniciem incommodumque reipublicæ, & causa solius proprii questus hæc priuilegia obtinere moliantur regulariter, quia propter in casu, quo cum iactura reipublicæ id concessum esset priuilegium à rege, eo potiri ipsi soli vendentes nequirent, imo, vt Metina in sua Instructione ait. §. 25. fol. 143. isti ad se solos reducetes omnes merces vendendas exemplo regis, & dominorum idem facientium in conscientia se tutari non possunt, quia neque regi, neque dominis ius subest hæc monopolia faciendi, siquidem sunt communiter in detrimentum, & perniciem reipublicæ, vnde præter peccatũ rei sunt huiusmodi damni restituendi.

¶ Præterea in monopolij quoque crimen incidunt (vt refert Mercatus in lib. 1. de contract. cap. 14.) in regionibus Indiarum Mexici, & Limæ mercatores Hispanici, qui reconditam habentes in armarijs, & apothecis magnã vim vini, & copiam pannorum, huiusmodi mercium penuria sinunt ciuitatem laborare eas subtrahentes, & occultantes eo animo, vt ascendant in pretio prohibito. Tenentur enim postquam mercatorum officio funguntur, eaque de causa ad eas Indiarum regiones merces has detulere venales, cum earum penuria illic laboratur, eas exponere vendendas, & tunc maximè cum tunc vendendo dispendium nõ patiuntur, sed lucrum sibi parant. Non enim præstolandum est eis quousque pro suo arbitratu satis superque lucrentur, quia huiusmodi cupiditas immoderata longè à ratione abest.

Monopolij rei mercatorum Indiarum.

¶ Addit

CAP. XXXXIII. De venditione an reddatur iniusta propter defectum rei venditæ: de defectu rei triplici: fraudes venditorum & emptorum recensentur. ¶ Vtrum inuoluntarium vitiet annuletque contractum, de duplici circa hoc distinctione, vtrum res æque bona ad finem sed alterius qualitatis possit suo pretio vendi pro alia quæ petitur, vt vinum Alaexinū pro sancti Martini vino. vide conclusion. 4. propter. q.

DVm conditiones venditionis, & emptio nis scrutaremur: vna conditio potissima nobis occurrit, scilicet, quod voluntaria debeat esse, cum autem voluntarium de medio tollat tam violentia, quam ignorantia, expedita iam quæstione de emptione & venditione inuoluntaria per violentiam tacitam contingentem in monopolij, vel alias expressam iam ad differendū de emptione vel venditione inuoluntaria per ignorantiam accingimur, at verò quoniā defectus rei ignoratus emptionem inuoluntariam reddit. Quæritur primò cum D. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 2. an venditio reddatur iniusta, & illicita propter defectum rei venditæ.

Questio.

Argum. 1.

¶ Et præter argumenta D. Thomæ arguitur primò pro parte negatiua, scilicet, quod non sit illicita, quia si emptor empturus vinum, Alaexinum vinum peteret, & sibi vinum Salmantinum æque bonum, & pretiosum venderetur, cōtingeret tunc defectus in qualitate rei, quia alterius qualitatis esset vinum Alaexinū quam Salmantinum: ergo defectus venditæ rei ignoratus non semper illicitam efficit venditionem, consequentia liquet probatione; ista patet, quia in hoc casu emptor nullum subit, vt supponimus damnū, ex quo iniusta & illicita solita est euenire venditio, ergo in hoc casu iniusta non erit.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur vendere rem proficua emptori, & pretio iusto non est illicitum, vt si medico indigenti equo ad inuisendos infirmos, equus non adeo fortis, sed debilis pedibus vendatur: qui ad eum finem vsui esse potest, non tamen ad longum iter, & tamen patitur hunc defectum occultum, ergo defectus in qualitate rei non deprauat venditionem ipsius.

Argum. 3.

¶ Item tertio arguitur, matrimonium est quiddam contractus, & tamen defectus causans inuoluntarium illud non reddit illicitum non enim defectus integritatis, aut diuitiarum officit foemina. Quo minus licite possit contrahere matrimonium cum viro credente eam esse incorruptam, & diuitem, qui eam alias nol-

let ducere ergo neque contractus venditionis ob defectum rei venditæ occultum reddetur illicitus.

¶ Deinde quarto arguitur, cum quis eredit se emere imaginem diui Petri, emerit imaginem D. Pauli, vel si putans se emere descriptionem Indiarum, Asia descriptionem emisset: tunc contingeret defectus in qualitate rei, & tamen iste defectus neque venditionem vitaret, aut illicitam redderet, ergo non semper defectus qualitatis rei eius venditionem illicitam efficit.

¶ Igitur responsuris ad quæstionem præmittere distinctionem trimembrem D. Thomæ est opus, defectus rei venditæ, aut eius vitium trifariam contingere potest, primo modo in substantia ipsius rei, vt si acerum pro vino, aut argenteum deauratum pro auro venderetur. Secundo in quantitate defectus in venditione contingit, qui in defectu ponderis, aut numeri, aut mensuræ solet consistere, vt si numerus, aut mensura minor venundaretur pro maiori. Ad defectum autem quantitatis referatur, defectus integritatis rei venditæ, vt eum liber diminutus folijs pro integro exponeret venalis. Tertio, defectus rei venditæ accidit in eius qualitate, sicut si triticum putidum aut putridum pro sano, aut sincero venderetur, aut si iumentum claudum pro forti, & incolumi vendendum exponeret. Ad defectum autem hunc qualitatis defectus reducitur ille, vbi res, aut merces vnius regionis, aut patriæ pro rebus, aut mercibus alterius prouinciae, aut terræ solent supponi venales, vt vinum Salmantinum pro Alaexino, & panni Toletani pro Segobiensibus. Similiter cum opera fabrilis, vt cultelli, & cætera fabrefacta per vnum artificem non tantæ notæ, subduntur venalia pro operibus alterius insignissimi artificis nomen eius mentita.

¶ His præstitutis prima statuitur conclusio, quæ est D. Thom. vbi supra, quando aliqua res vitiosa aliquem, scilicet, defectum in substantia, vel in quantitate, vel in qualitate patiens scienter, aduertenterque venditur ab aliquo, eo ipso venditio efficitur illicita. Hæc autem conclusio patet, nam quoad permutationem speciei, & substantiæ dicitur contra quosdam Isaia. 1. Argenteum tuum versum est in scotiam, vinum tuum mixtum est aqua, quod enim permixtum est patitur defectum quantum ad speciem, & de permutatione quantitatis Deut. 25. dicitur, non habebis in facculo diuersa pondera maius, & minus. Abominatur enim Dominus eum, qui facit hæc, & ad-

Argum. 4.

Defectus rei triplex

1.

2.

3.

Concl. 1.

Argum. 2.

& aduersatur omnem iniustitiam. Hæc autem conclusio de fraude actiua ex parte venditoris scienter immixta est accipienda, vt exprimit D. Thomas. Nam fraus, vel potius deceptio, vel ignorantia passiua est qua emptor seductus à se ipso, & nullatenus à venditore putans se emere copiam verborum, emeret encridionem ad copiam, & sic venditio non esset illicita, neque enim venditor deceptioni dedit causam.

Fraudes venditorum re censentur.

¶ At vero quoniam deceptionem ex parte venditoris concinnatam illicitam efficere, venditionem conclusio hæc asserit: iam captiones & thecnas, quibus venditores vafri solent aduersus simplices emptores coaritari, quis hic valeat enarrare, nam alij venditorum subticent vitium rei venalis, casu quo illud tenentur manifestare, alij mendacijs, & adiectione iuramentorum magnificiendo mercem, eam que commendando ultra quam par est, & alij defectus rei identidem diminuendo verbis, & alij etiam iuramento affirmando mendaciter mercem pluris sibi constare, plurisque eas comparasse, in varijs captiones, & fraudes emptores pertrahunt. Solent enim, & alij mentiri, dicendo, opera quæ venalia habent alterius regionis vel artificis, cuius valde commendata sunt opera esse, cum alterius regionis, vel artificis sint non tanti nominis. ¶ Sed quot modis quoque emptores venditoribus verba dare, & imponere soleant verbis, prælongum esset referre. Nam alij pretiositatem mercium verbis obscurant, quo vilioris emant deprimunt, vel earum virtutes egregiasque qualitates pessima nota taxant. Iuxta illud Prouerbi. 2. malum est, malum est, dicit omnis emptor. Alij mendacijs, vel iuramentis persuadere nituntur venditoribus eandem mercem æque bonam, vel meliorem pro minori pretio sibi fuisse oblatam. Contra hos omnes clamatur scriptura Sacra Prouerbi. 21. dicens, Qui congregat thesauros lingua mendacij vanus & excors est, & impingeretur ad laqueos mortis. Tandem si de innumeris thecnarum, & fraudum generibus, quæ ipso facto venditores improbi machinari solent, scilicet, vestes pannosas inuertendo, iumentorum pillos albos denigrando, corij nigri comissuram eorundem doris exulceratis subtiliter apponendo, eorundem dentes, si vetera sint, quatenus iuniora appareant collimando: dicendum esset sigillatim, quis esset tandem dicendi finis.

Fraudes emptorum.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio D. Thomæ cum predictis modis siue vendendo ex parte venditoris, siue emendo ex parte emptoris committi-

tur fallacia præter iniustitiæ peccatum, quod tunc incurritur in obligationem restituendi inciditur, patet quia si scienter fraudes has sint moliti formaliter contra iustitiam peccauerunt: ergo restituendi obligatione tenentur hi, imo verò (vt ait hic D. Thomas) si aliquis horum defectuum existentium in re vendita venditores ipsos latuerit, licet excusati ignorantia non peccauerint, neque formaliter, id est, ex intentione contra iustitiam egerint, tamè quia materialiter contra iustitiam negotium gestum est: tenentur cum ad eorum peruenerit notitiam, damnum recompensare emptoribus.

¶ Cæterum est adnotasse, ne quis in hac parte hesitet hic à quibusdam dubitari, ex qua parte venditio fraude intercedente facta illicita efficiatur.

¶ Queritur ergo vnde venditioni rei vitiosa malitia inheret hanc quatenus venditio rei vitiosa est reddens inuoluntariam eius emptionem mala, & illicita sit, an verò quia tanto pretio veneat: quæ sana est, & incorrupta costare solet, videtur autè primò argumentum in fronte quæstionis positum hoc argue re, scilicet, ratione inuoluntarij tantum, aut causa fraudis tantum, venditionem non fieri illicitam, non enim videtur fuisse illicitum, quærenti vinum Sancti Martini Candiense vinum æque pretiosum, & bonum vendidisse in contrarium est autoritas Metinæ Salmanticensis in sua instruct. §. 25. qui licet fateatur doctores graues hanc venditionem, neque culpæ aut restitutionis nota damnare, ipse tamen hac ratione ductus sentit contrarium. Probabilius esse, nempe quod quia tali fraude contractus iniustus est, vt defuerit emptori voluntas tum emendi vinum Candiense, tum transferendi pretij dominium pro illo non valuit quocirca contractus inquit est nullus.

Questio.

concl. 1.

¶ Igitur vt merito huius quæstionis veritatem enodandi nos hic suscipere prouinciam intelligatur: scire quoque opus est iam hic inter doctores variari. Nam Victoria insinuat inuoluntarium nunquam vitari contractum, si pretium iustum adsit, & mendacium desit. Metina autem (vt prædiximus, contrarie sententiæ adheret, nos nihilominus respondeamus primo primæ propositæ difficultati, secundo, & huic secundæ responsuri præmonemus lectorè, aliud esse agere de culpa venditionis illicitæ tantum, & aliud est de eius nullitate pertractare. Nam in multis quidem primò non licet quæ tamen facta tenent. Igitur loquendo solù de culpa quæ venditioni deficienti in quantitate, vel qualitate, vel substantia

Variante doctores.

concl.

concl.

concl.

concl.

tia rei inest dicitur per conclusionem.

Conclu.

¶ Principalis hæc statuitur conclusio, consentaneum est magis rationi naturali, & doctrinæ D. Thomæ conformius asserere venditionem rei defectum vllum illorum trium patientis, ideo culpam contrahere, & illicitam esse, quia venditio inuoluntaria sit ex parte emptoris, quia contra eius est voluntatem, hæc est Conradi, quæst. 57. Syluestri emptio. questione. 2. est tamen contra Sotum lib. 6. de iustit. & iur. quæst. 3. art. 2. insinuante ea ratione esse illicitam, quia distrahitur pro tanto pretio, ac si omni defectu careret, Garcia tamen eam Conrado, & Syluestro tenet lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 389. intelligitur autem conclusio esse vera, quando cum scientia alicuius defectus rei venditæ à venditore venditio fuit contracta.

Probatio.

¶ Patet autem conclusio hæc, quia ideo illicita est, quia fraudulenta, (vt expressè docet Diuus Thomas) quatenus autem fraudulenta est inuoluntariam constituit emptionem, fraus etenim impedimento est, quominus res sit voluntaria fraudem passio ac subinde quatenus illa venditio emptori inuoluntaria est illicita est, quia emptor non tenebatur consentire, vt fieret, licet aliquando de iure post factum teneatur, quando dânum inde nullum patitur tunc ad tollendas lites eam tolerare. Patet autem quoad secundam partem, scilicet, quod talis conclusio doctrinæ D. Thomæ conformior sit, quia inquit quod in omnibus talibus, scilicet, defectibus sit contra iustitiam, & quod ignorantia illorum defectuum excusat à peccato, & de pretio, scilicet, quod diminutio pretij tunc à culpa excuset nihil meminit, ergo huius venditionis malitia, non ex eo, quod tanto pretio res vitiosa vendatur, sicut & sana assumitur, sed ex occultatione defectuum causante inuoluntarium.

Probatio.

¶ Vnde corollarie sequitur, quod & Metinæ loco vbi supra approbare videtur, scilicet, quod quamuis pretium diminueretur à venditore iuxta exigentiam valoris rei cum suo vitio venditæ: non ideo venditio culpa caret. Nam & vitium rei venditæ semper inherens venditionem ex parte emptoris inuoluntariam in toto, vel in parte efficeret.

Corol.

¶ Vnde corollarie sequitur, quod & Metinæ loco vbi supra approbare videtur, scilicet, quod quamuis pretium diminueretur à venditore iuxta exigentiam valoris rei cum suo vitio venditæ: non ideo venditio culpa caret. Nam & vitium rei venditæ semper inherens venditionem ex parte emptoris inuoluntariam in toto, vel in parte efficeret.

Questio.

¶ Iam secundæ quæstioni satisfacere nos oportet, in qua quærebatur, vtrum inuoluntarium vitiet, annulletque contractum etiam si emptor nihil damni inde patiat, vt Victoria videbatur insinuare. Huius rei gratia præmittendas duco has distinctiones. Prima ergo sit; dupliciter intelligi potest inuoluntarium

Distinct. i.

vitiare posse contractum, vno modo quo ad culpam constituendo eum illicitum & culpabilem, alio modo, quoad eius nullitatem causando. Secunda vero distinctio sit deceptio interueniens in venditione vnius rei pro alia & potest esse actiua, cum scilicet, positiuè venditor verbo suo, aut factò culpabili in causa est deceptionis illius, aut potest esse tantum passiuæ, vt verbi gratia, cum ego nihil fingens, neque supponens vnum pro alio vendendo, scilicet vinum Alaexinū pro Alaexino, si alius tunc nihil me interrogans accedit empturus vinum Sancti Martini, & emit Alaexinum putans esse Sancti Martini vinum, deceptio est passiuæ, neque enim à me decipitur, sed à se ipso his suppositis.

Distinct. 2.

¶ Sit prima conclusio, si loquamur quoad culpam, & deceptionem actiuam, sic etiam si nihil inferatur damni iustoque pretio vendatur res vitiosa: nihilominus ex tali deceptio, quando redditur emptio inuoluntaria venditio resultat culpabilis, & illicita. Hæc conclusio est Metinæ loco citato, & Armillæ verbo. emptio. §. 16. vbi ait, quod vendens vnâ rem pro alia æquè bonam ad finem ad quem emitur, vt medicinam, si non excedit iustū pretium, licet non teneatur ad restitutionem: peccat tamen non seruando fidem. Videtur autem hæc conclusio esse contra Garcia, quia loco allegato, aut tenet contrarium, aut certe deficit in hoc, quod sine distinctione, aut cōfusse loquitur. Probatur vero conclusio, quia qui positiuè decipit, verbo aut factò, debitam fidelitatem violat, violasse autem fidelitatem culpa non vacat.

Conclu. 1.

¶ Secunda conclusio etiam interueniente deceptio actiua ex parte venditoris, scilicet, quia interrogatus ab emptore, an venale haberet vinum sancti Martini mentitus est, si vinum Candiense æquè bonum, & pretiosum emptori aliàs inuoluntario, & non empturo vendidit, non fuit talis venditio mortaliter illicita. Hæc conclusio est Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 3. art. 2. vbi in vniuersum cōcludit, quod si res venalis cum suo vitio sit vsui emptori, & citra periculum pretioq; iusto: ob vitium quippe in minuto veneat, etiam si per mendacium venditor decipiat emptorem non est contractus, qui notandus sit culpa mortali. Patet autem conclusio hæc, quia tunc tale mendacium, neque talis deceptio quamuis actiua non est perniciosum mendacium, neq; si huiusmodi esset, intulisset detrimentum in re graui.

Conclu. 2.

¶ Tertia conclusio, si loquamur de deceptio

Conclu. 3.

ptione actiua ex parte venditoris, quatenus pertinet ad nullitatem contractus (prout agimus) in foro conscientie saltem, si caupo vendens vinum Caudiense æque bonum, ac pretiosum, ac sancti Martini vinum, etiam si interrogatus sit, & mentitus fuerit esse sancti Martini: nihilominus si sic decipiens emptorem alias non empturum ei vinum Caudiense pro sancti Martini vino vendiderit: nõ ideo irritanda erit sub mortali venditio. Hæc autem conclusio est Soti loco citato quam approbare videtur Palacius verbo. empti. super Sum. Caiet. Hanc videtur tenuisse Armilla, hæc tãdem videtur fuisse de mente Victoria, est tamen contra Metinam, vbi supra. Et patet primò ratione Victoria, quia si quis duxerit uxorem, quia mentita est se habere ad manũ tria millia aureorum adducenda in dotem, quam aliã non duxisset valet contractus matrimonij, quia potestatem sui corporis dedit mulier per quam vsui esse poterat ad finem matrimonij, sed etiam (vt supponimus) res venalis, quamuis sua affecta vitio, vsui esse potest ad finem cui destinatur ab emptore, ergo nõ obstante prædicta deceptione, solidus perstabit contractus. ¶ Secundò etiam probatur, quia vt apparenter affirmat Garcia, ista venditio, licet non fuerit voluntaria defecto: est tamen voluntaria de iure, quia postquam nihil emptor inde subit damni, rationi consonum est, vt emptor eam teneatur approbare. Item tertio probatur ex ratione D. Thomæ. 2. 2. q. 77. arti. 3. in corpore art. vbi ait, quod si vsus rei, & si non competat venditori conueniens sit alijs: si venditor propter huiusmodi vitium subtrahat, quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitium rei, ne vilioris quàm oportet emptor velit emere. Ergo si non tenetur in hoc casu manifestare: ergo non obstante, quod mentitus est, postquam non perniciosè est mentitus, valida erit venditio, quia non est contra iustitiam. Sicut à simili in casu quo quis crimen verè à se perpetratum negavit coram iudice ab ipso non iuridicè interrogatus, quia omnino occultum erat & mentitus est dicens, se illud non fecisse, cum verè fecerit, licet peccauerit sic peierando, & mentiendo: non tamen tenetur suam confessionem retractare: quia cum non teneatur suum prodere crimen, nihil contra iustitiam molitus est: ergo neque venditio istius mentientis se vendere vinum sancti Martini & loco eius supponentis æque bonũ, & pretiosum non est sub peccato mortali retractanda, quia si mentitus est, nihil in facto contra

iustitiam in re graui gestum est. Et confirmatur, quia & si appareat inuoluntarius emere vinum Caudiense, & quod alias de facto illud non esset empturus nisi sic deceptus fuisset per mendacium: tamen non illud emit inuoluntarius omnino, aut simpliciter quia si emptor vinum sancti Martini contendebat emere, iderat, quia illud melius esse Caudiense putabat, ergo si à parte rei compertam habuisset veritatem, quod Caudiense æque bonum esset, præsumendum est illud emisisset: præterea ratione D. Thomæ in solutione ad 1. art. 2. q. 77. adhuc fulcitur, quia inquit ibi, quod si per alchimiam fieret aurum verum, non esset illicitum illud pro vero vendere: ergo neque esset de se illicita venditio æque boni vini pro alio, quod si de se illicita non est, neque ex se venit retractanda, quod si retractanda veniret esset ratio mendacij, sed mendacium illud (vt supponimus) non fuit perniciosum mortaliter, ergo non est necessario retractanda sub culpa mortali: hæc autem conclusio, quæ vt probabilis hic defensatur (vt puta sit) duplici limitatione eget. Nam alias auctore Palatio res esset plena periculo: prima limitatio est, quod à parte rei, res quæ pro alia venditur equè bona & pretiosa, atque accõmoda ad finem certo sit. Secunda autem quod hoc pro certo venditori innotescat, licet hæc conclusio sit probabilis pro concordia sit alia.

¶ Quarta conclusio, licet prædicta tertia conclusio sit probabilis, vt si limitata est, tamen probabilior est opinio Metinæ in casu, quo probabiliter crederetur etiam comperta equali bonitate vtriusque vini aut mercis emptorem egrè valde laturum istam deceptionem maximè per mendacium sibi intentatam, petiturumque retractationem venditionis, si sciret, aut eam esse petiturum probabiliter dubitaretur. Hæc conclusio patet primò, quia cum hic dolus daret causam contractui si quidem (vt supponimus) alias nõ esset empturus, sed reclamaturus in foro exteriori secundum ius (vt communiter affirmant iuristæ) retractaretur contractus: ergo etiam in conscientia cum idem sit ius fori, & ius poli, vbi sententia non fundatur in falsa præsumptione, venit retractandus. Secundò patet, quia perinde causat inuoluntarium coactio, sicut deceptio, sed si venditor à parte cogeret emptorem renuentem emere suas merces æque bonas, etiam emptor illas nullatenus emere vellet, sed potius merces alterius patriæ, quas (licet fallatur) extimat meliores, venditio propter coactionem esset reuocanda, quia ex inuoluntario principio

Ratio Vi
for.

Probat. 2.

Confirm.

Ratio ex
D. Thom.

Limitatio
conclusio
nis. 3.

Concl. 4.

Probat. 1.

capio

cipio processit: ergo etiam si venditor decipiat emptorem aliàs non empturum maximè si decipiat per mendaciam venditio, vtpotè inuoluntaria emptori erit in conscientia nulla, & adhuc clarius confirmatur, si quis cogere alterum tradere, sibi pecuniam pro re illi proficua omnino, quam tamen nollet comparare, venditio esset non solum illicita: sed annullanda, vel certè nulla, quia pretij dominium non transfuit, aut transferre noluit, ergo si quis præsertim mendaciter deciperet aliàs nolentem emere rem sibi vilem, venditio esset retractanda, quia per deceptionem in necessitatem pertrahitur emèdi quod aliàs non nisi inuitus emeret.

Confirm.

Conclu. 9.

¶ Quinta conclusio, quando deceptio est tantum passiva, scilicet, cum mercator suas merces nihil simulàs exposuerat venales, putà pannos Toletanos pro Toletanis vendens: si quis nihil rogans credens esse pannos Segobienfes pro Segobiensibus iusto pretio, quo valent Toletani eos emit, non erit reuocanda venditio etiam si aliàs non emisset, si Toletanos esse scisset. Hæc autem conclusio patet. Quia hic emptor non deceptione actiua decipitur ab venditore, sed à se ipso decipitur deceptione quadam passiva, non inferente ei notabile damnum, quia rem proficua emittit pretioq; iusto, ergo nulla subest ratio, quare ista venditio sit reuocanda: patet etiam secundo, quia vt insinuat D. Tho. 2.2. q. 77. artic. 3. in sol. ad 3. quamuis nullus alteri teneatur dicere, aut possit dicere falsitatem, nemo tamen tenetur dicere veritatem propter suum factum, nisi ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, vel bonorum temporalium: sed impræsentiarum tale periculum, & detrimentum emptori nõ imminet, ergo non est necesse in casu cõclusionis venditor procuratorem se gerat emptoris, qualitatem pannorum, an sint Toletani, vel non explicando, tenet ergo, & valida est, sine huiusmodi explicatione venditio.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum dicitur iuxta conclusiones positas distinguendo antecedens, quòd si vinum Alaexinum est certum æqualis esse bonitatis, & pretij, sicut sancti Martini vinum, si deceptione actiua decipiendo illud venditor vendat pro vino sancti Martini ratione deceptionis illicita est emptio. Secus si deceptio fuit tantum passiva, quare se ipsum decipit emptor, & de validitate, vel nullitate huius contractus iam diximus.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum identidem respondetur distinguendo antecedens, scilicet,

quod vendere licet rem vitiosam pretio iusto quo valet cum suo vitio, si tamen ad finem cuius gratia emitur ab emptore sit vsui, vt equus non adeo fortis ad longum iter, quia lentus est & debilis, si vendatur medico indigenti eo ad inuifendos infirmos, non illicita erit venditio si vendens taceat, non interrogatus, si autem interrogatus taceat vel mentietur, illicita planè erit, sed de nullitate, vel validitate huius contractus dictum est, & dicitur infra.

¶ Ad Tertium argumentum respondetur, quod si mulier matrimonio locanda viro expresse verbis & re, se diuitem, & virginem esse fingere, decipiendõ virum alias eam nõ ducturum, licet contractus matrimonij (quia sacramentum est fraudibus eius finem non impediens non impedibile) tunc solidè fiat, tamè ratione deceptionis actiue illicitus fuit, secus si vir à se ipso tantum deceptus cum illa contraxisset.

Ad. 3. arg.

¶ Ad quartum argumentum dicitur, perinde quod in casu quo quis emit imaginè diui Pauli putans esse diui Petri, si deceptus sit à se ipso tantum, & non à venditorè, venditio nõ fuit illicita: quia non interfuit deceptio actiua. Non enim culpa venditoris emptor deceptus est, sed sua, vnde hæc culpa sibi tantum accepta ferenda est.

Ad. 4. arg.

CAP. XXXXIII. An deceptio reparatio nem exigens exigat rescissionem contractus, de regula iuristarum, de tribus indicijis emptionis inuoluntariæ, & nullæ, de alia regula solen: iuristarum, & de eius ratione. Fraus artificum recensetur, an validus contractus possit reuocari, de arrha dupliciter data, & quod consuetudo est attendenda: an dānum recompensandum sit à decipiente ex ignorantia causatum & de intelligētia legum Partitæ.

PERquirentibus nobis de illa conditione venditionis, scilicet, quod voluntaria debeat esse, quoniam defectus rei incognitus eam inuoluntariam reddit, operepretium fuit inuestigare an deceptiones circa hos defectus, quia inuoluntariam venditionem causant illicitam perinde eam efficiant verum, quia D. Thomas ait in secunda conclusione illius articuli. 2.2.2. quæst. 77. quod venditor in omnibus talibus defectibus iniustam venditionem faciendo etiam ad restitutionem tenetur, restitutio autem interdum sine reuocatione contractus venditionis cum fieri nequeat, indagandum nobis hic obiter occurrit, scilicet.

Quan-

Quando reparatio seu restitutio nascens ex deceptione interueniente, in venditionis contractu cum ipsius contractus reuocatione necessario facienda sit, scilicet, reddendo pretium emptori, & rem emptam venditori. Iuris autem hic iam sua celeberrima statuunt regulam, scilicet, quod tunc reparatio hæc per rescissionem contractus venit complenda: quando dolus dedit causam contractui, tunc autem dolum dedisse causam contractui asserunt, quando si dolus aliàs, abfuisse, contractus initus non fuisset. Cuius regulæ potissimam rationem assignare possumus, quia tunc cum aliàs renuisset emptor emere venditio omnino inuoluntaria esset, quippe cui consensus alicuius contrahentium, vel amborum deesset, deficientè hoc prædicto consensu verus contractus stare nequit.

Regula iuristarum.

subdit

ut dicitur

Quest.

Tria indicia emptio nis inuoluntariae sunt

1.

2.

3.

Corol. 1.

ut dicitur

ut dicitur

Corol. 2.

¶ Verum iam desiderabit aliquis signa illa quibus in vniuersum innotescere possit: quando emptio ratione deceptionis, & doli inuoluntaria fuerit, ac per consequens hinc dedisse dolum causam contractui colligatur. Accipe igitur tria indicia probabilia hæc quæ Garcia libro primo de contract. capite. 13. pagina. 395. subindicat, primum igitur indicium est, quod emptor omnino inuoluntarius reemerit, quando statim fraude detecta reclamans renitit, neque approbat venditionem: quia talis est dolus, qui si à principio illum non latuisset, rem quidem huiusmodi non emisset.

¶ Secundum indicium est autem quod inuoluntarius omnino emptor emerit rem: quando res à se comparata sic interueniente dolo, nulli sibi est vsui, neque ad illum finem à se præsumum accommoda, itaque ad alium finem illam nequaquam emisset.

¶ Tertium signum denique huius omnino inuoluntariae emptionis accipito, scilicet, quando tempore emptionem contrahendi emptor protestatus est, aut notum fecit venditori se ad talem vsus finem specialem emere eam rem, neque alia ratione eam emere velle.

¶ Hinc corollarie primò sequitur emptionem inuoluntariam omnino esse, ac perinde rescindendam illius rustici, qui pro filio suo contendens emere artem gramaticæ deceptus à Bibliopola tradente sibi librum historicarum fabulosum, & significante illum esse librum, quem rusticus peteret, illum emisset.

¶ Secundò sequitur perinde esse omnino inuoluntariam, ac proinde retractandam emptionem illius, qui parans emere equum validum ad vehendam rhedam, id est, cochæ, ad

Instruct. Negot.

eumque finem tantum se velle emere equum validum robustumque venditori significans ab ipso deceptus inuolidum equum, & ad eum vsus ineptum pretio emisisset. Neque refert (vt bene subnotauit Conradus. q. 57. disto. 3. & Siluester verbo culpa. q. 7.) quod quatenus attinet ad reuocationem huius contractus huius fraudis auctor fuerit ipse venditor, aut quilibet alius testis mediator, seu proxeneta.

¶ Secunda Regulæ solèntissima iuristarum est negatiua. scilicet, quod quando dolus solum est incidens in contractum, itaque non dat causam contractui: tunc doli auctor non est contractus, sed solum ad retractionem contractus, sed solum ad reparationem damni, si reparabile sit, alioquin: si deceptus sic per reparationem damni indemnis seruari non possit: contractus reuocandus est. Cuius quidem regulæ plana est ratio, quia tunc cum dolus contractui causam non dederit inuoluntarius omnino non fuit ex omni parte, sed ex ea tantum parte, qua emptor passus est damnum. Quocirca recompenato semel damno contractus constituetur voluntarius, vt verbi gratia, exemplificari potest in casu, quo emptor calceos ex corio solido, fortique, petit à cerdone, ipse autem calceos conficiens ex corio deteriori, eos pretio immodico diuendit, satis est si cerdo emptori excessum pretij compenset.

Regula celeberrima iuristarum

Ratio regulæ

¶ Hinc iam videre est quantà pena sint digni artifices illi, qui eodem pretio venales, exponunt res à se fabricatas eiusdem speciei siue sint meliores, siue deteriores. In differenter, quod facere nequeunt citra culpam, & restitutionis noxam.

Illatione fraudis

¶ Præterea ex prædictis collige venditionem rei cuius aliqua pars deest, vt libri cui deest foliū, dū illa pars refarcibilis est, non esse in nihilū redigendā: cum sat sit id refarcire damni aliàs secus. Sicut neque etiam retractandus est ille contractus cui dolus dedit causam, si emptor denuò approbauerit eum, quia iuxta regulam iuris scienti, & volenti non fit iniuria. Tunc autem consensu saltem tacito, atque interpretatiuo nouo videtur contractum approbasse: quando deprehensa iam fraude non reclamans sic emptor emptor vsitur, vt re propria facta iam sua. Si autem ante comperta fallacia emptor reclamasset rem emptam veluti inde posito tantum retinens non vt suam: vel esto non reclamasset casu quo liberè præmetu redimere non valeret, si eam non vt propriam, aut vt eius dominus, sed tantum, vt depositarius penes se haberet non censendus: est

2.

ut dicitur

ut dicitur

E. talem

talem approbasse emptionem, neque ei nouū præstitisse consensum.

Nota.

¶ At quatenus ad forum contentiosum atinet, emptori decepto consignatum est rempus intra quod dumtaxat reclamandi facultas conceditur de quo consulto iura, immo etiam si à principio sanum apparuerit animal venditum, si statim post venditionem in breui morbus in eo appareat, quia talis morbus præsumitur præfuisse, reclamandi emptori facultas datur, dolus enim præponderat vt in l. item si obstetrix. ff. ad. l. A quil.

Dictum. 1. resolutio a rium.

¶ Igitur resolutoriè tandem dicimus primò venditionem reuocandam esse: cum omnino inuoluntariam fuisse constiterit, siue per violentiam, siue per dolum, siue per ignorantiam talem esse acciderit, dum modo primò planum sit huiusmodi violentiam, vel fraudè aut ignorantiam interuenisse, quæ satis fuerit ad omnino inuoluntarium constituendum emptorem: ¶ Secundò, dum modo & si sic primo omnino inuoluntarius fuerit, nouum consensum approbationis non præstitit, per quem solitus est ratificari contractus à principio omnino inuoluntarius, & irritus, sicut matrimonia, & vota à principio non uoluntaria consensu nouo expresso, vel interpretatiuo, hoc est non reclamante, solita sunt ratificari, & consolidari dum iam ex tum pro conjugibus segerunt, aut pro religiosis professis tacitis.

Quest.

¶ Quoniam venditionem cum fuit omnino inuoluntaria, reuocandam esse diximus, nisi denuo per emptorem fuerit approbata, nunc præoccupat nos illa difficultas ad hanc materiam attinens, scilicet, vtrum postquam valide contracta est emptio, & venditio reuocari possit, subest autem dubitandi ratio, nam passim videre est quomodo venditiones reuocentur amissa arrha, quæ solita est dari in securitatem, vel in signum emptionis, postquam huius rei gratia est iam data, vel ubi scriptura non intercesserit.

Dictum. 1.

¶ Igitur ad quæstionem dicimus primò, quod licet vsu euenire possit quod præ ignorantia contrahentium à principio contrahatur emptio, & venditio inualide, & quod eius postea comperto defectu contractus reuocetur, & infringatur, tamen in foro conscientie non satis apparet, quomodo quæ à principio fuit valida, & firma venditio, sine consensu alicuius partis possit rescindi, & infringari in posterum.

Dictum. 2.

¶ Secundò dicimus ad punctum difficul-

tatis, quod valde à principio contracta venditio (quatenus atinet ad forum exterius) in vno dumtaxat casu rescinditur, scilicet, quando deceptio intercessit in pretio ultra medietatem iusti valoris, tuncque per decretum iudicis, & non alias venit rescindenda. Igitur in electione repositum est emptoris cum emendo decepti infra medietatem iusti pretij soluendo, aut pretium recipere, & rem restituere, aut supplere iustum pretium extra de emptione, & vend. cap. cum causa. Hoc est iuridicum.

Dictum. 3.

¶ Tertio dicimus, vt ratio dubitandi à principio posita soluator, scilicet, quod de arrha reali emptionis, & venditionis habetur. ff. de contrahen. emp. l. quod sepe in principio. Hæc autem arrha duplici nomine in contractu emptionis interuenire potest, ad firmandum contractum vno modo nomine pagamenti, scilicet, vt pars pretij, & hoc nomine data iam arrha à tali contractu recedere non licet, quia cum pars presij sit iam soluta, res non est integra. C. quando libro. ab empt. dist. leg. vnica.

Arrha in contractu dupliciter datur.

¶ Secundò modo solet dari arrha in contractu venditionis nomine tantum arrhæ, id est vt pignus, si autem hoc nomine tantum detur, tunc ille qui dedit perdet arrham, si per eum stat quod contractus non sequatur, si autem per recipientem arrham steterit restituet in duplum in pænam (vt censeo) inst. de emp. & vend. §. in his, quare in hoc casu dans arrhæ nomine arrhæ à contractu recedere non prohibetur, quia venditio sub conditione tacita inita esse intelligitur, videlicet, quod vel venditio non reuocetur, vel quod si dator arrhæ eius reuocationis causa extiterit, arrham amittat.

Dictum. 4.

¶ Quarto adijcimus cum Garcia lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 404. quod si vsus attendatur, iam more receptum est, vt arrha duplici nomine simul, scilicet, & pignoris, & pretij detur, quod confirmat Siluester verbo arrha. quæst. 2. quod autem Garcia ibi superaddit, scilicet, quod cum sic arrha & nomine arrhæ, & nomine pretij datur, dator illius recedere possit à contractu, & contra Siluestrum loco citato est & contra ius citatum. C. quando li. ab empt. d. l. vnica & contra eius rationem, scilicet, quia cum pars pretij iam est soluta, res non est integra. Si tamen consuetudo quotidiana inoleuit (vt ipse ait) quod amittendo arrham illius dator à contractu recedere possit, tunc consuetudine interpretante vel ei derogante, istam venditionem ei renouare licebit alias non.

Consuetudo attendenda.

¶ Quintò

Dictum. 5.

¶ Quintò dicimus de scriptura interueniēte in contractu venditionis, quod quando cōuenitur, vt non valeat contractus antequā scriptura sit facta: tunc quia scriptura ad conditionem a ppositam contractui reducitur, si scriptura confirmatiua emptionis non sequatur, venditio incassum abiret, nunquā enim fieret firma scripturæ conditione deficiente. C. de prob. l. cum res. Si autem à principio simpliciter contrahatur, & postea probationem fiat inde scriptura: ita q̄ scriptura nō est adiecta, vt conditio pertinens ad contractum, sed solum adiecta est, vt quid accessorium solum attinens ad maiorem contractus soliditatem, tunc etiam ipsa scriptura non subsecuta venditio ante inita in suo robore taliter permaneret, vt ab ea partes altera earum in vita recedere non possent. ff. de pig. l. contrahitur.

¶ Postquā de venditione inuoluntaria per violentiam, fraudem, vel dolum dictum est, nunc de inuoluntaria per ignorantiam venditione dicendum est. De hac igitur ignorantia D. Thomas. 2. 2. q. 77. artic. 2. ait quod si venditore ignorante aliquod prædictorum defectuum in re vendita fuerit: venditor quidem non peccat, quia facit iniustum materialiter, & non formaliter, id est, non ex intentione: non tamen eius operatio est iniusta, tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit damnum recompenſare emptori. Et quod dictum est, inquit de venditore intelligendum est ex parte emptoris. Contingit enim quandoque venditorem credere rem suam esse minus pretiosam quantum ad speciem, sicut si quis vendat aurum loco auricalci, & emptor si id cognoscat iniuste emit, & ad restitutionem tenetur, & eadem ratio est de defectu quantitatis, & qualitatis. Hæc D. Thomas.

Quest.

¶ Cæterum restitutio hæc quomodo faciendā sit, D. Thomas non meminit ibi. Ided quæritur vtrum, qui non scienter, neque ex consulto: sed præ sua ignorantia in causa fuit deceptionis, quam passus est alius retractandi contractum obligatione teneatur. Sotus autem absolutè talem ad rescissionem contractus teneri affirmat.

Dictum 1.

¶ Verum dicendum esse cum Garcia distinguente lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 40. existimo. Primò quod cum ignorantia affectata scientiæ æquiualens sit, perinde etenim est per ignorantiam affectatam causam dedisse deceptionis alteri, quā si data opera illum deceperit. Vnde cum præ sua affectata igno-

Instruct. Negot.

Ignorantia duplex.

rantia aliquis alterum contrahendo nolens decipere tandem decipit, non aliter sibi tunc restituendum est id damni, si accidit, quā si ex industria passum damnum deceperit. Imò etiam si vnus contrahentium neque scienter, neque ignoranter fuit causa deceptionis, si tamen, deceptio interuenit talis: quæ causa fuit emendi, quia alias emptor non erat rem empturus, in foro exteriori, si emptor passus à teipso tantum deceptionem voluerit, ad ipsius petitionem rescindenda est emptio, ita. l. 57. tit. 5. Partita. 5. Sed hanc legem ne contraria videatur alijs legibus arbitror intelligendam esse, quando aliter damnum esset irreparabile ex deceptione ista passiuam causatum, nisi retractaretur contractus, quia alias satis esset dicto damno aliter recompenſasse.

Dictum. 2.

¶ Igitur secundò dicimus, quod quando aliquis præ ignorantia non affectata, qua laborabat causa fuit decipiendi alterum contrahentem si damnum inde subsecutum decepto cōpensari non potest citra rescissionem contractus, tunc rescindendus est. Sicut si sic mancipium incurabili morbo laborans à venditore id ignorante venditum esset, quia aliter reparari nequiret damnum, retractanda esset illius venditio. Secus autem esset si huiusmodi damnum aliter, quā per rescissionem contractus reparabile esset, vt si res in quantitate deficiens ex ignorantia hac esset vendita, sufficeret in suo robore manente contractu defectu quantitatis suppleuisse.

¶ Hinc iam patet quomodo sint intelligendæ aliquæ leges Partitæ, & primò lex illa. 14. tit. 2. partita. 3. vbi sancitur, quod licet in ualida sit venditio illius, qui ignorans molendinum, quod vendit esse dirutum, vel domum, quam distrahit pretio esse combustam ea diuendit, cum totaliter, vel pro maiori parte perditum issent: tamen si hæc tantum pro minore parte perissent, venditio solida maneret de pto de pretio, quod hac de causa minus valeret, quia hæc loquitur in casu, quo damnum incursum ex hac ignorantia per diminutionem pretij factam postea à venditore posset reparari illa parte pretij remissa rescindendo damnum pro minori parte combustas cedas, vel molendinum dirutum vendendo pluris commissum.

¶ Similiter lex illa sexagesima tertia, qua stabilitur venditorem, qui ignoranter vendidisset agrum, herbas nociuas ibi pascendis bestijs procreantem, teneri ad restituendum acceptum pretium, licet non ad subsecuta damna, qua perinde istam

L. 2

ven-

venditionem reuocandam esse, insinuat, intelligenda est in conscientia esse vera: quando damnum istud tantum per venditionis rescissionem, & non aliter est euitabile.

¶ Item & illa lex. 6.4. dictans, quod licet venditio in qua venditor scienter vendidit seruum furem, aut fugitiuum, aut occulto morbo laborantem inualida sit: tamen firma manet hæc emptio, si venditor ignoranter huiusmodi seruum vendidisset: dum modo de pretio sibi soluto, aut soluendo eam quotam restituat, vel remittat, qua ratione huius vitij minus valebat, planè intelligenda venit in conscientia, in casu quo sic per eum qui ignoranter vendidit istum seruum parte illa pretij remissa sufficienter restauraretur emptoris damnum alias secus.

¶ Itè lex illa. 66. vbi cauetur, quòd si quis pretio comparasset equum, vel mulam, vel iumentum aliquod aliquibus vitijs infectum, de quibus vitijs non esset certioratus per venditorem, potest huiusmodi emptor intra sex menses rem sic emptam venditori restituere, suique pretium recuperare etiam inuito venditore: hoc ideo statuit, quia presumitur tunc scienter rem vitiosam vendidisse. At quòd super addit ista lex, scilicet, quòd si emptor hic intra predicto sex menses rescissionem venditionis non petierit, firma maneat venditio: dum damnum resarciatur, si illud emptor intra sex alios menses post sex primos petierit, hoc ideo decernit primò, vt lites aliàs succidantur, tum etiam, quia intra illos sex menses emptor vitia illa deprehendisse presumitur illamque venditionem approbasse: dum apparet per tantum iaculamentum sex mensium in iudicio non recedisse. Si autem à principio conuentum esset inter partes, vt iumentum ab emptore pro nullo illius vitio, postea refutari posset: quocumque postea apparenti rata maneret venditio, dum quatenus atinet ad conscientiam pretium non absolute acceptum: sed quod valeat res illa cum suis vitijs ab emptore exigatur, & non plus, & credat emptor illa vitia posse habere; cum illisque se velle illam emere. Secus si venditor quòd rem incredibilem faceret emptori: tot vitia cumularet, narrando

vt persuaderet emptori ea per modum loci narrare, & non per modum veritatis.

(?)

CAPVT. XXXV.

Venditor an vitium rei detegere teneatur, de vitio patenti, vel secreto distinctio. De triplici vitio occulto, periculoso, & detrimentofo, & inutili respondetur per tres conclus. de duplici casu in quo est vitium detegendum, premonitio quando est necessaria in venditione, & quando facienda, vitia de iure & de facto irritantia contractum statim detegenda, soluuuntur argumeta incotra.

Cum de venditione inuoluntaria sermo à nobis captus sit, cumque inuoluntariam venditionem deceptio inducere sit solita, nunc vtum ad excludendam hanc deceptionem vt contractus voluntarius in eatur, venditor vitium rei venditæ detegere teneatur, perquirendum nobis est, cum D. Thoma .2.2. quaestione. 77. articulo tertio, nam non desunt argumenta apparentia pro parte negatiua.

¶ Arguitur ergo primò, quia cum venditor emptori inuito non obrudat mercem vitiosam, quinimò copiam illi faciat pro suo arbitratu cognoscendi, iudicandi, an bona sit, & sibi expediens: non venditori non reuelanti vitium: sed emptori non accuratè peruestiganti conditiones rei venalis culpæ dandum est: si decipiatur emptor, neque enim vicem emptoris in hoc venditorem gerere oportet.

¶ Secundò arguitur, quia certè stultitia argueretur, qui in operatione sibi vitii, & impeditiua sui damni sibi ipsi obicem poneret: Sed si quis vitium rei à se vendendæ panderet, sibi ipsi impedimento esset, quò minus rem suam posset vendere: nam perinde esset vt Tit. libro de offic. inducit quendam dicentem, ac si prece iussu domini prædiceret, domum pestilentem vèdo, quo quid absurdius? ergo venditor rei venditæ propalare vitia non tenetur.

¶ Tertio arguitur, quia si venditor exponere vitium rei venditæ teneretur emptori id esset emptori damna, & pericula inde obuenientia vitandi causa, sed interdum aliter, quam reuelando vitia hæc sunt euirabilia damna, scilicet, diminuendo de pretio, & post venditionem contractatam admonendo emptorem (vt caueat periculum) scilicet, quod equus veditus solitus est impingere calceos.

¶ Quarto arguitur, quia si quando emptori ex emptione rei vitiosæ periculum, aut detrimentum imminet, tenetur venditor ei rei venditæ patefacere vitium, id certè est, quia aliàs inuoluntaria contraheretur emptio. Sed tunc etiam

constitit,

Quest.

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

cōfīto, compertoque de damnum, aut periculum vitio non ingerēti, verisimile est quod adhūc emptor nollet eam emere etiā diminuto pretio, & quod adhūc inuoluntaria illi esset emptio, & tamen in hoc casu inuoluntaria quæ probabiliter præsumitur emptio ad detegendum vitium emptori venditorem non cogit, si dimittat aliquid de pretio, ergo neque etiam venditio rei vitiosæ detrimētosa, aut periculosæ etiam si sit inuoluntaria, dum per remissionem aliquotæ partis pretij sufficienter recompensetur id damni, non astringit in conscientia venditorem ad vitium rei venditæ etiam si detrimētosum sit prodendum.

Arg. 5. Prætercā quintò confirmatur, quia sicut homo non tenetur cuilibet consilium dare, aut veritatem dicere de his quæ spectant ad virtutem, quamuis nulli debeat dicere falsitatem, ita non tenentur homines cuilibet in rebus pertinentibus ad temporalia consulere, aut veritatem reuelare: ergo multo minus tenetur venditor vitia rei venditæ dicere quasi consilium dando emptori.

Arg. 6. Sextò arguitur mercator conscius mercium iam aduentantium ad portum non tenetur reuelare aduentum earū, ne suæ merces vilescant: ergo neque etiam mercator tenetur vitium suarum mercium indicare, ne plus iusto vilescat quod in suam cederet detrimētum.

Præmissis igitur quibusdam distinctionibus, quæ ex prædicto articulo tertio D. Thomæ eliciuntur, incumbendum nobis statim est ad veritatem quæstionis eruendam cōclusiones D. Thomæ statuendo, & eas illucidando. Prima igitur distinctio est, vitium rei venalis duplex esse contingit, aliud enim est publicum, & omnium oculis patulum. Aliud autem ex sua natura est ita occultum, ut emptori facile deprehensum non sit. Signanter vero occultum ex sua natura diximus. Nam potest etiam usu euenire ut è contra vitium aliquod ex se patens sit, & veluti iniustum sit emptori, vel quia caligat oculis, vel quia ex incuria non aduertit id quod omnes animaduertunt.

Vitium rei vel patens vel secretum.

Vitia rei tria.

1. Cuiusdam enim sunt detrimētosa, ut quando merces semi corrosæ sunt, aut detritæ, aut parum duraturæ, aut pretio superexcedenti venditæ, aut quia in via sunt corruptionis, ut vinum tēdens in acetum.
2. Alia autem sunt vitia periculosa, ut vitium ruinosæ domus minantis periculum, cibus noxius, periculum mortis

Instruct. Negot.

afferens, iumentum subito calceis feriens calcitrando. ¶ Alia denique sunt vitia, quæ sic inficiunt rem venalem, ut nullius sit momenti prorsus ad eum usum, cui destinatur ab emptore cuiusmodi est cecitas equi, qui eum totaliter ineptum efficit ad iter agendum, cuius gratia solum ab emptore emitur, licet cisternæ, vel pristino circumferendis vsui esse possit.

3.

His præmissis conclusiones D. Thomæ subijciamus, quarum prima est, dum vitia rei venalis detrimētosa sunt, aut periculosa, aut penitus eam inutilem ad finem intentum ab emptore efficientia, & simul cū hoc occulta sunt, tenetur venditor ea emptori patefacere, alioquin talis venditio à reatu culpæ, & restitutionis venditorē non liberabit: hæc autem cōclusio, quæ D. Thomæ est, tantum abest ut dissideat alijs ab cōclusionibus. s. prima & tertia ex tribus quas Siluester verbo emptio. q. 20. statuit, ut certè cōtra alios, qui in hoc fallunt (ut bene ait Garcia) ipsius istæ sint probatiuæ, & declaratiuæ, quapropter probatur Primò, per primā cōclusionē Siluestri sic in forma cōtinentē. s. illa vitia necessariò sunt reuelanda, quorū sic cōscius fuisset emptor sic deprauatam vitij nullatenus pretio cōparasset. hæc Siluester in sua. 1. cōclusionē. Sed cū vitia rei venalis dānosa sunt, aut periculosa, aut prorsus reddētia re inutilem, eam tūc emptor nullatenus cōparasset pretio: ergo dū ista subsunt vitia necessariò sunt à venditore reuelanda. Tertia verò illa cōclusio Siluestri coincidit cū ista prima D. Tho. cōclusionē. Probatur. 2. ex ratione D. Tho. quia quāuis nō semper tenetur aliquis opitulari, aut cōsulere alteri: tamē abstinere à dāno inferendo semper vnusquisq; tenetur, sed qui dānosa, aut periculosa, aut inutilia prorsus vedit nisi hæc vitia occulta patefaciat occasionem damni, & periculi emptori dat: ergo talis venditio est illicita non carens culpa, & restitutionis reatu. Nam iuxta regulam iuris, qui causam damni dat, damnum dedisse videtur.

Conclus. 1.

Tertia Siluest. coincidit cū ista.

Secūda cōclusio D. Thomæ est, si vitium rei venditæ in propatulo est, omnibusq; patēs, tūc si venditor tantūdem remittat de pretio quantum res venalis cōsiderata cū tali vitio noscitur minus valere, nulla obligatione detegēdi eius vitium tenetur. Hæc autem cōclusio probatur, quia tūc nulla præbetur occasio periculi, aut damni à venditore, si taceat vitium: quia ipsum met vitium cū patulū sit omnibus seipsū publicè prodit, aut certè utpote cōspiciū manifestatione nō habet opus, si in testes quid sit id vitij

Conclus. 2.

L. 3

*Responsio
ad obiectio-
nem.*

vitij quod quia palam est, ab omnibus aduertitur, ab emptore non aduertatur? Responde-
tur sanè tunc eam inaduertentiam non culpæ
venditoris esse assignandam, sed potius incur-
riæ & culpæ emptoris fore ascribendam, nã
& tunc meritò venditor, & sibi persuadere, &
presumere potest, quod emptor sciens, & spõ-
taneus rem illã licet vitiosam velit sibi emere.

Conclu. 3.

¶ Tertia conclusio si vitium rei venalis hu-
iusmodi sit, vt in causa non sit quod res venalis
inutilis sit emptori, licet ea de causa inutilis
sit venditori, tunc si venditor tantum descen-
dat in pretio, quantum res venalis ratione vi-
tij iuste vilescit, nulla obligatione cogitur il-
lud occultum vitium patefacere. Hæc autem
conclusio exposcit primò vt quia res venalis
vitiosa vsui esse potest emptori, & non vendi-
tori & è contrà, vt equus cæcus qui vsui esse
potest hortulano ad circumferendam rotam
cisterne, & non equiti ad equitandum, expos-
cit (inquam) vt vsui sit, & utilis emptori. Secũ-
dò, quod remissio, seu diminutio pretij, quæ
ratione vitij est facienda non arbitrio vendito-
ris (quia præ avaritia suspectus solet esse index
venditor in hac causa) fiat, sed arbitrio bono-
rum virorum expertorum, & prudentium: hæc
autem conclusio D. Thomæ per secundam
conclusionem, quam loco citato statuit Silue-
ster & illucidatur, & probatur. 1. quia quando
vitia rei venalis sunt talia, quæ licet aliquate-
nus emptorem inuoluntarium reddunt, vt
non tam libenter eam rem emat, non tamen
adeò inuoluntarium, aut omnino repugnan-
tem eum constituunt, quin adhuc non præ-
termittet eam emere, tunc si inde nihil damni
aut periculi emptori immineret, quia præ quã-
titate pretij res sibi utilis est & frugifera, non
tenetur eius coram emptore traducere vitium.
Ita dicit conclusio. 2. Siluestri, sed quando
est res vitiosa proficua emptori, & descenditur
in eius pretio, præsumendum est, quod em-
ptor licet comperta veritate vitij non tam li-
benter eam emeret, nihilominus tamen, quia
præ pretij modicitate vtilem sibi futuram esse
videret, eã non omitteret emere, ergo sic dimi-
nuendo pretiũ nõ teneretur propalare reivitium.

Prob. 2.

¶ Secundò probatur, quia vnusquisq; suo
consulere potest cõmodo, citra tamè detrimẽ-
tũ tertij, sed in casu istius cõclusionis veditor
suo prospicit cõmodo tacendo vitium, quia vi-
tat sic damnũ, quia si vitium resciat emptor, ei
q; manifestetur, plusquã par esset vellet exten-
nuare pretiũ, tacendo quoq; vitium nihil mo-
latur in emptoris damnũ, quia res vendita pro
pretij diminuti moderatione emptori utilita-

tem, & emolumentum affert: ergo nulla ratio-
ne tunc in conscientia cogitur detegere vitium.

¶ Præterea ex omnibus predictis, & assertis tã-
à D. Thoma quàm à Siluestro, licet sub alijs
terminis cũ illo insententia cõuenienti, sequi-
tur duplici in casu venditorem astringi ad vi-
tium reuenditæ detegendũ. Primò, quando
alias ex occultatione vitij emptio omnino in-
uoluntaria procederet: tum etenim vitium re-
uelari eatenus opus esset, quatenus emptio fie-
ret voluntaria. Quid autem hic per emptio-
nem inuoluntariã quippe quæ propter vitium
occultatum reuocanda est intelligamus, si ro-
get aliquis nouerit planè, per huiusmodi em-
ptionem omnino inuoluntariã reuocatiuam
contractus ad mentem Siluestri, & Garcie in-
telligendam esse eam emptionem, quæ tam
defacto quàm de iure, vt inuoluntaria sit acci-
dit, neque enim emptio quæ de solo facto in-
uoluntaria est annullanda est.

¶ Secundus autem casus in quo necessa-
rio vitia rei venditæ reuelanda sunt, est vbi
sic detrimentosa, vel periculosa esse continge-
ret, vt nullatenus alia via, quàm manifestan-
do hæc vitia resarciri damna, aut pericula, quæ
inferuntur possent: nã si damna talia essent, quæ
solum in excessu pretij consistunt: tunc quia
per diminutionem pretij restaurabilia sunt,
ea manifestari opus non esset authore D. Tho-
ma. ¶ Igitur sicut in casu primo vitij reuela-
tio, ideo necessaria est, vt emptio tam defacto,
quã de iure voluntaria fiat, ita in hoc secũdo ca-
su necessaria est vitij reuelatio, vt emptor libe-
retur à damno, quando aliter à damno eripi
non posset nisi per vitij declarationem.

¶ Hinc sequitur corollariè veram illam esse
Caietani doctrinam in commento huius
articuli S. Thomæ traditam, vbi ait vendito-
rem teneri ad præmonendum emptorem
de duobus, quando rem vitiosam ei vendit.
Primò de vitio, quo affecta est. Secũdò de quo-
ta pretij, quam ei minuit prædicti defectus
causa, quæ quidem Caietani sententia locũ
etiam habet, imò potissimè locum habere vi-
detur vbi emptio: quia non esset omnino in-
uoluntaria, quippe quia non esset de facto, non esset re-
scindenda, quia damnum quod tantum acci-
dere posset in pretij excessu, iam esset reparatũ
p diminutionẽ eius. ¶ Sed quãdo ista præmo-
nitio facienda sit, an ante emptionẽ, & vendi-
tionẽ, an post, statim est à nobis dicenda. In-
terim tamen sententiam hanc Caietani decla-
rãtes dicim⁹ duplici ratione de duobus præmis-
sis emptorẽ à veditore esse monẽdũ necessariò
tum

Corol.

*Casus du-
plex in quo
vitium est
detegendũ.*

Casus. 1.

*Satis fit du-
bis.*

Casus. 2.

Corol.

*Præmoni-
tio necessa-
ria in vendi-
tione.*

*Quando
præmoni-
tio faciendã.*

tum vt emptor certus effectus de vitio rei à damno inde sibi possibili possit cauere cauendo, verbi gratia, impetuofas recalcitraciones mulæ iam emptæ, tum etiam vt si emptor venditurus sit eam alteri ne præ ignorantia occasionem sumat vèdendi eam alteri maiori pretio, quam par est, quia hoc esset ignorantem emptori dare occasionem inferendi damnû alteri.

Questio.

¶ Porro ex prædictis fit concinnus transitus ad quæstionem hanc, qua nunc querimus scilicet, quando venditoris, qui cum obligatione detegendi vitia, vitiofas merces vendit: earum vitia pandere teneatur ante celebrationem contractus venditionis, an vero post eius consummationem. ¶ Respondetur ergo per distinctionem. Nam si vitia ea sint, quæ emptionem vtpote omnino inuoluntariam tam de iure, quam de facto sint irritatura, idque præcognoscit venditor tunc quia inuoluntaria venditio est, tenetur ante in eundam venditionem ea vitia patefacere. Nam si detectio hæc horum vitiorum venditionem non præiret, dolus culpabilis in præiudicium notabile emptoris à venditore committeretur. Item quia cum non præmissa manifestatione horum vitiorum contraheretur, tunc in ipsa venditionis contractione præiudicium emptori in ferri contingeret, igitur vt emptor ab hoc malo præseruetur, necessario est præmonendus & certiorandus de his vitijs ante finitionem contractus.

Respons.

Vitia de iure & de facto irritantia statim detegenda.

¶ Si autem vitia ea non id generis essent, quæ occultata inuoluntariam omnino, ac perinde reuocandam efficerent emptionem, tunc satis esset ea vitia post initam, & conclusam venditionem detegere, cuius potissima ratio est, quia cum manifestatio vitiorum hæc tantum pro consulendo emptoris damnis his, & periculis exigatur necessario, quæ subire possit emptor post emptam, & traditam sibi rem, cumque ab his præiudicijs liberari possit emptor per monitionem, & notitiam horum defectuum, aduenientem sibi post venditionis completionem, sequitur, quod ante venditionem hæc manifestatio defectuum, aut vitiorum rei venditæ necessario faciendâ non fuit.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum iam argumentum in contrarium positum, cum sit D. Thomæ per eius solutionem sit satis, respondet etenim quod iudicium non potest fieri nisi de re manifesta: vnusquisque enim iudicat secundum quod cognoscit, vt dicitur in primo Ethic. vnde si vitia rei, quæ vendenda proponitur sint occulta, nisi per venditorem manifestentur non suff-

Instruct. Negot.

ficienter committitur emptori iudiciû. Secus autem esset si essent vitia manifesta.

¶ Ad secundum argumentum Respondet *Ad. 2. arg.* D. Thomas, quod non oportet aliquem per præconem vitium rei venditæ pronuciare, quia si prædiceret vitium, exterrerentur emptores ab emendo: dū ignorarent alias conditiones rei in quantum est bona, & utilis: sed singulariter est dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui potest simul omnes conditiones ad inuicem comparare bonas, & malas, nihil enim prohibet rem in aliquo vitiosam in multis alijs vtilem esse.

¶ Ad tertium argumentum distinguitur, *Ad. 3. arg.* quia si vitia occulta eiusmodi sint, vt propter ea emptio non existat omnino inuoluntaria de iure, & de facto, sed valida sit, & non reuocanda, tunc conceditur intentum argumentum. scilicet quod non sint reuelanda ante inchoatam venditionem, neque dum contrahitur, licet ex mente Caietani duplici de causa post conclusam emptionem sunt indicanda, tum ad iam diminutum pretium causavitij emptori ostendendum, ne rei ignarus plus iusto pretio ea postea alteri velit vendere, tum vt caueat periculum, si periculum vitabile tamen inde sibi impèdat. Si autem vitia talia sint obque emptio sit nulla, quia omnino de iure, & de facto est inuoluntaria, ac proinde reuocanda, tunc negatur quod non sint ante & post reuelanda.

¶ Ad quartum argumentum respondetur, *Ad. 4. arg.* quod est differentia (vt dictum est) inter emptionem rei vitiosæ omnino inuoluntariam, id est, de iure, & de facto inuoluntariam, qualis esset dū res empta esset inutilis profus emptori: aut periculosa periculo aliter irreparabili, quæ per venditionis retractationem: quia tunc (vt diximus) vitia rei essent ante emptionem nuncianda, & est differentia inter emptionem rei vitiosæ quæ licet sit inuoluntaria, sed non omnino inuoluntaria, quia licet de facto sit inuoluntaria, sed non de iure, quæ proinde non est annullanda, quia tunc satis est eius vitia post consummationem contractus patefacere propter duplicem rationem à Caietano præactam.

¶ Ad quintum argu. quod D. Thomæ 3. est, *Ad. 5. arg.* eius solutionem accomodamus dicentes, quod quâuis homo non teneatur simpliciter omni homini dicere veritatem de his, quæ pertinent ad virtutes: tenetur tamē in casu illo de his dicere veritatem: quâdo ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, nisi diceret veritatem, & sic est in proposito.

¶ Ad sextum argu. quod est 4. D. Tho. respondeatur ex eius sententia, quod vitium rei facit rem in presenti

præsenti esse minoris valoris, in casu autem, quo merces aduentantes non applicuere ad portum, merces iã veditiõni expositæ in portu, vel ciuitatibus proximis nõ sunt in præsenti minoris valoris: sed solũ in futuro: dum magna copia mercium aduentantium applicuerit portui: tunc minoris valoris fore creduntur: ergo venditor, qui in hoc casu vendit rem secundum pretium quod inuenit, non videtur contra iustitiam facere, si quod futurum est non exponat, si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret abundantioris esset virtutis quamuis ad hoc non videatur teneri ex iustitię debito. Neque ex hoc quod si emptoribus innotesceret aduentus copię mercium nõ tollent has præsentes tanti emere merces, sequitur eas minoris valere. Nam sicut copia mercium eiusdem speciei, dum absens in alio loco est, neque ad hunc locum transfusa nõ facit merces in hoc loco venales minoris valere, quàm valent, ita merces absentes, & quæ in futurum expectantur, non reddunt iure viliores, quæ in hoc loco interim veneunt, expectarent quidem, qui non de præsenti egerent ad ventum futurarum mercium, quo minoris eas sibi mercarentur: qui eis in præsenti egerent non renuerent eas pretio maiori nõ currenti emere, quia id pretij est iustum: dum maior copia mercium, quæ expectatur non est præsens.

CAPVT. XXXXVI.

An in aliquo casu excusetur venditor à deteccióne defectus rei venalis: & simul ab eius pretij diminutione. Respondetur per 3. conclus. vtrum venditor de vitij non interrogatus teneatur sua sponte illa manifestare, quod abundantia absens ignorata non minuit pretiũ, sed bene si sit præsens, & ignoretur ab emptoribus, contra Conradum de couponibus transilientibus iniustam taxam senatoris & de pistore eam violante.

Quest.

PORRò quoniam iam extra controuersiam asseruimus, vitium rei occultum detegendum esse, cum venditio aliàs reuocanda venit, aut cum vt periculum caueatur, tali manifestatione est opus, etiam si de pretio rei ratione vitij sit aliquid detractum. Nunc subinde scitu nobis opus est, an aliqui casus sint, in quibus ad neutrum venditor teneatur, scilicet, neque ad præcedendum rei venalis defectum, neque ad eius pretium minuendum, & qui de quò veritas quæstionis illucescat.

Argu. 1.

¶ Primo arguitur quia si aliquis daretur

casus in quo nihil reuelandum esset eminenti, nec quicquam ei subtrahendum esset de pretio esset casus argumenti. 4. D. Thomæ. 2. 2. q. 77. art. 3. vbi licet venditor multos in proximo aduenturos institores, qui magnam vim, & copiam earum mercium, quas ipse in præsenti venales habet importat, sed in isto casu non licet non reuelare aduentum mercium, & simul non minuere pretium, ergo id nullatenus videtur licere, consequentia videtur nota cum maiori quæ est sententia D. Thomæ. Minor autem probatur ratione Conradii. lib. de contract. quæst. 72. qua impugnat doctrinam D. Thomæ in solutione ad. 4. arg. prædictæ quæstio. 77. & art. 3. quia sic arguit, & probat minorem, si præ abundantia mercium, quæ reuera nunc in hac vrbe suppeteret viliori pretio venundarentur, id ignorantibus aliquibus peregrinis emptoribus, quia exteri sunt, & viatores, non posset eis venditor eas merces carius vendere, quàm defacto valerent, licet isti emptores quia pretij ignari plus persoluerent, ergo neque mercatori in casu D. Thomæ sciētī abundantiam mercium nondum præsentiũ, sed futurarum non licebit vendere nunc pretio præ ignorantia in hac vrbe currenti, patet consequentia, quia sicut ignorantia exterorum emptorum, qua laborauerunt circa copiam mercium non est causa iusti augendi eis pretium, sic neque ignorantia emptorum ignorantium ad venturam magnam copiam mercium non est causa iusta ad augendum eis magis pretium, quam realiter curreret, si illa ignorantia ab eis abesset, quia certe si scirent, pretium realiter vilesceret.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur, si aliquis pro comperito haberet, quod argentei, qui modo constant 34. dipondia, post mensem minuendi essent ad valerem. 25. dipondiorum, non ideo si illos commutaret pro alia moneta, vel aliter contractu oneroso distraheret: teneretur istud secretum reuelare, sed neque pretium eorum extenuare, ergo neque etiam rem vitiosam vendens non tenebitur ad detegendum vitium, neque etiam ad aliquid subtrahendum de pretio.

Argum. 3.

¶ Tercio arguitur, si mihi soli constaret in proximo tempore, id est, non longe post hoc librũ, qui modo penes me est ab inquisitoribus prohibendum esse, liceret nihilominus pretio eo illum distrahere, quomodo communiter valet citra obligationem detegendi emptori damnum, vel periculum, quod extra hanc emptionem posset subire: ergo idem profusus videtur

videtur concedendum de vendente rem occulte vitiosam, scilicet, quod ad nihil reuelandum, vel restituendum teneatur.

Ad 4. arg.

¶ Quarto arguitur, licet ei, qui oppressus grauamine monopolij, aut iniqui gubernatoris non potest vendere sua vina, vel frumenta pretio maiori, quod iuste valent curtare mensuram, quò se seruet indemnem, quia (vt supponimus) quantitas, quam tradit iustissimè valet illud, quod recipit pretium, & tamen hic committitur vitium in quantitate: ergo datur casus in quo neque detegere vitium, ne quicquam de pretio venditor demere teneatur.

Confirm.

¶ Et confirmatur, quia habens vinum venale optimum, cuius amphora iustissimè valet decem: quando populus, si crederet non esse Rhenense, non tantum pretij daret: posset licitè, & si non sit illius vineti tacendo vendere decem, imo hac de causa vt ista. 10. quæ sunt iustum pretium non ammitteret: posset illud aqua miscere, vt seruaret se indemnem, quia reuera tantum valet, & tamen est error, & vitium in substantia, vbi nihil diminuitur de pretio, ergo datur casus in quo venditor non tenetur ad prodendum vitium rei, neque ad eius pretium minuendum. Pro quaestione autem resolutione statuuntur sequentes conclusiones.

Concl. 1.

¶ Prima igitur conclusio sit: quando venditor, qui est conscius copiae mercium in proximo importandarum, rogatur ab emptore quid nouerit de tali aduentu futuro mercium: tenetur non inficias ire, sed fateri veritatem. Hæc conclusio maximè verum habet, quando nullus est alius à quo possit discere, aut sciscitari veritatem, veritas huius conclusionis multipliciter persuadetur, tum quia alias emptor inuoluntarius præsentis merces emeret. Nam præsumitur suæ indemnitati consulendi gratia interrogare, quia parabat prestolari merces, si in proximo aduentarent, quò non tam eare eas sibi compararet, tum quia quando emptor interrogat venditorem de tali aduentu futuro mercium, videtur venditori suam concedere causam, eius fidelitati se committendo, vnde vitio infidelitatis esset ei tribuendum si non reuelaret: sed sileret. Nam etiam in occultatione aliorum vitiorum fallax fraudulentusq; reputaretur venditor ille, qui rogatus ab emptore de vitijs rei venalis occultis subterfugeret veritatem dicere, tum quia contra charitatem est non subuenire alicui consulendo, cum poscit consilium, cum non suspexit alius, qui ei consilium præbeat, maximè

cum consultor id sine graui suo detrimento efficere possit, ergo contra charitatem est saltem, si venditor conscius aduentus futuri mercium, rogatus ab emptore subterfugiat veritatem dicere, quia tenetur tunc veritatem facti narrare: An verò contra iustitiam sit & delictum restitutioni obnoxium venditorè veritatem dicere rogatum tacuisse, præsius à nobis postea discutiendum venit.

Conclu. 2.

¶ Secunda conclusio, mercator conscius aduentus copiae mercium in futurum, si etiam non rogatus inopia oppressis, vendat pannorum copiam cariori pretio iusto quo valent, nihil eis nunciando, aut de pretio demendo, licet secundum D. Thomam nihil moliatur contra debitum iustitiæ, tamen contra debitum charitatis aliquo modo ageret, patet quia licet D. Thomas dicat tunc monuisse emptores de copia mercium futura abundantioris esse virtutis, quasi id monuisse opus tantum supererogationis fuisse insinuet: tamen id intelligitur, si non rogatus vendens non indigentibus rem eis non celaret, nam si egenis venderet eis aperiendo veritatem, non solum id secreti intimando opus supererogationis & consilij faceret, sed opus charitatis obligatis. Secundo patet quia tunc subticèdò mercator cum ab egenis nimis emptoribus eam auferat opem, quam illis forte tenebatur præstare eis subueniendo, contra charitatem videtur facere: & forte contingeret aliquando in hoc deliquisse mortaliter.

Conclu. 3.

¶ Tertia conclusio, tunc venditor conscius abundantiae mercium futurarum: dum rogatus ab emptore de hoc euentu consulto tacuit, ne secretum veniret in publicum cum magna suarum mercium iactura & damno: tenetur detrahere aliquid de earum pretio, quòdo alias emptor non erat eas paratus emerere: neque eas emisset, sed futuras merces viliori pretio venales expectasset nisi alias emptor eas emere importune esset instigatus ab venditore. Ratio autem huius conclusionis plana est, nam venditor illius damni author esset, quod emptor tunc pateretur emendo ad instantiam venditoris, & cum cautela ipsius cariori pretio merces, quas postea præ abundantia vilius comparasset: & patet, secundo, quia non fuit citra fraudulentiam detrimentosam non solum interrogatum tacuisse, sed etiam non paratum emere ad emendum importunè pertraxisse, ergo id detrimentum refarciendum est emptori aliquid subtrahendo de pretio tunc communitè currenti pro vtratio æquitatis, & dam-

Ratio.

Quest.

ni accepti suadebit fore recompensandum.

¶ Iam ex prædictis, quasi corollarè sequitur, quid succincte ad illam quæstionem, quam hic expresse, & in terminis ponimus dicendū sit: vbi quæritur vtrum venditor de vitijs non interrogatus, tebeatur sua sponte manifestare eaque patefacere, & præter illa quæ dicta sunt, quasi iam sparsim dicta epilogantes dicimus.

Dictum. 1.

¶ Primo, quod in casu quo citra dubium esset vitia rei ita esse detrimentosa, vel periculosa, vel ob quæ res venalis inutilis esset fini emptoris etiam non interrogata patefacienda sunt, quia alias detrimentosa, & inuoluntaria esset emptio, & retractanda.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus dum vitia occulta prædicto modo non sunt periculosa, neque damnosa, neq; talia, vt ob ea fiat res inutilis emptori, nõ tenetur venditor ea pãdere emptori, si a emptore nõ sit ea dicere rogatus. Nã si de his scicritatus sit emptor: tenebitur ei venditor: dum alius non suppetit, qui eum de his admonere possit, ei detegere veritatem.

Dictum. 3.

¶ Tertio superaddimus, si emptor aliquid peteret à se emendum, nihil scissitãdo de eius qualitate sincera, vel vitiosa esset an non: quia id tale, quale sibi essetur vult emere persuasus à se ipso tantum, id omni vitio carere: tunc venditor non constringitur in conscientia eius detegere vitia, nisi ita sint periculosa, detrimentosa (vt diximus) vel rei præpedientia vsus, sed talia sint quæ extenuato pretio maneret recompensatum damnus, quia vitia illa impediencia vsus prodanda sunt, vt rescindatur contractus: non autem vitia non damnosa, vel non periculosa aut vsus non impediencia, quia in his sufficit pretij diminutione remitti iacturam (vt diximus).

Dictum. 4.

¶ Quarto dicimus, quod quia emptor dupliciter potest percunctari de vitijs rei venalis vno modo expresse in generali scissitãdo, an res venalis bona sit, omniq; vitio libera. Alio vero modo tacite inquirendo, an accommoda sit ad talem vsus, vel non: sequitur venditorem, dum de vitijs interrogatur, ad eò clarè distillicetque teneri reuelare vitia, vt in eorũ plenam notitiam emptor peruenire possit: quia ad vitandam emptionem inuoluntariã damnusque emptoris, quando per diminutionem pretij tolli non potest, tali distincta manifestatone vitiorum est opus, vnde patet quã in culanda est illorũ mercatorũ vafricies, & proxenitarum fraus: qui vendituri rem, vt

puta equum mille vitia falsa ei imponunt cecum, claudum, tardum, recalcitratorem, falsum esse protestantes: quatenus emptor persuasus id esse mendacium fide indignum carere omninò aliquo vitio credat, cū tñ aliis quibus nõ careat: qua ratione, qua emptor sic obsecatur ne vitia plenè intelligere valeat, dolus est hic, qui neq; à culpa, & restitutione liberat.

¶ Ad primum igitur argumentum Conradi contra S. Thomam, respondemus. Primo negando abundantiam mercium futuram minuere pretium earum, quæ in præsentem venduntur: sicut neque abundantia mercium absentium, & in alio loco existentium, hoc pretio non minuit, neque enim si in præsentem egerent emptores mercibus præsentibus pretio, quo in præsentem valent eas emere renuerent, licet si eis in præsentem nõ opus haberent: eas emere detrectarent: & ad probationem consequentiæ dicimus multum inesse discriminis inter casum D. Thomæ, & inter casum quod ad probandum contrarium assumit Conradus, quia in casu Conradi abundantia iam est præsentem, licet ignorata ab emptoribus peregrinis, & exteris, & sic venditor istius abundantia præsentem non ignarus propter ignorantiam peregrinorum non posset eis vendere carius, at in casu Diui Thomæ abundantia mercium, adhuc est absens, & futura, cuius rei gratia in causa esse non potest, vt merces nunc in præsentem minoris valeant: quando earum penuria subest, vnde nulla iniuria venditor afficit emptorem, si non interrogatus taceat, & vendat ei merces pretio cariori quo de præsentem valent, neque est eadem ratio de alijs vitijs periculosis damnosis vsus rei impeditiuis, quia hæc vitia iam in præsentem adsunt, suntque rei venali inherencia, & veluti intrinseca, in mercibus autem, quæ venduntur de præsentem pretio quo valent, nullum intrinsecum vitium futurarum mercium aduentus, quò in præsentem minoris valeant, vnde iuste pretio de præsentem re tacita vendi possunt.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, identidem hos quibus suppetent numi argentei, posse eos distrahere tempore, quo magis valent, idque efficere quidem possent tum sine pretij eorum diminutione: tum etiã sine decrementi valoris eorum futuri manifestatione: quando nihil de hoc interrogarentur, neque egerent eos contractu oneroso erogarent: quia tunc tacendo eis parare damnũ contra charitatem saltem esset contra egenos sic gerendo.

Ad. 1. arg.

Abundantia
præsentem
ignorata.

Ad. 2. arg.

¶ Ad

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum, dicimus non nihil esse discriminis, inter huius argumenti casum, & alios, nam vetari non solet liber aliquis, nisi propter aliquam quam in se habet intrinsecè inherentem malitiam, licet enim in futurum vetandus sit, sed iam vetationis eius præsens adest causa, quam secum liber præfert, vt regulariter contingit, quò circa regulariter quoque venditor conscius huius euentus prohibitionis libri tenetur, vel secretum hoc emptori non celare, vel certè tanto magis pretium extenuare, quanto ratione huius periculi minus valeret. Secus est si non ratione defectus libri, sed alia extrinseca ratione prohibendus esset, quod certè raro vsu potest euenire, vt liber carens vitio pro libito tantum prohibentis vetetur.

Ad 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum, quod est Soti de iust. & iur. libro. 6. quæst. 3. articulo. 2. & ad eius confirmationem respondetur cum eodem. Primò quòd argumentum hoc, & eius confirmatio non militat, vbi pretium est legitimum, putà lege positum, quia tunc nulla esse potest, vel arbitratio contra ius: sed si militat est, vbi pretium non consistit indiuisibili. Secundo nolumus cauponibus atque alijs, seu tabernarijs, seu alterius generis venditoribus ansam præbere, imposturas machinandi. Sunt etenim hi iniqui suarum mercium extimatores, quippe qui suas merces plusquam par est, magni faciunt, quare Tertio, iudices nõ censemus, ad vim horum argumentorum fere sic arctandos: quin pæna legali eos possint plectere, qui in mensura, vel in substantia leges ipsas vendendo violant, verum tamen id quod solum attinet ad forum conscientia, & ius naturæ attendentes, si tres adsint istæ conditiones, scilicet, quod periculum, & damnum caueretur: & merx pro modo preti emptori frugem, aut vtilitatem afferret non venditori, qui alias sincerus, & candidus esset, tribuendum esset crimini, si vt se indénem seruaret huiusmodi occultationibus vteretur. Naturalia nam que iura de æqualitate seruanda in mensura, & substantia rei sic accipienda sunt esse obseruatu necessaria, scilicet, quando aliàs plus iusto venditur res, vel quando merces ad vsus ementis nihil conferunt non autem liceret mendose vitium rei velle contegere, licet illis tribus conditionibus obseruatis mendacium perniciosum esse non esset censendum, quippe quod iustitiam commutatiuam non violaret.

CAPVT. XXXVII.

An venditor interrogatus de vitio rei, vel de aduentu mercium teneatur verum respondere, vel etiam non interrogatus teneatur id detegere, & respondetur per. 6. dicta, & de casu vbi defectus non est reficiendus secundum Sotum, & de obligatione venditoris: & an teneatur de euiditione, & an si rem alienam bona fide à se emptam bona fide iterum vendiderit ad aliquid secundum emptori, aut Domino rei teneatur.

PRætereá quia non fecisse satis huic materiæ iudicaremur: nisi quæstionem illà præinsinuatam expeditâ exhiberemus, scilicet, an interrogatus venditor de vitio occulto reivenalis, aut de aduentu in proximo futuro copiapæ mercium obligatione iustitiæ inducente restitutionem, veritatem aperire teneatur, an solum contra charitatem tunc silendo agat, aut contra fidelitatem tunc mentiendo delinquat tantum, quæstio est, quæ nisi extricetur, posset doctrinam hæcenus traditam inturbare, quæ quò melius explicetur.

Quæst.

¶ Arguitur primò, nam obligatione iustitiæ non tenetur aliquis subire incommodum, vt vitet alienum dispendium: sed si venditor interrogatus de vitio occulto detegeret illud, quia res sua plus iusto vilesceret, viliori que pretia, quam par esset, emptor vellet eam emere cum incommodo suo bono, & commòdo emptoris consuleret, ergo etiam interrogatus vi iustitiæ non tenetur vitium detegere.

Argu. 1.

¶ Et confirmatur, quia vi iustitiæ non tenetur aliquis se alterius gerere procuratorè, aut consiliarium, etiam si non occurrat alius qui consilietur, quando ex facto suo non imminet alteri damnum, sed venditor ex facto suo vendendo rem vitiosam præ pretij quantitate vitalem emptori non infert damnum emptori (vt supponitur) ergo vi iustitiæ etiam interrogatus de vitio, non tenetur depromere illud, nã hoc esset alterius se exhibere præmonitorem, & consiliarium.

Confirm.

¶ Secundo arguitur, quòd etiam si interrogatus sileat, & respondere tergiuerfetur, imò si tunc causa celandi vitium mentiatur, quod iniustitiæ vitio non sit notandus, quia cum rem vtilem vendit venditor, quamuis occultè vitiosam, non tenetur vi iustitiæ eius vitium propalare, sed mendacium superadditum cum non sit perniciosum, est tantum contra veritatis virtutem, & non contra iustitiam, ergo tunc quamuis sit interrogatus mentiendo tantum peccat contra virtutem veritatis,

Arg. 2.

&

& non contra iustitiam. Igitur breuiter expedituri quaestionem respondemus per hæc dicta.

Dictum 1.

¶ Dicimus ergo primò, quod si vitia sint ita detrimentosa, vel periculosa, vel inutem efficitia rem venalem omnino taliter quod venditio sit necessario reuocanda, utpote omnino inuoluntaria, tunc etiam non interrogatus, & etiam ante inchoatam venditionem non solum obligatione charitatis, sed obligatione iustitiæ, & restitutionis tenetur venditor hæc vitia manifesta facere patet, quia aliàs euidentem causam damni dat.

Dictum 2.

¶ Præterea secundò dicimus, quod si vitia occulta sint utilitatem emptoris non impediencia, neque ita damnosa sint aut periculosa, ut omnino inuoluntaria sit emptori ipsa emptio, ac proinde non sit rescindenda: non tenetur venditor siue sit interrogatus, vel non de illis vi iustitiæ ante inchoatam venditionem nec in tempore contrahendi illa vitia detegere, si præ qualitate vitij deriuat de pretio patet, quia cum damnum ex facto suo venditor emptori non inferat: non tenetur vi iustitiæ tunc temporis ea vitia etiam interrogatus reuelare, sed potest silentio rem celare, & contra iustitiam nihil tunc moliretur.

Dictum 3.

¶ Ad hæc tertio dicimus cum Caietano quod vitia occulta, neque damnosa, aut ita periculosa, aut sic impediencia vsus rei venalis, quod necessarium afferant obligationem rescindendi contractum, licet non ante contractum, sed bene post contractum vi iustitiæ venditor etiam interrogatus, vel non interrogatus, tenetur patefacere, tum vt emptor caueat periculum, quando periculosa res esset, vt equus recalcitrans, tum vt emptori innotescat ratione occulti vitij sibi diminutum fuisse pretium, ne maiori pretio quam emerit præ hac ignorantia alteri reuendere patet: patet, nam quando hæc damna, verisimiliter timerentur si non ea reuelaret detegendo vitia saltè post initium contractum, si ea euenirèt, quia ex facto contingerent, emptori ea teneretur reparare, ergo argumentum est euidens, quod etiam non interrogatus, vt cauere tur, id periculi & damni saltè post consumationem contractus tenebatur ea vitia indicare venditor.

Dictum 4.

¶ Deinde quarto adijcimus, quod si vitia non ita sint damnosa, aut periculosa, vt emptio necessario rescindenda sit, aut si non sint talia quæ defraudeat emptorem ab rei em-

ptæ vsu, si interrogatus de eis venditor metitas fuit, si causavitij de pretio detraxit, licet sic per mendacium contrahendo deliquit contra veritatem, sed contra iustitiam non peccauit: tenetur tamen post contractum ad cauenda prædicta pericula, vel damna quæ aduertit Caietanus quæ nos retulimus in tertio dicto, etiam non rogatus, vi iustitiæ ea vitia nota emptori facere, primam partem huius quarti dicti probamus (nam secunda iam in tertio dicto fuit probata) quia authore Soto loco supra citato tale mendacium; si alioqui prædicto modo, scilicet, detrahendo, de pretio feruetur iustitia, non est mendacium perniciosum, ergo in dicto casu mentièdo siue interrogatus siue nõ violauit commutatiuam iustitiam.

Dictum 5.

¶ Præter hæc quintò dicimus in casu, quo venditor copiam mercium post aduentum consciscit, & interrogatus dum est ab emptore, duplici casu peccat contra iustitiam vendendo, & nõ reuelando mercium aduentum. Primò, quando metitur affirmando nullas merces fore in proximo venturas in casu, quo emptor, si rescisset veritatem, has tam carè merces nõ emisset, quia paratus erat vilioris ex mercibus aduenturis postea emere, patet quia etiã, si non esset interrogatus hoc eius mendacium tunc perniciosum esset, ergo peccat sic mentièdo non solũ contra veritatem, sed contra iustitiam. Secundò contra iustitiam delinqueret venditor etiam, qui interrogatus de aduentu futuro mercium licet nõ metiretur, callidè, tamè negans responsonè, & quasi obscurè scens ad interrogationem sibi factam, & eam quadam astuta dissimulatione præteriens, (aliàs si non subiceret veritatem) non emptorum induceret ad præsentem merces emendas qui parabat venturas vilioris emere patet, quia licet priuatus cui ex officio non conuenit manifestare etiam interrogatus detegere obligatione iustitiæ furem extra iudicium, dum iuridicè ibi interrogatus non est, non tenetur, tamen si aliquid positiuè ageret vnde sequeretur furtum, vt si astutè blandis sermonibus amo ueret à custodia suæ domus, quo copia fieret, & facultas latroni furandi, certe ex iustitia furtum commissum restituere teneretur: ita certè iste qui ita se gerit interrogatus: quia positiuè agit vnde damnum sequatur inducendo (præterquam, quod tacet veritatè) ad emendum care paratum ex venturis merces vilioris emere, tenetur ex iustitia id dani reparare.

Dictum 6.

¶ Insuper superaddimus sextò, quod etiã si non sit expresse interrogatus venditor: tenetur obligatione iustitiæ, & sub obligatione rescin-

rescindendi contractum detegere vitium rei venalis, quando venditor in generali suam palam faceret intentionem dicens se non velle emere talem rem, si vitio reddenti eam inuilem ad tale finem sit deprauata, vel quando in speciali aliquod nominaret vitium dicens rem illam si tali vitio sit affecta emendi se non habere animum, vt verbi gratia, si equus sit effrenis, aut recalcitrator. Igitur si innotescat venditori, siue ipso emptore id testante, siue aliunde quod emptor omnino caret voluntate emendi rem, si tali certo vitio sit contaminata, obligatione iustitiæ tenetur id vitij à principio contractus manifestare, patet quia contra iustitiam est omnino inuoluntarium emptorem cogere ad emendas merces sinceræ, & sanas, ergo etiam erit contra iustitiam vitiosas merces fraudulenter obtrudere emptori vitium ignoranti, quando ex ore ipsius, vel aliunde liquet ipsum omnino nolle emere omninoque inuoluntariè eam emere rem cum illo vitio.

Ad 478. 1.

¶ Igitur ad 1. argumentum respondetur verum esse non debere, quempiam subire in eodem modo, vt vitet detrimentum alienum ceteris paribus, si tamen quis ex facto suo inducit iniuriam, aut damnum, tenetur ipse potius id damnum pati, quam illud alteri inferre, vt verbi gratia, quando negotiator subit damnum, si non vendat merces tanti quanti sibi constiterunt, potius tenetur illud subire damnum, quam maioris, quam de presenti valent causa suum vitandi damnum eas vendere, quia sic suo facto iniuriam seu damnum inferret emptori, sic quia quando venditor interrogatur de vitio occulto, suo facto vendendo rem sine vitij apertione iniuriam infert ignorantibus & inuoluntario emptori, quia dum interrogat de vitio tacitè, significat se rem cum tali vitio omnino nolle emere, ideo contra iustitiam facit vendendo, & dissimulando, vel tacendo vitium, etiam si subtraheret de pretio, quia sicut sit iniustitia in hac parte adigendo ad emendum per violentiam, sic pertrahendo alias omnino inuoluntarium per fraudem taciturnitatis ad emendum, sicut contingit fieri cum de vitio interrogat emptor, & venditor silet.

Ad Confir.

¶ Ad confirmationem dicitur, quod licet non teneatur aliquis obligatione iustitiæ alteri consilium præbere, presertim quando ex facto suo non officit alteri, tamè negatur quod quando rogat emptor de vitio rei alias nullatenus eam empturus, si veritas patefieret sibi,

quod danum non patitur ex tali venditione, quia pertrahitur ignorans & interpretatiuè, & tacitè inuitus ad transferendum dominium suæ pecuniæ pro re occultè vitiosa, quod contra iustitiam commutatiuam est etiam, si emptori aliquid de pretio alias debito si sana res esset, adimatur quia vitiosa est & non sana.

¶ Ad secundum argumentum iuxta duplicem opinionem, vnam Soti, & aliam Metinæ in sua instructione, quam supra suscepiuimus, dupliciter respondendum venit, quia secundum opinionem Soti, quam vt probabilem inui dupliciter limitatam defensauimus, quæ dicitur quod dum res est vsui emptori, neque damno, aut periculosa, dū subtrahatur de pretio æquialèter pro ratione occulti vitij non est mendaciū perniciosum, distinguendū est, scilicet, non esse mendaciū perniciosum, quia si cum venditor à principio interrogatus ab emptore de vitio occulto mentitus est, nō satis cōstitit ei certo rem illā esse accomodā ad finē emptoris, aut si esto id sibi certo cōstitit, non tamè sibi cōstitit an sufficienter detraheret de pretio pro ratione vitij, aut si de his satis certus mentitus est cū intentione non detegendi post contractum vitium, verbi gratia, equi infidi & recalcitrantis ad cautionē huius periculi, & cū intentione nō detegendi diminutionem pretij causa vitij occulte facta, ne pluri reuendatur statim alteri ab ignorante emptore, tunc certè negatur contra Sotum non fuisse perniciosum, quia certè his extantibus præiudicium tale mendacium quantum de se est preparabit emptori decepto: si autem hæc omnia venditori constiterunt, & cum intentione postea detegendi, vt cauerentur hæc damna, vel ne acciderent providendi mentitus est, concedo mendacium tale perniciosum non fuisse. At secundum opinionem Metinæ, quam probabiliorē esse reputauimus, dicitur in casu quo venditor interrogatus tacitè vitium, vel etiā interrogatus, vel non interrogatus mentitus est, in o etiam secundum Metinam in casu quo non rogatus solum tacitè, si probabiliter credebatur, quod postea comperta veritate vitij occulti rei venditæ etiam si ob id non sit sibi inutilis agrè esset laturus sibi per mendaciū fuisse impositum, & quod peritū rus esset retractionem contractus, mendacium sanè fuit perniciosum, quia per illud effectum est, vt emptor omnino inuoluntarius transilerit in venditorem pretij dominium, secus autem esset si id probabiliter nō crederetur,

Ad 2. arg. Solutio iuxta Sotum.

Solutio iuxta opin. Metinæ.

deretur, aut non ab venditore probabiliter dubitaretur, & sic aequaliter in his opinionibus Sotus & Metina reducuntur ad concordiam, & idem videtur dicendum, quando vitium erat patens: & quia emptor non aduertit de illo interrogat de illo, & sibi imponitur.

Quest.

¶ Porro iam quia inter ceteras obligationes venditoris vna potissima est detrimentum quod per fraudem in pondere, numero, & mensura venditori intulit recompensandi obligatio, vel obligatio restituendi pretij iusti non obseruati excessum. Queritur an semper venditor hac obligatione teneatur. ¶ Dicendum est ergo, quod licet regulariter venditor sic defraudans ab hac obligatione non sit liber, tamen aliquis casus potest accidere in quo venditor ad restituendum defectum ponderis, aut mensurae obnoxius non maneret, quemadmodum esset casus ille in quo venditor iniuste compulsus esset ad vendendum res suas minoris iusto pretio, tunc etenim si in eam æquivalentia mensuram curtaret, aut pondera, qua valent suæ res quas minoris iusto iniuste cogitur vendere, à restitutione in conscientia immunis esset. Non enim legibus iustitiam commutatiuæ sic faciendæ venditor tunc contraxerit, quod tamen, vt ab omni ablit culpa, necessario exiguntur tria hæc. Primum, quod contra iustitiam venditor vendere sit coactus res suas minori pretio, quam equitas iustitiae exegit. Secunda, quod hoc ita sit constans & certum, vt omne procul sit dubium, quia alias non sine periculo defraudandi in sua iustitia emptorem id facti patraisset venditor. Tercio, quod caueat venditor, ne respiciens emptor sibi restituat iterum illud minus quod emendo à coacto venditore detraxit de pretio quod tamen venditor sit coactus vendere, iam recompensauerat sibi decurtando mensuras, vel pondera, id autem facti de taliter ob limitationibus his curtandis mensuris in casu nunc præfato licet permittitur secundum Sotum, in conscientia tamen in foro exteriori per gubernatores est animaduertendum, & ob propulsandas occasiones fraudum non est impunè relinquendum.

Obligatio venditoris.

¶ Obligatio, qua tenetur venditor emptorialis est, qua scilicet, tenetur in iudicio defendere rem à se venditam, quando ibi aduersus emptorem mouetur lis supra illam, prout cautum est cap. si venditori. de emptione. & vend. obligatio autem de euictione inde oritur, scilicet, quod venditio, quia per eam transfertur dominium rei venditæ, debet esse de re

propria, vnde consequitur teneri venditorem tutari emptorem in dominio, & possessione rei quam ei vendidit, idemque dicendum est quando res vendita in foro exteriori quod fuerit furtiua allegatur.

¶ Venditor igitur tenetur emptori de euictione secundum Panormitanum cap. si venditori de empt. & vend. nisi in his casibus. Primum, quando emptor post litem contestatam non denunciavit venditori, vt eum defenderet. l. emptor. C. de euict. licet venditor sciret litem motam. ¶ Secundò quando emptor citatus contumaciter absuit tempore sententiæ, quia per contumaciã suam videtur condemnatus in. d. l. emptor, vel si absente venditore nõ appellauit. l. eremus. ff. de eui. ¶ Tertio, quando per iniuriam fuit lata sententia contra emptorem, quia iniuria quæ fit emptori non contingit venditori, vel sic per violentiam auferatur extra iudicialiter. l. si per imprudentiam. ff. de euict. ¶ Quarto si emptor compromisit & contrariam sententiam reportauit. ¶ Quintò quando emptor potuit vtu capere, & non vtu caput. ¶ Sextò, quando scienter rem alienam emit, nisi specialiter sibi de euictione cauerit. l. si fundum. C. de euict. ¶ Septimò, si aliquid casualiter sibi contingat. cap. ad nostram de rebus. eccl. non alien. Si autem fiat pactum quod non teneatur de euict. nihilominus re euicta tenetur ad pretium, vt in. l. exempto in fi. de ac. emp. & vend. ff. intellige. quando pactum fit in genere. Secus si persona specificatur, vel causa vna secundum Ludo Ro.

¶ In casibus autem in quibus quis de euictione tenetur pro re euicta, & damnis ob hæc causam datis satisfacere tenetur: quia proprijs laboribus, & expensis rem venditam in iudicio venditor defendere tenetur, quod si hoc facere renuerit, aut facere non potuerit tenebitur, nihilominus illius emptori restituere pretium: si emptor ea in iudicio spoliatus fuerit. vide de hoc Siluestrum verbo emptio. q. 25. & iuristas super caput, si venditori de empt. & vend.

¶ Denique hic tanquam affinis illa attextenda erat quaestio, nisi supra esset iam agitata, scilicet, an bona fide vendens rem, quam bona quoque fide ignoranter emit à latrone: teneatur domino rei aut emptori aliquid restituere, si apparuerit esse aliena. At vt seruetur ordo, dicimus cum Soto de iustit. & cum Metina in sua instructione, quod talis bonæ fidei emptor rei à latrone, quando iam ea bona fide vendidit, non tenetur domino rei apparenti aliquid restituere, nisi ex ea venditione factus

De euictione.

Casus ubi defectus non est rescindendus.

Quest.

factus sit ditior : quia in eo tantum tenebitur.

Sententia Soti.

¶ Sed an emptorem teneatur indemnem seruare vrgentior est quæstio, ad hoc respondet primò Sotus, id in quo omnes cum eo conueniunt, scilicet, quod si emptor non compareret, neque metus est, quod ab illo res illa sit exigenda, tunc & si rescuerit postea rem esse alienam, quam bona fide ei vendidit, ad nullam restitutionem ei tenetur. Sed quid si postea eòpareat dominus, qui eam exigit? Iam in hoc puncto variant doctores. Nam Sotus ait teneri suum emptorem indemnem seruare, quia non transtulit in eum dominium, sed iure restituendi perreliquitur.

Sententia Nauar.

¶ Nauarrus autem in summ. Lat. capit. 17. numero septimo & octauo, & contra Sotum tenens ait, emptori tunc istum venditorem facere satis, si cædat ei actionem de euictione contra primum illius rei alienæ venditorem iuxta. l. in creditore. ff. de euict. Nauarro subscribit Pedraça in sua summula, quibus aperte accedit Metina in sua instruct. folio. 161. si eam bona fide emit, & vendit. Secus esset, inquit Metina, si eam vendit sic quam do sibi fuit donata

Sententia authoris.

¶ Ego autem componens eos dico, quod tenenda est opinio Nauarri in casu quo illam actionem cædere emptori, emptori prodesset, quia superstes, id est fur, qui primò eam vendidit à quo emptor secundus per actionem sibi datam recuperauit pretium, alioquin si frustranea esset talis cæssio actionis, aut quia primus venditor rei alienæ mortuus est, aut quia egenus est, neque est iam soluendo, mitior opinio est Soti, aut æquior, scilicet, vt indemnem tunc seruet emptorem suum, aut certè rationabilius erit, si tunc, vt indemnitati vtriusque aequaliter consulatur dimidiam iam accepti pretij restituat, & reliquam retineat partem.

CAPVT. XXXVII.

An emptor valoris rei non ignarus eiusdem valoris ignarum venditorem de eo admonere teneatur, & an teneatur distinctè de hoc valore emptor venditorem edocere. Et an venditor ignarus si roget de valore rei vendis sub obligatione iustitiæ, & restitutionis teneatur ei emptor respondere, & de diuersa ratione exemplorum, & de ignorantia negatiua, & priuatiua hæc secunda est tollenda, non prima.

Quest.

Postquam de obligationibus venditoris peregrimus, de obligationibus quoque

emptoris, vt differamus exposcit ipsa procedendi series & ratio. Inter has autem obligationes, quia primum locum tenet obligatio illa, qua venditor in conscientia attingitur ad premonendum venditorem de valore rei, quam vendit, quando valor rei venditæ venditorem later, emptorem autè non latet, ideo hoc inquisitu hic prius opus est, an venditorem ignarum valoris rei, quam exponit venalem emptor eius valoris non ignarus de hoc edocere teneatur, & quò magis rei veritas patens fiat argumētis aggrediamur impugnare partem affirmatiuam.

Ad arg. 1.

¶ Arguitur ergo primò, quia si venditor teneatur commonefacere emptorem de pretio rei, aut de eius occulto vitio, id ideo est, quia cum venales suas exponendo res ad emendum inuitet emptores, occasionem eis præberet erroris, si eos de prædictis commonitos esse non curaret: at emptor venditori nullam occasionem erroris offert, vt patet cum venditor lapilli prætiosi, quem putat esse vitrum obuius ut lapidario rei illius gnaro, qui optimè calleat gemæ illius pretium, nunquid si pretio quo eum venditat venditor emat occasionem erroris illi præbetur, certè videtur quod non iam prius illo errore erat detentus, ergo non teneatur emptor venditorem in hoc casu præmonere.

Ad 2. arg.

¶ Secundò arguitur quia si quis per peritiam suæ artis, vel aliter comperisset in fundo alterius auri, vel argenti fodinam, vel lapidis, vel alterius lapidis prætiosi venam delitescere, posset illo calato secreto, cum Domino fundi contractum emptionis illius fundi iniure. Nam & Christus Dominus Matthæi capi. 13. tantum abest vt emptionem agri vbi thesaurus absconditus erat vitio dederit, vt egregie commendauerit huiusmodi agri secretum emptorem, si atuens eum nobis in imitationis exemplum: ergo cum Christus Dominus, vt legale, & licitum hoc exemplum recenseat, sequitur emptorem nequaquam iure cogi ad valorem rei venditori detegendum, & idem posset confirmari ex emptione domus, vbi esset thesaurus absconditus.

Ad 3. arg.

¶ Tertio arguitur, quia si quis peritus in cognitione herbarum, herbolarium, quem nuncupamus, obuium habens in foro agricolam vendentem herbarum fasciculos ad iumentorum pastum, valentes singulos viginti dipondia, si inter fasciculum vnum intermixtam esse herbam medicinale agnosceret, valentem vltra duos argenteos, nunquid culpandus esset, si id ministerij tacens fasci

fasciculum illum ordinario emeret pretio, id est, viginti dipondijs. & apparet, quod non.

¶ Et idem argumentum posset fieri de eamente pretio ordinario fasciculum lignorum ad coquendas ollas: in quo deprehendisset lignum aliquod pretiosius inter alia communia contineri, quod multo magis valeret: haud dubium, quin licite tacens pretio communi illud posset emere: ergo nullo iure cogitur emptor valorem maiorem rei venditori ignaro exponere.

*Argum. in
contra.*

¶ In oppositum est, quia si quis gemmarum acerrimum venderet, inter quas præ ignorantia venditoris aliqua gemma incognita multo altioris valoris iubeffet: quæ ipsa per se sola totum reliquum acerrimum gemmarum præcelleret valore: haud dubium quin in hoc casu teneretur emptor ad monitum esse de hoc maiori valore gemmæ venditorem curare, ergo sic etiam in casibus de fasciculo herbarum, aut lignorum iam positus, & in reliquis admonendus esse videtur venditor ignarus ab emptore perito de pretio rei venalis, quam emere parat.

Notamen.

¶ Responsurus ad quæstionem, opere pretium est prænotasse, quod eum, vt ex definitione venditionis patet voluntaria debeat esse: voluntaria autem, vt sit fieri nequit: si valor rei venalis ipsum lateat venditorem. Nam ignorantia afferre solet secum inuoluntarium: sequitur vnum de duobus præeligendum esse emptori, aut monere venditorem valoris rei ignarum, si ipse emptor eius conscius sit, aut certe pro ea tantum pretij erogare, quantum in rei veritate nouit eam valere. At vero cum res venalis (quia in indiuisibili non consistit pretium eius) rigido, & infimo, & medio pretio vendi possit: satius erit & tutius in hoc casu, quod emptor de hoc pretio ignarum venditorem monitum incurreret, ne præ ignorantia venditori vendendi rem suam pro pretio rigido, si libuerit facultas subtrahatur, his præstitutis.

Conclus. 1.

¶ Prima statuitur conclusio non solum lege charitatis, sed etiam lege iustitiæ tenetur emptor non rogatus, quando rem emere constituit venditorem inscium valoris rei ad monere de valore illius, hæc est D. Thomæ 2.2. quæstione. 77. articulo secundo. est Soti de iust. & iur. libro sexto quæstione tertia articulo secundo, probatur autem quia licet

alij, qui non parant rem emere: teneatur lege sola charitatis, & sub mortali culpa monere ignarum venditorem, quando ex ignorantia valoris vendens passurus est grauissimam iacturam: tamen, qui emere rem constituit: quia aliàs venditor inscius valoris pro minori pretio quam re vera valet inuoluntariè distrahit rem suam, tenetur vi iustitiæ, & sub culpæ, restitutionis que reatu veritatem illum admonere.

¶ Secunda conclusio, quædo valor rei, vel vitiū rei, vtrumque tam emptorè, quam venditorè lateat, si vendendo, & emendo pro pretij ratione æquali fortunæ se exponunt, non erit iniusta talis emptio & venditio. Hæc autem conclusio est Metinæ in sua Instruct. §. 25. folio. 142. & patet, quia pro rei qualitate, & pretij moderatione æquali periculo se exponunt.

Conclusio.

¶ Ex prædictis corollarie sequitur, quod si à seipso deceptus venditor putans mulam suam non esse sanam, cum vere à morbo sit libera eam viliori pretio exponeret vendendam, si aliquis veritatis, & incolumitatis eis conscius eam minoris, quam valet vellet emere, non absque iniustitiæ, & restitutionis reatu, id faceret, est autem corollarium hoc Metinæ loco vbi supra.

Corol.

¶ Præterea quia dupliciter potest emptor valoris rei conscius, venditorem huius rei inscium de hoc edocere, vno modo distinctè exponendo ei valorem rei, alio autem modo in confuso, & in generali dicendo magis certe valet res tua, sed ego pro isto tibi à me oblato pretio volo eam habere tuta conscientia, quæritur an emptor sic in confuso se explicando citra scrupulum minoris, quam re vera res valet, eam sibi mercari possit. Iam in hac quæstione non satis conueniunt doctores. Nam Caietanus in sua summula, verbo emptio. licet hoc fieri posse concedit. Nam ait, quod emptor conscius valoris pretiosi lapidis à venditore ignorante posset eum lapidè minoris quam valet comparare præmissa protestatione, quod magis valet, & quod quia citra scrupulum, & cum tuta conscientia vult illum post emptionem retinere, vult pro eo erogare aurum ea lege, vt si maioris valoris sit illi condonet reliquum pretij gratis. Hanc autem sententiæ (ni fallor) accederet Metina, qui in sua Instruct. §. 3. capit. 4. de restitut. fol. 168. pag. 2. in casu difficiliore sic ait, quod si quis explorator thesauri illum esse in agro Petri comperisset, renunciaassetque id Petro, Petrus autem id nihili pendens in iocum, & risum id

Quæst.

*Variæ
Doctores.
Sententia
Caietani.*

vertit

verit. Potest tunc suffodiendo thesaurum, tibi licite vendicare illum, ergo à fortiori emptor, qui sic protestatus est (vt Caietanus proponit) tuta conscientia rem minoris potest emere, quia iuxta regulam iuris scienti, & volenti non fit iniuria.

Sent. Palacij.

¶ Doctor Palacius super Caietani summam scribens, asseuerat hanc Domini Caietani sententiam modica probabilitate esse suffultam. Nam si tunc eam venditor pro tam modico pretio etiam sic in confuso admonitus impendit, id est in causa, quia ignorantia valoris rei suae laborat, neque satis eum aduertit, edocendus, est ergo tunc auctore Palacio venditor inscius tam patenter, vt intelligat liquido rem suam venalem longè excellere in valore pretium, quod pro ea confertur. Huic Palacij sententiæ videtur Panor. accedere in cap. plerique. de immu. Ecclesiæ num. 28.

Sent. Aut.

¶ At inter tam varias sententias, ne nihil dicamus: quia Caietanus in hoc casu (prout ratio quoque docet) non nisi gratia donationis, aut gratuita remissionis, id minus, quod emptor sic protestatus soluit de iusto valore illum posse retinere concedit, idè quo veritas huius quæstionis se exerat, perpendendæ sunt præsumptiones probabiles gratuita donationis, quas ius canonicum quoque perpendit capit. & si quæstiones. extra de symonia. Vbi circa verba textus huius in accipiendis, vel dandis muneribus donationibusque faciendis, dicimus tria esse maximè attendenda, scilicet, personæ dantis munus, & accipientis qualitatem, quantitatem dationis, muneris, vel remissionis, donationis tempus, & quid, & quantum, & à quo, & cui, an pauperi vel diuiti, & an à paupere, vel à diuite. Si hinc igitur expensis præsumptionibus probabiliter præsumi possit, quod ille venditor ignarus valoris sic monitus gratis donat, aut remittit reliquum pretij, aut quia parum est, quod magis valebat sua res, aut quia cum sit diues amico, aut consanguineo ementi censetur libenter, quod amplius valere potest res vendita velle condonare, & remittere: tunc vera est sententia Caietani, alioquin quando istæ non concurrunt probabiles præsumptiones, scilicet, quod gratis reliquum pretij, quia magni pensis est velit donare ignarus venditor, & in confuso admonitus: & cum res est in dubio, auctorior Palacij, & Panorm. contraria sententia.

Instruct. Negot.

¶ Ad hæc vt præmittimus fundamenta ad argumenta in fronte quæstionis posita dissoluenda, primum fundamentum sit, scilicet, quod valor rei dupliciter potest accipi, vno modo, vt competit rei ex sua natura: qui valor est ordinarius, vt verbi gratia, valor, qui competit domui, vt vilis habitatio humanæ, & qui competit agro in ordine ad fructus ferendos, id est, vt factus est. Alio autem modo, vt accidentarius valor est: quippe qui accidit rei, id est agro, vel domui, fortuito, id est, ratione alicuius thesauri, vel argenti fodinæ ibi latenti.

Fundamenta. 1.

¶ Secundum fundamentum sit, scilicet, quod res eadem differenter à diuersis æstimari solet, prout consideratur, vt conferens ad diuersos effectus, & fines, sicut eadem herba æstimatur ab aliquo tantum in ordine ad esum, vt gustui sapit: eademque æstimatur ab alijs: vt conducens ad vltus alios, scilicet, vel quatenus medicinalis est, aut quatenus odorifera est affridens olfactui, idem de ligno quatenus aptum est ad nutriendum ignem, vel ad fulcimentum domus, vel vt ex eo fabricentur aliquid.

2.

¶ Ex quo sequitur corollarie eandem rem posse æstimari, appreciarique vno modo, & vno pretio à venditore, & ab emptore, & alia ratione, & intuitu posse appreciari, & æstimari aliter, & maiori pretio.

¶ Tertium fundamentum sit, scilicet, quod venditor duplici potest laborare ignorantia. Nam cum duplex sit ignorantia, alia negatiua, alia autem priuatiua, tunc ignorantia negatiua dicitur laborare venditor, quando taliter est ignarus alicuius rei, quod caret iure eam rem scienti, id est, sciendi mysterij thesauri absconditi in suo agro, vt vendat agrum, eumque ordinario pretio vendicare possit. Tunc autem dicitur laborare ignorantia priuatiua, quando venditor aliquid ignorat, cuius notitiam habendi ius habebat, iureque eam habere debebat: quatenus venditio iusta licitaque contraheretur, qualis esset ignorantia valoris lapidis pretiosi venalis.

3.
De ignorantia negatiua & priuatiua.

¶ Hinc licet capere intelligentiam ad argumenta soluenda in principio posita, dum interim hanc breuem expediamus quæstionem vltimam postremam.

¶ Quæritur ergo vltimò, si quia ad mercatoris aures rumor generalis peruenit, suas merces certæ speciei pluris valere, quam ipse putauerat, sciscitetur ab emptore valorem earum, an tunc in speciali

M eum

eum emptor quanti valeat edocere teneatur. Et ne in re iam ex parte expedita immoremur, dicimus breuiter, quod si a non emptor id roget solum tenetur illum docere veritate: dum non occurrit, aut suppetit alius, qui doceat: si autem animo paratus sit emere ab eodem emptore obligatione iustitiæ constringitur, dum pretium æquiuale non soluit, ipse emptor venditorem interrogantem in speciali. Dum alius eum hoc non edocere, quia alias fraudem perniciosam pateretur venditor, cuius causam præbuiisset venditori ignaro emptor valoris conscius, quod manifestam continet iniustitiam: & hoc potissimè habet locum dum emptor de valore interrogatur: nam etiam si non interrogaretur, an edocere de valore inscium venditorum emptor teneretur, & qua obligatione an iustitiæ, an charitatis in prima iam conclusione ex mente D. Thomæ, & Caietani expeditum reliquimus.

Distinct.

Ad 1. arg.

¶ Iam ad primum argumentum, quod est Soti respondetur ex mente eius negando, quod tacita veritate valoris, si in illo casu emptor minoris iusto rem emat, occasionem suam errorem antea conceptum perducendi ad effectum minoris iusto ignoranter vendendo venditori non dedit: præterquam, quod sic per taciturnitatem: silenter emendo ad rem suam distrahendum pretio minori iusto venditorem inuoluntarium pertrahit.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum concessis exemplis adductis in antecedenti de licita emptione domus, vel agri non reuelato mysterio de thesauro, vel argenti, vel auri mina ibi latente, distinguitur consequens, quod inferitur, scilicet, quod non cogitur villo iure emptor ad valorem rei detegendum: quia si intelligatur de valore ordinario competentis rei venali ex sua natura, & ex ea parte sub qua sub venditione cadit, & sub eatione sub qua venditor eam vendere intendit, sic negatur, quod iure non cogatur venditori ignaro emptor non ignarus hunc valorem detegere, scilicet, valorem domus in ordine ad habitationem in ea, & valorem agri in ordine ad fructus ferendos, & valorem fasciculi fœni ad pastum animalium. Si autem loquamur de valore non ita ordinario, sed accidentali, & contingenti, vt de valore domus, vel agri ratione thesauri inibi absconditi, vel argenti fodinæ ibi latentis, concedo consequens, quod huiusmodi valorem emptor nullo iure cogitur detegere,

quia non exponitur venalis domus, vel ager ordinariè propter thesaurum, vel minerale intra contentum: sed propter habitationem, vel agriculturam; ex qua speratur fructus, ideoque respondemus diuersam esse rationem exemplorum positorum in antecedenti, scilicet agri continentis intra viscera argenti minerale, vel domus intra suum solum contegentis thesaurum, vel fasciculi fœni intra se claudentis pretiosioris herbam, quia pretium harum rerum ex sola expeditur superficie secundum Sotum, vel secundum Metinam non emuntur, propter virtutem intra latentem, sed extra apparentem, & iam ordinariè notam: alia verò res expenduntur secundum id quod sunt in venditione, dum exponuntur venales, idèd non licet emptori earum celare valorem, quò vilioris eas, sibi comparet.

Diuersa ratio exēplorum.

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum serè eadem solutione, qua responsum est ad secundum fit satis, concedendo exempla in antecedenti contenta, & ipsum antecedens, quia hic tacendo emptor nullam admiscet fraudem, quia non tenetur eas res emere, scilicet fasciculum fœni, aut lignorum secundum æstimationem particularem, quam ratione alicuius priuati commodi, quod inde, sibi sua priuata ars, & peritiæ conciliat de eis habet, sed secundum, quod hæc solent à venditore æstimari, & venditari. Neque enim hic quantum ad voluntatem, & propositum vendentis spectat, interuenit ignorantia, nouit etenim probè valorem lignorum, & herbarum quantus sit sub ea ratione, qua hæc æstimat, & diuendit, & sub venditione cadunt. Quapropter nulla obligationis necessitate urgetur emptor venditori secretum valoris rei, quoad valorem accidentalem attingit referare. Nam valor hic, sibi cedit in utilitatem priuatam, neque enim omnibus est communis. Hoc autem est, quod Diuus Thomas, secunda secundæ, quæstione. 77. articulo primo, docuit, dum ait, si aliquis multum iuuetur ex re alterius, quam accipit, ille verò, qui vendit non damnificatur carendo re illa, non debet eam superuendere, quia utilitas quæ alteri accrescit non est ex venditione, sed ex condisione ementis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum. Venditor ergo dum mina abscondita in domo sua, vel agro, vel herba, vel lignum maioris pretij latens in fasciculo, quem vendit, ipsum latet, iure caret ad ista, licet potentia non careat ad utilitatem capiendam

Senten. D. Thom.

dam ex tali thesauro, vel mina, quia potentia non caret: dum ager est suus ad acquirendum ius thesauri sublatentis in illo, quia potest peruenire ad notitiam illius. Quæ quidem potentia statim, vt venditor ignorans pretio distraxit agrum, transmittitur in emptorem.

*Ignorantia
negatiua
& priuatiua.*

¶ Prætereà tandem dicitur ignorantia tantum esse negatiua, & non priuatiua illa, qua dominus agri, vel dominus fasciculi continentis vnum lignum, vel herbam maioris æstimationis in ter alia laborat, quia in ordine ad contrahendam licitam venditionem, & emptionem maiori notitia non eget, neq; debet habere, quare emptor rei gnarus non cogitur iure vllò illum de pretio illo accidentali commone.

*Ad arg. in
contra.*

¶ Ad argumentum autem postremum in contrarium de acruulo gemmarum, in quo inter alias continetur vna valde pretiosior in triplo, quàm omnes alia simul sumptæ. Respondetur, diuersam longè de hoc casu, atque de casibus suprapositis esse rationem, quia fasciculum lignorum, vel scæni vendens, iuxta intentionem à se præconceptam iure caret vendendi fasciculum hunc maiori pretio, quàm sic consideratus ad finem communem noscitur valere, cuius communis pretij ignorantia non tenetur. Quare non est necessario admonendus de alia ignorantia, qua ignorat aliquid pretiosius, puta herbam, vel lignum magis valens in illis fasciculis comprehendendi, quia ignorantia hæc cum sit negatiua tantum, & non priuatiua (quia iure caret, vt sibi ab emptore auferatur) non necessario venit per emptorem tollenda. At verò, qui acerbulum gemmarum cumulatum exponit venalem, quatenus pretiosæ sunt, eas gemmas venundare parat: & secundum Metinam, vbi supra, secundum proprias virtutes, quas habent, eas contendit exponere venales. Ergo ne fraudi tribuatur emptio, ignarus venditor de gemma ibi contenta in acruulo longè pluris valenti necessario in conscientia ab emptore perito est edocendus: nam ignorantia hæc priuatiua est, quia venditor iure, vt sibi huius notitia detur non caret. At verò secundum Mercatum lib. 1. de contractibus, capit. octauo, si aliquis lapis ultra pretium commune, quod iuxta suam quantitatem, & splendorem habet, aliqua vigeret speciali virtute ad emendanda oculorum vitia, vel ad obstandum fluxui sanguinis, vel illiacam passionem propellendam, qua quidem speciali virtute alij lapides

Instruct. Negot.

suae speciei carerent nihil scrupuli esset, si à perito, & conscio huius specialis virtutis, ea tacita pretio communi emeretur, quia negatiua, hæc est ignorantia venditoris, ac per consequens non est necessario tollenda.

¶ Vltimò, quia ad obligationem emptoris attinet iustum impendisse pro re à se empta pretium, animaduertendum est hac obligatione ad eò astringi emptorem, vt ab ea nunquam releuari possit: nisi in casu, quo pro certo exploratum haberet in qualitate, vel in mensura rei emptæ passum se fuisse fraudem, & damnum, & iuxta quotam accepti dampni de pretio alias iusto soluendo à se recompenfandi, sibi gratia aliquid demeret minus soluendo.

CAPVT. XXXIX.

An ab emptore sciente pretium rei venditor possit plusquam valet exigere, vel emptor venditori ad valoris scienti possit minus pretij conferre.

Et an sola cupiditate ludendi scienter minoris distrahenti rem suam sit aliquid ultra restituendum, & an non tam perito in ludo conscienti excessum collusoris, quo cum ludit, & perdit perditum sit refarciendum, curiosa disputatio inter vtrumque Metinam ex vna parte, & Alcozerum, & Garciam ex alia, & de nolitioe conditionata.

Quoniam etsi prolixitatis nos argui non volumus: tamè nihil omissum, quod ad materiã venditionis spectet esse volumus: idèò quo omnes quæstiones ad hanc materiam attinentes exhauriamus: ceteræ etiam quæstiones, & quæstionculæ sunt à nobis percurrendæ. Quæritur ergo primò, an venditori cognoscenti valorem rei licitæ possit emptor pro ea minus, quam valet impendere pretium, & contra si emptor satis nouit pretium comune rei, si quem emit, si ipse sponte, aut venditorè exigente, plus pretij, quàm communiter valet pro ea venditori soluat, an venditor tute, id sibi retinere possit.

Questio

¶ Videtur ergo hæc licite posse fieri: nam secundum regulam iuris scienti, & volenti, non fit iniuria, ergo si venditori scienti emptor soluit minus, aut si venditori exigenti maius, quam sit commune pretium emptor communis pretij non ignarus plus soluit, nulla videtur interuenire hic iniuria.

Argum. 1.

¶ Secundò pro hac parte arguitur, quia cù imperitus ludendi, ludit cum perito in arte

Argum. 2.

ludi, cuius optimè habet perspectum excessum peritiæ in arte ludendi, aut si ista super excedens peritia illum latet, admonetur à peritissimo collusore de illa, non tenetur iste peritissimus collusor, quod ab imperito lucratur ei restituere, quia imperitus hic illius excessus manifestus ignarus non fuit, vel quia de eo commonefactus fuit, ergo pari ratione, quando emptor, conscius est communis pretij, plusquam valetres, impendit pro illa, aut si venditor non nescius pretij minus recipit pro illa, non videntur aliqua restitutionis obligatione implicari.

Confirm.

¶ Et confirmatur, quia cum in contractu venditionis intercedit ignorantia valoris rei venalis ex parte venditoris, vel emptoris, idèd necessario tollenda est, vt voluntarius fiat contractus: sed in prædictis casibus: quia ablata ignorantia est, non præsumitur inuoluntarius contractus, cum scienter, & sine vi, vel metu contrahatur: ergo nulla interuenit restitutionis obligatio vtrinquè, quando vtrinquè ex parte venditoris, & emptoris legitima habetur notitia rei venalis valoris, si plus, aut minus, quam sit pretium commune pro re soluatur, aut recipiatur.

Arg. incontra.

¶ In oppositum est, quia cum in his contractibus venditionis, & emptionis, vbi scientibus emptore, & venditore pretium commune mercium, plus pretio communi, aut minus soluitur, aut recipitur, intercedat inæqualitas pretij, non videntur posse hi contractus iustificari, nisi admixta donatione facta ab venditore diminuti, sibi soluti pretij, aut facta ab emptore aucti plus iusto pretij, quæ quidem donatio non videtur concurrere, quia si admittenda esset præsumptio huius donationis multas venditiones, & emptiones quæ passim ratione inæqualitatis pretij damnamus, non damnaremus.

Conclus. 1.

¶ Igitur quod quæstioni fiat satis, statuitur prima conclusio. Donatio facta ab emptore, vel à venditore scientibus etiam rei venalis commune pretium, circa inæqualitatem pretij, interuenientem in ipso contractu, dum contrahitur, si tunc fuerit facta non excusat à restitutione diminutionis, vel excessus pretij. Hæc autem conclusio est Nauarri in summa, capit. 23. numero. 88. quam probat, quia dum talis donatio emptoris, vel venditoris fit in ipso contractu, præsumitur non esse facta voluntate libera: sed necessitate coacta, sicut donatio, quam facit aliquis credi-

tor de sibi debito debitori procuranti, sibi aliud quod beneficium Ecclesiasticum non præsumitur esse donatio gratuita, licet secus sit, quando post datum, vel procuratum, sibi beneficium, creditor causa gratitudinis debitori, qui procurauit, debitum donat, aut remittit, quia tunc debitor à restitutione manet liber. Sic in proposito in ipso actuali contractu emptionis facta donatio, vel remissio defectus, vel excessus communis pretij non censetur libera: nisi post initum venditionis contractum cessante necessitate denuferet.

¶ Secundò autem probatur, quia secundum ius non præsumitur donatio, sed mutuum, vel depositum, si dixerò Petro, tolle hanc pecuniam, quia nemo præsumitur suum abijcere. de renuntiatione capit. super hoc. ergo neque qui vendens suas merces eas multo minoris communi pretio diuendit sciens, & prudens non præsumitur reliquum emptori donare, neque velle, quod sibi tunc debetur abijcere, licet verum sit, quod citius solemus donare debitam pecuniam, quam iam in marsupio retentam, sed præsumitur necessitate vendendi & expediendi merces, id non tam vltro neque velle de pretio aliàs iusto remittere, vel relaxare.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio, licet prædicta conclusio regulariter vera sit, quia regulariter nõ sine necessitate venditor vendit, tamen si venditor talis persona sit, quippe quæ diues sit, & non indigens, quæ illam quotam pretij, quam sciens remittit potest donare, & solutus donare, si spontè absque vi, & metu, & graui necessitate præsertim emptori, sibi amico noto, vel familiari remittit illam, tunc ratione donationis admixtæ emptor minus communi pretio soluens immunis manet à restitutione. Hæc autem conclusio est etiam Nauarri in Sum. cap. 23. num. 83. quàm dicit esse ex mente Petr. ab Anch. in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. num. 21. & patet arg. l. quisquis. C. de resc. vend. adiuncta. l. quod quis sciens. ff. de cond. inde. Hanc etiam conclusionem esse de mente Sali. patet, in super, quia in hoc casu conclusionis locum habet regula iuris, scilicet, scienti, & volenti non fit iniuria.

¶ Præterea, quia notitia huius quæstionis prædicta affinis non parum adiumenti ad alias passim occurrentes difficultates in alijs materijs discernendas afferre potest, libet eam hic pressius examinandam in medium producere. Est autem quæstio, si quis non necessitate alia coactus, quàm sola

sola libidine ludendi, aut scortationibus vacandi rem suam distrahit pretio minori, quam valeat sciens magis valere, sed volens illam illo pretio dare, quoad prædicta sibi pecunia suppetat, an tunc emptor, sic minoris illam emens à restitutione liber maneat.

Argum. 1.

¶ At videtur certe, quòd tunc à restitutione immunis euadat, tum primò, si quis ex cupiditate cæca emit rem, quam optimè scit, sibi esse inutilem, patitur damnum, & tamen quia sciens, & volens vult illud subire, venditor ad nihil ei tenetur: ergo è conuerso videtur pari ratione, quòd emptor minoris iusto emens rem illam non necessitate, sed libidine ludendi, sibi à venditore venditam à restitutione excusabitur, quia etiam venditor sciens, & volens id damni vult perpeti & subire.

Argum. 2.

¶ Tum secundò, quia qui libidine, & amore mulierculæ captus, vt ea fruatur, plusquam illa meretur ei mercedis dat (quia illa carius se venditat, quam aliæ sui similes) ex quadâ nimis cæca affectione dat: & tamen illa non tenetur istum excessum restituere, ergo neque qui ex cæca libidine vendit minoris res suas, vasa argentea, aut indumenta serica (vt inde suppetat sibi pecunia ad ludendum) obligationem inducet in emptorem aliquid, sibi ultra restituendi.

Argum. 3.

¶ Tum tertio, quia si imperitus ludendi, propter captandam recreationem velit sciens, & volens ludere cum eo, quem certò nouit esse in ea arte ludendi se peritorem, & cupiditate ludendi allectus cum illo longè se peritior velit ludere: tunc ille longè peritior iuste ex ludo lucrû reportabit, quia sciens, & volens non tam peritus ille, cum peritior voluit ex cupiditate ludere, ergo quia venditor iste sciens, & volens ex cupiditate ludendi, vt haberet pecunias ad lusum, voluit suam minoris vendidit rem, emptor ei ad nihil restituendum tenebitur.

¶ Igitur dicimus ad quæstionem, quòd licet nonnulla differentia sit, quando venditor mouetur ad distrahendum pretio rem necessitate famis, verbi gratia, ad actus, quia hæc necessitas videtur esse, vt necessitas coactionis. Et quando adhuc mouetur libidine ludendi, quæ videtur esse necessitas non coactionis, sed tantum necessitas suppositionis, quia supposito, quod eligit ludere ad captandam voluptatem, & ad lusum pecunijs indiget, vult rem suam minoris distrahere, alias non distracturus tam vili pretio, quia ne-

Instruct. Negot.

cessitas coactionis magis tollit voluntarium & liberum, quam necessitas ex suppositione, id est, ex supposita libidine alicuius finis, scilicet, ludendi: tamen quia auctore Diuo Thoma, prima secunda, quæstione. 24. articulo tertio. passio qualis est etiam cupiditas ludendi, quando est antecedens impedit iudicium rationis, quod requiritur ad libertatem, & dimittit libertatem, vt non tam liberè prodeat homo in actum procedentem ex antecedente passione, ideo dicendum est, quòd licet non coactus necessitate coactionis: sed ex cupiditate ludendi velit minoris, quam valent distrahere res suas. Hinc non colligitur, quòd voluntariè, id quod minus accipit de pretio donet.

¶ Statuitur ergo conclusio responsiua ad quæstionem. Prima, quando quis cupiditate ludendi, aut luxui inseruiendi sciens & volens minori pretio quam valent, distrahit res suas: nisi interueniat libera donatio: aut gratuita remissio illius, quod minus iusto soluitur: emptor non manet liber à restitutione. Patet, quia stando solum in lege, & ratione emptionis, & venditionis (quia actus sunt commutatiue iustitiæ) necessario æqualitas est seruanda. Quapropter si non seruetur: illa inæqualitas per restitutionem quotæ demptæ à iusto pretio reparanda venit.

¶ Secunda conclusio, quando quis ex cupiditate ludendi, aut scortationibus se dedendi, quòd ad hæc pecunia sibi non desint, res suas minoris, quam valent, distrahit, quamuis in ipso venditionis contractu dicat se id quod minus sibi soluitur, gratis se remittere, & donare, non censenda est in conscientia omnino libera donatio: ac per consequens, illa pars subtracta à iusto pretio restituenda venit venditori, nisi probabiles præsumptiones concurrant persuadentes liberam esse donationem, & gratuitam remissionem: quales quidem præsumptiones possent esse, quando alias ipse venditor solet esse nimis liberalis, & largus. Quippe qui etiam extra contractum venditionis solitus est in simili quantitate donare presertim notis, familiaribus, vel amicis, vel quia non est tanta quantitas, quam remittit, vt illius non sit libera præsumenda remissio attentis tribus, quæ ius in muneribus, & donationibus solet expendere.

¶ Probatum hæc conclusio, quæ est summe conformis iuri de symonia, capit. & si

M 3

quæstion

Conclus. 1.

Conclus. 2.

Probatum

Necessitas
coactionis
et suppositi
tionis.

quæstiones, vbi sic admonemur in forma, scilicet, q̄ in accipiendis, vel dâdis muneribus tria sunt maximè attendenda, personæ, scilicet, dantis, & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus, qualitas personarum, vt à quo, & cui videlicet, an à paupe re diuiti, vel è conuerso, siuè à diuite locupletati datum fuerit: æstimatio muneris, & donationis tempus, si magni, vel minoris pretij res data existat, & an in instanti necessitate sua, an alio tempore conferatur. Ergo si his circumspectis circumstantijs (quia per exteriora præsumitur de interioribus de præsumptionibus, cap. 2. & 3. & quia aliàs inscrutabile est cor homini) probabilis subsit præsumptio voluntariæ omnino donationis, & remissionis deponendus est scrupulus de restitutione facienda. Vide Nauarrum in Summ. cap. 17. numero. 209. & de hoc diximus supra.

¶ Neque obstat prima ratio quæ afferebatur in contra, quia qui cupiditate cæca emit rem sibi inutilem: si alijs communiter sit utilis, nullam patitur inæqualitatis iniuriam, si eam vltro emit pretio communi, at qui ex cupiditate ludendi sciens minoris vendit rem suam iniustum patitur nolens, quia non pretio communi, quo valet soluitur sibi res sua.

¶ Neque obstat obiectio secunda, quia huiusmodi perditis fœminis copiam sui corporis facientibus nullum currit commune præmium pro mercede: nisi fortè sint prostituta iam in lupanari, sed quod promiserit eis pro mercede se cū eis se cōmiscens (nisi prodiga fuerit promissio) eis post copulā tenetur dare, ita Victor. Imò quòd solitæ sunt extorquere precibus ab amafijs, si non per dolum, vel fraudem extorqueant mentientes se esse virgines, aut non nisi cum vno, & nobili rem habere non tenentur restituere, etiam si alia admisceant mendacia communia, dicentes eorum amore flagrare, in cordeque eos in sculptos habere, ita Sotus de iustitia & iure. Cui addo (vt supra in primo tomo nostri Instructorij meminimus me dixisse) preces harum fœminarum, adeò posse vehementer esse molestas & continuas. Vt quia vim quandam tunc misero, & excæcato amanti, & tantum donare repugnanti inferre videntur, obligationem inducant restituendi immodica munera ab eis, sic extorta, quando aliàs minimè velent eis tam prodige donare, quia tunc non tam liberè consententur donare, cum sint amore fascinati ex vna parte, & ex alia

id donent, vt tam magnam vim molestiæ, & importunitatis continuæ euadant. Cæterum pro alijs rebus, præsertim victui necessarijs, & venalibus, commune currit pretium, de quo non licet emptori aliquid detrahere. Ideò non est omnimoda similitudo inter pretia harum rerum, & pretia fœminarum suorum corporum pro mercede copiam facientium.

¶ Neque obstat obiectio tertia quando obijcitur, quòd quando non tam peritus ludit cum longè peritissimo, cuius certo nouit excessum. Videtur id quod perdit velle donare. Quia distinguitur hic secundum Garciam libro. 2. de contractib. in materia de ludo, capit. 19. pagin. 584. & pag. 585. Nam si non est tam certus peritior maioris excessus, vt peritior se in lucrando, & non perdendi tuto constituat: tunc lucrando à restitutionis lucris obligatione liber posset euadere, sicut etiam secundum Metinam Complutensem, de restitutione, quæstione. 22. qui ita peritior in ludo est in re veritate, vt tutus sit de lucro: tamen hæc maior peritia, aut securitas lucris ipsum latet, quia cum ignoto sibi collusore se exponit ad ludendum, si hac persistente ignorantia de securitate lucris, & maiori peritia ludendi aliquid lucris fecit, ad id restituendum minimè obnoxius esset, quia æquali se exposuit sorti perdendi, & lucrando, quia sicut incius fortè fortuna obuium habuit collusorem imperitiorum, sic potuit obuium habere collusorem multo se peritiorum in ludo, & perdere. Si autem quando quis, vel peritia naturali, vel artificiali, certo excedit alium collusorem, talis excessus tam proculdubio conscius, vt certo nouerit se perditurum, illumque peritiorum citra dubium lucraturum: tunc iste peritior, sic excedens nulla obligatione restituendi, quòd fuerit lucratus tenebitur: si id lucris non tanti valoris fuerit: sed modici. Secus si magnæ quantitatis esset, aut esset magni pensu iuxta probabilem valde sententiam Alcozeri, capit. 19. de lud. quàm amplectitur prædicto loco Garcia. At licet in tomo primo nostri Instructorij Conscientiæ, parte. 2. capit. 35. pag. 262. oppositam sententiam, quàm tenet Metina Complutensis, cui accedit etiam Metina Salmanticensis in sua Instructorie. §. 28. de ludis, fol. 151. quibus suffragatur Nauarrus in Summ. cap. 19. num. 18. vt probabiliorum defensabimus: tamen propter autoritatem doctorum eam tenentium, tum etiam propter eorum rationes: nunc tamen

Ad. 3. arg.

Peritia cogita excelsus.

Ad. 2. arg.

Extorsiones amantium.

Sen. vtriusq. Metina probabilis.

cum

Sententia Alcozeri & Garciae valde probabilis.

cum prædicta limitatione hanc Alcozeri, & Garciae opinionem valde probabilem esse censemus, nõ propter eorum rationem, quia parui momenti est, & potius contra eos inuertitur. Quia licet cupiditas ludendi, quæ secundum ipsos excecere solet, impellat parum peritum in arte ludi ad ludendum: sed quia cupiditas hæc cupiditatem lucrandi comitem habet regulariter, non tantum allicit ad ludendum, quantum etiam metus perdendi deterret imperitum à ludendo cum collusore, cuius certò iam excessum peritiæ perceptum habet: præsertim si non desint alij, sibi imperitiæ compares: quibus cum possit, sine certa iactura ludendo oblectari.

Ratio huius opinionis.

¶ Igitur potissima ratio opinionis Garciae & Alcozeri, hæc est, scilicet, quia istud lucrum (si attendamus legem æqualitatis ludi) ratione ludi peritissimus ille ab imperito sibi noto capere non potest, cum æqualitas non seruetur: ergo si titulo ludi id lucri nequit acquirere, non est assignabilis alius titulus, quo licite possit illud sibi vindicare: nisi titulo donationis, aut muneris potius, prope eam quod collusor, secum ludendo, sibi inieruit, quod vel ex tali ludo animi aliqualem recreationem capiat, aut quo cum peritissimo ludendo addiscat ludere, & maiorem peritiam ludendi adipiscatur: sed causæ hæc non sunt tanti momenti, ut ita liberè, & sine aliqua nolitione conditionata præsumendus sit (nisi in compos sit mentis) quod tantam largitatem, qua nulloquam in alios solitus est, uti etiam ludendo: nunc cum isto collusore velit exercere: ergo si peritissimus hic magnum ex ludo hoc lucrum sibi parauit, restituendum est, ut potè non tam libere, sibi donatum: secus si modicum inde reportauerit lucri, quia tunc prædictis rationibus persuadere sibi potest, sibi gratis esse donatum. Quod si contenderis aliquos ad eam cupidine ludendi obsecari, & transuersos agi, ut ad hunc notissimum excessum, quo eos anteit collusor peritissimus non aduertant: tanto magis in his habebit locum Alcozeri, & Garciae opinio.

Sent. Aut.

¶ Igitur resolutoriè iam tandem dicimus, quod sicut opinio vtriusque Metinæ non est damnanda, ita opinio Garciae, & Alcozeri est consulenda, imò & necessario est tenenda, quando iuxta prædictas probabiles præsumptiones iuris præsumitur non liberè donasse in ludo tam immodicam quantitatem lucri collusori peritissimo, siue quia pauper erat, qui donauit, siue quia suæ familiæ, vxori,

Instruct. Negot.

aut filijs, aut creditoribus sic donando non satis prospiciebat: siue, quia tam prodigas donationes facere non consueuerat. Scius est, si in hoc casu modicum quid in ludo perdidit, quia tunc gratis id largitus esse est censendus propter aliqualem remunerationem ob dictas causas.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum in principio quæstionis positum negatur, quod venditori cognoscenti valorem rei licite possit emptor minus pretium, quam ipsa valet pro ea erogare. Et ad regulam iuris in. 6. regul. 27. scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus, respondetur, quod intelligitur regula de sciente, & consentiente liberè, & sine nolitione conditionata, quæ rationabiliter fiet in contrarium, præsertim si loquamur in foro conscientie (ut hic loquimur) vbi ut docet Nauarrus in summa cap. 17. numero. 4. ex mente Adriani in 4. de restitut. quæst. 2. colum. 4. vers. ex quibus etiam foro conscientie loquendo transactio, & donatio non valet: quoties non sunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inuvalidandum cas requirit, iuxta ea quæ leguntur, & notantur in. l. interpositas. C. de transact. & l. metum. 1. & 2. ff. quod metus causa.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum, quod in antecedenti assumebat, quod peritissimus ludè di notus iam imperito collusori: si ab eo aliquid lucretur possit retinere: iam abundè per prædicta factum est satis, vbi quia si id licite retinere potest, via donationis tantum retinere posse in modica quantitate concessimus, ideo ad præsumptiones donationis renumeratoriæ, quas ius canonicum loco citato præstituit hic lectorem.

Ad confirm.

¶ Ad confirmationem negatur minor, scilicet, quod ablata ignorantia, non sit inuoluntarius contractus, quia licet sit in casu argumenti voluntarius, quoad alienationem rei per venditionem, sed non est simpliciter voluntarius, quoad remissionem partis pretij aliis iusti, quia secundum Nauarrum in summa, cap. 23. num. 88. nec donatio emptoris facta in emptione non est præsumenda facta esse voluntate, sed necessitate coacta emendi, sibi necessaria, aut placita: nisi postea necessitate cessante liberè ratificatur.

CAP. L. An si venditor ignarus valoris rei, & certioratus de valore, & rogatus remittere de pretio remittat de illo aliquid, valida sit ista remissio late disputatur, quia variant hic doctores & lex de thesaur. s. qualiter sit accipienda, sententia Soti modificatur, & quando sit vera, vide hoc capitulum quia traditur doctrina necessaria conferens ad multa ext. icanda dubia.

Questio.

DE venditionis, & emptionis contractu, quatenus inuoluntarius accidit esse disferentes, & hanc scitu dignam quaestionem, & ad cognitionem aliorum casuum plurimum conferentem hic adijcimus controuertere scilicet, an in casu, quo venditor valoris rei venalis est ignarus, admonetur tamen ab emptore de eius valore, eius valoris non ignaro ipseque venditor non satis persuasus tanti valere dat illam pro minori pretio emptori roganti, ut reliquum de pretio sibi remittat, an valida sit remissio, & videtur quod valida sit. Primò, quia iam est certioratus venditor de pretio maiori, quo valet res sua ab ipso emptore: & nihilo minus minoris illi voluit vendere, ergo valida fuit illa partis iussi pretij remissio.

Argum. 1.

Argum. 2.

¶ Item secundò arguitur ex regula. 27. in 6. scienti, & consentienti, & ex eius glosa, quia quando venditor vendit aliquam rem, debet prædicere emptori onera ordinaria illius rei, & tamen si emptor erat informatus domum quam erant debere seruitutem vicinij, scilicet seruitutem stillicidij recipiendi est valida venditio, non obstante quod emptor agat ad diminutionem pretij postea, quia iam prius erat informatus, ergo quia iam venditor fuit informatus de valore maiori rei venalis, si minoris eam rem vendat, valida erit remissio illius, quod minus pro ea soluitur ab emptore.

Argum. 3.

¶ Item tertio arguitur ex sententia Meting in sua instruct. cap. 4. de restitutione fol. 168. si suffossor thesauri conscius de thesauro latenti in agro alieno certiores fecit, quantum ex se est dominum agri de ea re, qui tamen nolens id credere, irrisit eum tamquam inuento rem fabulæ, autore Metina, potest tunc suffodere, & totam sibi in conscientia suffossam vendicare thesaurum, ergo etiam emptor iam certiorato à se venditore de maiori pretio, quo res valet, poterit eam recipere pro minori quia videtur eadem ratio.

Argum. 4.

¶ Item quarto arguitur ex sententia eiusdem Metina in sua instruct. §. 28. de ludis pag. 151. dicentis, quod si non tam peritus ludendi admonitus à longe peritissimo de excessu

sua peritiæ, & rogatus acceptare conditionem, qua inter ipsos colludentes seruetur æqualitas, si ipsa non acceptata, ut proteruius pergat ludere, & perdit, id lucri peritissimus ille auctore Metina restituere non tenetur. Præ stultitia enim id lucri non tam peritus peritissimo largire voluisse videtur: ergo pari ratione, quia admonitus de maiori valore rei suæ venditor eam minoris distrahere voluit, præ scientia, vel præ stultitia voluit reliquum pretij remittere, ac per consequens illud non erit restituendum.

Argum. 5.

¶ Insuper quinto arguitur ex mente D. Thomæ in addition. quaest. 46. art. 2. ad 4. allegatis opinionem aliorum, quam ibi non reprobabat, qui deflorauit mulierem sub specie matrimonij, non tenetur eam ducere, imò neque de nuptijs ei prouidere: si sponsus sit multo melioris conditionis, aut aliquod signum fraudis euidentis fuerit. Quia præsumi potest (inquit D. Thom.) quòd sponsa non fuerit decepta: sed decipi finxerit: ergo si qui ostendit signum euidentis fraudis, non tenetur aliquid recompensare puellæ violatæ sub specie matrimonij, neque etiam potiori iure tenebitur, qui detecta ignorantia edocuit venditorem de valore rei, ei quicquam restituere de pretio, quo minoris eam emit. Nam euidentis signum dedit emptor, sic admonens, quod nollet eum decipere.

Argum. 6.

¶ Itè sexto arguitur, si femina pudica, atque honesta accepisset donum ab eâ amate causa alliciendi eam ad turpes amplexus, & copulam, intelligensque ea de causa, sibi. v. g. quadraginta aureos dari, si statim planè esset protestata ei se nusquam rei nefariæ præbituram consensum, quia illum à deceptione, qua tenebatur curauit auertere, si non reperierit aureos: potest ipsa (ut videtur) tuta conscientia retinere: Ergo à simili, quando admonitus de valore maiori rei venditor minoris emptori admonenti voluit vendere eam, emptor à restitutione liber erit.

Confirm.

¶ Item confirmatur, quia si quis putans falso aliquem esse filium suum, quem ex concubina, vel ex vaga suscepisset, si admonitus de veritate fidem nolens adhibere veritati, sed adhuc falso credens esse suum, hæredem (sicut antea decreuerat) eum pergit constituere (eum legitimis hæredibus careat) ille falsò putatus filius licitè in conscientia potest acceptare testamentum, & adire hæreditatem (ut videtur) quia ipse causam doli, aut deceptionis non dedit, imò amouere eam curauit (ut supponimus,) ergo videtur à simili si emptor, postquam amouere curauit errorem venditoris

toris, circa rei venalis valorem, venditor adhuc credens falso suam rem non tanti valoris esse, velit illam emptori minoris vendere, possit tunc pro minori pretio emptam, sine scrupulo alicuius restitutionis possidere.

Arg. incontra.

¶ In oppositum est, quod ista venditio, qua venditur res pro minori pretio ab venditore admonito per emptorem de maiori, quo valebat valore, cui tamen adhibere noluit fidem, scilicet, quod plus valeret, fundatur in deceptione passiva, quam venditor à se patitur, ergo non est sufficienter voluntaria ad transferendum dominium, neque etiam donatio, aut remissio partis iusti pretij fundata, in hac tali deceptione erit sufficienter voluntaria, vt valida sit in conscientia: neque enim voluntarium fundatum in deceptione, ad transferendum dominium sufficit in contractibus. Profectò quæstio hæc non est adeò peruisa, quin in controuersiam sit apud doctores. Nã Garcia lib. 2. de contractibus, cap. 19. de ludo pag. 574. & cap. 18. pag. 552. propter hoc argumentum in contra videtur tenere, quod venditor adhuc certioratus, vel admonitus de maiori valore rei venalis, quia tanti valere sibi non persuadet: si minoris eam vendit, emptor adhuc obligatione restituendi, id quod diminuit de pretio tenetur. Thomistæ autè vt Sotus, & Metina Salmaticensis, imò ipse D. Thomas in additionibus locis citatis contrariæ sententiæ videntur esse. Igitur vt iam quæstionem ipsam suis numeris absoluamus media via, iuxta mentem D. Thomæ incedentes has conclusiones subiiciamus.

Variat doctores.

Conclus. 1.

¶ Prima conclusio statuitur in generali, quando in donationibus, vel in contractibus, in quibus aliàs dominium solet transmitti in contrahentium alterum, interuenit ex parte transferentis dominium deceptio passiva, qua à se adhuc decipitur, quia alteri parti deceptionem hanc tollenti, & se veritatem docenti acquiescere noluit, aut assentire, cum iure, & rationabiliter assentire deberet ei, & fidem adhibere, si adhuc incredulus in tali deceptione perseuerans voluit donare aliquid, aut remittere parti se de veritate docenti, aut in contractu in illum voluit transferre rei dominium, probabiliter, & multum ad mentem D. Thomæ sustineri potest, quod istud non sit restituendum ab accipiente. Secus in casu, vbi iure, & rationabiliter non debebat credere se docenti de veritate, quia oppositum poterat etiam apparenter, vel verisimiliter credi.

Probat. 1.

¶ Probat hęc conclusio, quia sicut cum quis inaduertenter intulit iacturam in famâ

proximi narrando gesta illius tantundem est, ac si aduertisset, & hoc est, quia (vt est axioma Caietani) tunc reddit actus in naturam suam formam, quia si non aduertit tenebatur aduertere: ita si venditor, cum deberet assentire, vel donator deberet adhibere fidem alteri se certiore reddendi de veritate, ne falleretur: noluit veritati acquiescere, hoc perinde est, ac si credidisset moraliter loquendo: sed si credidisset veritati de qua fuit edoctus, & nihilominus donaret: donatarius licet, sibi donatum retineret: ergo similiter in huius conclusionis casu præfenti.

¶ Præterea probatur, si ego cum prius decipissem aliquem, puta Petrum, laboravi sufficienter illi dissuadere, quod antea falso ei suaferam: si ipse tamen dissuaderi non vult, & falsitati prius à se conceptæ pergit esse credulus, & ex tali credulitate damnus subit: videtur à resarciendo illi illud damnus, iam ego fiam immunis: ergo à simili, si postquam donatarius, aut contrahens alter abstulit deceptionem: si nihilominus ei aliquid donare, vel de pretio remittere aliquid velit venditor, vel donator, liber à restitutione erit donatarius, vel emptor.

¶ Tertiò patet, quasi à posteriori ex sententia D. Thomæ dicentis in additionibus, quæstione. 46. art. 2. ad 4. quod sponsus non tenetur ducere puellam, quam sub specie matrimonij deflorauit, si aliquod signum fraudis evidens ei ostenderit: quia probabiliter præsumi potest, quod sponsa non fuerit decepta sed decipi fingerit: ergo cum emptor ipsi venditori tam sufficiens signum valoris maioris rei dat, vt merito venditor veritati sibi manifestæ refragari non possit, aut debeat: si non credat adhuc, & minoris velit vendere rem suam, quidquid ipse faciat, aut dicat præsumendum est probabiliter non esse deceptum, sed quod decipi se finxerit, ac per consequens tutus emptor à restitutione manebit, sicut & tutus manet à satisfactione ille, qui per signa fraudis, quæ ostendit puellæ, eius quantum in se est abstulit deceptionem.

¶ Ne autem conclusio hæc antrà à nobis assertis conclusionibus repugnare videatur, accipienda est cum ea moderatione, & salis grano, quo supra asseruimus ex sententia Nauarri in Sum. cap. 23. num. 88. donationem, aut remissionem partis pretij factam in emptione vel venditione præsumendum non esse, esse liberam omnino: sed necessitate coacta emendi, vel vendendi rem: nisi præsumptiones probabiles ibi à iure signatæ concurrerent.

Moderatio cõcl. 1.

rentes ostenderit fieri libere.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio (quæ vt regula est generalis, ad multas hinc decidendas quæstiones confert) hæc fit quando aliquis venditor ita laborat ignorantia valoris rei suæ venalis, vt etiam per suas ab emptore pluris valere quàm ipse putat, adhuc fidem ei adhibere renuens minoris, quàm valet emptore eidem vendit, si alias casu, quo credidisset emptori predicenti sibi pluris valere minoris nihilominus eam ei libere vendidisset, totus erit emptor in cōscientia, etiam si tunc venditor suafu emptoris adduci non potuit, vt pluris valere crederet, & idèo minoris eam voluit vendere ei.

Prob. 1.

¶ Hæc autem conclusio magnum habet fulcimentum in doctrina D. Thomæ. 1. 2. quæst. 6. art. 8. quia vt vbi docet D. Thomas) ignorantia concomitans, quæ est de eo quæ agitur, quod tamen si sciretur nihilominus ageretur, non facit inuoluntarium (vt philosophus dicit) quia non causat aliquid quod sit repugnans voluntati, sed tantum facit nõ voluntarium, quia non potest esse actu volitum quod ignoratum est. At certè quando venditor etiam si credidisset rem suam magis valere, libere tamen amico, vel familiari, vel alteri minoris eam nihilominus vendidisset, interuenit (vt claret) ignorantia concomitans: ergo illa venditio rei pro minori, tunc inuoluntaria non fuit, quare scrupulum, aut obligationem restituendi non iniicit emptori. ¶ Secundò patet, quia id quod sub rati habitatione rationabili accipitur, licitè accipitur & retinetur, sed quando venditor non credidit magis valere rem suam, & tamen eam minoris vendidit, taliter in animo affectus, quod si credidisset, & rescisset magis valere, eam nihilominus minoris vendidisset, illud quod minus soluitur ab emptore retinetur ab eo, quasi sub rati habitatione, quia si certo credidisset venditor magis valere rem suam nihilominus ratam haberet remissionem, quia (vt supponimus) minoris eam vendidisset, ergo licitè id quod minus soluitur ab emptore retinetur.

3.

¶ Preterea tertio probatur, quia ignorantia eatenus causat inuoluntarium, quatenus impedit consensum, sed cum aliàs si rescisset rem suam magis valere, minoris tamen eam libere tali emptori vendidisset (etiam si nunc per suafus ab emptore de veritate plus valere non credat) non impedit talis ignorantia, & incredulitas consensus, quia ea ignorantia ablata (vt supponimus) consentiret in minoris pretij liberam receptionem, ergo remissio illius, quod minus soluitur non est inuoluntaria aut inua-

lida, ac per consequens emptorem à restitutione liberat in hoc casu.

¶ Iam iuxta doctrinam conclusionum harum argumenta à principio allata dissoluentes, quædam cum moderatione admittemus, quædam nihil contra veritatem conficere demonstrabimus.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur iuxta primam conclusionem, quam cõfirmat regula iuris. 31. addita glos. se dicente, quod si taliter sit certioratus venditor rei de valore rei, quod iam in effectu certus fit, vel subaudi, secundum glos. taliter quod de eo certus esse debeat: non poterit in foro exteriori agere contra emptorem, à quo fuit certioratus actione ex vendito, vt restituat illi partem pretij, quanto magis esset rem venditurus, si in effectu certiorari fidem adhibendo emptori afferenti magis valere voluisset. At verò in foro conscientie etiam si in effectu per emptoris monitionem persuasus certo fuisset de maiori valore suæ rei, si eam minoris emptori vendidisset secundum Nauarum, quia inualida esset illius, quod minus soluitur remissio: idèo restituendum illud esset venditori, nisi præsumptiones iuris extarent probabiles, quæ eam remissionem omnino fuisse liberam, & non necessitate vendendi rem fuisse factam arguerent.

Ad. i. arg.

¶ Ad secundum argumentum idem respondemus, quod & ad primum in casu, quo emptor certus erat, aut certus esse debuit de seruitute, quàm debebat domui alterius vicini domus, quam ipse parabat emere distinguendo, sicut ibi distinximus aliter in foro exteriori, & aliter in foro interiori, iuxta sententiam Nauarri loquentes, quibus superaddimus, quod emptor ignorabat talem seruitutem potest agere actione exempto, etiam si venditor sciens seruitutem, vel vitium rei, dixit se nolle teneri nomine seruitutum, vel vitiorum: hoc enim generale pactum non trahitur ad illa quæ venditor sciuit. ff. de actio. empt. & vend. l. si res. §. venditori, si ita glos. cap. cum qui certus. de regul. iuris in. 6. ex quo colligitur idem dicendum esse de emptore saltem in conscientia, scilicet, quod si sciuerit rem esse maioris valoris, venditore id ignorate non satisfacit, si apponat pactum, quo asserat nolle se teneri de maiori pretio rei. imò fortè neque in foro exteriori, cum emptio facta fuit infra dimidium iusti pretij illum iuuabit hoc pactum.

Ad. 2. arg.

¶ Iam ad tertium argumentum in sententia Metinæ Salmanticensis fundatū respondemus, quod cū suffossore, & reptore thesauri

Ad. 3. arg.

fauri, qui licentiam petit à domino agri ad illum effodiendum, qui tamen à domino agri eius rei incredulo tãquãm ridiculus, & siphanta abijcitur, nõ est tam rigidè agendum, sicut cum emptore pretij rei non infcio, qui ideo rem minoris emit, quoniam venditor ab eo animaduersus de maiori valore rei, id credere noluit. Nam secundum Mercatum suffossor thesauri etiam data opera id faciens non tenetur in conscientia ante condemnatione domino agri restituere quicquam, quia secundum ipsum lex illa de restituendo thesauro domino agri, ab eo qui de industria in agro alieno quaeritabat illum, pœnalis lex est, tum etiam quia licet lex ista secundum Victoriam, & alios obligat ante condemnationem in conscientia, tamẽ nõ in casu, quo iã iste repertor thesauri fecit, quod in se est domino agri reuelando secretum, & ab ipso suffodiendi illum postulando licentiam, quia tunc non reputatur fur, neque est furtum illum capere, cum non sit propriè aliquis eius thesauri dominus cui fiat furtum vt habetur. l. falsus. ff. de furtis, & quia in casu, quo à casu quis reperit thesaurum forsitan ad seruandam pacem iubetur à lege domino agri impartiri dimidiã partem secundum Sotum de iusti. & iur. lib. 5. q. 3. ar. 3. quam partem videtur remisisse, cum noluit credere cum petenti sibi licentiam effodiendi illum, iuxta leges de thesauris, debuisset credere aut certè, quia hac petita licentia non reputatur fur, totus effossus thesaurus iure sibi accrescit. Quapropter non est eadem ratio de emptore vbi minoris venditor etiam sciens vendit ei quia non præsumitur id remittere, sed ex necessitate vendendi, minoris in uoluntariè vendere, nisi præsumptiones probabiles extent in contrarium.

Lex de thesauro qualiter accipitur da.

Ad arg. 4.

Distinct.

¶ Ad quartum argumentum etiam innitens in authoritate eiusdem Metinæ dicimus, distinguendo antecedens (quod est eius assertum) iuxta conclusiones positas, quia si his non tam peritus ludendi, qui fuit admonitus à principio à suo collusore de excessu in arte ludendi, & noluit id credere, iure, & merito & rationabiliter debebat id credere, tunc verum est assertum Metinæ quod hic assumptum est pro antecedenti, quia tunc cum deberet credere, quia qui illum de hoc excessu monuerat valde rectus, & veridicus reputabatur, & tanti nominis esse in arte ludendi publicè etiam ab ipso imperito collusore dignoscebatur, vt plures alios peritiores, & peritissimos in arte ludendi constaret passim vicisse. Sua culpæ perinde hoc attribuendum est, ac si

sciens, & certò credens excessum, ludere uoluisset, & hoc est quod Metina ait, quod tunc alius peritissimus collusor licitè sibi vendicat lucrum, quia iste imperitus præstulit, quia cum deberet credere non credidit, uoluit illud lucri dare, hoc autem, vt probabile admittimus, vide de hoc in materia de ludo, vbi limitatiuè loquimur. Si autem non ita constabat excessus, vt meritò, vel iure dicenti, sibi superiorem, multò magis se esse in tali genere ludendi credere debuisset maximè, quia præquadam iactantia solent falsò, & innaniter aliqui collusorum gloriari de excessu in arte ludendi, quo sæpè carent, etiam si in re ueritate de notabili, & certò in se excessu monitus fuerit inferior in peritia ludendi, neque credere uoluerit, non ideo inest ius in conscientia illi peritissimo tale lucrum, sibi applicandi, nisi forsitan iuxta nostram secundam conclusionem tam modica quantitas esset lucri, vt etiã si excessum talem certò credidisset, eam nihilominus (quia sic erat genium hominis) causa captatæ recreationis in lusu, vel causa maioris partæ peritiæ ex tali ludo cum tam celebri in arte ludendi collusore præsumi probabiliter posset, quod collusori illi peritissimo causa remunerationis donasset, quia tunc ignorantia illa esset concomitans non causans inuoluntarium. De consequenti etiam quomodo distinguendum sit in solutionibus. 1. & 2. argumentorum penes finem dictum est.

¶ Ad quintum argumentum fundatum in authoritate D. Thomæ respondetur, concedendo antecedens, quod est eius assertum, quia illa cum euidètia uiderit signa fraudis, & nulla coacta rationabili necessitate consentiendi stupro uoluit cõstiprari, liberè uidetur in sui deflorationem consensisse. At uerò venditor etiam probè gnarus valoris maioris suæ rei, & si minoris eam uendat: non uidetur in defraudationem minoris pretij sic soluti consentire: quia necessitate rationabili uendendi rem suam uidetur minoris eam uendidisse, quia non potuit iusto pretio uendidisse, quare nõ præsumitur liberè minoris uendidisse. Nisi præsumptiones probabiles sint, quæ pro donatione, aut remissione libera illius, quod minus soluitur, faciant (vt diximus ex mente Nauarri.)

Ad. 5. arg.

¶ Ad sextum argumentum respondemus distinguendo casum, qui pro antecedenti assumitur, quia si mulier illa, cui causa allicendi ad concubitum illicitum eam amore eius captus. 40. aureos contulit, quæ protestata est: 40. dictos aureos sibi danti in illicitam rem, quam

Ad. 6. arg.

*Distingui-
tur antece-
dens.*

quam de ipsa sperat ipse non praeuituram con-
sensum sit tanti nominis: & sane, ut merito te-
merarius, & infans inter prudentes etiam sa-
culi extimetur esse, qui tale quid, & à tà egre-
gia honestate dotata femina obtinere spera-
uerit pecunijs, aut ad id aspirauerit, tunc quia
credere iure, & merito, & rationabiliter, debe-
bat illam non consensuram, perinde iuxta no-
stram primam conclusionem est ac si credidisset
illam nunquam fore consensuram, quare
ista tunc licite retinent, maximè post talem
protestationem danti factam, iuxta mentem
Metinæ Salmaticensis & Hugonis de Celso in
suo reportorio legum regnorum Castellæ
verbo paga. versi. 4^r. & quia tunc censendus
est praeiudicialis sua (sicut in simili dixit Me-
tina) voluisse ille femina illos largiri aureos. Si
autem illa non tanti nominis erat, neque tan-
tæ constantiæ constabat esse, ut neque prima
vice sollicitata muneribus, sed neque iterum,
atque iterum lacessita, seu potius allecta pre-
cibus, & largitionibus consensura speraretur:
tunc ille licet aliquomodo illicitè quantum
attinet ad conscientiam id crediderit & spera-
uerit, quia tamen more vulgi, & more huma-
no loquendo id consensus non erat omnino
incredibile, neque inspirabile non præstaturæ
femina, & tali homini cum esset ipsa etiam
non tantæ notæ dicendum esse putò ipsam te-
neri ad. 40. aureos sibi datos in conscientia re-
stituendos, etiam si semel in principio prote-
stata ei fuerit, non consensuram ei, donec iterum,
& si opus fuerit iterum tam sufficienter
id protesta fuerit ei, quod tunc arbitrio exper-
torum temerarius, & vesanus extimetur à fe-
mina sic repulsam passus, nisi credat aliquid se
obtenturum ab ea; & in hoc casu assentiretur
mihi Nauarrus, & Metina Complutensis, &
frater Iosephus in suis floribus, qui impari
causa turpitudinis, non subsecuta causa, datū
in conscientia danti ante completionem cau-
sæ turpis restituendum esse censent. Ita in co-
scientia, sed quid in foro exteriori, & qualiter
in hoc casu veniat iudicandum, vide in Hugo-
ne de Celso loco supra allegato, & hic limita-
tius hanc resolvimus questionem, quam in
tomo. 1. nostri Instructorij eam resolveram-
us.

*Concordi-
tur docto-
res.*

*Ad confir-
mationem.*

Ad confirmationem, cuius antecedens
videtur innixum auctoritati Soti responde-
tur, quod licet Sotus de iustit. & iur. lib. 4. q.
7. ar. 2. insinuat, quod si aliquis Petro, verbi gra-
tia, legasset centum credens Petrum esse filium
suum, sua tamen leuitate deceptus, vel ab alio
circa culpam Petri, posset Petrus illa optimo

iure possidere, tamen hæc sententia Soti mo-
deratione, & explicatione eget. Nam si talis
legans centum iua leuitate acceptus est à se
ipso, vel ab alio ad credendum, Petrum esse fi-
lium suum taliter, quod propter euidentiā in-
dicia, & argumenta stantia in contrarium cre-
dere debuit Petrum non esse filium suum,
tunc quia iuxta nostram primam conclusio-
nem perinde est deuisse credere non esse fi-
lium suum, & credere non esse suum, quantum
attinet ad mores, quia reddat actus in natu-
ram suæ formæ: & quia si credidisset non esse
suum; & nihilominus legasset ei illa centum,
validum esset in conscientia tale legatum, ita
& nunc, quia licet institutio, qua ego insti-
tuo in hæredem Titium, dicendo, instituo Ti-
tium fratrem meum, cum optimè sciam eum
non esse fratrem, licet ut fratrem diligam nõ
valet. l. nemo. §. i. ff. de hæ. e. instit. sed hoc ta-
men secundum Syluestrum verbo. conditio.
quæstione. 7. intelligendum est in foro causa-
rum, quali aliud esset in foro conscientia: si
sciens, aut credens, aut credere merito debet
non esse suum filium, suum hæredem, aut le-
gatarium reliquisset, quare in hoc sensu vera
est sententia Soti, & multo magis est vera,
quando ab eodem Petro legatario admoni-
tus est, quod ipse non esset filius eius, quia
magis hoc debuit stantibus prædictis argumē-
tis credere, scilicet non esse suum; quare suæ
leuitati id imputandum, putant Sotus, & Me-
tina, & quod præiudicialis, id Petro deceptio-
nem tollenti voluerit legare. Secus autem est,
si verisimili errore adductus Petro illa cen-
tum legauit, credens esse suum filium, aliàs
non ei legaturus, quia tunc si propter appa-
rentes rationes in contra non debuit non credere
esse suum, quia leuitati non est imputanda
ista credulitas, licet falsa, qua credit esse suum
& propterea ei illa centum legabit, inualidum
videtur in conscientia legatum, ut potè ex er-
rore iusto, & verisimili procedens, & hic lima-
tius (ni fallimur) loquimur in hoc casu, quā
in primo tomo nostri Instructorij, part. 2. ca-
pit. 28. loquuti fueramur. Et ad consequen-
tiam dicimus esse negandam, quia licet vendi-
tor satis resciat rem suam magis valere, tamen
in uoluntarius, secundum, quid illam

*Sent. Soti
modifica-
tur.*

*Sent. Soti
quando ve-
ra.*

minoris vendit, iuxta mentem Na-
uarræ, nisi appareat probabiles
presumptiones de contrario.
CAP.

CAP. LI. An contractus ex metu conflatu validi sint in conscientia, & statuitur regula generalis & a validus sit contractus venditionis aut ludi, quæ quis lacepsit importunitatibus contra hit, & de questione cognitu necessaria, scilicet, an ratificetur contractus venditionis vel ludi metu, vel vi à principio initus per hoc quod coactus antea iam inde vult capere lucrum, latè disputatur contra Garciam.

Questio.

Agentes de emptione, & venditione, quatenus voluntariæ debent esse non possunt hic hanc questionem præterire, scilicet, an contractus emptionis, & venditionis ex metu conflatu validi sint in conscientia, & in foro interiori tollerandi. Igitur in hac parte breuiter nos expedientes pro resolutione questionis huius, & similium illam libenter amplectimur sententiã Nauarri, cuius meminit in summa Latina cap. 17. num. 29. & cap. 22. num. 51. quæ in duobus consistit punctis.

¶ Primò autem loquendo de foro exteriori metus requisitus in hoc foro ad rescindendum contractus ex metu exercitos debet esse metus iustus, & cadens in virum constantem iuxta. l. metum. ff. quod met. causa, hunc autem iustum metum cadentemque in virum constantem non abs re, & sine causa tam canones, quæ leges respiciunt ad irritandos contractus in foro suo exteriori, quoniã si ibi ob leuem metum actum daretur rescissio, iam omnes actus contractuum paterent calumniæ, & obnoxij essent petitioni rescissionis, quod certe rempublicam litibus innumeris vexaret, hoc autem proculdubio contra mentis iuris est, vt habetur in. l. properandum. C. de iudic. & cap. finem litibus. de dolo & contum.

¶ Imò Sotus in quarto. in secundo tomo, distinct. 29. quæst. 1. art. 3. ait, quod iam more, & vsu alij contractus præter votum, & matrimonium quocumque metu notabili facti fuerint rescinduntur: superadijciuntur autem nos hic quod quia iuramentum metu exortum est obligatorium secundum veriorum & communiorem opinionem, vt colligitur apertè ex cap. si vero. de iur. ideo sine præuia relaxatione iuramenti, non potest quis contrauenire contractui, cui ex metu iurauit non contrauenire contra Hugo. de Celfo in suo reportorio cap. vender. vers. 4. alias contractus ex metu factus, quia alias non fieret irritus est, secus est, si fieret sed nõ tam paruo pretio, quia tunc satis est supplere pretium.

¶ Præterea attingendo punctum questionis & loquendo in foro conscientia, regulam

generalem subiijcimus, scilicet, quod ad reddendum actum inefficacem, & inualidum coram Deo sufficit quiuus timor, etiam si leuis sit, & qui non attingat metum grauem & cadentem in virum constantem, modo sit causa, sine qua non, saltem principalis, id est, quãdo est timor, licet minor, talis tamẽ, vt sic fuerit causa actus, vel contractus, vel consensus, vel dati, vel accepti, quod sine ipso ista de facto non euenissent. Hæc autem regula est Nauarri, quam in locis supra allegatis desumpsit se se fatetur ex mente Hostiensis. Ioan. And. in cap. verum. de iure iurandi. & ex assertis ab Adriano in. 4. de restit. cap. aggredior. versic. ex quibus omnibus. & ex Soto de iust. & iur. lib. 4. art. 4. ad 2. Illius probationem efficacẽ esse hanc puto, scilicet, quia leges quæ inter vtrumque metum, scilicet, grauem, & cadentem in virum constantem, & inter non tam grauem metum, differentiam faciunt, in presumptione fundantur, præsumunt etenim metum grauem, & cadentem in virum constantem esse causam actus, alium vero non. Lex autem quæ presumptioni innitur, coram Deo locum non habet, si veritas rei non coexistat, capit. is qui. & capit. tua. de sponsalibus.

Reg. Nau.

¶ Hinc Nauarrus cap. 22. num. 51. duo corollaria inferit. Primum, quod metus reuerentialis annullat votum puellæ vouentis religionem, etiam quoad forum exterius, quod glos. sing. cap. præsens. 20. quæst. 3. notat ex illo cap. quod tamen nunc quatenus attinet ad forum exterius, diffinire licet non contentimus.

Corol. 1.

¶ Secundum, non obligari ad preces horarias, & ad abstinendum à bellis filium, cuiusdam maximi principis, qui maximo reuerentiali metu patris, infantis, & patris regis diaconatum accepit, visum iri alicui erudito. Nauarro autem proculdubio videtur casum hunc iustam præ se ferre causam dispensandi, penafatis hic concurrentibus circumstantijs.

Corol. 2.

¶ Verum nobis de his quatenus attinet ad forum exterius, nõ est animus agere, sed quatenus attinet ad conscientiam. In hoc autem conscientia foro, cum autore Soto metus leuis etiam iniurius sit, suapte natura iure venit contractus etiam ex leui metu initus in conscientia rescindendus, in foro saltem conscientia, in quo omnis iniuria venit iure naturali resarcienda: inefficacem ergo etiam metus leuis reddit contractum, quãdo causa fuit sine qua non, saltem principalis illius.

¶ Porro non abhorre ab hoc loco hæc questio

Questio.

questio

quæstio videtur, an sicut contractus est ex metu, & violentia etiam leui præcedens taliter quod alias non fuisset initus in conscientia, est nullus, sic etiam nullus sit contractus emptionis, vel venditionis, aut ludi, vbi aliquis ad emendum, vel vendendum, vel ludendum inuitus pertrahitur importunitatibus laçessitus, & conuitijs taliter quod præ pudore, & suffusione vultus, ne vt vilis & miser abijciatur statuit emere, vel vendere, vel ludere, alias nihil horum facturum videtur namque talis contractus validus esse. Nam si sic ad contrahendum, vel ludendum per tractus virtute illius contractus, aut ludi aliquid sibi licitè acquirere parat, sit consequens, vt velit iam contractum huiusmodi, & alteri contrahenti, aut ludenti valere ad licitè per ipsum acquisitum retinendum, alias æqualitas, quam in hoc supapte natura exigit contractus, nõ seruetur: argumentum autem hoc proculdubio nõ parum vrget.

¶ Iam in hac quæstione non satis liquet quid sit dicendum, quoniam doctores non conueniunt in vno. Sotus namque secutus Siluestrum, Caietanum, & Metinam tenent sic per importunitatem, & incursionem pudoris, aut per exprobrationis modum pertrahentem ad contrahendum, vel ludendum teneri ad restitutionem. Archidiaconus autem & Couarruuias atque Nauarrus in suo Manuili cap. 19. num. 13. eiusdem sunt cum prædictis sententiæ hac ducti ratione, scilicet, quia huiusmodi importunationes, seu exprobrationes genus quoddam violentiæ præferunt, quorum sententia magis ad mentem D. Thomæ accedere videtur, qui. 2. 2. q. 32. ar. 7. in solut. ad. 2. ait, quod qui ex cupiditate lucrandi trahit alium ad ludum ex diuino iure ad restitutionem tenetur. ¶ Garcia autem in secundo lib. de contractibus cap. 19. num. 592. contrariam opinionem quam asserit approbare Alcocerum, magis consentaneam rationi esse iudicat præter argumentum supra allatum, etiam adducens in probationem, scilicet, quod contractus donationis, vel venditionis ex similibus importunitatibus procedentes validi sunt restitutionisque expertes, sed certè hoc nõ est aliquid probare, sed principium petere.

¶ Ne igitur aliorum varias sententias in medium proferentes nostram taceamus, arbitrator hanc litem sic per hanc distinctionem cõponendam. Nam quia auctore Philosopho, actus actiuorum sunt iuxta passiuam disposita, dupliciter se possunt habere huiusmodi importunitates, & exprobrationes, quib' conan-

tur aliqui alios pertrahere ad contrahendum contractum, vel ad ludendum vno modo taliter, quod veluti impertinenter se habent ad sic pertractum, quia licet iste tunc ludere, aut contrahere renuebat: tamen talis animi, & genij erat, quod alias probabiliter præsumendum erat libere contraxisse, vel lusisse, quia alias ab contrahendo, vel ludendo non tanto pere abhorrebat, & huiusmodi importunitatibus, & exprobrationibus nihil percelleretur animo, quia eas quasi iocosas vilipendebat, & in iocum vertebat, cum aliàs solitus esset contrahere, vel ludere, & in hoc casu vera est opinio Garcia, & Alcozeri. Alio modo huiusmodi importunitates, incursiones ruboris, & exprobrationes taliter se possunt habere ad sic per tractum ad ludendum, vel contrahendum, quod re vera inuitum, & omnino inuoluntarium, & alias non lusurum, aut contracturum pertrahunt efficaciter ad ludendum, vel contrahendum, quod tunc præsumi probabiliter potest, quado, vel quia angusti erat cerebri maximè huiusmodi importunitatibus, vel exprobrationibus offendebar, vel quando ita valde, sibi placebat de opinione liberalis, & magnifici, quod has in se iactatas exprobrationes ad eò ægrè ferebat, vt eas vitandi sola causa (cum aliàs summè contrahere, aut ludere detrectaret) creditur lusisse, aut contraxisse.

¶ In hoc autem casu vera est opposita sententia Soti, Syluestri, Caietani, & Metinæ, Archidiaconi, & Couarruuiæ, & Nauarri, quia est etiam conformior menti D. Thomæ, & quidem patet, tum, quia in hoc casu importunitates hæ & exprobrationes, respectu huius quandam violentiam inferre videntur. Tum, quia iustam regulam generalem causa potissima sunt, sine qua alias non contraheretur, aut luderetur, vnde inuoluntarium omnino in conscientia, videntur facere contractum emptionis, aut donationis, ac per consequens inualidum. Huius autem sententiæ videtur esse Armilla, verbo. coactio. §. 6. vbi sic ait: metus leuis, vel tantum probabilis nõ excusat, nec rescindit, vel annullat, vt notat Panor. in cap. veniens de sponsalibus. el. 2. tamen quoad conscientiam considerandæ essent circumstantiæ rerum, & contractuum.

¶ Porro argumenti allati à Garcia solutionobis, & hanc quæstionem agitandi hic ingerit necessitatem, scilicet, vtum qui coactus, vel vi à principio pertractus est ad contrahendum, vel ludendum, si iam dum contrahit, vel ludit animo suo statuit ex ludo accipere, sibi

Importunitates duplices.

Que sententia conformior. D. Thomæ.

Variant hic doctores.

Sent. Nau.

Sent. Garcia.

Concordatur per auctorem.

sibi lucrum, vel ex emptione acquirere rem emptam, & fructus eius, aut ex venditione coacta sibi parere emolumentum pretij recipiendi iam ex hoc ipso ratificet, contractum antea per vim, & coactionem inceptum.

Argu. 1. ¶ Pro parte autem affirmatiua primò face re videtur, quia iste qui à principio inuitus accessit ad ludendum, vel contrahendum, eo ipso, quod iam paratus exui ante sibi illata ad ludendum, vel contrahendum, decernit ex tali ludo, vel contractu accipere sibi lucrum, aut rei, vel pretij dominium, videtur consentire in ludi, vel emptionis, & venditionis contractus, eiusque leges, & conditiones, scilicet, perdendi, & lucrandi, & æqualitatis: ergo videtur per istum consensum illum contractum ratificasse.

Arg. 2. ¶ Secundò, pro eadem parte affirmatiua arguitur, quia vt habetur extra de spons. & matr. cap. ad id. matrimonium per vim contractum cohabitatione spontanea cõualescit, hocque quotidie allegatur, & hoc idèd vsu euenit, quia cohabitatio spontanea postea subsecuta arguit subsequenter consensum ratificantem matrimonium antea per vim contractum. Sed iam voluntas spontanea adueniens lucrandi ex ludo, vel acquirendi rem ex contractu, qui ab initio fuit coactus arguit etiam consensum subsequenter ratificantem contractum antea coactum, ergo per consensum in lucrum, vel dominium obueniens ex tali contractu, videtur talis contractus ratificari. Garcia propter primum hic allatum argumentum libr. 2. de contract. cap. 19. pag. 595. tenet absolute partem affirmatiuam, igitur à clarioribus incipièdo quæstionem enodamus oportet.

Dictum. 1. ¶ Dicimus ergo primò, quod absolute loquendo nõ considerando quod vi tractus ad ludendum, vel contrahendum, vult iam inde aliquid lucri siuè pretij sibi acquirere, sed considerando potius quod neque vellet ludere, sed neque lucrum cum periculo perdendi, tunc nisi superueniat alia noua causa, vel ratio quæ nouum gignat consensum liberum, per quem ratificetur antea coacte inceptus contractus, semper irritus in conscientia manet. Secus autem est si postea ex noua emergente causa, vel ex noua oblata ratione contractus iam fiat voluntarius, qui antea fuerat coactus, quia tunc ex noua ratione, vel causa progenitus consensus illum ratificauit, vt videre est in spontaneo casu, quo quis primò metu cadenti in virum constantem matrimonium contraxit, dum alia non se offert causa, quæ de nouo ad liberum consentiendum eius afficiat voluntatem,

semper censetur perseverare inuitus, & contractus adhuc manet irritus. Si tamen postea accedat tertius, qui mille aureos huic inuito offerat, si spontè acceptet Mariam, quam antea sic coacte duxerat, & gratia tantæ dotis libenter faciat: iam per hunc subsequenter consensum matrimonium ante coactum manet ratificatum, quia noua se obtulit causa.

¶ Secundò dico, loquendo de ludo, ad què quis primò inuitus est tractus, quod non ex eo, quod postea decernat lucrum, sibi hinc parere, aperte conuincitur nouum, & liberum ad ludendum præstare consensum contra Garciam, idque duas ob causas sic iudicandum est, scilicet, vi primò tractum nouum, & liberum præstare consensum non velle (nisi si alia occurrat noua, & sufficiens causa, quæ illum gignat.) Tum, quia si secundum vnam opinionem communiorem intelligeret se nõ licitè posse lucrari, sicut neque perdere, dum inuitus ludit magis hinc ad ludendum inuoluntarius redderetur, quia ipse est tunc censendus aliam inuitus in ludo perseverare. Tum, quia secundum aliam opinionem, quam Canus in suis scriptis, & Nauarrus in suo manuali. capit. 19. num. 12. autumant esse probabilem, scilicet, verum est, quod vi tractus ad ludum (licet non possit perdere) potest licitè lucrari à collusore vi illum trahente, quia ipse non impedit lucrum, sicut sibi impedimentum præstat licitè lucrandi, qui illum ad ludum inuitum trahit. Tum, quia sicut vtens falsis cartis in ludo non potest licitè lucrari, quia iusto lucro impedimentum obijcit, at bene potest ab eo licitè lucrari eius collusor syncerè ludens, quia lucro iusto obicem non opponit, ita & in casu hoc. Tum, quia vt inibi asseuerat Nauar. cap. si qua de rebus. 12. quæst. 2. & §. pupillus inlt. de inuti. stipul. probant contractum cum pupillo, aut Ecclesiam factum valere in alterius præiudicium, quamuis in eorum non valeat. Tum, quia iniuriam pati potest, qui eam facere non potest, iuxta. l. illud. ff. de iniur. translata in cap. illud. 15. quæst. 1. Sic & in casu, quod si hoc (inquam) verum est, & hanc opinionem probabilem esse intelligeret, qui vi tractus est ad ludum, non opus esse sibi iudicaret nouum & liberum præstare ludo consensum, eò quod velit iam licitè lucrari, quia iuxta istam probabilem opinionem, sine isto de nouo adhibito consensu potest licitè lucrari adhuc perseverans inuitus, ac per consequens non est censendus contra Garciam, quod per hoc quod velit lucrari, velit ludum ratificare, sic vt eius collusor valeat

Dictum. 2.

Opinio Cani & Nam.

ab eo lucrari licet, quia ut regulariter contingit ideo, quis inuitus ad ludendum trahitur quia metuit perdere, & renuit alteri lucrum impendere, quod plane etiam facit ad solutionem secundum communioem opinionem datam.

Dictum. 3.

*Exemplū
puelle coactæ.*

¶ Tertio dico, loquendo de contractu venditionis, quod non eo ipso solum, quod coactus vendens (supposito quod cogitur vendere) velit, accipere pretium pro re sua postea, coarguitur velle contractum venditionis ratificare, ita ut cogens ad vendendum sibi maneat dominus rei venalis sicut puella vi graui coacta profiteri solenniter, per hoc (quod supposito quod cogitur profiteri) vult suam tradere monasterio dotem pro vitæ alimentis, non est censendum eam velle ratificare professionis votum antea coactè emissum, neque absolutè illius dotis dominium in monasterium, voluisse transferre, patet autem hoc tertium dictum contra Garciam, quia ad validum contractum, ita ut per eum transferatur dominium, requiritur absolutus, & directus liber consensus, at iste consensus (si recte eum expendamus) non est absolutus, sed conditio natus, quia facit hunc sensum, absolutè nolo vendere, neque rei meæ pro pretio transferre dominium, sed si vis mihi inferatur, vel postquam ad id cogor volo, hic autem sensus consensus tantum conditionalem importat, non directum, sed indirectum: & per coactionem preuiam in flexum in translationem dominij rei venalis in coactionis autorem, ergo non est satis idoneus consensus ad ratificandum venditionis contractum à principio irritum, ut pote vi contractum. ¶ Ad probationem autè illius hic assumpti principij, scilicet, quod talis conditionalis, & indirectus consensus, ut pote ex coactione præuia originem ducens, quippe qui eam coactionem vimque virtualiter, & indirecte participat, non sit sufficiens ad ratificandum contractum alias irritum, facit communis opinio. Panor. Præpos. & aliorum multorum, & Nauar. in summa cap. 22. num. 31. contra Host. qui habet, matrimonium metu mortis contractum, & metu quoque mortis consummatum non esse matrimonium validum, quia sic ut consensus in matrimonium non fuit satis liber ad contrahendum, ita neque consensus indirectus per quandam consequentiam resultans ex copula ex eodè metu mortis orta, non est satis liber (licet alicui Thomistæ cum Soto subtimidè putent oppositum probabile, quando voluit à principio coactus postea accedere affectu maritali,

Matrimonium metu graui etiā consummatū sit validū.

quod fornicationis vitaret peccatum) ergo pari ratione comprobatum, manet quod consensus tradendi dominium rei, & accipiendi pretium virtute prioris coactionis manens, ut regulariter accidit, dum noua de nouo libere, & absolutè consentiendi non se offert causa, non est sufficiens ad ratificandum contractum, quia non est satis liber, sed (ut dictum est) est conditionalis, & ex suppositione prioris vis illatæ coexistit. At si noua se offerat causa & sufficiens libere consentiendi contractui prædicto, iam per istum nouum consensum, vel denuo fiet, vel ratificabitur contractus.

¶ Igitur ad primum argumentum quoniam iam ex prædictis eius patet solutio, dicimus breuiter, quod licet vi primo coactus ludere, vel contrahere, veli postea lucrari, tamen sicut non consentit in ludum libere, ita non consentit in leges ludi, vel contractus, nisi conditionaliter, & coactio quodam consensu virtualiter, & implicite, qui non satis est ad transferendum dominium, & hoc regulariter, vnde per ipsum non ratificatur contractus, vnde non intendit absolutè lucrari, neque perdere, sed supposito quod cogitur, quasi ad redimendam suam vexationem ex suppositione acceptat lutrum, si sibi obuenerit, postquam etiam, si perdere contingeret inuitus erat à se perditum soluturus. Quæ omnia non arguunt consensum liberum. Peccaret autem hic à principio coactè vendens, si ablata coactione: quæ tolleretur, si redderetur sibi res sua, vellet adhuc retinere pretium, non autem peccat retinendo pretium, quando per redditionem rei suæ sibi factam, coactio, qua coactus est eam vendere, non aufertur.

Ad. 1. arg.

¶ Ad secundum argu. respondetur, quod extra de Sponsal. & matr. c. ad id. ideo mulierem primo coactam per cohabitationem spontaneam matrimonium coactum ratificasse discernitur, quia secundum glossam, cum suppeteret illi copia fugiendi à domo mariti, noluit fugere, sed tanto tempore cum illo voluit commorari, iudicatur subinde libere postea consensisse. Secus autem iudicaretur, si statim fugisset, aut reclamasset, at verò contrahere coactus, qui ex venditione, qua cogitur vendere subintendit recipere pretium, illudque retinere, non ideo videtur libere in conscientia ratificare venditionem illam etiam, si habeat pretium pro suo contra Garciam quandiu adhuc vellet reddi sibi rem suam, & restituere pretium, quia tandiu censetur esse inuitus, secus est quando iam sic retinet pretium pro suo quod nollet illud restituere, neque recipere.

Ad. 2. arg.

vel re habere rem venditam etiam si vitro sibi offerretur, quia tunc signum esset, quod eam venditionem ratificasset alias non.

Nota. ¶ Hinc iam patet quid dicendum sit de emente & animum soluendi non habente, quia hic nisi mutet animum, & nouum animum soluendi concipiat: neq; rem emptam, neq; fructus eius bona conscientia retinere potest. Est enim venditio, & emptio distractio, & contractio rei pro pretio statim soluto, vel facta fide soluendi, quæ quidem fides ficta, & sine animo soluendi non debet esse, quia fides humana ficta non est fides.

Questio. ¶ Similiter non est intellectu facile, quid dicendum sit de emente ad creditum, qui tamen credit certò se nõ fore soluendo, an valida sit emptio, qua rem emit, quia aliquibus videtur fuisse de mente Victorie, quod talis emptio non tenet, sicut neque assicuratio, qua quis cum postea non sit soluendo, si nauis pereat, eam assicurat. Sicut neq; acquisitio lucris ex ludo tenet ab eo facta, qui nihil in ludo est potens perdere: aliquibus autem videtur, quod sit valida, quia talis potest pro debito incarcerari, & quia veniens ad pinguiorem fortunam à soluendo non excusatur, & quamuis his responderi hic posset, quod ratione delicti, quia cum non esset futurus soluendo emit, posset carceri mancipari: & ratione damni veniens ad pinguiorem fortunam teneretur restituere: non tamen ex eo quod emptio in conscientia fuisse valida.

Sent. aut. ¶ Tamen vt has opiniones ad aliquam resolutionem redigamus: dicimus, quod probabilius apparet, quod talis emptio fuerit valida prefertim quando res emptæ fuit res immobilis, vel nõ ipso vsu consumptibilis, quia licet alias emptor non esset soluendo eam, postea dum eam emit potuit concipere animum eam vendendi, si tempore solutionis non haberet, unde solueret, & quia si tunc extaret restituenda esset, vel vendenda, vt eius pretium restitueretur. l. 2. ff. quibus caus. pig. vel hypoth. cont. per argumentum à fortiori. Et idem dicendum est forte quando emptæ est res vsu consumptibilis ab eo, quem constat non fore soluendo, quia dominium talis rei videtur acquirere, quidquid sit de culpa: quia accipit rem, quæ vendendo potest acquirere, unde postea soluat. Et quia obligata manet eius persona semper, quod habuerit unde solvere possit. At de assicurationis nauis & de ludi casibus aliquis est dispar ratio non conueniens contractui emptionis hic proposito, vt consideranti patebit de quo postea infra plura dicemus.

Instruct. Negot.

CAP. LII. An qui iurauit contractui non contrahere, possit implorare officium iudicis, & de quadam deceptione an contractus cum aliis impotente restituere. creditoribus sit validus proponitur regula Soti de aduertendis in emptione si non fuerit animaduersa: fructus rei venditæ, quomodo partienti, aut cui applicandi: & de venditione facta sub conditione tali, quæ nam includantur in edificijs venditis, vide ibi iuridica dogmata.

Questio. **A**diuc quonia (vt dictum est) deceptio in voluntaria reddit emptione, & venditione queritur, an si à principio aliquis contractui iureiurando se alitrix ratione allegata deceptio contractui non contrahere: hoc nihilominus non obstante, possit implorare officium iudicis ad æqualitatem in contractu statuendam, vel ad rescindendum contractum. Ad hæc autem questionem sic duximus breuiter respondere dicentes primò, quod qui iurauit stare contractui, & non contrahere illi ratione deceptionis: si deceptio postea interuenierit in eo ex proposito in conscientia potest petere reductionem contractus ad æqualitatem, vel vt rescindatur casu, quo iure ratione deceptionis est irritus, vel irritandus. Patet hoc quia dolus futurus nõ potest, neq; expressus, neq; sub generalitate verborum tacito renuntiari. ff. de pact. lic. vnus. §. illud nulla: & hoc sequitur communiter DD. Dicitur autem dolus ex proposito, quia dolus scienter, per fraudem, gratiam, seu odium aliquis alterum grauat, & sic iuramentum nõ valet.

Dictum. 1. ¶ Secundo dicimus, quod si nõ affuit deceptio in contractu ex proposito, & scienter, qui dolus dicitur, si iurauit se non contrahere, contractui ratione aliquis interuenientis erroris, nihilominus distinguendum videtur: nam si tatus est error, quod excipit mentem iurantis, puta, quia cessante isto errore nullo modo contraxisset, vel se obligasset: tunc nõ ligat iuramentum, & potest contrahere nulla obstate absolutio ne, ita Syluest. iuram. 4. q. 8. & pbat, quia quando error dat causam pacto, aut contractui, quod tunc contingeret, quando aliis nõ fieret, excluditur voluntas. l. 1. ff. de dol. & iuramentum nõ obligat ultra intentionem iurantis. de iureiuran. cap. veniens. Neq; iuramentum extenditur ad illa, de quibus nõ est cogitatum eo. quinta ualis. Si autem talis nõ interueniret error, qui tolleret intentionem contrahentis, & iurantis, qui sic iurauit, quia validum videtur esse iuramentum eius, tenetur nõ contrahere contractui, & sic limitandum venit. cap. 2. de pact. lic. vi. §. q. nõ procedat, quando error dat causam contractui, & hoc procedit in foro conscientie. Nam in foro exteriori an au-

N dietur

dietur maior si iuravit se non venire contra venditionem, quando postea intelligit se deceptum ultra medietatem iusti pretij difficultat glossa super capit. cum causa. de empt. & vend. vbi ait se credere quod non audietur maior, sed bene audietur minor, vide ibi. Nā Panor. in. c. cū causa. videtur tenere cōtrariū, qui ait q̄ qui iuravit nō cōtrauenire, venditio nī alicui, & inuenit se deceptū ultra dimidiū, potest petere absolutionem à iuramento, & potest agere contra emptorem, & sic poterit audiri. Imo etiā in cōscientia cēsemus hoc documentum Panormitani. de absolutione à iuramento prius petenda à prælato obseruandum esse ad cautelam, quando cūque in dubio res est an obliget, vel non, antequam agatur cōtra id quod tali iuramento fuit firmatū.

¶ Porro quia in disputationem deceptionis interuenientis in venditione, quatenus eā facit inuoluntariam incidimus, non erit abs re & de hac deceptione meminisse, vbi Petrus fingit literas, quibus continetur, quod hoc anno non est oleum in Alcarienti prouincia, vel in Alxarania Hispalensi, & eas proijcit, vt inueniantur, inuenit autem eas Ioannes, & credens esse verum, omne oleum, quod ibi reperit, comparat sperans multum lucrari, tamen multum tandem perdit. ¶ Ad hoc igitur dicitur. i. contra fraternam charitatem egisse Petrum, si sic intendebat decipere Ioannem mercatorem, vel aliam neque vlla suppetit ratio excusandi illum à culpa mortali, verum tamē quia Ioannes leuiter motus est propterea tales literas ad emendum huiusmodi oleum, ideō sibi imputandum venit damnum, non autem tenetur ei id damni quod subijt restituere Petrus, quia nisi leuis corde fuisset ad credendū sufficiens causa damni sibi data non fuit. Quāuis non damnare confessorem obligantem Petrum ad soluendum, vel resarciendum aliquid Ioanni: pro hac deceptione licet non in integrum, sed considerato ex vna parte, quod Ioannes leuiter voluit decipi, & considerato ex alia parte, quod aliqualis causa deceptionis data est ei, præsertim si multum & persuasibiles & verisimiles rationes in illis literis proiectis ex industria continebantur. Nam & hoc fundamentum habet in doctrina Soti, qui in 4. sentent. assertit, loquens de puella, quæ sub specie matrimonij decepta est, & violata, scilicet quod à sic decipiente arbitrio boni viri aliqualis compensatio facienda est ei pensato ex vna parte damno ipsius puellæ, & ex altera parte, quod censetur sua sponte voluisse se decipi, quando ex verbis decipientis ipsa facile

poterat deprehendere fallaciam, vel ex bonis coniecturis, sic & in hoc casu.

¶ Addimus secundò, q̄ si Paulus inueniat litteras apertas, vel laceratas missas Antonio, continentes, q̄ in tali loco est penuria olei, & quod quærat emere, &c. Si Martinus his lectis festinat emere. Antequā emat Antonius nihil malè agit, imò prudenter fecisse censendus est. Vnde ad nihil pro hoc facto tenetur, huic sententiæ suffragatur Arch. Flor.

¶ Accedit ad receptiones, quæ in cōtractu venditionis, & emptionis interuenire solēt, & illa deceptio, quod quis nō habēs, nisi bona aliena, aut licite acquisita obnoxia tamē priorū debitorū restitutioni vult emere vsu consumptibilia: quæ certū est ab ipso cōsumēda fore: vnde fit impotens. De hoc igitur ex mēte Soti de iust. & iur. diximus, q̄ vēditio facta à tali valida est secundū ius naturæ, quia per eam pretiū recipit, vnde soluēdo esse possit: nisi vendat rē in se, & in specie alienam, aut nisi fiat in fraudē. Si autē talis emat vsu consumptibilia præsertim superflua ex pecunia in se aliena nō habens alias vnde soluendo sit, irritus est cōtractus. Si autē explicitè acquisitis obnoxij tamē restitutioni prædicta emat ab sciete eū impotētē, inde fieri ad creditoribus soluendum, irrita quoq; est talis emptio, & sibi correlatiua venditio: teneret autē secundū Nauarrū ex parte vendentis ignorantis impotentia, inde soluēdi creditoribus, inde contrahi, validaq; esset prædictorū vēditio, quia in hoc casu vltimo, neque ratione rei acceptæ, neque ratione iniustæ acceptionis venditor aliquid restituere teneretur, sicut neque etiam teneretur, si aliquid non vsu consumptibile vendidisset. ¶ Itaq; ad irritandum cōtractus huiusmodi, secundum Sotum eo conijciendus est oculus, an horum qui creduntur non alia bona possidere, quā illicite acquisita, inde ex his cōtractibus substantia sic minor fiat quamq; debitis soluēdis sufficiat. ¶ Postquā de deceptionibus cōtingētibus in cōtractu venditionis nō nihil dictū est, superest, & de inaduertētij, quæ interdū in eo accidūt aliquid adijcere, an quando. v. g. tam celeriter contrahentes cōtraxerunt venditionē, & emptionem, quod non aduerterunt, neq; meminerūt de collectione fructuū, vel de perceptione pensionū, vel reddituū rei vēditæ, & emptæ illius anni: tūc fructus, redditus, vel pensiones pro illo anno obueniant venditori, an emptori? Quæstionis autem huius meminit Mercatus de cōtractibus lib. 1. cap. 10. fol. 42. quam latè disputatam esse assertit inter doctores

Dictum. 2.

Cōtractus cum impotente.

Distum. i.

Reg. Soti.

Quæstio.

tores, sed adhuc intricatâ esse ait valde præ multitudinem opinionum.

Dictum. 1. ¶ Nos igitur hanc difficultatem perillustrare hic conantes dicimus primò, quòd si in ipso contractu contrahentes meminere & conuenere, cui eorum illius anni redditus, seu pensiones, aut fructus cedere deberent, in conscientia, tunc eorum conuentioni standum est, tuncq; iuxta legis sanctionem obuenient illi, pro quo conuentum est. Vnusquisq; ergo contrahentium sibi prospiciat, vt iuxta id quod magis, vel minus sibi subtrahitur de pensionibus, vel de fructibus illius anni, pretium magis vel minus minuat, vel augeat, sicque statuatur æqualitas.

Dictum. 2. ¶ Si autem nihil à principio de hoc conuentum est, tunc in hoc casu, quia sine distinctione distinctè resolui nequit quæstio, hanc præmittimus distinctionem, scilicet in duplici sunt differentia possessiones, & iura quæ sic emuntur, quædam quæ quotidie videntur aliquam porciunculam redditus, vel pensionis cuiuslibet dici anni correspondentem reddere: quemadmodum sunt iura census, & tributa, & locabiles domus, & tandem possessiones omnes illæ, quarum fructus, & redditus non dependent ex temperie, & pluuia cæli videntur esse huiusmodi.

Fructus quomodo partiendi. ¶ De his igitur primò loquendo dicimus, quòd redditus, & pensiones harum rerum, dum hæ res emuntur, & venduntur, & si in ipso contractu de his redditibus, & pensionibus illius anni cui obuenire debeant, nulla facta est mentio: sic diuidi debent, vt omnes redditus contingentes temporis illius anni ante instantis consummationis venditionis, & traditionis rei, obueniant primò domino, id est, venditori, & reliqui redditus post hoc instans cadentes, vel contingentes cædant secundo domino, id est, emptori etiam si præsoluti & prærecuperati fuerint tales redditus, siuè nò. Vt verbi gratia, si mense Augusti venundatur ædes, quæ ducentis aureis erant locatæ nulla habita mentione de locationis pensione, tunc centum, & viginti aurei ex his ducentis contingunt venditori, & reliqui octuaginta tantum obueniunt emptori etiam, si à principio anni venditor eos iam recuperasset, siuè venditor illac vique nihil recuperasset. Hæc forma partitionis seruanda est. Similiter quoque dicendum est, si emitur prius constitutus census tempore mensis Iunij, vel eodem mense transfertur de vno in aliû nulla facta mentione de eius anni pensionibus: sicque transfertur, medietas pensionis annualis

Instruct. Negot.

huius census cadet primo censuario etiam, si quotam tertiam illius annualis pensionis non recepisset. Huius rationem solidam, & euidentem, si quis desideret hæc est. Quoniã res domino suo, si fructifera est, fructus & redditus reddere habet pro tempore, quo eius est: at census siuè iura, siuè domus ab eo tempore sunt emptoris, quo consummatur eorum emptio per dominij traditionem: ergo ex tunc tantum debent fructificare emptori, & fructus, & redditus anteriores erunt venditoris. Dum aliter tempore contractus inter eos non conuenit. Hæc est autem ratio valde legalis. Tunc autem quantum ad hoc attinet potest dici venditio, & emptio consummata, quando emptor propriè hæc res mea est, quia tanti eam emi dicere potest.

Ratio.

¶ Aliæ autem sunt res venales fructiferae, quarum fructus anticipatis indigent interdum expensis, & in certo tempore anni suos fructus reddunt. Quocirca tunc suo dño præstât emolumentum, cuiusmodi sunt vineæ, oliueta, sata, prædia. Nam vineæ Septēbris, & Octobris tempore suos reddunt fructus, oliueta tempore hiemis, sata autem tempore Iunij, & Augusti. Quãdo autē bona hæc certo anni tempore fructificantia venduntur nulla facta mentione de fructibus illius anni, si venditio consummata est ante vindemiã, & messium, aut fructuum collectionem: tunc expensæ factæ erunt eius, qui ea beneficiando excoluit: fructus autem eorum ementi solû, vel terram eorû cædent. Si autē inter medio collectionis tempore venditio consummetur. Quidquid tunc de messium, vel collectum iam fuerit venditori obuenit, quidquid autem fructus in palmitibus, vel in spicis, vel in arboribus nondû collectum manet ad emptorem pertinet. Idem autem prorsus iudiciû est de his possessionibus, quando proprijs sumptibus à dño eas vendenti non subfodiebantur, aut colebãtur, sed alijs colonis locabantur, quia si ante collectionem fructuum à domino suo pretio distrahãtur, etiam si pensionem locationis illius anni recuperauerit, ad emptorẽ talis pensio pertinebit: neq; enim pensio hæc penditur, nisi pro fructu, scilicet pro herba, vel pro lana, vel pro tritico, &c. Ideò illius debet esse, & ad illum pertinere, cuius fuerit possessio collectionis tempore, quia tunc & pro tunc hæc bona proficiunt, & sua emolumenta præstant. E contrario verò si post messem, vel & collectionem fructuum ea vendiderit: quamuis nihil recuperauerit de pensione à colonis, tota pensio illius anni ad venditorẽ hunc pertinet.

Fructus rei venditæ cui applicandi.

N 2 ¶ Sed

Questio.

¶ Sed quid si nō consummatur venditio: sed lignato certo pretio venditor rei fructifera cum emptore contrahat conditionaliter, scilicet vendendo ei eam rem ea conditione, & lege, quod intra certum tempus inuenerit venditor alium emptorem, qui plurius eam velit emere, possit eam illi emptori plus pretij eroganti vendere, an tūc fructus interim percepti a primo emptore, secūdo emptori sint restituendi. ¶ Ad hāc quæstionem Hugo de Celso in suo repertorio legum verbo vendita. vers. 46. allegans legem. 40. part. 5. tit. 5. ait seclusa fraude hunc contractum, sic sub ista conditione posse iniri, posseque; tunc primum emptorem erogato illo, quod secundus emptor in pretio adauget retinere, sibi rem emptam, alioquin nolentem augere sic pretium teneri eam restituere cum fructibus ex ea collectis.

Respons.**Sent. aut.**

¶ Quæ quidem diffinitio, vt in foro conscientia teneat: absitque; fraus. Supponendum est: quia ista venditio est conditionalis, non est consummata, ac per consequens sicut absolute non tribuit dominium rei statim primo emptori: ita neque; ei absolute tribuit statim fructus: quare ratio exigit (vt æqualitas seruetur) vt periculum rei emptæ sic conditionaliter sibi non attineat, sed venditori, & sic in conscientia contractus hic sustineri potest, alias non, quia non videtur seruari æqualitas.

Questio.

¶ Porro prædictis quæstionibus affine est, & hoc dubium, scilicet, vtrum venditis ædibus, vel possessionibus non facta mentione de alijs rebus in eis contentis, censeantur hæ res inclusa in tali contractu venditionis. Respondetur autem, quia quæstio est iuridica, eam hic in medium producimus, quod etiam iuristis morem geramus dicimusque, quod quando domus, vel possessiones venundantur sic indistincte, omnes res ad eas pertinentes, vel eis annexæ intra talem venditionem includuntur, cuiusmodi sunt putei, canales, aquæ ductus, cæteræque res seruitio, & vsui domus attinentes, siue intra, siue extra continentur, insuper & lapides, & lateres, & saxa & ligna ex eadem domus extracta. Si autem hæc fuissent aliunde emptæ, vel importata in eademque domu reposita ad ædificationem in eadem venditione non intelliguntur comprehensa. Hortuli autem florum, hidriæque sub solo domus infossæ, & collocatæ, & tandem res omnes mōbiles in eadem domu repositæ ad perpetuo ibi manendum sub eadem venditione intelliguntur contentæ, si nulla facta fuit exceptio. Vasa verò magna li-

Vide iuridica dogmata.**Vasa.**

gnea ad retinenda vina, cubas Hispanicè nuncupata, vasa quoque terrea ad hos vsus præparata, tinajas appellata: quæ sub terra infossa, aut recondita non sunt, aut intra solum fixa intra venditionem domus non continentur. Similiter torcularia, vel molendina pro molendis oleis, vel subterranea cum hidrijs in rupe, vel in vinea, vel in oliueto existentia, dum hæc venduntur, nisi exprimatur in contractu in venditione tali non computantur. Licet autem fontes intra domum venditam contentæ in eadem venditione videantur comprehensæ: nisi aliud explicetur: tamen pisces ibi enutriti, & nati ad venditorem pertinent: & idem est dicendum, si ibi aliqua sint receptacula animalium albuheras Hispanicè dicta, quia hæc ad emptorem domus pertinebunt. Animalia autem, quæ ibi in his mansuanculis, vel receptaculis procreantur venditoris erunt partit. 5. tit. 5. lege. 28. & l. 29. & l. 30. & l. 31.

Torcularia.

¶ Nota autem, quod qui plantauerit arbores, vel vineas in fundo alieno, quem postea nesciens esse fundum alienum pretio, sibi illum comparauit, vel alio titulo acquisiuit, si dominus possessionis comperto, quod eas arbores, vel vineas plantaret, plantationi non contradixit, huiusmodi plantator retinere sibi potest terram, cum arboribus, & vineis, ibi confitis, & is à quo fundum comparauit in poenam duplum domino agri, vel fundi solvere iubetur. l. 1. tit. 4. l. 3. Fori legum.

CAP. LIII. An deceptus in emptione, vel venditione possit, sibi secretò recompensare, & quid de proxeneta vendente plurius rem, quam pretium, sibi signatum sit. Animaduertuntur hic cōfessores. De casu Cordubæ circa recompensationem. & cum plura sunt debita solutum indeterminate, in quo debito est computandum, & an datum sine expressione creditori computandū sit in debito de contractibus relatis in alterius arbitrium, & factis cum monasterijs.

Iam in materia emptionis, vel venditionis, quam satis copiose pertractabimus veluti recessui canentibus nobis visum est, hic aliquas quæstiunculas directè, vel indirectè ad hanc materiam pertinentes breuiter percurrere. Quare primò quæritur, vtrum qui deceptum se videt postea in contractu emptionis, vel venditionis possit via recompensationis aliquid retinere, vel accipere. Respondetur, quod si deceptum se videt vltra medietatem iusti pretij, & hoc est liquidū, & via

Questio.**Respons.**

& via iustitiæ id nequit recuperare, haud dubium est quin seruatis alijs conditionibus iustæ recompensationis possit, sibi secretò recompensare. Sed quando deceptio non fuit tam exorbitans, vt ultra dimidium iusti pretij processerit, sed infra, tunc magis vrget dubium. Nihilominus dicendum est, quòd si liquido constiterit de certa quãtitate, in qua deceptus est, in ea tantum, sibi secretò recompensare poterit, postquam via iustitiæ id recuperare non potest, seruatis tamen alijs conditionibus iustæ compensationis, scilicet, vt caueatur scandalum, & quod causa damni hinc alteri non detur, & quod cautela adhibeatur, ne deceptor resipiscens iterum restituat ex ignorantia recompensationis factæ. Sed quia, qui se causantur deceptos sæpè in hoc casu ex proprio affectu falluntur facilliter: & quia sæpè sæpius nequit manifestè constare, vtrum deceptus fuerit, vel non in pretio iusto, secundum Metinam Complutensem, & F. Antonium Cordubens. tractatu de casibus conscientiæ, quæst. 130. non est regulariter à confessoribus his compensationibus secretis in hoc casu conuiniendum: aut conseniendum, sed diligenti examinatione talis compensatio libranda est, & præsertim requiritur sit de liquido, vt in conscientia tolerari debeat, vide Cordubam loco citato, & in eodem tractatu etiam. q. 11.

Animaduertentia confessorum.

Quæstio.

¶ Deinde quæritur, an proxeneta, vel licitator quilibet alijs, qui ad vendendum accipit certò pretio, sibi signato per dominum, an si pluris contingat illam vendere, possit illud plus, sibi retinere.

Respons. Dictum. 1.

¶ Ad hanc autem quæstionem cum Nauarro in Summ. quæst. 23. num. 97. respondemus primò, quòd qui absolutè nullo signato pretio aliquid ad vendendum accipit iuxta Angelum verbo emptio. §. 23. partem pretij retinere non potest, nisi pro iusto sui laboris stipendio à domino non soluto illud sibi applicaret. Imò si gratis se venditurum promissit, nõ potest postea ex pretio rei venditæ aliquid pro stipendio accipere: sicut neq; qui ex charitate, & gratis voluit alere supposititiu infantulum, non potest pro eius nutritione aliquid exposcere ab eius parentibus. Arg. cap. non sanè. 14. quæst. 5. si autem proxeneta, qui suscepit illud, vendendum tradit illud contubernali, qui quia rogatus fuit à proxeneta, vt illud venderet, eius vices in vendendo gessit gratis, pretiumque venditionis proxeneta contulit: poterit licitè proxeneta inde ex pretio pro stipendio laboris insumpti in

Instruct. Negot.

vendendo aliquid sibi accipere, ac si ipse illum laborem subisset, quando gratia ipsius proxeneta eius contubernalis subijt labore vendendi, quia in alijs æquiualentibus operibus proxeneta solitus erat id laboris recompensare contubernali huic.

¶ Sicut secundum Cordubam in tractatu de casibus conscientiæ, quæst. 99. qui gessit negotium alterius, sibi commissum, sine suis expensis, & laboribus, quia verbi gratia, per amicos suos curiales contempatione illius gratis sollicitantes negotium gratis obtinuit, scilicet dispensationem papalem, vel priuilegium regium pro alio, poterit licitè expensas fieri solitas pro hac obtentione expetere, licet ipse ratione supradicta nullas fecerit: quia licet gratis ea obtinuerit per mediatores amicos: sed non fit sine obligatione similem impendendi laborem, & sollicitudinè gratis pro amicis cum se occasio obtulerit. Imò non solum poterit eas expensas petere. Sed etiam si aliàs amicitia sit abruptenda, vel alia timeatur inconuenientia inde sequenda, poterit pro his sibi recompensare: nisi ille, pro quo ea priuilegia sic obtinuit sic impetranti in alijs officijs, obsequijs, vel beneficijs solueret huiusmodi pro se negotium gestum, ita Metina de rest. q. 3. in duodecima causa, causaliberate à restitutione, fol. 24. & quæstio. 1. fol. 43. & loquimur hic in foro conscientiæ, quia in foro iudiciali sæpè cõpensationi nõ est locus.

Casus Cordubæ.

¶ Sed iam ad punctum quæstionis redeunt, Secundo dicimus, qui pro certo pretio iam sibi præsignato aliquid vendendum accepit, & vendit illud pluris, quàm sit pretium sibi signatum, illud plus nisi excesserit pretium rigurosum retinere sibi poterit, quando expressè, aut tacitè agitur, vt id sibi retineat, vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dádum, & notabiliter non excederet stipendiu, & eũ hac limitatione hæc sententia intelligitur vera esse. Diximus notanter, nisi excesserit pretium rigurosum, talis enim excessus autore Angelo, vbi supra emptori restituendus est. ¶ Quando verò non est actum expressè, vel tacitè, scilicet, quòd illud plus, sibi accipiat talis pro suo stipendio, & munere vendendi, vt cum verbi gratia, quis famulo suo al. as stipendiato, vel amico gratis id facturo tradit aliquid vendendum certo pretio, vel proxeneta signato sibi iam stipendio, tunc si pluris illud vendat appropriare, sibi illud plus nequaquam poterit, & in hoc sensu contraria sententia est vera, quam tenet S. Anton. 3. part. titulo. 8. capite primo, §. 4. & Ioannes

Dictum. 27.

N 3 Tabien.

Tabien. & Iaf. in §. actiones instit. de act. & etiam Maio. in. 4. dist. in. 15. quæst. 41. Si autem proxeneta sua industria illud, quod suscepit vendendum pretiosius reddit, cum ad id nulla esset obligatio alstrictus, excessum sibi retinere potest, id est, illud plus, in quo id vendidit, quia sua industria pretiosius reddidit, vt Gabriel tradit in. 4. dist. quæst. 10. artic. 4. dubio. 4.

¶ Præterea si proxeneta, vel alius suo iusto stipendio non contentus rei domino significauit inueniri meminem, qui pro illa re plusquam centum dare velit, acceptaque facultate à domino eam eo pretio diuendendi, eam centum & viginti vendidit retinendo sibi viginti, autore Caierano, verbo proxeneta, peccat cum obligatione restituendi, quia secundum Victoriam sicut & resita totus valor, & pretium eius, quod veluti fructus eius est, aut pro ipsa met re computatur potius, totum est domini.

Questio.

¶ Deinde queritur, vt iuristis aliquid hic concedamus: an aliquis emptor, qui pro duabus possessionibus, quas seorsum diuersis temporibus ab eodem venditore emit mansit debitor, si soluerit postea aliquid venditori non exprimendo pro quo debito id soluat, an pro debito vnius possessionis, aut alterius, pro quo nam debito illa pars solutionis computanda venit? Respondetur posse creditorem eam partem solutam computare in partem solutionis debiti illius, quod statim signauerit dicendo se pro illo illam recipere: nisi debitor antequam ab eodem loco discedat id contradicat, nam si id contradixerit debitor, id quod soluit sibi reddendum est, aut indebito à se signato venit computandum. Si autem debitor aliquid soluit, & dum soluit non signauit pro quo debito soluit, neque creditor, dum eam solutionem recepit, id signauit: tunc si debitum aliquod eorum fuerit magis aggrauatum, vel privilegiatum, pro solutione eius computabitur, alias si debita æqualia fuerint, diuidetur per omnia ea debita, quæ debitor recognouerit, super quibus lis mota non fuerit, neque contentio. l. 10. & l. 8. titulo. 20. Fori.

Questio.

¶ At vt omnia affinia dubia exhauriamus, queritur quid si emptor ad creditum, qui debitor est pretij, aut si quis alterius debiti debitor suo creditori, cui debitor erat aliquid dederit in solutionem debiti computandum sit à suo creditore. Respondetur ergo, quod aliter iudicandum est stando in foro exteriori, & aliter in foro conscientie. Nam in foro

Respons.

In fo. ext.

exteriori, dum aliud non fuit expressum, aut præsumptiones probabiles non extiterint in contrarium, in compensationem debiti censetur dedisse. Et pro hoc facit. l. 15. tit. 6. lib. 3. Fori vbi stabilitur, quod si quis institutus fuerit hæres per suum debitorem in totum: si adierit, acceptaueritque hæreditatem in totum, amittit sibi à testatore debitum, etsi in parte institutus sit hæres, pro ea parte agnoscendo, & acceptando hæreditatem censendus est debitum amittere, quia præsumit jus in recompensationem debiti, tunc illum hæredem instituisse. ¶ Si tamen debitor suum creditorem non eo animo, scilicet compensandi creditorem debitum hæreditate, vel legato relicto hæredem, vel legatarium reliquit, quod tunc præsumitur: quando creditor hic legatarius, vel hæres relictus cognatus erat testatoris, & illius erat futurus hæres solus, aut cum alijs: tunc quia non præsumitur indebiti compensationem creditorem instituisse hæredem, aut legatarium, potest creditor hic & suum seorsum recuperasse debitum, & postea cum alijs sibi cohæredibus reliquum bonorum diuide re potest. ¶ Loquendo autem in foro conscientie, quando debitor suo creditori gratis, & liberaliter aliquid donauit, nihil meminendo de debito, quod ei debebat etiam si in tali habituali dispositione tantum dispositus, quod si meminisset, non gratis: sed pro debito, & in solutionem eius dedisset, illud donasset secundum Fratrem Martinum de Ledesma in. 4. sententiarum adhuc obnoxius ad debitum in conscientia soluendum manet, quia illud sic donatum, non computatur in solutionem debiti. Secus autem esset, etsi non actualiter habuit intentionem compensandi debitum, per id à se suo creditori datum. (quia actualiter non aduertit ei debitum se debere) si habuit tunc intentionem saltem virtuale, quia antea in animo suo debitor hic sic statuerat intra se dicens, si aliquid creditori dedero, volo in recompensationem debiti dare, quia tunc in solutionem debiti computabitur, quia in hoc casu habet verum sententia Baltanasi in sua Summula quæ alias non habet verum, nisi in foro exteriori. ¶ Sicut etiam, qui tantum intuitu deuotionis, & per viam operis suæ pererogationis audiuit missam die festiuo de præcepto, ignorans esse diem de præcepto audiendi missam, secundum eundem Fratrem Martinum de Ledesma intra eundem diem (si aduertit hoc etsi suppetit copia) tenetur aliam audire missam ad adimplendum præceptum, neque enim per illam primam missam

In foro conscientie.

Ignorater audiens missam die festiuo de præcepto.

ex deuotione tantum auditam adimpleuit præceptum, quæ quidem sententia Ledesmæ non leue fundamentum habet in doctrina S. Thomæ. 1. 2. q. 100. art. 9. ubi ait, quod actus virtutis, qui cadit sub præcepto, præfertim quatenus attinet ad legem diuinam scienter, & ex electione fieri debet. Nam quod facit aliquis ignorans per accidens facit, quam tamen Ledesmæ sententiam sic libuit limitare, sicut illam Baitanasij limitabimus, vt intel ligatur esse vera, scilicet, quod tenetur audire aliam missam causa implendi præceptum, nisi antea sic intentionem habuisset, quod per quamcumque missam auditam (si occurreret præceptum de audienda missa à se in animaduersum, vel ignoratum) vellet, & intenderet illud implere: quia tunc virtute istius intentionis præcedentis, per illam missam auditam ex deuotione, etiam impleret præceptum, quia tunc ex intentione virtuali adimpleret illud saluo aliorum meliori, & saniori iudicio.

Quæstio.

¶ Præterea iam quasi postremam manum huic materiæ adhibentes gratia iuristarum adijcimus perquirere cum Syluestro verbo contractus, quæstio. vltima, vtrum valeat contractus emptionis, vel venditionis collatus in alterius arbitrium? Respondetur autem ex mente eius breuiter dicendo, quod nõ si persona in cuius arbitrium committitur est incerta. l. si merces. ff. loc. nisi in casu quando si militer fuit commissum in arbitrium boni viri, quia tunc intelligitur in arbitrium iudicis. l. vir bonus. ff. iudic. sol. Si autem persona cui committitur certa sit, siue substantialia, siue accidentalia ei committantur valet contractus, si ille voluerit arbitrari. l. seruum filij. §. eum qui ff. deleg. 1.

Respons.

Respons.

¶ Quæritur in super, vtrum emens modico redditus à ciuitate angustiata bello, & demum facta pace lucratur decem pro vno, sit iniustus, vel vsurarius. At dicimus, quod ratione dubij, cui sic emens se exposuit, nõ videtur fuisse iniustus, aut vsurarius, sicque tenet Hostiensis, & Archid. quos sequitur Syluester vsura. 2. quæstio. 3. argum. l. cum hereditate, & l. sequen. ff. de hered. vel act. vend. consulunt tamen, vt inde largas faciat eleemosynas.

Quæstio.

¶ Tandem quæritur quid de isto casu venditionis, vbi vendit quis bladum alteri dandum tempore messis pro viginti, cum tamen secundum æstimationem communem sit valiturum quindecim solum: sed deinde venit caritas, & penuria, & emptor illud vendit pro viginti quinq;. Quæritur, vtrum primus ven

Instruct. Negot.

ditur teneatur emptori in aliquo, & videtur, quod nõ, quia ille emptor non est passus datum, sed lucratus est, nihilominus tamen.

Respons.

¶ Respondet Syluester verbo vsura. 2. quæstio. 9. secutus Affen. post Mo. Quod tenetur ei de quinque, siue sit propter rationem Affen. quia inquit, si emptor non fuit damnificatus fuit per euentum rei, id est, se in illa bladi, siue sit propter rationem Syluestri, quæ verior est, scilicet, quia fuit emptor in quinque damnificatus, quia emit p'uris, quam valeret in termino secundum æstimationem boni viri, ex parte tamen istius venditoris, inquit Syluester, quod licet iniustitiam dignam restitutione videat, sed vlturam non videt.

Quæstio.

¶ Quæritur vltimò, an sit contractus emptionis licitus, quando aliqui dant monasterio, vel Ecclesie certam quantitatem pecunie, vt ab eis accipiant certas possessiones tenendas toto tempore vite ipsorum, ita quod post mortem ipsorum redeant ad Ecclesias? Respondetur autem, quod licet. Ray. & Gof. hunc contractum iudicant esse vlturarium: eo quod homines multum sperarent viuere. & sic amplius percipere de proventibus, quæ esset pecunia data, & sic sola spe contraheret vlturam. Nihilominus tamen Richar. in 2. quod. 1. 2. quæ refert, & sequitur Sum. Ang. dicit esse licitum contractum modo seruetur æqualitas iuris naturalis. Et probatur ratione Hostiensis tenentis esse licitum, quem sequitur summa Rosela, quia est contractus emptionis ratione incertitudinis æqualitate seruans. C. eo. l. 2. sed nos (nisi fallimur) contractum hunc ad contractum condictionis fructuum illius possessioni per totam vitam pretio anticipato data pecunie reducimus, quia ista pecunia (vt supponimus) nunquã est redhibenda in vita, sed neq; post mortem est ab eius heredibus reddentibus prædictã possessionem monasterio, vel Ecclesie repetenda, quare bene concludit Syluest. verbo, vsura. 2. quæstio. 13. non posse hic esse mutuũ, neque vsuram, postquam dans pecuniam non potest eam quouis tempore repetere.

Respons.

Quæstio.

¶ Sed quid de illo casu, quem loco supra allegato, refert Syluest. scilicet, vbi aliqui dat centum monasterio recepturi in vita sua annuatim sexdecim hoc pacto, quod monasterium ad libitũ possit reddere cõtũ, & liberari ab annua solutione, & ob hoc monasterium obligat bona sua. Respondetur autem circa hoc versari opiniones duas. Prima est Laurent. de Ridol. damnantis hunc contractum,

Respons.

Variat Doctores.

propterea, quod hic in hoc contractu redditus non constituitur in re, neq; in eo ad rem habetur respectus: sed ad personam, licet bona monasterij obligentur. Vnde non est venditio iuris: sed pecuniæ inuendibilis, imò (inquit) venius est contractus innominatus do, vt facias, in quo videtur interuenire fraus maximè attenda maximi lucri quantitate, & pacto de concessa facultate monasterio redimèdipensionem istam annualem illorum sexdecim restituendo centum. Syluester autè contractū hūc ab vsura excusat propterea, quod in eo non interuenit mutuum, neque enim dans illa centum monasterio, illa vsquam repetere potest: est ergo vt ipse sentit cōtractus hic emptio iuris singulis annis sexdecim exigendi continens iniustitiam, quia celebrata est pretio iniusto. ¶ Nos autem dicimus contractum hunc reduci ad censum personalem postquam non est institutus in aliqua hypotheca speciali & reali. Quare post proprium motum Pij quinti damnantis census personales non videtur tolerandus propter auctoritatem tanti Pontificis, & rationes in materias de censibus allegandas, at Garcia in materia de censibus censum vitalitium personalem non prohiberi, putat per extrauagantem Pij V. quod an ita sit postea suo loco examinabitur: nam prædictus contractus census personalis vitalitius videtur. Putamus autem omnes casus materiæ venditionis hic retulisse. Ex quibus si aliqui in forma desunt, possint elucidari: explicit ergo materia de emptione & venditione. Deo gratias.

CAP. LIIII. De censu, quid sit. & de censu consignatiuo & reseruatiuo, & distinguitur consignatiuus in realem & personalem: & an licite ematur cēsus personalis late disputatur, quia variant doctores. De tribus difficultatibus hic occurrentibus, scilicet census personalis, an sit iuræ naturæ prohibitus: secundo an extantibus extrauagantibus sit permittendus: tertio, vtrū census vitalitius personalis possit esse. Vbi notatur quod res emitur, dum ius plenum eius emittur de neruo disputationis. De differentia obligationum in contractibus, & quod possessio census non est proprie pignus, & de tribus contractibus implicatis in censu redimibili, vide hic curiosa & iuridica.

Non absre post copiosam de materia emptionis, & venditionis disputationem, de materia censuum agere aggredimur. Reducitur enim (vt communis animi concep-

tio est) contractus census ad contractum emptionis & venditionis. At vero quoniam contractus hic in republica valde vsu receptus est, hanc materiam prescius discutendam suscipimus.

¶ Igitur (vt more scientifico à diffinitione nominis auspicemur) census à censendo deriuatur, nam (vt habetur.) l. forma. ff. de censibus. facultates ciuium recensebantur, vt pro sua quisque facultate tributum penderet. Hinc secundò deinde originem duxit, vt peculiariter tributum significet, quod pro capite soluitur, quod tunc vsu euenit: dū princeps decernit capita personarum ad catalogi numerum reduci, quatenus quàm latè pateat eius imperium habeat perfectum. De hoc autem Christus Dominus rogatus est, an liceret censum dari cæsari. Huius rei gratia superbix notatus David pœnas luit, quippe qui populum numerauit vt. 2. Reg. 24. traditur. Tertio autem census facultas, & substantia vniuscuiusque dicitur, & patrimonij æstimationio. Nunc autem nomen census in ea significatione vsurpamus, vt nihil aliud, quàm pensionem, quàm quis super bonis, aut persona constituit significet, aut (prout malunt alij) accipitur hic, vt significet ius percipiendi pensionem, siue in fructibus, siue in pecunia, vel in re vtilitate allatura.

¶ Præterea notatu opus censum bifariam constitui, vno modo, vt sit reseruatiuus, alio modo, vt sit consignatiuus. Reseruatiuus autem est, quando quis rem suam alteri confert reseruato sibi iure quotannis recipiendi partem aliquam: cuius meminit lex fin. C. de rer. permut. Vbi quisque permittitur mille alteri donare cum reseruatione, sibi facta annuit, seu mealtrui cēsus. De huiusmodi quoque censu meminit gloss. sup. cap. constitutus de relig. domib. vbi optimè explicat differentiam inter censuum hunc & emphiteusim. Discrimen nanq; est, quia cum quis in emphiteusim confert alteri prædium suum: quia hic non transfertur dominium directū, sed tantum vtile, etsi non soluitur pensio prædium, redit ad ipsum directum dominium. At verò quando quis alteri sua bona dat, sub censuali pensione, quia rei dominium transmittit in alterum, quantocumq; tempore sit in mora soluendi pensionem ius prædij non amittit: debet tamen pensionem. Hunc autè reseruatiuum censum non esse multum in vsu tradit Sotus de iustit. & iur. lib. 6. quæst. 5. artic. vbi agit de censibus. Mercatus autem de cōtractibus lib. 2. c. 15. fol. 127. asserit hoc genus

Quid sit cēsus & eius acceptio varia.

Census consignatiuus & reseruatiuus.

Reseruatiuus.

genus census reservatiui valde esse vsu receptū inter ecclesiasticos, sæpè enim vsu euenit canonicatū, vel præstimoniale beneficiū, vel similit̃ prebendam in aliū resignari cum retentione, qua resignans retinet sibi ius recipiendi aliquotam pensionem ex fructibus, quæ quidem consuetudo adeo inoleuit; vtraro quis solitus sit beneficium sine retentione alicuius pensionis resignare, sed quia disputatio hæc ad materiã de Simonia potius pertinet, ad illum locum eam remittendam ducimus. Consignatiuus autem census est dum quis re tentis suis bonis, eorumque vsu consignat alteri certam pensionem, quam obligatur singulis mensibus, aut annis soluere.

Diuisio cẽ
sus.

¶ Ad hæc Conradus hunc consignatiuū censum multifariam diuidit de contractib: quæsti. 72. Nam ex parte fundamenti in quo constituitur, diuiditur in realem, vt pote qui in rem constituitur, & in personalem quippe qui constituitur in personam. At etiam ex parte rei, quæ recipitur, alius census est fructurarius, dum fructus terræ recipiuntur, vel alij: alter verò est pecuniarius, vt cum pecunia recipitur. Pecuniarius autem iste census est, qui magis in vsu versatur: deinde alter est certus, putà cum taxati sunt fructus, seu pecunia: & alter incertus; dum non diffinitur nisi quota, putà vt tertia pars, vel alia fructuum censuario pendatur. Mox alter est census perpetuus, & alter est temporalis: item alter est pro certo annorum tempore, & alter pro incerto puta pro tota vita, qui vitalitius solet appellari. Ac tandem alius est redimibilis, atque alter irredimibilis, de quorum singulis hic agitandæ sunt quæ occurrerint difficultates.

Census realis
per
sonalis.

¶ Porro quoniam potissima diuisio, qua diuiditur census consignatiuus est illa, qua in censum personalem, & censum realem scaturit, ideo ab ea inchoandum nobis est. At quamuis disputationem a censu reali doctores exordiri assueuerint, nos tamen hic a censu personali consultò sumendum principium duximus, hac potissimè ducti ratione, quod sicut in naturalibus prius est ordine steriles, & non tam salubres herbas extirpasse, quam salubres, & proficuas inserere, ita & hic satius erit prius ea fundamenta parum stabilia, quibus census personalis ab aliquibus firmatur, radicatus conuellere, vt post hoc, quam sint fundamenta solida ea, quibus Martinus. V. Extrauaganti Regimini de empt. & vend. & Calixtus. III. capit. 2. Regimini eod. titul. & Pius. V. Extrauag. cum oaus. censum rea-

lem redimibilem stabilierunt, innotescat.

¶ Queritur ergo, an iuste quisquẽ emere possit personalem censum, non supra aliquã specialem hypothecam, in quo fundetur constitutum, sed supra personam. At verò, quoniam Conradus de contract. quæstio. 74. & quæst. 75. & Sotus lib. 6. de iust. & iur. quæst. 5. art. 1. tenent partem affirmatiuam, quã suo iudicio rationibus sacis firmis se putant probare, eorum argumenta, vt præmittamus oportet.

¶ Primò autem sic arguitur, potest persona se gratis obligare ad mensuram, vel annuam pecuniæ solutionem gratuito alteri conferens eam petendi etiam, si tale ius conferens bonis temporalibus careat: nam idem ius sæpè socer genero confert suam tantum personam obligans, ergo poterit ius idem alteri vendere.

Argu. 1.

¶ Et confirmatur, quia si non liceret ius exigendi censualem pensionem constitutū supra solam personam alteri vendere, esset propter mutuum implicitum, scilicet, quia emptor conferetur pretium mutuari, sed re vera non mutuat, postquam non retinet ius repetendi illud, sed illo emit ius illud quod habet rationem mercis, ergo licet illud vendere.

¶ Secundo arguitur, potest aliquis se obstringere ad persoluendum quotannis mercenario aliquotam pecuniæ partem pro operis suis, sed ista obligatio est pecunia æstimabilis, ergo poterit vendi, cum enim Medicis, chirurgis, barbitonsoribus, aduocatis, iuristis quotannis certa salaria cõsignata sint pro obligatione, qua tenentur ad sua exhibenda ministeria, cur non poterit supra personam suã aliquam pensionem quotannis consignare aliquis pro pretio pecuniario, sibi anticipatè soluto, sicut pro prædictis ministerijs consignare potuit? quæ quidem consignatio & obligatio fundata esset super personam, & non super bona.

Arg. 2.

¶ Tertio arguitur, potest census personalis principis lege constitui, vt patet. 2. Nehem. 10. vbi Hebræi statuerunt super se tertiam partem sicli, seu annuū censum personalem, qua ratione in aliquibus ecclesijs vsu receptum est exigi decimas personales cap. Apostolicæ de decimis. potest subinde tum ex facultatibus, tum etiam in recognitionem dominij censum exigere annualem, imò ratione delicti reus ad annuū tributum persolue dum cogi potest: quare ergo non poterit sua sponte quisq; tale ius super se vendere.

Arg. 3.

Arg. 4. ¶ Quarto arguitur, quia integrum ius vni cuique inest obligationem suarum operarum diuendendi, neque enim prohibitum est aliquo iure alicui obligationem super se inducere corporalia seruitia præstandi per annum, quid ergo vetat ne pari iure valeat, sibi imponere obligationem persoluedi personalem censum.

¶ Et confirmatur, quia cum homo sua sponte se possit in seruitutem obligare, imò & filium suum in necessitate possit pretio distrahere, cumque etiam supra mancipium suum, sicut super reliquas possessiones possit constituere censum, quid ergo prohibet, ut supra personam suam licite nequeat diuendere pecuniarium ius.

Arg. 5. ¶ Quinto arguitur, quia quicumque realis census habet annexam personalem obligationem: ergo ipsis etiam pereuntibus rebus obligatio ipsa permanet in persona, quæ ex forma contractus (vt patet) ait se & sua bona obligare, neque enim res dicuntur obligari, nisi metaphoricè, sed dominus qui in iudicio cogitur, ipse est, qui propriè obligatur: ergo res censui obligata sunt instar pignoris, quod tradit dominus principaliter se obligans: sed (vt dicitur in l. seruo. C. de pign.) disparente pignore, non idèo creditori extinguitur exigendi debitum ius: ergo adhuc pereuntibus rebus perseverat census personalis, quod si perseverat sine rebus obligatis, quare non cõcedemus à principio potuisse institui, sine rebus hypothecæ locum habentibus.

Arg. 6. ¶ Et præterea sexto arguitur, quia si ad cõstitutionem census requireretur bona realia super quæ fundaretur census, id idèo esset: quia ipsa bona realia, aut eorum fructus pretio, quo emitur census, emerentur: sed ista per contractum census, neque venduntur, neque emuntur: quia illorum bonorum in emptorem census non transfertur dominiũ, cum apud venditorem census maneat, & ea diuendere possit, sed neque eorum bonorũ, & possessionum fructus venduntur, quia si pereunt venditori census pereunt, non emptori, qui si uè pereant, si uè non suam recuperaturus est annualem pecuniariam pensionem: ergo cum non ipsa, neque eorum fructus emantur: sed ius exigendi pensionem: sequitur, quod census, sine ipsis bonis realibus, & fructiferis fundantibus censum possit institui: qui quidem census est personalis.

¶ Propter hæc argumenta Sotus inter modernos amplexatus est affirmatiuam partem, quam diximus tenuisse Conradum loco ci-

tato, hanc etiam ait Nauarrus commentatio resolutorio de vsuris. n. 90. tenuisse Molinũ de Gomer. n. 22. qui cõmendans suum Philippum Melanthon. omni commendatione indignum, & vituperio dignum, opinionem negatiuam communi superstitiosam esse asserit. At vero tenet negatiuam Ioannes de Lignano sup. cap. in ciuitate de vsur. & Abb. in dispu. 5. & Summa Angelica verbo vsu. & S. Ant. in. 2. par. tit. 1. c. 8. §. 10. imò & Siluestrum in hanc partem negatiuam magis inclinare verbo vsura. 2. §. 12. faterur Sotus loco supra allegato, quia ait ibi Siluester, quod dum census statuitur super domum, quæ non locatur nisi quinquæ, non potest census constitui maior. Hanc tenuere Innoc. Host. Io. Andr. Ancharr. Ant. Card. Panor. Ioan. de Anania in vna part. in. c. inciuia de vsu. Panor. in disputatio. 5. col. penul. Summa angelica verbo vsu. §. 78. Bartolomeo Cassaneus in catalogo p. 12. consider. 99. Laurentius de Rodul. in c. consuluit. de vsu. 2. parte. q. 12. & tandem Nauarrus commeto supra dicto eam mordacitè defendens asserit esse opinionem quasi omnium. At vero Garcia libro de contract. part. 2. c. 4. pag. 103. nititur eos ad cõcordiam reducere, dicens opinionem affirmatiuam Soti tenere verum solum in censu vitalitio, & negatiuam Nauarri, & communem habere locũ, & tenere verum in censu redimibili. ¶ Tria ergo hic difficultatum genera (ni fallor) in quibus parum distinet processere, præsertim iuris vtriusque doctores anti- qui, sunt hic suo ordine discutienda. Primũ est vtrũ census personalis iure naturali sit prohibitus vt iniustus, aut vsurarius. Secundũ autè est, vtrum extantibus prædictis diffinitionibus Martini. V. & Calixti. III. & Pij. V. de creatione censuum, in conscientia, vel in foro exteriori permittendũ sit censum personalem. i. supra merã personam posse creari. ¶ Tertiũ autè est, verum vitalitius census supra personã solam possit tã de iure naturali, quã de iure positiuo canonico, aut ciuili constitui. ¶ Circa primũ difficultatis punctũ non me latet Merinã Salmanticensem in sua instruct. conf. §. 26. de cõsibus fol. 147. insinuare censum personalem constitutum supra personam, & non supra certam rem fructiferam, non esse de iure naturali neque diuino prohibitum, quia inquit omnes conditiones, quæ ponuntur ad iustificandum censum redimibilem excepta vltima, scilicet, quod libertas in sit venditori non redimendi illud nisi velit, non sunt de iure naturali, aut diuino requisitæ, sed solum de iure positiuo talem obligationem secum afferunt,

Variando
Flores.

Difficulta
tes tres.

1.

2.

3.

Quæst.
Sent. Med.

runt, vt si quis emēdo censum eas preterierit, & mortaliter delinquat, & nullius momenti, & effectus contractum conficiat, cum autem vna conditio, & prima (vt ipse refert ibi) sit quod census creetur super edibus, vel vineis, vel prædijs, vel super re immobili, & non super personam, palam colligitur ex ipsius verbis, ipsum sensisse censum personale non esse iure naturali prohibitum. Idem tenent aperte, qui partem tuentur affirmatiuam. Verum tamen, quia eos non tam ad mentem extrauagantium prædictarum & præsertim Pij quinti, neque tam ad mentem Sancti Thomæ, vt colligitur ex eius doctrina, & principijs videntur loqui, ideo statuenda videtur primæ difficultatis discissiuua conclusio

Conclus. I. ¶ Est autem conclusio non parum probabilis, scilicet, quod omnis census personalis supra nullam certam rem fructiferam: sed supra solam personam fundatus, vbi verisimiliter certa spes est, quod pensiones soluendæ non solum adæquabunt: sed notabiliter excedent principale pretium pro eo à principio solutum est iure naturæ prohibitus: & præsertim speciem vsuræ. Hæc autem conclusio multipliciter probatur. Sed primò ex autoritate Martini, & Calixti Pontificum, qui vt esugerent vsuram, de qua tales contractus census poterant notari aliàs, solum reales census supra rebus immobilibus fructiferis institutos, cum cæteris conditionibus iuridicos, & licitos esse declararunt.

Probat. I.
2. ¶ Secundò probatur ex autoritate Pij. V. qui in extrauaganti cum onus. Data Romæ anno. 1562. 14. kal. Febr. Declarans suorum antecessorum mentem, scilicet Martini. V. & Calix. III. ait innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari census contractus, qui nedum non continentur intra limites à suis antecessoribus Martino, & Calixto eisdem contractibus statutos, verum etiam, quod deterius est (inquit) contrarijs omnino pactionibus, legum etiam diuinarum contemptum præferunt. Si ergo contrariæ pactiones ad eas, quas Martini, & Calixti præfixerunt in creatione census (Pio. V. sic hic declarate) legum etiam diuinarum manifestum contemptum præferunt: & inter eas est pactio, qua paciscitur emptor census, vt cum vendens statuat illud supra suam personam, & non super rebus immobilibus, & fructiferis. Sequitur, quod census personalis, quippe qui legum etiam diuinarum manifestum præferunt contemptum lege diuina, id est, naturali, quæ sic etiam dicitur, quia est ab autore Deo

sic prohibitus. ¶ Tertiò iam probatur, quod nostra conclusio sit demente D. Thom. quia vt docet ipse. 2. 2. quæst. 78. articul. 1. vendere vsum rei vsu consumptibilis, vt puta vini, pecuniæ, tritici est manifestè iniustum, & vsurarium, sed census personalis constituitur super vsu pecuniæ seorsum, quam tradit emptor census, neque enim (vt concedit Sotus) emptor census personalis emit possessionem, aut fructus, sed neque personam hominis liberi constituentis supra se censum, ergo relinquitur, quod pro vsu suæ pecuniæ, quam venditori census tradit velit interesse quali eius vsum pro illis pensionibus sibi dandis quotannis vendendo, & anticipatè dando illam pecuniam cum spe certa recuperandi illam, & aliquid amplius, si redimatur census, vel si non redimatur per totam vitam cum spe certa recuperandi illam in pensionibus per tot annos persoluedis, quæ simul sumpte adæquet summam pretij ante datam, & aliquid amplius, quod quis non videat esse vsuram.

¶ Et quarto probatur argumento, etiam ipsius Soti quod validius contra se vigere ait, quod contendit soluere, sed tamen (vt demonstrabimus) eius solutio vim argumenti non enervat, si ego tibi mille porrigerem aureos, teque grauarem vt de eius vsu quotannis certum mihi quiddam solueres, vsuram committerem eò quod vsum pecuniæ seorsum venderem iuxta doctrinam D. Thomæ, sed sic fit in census personalis impositione, ergo talis contractus vsura non vacat. Neque prima, neque secunda solutio Soti ad hoc argumentum vilius est momenti. ¶ Nam soluit primò negando constituere censum super vsum pecuniæ esse vsuram, nisi saluo capitali fiat cum obligatione restituendi pretium, nam tunc esset mutuum, sed nos dicimus arguendo ad hominem quod cum est certa spes vt regulariter contingit, & ita supponimus quod redimendus sit census, & sic per redemptionem census fit emptor census suum capitale, & aliquid amplius, scilicet, pensiones illuc vsque perceptas recuperaturus, vel quod si nolit venditor illud redimere tot pensiones sit recuperaturus, quæ exuperent capitali pretij, sit virtualiter cum obligatione restituendi pretium, & aliquid amplius, quia hoc totum recuperaturus est in annualibus pensionibus, ergo est mutuum implicitum ibi contra Sotum. Neque fit (vt ipse putat) sine obligatione restituendi pretium, quia restituitur paulatim in pensionibus, quod tantumdem est, dum non interuenit aliqua

3:

4:

Solutiones Soti redarguuntur.

vera

vera emptio, ac si restitueretur in se ipso, neque enim obstat rationi mutui, quod restituatur successiue, & per partes. At verò quoniam Sotus forte timuit ne solutio hæc omnibus satisfaceret, sicut re vera non satisfacit, recurrit ad secundam: & ne concedat esse mutuum, negat talem emptorem census personalis vendere vsu pecuniæ quam tradit in pretium, sed potius inquit tali pretio emit ius petendi recipiendique à persona talem pensionem, que quidem solutio Soti dupliciter impugnatur, & expugnatur primò, quia in hoc censu personali qui emit ius, quotannis exigendi quotam pecuniæ, emit re vera ipsam pecuniam, vt statim aperte probabimus, sed pecunia non est vendibilis secundum Aristel. 5. Polit. capit. 6. quia inuenta est vt sit pretium rerum, non vt ipsa vendatur: ergo si pecunia non est vendibilis, ergo neque emibilis, ac per consequens ius exigendi pecuniæ quotam per se sumptum sine adminiculo, & fundamento alterius contractus, vel rei quæ ematur, vel vendatur non est vendibile, sicut neque ipsa pecunia vendibilis est, si autem probauerimus, quod qui ius exigendi pecuniam emit, ipsam pecuniam emat, iam totum negotium confectum erit contra Sotum, quod tamen probare in promptu est, & facile, quia sicut qui emit ius recipiendi possessionem vt suam, ipsam principaliter possessionem dicitur emere, sicut quando ego librum vendo siue ille sit præsens, vel absens, quod principaliter ego vendo, & alter emit non est ius illum librum possidendi, sed ipse liber, & possessio eius (vt propria) est quæ principaliter emitur. Nam & ad hoc spectat ius illum possidendi, & acquirendi vt via ad terminum. Sic omnino in præsentiarum ius exigendi, & recipiendi quotannis aliquotam partem pecuniæ pro pretio presoluto non est quod principaliter emitur, sed potius annuatim recuperanda pecunia census: quia ad pecuniam hanc censualem quotannis vendicandam ordinatur hoc ius tãquam ad finem, quare iuxta regulam dialecticorum, propter quod vnum quoque tale & illud magis, si istud ius exigendi quotannis aliquotam partem pecuniæ propter ipsam pecuniam emitur, pecunia est, quæ principaliter emitur, & sic patet quod si ipsa pecunia non est vendibilis, ergo neque ipsum ius eam exigendi per se sumptum. ¶ At si contra hoc instet aliquis, quod simul, & semel potest quis emere iura recuperandi debita pecuniaria vt pas-

sim fit, dum venduntur chirographa debitorum: ergo secundum regulam dialecticorum magis venditur pecunia debita: ergo pecunia est vendibilis, & etiam ius eam exigendi.

¶ Respondetur, quod D. Thomas. 2. 2. quæst. 78. art. 1. non negat, quod sicut vinum & triticum, & cætera vlti cõsumptibilia possunt propriè vendi vno simplici pretio, & nõ accipiendo duplex pretium, vnum pro ipsis & aliud pro vsu ipsorum: ita non possit pecunia non quidem propriè vendi, sed dari pro alia pecunia non computando valorem ipsius, & valorem vsus eius seorsum: sicut vsu euenit in censu personali, vbi certa est spes, quod magis (licet annuatim per multos annos) sit recipiendum quam capitale datum, quia in hoc casu non propriè, neque impropiè venditur, sed mutuatur. At vbi ius ad pecuniam debitam (quamuis venditur impropiè) emitur, datur quantum valet ipsa pecunia debita considerata cum periculo eam recuperandi, aut sine illo, & vltra hunc valorem pecuniæ debitæ, quando sic sicut per chirographum venditur, nihil vltra accipitur pro vsu ipsius: sicut accipitur in personali censu, quando cum supradicta spe certa, & verisimili emitur. Itaque quando dicimus, quod pecunia, & per consequens ius ad illam non est propriè, neque impropiè aliquid vendibile: intelligitur sic vt per illam lucrum prætendatur, quia censeretur accipi pro eius vsu, quod est vsura, sicut contingit in censu personali, vbi talis spes lucri moraliter, & verisimiliter est certa ob prædictas rationes.

¶ Quinto arguitur, quia secundum Diuū Thomam. 2. 2. quæst. 78. artic. 3. pecunia nõ habet vsu fructum, sicut neque cætera alia, quorum vsus est eorum consumptio, sicut vinum, & triticum: ergo non potest fructificari per se, nisi exposita negotiationi substando periculo eam exponentis. At verò dum pro censu personali quotannis recuperando traditur, non exponitur negotiationi cum periculo exponentis, quia illius periculũ subit censuarius, sicut pecuniæ mutuatae periculũ subit mutuatarius: ergo vsura est, inde velle referre fructum lucri, sicut contendit accipere, qui cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, censum personale alteri imponit: neque hoc alicuius solutionis subterfugium habet, nisi dicatur, vel quod ratione periculi, quia census personalis, vt potè non fundatus in hypotheca speciali periculosus est recuperatu, possit plus in pensionibus annuis recuperari, quod est reincidente in opinionem Metinæ

Resemitur
dũ ius eius
emitur.

Probat. 5.

Obiectio.

tinæ

ting Complutenſis ab omnibus exploſam, qui aſſerit ratione periculi recuperandi poſſe licite mutuatore, vel venditore ad creditum plus aliquid exigere, vel coarctantur fautores cenſus personalis ad hoc argumentum dicere, quod eſt emptio iuris talis contractus, quod abunde ſupra impugnabimus.

6.

¶ Præterea ad huc etiam ſexto arguimus probatio, quod ſi in cenſu iſto personali ſit emptio iuris quod illa ſit nominatenus emptio, & potius ſit mutuatio uſuraria: quia qui emit poſſeſſiones, & animalia ab eis, qui illis carent, eaque iſtis fictis venditoribus pro annuis poſſionibus locat, eſt uſurarius (vt communiter aſſeritur & tradit Angelus verbo uſura. 1. §. 7. Maior in. 4. diſtinct. 15. 9. 46. & Silueſt. verbo uſura. 2. quaſt. 6. Non autem eſſet uſurarius ſi licite poſſet emere ius recipiendi illas annuas poſſiones non ſublſtentibus prædictis poſſeſſionibus, & animalibus, quia cenſeretur contrahere uelle eo modo, quo magis licite poteſt, at ſi iſte non exiſtentibus prædictis poſſeſſionibus, & animalibus licet intendat emere ius illas poſſiones annuas recipiendi, nihilominus eſt uſurarius, ergo ſimiliter eſt uſurarius, qui nullis exiſtentibus bonis immobilibus, & fructiferis, in quibus fundetur cenſus, ſuper ſolam perſonam alterius pecunia data, imponens ius ab eo recipiendi annuales poſſiones, eas recipit, aut verſimiliter eas recepturus eſt per tot annos ita vt exuperent capitale quod à principio dedit. ¶ Ad eod autem argumentum hoc eſt efficax, vt nulla contra illud ſit tergiuerſatio, niſi ſola hæc, quæ tamẽ (vt patet) nihil ualeat, ſcilicet, quod ſit differentia inter utrunq; caſum, quia ſcilicet, qui emit boues fictos, vel animalia ficta, & ea locat interim venditori, pro annuis poſſionibus, in annuis poſſionibus recipit aliquod intereſſe præter pretium, quod pro illis à principio dedit, & propterea eſt uſura, ſed in cenſu personali licet recipiat poſſiones annuas, tamen dat pretium nullatenus ſibi reſtituendum. ¶ Sed dicimus quod hæc differentia eſt nulla, & in hoc ſtat totus neruus diſputationis, quia cum cenſus personalis creatur cum certa, & verſimiliſpe, moraliter loquendo, vt regulariter contingit, aut multoties contingere poteſt, quod recuperauit emptor cenſus personalis tot annuas poſſiones, quæ non ſolu adæquæt, ſed etiam ſuperent capitale à ſe datum, non datur capitale pretium vt non reſtituendũ, quia reſtituendũ uenit in poſſionibus, tandem adæquantibus ipſum, & etiam excedentibus, ſi

Argu. effi-
cax.

Neruus diſ-
putationis.

ſimul poſt acceptionem earum conſiderentur, quod eſt mutuuum cum lucro, ubi pecunia per ſe ſumpta, & mutuata fructificat, & non contingit in cenſu reali fundato in re fructifera, ubi (vt oſtendemus) interuenit aliqua implicita ſaltem uenditio, & emptio realis, quæ ius tribuit ad percipiendos fructus, & annuales poſſiones etiam excedentes ſummam pretij dati. Neque enim obſtat, quod ex re emptæ, id eſt, ex poſſeſſione plures colligantur fructus, & plures ualentes per tot annos, quàm ualuerit pretium pro ea datum.

¶ Omitto autem, & alias probationes, quas cumulare hic poſſem, ne prolixitatis arguar, & quia efficaciores ſunt, quæ hic ſunt allatæ. Quia tamen canoniſtæ probationes Nauarri magni faciunt, ſicut & cætera documeta eius & meritò: id eod ſub breuitate fuit animus eas hic perſtringere. Quia primò allegat in reprobationem cenſus personalis, quod in nulla publica Chriſtiana, neque etiam in Romana tam politica ſaltem poſtquam Chriſtiana effecta eſt, fuerit uſu receptus. ¶ Secundò, quia iure ſancitum eſt, ne homo liber detur in pignus, aut imponatur ſuper eum ius reale in cap. 2. de pigno. l. ob æ alienum. C. de actio. & oblig. & l. 2. C. quæ res pigno. obliga. ¶ Tertio, quia imponere cenſus ſuper perſonas eſt reuerti ad duritiem antiquam, & barbarorũ. ¶ Quarto, quia quamuis rationes aſſertorũ cenſus personalis aliquid probarent: non tamen præſumptionem uſurariam, & fraudulẽ tam, ſcilicet ad palliandum uſuras, qua iſte contractus apud homines male audit ſufficenter tollerent. Nam ad tollendam præſumptionem uſuræ, quam conceperant aliqui ad uerſus cenſus redimibiles, & reales opus fuit ſummorum Pontificum declaratione, & approbatione. ¶ Quintò, quia opinio defenſorum cenſus personalis obſtruit ianuam petentibus gratuitum mutuuum, quia reſpondebitur eis, ſi indigetis accipite ſuper perſonas ueſtras pendendi cenſum onus. ¶ Sextò, quia aperit ianuam ad palliandas infinitas uſuras, ſi ſine pœna ſub tali prætextu poſſent pecuniã ad cenſum personale dare. ¶ Septimò ſternit uiam ad maiores uſuras exigendas, quàm humanæ leges permittebant, quia ſub prætextu, quod cenſus conſtitutus ſuper perſonam præſertim indiſtriæ expertem, & indigentem eſt parum ſecurus, emptores eius exigent vnũ pro. 6. vel pro ſeptem. ¶ Octauò, quia occaſionem præbet magna debita contrahendi paſſim, quia ſic innumeri ſuſciperent ſuper ſe hæc onera cenſuum ad luxum, & pom-

Prob. Na.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

& pompam inde ad tempus sustentandū, quæ omnes rationes Nauarri in conuenientia, quæ dimanant ex censibus personalibus probant, sed per rationes nostras nos eorum prauitatem vsurariam reteximus, quare iam reliquū est, vt ad argumenta contraria Soti, & Conradi in principio allata respondeamus.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum argumentum concedimus quod gratis, & titulo promissionis, & donationis gratuita, imo etiam ratione obligationis, quam sacer inducit super generum sustentandi onera matrimonij possit quis se obligare ad annuam pensionem, quia hinc nullum resultat mutuum virtuale cum lucro. At vero negatur consequentia si loquamur de censu personali, quia cum est cum verisimili spe recipiendi tot pensiones annuas, quæ excedant capitale, vel cum certa spe quod erit hoc vel redimetur, iam inde (vt efficaciter demonstratum est) resultat mutuū cum lucro quod est usura.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum autem argumentum conceditur antecedens quod possit quis consignare supra personam suam obligationem soluendi annua salaria medicis, patronis mercenarijs, quia hoc nihil aliud est, quam contractu reali, & licito conductionis, eorum annuales operas, quas locant annualibus pensionibus conducere, quod nihil implicat mutui cū lucro ex aliqua contrahentium parte. At verò negatur consequentia, quia in censu personali cum prædicta spe instituto, licet non ex parte accipientis capitale, bene tamen ex parte dantis illud pro pensionibus excedentibus tādē capitale, resultat mutuum cum lucro, quia nullus est ibi realis contractus licitus saltem implicitus, qui illum lucrum pariat, sed pecunia ipsa (quod monstruosum est) solum illud parit.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum concedimus antecedens, quod tam princeps, quam ecclesia potuit iusta ex causa tributa exigere personalia, quia hic nullus immiscetur contractus implicitè continens mutuū cum lucro, quia illa tributa siuè pro sustentatione reipublicæ, aut ecclesiæ exigentur, aut pro sustentatione suorum ministrorum, vbi nihil iniustitiæ hic immiscetur. At verò negatur consequentia, quia in censu personali, dum creans census pro consignatis sibi quotannis pensionibus soluit pretiū virtualiter, seu implicitè sub nomine emptionis mutuat à principio illud pretiū reddibendū tandē in pensionibus illud excedentibus verisimiliter quare mutuat illud cum spe verisimili lucri.

Ad. 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum concedo antecedens, quod potest quis super se inducere obligationem corporalia seruitia præstandi tam gratis se obligando per promissionem gratuitam, quam etiam per contractum licitum, & onerosum: negatur tamen consequentia ista, scilicet, quæ pari ratione imponere possit sibi obligationē soluendi personale censum taliter, quod valida sit talis obligatio ex natura talis contractus. i. impositionis census personalis, quia cū illa stāte verisimili prædicta spe instituitur, ex natura sua est mutuatō cū lucro. At licet aliquis validè potest alia via sua obligare bona: sed non via mutui potest validè obligare se ad vsuram soluendam, quia hanc obligationem excludit natura contractus mutui qui ex natura sua debet esse gratuitus, præterquam, quod secundo adijcimus, scilicet, quæ si cut vsurario mutuatarius ratione mutui nunquam vellet soluere vsuras, sic neque iste super cuius personam creatur census personalis pro pretio sibi dato, quod re vera est mutuum palliatum, ratione istius mutui palliati volet soluere, neque obligare se ad soluendum vsuram excedentium pensionum: si gratis vellet sibi mutuare personalis census impositor.

Ad. 5. arg.

¶ Ad quintum argumentum respondetur, quod census realis habet annexam obligationem personalem non absolutè, neque in omne tempus, sed quamdiu durat hypotheca specialis, id est, possessio supra quam fundatus est census, vt Pius. V. in sua Extrauaganti declarat, vbi ait, quod re in totum, vel pro parte perempta: aut infructuosa in totū vel pro parte effecta, prorata, vel in totum census realis debet extingui. Vnde negatur consequentia, quod ipsis possessionibus super quas fundatur census personalis pereuntibus obligatio personalis illum soluendi perseveret, quia id iniquum esset, sicut iniquitate non careret: si quis ex re à se empta, & venditori locata post interemptionem rei vellet pensiones locationis accipere, & ad id quod in argumento assumitur, scilicet, quod res non propriè obligantur: sed dominus principaliter est, qui obligatur, & quod res se habent ad instar pignoris in hoc contractu census realis, negatur, quia in hoc hallucinatus est Sotus, quia inter contractus reales, & personales, hæc est differentia, quia in personalibus principaliter obligatur persona, & se cū dario eius bona ratione & obligationis personæ. E contrario autem in realibus accidit, in quibus res ipsæ principaliter obligantur, & persona secū dario

Differētia obligatio- num in contractibus.

dario ratione rerum, quod euidenter patet in censu fundato super domum, quia si iste esset personalis contractus, si per venditionis contractum in alium dominum migraret domus, adhuc persona obnoxia maneret. Hoc autem non ita vsu euenit, sed potius cum domu ipsa transit obligatio soluendi censum in emptorem: quia transit cum suo onere, & venditor illius manet liber. Igitur census non est contractus personalis, sed realis, & idcirco in ipso non manet obligata principaliter persona, & quod ibi assumitur. Secundò, scilicet, quod res obligatæ in censu reali se habeant ad instar pignoris distinguitur, quia si Sotus loquitur de bonis super quibus census situatur, licet inristæ ea bona vocent hypothecam specialem: tamen propriè non se habent ad instar pignoris, quia vel ipsa bona sunt, quæ emuntur secundum aliquos contra Sotum, vel sunt principaliter obligata, quia vt principaliter obligentur, sat est, quod eorum fructus principaliter maneant obligati pro pensionibus, vt ipsa dicantur principaliter obligari. Si autem loquatur Sotus de alijs bonis minus principaliter obligatis in hoc contractu, cõcedimus se habere ad instar pignoris, & quando ex hac concessione, & ex l. seruo. C. de pignoribus dictante, quod disparente pignore non extinguitur ius persoluendi debitum: inferre vult Sotus, quod in censibus realibus, extinctis possessionibus etiam adhuc ad persoluendum debitum manet obligata persona, negatur illatio, quia lex illa, sicut etiam lex pignus. C. de pigno. a. tione loquuntur. de pignoribus secundario annexis contractibus personalibus, & non loquuntur de pignoribus secundario annexis contractibus realibus, nisi in casu, quo res principaliter obligata, in qua principaliter fundatur ipse contractus realis maneret. Nam si ipsa maneret etiam pereuntibus alijs pignoribus, ius exigendi debitum non extingueretur. Secus est, si ipsa perit, vt si obligo, & impignoro bona mea ad soluendas pensiones domus mihi locatæ, si ipsa domus inundatione fluminis pereat, etiam manentibus bonis alijs impignoratis, tibi de pensionibus deinceps soluendis non tenebor.

Possessio census non est pignus proprie.

Ad. 6. arg.

Variat Doctores.

¶ Ad sextum & vltimum argumentum respondemus interim, id quod explicatus sumus postea dicturi, quod dupliciter circa hoc autumant doctores: nam aliqui eorum sentiunt in contractu census realis emi possessionem ipsam, supra quam fundatur census ab emptore census, rursusque ab eo locari eidem

venditori pro annuis pensionibus, sicque negamus, quod si pereat non pereat ementi census, quia extincta illa extinguitur, & perit illi census. Neque obstat, quod possessio illa emptæ manet apud venditorem census, quia manet apud illum virtute prædicti locationis contractus, quo sibi locatur possessio prius emptæ cum pacto de retrouendendo. Neque obstat, quod ipse venditor census apud quem manet locata potest eam vendere: quia ista locatio, & conductio possessionis (quia est quidam contractus emphiteuticus) præbet facultatem venditori census, vt tanquam dominus vtilis possessionis subiectæ censui possit eam alteri cum eodem onere diuendere. ¶ Ad sextum, alios doctores in hoc contractu census realis, & redimibilis implicantur tres contractus: primus contractus est emptionis fructus possessionis: secundus, redemptio quæ pensionem pecuniaria annua venditor census redimit hunc fructum: tertius est contractus sortium, quo sortiuntur, vt siuè abundantiores fructus, siuè tenuiores possessio ferat, re compensando fertilitatem quorundam annorum cum sterilitate aliorum, venditor census moderatam pensionem annuam, & pecuniariam soluat, quod illicitum nequaquam est. Nam si periculum fructuum hic apud primò eos vendentem manet, id est, apud venditorē census, id est, virtute contractus redemptionis ibi impliciti, quo eos venditor census redimit pensionibus pecuniarijs quas pro fructibus se obligat quotannis soluere, sed hoc postea latius explicabitur.

Tres contractus in censu.

CAP. LV. An extantibus tribus his extraneantibus Martini, Calixti & Pij. V. census personalis in vtroq; foro sit permittendus: de censu vitalitio & perpetuo, & an de censu temporario possit lucrū expeti curiosius examinatur, quia variant doctores proponitur distinctio. ¶ Explicatur census vitalitius, de quo queritur, an iure aliquo sit prohibitus: qui licere dicitur quatenus contractui sortium innititur, & dum est redimibilis an maiori, vel minori redimi possit, emptio ad vitum de se non esse mala dicitur.

¶ Iam postquam primam expediuimus difficultatem, superest nunc secundam, & tertiam explicare, & quidem secunda, quæ proponit, vtrum extantibus illis tribus extraneantibus de creatione census Martini, V. & Calixti. III. & Pij. V. in conscientia, vel in foro exteriori permittendum sit censum personale, id est, supra meram personam posse creati

Questio.

Respons. creati, iam satis illucidata manet ex precedenti quaestione, ubi abunde commostrauimus censum personalem, qui cum certa moraliter spe creatur recipiendi plus in pensionibus quam sit pretium à principio pro eo datum esse implicitum mutuum, cum lucro. ¶ Ex quo sequitur iure naturæ esse prohibitum, ac propterea in utroque foro nusquam esse tolerandum. At secundò dicimus, quod etiã stando in iure positio, extantibus illis tribus extrauagantibus, & præsertim vltima Pij. V. etiam in conscientia census personalis quamuis sit constitutus super personam industriam, & frugiferam, quia persona non est bonum fructiferum ex sua natura sed ex sola industria, & voluntate libera contra Metinam Compluten. non est tolerandus, quia Metina in sua instruct. loco citato. §. 26. de censibus fol. 147. qui videtur tenere censum personalem non esse prohibitum iure naturali, essent nihilominus istam conditionem, scilicet, quod census statuatur supra rem fructiferam, & non supra personam sicut & alias quatuor, quas ibi adnumerat, quia sunt de iure positio ita obligare, vt contraueniens mortaliter delinquat, & contractus irritus fiat, & nullius effectus. Idemque confirmat Nauarrus commento de vsuris num. 93. dicens, quòd licet constituere cẽsum supra personam non esset prohibitum iure naturali, aut diuino, tamen quia lex humana iusta illud vetat, non esset permittendum sic creare super personas tantum censum.

¶ Porro tertia difficultas de censu vitalitio personali, idest, constituto supra solam personam proponebat, vtrum iure naturali, aut iure canonico, aut ciuili sit prohibitus taliter vt nulla ratione possit sic constitui. ¶ At videtur quòd sit prohibitus iure naturali, quia videtur fieri, & institui cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quam sit capitale, quia aliàs stultus videretur, qui sine tali spe contraheret.

Arg. 1. ¶ At videtur quòd sit prohibitus iure naturali, quia videtur fieri, & institui cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quam sit capitale, quia aliàs stultus videretur, qui sine tali spe contraheret.

Arg. 2. ¶ Secundò arguitur, in isto contractu non seruetur æqualitas aliquandò, ergo tunc saltem erit iure naturæ prohibitus. Antecedens patet, quia aliquando licitè tribuit aliquis alteri mille aureos ea conditione, vt durante vita eos dantis, vel viginti quinque, & tamen hic non seruetur proportio inter sortem principalem, & pensionem. Item quia aliquando (vt quotidie fieri videre est) confert bona sua aliquis monasterio eo pacto, vt dum superstes fuerit in vita, à mo-

nafterio alatur. Quæ quidem bona, quia interdum valde superexcedentia sunt, vt potè continentia plura millia aureorum, nullam proportionem æqualitatis seruant, cum pensione alimentorum annuatim reddenda per totam vitam: ergo non seruetur æqualitas.

¶ Item tertio arguitur in isto contractu vitalitio fundato super personam pecunia sortis principalis in pretium data per se, & in nulla re fundata lucrum parit in pensionibus, & in pensionibus aliquando excedentibus summam sortis principalis à principio pro tali censu datæ: ergo tunc, quia est implicitum mutuum cum lucro, erit contractus prohibitus iure naturali.

Arg. 3. ¶ In contrarium, quia dicitur de hoc contractu, quod sit in aliquibus partibus communiter approbatus, & multum in vsu receptus, vt ait Garcia. 2. part. de contractibus, cap. 5. pag. 156.

¶ Igitur antequam quaestione hanc dissoluamus, ne in æquiocò laboremus, nonnulla præuia fundamenta præiaciamus oportet. Primò autem præmittenda est distinctio hæc, scilicet, quòd census hic vitalitius, qui ided dicitur talis, quia suapte natura temporarius est ad differentiam alterius census, cui è contra ex sua natura non repugnat esse perpetuum: hic (inquam) census dupliciter solet institui: vno modo, dum cum certo prædiffinitoque tempore instituitur, vt cum alicui conferuntur centum aurei eo pacto, vt per decennium quotannis, decem aureorum pensionem persoluat: sed quia ex hoc censu potius paratur dispendium, quam lucrum, non est in vsu. Aliter autem temporarius hic census, & qui proprie dicitur vitalitius solet creati per certum tempus verum indeterminatum, vt cum per vitam vnius, vel multorum creatur duraturus.

Questio. ¶ His suppositis, de primo censu temporario cum tempore certo, & determinato tempore instituto indagandum est nobis, an aliquid lucri ultra capitale possit expeti: nam sine spe lucri cum frustra crearetur, vsu nusquam reciperetur, vtpotè inutilis, & frustraneus. At quidem in hac quaestione non satis conueniunt doctores: qui de ea meminere. Nam Richardus, quaestione octaua, concedit posse emi temporalem pecuniarumque censum certi temporis minori pretio, quam sit pensionum summa, vt nonaginta aureis possunt (inquit) emi

Variat De Aureis.

emi decem in censum vsque ad decennium, quod tamen moderatur post dicendo, hoc licere ratione lucri cessantis, quando emptor mallet non emere, quam emere, sed rogatu venditoris emit. Partii quoque huic affirmatiuæ accedere videtur Nauarrus commento de vsur. num. 78. vbi ait, quod si pro pensione decem aureorum per annum, pro quindecim annis conferantur centum aurei, licet suspicionis notam hoc præferat, nihilominus, si arbitrio bonorum virorum pretium sit iustum, licita erit talis emptio, neque præsumptioni subiacet, quod facta fuerit ad palliandum vsuras. In cuius gratiam citat Conradum de contract. q. 79. & 80. Metina quoque in sua instruct. §. 26. de censibus huic sententiæ affirmatiuæ videtur applaudere, licet limitatius loquatur dicens, scilicet, quod pro octo millibus dipondiorum datis non potest dans expectare duo millia dipondiorum quotannis vsque ad octo tantum annos: licet tamen ait, si in fine octo annorum, mille dipondia ultra octo milia accepta, in annualibus pensionibus tantum reportaret, & hoc licere ait in re compensam illius obligationis, quam subito recuperandi suas pecunias minutatim, quia obligatio hæc vendibilis est æstimabilisque pecunia: Garcia autem loco citato. 2. part. de contract. 5. pag. 155. ait doctrinam prædictam Metinæ non sibi displicere. ¶ Sotus autem de iust. & iur. lib. 6. quæst. 5. artic. 2. contrarium tenet.

Senten. Nauarr. & Metini. & Garcia.

Senten. Soti. Distin.

¶ Igitur pro resolutione quæstionis distinguendum est, nam huiusmodi temporalis census certi, & determinati temporis, id est, solutionis pensionum tantum per decennium potest dupliciter institui: primò supra solam personam, qua ratione eum inter personales census computamus: alio modo potest creari supra possessionem decennio duraturam tantum, his suppositis responderetur ad quæstionem per conclusiones.

Conclu. 1.

¶ Prima conclusio, si census iste temporarius certi, & determinati temporis, scilicet, per decennium constituatur supra personam principaliter, licet secundariò obligentur alia bona, quando summa in pensionibus per decennium recuperanda exuperat pretium à principio datum, vt quando datis modo nonaginta aureis aliquis emit decem aureos quotannis per decennium sibi reddendos, illicitus ex se est contractus si nihil aliud attendatur. Hæc est contra Conradum loco vbi supra, & contra Metinam Complutensem, q. antepenultima de censibus dicentem in rigore huc contra-

Instruct. Negot.

ctum non esse damnandum. Hæc autem conclusio est Soti vbi supra de iust. & iur. lib. 6. q. 5. ar. 2. fugit magistri F. Ioannis à Peña in suis scriptis, probatur autem euidenti ratione, quia si quis ius petendi in pecunia centum emit, nonaginta statim datis in pretium, si illa centum in nullo versantur dubio: (hoc enim supponimus, videlicet, quod neque timeatur expensæ, neque labores, neque vllū existat periculum) citra dubium fatendum est esse mutuum cum lucro, ergo ex se talis contractus est illicitus. ¶ Cõfirmata autem Sotus hanc conclusionem exemplo, quia si nonaginta nunc aliquis daret cum obligatione, vt post decennium redhiberentur illi simul centum liquida, esset vsura, ergo etiam est vsura dare nunc nonaginta eum obligatione, quotannis per decennium soluantur decem, quia in fine decennij resultat recuperata (licet annuatim) summa centum. Nam quid refert (inquit Sotus) ad vitandam vsuram, quod illa centum soluantur per partes quotannis, vel simul in fine decennij.

Prob. 1.

Confir.

¶ Secunda conclusio, loquendo de censu temporali certi, & determinati temporis personali, id est, constituto principaliter supra personam, & non supra certam rem fructiferam immobilem, vt videtur loqui Metina Salmanticensis, & Conradus, & Metina Complutensis, licet eorum opinionem limitatam cum limitatione Metinæ in sua instructione, scilicet, quod solum dans octo millia pro mille, quotannis per octo annos recuperadis, pro obligatione recuperandi illa octo millia per partes possit modicum ultra, id est, vnum mille ultra accipere, non ausim damnare, sed neque affirmare audeo in foro conscientiæ, aut exteriori. ¶ Quia pari ratione probaretur, quod si quis daret duo millia aureorum per decennium quotannis redhibenda in pensionibus, & ultra in fine decennij vellet accipere ducentos aureos, quia redhiberet illa duo millia aureorum per partes, nihil illicitum committeret, at iste certè notam vsurariam incurreret, insuper, & male audiret apud omnes, verum tamen loquendo proporcionabiliter ex ratione, & exemplo Metinæ sequitur, & hoc licere, quod tamen valde offenderet tum probos, & timoratos viros, tum etiam ipsos prælatos, & iudices, qui in foro exteriori esse hunc contractum census realis approbati per iura negarent, sed contractum vsurarium esse iudicarent, in quo mutuata essent duo millia pro duobus millibus, & ducentis tandem rehabendis completè in fine decennij.

Conclus. 2.

Ratio.

○

¶ Deina

Confr.

¶ Deinde confirmatur, quia ex hac opinio-
ne Metinæ anſa daretur contra ſanctio-
nes traugantium Martini, Calixti, & præſertim
Pij. V. in ponendi cenſus perſonalis, dum im-
poſitores allegarent ſe ultra ſortem recu-
peram in penſionibus, aliam velle accipere pro-
pter obligationem, qua à principio ſe obliga-
runt capitale à principio datum recuperare

Ratio.

per partes. ¶ Sequeretur etiam ex opinio-
ne Metinæ, quod ille qui habens in arca centum
aureos, ex quibus pro ſuo victu quolibet mē-
ſe anni inſumpturus eſſet decem, poſſet cum
aliquo ſic conuenire, accipe hos centum au-
reos quos ego referuabam pro meo annuali
victu, & pro eis quolibet menſe iſtius anni
mihi ſolues decem, & pro obligatione recu-
perandi hos centum aureos per partes, quia
vèdibilis, & æſtimabilis pretio eſt, dabis mihi
ultra quatuor aut quinque aureos, aut ſex.

Admonitio

Profecto rari eſſent, aut nulli, qui hoc niſi val-
de egerrimè concederent, imo omnes refu-
gerent concedere. ¶ Profligemus ergo à foro
conſcientiæ illas opiniones, quæ occaſionem
poſſunt ſubminiſtrare uſu uſuris. Nam ratio
Metinæ non tanti momenti eſt, vt non ſuffi-
cienter ſoluatur, ſi dicamus, quod in hoc con-
tractu, quia implicitum eſt mutuuum, talis ob-
ligatio recuperandi capitale per partes non
eſt æſtimabilis pretio, ſicut neque in mutuo,
quia gratuitus contractus eſt, non licet ven-
dere, neque æſtimare pretio obligatione qua
ſe mutuator obligat ad non recuperandum
mutuatam ſortem pecuniæ, niſi poſt decen-
nium, ita non licet æſtimare pretio, aut ven-
dere obligationem recuperandi capitale per
partes. Quia hoc reduceretur ad maiorem,
vel minorem dilationem temporis, quæ qui-
dem dilatio temporis, ſcilicet, quod paulatim
ſoluatur capitale gratis concedenda eſt, ſicut
& ipſum mutuuum, aut certè ſi illam nõ vult
gratis ſubire obligationem conſequentem ad
tale mutuuum, non det mutuuum.

Concluſ. 3.

¶ Tertia concluſio, ſi quis capitale valens
nonaginta aureos imponeret ſupra fructus vi-
næ, vel domus percipiendos per decennium,
aut ſi his nonaginta aureis poſſeſſionem eme-
ret decennio duraturam, quæ ſingulis annis
prolatura eſſet fructus decem aureorum, tunc
ſi ſic in dubio ſe exponeret minus, vel magis
quam capitale valet percipiendi, ſi euentus
proſpere ſuccedat, plusquam capitale valuit
percipere licite poſſet. Hæc autem concluſio
eſt Soti ubi ſupra, & fratris Magiſtri Ioannis
à Peña, & credo in hoc ſenſu Nauarrus loco
citato, licet nõ ſe explicet, eã approbat licet ei

tet Conradum, quia aliàs Nauarrus cenſus
cõſtitutos ſuper perſonam tantum abhorret,
& damnat. Patet autem concluſio, quia hic
cum fructus ſint in dubio vere, cognoscitur
emptionis ratio, quæ non ideo vitioſa oſten-
ditur eſſe quod fructus tractu temporis ſu-
peraturi ſint pretium, & quia cum iſte cenſus
ſit realis fundatus ſupra poſſeſſionem fructi-
feram, quia ibi non obligatur perſona pereu-
tibus fructibus, vel quia eito fructus nõ pereat,
tamen quia poſſunt eſſe ſicut vberiores: ita
etiam tenuiores, quam capitale pro eis da-
tum anticipatè, nulla videtur committi iniu-
ſtitia, ſi fortuna fauente plus percipiat in fru-
ctibus, quam ſit pretium ante datum, quan-
do æquali ſe expoſuit alex.

Prob.

¶ Tandem de ultimo puncto difficul-
tatis, id eſt, de cenſu vitalitio durante per vi-
tam: conſtituto ſuper perſonam, an iure na-
turali, aut canonico, aut ciuili ſit prohibitus
relinquitur hic diſſerendum. Antequam
quæſtionem abſoluamus, naturam iſtius con-
tractus prius rimari, & ſpeculari oportet, &
quomodo celebretur. Celebratur autem
contractus hic ſic, dat aliquis alteri centum
aureos nuſquam à ſe redhibendos obligatio-
ne aſtrigendo eum, vt ſuperſtite vita alicuius
aliquotam penſionem, ſibi rependat
quotannis, iſtius autem cenſus venditor ad
præſtandam ſecuritatè de penſionibus quo-
tannis fideliter à ſe ſoluendis bona ſua ſub
hac obligatione ſubmittit. Quia ergo (vt ſta-
tim dicturi ſumus) contractus hic ſeruium
cõtractui innititur, quia emptor illius expo-
nit ſe vtrique forti, ſcilicet, lucrandi, & per-
cipiendi penſiones tandem excedentes capita-
le datũ, ſi multũ diuturna fuerit vita, aut per-
dendi ſi citò prærepta fuerit vita ſupra quam
conſtituitur, ideò ſumme cauendum eſt in
hoc cõtractu (in hoc enim ſita eſt principaliter
reſtitutio eius) vt taliter cõtrahatur, quod
arbitrio prudentiũ ſeruetur talis proportio in-
ter ſortè principalem, & penſiones percipiendas, vt
vterq; contrahentium æquali alex, & ſorti per-
dendi, & lucrandi ſubdatur. ¶ Quantũ attinet
ad naturam huius cõtractus omiſſis opinio-
nibus dicetium eſſe mutuũ, quod certe nõ eſt,
quia ſors data nõ repetitur, & dicentium eſſe
emptione iuris exigendi penſionem pecunia-
riam, quod merito ante reieciimus loquendo
in cenſu perſonali, tandem eſſe cõtractũ in nomi-
natũ explicatũ per, do, vt des, potiſſime inni-
xum in cõtractu fortium dicimus, nõ hic nõ
eſt perfecta cambitio, quia hic æquali-
tas requiſita inter pecunias cambiatas non
exigitur,

*Queſt.**Cenſus vi-
talitij ex æ-
plum.**Cenſus vi-
talitius nõ
eſt mutuũ.*

exigitur, sed neque est locatio vbi aliquid accipitur pro vsu rei non ipso vsu consumptibilis, neque verò est emptio, quia pecunia propriè neque emitur, neque venditur.

¶ Cum autem hic quatuor concurrant, id est, fors principalis data: secunda, pensiones persolvendæ: tertia vita ipsa in cuius duratione tantum sunt pensiones solvendæ: quarta bona hypothecata, & obligata ad pensiones solvendas tantum, non autem hypothecata principaliter, vt sub quibus fundetur vitalitius census, quia sic principaliter non fundatur nisi supra personam, quippe quæ hic principaliter obligatur, quantum ad primum, & secundum, id est, quantum ad sortem, & pensiones dicitur, quod possunt esse pecuniariæ, vel æquivalentes pecunijs, vt cum quis sua bona tribuit monasterio, vt sibi per vitam suam à monasterio alimenta subministrentur: vbi tam fors, quæ nunquam redhibenda est, quam pensiones alimentorum res sunt non pecunia his suppositis.

Conclus. 1.

¶ Sit prima conclusio, iste contractus vitalitij census personalis ex se non est iure naturali prohibitus, si ita contrahatur, quod vterque contrahentium æquali forti se exponat recipiendi, & soluendi magis, vel minus, quam sit capitale pro censu datum. Hæc autem conclusio est contra D. Antoninum. 2. p. tit. 1. ca. 8. §. 10. & contra Laurentium de Ridol. & contra Phil. Decium præsentem eum esse vsurarium de cõmer. quæst. 68. Hanc Garcia loco vbi supra, ait esse communiter approbatam. Hanc quoque emptionem census vitalitij cõmuniter approbari secundum Innocent. & communem cap. in ciuitate, & secundum Panor. in dispu. ratio. quinta ait Nauarrus comment. de vsur. nu. 78. sed vereor censum vitalitium, qui communiter approbatur non esse hunc personalem, de quo in hac conclusione loquimur, sed esse realem fundatū super specialem hypothecam realem. ¶ Sed nihilominus probatur nostra conclusio, quia cõtractus hic non propriè in emptione alicuius rei realis consistit, vt debeat fundari in re, neque consistit in mutuo implicito cum verisimili spe redhibendi capitale cū lucro in pensionibus certò moraliter excessuris tandè capitale recipiendis, ratione cuius contractum personalis census cum hac certa spe initu reprobabimus, sed potissimè consistit in cõtractu sortium, in quo cõtrahentes se exponunt æquali forti, iacturæ & lucri, qui cõtractus sortium iure naturæ non est prohibitus, quippe qui ex se est licitus, licet secundū Siluest. vsura. 2. q. 12. dicto

Instruct. Negot.

5. ratione alicuius circumstantiæ. s. optandi mortem emptoris possit accidere, vt nō sit tutus hic vitalitius, & sortibus principaliter innitens census personalis. Sed quia an sit prohibitus iure positio canonico, aut ciuili restat declarandum.

¶ Statuitur secunda conclusio, census vitalitij personales: qui instituuntur cõmuniter de facto, sunt iniusti, & præsumptione præferunt vsuræ eo modo, quo celebrantur. Hæc autem conclusio est Garcia loco citato, quoad primam partem de contract. 2. par. ca. 5. pag. 165. quam probat, quia pensiones sunt à Deo excedentes cõmuniter, vt contrahentes æquali alæ pendendi & lucrandi nequeant manere subiecti. Est etenim commune huius vitalitij census pretium currens vnum pro septem, vel tria pro viginti & vno, vbi certè cõmuniter prædicta proportio capitalis dati cum pensionibus percipiendis, & cum duratione vitæ maiori, vel minori, secundum naturalem cursum supra quam census imponitur non seruatur, quare non potest non esse contractus iniustus, & pretium iniustum, vbi veditor census grauatur magis, quia magis exponitur periculo iacturæ, quam lucri. Quoad secundam partem patet, ex autoritate Phil. Decij confi. 123. & ex autoritate Nauar. comment. de vsur. numero. 78. & patet ratione, quia ablata ista æquali forte lucri, & iacturæ cui se exponere hic debent contrahentes, quæ ratione iniusti pretij non seruatur, resultare solet mutuum cum lucro, quia plus tandem rehatetur in pensionibus, quam sit summa capitalis dati ergo cõtractus est, qui (prout à parte rei fit) præsumptionem præferet vsuræ, præter quæ quod secundum Roden. & Siluest. verbo vsura. 2. dicto. 5. hic contractus census vitalitij nō est tutus, quia in eo includitur pactum inducens votum captandæ mortis quod pactum tum nō valet. C. de pactis. l. pact. & ff. de ver. obli. l. stipulatio: tum quia est contra bonos mores, quia ratione promissio præbendæ non vacantis prohibetur de con. præb. capi. secundo libro sexto. Addit tamen Siluester ibi quòd quia hoc non est prohibitum de se, scilicet, emere, aut vendere, ad vitam, non erit mortale, quia non inuenitur prohibitum, si debitæ circumstantiæ seruentur. Aliter vsus fructus nunquam posset constitui qui finitur morte. insti. de vsu. fruct. §. finitur. Vnde concludit, quod si quis constituat alicui certam pensionem ad vitam pro certo pretio non videtur illicitum, quod nos libenter ei annuimus, quando contrahentes

Conclus. 2.

Prob.

Prob.

Prob.

Emptio ad vitam de se non est mala.

æquali sorti iacturæ, & lucri se exponerēt, quia tunc esset licitum ex se, licet non tam tutum ratione occasione captandi mortem, unde secundum Siluestr. emere, vel vendere ad vitam venditoris census magis liceret, quia hic tale votum captandæ mortis interuenire non potest, sed hoc quod addit Siluestr. nihil facit contra hanc nostram secundam conclusionem, ubi hunc contractum in se, & cum æqualitate sortis, qua fieri debet non damnamus, sed tantum contractus, qui de facto communiter fiunt sine hac æqualitate sortis vtriusque contrahentis damnamus, si ita est. Quare contrahens hic suæ conscientiæ consulat seruando hanc æqualitatem.

Concl. 3.

¶ I terra conclusio stando in iure positio siue canonico, siue ciuili contractus hic vitalitij census personalis, etiam si fiat cum conditione quod à venditore possit redimi, quando voluerit, si iam (vt fertur) in multis locis consuetudo eum contrahendi seruata æquali sorte iacturæ, & lucri partium inoleuit, cum iam ista consuetudo fuerit scita, & tolerata à Papa, non erit iure positio illicitus: hæc autem conclusio patet ex D. Thoma. 12. quæst. 97. articul. 3. in solutione ad. 3. dicente quod consuetudo tolerata per principem, vel per rempublicam habentem potestatem condendi legem obtinet vim legis in quantum per eos toleratur, unde hæc consuetudo tolerata ratio sufficiens videtur esse, vt alij in regionibus, ubi adhuc non inoleuit sic possint contrahere sine peccato videntes in re quæ de se non est prohibita à Papa tolerari. Nam tunc signum esset quod vitalitius hic census personalis non est comprehensus sub illiscensibus, qui in extragati Pij. V. iubentur non in persona, sed in re fructifera fundari, eod quod hic census vitalitij iustitia aliunde, id est, per contractum sortium in quo potissimè fundatur, videtur saluari, vel quod si illic comprehenderetur, iam consuetudo tali comprehensioni derogasset. Signanter autem diximus etiam si cum conditione vt possit redimi à venditore instituat, quia conditio hæc (si adijciatur) non videtur eum reddere illicitum, si ex contentu partium addatur, & dummodo addita ista redemptionis conditione id pretium soluatur pro eo, quod contrahentes in æquali statu iacturæ, & lucri constituat, siue instituat per vnã vitam, siue plures simul, vel successiue sumptas, tunc autem successiue sumerentur vitæ, vt dum crearetur per vitam alienius, & sui filij, & nepotis nasciturorum, simul autem sumerentur

Census vitalitius instituitur sorti ideo licet.

vitæ, vt cum crearetur per vitam Petri, & Ioannis, & Francisci adhuc viuentium, & tunc cenfetur institui per vitam istorum trium, quæ diuturnior fuerit, iam superest argumentis in principio positis fecisse satis.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum argumentum negatur, quod contractus hic census vitalitij (si fiat eo modo, quem eius exigit iustitia) fiat cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quam sit capitale; quia sorti æquali iacturæ, & lucri inicitur, neque stultus videtur qui sine certa spe lucri sic contrahit, sicut neque stulti sunt, qui in contractu sortium, fortunæ se committunt.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum, quando in eo assumitur, quod in hoc contractu aliquando non seruatur æqualitas, respondetur, quod ex natura contractus huius æqualitas hæc semper est seruanda, scilicet, vt contrahentes æquali aleæ perdendi, & lucrandi se subdant: Si autem in casibus in hoc argumento præactis hæc æqualitas non seruatur, dum exuberantia bona confert quis monasterio, vt ab eo per suam tantum vitam alatur, id ideo est secundum Garciam, quia admittitur in isto censu vitalitio gratia liberalitatis, & donationis, quia ultra pretium iustum quod superfluit, pie donatur monasterio. At ego mallem hunc contractum, contractum donationis, cum gaamine præbendi alimenta donanti per vitam appellare: quàm contractum census, pro vt eum Garcia appellat, sed parum refert, sic vel aliter dicere.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum, quando assumitur, quod pecunia hic in censu vitalitio in pretium data cum in nulla: fructifera fundetur, parit ex se fructum, respondetur tum, quod fructum certum, id est, lucrum certum non parit, sed incertum, tum quod si aliquando forte fortuna hoc lucrum, quod de se est incertum parit, non est ratione mutui, quia illa pecunia nunquam in se, vel in pensionibus integraliter, vel cum lucro est certo redhibenda, sed fors & fortuna à principio dubia illud lucrum aliquando affert, sicut aliquando etiam iacturam, neque enim bona quæ in hoc contractu obligantur, vt specialis hypotheca obligantur, sicut fit in censu reali, sed neque obligantur ad aliquam securitatem lucrari parandam, sed tantum ad parandam securitatem soluendi pensiones, quæ soluendæ sunt, quædiu vita durarit. Neque in hoc interuenit iniustitia sicut certe interueniret si pro censu vitalitio à se, vel validudinario pro tua vita illum emente æquale pretium si ut ab adolescente, vel à sano, & robusto argueretur, vel si emens

emens, per cuius vitam census esset duraturus, quò minori pretio eum emeret, fingeret se hominem valitudinarium, & morbidum.

Quest.

¶ Tandem & indubium hic reuocari potest. An census hic vitalitius personalis, quando cum pacto, quod à venditore redimi possit celebratur, maiori, vel minori, vel æquali pretio sit redimendus. Respondetur autem ad hoc, quod quia contractus hic vitalitij census ex sua natura exigit, vt contrahentes æquali lucri, & iacturæ subijciantur forti, hinc sequitur nullatenus licere hunc contractum, à principio eo pacto inire, vt à venditore redimivaleat, si tamen omne pretium à principio sibi datū integrè reddat, quia cū huiusmodi pactū sit veluti pactum de retrovendendo, cum minus tūc superfit de vita, minus tunc noscitur valiturus, ac propterea minoris est redimendus.

Resp.

C A P. LVI. *An census realis redimibilis sit licitus, exemplum eius de opinione Albornozij. In hoc censu ius exigendi pensionem an ematur, quare pensio hic in pecunia, et non in fructibus soluitur. In hoc censu multa consideranda quæ non servantur. Notatur dictum Garcia, scilicet, quod hic indeterminate emuntur fructus. Quomodo pecunia emi possit, et an possessio census æquivalere debeat pensionibus, et de differentia census ab emphyteosi in tribus.*

Quest.

Postquã iam quæstionibus tam de censu personali, & de censu vitalitio fecimus factis, iam nunc quæstionem de censu reali redimibili aggredimur expedire. Igitur an sit licitus Primò in quæstionem vertimus pro parte negatiua hæc primò obijciendo argumenta.

Arg. 1.

¶ Arguitur primò sic, vt in aliquo contractu interueniat iustitia, & absit iniustitia, in commune bonum vtriusque contrahentis debet talis contractus æque inclinare, sed contractus hic non æque inclinatur in bonum vtriusque partis: quia venditori relinquitur hic facultas redimendi censum, quod in commodum ipsius cædit, non autem conceditur facultas emptoti ad cogendū venditorē, vt eū redimat, quod in grauamē illius vergit, ergo contractus hic iniustus est.

Arg. 2.

¶ Secundo arguitur, quia si contractus hic legitimus esset, posset legitime, (quia contractus de retrovendendo videtur esse), has conditiones, quas alij contractus de retrovendendo admittunt, & ipse admittere, scilicet, vt venditor neque ad ante certum tempus

Instruct. Negot.

censum redimere: neque minutatim per partes redimere, vel quod ei eum redimere ante præfixum terminum non insit facultas, quo elapso tempore perpetuus perseveret, hæc autem omnia grauamina tum iniustitiam, præ se ferre videntur, tum etiam extrauagantibus, Martini, Calixti, & Pij. V. videntur contraire, ergo contractus hic non videtur licitus & legitimus.

Arg. 3.

¶ Tertio arguitur, quia contractus hic si esset licitus reduceretur ad aliquem contractum licitum, scilicet, ad contractum emptionis, & venditionis, cuius imaginem gerit, at tamen contractus non est, quia pecunia (quia inuendibilis est) non venditur, sed neque possessio supra quam fundatur, quia apud venditorem manet, & secundum aliquos doctores non est necesse quod pretium, vel pensiones adæquet, ergo videtur contractus incognitus, & illicitus esse.

Arg. 4.

¶ Item quarto, si iste contractus esset licitus esset, quia speciem venditionis gerit: at verò venditio non videtur esse, quia in venditione potest concedi pretium, & emi ad creditum, quod vetante extrauaganti Pij. V. in hoc contractu fieri non potest, ergo est contractus incognitus, neque patet qua ratione sit licitus.

Arg. 5.

¶ Præterea quinto arguitur, si contractus hic esset contractus licitus, quippe qui contractus esset emptionis, & venditionis, sequitur quod aliqua possessio suo æstimata pretio posset dari in pretium census. Nam & possessio dotalis dum datur æstimata pretio emptitia esse videtur. l. si inter. C. de iure. do. & quasi pecunia est quod datur iam pecunia æstimatum, consequens autem extrauaganti Pij. V. cap. cum onus, est prohibitum, quia ibi prohibetur, ne talis census creetur, nisi verè in pecunia numerata, ergo iste contractus non est contractus emptionis, & venditionis licitus,

Arg. 6.

¶ Insuper arguitur sexto, quia si contractus hic esset licitus, hoc idè esset, quia esset contractus emphyteuticus: qui dicitur esse mediū inter locationem, & venditionem, nam illius imaginem gerit, nam emptor census videtur emere possessionem supra quam fundatur census, & rursus per locationem illius, vt dominus directus retinens dominium directum, videtur transferre in venditorem census dominium vtile pro pensionibus annualibus recipiendis, sed non est contractus emphyteuticus, quia in rei emphyteuticæ alienatione iure exigitur laudemium. l. si C. de iure emphyteo. At in contractu hoc extrauaganti prædicta Pij. V. ita de cernete laudemium exigi prohibetur, ergo non

nos. Ad hæc & in Hispania regno extat lex Tauri. 68. id concedens, in super & extrauagantes Martini. V. & Calixti, quarum prima quæ est Martini, fuit ædita anno. 1423. posterior verò Calixti fuit ædita anno. 1455. hæc iura emere licitum esse sanxere nihil distinguendo inter fructuarios, & pecuniarios. Probat autem Sotus vbi supra, quod isti fructus pecuniarij & iura percipiendi illos hic licite emantur, quia si potest fructuarius census constitui, & fructus æstimabiles sunt pecunia nihil prohibet: quo minus possit, & pecuniarius census constitui, quam probationem Soti prolatat Garcia loco citato explicando diffuse quomodo id licite fiat, philosophatur namque iste pensionem pecuniariam, cuius ius hic emitur (licet sit formaliter pecuniaria) tamen æquiualeter esse fructuariam, quia loco fructuariæ pensionis succedit. Neque enim (inquit emens) hunc censum aliud agit, quàm emere possessionis fructus supra quam imponit censum: nam si hos non emeret fructus, frustra Pius. V. in sua extrauaganti sanxisset, vt census hi non super personam, sed super rem immobilem, & fructiferam crearentur. Verum tamen quia pensio hæc fructuaria multum variabilis esset iuxta sterilitatem vel fertilitatem annorum, philosophatur vltra, hac ratione, vt rei emptæ, & pretij seruaretur proportio permuari solitam esse hic implicite pensionem fructuariam in pecuniariam, quia hoc cum accidentale sit nõ tollit rationem emptionis, sicut si ego emissem à te tuæ possessionis annuos fructus iusto pretio, rursusque tu eos æstimatos pecunia redimeres pensione pecuniaria annua, non tolleretur ratio emptionis nisi quin fuerit emptio.

probatio Soti.

Satis fit ob iectioni.

¶ Nam cum obijcitur quod pecunia, vel pensio pecuniaria emi non potest, distinguendum est, nam pecunia, vt numisma est, & pretium rerum conceditur, quod proprie emi, & vendi non potest: si autem sumatur in quantum æquiualeter est fructus cuius loco successit negatur. Ex quibus omnibus palam fit hic virtualiter duos constari contractus. Primus est quo fructus annuales possessionis ab emptore census emuntur sorte præsoluta: & secundus est, quo fructus rursus annua pensione redimuntur à census venditore: & quia pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur. pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur.

bus cauetur, vt in pecunia soluantur. Imo in reportorio pragmaticarum. l. 2. lib. 6. titulo. 3. stabilitur, tum vt census fructiferi in oleo, tritico, & alijs similibus instituti in pecunia soluantur reducendo eos ad sumum. 14. pro vno in pensione, tum vt in posterum nõ creetur census nisi de pecunia quotannis soluenda. Respondetur autem, id sic merito cautum fuisse. scilicet ad propulandum omnis imposturæ, & fraudis genus, quod aliàs in fructibus persoluendo pensiones posset contingere, quod non ita accidit eas in pecunia soluendo. Nam si in fructibus soluerentur, aliquando pensio excederet respectu fortis principalis, scilicet, quando fructus pluris æstimarentur, tunc pensio respectu capitalis dati tenuis esset, quando ipsi fructus vilesceret, quæ quidem variatio inconueniens esse videtur sorte principali inuariata, quo ad substantiam semper manente. Nam aliquando fructus valerent 10. aureos, aliquid. 4. præter quàm quod vix posset taxari iustum pretium in creatione census instituti in tritico, quin in damnum pauperum vergeret, quia pretia rerum semper crescunt. Si autem pensio census in pecunia instituat semper vni formitatem seruat cum sorte principali, nulla contingente diminutione, vel excrecentia. Vnde fit rectitudo huius contractus, quæ in tali vniformitate, & proportionem consistit, facilius sit obseruata, si pensio sit pecuniaria.

Resp.

¶ Vt autem experiamur aequaliter, quid veritatis habeat, scilicet, quod emantur in hoc censu fructus possessionis supra quam census fundatur, & quod pensio pecuniaria succedit loco pensionis fructuariæ, quæ aliàs soluenda foret, arguitur contra primum sic, quia difficile est intellectu quomodo hic emantur fructus. Nam si virtute huius contractus emerentur fructus, sequeretur quod illo anno, vel tempore quo possessio censui subiecta fructum nullum non ferret: non foret soluenda pensio, quod tamen non seruatur.

Argu. i.

¶ Verum ad hoc sufficiens hoc esse responsum puta, scilicet, quod sicut in contractu emphyteotico emphyteota ad quotannis soluendam pensionem fructuum obnoxius manet, etiam si possessio emphyteotica aliquo anno fructus non tulerit. Sic & in hoc censu redimibilis contractu pendenda est quotannis pensio pecuniaria etiam, si possessio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur. pensio supposita censui aliquo anno quotannis pensio præsoluatur.

Resp.

mortaliter censet Metina, & contractum esse inualidum, & nullius effectus, vt pote quia vendicandum est à fisco quidquid contra madata apostolica dari hic, vel remitti, aut dimitti contingat. Illi autem difficultati, an census hic redimi possit per partes hic non facimus satis, quia peculiari indagatione post faciendam indiget.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum iuxta duplicem modum dicendi, duplex adaptatur solutio. Nam iuxta sententiam Albornozi res empta pretio capitalis in hoc contractu est res ipsa fructifera supposita censui, & pensio, quæ quotannis soluitur à venditore census pretium est locationis, pro quo ab eius emptore quasi per contractum emphyteoticum mansit locata eius venditori. Neque obstat quod ratione adiuncti contractus emphyteotici res fructifera apud venditorem maneat, & quod veluti emphyteota eius dominium utile possit aliter vendere, & quod periculum fructuum subeat, tenendo autem opinionem communem afferentem, quod ipsæ pensiones annuales, & ius exigendi illas emuntur, dicimus quod pecunia, vt pecunia est, proprie non emitur, aut venditur vt per se considerata, at vero negatur quod si sumatur pecunia in quantum æquiualeat fructus, cuius loco successit vendi non possit. At id quod in argumento adijciatur, scilicet, quod secundum doctores aliquos non est necesse, quod possessio fructifera pretium census, & pensionem annualem in valore adæquet taliter, quod ferat fructus quotannis æquiualem pensioni annue, secundum Sotum ita est, et nos cum Mer-

Quomodo
pecunia
emi possit.

Possessio
an æquiualeat
pensionibus

cato de censibus, & secundum Nauarr. Com. de usura. num. 86. eius sumus sententia, quod hypothecalis possessio specialiter subiecta censui æquiualeat debet, imo aliquantulum excedere pensionem censualem super eam impositam, tum quia nemo emit censum supra possessionem, quam non intelligat tatum redditus posse reddere, tum quia secundum Siluest. verbo usura. 2. quæst. 12. dicto. 4. vbi eiusdem videtur esse sententia, citans Ioannem de Lig. & secundum Maiorem in. 4. dist. 15. q. 46. & Angelum verbo usura. 1. §. 4. qui emit possessiones fictas, vel non tantum fructus reddentes, easque locat venditoribus usurarius reputatur: quod proculdubio hic in hoc census contractu contingeret, si possessio subiecta censui pensioni æquiuales fructus non redderet, tum vt secundum Mercatum si moraliter loquendo, valor possessionis decrescat, ex ea possit recuperare censuarius cē-

sus pensiones, etiam si venditor census obierit, vel aliter non sit soluendo, oportet possessionem aliquantulum in valore excedere, magis quam deficere.

Ad. 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum conceditur census hunc pertinere ad contractum emptionis, & venditionis, & quando obijciatur, quod in venditione potest concedi pretium, respondetur quod census hic non potest emi ad creditum, sed numerata pecunia contra Sotum, tum quia extrauagans Pij. V. non nisi in pecunia numerata institui decernit: tum etiam in foro conscientia loquendo secundum Nauarrum Comento de usuris nu. 85. integre solutio pretij à principio fiat oportet: quia non est præiudicium ab emptore census, quod venditor census, qui oppressus necessitate super possessionem suam censum vendidit, velit concedere pretium, licet se concedere velle fateatur: sicut neque usurarius credere debet, mutuatoria necessitate adacto ad petendum sub usuris, quod gratis velit usuras dare, licet ipse mutuatorius ita fateatur, tum quia in foro exteriori præsumetur mutuum cum usura census ille, in quo solutio integra indigenti venditori census non fieret, quia præ ista indigentia præsumeretur minus iusto pretio, pro censu dare arg. cap. de plus peti. §. pius autem in l. i. de actio.

Ad. 5. arg.

¶ Ad quintum argumentum, concessio, quod contractus hic census redimibilis pertinet ad contractum emptionis, & concessio in super quod stando in natura istius contractus posset aliqua possessio domus, vel locale suo pretio prius æstimata in pretium emptionis census dari: negamus quod stando in dispositione iuris positui, cui nunc est standum, in pretium emendi census aliquid possit dari etiam pecunia æstimata, nisi sola pecunia tunc temporis coram notario, & testibus numerata, nisi forte legitima consuetudine introductum esset, hos census etiam alijs rebus, pecunia prius æstimatis emi. Alias cum iulle cautum sit iurare, tum ad succidendas fraudes, tum ad obuiandum facilitate imponendi hæc onera census super bona ciuium, quod in magnam oppressionem reipublicæ vergit, quod non nisi in pecunia numerata presentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoque pretio huiusmodi census institui debeat, non est permittendum, neque in conscientia neque in foro exteriori aliter eum institui, quia lex hoc cauens iusta est, & in conscientia obligans.

¶ Ad sextum argumentum, dicitur, quod licet

Ad. 6. arg.

Differt cēsus ab emphyteosi.

1.

licet secundum Albornozium hic secundario immitteatur cōtractus emphyteotici quædam imago, tamen quia cōtractus hic census redimibilis ab emphyteotico differt: argumētum hoc petit hanc differentiam, quæ consistit Primò in hoc, quia in emphyteusi res empta sunt fructus, quia emphyteota per dominium vtile possessionis emphyteoticæ, quod emit, videtur hos fructus emisse. At emptor census licet emerit fructus possessionis suppositæ censui, tamen ratione cōtractus redemptionis virtualiter intermixti, quo venditor pensionibus annualibus redimit fructus, res empta in fructibus non recipitur, sed in pecunia succedenti loco fructuum.

2.

¶ Secundò differunt, quia in emphyteosi res empta per hunc cōtractum. i. fructus. manet penes emptorem, verum in hoc cōtractu census res empta penes venditorem census manet, id est, pensio annualis empta manet apud ipsum cū obligatione tamen eam quotānis suo tempore emptori census soluendi.

3.

¶ Tertio differunt ex parte pretij, quia in cōtractu emphyteotico pensio ipsa quotannis soluenda, quæ hac ratione ex dispositione aliarum legum in pecunijs est soluenda, est pretium fructuum, seu dominij vtilis possessionis emphyteoticæ, quod illic emitur. Cæterum in cōtractu census sors principalis vicem habet pretij cuius rei gratia stabilivit ius, ut non nisi in pecunia numerata soluat.

¶ At si velis rationem, quam hoc argumentum videtur exigere, scilicet, cur iura. l. fi. C. de iure emphyteo. decernit laudemium esse soluendum, quando res emphyteotica transit ad aliam emphyteotam, & quare in cōtractu census extrauagans Pij. V. cum onus decernit rem ipsam fructiferam censui suppositam semper libere, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei tam inter viuos, quam in vltima

voluntate posse alienari: dicimus, licet aliæ rationes possint alijs occurrere, quod ea nobis videtur esse hæc quia in emphyteosi dominus directus rei emphyteoticæ manet eius Dominus proprietarius, quia non vendit nisi dominium eius vtile, ac proinde tanquam de re propria, dum alienatur, potest recipere laudemium tanquā parte pretij. At censualis in cōtractu census non censetur esse dominus proprietarius possessionis subiectæ censui, quali prius sua fuisset, & retinendo proprietatem dominium eius vtile vèdidisset, vnde in alienatione illius, de re propria non potest accipere laudemium, quod opinioni Albornozij non fauet, tamen extrauagans Pij. V. huic rationi fauet, scilicet, quod non sit propria emptoris census possessio ipsa in fructibus.

Ratio.

APVT. LVII. Vbi continetur tenor extrauagantis Pij. V. super creationem census redimibilis: vitia quæ cauenda in institutione huius census. De conditionibus sex huius census, & quomodo circa illas variant doctores. De 1. conditione. quod res supponatur fructifera, & de 2. condit. quod ipsa sola obligata maneat, an possit exigi hypotheca excedens, vel aliquid ultra illam. de 4. causas ob quas potest prætendi fidei iussio, vel pignora hic: de censibus Valentia vbi de quatuor in quatuor annos expetitur noua specialis hypotheca sub pœna, vbi subnotatur opinio Garciae hypotheca specialis dicitur non petenda.

¶ Quoniā de cōditionibus, quibus cū cōtractus hic census redimibilis celebrari debet sumus acturi, opere pretij duximus hic extrauagantē Pij. V. de censibus creandis in propria forma, & tenore præmittere. Nā si licet extrauagantibus Martini. V. & Calixti. III. Doctores excipiant cōditiones obseruandas in hoc cōtractu, ut celebrari iuste, & licite queat, in extrauagati Pij. V. cū onus, clarius tanquā expressiori exemplari sibi videtur eas colligere.

PIVS Episcopus Seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

CVM onus Apostolicæ seruitutis obnoxii, cognouerimus innumeratos celebratos fuisse, & indies celebrari censuum cōtractus, quæ ne dum non continetur intra limites a nostris antecessoribus eisdem cōtractibus statutos, verum etiam quod detur in se, contrarij, & omnino passionibus propter ardentem avaritiæ stimulum, legum etiam diuinorum manifestum esse emptam præferunt, non potuimus animarum

animarum (pro ut tenemur) salutis consulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satisfaciendes, tam graui morbo, letifero, que veneno salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus censum, seu annuum redditum creari constitui nullo modo posse: nisi in re immobili, aut qua pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & qua nominatim certis finibus designata sit. Rursum, nisi vere in pecunia numerata presentibus testibus, ac notaria, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto, integro, iustoque pretio. Solutiones quas vulgo anticipatas appellant fieri, aut in pactu deduci prohibemus. Conuentiones directe aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactu auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam, quia volumus rem ipsam semper, & libere, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesime, aut alterius quantitatibus, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda sit, volumus dominum census alijs omnibus praeferrere, eique denuntiari condiciones, quibus vendenda sit, etiam per mensem expectari. Pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam penam cadere ex toto irrita sint & nulla. Imo & censum augeri, & nouum creari, super eadem, vel alia re in fauorem eiusdem, aut personae per eum suppositae pro censibus temporis, vel praeteriti, vel futuri omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent. Postremo census omnes in futurum creandos non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extinguere non obstante longissima etiam temporis, ac immemorabili, imo centum, & plurium annorum praescriptione, non obstantibus aliquibus pactis directe, vel indirecte talem facultatem auferentibus, quibus cunque verbis, aut clausulis concepta sint. Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari, cui pretium dandum erit, & post denunciam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & vbi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur: volumus nihilominus: quandocumque redditum extinguere posse, praenota tamen semper denuncia de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idque observari mandamus etiam quod pluries, ac pluries denunciatum fuisset, nec unquam effectus secutus fuisset. Pacta etiam continentia pretium census extra casum praedictu, ab inuito aut ob penam, aut ob aliam causam remitti posse omnino prohibemus,

contra

contractus que sub alia forma post hac celebrandos fœneratitios iudicamus. Et ita illis propterea non obstantibus quicquid, vel expresse, vel tacite contrahac nostramanda dari, remitti, aut dimitti cõtingat, à fisco volumus posse vendicari. Hæc autem salutiferam sanctionem ne dum incensu nouiter creando, verum etiam in creato quocunq; tempore alienando modo post publicationem constitutionis creatus sit perpetuo, & in omnibus seruari volumus, declarantes pretium semel censui constitutum nunquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, neque quoad vltimò contrahentes minui vel augeri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos, non extendamus, illos tamen omnes in quos sub alia forma peruenerunt census hortamur in Domino singulos contractus censura bonorum religiosorum subiiciant, & animarum saluti consulant non obstantibus, & c. dat. Romæ Anno. 1568. 14. Kal. Febr.

¶ Antequam conditiones illas, quas ad contrahendum licite contractum census redimibilis concurrere debere iudicant doctores, ex tribus illis extrauagantibus, & expressius ex illa Pij. V. elicientes proponamus, quas cõmuniter doctores reducunt ad septimũ. Et Miranda in summa cõsiliorum, & Metina in sua instructione, §. 26. fol. 147. reduxerunt ad 6. & Nauarrus cõmento de vsura numero 79. ad. 8. reduxit conditiones, operepretium esse ducimus, quoniam extrauagantem Pij V. hic vt quoddã exemplar subiēcimus, hic illa prænotare vitia quæ Pius. V. in sua extrauaganti, cum vnus cauenda esse indixit ad eas fraudes, & abusus propulsandos, quos hominum auaritia in contrahendo hunc contractum inuenerat. Nam primò solutiones pensionũ anticipatas fieri, aut in pactum deduci prohibetur. ¶ Secundò vetantur conuentiones directe, vel indirecte obligantes venditorum census ad casus fortuitos, qui ex natura contractus aliàs ad illos non tenetur, quales essent cõuentiones, quib; hic obligaretur, vt pereũtere fructifera subiecta cõsui aliquo casu fortuito, adhuc cõsuario suo solueret annulos pensiones. ¶ Tertio interdicitur fieri ibi pactum auferens, aut restringens facultatem venditori census alienandi per venditionem, vel aliter possessionem censui suppositam, quia sibi confertur facultas, vt rem ipsam semper, & liberè tam inter viuos, quàm in vltima voluntate possit alienare, dummodo censuarius idest, dominus census præmoneatur, vt si velit eam emere, omnibus alijs præferatur. ¶ Quarto interdicitur, vt vbi res supposita cõsui vendenda fuerit laudemium, seu quinquaginta, aut alterius quantitas, vel res domino census soluiatur, quia hoc hic prohibetur, cū aliàs in contractu emphyteotico hæc solita sint solui. ¶ Quintò prohibentur pacta contentia morotum debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu ad certas expensas, vel salaria, vel ad subeũdam penam amissionis rei censui subiectæ, vel alicuius rei alterius. ¶ Sextò prohibetur traditione pretij reditus non posse extinguì, nisi per bimestre ante id denunciatur, cui pretium dandum erit, quæ omnia ad eliminandos abusus, quos induxerat cupiditas, sic cauta sunt.

¶ His præmissis nunc nobis instat negotiũ præmissas conditiones requisitas ad licite celebrandos redimibiles census septẽ secundum alios, aut octo secundum Nauarrũ sigillatim examinandi, quo pacto sint necessariæ secundum sententias doctorum. Si tamen prius obiectioni Petri de Ancharrano, & aliorum responderimus. Ancharranus namque in disputatione illa solempni, quæ incipit, Antiquis & modernis temporibus, cuius Ioan. And. in c. in ciuitate de vsur. late meminit, asserit emptio nẽ census de nouo constituendi, ideo esse illicitam, quia cum videatur emi antequam sit à parte rei, sub prætextu emptionis palliatur mutuum. Cui quia non tantum communis vsus, & opinio communis secundum Nauarrum cõmẽt. de vsuris. nume. 77. obuiat, sed etiam extrauagantes Martin. Calix. & Pij. V. videntur aduers. rj. qui concedunt cum illis conditionibus posse denuò pro pretio creati non est multum immorandum, quia etiam licite emuntur fructus nascituri: qui tempore emptionis adhuc non extant, quæ emptio simpliciter

Vitia cauenda in institutione census.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Satis fit obiectioni.

pliciter potest fieri sine palliatione mutui & vsure, sic & in presenti emptio census de nouo ratione emptionis instituti.

Variât do-
ctores cir-
ca conditio-
nes censu.

¶ Igitur doctores variant inter has condi-
tiones vt necessarias admittendas, nam Sotus
de iust. & iur. libr. 6. quæst. 5. art. 1. nullam ha-
rum conditionum necessariam esse asserit, ex-
ceptis his duabus, scilicet, de iusto pretio sol-
uendo, & quod venditor census ad redimen-
dum censum non maneat affectus, Metina
autem in sua instruct. loco citato has condi-
tiones omnes excepta illa, quod venditor cen-
sus ad redimendum illum obligatus non ma-
neat non esse necessarias de iure naturali aut
diuino, sed solum de iure positiuo asseuerat.

Sent. Met.

Sent. Iunio-
ris.

¶ Verum nec defuit aliquis nostris tempo-
ribus, qui & hanc conditionem quod non
obligetur venditor redimere censum non esse
necessariam de iure naturali, dummodo au-
geatur pretium census apparenter sic sibi vi-
sus est probare, hæc ratione, quia ista conditio
est fauorabilis venditori census (vt apparet)
& onerosa emptori, ergo æstimabilis est pretio
ac per consequens augendo pro illa pretium
eam conditionem fauorabilem venditori, &
sibi grauem tollere potest emendo illo adau-
cto pretio licentiam reuendendi venditori cé-
sum, & sic suam recuperandi pecuniam, quod
& confirmabat hac adiecta ratione, quia alius
tertius posset dato pretio venditori census ab
eo emere hanc obligationem, vt maneat obli-
gatus venditor hic redimere talem censum,
ergo & ipsemet emptor census adaucto pre-
tio eandem obligationem emere licite poterit
per quam emptionem tollitur conditio hæc.

Respons.

¶ Sed uihileminus propter sophismata
in nulla materia, neq; in moralibus quæstio-
nibus est discédendū à via regia, & à terminis an-
tiquis, quos posuerunt nobis patres nostri Póti-
fices summi. Nā responsio est in próptu, quod
etiam adaucto pretio: si contractus celebra-
tur cum obligatione, vt venditor census quã-
do voluerit eius emptor restituito pretio redi-
mat censum suapte natura est virtuale mutuū
cum lucro, & ad lucrum per mutuuum asse-
quendum tendit. Nam stō concederemus
quod tertius hanc obligationem redimendi
censum ab venditore eius posset emere, vt ta-
lis venditor cum redimere maneret obliga-
tus, tamen nullatenus est concedendum, quod
etiam adaucto pretio, emptor eiusdem cen-
sus eandem obligationem à suo venditore
possit emere, quia si cum illo tertius alius si
contrahat non videtur esse virtualiter mutuū
cum lucro, nisi ille tertius intuitu emptoris

census vt amicus eius ad hoc subornatus sic
contraheret. At vero si sic contrahat emptor
census etiam si hac ratione adaugeat pretium
tandem (quia latet anguis in herba) resultat
inde mutuuum tendens ad lucrum, quia de-
struunt se mutuuo contractus isti conuersi fi-
naliter in mutuuum palliatum pariens vsuram.
Hinc iam coniectare licet quid sit dicendum,
si reciproca apponatur conditio, vt sicut ven-
ditori census facultas subest redimendi ita vé-
ditori cum redimendi obligatio subest quan-
do eius emptori eum reuendere libuerit. Vi-
de circa hoc solutionem primi arguementi ex-
mente Soti, quod proposuimus in principio
capituli præcedentis.

¶ Alij autem autumant quod excepta illa
conditio quod venditor census non ma-
neat obligatus ad illum redimendum, reli-
quæ conditiones possunt tolli à contractu cé-
sus hoc obseruato quod quia cum harum cō-
ditionum aliqua sint magis in fauorem vendi-
toris census, aliqua verò magis in fauorem em-
ptoris cædant, si hæ conditiones subtrahatur
ab hoc contractu, quæ magis in fauorem em-
ptoris erant, sicut quod census statuatur non
in persona, sed in re fructifera, & quod eius va-
lor adæquet pretium, & eius fructus adæquet
pensionem, pro subtractione sui fauoris ma-
ioris, qui in obseruatione harum conditionū
consistebat emptor possit aliquid subtrahere
de pretio, & venditor hac de causa debeat pre-
tium extenuare, & non tantum pretij petere.
Et è cōuerso si illæ cōditiones à contractu tol-
lantur, quæ magis spectant ad fauorem vendi-
toris census, scilicet, quod possit redimere cé-
sum vbi, & quando sibi libitum fuerit, & quod
perempta re, aut inutili, facta extinguatur cé-
sus, & similes, pro harum conditionum subtra-
ctione, in quibus maior fauor venditoris cen-
sus situs erat, maius sibi pro tali censu ab em-
ptore soluatur pretium, & auctius, arbitrio bo-
ni viri. Quia inquit ij Summos Pontifices
solum diffinisse, quod contractus census cū
forma ab ipsis perscripta, & sub conditioni-
bus ab ipsis ibi approbatis esset licitus, sed nō
statuisse regulam generalem, quia sic hunc cō-
firmauerint solum, quod ceteros in alia for-
ma creatos reprobauerint, aut facultatem istas
conditiones mutuandi, & alias apponendi ab-
stulerint. Sed certè negari non potest, quod
eorum hæc assertio nullatenus tuta sit con-
scientijs contrahentium aliter, quam iura pon-
tificia perscribunt, præsertim post editam ex-
trauagantem cum onus Pij. V. vbi census in
alia forma creatos iudicat fœneratitios, & con-
temptum

Opinio
quorundam.

Prædicta
opinio nūc
cessare vi-
detur.

temptum legum diuinarum præ se ferre, igitur conditionatus in hac parte loquuntur Metina in sua instructione. §. 26. de censib. fol. 147. & Nauarrus commento de vsura à nu. 83. & presertim num. 87. & Garcia de contractibus 2. parte cap. 4. à fol. 97. & sequent.

¶ Aggrediamur ergo iam conditiones census redimibilis instituendi ex extrauagantibus illorum trium summorum Pontificum Calixti. III. Martini. V. & Pij. V. elicitas proponere, & earum intelligentiam, & rationem ex quibuslibet optimis doctoribus magis ad mentem prædictorum Pontificum loquentibus indagare.

¶ Igitur de prima conditione census redimibilis, quaeritur, quæ nã sit, & quomodo sit intelligenda; respondetur autem quod in hac prima conditione continetur, quod venditor census assignaturus est rem aliquam immobilem de sui natura fructiferam, quæ nominatim certis finibus designata sit, super quam constituendus sit census, quæ quidem conditio tria merito notanda continere videtur, Primam est, quod census hic constituatur super rem immobilem, quod ad excludendum

censum personalem dictum esse putat Nauarrus, qui supra personam ab aliquibus constituebatur. Igitur quia de censu reali hic agitur, qui veluti accidens in re reali firma, & solida subiectatur, oportuit præsignare primò rem immobilem censui subijciendam, rem (inquã) immobilem, tum quia huius contractus natura pro posse sui perpetuitatem intendit, & cõseruationem, quam nisi in re immobili subiectetur, obtinere non potest, tum quia cum hi redditus annuales emantur, res mobiles sunt ineptæ ad huiusmodi redditus reddendos, quare necesse fuit super re immobili eos aptanata ferre constituerentur. Secundum quod res talis sit de sui natura fructifera, ex qua particu-

la colligunt aliqui neque in persona industriosa, & per suã artẽ lucri fructifera, id est ferifera, posse cõstitui huc censum cõtra Metinã Complut.

¶ Hinc etiã colligunt alij re in hoc censu emptam esse fructus rei censui suppositæ, quorum loco per viam cuiusdam redemptionis succedunt pecuniariæ pensiones. Nam si fructus hi non emerentur in hoc contractu, frustranea videretur hæc dispositio, scilicet, quod constitutio census super re fructifera fieret: tertium quod talis res immobilis, & fructifera sit suis finibus designata, quæ quidem particula, quod sit suis finibus designata eò spectat, vt fors æqualitatis inter contrahentes in hoc contractu (prout natura eius exposcit)

seruetur, etenim si census supra re certa, & suis terminis designata non constitueretur, sed tam late posset constitui, vt super omnibus bonis venditoris, quæ plura essent, & valde superexcedentia in valore posset imponi: iam cum sic imponens censum, id est, emptor ultra quàm par est, securus omnino fiat, vel certe securior de lucro ex perpetuitate census & rerum ei subiectarum obuenturo sit, vt periculi fors æqua inter contrahentes non seruetur præter quam quod in iustitia graui non caret tot bona, & tã opere excedentia, vt hypothecam specialem velle emptorem: census censui multo inferioris sortis supponi; quia intolerabile grauamen venditoris census, vt igitur cõper hoc tot bona eius multo viliora fiat, quippe quæ non ita libera maneat.

¶ Sed de secunda conditione suo ordine dicendum venit, hæc autem secunda conditione continetur, scilicet, quod sola res illa fructifera supposita censui soluentis pensionibus obnoxia, seu obligata maneat; non autem bona venditoris alia; ea tamen lege, vt ea extincta, vel destructa; persona venditoris in munis maneat à pensionum annualium solutione. Hanc autem conditionem necessariam esse ducit Nauarrus vbi supra, quàm duplici ratione sibi videtur probare, tum quia si venditoris persona, & reliqua eius bona præter possessionem suppositam censui, solutioni pensionum obligata manerent, iam realis census emptio non esset, de qua agimus modo, sed esset emptio census personalis, de quomodo sermone non facimus, vel esset consignatio pignoris, & capitale datum affecturandi quædam obligatio simul cum obligatione affecturandi pensiones, sub cuius titulo vsura in animo cõcepta prætegitur, tum quia contra naturam, & rationem venditionis, & emptionis est venditorem se se, suaque bona perpetua obligatione astringere ad affecturandam rei venditæ, etiam si ipsam perire contingat. Nam natura contractus exigit vt res emptã post traditionem nõ venditori sed emptori pereat. Nã & si obligari venditorẽ ad euictionẽ rei suppositæ censui quando perduravit iustum fuit, sed quod illa perempta, seu pereunte adhuc obligetur ad soluendos eius fructus res est, quæ ab iniustitia magna non abest, sicut patet in exemplo cuiuslibet venditionis rei, in qua de iure naturalis canonico, & ciuili affecturator existit venditor, quod res, quàm pretio distrahit esset sua, & quod eam potuerit distrahere, nõ tamen ea pereunte sine culpa sua ad eius fructus, quos allatura erat restituendos, vel deinceps.

Questio. 1. Conditio census.

Res immobilis fructifera subijcienda censui.

Ratio.

Collectio. 1. 2.

2. Conditio census.

ceps soluendos obligari potest. ¶ Tum quia in hoc contractu solum fructus loco quorum redditus census pecuniarij penduntur sunt, qui empti manent, qui sunt fructus rei fructiferæ: suppositæ censui, qua propter ipsa sola obligationi pēdēdi pensiones subiecta manere debet vt specialis hypotheca, non autem sic cætera alia venditoris census bona.

Quest.

¶ Iam ex hac secunda conditione nõnulla emergunt dubia: primum est cuius meminimus supra, & cuius meminere Nauarrus num. 86. & Mercatus opusculo secundo de contra. cap. vltimo de censibus folio. 129. si vtrū possit exigi pro hypotheca speciali census res fructifera maiores fructus ferens quàm sit cēsus, qui supra ipsam creatur. Sed iam affirmatiue tenuimus cum ipsis, dum modo non multū, scilicet, in duplo, vel triplo excedat pensiones, & non cum ea conditione exigatur, vt supra eam in eo quod notabiliter magis valet non possit imponi alius census patet. Quia ad moralem securitatem (quia persona potest esse non soluendo pensiones, vel venditor intereptus morte deficere, & ipsa possessio legaliter, & moraliter in pretio extenuari potest) non incouenit si specialis hypotheca aliquantulo maioris valoris, quàm sit fors data, vel pensio recipienda exigatur, quatenus opus esset ad constituendam inter contrahentes æqualis periculi fortem.

Quest.

¶ Pullulat etiam ex hac secunda conditione alia scitu digna, & necessaria cognitu dubitatio, scilicet, cuius meminit Garcia penes tertiã conditionem, an citra culpam emptor census in hoc contractu præter specialem hypothecam, fideiussorem, vel alias impignorationes bonorum ad eiusdem census securitatem exigere possit. Subest namque hic dubitandi ratio, tum quia inoleuit consuetudo coarctandi venditorem census, vt etiam alia bona sua obliget ad census pensionem soluendam, quæ quidem bona, dum huic obligationi supponuntur, videntur induere rationem pignoris, quod proprio nomine solet appellari hypotheca, tum quia in id ipsum aliqui emptores censuum vltra hypothecam fideiussores assumunt. Vide Albornozium lib. 3. de contractibus tit. 2. igitur quò distinctius ad id dubij respondeamus distinctione præmissa duæ conclusiones statuentur.

Obiectio.

Distinctio.

1.

¶ Distinctio igitur sit quatuor de causis: si fideiussio, vel pignora in hoc contractu secundum nostram considerationem exigere possunt. Primum ad parandam securitatem, vt in casu quo res supposita censui pareat, fideiussores,

vel alia pignora census solutioni mancant obligata.

¶ Secundò, vt emptor casu, quo venditor non sit soluendo, vel in mora sit soluendi census, censuarius se possit conuertere ad fideiussores, vel pignora.

¶ Tertio ad parandam indemnitate, & securitatem emptori, & censuari, in casu quo res supposita censui inueniretur esse aliena, vel alio casu grauata.

¶ Item quarto, ad consulendum indemnitate emptoris, si præter prædicta damna, alia damna merito timeretur ex eo, quod illa possessio inhabilis, & non satis libera ad substantiã nouo censui reperiretur, quando alijs prioribus prægrauata appareret his suppositis.

¶ Prima statuitur conclusio, in hoc redimibilis census contractu fideiussores, vel pignora licitè exigi non possunt ab census emptore, causa rem fructiferam suppositam censui assicurandi taliter, quod illa pereunte, vel inutili facta, emptor census ad fideiussores, vel ad pignora quæ essent bona hypothecata habere possit recursum: conclusio autem hæc est Nauarri in illo commento. de vsura. num. 83. & probatur, quia contra naturam contractus emptionis, & venditionis est (vt prædiximus quòd se & sua bona subdat venditor obligationi perpetuo assicurandi rem venditam, & fructus eius etiam si iam ipsa irerit perditū, quia post traditionem res empti emptori, & non venditori perire debet, toto titulo. ff. & C. de pericū. & commod. rei vend. & quia aliud est per exactionem fideiussionis, & pignorum emptorem velle parare sibi securitatem de euictione rei censui subiectæ, si ab ipso euincatur, quia hoc licitum est toto. tit. de euict. ff. C. & cap. si. de empr. Hæc est Garcia, quam eadem ratione probat, quia iniustum est inquit, quod venditor rei, virtute contractus venditionis obligatione teneatur assicurandi durationem, & conseruationem rei venditæ, puta equi plusquàm eius subsistentia durauerit. Sic neque in hoc contractus census licitum est ad perpetuandam rem fructiferam, vel fructus eius emptos etiam casu, quo perierint, pignora, & fideiussores emptorem exigere.

¶ Notanter autem dictum est inquit Garcia, virtute contractus venditionis, quia virtute alterius contractus, id est, assicurationis, sicut obligari potest venditor aucto pretio ad assicurandam rem venditam, eiusque incoluinitatem per aliquod tempus, ita & ad præstanda pignora, & fideiussores, pro hac securitate potest.

2.

3.

4.

Concl. 1.

Prob.

Nota.

potest ar. ar. Sed tunc tanto maior debet esse
 e auctio pretij, quanto diutius fuerit hæc
 affectatio. Unde emptor qui perpe. uā securi-
 tatem remissa, exigeret ingens pretiū esse
 impensurus. Ceterum an hæc perpetua sei-
 curitatem hypothecæ supposita censui, cum
 ipsa suapte natura ita perpetua non est, liceat
 in. centā, irredimibili exigere, prout Garcia
 sua ratione videtur velle considerare, alibi
 suo loco speculandū nobis est. Nam hic Gar-
 ciamenitate loquitur.

Ar. 10

Carol.

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

que recuperandi sortem principalem solu-
 tam in pretium census. Huic autem con-
 sultudini iniqua locum dedit experientia il-
 la, qua emptores censuum postea videbant
 se deceptos, & damnis affectos, dum ex even-
 tu reitandem cognoscebant priores hypothe-
 cas speciales suppositas censui alijs prioribus
 oneribus censuum fuisse grauaras, quæ ut
 cauere damna, cum prædicta conditione
 ceperunt contractus censuum inire eo animo,
 ut intra prædictos quatuor annos possent fal-
 lacia detegi in forte talis hypotheca addicta
 censui alijs præcedentibus oneribus præce-
 cupata esset. Sed iura vras iniquis inuexit,
 ut etiam soluto prius censu hypothecam,
 quæ supponitur censui ab alio censu, seu onere
 liberam esse nihilominus cum prædicto pa-
 ctio contrahunt.

Igitur ad casum aliter quæ Garcia tibi re-
 spondet, respondendum, neque enim om-
 nino iuri Pontificio consona est eius res-
 ponsio: dicimus ergo primo, quod quan-
 do possessio fructifera, quæ supponitur cen-
 sui ex se omnino secura est, pro constanti
 que habetur esse talem, ita ut nulla labore
 suspicio in contrarium, sit pariter que in
 valore æquivalens, atque sufficiens ut fors-
 tanti census super eam statuat, illicitum
 tunc præsumitur est aliam obligationem specia-
 lem hoc est hypothecam specialem expete-
 re intra prædictos quatuor annos, quia effe-
 duas speciales hypothecas, & obligationes
 petere, quarum vnaquæque per se esset suffi-
 ciens, quod iustitia ipsi aduersatur. Sed an
 casu, quo citra dubium res non est, scilicet,
 an hæc specialis hypotheca prægrauata fue-
 rit alijs oneribus, vel non, licita sit hæc im-
 positio obligationis, ut intra quadriennium
 sub obligatione reddendi capitalis alia specia-
 lis hypotheca præstetur hic dubium præ-
 dictum videtur locum habere. Nam utrius-
 que premit ratio ducitur, pro affirmatiua,
 quia licet sic emptori census suæ indemnitati
 consulere, & pro negatiua, quia id videtur
 Pius. V. in sua extrauaganti, cum onus prohibi-
 buisse ut infra dicemus.

Ad questionem ergo, Garcia ubi
 supra audacter asseuerat in casu, quo res
 supposita censui realiter, & verè non est
 tuta seclusa omni fictione, & palliatione
 posse emptorem census intra certum tem-
 pus, puta quadriennium, expetere aliam
 specialem hypothecam: adiecit tamen,
 quod si intra id tempus palam fieret hypo-
 thecam priorem ab omni onere liberam esse, nõ

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Sententia Garcia.

Conclus. 2.

Prob.

Questio.

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Ar. 10

Instruct. Negot.

P licite

licite contenderet emptor aliam specialem sibi præstari, si quidem cessauit causa quæ eam expatendi ius, sibi tribuebat. Addit Garcia 2. quod si transacto prædicto tempore adhuc dubium persequeretur circa priorem hypothecam, scilicet, quod sit parum secuta, & firma: tunc venditorem aliam specialem non præstantem compellere emptor potest, ut sibi reddat venditor census capitale, quod sub illa licita conditione soluit ante sibi in pretium cum hac tamen aduertentia, & cautela, quam summe necessariam commendatu, & obseruatu Garcia ibi esse ducit, scilicet, quod emptor census in hoc casu ab eo tempore, quoniam suum capitale repetere, atque recuperare determinatè deliberauerit, nullatenus pensiones census, nisi eas computando in sortem recipere potest. Cuius rationem esse subiungit, quia ex tunc contractus census in mutuum conuertitur, quo circa inde iam ultra sortem lucrum captari non potest, nisi in duobus duntaxat casibus, primò coram notario renunciando, & cedendo iuri quod sibi inerat ad repetendum pretium, quia iam per hoc contractus rediret ad naturam census, quia sic coram notario prædicto iuri cedendo in utroque foro constare potest facultate repetendi capitale manere priuatum, quod inquit mutato animo alias, nisi coram notario renunciasset, repetere possit, vel secundò nisi ratione lucrisibi cessantis, aut damni emergentis in casu, quo ad hoc utrumque interesse ferendum hic conditiones omnes requisitæ concurrerent. Hæc autem omnia an tunc dicta fuerint à Garcia examinare hic curandum nobis est.

Senten. auctoritatis.

¶ Resolutorie igitur, quia iam prolixæ quæstionis expeditionem spectat lector, dicimus breuiter primò, quod etiam stado in iure naturali solo, suspecta de usura haberetur ista impositio obligationis etiã in dubio nõ tã firmæ hypothecæ. 1. quod intra quadrienniũ sub obligatione restituendi pretiũ cẽsus acceptũ, teneatur veditor aliã specialem hypothecã submittere censui. ¶ Et patet, quia iã multi possent cõtingere casus in quib⁹ veditor, vel quia non nollet, vel nõ posset aliã securiorẽ specialẽ præsignare hypothecã, cogereur restituere ex vi huius cõttractus, capitale cũ lucro. i. cũ pẽsionibus intra id quatrienniũ solutis cẽsuario, q̃ perinde esset, ac si quis mille aureis emisset domũ cũ conditione, quod si intra quinquenniũ partes aliquas eius ruinosas nõ reficeret venditor, suũ pretiũ redhiberet, integrẽ emptor simul cũ usura. i. cũ usu domus, qua per quinquenniũ (vt supponimus) vsus est interim, q̃

Ratio.

planè sapit usurã, & tamẽ hoc licere aperte indicat Garcia, dũ ibi ait, quod post quã emptor obfirmabit se in hoc casu repetere pretiũ, nullos deinceps redditus, nisi computado eos in sortẽ recipere potest, quasi antea captos pro certo ducat emptorẽ etiam recuperato illa de causa pretio nõ teneri ad restituendũ cẽsus veditori, hoc dico ad usurã tollendas occasiones.

Dist. 2.

¶ Secundò dico, quod & si concedamus rationem prædictam impositionem istam intra quadrienniũ aliam assignandi specialem hypothecam, quæ substat censui sub obligatione alias restituendi pretium, non satis persuadere stando in solo iure naturali de usura suspectam esse, tamen stando in iure Pontificio negari non potest contra Garciam, qui hoc non satis aduertit, quin à Pio quinto in sua extrauaganti, cum onus, sit apertè talis impositio obligationis assignandi aliã hypothecam sub obligatione alias reddendi pretium census sit reprobata, & vt fœneratitia iudicata. Ecce enim verba ipsa in forma, quibus eam contra Garciam Pius . V. ibi reprobabat, subiicimus tibi lector, scilicet, Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam causam repeti posse omnino prohibemus, contractusq; sub alia forma post hac celebrados fœneratitios iudicamus, casum autem prædictum, quem hic excipit tantum Papa, intellige esse non hunc de quo nunc agitur, sed casus tantum exceptus est ille, de quo prædixerat, scilicet, quod post denuntiam factam emptori à venditore de traditione pretij pro redditu extinguendo à se, intra annum possit etiam ab inuito venditore pretium repeti, & hoc ideo hic excipitur, quia est multum conformæ regulæ juris dicenti, scilicet, quod semel placuit amplius displicere non potest, quia ergo denunciando id emptori placuit venditori redimere censum, nihil mirũ, si intra annum cogi possit venditor ad illum redimendum.

Sent. Gar. contra extra. Pij. V.

¶ Ex omnibus ergo supradictis, liquet in neutro foro assertionem hanc Garcia, & usum Valentia fore tolerandum, nisi quis temerè putet sanctionem tam sanctam, & iustam tanti Pontificis Pij . V. non fore auscultandam. Quod si quis obiecerit in contra, quod licet emptori census se indemnem seruare, quomodo ergo in hoc casu se seruabit indemnem, nisi repetendo pretium, si tali possessione reperta alijs censibus grauata, alia secuta firmaque specialis hypotheca sibi non assignatur.

vsus Valẽtia non tolerandus.

Obiectio.

¶ Ref-

¶ Respondetur, quod plana via est ad se indemnem seruandum, scilicet non contra here nisi liquido prius comperto, quod specialis hypotheca supponenda censui ab alijs oneribus sit omnino libera, aut secundo aliam exigendo cautionem, quæ neque præferat speciem vsuræ, neque contraria sit formæ per scriptæ à Martino. V. & Calixto III. & Pio. V. circa constitutionem censuum.

¶ Concludamus ergo tandem ab emptore census duas speciales hypothecas (cum vna earum per se est sufficiens ad fundandum censum) exigi non posse ad finem magis perpetuandi censum, cum neque ad hunc finem hypothecas alias generales omnium bonorum expetere non liceat, ergo multò minus plures speciales exigere licebit, cū p speciales hypothecas magis perpetuetur cēsus, quā per generales. Neq; em̄ in cōtractibus, vbi cōtractus sortium solitus est inuolui, sicut in hoc cōtractu census aiquis contrahentium cētus manere debet de sua iactura, & damno. At taliter contingeret in cōtractu census, vbi obligaretur venditor duas supponere censui hypothecas speciales singulas sufficientes, aut si vltra sufficientem specialem exigeretur ad maiorem perpetuitatem census, alias generales, vt apponeret. Nam tunc venditor cētus fieret de sua iactura, scilicet, quod præ impotentia redimendi censum sua bona per multum temporis forent grauata pendendi census obligatione, sicque fieret, vt emptor census indubius esset de multis pensionibus, & multo tempore percipiendis ex suis pecunijs datis ad census, quod impares eos in cōditione faceret. At naturæ huius cōtractus refragatur id facti.

Hypothecæ speciales due nō petendæ.

CAP. LVIII. De conditione tertia census, de competenti pretio, & quod sit tale, & an census antiqui possint minoris emi quàm taxat lex, & an aucto pretio per pragmaticam sint pretio pragmat. vel antiquo redimendi, & quid si ante pragmaticam non erat solutum pretium, an rex per nouam pragmaticam census iam minoris creatos reducere ad viginti pro vno, & an maiori pretio quàm taxa vendi possint. Regula pro pretio census, in pretio census perpetui variant doctores.

Conditio. 3. census.

Præterea vltra nobis progredientibus tertia conditio iuxta ordinem, quem seruat Nauarrus in eas adnumerando, occurrit, scilicet, quòd pretium impensum pro emptione huius census sit cōpetens. Hanc au-
Instru. Negot.

tem conditionem exprimit extrauagans. 2. de empt. & vend. est autem conditio hæc necessaria etiam in foro conscientie non ad hoc, vt cōtractus in hoc foro non præsumatur vsurarius, quia talis nō præsumitur in cōscientia, quādo vera intentio emēdi & vendēdi cēsum affuit, sed ad hoc vt in cōscientia iniustus cōtractus non habeatur, & obnoxius esse restitutioni non iudicetur. Item etiam, vt in foro exteriori cōtractus vsurarius esse non præsumatur. Nam modicitas pretij ad iuncta cum pacto de retrouendendo præsumptionem præferet emptionis vsurariæ, vt patet cap. ad nostram extraua. de emp. & vend.

¶ Circa hanc autem tertiam conditionem rursus restat indagandum, quòdnam sit cōpetens pretium, nam illa extrauagans 2. Calixti solum in genere ait secundum qualitatem temporis debere esse cōpetens pretium census. Vt autem hic suo ordine distinet procedamus à pretio legali quod precipuum, & indiuisibile pretium est, exordiendo, dicimus Primò, quod in Recopilatione noua legū Castellæ. lib. 3. sancitur pretiū huius census redimibilis sic computandum esse, vt lotti 14. millium dipondiorum mille dipodia quotannis in pensione respondeant, in reportorio pragmaticarum libro sexto l. 2. titulo tertio. Censui antea in oleo, & tritico, & in alijs creati ad pensiones pecuniarias computando. 14. pro vno redacti sunt cum inhibitione, ne de cætero instituerentur, nisi pecuniarij census, & hoc propter varietatem, quæ alias contingeret in soluendo pensiones frugum.

Quest. Pretium census.

Dictum. is

¶ Secundo dicimus, quod vbi per legem taxatum est pretium census, illud seruandum est. Vnde secundum leges regni Castellæ authore Metina in sua instructo. §. 26. folio 156. minoris quam 14. millia pro mille annuæ pensionis census redimibilis emi non potest. Quod & confirmat Garcia secunda parte de cōtract. cap. 4. pag. 129. Sed iam hinc pullulant alia dubia.

Dictum. 2.

¶ Quorū primum est, an cēsus antiqui possint minoris emi quàm taxat lex noua. s. computando. 14. pro vno. Et quidē Nauar. in additionibus. 56. ait census antiquos fortè minoris emi posse, quam taxat lex noua, quamuis census nondum impositi, sed de nouo imponēdi minoris secundum ipsum emi nō possint, cuius discriminis assignat rationem, quia lex noua eo respicit, vt impedimento sit facilitati nouos instituendi census palsim, quod in nocuum reipublicæ vertitur, quod cessat in antiquorum emptione. Ad hoc autem
P 2 dicimus

Quest.

Sent. Nau.
Senten. Me
tine.

dicimus tertio, quod quidquid alij sentiant de hac sententia Nauarri, nos tamen malumus adhærere sententiæ Metinæ in sua instruct. vbi supra dicentis, quod census dum satis firmus sit minoris emi non potest, quàm lex regni perscribit, sic & nos tam de antiquis censibus, quam de nouo creandis loquendo dicimus dum satis firmi sint, & stabiles sicut & noui, qui de nouo solent fundari, non esse minoris emendos, quam prestuit legis taxa, quia lex in diffinito loquitur, & quia vbi lex nõ distinguit, neq; nos distinguere debemus, & quia iustitiæ ratio hoc suadet, vt res æque bona, & sana æquali pretio, & non minori, quam bona ematur. Secus autem esset, si secluso scandalo, quia census antiquus minus stabilis, aut firmus esset, scilicet, quia super hypotheca vili, & parum firma fundatus est, minoris emeretur.

Quest.

¶ Aliud ab hoc loco non multum alienum occurrit dubium, scilicet, si modo censuum redimibilium pretium noua pragmatica rex auget ad viginti pro vno, vel ad decem & octo pro vno pensionis annuæ, an tunc census antiqui minori pretio, puta ad quatuordecim pro vno constitui minori illo antiquo pretio, quo constituti sunt possent licite redimi, aut maiori pretio, scilicet, pretio adaucto à rege rursus alijs vendi, aut minoris illo pretio abaucto ab alijs emptoribus emi. Ad primam partem dubij dicimus, quod licet stando in conditionibus solum contractus emptionis cum pacto de retrouendo, quia ibi communiter dicitur, aut certe si non communiter, tamen rationabiliter dicitur, quod si res empta creuerit in pretio, maiori pretio eidem reuendi possit, quàm empta fuerit, sic hic in censu redimibili, vbi tale pactum includitur: dici posset tamen, quia extrauagans Pij. V. cum onus stat in contrariu, quæ sic decernit in forma, scilicet, postremo census omnes in futurum creandos volumus posse pro eodem pretio extinguere non obstant re etiam longissimi temporis, ac immemorabili, imo centum, & plurium annorum præscriptione, nullo modo lex regia, etiam si expressè cõtenderet vt antiqui census ad quatuordecim pro vno creati aucto illo pretio, scilicet, viginti, vel octodecim redimerentur, contra extrauagantem, & hanc eius sanctionem, scilicet, qd eodẽ pretio possent redimi, quo fuit creatus census, possent præualere, postquam extrauagans hæc etiam excludit omnem præscriptionem, quæ solet obtinere contra legẽ, sed quid si census redimibilis emptus rursus

Resp.

alteri sit maiori pretio ab emptore venditus, respondetur stando in. l. de retrouendo maiori pretio illo, quo rursus à censuario venditus est redimendus nisi extrauagans Pij. V. quæ huic obuiat, sit vsu accepta, quia certè pretio eodem extinguendum esse decernit, neque posse vsquam pretium censui semel constitutum augeri, vel minui, nec quodammodo contrahentes. Circa vero secudum quæstionis punctum videtur dicendum, quod cum census hi antiqui venditionis, & emptio nis nomine habeantur, & cum res empta si creuerit in pretio legali maiori, illo pretio legali vendi potest, ita & census antiqui: nam si in pretio legali per pragmaticam decrescerent, minoris essent vendendi, ergo è conuerso si creuerint, maiori pretio poterunt vendi.

¶ Si tamen ante pragmaticæ augmentis pretium additionem, atque promulgationem, cõtractus venditionis census antiqui pretio legali tunc currenti initus esset, neque tunc solum esset pretium, videtur magis vigere dubium an pretium tempore contractus currẽs quod minus erat soluendum sit, an vero pretium legale post auctum. ¶ Et ratio specialis dubitandi hic instat, quia contractus hic census antiqui venditionis eo videtur fuisse inualidus quia, vt supponimus, non numerata pecunia iuxta sanctionem extrauag. Pij. V. fuit initus, sed pecunia credita, ergo si fuit inualidus, nisi post pragmaticam augmentem pretiũ de nouo celebretur numerata & præsentip pecunia, validus non erit, quod si tunc post pragmaticam tantum valide contrahitur, pretio adaucto à pragmatica talis census antiquus est emendus & non minori.

¶ In contrarium est quia constitutio pragmaticæ, sicut & quælibet alia (nisi exprimat) tantum respicit futura, & non præterita extrau. cap. cognoscentes. de constitutionibus, & quia ille contractus, quo census antiquus iam institutus emptus est non numerata pecunia, videtur fuisse validus, quia extrauagans Pij. V. (si eius verba exacte expendantur) solum inualidat contractus non numerata pecunia, quando denud instituntur census celebratos, non autem emptionem censuum antiquorum iam numerata pecunia institutorum, etiam si post eorum institutionem à censuario eos alij non numerata pecunia comparauerint, ideo iuxta has rationes in cõtra puto non esse præcipiendam sententiam, sed dicendum esse in in casu dubij, nõ obstare noua promulgatione

Obiectio
incontra.

Sententia
aut horis.

pra-

pragmaticæ augentis pretium, pretium legale minus tempore contractus currens esse solvendum, nisi potens ex officio contradicere contra dicat, quia hoc videtur iuridicum, scilicet, quod solutio fiat secundum pretium, quod tempore contractus debiti currebat, ut communiter tenent legistæ, in. l. Paulus, & .l. in minorum. ff. de solut. At illud rursum repetitum dubium, scilicet, an census antiqui, cum pragmatica censuum adauxit post pretium, minoris quam noua taxa dicat emi possint, iam fecimus supra satis, dum Nauarri super hoc sententiam in additionibus iudicauimus, & etiam nostram cum limitatione.

Questio.

¶ Sed & dubium hoc sub silentio præterire nolumus, an princeps, vel rex stando in iure iam edito possit edere, & promulgare nouam pragmaticam, qua statuat non solum, ut census de nouo creandi, sed etiam iam antiquitus instituti, & fundati reducantur ad 20. pro vno, vel. 18. pro vno. At qui dem id dubij rationes quæ vtrinque se obieciant, non tam facile solutu efficiunt. Nam concilium Tridentinum decernit, quod genera les ordinum, Abbates, & Episcopi possint prouidere, quod magis expediat in suis capitulis quando est magnus numerus missarum, & parua elemosina, ut tradit Nauarri in additionibus, ergo pari ratione poterit princeps, vel rex cum pro ratione temporum magna pensio est census respectu sortis, reducere censum antiquum ad conueniens pretium, & pensionem, maximè cum secunda extrauagans de emptione & vend. tradat conueniens, & competens debere esse pretium census secundum temporis qualitatem. In

Argum.

Arg. in cõtra.

Resp.

Ratio.

oppositum est, quod nemo priuari debet iure suo sine culpa cap. conquerente de restit. spoliat. ergo antiqui censuarij non sunt per nouam pragmaticam priuandi iure suo pro sorte minori data recipiendi antiquam pensionem census, quæ maior erat. Respondetur ergo quod princeps, vel rex iure id facere non potest nisi, caueat detrimentum quod antiqui emptores censuum bona fide, & ignoranter contrahentes incurrerent, si talis pragmatica promulgaretur. Nam iuxta canonem cap. cognoscentes de constitutio, detrimentum ante prohibitionem non debent ignorantes incurrere, quod eos postmodum vetitos dignum est sustinere, maxime hac accedente ratione, scilicet, quod quia census contractus contrahendo partes, emptionis fructuum contractum videntur conficere adiun-

Instru. Negot.

cto contractu sortis, & redemptione implicita fructuum, non est æquum, ut si talis census fortuna propicia in lucrum cessit, ideo talis lucro sit censuarius antiquus per pragmaticam nouam priuandus, cum è contra si fortuna aduersa fuisset, talem aduersam sortem sustinere debuisset, sicut vsu euenire solet in emente contractu emphiteutico, vel conducente possessionem fructiferam, pro cuius fructibus, & si pereant, pensionem annuam tenetur soluere emphiteuta, quippe qui si excedant in valore pensionem, tales fructus aliquo anno, non ideo pensionem maiorem soluendi subit obligationem.

¶ Hoc ita affirmamus nisi, causa communis conseruationis reipublicæ, quia valde oppressa esset census antiquis, & modernis impari pretio & tenui valde statutis, persuaderet principi talem pragmaticam euulgare. Nam etiam citra culpam dum modo ad sit causa iure suo priuari quis potest cap. quoniam frequenter. §. si vero lite non contestandum modo caueatur, ut cum iactura emptorum antiquorum censuum eorum venditores per nouam hanc pragmaticam non locupletentur.

Limitatio.

¶ Præterea ne quid intactum relinquamus, & huic dubitatiunculæ faciamus satis oportet, scilicet, census isti redimibiles postquam, si firmi sunt minoris quam. 14. pro vno emi nõ possunt extante prædicta pragmatica regia, an maiori pretio vendi possint, quam sit istud pretium quod lex noua præsignat. Huic autem dubitationi Respondet Medina in sua instructione loco citato, quod quando census redimibilis emitur maiori pretio quàm sit. 14. pro vno, non est præfixum pretium, pretium ergo eius tunc erit pretium ordinarium, ut communiter currit. Etenim sicut extante taxa tritici licet eius pretium vendens ultra pragmaticæ taxam augere non possit, tamen ementes minoris illud emere possunt, si minoris veniat in foro, ita & census siue antiquus sit, siue de nouo instituat, dñ redimibilis, licet minoris quam ad rationem. 14. pro vno si firmus sit, emi non possit sub restitutionis obligatione tamen maiori pretio venditari potest, si maiori sic veniat ordinariè. Accedit Garcia qui loco citato ait, quot quantò pensio census empta magis modica fuerit, tanto ipsa emptio magis licita, & iusta erit, quanto que maior fuerit pensio, tanto magis laborabit nota iniustitiæ. Vnde ex parte emētis iustior est census emptus soluendo octodecim pro vno pensionis quàm si solueretur. 14. pro vno.

Quest.

Respons.

Garcia.

¶ Hinc Metina vbi supra, respondens cuidam interrogationi concludit, quod si quis emit censum valentem viginti mille pro vno mille pensionis soluendo pro eo pretium. 18. millium tantum; illicite emit, non enim seruat æqualitatem, si census est satis firmus. Secus autem esset si talis census parum firmus esset, difficilisque recuperatu, quales ordinarie sunt celsus regij, quia tunc licebit eos minoris emere secluso scandalo, & nota vsuræ, quæ forte in foro exteriori talis emptor inureretur, sed in conscientia licet, quia viginti millia tali subiecta periculo vix 18. millia valent.

Quest.

¶ Porro quia pretium legale pragmaticæ, scilicet, quatuordecim, pro vno vbi pragmatica viget seruandum esse diximus, nunc dicendum superest, quomodo taxandum sit pretium census redimibilis, vbi nulla extat taxa legalis. Respondetur quod vbi taxa legalis non fuerit præfixa, in taxatione pretij census redimibilis modus, talis adhibendus est, vt non committatur in iustitia, tantoque (vt præ diximus) magis aberit ab iniustitia emptio census, quanto auctius fuerit prææstimatum pretium, quantoque minor fuerit pensio respectu pretij, tanto iustior ex parte ementis reputabitur contractus, quia graue onus videtur hoc onus census, quo manent bona graua.

Regula pretij census.

¶ Regula autem ad discernendum, quando pretium census iustum erit, statui solet à quibusdam doctoribus, cuius regulæ meminit Conradus libro de contract. quæstione 82. penes tertiam conclusionem. Ea nempe regula est, scilicet, quod tantumdem pretij impendendum est pro emptione census, quantum necessarium est ad comparandum fundum, vel possessionem, quæ tantumdem reddat fructus, vel redditus seclusis expensis, & laboribus eius culturæ, & curæ. Iuxta hanc ergo regulam, si centum, & viginti aureis quis possessionem emere possit, quæ deductis expensis, & laboribus eius reparationis, & culturæ, afferret quotannis septem aureorum redditus, tum hi centum, & viginti aurei sufficiens esset summa, & iusta ad emendum censum annum septem aureorum. Hanc vero acceptat, & probat Garcia loco citato prout iacet, sed mihi videtur (vt fidelior regula sit) pensandum quoque esse, quod etiam demptis expensis, & laboribus, fructus aliquibus in annis poterant deficere, vel esse valde tenues, cum ergo pensio pecuniaria annualis, quæ eorum loco succedit, certa sit, &

regularis, oportet in tali æstimatione eam cum in certitudine fructuum adæquare, ita vt propter hanc incertitudinem fructuum aliquantum extenuetur pensio pecuniaria. Hac igitur habita ratone regula hæc videtur in quadam æquitate fundari, scilicet, quia contractus census quædam emptio est, ideo pretium eius æquiualens esse oportet possessioni cuius fructus pensatis pensandis & deductis deducendis æquiualeant pensioni pecuniariæ quotannis soluendæ.

¶ Præterea de pretio census perpetui, & irredimibilis, si quidem lege hæcenus non est æstimatum quomodo æstimandum sit nunc quoque venit à nobis edisserendum. Nam hic contractus licitus est, quippe qui à suspicionem vsuræ, si legitime fiat, magis procul abest, quam contractus census redimibilis. Quia igitur perpetuus census præfacta re, aut de structa supra quam fundatur, ex natura contractus, qui est emptio fructuum rei illius extingui debet: oportet secundum Mercatum de contract. opusc. de censib. & camb. cap. vltimo. folio. 128. vt constituatur super possessionibus perpetuo duraturis, vt sunt pecorum pascua, iura perpetua, & fundi, quorum solum, & situs certum est quod perseverabit perpetuo ultra quartam generationem, & vsque ad centesimam. Igitur pro constanti est pro censu irredimibili, & perpetuo maius pretium impendendum esse, quam pro non perpetuo, sed redimibili. Augenda etenim est in censu perpetuo fors principalis. Nam perpetuitas eius res est æstimabilis pretio, cumque hæc conditio perpetuitatis in dānum venditoris vendentis censum irredimibilem vergat, quippe qui perpetuo sine spe leuaminis manet grauatus, ratio ipsa iustitiæ exigit, vt id grauamen auctione pretij reparetur. Sicut è contrariò in censu redimibili, quia includit pactum de retrouendendo, quod minuit pretium, si quidem ista conditio quod reuendere eum teneatur emptor, in eius redundat incommodum, huius incommodi, & damni reuocandi gratia extenuandum est pretium.

Resp.

¶ Sed si quæras quantum pretium pro perpetuo, & irredimibili censu emendo sit iustum dare, dicimus tandem quod si esset lege stabilitum, id esset seruandum, quando aurem circa pretium hoc nihil prædiffiniuit lex, doctores varij varia præsentia vt iusta in hac parte præsignant. Nam Metina in sua instr. loco citato iustū pretiū census perpetui.

Quest.

Variant doctores in pretio census perpetui.

census perpetui esse in sinuar, si triginta milia, vel quadraginta millia dipondia conferatur in pretium pro pensione mille dipondiorum annua, & perpetua super pascuis, vel oliuetis. Sotus autem de iust. libr. 6. quest. 5. arti. 3. insinuat iustum pretium perpetui census esse, si supra pretium census redimibilis paulò plusquam quarta pars addatur, nam illud adhibet exemplum, verbi gratia valent decem perpetui floreni ducatis ducetis: ob illud autem vinculum iterato vendendi, minuitur, ut emanant redimibiliter, id est, cum pacto de re-rouendendo, non plurius, quam centum quadraginta florenis. Metina autem Complutensis de contr. materia de censibus duplù pretium existimat esse conferendum pro censu perpetuo quam pro redimibili: verumtamè de pretio perpetuo censuum nihil aliud dicere possumus, quàm quod tandè Sotus ibi ait, scilicet, quod non solum quantitas census æstimari debet, verum stabilitas, ac firmitas rerù super quibus constituitur. Quare iura super caltra, & perpetua pascua, & predia, maioris sunt pretij. Qua utique ratione non potest lege vnus in vniuersum pretium constitui, sed illud est iustum, quo publicitus sine vi, & dolo venduntur, tamen contingere possit, ut vrgens pauperum necessitas eos cogat viliori iusto vendere. De pretio autem temporalis census licet iam non sit in vsu superius dictum est, scilicet non debere pensiones simul sumptas ipso pretio maiores esse.

C A P. LIX. De condit. 4. scilicet, de solutione pretij statim facienda, an sit necessaria: Et de 5. condit. id est, de facultate redimendi, & an redimi possit per partes cum nihil conuentum sit à principio de intelligentia extrauag. super hoc, an possit redimi omni tempore de triplici pacto ne hic prohibita.

Condi. 4.

Porro suo ordine accedit examinanda quarta conditio requisita ad cõstitutionè census redimibilis. Ea nempe est, ut statim pretium census integrè soluatur in numerata pecunia præsentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius, recepto integro iustoque pretio. Circa primam particulam huius conditionis, quæ deducitur ex extrauaganti cum onus Pij. V. aduersum nobis habemus Sotum de iust. & iur. libr. 6. questione. 5. articulo primo, qui aduersus Mirandam in sua summa concilio- rum inter conditiones requisitas ad constitutionem census, hanc ut secundam colligentem ait, quod ista particula istius quartæ

Quest.

Soten. Soti

Instru. Negot.

conditionis, quam Miranda secundo adnumerauit loco, scilicet, quod statim tempore contractus integrum soluatur pretium, nullam, præfert probabilitatem, tum quia licet in narratione bullæ id quoque ponatur, non tamen in approbatione tanquam necessarium constituitur, tum quia nihil (inquit) vetat quo minus veluti in cæteris contractibus, venditor census valeat partem pretij credere. Verumtamen sententiam Nauarri, quam supra retulimus, quæ in illo commento de vsura numero 85. continetur magis auscultandam fore censemus, quam etiam videtur approbare Metina in sua instruct. folio. 146. conditione. 2. vbi ait, quod non est licitum creditori, cui debentur centum aurei, de his exigere censum, dum sibi non soluuntur, quia ipse non soluit pretium census pecunia numerata, quia eadem (ut nobis videtur) ratio est proportionabiliter de toto non statim soluto pretio, & de parte non statim soluta, sed concredita a venditore, quia pro illa parte contractus census non tenebit, sicut si nihil de præsentibus solutum esset, prorsus esset irritus in toto, saluo aliorum meliori iudicio. Sententiæ etiam Nauarri & Metinæ, & nostræ accedit Garcia secunda parte de contract. capite 4. condit. 5. pagina. 136. vbi affirmat tempore celebrationis contractus numerandam esse omnem pecuniam pretij simul coram notario, & testibus, quam legem ideo latam esse ait, ut facilitati imponendi tam graua onera censuum, quæ tributariam solita sunt efficere rempublicam obisteretur. Quis enim (inquit) dubitat si liceret alias res, quàm præsentibus pecunias subministrare loco pretij, vel si liceret expectata parte solutionis pretij census emere, quin summa facilitas suppeteret ad eos passim imponendos, quæ quidem facilitas in perniciem populorum vergeret. Vnde subiungit, quod postquam lex hæc tantum ad utilitatè, & commodum boni communis confert, obligationem ad sui obseruantiam inducit, quod antea affirmaret Nauarrus illo comm. & numero. 85. & duabus rationibus confirmaret dicens esse necessariam etiam in foro conscientie. Tum quia persuasibile non est venditorem census, quippe qui necessitate adactus, onere census suam possessionem grauat, velle concedere pretium totum, aut partem eius sicut testatur Diuus Thomas. 2. 2. questione 78. articulo primo ad. 7. loquens de mutuario, quod qui coactus

Senten. Nauar. auscultanda.

Finis legis

necessitate accipit mutuum sub vsuris etiam si fateatur se velle dare vsuras, nihilominus non simpliciter voluntarie dat, sed cum quadam necessitate in quantum indiget accipere pecuniam mutuo, sic & hic venditor census si expectat partem pretij soluendi non simpliciter voluntarie expectat, sed in quantum indiget ad sui subuentionem ad censum accipere. Tum quia qui à principio non integrum pretium soluit vendenti ei præ necessitate sit pra bona sua censum, videtur pretium minus iusto soluere argu. cap. i. de plus pet. & inflit. de actio. §. plus autem, tum quia secundum eundem Nauarr. in foro exteriori præsumeretur venditionem census factam ab indigente expectata solutione partis pretij, ex parte emptoris aliquam continere simulatam mutuationem partis solutæ pro lucro propter maximam similitudinem, quam gerit contractus census redimibilis cum mutuo cum vsura, quando præcipuæ conditiones eius non seruantur. Igitur his pensatis rationibus non censemus eas ad eum esse despicabiles, & contemnendas vt nostræ sententiæ, quæ (vt diximus) est Naua. Metinæ, & Garcia, nullam concilient probabilitatem, qua carere putauit Sotus accedente maximè auctoritate Pontificum, qui contra Sotum cum in narratione bullæ, id posuerint, propter dictas rationes in approbatione etiam tanquam necessarium obseruatum constituisse videntur. Neque rationes Soti in contra tanti sunt pensæ, vt sufficienter per allatas probationes, & maximè per illam ex sententia Diui Thomæ elicitam non fuerint reuulsa.

Notabi.

¶ Præterea licet circa illam particulam istius quartæ conditionis, scilicet, quod solutio pretij fiat pecunia numerata in solutione cuiusdam argumenti meminimus supra aliqua dixisse, tamen hic ne ordo prætermittatur, duo notanda diximus. Primum quod iuxta extrauagantem cum onus Pij quinti, est solutio pretij faciendæ in pecunia de præsentati numerata, tum quia extrauagans id discernit, tum quia contractus census est emptio, & emptio secundam naturam contractus solita est fieri pecunijs. Nam si res pro re daretur, & non pecunia pro re, potius esset contractus permutacionis, quam emptionis tum, quia ad profligandas fraudes, quæ aduersus contractum hunc solent excogitari iura voluere inter pensionem sortemque principalem quandam proportionem seruari, quæ alias in censu seruari non posset, nisi eius pensio, & fors principalis in pecunia solueretur, ideoque

vt in tertio libro Recopilacionis sancitum est census iam institui non possunt, nisi de pecunia soluenda, & in reportorio pragmaticarum lib. sexto tit. 3. §. 1. 2. stabilitum est, quod census antea in tritico, & oleo institui reducuntur ad pensiones pecuniarias ad quatuordecim pro vno. ¶ Secundò notandum duximus circa illam particulam coram notario, & testibus, & in actu celebrationis instrumenti, quod ideò Pius. V. hac solemnitate testium, & notarij, &c. voluit celebrari contractuum census, & solui pretium ad obfistendum facilitati hæc plus quam plumbea onera censuum imponendi; quæ res publicas, & personas ciuium alioquin liberæ veluti misera quadam seruitute opprimit, dum eorum bona fiunt tributaria, quia his obnoxia censibus, & tributis fiunt. Vide prælector, & hinc conijce extrauagans Pij. V. quam digna sit obseruatu, vt pote quæ tantum bono communi consulit.

Quest.

¶ Ad hæc, & alia circa hanc conditionem persistant dissoluenda dubia, quorum est illud cuius supra meminimus, sed ne hic in suo proprio loco eius solutio desit, breuiter illud perstringimus, & soluimus, scilicet, possessio aliqua, vel iocale, licet non sic absolute sumpta possint in pretium census dari, an suo pretio, & pecunia æstimata, quia tunc pecuniæ vices agunt, in census pretium possint impediri. Respondetur autem, quod licet stando iniure naturali, stando que in sola natura contractus id rationi, & iustitiæ non repugnaret, stante tamen iure positiuo disponente, quod pretium census numerata pecunia coram notario, &c. soluat, palam est in re alia etiam pecunia æstimata, quia numerabilis non est pecunia, quæ numerari possit coram notario, pretium census non posse solui. Et vbi extrauagans in vsu recepta est, nullus esse iudicabitur talis contractus, si in realia etiam æstimata pecunia fiat. Imo dico, quod quia consultissima hæc dispositio est, vbi non est recepta vsu, in hac parte deberet recipi, & prelati, & gubernatores reipublicæ eius obseruationi deberent inuigilare.

Ratio.

¶ Quod si quis roget, an pensio annui census in alijs fructibus, scilicet, in tritico, oleo, vino solui possit, iam insinuauimus, quod si ad in sola natura contractus, quia emptio fructuum licita est, nulla est in hoc repugnantia, quo minus fieri posset, sicut alicubi sic fieri cernere est, scilicet in aliquibus regionibus, tamen iuxta leges regni Castellæ ordinariè vsu receptum est pensiones census in pecunia

Quest.

nia solui ad succidendas fraudes, & thecnas.

Corol. 1.

¶ Hinc iam non solum ex hac conditione imo ex ipsis verbis Extrauagantis Pij. V. digna notatu corollaria colligere est, primum quod Primogenitus (vt exemplificat Metina in sua instructione vbi supra) qui debitor est magnæ summæ dotis maternæ, scilicet, octo millium aureorum, si hos aureos non sit soluendo: dum in mora est soluendi non potest super bonis suis matri consignare censum. At sic tamen posset conuenire cum matre dicens, ego non sum soluendo tibi nunc, ò domina, tuam dotem, impertiam tamen tibi quotannis, quod tibi alius pro censu præstaturus erat, sed hoc ego à matre secure admitti posse intelligo si in promptu erat ad eos insumendos in censum, & ad manum habebat cui eos ad censum daret.

Corol. 2.

¶ Secundum Corollarium est, quod infert Garcia illicitum prorsus esse hunc contractum, quem in uexit vltus, vbi quis emens possessionem: cum totum eius pretium, vel partem eius statim non sit soluendo, super eam soluit censum pro parte pretij nondum soluta: donec creditori soluat. Suffragatur Garcia Metina in sua inst. qui ambo pariter & si via census sic contrahi posse negent, tum quia extrauagans Pij. V. verat, ne contractus census nisi pecunia numerata instituat, tum quia talis consuetudo ex falso fundamento processit, nempe ex l. curabit. C. de act. empt. & vend. male intellecta, & perperam glossata à doctore Couarruias in. 2. tomo variarum resolutionum lib. 3. cap. 4. cuius opinionem supra in materia de venditione nos confutabimus, & dicit se confutasse Garcia. 1. par. cap. 23. in responsione ad 3. argum. tamen vterque tam Metina, quam Garcia via damni emergentis, aut lucri cessantis (si conditiones omnes requisitæ ad hanc re compensam exigendam concurrant) fatetur creditorem à moroso in soluendo debitore, vel à moroso in soluendo emptore posse interesse accipere vltra debitam sortem, cessante autem hac ratione damni emergentis, aut lucri cessantis, quia expectatio solutionis pretij quodam mutuum implicitum est, non licet vendenti ad creditum interesse velle expetere. ¶ Tandem aduertendum est, quod quamuis, ex hac conditione, scilicet, quod numerata pecunia debeat institui census, satis eliciebatur non posselicitè institui census pecunijs debitis expensionibus iam ex cursis, quia tales pecuniæ non ita sunt presentes vt numerari coram notario, & testibus queant, ta-

Nota.

men Pius. V. ne vilis subterfugij pateret locus, expressis verbis id veruit dicens, imo & censum augeri, & nouum creari super eadem vel alia re in fauorem eiusdem, aut personæ per eum, suppositæ pro censibus temporis vel præteriti vel futuri omnino prohibemus.

¶ Deinde suo ordine sequitur quinta conditio census redimibilis, in qua continetur quod venditor census gaudeat facultate redimendi censum, vel in toto vel in parte vbi voluerit pro suo arbitrio, circa quam conditionem quia tria continent. 1. scilicet, facultatem redimendi censum concessam venditori. 2. quod per partes, vel in toto. 3. quod vbi voluerit. Circa primum perpendendum est non esse de natura contractus census in communi, quod fiat cum facultate concessa venditori redimendi censum: neque id esse necessarium aliàs omnis census irredimibilis, & perpetuus, quj aucto pretio celebratur negata tali facultate redimendi, esset sua natura reprobatus, quem tamen vltus acceptat: & comprobatur, igitur ista facultas redimendi censum in duobus casibus necesse maneat apud venditorem census, primum quando venditor census sine isto pacto de retro sibi vendendo venditionis census non vult inire contractum; secundò quando emptor census tantum commune pretium census redimibilis pro census emptione confert, neque pretium sufficiens pro irredimibili confert. Sed neque est contra naturam contractus census ista conditio. Nam cum contractus census ad contractum venditionis reducatur, sit subinde sanè, vt sicut contractus venditionis iniiri potest cum pacto de retro vendendo, sic etiam contractus census cum eodem pacto celebrari possit. Quare non sine maturo valde consilio, neque sine contemplatione boni communis, sed gratia in suam libertatem redigendi aliquando bona ciuium tantis census tributis mancipata, & grauata, vt aliquando ad suam libertatem possent aspirare tantopere oppressi ciues perstantè indixit lex vt venditores censuum sua bona supposita cè sui à tali subiectione possent redimere: & tam graue onus obijcere.

Conditio.
5. tria continent.

¶ Circa verò huius quintæ conditionis secundam particulam, quod redimi census hic possit in toto, vel per partes, doctores variè loquuntur. Sotus namque de iust. & iur. lib. 6. quæst. 5. artic. 3. conclusio. 4. sentit defectum huius conditionis, scilicet, quod per partes etiam possit census redimi non præ se ferre

Questio.

specimen vsuræ: sed solum iniustitiæ. Nam conditio opposita. s. quod totus census redimatur, si voluerit, venditor redimere alleuiat obligationem emptoris de retrouendendo: qua de causa dignus fit census maioris pretij. Nauarrus autem in supradicto commento num. 85. conditione. 5. contra Sotum tenet, asserens defectum huius conditionis. s. quod possit census redimi per partes non solum notam iniustitiæ: sed etiam notam vsuræ prætexere: quia dum contrahitur cum opposita conditione. s. quod non per partes, sed simul redimatur à venditore census totus, si velit redimere, datur pretiū minus iusto. At verò pretium minus iusto in contractu de retrouendendo, qualis contractus istius census est, præsumptionem vsuræ inducit in foro exteriori cap. ad nostram de emp. & vend.

Variant Sotus & Na.

Arg. 1.

¶ Ut autē in iustitiam istius conditionis. s. quod possit redimi per partes examinemus arguitur pro parte negatiua argumento Soti, quod ista conditio non sit iusta patet, nam verget in magnum, & euidentis detrimentum emptoris census. Nā si ille emptor mille ducatis emisset septuaginta in census, & ille venditor census posset dādo singulos ducatos seorsum, singulos ducatos sortis datæ in census redimere quoties vellet: quis nō videat quantū dispēdit emptori census hinc imminuat. Nā posset ille pecunia illa prædium emere: quo aleretur. Si autem tam minutatim pretium reciperet: id facere non posset.

Confir.

¶ Confirmatur etiam narratio iustitiæ exigī, vt sicut in emptione census totum pretium fuit simul solutum, ita in redemptione census: totum simul reddatur.

Arg. 2.

¶ Secundo arguitur, quia in reliquis contractibus initis cum pacto de retrouendendo cum res sic empta à venditore redimitur: nō redimitur per partes: sed simul tota: ergo & in censu redimibili, cum sit contractus de retrouendendo nō per partes: sed tota simul fieri debet census redemptio.

Arg. in cō.

¶ In contrarium est autoritas extrauagantium, vbi hæc approbatur conditio. In contrarium quoque est: quia venditores huius census vt in plurimum indigentia laborant, quæ eos cōpellit hæc grauiam censuum onera super bona sua, quibus indigent ad victum imponere: ergo cum indigentia sua eos imponentes reddat ad redimendum totum census simul: si membratim & per partes redimere census eis non liceat: iam tunc irredimibiles fient, & perpetui, quod in mag-

num præiudicium venditorum vertitur, præsertim cum pretio minori non competenti censibus perpetuis, sed redimibilibus viderint eos.

¶ Pro decisione quæstionis præmissa distinctione, cuius meminit Garcia loco vbi supra, quid in hac quæstione consentaneum magis sit iuri & rationi, ex varijs doctorum grauium sententijs exceptum hic per conclusiones digestum dabimus. ¶ Distinctio autem trimembris hæc est, scilicet, pactum de facultate redimendi census trifariam annecti potest huic contractui. 1. modo conueniendo, quod redimi possit nihil explicando in contractu, an totus simul sit redimendus, an per partes. ¶ Secundo modo, quando contrahitur cum pacto quod redimi possit indifferenter totus simul, aut per partes prout maluerit census venditor, nihil specificè prædifferendo de quotis partium, per quas est redimendus. ¶ Tertio modo, dum inter contrahentes conuenit non solum quod possit redimi simul in totum, vel per partes iuxta electionem venditoris, sed etiam præsignantur partes quoad quotā, per quas est redimendus. s. quod per partes quinqueagenas redimatur, vel quod si non redimatur in totum simul quod non possit redimi per quotas, aut partes minoris tali aut tanta summa.

Distinctio trimembris.

1.

2. 2.

3.

¶ Igitur à clarioribus incipiendo, sit prima propositio, licitum est census hunc redimibilem redimere per partes, tum etiam leges hæc redemptionem census per partes licite & non sine causa iusta approbarunt. Hæc autem propositio patet, quia cum genus hoc censusuum importabile sit onus, quo bona venditoris sic veluti captiua manent: consentaneum rationi fuit vt facultas fieret venditori respirandi aliquando à tam grauiissimo onere, illud à se excutiendo: & redimendo eo modo, quo commodius posset per totum simul, aut per partes.

Propo. 1.

¶ Secunda conclusio emptor census, dū illū emit, licite eam conditionem apponere potest: vt si membratim, & non totum simul venditor redimere velit, illum per tales quotas, & non minores redimere possit. Hæc autem conclusio patet, quia venditor census ex hac appositione conditionis, nullum incommodum contrahens patitur: si pretium quod totum recepit simul, si velit postea redimere census, astringatur reddere per partes non ita minutas: sed tantæ summæ. Et quia emptor census sic paciscendo suæ consulit indemnitati, dum sic cauere studet damnum quod

Conclus. 2.

quod alias subiret: si tam minutatim pretium reciperet: unde prædium sibi comparare non posset, vel aliquid aliud, quo salvo se alere posset, quæ quidem conclusio videtur de mente Soti postquam probatio illius elicitur ex verbis eius, & quia furi hoc non repugnat aperte.

Conclus. 3.

¶ Tertia conclusio secundum aliquos viros doctos, & pios huius temporis, si census redimibiles emptores emant à sic pauperibus, & indigentibus, quibus moraliter certò credi potest, quod nulla vsquam præ sua indigentia suppetet facultas eos redimendi simul non licet eos emunt: nisi apponatur conditio, quod per partes mediocres illos redimere possint, vel nisi emendo augeat pretium. Hæc autem conclusio videtur fuisse fratris Ioannis de la Peña cathedratici olim Salmanticensis, quam tamen conclusionem videtur non admittere Sotus de iust. & iure. lib. 6. quæsti. 5. artic. 3. in probatione. 4.

Prob. 1.

conclusionis hæc motus ratione, scilicet, quia, vel ille pauper sit, vel census magnus contractum non mutat, sed probatur nunc nostra conclusio inuertendo contra Sotum eius rationem, quia eo ipso quod cum sic pauperibus, & indigentibus contrahitur, si totus simul census redimendum sit, conditio paupertatis & indigentia ipsorum mutat contractum, quia ex redimibilis census contractu, facit eum moraliter loquendo, præ impotentia, moraliter perpetua eum in totum simul redimendi, irredimibilem reddit que de facto, & à parte rei perpetuū, ergo ista conditio paupertatis, & indigentia eorum, cum quibus contrahitur, non ita accidentaria est, aut extra rem (vt ait Sotus) vt non sit attendenda: quantum ad hoc quod hi pauperes astringi non debent ad redimendum in totum simul, nisi aucto pretio census. Secundo probatur supposito, quod contractus census est actus iustitiæ commutatiuæ, quippe qui ad contractum venditionis reducitur, quò circa æqualitatem inter contrahentes habet importare, tunc sic arguitur, si aliqua circumstantia intercedat in hoc contractu, quæ tollat æqualitatem inter partes, faciendâ est recompensa inducens æqualitatem augendo, vel minuendo pretium secundum quod ratio iustitiæ suadet, & hoc nisi aliqua remissio libera, vel condonatio accedat: sed in hoc contractu ista circumstantia paupertatis, & indigentia tantæ vendentium census, vt moraliter nunquam illum posse totum simul redimere speretur:

Prob. 2.

inter contrahentes hanc infert inæqualitatem, quia in causa est moraliter loquendo, quod census irredimibilis fiat, & perpetuus; quod in magnum emolumentum emptorum cædit, & in magnum venditorum damnum vergit; ergo vel non est tollenda istis libertas redimendi census per partes mediocres, vel augendum est pretium, quia hic ex parte venditorum indigentium contra Garciam nulla præsumi debet voluntaria, & libera remissio; aut donatio pretij maioris quod illis debetur. Confirmatur insuper, quia si isti pauperes, & indigentes vendentes census super bonis suis, quæ parum illis emolumentum subministrant ultra id, quo indigent ad victum & vestitum; obligassent sese ad nusquam talem census redimendum; quia census perpetuum tunc venderent, ratione istius obligationis deberent plus pretij recipere, sed isti præ sua duratura indigentia, quia redimere census nunquam poterunt, in re tantumdem præstant emolumentum emptoribus cum iactura sua, quantum si verbo, & scriptura ad nusquam redimendum se astrinxissent, ergo relinquendi sunt liberi, vt redimant per partes, vel augendum est eis pretium, vt sic contractus reducatur ad debitam æqualitatem. Occurrunt autem & menti rationes aliæ huius conclusionis probatiuæ, sed ex consultò consulentes breuitati missas facimus, licet essent satis iuridicæ.

Conclu 4.

¶ Quarta conclusio, quando venditores census ea sufficiencia honorum priorum potiunt, vt moraliter ad redimendum census totum simul potentes fore credantur, non videtur necesse esse plus eis augere pretium etiam, si ab emptoribus obligentur ad non redimendum per partes, sed totum simul census. Hæc autem conclusio idetur esse contra Sotum de iust. & iur. libro sexto, quæstione 5. articulo. 3. conclusio. 4. & contra Nauarrum commentario de vsura, numero. 85. quorum sententia contraria haberet locum si restringeretur ad casum in tertia conclusio. conclusum quando contraheretur cū præ sua indigentia, & impotentia verisimiliter nunquam census totum simul redempturis. Nostra autem hæc quarta conclusio est Garciae quæ licet sententiam Soti, & Nauarri non videatur refutare, sicut neque nos omnino refutamur, tamen in hanc nostram magis videtur inclinare, quam non tam efficaciter videtur probare, quia solum ait, quando in hoc voluntariè consentit venditor, non augendum esse pretium etiam si facultas redimen-

dimendi per partes sibi adimatur, dum sibi fiat copia redimendi totum censum simul.

Propo. 1.

¶ Verum à nobis probatur primò, quia hæc nostra conclusio videtur confirmata vsu (ni fallor) dum in multis scripturis, dum contrahitur, apponitur ista clausula, scilicet, vt non possit redimi, nisi simul & semel totus, imo (si fides adhibenda est Garciae alleganti experientiam, & vsu) census non sunt soliti redimi per partes, nisi de hoc pacto fuit à principio, sed simul in totum redimuntur, & tamen non augetur pretium, sed solum soluitur pretium legale, scilicet, quatuordecim millia pro vno mille ergovera est nostra conclusio hæc. 4. quæ hoc ipsum dicit. ¶ Et secundò patet quia nihil præ se ferre videtur illicitum, aut iniustum, si pretium, quod simul, & semel emptor census soluit in totum, nolit admittere, quòd sibi reddatur (si venditor voluerit illud reddere) nisi in totum simul: & non membratim.

Prob. 2.

Prob. 3.

¶ Tertiò probatur, quia census redimibilis contractus est quidam contractus venditionis includens pactum de retrouendendo. At verò in contractu venditionis cum pacto de retrouendendo, cum pactum executioni mandatur, scilicet, quando reuenditur, non redhibetur à primo emptore pretium reuenditionis per partes, sed in totum simul, neque hoc iniustum reputatur, etiam si ordinarium pretium, quòd valet res vendita cum tali pacto non augeatur, ergo ordinarium, & legale pretium census redimibilis non est necesse augeri, eò quod redimendi per partes facultas adimatur, dum facultas eum totum simul redimendi venditori census relinquatur.

Quest.

An possit redimi per partes.

Argum.

Argum. in contra.

Sensus duplex extr.

¶ Insuper inquisitione res digna est, an quando census contractus celebratur, si nulla fiat mentio in facultate, quæ conceditur venditori redimendi an per partes, aut in totum simul redimendus sit, facultas sit relicta venditori redimendi per partes, videtur autem, quod dum nihil de hoc conuentum est inter partes propter argumenta facta à principio redimendus sit census in totum simul. ¶ In contrarium autem videtur esse quod extrauagantes, prout verba sonant, faciunt facultatem venditori in totum, vel per partes redimendi censum. Dicendum est ergo cum Garcia, quod cum huius difficultatis intelligentia potissimè ex interpretatione illorum verborum dependeat, scilicet, quod census hic redimi per partes possit, verba hæc in duplici sensu accipi possunt, Pri-

mò vt sit sensus istorum verborum extrauagantium, quod venditor census redimendi censum per partes facultate potiat, iuxta quæ sensum, si verus, & legitimus esset, redimendus esset census per partes, etià si huius expressa mentio prætermissa esset in contractu, quia ad hoc satis esset copia, quam sic redimendi fecissent extrauagantes. Secundò vt illorum verborum sensus sit, scilicet, huius contractus naturæ non repugnare redimi posse per partes, huiusque pacti capacem esse si de eo partes inter se conuenerint à principio, ex quo sensu inferre non licet posse postea venditorem census per partes redimere censum nisi de hoc in actu celebrationis contractus actum fuerit. Ex his vero sensibus priorem tanquam illegitimum rejicit Garcia, eo quod contrarius sit consuetudini, quæ interpretatrix solet esse legum, accedente etiam experientia docente nunquam huiusmodi census redimi per partes, nisi de hoc tempore ineundi contractus interuenerit stipulatio, quam Garciae Sententiam duplici nomine videor approbare, tum quia experientia, & vsu confirmatur, tum quia extrauagans cum onus Pij. V. quæ limatius de conditionibus requisitis ad constitutionem census redimibilis pertractat huius conditionis quod possit redimi census per partes non meminit, neque eam vt necessariam indixit.

¶ Igitur ad primum argumentum pro parte negatiua allatum respondendo solum probare concedimus, quod vbi non præcesserit pactum de censu redimendo per partes, redimendus sit totus simul, hoc autem non tollit quim iuxta naturam suam sit capax, vt possit redimi per partes, si de hoc à principio inter partes conuenerit.

¶ Ad confirmationem respondetur, quod licet ratio iustitiæ videatur à prima facie exigere, vt sicut totum, simul pretium in emptione census soluitur, totum etiam simul in redemptione census redhibeatur, tamen ex consultis rationibus, si velit emptor census hanc acceptare conditionem vt per partes redimatur, sibi non fit iniuria, tum quia extrauagantes venditori census hanc apponendi conditionem, vel non apponendi optionem faciunt, vt suæ indemnitati consulat, ne forte si non sit redimendo in totum, & non conueniat de redimendo per partes, census perpetuus, & redimibilis exinde fiat, tum quia emptor census cum non tanta necessitate coactus illum cen-

Sent. Garciae approbatur.

Ad. 1. arg.

Ad confir.

censum emat, non presumitur quod inuoluntarius talem conditionem acceptet, quocirca iuxta regulam iuris scienti, & volenti non videtur fieri iniuria, tum quia tanta est oppressio, quod contractus census venditori census affert, vt merito (sicut Metina & Garcia autoribus) tantò minus est de iniustitia contractus suspectus: quântò auctius pro censu hoc soluitur pretium, ita magis abest ab iniustitia, & à magna oppressione, quântò venditori maior fit gratia, scilicet, vt per partes illum redimere possit.

Ad. 2. 478.

¶ Ad secundum verò argumentum respondetur non nihil esse discriminis inter contractum census, etiam si sit cum pacto de retrouendendo, & inter alios contractus simili pacto initos, in quo discrimine fundatur dispositio extrauagantium permittentium, seu disponentium, quod per partes hic census possit redimi, si de hoc conuentum sit à principio iuxta glossam assignatam, & legitimum sensum. Ratio autem discriminis est, quia in contractu census inuenire est certam proportionem inter pretium, quippe quod fors principalis est, & inter ipsam pensionem census, quatenus cuilibet quotæ seu parti pretij proporcionabilis alia pars pensionis correspondere liquidò potest, sicut si imaginemur super domum institutum esse census, cuius fors principalis fuit centum aurei, & pensio correspondens fuit. 5. pro. 100. planum est cuilibet quotæ. xx. aureorum capitalis pretij, correspondet vnum in pensione, & sic proportionabiliter in alijs censibus. At verò si pro. 100. aureis vinea vel domus venderetur & emeretur cum pacto de retrouendendo, nulla pars domus, vel vineæ ita proporcionabiliter, & determinate responderet partibus pretij, ex quo liquet censum hunc per partes posse redimi ad sensum prædictum, non autem ita commode alias venditiones cum simili pacto initas.

Questio.

¶ Circa illam particulam quintæ conditionis vbi indulgetur venditori, quod possit redimere censum vbi voluerit, dubium quodque oritur vtrum talis particula necessaria sit obseruatu. Nam Sotus de iustitia, & iur. lib. 6. quæst. 5. articul. 3. tertiam conclusionem statuit cõtra hanc particulam, quæ in forma est, hæc licitum etiam est, neque vsuræ saporem habet census emere cum pacto de retrouendendo cõstituto tempore tam illo ante quod non sit veditori redimendi facultas, quàm illo citra quod, si non redimatur, nulla fiat reliqua vltra redimendi facultas, sed census ma-

Ratio discriminis.

Senten. Soti.

neat perpetuus, fatetur autem Sotus imò defendit contra Mirandam hanc suam conclusionem eisdem extrauagantibus Martini, & Calixti non esse damnatam, quia illa particula in contra, scilicet, quod venditori vbi voluerit, redimendi suppetat, facultas licet fuerit in narratione extrauagantium præinserta, non tamen vt necessaria ad cauendam vsuram est admissa. Nam quò minor est in venditore redimendi facultas minor est effigies mutui, quia maior est ratio emptionis, probat autem suam conclusionem, quia potuit emptor perpetuum emendo censum, facultatem omnino redimendi auferre venditori, ergo potest facultas illa ei concedi pro eo tempore, quo inter ipsum, atque venditorem conuenierit, dum tamen, quia ista conditio quod non ante tale tempus redimatur, vel neque post, si tempore præfixo redemptus non fuerit, quia in aliquale leuamen emptoris cædit, & in aliquale grauamen venditoris vergit, pretium ea ratione aliquantulum augeatur. Veruntamen quod supra meminimus causa ordinis seruandi repetentes dicimus, scilicet, quod quæuis conclusio Soti non sit ex se contrarius naturalis & diuinum, est tamen contra ius posituum, præsertim contra extrauagantem, cum õnus Pij. V. vbi sic dicitur, Volumus etiam census pro eodem pretio posse extinguì non obstante longissimi temporis, &c. & non obstantibus aliquibus pactis directè, vel indirectè talem facultatem auferentibus, ita fatetur Metina in sua instructi. post vltimam conditionem, quæ iuxta ordinem quem seruat est hæc, scilicet, quod redimere censum non obligetur intra tantum tempus, sed quando voluerit veditor, post hoc autem subiungit quod excepta hac vltima conditione, quatenus continet, quod non possit obligari venditor ad redimendum censum, omnes aliæ conditiones non sunt de iure naturæ, neque diuino, verum sunt de iure positiuo, obligante ad mortale, si oppositum fiat, & inuoluntate contractum, sed de hoc supra dicta sunt plura. Quibus ad maiorem intelligentiam huius quintæ conditionis, & particulæ illius in ea contentæ, scilicet, quod facultas in sit venditori census eum redimendi quando voluerit, addimus tria genera pactioinum per hanc particulam veterari. Primum prohibetur pactio arctans venditorem ad non redimendum ante tantum tempus. Secundò, interdicitur pactio astringens ad redimendum intra tantum tempus taliter, quod si intra id spacium temporis non redimatur, deinde fiat irredimibilis, & perpetuus.

Senten. auctoritatis.

Triplex pactio hic prohibita.

Tertiò

Tertio vetatur pactis, qua conuenit cum venditore emptor ne possit venditor censum redimere, nisi annuatim in principio anni, hæc omnia & similia pacta vetita esse liquet, siquidem cauetur venditorem cum posse redimere, quando voluerit, & postquam est in eius optione, & libertate temporis redimendi, ita Garcia. 2. parte. de contractibus cap. 4. pag. 143.

CAP. LX. De conditione sexta, scilicet, quod venditor census ad eum redimendum astrictus non maneat, an de iure naturali sit requisita. Et de condit. septima, scilicet, quod destructa re extinguatur census: quæritur an in utroque foro sit necessaria, & an hæc conditio septima in censu perpetuo sit necessaria. De conditione octaua, consona rationi, scilicet, quod possessio reddat æquales fructus pensioni, dubia per extrauag. diffinita hæc, quæ extrauagans in pœna commisi & alijs contrariatur legi Cassella.

Conditio.
6. census.

Iam suo ordine, quem seruat Nauarrus sexta se offert conditio, quæ super omnes est necessaria, & de iure naturali est requisita, quippe quæ tollit rationem mutui, ac per consequens tollit rationem vsuræ, ea nempe est, scilicet, quod venditor census ad redimendum censum astrictus non maneat, & hoc est dictum quod nequaquam fas est censum emere cum pacto retroemendi puta obligando venditorem, vt eundem redimat eodem pretio, vel minori, nisi fructibus in sortem computatis, ita vt nihilo plus emptor recipiat, quam tribuit, hæc est conditio extrauagantium Martini, & Calixti, quæ quamuis illic non haberetur est per se ipsam manifesta. Nam proculdubio vbicumque traditur pecunia, vel res qualibet vsu consumptibilis cum pacto eandem rursus, vel eius valorem recipiendi, & aliquid ultra sortem illic vsura vel patet, vel latet. Si quis ergo mille ducatis censum emit, qui illi quotannis quinquaginta reddit, venditor cogens vt iterum eum redimat, tutum reddit capitale suum, quod idcirco reuera mutuatur, & ultra sortem recipit rei fructus. Hæc ergo est radix vsuræ in huiusmodi contractibus.

Nota.

¶ Dixerim cum accipitur aliquid ultra sortem ex pacto, quia nihil vetat rem emere sic cum venditore conueniendo, vt si tibi ementi infra certum terminum displicue-

rit, rescindatur contractus dummodo perceptos fructus in sortem annumeres. Nam auctore Soto lex regni hæc etiam sanxit. Secus autem esset, si optio redimendi non in emptore census, sed in venditore maneret, quia tunc nisi aliunde iniustitia adesset, nihil esset iniquitatis in tali contractu, quia tunc seruaretur conditio extrauagantium Martini, & Calixti.

¶ Iam vero supra argumenta quæ contra istam. 6. conditionem conficta sunt dissoluimus, non enim valet argumentum hoc, scilicet, illa conditio, quod emptor census non possit repetere suam pecuniam est fauorabilis venditori, & onerosa emptori: ergo emptor augendo pretium, sicut & alius tertius sic augendo, poterit eam tollere à contractu, quia negamus consequentiam, nam cum alio tertio non interuenit mutuum. At verò cum isto emptore hæc de causa, scilicet, tollendi hanc conditionem augente pretium & sic contrahente resultat mutuum sortis, quam mutuatur cum lucro. Vnde destruentes se tunchi contractus pariunt hanc malam filiam. s. v. suram. Hinc conijce quid sit dicendum quando integrum manet vtrique tam venditori, quam emptori reciproce pretium posse reddere, & pretium posse repetere, quia etiam contractus hic implicat mutuum cum vsura.

¶ Præterea occurrit iam septima conditio, scilicet, quod destructa, vel perempta hypotheca speciali, supra quam fundatur census, extinguatur, & census, de qua conditione ab aliquibus dubitatum est, an sit necessaria, tamen præmittendum est primò iam liquido hanc conditionem septimam contineri, & mandatam esse seruari in extrauaganti cum onus Pij. V. vbi licin forma habetur. Postremò census omnes, in futurum creandos non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extinguere non obstante. Iam nunc pro necessitate huius septimæ conditionis indaganda arguitur pro parte negatiua quòd non sit necessaria omnino. Et primò sic, quia si omnino esset necessaria, esset expresse contenta in textibus illarum duarum extrauagantium Martini, & Calixti. Nam eius quod erat necessarium ad constitutionem census redimibilis meminere, at verò expresse ibi ista conditio, scilicet, quod perempta re supra quam fundatur census pereat, & census, in illis extrauagantibus non habetur, quia
ibi

Ad argu.

Condi. 7.

Quæst.
Argu. 1.

sibi tantum expresse interdicitur facultas repetendi pretium etiam perempta talire, non tamen expresse tollitur facultas exigendi pensionem perempta ea re, ergo hæc conditio nõ est omnino necessaria, quia si esset, auctores harum extrauagantium eius meminissent.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur argumentum Soti, quia institutione huius census redimibilis non solum manet obligata censualibus pensionibus persoluentibus possessio ipsa, quæ est hypotheca specialis supra quam instituitur census, sed etiam ipsa venditoris census persona, imo & alia eius bona solita sunt ad hoc obligari, & obligata manere: ergo extincta hypotheca speciali census, non extinguitur census. Antecedens patet ex forma introducta contrahendi hunc contractum, & probatur consequentia. l. seruo. C. de pig. vbi sancitur quod disparente pignore non ideo creditori extinguitur ius exigendi debitum.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur, quia in constitutione census virtualiter emuntur fructus, quorum loco per viam redemptionis fructuum succedunt pensiones pecuniariæ, quibus redimuntur, vt prædictum est, sed quando ex possessione specialiter supposita census non demerentur fructus etiam ex casu fortuito, & sine culpa in aliquo anno, nihilominus non liberaretur census venditor à persolueda pensione pecuniaria illo anno, ergo pari ratione re illa fructifera perempta, aut omnino inutili facta non extinguetur census, neque ab eo soluendo immunis fiet eius venditor, quia eadem videtur ratio de pensione annua si sterili manente re illo anno & de omnibus pensionibus percipiendis post quam perijt, aut omnino inutilis est facta possessio.

Argum. 4.

¶ Quarto arguitur contra illam particulam conditionis. 7. scilicet quod perempta, & destructa pro parte, aut inutili facta possessione fructifera censuali subiecta pro rata extinguatur, & pensio, quia in contractu conductionis fructuum per plures annos, conductor eorum obnoxius fit ad omnem pensionem integre exsoluendam etiam si ex possessione conducta aliquo anno integros non referat fructus, sed tantum partem illorum: ergo pari ratione infructifera, vel inutili in parte facta possessione supposita censui, nihilominus integre erit persolueda pensio, neque enim apparet aliqua discriminis ratio.

Argum. in contra.

¶ In contrarium est prædicta extrauagans Pij. V. cum onus quæ insinuat hanc

septimam conditionem esse necessariam.

¶ Sit igitur ad questionem responsiua conclusio hæc septima conditio, scilicet, quod census omnes creandi re in totum, vel pro parte perempta, aut infructifera in totum, vel pro parte effecta, ad ratam debent perire est conditio necessaria in vtroque foro tam in foro conscientiæ, quam in foro exteriori, hæc est contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. questione 5. articulo 1. penes finem, est tamen Nauarri, Metinæ in sua instructione, & Garcia locis citatis, patet quia expresse in illa extrauagantico onus continetur non obstantibus quibuscunque. At etiam, vt in responsione ad primum argumentum ostendemus Martinus, & Calixtus in suis extrauagantibus regimini eam tanquam pro constanti præsuppositam non expresse. Probaturque nõ in efficaci-
 bus rationibus. Primo, quia vt Nauarrum in commento de vsura ait numero 83. census constitutus supra possessionem fructiferam habet se respectu illius sicut accidens respectu sui subiecti, at vero accidens huiusmodi est naturæ, vt corrupto suo subiecto corporali totaliter, totaliter, & ipsum corumpatur, & corrupto pro parte, pro ea parte quoque corumpatur, ergo pari ratione extincta totaliter possessione, totaliter debet extingui, & census, & extincta pro parte, pro parte etiam debet census finire. ¶ Secundo probatur, quia si verum est, quod in hoc contractu venduntur fructus rei censui suppositi, qui redimuntur pecuniaria pensione à venditore census (alioquin sine causa apponeretur à Pio. V. quod census non creatur nisi supra rem fructiferam): cum contra naturam contractus emptionis, & venditionis sit, quod venditor obligationem subeat conseruandi rem emptam, & eam perpetuo assecurandi cum fructibus eius etiam si casu fortuito pereat, quia secundum ius, tototitu. ff. & C. de pericu. & commod. rei vend. res empta post traditionem ipsius emptori eius, & non venditori perire debet, sequitur quod contra ius sit, & contra conscientiam, quod perempta possessione supposita censui, quæ in contractu census emitur propter fructus, aut eius fructus emuntur, pensiones quæ loco fructuum succedunt iam deinceps exigantur. Quia hoc perinde esset iniquum ac si quis emptor equi post eius traditionem sibi factam contenderet, vt ex vi contractus emptionis venditor equi etiam ipso equo moriente perpetuo locationis eius pensiones exolueret, sed & de hoc supra cum in duæ speciales hypothecæ in constitutione census pos-
 sent

Prob. 1.

2.

sent exigi differebamus, plura nos dixisse me-
minimus, quare nihil est quod in his amplius
innotescat, sed solum argumentis propo-
sitis faciamus satis.

Ad.1. arg.

¶ Ad primum argumentum respondeamus, primo ex mente Nauarri illo com-
mento numero 80. quod si Martinus, & Cas-
lixus huius septimæ conditionis expresse
non meminere, huius causam non fuit, quia
non censent eam esse necessariam, sed quia
hoc non esse in dubio, sed extra controuer-
siam esse existimant videntes, quod si
est cemento, in quo innitur paries sublato
de medio, fieri non potest, quin simul ipse
ruat paries, sic fieri non poterat, quin euer-
sis dirutisque possessionibus in quibus velu-
ti in fundamento innitebatur census, pariter

Ad.2. arg.

& ipse census periret argum. cum cessante
causa debeat cessare effectus de appella. & l. ad
adigere. q. 1. an uisus de iure patron. Quia
vero id solum in dubium reuocabatur, utrum
consumptis possessionibus, quia census
quoque finis imponebatur, capitale resti-
tuendum esset, ad id dubij Pontifices respon-
dore dicentes non fore ab emptoribus, redhi-
bendum supponit q. 1. de iur. q. 1. q. 1. q. 1.

Nota.

¶ Titium secundo, quia extrauagantes pri-
mas, & secundas de emptio. frustra intendis-
sent id dubij, de quo maxime quærebatur,
scilicet, an consumpta re ab emptore redhi-
bendum esset pretium census declarare, nisi
præsupponeretur, ut constitutissimum, &
certum peremptæ destructæque possessionis
censum iam esse finitum, neque fore penden-
dum à tempore destructionis. Nam si adhuc
post perditam, aut inutilem redditam pos-
sessionem, census persolendus esset, quæ
nam ratio tunc dubitandi occurrebat, ut be-
nè arguit Nauarrus, an pretium esse redhi-
bendum, si perseveraret causa, ob quam a
principio datum est, scilicet, pensio cen-
sus.

Ad.2. arg.

¶ Secundo, adjicimus quod quando ra-
tiones supradictæ non concluderent hanc sep-
timam conditionem esse in utroque foro ne-
cessariam, satis esset ad eam in utroque foro
obseruandam Pium. V. in sua extrauagan-
te eam tam stricte voluisse obseruari non ob-
stantibus quibuscunque.

¶ Ad secundum vero argumentum ex
parte Soci allatum iam supra respondimus,
sed & nunc iterum respondeamus personam,
& alia bona vendentis censum redimibi-
lem super speciale possessione ab ipso signa-
ta constitutibilem ab emptore census non pos-

se obligari licite ad affecurandam, & perpe-
tuandam solutionem pensionis post specia-
lis hypothecæ, in quo fundatur consumma-
tionem, & extinctionem propter multas
conuincentes rationes superius allatas. Fa-
temur tamen obligationem personæ venden-
tis censum, sicut & aliorum eius bonorum
secundariò licite posse assumi ab emptore
census, veluti in fideiussione, & securita-
tem tantum, quod fideliter sibi soluentur
pensiones census, dum specialis hypotheca
supposita censui perdurauerit, non autem
post eius interitum, aut consumptionem,
sed quia de his plura supra diximus, ad solu-
tionem argumenti sufficit hæc pauca repe-
tuisse. Nam iuxta hanc distinctionem inter-
pretandum est ius seruati. Cuius pignori ubi
cauetur, quod disparente pignori, non ideo
creditori extinguitur ius exigendi debitum.
Quia intelligitur lex loqui in contractibus
personalibus, ubi persona personaliter, &
principaliter obligatur, & secundario ratio-
ne obligationis personæ obligantur alia eius
bona, ibi enim, peremptis bonis, quæ mi-
ces pignoris subibant, creditori adhuc non
extinguitur ius exigendi debitum, quia adhuc
persona quæ principaliter solutioni erat ob-
noxia est superstes.

Ad.3. arg.

Ad.4. arg.

Nota.

¶ At vero in cæsu redimibili, quia emptio est
census realis, persona vendentis, & alia eius bo-
na excepta hypotheca speciali subiecta cen-
sui, principaliter, & absolute, & in omni casu
non obligantur, nisi ad pensiones solundas
dùtaxat durate hypotheca, vel de eius euic-
tione si ab alio euincatur non autem post eius
extinctionem, aut euerfionem.

Ad.5. arg.

¶ Ad tertium argumentum responderetur,
non nihil esse discriminis inter id, id quod in
isto tertio argumento assumitur, & inter id
quod concluditur, quia quædo aliquibus an-
nis pereunt in totum, vel in partem fructus
possessionis censui suppositæ, ipsa adhuc pos-
sessio inextincta perseverat, quæ radix, ac
fundamentum est obligationis solvendi pen-
sionem, & in potentia, virtuteque fructifican-
di manet, atque ideo solvendi pensionem
non extinguitur obligatio. Ceterum quando
res specialiter supposita censui perit, perit pari-
ter & obligationis pendendi censum funda-
mentum, & sic pereunt fructus non per an-
num, sed in perpetuum.

Ad.4. arg.

¶ Ad quartum argumentum solutio con-
sistit in assignanda disparitate inter contractum
census redimibilis, & inter contractum con-
ductionis fructuum, quam assignat Gay-
cia

Ad.5. arg.

Ad.6. arg.

cia de contract. 2. part. cap. 4. pag. 127. est igitur differentia, quia in contractu conductio- nis fructuum, pars fructuum, quæ quotannis pro tempore conductionis demittitur est ve- luti fundamentum in quo firmatur obligatio totam soluendi pensionem, si quidem obliga- tione se deinceps conductor ex soluendi inte- gram pensionem pro integrè sibi vendican- dis fructibus, quos quotannis tulerit posses- sio conducta, siuè prospere res cedat, siuè ali- ter, & sic vendicando sibi omnes fructus ma- ximè quando iactura; & sterilitas vnius anni recompensatur cum fertilitate alterius, ma- net astrictus ad soluendam pensionem. Nam etsi illi modici fructus, qui aliquo sterili an- no colliguntur sint veluti pars respectu fru- ctuum, quos alijs annis possessio conducta proferebat, aut producere poterat: tamen si conferantur ad fructus tali sterili anno perce- ptos, non sunt pars fructuum illius anni: sed aliquid totum: & sic verum non habet si dica- tur, quod pro parte fructuum soluatut tota pensio, imò pro omnibus illo anno collectis, siuè tenues sint, siuè vberes, soluitur.

Ratio bo-
na.

¶ Verum in censu redimibili, quia obliga- tio ipsa pendendi census quotannis sita est in possessione specialiter subdita censui velu- ti accidens in suo inhærens subiecto, hinc se- quatur, qd sicut accidens corporale extensum per subiectu corrupta parte subiecti, & ipsum pro parte corrumpitur: ita euerfa, & extincta in parte possessione in ea pportione extingui- tur pssio à principio consignata in creatione cèsus. Vtraq; igitur obligatio in contractu cõ- ductionis, & census secundù Garciam fundat- ur in totalitate. Nam in contractu condu- ctionis obligatio soluendi pensionem in tota- litate, quam habebunt fructus, siuè sint vbe- res, siuè modici fulcimentum habet. At verò in contractu census obligatio pensionis soluè- dæ in totalitate, & integritate possessionis sub- iectæ censui solidatur, & firmatur, qua tem- pore creationis census super eam præstabat, quæ quidem integritas, & totalitas, cum sit vna numero, si extenuetur in ea proportione extenuanda pensio census erit.

Duplex to-
talitas.

Questio.

¶ Præterea inquisitione opus est, an in cen- su perpetuo, & irredimibili hæc septima con- ditio obseruatu necessaria sit, scilicet, quòd extincta in toto, vel in parte possessione sub- iecta censui pro rata extinguatur census. Igi- tur alicui videbitur forsan conditione hæc in censu perpetuo non esse prærequisitam, cõ- quòd de ratione census irredimibilis est per- petuitas. Huiusque sententia videtur esse

Instruct. Negot.

Sotus, qui de iustitia & iure, libro sexto, ait quæstione quinta, articulo primo, penes fi- nem, id neque in censu redimibili esse obser- uatu necessarium, neque in bullis id esse cau- tum, scilicet, quòd si res super quibus consti- tutus est census perierint emptor cogi deinceps nequeat ad soluendum censum. Quare consequenter in articulo secundo, ad secun- dum argumentum respondet per distinctio- nem; quod quando perpetuus census super bonis incertis constituitur, scilicet super his quæ homo possidet, possessurusue est: tum obligatio ad hæredes venditoris census per- meat, siue in bona, quæ tunc venditor habe- bat succedant, siuè illis interemptis in alia, quoniam omnia illa sunt eidem solutioni ob- noxia, & idèd hæredes tunc ipsi sibi videant: dum hæreditatem acceptant. Nam qui cen- sum vendidit, potuit sua præsentia futura- que bono illo innodare vinculo. Quando ve- rò census constituitur in hanc rem config- natam non prorsus perpetuam qualia sunt ædificia: neque alia hypotheca contractus firmatur, non prorsus censetur perpetuus cè- sus, sed tantum quantum res duratura est: & persona, quæ vendit fuerit superstes. Nam illa personalis obligatio, non succedit in hæ- redes: nisi ratione illius signatæ rei. Hæc So- tus ait in forma. Vnde inficiari non possu- mus eius sententiæ fuisse, scilicet, quod per- epta hypotheca speciali census perpetui, quia obligatur, inquit, & persona ad persoluen- dum censum; venditor maneat astrictus, quid quid sit de hæredibus in quo iam distinxit, maneat inquam ad hoc obligatus dum fuerit superstes, non hoc ex doctrina Soti mihi videor colligere. Cæterum haud dubium est, quin etiam in censibus perpetuis hæc septi- ma conditio necessario sit obseruanda, tum, quia de mente Nauarri commento de vsura, numero. 87. hoc videtur esse, qui inibi ait om- nem emptionem census etiam antiquorum aliquam speciem vsuræ præferre, nisi hac conditione, & alijs honestetur. Neque cen- sus noui, quide nouo creantur etiam si sint perpetui cum pacto eos non redimendi insti- tuti ab hac mala specie vsuræ absunt; nisi hac septima conditione, & alijs à iure, & à sum- mis Pontificibus positis circumuallentur. Tum propter plures rationes haud contem- neadas, quibus aduersus Sotum confutabi- mus census personales institutos super me- ram personam, & non supra rem, qua perem- pta pariter & ipsæ pensiones census extin- guerentur, de hoc plura à nobis dicta sunt

Sent. Sott.

Sent. aut.

Q supra,

supra, quare hic nihil iterum inculcandum esse diximus.

Questio.
Condit. 8.

¶ Deinde iam tandem de octava, & vltima conditione redimibili census agendum venit, scilicet, an sit necessaria, ea nempe est, scilicet, quod si possessio fructifera supra quam instituendus est census tantundem redditus reddat, quanta est quota pensionis quotannis tollende, quæ quidem conditio sub alijs verbis, quæ in idem redeunt explicari solet, scilicet, quod possessio supponenda censui tantæ estimationis sit, quanta sit fors principalis pretij. Hæc autem conditio, multum consentanea rationi, & æquitati esse videtur. Nam cum contractus hic emptio quædam fructuum sit illius rei, quæ supponitur censui, ratio ipsa exigit, vt quod contractus iustus sit, res ipsa tantum reddituum, aut fructuum ferat regulariter, quantum licitum est proportionabiliter respondere forti principali. Etenim iuxta valorem rei, res fructus, aut redditus afferre solet. Quocirca si vinea, domus, non plusquam quinquaginta aureis æstimaretur, super eam constitui fors aureorum centum non possit. Nam præsumptioni iuris repugnaret posse possessionem tantum valentem quinquaginta, fructus ferre: nisi iuxta quinquaginta aureos, quos valet. Cum ergo pensio census loco fructuum emptorū succedat, consequens sit rem supponendam censui tantum fructuum afferre oportere, quanti pensio quotannis soluenda fuerit valoris.

Questio.

¶ Iam hæc conditio, an tantum quoad commodius esse, aut necessario absolute ad constitutionem census requiratur, dicendum venit. Fuerunt autem nonnulli, qui hanc conditionem octavo duplici nomine referendam, vt superfluum esse autumant. Tum, quia ex prædictis extrauagantibus elici non videtur: tum etiam, quia magis in fauorem ementis census inclinare videtur, quam vendentis. Siquidem iuxta secundam conditionem relinquendo emptori cum suo censu possessionem libere vendit. ¶ Nihilominus necessariam eam esse existimamus, tum ad æqualitatem contractus seruandam (vt prædiximus) tum quia omnis emptor sic se in indemnitate solet consulere nullatenus supra possessionem emendo censum, nisi intellexerit tantum pensio esse, vt censum possit reddere, tum, quia autore Nauarro in huius rei gratiam allegante Angelum verbo vsura. l. 7. & Maiorem in. 4. dist. 15. quæst. 46. & Syluestrum verbo vsura. 2. q. 6. qui emit possessiones, vel animalia, quibus venditores carent, vel ultra quam habent, eisdemque

Obiectio.

Respons.

venditoribus locat vsurariam rem exercet, cui assimilis non est emptor census, qui eum supra nullam possessionem, aut minus redditus, aut fructus, quam sit pensio census afferentem constituit, vt supra etiam nos dixisse meminimus.

¶ Ex prædictis tandem cum Garcia de contractibus. 2. part. capit. 4. pagin. 112. hoc inferimus corollarium, scilicet, quod si possessionis alicuius æstimatione 400. aureis constat, talis possessio quatuor censibus supponi potest quorum sortes principales singulæ seorsum centum aureorum sint. Siquidem tunc pensiones eorum omnium, redditus, vel fructus eiusdem possessionis non excederent in valore.

¶ Ex quo etiam secundum hoc quoque corollarium licet elicere, scilicet possessionem æstimatam centum aureis, & nihil plus valentem iam grauata censu, cuius capitale fuit centum aurei, alio censu grauari non posse quantumcunque minimo. Sunt etenim iam fructus eius præempti per constitutionem primi census: atque ideo citra iniustitiæ notam alteri venditari nequeunt.

¶ Demum perpendendum est iam per decretum extrauagantis. c. cum onus Pij. V. circa hanc materiam census dubia hæc iam cessasse, cum fuerint ibi aperte diffinita primum est, an emptor census pro eo, quod cõferebat potestatem alienandi hypothecam census venditori, valeret laudemium, vel aliquid tanquam partem pretij recipere, sicut in emphyteosi contingit. Vnde iam per prædictam extrauagantem pars negatiua, cui accesserat olim Soto loco, vbi supra est diffinita, scilicet, quod laudemium soluendum non sit, quia diuersa est ratio, secundum Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 5. art. 2. in census hypothecæ alienatione: & in alienatione emphyteotica possessionis, quia possessio hæc quantum ad proprietatem, pertinet ad dominum directum. At si credendum est Soto, possessio, quæ est hypotheca specialis census non pertinet, quoad proprietatem, ad emptorem census, & in hoc sibi videtur fauere extrauagantis diffinitio. ¶ Illud etiã dubium, an bona vendentis census, dum amplissima sunt: possit emptor census ad maiorem cautelam sic in pignora sibi addicere, vt nullatenus venditor census ea possit addicere, neque vlla ratione de illis disponere, aut illa impignorare alteri, quod tanquam importabile onus ibi reprobauerat Soto, diffinitum supra manet, dum duas speciales hypothecas singulas per se sufficientes ab emptore census pro vno eodemque censu

Corol. 1.

Corol. 1.

Dubia iam diffinita per extrauag.

1.

2.

exigi

exigi licet non posse diffiniimus. ¶ Præterea & illud dubium cuius partem affirmatiuam amplexatus fuerat Sotus allegans ibi lege Tauri. 68. esse approbatam, scilicet, quod qui vno vel duobus annis non soluerit censum, eisdem obligatis possessionibus spoliatur, iam manet per extrauagantem Pij. V. dilutum: dum ait, quod pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitum perdere, aut in aliquam poenam cadere ex toto irrita sint, & nulla. Quare hinc videtur annullata illa lex Tauri. 68. à Soto allegata, & lex. 1. tit. 15. Recopilationis nouæ legum, tit. de censibus, tributis, & hypothec. vbi cauetur, quod executioni mandentur poenæ appositæ in contractibus census etiam, si graues fuerint, poenam quoque commissi ibi adiectam affectui mandari lex sancit. Quare censemus istam sanctionem Pij. V. in hac parte recipiendam esse, & vbi recepta est leges prædictæ Hispaniæ non habere locum. Nam vt nimis rigidas eas non approbauerat Nauarrus in additionibus addens in regno Nauarræ temperatum, & correctum esse ius ciuile, sic scilicet, vt si poena commissi appositæ fuerit in censu, qui morosus fuit in soluendo non perdat hæreditatem, sed vendatur hæreditas ad recuperandam nondum solutis pensiones: & principale, & reliquum pretij reddatur domino hæreditatis, sed hæc correctio iuris, quæ obseruatur Nauarræ non videtur sine difficultate transire. Vnde Metina Complutensis rigidam extimauit esse poenam, poenam commissi in censibus.

Monitio.

¶ Vnde admonitos esse volo omnes, qui de conditionibus, quibus creandi sunt census, sunt præbituri consilium, vt iuxta Pontificum Martini, Calixti, & Pij. V. præscriptam formam potius, quam secundum iura ciuilia, si in aliquo huic præscriptæ formæ aduersentur, institui census consulant. Nam ea potestate sunt donati ad eod. summi Pontifices, vt in rebus dubijs spectantibus ad salutem animarum leges ferre possint, quæ in conscientia ad sui custodiam habeant obligare: neque de hoc est dubitandum.

¶ In perpetuis autem censibus, vt perpetuo durare possint prædiximus ex mète Mercati, quod hypothecas speciales eis suppositas perpetuas esse oportet, vt pascua pecorum aut possessiones nullo occurfu temporum vastabiles sunt isto modo perpetuæ.

Instruct. Negot.

¶ Animaduersione demum est opus in. l. Nota. 65. legum Matritij, anno. 1528. conditarum sancitur, vt qui super domus, vel possessione iam alijs censibus, vel tributis grauatas nouum censum imponere parant: teneantur antequam eas nouo censui supponant, eos census, atque tributa, quibus illucisque grauatae sint omnino patefacere, quod nisi fecerint hac plectuntur poena, vt receptum sic pro censu nouo in duplum soluere teneantur.

CAP. LXI. An contractus societatis sit licitus: diffinitio huius contractus, & qui sic contrahere possint? De societate omnium bonorum, an in hac societate pro maleficio vnus teneatur alij: & quomodo cognoscetur hæc societas, & de societate generali omnis questus, & de societate certæ rei. & quando finitur. De societate ad longum inter fratres quando censeatur contracta, & de multis casibus huc attinentibus.

Porro post contractum census, de contractu societatis, qui vsu frequentissimus est, iam hic incidit disputatio, quo igitur naturam huius contractus rimemur, pro more scholastico pro parte negatiua argumeta præiaciamus.

Questio.

¶ Arguitur ergo primò, quod contractus hic non sit omnino licitus, non enim in eo feruatur æqualitas, quæ in contractibus semper intercedere habet. Nam iuxta institut. de societ. §. de illa diffinitur, quorundam opera ita pretiosa esse, vt iustum sit conditione meliori in societatem admitti. Hoc autem citra inæqualitatem non fit, vt apparet. Neque enim æquum videtur, vt alter periculum subeat millium aut decem millium ducatorum: alter verò qui ponit operas, nulli periculo perdendi pecuniam se exponat, maximè cum ex commoditate ipsius pecuniæ lucrum reportare intendat, & lucri partem recipiat. Tum quia perinde iniustitia carere non videtur, vt in casu, quo nihil lucri sit partum, qui ponit operas, earum iacturæ subit, qui verò pecunias contulit ab iactura omni suæ pecuniæ sit liber.

Arg. 1.

¶ Secundò arguitur, quia in isto contractu, capitale pecuniæ expositum ab vno tantum si perdat, illius iactura non est communis vtrique socio, sed tantum est propria deponentis: sed hoc est, tunc contra naturam societatis. Nam socijs damna, & lucra debent esse cõmunia: tum, quia cum ex pecunia, & industria confletur vnum totum, quod

Arg. 2.

Q

æqualiter

æqualiter perdat. Videtur contra iustitiam, quod perditio pecuniæ sit tantum propria eâ deponentis. Tum, quia videtur esse contra. l. si id quod. §. item Celsus. ff. pro socio, vbi dicitur, quod si pecunia post collationem euenit, vt periret (quod non fieret nisi societas communicata esset) vtrique debet perire ergo contractus societatis, vbi iactura pecuniæ si pereat tantum pertinet ad eam exponentem, non videtur esse licitus.

Arg. 3.

¶ Tertio arguitur, quia societas, vbi quis ponit pecuniam, & alter confert suas operas, si iustitiæ consentanea foret, sequeretur in distributione lucritanto maiorem quotam lucri vendicandam fore: a conferente in societatem pecuniam: quanto sua pecunia valore antecellit alterius socij operas, quod tamen ex eo apparet falsum, quod si decem millia aureorum cum opera, & sollicitudine vnus hominis veniant comparanda: tunc totum se re lucrum exponenti tantam summam pecuniæ esset assignandum, cum tamen tunc sibi suum capitale saluum maneat, altero socio suarum operarum dispendiũ patiente, quod videtur iniquum: ergo talis societas ab æquitate discordat.

Incontra.

¶ Incontrarium est cap. per vestras. de donation. inter. vir. & vxor. vbi Innocentius III. contractum societatis approbat.

¶ Quia ordine scientifico procedere oportet illum, qui scientiam alicuius rei tradere parat, & quia ad ordinem scientificum spectat per obiecti diffinitionem eiusque diuisionem, difficultates circa illud emergentes explicare, ided à diffinitione contractus societatis inchoandum hic nobis est.

Diffi. soc.

¶ Est igitur autore Cicerone societas duorum, plurimumve conuentio contracta ob commodiorem vsum, & vberiore questum. Ex qua quidem diffinitione, & ex nomine ipso societatis colligitur socios illos censeari, qui in vnam coeunt negotiationem, vt suis quisque pecunijs, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat ad quod facit. l. si non fuerit. §. plerumque. ff. pro socio. Socius autem in ordine ad societatem est inrer quem, & aliam, vel alios contracta est societas. Si autem querat quis quinam sint: qui societatem contrahere possunt. Respondetur iuxta sententiam omnium: quod hi sunt, qui se possunt aliqua obligatione astringere, & contractus inire. Donare autem, & contrahere prohibentur, secundum Syluestrum donatio. i. impos. mentis.

Questio.
Respons.Donare
prohibiti.

¶ Secundò prodigus, cui datur est curator

vel alienatio interdicta, vt. l. is cui. ff. de verb. obligat.

¶ Tertio minor. 15. annis nisi ratum habuerit post completum. 25. annum vt. C. si maior fac. ratum hab. l. vlt. nisi cum autoritate tutoris, aut curatoris donet, vt. l. pupillus. de acquir. re. do. item prohibetur filius familias, nisi sit indignitate, vel nisi filius sit senatoris, vel alterius dignitatis, & pater dederit ei liberam administrationem peculij: nisi ei specialiter pater donare ei denegauerit. ¶ Quarto, neque seruus, neque religiosus donare potest, neque similes carentes proprio. ¶ Quinto, neque vxor. ¶ Sexto, neque is cui per legem est alienatio interdicta, sicut est interdicta hæreticis, & criminis læsæ maiestatis patribus. C. ad. l. Iul. ma. l. vltim. C. de hæret. l. Manicheos, & finaliter is cuius bona sunt ipso iure confiscata, & capitalis criminis patror, cuius bona sunt publicanda, quia licet iste donare possit ante condemnationem, nõ tamen post. ff. de donat. l. post contractum.

¶ Septimò, neq; non dñs rei. Octauò, neq; is, qui non est soluendo creditoribus, vide Syluestrum. Igitur ea ratione, qua isti omnes prohibentur donare, ea ratione prohibentur contrahere societatem in his in quibus interduntur. Cæteri autem omnes habentes rei dominium, vel proprietatem, qui iure donare non prohibentur contrahere quoque societatem possunt.

¶ His autem præstitutis, cum, societas contrahi possit, circa omnia bona, & circa aliquã negotiationem, & circa vnam rem, contrahitur autem per consensum. ff. pro soc. l. qui ad mittitur, iam de eius diuisione subsequenter agere operæpretium est dicitur, ergo vt elicitur ex notatis per Bart. & Bald. in. l. si patruus. C. communia vtri. iudi. & per eundem Bald. in additio. ad Bart. de duobus fratribus, quod triplex est societas. Nã prima est societas omnium bonorum, in qua communicantur omnia acquisita ex quacunq; causa, scilicet, laborando, vel negotiando, vel ex domo, aut legato, vel hæreditate, vel huiusmodi, & acquisita ex damno illato suo corpori, vel suis filijs, in qua etiam communicantur omnia licitè acquisita quocunq; titulo, vel causa argum. à contrario sensu. in. l. cum duobus. ff. pro soc. non autem acquisita illicitè. Communicantur insuper in hac societate omnia debita licita, & omnia dāna, quæ intulit iudex condemnando iniuste. ¶ Sed quid stando in hac societate, si aliquis socius ratione maleficij multatus esset iuste per iudicẽ in aliqua poena, an reliqui

Diuisio so-
cietatis.
Societ. I.

Questio.

Respons. reliqui socij contribuere teneantur, quia dubitari ab aliquo poterit respodetur, quod si socijs scientibus, & acceptantibus pro communi utilitate aliquis sociorum in hac societate communicantium maleficium molitus est: tunc, quia est commune, sicut in lucro, sic & in damno omnes communicabunt, alijs in damnis condemnationum, quae illatae sunt iuste per iudicem non hic communicant. l. cum duobus. §. ibi dum. ff. pro socio. Sed quid, si in hac societate socij participarunt ignoranter lucrum iniustum. Ad hoc dicitur, quod tunc socius auferet illud: & satisfacet. l. si igitur. ff. pro socio. & sic solus soluet condemnationem etiam, si essent socij omnium bonorum secundum Spec.

Hic autem communicantur omnia bona habita, & quocumq; modo licite habenda, & non quae iniuste habeantur.

Questio. Praeterea inquisitione hic opus est, scilicet, quando cognoscetur omnium bonorum contractam esse societatem. Respondetur breuiter societatem omnium bonorum nunquam contrahi, nisi expresse agatur inter socios, quod sint socij omnium bonorum ff. pro socio. l. tertia. §. cum specialiter, & l. coiri. praedicta autem expressio, vel distinctio, an possit fieri solis actibus in controuersia est, quibusdam asserentibus posse fieri, verbis, vel actibus indifferenter, alijs autem affirmantibus non posse fieri, nisi verbis, quod videtur sentire glossa in dicta lege coiri, quae habet in verbo distinctum, id est, expresse dictum quod fiebat omnium bonorum. Mihi vero illa sententia Syluestri peculium secundo, quaestione quinta, praedictos doctores concordantis magis probatur, ubi ait posse iniri hanc societatem omnium bonorum principaliter verbis, & secundario effectibus. Nam & Bartol. in l. Titium. ff. de adminic. & peric. tut. in. §. altero. regulam tradit, per quam innotescere possit, quae nam societas contrahatur, an scilicet omnium bonorum, vel vnus negotiationis, aut simpliciter allegans multa iura ad eam probandam.

Respons. Regula autem haec est, scilicet, quod actus nostri voluntarij non extenduntur ultra ea quae geruntur. Si igitur ex actibus gestis apparet expresse contractam esse societatem omnium bonorum, hoc sufficit, alijs nisi verbis exprimat non intelligitur contracta societas omnium bonorum: nisi eorum quae acta gesta repraesentant tantum.

Dictum. 2. Secunda autem societas est, scilicet, generalis societas omnis questus, & lucri simpliciter. l. sed et si adiciatur. ff. pro socio. In hac autem communia fiunt omnia, quae parantur ex questu, id est, ex solertia industriae alterius: dum exercentur mercantiae & similia. hic etiam communicantur damna, quae ex societate, sicut ex causa proxima possunt oriri. Non autem hic fiunt communia ea, quae proueniunt ex officijs, vel meritis personae, qualia sunt quae simpliciter, vel causa mortis donantur: vel hereditas, vel legatum obueniens, neque salarii aduocationis, tabellionatus, vel similia: neque debita alterius nisi quae fiunt causa questus, vel societatis. Nam etiam si in hac societate secunda socius contraxerit aliquod aliud debitum licite, scilicet ad locandam matronam filiam, vel ad in studio intertenendum filium, vel ad militiam exercendam non fit commune.

Regula. Similiter dubitari hic contingit, scilicet, quando haec secunda societas intelligatur contracta. Dicitur autem, quod haec societas tunc intelligitur esse contracta, quando contrahitur sine distinctione, vt in l. Coiri. ff. pro socio. At in actibus difformibus, & habentibus varietatem contracta societas, etiam sine expressione verborum, praesumitur esse contracta societas generalis, & simpliciter in qua lucra tantum personalia veniunt communicanda. Neque in hac generali societate contracta pensatur, an vnus plus, alius minus lucretur: sed aequaliter secundum Baldum omnia ex omni questu etiam ex negotijs, & actibus difformibus parte prouenientia sunt partienda. l. si socius pro filia. ff. pro socio. quia haec dicitur generalis societas, & simpliciter, quando est societas omnis questus, si actus sunt difformes. Nam si actus & negotiationes, quibus socij communicant, sunt vniformes, neque diuersae, non erit societas generalis, neque simpliciter, sed tertia quae dicitur certa rei de qua dicitur statim. At certa mercantia tantum societas contracta esse intelligitur ex gestis, non enim actus nostri voluntarij extenduntur, ultra ea quae geruntur. ff. de itin. actuque priua. l. 1. §. Viuianus.

Societ. 2. Tertia societas dicitur societas certa rei, scilicet, quando conoscatur ad viuendum ad vnum panem, & ad vnum vitum, vel ad certam negotiationem, vel lucra, quae consequuntur licet indiuisis negotiationibus, vel operibus ex quibus lucrum sibi pariunt, quamuis, aliquando alter operam exhibeat, alter pecuniam conferat

neralis societas omnis questus, & lucri simpliciter. l. sed et si adiciatur. ff. pro socio. In hac autem communia fiunt omnia, quae parantur ex questu, id est, ex solertia industriae alterius: dum exercentur mercantiae & similia. hic etiam communicantur damna, quae ex societate, sicut ex causa proxima possunt oriri. Non autem hic fiunt communia ea, quae proueniunt ex officijs, vel meritis personae, qualia sunt quae simpliciter, vel causa mortis donantur: vel hereditas, vel legatum obueniens, neque salarii aduocationis, tabellionatus, vel similia: neque debita alterius nisi quae fiunt causa questus, vel societatis. Nam etiam si in hac societate secunda socius contraxerit aliquod aliud debitum licite, scilicet ad locandam matronam filiam, vel ad in studio intertenendum filium, vel ad militiam exercendam non fit commune.

Questio. Similiter dubitari hic contingit, scilicet, quando haec secunda societas intelligatur contracta. Dicitur autem, quod haec societas tunc intelligitur esse contracta, quando contrahitur sine distinctione, vt in l. Coiri. ff. pro socio. At in actibus difformibus, & habentibus varietatem contracta societas, etiam sine expressione verborum, praesumitur esse contracta societas generalis, & simpliciter in qua lucra tantum personalia veniunt communicanda. Neque in hac generali societate contracta pensatur, an vnus plus, alius minus lucretur: sed aequaliter secundum Baldum omnia ex omni questu etiam ex negotijs, & actibus difformibus parte prouenientia sunt partienda. l. si socius pro filia. ff. pro socio. quia haec dicitur generalis societas, & simpliciter, quando est societas omnis questus, si actus sunt difformes. Nam si actus & negotiationes, quibus socij communicant, sunt vniformes, neque diuersae, non erit societas generalis, neque simpliciter, sed tertia quae dicitur certa rei de qua dicitur statim. At certa mercantia tantum societas contracta esse intelligitur ex gestis, non enim actus nostri voluntarij extenduntur, ultra ea quae geruntur. ff. de itin. actuque priua. l. 1. §. Viuianus.

Respons. Tertia societas dicitur societas certa rei, scilicet, quando conoscatur ad viuendum ad vnum panem, & ad vnum vitum, vel ad certam negotiationem, vel lucra, quae consequuntur licet indiuisis negotiationibus, vel operibus ex quibus lucrum sibi pariunt, quamuis, aliquando alter operam exhibeat, alter pecuniam conferat

Societ. 3. Tertia societas dicitur societas certa rei, scilicet, quando conoscatur ad viuendum ad vnum panem, & ad vnum vitum, vel ad certam negotiationem, vel lucra, quae consequuntur licet indiuisis negotiationibus, vel operibus ex quibus lucrum sibi pariunt, quamuis, aliquando alter operam exhibeat, alter pecuniam conferat

conferat, aliquando vtrumque. Ex actibus igitur, & gestis, quando verbis non fuit expressum, quæ nam societas fuerit contracta, an generalis, & simpliciter, aut certæ rei deprehendatur, qualis illa fuerit, in quam conuenerint. Nam iuxta axioma prædictum Bartolus nostri voluntarij non extenditur ultra ea, quæ geruntur.

Questio.

Præterea, quia quotidiana inter cognatos, fratres, vel familiares simul conuenientes solent hinc suboriri dubia, inquisitu opus est, quo pacto intelligi poterit inter hos prædictos simul commorantes conflam esse societatem, ita vt omnia luera sint communicanda. Dicimus ergo primò ex sententia Bartol. l. patruus. C. communia vtriusque iudicij, quod si nullus eorum negotietur, non intelligitur inter eos contracta societas, licet hæreditatem paternam, & maternam simul tepeant indiuisam. l. cum duobus. ff. pro socio. §. si frater. Baldus autem cum Ioanne de Arena, ac Ricardus, & Oldrad, discipulis eius non in hoc omnino assentiens Bartol. in additionibus prædicta, & in dicta lege, si patruus facit exceptionem, scilicet, quod ita sit, vt Bartol. ait: nisi in casu, in quo ex actibus possit apparere affectus socialis, vt inter nobiles aliquando contingit, qui eum non faciant questuarias mercantias: tamen aliquando conferunt omnia dona, salaria, & dotes. Quæ quidem exceptio Baldi est rationalis. Nam nemo inficiari potest hos actus esse sociales: Ex quibus coniectare licet communicanda talia eos intentione non caruisse: nisi fortè sint bona Castrensia, aut quasi castrensia, quæ quoniam bona priuilegiata sunt, etiam si deputata sint in communem utilitatem: non censendus est, qui ea deputauit voluisse ea communicare: quia propter horum bonorum priuilegium præsumptio iuris fortè stabit in contrarium: vel nisi licet modo non negotientur præcesserunt tamen actus ex quibus intelligitur tantum contracta societas simpliciter, id est, omnis questus tantum. Vide infra capite sequenti, quæstione secunda, corollario 3. ubi concordantur Bart. & Bald.

Dictum. I.

2.

¶ Secundò dicimus cum eodem Bartol. quod si altero negotiante, altera negotiatione vacat societas inter eos esse contracta, nequaquam potest intelligi. Nam si tunc qui negotiatur, alteri aliquid ex lucro confert, magis videtur illud donare, quam ratione societatis impartire, vt ff. pro socio. l. quinta. Ab hac tamen sententia rationaliter

dissentit Baldus in casu, quo is qui non negotiatur omnia obuenientia, sibi putat ex redditibus præbendæ confert in communi, & sic faciunt hinc inde similiter: tunc enim contrahitur societas. Nam talis præsupponitur mens, qualis ex actibus colligi potest argum. l. duo fratres. ff. de acquir. hæredit. Atque perinde secundum Baldum præsumitur contracta societas, si vnus exercetur in vna mercantia, vel arte, & alter se exerceat in altera, vt in aduocatis, & tabellionibus: quia lucrosam communicatio societatis est contractio, vel inchoatio. Perinde quoque contracta societas esse, videtur secundum ipsum quando vnus curam gereret domus, & alius esset aduocatus: vel alter lucraretur, & poneret in domo, sed quia hæc omnia insuntur præsumptionibus. Dicimus in conscientia ad discernendum, an fuerit contractus societatis, & qualis, quia in conscientia, vbi apparet veritas, cessat omnis præsumptio in contrarium, id est eorum intentionibus, quas habuerunt in actibus gestis standum esse.

¶ Dicimus tertio, quod si vterque negotiationi intendit simulque communicat, ad inuicem lucrum intelligitur contracta societas: si ambo sunt capaces contrahendæ societatis. Secus si alter esset pupillus: quia hoc non posset expressè. ff. pro socio. l. & in conductionibus: ergo neque tacite. ff. loc. l. qui ad certum, & si actus sunt vniformes, societas solum restringitur ad questus venientes ex eis. Sed in actibus in se difformibus, & habentibus varietatem præsumitur societas generaliter contracta. At (vt diximus) in conscientia omnis ista præsumptio cessat, dum de veritate, & intentione constare potest.

3.

¶ Præterea de tempore quo initium datur, aut finis imponitur societati, scitu opus est quale sit. Dicitur ergo, quod si verbis sit actum de tempore, stabitur conuentioni: si verò verbalis conuentio, non intercessit de hoc inter socios, standum erit actibus. Bart. enim in dicta. l. Titium. ff. de admin. & perit. sentit ab eo tempore incipere societatem, quo socij communicare cæperint, & ab eo ex quo desierint communicare dissolutam esse. ff. pro socio. l. vti que, si tamen alter tantum desijt communicare, & non renuntiauit societati: seruandum est, quod dicitur in l. actione. ff. eo vbi dicitur, quod societas distrahitur stipulatione, aut iudicio animo nouadi. Item bonis à creditoribus venditis,

Questio.

Venditis, & post alicuius fratris mortem.

Questio.

¶ Insuper hasitare quis poterit, an iure societatis debitum contractum ab vno fratre sit soluendum de communi. Tradit igitur Speculator in titulo de iudic. tale debitum non esse soluendum de communi, nisi si contractum sit ratione communis utilitatis, vel societatis, & in communem utilitatem versus. Probatio autem huius contractanti tale debitum incumbit, vt de communi soluatur. argum. l. omnis. ff. pro socio. Sed quid si non probauerit, dicitur tunc per eum esse soluendum absque grauamine alterius. l. non debet. ff. pro socio. l. iure societatis: sed neque dos soluenda est de communi nisi versa sit in communem utilitatem, & idem de condemnatione soluta per vnum.

Questio.

¶ Adhuc inquirere pergimus, an propter speciem societatis, quam gerit hoc factum, scilicet, quando vnus ex fratribus cum pecunia hereditaria mercantiam exercendo inderetulit lucrum, id lucri sit cum alijs fratribus communicandum. Dicimus ergo primo, quod si id lucri fecit nomine proprio, neque tutor aliorum fratrum sit, non venit cum fratribus communicandum. Secus autem esset, si fecit nomine communi huius sententia est Bald. l. si patruus. C. con. vtri. iudic. & patet. l. Titium, & Mauium. §. alterum. ff. de administrat.

Dictum. 1.

¶ Secundo dicitur, quod si qui id lucri fecit frater, tutor, vel curator aliorum fratrum erat: etiam si proprio suo nomine fecerit, lucrum sic a se partum ex prima negotiatione negotiando cum bonis communibus: fratribus communicare tenetur, quia illa mercantia, quasi empti de communi, accedente qd erat tutor, erat communis. Ceterum si aliquod aliud sibi comparauit lucrum de pecunia emptionum iteratarum, & nomine proprio, erit suum, neque fratribus venit communicandum. Patet hoc dictum ex glossa in dicta. l. si patruus, & ratione quoque patet, quia pecunia redacta ex mercantijs communibus non est communis. Vnde corollarie sequitur idem esse dicendum de cum pecunia minoris, aut ecclesie negotiante, vt in. l. si proponis. C. de rei vend.

Dictum. 2.

¶ Sed si institerit aliquis: quale iudicium sit ferendum, quando non licet, quo nomine cum pecunia hereditaria fecerit lucrum, an communi an proprio. Ad hoc dicitur tertio, quod tunc si continuauit negotium solitum cum alio fratre mortuo exercere

Questio.

¶ Sed si institerit aliquis: quale iudicium sit ferendum, quando non licet, quo nomine cum pecunia hereditaria fecerit lucrum, an communi an proprio. Ad hoc dicitur tertio, quod tunc si continuauit negotium solitum cum alio fratre mortuo exercere

Dictum. 3.

Instruct. Negot.

ri, superiuuentibus filijs fratribus in diuisam substantiam possidentibus, sic videtur communi nomine fecisse lucrum. argum. l. nam & seruus. ff. de negot. gest. §. si viris. Si vero negotiationem insolitam exercuerit: sic presumetur, quod nomine proprio fecerit, nisi ex libro rationum aliud apparuerit: huic dicto tertio assentit Bartol. in dicta. l. patruus. Cui accedit primo, quod in casu quo in dubium vertitur, quo nomine emerit: si emptor erat tutor, in dubio presumetur, quod emerit nomine communi, quod & approbatur a multis. argum. l. post mortem. ff. quando ex fac. tut. Cui etiam secundo additur, quod eo casu, quo communi pecunia, & communi nomine negotiatur, quatenus lucrum est commune, eatenus & damnum debet esse commune, & hoc frangere est solita negotia discrete operando: secus est si insolita: quia tunc sibi imputet damnum, ita Bald. & suffragatur Bartol. in. l. Titium. ff. de administrat. tut. & patet. l. si negotia. ff. de negot. gest.

¶ Prater hac licet questionem hanc in materia de venditione expeditam esse meminerimus nihilominus, quia aliquantulum, & huic loco affinis esse videtur, & hic desiderari poterat, rursus eam hic perstringimus. Queritur ergo, an quasi ex quodam iure societatis emptum ex pecunia communi, vel redacta ex rebus communibus sit communicandum. Dicitur ergo, quod licet ex parte questio hac ex precedentibus illucescat pro maxima sui parte, tamen quatenus in forma pateat responsio, respondemus primo, quod si aliquid est emptum sic nomine communi commune est alteri: si illud habeat ratum patet. l. si ego. ff. de negot. gest. Secundo dicitur, quod si emens aliquid ex pecunia communi, in qua pupillus, vel minor particeps, erat, tutor, aut curator eius erat: res empti efficitur communis: etiam si proprio nomine suo eam comparauerit. Patet. l. 2. ff. quando ex fac. tut. Si autem ex pecunia communi proprio nomine aliquis rem aliquam mercatus sit, qui partem in tali pecunia alicuius minoris vendicantis tutor non sit: propriam sibi talem rem emptam facit, & non communem, perinde ac si ex pecunia propria, & proprio nomine eam emisset. Patet. l. filia. ff. de solution. ¶ At vero, quoniam causidici in dubijs multum presumptionibus vtuntur, eis morem gerere cupientes pergimus inquirere: quid fiet, quando in dubio res versatur, an propria pecunia, aut communi, rem

Questio.

Questio.

Responsio.

Questio.

Respons.

emerit, & an proprio nomine eam emerit, aut communi. Dicendum ergo est, quo ad primam questionis partem, quod in dubio quantum attinet ad forum exterius præsumitur ex propria pecunia emisse. l. si defunctus. C. de arbit. tut. neq; ibi ad coniecturas confugiendum est cuius conditionis fuerit artifex, vel non. Si verò constiterit emisse pecunia communi, si quo nomine, an proprio, an communi eam mercatus sit, res in ambiguo est: tunc nomine proprio eam emisse in foro exteriori præsumitur. l. magis. ff. de solut. In contrarium verò non admittitur præsumptio in contrarium, vbi veritas patescit. Sic igitur hæc questionem, & præcedentem videtur esse, idem modus soluendi.

Ad. 1. arg.

¶ Iam ad primum argumentum respondet Sotus esse non illos, qui respondeant, vbi nihil lucri accreuit non debere, qui operas posuit illas perdere, sed aliquid ex sorte fore ei tribuendum; nihilominus ipse respondet, quod quemadmodum si capitalis iactura fiat totum amittere debet, qui illud posuit, ita viceversa, si saluo capitali, nihil lucri accrescat, totum capitale esse illius qui illud posuit, & alterum debere suas operas perdere: quia hæc fuit pactionis vis, vt alter subiret capitalis periculum, alter verò operarum. Verum etiam hæc solutio communis sit: sed certe (nifallor) non videtur totam difficultatem inæqualitatis, quam obijcit argumentum euacuare: quare aliter sit satis argumentum, & forte melius, & magis ad mentem Syluestri, & Caietani dicendo, quod certe in hoc contractu intercedit æqualitas. Nam sicut ponens operas: si lucrum non sequatur amittit operas, & inde lucrum subsequitur, nã istæ operæ si locarètur aliquid valebant: & expositæ periculo negotiationis maioris valoris sperabantur fore, & vtrumque amittit in casu, quo fit iactura lucri, qui ponit operas: ita similiter, qui pecuniam ponit, casu quo lucri iactura, & pecuniæ amissio fiat, totum amittit, & in casu, quo nihil lucri partum est, licet sibi sua fors reddibetur: tamen sicut alius suarum operarum vsu, & commoditatem amittit: sic istæ pecuniæ expositor lucro non facto suæ pecuniæ amittit commoditatem, & vsu. Nam et si vsus pecuniæ, quia perse sumpta pecunia infructifera est, ab eius valore, & dominio non distinguatur: tamen vsus pecuniæ, vt exposita est negotiationi in societate, propter spem lucri, valoris distincti est, & fructiferus est: qui tamen tunc amittitur: qui

Vsus pecuniæ, vt negotiationi expositæ fructifer.

correspondentem habet ad omissionem ope-

rarum. Quod autem pereunte opera eam exponenti propter defectum lucri, exponenti pecuniam; ea si non pereat, salua sibi maneat natura harum rerum est in causa. Nam pecuniæ suapte natura res permanentes sunt; vnde non mirum est, si dum in societate in se, vel in specie manent saluæ à domino suo reddibentur. At opera adhibitæ in societate res sunt suapte natura successiuæ, & transeuntes, vnde si defectu lucri pereant, haud dissonum est ab earum natura, quod nihil post se relinquentes lucri, earum expositioni pereant.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum respondetur negando, quod sit contra naturam societatis, quod iactura pecuniæ si pereat sit propria eam exponenti: ita vt pro eius amissione ponens operas nihil sibi refundere teneatur. Nam æqualitas, quæ etiam est de natura istius contractus societatis in hoc seruatur, quod sicut pereunte pecuniæ, tota eam exponenti perit: ita pereuntibus operibus defectu lucri, talia opera in solidum ea adhibenti pereant. Et ad hunc sensum intelligendum est illud aliquorum dictum, quod in ista societate ex pecunia, & industria id conflatur, quod æqualiter perdatur, scilicet, quod sicut expositor pecuniæ se exponit periculo eam perdendi, sic expositor operarum eas perdendi periculose subdat: neque quicquam contra hoc probat, id quod ex. l. si id quod. §. idem Celsus pro socio, quia non facit ad propositum, quod ibi concludit, scilicet, quod pecunia debet vtrique socio perire, quia ibi lex loquitur in casu, quo vterque socius exposuit pecuniam: vt patet ex tenore legis, nam inquit, si pecuniam contulissetus ad mercem emendam, &c. At nos in presentiarum loquimur: dum alter in societate tantum confert pecuniam, & alius tantum exhibet operas.

Ad. 3. arg.

¶ Tertij argumenti nunc intermittimus solutionem, quæ instructionem exigit, & modum, quo distributio lucri facienda sit inter socium pecuniam tantum conferentem: & inter socium operas exhibentem, quia hanc materiam suo loco commodius referua-

CAP. LXII. De societate præsumpta inter fratres, & an cum indiuisa est hereditas in societate simpliciter communicanda sunt lucra ex meritis personarum prouenientia, & quid si frater de suis laboribus posuit pro communi victu, vel pro communi patrimonio reparando, & de uiuentibus ad unum panem, an de communi possint filie dotari, & an lucrum uxoris alterius fratris sit communicandum in diuisione, quomodo diuidenda sint bona, & lucra in casu &c. & fructus.

Hanc disputationem de contractu societatis prosequendo, operepretium est, in eam absoluendo iuxta diuisionis contractus societatis membra procedere, & quia sermones in uniuersali, auctore diuo Thoma, minus profunt, quò utilius procedamus, ad particulares casus descendere cogimur. **Q**uæritur ergo (quoniam de societate præsumpta cæpius edisserere, & inter fratres sepe tacita inita esse societas præsumitur) si maior ex duobus fratribus nomine communi administravit bona minoris, an sic sit contracta societas ita quod frater minor teneatur approbare gesta per maiorem nomine communi facta. **R**espondetur autem breuiter, quod in hoc casu reliquus frater minor gesta utiliter per fratrem maiorem approbare tenetur, gesta autem damnose rata habere non tenetur, imò omnia damna illata communi patrimonio per maiorem dolo, uel lata culpa, ipse maior administrans suæ culpæ accepta ferens minori pro rata emendare tenetur. Ita **R**of. in quodam consilio quod incipit, In omnipotentis. & quò ad utiliter gesta patet. ff. de neg. gesta. l. Pöponius, quò ad damna illata resarcienda patet. ff. fa. er. l. hæredes. §. non tantum & §. item culpæ. & l. puto. §. sed & si dolo & l. in communi diuidendo & l. si is cum quo. & l. in hoc iudicium, & l. communis seruus. ff. communi. diuid. Sed quia tantum diffinitum reliquimus, quod utiliter gestum per fratrem maiorem per minorem fore approbandum in casu quæstionis, nunc ad quæstionis punctum, scilicet, utrum iure societatis lucrum reportatum per prædictum maiorem ex pecunia communi sit communicandum, respondetur ex sententia eiusdem **R**of. loco allegato, quòd certè tale lucrum est communicandum, si talem pecuniã communem maior frater communi nomine administravit, etiam si minor non approbet damna illata communioni, neque sentit damnum emergens dolo, uel culpa maioris patet hoc. ff. pro socio. l. socius socio. ¶ Sed nunquid

tale damnum non poterit maior qui illud intulit communioni, compensare cum excessi uo lucro, quod administrando intulit communioni? **R**espondetur, quòd hoc non obstante damnum illud maior administrans, sibi ascribere debet, suæque tribuere culpæ. Est enim casus. ff. pro socio. l. non ob eum cum. l. seq. Dicimus secundò, quòd maior dum tutor minoris non fuit, si proprio nomine pecuniã communem administravit, sibi soli lucrum inde quæsuit, est enim casus in. §. si vnus ex socijs. l. si vnus. ff. pro socio. & patet in. l. si patruus. C. con. vtri. iud. Sed restat dicendum, si minor hinc passus est dispendium quid iuris tunc. **R**espondetur bene posse minorem in hoc casu agere contra maiorem, quanti sua interest hanc pecuniã communi nomine nõ fuisse administratam, iuxta gloss. l. si vnus. ff. pro socio.

¶ Præterea secundò quæritur, utrum frater habens cum fratre hæreditatem indiuisam & societatem simpliciter, id est, omnis questus lucrum ex officijs publicis, uel meritis personæ obueniens in cõmune conferre teneatur? **R**espondetur dicendum esse huiusmodi lucrum in hoc casu commune non fieri. Huius sententiæ assertor est Paul. in quodam consilio quod incipit in causa vertente, quod maxime verum habet in lucris quæsitis ex officio, & meritis personæ. At patet primò per. l. cum duobus. §. si fratres. ff. pro socio. ubi si fratres tenuerunt hæreditatem paternam indiuisam, ut emolumentum, ac damnum in his cõmuniter sentiretur, quod aliunde quæsierunt in commune non redigitur, quasi videatur contracta societas in bonis patrimonialibus, non autem in lucris aliunde obueniens.

¶ Patet secundò, quia in his speciale est, quò quantumcunq; coeat societas simpliciter etiam expresse, non intelligitur contracta nisi in prouenientibus ex questu, seu industria personali: ut sunt quæ acquiruntur exercendo mercimonia, & similia, non autem in prouenientibus ex meritis personæ.

¶ Hinc sequitur corollarie primò, quòd in societate contracta simpliciter, id est, ratione omnis questus, hæreditas, uel legata, seu donationes, quæ vni ex socijs deferuntur non veniunt in communi, ut patet. l. coin. cum. §. sequenti. ff. pro socio.

¶ Sequitur corollarie secundò, quòd salaria, & delata ratione officij, utpote quæ potius ex merito personæ, quàm ex questu, seu opera socij dimanant, non fiunt lucra communia in hac societate simpliciter, nisi ex pacto

Respons.

Questio.

Respons.

Corol. 1.

Corol. 2.

Et expresso hoc fuerit conuentum. Ita sentit Spec. tit. de iudijs. sequitur vers. quid si alter pro hoc facit. l. cum muneris. ff. de num. & ho. & quod no. in. l. 1. ff. si mens. fal. mo. di. Addit tamen Spec. ibi, quod si vnus ex fratribus remotus est ab officio propter insufficiētiā suam, & in locum eius alter substitutus est non debet salariū esse commune: sed propriū fratris substituti. ¶ Tertiō sequitur Corollariē secundum Bartolum in dicta. l. si patruus, quod si nemo ex fratribus habentibus in communi negotiatur, non sit contracta societas in bonis aliunde quæsitis, & licet hic videat iurista Bald. dissentire à Bart. tamen dicunt ex eis aliqui Baldum suum dictum apertō iure non probare. Sed nos potius ducimus eos ad concordiam reducere vt Siluester peculium. 2. quæst. 20. facit ita vt Bart. intelligatur loquitantum de societate simpliciter, quæ quia communicationem negotiorum lucrorum non excedit: idē secundum ipsum vbi nullus eorum negotiatur, nō potest intelligi contracta societas simpliciter, quæ innititur in quæstibus ex negotiatione proueniētib. At Baldus si verum dicit intelligendus est loqui non de societate ista simpliciter, cuius lucrum procedit ex negotiationis quæstibus, sed de societate, quæ constat ex alijs actibus, scilicet, ex collatione salariorū, & donorum & dotium in communi. Igitur dum ex actibus præcedentibus gestis apparet, quod contracta sit societas simpliciter, quæ tantum de se habet se extendere ad lucra ex quæstu, tunc si aliquis sociorum acquirat aliquid castrense, vel quasi castrense, vel aliquid proueniens potius ex meritis personæ, quam ex quæstu, vt hæreditas legata, donationes, salariationē officij, etiam si aliquis socius in cōmunem vtilitatem hæc deputauerit, non idē censendus est in hac societate simpliciter quæstuaria ea voluisse communicare. ¶ Patet hoc à simili, quia quid quid solus expendit de suo in re communi potest in eius rei diuisione repetere iuxta. l. in hoc iudicium. ff. communi di. ergo etiam prædicta sic deputata in vtilitatem communem potest repetere. ¶ Probatur id etiam à contrario casu, quia si ex bonis cōmunibus dotatur filia vnus fratris, debet in diuisione bonorum computari in portione contingenti ipsum fratrem, vt no. Spe. in d. §. sequitur in vers. quid si vnus: & idē in alijs expensis factis pro vtilitate vnus duntaxat ibidem. At hæc maxime procedunt vt sentit Bart. in. d. l. si patruus. in lucris quæsitis post mortem fratris remanentibus ex eo filijs im-

puberibus, cum quibus neque societas contracta esse dici potest, sed neque præsumenda est donatio, præsertim si is qui lucrum parauit filiorum. expers non erat, quia longe abest à verisimili, quod quis velit tollere à suis, vt impendat alienis.

¶ Præterea tertiō quæritur, vtrum si post mortem patris duo fratres simul commorentur, & vnus de fructibus laborum suorum vel de alijs bonis possit in domo pro cōmuni victu possit illud plus fructuū in diuisione hæreditatis repetere, an verō ratione societatis fructuū sit cōmune, dicimus ergo ad quæstionē primō, qd fructus extantes erunt fratris eos ponentes: nisi contracta sit societas in eis, ita Bal. in. l. cum duobus. ff. pro soc. ¶ Secūdo dicitur, qd si tales fructus sunt cōsumpti, tunc si inter eos erat contracta societas conuiuendi quia ad vnum panem, & vinum viuebant, illos in diuisione repetere non poterit: quia societatis iure intelliguntur cōsumpti, & non ratione fraternitatis, vel cohabitationis, sed cōmunis mensæ secundum ea, duo fratres, de frat. de nouo bene inuesti. in vsi. feu & secundum Bald. ibi quod facit pro fratribus, quorum alter maior est in familia. ¶ Tertiō dicitur, quod si inter eos non erat societas cōuiuēdi, putā, quia vnus erat minor cum quo contrahi societas non poterat. l. & in condictionibus. ff. pro soc. vel alter erat furiosus, aut prodigus, cui erat interdicta administratio, aut Monachus, & similes, tunc expensæ non imputantur inter fratres, quæ sunt factæ pro alimentis: nisi protestetur, quod non intendit donare. l. Neseñnius. ff. de neg. gest. vel nisi in casu, quo redditus, & fructus cōmunes sufficientes erant ad alimenta, & quia voluit eos conseruare: quo melius venderetur, idē pro victu communi supposuit aliquid de fructibus proprijs, quia tunc eos repetere poterit in diuisione. Sicut etiam eos repetere poterit quando naturali charitate non tenebatur alimentare. argum. l. fin. ff. de peti. hære. & etiam, quando qui expensas fecit erat pauperior, non præsumitur eas donare. Hoc autem confirmat Bal. in. l. si paterno. C. de neg. gest. qui tenet de rusticis, quorum vnus multa possit in domo pro alimentis, quod potest petere ea quando in filijs alterius fratris alimentis non erant operæ aliquales correspondentes alimentis, quia communiter rustici sunt pauperes, quorum oculus est porcellus, vt testatur glo. in. l. illicitas. ff. de offic. præf. Quare cum superfluis careant donare non præsumuntur. Vnde repetere possunt hæc alimenta præ-

Questio.

Dictum. 1.

2.

Questio.

Questio. 3.

Questio.

Corol. 3.

Concordatur doctor.

Prob. 1.

ta præstita quando inter eos non fuit inita societas conuiuendi, ita in foro exteriori: sed credimus in foro conscientie vbi cessat præsumptio, & vbi non ratione societatis conuiuendi facta fuere hæc alimenta communia, & gratia donandi non fuere pro communi victu supposita restituenda sunt, & ab ea depurante repeti possunt.

Questio. ¶ Insuper & quarto queritur, si alter duorum fratrum contulit lucra sua pro communi patrimonio reparando, vel pro communibus possessionibus colendis boues comparauit, an repetere ista possit. Respondet Bald. quod repetere potest lucrum quod pro his contulit: quando si erat proprium suum, quod communicata illud non tenebatur ratione communis; patrimonij, vel cuiuscumque societatis ita Bald. per textum in. l. ex duobus. ff. de nego. gesti. quia solum communia sunt communicanda aliis non, vide Bald. in. d. l. filia.

Questio. ¶ Ad hæc quinto vterius pergimus inquirere de fratribus habentibus paternam hereditatem indiuisam, qui viuunt ad vnum panem, & vnum vinum nulla, alia contracta societate, si vnus ex industria personæ lucratur quippe, qui est artifex, vel nauticam exercet artem, vel similibus nauat operam, an tale lucrum quod sibi inde parauit ratione societatis ad commune redigere teneatur. Igitur ad quæstionem responduri præmittimus primò, quod si inter prædictos contracta esset societas simpliciter, tunc quia in hac societate communicantur lucra venientia ex industria, licet hic non fiant communia emolumenta obuenientia ex meritis, ideo tale lucrum communicandum esset. ¶ Sed quia quæstio præcedit in casu, quo nulla societas contracta est inter eos, propterea secundò ad quæstionem dicitur, quod tale lucrum, quia aduentitium est, etiam quoad proprietatem superstitis patre, competit tali filio sua arte illud acquirenti, neque post mortem patris venit communicandum cum alijs fratribus, quod intellige si lucrum illud pater permisit, quasi non indigens labore, & industria filij in re domestica. Dicitur tertio, quod alij fratres commorantes domi, si expensas fecerint circa patrimoniū pro quærendis, vel colligendis, aut conseruandis fructibus, frater qui fuit abiens non participabit partem fructuum, nisi contribuat pro expensis. Dicitur quarto, quod si alij fratres personaliter laborauerunt in hereditate, & in re communi pro dictis fructibus, tunc salaria sua ad arbitrium boni viri taxanda deducuntur ex illis fructibus. Sicut etiam si laborem in-

Dictum. 1.

2.

3.

penderint, aut expensas pro conseruatione patrimonij id totum deducunt in diuisione, nisi vt dictum est constat esset inter eos societas simpliciter.

¶ Adhuc sexto inquirendum est, vtrum in societate omnium bonorum frater possit filias suas dotare de communi, & certe quæstio hæc olim in controuersia fuit inter iuristas, nam Spec. videtur tenere negatiuam, nisi pactum sit inter eos per. l. si socius pro filia. ff. pro soc. & idem Petrus de Peru. in. 4. lib. con. filiorum. At vero Bald. in consilio quod incipit, Factum tale. contrariam sententiam sequitur. Sed nihilominus tenendum est planè quod si sunt socij omnium bonorum maxime expresse & verbaliter, quia ibi est communicatio omnium licite quæsiturum: de communi tunc veniunt dotanda filia, quia hic est etiã communicatio omnium debitorum licite contractorum. Vnde in hac societate tenetur frater contribuere fratri militanti, aut filiam matrimonio locanti. Si autem solum esset contracta societas simpliciter, id est, omnis quæstus dumtaxat, tunc non posset filias de communi dotare.

¶ Hinc sequitur corollarie, quod si vnus fratrum dotaui filiam alterius ipso patre sciēte, & tolerante in casu, quo inter eos est contracta societas omnium bonorum, pater id sciens, & tacens tenetur contribuere sicut etiã qui dotaui. Si vero non sint sic socij omnium bonorum, qui dotaui dotem repetere potest, quia vtiliter gessit negotium fratris eius dotando filiam. Neque obstat, quod extraneus dotando filiam alterius donare videtur, iuxta l. ex morte. C. de pac. conuen. quia hoc verū est quando solus hoc facit: secus si faceret simul cum patre, vt consuluit Bald. in consilio quod incipit factum tale.

¶ Insuper ex vi societatis omnium bonorum hereditas aliis contingens solum legitimum an possit transire etiam ad filium spurium, scitu digna quæstio est, cui facit factis Bald. in. l. 1. C. pro soc. concludens, quod si frater legitimus, & spurius in vita patris contrahunt societatem omnium bonorum, moriente patre hereditas etiam transibit ad spurium, non quidem vi successionis, vel relictis, sed iure societatis, quod pro cautela obseruauit is, qui spurium velit succedere in hereditatem cum legitimo. Exhortetur ergo in vita sua eos vt bonorum omnium inter se expresse ineant societatem.

¶ Quia contingibile est etiam & hoc dubium, nec esse est etiam a nobis dissoluatur, scilicet,

Questio.

Respons.

Corol.

Questio.

Questio.

Dicitur. 1.

scilicet, utrum lucrum vxoris alterius fratris communicandum sit in diuisione. Respondetur ergo primo, quod si talis vxor in eisdem operibus se exercet, sicut homines in laborando habitura est partem lucri, quod tunc diuidendum est in capita sicut dicendum est de filiis. Ita Bald. in. l. si vxorem. C. de condi. in ser. & do. & Vba. in. l. cum duobus. ff. pro soc.

2.

¶ Secundo dicitur quod si talis vxor exercet aliquam artem, vel mercantiam, vel est obstetrix, aut chirurgica, & tunc si omnia lucra reponerat in communem, & similiter vir, contrastra videtur esse societas, nam societatem cum viro vxor contrahere potest auctore Bald. in. d. l. si vxorem: & si lucra erunt communia, imo in regno Castellæ ex peculiari lege huius regni, omnia lucra durante matrimonio parta inter virum, & vxorem fiunt communia. Quare in regno hoc non licet vxori separatim habere lucrum. In alijs autem regnis vbi hæc peculiaris non viget lex, sed ius civile commune seruatur, si vxor tale lucrum tenebat separatim, vel ex alijs coniecturis apparet, quod neque cum viro, & fratribus viri societatem inter se habentibus societatem contrahere volebat: tunc de operibus communibus, quæ fiunt à mulieribus in domo secundum qualitatem personæ: vt sternere lectisteria, in coquina præparare comestibilia, & huiusmodi lucrum sibi vendicare non potest. Nam hæc operari in domo tenetur vbi alimenta recipit, ita glossa. l. sicut. ff. de oper. libr. & Bald. in. l. Cajo Sejo in fi. ff. de ali. leg. & Ange. in. l. C. de legi. hæc. & in. l. sicut dotem ff. soluto ma. imo si ipsa desisteret à talibus obsequialibus ministerijs propter exercendam artem, etiam si ministeria hæc parua essent æstimationis, pars lucri exercitæ ab ipsa artis deberet communicari viro, & alijs fratribus secundum iudicium boni viri, nisi excusata esset à præstando hæc ministeria in tali domo propterea quod alimenta aliunde haberet iure legati secundum Bald. & Ang. vbi supra.

3.

¶ Tertio dicitur, quod licet extra regnum Castellæ vbi viget ius commune civile, si vltra talia obsequialia ministeria, vxor exercendo aliquam artem lucretur, possit illud tantumquam proprium retinere, & communicare illud non cogatur, tamen in regno Castellæ, quia durante matrimonio lucra sunt communia inter virum & vxorem (vt prædiximus) hæc lucra vxor sibi retinere non poterit, sed viro suo communicare cogetur, ac per consequens alijs fratribus viri, si ipsa & suus vir cum ipsis contraxerint societatem simpliciter om-

nis questus. Et idem dicendum esse videtur de filiabus alterius fratris excepto quod acquirant patri, & illud lucrum erit eis aduentum.

¶ Deinde quia omnia hic exhaurienda sunt dubia quæ ad hanc materiam sunt attinentia, ne illa aliunde lector mendicare cogatur, nunc queritur. Quomodo debeant diuidi bona, & lucra in casu quo Petr^o migravit à vita superstitibus quatuor filiis masculis equaliter ei succedentibus, altero eorum Paulo, scilicet, habente duos filios aptos ad labores exercendos, lucraque facienda, & post mortem patris line diuisione laborauerunt communicantes inuicem bona, & lucra vsque ad mortem eius qui duos filios habebat, idest, Pauli, quomodo ergo hic fiet diuisio an iure societatis. Nam videtur hic contracta societas.

Questio.

¶ Quæstionem igitur absoluturi dicimus primo, quod si loquamur de bonis alijs à fructibus ex possessionibus proueniētibus, si diuisio horum bonorum fieri habuisset tempore mortis Petri quatuor filij eius æqualiter ei successuri erant ab intestato secundum stirpes. l. inter filios. C. fami. er. ex testamento vero secundum voluntatem patris testantis succedent excepta legitima, qua defraudandi non sunt. §. disponat. auth. de nup. col. 43.

Dicitur. 1.

¶ Secundo dicimus ex sententia Bald. in. l. si patruus. C. communia vtrius. iud. quod si diuidenda essent bona post mortem Petri, viuentibus tamē omnibus quatuor filiis eius, ab eo tempore, quo ceperunt communicare bona, & lucra intelliguntur tacite societatem contraxisse, & ab illo tempore citra quoad bona inde quæsitæ, siue post mortem Petri diuisio facienda est in capita, idest, in quatuor personas fratrum filiorum Petri, est namque hoc de natura societatis vt in capita diuisio quæstorum fiat. l. si non fuerint. ff. pro Soc.

Ceterum duo filij paruuli laborantes æqualem portionem cum suo patre non obtinebunt, quia superstiti patre eorum, cum nulla bona communicauerint sicut pater suus communicauit, non censentur in societate esse adnumerati, nihilominus sua salaria inde accipient: quæ verisimiliter sibi comparassent, si tempore illo societatis alijs inseruissent: & quia suas personas hi duo filij Pauli comunicarunt circa negotia communia, ipsa ratio iustitiæ dicitur, quod inde sua salaria accipiant quæ per duos homines eligendos per iudicem erunt taxanda. ¶ Tertio dicimus, quod si mortuo Paulo diuisio sit facienda, quia prima societas eo mortuo distracta est, & dissoluta iuxta. l. adeo. ff. pro Soc. si filij eius duo non con-

3.

traxerit

traxerint de nouo societatem cū suis patruis, patre Paulo mortuo fiet diuio, sicut eo ueniente fiet: ita quod isti filij tum partem patris, tum sua salaria percipient. Verum si alio quo tempore societatem contraxere cum patruis suis, tunc de bonis à tempore contractæ societatis acquisitis diuio faciēda est in capita, idest, in persona filiorum Pauli etiam, & non in stirpes, de bonis uero Petri, & Pauli debet fieri diuio in stirpes, & non in capita reseruatīs duobus filijs Pauli salarijs.

Questio.

¶ Sed qualiter diuidendi sint fructus pendentes ex possessionibus, quas tenent ad coloniam: dicitur ad hoc quartò ex sententia Bart. in suo consilio incipiente Titiarellus, & Bald. in addition. ad Bart. de duo. fra. quod si boues ad culturam erant communes, prius deductis expensis, diuio fieri debet in capita, & non in stirpes. Nam hic perpendendum uenit fructus tripharium percipi posse. Primò modo ratione operarum exhibitaram à personis. Secundò ratione agriculturæ cui applicati sunt boues. Tertio ratione expensarum pro messoribus, & similibus, & pro semine. Igitur deducenda est omnis impensa, quæ si facta est æquali proportione à fratribus, & nepotibus, æquali portione redibit ad unum quemque: quia omni casu talis impensa deducenda est. l. fundus. ff. fac. er. Secundò autem, sicut boues sunt communes, ita quod ratione eorum percipitur pro ea parte communicandum est, pro qua: & boues sunt communes, quia ratione communis acquiruntur dominis pro ea portione, pro qua dominium obtinent. ff. de acquir. rer. do. l. per seruum in fin. Tertio residui fructus diuidendi sunt in capita, ita ut cuilibet sua contingat portio tam patruis, quam nepotibus ratione inite societatis. Societas enim operantium in societate capita spectat dicta. l. si non fuerint.

¶ Tandem Bart. l. in eos. ff. de tute. ait fratrem gubernantem bona communia cum fratribus paruis: non posse petere salarium, sicut tutor petere potest, assignabitur tamen illi secundum Ludo. certa fructuum portio licet salarium petere non possit. Aduertendum est etiam secundum Baldum in tractatu de duob. fra. Quod si dentur duo fratres quorum alter duos habet filios laborantes possessionem communem, alius uero nullus, diuio fiet æqualiter in capita operantium, quia hæc societas respicit capita eorum, qui operas ponunt.

¶ Addit Paul. in l. illud. C. de colla. quod si sint duo fratres, quorum vnus est solus nihil

operans, si alius habens multos filios bona gubernat, tunc ille qui est solus in diuisione petere non potest fructus consumptos à filijs fratris, scilicet, pro suo victu ut (puto).

¶ Aduertendum denique est quod lucrū alterius fratris in dubio præsumitur de patrimonio patris esse, aut de communi si sit homo nullius exercitij. Sicut alias vxor præsumitur habere in dubio de bonis mariti. At uero si artifex sit, & bene lucratur non præsumitur illud habere de communi, nisi expresse probetur. Carbi. tute. l. si defunctus.

Nota:

CAP. LXIII. De diuisione societatis multiplici: an sit societatis, aut locationis contractus, ubi vnus ponit pecuniam & alius industriam. Soluuntur argumenta Gartzæ, & quomodo hic seruetur æqualitas de tribus conditionibus, societas, scilicet, quod negotiatio sit licita: secundum quod pecunia sit periculo tertij, quod seruetur æqualitas, quod lucrum in societate magis est industria de documento Mercati de damnis, quæ inferuntur socijs Indiarum.

¶ Iam præterea, quæ dicta sunt ad ulteriora quæ de materia societatis disputanda sunt uiam sternerentes præmittimus cum Soto de iust. & iur. lib. 6. q. 6. ar. 1. duplex esse societatis genus, vnum, scilicet, dum multi mercatores vnum cumluum suarum pecuniarum ita coactuant, quod ministros pecuniam, operas, & expensas in negociando habent communes. Hoc autem negotiationis genus solemnè est multumque inoleuit apud insignissimos mercatores Burgenses, & Genuenses, Brugenses, Londinenses, & reliquos. De quo societatis genere nulla oritur controuersia. Nam vnusquisque eorum sua pecunia negociatur, quæ suo stat periculo, expensarum quoque apud eos habetur ratio pro rata suæ cuiusque sortis, pro qua etiam rata lucri inter eos fit distributio. Alterum uero societatis genus est, ubi vnus pecuniam ponit, alius uero industriam, & operas, ut habetur. l. societatem ff. pro Soci. uel industriam cum aliqua parte pecuniæ.

Duplex societas.

¶ At uero contractum societatis huius secundi generis solent aliqui in tria membra subdividere, primò quando vnus in societate pecuniam confert, alius autem suam industriam, & laborem exhibet. Sicut nõ raro vsu euenire solet quando, quia vnus abundat numeris, & industria caret, & alius quia industria est præditus pecuniæ tamen est expertus, ideo contractum ineunt societatis, quo mutuo fibi sunt adiumento, secundum membrum est quando

Diuisio societas.

Nota.

quando vnus eorum pecuniam confert, alius autem pecuniam etiam conferens labores adhibet sicut vsu euenire solet inter ingenuos, & equites, & inter industrios mercatores. Tertiò, quando vterque socius est industrius, & diues, & vtrique coita societate subministratur pecunia & industria.

Questio. ¶ Iam vero quoniam naturam contractuum rimari primò oportet, quaeritur de hoc primo membro, scilicet, quando in societate vnus solum pecuniam applicat, aliùs verò tantum industriam, & laborem exponit, an contractus hic sapiat naturam contractus societatis aut locationis. Ratio dubitandi autem est, licet videatur quaestio de nomine, quia Garcia. 2. parte de contractibus cap. 17. pag. 525. quamuis fateatur contractum societatis communiter nominari à doctoribus, tamen contendit esse contractum non societatis, sed locationis industriae, & operarum, additque hanc suam opinionem esse conformem sententiae Angeli de Perusio approbatæ per Silu. Societas. 1. q. 1. qui ait esse contractum locationis, idemque inlinuare Nauarrum in summa cap. 17. num. 251. probat autem suam sententiam multipliciter, tum quia contractui societatis repugnat inæqualitas, scilicet, quod si non sit lucrum pecunia salua ponenti eam sit reddenda, & quod operæ exhibenti eas percant, ergo talis contractus, non est contractus societatis, sed locationis operarum.

¶ Tum secundum, quia non repugnat contractui locationis operarum pactum de amittendo salarium eis debitum, si tales operæ locatæ fructus speratos non attulerint, vt vsu euenit in hoc contractu, ergo est contractus locationis, & non societatis. ¶ Tum tertiò quia si aliquid obstat, quo minus esset contractus locationis esset, quia hic pereunt operæ eas subministranti, at in contractu locationis non pereunt, quia siuè lucrum ex eis reportetur, siuè non, certum stipendium pro eis est exsoluendum. Sed hoc non obstat vt patet exemplo. Nam si grex ouium pascendus traditus sit pastori pro parte fructuum, & factuum, constitutissimum est contractum hunc esse contractum locationis, vbi pastor pascendi locat operas pro parte fructuum, & factuum inde sibi obuentura, & tamen si talis grex nihil fructuum procreasset, aut fructuum protulisset, grex incolumis manens suo domino saluus maneret, at labores pastoris tunc pastori perirent, ergo hoc non obstat, quin sit contractus locationis. ¶ Tum etiam quartò Garcia hoc confirmat alio adhibito exemplo, vt

verbi gratia, si nobilis eques agricolæ agrum suum colendum pro medietate fructuum inde colligendorum daret, perspicuum est contractum hunc solum esse contractum locationis, vbi agricola pro medietate fructuum tanquam pro pretio locat suas operas, & solâ quandam hic interuenire apparentiam societatis etiam, si pereuntibus fructibus, saluo agromanente sub domino, agricola suarum operarum sit iacturam passurus, ergo pari ratione contractus vbi pro negotiatione exponuntur hinc pecuniæ, illinc solæ operæ, erit contractus locationis operarum, & non societatis.

¶ Igitur ad quaestionem, quamuis quaestio sit de nomine putò respondendum esse per hanc conclusionem. ¶ Verè est contractus societatis, & licitus, in quo vnus pecuniam confert & alter operam. Hæc conclusio est communi vsu recepta, & communiter hic contractus nomen societatis sibi vendicat. conclusio est primû iuris pontificij cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. deinde & iuris cæsarei instituta de societ. per totum & ff. pro soc. & singulariter. C. pro soc. l. societatem. vbi dicitur societatem vno pecuniam conferente, alio operam dante, posse contrahi, magis obtinuit, & patet ab euentu, quia hic sociantur in iactura & lucro, ergo est contractus societatis, & probantur quoad secundam partem, scilicet, quod sit contractus hic licitus, quia cum negotiatio sit licita, nihil refert an dominus pecuniæ negotietur sua pecunia, an vero alteri eam committat qui suo nomine cum ea negotiationem exerceat, dum modo eam ponens eius periculum subeat, & sub eius dominio maneat. ¶ Et patet etiam quod ex parte exponens operas contractus societatis dicens sit & licitus. Quia vt glossa in l. societate. C. pro soc. docet sæpe opera alicuius pro pecunia valet vt instit. c. 2. ergo sicut qui confert pecuniam sub suo periculo licitè contractum societatis inicit, sic qui confert operas sub suo periculo. Igitur ne in re claraim moremur superest vt ad argumenta in contra posita à Garcia respondeamus. Nam in primis dum suam sententiam vult tueri autoritate Angeli de Perusio approbati vt ipse inquit per Silu. frustra hoc intendit. Nam neque Angelus de Perusio (prout ibi approbatur à Silue.) quicquam in gratiam Garcia loquitur, sed neque Nauarrus loco citato pro se allegatus multû sibi fauet. Quia solum ait posse defendi huiusmodi societates potius esse locationes cum salario incerto quàm societates, quod tamen quia contra modum loquendi vtriusque iuris,

Quest. de nomine. Conclus.

Prob.

Prob.

ris, & doctorum est, velle oppositum defendere magis est proteruire; quam quicquam conficere. Et Syluest. societas. 1. quaest. 3. cum Angelo tenet, quod ubi certa est merces, est locatio, alias est societas.

Ad. 1. arg.
Garciae.

¶ Ad primum igitur Garciae argumentum negamus huic contractui societatis, ubi quis pecuniam confert, alius vero subministrat operas, aequalitatis rationem repugnare. Imò aequalitatis proportio seruatur (vt in praxi inuenimus) non propter rationem, quam affert Conradus libro de contract. quaest. 89. conclus. 6. in fine, ubi ait, quod hic interuenit aequalitas, quia sicut pecunia in societatem collata, dum non perditur, manet salua suo domino: ita persona ponentis industriam, & laborem, quippe quae ex sua parte est fors principalis posita, dum operae pereunt, manet sibi salua. Sed contra rationem Conradi est, quod ipsa potius in aequalitatem contractus huius, quam aequalitatem probat. Quia hinc probaretur, quod amissa sorte conferentis pecuniam, fors principalis praestantis operas, quae auctore Conrado, est sua persona semper sibi integra maneret, & salua maneret: dum sua persona maneret incolumis, quod tamen est dictum ridiculum. Seruatur igitur hic aequalitas, quia exponens pecuniam negotiationi in societate, suae pecuniae usum, & commoditatem cum periculo amissionis tam pecuniae, quam usus eius exponit. Ratione autem huius expositionis talis usus est sibi fructiferus. At vero alius solum usum suarum operarum suppeditat. Unde nihil mirum, si in hoc sit melioris conditionis collator pecuniae: vt dum non perit, sit sibi salua reddenda, quia etiam tunc non immunitis euadit ab aequali iactura. Quia sicut praestator operum, suorum operum perdidit usum, ita pecuniae collator suae pecuniae perdidit commoditatem, & usum, qui poterat esse fructiferus ex negotiatione, cui exposita erat pecunia cum suo periculo.

Iustitia formalis hic seruatur.

¶ Item in hoc contractui seruatur iustitia formalis: & formalis aequalitas, sicut in cambijs, ubi cambitur pecunia ab vno loco in aliud locum, habito respectu copiae vnius loci, & inopiae alterius, nulla habita ratione temporis. Quia hic seruatur natura contractus, vt secundum ipsam nullus cambientium minus habeat, quam debet habere. Ita & in hoc contractui societatis, ubi vnus conferat operam, alius pecuniam, etiam si pecunia dum non perit, salua suo domino maneat, formalis intercedit aequalitas, quia hoc exigit natura contractus, & nullus eorum obseruata lege huius

contractus, habet de eo minus, quam debet habere, haec sunt de mente Caiet. & Silu.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundam Garciae obiectionem, seu argumentum respondetur, quod stando in rigore, & in proprietate vocabulorum repugnat contractui locationis operarum pactum de amittendo salariam eis debitum, si tales operae locatae fructum non attulerint, quia locantis operas proprium est eas pro certo, & saluo sibi stipendio locare, neque enim locator operum ex natura locationis earum habet subire periculum, at vero in hoc contractui societatis qui eas operas ponit ex natura societatis earum patitur periculum, quia associantur in lucro, & in periculo. Non enim merus locator operum ex natura locationis tantum stipendij erat reportaturus, quantum ex societate ista sperat lucrum, si negotiationis alea bene cadat. Imo hac ratione saepe saepius maluit isti contrahentes inter se contractum societatis potiusquam locationis operarum inire, quia collator pecuniae intelligit plane conducentius esse sibi adhibere sibi socium in negotiatione suae pecuniae, quam conductum ministrum, qui magis oculos solet adijcere ad certum sibi reddendum stipendium siue lucretur, siue non, quam ad curam, quam alias deberet gerere, cum salua sibi periret semper sua merces. At qui socius est quia particeps futurus est lucri, quod maius ex maiori cura paratur, sollicitior solet esse in stando negotiationi, & quia praestator operum praepotat societatem ineundo lucrari plus, licet cum periculo, quam modicum via locationis sine illo.

¶ Ad tertiam, & quartam Garciae obiectiones, & ad exempla, quae obijcit dicimus, quod in casibus illis, dum sic contrahitur inter dominum gregis alicui pastori pascenda tradentem gregem pro parte foetuum, & inter ipsum pastorem, & inter nobilem agricolam tradentem agrum pro medietate fructuum si obuenerint, & inter ipsum agricolam, id quod inde speratur lucrum ab agricola, & a pastore non speratur vt certum stipendium locationis suarum operarum, quia sic minus deberent percipere, sed quia speratur vt pars lucri periculo subiecta suae industriae, & operae cor respondens ex lucro societatis obuenturo, ideo talis contractus non est dicendus proprie contractus locationis, sed proprius est contractus societatis, quod si Garciae iam modo velit eum contractum locationis appellare propter aliquam ibi similitudinem interuenientem, nihil moror, neque renitar, si dicat quod aliquomodo regulandus est contractus

Ad. 3. & 4.
arg. Garciae.

tractus hic per contractum locationis, quantum ad æstimationem operarum, iuxta illud quod gloss. ait in l. societatem. C. pro soc. q. sæpe opera alicuius pro pecunia valet. Nam æstimatio illarum operarum, id est, valor earum, si locarentur, est fors principalis, quæ hic ponitur ab altero contrahentium, & iuxta maiorem, vel minorem æstimationem earum arbitrio peritorum faciendam, ex lucro communi obuenturo proportionabiliter capturus est partem: quæ speratur fore maior, quàm stipendium, quod operæ locatæ mererentur, propterea quod periculo exponitur ob maius lucrum.

Conditio-
nes societa-
tis tres.

¶ Postquam contractum societatis licitum esse comprobauimus: iam non erit ab re illas conditiones, quas ad suam restitutionem exigat adnumerare. Igitur secundum Syluestr. societas. 1. q. 1. & Caiet. in Sum. & sup. 2. 2. q. 78. art. 3. ad 5. & Nauar. in Sum. cap. 17. num. 251. ad iustitiam huius contractus tria requiruntur.

1.

¶ Primo, quod ars, vel negotiatio sit licita, id est, non iniusta: aut vsuraria. de donat. int. vir. & vxor. cap. per vestras. Notanter dicitur, quod requiritur ars, vel negotiatio. Vnde corollariè infert Metina in sua Instructio. §. 27. fol. 147. quod si quis conferret alteri mille aureos, qui peritia negotiandi careret, neque negotiatiōi insisteret eo pacto, vt id lucri, sibi rependeret, quod relaturus erat ex negotiatiōe, si eos negotiatiōi exposuisset, quia de est ei hæc prima conditio, contractus societatis non est: sed mera vsura: est enim re vera illos mille aureos velle mutuare, & cum lucro eos postea reportare.

Nota.

¶ Signanter quoque secundum eundem Metinam dicitur, quod requiritur negotiatio sit licita. Vnde infert corollariè non esse contractum societatis licitum, si quis pecuniam committat alteri: vt ea negotietur in cambijs his quæ vsus hifce temporibus nostris inuexit, vel si eam conferat mercatori assueto plura vendere ad creditum maiori pretio, quàm ad numeratum.

2.

¶ Secunda autem requisita conditio est, quod pecunia in societate exposita stet periculo ponentis, secundum Diuum Thomam. 2. 2. quæstione: 78. artic. 3. ad 5. quia secundum eundem manet sub dominio deponentis: atque idè ex æquitate, & lucro, & iactura ad eum spectat. An verò ratione contractus assicuratiōis possit saluo, sibi capitali lucro ex negotiatiōe captare statim differendum à nobis venit.

3.

¶ Tertia conditio est, quod æquitas seruetur in omnibus, sic quod damna, & lucra sint communia, quod intelligendum est proportionabiliter, ita vt qui plus posuit pecuniæ, vel operæ, plus habeat de lucro. l. si non fuerint, & l. quid enim. ff. pro soc. in quo statuit arbitrio boni viri: quod in hac actione sequendum est. l. in proposita. ff. pro soc. vnde ista æquitate non seruata, societas iniqua est, & Leonina in d. l. si non fuerint in fi. Vnde Mercatus de contract. cap. 9. de societatijs, pag. 33. libr. 1. censet ab eis qui ineunt societatem cum cognatis pauperibus, vel alijs personis indigentibus, quibus conferunt pecunias, quibus cum negociantur, seruandam esse magis ad perpendicularum istam societatis æqualitatem, ne indigentibus, cum quibus indulgentiores, & liberaliores deberent esse, debitum lucrum suis laboribus expositis correspondens subtrahentes segerant iniustos & tyrannos.

¶ Quare non immerito Mercatus ibi inuehitur contra quendam Hispalensem, qui cum quodam inope, sed valde strenuo, ac industrio viro sic tyrannicè gessit, vt conuenit cum illo demittendo eum ad Indicas regiones cum bis mille aureis insumptis in merces illuc transfuehdas pro quarta parte lucri earum mercium ea lege, vt nihil aliud exigeret lucri aut stipendij pro alijs mercibus, quæ sibi committerentur ad transfuehdas eas in nauibus & illic in prouintijs Indiarum diuendendas, cum destinasset centum mille vltra illa duomillia in mercibus illi commissa, in naui eadem reponenda concedere illius industriae, vt illis partibus diuenderentur, pro qua industria & ingenti labore adhibendo nihil lucri illi inopi, & tam industrio augebat, cum tamen præ inopia illam iniquam conditionem, & tyrannicam inuoluntarius acceptauerit, constat hanc societatem fuisse Leoninam. ¶ Neque considerauit hanc Leoninam societatem iniens quod hic summe adnotandum venit circa hanc tertiam conditionem (prout notat Mercatus) quod in tractu negotiatiōis prolixo diuturnoque plus industria, & labor æstimanda aliquid quando veniunt, quàm pecunia contra extimationem falsam dantium pecuniam in societatem exercentibus pecuniæ negotiatiōem, inst. de societ. §. de illa sæpe vnus ex socijs diligentia tantum præstat, quantum pecunia ab alijs collata. l. societ. ff. pro soc. iussragatur huic assertiōni Mercati sententiæ communis theologorum, & philosophorum moralium: qui magis lucrum, & emolumentum negotiatiōis attribuunt ingenio & industriae negociantia

Inuehitur
Mercatus
in Hispalès

Lucrum in
soci. magis
est indu-
striae.

tiantis, quam pecuniae, cuius nos, & ipsa experientia commune facit: dum passim videre est, quosdam parua sorte pecuniae incipientes negotiari in breui dicecere, alios vero alia pecuniosos, & diuites, quia expertes industriae, & vecordes sunt negotiationi insistendi in magna pauperiem fuisse delapsos. Non enim pecunia in arca parit, nam de se sterilis est: sed industria negotiationis, & labor ea efficit fructiferam, & fecundam.

Documentum.

Præterea, quia de conditionibus iustificatis hunc contractum societatis agimus, illud documentum Mercati ubi supra, hic commendatione dignum est, scilicet, quod quando a conferentibus pecuniam in societate exponentibus operas aliquæ conditiones graues præsertim indigentibus imponuntur, taliter inter eos conueniat opus est, quod iuxta grauamina conditionum, quibus grauatur ponens operas, recompensa sibi fiat de lucro. Solent namque societationibus his grauari, scilicet, quod extra societatem nullam aliam negotiationem exercere, aut sortem habere, neque alij rei operam nauare possit. Neque enim huiusmodi grauaminum impositores iustam causam ea non recompensandi habent, quod causentur scientibus, & sic uolentibus acceptare iniuriam non fieri. Aut desinant sic indigentes & præpenuria illas iniquas conditiones admittentes opprimere, & earum sudore, & laboribus locupletari, aut se beneficos exhibeant eis, quos assument in sociis egenos, alias indutrios, saltem æqualitatem iustitiae in contractu societatis cum eis seruandos.

Dant que inferuntur socijs India

Item ad hanc tertiam conditionem attinet, quod sicut partienda sunt lucra, ita resarcienda sunt damna, quæ sua culpa socius sociis inferit, cuiusmodi sunt, quæ Mercatus ubi supra narrat, & passim Hispanenses socij responsores hæc damna moluntur aduersum consocios mittentes sibi argentum, & aurum ex regionibus Indiarum, quo illud in merces transmittendas ad illos in classi illuc nauigatura insumunt, quod soliti sunt insumere, vel alia debita peculiaria soluendo, vel pro alijs locis Indiarum aliam expeditionem mercium faciendos, sicque defraudat consocios missores aurum, & argenti, nullas indelinito tempore eis merces mittendo, vel certè deteriores, aut cariores merces illis mittunt, quippe quas ad creditum hac ratione Hispaniæ maioris emunt, & ea genera mercium, quæ petebantur à socijs insularis, quorum inopia illic laborabatur hac de causa non mittunt: sed alia quibus minus lucra illis comparant. Cumque passim

Instruct. Negot.

nocumenta hæc socij Hispanenses suis consocijs insularis patenter inferant, mirum est dictu, quam parum hæc animaduertere curent, & ac si res hæc penitus sancta sit, sic se immunes ab omni culpa, & restitutione esse sentiant.

Questio.

Quoniam de resarciendis damnis illatis societati, quatenus attinet ad hanc tertiam conditionem inceptus est sermo: nunc quoque & de hac quaestione dicendum venit, scilicet, utrum damnum personæ ponentis operas sit commune, & communicandum: ut si aliquis sociorum tutando pecuniam à latronibus percussus est, fecitne expensas, aliquam uel perdidit, quæ secum non tulisset, nisi eorum uni nomine fuisset profectus ad negotiandum.

Respons.

Dicendum est autem, quod tale damnum est communicandum, et sic de communis soluendum facio illud passo: quando damnum illud est extrinsecum, & proueniens ratione societatis, quod limitandum est etiam quantum ad damnum cuius societas est causa immediata, non autem cuius est occasio remota. Hoc assertum expressè habetur, cum duobus. §. quidam sagaria ff. pro socio. quod Bal. l. c. pro soc. sic limitauit. Signanter dictum est, si fuerit damnum proueniens ratione societatis. Nam secundum summariam Bart. dicta. l. cum duobus. damna, & lucra contemplatione societatis obuenientia sunt communicanda. Secus si contemplatione personæ obuenierint, licet societas fuerit occasio, si uerbi gratia, ab sui propter societatem, & consanguineus meus concedens testamentum me absente instituit hæredem extraneum, quod non fecisset si adfuisset dicta. l. socium. Hoc damnum licet fuerit ex societate occasionatum, quia tamen non est à societate immediate causatum, non conuenit de communis soluendum sicut etiam lucrum personæ licet sit ab societate occasionatum dum ratione societatis non obuenit, non est in commune deferendum, ut uerbi gratia, si propter societatem aduincipem, & ei gratus extiti, idèdque ab eo donatus sum Castro, non contemplatione societatis, sed meæ personæ tantum ei complacentis, illud non est communicandum, neque cum socijs diuidendum, ita in. l. socium. §. socius. ff. pro soc. Sed etiam noranter diximus quando damnum istud est extrinsecum. Nam si sit damnum intrinsecum, scilicet, ipsius capitalis, quid peribit, si sine culpa socij: cum eo negotiantis perijt, aliter dicendum est.

Nota.

Nota.

R CAP.

CAP. LXIII. An cuncta pecunia ab uno exposita in societate reputanda sit pro principali sorte: nam dissentit hic Sotus à reliquis, statuitur hic regula lucida Caiet. si pecunia percat, cui debeat perire. An liceat convenire ut ponens operas partis pecuniæ iacturam subeat. In dubio intelligitur contracta societas secundum consuetudinem regionis: an sit contra æqualitatem quod hic ponens pecuniam minus accipiat lucri, quam par sit, non consecuto lucro an capitale pecuniæ sit partendum: ex in dubio pecunia à principio communicata non presumitur.

Quoniam tertia conditio id exigit, ut dāna, & lucra in societate sint communia proportionabiliter, iuxta valorem eius, quod unusquisque socius in societatem confert, & quia ista lucrorum, & damnorum communio & partitio exigit cognitionem summam, quam unusquisque sociorum in societate, ut fortem principalem cōtribuit. Iam quaeritur, an cuncta pecunia, quam quis in societate exponit reputanda sit pro principali sorte. Sotus namque de iust. & iur. lib. 6. quæst. 6. art. 1. opinatur nō totam pecuniam in societate expositam reputandam esse pro sorte principali, neque habendam esse rationem quantitatis pecuniæ, quam quis in societatem cōfert: sed periculum cui exponitur esse attendendum, scilicet, quanti constet, & æstimetur eius assicuratio. Nam pretium inquit quo assicuraretur est, quod tantum in sortem principalem cui correspondura sit quantitas lucri, conferatur à ponente pecuniam. Quod probat multipliciter. ¶ Primò, quia alias, si quis in societate conferret decem millia aureorum, nusquam industria alicuius socij eò attingeret, ut in valore par esset tantæ aureorum summæ, quod eam en contralegem institit. de socie. §. de illa, ubi habetur quorundam opera, ita pretiosa esse, ut iustum sit conditione meliori in societatem admitti. ¶ Secundò id probat, scilicet, quod valor ille nō sit totus censendus ad percipiendum lucrum, quoniam qui pecuniam sic ponit nō illam expendit, neque alteri tribuit, postquam est item sibi redhibenda: sed tantum exponit eam periculo, ergo solū æstimandum est quantum valet periculum pecuniæ. ¶ Insuper confirmari potest, quia ratio quare illa pecunia est, fructifera est, quia exponitur negotiationi cum periculo, ergo iuxta quantitatem, & æstimationem periculi illius exspectandum est lucrum: & non iuxta totam summam ipsius. Patet consequentia à simili, quia si ratio calefaciendi est calor, iux-

ta quantitatem caloris sequetur maior, vel minor calefactio: ergo à simili iuxta quantitatem periculi (si periculum, cui exponitur in negotiatione est ratio, & causa lucri) sequetur ponenti pecuniam correspondio quantitatis lucri. Item vltimò confirmatur, quia si talis pecunia, prout est exposita periculo negotiationis, sicut aliud debitum periculosum venderetur, ratione periculi, post negotiationem ab ea præmente recuperanda si domino suo forte mansisset salva, & secus si perisset, tunc profecto multo minoris æstimeretur: & emeretur: ergo illa pecunia sic cum periculo negotiationi exposita non est æstimanda in ordine ad lucrum quantum in se seorsum considerata valet: sed quantum, ut est periculo exposita valet.

¶ Igitur pro constanti intelligentia quaestio nis statuitur contra Sotum certa conclusio, scilicet, non est habenda ratio in societate tantum valoris periculi pecuniæ expositæ negotiationi, sed quantitatis & valoris ipsius pecuniæ: itaq; hic tota pecunia exposita pro sorte principali, in societatem collata esse cōsetur, & nō tantum pretium assicurationis periculi illius, verbi gratia, si in societatem conferantur duo millia aureorum ab vno sociorum, quæ ducentis aureis, sibi à tertio iusto pretio assicurarentur, iste socius non est censendus ponere pro sorte (ut ait Sotus) illos ducentos pretij assicurationis aureos tantum: sed duo millia aureorum pro sua principali sorte censetur cōtulisse. Hæc conclusio est Nauarri in summa cap. 17. num. 25. videtur esse Metinæ in sua instruct. §. 25. in tertia societatis conditione, ubi ait lucrum resultans ex negotiatione in societate ad vnum cumulum redigendum esse, indeque proportionabiliter diuidendum esse iuxta id, quod singuli sociorū contulerunt, subiungitque exemplum in quo simul cum Caieta. hanc nostram conclusionem videtur approbare. Nam ait, quod si vnus mille aureos conferat in sumendos in merces, aliusque suos labores subministrat ad transuehendas eas merces ad insulas per mare, ibique vendendas, qui labores pro mille alijs aureis computantur, si alius suam sollicitudinem, & industriam hic exhibeat: quæ quingenti aureis tantum æstimantur: si ex hac negotiatione lucrum quingenti aureorum est relatum, qui mille aureos in pecunia contulerat ducentos aureos inde ex lucro hoc reportabit, qui vero labores equivalentes mille aureis præstavit totidem ducentos aureos, sibi accipiet: qui vero industriam tantum æquipollentem quingentis aureis contulit

Confir. 2.

Conclus.

Quæst.

Sent. Soti.

Argum. 1.

Arg. 2.

Confir. 1.

Exemplum conclus.

Regulalu-
cida Caiet.

tulit centum tantum aureos sibi vendicabit: quia tantum dimidium respectu aliorum pro sua sorte in societatem contulit. Hanc autem tanquam admirabilem regulam dilucidamq; Caietani commendat ibi Metina, ut potè tanto autore dignam, vbi videre est Caietanum, & Metinam rationem non habere valoris assecurationis capitalis, idest, pecuniæ collatæ in societatem: sed æstimationis ipsius pecuniæ in ordine ad diuisionem lucri. Hæc etiam nostra conclusio est Garciae de contract. 2. part. cap. 17. pag. 501. probat autem multipliciter eam Nauarrus, id est, quia sic habetur in l. si non fuerit. ff. pro soc. & instit. de societ. §. de illa. Tum, quia hoc quod Sotus in contra asserit est nouum commetum & nullibi est apud negotiatores vsu receptum. Tum, quia securior, & clarior est regula ad statuendam æqualitatem in societate inter socios, dicere id negotij ad iudicium peritorum esse remittendū, qui æstimato prius pretio pecuniæ collatæ cū hac conditione expressa, vel tacita, scilicet, q̄ pecunia nullam iacturam passa in primis domino suo sit restituenda, qui contulit illam, si mul etiam æstiment pretium industriæ, & laboris ex parte ea exponentium, ea quoque ad iuncta conditione expressa, vel tacita, scilicet, quod nisi lucrum obuenerit, eas operas, & industriam socij adhibentis nihil pro eis sint percipienturi, quia illis tunc pereunt.

Prob.

¶ Probatur etiam, quia exponens summam pecuniæ in societate ex tota illa, siue modica sit, siue magna, lucrum reportare in animo habet, nam alias frustra exponeret totam, si ex tota lucrum referre non pararet: ergo tota illa summa, vt fors capitalis, ex qua tota lucrum intenditur negotiationi exponitur.

¶ Et confirmatur, quia si non tota illa pecunia negotiationi exponitur: ergo aliqua eius pars negotiationi non esset exposita: ergo pars non exposita esset tantum mutuata socio, quare ex ea lucrum sperari non posset: ergo tota exponitur si de tota expeditur lucrum. Merito ergo opinio contraria Soti reprobata est à Nauarro, & præter rationem est dicere, quod mille aurei negotiationi cum periculo eorum iacturæ expositi in ordine ad societatem, & lucrum, non æstimentur plusquã valor assecurationis eorum, quia certè si in negotiatione perissent, eorum assecurator non centum quod erat iustum (vt supponimus) pretium assecurationis eorum, sed totidè mille aureos eorum domino iuste cogeretur ex soluere. Neque obstat aliquid in contrarium, vt in solutionibus argumentorū magis patebit.

Instruct. Negot.

¶ Ad primum igitur argumentum incontra dicitur, satis est al. quando, licet non semper, æstimatio laboris, & industriæ possit non solum adæquare, sed etiam excedere æstimationem pecuniæ negotiationi expositæ, etiam si plura millia aureorum exponantur, vt dicta lex verificari possit. Sicut vsu euenire posset in casu, quo quis valde industrius socius tantum multa millia aureorum Hispaniæ infumpta in merces ad Indos transfuehendi, ibique vendendi curam in se susciperet. Nam tunc nihil mirum si industria, & labor diuturnus & periculosus istius non solum exæquet: sed etiam excedat valorem summæ aureorum expositæ. Dixit enim rectè Mercatus loco vbi supra, labores, pericula, industriæ, qualitatemq; personæ socij hæc obeuntis eo magis esse æstimanda, quo hæc fuerint maiora. Vnde cum mercibus socij nauigantes ad Indos parum pecuniæ, aut nihil in talem societatem soliti sunt conferre: & tamen nõ immerito propter prædictas rationes magnum cumulum lucri referunt.

Ad 1. arg.
Soti.

¶ Ad secundum Soti argumentū respondetur, quod licet tota illa pecunia, quæ in societatem confertur, si salua esse contingat, domino sit redhibenda: tamen, quia non pars eius, sed tota exponitur periculo, ideo merito ex tota illa expectandum est lucrum, & non ex valore tantum, quem valet eius periculum, & propter rationes prædictas.

Ad 2. arg.

¶ Ad confirmationem verò primam dicitur, quod propriè loquendo ratio ob quam illa pecunia sit fructifera est, quia exponitur negotiationi, & periculum, cui exponitur non est propriè causa, & ratio lucri, sed est causa sine qua non, domino suo lucrari non posset, si cut applicatio ignis ad stupam non est causa, aut ratio formalis inflammationis eius, sed tantum causa, sine qua non, sic & in præfenti. Secundò dicimus, quod sicut ignis, si totus secundum suam totam extensionis quantitatem principio passiuo applicetur, secundum se totum, vt sic extensus, & applicitus concurrat, sic tota summa pecuniæ negotiationi exposita, & periculo iacturæ obiecta, quia secundum se totali periculo, & negotiationi subditur, secundum se totam fit fors principalis in societate, & fit causa lucri, & non solum, vt periculum eius æstimatur.

Ad confir.

¶ Ad ultimã cõfirmationem respondetur, q̄ pecunia subiecta negotiationi in societate potest cõsiderari dupliciter: vno modo, vt periculo iacturæ exposita est, tantū sine spe percipiendi ex ea aliud lucrū præter eã, & si sic veniret,

Ad confir.
ultim.

R 2 mino

minoris emeretur: sicut ex tera debita periculosa, eo solum quod periculosa sunt minoris emi solent. At verò si talis pecunia consideretur, ut in potentia propinqua, & in virtute est lucrificatiua, quia exposita negotiationi licet cum suo periculo, sic non minoris veniret, neque minoris emeretur: sicut neque minoris granum tritici iam satum emitur, quia licet subdatur periculo: tamen istud periculum cum spe colligendi fructus non solum recompensatur, sed cumulat per emolumentum ex fructu speratum. Sic & in presentiarum, & licet possit esse aliqua differentia: sed satis est hæc similitudo ad acquiescendum huic solutioni in moralibus, & ideo consideranda est hic pecunia non ut cum periculo suo tantum valet, sed etiam ut sic fructifera est: quare tandem æstimanda est, quantum in se valet: quia id quod ratione periculi à valore eius ex vna parte detrahitur, ex alia parte ratione spe lucrum qua coniuncta est sibi additur.

Questio.

¶ Circa illam tertiam conditionem, quæ dicitur in contractu societatis æquitatem esse seruandam in omnibus iam multa emergunt dubia, quorum primum est, an pecunia si pereat, soli eam conferenti: & non socio præstanti solas operas debeat perire? Respondetur ergo, quod licet in hac re multi multa & varia dixerint: tamen verius est de iure & in conscientia, quod totum capitale pecuniæ, si uè pereat ante operas, si uè post, si iactura eius in principio, si uè in medio, si uè in fine negotiationis fiat, soli conferenti illud perit. Hæc assertio est Bald. in l. 1. C. pro soc. est de mente D. Thomæ. 2. 2. quæst. 78. vbi ait, quod committens pecuniam mercatori, vel artifice non transfert dominium illius sicut in mutuo: sed remanet eius, ergo sentit, quod iactura eius domini debet esse propria, si pereat, est etiam de mente Bart. in dict. l. 1. est Syluestri societas, quæst. 6. est Angeli, est Nauarri in sum. capit. 17. num. 252. & 253.

Probat.

¶ Quam probat Narrarus, quia si alicuius partis pecuniæ posita ab alio iacturam solas conferens operas deberet subire, profecto illa pars iam esset constituta extra periculum: ac per consequens esset socio tantum mutuata cum intentione inde referendi lucrum, quod nõ vacat vsura. Item, quia in fine societatis tota pecunia sortis, si salua remaneat, est socio eius collatori reddenda: ergo non facta fuit communis: ergo nullius partis eius præstantis tantum operas tenetur iacturam subire, cum ad se neque in parte attineat.

Probat.

¶ Tum, quia postquam adhibens operam,

si non subit lucrum in fine, nullam partem illius pecuniæ vendicare potest, non licet paci-sci, ut subministrator operum, & industriæ aliquam partem dimidiam, aut tertiam, aut quartam soluat. Quod & confirmat Sotus vbi supra cõtra alios, qui in hoc ait esse deceptos, dicens non posse licitè quempiam in societate ponere nulle eo pacto, ut tantum quintæ partis periculum subeat, quintamque partem pariter recipiat lucri. Nam cum alius subeat periculum aliarum quatuor partium, illa ratione emeretur, secundum Sotum alios quatuor partes lucri, atque adeo pro industria nihil reciperet, Tum, quia non est duplici onere grauius vnus socius plusquam alius, si ergo ponens operas grauat onere peridendi operas in casu, quo non sequatur lucrum, sicut grauat pecuniæ collator onere amittendi pecuniam, casu, quo eius sequitur iactura: ergo præstator operum socius non est opprimendus alio nouo superaddito grauamine, scilicet, quod partis pecuniæ si pereat, periculum subeat, præsertim cum labor, & industria aliquando in tantum excellere possint, ut merito ea adhibenti ex lucro duæ partes tertiæ contingere debeant.

Confirm.

¶ Et patet vltimò, quia si totius suæ sortis pecuniarum collator illius periculum subeat, sicut operum subministrator socius suorum operum periculum sustinet: seruatur æqualitas, & alias non: ergo iactura tota pecuniæ debet esse propria eam ponentis. Consequentia est nota, & antecedens patet, quia iuxta mentem horum doctorum hanc assertionem tenentium ex vna parte hic ponitur comoditas pecuniæ potiusquam ipsa pecunia, nisi detur æstimata secundum Syluest. & ex alia parte ponitur comoditas operum, & sic fit æqualitas etiam si pecunia maneat propria ipsius deponentis, quia sicut vnus si non subsequatur lucrum, perdit vsum suæ pecuniæ, sic & alius vsum suarum operum: & e cõtra: ergo si pecunia manet propria ipsius deponentis, sic & propria debet esse sibi, si pereat eius iactura, ut in omnibus æqualitas obseruetur. Neque hoc est contra id quod supra diximus, scilicet, quod tota pecunia censetur exposita, quia verum est, quod tota exponitur, non quoad proprietatem eius, quia propria manet ipsius deponentis: sed exponitur tota negotiationi quantum ad eius commoditatem, & vsum: at periculo exponitur quoad eius etiam proprietatem, neque enim si pereat, collator eius tantum perdet commoditatem, & vsum: sed etiam proprietatem illius.

Prob. vlt.

¶ Sed

Capit. 110

¶ Sed consequens ad predictum exurgit dubium, an aliquando liceat deducere in partem, quod ponens solas operas partem iacturæ pecuniæ subeat si perierit. Neque tam facilis hæc quæstio est, ut non possit controuerti. Nam gloss. 14. quæstione. 3. in capit. plerique, & Panormitanus in capit. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. hoc in pactum deducere licitum esse putant. At verò S. Bernardus aduersatur hac ratione inductus, scilicet, quia si capitale pro parte sit securum, ibi pro parte resultat mutuum, ex quo speretur lucrum, labes vsuræ totus commaculatur contractus.

Respons.

¶ Nihilominus tamen cum Syluestro loco ubi supra respondemus, quod simpliciter nō licet tale pactum contractui societatis misceri propter rationem Sancti Bern. quæ id conuincit, & propter rationes in præcedenti quæstione allatas. Liceret tamen in casu, quo pecunia conferretur cum pacto, quod communis esset, & communiter inter socios sicut lucrum diuideretur, apponere pactum, ut socius alter collator operum partis illius periculum in se susciperet, quod Nauarrus in Sum. capit. 17. numero 254. ait esse sententiam omnium, quam tenebatiam Syluest. societatis. 1. b. capit. 6. Vnde ait Angelus in sermo, quod si ex pacto, aut ex consuetudine periculum capitalis aliquando erat commune, communiter debet diuidi inter eos: quod tamen intelligendum est esse verum ad hunc sensum, scilicet, quod toto tempore societatis capitale sit commune, unde in fine diuiditur si superest, & cōsequenter si perit, quilibet suam medietatem perdit. Non autem ad istum sensum, scilicet, quasi si perierit, socius vnam medietatem restituat ei, qui posuit, quia ista pars esset securæ, & consequenter esset pro parte mutui.

Nota.

¶ Addit tamen ibi Syluester, quod si non apparet quomodo sit contracta societas, intelligitur contracta secundum consuetudinem regionis, & inter mercatores secundam consuetudinem mercatorum. ff. de edil. edic. l. quod si nolit. §. qui assidua, sed certe hisce nostris temporibus male audiret (vt putō) apud omnes socius ille, qui pecuniam conferens deduceret in pactum, quod socius eius medietatis illius subiret periculum, nisi expresse adderet, quod heret communis, quia nota vsuræ inde inureretur inter vulgares etiam, si apud se secreto in animo concepisset, quod pecunia fieret communis, ita quod in fine si capitale superesset diuideretur se-

Instruct. Negot.

undum quod totum, vel pars eius remaneret, iuxta gloss. 14. quæstione. 3. cap. plerique, quia de hoc apud vulgares non constat.

Questio.

¶ Insuper circa tertiam conditionem de equalitate seruanda in societate, an sit contra eam, si collator pecuniæ minus lucri, quam pars sit accipiat ex ipsa societate, iam nūc queritur. Respondet autem Nauarrus in Sum. cap. 17. num. 254. rem esse suspitione vsuræ, & iniustitia carentem, si conferens in societate pecuniam, dum donare potest minus lucri, quam pars est accipiat, per quod multas societates iustificauit, quas aliqui putant eupleterum suis consanguineis, aut affinibus, aut familiaribus amicis modice experientie, & industria conciliant, quo eis honorem, fidem, & diuitias comparent, qui conferendo eis in societatem magnam copiam, & vim pecuniæ solum ad rependendam dimidiam, aut tertiam, aut quartam lucri partem eos obligatione astringunt.

Sent. Nau.

¶ Verumtamen nobis videtur, quod in hac parte extra exemplum adductum à Nauarro ubi abundantia diuitiarum conferentis, sic in societatem pecuniam huiusmodi non necessitudo, & amicitia intercedens arguunt voluntariam donationem, & liberalitatem, quam sic erga suos exercere volunt, in alijs casibus non est tam late loquendum, prout hic loquitur Nauarrus, quia sunt nonnulli, qui et si pecunia ociosa eis suppetat in arca, tamen ignari sunt, & ignari & omnes industria negotiandi prorsus expertes, qui quasi necessitate coacti, de sua pecunia abluere vacet, eam alicui fido, & industria in societate committunt. Non igitur censendi sunt isti maxime cum ex ignorantia, & ex prædicta necessitate periculo negotiationis exponunt pecuniam cum tã cupidi sint eam augendi, quod eius periculo non parcent, quod velint in idem minus lucri, quam pars est recipere, & quod reliquum est socio donare, perdetentim igitur hic procedendum est, & grano discretionis est utendum ad speculandum, an astitit causa, que voluntariam donationem relictui probabiliter arguat.

Sent. Au.

¶ Porro circa istam tertiam conditionem de equalitate seruanda in contractu societatis, ubi vnus confert pecuniam, alius vero operas. Quæritur vtrum requiratur, quod non consecuto lucro (ne suis operis eas in societate adhibens omnino maneat defraudatus) capitale pecuniæ si superest saluum, inter eos dispartiat, & videtur quod sic. Nam alias non apparet, hic quomodo ser-

Quest.

Obiectio

R. 3 uetur

CAP. LXV. An liceat saluo capitali per tres contractus in societate in lucrum reportare, variant hic Doctores: glossa Nauarri apparet non tam consona textui, per vestras. de donat. inter vir. & vxor. de intelligentia Papae, referuntur sententia Thomistarum, exponitur forma contractus. Statuitur sententia auctoris cum triplici limitatione: quae quia non attenditur res est periculosa, contractus in super Italiae non est securus, neq; in asscuratione transferitur dominium.

Porro circa illam secundam conditionem requisitam in contractu societatis, scilicet, quod pecunia in societate posita stet periculo ponentis, quia grauissimum dubium instabat ad hunc locum consulto illud remisimus. Quæritur ergo, vtrum licitum sit pecuniam in societatem exponere saluo capitali præsertim tres ineundo contractus cum eodem socio.

¶ At quia quæstio hæc duas complectitur partes: prima nanq; est vtrum absolute saluo capitali inire societatem liceat: secunda vtrum via asscurationis fortis cum eodem socio licitum sit contrahere, à prima quæstione, quia nullatenus est in ambiguo breuiter nos expectatori pro parte affirmatiua arguimus primò sic ex capit. per vestras de donat. inter vir. & vxor. vbi permittitur, vt maritus dotalem pecuniam apud mercatorem collocet, vt eius lucro viuatur, quod fieri non potest nisi saluum sit capitale. Si quidem dos semper vxori debet salua persistere.

¶ Secundo arguitur, potest, qui amplam pecuniam in societate ponit pacisci cum socijs, vt non ipse totum eius periculum subeat, sed ipsi partem, ergo eadem ratione potest inter eos conuenire, vt alij periculum subeant, ipse vero tantum pecuniam conferat.

¶ Tertio arguitur, qui ponens pecuniam duplici periculo subitare non debet, sed ex natura contractus societatis, quia collator pecuniae committit pecuniam socio cum ea negotiatio, illa pecunia substat periculo apud socium, qui fugere potest, aut deficere, aut infideliter negotium gerere: ergo non est subdenda periculo alteri: sed ratione istius periculi poterit collator illius citra periculum eam amittendi in negotiatione ex ea lucrum reportare.

¶ Quarto arguitur ex §. de illa. inst. pro soc. vbi dicitur valere pactum, quod alter non sentiat de damno, sed de lucro, ergo fieri potest pactum, vt collator pecuniae non patiatur damnum iacturam capitalis. Et confirmatur, quia ponens operas posset pacisci, vt ipsis pereantibus, sibi aliquid soluatur, qd est eas facere saluas: et

Instruct. Negot.

go sic etiam posset expositor pecuniae ex pacto facere saluam pecuniam.

¶ In contrarium, quia tale pactum de percipiendo lucro, saluo capitali, est contra sententiam Theologorum, & contra naturam societatis, quæ est fraternitas. De cuius natura est, quod partes sint æquales.

¶ Quæstio hæc licet controuersa sit inter Doctores iuridicos: tamen, quia parum profertur ambiguitatis, unica hac conclusione expectatur, scilicet, non est licitus ille contractus, vbi quis sic pecuniam cõfert, vt nulli se exponat periculo, sed alter tenetur quomodo cõcedat negotiationis alea, eundem feruare in demerere. Ratioq; huius cõclusionis est permissa, quonia hæc nõ est societas, sed verum mutuũ, qd si mutuũ nõ esse dixeris, eod qd eã pecuniam exponens eius dñs manet: est tamen cõtra naturam societatis, qd quis velit lucrum pecunia sua manente salua, quia secundum D. Tho. quod pecunia exponatur periculo in negotiatione est causa, sine qua nõ est fructifera, vel lucralatiua. Tũ, quia si res manet propria depONENTIS, contra iustitiam est sociũ grauari obligatione eam asscurandi, nullo sibi collato pretio (vt nunc loquimur) quia est illi duplici onere grauari, & onere amittendi suas operas, & onere in super capitale persoluedi, si pereat.

¶ Ad primũ igitur argumentũ sunt qui respondent concedentes in dicto capitulo indulgeri marito, vt possit dotem saluo capitali apud mercatorem ponere, vt eius lucro mariti monij onera sustineat, sicut genero permittitur, vt fructus pignoris extra sortem suscipiat. Idemq; aiunt de bonis pupillj, inter quos est Ioan. And. & alij Doctores. c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. quod in fauore pupillorũ, viduarum, & ecclesiarũ posse fieri concedunt. Quod tamen hac ratione posse fieri refutans Nauar. quia esset vsura, & vsura in fauorem etiã pupillorũ, cum sit contrarius naturæ in foro conscientie, & ecclesie nõ permittitur, ait posse fieri cũ asscuratione, & luci incerti pro certo redemptione. Sotus autẽ lib. 6. de iur. & iur. q. 6. art. 2. assertũ hoc absolute, vt improbabilissimũ, & pestilentissimũ assertũ reprobat. Quia vsurariũ illud esse cõset, & nulla ratione, vt potest cõtrarius naturæ, & diuinũ esse dispensabile ait, vt expressẽ habetur. c. super eo. de vsu. neq; pro redimẽda captiui vita, neque esse simile de pignore, cuius fructus iure censetur socij tribuere, dũ dotẽ nõ soluit. Igitur capitulũ illud, vt sentit Sotus tantũ declarat, quomodo maritus possit ex fructibus dotis viuere, nempe si illam apud tutũ mercatorem

R 4 rem

Quæstio.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arg. 4.

Conclusio.

Ratio. dicitur non an sit iniquitas.

Ad 1. arg.

Variat Doctores.

Sent. auto-
ris.

rem collocat iure communi societatis, putà
vt capitalis periculo sit expositus, ni fallimur,
autem expositionem Soti hanc illius capituli
per vestram magis esse textui consonam,
& menti pontificis, quam illà Nauarri in Sum.
cap. 17. num. 256. arbitramur, tum quia si do-
tem in illo casu mercatori posse committi de-
cernit Papa, idest, hoc sine vt in forma expri-
mit textus vt de parte honesti lucri dictus vir
onera matrimonij possit sustentare. At stan-
do in glossa Nauarri, & verbis textus, conferē-
do glossam verbis prædictis finis, idest, susten-
tatio onerum matrimonij commode sic non
potest stare. Quia secundum sententiam hanc
via affecurationis capitalis, & redemptionis
lucris incerti pro certo, modicum est lucrum,
quod deductis partibus, quas pro his impen-
dit consocio mercatori, maritus ex modica
dote (nam de modica loquitur textus) possit
reportare, quomodo ergo ex modica dote ex-
posita negotiationi poterunt onera matrimo-
nij sustentari, ex cuius paruo lucro, quia parua
sors est authore Nauarro, vix quartam partem
maritus accipere potest: quod autem textus
loquatur de modica dote patet ex verbis eius,
Nam sic ait, loquens de marito, scilicet, cum sa-
tis possit ei modicum credi dotis cui creditū
est corpus vxoris. Si ergo modica dos etiam
via communi societatis exposita negotiatio-
ni cum suo periculo parum lucri vix sufficiēs
ad sustentationem matrimonij afferat, quomo-
do potuit sibi persuadere Papa, quod via Nau-
arri, idest, via affecurationis capitalis, & redē-
ptionis lucris (vbi ex ingenti sorti modicissimū
est lucrum) ex modica sorte dotis possit salua
dote vir reportare lucrum ad onera matrimo-
nij sustentanda omnia, cum id modicissimū lu-
crū vix soleat sufficere ad emendū ligna tantū
& aquam. Intellexit ergo ibi Papa talem dotē
modicam committendam esse mercatori non
salua dote, neque via extraordinaria Nauarri,
sed via communi societatis, idest, cum pericu-
lo illius, quo auctius esset lucrum inde proue-
niens, quo possit maritus cōmode onera ma-
trimonij sustentare. Neque putauit Papa hac
via inferre se iniuriam vxori in sua dote, quia
loquitur ibi in textu de viro paupere, qui se-
cundum glossam, quia pauper erat, solam cau-
tionem iuratoriam, quia aliam non habebat
ad manum tenebatur vxori dare. At perso-
lam cautionem datam à viro paupere dos vxor-
is non manebat securior apud ipsum, cum ef-
set pauper, & ignauus ad negotiandum,
quam apud fidum, & industrium mercato-
rem, quia pauper ille vir illam erat verifimili-

Glossa. Na-
ua. non tā
consonat
textui.

Intelligen-
tia Papæ.

ter consumpturus.

¶ Ad secundum argumentum respondet Ad. 2. arg.
Sotus concedendo posse quempiam decem
millia. v. g. aureorum in societatem conferre
eo pacto, vt nō subbeat periculum nisi sex, aut
octo millium. Verum tamen tunc non potest
ex lucro recipere: nisi illam præcisè partē quæ
illi pecuniæ respondet, cuius ipse periculum
subit: nā reliqua cēsetur socijs mutare, qui p-
pe qui suo periculo illa suscipiant, atque a-
deò pars illa lucri, quæ periculo partis mu-
tuata respondet illorum est, qui eidem sese
submiserunt discrimini.

¶ Ad tertium argumentum respondetur Ad. 3. arg.
ex mente Siluestri verbo societas. i. q. 2. alle-
gantis super hoc Archidiaconus quod non excusa-
tur ab usura, qui solū ob periculū, cui pecunia
substat apud consociū negotiantē, quia pō-
test fugere parūque fidus esse, idē sperat in-
de non subeundo alia pericula fortuita nego-
tiationis captore lucrum. Quia etiā mutua-
tor dū mutuat subit istud periculū. s. q. mu-
tuatarius potest fugere: & infidus esse: & tamē
vt probatū est supra in alio tomo. 2. parte ma-
teria de usura. secundū omnes contra Meti-
nā Cōplutensem ratione istius periculi non
licite potest expetere lucrū, vt patet expressē
cap. nauiganti de usuris, & quia conferens pe-
cuniā non intendit subire periculū socij infi-
di, & parū securi, quia si talē eum fore sciret,
aut dubitaret non poneret pecuniā suā apud
illū, imo etiā si in animo habuisset huic soli se
subdere periculo vt lucrū inde referret, sibi nō
suffragaretur: ergo negandū est, quod dupli-
ci se subdat periculo, taliter quod ratione pri-
mi. s. quia infidus esse potest socius hac sola ra-
tione lucrū ex negotiatione sibi parare possit.

¶ Ad quartum argumentum desumptum Ad. 4. arg.
ex §. de illa. inst. pro soc. vbi dicitur valere pa-
ctū, q. alter non sentiat de dāno. Sed de lucro
respondetur, q. secundū Syluest. societas. i. q. 2.
allegantem in hoc Ioan. Cal. hoc nō debet in-
telligi de capitale, quia semper debet substatere
periculo, sed de damnis, & lucris alias cōtingē-
tibus, dum non perit capitale. Vel secundò re-
sponderi potest, q. istud ius procedit tantum
quantum ad ponentem operam, qui licite pa-
cisci potest, quod non sentiat damnū in capi-
tali alterius socij, cum sentiat damnū in ope-
ra, quæ contraponitur pecuniæ, imo opera, &
industria (vt ibi dicit textus) potest esse tāta,
quod valeat pactum, vt ipse lucretur duas par-
tes, & tertiam habeat, qui pecuniā contulit.

¶ Expedita iam prima parte quæstionis, de
secunda agendū nobis occurrit. Nā etsi con-
clusum

clusum sit, quod ratione societatis, saluo capitali lucrum sperari non possit, an ratione contractus affecurationis id fieri liceat adhuc inquirendum venit. Atque certè in hanc sententiam ierunt omnes doctores .s. quod alia via .s. ratione contractus affecurationis inicum tertio licet saluo capitali ex societate reportare lucrum, quia id contractus societatis naturæ non repugnat, sicut neque naturæ contractus emptiois aduersari videtur, si quis equi à se prius empti vitam securam sibi fieri per tertium ei ideo collato pretio curaret. Sed an tam fors, quam lucrum in societate sicut per tertium alium, ita per eundem socium cui confert sortem, sibi affecurari possit, id est, de quo maximè ambigitur, & concertatur inter doctores. Nam Ioannes Maior in 4. distin. 15. q. 48. & 49. affirmatiuum tenet absolute cui accedit Nauarrus in sum. cap. 17. nu. 254. & num. 255: cum limitatione tamen modici lucri hac via expetendi. His quoque subscribit in sua instruat. §. 27. Medina, suffragatur quoque eis & Garcia in 2. parte de contractibus cap. 17. fol. seu pag. 508. contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. absolute negantem posse fieri, & contra Caiet. opus. 17. resp. q. 11. distinguente, & partim istum contractum affecurationis capitalis cum socio factum approbantem, & partim reprobantem. Reprobabat eum, si cum eodem socio fiat simul, & pro eodem instanti, quo inter eos coit contractus societatis: quia tunc inquit est palliatum mutuū. Approbat autem si contractus affecurationis cum eodem socio fiat post contractum societatis absolute, & præcise sine vlla obligatione imposta socio affecurandi factum, quam etiam distinctionem Caiet. ibi etiam reprobabat Sotus. Igitur quod quæstionis veritas magis illucescat, more scholastico eam pro parte negatiua Soti arguendo contraueramus.

Arg. 1.

¶ Arguitur primò, quia ex affecuratione capitalis facta per socium resultat mutuuum, ratione cuius vltura est sperare lucrum: ergo nullatenus licet affecurationis contractum inire cum socio, quod affecuret sortem. Consequentiã est nota, & probatur antecedens. Quia sicut periculum in mutuo est apud accipientem pecuniam, ex hoc enim cognoscitur esse mutuuum: sic etiam per contractum huiusmodi affecurationis periculum pariter manet apud socium accipientem pecuniam: ergo crit etiã mutuuum, postquam conuenit huic facto condicio mutui.

Arg. 2.

¶ Secundò arguitur, quia hic per securita-

tem capitalis, quã præstat socius, dominium pecuniæ capitalis transmittitur in socium: sicut contingit in mutuo, quod ex eo maximè fit patens: quia ex eo puncto, quo socius de securitate sortis præstiterit cautione: dum modo sortem, & conuentum licrum paratus sit soluerè ad eò illa fors est in manu socij eam sic accipientis, vt possit pro libito, vt donare, ita & alienare, profundere, & in alios vsus distrahere, sicut accidit in pecuniã mutuata: ergo sic ratione affecurationis per sociũ facte vel saluo capitali recipere lucrum est perinde, ac si quis ratione mutui palliatũ velit percipere vsuram.

¶ Tertio arguitur argumento Soti, quod videtur dissimulare Nauarrus. Quia in cõtractibus, vbi res taxato pretio alteri traditur, in quoscunque vsus tradatur, censetur venditio: vt patet in dote quæ licet detur in vsus matrimonialis: & cõ obligatione sustentandi onera matrimonij: si datur suo pretio æstimata alienari potest à viro, quia est sua, & emptitia quam emit credito pretio. l. si inter. C. de iur. do. & glos. ibi: ergo cum pecuniã taxatum habeat pretium, & taxato detur pretio, vt puta quod ipsa eadem salua restituitur, iam socius fit dominus illius, licet detur cum obligatione negotiandi: sicut vir in casu prædicto ita interpretante. l. si inter iam dicta fit dominus dotis, licet detur dos cum obligatione sustentandi cum ea onera matrimonij, ac per consequens poterit socius eam pecuniam expendere in quoscunque sibi libuerit vsus, dum sortem saluam reddat: quæ omnia arguunt talem contractum esse palliatum mutuũ sortis cum lucro: ac proinde non esse licitum.

Arg. 3.

¶ Quarto arguitur argumento Albornoziij lib. 1. de contractibus tit. 14. vbi fauet Soto hac ratione, quia socius tenetur curare de securitate pecuniæ: ne scilicet sua culpa pereat sed nullus pro eo ad quod tenetur, & quod ad se attinet de se prestare potest licitè interesse expetere: ergo neque socius potest pretiũ affecurationis recipere: quia ratione societatis tenetur talem sortem custodire: & quatenus non pereat inuigilare: ergo talis contractus affecurationis à socio fieri non potest: sed neque virtute illius potens sortem illa salua, non potest inde lucrum sibi comparare.

Arg. 4.

¶ Quintò arguitur argumento secundo eiusdem Albornoziij, vbi supra: quia de re indeterminate non potest determinata, & certa securitas præstari: ergo tertius contractus de affecuratione sperari lucri (cum illud sit lu-

Arg. 5.

Variat Doctores.

crum indeterminatum) fieri non potest, ac per consequens ratione esse curationis capitalis, & assecurationis lucri inite cum socio, nõ potest ponens pecuniam aliquid lucri salua forte accipere.

Arg. in contra.

¶ In contrarium, quia prout Nauarrus vbi supra, ait sibi relatum fuisse in multis locis Gallie, & in aliquibus Italiae partibus, & montibus videtur contrarium seruari, scilicet, quod Ecclesie, vidua, & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus quod quatuor secta pro centum in suam sustentationem lucrarentur: quæ consuetudo nullo modo defendi potest, nisi dicendo, quod exordium sumpsit ab hoc societatis modo, qui fit cum securitate, & redemptione lucri prædictis, quæ tamen consuetudo non videtur damnanda: ergo neque iste contractus est damnandus, scilicet, quod ratione assecurationis fortis salua forte aliquid lucri accipiatur.

Referuntur sententia Thomistarum.

¶ Porro antequam nostram sententiam in questione certè valde perplexa edicere aggrediamur, libet primò sententias nostrorum Thomistarum enarrare. Neque enim omnes omnino in hac questione conueniunt, licet plerique eorum securius, quàm ceteri doctores loquantur. At vt incipiamus ab antiquioribus, siluester egregius Thomista pariterque in iure peritissimus, verbo, societas quæ huic contractum assecurationis capitalis, & lucri etiam cum eodem socio esse licitum, ait Caietanus gloria Thomistarum opuscul. 16. respons. quæst. 2. partim illum reprobat, partim illum approbat. Nam approbat illum, si fiat cum eodem socio successiue post contractum societatis absolutè, & sine obligatione assecurandi sortem imposta socio prius initum. Reprobat autem eum, si simul vt coit societas, cum ista obligatione assecurandi contrahitur.

Sotus.

Sotus autem omnino, & mordicitus asseuerat non licere, quia est mutuum palliatum cum lucro. Bartholomeus Fumus Thomista in sua summa armilla verbo societas. §. 6. sequitur affirmatiuam allegans Siluestrum, quæ ait sibi concordare. Victoria Thomista tam benè meritis cathedraticus primarius Theologiae olim Salmanticæ, & introductor distincti styli scholastici legendi Theologiam in Hispania, in scholis à se dictatis super. 2. 2. S. Thomæ anno domini. 1535. fatetur primò hanc fuisse opinionem Maioris, scilicet, affirmatiuam quod poterat sic contrahi; & addidisse Maiorè eius assertorem hunc contractum, quia similis est contractui usurario nõ debere fieri publicè, sed secretò. Secundo ibi narrat Victoria hæc opinio-

ne Maioris in suis diebus, dùm Parisijs versaretur fuisse opinionem comunem: sed tamè esse opinionem contrariam iuristis concedit (vt insinuat Syluest. societ. 1. §. 7.) & tandem concludit ibi Victoria, quòd licet non audeat condèmare ad restitutionem sic contrahentes (quia sunt hinc inde opiniones) si bona fide contrahant: tamen ait rem, sibi esse satis dubiam, & talem contractum valde esse periculosum, vtpotè qui parum differat ab usura, quippe qui etiam viam aperit latam ad multas vsuras. Nam illa differentia, quod lucrum accipiatur via assecurationis, & non mutui differentia metaphysica est, non realis, quia inde exurgit mutuum palliatum cum lucro. Deinde Fr. Ioannes à Peña præclarus Thomista, & olim Salmanticæ sacre Theologiae Cathedraticus primarius in dictatis à se in scholis, asseruit opinionem negatiuam Soti moraliter, & practice esse sequendam, & præcipue antefactum considerandum esse, ne sic contrahatur, quia illi contractus videntur se interimere, & manere mutuum cum lucro, quod est usura, fatetur tamè opinionem Caietani, scilicet, quòd liceat, si successiue fiant illi contractus, esse veram speculatiue loquendo, & post factum esse tollerandam. ¶ Merina autem Salmanticensis licet inter hos Thomistas penultimus, tamen etiam egregius meritis, vtpotè qui primarius Theologiae Salmanticæ fuit Cathedraticus dignissimus in sua Instructione. §. 27. tenet sine distinctione, quod etiam cum eodem socio licet inire contractum assecurationis capitalis, & venditionis lucri incerti pro certo, sicque saluo capitali aliquid lucri reportare, quia id lucri non ratione contractus societatis percipitur: sed ratione aliorum duorum contractuum ibi interuenientium, scilicet, assecurationis & venditionis. Garcia autem vltimus & meritò commendandus inter hos hic egregios relatos Thomistas assentiens opinioni Nauarri, & Ioannis Maioris, & Syluestri contra Sotum ait in. 2. part. de contract. capit. 17. videndas esse rationes harum, quas ipse omitens contendit hanc affirmatiuam partem distincto modo probare.

¶ Porro inter tam varias sententias quid sit dicendum vix occurrit. Verum antequam ingenij mei tenuitate aliquid dicam, postquàm hic meam sententiam dicere cogor, formam contractus de quo quæritur hic vt in notefcat præmittere oportet. Verbi gratia, vt proponit Merina in sua Instructione, aliquis coita societate cum alio socio mille aureos in piscatum insumpsit: qui accedens ad tertium sic eum al-

Fr. Ioan. à Peña.

Merina.

Garcia.

loquitur

Forma con-
tractus.

loquitur, quanti mihi hanc mercem securam
facies? Conuenit tandem inter ambos ut pro
centum aureis securitatem pro piscari illius
mercimonio praestet. Post hoc autem cum al-
tero tertio sic paciscitur dicēs, emito à me pis-
cati mercimonium hoc quod iam hic mihi se-
curum pro centum talis effecit. Placet huic
tertio sic illud affecuratum emere, soluitque
pro illo, illi mille & ducentos aureos pro par-
te, quae huic socio, qui contulit mille aureos
predictos continebat, unde consuectum est,
ut praesolutis centum aureis pro affecuratio-
ne, saluo capitali reportat sibi ultra capitale lu-
cum aliorum centum aureorum. Hos contra-
ctus sic celebratos cum alijs à socio, nemo do-
ctorum est qui condemnet, sed an eum eodē
socio, quod eum coita est societas sic hos con-
tractus simul, & semel formaliter, & explicitē
aut virtualiter, & implicitē aut successiue ini-
re liceat, id est, quod inter doctores in contra-
uersiam venit, explicitē autem celebrare hos
contractus est expresse verba eos nominando
contrahere solum, at vero implicitē, & equi-
uolenter eos contrahere est non sigillatim eos
contrahere, sed sub vna forma, verbi gratia ut
exemplificat Nauarrus, ut si quis negotiator
publice protestaretur separatim ad accipien-
dum pecuniam à quocumque volente illam
conferre in societatem cum pacto de affecu-
ratione fortis ad rationem 4. pro 100. & lucri
certi, scilicet 4. pro 12. incerti lucri, ita quod
ex lucro incerto verisimili, scilicet 12. ventu-
ro ex centum expositis in negotiatione socie-
tatis, accipiat pro affecuratione fortis 4. & qua-
tuor pro certificando lucro, & consequenter
non teneatur reddere nisi 4. & postea alius
sciens hanc protestationem confert ei centū
dicens, ego confero tibi centum in societate
negotiationis cum securitate fortis, & redem-
ptione lucri incerti iuxta protestationem
tuam, vel implicitē sic contrahere erit, si quis
dixerit accipe centum in societatem, & dabis
mihi centum lucrum, scilicet, quatuor ut sic
re consuevit.

Contractus
explicitē
celebrati.

Notamen-
tum.

¶ Nam nunc nostram mentem declarare in-
cipiamus, praemittimus ergo primò quod con-
tractus hic affecurationis capitalis cum eodē
negotiationis socio etiam successiue factus,
& etiam factus ad instantiam socij est vitandus
quippe qui in publico in regionibus, ubi non
est vsu receptus, ingenerat scandalum, quia
per se fert speciem vsurae, unde eius opinionis
auctor Maior (pro ut Victoria retulit) ubi
fuit hunc contractum, quia similis est contra-
ctui vsurario non debere fieri publice, sed

secretò, tum, quia auctore Victoria viam aper-
rit multis vsuris, tum, quia est contra senten-
tiam iuristarum, qui in foro exteriori talem
contractum, ut iniquum reprobabunt. Quod
& confirmat Nauarrus commentò de vsuris,
num. 35. ubi affirmat in foro exteriori contra-
ctum hunc praesumptionem praeseferre ma-
ioris mali, quando simul cum contractu so-
cietatis fit in hunc per hoc, similiter quando
successiue fit praesumptionem mali, licet non
tanti in eodē foro exteriori ingenerare. Hoc
autem & comprobat Mercatus de contractibus
lib. 1. cap. 9. fol. 37. ubi superaddit, quod etiā
si talis contractus sincerè, & liberè fiat, nullus
est doctorum, qui eum non reprobet saltem
propter malam eius speciem, & vsuram, quam
habet apparentiam, & quia praesumitur ma-
lus animus, quando contractum hunc affecu-
rationis capitalis sui cum licetè possit facere
cum tertio, molitur eum facere cum suo in ne-
gotiatione socio. Vnde videtur contractus hic
tanquam male agens odire lucem exteriorè.
At verò concedente hoc Soto licet contras-
tus societatis, & affecurationis capitalis non
possit fieri cum eodē socio, quia cum socio
non potest fieri contractus de seruando capi-
tali: tamen potest fieri cum socio conuentio
de quantitate aliqua lucri affecuranda: & hoc
de affecuratione lucri cōcedunt omnes, ut in-
quit Nauarrus ubi supra. ¶ Tandem vltimò
notaueris, quod licet malam semper speciem
referat: sed magis proditur eius mala effigies
cum eodem instanti contractus affecurationis
coincidit cum societas coitur, quam cum suc-
cessiue postea fit, & magis cum implicitē con-
trahitur, quam cum explicitē, & magis cum
fit ad instantiam conferentis pecuniam, quam
cum fit ad instantiam ponentis operas.

Notamen-
tulum.

Conclus.

Triplex li-
mitatio.
1.

¶ Igitur iam ad quaestionem vnicā conclu-
sione hac respondetur, scilicet, secluso scan-
dalo, quod contractus hic affecurationis capi-
talis cum socio aptus naturè est generare in re-
gionibus, ubi non est vsu receptus, ex se non
videatur ita illicitus, ut in conscientia non pos-
sit tolerari saltem post factam cum limitatio-
nibus, & conditionibus sequentibus, & non
absolutè. ¶ Quarum prima est, quod per ex-
positionem pecuniae, quam exponit negotia-
tioni velit obligare socium illam recipientem
ad negotiandum cum illa, quia alias non ex
negotiatione, sed ex mutuo sua pecunia con-
feretur velle lucrum, unde eorum in eorum tunc
non contractum societatis solum, sed mutui,
ex quo lucrum sibi acquireret, quare hoc con-
ditio, quippe qua potissima est maxime ob-
seruatu

2. seruatū est necessaria. ¶ Secunda autem conditio est, quod non multum: sed per exiguum lucrum velit reportare: vt. 4. pro. 100. quod videtur fuisse receptum (vt ait Nauarrus in vsu antiquo. ¶ Tertia conditio, vt talis contractus assecurationis capitalis fiat ad instantiam alterius socij ponentis operas taliter, quod hic socius voluntarius hūc contractum contrahat: Quia alias ratione pecuniæ sibi collatæ ad negotiandum videtur adactus ad assecrandum, ac per consequens tunc ratione virtualis mutui videretur ad illam obligationem assecurandi capitale fuisse coactus. Igitur cum his conditionibus potest licite fieri ex se contractus prædictus cum socio, siue in eodem tempore cum contractu societatis, siue successiue: & non solum formaliter, & explicitè: sed etiam implicitè, & æquiualeuter, vt ait Nauarrus. Hæc conclusio est Maioris in. 4. dist. 15. q. 49. est Nauarri in Sum. cap. 17. num. 255. & commento de vsuris, num. 33. est Syluest. verbo societas. q. 2. est Metinæ in instruct. §. 27. est Garcia in. 2. part. de contract. capit. 17. sed neque Victoria, & frater Ioannes de la Peña, neque Caietanus ausi sunt hanc conclusionem omnino damnare. Cum igitur hæc conclusio sit ex Diametro contra Sotum, nescio tamen an cum his limitationibus à nobis hic positis, ei subscriberet, nam iam per primam conditionem eius infringitur potissima ratio qua nitebatur in contrarium. Probat autem nunc primo ratione Nauarri, qui (vt ipse ait) nouè inducit cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. ad hoc probandum: quia ibi decernit Papa, dum vir redigitur ad inopiam licite posse dotem vxoris ponere apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti sustentet onera matrimonij, quod fieri poterat non tamen, nisi dote salua. Nam dos transfret in mercatorem cum hoc onere, vt esset salua. Nam cum hoc onere concredita est marito, & res dictante hoc iure, transit cum suo onere. Sed hæc ratio Nauarri, quia innititur in dubia glossa textus (vt antea in solutione cuiusdam argumenti insinuauimus) parum ei suffragatur: secundò probat eam ex vsu recepto in multis Galliarum locis, & Italiæ partibus, & montibus (vt fertur) vbi ecclesiæ, & viduæ, & pupilli more antiquo conferunt suas pecunias mercatoribus, quò quatuor secunda pro centū in suam sustentationem lucrentur. Neque habet hic locum glossa seu intelligentia, quam Ioannes Andr. & nonnulli alij doctores super cap. per vestras insinuant, scilicet, quod in fauorem ecclesiarum, viduarum, atque pupillo

Probat. 1.

rūm id potuit Papa licite concedere vt posset fieri, quia intellectus hic non est verus. Nam etiam hoc sit vsura, quæ etiam ad redimendos captiuos non est dispensabilis cap. super eod. de vsuris, sequitur tantum societatis titulo accedente contractū securitatis, & redemptionis prædictæ id facti licite excusari possit.

¶ Sed præter hanc probationem, quæ solum innititur coniecturis, & etiā illarum prouinciarum Galliarum, & Italiæ vsul, probatur ratione, quia omnis iniustitia commissa in contractibus, pecuniæ, & pretio pro ea in recompensam dato potest reparari, vt verbigratia si quis mutuet pecuniam mutuatario, vt mutuatarius in molendino mutuantis suum omne molat triticum, & si pro hac obligatione molendi ibi in suo molendino, quam mutuans mutuatario imposuit, aliquid in recompensam illi remittat de sorte mutuata, sufficienter refarcitur per hoc obligatio prædicta ergo etiam iniustitia, quæ alias committitur in societate propter grauamen impositum socio reddendi saldam sortem, quia est recompensabilis pretio tolli potest pro hoc impensio pretio, vel lucri portione remissa, tunc rursus si ista iniustitia, & inæqualitas post initum contractum tolli potest remensio pro ea pretio: ergo etiam à principio dum contracta est societas cum contractu assecurationis obligante ad assecurationem capitalis, iniustitia, seu inæqualitas istius grauaminis consentiente socio represso illi pretio, vel portione iusta lucri illi remissa, tolli potuit, sic autem fit quando (prout dicitur conclusio) conuenit inter partes ergo est licitus ex se contractus. Hæc ratio primaria est quæ est etiam Garcia. At verò quòd etiam assecurationis lucri contractum cum suo socio exponens pecuniam inire possit, clarius est, quam probatione indigeat. Nam si in piscatione socij possant singuli à singulis emere partem lucri sibi obuenturam, quare non poterit socius lucri partem maiorem speratam, licet incertam, vendere pro minore parte sibi certo sibi tribuenda illa minori certa parte contentus.

¶ Secundò probatur, quia si sic contrahere non liceret esset quia ex contractu assecurationis capitalis adjuncto resultaret implicitum mutuum. (vt Sotus asseuerat) sed certè mutuum non pullulat ex tali contractu, quia de ratione mutui est quod ex meo fiat tuum id quod tibi mutuo, vnde consequitur quod tanquam de re per mutuum facta tua possis pro libito negotiari, & non negotiari cum ea, vel

Ratio. 1.

Ratio. 2.

vel eam pecuniam mutuo acceptam, ut potest tuam ludere, vel in alios placentes usus distrahere, quod certe non contingit, ubi pecunia iuxta primam limitationem, & conditionem, cum obligatione, ut negotietur cum ea lucrum, quod vendit est conferenda in societatem, & non sine illa: ergo non est ibi mutuū palliatum.

Ratio. 3.

¶ Tertiò, quia si non liceret, esset quia ratione societatis saluo capitali expeteretur lucrū, at, ut bene ait Metina in sua instructione, non ratione societatis tantum expetit istud modicum lucrum: sed ratione contractus affecurationis, pro quo soluit partem lucri, & ratione venditionis lucri verisimilis incerti quoad quotam, pro minori certò tamen sibi soluendo.

Nota Val. de.

¶ At verò quod summè notatu opus est, ad uertito lector, scilicet, quòd quoniam conditiones prædictæ tres, quæ veluti limitationes nostræ huius conclusionis adhibentur parum curantur, & obseruantur, res est intolerabilis, plenaq; periculis talis contractus.

Contractus Italiae non securus.

¶ Porro talis etiam contractus Italiae (ut fertur vsitatus) ubi pro certa quãtitate pecuniæ, quæ salua postea reddenda est, quam quis ibi tradit hospiti suo, ab eo recipit sustentationis alimenta salua sibi sua sorte illicitus est contractus, quando quidem prædictæ conditiones non obseruantur: neque attenduntur, & insuper pecunia si tributa est perexigua summa, & alimonia, quæ inde ea salua sumitur reputatur magnum lucrum respectu fortis, & per has conditiones hic commemoratas argumentorum, quæ Victoria, & Sotus aduersus prædictam conclusionem excogitarunt: quæ in principio fuere posita, manet vis eneruata: sed tamen ne eorum solutionem videamur subterfugere, ad singula respondetur in forma.

Ad arg. 1.

¶ Ad primū argumentum respondetur ex mente Nauarri in commento de vsuris, negando antecedens, scilicet, quòd ex affecuratione capitalis facta per socium resultat mutuū. Nam per mutuū (ut nomen sonat quia es de meo facere tuum) transfertur dominium. At verò per affecurationis contractum, ut capitale sit saluum in initum cum socio, non necessariò trãsfertur dominium, quod multipliciter ibi cõtendit probare Nauarrus: primò quia Gregorius. l. X. cap. i. de commo. expresse ait commodationem mulæ ad certus usus cum pacto, ut commodatarius eius subter periculo etiam si casu fortuito pereat, illius mulæ non transferre per hoc in commo-

Affecuratio nõ trãsfert dominium.

datarium eius dominium, idemque insinuat. l. i. C. commodatum, quia secundum eundem Gregor. l. X. in cap. finali depositi. & iuxta. l. i. §. si conueniat. ff. eod. depositi dominium, eò quòd depositarius præstet securitatem illius, non transfertur in depositarium.

¶ Tum, quia secundum eundem Gregor. in dict. capit. i. & in dict. cap. fin. culpa, & mora communitor rei debita restituendæ periculum in morosum, & culpabilem debitorem illius transfert, nõ tamè per hoc eius transfert in debitore dominium: tum quia cõtarius est asserere quòd comodatum, vel commissum alteri ad certos usus quemadmodum committitur pecunia in societate ad usum negotiationis, & non ad alium, eò ipso, quòd præstita cautione de eius securitate suscipitur in alios usus verti possit, quinimo id facta reputatur veluti furtum. §. placuit. in iur. de obliga. quæ ex delict. naf. cum. l. qui vas. vetare. ff. de furt. aut præfente. C. de fideiussor. tum quia morosus detentor rei, eò quòd ex mora iam subit eius periculum, non potest vti tali re in omnes placentes sibi usus. ¶ Tum quia pignus & fideiussio data ad maiorem securitatem non liberant aliquem ab obligatione, qua se obligat, quia ista inducuntur ad augendum, & idèd non operantur diminutionem. l. lega inutiliter. ff. de admi. Tum quia cum res transfertur cum onere vtendi ea ad certum finem non potest verti in quoscunque usus, ut exemplificat Nauarrus in primogenituris. l. scemina. C. de secun. nup. ergo neque fors collata in societatem ad usum negotiationis non est contra voluntatem eam exponentis in alios usus conuertenda. l. i. & l. legatu. ff. de admi. rer. ad ciui. Igitur constat ex dictis quòd collatio fortis in societatem cum affecuratione illius in initam cum socio non est mutuū contra Sotum, siquidem (ut ex prædictis patet) eam recipiens non potest vertere in alios usus, quemadmodum pecuniæ mutuarius stando in sola ratione mutui potest pecuniã mutuam eò contrario vertere in quoscunque voluerit usus. Vnde negatur, quòd solum periculum manens apud recipientem sortem causet mutuū.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, quòd ex solutione primi manet solutum, quia negatur quòd per præstitam securitatem à socio recipiente capitale de eo, in eum capitalis transferatur dominium, quia negatur quòd assumitur ad hoc probandum, scilicet, quòd receptor capitalis possit prohibito illa sorte

sorte in alios vsus vti, quòd si cum tali facultate sibi daretur, & non cum obligatione negotiandi, iam tunc fatemur, quòd tunc mutuum esset, at proinde lucrum expectare esset vsura.

Ad. 3. arg. ¶ Ad tertium argumentum quòd aliquam apparentiam præ se ferre videtur, propterea quòd in iure videtur fundari, respondetur quòd dos æstimata tradita viro secundum ius præsumitur emi à viro, & esse emptitia, quia est res vèdibilis, præsumitur in quã tunc emi nisi fieret æstimatio ad sciendũ quantũ res dotata deterior esset facta soluto matrimonio. l. si inter. C. de iur. do. & in dubio præsumitur primò dotata vt glos. ibi. At pecunia, quæ cùferetur in sortem societatis, licet taxationem sui valoris secum deferat, tamen quia propriè non est res vendibilis, sed potius est pretium venditionis, & rerum venalium, idè illa pecunia per coitam societatem, & assecurationè illius factam à socio, non censetur esse vendita credito pretio, quare per assecurationem non transmittitur in socium assecurantem eius dominium. Quare non resultat inde mutuum, neque vsurarium est lucrum inde expectatum, secus est si sciens, & volens dominus pecuniæ non negotiaturo illam daret, quia iam cum nulla intercederet inter eos societas, mutuum esset, & ex mutuo vellet lucrum reportare saluo capitali.

Ad. 4. arg. ¶ Ad Quartum argumentum Albornozij respondetur, quòd duplicia sunt damna, quædam quæ non sine culpa socij solent euenire, & hæc socius gerens negotium mercantia tenetur virtute societatis subire, si sua culpa contingant. Quare pro his vitandis assecurationis pretium nequit accipere. Alia autem sunt damna extrinseca contingentia sine culpa socij negotiantis, & horum pericula non tenetur socius subire: & ad assecuranda hæc pericula & damna, vt si euenierint ea subeat socius negociationis institor, cum eo contractus assecurationis iniri potest, cuiusmodi sunt damna contingentia ex fortuitis casibus ex incurfu latronum, qui solent grassari, vt in itinere Valentia ad Barchinonam, vel ex procellarum contingentia, quibus aliàs substat capitale periculis, nisi assecuretur: & de his secundis periculis nostra hæc intelligitur conclusio.

Ad. 5. arg. ¶ Ad quintum, & vltimum argumentum Albornozij respondetur, quòd licet lucrum indeterminate assecurari non possit, benè tamen reducendo illud ad certam determinatamque quantitatem, sicut cæteræ asse-

curantur merces. Vnde sicut legendum est semper in specie, quia alias legatum esset derisorium, nisi esset specificatum, & determinatum. l. quod in rerum ff. delegatis. 1. §. si quis autem. licet etiam lucrum futurum licet sit in se indeterminatum, vt vèdi possit incertum pro minore lucro certo, illud lucrum incertum arbitrio boni viri reducendum est ad aliquam verisimilem summam: & tunc talis lucri contrahi potest cum socio venditio, quia iã quod erat in se indeterminatum, vt determinatum per arbitrium boni viri venditur.

CAP. LXVI. *Expositio casus societatis Romæ celebrati, & an licitus sit, an liceat conferre pecuniam mercatori cum pacto, vt lucretur, vt aliæ similes apud alios expositæ, an liceat contractus hic, scilicet, si quis det Mexici. 100. vt in Hispania recipiat. 30. si perierint: & si non, recipiat. 120. an liceat alicui pro pretio accepto assecurare pecuniam, quam accipiat transfuehendam ultra mare. De diuisione in societate faciendâ post eã, societas quadrupliciter finitur. Quo modo expensæ victus hic sunt deducendæ. Vtrũ liceat conficere instrumentum de saluo capitali sola intentione, vt eius caueatur amissio: de quãdã societate inita cũ nautis piscaturis an liceat.*

IAm per conditiones supra assignatas ad contractum societatis attinentes examinandus venit casus ille, siuè contractus, qui sub nomine societatis alibi, & sæpissimè Romæ est vsu receptus, cuius meminit Sotus lib. 6. de iur. & iur. quæst. 6. ar. 2. & cuius sic exprimit formã. Habet. v. g. Petrus officium, siuè scriptor sit, siue aliter palatio seruiat, contingit numis egere, conuenit mercatorem, aut quẽuis alium, qui illi tribuit cẽtum aureos ducatos, pro quibus Petrus in suo officio decem aureos, aut duodecim consignat, ea tamen lege, vt si intra semestrem tempus mercator ille, qui pecuniam illi numerauit ab hac luce migrauerit, capitalis iacturam faciat, neque suis hæredibus Petrus restituere teneatur. Si autem post sex menses vita superstes fuerit, protestatur debitori se nolle amplius in societate remanere, idè quẽcumque admonet, vt nisi statim soluerit inde ratione moræ soluturus sit eandem statutas vsuras. At verò licet contractus hic nomine contractus societatis sit donatus: tamen, quia non omnino notus est contractus, vt de eo innoscescat qualis sit, explorandum est nobis ad qualem nominatum, & notum nobis cõtractum possit reduci, vtrum ad contractum census, vel societatis, vel sortium, vel ad alium. Et

quidem

Questio

Expositio casus.

quidem ut à primo exordiamur, ad rationem
 empi census reduci non potest, quia emens
 centum in perpetuū se privat capitali collato
 in pretium census, si venditor census, aut eius
 hæredes nolint illum redimere, quod tamē ita
 hic non contingit, quin verò integrū manet
 capitale tribuendi illud tuū capitale repetere,
 sicut reuera reperit. Quapropter contractus
 hic nō contractus census, sed societatis appel-
 lari consuevit. Sed an nomē societatis illi ap-
 ponitū sit, & partū illi conueniens videndum
 nunc est, dicendū est (quidquid fingant talis
 contractus autores, quō nomē societatis illi
 quadret) quā societatis contractū contractus
 hic dissōnus est omnino. Nā in hoc à lege so-
 cietatis discrepare videtur, quōd ille nō lubit
 capitalis periculum, sicut vsu receptū est in so-
 cietatibus, & sicut natura societatis exposcit.
 Non enim se exponit periculo si negotiatione
 pereat capitale sed tātū illi periculo se obijcit,
 si morte ante sex menses præoccupatus fue-
 rit, &c. Igitur quia mixtus cōtractus esse videtur
 ex ea parte, quā inter ipsos conuenit quia se
 exponit collator illorū centū periculo capita-
 le hoc perdendi, si intra semestretē tempus mortē
 obierit accipiat sex, prorsus iniquum non est
 quia innititur contractui solito sortium. Nam
 sic in alijs fortuitis fieri est in vsu. At verò ex
 ea parte, quā in tali contractu cōtinetur, quod
 post lapsū sex mensium ratione moræ reci-
 piat singulis annis duodecim in fraudem vsu-
 ræ videtur moliri. Tum quia ab principio illa
 mora præuisa est, quō circa in fraudē mutui vi-
 detur concessa. Tum præsertim quia ratione
 moræ, nisi intercesserit damnū emergens, su-
 pra capitale aliquid recipi non potest, sicut ne-
 que intuitu lucri cessantis, nisi huiusmodi pe-
 cunia licite negotiationi fuisset exposita. ¶ Vi-
 timò tandē cum Soto dicendū ducimus, vix
 huiusmodi cōtractus approbari posse, nisi sub
 forma planē societatis, ita ut capitale substat
 periculo, ut si velit suscipere decimam partem
 lucri officij, qui cum illud ementi constiterit
 mille, reddit quotannis lucri centum, periculo
 exponat illa, quæ in societatem collata sunt
 centum, aut nisi sub forma census, ita ut super
 illud officium, quod veluti res immobilis, &
 fructifera est constituatur census capitalis du-
 catorum centum, qui quotannis reddat pen-
 sionem æquiualentē ad rationē vnus pro qua-
 tuordecim, sed hoc de casu hic nō diffinim⁹.
 ¶ Quoniam iuxta axiomā D. Thomæ in
 prologo super. 2. sermones morales vniuersa-
 les minus sunt vtilis, sed quōd actiones
 in particularibus sunt, ideo, quo vsui magis sit

nostra hæc moralis tradita doctrina, non ab re
 esse duximus: si ad varias casus particulares
 in hac materia decenderemus, licet nō ad om-
 nes: quia id propè infiniti esset operis, cū pro-
 pe infiniti sint. Queritur ergo, utrum liceat
 alicui conferre mercatori centum aureos hac
 conditione, ut accipiens illos obnoxius ma-
 neat ad respondendum eos conferenti de lu-
 cro, & de damno, secundum quōd alij simili-
 les centum aurei apud alium mercatorem ex-
 positi negotiationi cum periculo eos exponē-
 tis afferent lucri, aut iacturæ: cum tamen iste
 accipiat eos centum aureos non ad negotian-
 dum, sed in sua necessitate expendendos eos.
 ¶ Respondetur planē, quōd quia pecunia hæc
 non datur per modū depositi, quia si per mo-
 dum depositi daretur, neque deponens inde
 reportare lucrum, neque depositarius eam ex-
 ponere posset: sed tātū custodire teneretur,
 & quia neque etiam confertur in societatem,
 quia si sic tribuere tur, tribueretur cum pacto
 eam fideliter exponendi in mercantijs, quod
 hic non fit: concluditur ergo, quod data fuit
 per modum mutui cum expectatione lucri,
 quod non est sine vsura, quia pecunia ex se nō
 est lucrosa. 88. dist. eijciens, ita Syluester so-
 cietas. 1. quæst. 15. in huius rei gratiam allegas
 Archid. Innocen. & Ioan. Andr. de vsur. cap.
 fin. ¶ Secundo dicimus, quōd quando aliqui
 Doctores asserunt cōtractum hunc esse lici-
 tum, glossandi sunt non quod ratione societa-
 tis sit licitus: sed ratione lucrifessantis, si ibi in-
 terueniat, quod tunc contingit verè interue-
 nire, quando dans illa centum, ea daturus cer-
 tē erat mercatori: sed ad instantiam amici de-
 dit ea illi pro suis supplendis necessitatibus, &
 dūmodo secundum Hostiensē pericula,
 & expensas in se recipiat, & secundo secundū
 Syluestrum loco vbi supra contra Nauarrum,
 dum nō intendat principaliter magis per hęc
 viam, quam per negotiationem lucrari. Et ter-
 tiò dum non contrahatur pactum ad semper,
 sed ad tempus rationabile, scilicet, quo nego-
 tiationi intendendum erat, cui alias exponi pa-
 rabatur in societate. Et quarto, dum nō tenea-
 tur necessitate præcepti gratis mutuate acci-
 pienti. Et tandem quinto dum accipiat istud
 lucrum tanquam incesse lucrifessantis, & nō
 aliter, & concurrant denique omnes conditio-
 nes iustificantes lucrum cessans.

¶ Deinde queritur, an liceat alicui ex pe-
 cunia, quam in societatem confert mercatori,
 capitali istius pecuniæ substat periculo cas-
 sus fortuiti, expetere aliquod certum, & secu-
 rum lucrium.

Questio.

Respons.

Dictum. 2.

Questio.

Respons.

Cōtractus
 mixtus.

Sent. vlt.

instmtoy

Respons. ¶ Respondetur absque dubio, licet aliquibus id videatur illicitum ex parte mercatoris, quia sic videtur emere totum lucrum futurum ex pecunia, mediante aliqua parte lucris secunda, & certa correspondente suo labori, tamen secundum Siluestr. & Gerard. Odo. vtrique sic contrahere est licitum, quia postquam capitale stat. periculo domini capitalis illud lucrum futurum licet incertum. Quia est verisimile sibi aliquid valere, poterit illud vendere socio, & socius mercator poterit illud emere licite secundum estimationem boni viri eo modo, quod si fructus venturi ex agro erant & vendi possunt, & vendi solent.

Questio.

¶ Præterea, queritur vtrum societatis licite speciem præ se ferat contractus hic, vbi quis in noua Hispania, vel Perusij cõfert mercatori centum hoc pacto, vt in Hispania recipiat. 50. si perierint in mari & si nõ perierint recipiat. 120. ¶ Respondetur breuiter iuxta sententiam Silu. societas. q. 16. pro hoc allegant Hostiens. & Ray. esse vsurariũ contractũ, tum quia vult partem capitalis, scilicet illa. 50. esse sibi saluam, tum quia si mercator ista centum in merces infumpserit, iste vult lucrum ex re nõ sua cum eam mutuo dederit pecuniã. Quod ex eo patet, quia non cum sui periculo in negotiationem, & in merces infumendam contulit. Si igitur inde emptæ sunt merces, sunt mercatoris ementis, in cuius dominiũ per mutuum palliatum constat illam pecuniã transfisse, vsura ergo est inde velle percipere lucrũ si autẽ mercator illa centum in merces non expendit, dans quoq; iniquus conuincitur esse, vult etenim lucrum, quod mercator non fecit.

Questio.

¶ Insuper consequitur & alia quæstio, scilicet, vtrum vsuræ labe contractus hic (qui videtur contractus societatis esse) infectus sit, in quo, quis recipit pecuniã vltra mare vehendam, & ibi reddendã pro certo pretio, & videtur certè quod non liceat eam vehenti aliquid plus pro assecuratione eius recipere, quã opus & labor transfuehendi eam vltra mare meretur, & patet, quia cap. nauiganti, de vsur. decernitur, quod non licet alicui, eõ q; sortis, quã mutuatur nauiganti, aut eunti ad nundinas periculum in se suscipit, aliquid vltra sortem recipere, ergo neq; etiam (vt æqualitatis par sit ratio) licebit accipienti talem pecuniã transfuehendam aliquid vltra pretium laboris transfuectionis, quod est veluti fors à se posita accipere, etiam si illius in se suscepit periculum. ¶ Nihilominus tamen dicimus cum Innocent. ca. si. de vsur. & cum Hostien.

Dictum. 1.

& cum Syluest. societas. i. quæst. 17. talem contractum, vitio vsuræ non fore notandum, si quidem licet ex vi contractus locationis suarum operarum ad transfuehendam illam pecuniã, teneatur illam custodire, & assecurare, ne suo dolo, vel lata culpa, vel leui, licet non leuissima pereat: non tamen tenetur à casibus fortuitis insultus latronum, & incurtus procellarum dominum illius pecuniã indemnè seruare. Quare pro hac indẽnitare: & securitate, si transfuector pecuniã ad instantiam domini velit eam præstare, poterit vltra pretium transfuectionis aliquid accipere. Neque est eadem ratio de mutuante eunti ad nundinas, vel nauiganti, & assecurante sortem, quam illis mutuo tradit. Quia receptum hic vltra sortem secundum Hostien. cap. fin. de vsuris, vel realiter, vel ex præsumptione iuris directè mutuo concernit, & ratione mutui expeditur, cum ad solam instantiam suam sua sponte solum causa palliandi vsuram periculum pecuniã subit: & lucrum prætentum principaliter ratione mutui magis quã assecurationis: quæ ex mutuo est consecuta, intenditur, seu consequitur, quod tamen non cõtingit in casu, quo transfuector pecuniã periculum illius in se suscipit.

¶ Secundo dicimus cum Innocentio, non esse contractum ab vsura liberam, si quis pro eo, quod tradit alteri pecuniã ad portandũ & negotiandum cum ea extra regnum nullo contractu legitimo societatis cum illo inuito vellet aliquid lucrũ vltra sortem percipere, quia cum per hoc non eam exponat in societate cum sui periculo: sed solum eam dedit transportandã, vt ibi transportator suo nomine, cum ea negotiaretur, quod fuit eam muturare, ex hoc mutuo non potest lucrum sibi parare. Nam alias pecuniã mansurã sibi in arca, mansurã (inquã) neque exponendã negotiationi nullus futurus erat fructus, neq; per transfuectionem, vel negotiationem alterius deteriorata est in vsu, quia sibi in æquivalenti pecuniã restituenda est.

Dictum. 2.

¶ Porro cum multa dixerimus ad tres illas conditiones contractus societatis pertinentia, iam de societate quoad eius diuisionem perstat agendum. Nam iustitia in hac diuisione seruanda ad tertiam conditionem spectat. Queritur ergo quomodo societas sit diuidenda si nihil conuentum est expresse, vel tacite, quia nulla est consuetudo, quæ circa hoc inoleuerit. Circa quam quæstionem prænotandum est primò cum Mercator. lib. i. cap. 9. de societ. quod quia partitio in societate faciendã

Quest.

Notamen

ciēda est iuxta sortes, vel operas collatas per socios, in societate generali omnium bonorū nō est pensandum quid præsentium tantum in societate conferatur, sed habenda est ratio omnium eorum bonorum, quæ in futurum sunt in spe habendi, quia in hac generali societate socij obligatione astringuntur ponendi omnia bona sibi ex questu obuientia, cuius rei gratia hic, & si à principio sortes collatæ sint inæquales sub pacto à principio deduci potest, ut lucri partitio inter eos fiat æqualiter. Siquidem in obligatione conferēdi in societatem quid quid obuenerit sunt pares. Si autem coita societas sic non est generalis in omnibus bonis, sed particularis, habenda est ratio sortis, quā vnusquisque sociorum in societatem confert attento etiam, quod expositio operum locum sortis sicut & pecunia quando in societate negotiationis vtraque exponuntur periculo, & lucro.

cundum Baldum in l. i. C. pro socio, & Angel. quod si alter sociorum posuit, verbigratia, centum, & alter operas posuit, & de lucro sibi acquisierunt ducenta, qui centum posuit primò extrahet sua centum, & reliqua ducenta omnes diuidēt inter se, ita tamen vt qui plus societati contulerit pecunia operæ, vel in industria arbitrio boni viri plus habeat de lucro. Si nō fuerint & l. quid enim. ff. pro soc. Neque verū est assertum aliquorum dicentium, quod qui posuit operas prius extracturus est alia centū pro suis operis, nam id (vt supra diximus) nullo iure cauetur.

¶ Secundò clarius adhuc procedentes in hac parte dicimus, quod euentus societatis tribus modis contingere potest. Nā quandoque in fine inuenitur tantum capitale sine lucro. Quandoque autem succedit damnum capitalis in toto, vel in parte, quandoque verò contingit inueniri capitale cum lucro. Si igitur capitale in totum, vel in partem remansit, domino suo est redhibendum, conferens autē operas earum iacturam subibit. Si verò vltra capitale seruatum, lucrum partum est, quis est diuidendum portionibus, si tamen capitale, & industria æquiualeant, quod vir prudēs, & practicus omnibus societatis perperensis circumstantijs æstimabit. ¶ Tertiò dicimus, quod vir prudentia, & experiētia prædictus animaduertam, & præ oculis inter arbitrandum in hac parte habere debet illam iuris decisionem. §. de illa institui. de societate. vbi sancitur posse alteri sociorum lucri quidem duas partes suscipere, dāni verò nisi tertiam, quod quidem Mutius cōdenabat propter iniquitatem, quam prima facie, id facti præse ferebat, sed tandem serui Sulpitij vicit sententia, ex qua concluditur verbigratia, quod si quis sociorum bis centum aureorum cōtulit in societatem, & alter centum, qui tamē totum gerit negotium sua industria, & sagacitate exercens negotiationem, cuius industria, sagacitas, labor iuxta estimationem prudentium, & expertorum æquiualentia faciunt tercentum aureorum, tunc primus quidem quia bis centum exposuit tertia parte lucri potietur. Secundus verò quia summa, quam contulit, vtpotē quæ ex centum expositis in pecunia ex valore industria, & operarum, quæ pro trecentis alijs cōputantur resultat, summa quatuor centum aureorum est, quæ in duplo se habet ad bis centum, duas tertias partes de lucro, in re sibi vindicare poterit, quia re vera computando etiam pro sorte operas, duplam exposuit sortem. Ceterum loquendo de iactura sortis, si pereat,

Dictum. 2.

Notamen.

2.

¶ Secundò animaduersione opus est eā solam summam vnūquemque sociorū exponere in societate, iacturæ periculo, quam realiter ponit. Vnde consequitur corollarie, quod etiam si quis sociorum pro societate inita contraxerit debita vnde haberet sortem, quam cōferret in illam si tam malè negotiationis cederet alea, vt omnia capitalia talibus debitis soluendis necessaria essent, nihilominus alij socij ab his debitis soluendis essent immunes, nisi expresso pacto, & speciali ad debita hæc soluenda se astrinxissent in communi pro bono societatis communi, vel huius rei gratia ea debita contrahendi facultatem nomine societatis ei præbuissent.

Notamen.

3.

¶ Item quia de partitione lucri agimus in diuisione, in qua, & damna illata societati veniunt consideranda, ideo perpendendum est Tertiò, quod si quis sociorum societati damnum intulit, vel ex societatis cumulo deduxit aliquam quotam pro nuptijs filij, vel filie, alijs socijs refundere tenetur id dāni, aut partis iacturæ lucri, quod societati ex hoc facto est cōsecutum, sicut etiam refarcienda sunt damna socio prouenientia ex eo quod alius socius (vt supra diximus) pecuniam, quæ sibi mittitur à socio Indiano infumenda in merces in Hispania ad illum ad Indas regiones transfuehendas in classis, in alios sibi peculiare vsus, & necessitates conuertit, vnde vsu venit vt nullas merces socio mittat, aut non in tempore, aut deteriores, aut cariori pretio emptas, quia eas ad creditum emit, aut aliò illas mittit, vnde socio non correspondet.

Dictum. I.

¶ Nunc igitur ad quæstionem dicimus se. Instru. Negot.

¶ Tertiò dicimus, quod vir prudentia, & experiētia prædictus animaduertam, & præ oculis inter arbitrandum in hac parte habere debet illam iuris decisionem. §. de illa institui. de societate. vbi sancitur posse alteri sociorum lucri quidem duas partes suscipere, dāni verò nisi tertiam, quod quidem Mutius cōdenabat propter iniquitatem, quam prima facie, id facti præse ferebat, sed tandem serui Sulpitij vicit sententia, ex qua concluditur verbigratia, quod si quis sociorum bis centum aureorum cōtulit in societatem, & alter centum, qui tamē totum gerit negotium sua industria, & sagacitate exercens negotiationem, cuius industria, sagacitas, labor iuxta estimationem prudentium, & expertorum æquiualentia faciunt tercentum aureorum, tunc primus quidem quia bis centum exposuit tertia parte lucri potietur. Secundus verò quia summa, quam contulit, vtpotē quæ ex centum expositis in pecunia ex valore industria, & operarum, quæ pro trecentis alijs cōputantur resultat, summa quatuor centum aureorum est, quæ in duplo se habet ad bis centum, duas tertias partes de lucro, in re sibi vindicare poterit, quia re vera computando etiam pro sorte operas, duplam exposuit sortem. Ceterum loquendo de iactura sortis, si pereat,

Dictum. 3.

S Sic

Sic distante prædicto iure è contrario accidit, hic postremus namque qui in pecunijs contulit centum, in pecunijs centum tantum amittet, cum re vera plus amittat, cum etiam applicuerit suas operas, quarum simul iacturam patitur, cum primus bis centorum aureorum, quos tantum exposuit dispendium subeat solum.

Questio. ¶ Ex prædictis corollarè infert Mercatus vbi supra quid dicendum sit ad illud dubium de quo sinistrum iudicium proferebatur, dū ventilaretur in Hispalensibus gradib⁹. Referebatur autè sic casus quod, scilicet, duo in vnâ coiere societate, cuius capitale vtrinque conflatum bis millia continebat, vnus namq; eorū mille & quingentos aureos in societate summisit, alter verò quingentos dumtaxat erogabit subministrans etiam industriã, & operas, cumq; schedulã societatis confecissent, nihil aliud expræfferit, quã quod contractũ societatis inibant, vbi pro rata essent lucraturi, & perdituri, euenit autem, vt postquã in negotiatione valde defudatũ est, tercentorum aureorum sint iacturã passi. In dubium igitur reuocatum est qualitor iactura hæc, & pro qua parte vnunquemq; contingebat. Igitur in hanc sententiã iere arbitri vt iactura hæc inter vtrũque diuidiretur, & benè quidè, sed ne error contingeret in diuisione hac, a firmanda erant opera, & industria, vt valoris horũ habita taxatione coniecta; cum quingentis aureis, quos exposuit, mille, & quingenti summã conficerent, & lucrum obuenerit, & qualiter diuideretur. Veruntamè quodam iacturam quæ accidit tercentorũ, iuris obseruata sanctione, in hoc casu expositor tantũ quingentorum simul cũ industria, & operis æquivalentibus mille, quartam partè iacturæ illorum tercentorũ amissorum aureorum subiturus est, licet non tantũ hanc iacturam patiat, sed industriæ, & operarum, quæ longe maior erat. Nam in navigatione diuturna, & periculosa pro societatis negotiatione assumpta, magis æstimatur labor, & industria, quàm pecuniæ fors ab altero socio collata.

**Casus ex-
positio.**

Respons.

Questio.

1.

2.

¶ Præterea iam quasi ad calcem huius materiæ peruenientes, de fine societatis quando scilicet, finiatur inquirendum est. Respondetur autem, quod societas casibus his finem accipit, Primò renuntiatione, dum expresse societati renuntiat. l. societas. ff. pro socie. §. voluntate.

¶ Secundò, societas distrahitur morte, eadem. l. scilicet, morte naturali secundum glos. ibi.

¶ Tertio dissoluitur societas morte cuiuslibet, id est, maxima, aut media capitis diminutione.

¶ Quarto, ex ægestate incidente, vt si quis ex socijs cæsserit bonis, vt instit. eodè. §. Itè. Quintò societas finitur ppter publicatione honorũ alicuius socij, vt in. l. actione. §. publicatione. ff. pro soc. Sextò finem habet ex cõuentione, id est, finito tempore, quo conuentum est. Septimò dirimitur cõsuetudine, si de tempore nihil conuentum est. l. quod si noluit. §. qui assidua. ff. de ædil. edic.

¶ Iam consequenter, quia affine est dubium præcedenti quæstioni, illud huc accersimus, scilicet, quid si Petrus societatem cõtraxit cum Paulo vsq; ad quinquenniũ, ita quod Petrus mille, Paulusque operas poneret, & casu ante quinquenniũ mille perierunt. Respondetur quod hic accidit alius modus, quo finitur societas. s. quando totum capitale ante cõstitutum tempus perijt, patet ex glos. in. d. l. si non fuerint, & in. l. i. C. pro socio. & Ang. Vnde consequitur quod Petrus non est cogendus iterum aliud capitale ponere, si uè periculum fuerit commune siue non, quia finita est societas. Tum etiam quia solum videtur actũ de ponendo semel capitale, & non pluries, vt ff. pro soc. l. si socius pro filia. §. nec si prior. Secundo dicimus, quod idè est si non perierit ex toto, quod in societate positum est, sed parũ est restans, & Paulus renuit ponere operã, vel rem suam cum re socij, quæ parua est, ita Bald. in. l. pro soc. quia æquitas fouetur. l. ita autem in prin. ff. de adm. tur.

¶ Quoniam in societate expensæ factæ sunt deducendæ, iam id quæritur quomodo expensæ victus à socio obeunte negotiatione fiat deducendæ. Respondetur autem de corpore societatis habendas esse expensas à socio impendente operas, quando proficiscitur causa societatis, & huius ratio est, quia lucrum intelligitur deductis expensis. l. illud. C. de codic. & l. Mutius. ff. pro soc. ita Baldus, & Iacobus de Are. & Cyn. l. i. pro soc. Sed qualiter expensæ istæ sunt deducendæ, an absolute omnes factæ, an exceptis quas domi fecisset, id in controuersiam vertitur. Baldus enim ait tales impensas non absolute deducendas esse, sed exceptis, quas fecisset domi ita sup. l. prima pro soc. numero nono. At verò Salicetus referente Nauarro in summa capite. 17. numero. 283. contrarium iudicat esse verius. Ita Salicetus in dicta. l. prima column. tertia. Nauarrus tamen ibi eos nititur ad aliqualem concordiam reducere, tamen tam

5.

4.

5.

6.

7.

Questio.

Respons.

Questio.

Sent. auto.

tam subobscure loquitur ibi, ut quid velit dicere sit diuinandum. Dicendum est ergo cum Siluestro quod ab impensis à socio sic factis deducendæ sunt, quas domi fecisset arg. l. sed & si. ff. de petitione hæ. §. quod autem, quare sequenda est in hoc limitatio hæc Bald. in. l. Mutius. ff. pro socio, vel nisi consuetudo secū dum Angel. aliter habeat, quæ seruari debet, nisi contineat apertam iniquitatem, quia actū videtur, quod est consuetum. ff. de edili. edic. l. quod si nolit. §. qui assidua.

Questio.

¶ Adhuc quæritur vtrum liceat dare pecuniam in societatem cum pacto, & instrumento de saluo capitali, licet hoc eo solo fiat animo, non ut capitale sit saluum, sed ut socius cauens amissionem capitalis magis fideliter gerat negotiationis officium, pro vt ipsum deest. Respondetur igitur ad hoc breuiter, quod talis simulatio non caret culpa mortali, tum quia simulatio est perniciofa vergens in ipsius infamiam, & scandalum ingenerans. 22. quæstione secunda, capite primo, tum quia periculosa est. Potest enim voluntatem subeundi periculum capitalis, quæ solum interius in animo gerit mutare, & sic repetere capitale. Possunt quoque hæredes eius, si ipsum discedere ab intestato contingat, id ipsum capitale virtute instrumenti prædicti sibi vindicare, & exigere, quæ omnia cū in damnum proximi, & scandalum commune, & infamiam propriam cedat, fieri non debet, quod si iam sic factum est, ut caueatur periculum, eius intentio manifestanda est, de lendumque est instrumentum. Quare auctore Nauarro qui verè coram Deo in societate ad lucrum, & damnum pecuniam contulit, si à socio publicam mutui, aut depositi scripturam recepit, mortali crimine ob dictas rationes se implicuit, quare sub eodem mortali crimine talis scriptura rescindenda est, si animus adsit participandi lucrum. At vero si contra intentionem conferentis verè pecuniam in societatem negotiator socius, quo suo sic cõfuleret, honori scripturam mutui, aut depositi concessit à culpa mortali illam accepisse ab esset, dummodo talis pecuniæ collator scripturam prædictam quam citius fieri commode poterit delere curet, & aliam societatis mercatori volenti accipere dare. Insuper & talis pecuniam in veram societatem conferens potest tū pignora exigere pro securitate restituendæ sibi sortis, si in negotiatione iacturam non fuerit passa, tum etiam ius inest illi paciscendi cum socio, ne hac, vel illa mercantia, neque tali, aut tali tempore, aut

Instru. Negot.

loco, neque cum hoc, vel illo homine exerceat negotiationem, quæ quidem omnia sic in pacto comprehensa, si non seruauerit, si ob horum violationem aliquid damni in societate acciderit, id socio non obseruanti ea acceptum ferri debet, quare id totum ipse reparabit, eo quod contra pactum fecerit iuxta sententiam D. Anton. 2. par. tit. ca. 7. §. 38.

Questio.

¶ Iam quoque & contractus hic, quia contractus societatis prætextitur esse hic quoque examinandus venit, scilicet, an licita sit hæc conuentio quæ cum nautis nauigaturis in mare longinquum ad piscandum, & carentibus ad id comæatu, & alijs necessarijs, fit in qua aliquis aliquam illis in societatem pecuniam contribuit sub ea conditione, vel conditionibus, primò vt successus nauigationis subsistet nauarum periculo. Secundo cum pacto, vt ex lucro tantâ referat partem, quanta singulis nautis obuenerit. Tertiò, vt ex contingenti lucro illi sua prædicta pecunia redhibeatur, quod si nullum successerit lucrum, vel aded modicum contigerit esse, vt ex illo integre sua fors refundi non possit, tunc vnusquisque naturam pro rata sua eam illi persoluat, nautis nihil reportantibus sibi.

Respons.

¶ Ad quæstionem igitur respondetur ob plures rationes huiusmodi contractum esse licitum. Ita glossa memorabilis in. l. 1. cap. pro soc. & Bald. ibi numero. 6. colligitur ex doctrina D. Thomæ. 2. 2. quæstione. 78. articulo 2. ad. 5. & commentatoris eius ibi.

Ratio.

¶ At probatur, quia auctore Baldo dicto numero. 6. qui pecuniæ in societatem collatæ particeps non est, neque ad aliquam partem eius soluendam, si in negotiatione perierit tenetur. Cum ergo iste nautis suam pecuniam communem non fecerit, nullo iure nautas potest facere eiusdem pecuniæ iacturæ particeps.

¶ Secundo patet quia hic vult esse socius totius lucri in omni euentu contingentis, at iacturæ socius tantum in vno casu vult esse. s. in casu quo à nautis nihil lucri fuerit partum.

¶ Tertiò eius iniquitas inde est perspecta, quod contra omnes, & contra gloss. præcipua auctoritate pollentem, & vsu vigentem in. l. si fuerit. ff. pro soci. suam sortem principalem sibi tutam in omni euentu manere contendit, licet credat Nauarrus eum hæc conditione adijcere posse, vt casu, quo tota pecunia aut eius pars amitteretur, nautæ soluerent eam partem, quam de ea impenderent in impensas, quas domi facerent.

2.

3.

Respons.

CAP. LXVII. De quintuplici traditione animalium. De multis questionibus, circa traditionem animalium. De septem conclusionibus quibus multi casus in hac materia deciduntur. Et de consuetudine bona hic seruanda: circa animalia mutua, quatuor statuuntur conclusiones. De casu nouæ Hispaniæ. De locatione ouium cum obligatione ex factibus rescindi numerã, cum noua limitatione auctoris. De duobus contractibus usurarijs, statuitur duplex regula proficitate, indubio iuxta assuetam iudicandam.

Traditio
animalium
quintu-
plex.

Accelsimus iam tandẽ ad materiam de societate in animalibus pertractandam, quæ quidem societas multum est vsu recepta. Verum est tamen, quod multipliciter solent hæc animalia tradi. Vno modo per modum locationis absolutæ. Secundo modo per modum locationis modificatæ. Tertio per modum mutui secundum aliquos, id est, æstimata, & firma, & certa in omni euentu, sed est verius per modum venditionis, quia æstimatio, & si non semper faciat venditionem, facit tamen in hoc casu sic tradente Barin. l. si vt certo. ff. commo. ¶ Quarto traduntur hæc animalia dominio penitus translato in accipientem, sic quod per eum meliorata post modum communicentur, & sic non est societas, sed contractus innominatus, scilicet, do, vt facias. Quinto traduntur animalia per modum contrahendæ societatis expressæ, vt quando dantur, vt sint communia, & sic coit societas, vt. l. si tibi area. ff. de præscrip. verb.

Questio.

¶ Porro iuxta prædictam distinctionem subiicienda sunt dubia, & quæstiones, quare primò queritur, an possint animalia dari primo modo per modum locationis, aut cõductionis, puta quia conducitur animal rustici, vel opera eius, scilicet, custodia, aut cum traduntur equa, vt facundetur ab equo alterius, vel huiusmodi, aut cum quis conducit vsu animalium, vt ponatur ouium lacte aut lana. Respon- detur igitur primò, quod cum contractus hi sint locationis, omnes hic obiectæ dubitationes secundum ea, quæ spectant ad naturam contractus locationis dissolueduntur. Erit igitur qui libet horum contractuum licitus, si merces sit moderata, quæ arbitrio boni viri libranda est, vt iusta sit, & congruens iuxta. l. si. in lege. ff. de locat. ¶ Sed posset quis hic hæsitare, an licitum sit hic etiam pacisci, quod damnum, & lucrum rei locatæ sit commune. Dicitur ergo ad hoc id pacti apponere illicitum esse. Non autem liceat locatori conuenire, quod damnum sit solum conductoris, nisi conductor esset in culpa leui eius damni, de qua tenentur contra-

Respons.

Satisfit
obiectioni.

hentes in contractibus ad gratiam, & vtilitatem vtriusque contrahentis spectantibus, non tamen si esset in culpa leuissima iuxta tradita in materia locationis.

¶ Perpendendum est etiam, quod si absit frater vsurarum, & dum credatur secundum Veruec. quod conditio conductoris non sit deterior per hoc, licet pacisci, quod conductor rei locatæ periculum in se suscipiat, remisso pro hoc illi iusto asssecurationis pretio, aut de locationis pensione quota aliqua sibi hac ratione remissa. Verum tamen ne in foro exteriori in fraudem vsurarum intentatum credatur, aut præsumatur, oportet ne contractum hunc asssecurationis rei locatæ à se ineat, qui ad vsuras assuetus fuit dare.

Nota.

¶ Vltimò, & ad vltimum dubium respondemus contra summam Angelicam dicentem, quod cum dantur animalia, vtrorū masculi fecundentur foeminas, vel vt foemina in coitu ad imprægnationem masculis submittantur, est contractus innominatus, & verius dicitur, quod est quidam contractus locationis, & cõductionis ad illum vsu, quia perinde est dare taurum, vt quis eo vtatur ad cõductionem vaccarum, & cum locare, vt eo quis vtatur ad iter.

Ad dubium
vltimum.

¶ Queritur deinde de contractu illo, quod dantur animalia secundo modo, scilicet, per modum prædictæ locationis modificatæ, verbi gratia, vt cura traduntur oues alicui putam monasterio sub annua pensione exigua tamẽ putam duorum solidorum pro singulis, cum tamen reddant quatuor, aut quinque, vt exemplificat Siluest. sed hoc pacto, quod etiam si intereant, nihilominus dicta pensio soluaturo toto tempore vitæ tradentis perinde, ac si viua essent, post mortem verò eius omnes sint monasterij.

Questio.

¶ Respondetur ergo ex mente Siluestri verbo societas. 2. q. 3. quod secundum Ioan. de Lig. licitus est huiusmodi contractus quia contractus est locationis, quæ modificata est cum his conditionibus. Nam si locator eorum ouium etiam ipsis pereuntibus pensionem exigat, dum superstes fuerit in vita, tamen quia illa pensio adeo exigua est, & modificata vt hoc grauamen, quod monasterio imponit, scilicet, vt ipsis quibus intereuntibus adhuc per totam vitam suam salua sibi sit illa pensio sibi soluenda, videatur refarcire per aliam partem, quæ remittit, cum duplo ea quæ petiuit maiorem partem potuisset exegisse, videtur licere maximè tam fauorabili adiecto pacto. l. vt post mortem ipsius locatoris quum omnes

Resp.

omnes sint monasterij. Adeoque fixus est hic contractus eodem Ioan. de Lig. auctore, ut si euenerit mortalitas ouium, ecclesia vel monasterium non possit petere restitutionem, nisi cum traditæ sunt oues, iam essent morbidæ, vel aliqua contagione contaminatæ, & monasterium id vitij non aduertisset. ff. de mino. §. verum. quamuis verum sit, quod si solus Abbas, vel cellarius præstitit contractui huic consensum, si in prædicto contractu nõ intercessit consensus, conuentus non tenetur monasterium tali stare contractui extrade po. cap. 1. At si conuentus cum abbate consensum præbuit contractum quamuis retractare non possit, tamẽ si postea pestis, aut morbus sic seuerit in gregem, quod deuastrauerit eum, Hostiensis ita consulente, in hoc casu qui tradidit sic oues nõ cum iactura monasterij videatur velle locupletari, sustinere debet partem damni, sed hoc magis procedit via consilij, quam de rigore iustitiæ propter rationes præmissas.

Questio.

¶ Præterea quaeritur quid si tertio modo per modum mutui, aut verius per modum venditionis ad creditum datur animalia, utpote quando datur æstimata, & firma aut certa in omni euentu. Nam hæc æstimatio emptionem introducit iuxta. l. plærumque. ff. de iur. dot. an tunc sit licitus contractus. Respondetur autem primò, quod licitus est hic contractus secundum Siluestrum societas quaestione. 4. allegantem Angel. & Veruec. dummodo totum lucrum, & damnum sit animalia accipientium. Neque enim ea sic æstimata, & certa in omni euentu dans aliud sperare ultra pretium eorum poterit. Quidquid enim ultra hoc exigere, utpote accedens forti esset vsura de vsu. c. consuluist. ¶ Secundò dicimus, quod in casu, quo is qui sic recepit animalia in omni euentu æstimata fructum accepit ex animalibus emptis, si postea contraxerit moram in soluendo pretium, posset iam ex tunc inuoluntarius patiens moram ob interesse lucri cessantis, quod amittit, vel damni quod sibi emergit recipere fructus vsque ad huius interesse recompensam non computando eos in fortem. l. curauit. C. de ac. emp. quod etiam locum habet de iure canonico, & in foro conscientie quod & glos. docet ca. coquestus de vsur. ¶ Tertio dicimus, quod si talia animalia darentur, æstimata quidem, sed non certa, ita quod eorum pretium nõ semper dati esset, certum, & securum, & saluum, tunc talis animalium traditio neque mutuum esset, neque venditio ad creditum sed societas quædam esset, puta, si dareretur æstimata, nõ ut æsti-

Dictum. 1.

matio reddatur, si perierint casu fortuito, sed solum ut soluantur si culpa accipientis perierint, & in hoc casu tanquam ex resua cum suo periculo exposita societatis contractui, poterit reportare iustam partem lucris, si obuenerit his qui ea sic dedit.

Questio.

¶ Ad hæc quoniam de similibus in dubio per similia iudicandum est, & hoc dubium hic proposuisse non erit ab re, ut per hoc de similibus iudicemus, scilicet, quid si animalia dentur quarto modo. i. per contractum innominatum, scilicet do, ut facias ex quo actio oritur præscriptis verbis siue in factum. ff. de præferri. ver. l. si tibi areæ, verbi gratia, quando animalia traduntur dominio penitus translato in accipientem, sic quod per eum meliorata postmodum communicentur. ¶ Ad quaestionem ergo dicimus primò, quod contractus hic dicitur contractus innominatus, quia societas dici non potest, quia in societate capitale positum, ponentis illud manet præcipuum, & non transfertur dominium eius in accipientem absolutè, unde non hic contrahitur societas absolutè, sed tantum societas contrahitur conditionaliter, scilicet, si sequatur melioramentum, unde eo secuto iudicabitur, ut de societate, quia si melioramentum sequatur, pretium eorum animalium si vendantur erit commune iuxta dict. l. si tibi areæ. Nam & hic fructus similiter debet esse communis. l. si pacenda. C. de pact. commune quoque hic periculum sicut utilitas erit. l. Mutius. ff. pro soc.

Dictum. 1.

¶ Secundò dicimus, quod in prædicto casu si melioramentum non sequatur, res integra restituenda est danti. Patet, quia tunc animalia hæc causa meliorationis data esse videntur, at data ob causam, causa non subsequuta, quia tunc sine causa videtur accepta restituenda sunt, si manent. ff. de condict. caus. dat. & caus. non seq. Si autem perierint citra culpam, ex qua possessores bonæ fidei secundum iura tenentur, vel citra istam culpam illa animalia fuerint deteriorata, recipiens ea non tenebitur ad hæc damna, dummodo sine culpa sua, aut suorum ad se pertinentium fuerint commissa, quia hac culpa cessante possessor bonæ fidei qualis est hic recipiens animalia, non tenetur, nisi in quantum factus est locupletior, siue ex re principali, siue ex fructibus iuxta. l. vtrum. ff. de peti. hære. & sic debet etiam restituere fructus animalium, si sine culpa perierunt, solum in quantum est inde factus locupletior. Si autem malæ fidei possessor fuit, quia in culpa fuit non seruandi conuenta absolutè eos restituere tenetur.

Dictum. 2.

Instruct. Negot.

S 3

¶ Tertio

¶ Tertiò dicimus quod in casu, quo dominium horum animalium non fuerit in totum translatum in accipientem, si sequutum est, melioramentum, quia tunc censetur societas hic coita esse per regulas contractus societatis de eo iudicabitur. ¶ At si animalia dantur inæstimata totum hoc erit fors, & capitale ea animalia tradentis, si autem detur æstimata tunc quia dominium pro parte remanet apud tradentem, & tacite, pro alia parte ratione communionis dominium illorum animalium manet apud recipientem ea, cui communicantur, quæ etiam pars etiam sine traditione transfertur iuxta. l. 1. §. in societate. ff. pro soc. ideo periculum casus fortuiti est tunc commune iuxta. l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc. quod quidem periculum non esset commune quando data sunt inæstimata sine intentione ea faciendi communia.

Questio.

¶ Porro nunc de contractu in quo animalia traduntur per modum societatis agendum est, pro intelligentia autem dicendorum præmittendum est quod triplex pactum interuenire solitum est in his societatibus animalium. 1. circa ipsum animal. 2. circa fructus. 3. circa tempus hæc præmissa distinctione: queritur primò, utrum si animal inæstimatum datum fuerit in societatem, an illud dans pacisci possit, quod periculum sit recipientis & nõ dantis. Respondetur autem quod sicut in hoc casu secundum Angel. pacisci non potest, quin in fine societatis illud animal si saluum maneat, sit præcipuum ponentis, ita pacisci non potest, ut periculum illius animalis inæstimati dari sit alterius quàm dantis, quia regulariter periculum ad ipsam pertinet ita Bald. l. si pascenda. C. de pact. & Angel. Hoc autem dictum limitat Siluest. societas. 2. q. 6. quòd, scilicet, habet verum: nisi tradens in alio grauaretur, putà, quia recipiens nollet teneri de interitu animalis, etiam ex sua culpa morientis nisi pro parte, quia grauatus in vno est releuandus in alio iuxta. l. secundum naturam ff. de regul. iur. sed quia hoc punctum iam attingit ad afferuationem capitalis cum eodem socio, de quo plura diximus supra, hic nullum censuimus superaddendum esse verbum.

Quest.

¶ Præterea secundò queritur, pacta de foetu, & pensione animalium, & circa tempus quomodo debent iniiri. Respondetur autem summam quod pacta hæc de foetibus, & pensionibus animalium fieri debent iuxta æquã consuetudinem arbitrio boni viri: consuetudo quòque in pactis de tempore obseruanda est. Nam animalia in vno anno complent, ut

porci, alia in quatuor annis, vel quinque. Quando verò consuetudo ignoratur, arbitramentum hominis in hoc experti sequendum erit. At si nullum pactum à principio contractus interuenerit consuetudini, æquitati innitenti standum erit, quia id actum videtur, quod consuetum est. l. quòd si nolit ff. de ædilit. edict.

¶ Deinde queritur, & de hoc contractu, cuius meminit Nauarrus cap. 17. numero. 261. an licitus sit, scilicet, an licitum sit tradere animalia in societatem alteri, eo pacto, ut lucrum fiat commune, & dum ea recipiens nihil ex lucro sibi vendicet antequàm pretium eorum domino remetiatur, & postea sint communia. Respondetur autem secundum Nauarr. ibi & iuxta mentem D. Antonini. 2. part. titulo. 1. cap. 7. §. 39. conciliantis ibi contrarias opinionones fouentes, quod talis contractus est licitus, dum modo ea animalia, quæ ante sortem recuperatam perierint, non recipienti sed domino eorum pereant.

Quest.

¶ Porro ne singula sigillatim persequamur, quid liciti, aut quid illiciti in multis modis societatem animalium contineatur, decisuri per has conclusiones corollarias ad prædicta, quibus nonnullis dubijs erit satisfactum sic procedemus.

Multimò di societatum.

¶ Prima conclusio sit, si aliquis, putà Petrus det Paulo vitulam, & vitulum nutriendos ad annum ea lege, ut tunc eis diuenditis Petrus suum accipiat capitale, & lucrum diuidatur, licitus est contractus, dummodo Petrus, qui hæc animalia dat eorum in se sustineat periculum fortuitum, & dummodo Paulus ea suscipiens ad aliquid supplendum non teneatur, si animalia hæc minoris vendantur, quam fuerint empta probatur, quia hac adiecta conditione capitale non manet saluum Petro. Neque vnus videtur grauari magis, quàm alius, est ergo licitus contractus.

Conclus. 1.

¶ Secunda conclusio, si aliquis duos det boues sub certa mensura tritici, id est, sub sextario frumenti singulo mense solvendo, est contractus locationis, & licitus, si dans retineat in se periculum, & dummodo pensio locationis iuxta arbitrium boni viri sit iusta. Hæc conclusio patet, quia conditiones omnes iustificantes contractum locationis hic ad iustificationem huius contractus coeunt.

Conclus. 2.

¶ Hinc sequitur corollariè, quòd dum modo intendat subire periculum fortuitum est licitus contractus, etiam si velit accipientem astringere

Corol.

astringere vt substet periculo damni sua culpa, aut suorum contingentis. Patet hoc, quia ad nihil eum obligat, ad quod ex natura contractus non teneatur. Sectus autem esset, si dans accipientē vellet periculo fortunæ subesse etiam si hoc eo animo faceret, vt accipientis diligentiorē se exhiberet circa animalium custodiam, non verò eo animo, vt pateretur periculum, quia contractus tunc esset ingenerans scandalum.

Concl. 3.

¶ Tertia conclusio, si quis det duos æstimatos boues cum hac conditione quod arēt sibi ad annum duodecim iugera terræ, & de inde vendantur, deductoque prius capitali iucrum de bobus sit commune, vel secundum certas partes diuidatur contractus est licitus, si tamen ea lege contrahatur, vt dans periculo bouum substet; & dū recompenset arbitrio boni viri accipienti operam exhibitam in cultura terræ, in quam satis factionem cedit medietas lucri bouum. Quod si nullum tale lucrum superere contingat, teneatur dans recompenfare de sorte bouum expensas factas arbitrio boni viri. Hæc conclusio patet quia cum periculum bouum stet apud dans nullam subest suspicio vsuræ, sed neque iniustitia committi videtur cum non grauetur hic vna pars magis, quàm altera.

Concl. 4.

¶ Quarta cōclusio si quis duos boues æstimatos quidem, & expensis accipientis nutriendos contulerit ad laborem per annum ea lege quod accipiens in fine anni reddat quartam partem lucri, & boues, vel æstimationem aut tantum minus ea, quantum est quarta pars dāni, si damna superuenerint, illicitus est contractus. Patet conclusio, quia capitale est saluum pro parte. Non enim hic danti perit nisi pro quarta parte. Sequitur corollariè ex hac cōclusionē, quod dummodo capitale dans nolit sibi reddi saluum si perierit in toto, vel in parte, si nolit subire iacturam damni emergentis cōsecuti ex culpa accipientis, vel damni casualis nisi accipiens constantem de eo ei faceret notitiam nihil iniustum hic committit.

Conclus. 5.

¶ Quinta conclusio non est licitus contractus contra alios, si quis det vaccam æstimatā cū foetu & fructu nutriendā & cōteruandā expensis accipientis, sed periculo casu ali dantis eo pacto vt de primis foetibus, & fructibus danti suum capitale redhibeatur, & quod reliquū est diuidatur. Hæc conclusio probatur, quia licet hic non intermiscatur vsurā, eò quod capitale dantis suæ fortunæ stat periculo, tamen iniustitia non caret, quia soluto capitali, si omnia perirent accipiens iacturam fa-

ceret expensarum; & operum: ideo melius censent alij hunc contractum non esse licitum.

Conclu. 6.

¶ Sexta conclusio, si quis contulit duas vaccas ad agriculturam sub eo pacto, quod de primis earum fructibus medietas pretij rependatur sibi & deinde fiant communes tam danti quàm accipienti, & similiter fructus, & sub hac adiecta conditione, quod accipiens danti singulis annis sextarium frumenti contractus est licitus. Patet, quia potius est contractus locationis quàm societatis, & locatio est iusta, dans enim vnam vaccam, quæ sua est locat, quæ arat & fructificat pro fructu, & sextario frumenti, & loco paltus accipiens sibi acquirit foetum; imo etiam dans posset sibi vendicare; & foetum, si arbitrio boni viri vacca arando pactum lucraretur.

Conclu. 7.

¶ Septima conclusio si quis contulerit duos æstimatos boues, qui iuste possent locari sub pensione duodecim sextariorum frumenti, & locet sub pensione sextariorum octo, sub hac tamen lege vt accipiens substet periculo tertie partis bouum, contractus est licitus, si seruentur conditiones, quas supra diximus requiri ad iustificandum contractum ad securationis capitalis initium cum socio. Probatur hæc conclusio. Hic quia pars capitalis licet sit salua: tamen eius iusta assecuratio empta est quatuor sextarijs, ita Silu. societas. 2. cōclus. 7. licet se remittat etiam ad infra se dicta. q. 9. parte. 2. vbi aliquantulum hanc conclusionem, quæ etiam est sua inturbare videtur; seu potius limitare ad casum infra ponendum, scilicet, dum per hoc accipiens non perderet omnes suas operas longe plus valentes quæ quidem limitatio iusta videtur.

Consuetudo seruanda

¶ Porro hæc de animalibus grossis dicta sunt, quibus superaddimus, quod circa tempus durantis societatis, vbi non est pactum de hoc, aut non est consuetudo (quæ vbi abest pactum, seruanda est) societas durabit quinquennio, capitali, scilicet, stando periculo tradentis. Ita Angelus relatus à Siluestro societas. 2. quæst. 6. §. 3. Societas autem constata in animalibus minutis, si non appareat consuetudo, aut conventio. Secundum extrauagantia iura, quæ Angelus dicit se reperisse intra extraordinaria capitula feudorum, durat per triennium; sicut & grossorum animalium per prædicta iura durat per quinquennium.

¶ Præterea quia multa occurrunt dubia circa animalia minuta, quorum singula percurrere pænè infiniti esset operis, vt ex

Circa dubia multa

intelligentia multarum societatum in hac parte vsu receptarum coniectare liceat quale iudicium ferendum sit in alijs, has libuit statuere conclusiones, quas Siluester ait esse corollarias ad prædicta, & dubiorum decisivas.

Conclus. 1.

¶ Prima conclusio, si quis conferat in societatem viginti capita ouium, & alius totidem, vel decem, & si communicant omnia pericula, & damna, & lucra pro rata eorum, quæ posuerunt, licita est societas. Patet quia seruatur in omnibus æqualitas ex hoc autem sequitur corollariè, quod in hoc casu pactum iustum erit si paciscantur tales inter se, quod de fœtibus capita mortua suppleantur aut quod ex velleribus capita ouium emantur ad gregem augendum quia id in vtilitatem vtriusque cedit.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio, qui confert certa capita ouium æstimata ea conditione vt ex primis fructibus, & fœtibus totum capitale restituatur antequàm accipiens aliquam inde capiat vtilitatem iniqua est hæc conditio. Hæc conclusio est Laur. de Rid. & Ioannis Delig. & probatur quia licet contractus hic non sit vsurarius, eò quòd capitale non manet saluum, si omnes oues intereant, tamen ex prædicta conditione nimis grauatur accipiens ex eò quòd in stauraro capitali ex fœtibus si omnia capita ouium perirent, operas suas amitteret. Hinc sequitur corollariè, quod simile est si conferens talia capita ouium rustico cum ipso paciscatur, quod antequàm rusticus ex fœtibus accipiat aliquid, ex fœtibus resciantur omnia mortua. Patet, quia hoc est tradere quasi oues immortales, & quia nimis ex hoc videtur rusticus grauari, cum obijciatur periculo perdendi suas operas, cum tamen dans magis in tuto suum collocet capitale.

Conclus. 3.

¶ Tertia conclusio, si conferens aliqua capita ouium rustico pastori sub eo pacto, quod ante omnia sibi reddatur medietas sortis, & deinde omnia sint communia tam capitale, quàm pericula, & damna, licitus est contractus, dum modo in partitione non grauatur accipiens, hic ponit medietatem capitalis, & opera. Hæc conclusio patet quòd ad primam partem. Quia perinde est ac si mutuasset ei medietatem sortis, ergo ponit hic rusticus medietatem capitalis, & opera. Patet quo ad secundam partem, quia sicut, cum traditur animal in æstimatum cum terra, scilicet

et cultiuanda ponens boues, & terram pacisci potest fructuum terræ parte maiori recipienda, cum rusticus tantum operas ponat, nisi opera & industria rustici magis æstimentur, quàm fructus bouum, & terræ, quia tunc posset habere medium, & plus iuxta. l. si non fuerint. ff. pro soc. sic in casu conclusionis sed attendendum est, ne rusticus in partitione grauatur, quia habenda est hic ratio quod ponit non solum operas, sed & medietatem sortis, & iuxta hæc duo à se exposita ex lucro arbitrio boni viri pars lucri obuentura est.

Conclus. 4.

¶ Quarta conclusio, si Petrus confert in societatem decem, & Paulus ponit alia decem, & iterum Petrus confert alia decem contra operas, & expensas Pauli accipientis, si in fine æqualiter diuidant lucrum iustus contractus erit. Patet quia hic in omnibus æqualitas seruatur, & in positione sortis & in diuisione lucri.

Quæst.

¶ Sed iam tandem de illo contractu in frequenti vsu recepto in noua Hispania dicturus, duplici de causa illum summam perstringere satagam, tum quia in primo tomo nostri instructorij & in secunda eius part. ca. 50. copiosius de eo egi, tum quia potius ad contractum locationis, quàm societatis pertinere videtur, igitur in quæstionem reuocatum est vtrum liceat locare oues, vel capras eo pacto, ac lege vt conductor earum soluat tantam pensionem, & ultra hoc se obliget ad illum numerum ouium sibi locatarum sustentandum supplendumque, & reficiendum ex fructibus, & fœtibus ouium si forte de illo numero aliqua interierint. Et quidem Meti. in illa sua instr. hunc contractum tanquam vsurarium videtur damnare.

Sent. Meti.

¶ Nos autem loco allegato adieciimus hunc contractum non posse sustineri in conscientia nisi forte locans oues tantum remittat de valore pensionis pro locatione ouium soluendæ à conductore, quantum iuste ab eis posset plus exigere, ita quod talis pars sic remissa æquiualeat oneri, seu grauamini quod conductor voluntariè se offert subire, scilicet, affecturandi numerum ouium sibi locatarum, earum pereuntium numerum ex fœtibus sibi nascentibus supplendo, quia si sic fieret nulla intercederet inæqualitas neque volenti sic contrahere fieret iniuria, quia illa obligatio qua grauatur conductor, & qua obligatur, ex fœtibus nascentibus locatum numerum gregis reficere cum se æstimabit.

Sent. auto.

estimabilis pretio rectè sibi recompenfatur (vt fupponimus) per extenuationem pretij iusti maioris, quod pro locatione tali poterat alias exigi iuste à locante si id obligationis, & grauaminis conductori non imponeret, quâ opinionem sic limitatam admiffimus contra Metinam quàm nunc rursus vt non solum abfit ab vfura, limitamus cum Siluestro verbo focietas. 2. quæst. 9. conclus. 2. vt etiam abfit ab iniustitia vt taliter fiat, quod restau-rato capitali ex fœtibus nascentibus tanta pars fructuum toto tempore conductionis considerato sibi fiat reliqua, vt pensionem, quam soluit & operas quas impendit, non cogatur conductor perdere, locatore sic se ponente in statu magis tuto, & multo melioris conditionis quod an ita fiat ipsi locatores ouium viderint. Nam aliàs contingere potest quod instaurato capitali ouium, si omnes oues perirent, conductor earum perderet operas.

¶ Præterea si aliquis prætextu societatis velit contrahere contractum nunc inter alios quos vsu receptum, nouerit non esse contractum societatis, sed vfurarium, & nequissimum. Contractus autem hic sic instituitur, emit quis in autumno mille oues obligando venditores vt vsque ad maium eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant: & post quàm totam fœturam percepit, reuendit easdem eisdem venditoribus, plures igitur hic committuntur auctore Soto iniquitates, nam si obligat eisdem venditores eas redimerè, mutuum cum lucro est, quod est vfura. Tum etiam quia si obligat eos vt periculum earum subeant, signum est quod eas nequaquam emunt illi sic ementes. Nam si oues sibi emerent, sibi & non venditoribus deberent perire, tum quia pro periculo, & custodia non dant nisi aliquod tenue pretium.

¶ Item etiam qui confert in societatem oues, aut boues alicui, quos ab eo emit, cum tamen nullos venales haberet sub certa pensione, cum tamen probè noscat, aut credat illis bobus venalibus carere vfura est, & in foro exteriori in fraudem vfurarum id facti præsumitur intentatum. Patet quia tantumdem est auctore Metina in sua instructione, ac si pretium illorum bouum non persistentium apud eos vendentes mutuaret, vt cum lucro ultra fortem hanc pretij redderetur, quod manifestissima vfura non caret. Hinc sequitur corollariè quod idem dicendum est de scienter ementibus fructus terrarum

ab his, qui eas non habent, & ultra capitale, id est, pretium pro eis datum, aliquod referentibus lucrum.

¶ Hinc corollariè secundo sequitur, quod Sotus ait verum esse, scilicet, quod contractus pessimus, & vfurarius est obligare rusticum consignando illi viginti aureos veluti pretium bouum, quos rusticus ille non habet vt illos saluos, ac tutos, locatofque custodiat soluatque pretium menstrui locationis, cuius contractus vfuraria iniquitas hinc clarescit, quia in fine anni recipit viginti aureos quasi custoditos boues ultra pretium locationis imo vero si tales vere emerent extantes apud rusticum, si eos eidem locaret cum pacto vt eos redderet sanos, vfura esset secundum Metinam quia esset mutuarè eorum pretium cum lucro.

¶ Præterea, quia ad calcem huius materia peruenimus percurrenda sunt cætera, ita vt si possibile fit, nihil explicatu necessarium prætereatur. Vnde nota, quod melius est ex ducentis aureis relictis pro missis quotannis dicendis emere censum perpetuum, aut certè si talis emi non possit, emere censum temporalem, potius quàm in societate exponere negotiationi, quamuis si census emieis non posset, & hoc licitè posset fieri per illos tres contractus, scilicet, societatis, & assecurationis capitalis, & venditionis lucri verisimilis pro certò, & cum limitationibus supra tactis, vt eorum lucro missè dicantur. At quia hoc ratio fit sine scandalo, vbi non est in vsu contractus hic ab eo illic contrahendo abstinendum esset cum eodem socio non eos contractus præsertim assecurationis contrahendo. Nam hic contractus assecurationis initus cum eodem socio solum suspectus est magis.

¶ Insuper notandum est non carere vitio vfuræ si quis vendat alicui pecunia credita merces valentes centum hac lege, vt emens alijs reuendat, & lucrum sit commune. Patet nam si verè hic emit sicut substat periculo, ita sibi cedere debet totum lucrum mercium cum per emptionem factæ sint iam suæ, tum etiam quia illam partem lucri ratione mutui accipit ultra fortem. Nam illa venditio pecunia credita mutuo æquiualeat.

¶ Tandem, vt de reliquis contractibus societatis, qui ex adiunctis diuersis circumstantijs pæne in infinitum variari possunt aliquale possit proferri iudicium,

§ § Statu-

Limitatio noua.

Contractus vfurarius freuens.

Contractus vfurarius.

Not. 1.

Not. 2.

Regula pro societate.

statuitur hic regula D. Antonini. 2. par. titu. 1. cap. 7. §. 39. in fine illius cuius meminit Nauar rus in summ. cap. 17. nu. 261. ea nempe regula generalis est, vt pote per quam omnes casus deciduntur, scilicet, quod omnis societas circa animalia, in qua ponuntur pacta quibus alicui sociorum arbitrio expertorum damnū irrogatur ab iustitia deuiat quippe quæ est illicita. Sicut etiam omnis alia societas vbi emolumēta, & commoditates non respondent in partitione ex æquo partibus in societatem cōtributis iniqua societas est.

Regula. 2. ¶ Secunda autem regula generalis ad prædictum finem deseruiens, & quæ explicatior est, cuius meminit Siluest. societas. 1. in principio, & societas. 2. q. 9. concl. 5. hæc est, scilicet, quod in omni contractu societatis seruatis duobus nunquam intercedet peccatum. Primum quod capitale non stet in toto, vel in parte periculo accipiētis quantum ad eamum fortuitum, nili forte vbi interueniret alius cōtractus assecurationis, de quo an in hac parte liceat, plura ante diximus. Secundum quod arbitrio boni viri neutra pars notabiliter graeatur plusquam alia omnibus circumstantijs, perpensis. Cuius regulæ vnica (qua fulcitur)

hæc est ratio, quia in his contractibus non potest esse peccatum, nisi vsuræ, vel iniustitiæ, quæ auferuntur per illa duo. Si igitur hic sine fraude, & bona cum fide excusante aliquid admissum fuerit contra iustitiā, à culpa abest quādiu bona fides, & ignorantia inuincibilis perdurauerit, quod limita ex mente Siluestri, esse hoc ita, dum capitale stet periculo tradentis, nam vix bona fides, aut ignorantia excusans reperitur in illo, qui in societate negotiationis, vnde expetit lucrum, confert suam sortem pecuniæ, & tamen vult sibi referuari in omni casu incolumem, & tutam.

¶ Denique supremam manum huic materiæ imponentes dicimus cum Siluestro, quod quando animalia traduntur modo incognito iudicabitur de tali contractu secundum quod consuetum est talia dari, & si de consuetudine non constet præsumetur contractus inno minatus. l. 2. ff. de præscrip. verb. & sic censetur societas, & sic iuxta ius, & regulas societatis erit regulandus talis contractus. Aut saltē fiet recompensatio sumptuum, & laboris, & hoc actione mādati ex quo impositione domini pascenda suscepit. l. 1. ff. mādā. vel saltē actio ne in factum siue præscriptis verb. d. l. 2.

*Iuxta as-
suetā iudi-
candum.*

Finis Primi Libri.

INSTRVCTORII
NEGOTIANTIVM, PER
PATREM MAGISTRVM FRATREM
Ludouicum Lopez, sacrae Theolo-
giae professorem
LIBER SECVNDVS.

*CAP. I. Tria difficilia in cābijs. Tenor Extrauagātis Pij. V. de cā-
bijs hic proponitur. De diffinitione nominis cambiij. De tribus formis
permutationū, & quid campsoria ars. De diuisione cambiij trimembri
ex parte materia. De triplici cambio numismatis. De differētia cābij
ab alijs contractibus. De differentia cambiij à mutuo in quatuor: quo-
modo tempus tripliciter se habet in cābio: cambium reale, et siccum
quid? et an reale requirat res cambiatas praesentes: glossa extrauagan-
tis Pij. V. quod intelligatur de his ubi tempore solutionis non est qui
solutionem ibi faciat, id est, alib.*

Tria hic dif-
ficilia.

1.

rudioribus intelligatur propter intricationem
magnam aliquorum contractuum, de quibus
agit. ¶ Tum quia fere inaccessibilis est mo-
dus omnis, quo cambia celebrantur propter

2.

3.
eas varicies, & subtilitates, quas nostri tempo-
ris mercatores annectunt. ¶ Tum maxime,
quia operosum negotium est, & impar viri-
bus nostris (nisi auxilium Dei maximum
praesto sit) inter tot, & tam varias in hac parte
doctorum opiniones punctum veritatis atin-
gere, aut sententiam veram, solida suffultam
ratione statuere. Ad sit igitur diuini numinis
affatus, quò rem incipientes distinctè, & clarè
procedendo eam perficiamus. Verùm ut in
hac materia regulam aliquã tutam, quàm ut
exemplar ad quod inspiciamus, pra oculis ha-
beamus, libuit imprimis Extrauagantē Pij. V.
quam de Cambijs edidit, hic praemittere,
quæ sic habet.

Pius

Pius Episcopus Seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Extraua-
gās Pij. V.
de Cambijs

IN eam pro nostro pastoralis officio curam diligenter incumbimus & infra. Pri-
mum igitur damnamus ea omnia cambia, quæ sicca nominantur, & ita confin-
guntur, vt contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simu-
lent, ad quæ loca ij qui pecuniam recipiunt literas quidem suas cambij tradunt, sed
non mittuntur, vel ita mittuntur vt transacto tempore vnde processerant immanes
referantur, aut etiam nullis huiusmodi literis traditis pecunia ibi denique cum in-
teresse reposcitur vbi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & recipien-
tes vsque à principio ita conuenerat, vel certe talis intentio erat, neque quisquam
est: qui in nundinis aut locis supradictis huiusmodi literis receptis solutionem faciat.
Cui malo simile etiam illud est, cum pecuniæ, siue depositi, siue alio nomine ficti cam-
bij traduntur, vt postea eodem in loco, vel alibi cum lucro restituantur, sed & in ip-
sis cambijs quæ re alia appellantur interdum (vt ad nos perfertur) campsores præ-
stitutum solutionis terminum lucro ex tacita, vel expressa conditione recepto, seu
tantummodo promisso differunt. Quæ omnia nos vsuraria esse declaramus, & ne
fiant districtius prohibemus. Porrò ad tollendas quoque in cambijs quantum cum
Deo possumus occasiones peccadi, fraudesque feneratorum statuimus, ne deinceps
quisquam audeat, siue à principio, siue aliàs certum, & determinatum interesse
etiam in casu non solutionis pacisci, neque realia cambia aliter quam pro primis nun-
dinis vbi illæ celebrantur, vbi verò non celebrantur pro primis terminis iuxta rece-
ptum locorum vsum exercere abusu illo prorsus reiecto cambia pro secundis & de-
inceps nūdinis, siue terminis exercēdi. Curandū autē erit inter terminis vt ratio habea-
tur longinquitatis & vicinitatis locorū in quibus solutio destinatur, ne dū longiores
præfiguntur quam loca destinata solutionis desiderant fenerandi detur occasio.
Datū Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnat. Dominicæ millesimo quingen-
tesimo septuagesimo primo. Kal. Feb. Pont. nostri Anno. 6.

Diff. nomi-
nis cambij.

¶ His præmissis, vt stilo scientifico pro-
cedamus, primò à diffinitione quid nominis
initium fumentes dicimus primum omnium,
nomen cambium Latinum esse. Nam cambi-
re (si ad diffinitionem quid nominis respicia-
mus) idem est, quod rem vnam pro alia com-
mutare. Nam autore Aristotile. i. Polit. capit.
6. & 7. tres per mutationum formas temporū
curriculo ordine succreuisse constat: cæperūt
enim homines res ipsas primum cambire, pu-
tā vinum pro frumento, domum pro vinea,

Tres per =
mutatio-
nes.

vestem pro calceo, & cætera, quæ quidem cā-
bitio simplicitati nature à suis primis exordijs
consentanea fuit, sed hac de causa hæc cambi-
tio fuit minus sufficiens, eò quòd res omnes
indiuersa loca asportari, vt cambientur nō pos-
sunt, sed neque in longa tempora seruādo ser-
uari possunt. Cuius causa secundum vsu eue-
nit cambium, vbi nummus inuentus est, qui
pe qui rerum esset pretium, vt cum rebus ip-
sis cambiretur, qui quidem cambiendi mo-
dus, primò maxime affinis est, illique omni-

no adminiculatur, & taliter quod hoc ad intelligentiam vitæ supplicandam sufficere videbatur. Verum post inuentionem numorū, eam si tim excitaui eorū cupiditas, vt tertiu excogitauerit cambiorū modum, scilicet, vt numisma pro numismate permutaret, quæ quidem permutatio inde originem duxit, quod pecuniam pretiosiorē, puta auream cum minoribus pecunijs commutari necesse fuit, atque inde in alios varios modos extensa est.

Diff. cambij.

¶ Igitur cambium quatenus est contractus distinctus ab alijs, est permutatio vnius rei pro alia quarum neutra pretium alterius determinate est. Dicitur autem permutatio ad differentiam donationis, & mutui in quibus gratis aliquid datur. ¶ Signanter verò dicitur quarum neutra pretium alterius determinate est, ad differentiam contractuum emptionis, & locationis est, in quibus aliquid intercedit, vt pretium rei locatæ, aut emptæ, quod in permutacione non contingit, vt si commutatur tunica pro pallio non est maior ratio vt vnū sit determinate pretium magis quam aliud.

Nota.

Quid cambij foria ars.

¶ Præterea auctore Caietano in quodlibeto de cambijs, est Campsoria ars, ars quædā negotiandi in commutatione numismatum consistens, quæ quidem ars & si à philosopho vituperetur duplici nomine, tum ratione materialis, quia tantum circa numismata versatur à proprio vsu numi deuians, tum ratione finis quia lucri gratia, quod sine caret honesto, solita est exerceri. Si tamen ex parte campsoris bono fine honestetur, vt si propter sustentationem familiæ, vel alio bono sine exerceatur licita erit.

Diuisio cambij trimembris ex parte materiae.

¶ Præterea post cambij diffinitionem quatenus contractus est ab alijs distinctus, nunc superest illud diuidere in cuius diuisione multum variari inter doctores contingit. Verum ex parte materiae, id est, rerum permutabilium apte in tria vniuersalia membra distribui potest, scilicet, primo in cambium vbi vnū numisma pro alio numismate cambitur, & secundo in cambium vbi cambitur res naturalis pro alia naturali, vt equus pro boue, aut res artificialis pro alia artificiali, aut naturali, vt liber pro libro, aut ager pro domo: & tertio in cambium vbi vsus vnius rei pro vsu alterius rei cambitur, vt si pro vsu equi datur vsus bouis, aut cum vsus edificandi commutatur cum vsu agriculturæ, vt si quia tu ædificas domū meā ego agrum tuum colo.

¶ Porro quia hic non de omni cambio agimus, sed de eo tantum, quod inter numismata intercedit, quod attinet ad primum prædi-

ctæ diuisionis membrum, ideo istud primum membrum adhuc dupliciter subsecamus. Nam aut cambitur numisma præsens pro numismate præsentis, sicut aureus pro argenteis, & contra, & tunc dicitur cambium minutum: aut manuale, quia statim numerando de manu ad manum cambitur. Aut cambitur numisma præsens pro absente numismate existente, scilicet in alio loco, & tunc dicitur cambium per literas, quia qui suos numeros presentes Martij numerat ad cambium pro Roma, literas accipit virtute quarum eos possit recuperare Romæ. At verò dum cambitur numisma præsens pro absente non in loco, sed in tempore, quia cambium fictum est, illud à cambio reali secernimus, quia reale cambium non est, quia pecuniarum mutuum vere est solam falsam. quandam cambij speciem præferens, ideoque nomen cambij ficti illi adaptatur, quia veri cambij virtute expers est.

Tripliciter cambitur numisma.

¶ Ceterum, quia per differentiam specialior habetur intelligentia de natura vnius cuiusque rei, operepret. um erit hic assignare differentiam, qua iste cambij contractus à reliquis contractibus secernitur. Sotus igitur lib. 6. de iust. & iur. quæstione. 8. artic. 2. istum contractum sic à ceteris discernit, nam primo ait differre à venditione, quia in venditione consideratur pecunia vt legale pretium, at vero in cambio non consideratur, neque sumitur pecunia, vt legale pretium est alterius pecuniæ, quia non est maior ratio vna sit pretium alterius, quàm altera, nisi forte vt ait Siluester vsu ra. 4. quæst. 7. dicto. 1. quando valor vnius pecuniæ est maior, vel minor, quàm valor legalis, ratione suæ bonitatis, aut malitiæ, vt quia vna pecunia defectiua est, aut ex sua origine, aut attōtionē, & decurtatione aut ratione periculi exarbitrationis, aut huiusmodi, quia tunc talis pecunia ratione defectu, minus valens rei veralis locum habere potest, & alia legalis, quæ pro ea datur habebit locum pretij, sed tunc non erit cambium pecuniæ pro pecunia, sed venditio, & emptio. Secundo differt cambium à commodatione, & locatione, quia in cambio dominium transfertur, quod non fit in istis, sed an in omni cambio statim transferatur dominium plenius venit postea differendum.

Differentia cambij ab alijs contractibus.

¶ Tertio secundum eundem Sotum, cambium differt à mutuo, quia in mutuo transfertur mutuum simpliciter, hoc est sine alicuius interesse intantu principali. At in cambio non transfertur dominium sic simpliciter, hoc est vt fors simplex restituatur, sed cum lucre, fessore, aut pretio.

¶ In-

*Differētia
cambij à mu-
tuo. qua-
tuor.*

¶ Insuper, quia sæpe latet anguis in herba, & mutuum sæpe se ingerit personatū mentiens se esse cambij contractum, plurimum refert, & omnes alias differentias, quibus cambium differt à mutuo prænosse, ne in hoc fallamur. Conradus igitur libr. de contractibus quæstione. 98. concl. 1. & quæst. 99. concl. 2. has differentias tradit, vnde eas exceperere doctores multi. Sunt igitur (vt ipse docet) differentia quatuor, quibus mutuum secernitur à cambio.

¶ Quartū vt prima, ita & potissima est hæc, scilicet, vt res cambiata, vel genere, vel specie, vel saltem numero differentes sint, quæ quidem differentia adeo essentialis, & intima est natura cambij, vt quanto res huiusmodi differentia maiori distauerint, tanto magis talis contractus accedet ad veriore naturam cambij. In mutuo autem è contrario est euenire. Nam res mutuo accepta ipsissima (si esset possibile) esset restituenda. Verum quia eadem numero rependi impossibile est, ideo in specie eadem redditur. Cuius differentia meminit S. Thomas in opuscul. 73. capit. 13. quæ quidem differentia ex fine tam mutui quam cambij innascitur, quia mutuum datur gratis sine lucro, ideo eadem res saltem in specie reposcitur, secus in cambio, vbi res cum auctione lucri intenditur, ideo exigitur, vt sit altera aliquo modo. Nam res solum omnino eadem data, & redhibita lucrum nullum secū refert.

¶ Secunda autem, quæ inter mutuum, cambiumque assignatur differentia hæc est, quod cambium non manuale, sed per literas suapte natura requirit locorum distantiam, vt res ibi sitæ sic cambiari possint: At verò mutuum suapte natura hanc locorum distantiam non exigit, imo nisi damni emergentis vitandi gratia, aut lucri cessantis reparandi causa, non licet mutuari sub eo pacto, vt in alio loco mutuum reddatur.

¶ Tertia verò differentia, ex parte temporis sumitur, mutuum enim de se distantiam aliquam temporis requirit, in qua mutuatarius re mutuata possit uti. At verò cambium hoc interstitium temporis de se non exigit, potest enim cambium manuale statim vtrinque numerata pecunia confici, quò autem in temporis distantia exerceatur cambium, id suæ naturæ accidentale est propter distantiam loci interuenientem in quo vtraque res cambianda sita est.

¶ Quarta verò differentia inter vtrumque assignatur, scilicet, quæ ex parte materiae vtriusque sumitur. Nam mutuum consistit in re

bus ipso vsu consumptibilibus in pondere, numero, aut mensura consistentibus, cuius modi sunt pecunia, frumentum, vinum, & oleum. Cambium verò indifferenter consistit in his rebus & in alijs, nam non solum commutantur hæc inter se, sed etiam nõ ipso vsu consumptibilia vt domus, & agri inter se.

¶ Ex prædictis corollarè sequitur Conradum de contract. quæst. 99. suppositione. 4. perperam asseruisse, quod dum in pecuniario cambio intercedit distantia temporis inter dandum, & recipiendum pecuniam cambij à mutuo non distingui. Nam & tunc vt ex prædictis differentijs clarescit mutuum, & cambium inueniuntur differre.

¶ Præterea, quoniam in cambio (vt diximus) per accidens admiscetur tempus, & observatio temporis in cambio ad mutuum reducitur interdum, quod quidem mutuum solet vitare cambium & vsuræ labe illud afficere, ideo ad hoc discernendum placet hic illam doctrinam Siluestri vsura. 4. quæst. 2. dicto. 3. referre, scilicet, quod tempus medium interdationem, & receptionem in hoc contractu cambij tripliciter se potest habere. ¶ Primum vt necessario consequitur distantiam localem secundum quam nihil nisi in tempore moueri potest. Secundò vt in eo tempore est rerum varietas, ita quod in principio alicuius temporis res vna venalis, vel cambiabilis potest habere vnum pretium, & in medio aliud, & in fine aliud propter rerum mutationes, & euentus.

Tertiò vt in tali tempore pecunia camporis manet ociosa ipsi campori licet alteri tunc temporis sit fructuosa. ¶ His suppositis sit prima propositio, si campor vult dare minorem summam pecuniæ pro recipienda alibi, aut pro data hic recipere maiorem alibi ratione temporis primo modo considerati, id est, vt necessario consequitur distantiam localem secundum quam, nihil nisi in tempore moueri potest, sic non est ex se illicitum, patet. Quia hoc non accipitur gratia temporis, aut ratione temporis in se ipso absolute considerati, sed gratia distantia localis etiam si tempus sit aliquantulum maius, quàm hæc distantia requirat, dum hinc non sumatur ex isto maiori tempore causam augendi pretium: sed solum concedatur ad debitam, & honestam commo ditatem restituentis secundum arbitrium bonorum virorum, quia non potest statim habitis literis semper reddere summam. At licet ista propositio vera sit, cautè tamen in hac parte est ambulandum, & non est propriè quod ratione temporis sed ratione distantia loci alijs

Corol.

*Tempus tri-
pliciter se
habet in câ-
bio.*

1.

2.

3.

Propos. 1.

etiam

etiam consideratis plus accipiatur. At quia hinc sterni via ad multas vsuras solet, Pius. V. in sua extrauaganti, in eam, de cambijs salubriter admonet dicens. Curandum autem erit in terminis, vt ratio habeatur lōginquitatis, & viciuitatis locorum, in quibus solutio destinatur, ne dum longiores præfiguntur, quam loca destinata solutionis desiderant scenerandi detur occasio.

Propositio
2.

¶ Secunda propositio ratione temporis secundo modo considerati, id est, quatenus in eo tempore varietas pretiorum potest accideret, scilicet, vt si aliud pretiū in principio, aliud in medio, & aliud in fine contingat esse aliquē dare minus, aut recipere plus, non est ex se illicitum, quia aliquando potest esse licitum. Patet quia hoc non accipitur gratia temporis, sed variationis rei in tempore quo ad valorem, quæ aliquando plus, aliquando minus valet. Sicut marchā venalis Lugduni valet aliquando plus, aliquando minus secundum penuriā, & abundantiam venditorum, vel emptorum.

Nota.

¶ Aduertendum autem est, quod non censetur esse variatio pretij iusta quod ad hoc illa, quæ prouenit ex hoc solum, quod mercatores existimant aliquid plus, aut minus valere ex eo, quod citius illis redditur, aut magis eius solutio retardatur quasi vtile sit quod citius soluitur, & inutile quod per maius tempus expectatur, vt videntur existimasse. Pau. de Mo. in suo tract. de causa. & magister Raphaela. de Porna in tract. de pagis. Patet autem hoc ex duplici ratione. Tum quia sic nunquā esset iniustum soluere minus ratione anticipatæ solutionis, quod reprobatur ab omnibus maximē à D. Thoma. Tum etiam, quia hoc esset considerare ociositatem suæ pecuniæ ad magis lucrandum, quæ consideratio ab omnibus reprehenditur, nisi sit vestita alijs circumstantijs iustificantijs lucrum cessans, de quo postea dicturi sumus, an possit exigi in cambijs, neque licet arguere, quod sicut res absens loco minus valet, ita res absens tempore ex se sit minoris valoris quàm præsens, quia res absens loco pluribus expensis indiget vt inde deferatur ad locū præsentem, sed his expensis non indiget, quæ est absens in tempore, sed de hoc plura supersunt dicenda.

Propositio
3.

¶ Tertia propositio, si quis autem velit minus dare, aut plus accipere ratione temporis, tertio modo considerati, id est, vt in eo pecunia campfori, in aere otiosa ipsi campfori, licet alteri, tunc temporis sit fructuosa, secundū omnes est vsura, patet quia tunc verum inter-

cedit mutuum ratione cuius expeditur lucrum, exempli gratia, sicut si campfor cambit ad primas nundinas, & eis aduenientibus prolongat terminum ad secundas accepto alio lucro, quod & Pius. V. in sua extrauaganti prædicta, vtpote occasionatum ad peccatum, & vsurarum fraudes innectendas vetuit volens peccati, & sceneris succedere occasiones. Licet secus existimet Siluester, quando communi æstimatione in secundis nundinis marcha esset plus valitura. At licet hoc ratione lucri cessantis concurrentibus conditionibus illud iustificantijs in conscientia, alijs, seclusa extrauaganti Pij. V. posset tolerari, vt Siluester ait, sed extante ista extrauaganti, cui refragari campfores nefas esset, non licet pro terminis concessis, seu prorogatis ad secundas, vel tertias nundinas lucrum velle expetere.

¶ Deinde postquam differentiam, qua cambium à reliquis contractibus differt assignauimus, iam vltra prædictam diuisionem, qua ex parte materiæ diuisum est, rursus cambium quod auctore Nauarro in summa. Latin. capite. 17. de camb. lit. B. (vt à vulgo vsurpatur) est omnis contractus pecuniæ pro pecunia non gratuitus, siue sit permutatio, siue emptio, siue contractus innominatus, scilicet, do, vt des, quod secundum Nauarrum, videtur magis consonum, & de quo explicatius postea sumus dicturi: cambium (inquam) sic acceptum in cambium reale, & sic cum diuiditur: cambium autem reale dicitur secundū Theologos omnes, quod consistentiam veri cambij realem habet, vt cambium per literas & cambium minutum. Cambium autem siccum, vt Siluester vsura. 4. quæstione sexta, ait iuxta communem opinionem, & secundum quod communiter est in vsu, est cambium non habens existentiam cambij, sed apparentiam ad instar arboris exsiccata, quæ humore vitali iam carens apparentiam arboris habet non existentiam. Est ergo cambium siccum iuxta hanc acceptionem, in qua etiam accipitur in extrauaganti Pij. V. idem quod cambium fictum, non enim habet propriam naturam cambij, sed mutui & vsuræ. At verò secundum Laurentium à Nauarro in commento de vsuris, & cambijs citatum, cambium siccum in alia acceptione minus communi sumptum est cambium in quo campfor prius dat, quam accipiat. Dicitur autem isto modo siccum, quia sine pretia acceptione dat campfor, quod tamen, vt sic acceptum

Cambium reale, esse cum quid.

Autore Siluestro licitè celebratur aliquando, quia tunc verum, & reale cābium est differens genere ab eo cambio, in quo campfor prius recipit, quia in isto campfor semper primò dat, & deinde accipit.

Questio.

¶ Sed iam ex præcedente cambij diuisione subnascitur dubium, scilicet, vtrum siccum, Id est, fictum cambium sit illud, quod pro tempore, quo celebratur, non habet res cābiantas quoad tempus præsentis. Quætionem hanc nobis excitat controuersia, quæ in hac parte versatur inter doctores. Nam Siluester vsura. 4. quæst. 9. §. 1. cui postea subscripsit Sotus libr. 6. de iust. & iur. quæst. 12. artic. 1. & 2. ait propriè permutationem fieri non posse, nisi numismata, quæ cambiantur sint iam realiter existentia in diuersis locis, si sic cambium per literas, vel in eodem loco si sit cambium minutum, & videtur hæc opinio non parum apparentibus innitrationibus.

Obiectio. 1.

¶ Tum quia aliàs magis videtur mutuam quàm cambium, sicut cum emuntur ab agricola boues, quæ apud illum realiter non existunt, secundum omnes magis est mutuum palliatum, quàm emptio.

2.

¶ Tum etiam, quia extrauagans Pij. V. hanc cambiationem damnat, vbi non est quisquàm qui in nundinis, aut in locis ad quæ cambitur per literas, literis receptis solutionem faciat, ergo cambitio vbi res quæ cambitur non extat, neque est qui eius solutionem possit facere, sicca, & ficta erit cambitio. In oppositum est Nauarrus sum. Lat. cap. 17. nu. 283. lit. C. & commento de camb. num. 14. cuius opinioni vt veriori Garcia parte. 2. de contract. cap. 5. pagin. 183. accedit.

In posit.

Dictum. 1.

¶ Igitur Respondentes ad quætionem dicimus primò ad cambium, quod ita est speciale, vt sit cambium certæ rei numero ad certam rem numero, requiritur vtraque

Dictum. 2.

sit extans in rerum natura. Secundò dicimus, res vna benè potest cambiri, & permutari pro alia distincta numero, genere, vel specie, licet ista res nondum adhuc existat in rerum natura patet. Quia tam fructus qui in futurum expectantur, & foetus procreandi, quàm messes nascituræ possunt emi, & vendi, impignorari, & promitti. l. nec empt. ff. de contra. empt. & l. & quæ nondum. ff. de pign. ergo etiam poterunt permutari, sicut res futuræ passim anticipata pecunia emuntur. Neque enim ad permutationem requiritur vt res certa, & determinata numero pro alia sic certa, & de-

terminata numero cambietur, quæ si sic iam certæ, & determinatæ essent, necessario essent iam positæ in existentia reali, alioquin campfores Flandrenses, vel Metinenses nullum verum conficerent cambium, postquam nullos certos, & determinatos numero numos aureos, vel argenteos ad correspondendum huic cambio, vel illi destinatortos habent.

¶ Igitur ad rationem primam in contra negatur, quod datio rei existentis pro adhuc non existente, sed futura sit mutuum, auctore Nauarro loco citato si pot mensuras olei Hispali tibi mensurarem, quò mihi totidem Metinæ rependeres, vt cambium contractus hic diceretur nequaquam necesse esset, vt ille rependendæ mensuræ tempore contrahendi iam extarent Metinæ, sed satis est tempore solutionis ad soluendum eas paratas habeas, & non antea. Et ad probationem in contra dicitur cum Siluestro vbi supra, quod non est simile de eamente boues à paupere, quos non habet, quia ille neque est habiturus boues, iste autem (vt supponimus) licet modo actu non habeat pecunias ad correspondendum, habiturus est tamen tempore correspondentionis, quia satis est si illam pecuniam restituendam alibi habeat in fide amici, qui eam pro tunc ad correspondendum gratis mutuat. Imo verò auctore Siluest. dum talis pro tempore solutionis, vel correspondentionis habeat rem venditam, vel permutatam, licet sine interesse persoluendo eam sibi mutuantij non habuerit eam, satis est ad æqualitatem absolutam iustitiæ talis cambij contra alios, quia hoc non vitiat permutationem. Sicque glossanda est extrauagans Pij. V. in illo loco. Damno enim non absolute omnia cambia, quæ tempore contrahendi correspondentes non habet, sed ea vbi in loco solutionis & pro tempore solutionis non est, qui literis receptis solutionem faciat.

Ad. 1. obie.

Disimilitu

Glossa extran.

Corol.

¶ Vnde sequitur corollarè, quod si constat campfori, aut credit probabiliter campfor, quod nulla futura est correspondentia sibi in alio loco facienda, vel etiam si hoc sciat, paratus est nihilominus sic fictè cambire, siccum cambium est, est enim multum palliatum cum vsura.

CAP. II. De duplici cambio, scilicet, minuto, & per literas: utrum cambium minutum liceat, de consideratione monetæ: diuersa de usu monetæ duplici, de exercitio cambij duplici, an liceat pro consignatis in cambio debitis aliquid exigere, de tribus exceptis casibus, de duplici expeditione literarum, quomodo taxandum salarium, consuetudo Galliarum & Hispaniarum non excusat hic de scutis imaginarijs, circa hoc sententia vltima Nau. est occasio nata.

Quoniam quatenus ad præsentem materiam attinet, cambium supra in minutum cambium, & in cambium per literas, quod rursus in tres species subdiuidendum est, distribuimus, nunc de primo membro id est, de cambio manuali, id est, minuto inquirendum est. At verò licet cambium minutum, ut potè in republica necessarium, ut licitus contractus vltimo receptus sit. Nihilominus quia peculiare in se claudit difficultates, ut de his plenior habeatur notitia more scholastico, hanc primò quæstionem pro vtraque controuertimus parte, scilicet, utrum minutum cambium sit licitum.

Questio.

Argum. 1.

¶ At pro parte negatiua arguitur primò, numismata adhuc publico signo cuduntur, ut sint iustè legitimèq; rerù pretiù, illud autè pretiù quòd legitimè est, idè lege constitutù in indiuisibili consistens est: ergo si ducatus vndecim regalibus lege æstimatur, non licet poterit pro pluribus argenteis commutari, si cut neque triticum taxatum pluri vendi.

Argum. 2.

¶ Secundò arguitur, si liceret pecuniam pro pecunia minutim præhendendo inde lucrum cambiare: sequeretur, quòd hinc aperiretur via ad legitimam æstimationem numorum eliminandam. Nam si potest quis minutim aureum pro pluribus argenteis, aut argenteum pro pluribus dipondijs, quàm ex æstimatione legali valeant commutare, licebit etiam in venditionibus, dum vendit quis quia merces indipondijs, sibi soluuntur, & non in argenteis, vel aureis, plura dipondia, quam valeat aureus, vel argenteus recipere, & è contra liceret in emptionibus, dum quis emit, quia soluit in aureo, quem posset pro pluribus regalibus, quàm vndecim commutare, ibi pro maiori pretio computare illù, quòd esset euertere pretiù legale.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur, quia æstimatio, scilicet, monetæ in quantum moneta, & in quantum ex tali metallo constat, est eadem, non enim est distincta, quoniam Rex, siue princeps in prætaxando numos aureos, & eos æstimant.

Instruct. Negot.

do ad valorem quoque tam pretiosi metalli attendit: habitaque ratione eius pretiositatis valorem legalem ei incidit. Itaque tantumdem valori. obtinet nunc aureus legalis, quantum haberet in ita sincera massa signo publico non cussa: ergo aureus in quantum ex tali constat metallo, non potest commutari pro pluribus argenteis, aut dipondijs, quàm est prætaxatus per legem.

Argum. 4.

¶ Quarto arguitur, quia nulli mercatorum subest facultas augendi pretium mercium, quæ iam pretio suo legali sunt à republica æstimatæ, etiam si ad quocumque vltus vendant prætaxatum vinum, vel oleum: ergo neque etiam licebit numerum legale pretium in ordine ad vltum exercendi cambia minuta, vel alia, augere. Vnde ergo, vel qua ratione hæc in cambijs prouenit extraordinaria licentia.

Argum. 5.

¶ Quinto arguitur, quia si liceret cambio minuto, vel per literas cambire monetam, scilicet, aureum ducatum pro pluribus argenteis, aut dipondijs, quàm ex sua taxa legali valet, id esset tam propter penuriam, & raritatem aureæ monetæ, quàm argenteæ aut æreæ. Sed propter nullum defectum, aut penuriam generalem monetæ aureæ ducatus amittit suum valorem legalem, aut eum mutat, non enim tunc definit valere tot argenteos, vel tot dipondia sicut valebat tempore maioris abundantia, neque eius pretium legale, ideo crescit, vel decrescit, licet fundatur in naturali: ergo non licet cambio minuto, vel per literas cambire ducatum pro pluribus argenteis, vel dipondijs, quàm ex lege sua valet.

Confirm.

¶ Et confirmatur, quia valor est forma numismatis, & metallum ex quo cuditur, & conficitur, est eius materia immediata, prout sumitur sub tali publico signo, & figura: ergo si est duplex valor ducati, vnus, ut pretium est aliarum rerum, alius in ordine ad commutationes, prout cum alijs monetis commutatur: sequitur, quòd sint ponendi duo scuta, vel ducati formaliter distincti propter distinctos valores, licet materialiter ex parte figuræ; & metalli sint idem, adhuc est introducere ducatos imaginarios multum varios inter se in diuersis valoribus, quòd est ansam magnam præbere campforibus per suam imaginationem cupidam, & insatiabilem augendi, & fingendi diuersa cambiorum pretia, vel vnum imaginarium ideale, & Platonicum, nunquam inuentum in rerum natura, quo cambiunt, quòd rursus pallamentum parat ad innumeras iniustitias.

T & vsu

& vsuras, ergo si non est admittendus iste duplex valor, utpotè monstruosus, & perniciosus in republica: non erit licitum commutare pecuniam neque minutim, neque per literas maiori valore, quàm ex sua æstimatione legali valet.

In contra.

¶ In contrarium est receptus vsus cambiendi minutim pecuniam auream, vel argenteam pro maiori pretio, quàm ex sua æstimatione legali valeat: qui quidem vsus neutro foro, aut exteriori, scilicet, aut interiori condemnatur.

Documenta.

1.

¶ Igitur antequàm quæstionem hâc dissolvamus, nonnulla documenta scitu digna, & necessaria præmittamus oportet. Primum autem documentum est, cuius meminit Navarrus in commentario de cambijs, numero. 12. scilicet, quoddam numisma potest bifariam considerari: vno modo, quatenus moneta est, hoc est, quatenus rerum venalium pretium est. Alio autem modo veluti metallum quoddam, aut prout quædam merx æstimatur, quæ ad plures conferre potest vsus, vel commoditates. Si autem pecunia in prima consideratione accipiatur adhuc duos sortitur vsus, ad quos, ut moneta est, destinatur. Alius quidem est eius vsus principalis, dum quatenus moneta est assumitur, ut pretium rerum venalium: dum pro illis ut pretium earum soluitur, & vsus hic est ei, ut numisma est principalis, quia competit ei in ordine ad finem, ad quem instituta principaliter est, quia instituta est principaliter, ut esset mensura valoris rerum venalium, ut tradit Divus Thomas, opuscul. 73. capit. 13. & ut sic accepta exercet hoc officium mensuræ, dum adaptatur rebus venalibus, ut earum pretium. Alius autem eius vsus est secundarius, secundum Divum Thomam de Regimine princip. capit. 14. & Caietan. quolib. de cambijs, scilicet negotiari cum pecunia eam veluti mercem vendendo, emendo, cambiando, & ad ostentationem locando: qui quidem vsus ei etiam, ut pecunia est, congruit ut finis minus principalis eius, & secundarius, quia competit ei non ut merum metallum est: sed in quantum metallum est publico signo cussum. Sicut virga qua mensuratur pannus ut lignum, & ut mensura, & ut merx potest considerari.

Documentum 2.

¶ Secundum autem documentum est, scilicet, quod pecunia in ea consideratione accepta quatenus ad suum vsum principalem instituta est, id est, quatenus mensuræ vices agens accommodatur rebus appetitabilibus ut pretium, sic in indivisibili consistit, neque

enim, ut sic eius valor augeri, aut extenuari potest: nisi per auctoritatem regis, aut republicæ independentis. Cuius in promptu est ratio. Nam postquam est mensura, quippe, quæ suapte natura invariabilis est, in valore quoque hoc ut invariabilis, & indivisibilis sit necesse est. At verò si secundum eius vsum minus principalem, & secundarium consideretur, ut scilicet merx est, quæ emitur, & commutatur, & tertio modo accepta, ut metallum quoddam nudum est, sic his duobus modis in indivisibili non consistit, quia sic in pretio augeri, & extenuari potest.

¶ Præmissis quoque, quod dupliciter potest exercere aliquis campforiam artem, vno modo ex officio obligatione, qua ad id tenetur. Alio autem modo ex spontanea functione, sine vlla interveniente obligatione adijcimus, quod quia celebre est, solenni que receptum vsu in omnibus contractibus, imo in ipsa quoque mutuatione pecuniæ aliquid interesse posse expeti ratione lucri cessantis si verè cesset, aut ratione damni emergentis, si ex tali contractu emergat: idcirco hic id non agitur, an hac ratione à campfore lucrum licitè expectari possit his præiactis.

¶ Prima præiacitur conclusio, qui ex obligatione civili, & ex officio destinatus à republica fungitur publico cambiatoris officio, ex tali cambiandi officio lucrum, sibi parare licitè potest, si alias publico, sibi suppeditato stipendio ad id muneris non est restrictus. Hæc autem conclusio adeò est peritua, ut vna simplici demonstratione morali eam probare sufficiat. Est namque obligatio hæc, qua se iste astringit ad cambiandum, sicut & civilis obligatio mutuandi omnibus, vel fidei iubendi appetitabilis pretio, utpotè, quæ multis subiecta est curis, periculis, & laboribus, scilicet, conquirendis, & congregandis pecunias varias (quibus possit deferuire communibus indigentium necessitatibus) numerosam copiam pecuniæ numerandi, vel attendendi quomodo numeretur, cum accipitur à suo cambio, & vitiata numismata interdum pro integris, & sinceris recipiendi, ergo pro obligatione civili, qua obnoxius factus est ad lubeunda hæc onera, potest aliquid lucri reportare notanter est dictum, si non sit stipendiatus: nam si alias salarium ob hoc reciperet à republica, non posset ob hoc aliunde aliud lucrum conquirere.

¶ Secunda conclusio, si aliquis non publicè à republica stipendiatus ad hoc, sed contractu particulari inito cum his, & illis sigillatim

Exercitium cambiij duplex.

Conclusio 1.

Conclusio 2.

figillatim mercatoribus super se induceret obligationem eorum in suo deposito, & custodia recipiendi pecuniam ad correspondendum inde, vel soluendum, quæ ibi depositantes consignauerint debita, & ad rationem reddendam, quibuscunque suo nomine destinatis ad eam exigendam, prout ipsi depositantes condixerint, licitè pro hoc aliquid iusti stipendij ab vnoquoque depositante recipere potest. Hæc est Nauarri in commentario de cambijs, numero. 36. quam probat duplici ratione. Primò sic, quia id quod per legem fit: per pactum fieri quoque potest, iuxta. l. non impossibile. ff. de pact. & iuxta capit. contractus cum gloss. de regul. libro sexto. Cum igitur per legem id fieri possit, sequitur, quòd pacto speciali possit cum singulis depositantibus contractum prædictum inire talis depositarius. Secundò patet, quia est contractus iustus. Est enim ex parte campforis contractus locationis ad prædicta munia, & ad expedienda ratiocinia cum ipsis depositantibus, & singulis ab eis missis, & est conductionis adhæc munia ex parte depositantium certa mercede constituta. l. prima & secunda. ff. locat. § primo, institut. de loca. Sed iam, quia non quiescit cupiditas animi antea sumpsere quidam huiusmodi campfores propter expeditionem literarum ad sua cambia destinatarum, accipiendi quinque pro mille, & soluendi chirographa ad se missa in pecunijs, vel detonsis, aut fractis, aut vitiatis.

Prob.

Quest.

Sen. Meti.

¶ Quæritur ergo, an prædictis campforibus depositarijs licitum sit, à quibuscunque consignata, sibi debita in suis cambijs soluenda deferentibus quinque pro mille exigere, aut aliquid plus, vel minus. Sicut Metina in sua Instructiõne. §. 23. de cambijs depingit cambium adnumeratum, quod ait esse perniciosissimum, & frequenti vsu receptum, quod exercetur quidem sic quidam rusticus dum mercatori magnam copiam frumenti vini, vel olei vendidit ducentis, verbi gratia, aureis, accipit ab ipso mercatore schedulam destinam ad campforem, qui illos ducentos aureos, sibi soluat, qua exhibita campfori. Respondet campfor, amice, si vis literas ad talem mercatorem, quo tibi istud debitum soluat, en tibi eas literas statim expediens tradam. At si maius eos tibi vt soluam, & numerem, statim soluturus es mihi octo procentum pro meo labore: quæritur ergo, an contractus hic cambij sit omnino iniquus. Nam Metina eum ibi omnino dam-

Instruct. Negot.

nat, vt vsurarium, pro quò videtur facere pragmatica. 129. à Regibus Catholicis adita, quæ reuocatoria est pragmatica: 127. adita ab eisdem Regibus anno. 1491. Hæc autem pragmatica. 129. reuocando superiorem sanxit: ne campfores possint in suo cambio consignata debita in numismate confiscato, fractouè soluere: neque aliquid accipere sub pœnis grauibus ab his, qui per literas eis exhibitas, vel aliter aliquid debiti recuperauerint à cambio.

¶ At verò Nauarrus non omnino huius factum improbat: sed in aliquo casu illud, vt licitum admittit. Sent. Nauarri

¶ Sit igitur huius dubij resolutiua conclusio tertia, si omnes mercatores, vel multi conueniant inter se, & cum campforibus ad quos suas literas pro solutione facienda remittunt, vel apud quos sua debita soluenda consignant: tunc isti campfores pro tali obligatione, & labore soluendi poterunt aliquid stipendij moderati accipere ab ipsis solum mercatoribus. Hæc est Sotij, & videtur contra Caietanum. Huic conclusioni accedit Nauarrus in Summa Latina, capit. 17. numero. 283. D. vbi ait credimus etiam priuatis licere accipere aliquid exiguum minus, quàm campfori publico à republica constituto assignatur non sola ratione cambiij, sed ratione alicuius interesse singularis, scilicet, quia laborem patitur & tædium, & alias incommoditates subit, & ab alijs emolumentis, & lucris excluditur: dum huic exercitio vacat, neque repugnat, quòd legibus Hispaniæ prohibitum sit, ne aliquod ab aliquo munus campforis propria authoritate assumatur, quia hinc non colligitur priuatis priuatim ne cambiant esse interdicitum, licet iustè vetari possit ex causis in. l. expressis. Conclus. 36

¶ Probat autem hæc conclusio, quia inter mercatores sic conuenientes tolerari potest, quia ipsis volentibus fit, & in hoc æqua seruatur conditio eorum. Probatur. 12

¶ At secundò patet, quia secundum Nauarum licet campforibus inseruentis reipublicæ, sicut & cæteris ministris reipublicæ iustum sui laboris stipendium percipere licebit, ergo his campforibus priuatis his mercatoribus ex pacto inseruentibus in prædictis, aliquid pro hac obligatione, & sui laboris, & occupationis pretio, accipere ab eisdem mercatoribus. 22

¶ Deinde pro complemento fit conclusio quarta contra ius naturale, diuinum, & humanum delinquit campfor ille: qui Conclu. 41

I 2 a priua-

à priuatis personis, puta à rusticis, vel agricolis, vel alijs similibus recurrentibus ad ipsum cum literis ad suum cambium ex parte mercatorum directis pro obtinenda solutione debitorum, quæ mercatores illis debent, & consignant in cambio soluenda, aliquid pro expeditione harum literarum, & pro numeratione pecuniæ his soluendæ accipit. Hæc est Nauarri in comment. de cambijs, numero. 38. est Metinæ in sua instructione, fuit magistri Fratris Ioannes à Peña. Excipit tamen Nauarrus ibi ab hac conclusione aliquot casus. Primus est, quando mercator depositam habens suam pecuniam apud campforem adauxit pretium mercium soluendarum in cambio in ea summa, quæ exigenda est à rustico, vel à priuato creditore, & venditore, quem pro solutione remittit ad cambium ea intentione, vt non grauetur rusticus, si ibi cogatur soluere, quod non ipse, sed potius mercator soluere tenebatur.

Casus excepti à conclusione.

1.

2.

¶ Secundus est & in idem redit, quando mercator in literis ad debitum à rustico, vel à priuato in cambio recuperandum eam adiecit summam, quam ipse pro numeratione tenebatur exoluere, ne à rustico exigatur, vt si mercator tantum debens centum, in literis ponit, vt soluantur in rustico centum, & quinque vt sine suo detrimento illa quinque possint campfori pro ea summa, pro qua tenebatur ei mercator relinqui.

3.

¶ Tertius casus est, quando ipsa persona priuata eam summam vellet gratis condonare, quod tamen, vt ipse Nauarrus fatetur, nunquam, aut raro accidit, quod gratis velit donare: sed id inuitus dat: ne ibi molestam in recuperando patiat moram. Nam aliàs omnes malunt suam integram solutionem ibi obtinere. His exceptis casibus. Probatum nunc conclusio. Primò per regulam iuris, lib. 6. & 1. quæstione. 4. per totam; cap. si habes. 24. quæstione. 3. vnde habetur, quod non debet aliquis alterius odio prægrauari: ergo neque rusticus, neque priuata persona debet exsoluere in cambio, quod mercator exoluere tenebatur; & patet ex argum. C. ne fil. pro patre per totum. Et patet ratione Nauarri, nam iniquum est, vt isti priuati soluant curam, quam campfores adhibuere inseruando pecuniam suorum debitorum, id est, mercatorum, vnde negat Nauarrum esse prouisionem extrauagantem (vt aliqui asserunt) vt possint in cambio quinque pro mille recipere campfores, atque hoc nullatenus se credere.

Questio.

¶ Sed quia pergunt inquirere campfores,

vel mercatores (vt Metina in sua Instructione ait) quale est iustius cambium, an quod celebratur per solas literas, aut quod fit ad visas literas. Pro cuius dubij intellectum perpendendum est huiusmodi literas consignatiuas solutionis debitorum in cambijs dupliciter posse expediri, vno modo per solas literas, quibus visis campfor solitus est dicere eas sibi exhibenti, amice, virtute harum non teneor tibi statim numerare pecuniam: sed si vis literas, en eas tibi præbebo ad mercatorem quendam, nisi malis (vt in præsentiarum tibi pecunias numerem) meum mihi remunerari laborem. Alio autem modo expediuntur literæ sub hac forma ad visas literas, quod vulgò dicitur, à letra vista, quibus statim campforibus præsentatis, eas deferenti fit solutio in numerata pecunia. Inquiri igitur solet inter mercatores, quod nam horum cambiorum iustius apparet. Respondet autem Metina ibi, quod si cambium ad visas literas, in quo, quia statim numeratur pecunia aliquid soluitur esset licitum, tunc iustius esset aliud cambium, scilicet per solas literas, vbi tandem, licet non de præsentati: sed per aliam ad alium mercatorem exhibitam schedulam, sine solutione alicuius interesse integra obtinetur debiti solutio. Verum, quia cambium istud ad literas visas, vbi quia statim numeratur pecunia priuato eas deferenti, aliquid ab eo exigitur hodie est illicitum. Similiter etiam, & illicitum est aliud quod fit per solas literas. Quia licet in hoc nihil interesse alicuius soluat: tamen iniuria fit literarum harum delatori, quia in utroque cambio statim tenetur campfor integram numerare pecuniam, & non quære dilationes ad excusandas iniquitates, idè tales campfores auctore Metinæ, vbi supra, eum accesserint ad confessionem cogendi sunt per confessorem, vt restituant id quod hac ratione acceperint, cum quibusdamque illorum perinde agendum censet, atque cum publicis usurarijs.

Dupliciter expediunt literæ.

Respon.

¶ Præterea, quia iuxta primam, & secundam conclusionem campfores publici præfecti à republica: siue alij subseruientes aliquibus mercatoribus in recipiendo, deposita pecuniarum, eaque custodiendo, scribendo, numerando, eorum rationem reddendo, literas ad eos directas expediendo per pecuniæ solutionem, ob hæc officia merentur stipendium & cum auctore Nauarro vbi supra verum non fit, quod Sotus libro. 7. de iustitia & iure, quæstione. 4. articulo. 1. & alij dixerunt, scilicet, quod hic

ce Hic

ce Hispaniæ Regnis sit statutum, quòd campsores, quando aliquibus numerata pecunia soluunt, possint quinque pro vnoquoque mille accipere, sequitur vt de eorum salario quantum futurum sit, & quale iam dicamus.

Questio.
Dictum. 1.

2.

¶ Dicimus ergo primò, quòd vbi istud stipendium prætaxatum esset per rempublicam, illud esset seruandum, neque ab eo esset excedendum. Secundò dicimus, quòd vbi talis reipublicæ non extat taxa salarium horum campsores erit, quod quilibet mercator apud eos deponens depositum pecuniæ arbitrio boni viri dat, vel dare debet. Quod vt magis pateat, quomodo id fieri debeat, notatu opus est, campsores huiusmodi dupliciter pecuniam recipere: vno modo realiter statim numeratam pecuniam recipiendo. Alio modo schedulas aliorum cambiiorum, acceptando, vel aliarum personarum literas: quibus in suo bancho, vel spondent, vel consignat solutionem eorum debitorum, quæ per huiusmodi literas ibi remittunt, vt suo nomine soluantur. Sicut etiam dupliciter contingit huiusmodi campsores in suis cambijs aliquid soluere: vno modo ibi realiter numerando pecuniam: alio modo per schedulas remittendo solutionem ad alia cambia, vt ibi solutio fiat.

Salariū taxatur.

¶ Igitur arbitrio boni viri (quoniam eius arbitrio relinquuntur decernenda: quæ iure manent indecisa. ff. de iure deliber. l. 1. & capit. de causis de offic. delegat.) debent taxari prædictorum salaria postquam de hoc in iure nihil est cautum, conuentione iusta non stante ex parte partium, per arbitramentum inquam expertorum, & bonorum virosum habita ratione de quantitate depositorum, & de duratione custodiæ eorum: & periculis, & negotiorum circa illa gestorum. Neque excusat ab hoc salario iusto his campsores à deponentibus ibi sua deposita cum his oneribus soluendo: consuetudo quæ est in aliquibus partibus Galliarum, & Hispaniarum non solum agendi gratias mercatoribus ibi deponentibus sua deposita pecuniarum in cambijs: sed rependendi eisdem mercatoribus sex, vel septem pro cētum in anno, pro eo quòd beneficio officiant ipsos campsores deponendo apud eos sua deposita, quia sic subministrant eisdem campsores pecunias, quibus interim negotiando, & cambiano lucentur. Quia certè hæc solutio sex, vel septem pro centum ex prædicta ratione facta ex parte deponentium mercatorum, qui eam

Instruct. Negot.

recipiunt manifesta vsura non caret, quia ex mutuo accipitur hoc interesse à deponentibus. Nam pecunia deposito commissa, si facultas fiat depositario ea vtendi, & negotiandi cum ea, in mutuum conuertitur. Sed & illud quoque iniustitia non vacat, scilicet defraudare ipsos depositarios campsores sua iusta mercede pro curis, & laboribus prædictis, quos subeunt præsertim, quando hæc deposita ea lege eis committuntur: vt parati sint ea reddere cum primum per deponentes repetita fuerint. Neque donatio mercedis debite aut illius pensionis sex, vel septem, pro centum quotannis, quòd legitima sit præsumendum est autore Nauarro in Summa Lat. cap. 17. numero. 183. litera. H. nisi fortè post custodiam, & depositum finitum facta sit & non ante.

¶ Postquam de campsores publicis ex officio, aut campsores depositarijs ex obligatione, & pacto an aliquid mercedis hi possint accipere, & quantum, & à quibus abundè dictum est, iam tota controuersia doctorum extendit, vt rùm priuatæ personæ, quæ neque ex obligatione, aut ex officio cambire pecunias pro pecunijs tenentur, possint licitè exercere cū lucro huiusmodi cambia præsertim minuta si sponte ea exercere voluerint. Sotus de iustit. & iur. quæst. 9. art. 1. & Metina in sua instructi. & Nauarrus comment. de cambijs, numero. 19. & in Summa, numero. 283. D. hoc etiam personis priuatis concedunt. Albornozius, libro tertio, de contractibus, titulo. 4. id eis negat, vt autem à clarioribus incipiamus.

Questio

Variant de Aores.

Conclus. 1.

¶ Sit prima conclusio ratione damni emergentis, aut lucri cessantis: bene licet etiam priuatis personis cambire monetam pro moneta cambio minuto, ex prædictis causis expectando aliquod interesse supra pretium legale monetæ, quàm permutat. Hæc conclusio est Caieta. in opuscul. de camb. capit. 1. & 6. est Syluestri, vsura. 4. quæstione. 3. & 4. & quæstione. 7. §. 3. est Conradi de contract. quæstione. 99. conclus. 5. cui subscribit Garcia, de contractibus, secunda parte, capit. 7. pagina. 197.

¶ Probat, quia in cæteris licitis contractibus, licet se seruare indemnem à lucro cessante, & à damno emergente: ergo etiam in cambio isto minuto, vbi multæ possunt interuenire causæ: quæ ad lucrum cessans, vel ad damnum emergens reducuntur, scilicet, quia ista pecunia, quæ commutatur est commutanti, qui rogatur eam

Probi

T 3

com

Consuetudo Galliarum & Hispaniarum non excusat.

commutare magis gratia, vel commodior ad feruandum, vel ad portandum, vel ad emenda necessaria, vel quia magis aestimatur à suo domino, quia est, aut antiquior, aut curiosior, vt moneta aurea Turcarum, aut quia rarior: ergo rationibus prædictis, si commutetur ad petitionem alterius, potest expecti aliquod moderatum lucrum. Nam & Diuus Thomas huic conclusioni suffragatur, qui secunda secundæ, quæstione. 77. articulo. 1. ait, quod potest aliquid vendi plusquam valet secundum se, si plus valeat habenti. Ergo si ob aliquam harum rationum moneta plus valeat habenti, poterit eam commutare cum aliquo sui emolumento.

Questio.

¶ Sed quid si commutanti, neque aliquod lucrum cesset ex commutatione, neque inde aliquod damnum ei emergat, an poterit cum priuatus sit commutare suam monetam pro alia plus accipiendo.

Argum.

¶ At videtur certè id nullatenus licere: quia secluso damno emergente, aut lucro cessante, pecunia, sicut neque alia merx legali pretio taxata non valet ultra legalem taxam. Sed in oppositum est, quia videre est passim esse vlu receptum ducatum pro duodecim argenteis & dimidio, aut pro tredecim commutari, coronam autem auream pro undecim, & dimidio, quod tamen aestimationem legalem præstitutam à rege supergreditur, nec verò id facti à confessoribus crimini datur. Cum autem circa hoc difficultatis punctum tres versentur opiniones, quid de vnaquaque sentiendum sit, dicendum est nobis. Prima igitur opinio est Metinæ, Mercati, & Albornozi assentientium propter allatam rationem id non licere. Quia non vniciuque est liberum aestimationem præterire legalem.

Variant doctores.

Opinio. 1.

Opinio. 2.

¶ Alia autem opinio media est, quæ est Caietani in opuscul. de cambijs, capit. 1. & 6. quæ est etiam magistri Soti, de iustitia & iure, libro. 6. quæstione. 9. cui etiam assentit Nauarrus comment. de camb. numero. 51. & 52. qui eius sunt sententiæ, quod licet pecunia secundum suum vsum principalem, vt pretium rerum venalium est, non possit commutari, aut vendi plus, quam eius aestimatio legalis valeat, benè tamen considerata secundum eius vsum minus principalem, & secundarium, scilicet, vt merx quædam est, vel cõsiderata, vt metallum quoddam est: nam sic plus vendi, aut cambiari potest, quam sit eius legalis taxa.

Opinio. 3.

¶ Opinio autem tertia in alio extremo à

prima sita est, scilicet aliquorum, qui asseuerant pecuniam etiam secundum suum vsum principalem, id est, quatenus pretium rerum venalium est, posse commutari pro pecunia maioris pretij cum aliquo emolumento. Reiecta ergo prima opinione, vt potè quæ est contra communem vsum, & contra communem opinionem. Ad quæstionem respondetur per subiectam conclusionem, quæ suo ordine secunda est, & per tertiam.

Conclus.

¶ Secunda conclusio probabilis est illa opinio tertia, scilicet, quod pecunia assumpta secundum suum vsum primarium in ordine ad emptiones, & venditiones, id est, quatenus mensura est valoris meritiu possit licitè dari, & computari in solutionem, verbi gratia tritici, aut vini, aut olei, aut cæterarum mercium pro maiori pretio, quam eius legalis aestimatio sit cum his tamen limitationibus limitata, quas adiecit Garcia. 2. parte de tractibus, & contractibus, capit. 7. pagin. 207. & cum alijs, quas nos addimus quatenus securius teneri possit.

Limitatio.

¶ Prima limitatio sit, quod talis opinio est probabilis: dum modo etiam si venditori emptor mercium nolit, aut non possit soluere pretium mercium, nisi in numismate aureo, si uè in alio possit numismate soluere, nullo casu cogat venditorem, vt in aurea moneta accipiat solutionem eo fine, vt eam accipiat pro maiori valore, quam sit eius valor legalis.

1.

¶ Secunda limitatio est, quod si talis solutio in numismate aureo fiat, id fiat ad instantiam venditoris, & non ad instantiam emptoris. At tertia quoque limitatio, quam nos superaddimus est, quod etiam ad instantiam venditoris in aurea moneta solues eam in solutione pro maiori pretio nõ computet, quam sit sua aestimatio legalis, quando eam pecuniam commutaturus non erat maiori pretio, quam legali: quia de hoc non agebat: sed potius eam sic in alijs mercibus eam insumpturus erat. Secus autem esset, si eam plus commutare poterat, & defacto commutaturus sic erat: & in alia moneta ærea, siue inferiori soluere poterat: & ad instantiam venditoris ei soluit in aurea. Quia tum saltem ratione lucri cessantis erit vera hæc conclusio, licet, quod ratione lucri cessantis licitum esset in cambijs minutis monetam auream plus aestimare dictum sit in cõclusionem prima. Quibus tandem quartam, & vltimam limitationem apponimus, scilicet, hoc sic cum limitationibus licere: dum cesset scandalum, vt id fieri videntes non scandalizentur, vt de re insolita, & noua,

2.

& noua,

& noua, & speciem mali præ se ferente.

Pr. b.

¶ Probatur autem conclusio sic limitata. Quia tunc ratione lucri cessantis, sibi liceret pluris computare monetam auream. Tum, quia sicut merces ad instantiam emptoris venditæ plus valent, quam si vitro essent oblata: ita & in hoc casu moneta aurea ad instantiam creditoris soluta plus videtur valere, quam si vitro esset oblata.

Exempli.

Exempli.

¶ Quod & exemplo hoc nititur ostendere Garcia, verbi gratia, si ratione magnæ succrescentis penuriæ tritici, dissimulante rege, vsus inoleuisset vendendi triticum carius, quam præfixit eius taxa: tunc si quis mihi deberet aureos centum, etiam si præter triticum nihil haberet, vnde mihi esset soluendo, cogi non possem ego ad solutionem sumendam in tritico cariori pretio æstimato, quam dicitur taxa. Secus autem esset, si ego in centum aureorum solutionem impendi mihi triticum postularem. Nam tunc alius me abstringere posset ad computandum triticum in solutionem pretio communi prædicto currenti, licet auctius esset, quam pretiū taxa sic, & in presenti huius conclusionis casu sic limitato.

Conclus.

¶ Tertia conclusio opinio illa media, vt potè, quæ distat ab extremis, maiori potest probabilitate, & consentanea rationi magis videtur, quæ dicitur, quod pecunia, tum vt ex tali metallo constat, scilicet, prout aurea, vel argentea est, tum etiam, vt in suum secundarium (vt moneta est) venit vsum, quo vt merx pro merce: ita vna pecunia pro alia commutari potest: sic licet commutari potest maiori pretio æstimata, quam eius æstimatio legalis valet: non tamen potest pluris sic æstimari, quateus vt moneta est, in suum assumitur vsus principalem, id est, in ordine ad emptionem, & venditionem rerum, vt pretium rerum venalium est, & confert ad soluenda chirographa, & debita. Hæc est Caietan. in opuscul. de cambijs, capit. 1. & 6. est Nauarri in comment. de camb. numero. 51. & 52. est Soti de iustitia & iure, libro. 6. questione. 9. Hæc autem conclusio probatur ex communi practica, & vsu eam confirmante. Nam communi vsu receptū est etiam apud personas probata vite, & timorata cōscientiæ: quæ citra scrupulum cambiunt duplonem pro viginti, & quinque regalibus, vel pro viginti, & sex, cum ex sua æstimatione legali solum viginti duo regalia attingat, & ea non excedat: neque de hoc facto incusantur etiam à doctis confessoribus. Secundo probatur ra-

Prob. 2.

Instruct. Negot.

tionem, nam sicut triticum cum magna eius superuenit abundantia non obstante eius maiori taxa, rationabiliter decreuit in valore, & è conuerso dum inassuetæ eius, & magna accidit penuria rege, vel principe rationabiliter dissimulante, rationabiliter quoque crescit in pretio, sic etiam moneta aurea: quâdo iuxta suum secundarium vsus assumitur, scilicet, vt merx commutabilis, aut vendibilis pro alia pecunia est, ex talis monetæ auræ, vel argenteæ magna accidente penuria, rationabiliter dissimulante principe potest moneta aurea pro pluribus argenteis, & moneta argentea pro pluribus dipondijs æreis, quam eius æstimatio legalis valeat, commutari: sicut nunc vsu euenit, qui quidem vsus cum sit generalis excusat etiam commutantes ducatos aureos, & coronas aureas pro maiori pretio, quam prescribit legalis taxa. Iustificatur enim hoc ex vsu innaſcenti ex penuria huius monetæ: qui cum sit permissus, & toleratus à potente transgressores punire, videtur eos excusare, alias non, quia lex taxæ eos obligat.

Corol.

¶ Hinc inferunt aliqui, vt Garcia vnum corollarium, scilicet, quod tempore vbi magna esset abundantia auri, moneta aurea non posset pluris cambi, quoniam est eius æstimatio legalis. Sed dicimus nihilominus, quoniam semper perstant aliæ causæ, quibus moneta aurea commodior potest esse, & ad plures utilitates conducens, quam ærea, vel argentea: idè regulariter maxime id non vetante, sed permittente principe, poterit moneta aurea pluris cambi, quam eius æstimatio legalis valet.

¶ Non tamen auctore fratre Ioanne à Penalicium est cambire cambio manuali, & minuto monetam auream inferioris valoris pro moneta aurea superioris valoris: nisi fiat compensatio excessus, vt verbi gratia, non licet libram auri in coronis cambi pro libra auri in Castellanensibus ducatis, vel cruciatis Lusitanis, committitur enim iniustitia. Nam cum aurum coronarum impurius sit, & minus defecatum, quam aurum prædictorum ducatorum, & cruciatorum, non tot constat gradibus, ac per consequens iniustitia non caret: sic commutare, sicut ab iniustitia non abesset sic equum non ita bonum pro valde bono citra recompensationem commutare.

Nota

¶ Nam superest, vt argumenta in principio allata dissoluamus. Ad primum argumentum respondetur ex mente Nauarri commeter. de camb. nu. 57. & 58. quod numisma prout

Ad argumta in principio posita

est taxatum, id est, ordine ad finem suum principalem quatenus rerum venalium pretium est sic in indivisibili consistit: tamen taxatur per legem, ut cum valorem non excedat, neque possit excedere rebus immutatis, & in eodem statu permanentibus, non autem taliter, quod interdiceret lex interdiceret eius monete maiorem estimationem, & valorem, si postea ratione eiusdem monete penurie contingeret magis aestimari & valere. At quamvis Nauarrus istam reputet securiorem solutionem, reliquas solutiones, & quam tradit Syluester respuens, nescio tamen an haec sua solutio totam exhauriat argumenti difficultatem, quia non videtur satis constans, neque multum verisimile, quod hoc in tempore maiori laboreretur penuria numerorum aureorum, quam fuerit ea eorum abundantia, cum olim caeperunt cudi, & taxari, nisi dicamus, quod copia exterorum mercatorum: qui mille occultis modis in Hispania expiscatur numos aureos, ut exportet eos extra Hispaniam, in Hispania hanc caritatem, & penuriam inuenerit, quod etiam dicere non tollit difficultatem: sed auget eam, scilicet, quia Rex Hispaniae, qui praetaxavit illam monetam auream, ad hoc non praestitit consensum ut pluris, quam taxa praefixit cambieretur, ut extrahatur a Regno cum alias (ut constat) sub grauibis poenis per suas leges vetuerit numisma aureum exportari extra regnum. Dicius tamen, quod undecumque venerit ista penuria illa stante in Hispania simul cum usu inter Hispanos recepto sic cambiandi cum lucro in cambio minuto, acceptanda videtur ista solutio Nauarri licet non careat aliquali difficultate.

Solutio Nauarri.

Solutio Syluestri pro distinct.

¶ Quare solutio Syluestri verbo vsur. 4. quaest. 3. licet a Nauarro tanquam insufficientis refutetur: quia inquit non reddit rationem necessitatis: tamen non contemnenda videtur. Soluti autem Syluester argumentum per hanc distinctionem dicens, scilicet, quod moneta fuit taxata non ut pretium sui, sed tantum ut pretium aliarum rerum. Et ratio huius diuersitatis est, quia in re perquam necessaria, qualis est venditio, & emptio rerum, ad tollendas deceptiones oportuit praestitui mensuram certam, in re autem non ita necessaria qualis est permutatio pecuniae pro pecunia, ut merx est, quae & saepe non tam ob necessitatem, quam ob lucrum exercetur, non oportuit esse mensuram praefixam propter singulares commoditates, quod vnum aurum, utpote purius habet magis quam alterum.

Solutio 3. pro distinct.

¶ Adde praeterea his tertiam solutionem

distinguendo, scilicet, quod pretium monetae est praetaxatum ad effectum debita, & chirographa soluendi, & emptiones, & venditiones exercendi: non autem ad effectum, ut pro maiori pretio permutari non possit quando illam pecuniam habenti ex ea aliqua commoditas specialis resultat iuxta supradictam doctrinam D. Thomae.

¶ Ad secundum argumentum respondetur negando ex concessione partis affirmatiuae occasionem dari pervertendi monetae pretium legale, quia solum in commutationibus pecuniae id conceditur personis priuatis, dum civili lege interdictum non est. Nam in solutionibus debitorum, & in emptionibus, & venditionibus non licet transgredi pretium legale.

¶ Ad tertium argumentum negatur antecedens, quod aestimatio monetae in quantum moneta, & in quantum ex tali metallo constat sit eadem. Nam negamus nos, quod princeps in taxando monetas aureas, omnes earum attendit utilitates. Verum autem est, quod in aestimationem legalem eis assignando, utilitates earum communes secundum speciem metalli perspectas habuit: non tamen particulares omnes. Aduenit autem tunc legislator specificas qualitates auri vniuscuiusque monetae, scilicet earum auri pondus, sonitum, puritatem, virtutem ad effectus communes: non autem aduenit ad qualitates particulares, propter quas vna moneta aurea magis aestimatur, quam alia, ut quia huiusmodi aurum ratilantius est, vel splendidius, vel ad deaurandum accommodatius: vel quia est gratioris, aut gratioris formae, vnde fit, ut magis alliciat oculos. Quare ratione harum qualitatium in ordine ad cambium minuta solent magis aestimari.

¶ Ad quartum argumentum conceditur antecedens, quod mercatoribus non subest facultas augendi pretium mercium, quae iam legalem aestimationem obtinent ex taxa republicae etiam, si eas pro alijs permutent. Sed hoc verum est, dum abundantia illarum mercium quae suberat, dum praetaxatae sunt, perseueret: alioquin magna succedente earum mercium penuria non erit illicitum, si ex tam vragenti ratione dissimulante rege pluris vendatur, quam earum aestimatio legalis permittebat. Pariter ergo concedendum videtur, quod dum pretium legale monetae est inditum, secundum praesentem abundantiam earum metalli est inditum praesentibus quoque alijs circumstantijs perceptis: quae si postea varientur ex penuria

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

nuria metalli: vel aliter, nihil vetat, si eius va-
lor in ordine ad commutationem pecuniarum
pro pecunijs varietur dissimulante legiflato-
re, neque contradicente.

Ad 5. argo

¶ Ad quatum argumentum respondetur
ex mente Nauarri in comment. de camb. nu.
54. licet vt ipse ait, appareat insolubile. Dici-
tur ergo, quod licet in tempore, in quo penur-
ria pecuniarum laboratur in generali, ducatus
aureus non plures argenteos valet: neque
argenteus plura dipondia, quam cum horum
magna abundantia suppetit: tamen negari non
potest, quin tempore generalis penuriae, om-
nis pecunia pluris valeat in ordine ad emibi-
lia, quia ceteris paribus plures res venales tunc
vno numismate aureo, vel argenteo emuntur,
quam cum vtriusque huius numismatis ma-
ior suppetebat copia. Neque obiectio alicuius
est momenti, qua obicitur hoc accidere
ex modica aestimatione mercium tunc contin-
genti, quia haec rursus ortum habet ex maio-
ri aestimatione, in quam ascendit pecunia pro-
pter eius generalem accidentem penuriam.

Ad confir.

¶ Ad confirmationem respondet Nauarrus
in commento de cambijs, num. 56. vbi negat
necessitatem fingendi scuta, aut ducatos ima-
ginarios mercatorum distinctos a populari-
bus ducatis, vel scutis, quia libere his imagina-
rijs scutis, vel ducatis potest distincte fieri co-
uentio de pretio persoluendo in commutatio-
ne pro quolibet scuto, vel ducato vero & rea-
li. Imò necesse est, ne tales scuti imaginarij fin-
gantur. Quia alias vt innuit Sotus lib. 7. de iu-
stit. & iur. quaest. 5. art. 1. circa finem si fingantur,
offertur occasio aliquibus mercatoribus
mutuandi scuta realia eo fine, vt iuxta aestima-
tionem scutorum imaginariorum soluuntur.
Quare quando populi est fabula, quod scuta,
& ducati quibus vtuntur mercatores ad cam-
bia sunt alterius pretij: & diuersi ab his quibus
emunt merces in nundinis: hoc non taliter est
accipiendum, quasi in facultate mercatorum
sit prohibito augere eorum pretium: sed id ita
intellige: quod talis camporum aureus cum
accessione illa, quae pro illo soluenda est, qua
do hinc, vel inde de loco ad locum cambitur
pluris valet. Vnde fatetur Nauarrus in Sum.
cap. 17. num. 283. lit. N. penes finem, quod non
omnes ducati cum aucturio suo: seu cum ac-
cessione lucri praedicta, quibus mercatores ca-
bia exercent, idem obtinent pretium, sed va-
rium, scilicet maius, vel minus iuxta locorum
diuersitatem, ad quae, vel vnde destinantur,
vel remittuntur soluendi. Quare nihil est in-
quit Nauarrus, cur vt fictitij ducati sint repro-

De Scutis
imagina-
rijs.

bandi ab eis, quos in praedicto comment. se-
cutum se fuisse hic in summa testatur Nauar-
rus. Quare hic videtur mutasse sententiam,
quae quidem vltima sententia Nauarri esto ve-
ra sit sed infirmari non potest, quin (vt in linua
uit Sotus) non sincere negotiantibus magna
subsit hinc occasio accepta delinquendi, dum
mutuantes etiam lucro nullo cessante, aut no-
tanto, lucrum cum isto auctuario facto conte-
dent reportare.

Sent. vltima
Nau. oc-
casionata.

CAP. III. De triplici specie cambij per literas:
differentia potissima inter has species est cog-
nitiu necessarissima: de differentijs inter se exampli-
ficantur haec species, aut cambij possunt numisma-
ta eiusdem speciei licet non eiusdem valoris in
prima specie cambij exemplificatur moneta au-
rea vel argentea, crescens in valore per pragma-
ticam, quo valore est restituenda, et quomodo in
hoc sententia Soti est tutior exceptis quibusda-
casibus & de quadam differentia.

Postquam de cambio manuali siue manu-
to est disputatum, superest vt de cambio
per literas differamus, quae quidem materia in-
ter omnes materias de contractibus, vt pote
intricator maius scribentibus facefsit nego-
tium, & maiorem ingerit difficultatem, ac pro-
inde peculiari ope diuini numinis ad hoc in-
digemus, quo recto ordine, & distincto proce-
dentes viam ad tam difficilis materiae intelli-
gentiam aperiamus. Cambium autem hoc
ideo cambiū per literas dicitur, quia in eo vnus
contrahentiū pecuniam accipit, vel dat, alius
verò literas praebet, virtute quarum redhiben-
da est pecunia, quae ab altera parte danda ve-
nit in cambium pecuniae primò datae, vel re-
ceptae.

¶ Perpendendum autem est primò huius
contractus tres assignari species, quae licet in
hac vniuoca ratione conueniant accidenta-
liter, quod executioni mandantur per literas
tamen earū diuersa est natura. Quare cambiū
per literas, vt pote aequiuocū prius est diuiden-
dū, quam diffiniendū. ¶ Est igitur prima eius
species, dum propter necessitatem vtriusque
cambientis, scilicet, quia qui commoratur Va-
lentiae indiget sua pecunia, quam habet His-
pali, vt hic idest Valentiae, sibi tradatur, alius
autem qui Valentiae abundat pecunia, ea in-
diget Hispali, vbi pecunia caret, cambiant in-
ter se suas pecunias in diuersis locis scilicet, Va-
lentiae, & Hispali habitas, literasque tradit, qui
eas pecunias habet absentes Hispali, vt pro-
acceptis Valentiae Hispali eas deferentibus detur

Cambij per
litteras tres
species.

17

Species. 2. ibi habita pecunia. ¶ Secunda autem species cambiorum per literas est, cum quia aliquis necessitate premitur transferendi pecuniam suam ad alium locum: eam alteri confert, qui eam à loco ad locum transferat. Tertia autem species cambiorum per literas est, quando cum aliquis, verbi gratia, Valentia pecunia indiget, ubi ea caret ibi sibi tribuitur ea conditio ne, ut eandem alibi, id est, Hispali reddere teneatur. ¶ Inter has autem cambiorum per literas species hæc differentia potissima interuenit: quæ valde notatu est necessaria, quippe quæ singulari quodammodo ad huius materie tam implexæ notitiam confert, scilicet, quod primum cambium per literas in vtriusque vtilitatem cedit, quia propter vtriusque cambientis necessitatem concurrentem, quorum vnus hic, alter alibi indiget pecunia in hac prima specie cambiorum per literas cambitur pecunia pro pecunia. Sed in secunda specie cambiorum per literas, principaliter contrahitur in vtilitatem & ob necessitatem suâ pecuniam ad eam ad alium locum transferendum dantis. Reducitur namq; contractus hic ut postea latius dicitur ad contractum locationis: quo iste conducit operam alterius ad alium locum traducendam pecuniam. Contractus autem locationis in vtilitatem conducentis operas, quas locat alter, principaliter redundat. Quare sicut hac ratione ad instantiâ ipsius debet, & solet fieri regulariter: ita & contractus hic huius secundæ speciei ad instantiam dantis prius suâ pecuniâ solet fieri. ¶ At in tertia specie cambiorum per literas contractus principaliter propter vtilitatem, & necessitatem hic recipientis pecuniam ad cambium quocirca ad eius instantiam, & petitionem solet, & debet fieri.

Differetia potissima inter has species cognitum necessarissima.

¶ Præterea cambium secundæ speciei autore Syluestro vsura. 4. quæst. 6. est in quo campfor prius recipit pecuniam, siue hic, siue alibi, ut illam reddat, ubi prius dans illam recuperare habet necesse. In tertio autem genere cambij: qui pecunia hic, vel alibi indiget eam prius recipit, ubi ea eget: ut eam campfori eâ danti cambiatam alio in loco reddat: ut si recipiatur Hispali, ut redhibeatur in cambio in nûdinis Metinensibus. ¶ Igitur ut distinctè secunda species cambij per literas à tertia distinguerur, & absit omnis confusio primò conijciendus est oculus, vtrum egens alibi pecunia hic eam det, ut sibi alibi, ubi eget detur: & sic erit secunda species cambij per literas, vel vtrum egens pecunia, ubi ea eget prius recipiat ibi eâ ad cambium, ut eam alibi cambiatam reddat,

Differetia horum cambiorum alia.

Differetia inter species discernitur.

nam tunc contractus hic ad tertiam speciem cambiorum per literas pertinet. ¶ Secundo discernitur prima species cambiorum per literas à secunda specie. Quia in prima specie necessario, & ex natura contractus requiritur dua sint in diuersis locis constituta moneta, quarum vna cambitur pro alia. Nam cum sit cambium monetae pro moneta, & cambium suapte natura distinctas res exigit numero, sic cambium primæ huius speciei pecunias saltè distinctas numero prærequirit in locis diuersis consistentes. Secunda autè species cambij id necessario non requirit. Nam eadem numero pecunia quæ in vno loco datur deferenda ad alium, potest redhiberi in alio.

Differetia speciei primæ ab secunda.

¶ Igitur resolutoriè teste Garcia de contractibus. 2. parte. cap. 8. pag. 218. cambium per literas tribus speciebus continetur. Prima autè species est, ubi aliquis cambit monetam in aliquo loco à se habiâ pro moneta, quam alius alibi habet. Secunda verò species huius cambij per literas est. Quando ego ipse hic prius numos numero, ut mihi alibi reddantur, vel eos alibi numero, ut mihi hic restituantur.

Exemplificatur hæc species.

¶ Tertia autem species huius cambij per literas est, quando alius mihi prius hic numos tribuit, ut ego ipse alibi eos sibi reddam, vel alibi mihi eos contulit, quò ego hic eos cambiatos rependerem sibi.

Exemplificatur hæc species.

¶ Nam de prima specie cambiorum per literas aggressuri disputationem, an contractus hic cambij primæ speciei licitus sit in controuersiam adducimus præmittentes primò, quod quia cambium hoc contractui emptionis, & venditionis quodammodo subiicitur: idè leges emptionis, & venditionis pleraque seruati oportet in hoc contractu, videlicet de manifestando vitio pecuniæ, vel rei cambiatæ.

Quest. Prenotatio.

¶ Secundo quod de eucta pecunia, vel re, cambiens teneatur. ¶ Tertio quod inter res, vel pecunias permutatas seruetur æqualitas: quia cambium hoc actus iustitiæ commutatiuæ est quæ æqualitatem proinde exigit.

Questio.

¶ Queritur ergo primò an permutari possit numisma pro alio numismate eiusdem speciei, licet non sint eiusdem valoris ambo, id est an liceat argenteos Castellanos, quos quis possidet Valentia valentes ibi minus in minutis pecunijs commutare pro alijs eiusdem speciei in Catalonia existentibus, & ibi in minutis pecunijs plus valentibus.

Arg. 1.

¶ Igitur pro parte affirmatiua arguitur primo, nam pecunia aurea dum mutatur, si postea per nouam pragmaticam regis crescat in pretio, reddenda est in maiori valore, quo valet

valet iuxta sententiam Bartoli in. l. cum quid ff. de reb. cred. num. 7. l. i. cum aurum. ff. de aur. & arg. & l. Paulus. ff. de solutio. num. 6. & 10. qui communiter est receptus, scilicet, per Bald. Alexand. & Ias. & fere omnes alios in d. l. cum quid. Ergo etiam pecunia aurea commutata pro alia eiusdem speciei in alio loco existenti, & ibi plus valenti potest ibi recipi in maiori valore. Neque enim videtur vlla intercedere differentia; nam non est maior ratio, quod pecunia aurea mutuata si in posteriori tempore creuerit in valore, reddenda sit in maiori valore, & quod pecunia aurea permutata, si in loco ubi reddenda est creuerit in pretio, in illo maiori pretio possit recuperari.

Confirmi.

¶ Et confirmatur, quia nihil prohibet huiusmodi pecuniam auream ab eo loco, ubi minus valet transmitti ad eum locum ubi maioris est valoris, ibique eam cambire pretio, quo magis aestimatur ibi, sicut licitum est merces transuectas à loco ubi minus valent ad locum ubi magis aestimantur, ibi vendere pretio currenti licet sit maius; ergo pari ratione nulla superaddita recompensatione poterit numisma in vno loco minus valens cambiari pro alio quod alibi magis valet.

Arg. 2.

¶ Secundò arguitur, quia mensuram tritici mutuari potest etià si à mutuario sic valente reddendo sit in tempore, vel in loco ubi magis valet, ergo à simili licebit pecuniam permutare etiam si in loco ubi redhibenda est in maiori pretio sit.

Arg. 3.

¶ Tertio arguitur, quia vsus communis à nemine vitio notatus videtur iustificare contractus, sed vsus hic est communiter receptus Valentia, neque ab aliquo reprobatus. Nam Valentia ubi permutantur argentei existentes Barchinonia pro existentibus Valentia, ubi minus valent & pro hoc minori valore nulla interuenit recompensatio ergo potest commutari pecunia pro pecunia alibi plus valenti.

Arg. 4.

¶ Quarto arguitur, quia quamuis cambiū istud primæ speciei per literas, fiat propter vtriusque contrahenti, necessitatem, tamen accide- re potest vt aliquis horum contrahentium æque indigentium tali permutatio- ne, sit prius rogatus ab alio dare hic sibi pecuniam, quam se offert soluere alibi ubi magis valet, cui ista ignarus necessitatis alterius tantum vt suæ subueniat necessitati roget prius, planè videtur. Rogatus iste possit permutare pecuniam cum illo maioris valoris interesse; quo alibi magis aestimatur, ubi restituenda est quam

aestimatur ubi datur. Quod & probat à simili doctor de iust. & iur. lib. 6. quæst. 10. artic. 1. ex exemplo in ula, quam vnus suis expensis reportare in Salmanticam habet necesse, & alius huius necessitatis inscius; & suæ necessitatis conscius; quia indiget ea ad Salmanticam proficiscendum, eam ad iter conducit prius, nam proculdubio in hoc casu; quia ille est primò rogatus; non obstat, quod ex hoc suæ necessitati prospicit, poterit pro locatione mula per ticipere interesse à rogante.

Conclus. 12

¶ Pro illucidatione quæstionis statuitur prima conclusio, quando iuxta istam primam speciem cambi per literas, propter necessitatem vtriusque contrahentis cambiuntur pecunia in diuersis locis consistentes, scilicet Hispania & Valentia, quia qui eam habet Valentia, pecunia indiget Hispania, & e contra qui eam habet Hispania, ea opus habet Valentia: tunc & si pecunia hæc diuersis consistentes locis eiusdem speciei; si tamen pecunia vnus loci inferiores sint in valore, quam pecunia alterius loci licet commutari non possunt: nisi recompensetur, id quod minus valent pecunia, quæ sunt inferiores valore, recompenset (inquam) dati pecunias in alto loco maioris valoris. Vt exempli gratia, si argentei Castellaneses consistentes Valentia, ubi minus valent commutentur pro argenteis Castellanesibus consistentibus Aragonia; & Catalonia ubi magis valent. Pater autem conclusio hæc, quia huiusmodi commutatio, seu cambitio pecuniarum est actus iustitiæ commutatiuæ: ergo sicut in cæteris permutacionibus rerum, quia eiusdem iustitiæ commutatiuæ actus sunt, ubi est inæqualitas faciendâ est recompensa vtriusque ad statuendam æqualitatem iustitiæ: ita & hic. ¶ Neque obstat illa opinio tam accepta, quæ dicitur pecuniam præsentem in loco cæteris paribus maioris aestimari, quam absentem à loco, licet præsens tempore non pluris aestimetur de se, quam à tempore præsentem absentem. Quia in hoc cambio pecunia quæ est in illo loco præsens, ubi huius cambi contrahitur contractus; & ubi contrahentes contrahunt, non reputatur præsens respectu domini ubi eam habentis, quia ibi ea pecunia nõ indiget neque ibi est, sibi accommoda, imo indiget etiam expensis deportationis, vt eam ad illud possit traducere locum, ubi plus emolumentum cum ea negotiando sit allatura. Sed quid si in hoc cambio pecunia diuersis locis consistentes æquales essent in valore, an pro earum permutacione aliquid lucri expectari possit pro huius quoque difficultatis expeditio-
¶ Secun-

Exempli gratia concluditur.

Prob.

Objectioni fit satis.

¶ Secunda statuitur conclusio in ista prima specie cambij literarum, vbi propter necessitatem vtriusque contrahentis permutantur pecunie in diuersis locis existentes, si alia sint æquales in valore nullus permutantium aliquod interesse vltra ab alio pretendere potest, hæc est Mercati lib. de camb. cap. 2. est Garcia de contractibus. 2. parte. cap. 9. pag. 269. est tamen contra Sotum, qui in lib. 6. de iust. & iur. quæst. 10. art. 1. ait, quod sicut in exemplo equi reportandi ad locum vnde adductus est, qui primo præuenit alium rogando siue iste prius roget alium vt eum ad destinatum locum referat siue eum delaturus prius roget, vt sibi pro illo itinere conficiendo locetur aliquid interesse repensurus est alteri rogato, sic & in isto cambio, qui primo est ab alio rogatus permutare hoc secundum ipsum poterit percipere interesse, etiam si sua referat istam permutacionem pecunie facere. ¶ Probatur autem conclusio quia hic est contractus veræ permutacionis, & cambij vbi cambitur moneta pro moneta eiusdem valoris. Vnde præter seu contra iustitiam est ad lucrum hic spectare ob talem commutationem, vel illud aliquam partem velle, sicut si commutaretur liber existens Hispali pro simili, & eiusdem estimationis existenti Valentia propter necessitatem vtriusque commutantis, tunc ex natura huius contractus interesse expeti non potest. Dicimus autem ex natura contractus, quia aliunde nõ repugnat, scilicet, ratione lucri cessantis, quod cessaret alicui eorum, vel damni quod alicui eorum emerget, sed iam tunc non staremus tantum intra casum. ¶ Secundò patet, quia cù pecunie commutate sint æquales in valore ex hac parte nihil ex vna parte magis, quàm ex alia nisi violando iustitiam expeti potest, si autem hunc contractum consideramus ex parte commutantium pecunias in diuersis locis constitutas, cum æqualitas ex parte vtriusque intercedat, cumque propter necessitatem mutuatam vnus alteri, & e contra vicissim in iurta liter transferendo pecuniam, vbi quisque eorum ea eget inseruiat ex æquo, & æqualia in hoc, sibi inuicem præstent officia, nullus occurrat iustus titulus, quo vnus ab alio pro hac permutacione lucrum velit sibi captare, at supersunt dissoluenda argumenta allata.

Ad. 1. arg.
Pecunia au-
rea crescens
in valore
post muta-
tionem
quomodo
restitu.

¶ Nam ad. 1. argumentum iuxta sententiam Nauarri commentar. de cambijs, n. 48. aliquo modo concordantis sententias diuersas in hoc Bartol. in l. cum quid. ff. de reb. cred. n. 7. & Sot. in lib. 6. de iust. & iur. q. 1. art. 1. & lib. 7. q. 5. art. 1. dicimus quod si qui mutauit pecuniam au-

ream: quæ postea per pragmaticam in valore creuit, eam seruaturus erat ad id tēporis, vbi sic augenda fore in valore credebatur, tūc bene potest eam in illo auctiori pretio recuperare, sicut etiam in casu quo eam mutuado mutuans expressit, vt tot, & tales, quales mutuat bat monetas aureas, sibi restituerentur postea, siue in pretio crescerent, vel decrescerent equali alea perdendi, & lucrandi se exponendo. Sicut etiam in casu, quo post mutationem tam cito creuerunt in pretio, quod mutuarius eas non insumperat: sed tunc in adaucto pretio eas cum lucro suo insumpsit. Nam in his tribus casibus vera est sententia Bartol. communiter recepta, & sententia Syluestri vsu. 1. quæst. 14. scilicet, quod in auctiori pretio pecunia aurea mutuata recuperari possit maxime accedente ratione non contemnenda Bartol. allegantis, quod pretium monete in quatum moneta magis fundatur in eius esse naturali, quam in eius esse artificiali, & quod res mutuata in eadem bonitate intrinseca restituenda est. Quamuis de tertio casu Nauarri non sit par certitudo, quia videtur, quod postquam illa pecunia aurea mutuata est, iam transierit statim in dominium mutuatarij, quo circa, & si statim post mutationem ea adhuc non insumpta à mutuuario, eius per pragmaticam creuerit pretium: & in pretio aucto post à mutuuario insumpta sit, non videtur in auctiori illo pretio sit restituenda. Quia illud incrementum valoris mutuuario, vt domino illius pecunie auree videtur acquiri. At licet tertius hic casus ex prædicta ratione non transeat, sine difficultate, sed tamen admitti potest propter authoritatem Bartoli communiter recepti, & propter eius rationes persistentes. Extra hos autem tres casus, Soti sententiam tutiorem reputat Nauarrus, scilicet, quod pecunia aurea mutuata, si creuerit in valore per pragmaticam: nihilominus in valore minori, quo valebat, dum mutuata est restituatur: sed quia copiosius in. 1. tom. & 2. eius parte in materia de vsura de hoc egimus, nihil hic addendum duximus nisi, quod ad solutionem huius argumenti specialius respondemus per differentiam, quam assignamus inter mutuum pecunie, & eius cambiū. Quia in mutuo cuiuscumque rei vsu consumptibilis, res mutuata hoc dictante iure restituenda est in eadē substantia in specie: non tamen in numero eadē: sed in quantitate, & mensura eadem. Non tamen necessariò hic exigitur, quod res mutuata tantundem valoris obtineat cum restituen-

Sent. Bart.
& Silu.

Sent. Soti
tutior ex-
tracaus ex-
ceptos.

Solutio Soti
de ius. &
iure lib.
q. 12. ar. 1.

da est

da est, sicut habebat cum mutuo tradita est. At vero natura cambij iure inter res permutandas omnem æqualitatem exposcit, quoad earum valores, licet differentes substantia, & specie sint; unde si in instanti, quo res permutanda est, antequam permutationem translatum sit dominium illius, cum antea esset æqualis valoris, tunc crevit in pretio, iam non poterit permutari cum alia minoris valoris, respectu illius existente, sine intercedente iusta recompensatione.

Ad confir.

¶ Ad confirmationem autem respondetur quod ex hac confirmatione solum conficitur quod pecunia iam delata à loco ubi minoris æstimatur ad locum ubi maiorem æstimationem habet, poterit ibi permutari pro pretio pecuniæ inibi currentis, sed id idem est quia suis expensis iam ad locum ubi magis valet detulit, vel dominus deferri fecit, sed hinc non convincitur quod dominus dum suam pecuniam constitutam habet in loco ubi æstimatur minus, poterit eam cambire hac secunda specie cambij pro constituta in loco, ubi maiori præstat valore. ¶ At ratione lucris cessantis si paratus erat referre dominus suam pecuniã ad locum ubi erat magis valitura, si ad instantiam alterius eam permutet deductis expensis in eam deferendo faciendis, poterit eam commutando pro ea magis, quam æstimatur, ubi datur, accipere. Sicut verbi gratia, qui delaturus erat merces à loco ubi minus valent ad locum ubi magis sunt valituræ ratione lucris cessantis eius interuenientibus conditionibus poterit ibi pro eis plusquam valent accipere, non tamen si eas non erat delaturus, & eas permutet pro alijs mercibus constitutis in loco ubi maioris sunt æstimationis, sic in casu præsentis huius confirmationis.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum negatur antecedens quod mensura tritici possit mutuari ea lege vt mutuarius eam restituat in tempore, vel in alio loco ubi maioris æstimationis sit futura. Verum est tamen loquendo de mutuo, quod mutuata mensura sine tali conditione si mutuarius cum liber esset ad restituendum eam in tempore, ubi minus valeret, eius solutionem prolatauit ad id temporis, in quo magis valet, quia tenetur eam restituere in eadem specie, bonitate & mensura, si malit eam tunc soluere in pecunijs, valore, quo tempore restitutionis valet mensura illa tritici mutuata restituenda est, non est tamen eadem ratio de permutatione, & de rebus permutatis, quæ in omnibus (vt diximus) exigunt æqualitatem valoris licet differentes substantia sint.

¶ Ad tertium argumentum, quod ratione vsus nititur iustificare cambium inæqualis valoris pecuniarum in diuersis locis existentium: responsetur iuxta mentem Garcia; quod talis permutatio citra violationem iustitiæ fieri non potest, sine interueniente recompensatione, quæ reducat cambium ad æqualitatem, nisi amicabilem inter sic cambientes intercedat compositio, qua maioris æstimationis pecuniam commutans sit contentus hanc gratiam commutationis, sine recompensa, sibi faciendam facere. Sicut iustitia commutatio alæditur, ubi citra taxam, dum taxatum est triticum emptum soluitur: si tamen dominus tritici hac gratia velit erga emptorem vt, vt minoris, quam taxa perscribit illud emat, quia volenti non fit iniuria iustitia formaliter non manet læsa: sic & allegatus vsus nisi ex interuentione amicabilem conuentionis & donationis recompensæ debitæ iustificari non potest. An autem semper hæc gratia & liberalitas donationis concurrant ipsi contrahentes viderint, quia non videtur omnino res voluntaria.

Ad 3. arg.

¶ Ad quartum argumentum respondetur, quod quamuis non nihil apparentiæ conciliet opinioni Soti exemplum equi reportandi ad locum unde profectus est: tamen re vera parum contra conclusiones propositas probat. Quia in his conclusionibus agimus de cambio, ubi vnares, vel moneta existens in vno loco cambitur pro alia existente in alio loco. Caterum in casu equi reducendi ad locum unde venit, eadem res, quæ datur, & recipitur deducenda ad suum locum, nempe equus, est eadem numero res, quocirca dici non potest, quod hic cambietur res pro re distincta, sicut vsu euenit in ista prima specie cambij, de qua nunc agimus. Quocirca in casu ubi conuenitur de equo reducendo, non est cambium primæ istius speciei: sed potius reducitur ad cambium secundæ speciei per literas, quod quidam modus locationis est, quia vel vnus locat Salmanticæ iterum illuc reducendum equum, vel Salmanticam profecturus illum concludit, vt illuc iter agat. Exemplum autem esset simile huic primæ speciei cambij in quo cambietur res vnius loci pro re alterius loci, si verbi gratia, existens res Salmanticæ permutaretur pro alia distincta existente Hispali, sed tunc istud exemplum nihil contra nos probaret, sed pro nobis faceret.

Ad 4. arg.

De differentia exempli equi ab hoc 1. cambio.

CAP. IIII. De natura cambij secundæ speciei per literas an sit locationis contractus, ponitur exemplum an hic concedatur dominium pecuniæ transferendæ. cambium hoc secundæ speciei dupliciter differt à mutuo, an istud cambium sit omnino licitum: differentia de pecunia & muta reportanda: de differentia inter necessitatem primi & secundi cambij, de officijs campforis. sententia Garciae examinatur circa casum de transferetibus sine præstatione salarij numos ex Metina ad Valentia cõcessis sibi ad id tribus mensibus.

Questio.

Absoluta iam quæstione de prima specie cambij per literas iam naturam cambij secundæ speciei per literas, eiusque rectitudinẽ & iustitiam conuenit indagare. At primò de eius natura inquirendum est, an sit contractus innominatus, vt ait Nauarrus in comment. de cambijs num. 21. vel an non sit proprie cambium, sed contractus, qui reducitur ad contractum locationis, vt sentiunt Caiet. opuscul. de camb. capit. 6. & Siluester vsura. 4. quæst. 8. & Metina in sua instructione cap. 23. de cambi. fol. 138. vt autem more solito, & scholastico procedamus, arguitur pro parte negatiua, scilicet, quod non reducatur ad contractum locationis, sed sit contractus innominatus.

Argum. 1.

¶ Primò sic arguitur, quia regulariter nõ est censendus talis contractus contrahi, qui non est in intentione contrahentium, sed contrahentes, quando contrahunt hoc secundæ speciei cambium, scilicet, conferendo suas pecunias prius vt deferantur ad locũ, vbi eis indigent, & illic sibi tradantur, nihil minus cogitantes, quam inire locationis contractum, ergo non est locationis contractus.

Argum. 2.

¶ Secundò sic arguitur in hac secundæ speciei cambij dum tribuitur pecunia redhibenda in alio loco vbi qui prius eam alibi dedit ea indiget, transfertur huiusmodi pecuniæ dominium in accipientem. At verò in locationis contractu non transfertur dominium rei, ad quam aliò deferendam operam suam alius locat: ergo non est contractus locationis, neque ad illum reducitur cambium hoc per literas secundæ speciei.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur quia in contractu locationis res locata manet sub periculo domini eam locantis, in hoc autem contractu cambij secundæ speciei pecunia prius collata vt in alio loco reddatur, substat periculo eam accipientis, ergo hoc cambium secundæ speciei, neque est contractus locationis neque ad eum reducitur.

¶ Quarto arguitur, quia in contractu locationis interueniunt labores, & opera, & expensæ, & interdum pericula, sed regulariter in hoc contractu hæc non accidunt, quia sine vllis laboribus, operibus, vel periculis pecuniam, sibi in vno loco datam ad deferendã in alium locum alibi soluunt campfores ex cumulo pecuniarum à se ipsis illic habito, ergo contractus hic contractus locationis non est.

Argum. 4.

¶ In contrarium est autoritas Caietani, Syluestri, & Metina: qui sunt supracitati.

In contra.

¶ Sit igitur responsiua conclusio citra dubium cambium istud per literas secundæ speciei, vbi quis in vno loco tuam pecuniã prius confert campfori, vt in alio loco, vbi ea indiget, à campfore sibi reddatur, nõ tam proprie est cambium, sicut cætera cambia, sed potius reducitur ad contractum locationis. Hæc est Caietani, & Syluestri, & Metina: locis supracitatis.

Conclus.

¶ At probatur primò secundum Garciae, qui etiam eiusdem est sententiæ, ex etimologia nominis, quo cambium istud vulgari nostro Hispanico nuncupatur. Dicitur enim, Traspasso de dinero, o passage. Probaturque ratione, quia cambium hoc similitudinem gerit cum illo contractu, vbi quis agassoni Hispanensi daret Hispani, vbi maior abundantia supererit tritici quatuor mensuras tritici, quo ipse agasso tres mensuras Salmanticæ, vbi plures valerent redderet eius ibi in scholis versanti filio. Nam sicut agasso in hoc casu, auctore Metina in sua Instruc. ratione locationis, qua se locauit ad illas mensuras tritici ad Salmanticam deferendas, pro pretio sui laboris potuit sibi applicare vnã, tres tantum soluendo Salmanticæ, ita campforatione stipendij, quod meretur in traducendo illam pecuniam, reddendo alibi pecuniam potest aliquid minus soluere, vt si accepit, sic prius in Hispania centum, Romæ vt redderetur, potest Romæ reddere nonaginta, tum, quia ratione penuriæ numerorum, quæ est Romæ, tantum valent Romæ. 90. sicut in Hispania. 100. tum, quia ratione suæ industriæ aliquid mercedis meretur. Jam tandem argumenta supra posita dissoluenda supersunt.

Prob.

Exemplu.

¶ Ad primum igitur argumentum Nauarrici respondetur, quòd licet hoc secundæ speciei cambium contrahentes non intendant contractum locationis inire, tamen quia quoad naturam contractus discernendam magis est sui obiecti, & speciei ratio habenda, quam intentionis contrahentium. Quia natura contractus potius sumitur secundum essentialem;

Ad 1. etc.

fixamq;

fixamque speciem, quam secundum accidentalem, quæ auctore Metina sup. 1. 2. dependet ex fine, & intentione operantis. Ideo cum cambium hoc de facto ex proprietatibus sibi convenientibus videatur magis ad contractum locationis accedere, ad contractum locationis reducendus est, quamvis contrahentes, quia has eius proprietates non penetrant, contractum talem formaliter non intendant.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum respondetur quod quidquid sit de alijs cambijs, tamen quantum attinet ad cambium per literas huius speciei, neque per illud conceditur dominium, sed neque vetatur, quia impertinens est ad naturam contractus locationis, qua quis locat alium ad importandam alio suam pecuniam quod permittat ei, faciatque facultate distrahendi eam in alios usus, dummodo ad eam transferendam conductus aliam similem in specie, & quantitate, licet non eandem numero, in loco destinato, ad quem erat transferenda reddat. Quia alias hinc eodem argumento probaretur unum falsum, scilicet, quod non esset contractus locationis ille, in quo quis agassoni per soluta translationis mercede traderet certam pecuniam summam transuehendam ex uno loco ad alium, & concessa ei facultate dominij illius, infundendam in alios usus dum similem in specie, & quantitate restituat. Hoc autem dicere videtur falsum, quia cum in hoc contractu locans operam ad eam transmittendam solum astringatur obligatione restituendi eam alibi non eandem numero, sed quantitate, & specie, impertinens est ad eius obligationem, quod sibi concedatur dominium illius, vel non, unde licet regulariter rei commissæ alteri, ut alio transferatur non concedatur dominium transferenti, nihil tamen prohibet in aliquo casu ex aliqua accidenti circumstantia aliter fiat, quando sic utriusque contrahenti expedit, ut in delatione pecuniarum, ratione periculi pecuniæ quod transfertur in delatorem, aliquid plus pro delatione pecuniæ solvatur ratio ipsa exigit.

Ad obiectio-
nem.

¶ Tam ad obiectio-
nem, quæ vice alterius argumenti poterat opponi, qua obijci potest, scilicet, quod cambium hoc secundæ speciei cum ei competat proprietates mutui, videtur non sit contractus locationis, sed mutui, nam in hoc transfertur dominium rei, seu pecuniæ permutatæ, sicut in mutuo, reddendaque est eadem res in specie sicut in mutuo. Respondetur nihilominus duplici nomine differre à contractu mutui, tum quia in mutuo de per se requiritur aliqua

Respon.

distantia temporis inter rei mutuatæ dationem: & inter eius recuperationem, quia mutuatur ad aliquem eius usum, quo usuris est mutuarius necessario per aliquod interstitium temporis. At verò in hoc cambio non per se, sed per accidens admiscetur tempus, eò quod res permutanda est in alio loco absens. Nam si ambæ res, vel pecuniæ permutandæ essent in eodem loco præsentis, quasi instanti illico possent, sine multa distantia temporis permutari. Tum, quia in mutuo auctore Garcia sub intentione, & si non semper primaria, saltem secundaria mutantis cadit rei mutuatæ transferre dominium, in hoc autem cambio per literas secundæ speciei, non cadit sub intentione dantis suas pecunias, ut aliò transferantur, earum concedere usum, vel dominium. Nihil enim de hoc cogitat, quia solum id curat, ut suæ pecuniæ aliò transferantur, ubi eis indiget: quod sine concessione dominij fieri potest, quare hoc dumtaxat ad eius pertinet intentionis finem de alijs impertinentibus nihil curans.

Contractus
2. speciei
pliciter dif-
fert à mu-
tuo.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum respondetur, quod ille conductus ad transferendam pecuniam in alium locum virtute huius contractus: non sit obnoxius ad eam pecuniam solvendam, si sine culpa sua perisset. Si autem huic contractui locationis, quo se locat, quis ad aliò traducendam pecuniam adiungatur contractus assecurationis, quod fidem præstat de securitate pecuniæ, quam recepit, illius in se suscipiendo periculum: tunc virtute huius contractus assecurationis adiuncti, illius pecuniæ ipse delator subibit periculum, sicut agassoni illius subiret periculum, si illius pecuniæ fieret assecurator simul, & portitor sua pro utroque accepta mercede.

Ad. 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum respondetur, quod duplici de causa, ut diximus campfor, qui eam pecuniam recipit aliò transuehendam dignus est sua mercede etiam, si eam actualiter non transferat, dum in loco destinato eam rependat, quia hoc potissime cadit sub intentione eam dantis, scilicet, ut in alio loco retribuatur, at de modo, quo id fieri possit nihil curat igitur licet talis pecunia realiter non transmittatur: tamen traditur æquivalenter, postquam in loco designato restituitur: tum etiam, quia licet tunc, quia actualiter non defert, cessent campfori pericula & labores. id tamen debetur suæ industriæ, quæ magis interdum æstimatur, quam labores. Non enim sine industria, imò neque sine præcedente labore campfor in alio loco, ubi soluit, congesta sit pe-

fit pecuniam qua cum soluit pecuniam alibi receptam.

Quest. ¶ Accedit & alia quæstio primæ affinis, quæ iam ex prædictis promptam habet solutionem, verum ne morem nostrum disputandi scholasticum missum faciamus, proposita quæstione, pro parte eius negatiua subiiciemus argumenta. Quæstio autem est, vtrum cambium per literas huius secundæ speciei cum omnimoda rectitudine & iustitia conuictum sit.

Argum. 1. ¶ Arguitur ergo primò pro parte negatiua quia non raro accidere potest in hoc cambio vt is qui recipit pecuniam ad traducendum eam aliò putà ad Valentiam, recipitque eam Metinæ, tantopere indiget tali pecunia Metinæ, quod ipse soluisset libenter eam Valentia, vt sibi daretur Metinæ, idque rogasset ipse prius pro hoc interesse offerens nisi præuentus esset, & primo rogatus recipere Metinæ, quò retribueret eam Valentia, ergo saltem his accidentibus casibus à recipiente pecuniam vt eam ad Valentiam transferat non poterit recipi interesse. Nam contra omnem rationem videtur esse, vt pro eo expectat quis interesse, quod sua maximè interest vt fiat, quia esset ex eodem facto duplex emolumentum sibi velle parare.

Confirm. ¶ Præterea confirmatur, quia vt dictum est, dum de prima specie cambij per literas ageremus, in prima hac specie cambij seruanda est æqualitas sine vllius interesse receptione, quando pecuniæ quæ commutandæ sunt existentes in diuersis locis sunt æquales valore, quia hoc cambium propter necessitatem vtriusque contrahentis fit, quia vterque indiget sua pecunia in loco, quo ea caret, ergo si in prædictis casibus accidentibus vterque contrahentium pecunia sibi data in tali loco diuerso indiget, nam qui recipit eam Metinæ ad Valentiam indiget ea Metinæ, & qui recepturus est eam postea Valentia, indiget ea Valentia, sequitur quod si sint æqualis valoris vtroque; quod à neutro eorù possit interesse expecti.

Argum. 2. ¶ Secundò arguitur, quia sicut cum eandem mulam huic sua interest reducere ad locum, vnde asportauit, scilicet, ad Salmanticam, & alteri etiam sua refert illam conducere ad iter in Salmanticam agendum, qui primò est rogatus pro delatione mula, potest petere interesse ita paratione dans suam pecuniam aliò traducendam si primò sit rogatus ab eam recipiente, poterit licitè ab eo pro hoc recipere interesse, cuius tamen oppositum fit, quia semper eam recipiens ad

transuehendum: etiam si prius rogauerit dantem, vt daret, recipit interesse, ergo in hoc casu non erit iustum hoc cambium, quia contra rationem videtur.

¶ Tertio arguitur, quia in hoc cambio secundæ speciei per literas solum debetur stipendium pro translatione illius pecuniæ, quæ cum sit verbi gratia aurea, & parui ponderis, pro illius deportatione ad alium locum modica debetur merces transuectori: & tamen nimium, & immodicum mercedis à campiore accipitur: ergo est iniustus contractus.

¶ Incontrarium est, quia vocatur contractus translationis pecuniæ, qui quidem contractus iustus communiter reputatur. *In contra.*

¶ Sit igitur responsiua conclusio cambium per literas huius secundæ speciei, quod dicitur translationis cambium, in quo verbi gratia, salarium translationis, ex vno loco ad aliò quando sic transfertur pecunia, desumi solet ex summa transferendæ pecuniæ, vt si alicui conferuntur hic centum aurei, transferendi aliò cum obligatione alibi reddendi nonaginta quinque, vbi alij quinque, sibi retinet pro mercede suæ portationis portitor, vel campior, qui eos deferendos suscepit, iustum cambium est. Hæc autem conclusio: quæ receptis summa est inter omnes, Patet, quia hic qui accipit hic pecuniam ad aliò eam transferendam fungitur duplici officio æstimabili pretio, scilicet locatoris, qua suam operam locat ad transuehendam pecuniam: Fungitur quoque officio assicuratoris: quia datæ sibi pecuniæ in se suscipit periculum, fidem faciens de ea secure in loco destinato, ad quem transmittitur reddenda: ergo pro hoc duplici officio: & obligatione, quam subit meretur aliquam mercedem iustam. Neque opus est in re clara immorari: sed tantum ad argumenta in contra pro parte negatiua obiecta respondere.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod non obstat quod is, qui recipit pecuniam, iuxta hoc secundum genus cambij Metinæ, vt eam redderet Valentia, tantopere ea egeret Metinæ, quòd si rogatus eam recipere non fuisset, ipse ad recipiendam, & deferendam, seu reddendam Valentia se obtulisset. Quia re vera hic duplex exercet officium appreciabile pretio, tum ceu agassonis se locantis ad eam vehendam, tunc etiam assicuratoris eiusdem pecuniæ. Sicut verbi gratia, indigentia, qua agaffo Salmantinus Hispali indigeret pecunijs, non posset esse in causa, quòd etiam si ipse prius rogasset, quòd sibi Hispali darentur, spondens eas filio dantis

dantis se redditurum Salmanticæ idcirco non posset licite suæ operæ locationis ad eas pecunias in Salmanticam deferendas accipere mercedem. Quia semper est in usu quod ipse agasso accipiat mercedem, & interesse etiam si ipse prius roget: & pecunijs indigeat. Non est autem in usu ut eas pecunias deferendas dans vnquam pro hoc accipiat interesse. Nam agasso seu campsor, qui eas recepit, & eas alibi est redditurus ipse est, qui manet conductus ad eas deferendas. Neque enim est eadem ratio de pecunia, & mula reportanda, quia mula est res, quæ potest, & solet locari pro pretio conductori etiam reportaturo, licet minori pretio locetur huic. At pecunia nusquam isto modo est locabilis talem pecuniam conducturo, taliter quod eam conducturus ad alium locum pro hoc soluat interesse eam ad hunc finem danti. Vnde locatio pecuniæ pro pretio ut aliò deferatur non potest se tenere ex parte eam dantis, quia hoc esset accipere pretium pro eo, quod dat eam alteri cum commodo suo, & cum labore, & periculo delatoris deferendam. At mulam eam dans ad iter bene locare ei potest etiam si sibi expediat reductio mulæ ad locum, ad quæ locatur. Igitur plana differentia inter vtrumque casum est, quia prius dans aliò transferebam pecuniam operas alterius ad deferendam suam pecuniam conducere potest, sed suam pecuniam ad hunc finem locare non potest. At qui reportandam aliò dat mulam, illam locare potest maximè si prius rogetur, & ad eam reducendam operas alterius conducere potest maximè quando ignarus necessitatis alterius prius ipse vteam deferat illum rogat.

Corol.

¶ Ex hac argumenti solutione sequitur corollarè, quod in negotio transferebam pecuniam hinc ad alium locum ille solus habet ius accipiendi interesse, qui eam recipit ad transferendum, ad idque obligatur, non autem, qui ad hunc finem eam confert, quia eam recipiens, & non eam dans manet ad eam transferebam conductus etiam si prius sit dare rogatus, ut patet in exemplo adducto agassonis prius rogantis.

Ad confir.

¶ Ad confirmationem respondetur, quod etiam in casu, in quo tam dans Metinæ ad transferendam suam pecuniam in Valentiam, quam eam recipiens ut transferat æqualiter indigeat tali receptione pecuniæ iste Metinæ, & dans in Valentia, tamen propter rationem præactam in primo argumento, qui prius recipit etiam si prius rogauerit: quia manet

Instru. Negot.

conductus ad securè eam transferendum recepturus est interesse, & non alius. s. dans: qui ad hoc non manet alitrius & ad difficultatem quæ in hac confirmatione insinuat dicitur esse differentiam inter necessitatem, quæ in prima specie cambi per literas consideratur ex parte vtriusque cambientis: & inter necessitatem, si quæ accidit esse ex vtraque parte contrahentium in hac secunda specie cambiorum per literas: quia in prima specie vtraque necessitas de se concurrat, & æqualiter attenditur vtilitas, & necessitas vtriusque contrahentis, quia de se in vtilitatem vtriusque cadit tale cambi. At verò in hac secunda specie cambi principaliter, & de se contrahitur propter necessitatem dantis, quia egeat translatione suæ pecuniæ, licet accidentaliter aliquando necessitas concurrat recipientis qui indiget pecunia vbi eam recipit: sed hoc est quid accidentale huic secundæ speciei cambio sicut accidit contractui quo agasso conducitur ad transferendam pecuniam, quod ipse ea opus habeat in loco vbi eam recipit. Ex hac autem natura distincta horum cambiorum primi & secundi, & ex eorum differentia sequitur quod in primo, quia ex æquo principaliter propter necessitatem vtriusque contrahitur, à neutro licite possit accipi interesse. In secundo autem, quia in dantis pecuniam transferendam vtilitatem principaliter, & de se talis contractus cadit: ideo non ipse interesse ob hoc est expectituru: sed potius recipienti pecuniam est interesse daturus. Igitur consideranda veniunt à timorata conscientia viris tum motuum, tum etiam necessitas, quibus ad hæc celebranda cambia mouentur, ut intelligat quod nam horum cambiorum possint inire, vthinc rursum perspectum habeant, quisnam eorum ex tali cambio ius accipiendi interesse habeat, quis verò non.

¶ Ad secundum autem argumentum respondetur quod iam ex lata assignata differentia antea inter vtrumque casum scilicet mulæ reportandæ ad suum locum, & pecuniæ transferebam, patet quid sit dicendum. Non enim est par ratio vtriusque: ut in solutione primi argumenti abundè dictum est. Quia mula locari suapte natura potest ab eam deferendam dante: & conduci potest ab eam reducturo. At verò pecunia locari non potest à dante, neque conduci, ut deferatur à recipiente, licet recipiens, ad hoc possit suas operas locare, & dans ad hoc operas recipientis conducere: ideo dans & si rogatus

V

fit

Differentia inter necessitatem primi, & secundi cambi.

Differentia vtriusque casus.

Ad 2. arg.

fit pro delatione aliquid in esse, aut lucri nō potest recipere, quia ob dictam rationem iniustum esset à dante pecuniam interesse prætendi sibi soluendum per recipientem.

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium argumentū respondetur, quod quamuis considerata sola transuersione pecuniarum ex vno loco ad alium propter exiguitatem ponderis eius pro ea transuersione modicum stipendium esset erogandum, tamen si considerentur pericula, quæ propter securitatem, quam præstat, in se suscipit delator, potest ob hoc auctius stipendium recipere, & tanto maius quanto longius fuerit iter, pericula que maiora grassantur in via latronum, vel huiusmodi, semper tamen debet esse moderatum ratione, quod si ultra quam par est accipiatur stipendij, id nos non probamus.

Sit satis obiectio.

¶ Neque obstat quod replicari posset, scilicet, quod ad huc immodicum stipendium sit, quod pro hac translatione pecuniarum exigitur, cum re vera absit iste labor, & periculum in transmittendo pecuniam, quando celebratur contractus hic cum campfore, qui alibi ubi redditurus est acceptam habet iam pecuniam aliam citra omne periculum, & laborem paratam, unde sine delatione pecuniarum receptæ soluit, quia respondetur quod nihilominus duplici nomine potest percipere moderatam mercedem, quam alius delator, & simul assessor illius pro delatione & assessoratione reali realiter mereretur, tum quia iste campfor æquiualeter hæc duo officia transuersionis, & assessorationis præstat, tum quia obligat se ad transferendum opus sanè ex sua natura laboriosum, & periculosum, quod si campfor hæc æquiualeter facit citra suum laborem, & periculum id suæ industriæ æstimabili pretio tribuendum est: satis namque est officium quod exhibet sit laboriosum ex se licet sibi laborem non faciat. Sicut verbi gratia, potest aliquis aureos absque labore acquisitos quippe sibi gratis collatos vendere, aut commutare, sumens pro illis id pretij quod ex natura sua valent sic & campfor potest in casu, præterquam quod si Siluestro vltura. 4. q. 8. §. 2. credimus nunquam prædictus campfor omnino liber est à laboribus, & periculis siue præcedentibus, vel sequentibus vno, vel alio modo contingentibus, ut si verbi gratia correspondens alibi non responderet neque solueret pecuniam, aut si eam solueret, sed non tam citò neque in tempore, vel quia si fideliter suus correspondens ad literas suas correspondit nomine illius soluendo: nihilominus ad rependendum huiusmodi beneficium alio simili bene-

ficio manet deuinctus.

¶ Tandem in calce huius questionis, quo tenacius memoriæ inhæreat comendandum venit in hoc secundo genere cambij, quod si quis aliò transferendam suam pecuniam tribuens ea ratione recipienti, & se locanti ad eam transferendam diminueret iustam mercedem, quod scilicet, recipienti concedit longius tempus ad eam transferendam puta mensem, cum breuius spacium ad id sat esset, rem iniustam, & dignam restitutione moliretur.

Nota;

¶ Hinc patet quod non est vsquequaque verum, quod Garcia in secunda parte de contractibus capit. 9. pagina. 283. affirmat circa illam questionem, quam excitat, scilicet, vtrum qui finitis nundinis Metinensibus mille aureos illic habet transferendos in Valentiam, quos campfori, vel mercatori offert transferendos, qui tamen eos renuit recipere ad transferendum, nisi sibi ad id concedantur tres menses, si illos tres menses concedat, in tali casu possit manere liber à salario pro huiusmodi translatione soluendo campfori vel mercatori eos transferenti. Subiungit autem Garcia post præmissionem huius questionis, quod sic celebretur talis contractus sine solutione salarij, est res iam vsu gentis bonæ notæ approbata, quæ circa ab nota iniustitiæ abesse videtur, atque ideo ibi contendit perditionem respondens id facti in parte excusare. Igitur causa eliciendæ veritatis, questionem hanc more solito arguendo, pro vtraque parte controuertamus.

Questio

¶ Pro parte affirmatiui arguitur, quia iuxta regulam juris in 6. regul. 27. scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus, sed ille campfor, vel mercator translaturus illos mille aureos spacio trium mensium ad id sibi indulto contentus, nihil amplius exigit, quia salarium sibi debitum, per spacium trium illorum mensium cum illis mille aureis negotiando, & sibi acquirendo lucrum sibi compensat, ergo illi non fit iniuria si sibi salarium non solvatur, quia videtur illud remittere.

Argum.

¶ In contrarium est, quod huiusmodi campfor, vel mercator propter indultum sibi spacium maius trium, scilicet, mensium videtur salarium remittere, alias illud non remissurus, ergo dominus illorum 100. aureorum illius dilationis temporis causa, quæ reduciatur ad mutuum, in qua videtur mutuari illos, videtur reportare lucrum, id est, remissionem salarij aliàs sibi non concedendam, quod plane factum ut apparet non caret vitio vsura.

In contra-

¶ Ad

Dictum. 1.
Garcia.

¶ Ad hanc autem quaestionem respondet Garcia, quod si mercator, vel campfor ultra concessionem illorum trium mensium, quam petit, cum breuior tempore possit responderi ad visas literas, ultra hoc sibi suū vult impendi salariū translationis, & ratione illius maioris moræ, scilicet, trium mensium nō soluitur, vsura est patens, quod & argumento in contra sufficienter manet probatum, atque in hoc benè ait Garcia.

Dicitur eius
2.

¶ Secundò ait Garcia, quod si prædictus campfor, vel mercator contentus sola dilatio ne trium mensium concessa sibi ad reddendū prædictos aureos, nihil ultra exigit pro translationis illorum mercede, nihil iniuste committit dominus aureorum si campfori hanc mercedem non soluat, quia videtur campfor eam gratis remittere, quod videtur probare tum vsu bonorum virorum, tum ex prædicta regula iuris, scilicet, quia scienti, & consentienti campfori non fit iniuria, cum etiam exemplo agassonis, qui rogatus eosdem transfuere aureos ex Metina ad Valentiam, qui si illam dilationem trium mensium ad illos deferendum peteret, tantum sola illa contentus esse videtur, gratisque velle, & sine mercede illos transfuere, sic inquit, & in præsentī casu, Sed certe istam secundam assertionem Garciae sicut non audeo omnino damnare, ita neq; ut omnino tutam approbare, sæpe etenim sub præsumptionibus donationum, & gratuitarum remissionum multa vsuraria, & iniusta facta tum perpetrantur, tum prætegiuntur.

Sent. autoris.

¶ Igitur tutius esse puto amputare occasiones vsurarium, & non tam largam licentiam dare, prout dat Garcia, sed cautelam esse hic adhibendam, immescendumque esse granum salis, & iuxta Nauarrum, qui in summa Lat. cap. 23. numero. 88. ait quod donatio facta in emptione non est præsumenda libera voluntate facta, nisi postea necessitate cessante extra emptionem facta fuerit, perinde hic dicendum duximus talem donationem, seu remissionem mercedis factam à campfore in ipso contrahendi actu, in quo conceduntur ei prædicti tres menses excedentes terminum requisitum, non esse censendam remissionem seu donationem factam voluntate libera, sed ob necessitatem negociandi interim in illis tribus mensibus dilationis ad aliquid lucri cum illis mille aureis parandum, quod perinde videtur esse, ac si quis quia mutualet 1000. aureos per tres menses alteri ad negociandum, vellet ab illo remissionem debiti, quod illi debet obtinere, quod proculdubio

Instru. Negot.

esset manifesta vsura. ¶ Igitur si sententia Garciae in aliquo casu sustinenda est, primò in casu in præsumptionibus opus est inniti, quia iam aliunde apertò claret quod propter amicitiam pristinam, vel in recompensam aliorum beneficiorum similium, quibus campfor affectus est à domino illorum 1000. aureorum voluit illos gratis in Valentiam transferre, vel in casu, quo post initum iam contractum, postque eos acceptos absolute, sine conditione remittendi translationis mercedem, eam vltro campfor remitteret, vel in casu, quo apparet campfor illam dilationem maiorem trium mensium petiuisse non sui commodi gratia, aut causa cum illis. 1000. aureis interim in illis tribus mensibus exercendi quæstus, sed causa sui cauendi tantum damnum, ne forte non posset ante transmittere, & aliqua pæna, aut culpa sibi imputaretur, quod autem hac sola causa spacium illud maius trium mensium campfore petant (ni fallor) non tam frequenter contingit, quare res est quæ non sine periculo (nisi caueatur) geritur.

Sent. Garciae
ubi vsura.

¶ Ad argumentum Garciae desumptam ex regula iuris, & ad exemplum quo pariter suam assertionem comprobare contendit respondetur, primò quod regula sanè intellecta nō facit p sua sententia, quia intelligitur, quod scienti & nō sentiēti consensu omnino libero nō habenti annexam molestiam conditionalem, quæ est nolitio secundum quid, non fit iniuria, alias absolute consentienti ob necessitatem, qui alias cessante necessitate consentire nollet, verè potest inferri iniuria, atque sic videtur consentire campfor in remissionem salarii cum aliqua nolitioe conditionata, qua aliàs nollet, sicut accidit in mutuario accipiente mutuum, sub vsuris, quare extra exceptos illos tres casus non est campfor censendus in remissionem mercedis tam liberum præstare consensum.

Ad argum
Garciae.

Intelligentia
regul.
iur.

¶ Respondetur, & ad exemplum agassonis, quod suam sententiam sufficienter non probat, quia assumit vnum non tam certum, neque sine distinctione admittendum ad aliud probandum incertius, quia neque etiam agasso liberè condonare videretur remissionem suæ mercedis sibi pro delatione illorū. 1000. aureorum debita, si appareret ideo remittere illam, ut sibi concederentur illi tres menses, quo interim cum illis posset exercere quæstum proprium.

Ad exem-
plum agas-
sen.

(?)

V 2

CAP.

C A P. V. De tertia specie cambij per literas, & ad quem contractum nominatum reducatur, an reducitur ad mutuum istud genus cambij continet virtuale mutuum, mutuum in hoc tertio cambio tantum est præambulum. & an res mutuata, an in specie restituenda sit, & quod in virtuali mutuo non est necesse quod idem in specie reddatur, varia damna hic contingentia ad quem spectant.

Questio.

Sicut qui profundū latūq; flumen transmeare aggreditur, quanto ad profundiora eius magis accedit, maiori labore, & difficultate vrgetur, sic etiam in hoc cambiorum labirinto, quo magis ab interiora pergimus, magis præ difficultate materiæ deterremur. Accelsimus autem ad tertiam speciem cambiorum per literas, quæ omnium specierum cambiorum est difficillima. Sed quò in re intricatiori minus intricatè procedamus, primò inquirendum nobis atque indagandum est, hoc tertium genus cambij qualis contractus sit, vel ad quale contractum ex nominatis reducatur. Aliquibus autem questio hæc superuacanea visa est, quia tantum inquit de eius iustitia, an iustus contractus sit scire est curandum. At nobis duplici nomine hanc questionem hic agitare visum est, tum quia hinc aliqualis captatur eius iustitiæ intelligentia, tum quia fecerendò istum contractum ab illis, quibus cum parum, aut nihil conuenit, contractuum non nullas cogimur assignare differentias & proprietates, quæ simul & semel inter se collatæ, atque intellectæ ad clariorem notitiam huius libri, qui de materia contractuum peragit, nõ parum conferunt, ut igitur more solito, & scholastico procedamus.

Argum. 1.

¶ Primò arguitur, quia videtur huius generis cambium esse quidem contractus emptionis, & venditionis, nam quando aliquis Metinæ pecuniam confert pro pecunia in recompensam sibi reddenda Hispali, videtur illam emat eo modo quo pecunia, ut merx emi potest, & quod pecunia præsoluta Metinæ sit pretium, & quod Hispali in recompensam huius pretij reddenda pecunia sit merx, vel mercis vicem gerat, est ergo contractus emptoris.

Argum. 2.

¶ Secundò arguitur, quod prout aliquibus videtur huiusmodi tertium genus cambij reducendum sit ad contractum locationis, quia si quando datur à me prius pecunia alteri, quò eam alibi, vbi ea indigeo reponat, est quidam locationis contractus pertinens (ut dictum est) ad secundum genus

cambij, ergo pari ratione quando alius suam pecuniam tribuit mihi, ut ego eam in alio loco in quo ea opus habet sibi reponam, erit etiam locationis contractus, neque enim videtur inter vtrumque contractum quantum ad hoc aliqua discrepantia rationis.

Argum. 3.

¶ Tertiò arguitur, quod prout aliquibus alijs videtur huius tertij generis cambium reducendum sit ad contractum mutationis, quia campforem impendere pecuniam alicui, quò eam sibi alibi rependat ad naturam mutui spectare videtur, quia perinde videtur campfor fecisse, ac si eos mutuo dedisset cum obligatione eos alio in loco restituendi, ergo reducitur ad contractum mutui.

Argum. 4.

¶ Quartò arguitur, quia istud cambium tertiæ speciei postquam non videtur simplex, sed compositus contractus, esset reducendum non ad vnum, sed ad duos contractus, quod si reducendum esset ad duos contractus maximè ad istos, scilicet, ad mutuum, & cambium, quia videtur anticipatè dari mutuo, ut postea in alio loco pecunia mutuata cambiètur pro alia, sed ista reductio ad hos duos contractus, scilicet, mutuum, & cambium fieri non potest, ergo istud cambium est genus cuiusdam contractus veluti incogniti, & inominati, quòd autem ad hos duos contractus, & præsertim ad mutuum reduci non possit patet, tum quia si sic esset, non posset ut communiter dicitur contractui venditionis subalternari, quia mutuum, utpote species distincta à venditione ei non subalternatur, tum quia ibi in tali cambio pluribus rationibus mutuū non interuenit.

Cambium 3. speciei non reducitur ad mutuū.

¶ Primò quia in mutuo interuenit de perse, & ex sua natura distantia temporis ad utrumque re mutuata, & ad reddendum. At verò in cambio hoc distantia hæc temporis per se non reperitur, sed solum distantia loci.

¶ Secundò, quia in mutuo res mutuata restituenda est in eadem specie, ut si moneta aurea mutuata est, aurea est restituenda, in hoc autem cambio non sic, nam satis est si moneta in eadem quantitate valoris restituatur.

¶ Tertiò, quia in mutuo mutuarius subit pericula, & damna rei mutuata, in hoc autem cambio non recipiens, sed dans pecuniam subit eius damna, tum quia aliquando alibi sibi minus restituitur, ut cum iactura accidit esse in cambio, tum quia omnia peri

3.

2.

1.

peri

pericula, & damna contingentia circa monetam datam sic ad cambiū ab eō loco ubi restituenda est vsquequo ad locū ubi primo recepta est reducatur ad eam p̄ eūniam primò dantem pertinent. ¶ Quarto, quia in mutuo repeti potest res mutuata quando mutuatori libuerit, non autem sic in hoc cambio nisi in tempore præfixo ad solutionem. ¶ Quinto, quia in mutuo restituenda est res, ubi mutuata est. At verò in hoc cambio res ad cambium data, id est, pecunia in alio loco restituenda est, quā sit locus ubi fuit primò data, & recepta, quæ omnes quinque aut sex rationes probant huiusmodi cambium tantum distare à mutuo, vt ad mutuum, & cambium reduci non possit.

4.

5.

In contra.

¶ Sed in contrarium est, quia emptio anticipata solutione facta reducitur ad virtuale mutuum, & ad inde subsequutam emptionem, ergo pari ratione istud tertium genus cambij reducitur ad mutuum pecuniæ anticipatè datæ, & ad cambiū ex ea in alio loco subsequutum.

Conclus.

¶ Sic igitur prima conclusio continens duas partes. Cambium hoc tertij generis ad contractum venditionis reduci non potest, sed neque ad contractum locationis potest attingere. Prima pars huius conclusionis est contra Fabianum Genoues in tractatu de cambijs capit. 5. & contra Siluestrum vsura. 4. questione octaua. 5. primo affirmantes huiusmodi cambium esse contractum venditionis, vel ad eum reduci, sed secunda pars est contra alios existimantes reduci ad contractum locationis.

Probatio 3. partis.

¶ Probatur autem prima pars, quæ est etiam Soti quia in contractu emptionis, & venditionis propriè loquendo, quod ex vna parte, scilicet, vendentis traditur est merx, quod autem ex alia parte, scilicet, ementis soluitur est pretium. At verò in cambio cum vtrinque interueniat pecunia, nulla illarum signanter est pretium alterius, neque enim occurrat sufficiens ratio ob quam vna pretium esse respectu alterius censenda sit potius quàm alia, ergo non contrahitur hic venditio propriè, nam nihil refert dixisse, quod pecunia, quæ ultimo soluitur habet vicem pretij, quia hæc conditio, seu contingentia, quod ultimo soluta sit non dat ei naturam pretij, cum vt in emptione, & venditione anticipata solutione facta patet, in qua prius soluitur pretium, de natura emptionis, & venditionis non sit quod pretium ultimo soluitur, sed aliquando prius, aliquando longe post traditionem Instru. Negot.

mercis, vt videre est etiam in venditione ad creditum. Secundò prima pars conclusionis patet, quia quando aliquis Metinæ recipit pecunias ad cambium, si talis dicendus esset emere eas pecunias, in pretium erogando pecunias quas redditurus est in recompensam Hispani, sic pari ratione ei dicere licuisset cambium minutum, vel manuale, in quo commutantur aurei pro argenteis, vel argentei pro dipondijs esse contractum emptionis, & venditionis, & non cambij, postquam moneta minor in recompensam grossioris videtur dari, quod si hæc licentia sic loquendi, & censendi fieret, iam contractus cambij cum contractu venditionis confunderetur, neque ab illo discrimineretur.

Probatio 2. partis.

¶ Secunda autem pars conclusionis sic patet, quia contractus locationis principaliter cadit in utilitatem conductoris, qui eo spectat, vt usum rei sibi locata emat. At verò cambium hoc tertij generis non tam principaliter in rem, vel utilitatem dantis primò pecunias fit, sed principaliter ad commodum inclinatur recipientis eas, ad cuius instantiam, & preces fit, ideoque locationis, & conductionis non est contractus.

¶ Secunda conclusio, propriè loquendo contractus hic cambij tertij generis non debet dici compositus ex duobus generibus contractuum ex æquo, scilicet, ex mutuo, & cambio. ¶ Patet hæc conclusio quæ videtur esse contra Garciam, quia in moralibus quando vnum est propter aliud ibi est tantum vnum (vt Aristot. tradit) sed si hic pecunia data recipienti mutuetur, est propter cambium alibi celebrandum, in quo cambiata reddatur, ergo moraliter loquendo est ibi vnus contractus tantum cambij. Et confirmatur, quia in emptione anticipata solutione facta licet auctore D. Thoma interueniat virtuale mutuum pecuniæ anticipatæ solutæ, sed non dicitur esse plures contractus, aut compositus ex æquo ex pluribus contractibus, sed moraliter loquendo dicitur esse vnus contractus, quia illa pecunia anticipata datur in ordine ad consumendam emptionem. Ita in hoc cambio ubi datur anticipata pecunia vt postea cambietur alibi. Imò ad mentem, & doctrinam Diui Thomæ. 12. videtur alludere si dicamus quod in his specialibus modis vendendi ad creditum, & emendi anticipata pecunia, mutuum virtuale hic inclusum quædam ordinem veluti de sepe non dicit ad finem emptionis, & venditionis in ordine ad quem illa pecunia datur ante, vel post, quare non sunt propriè ibi tale virtuale

Conclus. 2.

Prob.

Confirm.

tuale mutuum, & venditio constituitur
vnam speciem, sicut accedere ad feminam
causa explenda libidinis vnam speciem con-
stituit, & si etiam dare anticipata pecunia Me-
tinæ vt cambietur Hispali videtur vna species
contractus, sed verius dicitur quod ad hanc
speciem tertiam & vnam cambij mutuū hoc
non pertineat vt constitutum speciei pro-
priae cambij sed vt præsens ad confi-
ciendam talem speciem cambij.

Conclus. 3. ¶ Tertia conclusio in hoc cambio tertia
speciei virtualiter includitur mutuū, sed for-
maliter ibi includitur verum cambium, quo
cambitur pecunia data pro alia alibi reddenda
subalternaturque aliquo modo cambium
hoc venditioni. Hæc conclusio probatur à

Prob. simili quia sicut in emptione anticipata solu-
tione facta licet virtualiter interueniat mu-
tuū, tamen formalis ibi inuenitur ratio em-
ptionis, & venditionis, quia anticipata solu-
tione pecunia pro mercibus, ita in hoc ter-
tiæ speciei cambio pecunia prius, scilicet
Hispali data pro cambio celebrando Metinæ
interuenit veluti virtuale mutuū, quo velu-
ti mutuat eam dans recipienti animo, scilicet
vt alibi reddita cambietur, & ibi interue-
nit ratio cambij formalis sicut illic venditio-
nis.

Exempli. ¶ Sicut etiam patet exemplo si accom-
daretur equus ad pergendum Valentiam, ibi-
que reddendus esset, esset merus accommoda-
tionis contractus, si autem daretur ad iter
agendum eo fine, & conuentione, vt ibi
Valentiæ pro alio equo permutaretur, esset
talis contractus virtualiter equi accommoda-
tio, & formaliter illius pro alio permutatio.

Prob. 2. ¶ Probatur item conclusio ex vulgari lo-
quendi modo. Nam vulgari dicitur quod
vnus dat, vel recipit pecunias ad cambium,
verbi gratia est dictu quod idem campfor nu-
mos Metinæ dat, & alius indigens Metinæ
numis, idem ibi eos recipit, vt iterum Romæ
delatos ibi eos cambient, atque subinde fit
quod indigens eos quasi mutuo Metinæ præ-
accipit à campfore vt eos in effectu Romæ câ-
briet, ergo in effectu & formaliter ibi interdi-
tur cambium, quia intenditur lucrū & virtua-
liter tantum immiscetur mutuū.

Probat 2. pars. ¶ Secunda autem pars conclusionis
scilicet, quod aliquo modo subalternetur ven-
ditioni patet, quia sub venditione continetur
aliquo modo, scilicet, quatenus per regulam
& naturam venditionis regulanda venit eius
iustitia.

¶ Sicut etiam venditionis ad creditum con-
tractus regulatur quoad suam iustitiam per

contractum venditionis de presenti. Contra-
ctui autem emptionis factæ anticipata solu-
tione valde ad simile est cambium hoc ter-
tij generis, quia sicut illa emptio fit pecunijs
ante solutis, sic hic interuenit cambitio facta
pecunijs ante impensis, tum quia sicut in illa
emptione præcipiuntur numi in vno loco,
& tempore vt per viam emptionis postea re-
stituuntur in mercibus, sic in hoc cambio
præcipiuntur numi in vno loco, vt per viam
cambij restituuntur in alio per cambitionem
illorum, tum quia sicut in illa emptione
anticipata pecunia facta, interuenit mu-
tuū virtuale illius pecuniæ quia præca-
pitur, ita in hoc cambio intersedit mu-
tuū illius pecuniæ, quæ ante capitur,
quod ibi concurrat non formaliter, sed virtua-
liter: quia tale mutuū non perse, neque ex-
plicitè intenditur, neque ex eo solum potest
captari lucrum. Nam qui Valentiam numerare
alteri via mutui centum argenteos ibi valen-
tes viginti tres minutiores monetas, dineros
nuncupatas, Aragoniæ soluendos, vbi valent
viginti quatuor vnam magis, quàm in Valen-
tia, non posset sola ista via mutui pro singulis
argenteis Castellanenibus plures monetas mi-
nutiores percipere Aragoniæ, quàm valent
Valentiæ, neque enim posset pro singulis Ara-
goniæ recipere, 24. sed tantum, 23. sicut vale-
bant Valentie, Secus autem esset, si dati essent
illi centum argentei non via mutui, sed via câ-
bij à Valentia in Aragoniam: quia tunc Arago-
niæ 24. pro singulis posset percipere. Quia nõ
ratione mutui cum ex mutuo non possit in-
tendi lucrum: sed ratione cambij quod princi-
paliter intenditur illud vnum magis quam va-
lent Valentie percipitur. ¶ Colligitur autem
ex prædictis corollariè, quod ad perpenden-
das qualitates huius contractus: & ad eius re-
stitutionem, & iustitiam ita est indaganda ma-
gis sunt attendendæ leges: & natura cambij
quam mutui. Nunc argumenta à principio
obiecta suam solutionem exposita.

Ad. 1. arg. ¶ Ad Primum igitur argumentum per pri-
mam conclusionem, & eius probationem sa-
ctum est satis: quia in venditione proprie sum-
pta semper ex vna parte interuenit præ-
tium in isto autem cambio non sic fit. Nam
non est maior ratio, quod vna pecunia ex-
commutatis fit pretium alterius, quam con-
tra.

Ad. 2. arg. ¶ Ad secundum argumentum quoque fit sa-
tis per secundam partem primæ conclusionis, per
eiusque probationem. Nam contractus locatio-
nis vbi quis locat operas, & alter eas cõducit
ad

ad instantiam, & propter necessitatem conducentis operas alterius, quarum usu indiget fit regulariter, & principaliter. At cambium hoc principaliter fit ad instantiam & propter necessitatem recipientis pecuniam, ergo non est proprie contractus locationis, quod campfor eam pecuniam alio transmissurus operas recipientis ad id conducat, vel recipiens eas locet.

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium autem argumentum respondetur, quod quia in hoc cambij contractu numerus conferuntur in vno loco, ut non qualiter eumque, sed via cambij permutati restituantur in alio, quod tamē non sic fit quando tantum mutuatur in vno loco, ut restituatur in alio, idē differe hoc cambium a mutuo plurimum est. Tamen etiam quia cum via sola restituendi dantur, ibi vnus celebratur, mutui contractus, ex quo ut saepe dictum iucruum sperare non licet, ceterum cum percipiuntur in vno loco ad cambium complendum in alio, cum sit cambium principaliter, mutuum admiscetur virtuale. Vnde negatur quod reducat hoc cambium ad contractum mutui principaliter.

Ad 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum continens plures obiectiones respondetur suō ordine ad omnes, & primō ad primam dicitur, quod mutuum virtuale inclusum in hoc tertio genere cambij non impedit, quā ipsū cambium principaliter ibi intentum subalternetur aliquomodo non ita proprie venditioni veræ, nec tamquam eius species, sed tamquam modus quidam contractus affinitatem habens talem cum venditione, ita quod per illam quodammodo quoad suam iustitiam est regulandus, sicut venditio anticipata solutione facta subalternatur venditioni de presenti, vbi simul, & semel merx, & pretium de presenti dantur, quamuis verior, & propior hic inuenitur subalternatio, vnde negatur quod si mutuum per se non subalternatur isto modo venditioni, quod cambium tale mutuum implicans ut quid preuium, isto largo modo venditionis contractui subalternari non possit.

Ad obiect. 4. arg.

¶ Ad secundam obiectionem contentam in hoc 4. argumēto, qua probatur primo hoc tertium genus cambij non reduci ad contractum continentem mutuum virtuale, quia in hoc cambio non interuenit distantia temporis de per se, sicut inuenitur in mutuo, respondetur iuxta mentem D. Thomæ 2.2. quæst. 78. de vsur. art. 2. ad 7. quod sicut in emptione anticipata solutione facta, ipsa anticipata solutio pecuniæ habet rationem mutui, & in ven-

ditione expectata solutione ipsa expectatio solutionis eodem D. Thomæ auctore habet rationem mutui, quia ipsum pretium à venditore vsque ad tempus solutionis censetur mutuari emptori, ita in hoc tertio genere cambij ipsa anticipatē data pecunia à campfore recipienti eam ad cambium conficiendum in alio loco habet rationem mutui. Neque hoc negare censendi sunt Siluester verbo vsura 4. q. 8. & Caietan. opusculo de cambijs capit. 5. tum quia sunt egregij Thomistæ non ignari doctrinæ D. Thomæ supradictæ ex qua concluditur, quod etiam in hoc tertio genere cambij pecunia à campfore antedata ad cambium pro alio loco habet rationem mutui. Nam cambium hoc proculdubio affine in hoc est (ut supra diximus) emptio facta anticipata solutione, quia sicut hic pecunia ante datur pro emptione mercium per traditionem earum perficienda, sic in hoc datur ante pecunia recipienti pro cambio in alio loco perficiendo, tum quia Siluest. loco allegato nō de hoc tertio genere cambij, sed de alio locutus est, tū quia Caiet. loco allegato argumēta aliorum refert ad probandū nō esse merū contractū formale mutui tantū, nō tñ aperte negat hoc tertium genus cambij continere virtuale mutuum, quare non satis circumspectē Garcia contrariam sententiam, scilicet, quod in illo non contineatur virtuale mutuum illis impingit, quidquid sit de Fabiano Genoues, cuius argumenta illic Garcia accersit pro contraria sententia, quæ etiam Caietanus ibi retulit. His præmissis, ex quibus de mente D. Thomæ esse collegimus, quod in hoc cambio contineatur virtuale mutuum quasi quid præuium ad in alio loco perficiendum cambium.

Genus 3. est

bij continet virtuale mutuum.

Resp. ad obiect. 4. ar.

Per se accipitur diuersimodē.

distantia temporis, supposito quod ex natura particulari huius cambij requiritur distantia loci, quæ nisi in tempore pertransiri potest. Quamuis etiam concedere possimus quod distantia temporis inuenitur in hoc cambio de per se non simpliciter per se primo, idest, non ratione omnium partium eius, sed tantum ex ea parte qua mutuuum implicatum continet. ¶ Neque obstat quod contractui mutui primo & principaliter, conuenit distantia temporis, & contractui huic cambij distantia temporis, sed loci conuenit primo, & principaliter, quia hoc non impedit, quin in eo contineatur mutuuum virtuale. Quamuis istud modum loquendi Garcia non omnino proprie loquendo a se approbare, ubi ait quod hoc tertium genus cambij reducitur ad mutuuum, & ad permutationem, quia asserere quod reducitur ad mutuuum virtuale, sic enim ipse illud vocat, non est assertio tam consona modo loquendi logico, tum quia non reducimus nisi posterius nota ad primo nota, & reductio rei proprium fit ad virtualiter contentum in illa, quæ ad id quod aduersum Garcia esse nimitus, sicut neque in illo, quod ait, scilicet, quod mutuuum inclusio in hoc cambio distantia temporis conuenit de per se, & distantia loci conuenit illi ut tale mutuuum est, idest, ut species quædam mutui est contenta sub genere mutui, quia ea, quæ exempli causa asseruntur non in omnibus quadrare necesse est, sed satis est eam aliquam ex planare. Si ergo dicamus cum illo quod cambium hoc reducitur ad mutuuum, & ad permutationem, ac proinde fit mutuuum & cambium, recte nos extricabimus ab illa obiectione qua obijci potest, eidem contractui non posse diuersa per se conuenire quæ distantia loci, & distantia temporis: quia sicut homini conuenit esse sensibile quid, quatenus animal est, & per se eidem conuenit esse quid rationale, quatenus homo est, sic huc contractui conuenit distantia temporis de per se quatenus mutuuum includit, & conuenit ei distantia loci de per se, quatenus talis permutatio est in tali specie.

¶ Sed facilius nos expediamus ab omni difficultate, si dixerimus ut supra, scilicet, quod mutuuum non concurrat ad constitutionem huius speciei cambij ut genus, vel differentia illius, sed ut quid prærequisitum non necessarium simpliciter, sed ex suppositione, supposito, quod contrahentes pecunia mutatione pecunie volunt hunc contractum inire. Puto enim (ni fallor) si campfor nomine suo, &

sub periculo suo non mutuando daret pecuniam Metinæ eam ibi non mutuo recipienti sed ut eam hinc à Metina in Valentiam deferret, ut ibi pro alia sua cambiretur esse cambium hoc eiusdem speciei cum hoc tertie speciei cambio, & tamen hic nullum præcessit necessario pretium mutuuum, ergo non necessario prærequisitur ad hoc genus tertium cambij, mutuetur pecunia, sed quod ante in vno loco detur, siue via mutui, siue non, ut in alio loco cambiatur, quamuis verum sit, quod regulariter & semper mutuuum præcedit virtuale, tum quia eam recipientem hic Metinæ ad cambium propter presentem indigentiam, qua pecunie vsu ibi indiget cambi recipit, tum quia (ut dicemus) eam sub suo periculo recipit antequam cambiatur in alio loco, quare isto modo loquendo, & soluendo obiectionem, non cogimur concedere quod perperam Garcia concedere videtur capite. 8. de cambijs pagina. 253. in sol. ad primum, ubi insinuat quod sicut homo non definit esse animal, licet esse sensibile primario sibi conueniat quatenus est animal, & esse rationale ei primario conueniat quatenus est homo, ita hoc cambium sit mutuuum licet primario sibi conueniat distantia temporis, ut mutuuum est, & primario eidem conueniat distantia loci, quatenus est tale cambium, quia certe non est eadem ratio. Nam animal respectu hominis genus est, quare simpliciter, & quidditative prædicatur de homine dicendo, homo est animal, quia genus est totum potentiale respectu speciei, aut mutuuum respectu istius tertie speciei cambij non est genus, neque est quid totum potentiale, sed potius se habet tanquam præambulam, & tanquam quia prærequisitum, & istud cambium includit illud mutuuum, quippe quod magis videtur accedere ad naturam partis integralis, de qua non prædicatur totum, sicut nec corpus prædicatur de manu. Hæc enim est falsa propositio, manus est corpus: ita etiam hæc propositio videtur falsa hoc cambium tertie speciei est mutuuum, quia mutuuum aliquo modo se habet tanquam pars integralis illius, idest, magis partis integralis similitudinem gerit, quia non concedimus quod proprie sit pars integralis, alioquin alia pars integralis ei correspondens esset permutatio pecunie receptæ in vno loco facienda in alio loco, quæ permutatio si res tantum integralis esset, rursus hoc tertium genus cambij non prædicaretur de illa, sicut genus, idest, animal non prædicatur de parte

Diuersa est ratio.

Satisfit obiectioni.

Mutuuum in hoc. 3. cambio tantum est præambulium.

Ratio hæc

inte.

integrali; id est, verbi gratia de manu, quia hæc est falsa, manus est animal. Ego autem non auderem dicere, quod talis permutatio cum illa connotatione, scilicet, quod sit permutatio pecunie acceptæ primo in alio loco præexistente in alio non sit cambium tertie huius speciei.

¶ Ad secundam obiectionem, seu obstantiam in quarto argumento propositam dicitur, quod verum est, quod in mutuo aliarum rerum vsu consumptibiliu restitueda est res mutuata in eadem specie, sed in mutuo pecuniarum non videtur necessarium, quod eadē moneta aurea restituatur, nisi expresse de eadē principio fuerit conventum, quia alias si solvatur in argenteis videtur talis mutui debito plene esse satisfactum. Nam illa lex iuris civilis. ff. de sol. l. Paulus. quæ citat Caietanus opus scul. de camb. capit. 3. ad probandum quod res mutuata restituenda est in eadem specie, locū tantum habet in mutuo aliarum rerum vsu consumptibilium præter pecuniam; at si quis contendant, quod etiam lex intelligitur in mutuo pecuniarum, id erit quando exprimitur, aut quando mutuatoris notabiliter interest suam pecuniam auream, quam mutat in eadem specie recuperare; idque verum est in his casibus in mutuo pecunie formalis: at illi non videtur habere locum lex in mutuo virtuali, quale est mutuum, quod in hoc præcluditur cambio tertie speciei, quod implicite; & in virtute huius intenti cambij sit, nisi enim hoc cambium celebrari intenderetur, non mutuetur pecunia, neque antea in alio loco daretur. Sicut patet in emptione anticipata pecunie, ubi anticipatē soluta pecunia vim virtualis mutui habens non est restituenda in seipsa, sed in mercibus, ita in hoc cambio pecunia anticipatē data in vno loco, quæ vicem mutui virtualis habet, & mutuum virtuale est non est restituenda ipsamet necessario, sed est alia siue sit aurea, vel argentea, vel ærea alibi pro ea cambienda. Igitur de rigore mutui pecuniarj est, quod tantum de valoris reddatur, at quod sit in eadem pecunia aurea vel argentea soluendum per accidens se habet, & hoc de explicito mutuo per se sumpto intelligitur. Nam de virtuali mutuo loquendo, & ex fine operantis ad aliud ordinato aliter dicendum est, vt patet in supradicto exemplo.

& alia eorum sustinere spectat ad campforem dantem primò ad cambium. Nam illa pericula siue damna quæ contingere possunt circa periclitiam receptam ad cambium antequam alibi pro ea permutata alia reddatur, si pereat per furtum, si deterioretur, aut decuratur interim ad recipientem subire pertinet sicut hæc subire pericula, & damna in mutuo ad mutuatarium spectat, antequam mutuum restituatur, sed alia sunt damna & pericula quorum meminit argumentum, quæ vel resultant ex ipsa cambione facta postea alibi, quæ manus prosperè successit, quia vilia successere cæbia, vel pericula illa, vel dāna quæ contingere possunt circa pecuniam, postquam est in cambio alibi permutata, & reddita. Hæc autem omnia subire ad campforem prius pecuniam dantem attinet, sicut ad emptorem ementem prius data pecunia, solū attinet ea pericula, & damna, quæ post redditā sibi pecuniam in mercibus, circa merces contingunt, aut ea damna quæ incurrit in receptio ne mercium carioris pretij, quia carius valere eas contigit. Igitur recipiens ibi pericula, quæ ad mutuatarium spectant ibi subit, non vero ea quæ spectant ad campforem subire in ipso cambio, vel post recuperationem pecunie cæbita. Vnde negatur quod pericula ratione mutui accepti pertinetia sibi non subeat recipiens ad cambium, nam illa quæ allegat ista tertia obiectio subire ad illum non pertinet.

¶ Ad quartam obiectionem contentam in quarto argumento respondetur negando, quod ibi assumitur, scilicet, quod in mutuo res mutuata repeti possit cum mutuatori placuerit, quia si res mutuata est, sicut fieri consuevit pro aliquo signato tempore, non licet eam mutuatori expetere ante tale tempus. Nam in hoc differt mutuum & commodatum à præcario, quia secundum Panor. capit. 1. & 2. & 3. de præcar. præcarium tandiu durat, & non magis, quam is, qui concessit patitur.

¶ Ad quintam obiectionem, & vltimam contentam in quarto argumento respondetur dupliciter: primo modo negando prout negat Garcia, quod restituere pecuniam mutuo datam in vno loco, in alio loco variet naturā mutui licet ordinarius vsus sit ibi restituere mutuum, vbi res accepta mutuo fuit. Non enim de essentia mutui est, quod restituatur in eodem loco, vbi acceptum est, nam planum est non degenerare contractus à ratione mutui, eò quod numi mutuo dati Valentie restituantur Hispali. Secundo respondetur, & forte melius quod quidquid sit de mutuo explicito per sumpto, tamen planū est mutuum implicitū,

*Damna vā
ria hic ad
quem spe
ctant.*

*Ad.4. obie
tion.4.
arg.*

*Ad.5. obie
tion.4.
arg.*

*Ad.2. obie
tionem.4.
argam. 11*

*Res mutua
ta an in spe
cie reddenda.*

*In virtuali
mutuo non
idem red
dendum.*

*Ad.3. obie
tio.4. arg.*

& virtuale ad aliud ordinatum non esse necessario restituendum in eodem loco, sicut est, videndum participat datur pecunia in uno loco pro mercibus emendis in alio loco secundum D. Thomam ibi immiscetur mutuum implicitum, & virtuale, & tamen non est restituendum in loco ubi acceptum est.

C. A. P. VI. Cambium istud tertie speciei, an licitum sit, & quod Albornozius damnat hoc contractum: duo similia proponuntur exempla quibus iustitia huius cambij ostenditur vulgare dictum, scilicet, quod mercatores parati sint dare pecuniam ad cambium quomodo intelligatur, & de quodam simili declarante iustitiam huius cambij, & declaratur quomodo cambium secundum tertium non sunt contraria contra Albornozium.

Quest.

Postquam iam nos excusimus ab illa questione, ubi querebatur ad quem nominatum contractum cambium hoc tertie speciei reducatur, iam de eius iustificatione agendum est, scilicet, an iustus contractus sit, & licitus. Non enim ab omnibus approbatur, sed quibusdam eum contractum iustificatibus, ab alijs damnatur, neque qui approbant in modo approbandi hoc cambium conveniunt, igitur eruenda veritatis delitescens causa, argumenta pro parte negativa proponamus.

Variant doctores.

Argum. 1.

¶ Arguitur ergo primo, istud tertij generis cambium est quedam permutatio pecunie pro pecunia, sed in permutatione pecunie pro pecunia, ut patet in primo genere cambij per literas debet servari equalitas, ergo cambium hoc non est iustum neque licitum, quippe quod equalitatem non servat, quia in illo prius datur pecuniam ultra valorem pecunie data postulat interesse.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur, quia in hoc contractu, qui primo recipit pecunias eas transfert cambiendas cum lucro eas datis, quod datur receptor est in alio loco, sed translatio hæc pecuniarum est æstimabilis pretio, in qua tamen eas pecunias primo recipiens defraudatur, scilicet, in debita sibi transmissionis pecuniarum mercede, ergo cambium hoc est iniustum ex parte campforis prius dantis pecunias ad cambium.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur, quia illicitus est contractus, in quo ratione mutui palliati intenditur lucrum, sed (ut superius probatum est) in hoc cambio immiscetur mutuum virtuale, ac palliatum, ratione cuius appetitur lucrum, er-

go est contractus usurarius, quia ex pecunia mutuata, quæ periculo recipientis alio est delata, contendit lucrum accipere. Neque enim (ut antea diximus) immutat naturam mutui, quod solvatur in alia pecunia, & in alio loco.

¶ Item confirmatur, quia secundum cambium est iustum, ergo istud tertium est malum, patet consequentia, quia contrariatur.

Confirm. sicut. 1. h. a. p. moniti. In contra.

¶ In contrarium est quod Pius V. in extrava-ganti in eam, quam edidit super cambia non absolute damnat hoc cambium, sed tantum in casibus in quibus pervertitur, aut ob mala adiectas circumstantias vitiat.

¶ Igitur quia exceptis his doctoribus, qui propter aliquam earum rationum, quæ in argumentis supra positis præ tactæ sunt, hoc cambium tertij generis damnarunt, & excepto Albornozio tertio libro de contractibus, qui titulo. 4. propter argumentum à se excogitatum, & reputatum insolubile, quod loco confirmationis tertio argumento subiecit, hoc cambium omnino reprobatur, ab alijs doctoribus solitum est approbari, & ab extrava-ganti Pij. V. non condemnatur, sed tantum eius abusus, qui ibi atro calculo notantur, ideo perscrutari oportet causas iustificationis eius. Nam variae diuersis doctoribus assignantur. At ut deueniamus tandem ad veram causam iustificationis huius tertie speciei cambij, prius excludamus eas causas, quas aliqui moderni doctores pro iustificatione huius cambij afferunt, quæ tamen ad punctum eius iustitie non omnino attingunt. Igitur ut separemus veram, & solidam causam, & rationem eius iustitie ab his, quæ ad eius iustitiam parum conferunt, hæc stabiliamus conclusiones.

Albornoz. damnat. 3. gentes. tunc. h. a. p. moniti.

liberatio et non ostendit hoc mali. h. a. p. moniti.

¶ Prima conclusio non est idonea ratio ad iustificandum hoc cambium tertie speciei dicere, quod idem in eo accipitur interesse à campfore, scilicet, quia dum indigenti pecunia Motinæ eam ibi impendit, liberat eam à periculis, expensis, & laboribus a sportandi suam pecuniam quam Valentia habet ad Metinam ubi ea opus habebat, propter quod campfori iustam mercedem meretur. Hæc conclusio est contra Licentiatum Christophorum de Villalon hæc ratione contendentem hoc cambium iustificare. Hanc tamen conclusionem, quam tenet Garcia duplici ratione confirmat, tum quia neque campfor, neque quiuis alius potest interesse aliquod lucrifacere velle captare pro liberando alio ab expensis, & laboribus, & eripiendo eum à periculis nisi huius gratia similibus laboribus, expensis, & periculis se subijciat, vel aliquid de

Conclus. 1.

Prob. 1. h. a. p. moniti.

fe

se præstet, quod suapte natura de iustitia aliqua remuneratione, vel mercede sit dignum, at verò constat, quod in hoc cambio campfor nihil aliud de se exhibet, quam alteri in hoc loco, scilicet, Metinæ confetre, pecunias pro sua indigentia supplenda cum obligatione, tamen eas in alio loco restituendi, quod quidem beneficium suapte natura mercede, & interesse non est dignum, vtpote quod suapte natura est quoddam mutuum.

2.

¶ Tum quia recipiens pecunias Metinæ pro Lugduno ad cambium non semper Lugduni pecunias habet paratas, quas possit inde in Metinam pro subueniendo suæ necessitati deducere licet spereteneatur eas pecunias Lugduni habendi earum restitutionis tempore, quare campfor, qui Metinæ tribuit pecunias, ad cambium pro Lugduno non est censendus vere pecunias aliquas ex Lugduno in Metinam transferre.

Conclus. 4.

¶ Secunda conclusio non est satis consentanea, aut sufficiens ratio ad iustificandū hoc cambium tertie speciei dicere, quod id est licitum etiam si cum interesse dantis ad cambium fiat, quia, scilicet, dans sic pecuniam Metinæ recipienti eam ad cambium pro Lugduno obligationem subire eam in Lugduno restitutum suis expensis laboribus, & periculis reducendi in Metinam, vbi ea campfor, qui primò dedit indiget, quia ibi sibi magis est proficua. Hæc conclusio est contra doctorem Sarauiam in libro cui titulum, indidit, Instructio mercatorum in tractatu de cambijs penes finem capituli 4.

Prob.

¶ Probat hęc conclusio, quia hæc ratio solum probat, quod si huiusmodi contractus esset purum mutuum ratione damni emergentis, scilicet, quia pecunia quam mutuat hic, restituenda est alibi, quæ restitutio aliquando non contingit sine damno, quod patitur mutuans in deducendo pecuniam mutuata hic, & alibi solutam, posset mutuans, aliquod interesse ultra accipere, sicut locans mulam, ad iter in Valentiam agendum, si sibi esset à conductente relinquenda, tunc ultra ordinarium pretium locationis mulæ locator aliquid plus posset accipere pro obligatione, quam subitis expensis eam à Valentia ad suam domum reducendi. Hæc autem Sarauie ratio non attingit eam iustitiam, qua iste contractus quatenus cambium est tertie speciei iustus est, ergo hæc ratio reddenda hic.

Conclus. 3.

¶ Tertia ergo statuitur conclusio, hoc cambium tertie speciei in quo primo Metinæ, scilicet, indigens pecunia ibi eam recipit

ad cambium in Lugduno conficiendum, scilicet abusus tum iustus est, tum etiam propria sua iustitia rationem habet. Hæc autem conclusio est Garcie in 2. part. de contract. in materia de cambijs cap. 9. pag. 29.

Prob.

¶ Patet autem conclusio quia si hoc cambium ex se iniustum esset, Pius. V. in illa extratraganti in eam, non solum eius cambij abusus damnus esset, sicut de facto damnus, scilicet, quando abutendo huius cambij nomine, sub eius prætextu, & nomine sicca, & non realia continguntur cambia, sed etiam illud damnus esset, quod tamen non damnat, sed eius fictiones, & abusus tollit, vt ibi videre est.

Pro. 2. part. tis.

¶ Secunda autem conclusionis huius pars patet, quia in permutatione pecunia in vno loco valentis minus, p. pecunia in alio loco plurius æstimata, dom. deducta est ad locum vbi magis æstimatur, & ibi cambitur, nulla interuenit iniustitia ex se, sed sic vlu. euenit in isto tertio genere cambi, quia pecunia prius data, & recepta vbi minoris æstimabatur, restituitur alibi iam permutata cum pecunia illius loci, vbi verbi gratia plurius æstimabatur, ergo est permutatio iusta.

Simila.

¶ Probat autem seu magis explicatur exemplo probatio prima, quia simile est cambium hoc contractui illi vbi per seipsum, aut per alium sicut fit in hoc cambio meam pecuniam transferens ab eo loco, vbi minoris æstimatur ad locum, vbi maioris æstimatur, est, ibi iam translata eam permutare cum alia iuxta æstimationem maiorem, quam ibi habet, in quo contractu etiam cum accessione lucrificato nulla est iniustitia, nam non sumitur lucrum ex mutuo, sed ex iusta cambitione. Sic & in isto tertio generis cambio vlu. euenit. ¶ Et quidem etiam ad ista illius, qui potest placere sibi lucrum iustum parare, si pecunias suas ab eo loco, vbi merces cariores habentur, ad id loci, vbi in viliori sunt pretio exportando minori pecunia maiorem copiam mercium emat, venditur, ut eas merces postea cum sua cro alibi, vbi maioris æstimantur, sic etiam iste dat pecuniam, transfere eam veluti ad locum vbi sibi magis in ordine ad cambia exercenda valet, quare lucrum hinc sibi parare iuste potest. Hæc autem summatim, & in genere dicta sunt. Nam in sequentibus principia, & fundamenta, quibus in hoc cambio nullè lucrum capi potest referenda sunt, & distinctius, nunc ad argumenta supra allata dissoluenda, accedamus.

Simila.

¶ Ad primum argumentum respondetur, quod non est eadem ratio de primo genere cambi,

Ad. i. arg.

bij,

bij, & de hoc tertio genere cambij, quia in primo genere cambij, re. permutatae sunt in distinctis locis, quando concluditur earum cambium, ideo aequalitas ibi taliter seruanda est, quod nullus cambientium lucrum reportet. At vero in tertio genere cambij, quando ad eius peruenitur consummationem iam cambidam moneta non sunt in differentibus locis constituta, sed in eodem loco, ubi perficiendum est cambium. Non enim perficitur, ubi prius moneta datur, sed ubi post commutata recipitur. Sicut si recipiens Metina aureos illos receptos deferat ad Lugdunum, ibique eos cambiat soluendo domino eorum in argenteis, iam inde domino eos prius danti lucrum succresceret in perceptione monetae plus valentis, quam valebat pecunia quam prius dedit, ubi data est, & quidem iuste hic lucrum hinc expectatur, sicut etiam ex pecunia anticipata data in vno loco ad comparandum merces in alio loco.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum negatur, quod contractus hic pertineat ad locationem vel conductionem, quasi recipiens pecuniam primo in vno loco ad cambium perficiendum in alio, locet suas operas ad deferendam pecuniam ad locum cambij, quia ad id non se locat ad instantiam campforis prius dantis, quia forte campfor non erat delaturus pecuniam, quam dat Metina ad cambium pro Lugduno in Lugdunum, quod si paratus erat deferre, sed non ad expensas suas, sicut parati sunt, qui conduxerunt equos ad iter eos reducere ad suum dominum, & locum, sed non semper ad expensas suas, sed ad expensas illius qui querit equum ad iter agendum in illum locum ad quem talis equus est reducendus, si se offerat talis equi reductor. Vnde quando vulgari ter dicitur mercatores, seu campfores paratos ad dandam suam pecuniam ad cambium ex vno loco ad alium non sic est accipiendum, scilicet, quod sint parati ad deferendam eam suis expensis ad locum cambij, sed quod sint parati ad conferendum talis pecuniae delationi ad expensas eorum, qui eam petere voluerint ad cambium, quod exemplo ac commodatissimo allato equi locabilis ad iter, & reducendi ad suum locum clarescit. Vnde sicut illa reportatio equi ad suum locum in praesignato casu non est ita aestimabilis pretio, ut tunc equum reportanti quo is indigebat ad iter, quem bona fortuna fauente nactus est, sit aliquid mercedis pro eius reductione tribuendum. Sic in isto tertij generis cambij, illa delatio pecuniae ad locum cambij facta per eum

Vulgare dicitur quomodo accipiendum.

Simile.

qui eam pecuniam propter suam necessitate petierat, & receperat, non censetur sic esse estimabilis pretio, ut iste recipiens de iustitia ob hoc mercede dignus sit.

¶ Ad tertium argumentum, respondetur quod licet concedamus hoc tertium genus cambij virtuale includere mutuum, tamen negamus quod ratione mutui, in eo lucrum, vel interesse expectetur, quia ratione cambij ibi principaliter intenti lucrum sumitur a campfore, sicut emptor non ex anticipata solutione, quae est virtuale mutuum, sed ex ipsa emptione mercium iuste aliquando sibi parat lucrum.

¶ Ad confirmationem, quam Albornozius insolubile argumentum esse putauit respondetur, quod tantum abest, ut contra non praeualeat, ut certe non multum apparentiae praeferat. Tum quia negamus secundum genus, & tertium cambiorum per literas sibi inuicem contrariari, aut sibi inuicem contradictorie ut negatio repugnat affirmationi inter se repugnare, quia non sunt contradictoriae, aut contrarie respectu eiusdem ista cambia sibi repugnantia, ut Albornozius autumat, sed tantum sunt inter se differentia quia secundum cambium ad locationis contractum attinet, ait vero tertij generis cambium quaedam permutatio est. Sola igitur eorum differentia consideratur principaliter in hoc, quod si verbi gratia idem, scilicet, Petrus velit cambium inire secundum, id debet fieri principaliter ad suam instantiam, & ipse pecuniam suam alio transmittendam daturus est primo. Si autem idem Petrus tanquam primo inchoans velit cambium tertium celebrare, celebrabitur ad instantiam suam, tamen & si in secundo cambio sicut primo pecuniam dans, iam si sic celebrat tertium cambium ad suam instantiam, ibi erit primo pecunias recipiens, & non primo dans. Itaque idem, qui in secundo cambio primo dat, in tertij generis cambio, primo recipit, sicut qui in emptione mercium anticipata solutione, dum sic eas emit primo dat pretium, si postea postquam recuperavit merces emptas, rursus eas anticipata solutione (quia cum pretium statim recipiat non statim eas emptori tradit) vendit, primo recipit pretium. Ita accidit haec cambia secunda & tertia celebranti.

¶ Itaque haec duo extrema, seu potius principia, scilicet, primo dans, & primo recipiens, ea cambia principaliter diuersificant, quae non causant oppositionem proprie cum non accipiantur respectu eiusdem, sicut recipiens respectu Petri sibi dantis non opponitur danti respectu

Ad. 3. arg.

Ad confir.

Cambium. 2.
§. 3. non
sunt contra
rij contra
Albor.

Differentia
cambij. 2.
§. 3. per liter.

respectu Pauli cui aliquid datur. Tum quia & si concederemus hæc duo casibus secundum, & tertium habere se sicut affirmationem, & negationem, tamē non concedimus, nihilominus propter diuersa motiua quæ ibi concurrunt contradictoria, aut contraria proprie non essent, sicut vesci carnibus, & non vesci carnibus vere affirmatio, & negatio sunt in genere naturæ, tamen si loquamur in genere moris, si sumantur cum diuersis motiuis, & respectibus in genere boni & mali moralis, sibi inuicem non opponuntur. Nam sicut vesci carnibus propter sustentationem naturæ debilis bonum est, ita etiā non vesci carnibus propter compescendam lasciuia carnis bonum; & sanctum est, sic contineret ob diuersa motiua in his duobus casibus.

C A P. VII. De causis octo ex quibus numi magis in vno loco quam in alio æstimantur, & de causis quibus in hoc tertio cambio lucrum intenditur: de cambio Valentia, an licitum sit differitur, & an iustificetur per rationem Garcia, & proponitur sententia authoris circa hoc.

Iam cum ad æstimandas discutiendasque causas quibus in hoc tertio genere cambij lucrum captari possit, accingimur, in obstrusa magis difficultatum inuoluera immergimur. Intricatora enim omnium quæ in hac materia cambiorum occurrunt dubia, hæc plane sunt, quæ disputanda supersunt. Cum ergo rationes hæc, quibus in isto tertio genere cambij lucrum aucupari iuste quis possit, ex illis causis sumantur, quibus vna eademque pecunia magis valet in vno loco, quam in alio, causæ hæc primò sunt nobis peruestigandæ.

Causæ quibus numi magis in vno loco quam alio æstimantur.

1. ¶ Nauarrus igitur in commentarij de cambijs nume. 43. octo colligit causas, ob quas numi etiam si sint æquales in suo naturali, id est, legali valore, soliti sunt pluri æstimari. Primò quia ex diuersis metallis constant. ¶ Secundò, quia & si eadem speciei metalli consentiant, non tamen eosdem gradus, id est, quilates, obtinent. ¶ Tertio, quia in figura, & pondere nequæ æquantur. ¶ Quarto, ratione diuersarum regionum, quibus numi hi consistunt. ¶ Quintò, ob alterius numismatis reprobationem, aut veni similem metum, quod sit reprobandum, vel ob eorum ascensum, descensum ve in valore. ¶ Sextò, diuersi temporis gratia. ¶ Septimò, ob huiusmodi numismatis abundantiam, vel penuriam. ¶ Octauò, præsentia vnius, & absentia alterius causa. At quædò Garcia secunda parte de contr. capit. decimo. pagina. 295.

quatenus attinet ad hoc genus tertium cambij, eas præsignat causas, quare numisma vni maiorē alio æstimationē, seu valorem potest obtinere in loco vno, quam in alio, prætermissis autem alijs, causæ hæc sunt tres. Nam primò contingit vnum numisma maioris valoris esse in loco vno, quam in alio, quia in vno loco, pretio suo naturali, id est, sibi ibi præfixo per legem antecellit numisma idem consistens in alio loco, sicut argenteus Castellanus præstat valore legali constitutus Cataluniz vel Aragoniz, quam dum constitutus est in Valentia. Contingit secundoque plus valet numisma in vno loco, quam alio ratione præsentia scilicet, quia dum est præsens, vtpote commodior ad vsus necessarios magis valet, quam dum est absens; tertio, numisma fortitur maiorem valorem in vno loco, quam in alio ratione maioris æstimationis non naturalis, id est, legalis, sed maioris æstimationis accidentalis, qua contingit pluribus temporibus æstimari in vno loco, quam in alio. Illis his autem causis contingit huic intendentes cambio lucrum conquirere. neque enim (si turpamē inimus) prohibetur aliquis hoc genere cambij sibi lucrum parare ex æqualitate, quam expostulat natura cambij, quod videtur esse quædam permutatio æqualis in utraque partes. Nam hanc æqualitatem primum genus cambij per literas maximè exposcit, eò quod illud perficitur, concluditurque cambium, res permutatæ sunt in distinctis locis. Verum in cambio hoc tertij generis, quando penumitur ad consummationem contractus, numismata cambienda iam tunc non sunt in distantibus locis, sed in eodem, in quo iam in æqualitate valoris conueniunt, atque idcirco proprie non dicitur ibi maius numisma pro minori, aut contra permutari. Accidit igitur iuste in hoc tertio genere cambij lucrum reportari, eò quod iam numisma ad locum importatum est, vbi pro maiori pretio cambi potest, quam in loco vbi datum est valebat. Sicut iuste sibi conquirere lucrum possit is, qui anticipatè tradidisset pecuniam in vno loco ad emendas mercēs in alio loco, vbi villioris veniunt. Nam his non ratione mutui, sed ratione emptionis mutui perficiendæ in alio loco, captat lucrum. Sic etiam campfor hic quidam ad cambium anticipatè pecuniam ad instantiam recipientis in alio loco per cambium reddendam non ratione mutui, sed ratione permutacionis pecunie in alio loco factæ sibi permutatum iuste.

¶ At quoniam primam causam capiendi lucrum in cambijs diuersitatem valoris legalis, quem

Quibus casibus in 3. cambio lucrum intendatur.

Questio.

quem eadem moneta in diuersis locis habet esse diximus, iam hinc debium illud emergit, quod excitat Garcia in. 2. p. de contract. cap. 10. pag. 300. scilicet, vtrum licitus sit contractus, quem vltus inuexit, vbi Valentia in minutis æreis pecunijs, dineros nuncupatis, impenduntur alicui. 2000. regalia Valentia singula ibi. 23. æra minuta, dineros dicta, ad cambium Aragoniæ, vel Cathalonix finiendum cumque Valentia collata fuerint tot æra minuta, quot ibi in. 2000. regalibus computantur, quippe quæ quadraginta, & sex millia æra minuta, huiusmodi sunt, Cathalonix vel Aragoniæ restituntur. 2000. regalia qui fuerunt non in argentea pecunia, sed in minutis illis æreis pecunijs accepta primò Valentia, restituntur (inquam) in pecunia argentea, scilicet, in. 2000. regalibus argenteis singulis valentibus. 24. æra minuta, vel soluntur in ære minuto pro singulis regalibus remetiendo. 24. æra minuta. Item an licitus sit contractus huic assimilis, vbi quis Valentia centum aureos ad cambium Olisipona celebrandum daret eosque centum aureos, id est, ducato: non in aureo, sed in argenteis numeraret Valentia, vbi verbi gratia singulis ducati vndecim argenteos valent, cum Olisipona huiusmodi ducati singuli tredecim valeant regalia, si & Olisipona in argenteis tot numero quot valent ibi singuli ducati argenteos reciperet, vel quod idem est, si pro singulis ducatis. 13. argenteos reciperet, de his contractibus merito controverseretur, an licita cambia sint.

Argum.

Nam neque ratione mutui virtualis ibi inclusi, neque ratione cambij ibi intenti lucrum quod accipitur licitè accipi videtur, quod non ratione mutui liceat patet. Quia non licet mutuari argenteos Castellaneses valentes Valentia singulos, 23. æra minuta ex tribus assibus constat, vt totidè Cathalonix restituantur in se ipsis, vbi singuli argentei plura æra minuta valent, quia singuli valent æra minuta. 24. Quia iam ratione mutui reportaretur lucrum.

Argum.

Sed quod neque etiam ratione cambij licet talis contractus patet, quia quadraginta & sex millia æra minuta data Valentia ad cambium quæ Valentia æquivalent duobus millibus Castellanesibus argenteis si Cathalonix, permutentur pro argenteis Castellanesibus, quia ibi argentei Castellaneses pluris æstimantur, non essent reddendi in hoc cambio nisi mille, & nouies centum, & decem, & sex argentei & decem & sex æra minuta vltra, ergo qui Valentia argenteos. 2000.

in ære minuto predicto tribueret, non licite posset ex cambio Cathalonix consummato. 2000. regalia in argento reportare, quia illa minuta æra Valentia æquivalentia 2000. argenteis, si delata fuissent in Cathaloniam, ibique pro argenteis cambirentur, duo millia regalia in argento in valore non adæquarent.

In contrarium inquit Garcia est usus qui circa exercitium horum contractuum inualuit, nititurque hunc tueri contractum, & iustificare ex intentione contrahentium quæ eò solum spectat, vt in his contractibus dentur, & recipiantur scuta ad cambium, siue in argenteis numis, vel æreis dentur id parum reputatur inter contrahentes, quia id præter eorum intentionem est, & accidentale.

Dictum. 1.

Igitur ad quæstionem dicimus primò, in quo omnino conuenimus cum Garcia, scilicet, quod si quis ex consultò Valentia, quia ibi minutis numis eget, minuta æra peteret ad cambium, & scuta, vel argenteos numos non peteret, quia his Valentia illi opus non erat, tunc non posset campfor postquam præstitit consensum tali contractui peteret tot regalia in loco cambij, quot valebant æra minuta, quæ cõtulit in Valentia, si in loco cambij, scilicet, in Cathalonix pluris æstimantur argentei hoc autem sufficienter probat argumentum supra positum.

Dictum. 2.

Secundò dicimus, quod quando campfor Valentia facilius nullum interesse soluendo posset illa æra minuta, dineros nuncupata, p scutis, aut argenteis in magna quantitate & copia sufficienti commutare, & si paratus esset commutare pro scutis, aut argenteis Castellanesibus in Valentia, quo talia scuta, vel argenteos Castellaneses destinaret ad cambium pro Cathalonix, vel Aragonia: tunc si ad instantiam alicuius petentis ibi pecuniam ad cambium pro Aragonia, vel Cathalonix, ibi illa æra minuta pro cambio ad Aragoniam daret, concurrentibus alijs conditionibus iustificauitibus, lucrum cessans, posset ea in scutis (si in scutis ea in Valentia erat sic commutaturus) recipere in cambio Aragonia, & sic etiam in argenteis Castellanesibus posset in tali cambio Aragonia recipere illa æra minuta prius Valentia ad cambium pro Aragonia data, quæ do in animo destinaret ea commutare pro argenteis Castellanesibus sic Valentia, vt daret eos ad cambium pro Aragonia, posset in quæ tot argenteos Castellaneses Aragonia recipere, quot illa æra minuta valent Valentia, licet Aragonia nõ tot argenteos Castellaneses va-

lent.

lent. ¶ Et idem est dicendum de secundo contractu in hoc casu, scilicet quando ducatur, ubi valent tantum vnde decem regalia, numerantur non in aureis ducatis, sed in argenteis pro cambio ad Lusitaniam, ubi tredecim singuli argenteos valent.

Prob. ¶ Hoc autem secundum assertum probat sufficienter exemplum ibi adductum à Garcia, scilicet, quod si quis paratus esset emere decem aureis decem mensuras tritici mittendas ad locum ubi viginti aureos valent, si aliquis eas decem mensuras tritici peteret ad cambiū soluendas in alio loco ubi viginti aureos valere diximus, neque is à quo petit potest eas dare, quia eis caret, vel non dum eas emerat, si is qui adhuc petit pecuniam, qua illę decem mensurę erant emenda, scilicet, decem aureos, ad monitus de lucro cessante illud soluere acceptat, potest qui huiusmodi decem aureos sic destinatos ad lucrum dat pro eis alibi recipere totidem mensuras tritici, scilicet. 10. vel loco illarum. 20. aureos quos ibi valent, sic in præsentī casu, quia utrobique interuenit lucrum cessans, ex quo deducendi sunt labores, & expensę.

Dicim. 3. cōtra Gar.

¶ Tertio dicimus quod extra casum lucri cessantis non bene iustificatur hic contractus vsu receptus per rationē, quam adducit Garcia, scilicet, quod cum intentio principalis cambientium sit dare, & recipere ad cambiū ducatos, præter intentionem eorum est, & accidentale, quod in auro vel in argenteis numis vel in fręis dentur, & recipiantur, quia de hoc nihil curatur. Nam ratio hæc licet forte posset iustificare huiusmodi contractum in casu, quo vna pars non magis grauaretur, quam alia, sed certē quia pars recipiens ad cambiū videtur grauari maximē in casu quo indigeret pecunia aurea, vel argentea ad aliū commodius trāsferendam, & ad ibi translata infundendam in merces, vel ad alios vsus, ad quos non possent conducere numismata aurea, neque ibi facile commutari possent in numismata aurea vel argentea, nisi super estimationem legalem aureorum, vel argenteorum aliquid supererogando tunc non liceret campioni numeranti Valentia. 2000. argenteos in minutis æreis numis eos velle recuperare in cambio Catalunię consummando, in argenteis numis plura æra minuta valentibus, quia cum in celebrando contractum intercedit alienius partis grauamen & damnum, non est præsumendum partem læsam ex intentione, & libenter velle illud subire.

Sct. autor.

¶ Quarto dicimus quod forte melius, &

rationabilius iustificatur prædictus contractus, si iustificandus est, ea ratione, de qua postea sumus disputaturi, scilicet, ratione presentia, & absentia, nam æra minuta presentia, quę Valentia numerantur ad cambiū pro Catalonia, ratione expensarum, & periculorum latronum grassantium in via magis valent (quia his expensis, & periculis carent) quam totidem æra minuta in cambio Catalunię consummando rehabitata, quę cum expensis, atque periculis in Valentiam sunt reducenda. Hac ergo ratione, & quando ex aliquibus circumstantiis concurrentibus non grauarietur vna pars contrahentium, quam alia, posset tolerari contractus iam vsu receptus.

CAP. VIII.

De causa inducente maiorem estimationem pecunię quę est presentia in loco, & probatur, quod hæc maxima sit vera, scilicet, quod pecunia presentia in loco magis valet quam absens a loco, & quod in campis locum habeat, & probatur à simili contra Mecatum & Sotum, & quod hanc causam alia interdum concomitantur, & quod prædicta maxima intelligitur ceteris paribus, & quod satis est cambiū hoc de se sit periculosum, ut patet exemplo equi intelligentia dicti allegati in contra cum exemplo ac commodo, adiuncto alio exemplo ex Garcia ad explicationem huius cambi.

Porro de secunda causa inducente maiore estimatione pecunię quę est ei presentia in eo loco, ubi datur ad cambiū, nunc nobis differendū est: quę quoniā non ab omnibus acceptatur hic in disputationem reuocanda videtur præmissio primo, quod duplex hic absentia consideranda est: sicut etiam duplex presentia, alia quidem temporis, alia autem loci: sicut pecunia post infuturum soluenda dicitur absens (respectu pecunię, quę soluitur de presentia) absentia temporis, quę quidem absentia temporis seculo lucro cessante, aut damno emergenti non causat de se maiorem estimationem in pecunia presentia, quam in absentia. Alioquin omne mutuum cum læcio, ubi intercederet tempus ad illud soluendum posset iustificari, quod est absurdum dictum eum, sic vsura. ¶ Absens autem absentia loci dicitur pecunia illa, quę in alio loco remotiori ab eo in quo ego sum constitutus, constituta est his suppositis.

Questio.

¶ Arguitur primò, pro parte negativa sic argumento Soti, quia captores nihil dani, aut periculi, aut laboris, aut expensarū subeunt in redu-

Argu. 1.

reducendo ad suam præsentiam pecuniam, quam conferunt ad cambium, imo non raro illam cum lucro ad e reducunt: ergo non valet istis campforibus pecunia præfens magis, quàm absens.

Argum. 2. ¶ Secundo arguitur, quò si ratione præsentia localis magis valet pecunia præfens, quàm absens, hinc sequeretur, quod toties, quoties quis præfens numos erogaret alicui, qui eos absentes esset factururus posset ab eo lucrù exigere, quod tamen non raro in contrariam vertitur aleam. Nam sæpe videre est eos, quia præfentes numos numerant eis, qui eos sunt absentaturi, patiiacturam. Nam centum aureos præfentes Cataluniæ numerantibus ad cambium pro Roma, aut Lugduno, Lugduni aut Romæ non redduntur, nisi tantum nonaginta: ergo pecunia præfens ratione præsentia non est maioris valoris quàm absens.

Argum. 3. ¶ Tertio arguitur argumento Mercati, quia mercatoribus, & campforibus magis valet pecunia absens, quàm præfens, quia ad vsum negotiationis magis cõfert absens pecunia, quàm præfens, quia in absentia dum negotiationi est ibi mancipata, lucrum illis parit, quod parere nequaquàm potest dum domi est præfens & manet ociosa: nequè transmittitur aliò ad negotiationem. ¶ Et confirmatur, quia non subsecuto damno non fit recompensa, hic autem campfori, nullum sequitur damnum: ergo.

Argum. 4. ¶ Quarto arguitur quia si ratione præsentia pecuniæ præfentes maiorem valorem assequitur, quàm absentes, sequitur quod hinc omnis vsura iustificari posset. Siquidem mutuo dans pecuniam præsentem postquam ratione præsentia magis valeret, quàm pecunia pro ea rependenda, quæ quia absens est minoris valoris est, posset aliquid lucri ultra pecuniam mutuam recipere licitè, quippe qui in recompensam illius maioris valoris, quo valet magis pecunia, quam mutuatur utpote præfens, quanquam redhibenda est quæ est absens, illud plus ultra pecuniam mutuam acciperet.

Argum. 5. ¶ Quinto arguitur argumento difficiliore Garcie sic, quia aliquando parati sunt campfores ad trãsmissendam monetam, quam dāt hic ad cambium pro Roma, quia sua interest eam monetam in Romam traducere, vbi perficiendum est cambium: ergo ratione absentia. s. quia eam recipiens monetam ad cambium, eam facit absentem, non possunt campfores lucrum captare: Non enim in hoc casu

in quo ipsi campfores parati sunt ad suam monetam aliò transmittendam, tenentur ipsi recipientes ad cambium ad eam reducendam suis expensis, aut periculo ad campforum præsentiam.

¶ Et confirmatur si aliquis reciperet pecuniam trasuehendam in Venetias pro emptione librorum, vt inde Venetijs libros emeret, virtute huius contractus ad reportandum huiusmodi libros ex Venetijs ad locum vbi recepit pecuniam non maneret astrictus. Quia mercatoris dantis illam pecuniam intereat, tum illam in Venetias mittere pro ibi sibi emendis libris, tum libros ibi emptos inde ad se reportare, ergo pari ratione cum campforis interfit istam suam pecuniam mittere ad alium locum, ad celebrandũ ibi cambium, eam recipiens non tenebitur postquam tanquam mercem iam permutatam reddidit in cambio, eam suis expensis reducere ad eiusdem campforis manum.

¶ In oppositum est autoritas celeberrimi doctorum scilicet Siluestri vsura. 4. q. 4. penes finem. & Caietani, Opusculo de cambijs capit. 7. & Nauarii Comment. de cambijs num. 62. citantis ibi Calderinum Consilio. 11. de vsuris, & Laurentium Rodolph. in capit. consuluit. q. 1. partis. 3. vt huius opposita sententia primos assertores, & Garcie 2. parte de contractibus capit. 10. pag. 309. qui omnes vnanimiter asseuerant pecuniam præsentem in loco plus valere, quàm pecuniam à loco absentem, hancquè sententiam tuentur contra Sotum lib. 6. de iust. & iur. q. 12. art. 2.

¶ Responduri igitur ad quæstionem premissam notatu digna duo. s. primum, quod nos hic non agimus de rei, aut pecuniæ præsentia, & absentia in tempore, id est quatenus est in tempore præfenti, vel futuro: sed solum agimus de rei, aut pecuniæ præsentia, aut absentia ratione diuersitatis locorum, in quibus sunt pecuniæ. ¶ Secundum autem est quod duplici nomine pecunia præfens vt sic dicitur maiori valore præstare, quàm absens, primo quatenus vt præfens, est magis in promptu: & ad manum vt possit inferuire in omnes vsus necessarios, quibus personæ opus fuerit ad quos vsus conferre nõ potest pecunia dum est absens. Secundo, ratione expensarũ, laborũ, & periculorũ, quæ subeunda sunt pro reportatione pecuniæ absentis ad locũ vbi fiat præfens, & ad vsus necessarios, & placetes fiat accommodatior. Cuius rei gratia non abest à vero asserere pecuniam præsentem magis valere

illi,

Confirm.

Arg. in cõtra.

Prænotamen. I.

2.

illi, cui attinet illam reducere à loco, vbi absens est ad locum, vbi præsentata magis in pro-
 cinctu sit posita ad vsus necessarios. Siquidem
 dum præsens talis pecunia est, à periculis, &
 expensis, & laboribus eam reducere gratia
 subeundis eius præsentia liberat; eademque ra-
 tione pecunia absens minoris valoris ceuse-
 tur esse. Nam sicut autore Syluestro loco su-
 pra citato, res distans considerata sub tali di-
 stantia minus valet, quam præsens, sic idem
 est dicendum de pecunia, quatenus defer-
 uit ad necessarios vsus.

Conclus.

¶ Sit igitur conclusio responsiva ad qua-
 sitionem, in hoc tertio genere cambij capso-
 rum, quia pecuniam præsentem confert ad cam-
 bium, quam alibi in cambio recepturus est ab-
 sentem, potest hac ratione, nisi aliunde impe-
 diatur eam cum lucro alibi recipere, id est, in
 loco cambij. Hæc autem conclusio supradic-
 tos Doctores Syluestr. Caiet. Nauar. Calder.
 Laur. Rodulf. & Garciam locis citatis fauo-
 res habet contra Sotum & Mercatum, quam
 ait Nauarrus esse iuridicam, cuius veritatem
 adeo commendat Garcia, vt asseueret, quod si
 Sotus, & Mercatus eius veritatem penetra-
 ssent, nunquam eam negassent. Videtur insu-
 per fundari in doctrina D. Thomæ, quare tan-
 to magis securè eam amplector, quanto ma-
 gis consonam esse doctrinæ, & principijs D.
 Thomæ esse video. Nam D. Thomas. 2. 2. q.
 77. artic. 1. tener tanto magis alicui valere re-
 suam quanto magis læditur, si ea careat; sed
 dum alicui sua pecunia per alium eam recipi-
 tem sit absens læditur quantum ad hoc, quod
 caret eius præsentia, qua sine expensis frui nõ
 poterit; ergo hac de causa poterit in cambio,
 vbi eam absentem accipit cum aliqua acces-
 sione maioris valoris recipere, quia secundũ
 D. Thomam ibi, si res plus valeat habenti, in-
 iuria non fit eam petenti, si aliquid plusquam
 in se valet pro ea petatur ab eam habente, si
 ergo capsores, & mercatoribus, vt statim pro-
 babitur pecunia præsens illo duplici nomine,
 scilicet, quia ad vsus necessarios est comodior
 & periculis, expensis, & laboribus caret, qui-
 bus absens pecunia, vt ad præsentiam domini
 reducatur indiget, magis valet, quare recipi-
 eam ad cambium, & absentem pecuniam fa-
 cturus alibi; in cambio absentem pecuniam
 remansurus aliquid lucri pro hoc non repen-
 deti iuxta D. Tho. principia. ¶ At verò, quoniã
 conclusio hæc potissimè illi principio inniti-
 tur, scilicet, quod pecunia præsens in loco ma-
 gis valeat, quam absens à loco, pro sufficienti
 probatione huius conclusionis duo probada

Instruēt. Negot.

veniunt, primò quòd hæc maxima vera sit, sci-
 licet, quòd pecunia præsens in loco magis va-
 let, quam quæ absens est à loco, & secundò quòd
 hæc maxima adaptata campsores, & merca-
 toribus in eis locum habet probatur, ergo pri-
 mò quo ad primum, scilicet, quòd illa maxima ve-
 ra sit. Quia omnes merces absentes à loco, vbi
 infumendæ sunt, vel vendendæ minoris æsti-
 mantur, & minoris emuntur ab emptoribus,
 quã valent, vbi presentialiter adducere sunt ex-
 pendendæ & vendendæ; quia cum periculis &
 laboribus, & expensis ad illum locum sunt de-
 ducendæ. Ergo à simili pecunia absens, quia
 cum periculis, & expensis est importanda mi-
 nus valet, quàm præsens. ¶ Secundo probatur
 quia equus locandus ad iter, si est relinquendus
 absens à suo domino alibi, quia suis expensis
 est reducendus, cariori pretio locabitur. ¶ Si-
 militer si pecunia, quæ mutuo petitur est resti-
 tuenda in remotiori, & absentiori loco, & sum-
 ptibus, & laboribus, & periculis mutuatoris
 est inde deducenda, vt mutuator se seruet in-
 demnem pro hoc recompensam potest expe-
 tere: ergo pari ratione pecunia, quæ recipitur
 ad cambium, cum sit præsens, & per cambiũ
 restituenda sit in absentia, & sic suapte natura
 in absentia posita minus valeat, quia suapte na-
 tura cum periculis, & expensis est reducenda
 ad campsores manum fit, vt talis pecunia præ-
 sens est, vt potè, quæ his sumptibus, & pericu-
 lis caret, magis sit æstimanda, quam absens.

Maxima
 probatur.

Simile.

Quod hic
 habet locũ
 contra Sot.
 & Mer.
 Probat.

¶ Quo ad secundã partem, scilicet, quòd hæc maxi-
 ma locum habeat in campsores, quia hoc
 Sotus, & Mercatus inficiari videtur probatur,
 quia si aliquid obsteret, quo minus maxima
 hæc haberet locum in campsores id esset,
 quia habentes amicos, vel ministros, qui ab-
 sentem hanc pecuniam nomine eorum in cã-
 bio recipiant, ipsi liberi à periculis, & expensis
 eam ad se reducere manent: sed hoc non im-
 pedit: tum, quia eorum officiales non gratis
 exhibent istud ministerium: sed neque amici
 id faciunt, nisi spe retributionis alicuius sal-
 tem gratuita. ¶ Tum, quia opus hoc reducendi
 pecuniam absentem ad præsentiam alicuius
 res est, quæ quia implicat expensas, labo-
 res, & pericula est æstimabilis pretio. ¶ Tum,
 quia opus quod suapte natura æstimabile est
 pretio, quale est etiam reducere pecuniam ab-
 sentem ad præsentiam illius, cui attinet, non
 amittit de se suam mercedem sibi correspondẽ-
 tem, eò quòd aliquando contingat ab aliquo
 fieri gratis. Non enim ea quæ præter intentio-
 nem accidunt, sed natura rei in his inspicienda
 est inquit Nauarr. argum. l. si quis nec causam.

Ratio ex
 D. Thom.

Duo hic
 probanda.

X

f. de

ff. de rebus. cred. cum ibi à Ias. not. unde sicut nihil demeretur circa mercedem, sibi promissam conductus ad iter agendum in Hilpalim, ex eo quod in itinere inuenerit, qui expensas ei faceret, imo mercedem impenderet ei, ut in itinere associaretur ab eo, ita neque campfor non fit indignus mercedis debitæ propter pecuniam absentem ad se reducendam, & propter eam in cambio recuperandam, eod quod inuenerit amicos, & notos qui gratis eam pecuniam, quam dedit præsentem in cambio permutatam nomine illius recuperat in illius absentia, & mittunt ad illius præsentiam. Et hæc pro probatione sufficiant: nam ex dicendis etiam in solutionibus argumentorum conclusio hæc euadet magis firma.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum Soti iam factum est satis ex prædictis probationibus, neq; enim obstat eius obiectio, quia si captores in recuperando suam pecuniam absentem, & in eam ad se reducendo periculis, & laboribus, & expensis carent, id suæ industriae æstimabili pretio est acceptum ferendum.

Ad. 2. arg.
Nota val.

¶ Ad secundum argumentum Soti, dico concedendo sequelam Soti in casu, quo monetæ absentes, & præsentem non aliter differret, quam ex earum absentia, & præsentia, neque alia causa intercederet, ex qua monetæ præsentem magis valerent, quam absentes, nisi earum præsentia, & absentia quod tunc toties quoties aliquis præsentem numos tribueret ad cambium posset hac ratione expetere lucrū. Verum, quia alia regulariter intercedunt etiā causa, quibus pecunia absens in alio loco maioris potest esse æstimationis, scilicet, quia in alio loco, ubi consideratur, ut absens maiorē obtinet valorem naturalem, id est, legalē, vel, quia in ordine ad cambia propter penuriam illius pecuniæ, vel propter abundantiam eam ibi recipientium ad cambiū inter campfores magis æstimatur, accidere potest, ut non obstante, quod cæteris paribus pecunia præsentem magis valet, campfor cambiendo alibi pecuniam, quam hic dat præsentem ad cambiū perdat, vel nihil lucretur in cambio, itaque non ista intelligenda est maxima absolutē, sed cæteris paribus sicut dicitur, quod cæteris paribus mensura tritici præsentem Matritij valet magis ibi existenti, quam illa quæ est absens Toleti, si cætera aliâs sint paria, id est, si aliâs sint eiusdem bonitatis, & pretij æqualis, tunc illa quæ est præsentem Matritij præstat valore, aliâs non semper est vera maxima, scilicet, quod res præsentem valet magis, quam absens, nam si mensura tritici absens valeret alibi ubi est quatuor, & præsentem

Causa hæc
& alie regulariter
ad sunt.Maxima
sic intelligenda.

in isto loco valeret duo, tunc ratione præsentem ista, quæ est præsentem non plus valeret, imo neq; adæquaret absentem, si cum præsentem valet alias duo, & absens valet quatuor, vno dūtaxat potest asportari, & præsentem effici. Pari ergo ratione licet ducatus Metinæ præsentem ratione præsentem, quia præsentem est, magis valeat ex hac parte consideratus: tamen, quia ducatus Flandrensis multo plus antecedit Metinensem in pretio, quamuis absens sit ratione absentem, non tantum extenuatur in valore, quin respectu Metinensis præsentem non maneat adhuc superior in pretio.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum quod est Mercati respondetur dupliciter. Primò, quod ex natura rei, sicut iumentum absens non est tam in promptu ad ministerium, & usus necessarios domini sui, dum relinquitur absens, quam cum est præsentem, & ad manum domini: ita & pecunia absens non tantum utilitatis affert, quantum affert, dum est præsentem. ¶ Secundò respondetur, quod indigenti asportatione suæ monetæ ad suam domum, ut sit penes se, & in potestate sua, non tantum valet monetæ absens, quantum valet præsentem, quia qui huiusmodi est semper opus habet absentem suam monetam tandem reducere ad suam potestatem. At ne subterfugere videamur vim argumenti Mercati, ubi obijcit, quod campforibus, & mercatoribus magis valet pecunia absens, quam præsentem, quia ad usum cambij, & negotiationis, cum est absens sua pecunia magis confert, respondetur in forma. Primò, quod hoc non semper est verum, quia cum habent pecuniam præsentem, quam dent ad cambiū ex hac parte magis lucrantur ratione pecuniæ præsentem, quod non possunt facere in hoc tertio genere cambij cum pecunia absente. Secundò ad retundendum omnem vim prædictæ obiectiois respondetur, quod licet in utilitatem campforum cadat sic dando ad cambiū suam pecuniam facere absentem: tamen, quia gratia recipientis ad cambiū principaliter fit, & ob illius instantiā, & supplendā necessitatē: idē ad expensas recipientis ad cambiū instē fit absens, & cōmutata, quia relinquitur absens, idē pro hac absentia aliquid solūdi recipientis subijt obligationē. Nam hoc iuricō apparet pro hoc enim facit primū argumentū, quod desumitur ex cap. statutum. §. proferendo de rescriptis, lib. 6. ubi diffinitur, quod testis licet iuret pro vtraq; parte: tamen à producente illū debet procurari, & recipere expensas, quas fecit veniendo, stando, redeundo. Vide notat. per Bald. Panor. & Feli. in cap. 1. de test. v. aduertit

Solutio. 2.

Satis fit
obiectioni
Mercat.

2.

Facit pro
hoc ius.

aduertit Nauar. ergo paritione hinc colligitur, quod licet recipiens ad cambium suam & campforis causam agat (sic testis ab una parte productus iurans pro utraque parte, utriusque partis videtur negotium gerere) quia ad sui instantiam fit absens pecunia, quam recipit ad cambium solus ipse debet expensas subire. Secundo pro hoc facit argumentum de sumptibus ex. l. si quis ne causam. ff. de reb. cred. vbi diffinitur, quod si depositum fiat gratia recipientis, ad eum spectat periculum: ergo pari ratione, postquam in hoc tertio genere cambij gratia recipientis pecunia fit absens, ad illum spectabit subire, tum expensas faciendas, circa dilationem illius pecunie ad locum cambij: tum illius periculum.

Prob.

Ad confir.

Exemplu.

Ad confirmationem autem tertij argumenti respondetur, quod satis est aliquis contractus ex sua natura sit periculosus, & damnosum minitans, qualis est contractus hic, vbi campfor se obligat ad reducendam suam pecuniam, quam dat ad cambium ex loco cambij, vbi sibi relinquitur absens, ut etiam si non sequatur realiter damnum, possit pro hac obligatione aliquod expetere interesse. Si uero lo cans se ad iter agendum periculosum, vbi raptores grassantur, huius rei gratia maius potest expetere interesse, quod & potest licite postea percipere, etiam si fauente Deo, seruatus incolumis nullum pertulerit damnum, quia satis est se periculoso negotio exposuisse: sic in presenti contractu tertij generis cambij satis est, ut campfor interesse expetere possit, operi laborioso, & periculoso se obligat, scilicet ad suam pecuniam reducendam, quod si id non sibi cedit in damnum, suae industriae debetur. Nam neque sibi est in animo tali periculo se subijcere, nisi propter interesse. Et tandem secundo dicitur, quod licet recompensatio pro damno regulariter non fiat, nisi subsecuto damno: sed tamen ad captandum lucrum ex contractu satis est contrahens se exponat periculo incurtendi damnum, ut patet in exemplo supra appposito.

Ad. 4. arg.

Ad quartum argumentum, quod est Mercati negatur eius sequela, quia æquiuocatione quadam deceptus est, quia nos loquimur de pecunia praesente, vel absente, quoad locum. At quidem distantia, & absentia rerum consentium in distantis locis solita est variare rerum, & pecuniarum valorem, pecuniaeque valorem alium, & alium dare. At uero Mercatus deuians a proposito de distantia temporis, quae non variat rem, neque eius valorem, arguetur ad distantiam loci, quare propter diuersam

Instruct. Negot.

rationem, quae de absentia loci, & temporis est: nihil concluditur eius argumentum, quod contendit probare, quod hinc iustitiam erentur vltura. Ad quintum argumentum Garcia concedimus libenter, quod contra nostram conclusionem non est, scilicet, quod quando paratus aliquis esset ad transferendum suam pecuniam, suis sumptibus ad locum cambij, quo ibi cambiretur, siue hanc translationem, siue expensas paratus esset facere per se, vel per alium, tunc is ratione absentiae, scilicet, quia sua pecunia fit absens, non posset aliquod interesse percipere ab eo, qui eam pecuniam reciperet ad cambium, ne quod in cambio reddidit illi pecuniam absentem. Non enim tunc recipiens ad cambium in causa est absentiae pecuniae, siquidem eam ad cambium dat, tunc suis expensis eam absentem facere in animo constituerat, hocque appositum exemplum de parato mittere suam pecuniam ad sibi emendas merces probat. Sed hoc nihil concludit contra nos in casu in quo (ut supponimus) campfor, & mercatores, licet parati sint de ferenda pecunia ad locum, vbi cambij data est, sed nusquam per se ipsos, neque cum suis expensis id delinunt facere. Solum etenim parati sunt, si sint qui eam ad cambium petant, eam illis conferre deferendam in locum cambij in eius dilationem tantum consentiendo eo fine, ut illis reddatur in cambio permutata, extra ullam intentionem eam ad locum cambij suis expensis transmittendi. Quando ergo campfor parati esse ad deferendum suam pecuniam ad locum cambij dicuntur, id non est, ita accipiendum, quasi id suis expensis facere parati sint: sed ad expensas eorum, qui eam pecuniam petierint ad cambium. Quod autem hoc eis facere licitum sit accommodatissimo exemplo iumentorum locabilium patefcit. Nam iumentorum horum domini licet sua iumenta dare pro itinere agendo conducentibus, & alio deferentibus parati sint: sed non sunt parati, ut hoc suis expensis fiat, sed ut ad expensas eorum conducentium in eis iter agatur, & taliter, quod si a conductoribus in loco, quo pergunt, absentia sunt relinquenda, neque ad dominos per ipsos reducenda sine: huius absentiae causa aliquod interesse solueret eis conductores teneatur, quod certe iustitia non caret: sic & in hoc contingit cambio, vbi recipitur pecunia ad cambium, & in loco cambij relinquitur absens.

Ad. 5. arg.

Nihil concludit.

Intelligentia dicti huius.

Exemplu.

Ad confir.

Ad confirmationem quinti argumenti respondetur eodem modo, quod certe solum probat mercatorem, qui ad expensas suas in animo

X 2 consti

constituerat suam pecuniam transmittere ab Hispali in Venetias pro Venetijs, sibi libris emendis, non posse ab petente eam pecuniam Hispali, vt reddat eam in libris Venetijs, expectere, vt eam suis expensis pecuniam in Venetias deferat, ibique libris ea pecunia emptoris suo periculo, & sumptibus in Hispaliin reponeret. Sicq; similiter probat campfore paratum suis expensis suam pecuniam ad locum cambij mittere, vt ibi cambiatur, non posse eam ad cambium potenter obligare ad eam suis expensis deducendam, & reducendam. Quia tunc non est in causa eam absentem faciendi. Vnde eam dans in hoc casu ad cambium, pro hac absentia interesse exigere non posset. At nos nostram conclusionem vera esse defendimus in casu opposito, & regulariter contingenti, vbi campfores non sunt parati suis expensis suam pecuniam transmittere ad locum cambij, sed expensis accipientium, quia tunc pro absentia sua pecuniam possunt exigere interesse pro eo, qd se obligant ad eam suis expensis reducendam ad se, cum ad hoc casu isto non contingant. Sicut si ego cum longè abessem a proposito meam pecuniam mittere in Venetias ab Hispali pro libris emendis Venetijs, aliquis tunc Hispali pecuniam a me peteret, vt illa in libris Venetijs mihi redderet, quia merces librorum mihi redit absentes indigentes expensis, vt ad me reducatur, has expensas iustius obligatur ipse solvere, quam ego. Neq; enim opus officiosum, qd ei prestici in meum retorqueri dispendium æquum est, sic in presenti tertij generis cambio, vbi campfores suis expensis suas pecunias transmittere ad locum cambij parati non sunt, quando quidem id in suum damnum redundaret, si suis expensis ad cambium darent suas pecunias, easq; suis expensis ad se reducerent. Quod si id eis in damnum non credit, sed in utilitatem tantum danti, quam recipiendum vertitur, id est, ex industria campforum: & ex eorum prudentia, tunc æstimabili pretio, tum expensis ex sua natura constanti. Non ergo industria, & prudentia campforum alijs utilis (quæ si in republica deficeret, pecunia in vno loco recepta, & in alio red dita, si expensis eam accipientis ad cambium reducenda esset ad manus dantis, recipiens multo magis grauaretur ex hac reductione) debet ipis campforibus esse noxia: quia hoc dicitur. l. si. C. de allu. sic inquiring, ne diligentes diligentiam suam, sibi damnosam iudicantes intelligant adiuncta glossa dicente, cum labor est in damno mortalis crescit egestas. Non ergo obstat, qd campfor ipse velit pecuniam suam

fieri absentem vt cambiatur, quia non cõferret in hac absentiam gratiosè, sed propter interestesse, quia alias mollet, sicut neque quis iumentum suum deferri, & abbi relinquit permittet inde à se deducendum, nisi propter interestesse. ¶ Si ergo Sotus, & Mercatus inficiari non possunt quod res absens dum annexa habet pericula, & expensas minoris, ideo estimatur, cum inter campfores pecunia absens ex se annexa pericula habeat, & expensas, cuius rei gratia in absentia officiales suos ad eam recipiendam in cambio constituent, negare non possunt pecuniam absentem minus valere, ac subinde fatentur cogitur ob hoc campfores posse sibi acquirere aliquod interesse non nisi

Concluditur contra Sot. & Mercat.

Conclu. vt vera.

Exempli.

CAP. IX. De varietate estimationis accidentalis pecunie, de duplici estimatione pecunie legalis & naturali vt nimis est, & alia accidentali, & quod accidentalis estimatio sumitur ex triplici causa, de indigentia pecunie duplici, scilicet particulari & generali, & de duplici abundantia particulari & generali conferentium ad cambium, de duplici periculo pecunie minuente oleis estimationem, de titulis lucri accipiendi ex cambijs, de concursu causarum, & de concursu causarum ad paria cambija solutio obiectiois Soti, & quomodo sit equalitas in casu hoc tertio, & de differetia potissima cambij ex parte finis cambiorum.

Præterea quoniam ex tribus causis ob quas pecunia maiorem valorem sortitur in vno loco, quam in alio, scilicet ob diuersitatem valoris legalis, ob eius absentiam, & presentiam ob varietatem estimationis accidentalis campfores ex cambio hoc tertij generis internum sibi demerere solent, cum iam de duabus causis dixerimus, iam de tertia causa, scilicet, de varietate estimationis accidentalis pecunie disputationem exordimur contra hanc causam arguamata hæc obijcientes. **Argumentum.** Arguitur primo, si pecunia in diuersis locis variam estimationem accidentalem obtineret, & maiorem in vno loco, quam in alio esset, vel ratione abundantie, vel penurie maioris eius in vno loco, quam in alio, vel ratione abundantie, vel paucitatis recipiendi, vel danti ad cambium, vel ratione maioris periculi, si quia maiori periculo est subdita in vno loco, quam in alio, sed ob nullam hanc causam diminitur, vel augetur eius estimatio legalis, & naturalis, quippe quæ ei fixa inheret, ergo alia estimatio accidentalis varia crescit, & decrescit legitime inter mercatores vsu introduci non potest. Nam legalis estimatio potiori

Questio.

Argum.

pruile.

privilegio donata est, vt scilicet, minus, sibi præiudicari, quam alijs possit.

Argum. 2.

¶ Secundò arguitur, quòd ratione abundantia, & penuria vna nõ magis valeat, quam alia quia si aliquis magna abundantia pecuniæ esset adauetus, non hac ratione sua pecunia minoris esset æstimationis, aut vilioris pretij, quam pecunia alterius pecuniæ laborantis inopia. Ergo veritati non consonat affirmare quòd ratione abundantia, vel penuria varietur æstimatione accidentalis monetæ.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur contra id ipsum, quia abundantia, vel penuria numismatis contingens circa diuersa tempora non potest in causa esse, quòd numisma maiorem valorem obtineat in vno tempore, quam in alio, quia si huius causa esse posset, sequeretur mutuanti copiam pecuniæ tempore abundantia, minorem copiam pecuniæ, quam ipse mutuò dederit fore restituendam, si tempore, quo laboratur pecuniæ penuria ei fiat restitutio. Ergo neque etiam abundantia, & penuria pecuniæ repetita in diuersis locis potest inducere maiorem, vel minorem valorem accidentalem eiusdè pecuniæ.

Argum. 4.

¶ Quarto arguitur contra istam tertiam causam accipiendi interesse in cambio, id est, ratione maioris valoris vsus pecuniæ, quam alterius, quia si hæc causa esset vera, sequeretur esse impossibile commutare numismata eiusdem speciei & inæqualis quantitatis cum aliqua accessione lucri ex altera parte: consequens videtur falsum, quia semper hic lucrū intenditur ab aliquo cambientium. Probatur autem sequela: quia ad differentiam aliarum rerum vsu consumptibilium, puta vini, olei, quarum pretium distinguitur à sua quantitate, quantitas numismatis non distinguitur à suo valore loquendo de eius quantitate formalis, vt numisma est: ergo ista numismata si sunt eius speciei, & iam ambo posita in loco cambij, illa quæ minoris est quantitatis, id est, valoris, nam quantitas est eius valor formaliter loquendo, quomodo poterit ibi cambiari ibi cum illo numismate, quod maioris est quantitatis formalis, id est, maioris valoris. Nam cambitio quæ species est permutationis, requirit æqualitatem, sicut & ipsa permutatio. At quæro quæ æqualitas hic seruetur, dum hic pecunia maioris valoris pro pecunia minoris æstimationis, & eiusdem speciei cambiatur, & è contra.

Argum. 5.

¶ Quinto arguitur contra istam tertiam causam, scilicet, quòd ratione maioris, & minoris æstimationis, quàm pecunia obtinet in diuersis locis possit cum interesse cambiari, quia pe-

ecunia aurea mutuata in tempore futuro potest per pragmaticam crescens in pretio satum est restituenda iuxta æstimationem, quam tempore mutationis obtinebat, vt si valebat tunc vnde cum argenteos, vnde cum argentei sunt restituendi, & non tredecim ad quos creuit per nouam taxam: si ergo in hoc casu pecunia auctior effecta in valore per pragmaticam non est restituenda pro ea, quæ cum esset minoris valoris fuit mutuo accepta: ergo pari ratione non licebit recipere in cambio pecuniæ, quæ in vno loco est maioris æstimationis pro pecunia: quæ in alio loco data erat minoris æstimationis.

Argum. 6.

¶ Sexto arguitur, quòd ratione maioris æstimationis, vel minoris non liceat cambiare monetam minorem pro maiori. Quia pecunia dum mutuatur tempore, quo minori æstimatione accidentali valet, eo quòd tempore restitutionis mutui creuerit in accidentali valore, non est restituenda cum accessione illius accidentalis valoris in quo postea fuit aucta: ergo neque etiam in isto genere tertio cambij, quippe quod mutuum pecuniæ implicat, licitum erit auctoris valoris accidentalis pecuniæ recipere pro ea quæ tenuioris est pretij. Antecedens autem patet, quia centum aurei tempore abundantia, in quo æstimatione accidentali minus æstimabantur mutuati, eo quòd tempore maioris penuria eiusdem monetæ magis æstimantur æstimatione accidentali, non sunt in minori numero restituendi.

Argum. 7.

¶ Septimo arguitur, qui Valentia mutuaret. 100. argenteos Castellani esse licet mutuatarium non obligaret eos restituere in Aragonia, vel in Catalonia, vbi vnum æs minutum singuli magis valet, quia hoc esset obligare mutuatarium, vt arguit Garcia, vt virtualiter centum grana minuta, dineros nuncupata, plus quàm recepit exsolueret, quod non careret vsura, propter quàm quòd res mutuata vbi mutuo accepta est, ibi restituenda est de iure: ergo pari ratione tribuens pecuniam ad cambium in vno loco pro alio loco lucrum ob hoc expectare non potest licite, id est, ob distantiam locorum, si quidem dans pecuniam ad cambium ex loco ad locum perinde se habet, ac mutuatar, qui mutuò dat pecuniam in vno loco, vt restituatur in alio.

Argum. 8.

¶ Octauo arguitur argumèto Garcia, quia vsura est mutuo dare pecuniam Hispani obligando mutuatarium ad eam restituendum Vallisoleti, nã hinc mutuatarium ratione mutui manet grauatus aliqua obligatione appetibili pretio ad quàm de iure nõ tenetur. Ergo

si conferre nummos ad cambium pro loco aliquo, perinde est ac illos mutuare reddendos alibi. Sequitur, quod eos dans astringere non possit recipientem, vt eos restituat in loco alio, quam vbi recepti fuerint maxime cū lucri accessione.

Arg. in cōtra.

Notamē. 1.

¶ Incontrarium est, quod cambium hoc, & ob hanc causam iustum esse censetur. ¶ Quoniam, quo firmiter esse ostenduntur principia, firmiter inde recte collectæ sunt conclusiones: idē, quia principium iustificatiuum huius tertij generis cambij est maior æstimatione pecuniæ in vno loco, quam in alio, & quia æstimatione pecuniæ multipliciter accipitur (ne in æquiuoco laboremus) animaduertendum nobis hic in primis est, duplicem æstimationem pecuniæ esse. Alia etenim pecuniæ æstimatione est, quæ ei (vt numisma est) est naturalis, & fixa, quæ est æstimatione legalis per legem ei indita. Alia autem eius æstimatione ei conuenit accidentaliter, estque ei accidentalis, vt verbi gratia, quando ratione penuriæ, vel abundantia eius, quæ accidit, vt maior sit in vno loco, vel tempore, quam in alio inter campsores: & mercatores in ordine ad cambiam pecuniæ, eadem magis æstimatur in vno loco, vel tempore, quam in alio. Nam abundantia pecuniarum viliorē efficit pecuniam. Sicut in regionibus Indiarum, quia maior copia auri, & argenti suppetit ibi commorantibus, non tantū sit ibi pecunia aurea, vel argentea, sicut in Hispania. Neque enim diues tantū facit aureum, quando eo abundat, quanti illud pedit pauper, qui illius inopia laborat.

Notamē. 2.

Æstimatione ex. 3. causa.

¶ Secundo perpendendum venit hanc legalem, & quasi naturalem æstimationem pecuniæ ex legis prætaxatione habere originē: idē enim æstimatione legalis dicitur, & absolute valor eius nuncupatur. At valor eius accidentalis æstimationis nomen sortitur. Maior autem hæc accidentalis æstimatione ex triplici causa ortum habet inter negotiatores. Primo ex maiori penuria pecuniæ. Secundo ex maiori copia recipientium ad cambium. Tertio ratione minoris periculi, cui in aliquo loco existens coniuncta est, ibi pecunia magis valet, quam in loco, vbi summo in periculo est constituta. Hac enim de causa tempore belli pecunia existens Flandriae in Anueris minoris æstimationis habetur in ordine ad cambiam, scilicet, ratione periculi magis, etiam, si alia causa extenuatæ æstimationem pecuniæ ibi defecisset. Nam periculum, cui subiacet res, rem vilescere facit, sic enim autore Caieta. in opusc. de camb. c. 7. pecuniæ collata in nauipati-

enti naufragium minoris æstimationis est, quam pecunia constituta alibi, vbi omnino esset à periculo libera.

Notamē. 3.

¶ Tertio notasse operæpretium est cū Mercato de camb. c. 7. solam illam generalem abundantiam, & penuriam pecuniæ variare pretiū, id est, æstimationem accidentalem, quæ in toto populo reperitur communiter, vel generaliter inter campsores, & mercatores inuenitur. Cæterum abundantiam, vel penuriam pecuniæ particularis, quæ in vno vel duobus ciuibus ciuitatis, vel in duobus, vel tribus campsores, vel negotiatoribus reperitur tantū, non dicitur inducere maiore, vel minore æstimatione pecuniæ: sed sola illa quæ omnibus, vel quasi omnibus mercatoribus, & campsores, vel negotiatoribus ciuitatis communis est. ¶ Vnde mercatus vnū corollariū infert. q. potest quidem vsū euenire, vt ciuitas, quæ abundantior in pecunia est, quoad eius mercatores attinet, sit tenuior quoad ciues tantū suos considerata: & e contra. v. g. Hispanensis ciuitas considerata, quoad suos tantū ciues ditior in pecunia est, quā Metina, at si Metina consideretur, quoad eius mercatores, qui locupletiores solent esse pecunijs, quā Hispanenses, sic vberior censetur esse in pecunia, quā Hispanis. ¶ Ex quo secūdu infert Mercatus corollariū, scilicet, quod ad pluris, vel minoris æstimandam pecuniam in cambijs coniiciendus est oculus ad eam varietatem, seu mutationem, quam inter vniuersitates negotiantium solitum est inducere rebus. Neque enim quantum ad hoc attinet solum habeda est ratio prosperitatis, vel inopie ciuitatis, aut regni. Nam si solum ad prosperitatem, & abundantiam ciuitatis, vel reipublice respiciendum esset, nusquam contingeret ab Hispani in Metinam celebrari cambiam, nisi cū iactura, eō quod Hispanis Metinam vberitate numerum excellit, & e contra ob eandem rationem nunquam à Metina in Hispaniam contingeret dari pecuniam ad cambium, sine alicuius lucri emolumento. Quod tamen vel ipsa experientia nos doceret esse falsum. Nam passim cernere est, quomodo dantes Hispani ad cambium ad Metinam aliquando iucrum, aliquando iacturam inde referunt, aliquando inde lucri, & iacturæ expertes euadunt iuxta varietatem, quam inuehit abundantiam, vel penuriam pro tempore inuenta in Hispanensibus gradibus, vel in nundinis, nec enim abundantiam, vel penuriam ciuitatum, quippe quæ inuariabilis manet, potis est hanc variationem causare.

Indigentia duplex.

Coro. Mercat.

Coro. 2.

¶ Circa verò secundam causam augendi, vel

Nota circa 2. causam.
De abundantia duplici.
 vel diminuendi æstimationem pecuniæ in cambijs notatu opus, quod capit. 10. de camb. prænotauit Garcia, pagin. 337. quod abundantia & penuria conterentium pecunias ad cambium contingit dupliciter, vel vniuersaliter, vel particulariter. Vniuersaliter quidem tunc contingeret cum in vniuersa ciuitate plures, vel pauci inuenirentur, qui darent, & reciperent pecunias ad omne genus, & modum cambiij.

¶ Particulariter verò accideret, quando ex æpli gratia vnus tantum esset Olisiponæ, qui pecunias ibi numeraret pro cambio in Angliam vel in Hiberniam. Vtroq; igitur modo fit, vt abundantia, vel raritas dantium, vel accipientium ad cambium inducat variam pecuniæ æstimationem.

Nota circa 3. causam.
 ¶ Præterea & circa tertiam causam augendi, vel minuendi æstimationem pecuniæ in cambijs, quæ est maius, vel minus periculum, cui pecunia subiacet pensandum est huiusmodi periculum contingere posse particulariter, scilicet, respectu pecuniæ vnus habentis inimicos inuafores, vt contingit Cataluniæ, nam hoc periculum esset tantum particulare contingens circa pecuniam vnus. Alio autem modo periculum hoc potest contingere, vt sit commune omnibus populi ciuibus, vel omnibus ciuitatis negotiatoribus. Quando ergo periculum est commune, tunc palam est pecuniam tali periculo expositam minoris esse æstimationis quam si esset à tali periculo libera. Quando verò periculum est particulare, quidquid alij contra sentiant, perspicuum est etiam huiusmodi periculum, rei cui imminet extenuare valorem. Nam quis inficias ire poterit, quod res coniuncta periculo, hac ratione minoris emi possit, quam si esset extra periculum iam constituta, si uè tale periculum sit vniuersale imminens omnibus, vel paucis, vel vni. Hoc autem dictum, putà de re, vel pecunia, quam semper comitatur periculum quocumque migret. Hæc enim semper minoris æstimationis hoc nomine esse censetur. Nam si res illa, seu pecunia solum est in periculo constituta in manu domini sui, non autem in manu mea, si verbi gratia, quia iam illam mutuo accepi, vel commodatò illam mihi dedit, vbi iam constituta in manu mea euasit omne periculum, non est licitum, tunc minoris eam æstimare, aut minoris emere, quam de se valet, quia cessauit causa, periculū, scilicet, ob quod minoris æstimabatur: nisi fortè vtrò mihi offerretur, cum ea tantopere nõ indigerem, vel ob quicquam simile. His præmissis, quia argu-

Periculum duplex.

menta in fronte quæstionis posita, quod in hoc tertio genere cambiij ex nulla harum rerum causa licite captari possit lucrum contendebant iam pro difficultatis, quam ingerunt expeditione.

¶ Statuitur hæc responsiua conclusio, scilicet, propter has tres causas omnes, & singulas in cambio lucrum licite percipi potest, quando scilicet, aliquaillarum, vel omnes concurrerint. Causæ autem sunt hæc, scilicet absentia, & præsentia pecuniæ, secunda æstimatione diuersa legalis pecuniæ in diuersis locis constituta, tertio æstimatione accidentalis eius diuersa. In hac autem conclusione non omnes conueniunt. Nam quidam titulo absentia, & præsentia ex cambio referri lucrum posse dixerunt, quidam autem maioris æstimationis legalis causa. Alij verò, vt Sotus, & Mercatus ratione maioris æstimationis accidentalis hoc fieri posse asseruerunt. In hac tamen conclusione mecum conuenit Garcia. Probatur autem quia omnes isti tres tituli, & singuli sunt iusti ergo ob omnes vel singulos, prout concurrere eos contigerit, licebit lucrum capere ex cambio, quamuis verum sit, quod ob modicam absentiam, aut modicum, aut nihil lucri expeti possit, & quod quanto absentia fuerit distantior & magis subiecta periculis, & expensis, tanto magis ob hoc pecunia data ad cambium, quia præsens est, & citra periculum, æstimari poterit. Neque obstat argumentum Soti quod si liceret ratione absentia, & præsentia pecuniæ in cambio aliquid lucrari, iam campfor duplex pretium posset referre ex cambio, vnum ratione deportationis pecuniæ ad locum cambiij, & aliud ratione cambiij, quod tamen concessu durum videtur, quia responderetur, quod in hoc tertio genere cambiij, non ipse campfor, qui præsentem pecuniam dat ad cambium est, qui ad cambiū deportat eam: sed ipse qui eam recipit æquiualeter eam deferat ad locū absentem cambiij: dū eam ibi commutatam soluit: & quia ibi, vt dictū est à recipiente relinquitur absens indigetq; expensis, vt ad manū campforis reportetur: ideo & hoc cambio vtroque nomine, scilicet, & ratione istius absentia, & ratione cambiij interesse moderatū captari potest: sed ista obiectio argumēti Soti videtur habere verum in secundo genere cambiij: quando verbi gratia, quis Metinæ prius numerauit centum aureos, sibi in eadē specie monetæ Romæ reddendos, si simul numerauit Metinæ, deditq; ipsi campfori pretiū translationis eorum in Romam. Iam si daret illos cētū aureos Romæ, nihil amplius posset

Conclus.

Variat hic doctores.

Tituli lucri accipiendi ex cambij.

Fit satis obiectio Soti.

Obiectio Soti verifcatur in 2. cambio.

exigere pro redditione eorum in eadem specie campfor ipse. Patet, quia postquam quis agaffoni soluit pretium translationis vini ad locum ubi magis valet, non potest agaffo ipse amplius quidquam exigere: quia illud vinum reddit, ubi pluris aestimatur, sic & in isto secundo genere cambij in hoc casu, dum non admittetur alius differens titulus, propter quem exposcere campfor posset amplius.

Concl. probatur exēplis.

Concursus 1. causarū lucri.

¶ Iam ergo suis exemplis planā facere oportet conclusionem, verbi gratia, sæpè accidit ex parte campforis concurrere duos titulos ad lucrandum, & vnum ad perdendum, tuncq; duplici via lucrabitur, & vna via dum taxat perdet campfor. Ut videre est in casu, quo quis Hispali pecunias numeret eas, recipienti ad cambium pro Roma, ubi aurei valoris legalis maioris essent, maioriq; aestimatione accidentali præstarent, sicut de facto Romæ præstant. Nam in hoc casu campfor duplici titulo lucrum, sibi parabit vno tantum titulo perdēs. Lucrabitur autem primo titulo, scilicet, quia campfor recuperaturus est pecuniam suam in loco, ubi maiorem obtinet valorem naturalem, id est, legalem hoc est Romæ. Secundo verò titulo etiam lucrabitur ratione pecuniæ præsentis, scilicet, quia confert pecuniam præsentem ei, qui eam sibi redditurus est absentem. Verum tamen alio hoc vno titulo perderet, scilicet, quia Romæ pecunia aurea maioris aestimationis habetur, quam habetur Hispali, loquendo de aestimatione accidentali, qua de causa fieret, ut cum campfor Hispali maiorem copiam aureorū dedisset, maiorem Romæ recuperaturus esset: concedamus ergo quod campfor hic ratione duorū prædictorū titulorum cōcurrentium lucraturus erat tres argenteos in singulis aureis, scilicet, vnum ratione absentiae, quia sua pecunia relinquitur absens Romæ & duos ratione cambij, quia Romæ æquivalenter sic delata & quia ibi posita tantum valet sicut alia pecunia aurea existens Romæ, pro qua ibi cōmutatur. Verum perderet, verbi gratia, ex his tribus argenteis vnum titulo alio, scilicet, eò quod pecunia aurea maioris aestimationis accidentalis est Romæ, quā Hispali. Nam ratio ipsa exigit, ut campfor, qui Hispali suam pecuniam dedit: & eā suis expensis in Romam non detulit, quantitatem integram, quā Hispali dedit Romæ, ubi maioris accidentalis aestimationis est non recipiat, sicut ratio ipsa exigit, ut qui triticum Metinæ minus valens dat pro tritico Salmanticæ magis valenti tot mensuras integras nō recipiat, quia sic consideratur vtrumque triticum, ut

in diuersis locis existens, & non ut ad Salmaticam iam delatum, alioquin nō seruaretur per mutationis æqualitas, neque ista consideratio omnino abstrahenda est ab hoc tertij generis cambio, postquam campfor suis expensis ab Hispali in Romam suam pecuniam non defert, quia alias nimis grauaretur recipiens ad cambium in hoc casu, si quia pecunia aurea Romæ duplici nomine plus aestimatur. s. propter aestimationem naturalem, & etiam propter aestimationem accidentalem (si præterquam q̄ ratione absentiae plus soluere tenetur) teneretur ratione vtriusq; estimationis plus aliud, & aliud interesse soluere. Satis etenim est, q̄ ad suam instantiam met recipiens ad cambium in hoc casu duplex onus subeat, & non triplū. Diximus notanter in hoc casu, quia nihil verat, quòd in alio casu, ubi variantur circumstantiæ. Sicut ait Garcia ratione omnium trium titulorum, simul aliquis contrahentium lucri possit interesse reportare.

¶ Secundo modo potest accidere, ut dans ad cambium possit duobus titulis lucrari, nullo aliis titulo perdendo: sicut est videre in casu quo pecunia in duobus locis eiusdem aestimationis accidentalis esset: non tamen eiusdem estimationis naturalis, hoc est legalis vel e cōtra: si in ambobus locis pecunia eiusdem valoris naturalis esset: nōn tamen eiusdem valoris accidentalis: & daretur ad cambium pecunia præfens pro absente, nā in hoc casu lucratur titulo præsentiae & absentiae, scilicet, quia dat pecuniam præsentem: quæ reddenda est sibi absens: & etiam titulo maioris aestimationis accidentalis, vel maioris valoris naturalis, id est legalis, quæ obtineret moneta in loco ubi permutata, reddenda est absens.

¶ Tertio autem Garcia vsu euenire potest, ut campfor vno solo titulo lucrum ex cambio sic acquirere possit, putā in casu, quo pecunia eiusdem esset estimationis accidentalis, atque eiusdem etiam aestimationis naturalis, id est, legalis in ambobus locis, ubi recipitur ad cambium, & ubi permutata, & absens reddenda est. Quia in hoc casu solo titulo absentiae, & præsentiae, qui semper hic concurrunt lucrari potest, eò quod pecuniam suam quā dat præsentem ad cambium recepturus est absente.

¶ Quarto potest accidere casus, ubi uterque, scilicet, tam campfor dans ad cambium, quam ab eo recipiens ad cambium tantum vno titulo perdant, quanto alio lucrantur titulo. Nihil etiam tertio titulo lucrando, neque perdendo, quare tunc cambium celebraretur inter ipsos media quadam intercedente omni-

Concursus causarū lucri. 2.

Concursus vnius causarū lucri.

Concursus equalitatis.

omnimoda æqualitate quod vsu euenire posset in casu (vt exemplificat Garcia) in quo aliquis Hispali nummos ad cambium pro Roma daret: & numisma vtrouique (vt supponimus) æquale esset in valore legali, dispar vero in æstimatione, hoc est in valore accidentali, eò quòd re vera minoris æstimaretur sic Hispali, quàm Romæ. Liqueat autem in hoc casu, quòd qui Hispali sic suam pecuniam ad cambium daret, lucraretur ea ratione, qua suam pecuniam præsentem tribuit ei, qui eam redditurus est absentem: perderet tamen ea ratione, qua eam dat Hispali, vbi minoris æstimatur æstimatione accidentali cum Romæ vbi restituenda est maiori accidentali æstimatione constet. Vnde fit consequens, vt Romæ nõ recepturus sit hac de causa tot aureos, quot cõtulit, quia magis ibi æstimatione accidentali æstimantur. Et e contra qui in hoc casu acciperet aureos ad cambium pro Roma lucraretur quidem ea ratione, qua restitutus est Romæ aureos, quos Hispali accepit. Quia cum Hispali non tanti æstimatione accidentali æstimarentur: quanti æstimantur Romæ minori aureorum numero solueret tunc Romæ, quos acceperat ad cambium Hispali pro Roma. Verum tamen perderet quidem iste quatenus pecuniam, quam recepit Hispali præsentem in Roma reddit absentem:

*Concursus
omniũ cau
sarũ lucri.*

¶ Quintò contingere poterit casus, in quo vnus, vel alter contrahentium posset ex omnibus simul tribus titulis, & causis lucrari, sicut verbi gratia, si aliquis pecuniam conferret Romæ ad cambium pro Hispali supposito, quòd valor naturalis pecuniæ maior esset Hispali quàm in Roma, iam tunc lucraretur. Primò, eò quòd pecuniam suam tribueret præsentem ei, qui redditurus esset eam absentem: Lucraretur autem etiam secundò, eò quòd pecuniam suam tribueret pro Hispali, vbi quo ad valorem accidentalem (vt supponimus) esset minus æstimata, quia cū eam recuperaturus esset Hispali, vbi sic æstimaretur minus, hac de causa recepturus esset maiorem pecuniæ quantitate pro minori, quàm dedit Romæ: lucraretur autem tertio eò quòd (vt supponimus) Hispali, vbi suam pecuniam recuperaturus esset, maioris esset valoris naturalis.

Ad arg. Soti.

¶ Hinc iam patet differentia, per quam soluitur argumentum Soti lib. 6. de iust. & iure, quæst. 12. art. 2. cuius ipsi solutio non patuit, quando sic arguit in cambio cum sit permutatio, vtrumque debet seruari æqualitas, quia permutatio est actus iustitiæ commutatiuæ, qui fieri potest, vt eum conferens Metinæ du-

eatum ad cambium pro Flandria recipiat. 50. dipondia vltra, quæ cadunt sibi in lucrum, & alius qui Flandriæ ducatum cõfert ad cambium pro Metina plura dipondia, scilicet, 75. pro vno quoque ducato in lucrum sibi possit reportare, qui ergo fieri potest vt Flandria in Metinam cambiando dipondia. 75. in quolibet ducato lucrifiant: rursus e conuerso de Metina in Flandriam cambiando sic Metinæ dans ad cambium tantum quinquaginta dipondia in Flandria in lucrum sibi acquirat, nunquid non vna eademque distantia est ab Metina in Flandriam, quæ est de Flandria in Metinam. Hic se torfit Sotus nullam adinueniens differentiam, aut solutionem. Nauarrus autem in commentar. de cam. num. 68. & 69. huius argumenti dissolutionem adinuenit, quam Sotus non adinuenisse non est mirum, postquam aliqua principia negauit, per quæ erat dissoluendum, quale est illud principium, scilicet, quod pecunia absens a loco minus valet quàm præsens in loco. Dicitur ergo vtrumque cambium ab iustitia, & æquitate non abesse, licet a Flandria in Metinam plus lucri reportetur, quàm e conuerso, cambiando de Metina in Flandriam. Ratio autem in promptu est quia qui confert ducatos Flandriæ ad cambium pro Metina duplici titulo, & causa lucrari iure potitur. Nam potest lucrari partem illorum. 75. dipondiorum, quos lucratur ea ratione, qua maioris æstimationis est Flandriæ ibi ducatus ad cambium pro Metina datus, quàm Metinæ, & aliam partem illorum. 50. dipondiorum lucrari potest ea ratione, seu titulo, quo Flandriæ dat pecuniam præsentem, quam recepturus est absentem idest in Metina. At e conuerso qui Metinæ numerat pecuniam ad cambium pro Flandria, solo vno titulo concurrente ibi lucrari potest, scilicet, ea tantum ratione, qua pecuniam Metinæ confert præsentem, quæ sibi redhibenda est absens, idest in Flandria, ratione cuius minus lucratur quia tantum. 50. dipondia pro vno quoque ducato lucratur. Idemque dicendum est, si mensuræ tritici detur ad cambium de loco, vbi magis valent ad locum vbi minus valent vel e contra.

*Hic se torfit
Sotus
Solutio Nauar.*

¶ Quod autem dictum est a nobis hic de cambijs a Metina in Flandriam, dicendum est de cambijs ab Hispali in Romæ, ac de omnibus cambijs similibus, quæ celebrantur de ciuitatibus vbi numisma valet minus, & minoris æstimatur in ordine ad ciuitates vbi magis æstimatur, vel e contra de ciuitatibus vbi magis æstimatur ad alias vbi minorem æstimationem obtinet.

Nota:

Ad. 1. arg.

¶ Nunc ad argumenta facturi satis ad primum, quoniam iam iterum supra responsum est copiosius, dicitur breuiter, quod taxatum est per regem pretium pecuniæ in quantam est pretium rerum, sed non ut est merx in cambio. 2. secundum Siluestrum est taxatum numisma ut est aliarum rerum pretium, non tamen ut est pretium sui: vel tertio dicitur quod est taxatum ad vnum effectum, scilicet in ordine ad venditiones, & ad debita soluenda, sed non in ordine ad eius cambitiones, vel 4. dicitur quod est taxatum ut tantum valeat, & non magis manente eodem statu illius, secus est si postea ratione magnæ ingruentis illius penuriæ mutetur præsertim in ordine ad commutationes pecuniæ. Ita Siluest. & Nauar. in comment. de camb. nu. 57. & 58. nec tamen propter magnum numerum volentium accipere ad cambia licca, vel iniusta est augmentum pretium pecuniæ in cambijs.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, concedimus quod in casu, quo vnus vel duo homines in republica negotiatores, vel non negotiatores abundarent magna copia numorum, non idem illorum pecunia valeret minus, negamus tamen quod abundantia communis reperta in multis campforibus communiter non inducat minorem æstimationem pecuniæ, sicut è contra penuria pecuniæ communis, qua communiter laborarent maiorem æstimationem pecuniæ in ordine ad cambia secum afferret.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium autem argumentum respondetur quod in casu argumenti in quo tempore abundantia mutuata esset pecunia, quæ postea tempore succrescentis penuriæ soluitur, quia de ratione mutui est quod in eadem quantitate soluatur, & quia quantitas numismatis ut numisma est, est eius valor naturalis, id est, legalis per legem taxatus (ut prædictum est) idem non obstante, quod post mutuacionem, ratione maioris abundantia, vel penuriæ creuerit vel decreuerit in æstimatione accidentali, idem valor legalis seu naturalis quem obtinebat pecunia dum mutuata est, dum hic valor postea non est immutatus per legem restituendus est, & nihil magis, aut minus. Dixi notanter, dum eius valor naturalis, hoc est legalis non est immutatus per legem. Nam in casu, quo esset sic immutatus quomodo esset restituenda, & in quo valore inter varias sententias Barrol. & Soti per distinctiones, & limitationes cum Nauarro statuendo supra concordiam iam respondimus. ¶ Non tamen huic obstat quod penuria, vel abundantia communis pe-

Fit satis obiectio.

cuniæ contingens in tempore possit de facto inuicere maiorem, vel minorem æstimationem accidentalem pecuniæ in ordine ad cambia. Quia est diuersa ratio de mutuo, & de cambio, quia de ratione mutui est, quod eadem res mutuata in eadem specie, & quantitate naturali restituatur: id autem non est de ratione cambij, vbi vna res pro alia aliquo modo saltim ratione diuersitatis loci distincta permutatur. Nam hic æstimationis etiam accidentalis maioris, vel minoris ratio est habenda.

Ad. 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum respondetur, quod cum numisma duos obtineat valores, id est, scilicet, legalem sibi inditum per legem à tempore suæ cusionis, qui dicitur valor eius naturalis, & secundum accidentalem, eique extrinsecum, ut potè maioris, vel minoris abundantia causa ei conuenientem, qui & propterea variatur valor eius primus, scilicet naturalis non distinguitur ab pecuniæ (ut talis pecunia est) intrinseca quantitate, & specie ac subinde, neque augeri potest, quin eius hæc quantitas augeatur, at quia valor eius secundus extrinsecus, & accidentalis, cuiusmodi est valor ratione abundantia, & penuria, sibi competens variata abundantia, & penuria pecuniæ, & ipse variatur: hinc fit ut argumentum hoc quartum verè probet, quod & nos concedimus, scilicet, quod in cambio non possit seruari æqualitas, quando fit inter numismata maiora, & minora in valore naturali cambium, si solum valor eorum naturalis & legalis attendatur, quia valor naturalis maior, & minor de se impossibile est, ut adæquantur. Non tamen probat argumentum hoc, quod aliunde, scilicet, ratione valoris accidentalis, qui dicitur æstimatione, qui & variari potest, non possit seruari æqualitas: & fieri adæquatio arbitraria in cambijs. Nam centum aurei Romæ dati isto modo æqualitatem seruant cum centum, & viginti aureis datis Hispali, quantum ad æstimationem accidentalem. Nam autore Garcia inter numismata, & cæteras merces in hoc quædam assimilatio interuenit. Nam quemadmodum contingere potest, ut merces inæquales sint in quantitate naturali, cum sint alioquin in æstimatione, & valore pares. Sic etiam accidere potest, ut numismata, quæ in valore naturali, & legali alioquin æqualia non sunt, possint in æstimatione accidentali adæquari.

Valor nummi duplex legalis & accidentalis.

Quomodo fit æqualitas in cambio.

Ad. 5. arg.

¶ Ad quintum argumentum respondetur concessio antecedenti, scilicet, quod pecunia mutuata, quæ postea creuit in suo valore naturali per nouam taxationem pragmaticam, non est restituenda cum accessione valoris eius

eius in eo in quo est auctus, nisi iuxta limitationes, quas ex mēte Nauarri supra retulimus negamus sanē eandem esse rationem de pecunia dita ad cambium. Nam cambium hoc tertij generis non ratione mutui virtualis, quod includit, neque ratione distantie temporis in tali mutuo virtuali inclusa adauget estimationem monetæ, sed ipsa distantia loci à qua contractus hic habet, ut sit cambium est, quæ inducit variam pecuniæ estimationem ob quam licet expetere id lucri, quod ratione solius mutui, aut temporis in eo inclusi expetere non liceret. Itaque negatur ista consequentia non licet ratione distantie temporis qualis consideratur in suo mutuo accipere lucrum, ergo non licet ratione distantie loci, quæ interuenit in cambio.

Ad. 6. arg. ¶ Ad sextum argumentum eodem modo respondetur concedendo quod pecunia mutuata eo tempore, quo minori pretio accidentali valebat in ordine ad cambium, etiam si postea creuerit in accidentali valore non est restituenda cum aliqua auctione lucri, nisi forte ratione lucri cessantis, & omnium conditionum illud iustificantium simul concurrentium sic conuentum est mutationis tempore, tamen negatur quod si data fuerit ad cambium, non possit cum accessione lucri reportari ratione distantie loci causantis variam pecuniæ estimationem, ut exempli gratia, ratione solius expressi mutui non possit quis Valentiæ mutuari Castellaneses argenteos, ubi æstimantur estimatione legali viginti tria æraminuta, dineros nuncupata, ea conditione ut Cataluniæ, ubi singuli valore legali valent viginti quatuor æraminuta pro singulis viginti quatuor æraminuta restituantur, tamen si ratione cambij, si ad cambium darentur, nihil prohiberet si pro singulis datis ad cambium in Valentiæ pro Cataluniæ sic viginti quatuor æraminuta in cambio restituerentur. Huius autem ratio patet, quia distantia loci hic annectitur naturæ cambij ratione cuius lucrum iuste comparari potest, dum arbitrio boni viri non sit excessuum.

Ad. 7. arg. ¶ Ad septimum argumentum concessio antecedenti, & negata consequentia negatur etiam probatio consequentie, scilicet, quod dans pecuniam ad cambium de loco ad locum perinde se habeat ad mutuatori, qui mutuo dat pecuniam, ut restituatur in eodem, quia licet cambium istud includat mutuum, tamen mutuum dupliciter fieri contingit: vno modo sit expresse sine ordine vlllo, aut respectu ad alium contractum, quæstuo sum: alio modo assumitur

mutuum, ut præuium quoddam medium per intentionem dantis anticipatè pecuniam ordinatum ad alium contractum lucriferum, siue sit contractus locationis, siue emptionis anticipata solutione, siue cambij, siue aliter speciei contractus sit quæstuosus, ubi pro eo potest fieri conficiendo, seu perficiendo anticipata soluitur pecunia tanquam præuium contractus postea confirmandi. Quando ergo mutuum expresse exercetur absque respectu, aut ordine ad quæstuosos contractus ratione talis expressi mutui non licet mutuatariū aliā qua alia obligatione alicuius interesse soluendi astringere ultra obligationem restituendi mutuo acceptam sortem. At verò quando mutuum, quod dicitur implicitum assumitur, ut medium ad aliquem lucriferum contractum: quia tunc aliquis anticipatè dans pecuniam, per illam illum quæstuosum inire contractum decernit, potest lucrum sibi inde conquirere non quidem ratione mutui ibi impliciti, sed virtute quæstuosi contractus, ad quæ tanquam ad finem mutuum implicitum fuit destinatum.

¶ Sicut si quis anticipatè daret pecuniam presenti eam pro sua indigentia presenti supplicanda ea conditione, ut tempore vindemiæ reddat eam in vino: vel in laboribus diurnis, si sit operarius, perspicuum est, licet hic præcedat virtuale mutuum, hic emptionem, & locationem anticipata solutione interuenire, ratione cuius potest obligare accipientem hac lege pecuniam ad persoluendum vinum, vel operas operarij, quas conduxit. Sic etiam anticipatè dans pecuniam in vno loco ad conficiendum cambium in alio loco ratione intenti cambij lucrum licite intendere potest.

¶ Ad octauum argumentum respondetur, hoc argumentum verum asserere, verum tamen propter differentiam, quæ est inter mutuum, & cambium nihil concluderet quia tantum concludit, quod nos libenter concedimus, scilicet, quod ratione tantum mutui expressi, cui non annectitur alius contractus non potest pecunias mutuans mutuatariū eā obligatione constringere, ut eas alio in loco restituat: tamen dans ad cambium non expresse mutuat, neque id intendit: sed dare suas pecunias ad cambium pro alio loco, quare obligationem super recipientem eo sine pecuniis, inducere potest restituendi eas in cambio in alio loco; Huius etenim animus non est mutuaræ suam pecuniam, sed eam ad cambium dare, quod si anticipatè conferat pecunias, id est, quia sibi est cordi cum recipiente in illo loco

Differentia cambij & mutui.

Mutuum fit dupliciter.

Exemplū.

Ad. 8. arg.

loco, in alio loco cambium consummare, hoc enim sonat conferre pecunias ad cambium, id est, quod dantur non ad mutuū sed ut cambiantur alibi.

CAP. X. De differentia cambiorum ex parte finis, de conditionibus tribus cambij tertij, cambiumque istud tertium fit ad instantiam recipientis de fraude, & violentia hic intercedente statuitur regula pro pretio cambiorum. Pretium commune hic iustum est & quale hoc sit, illuc datur dicta regula: ab ea diuertunt campsores, quadrupliciter, insinuat formam mala cambiorum.

Postquā fundamenta, quibus huius tertij generis cambij iustitia innititur, discussa reliquimus, superest de eius tum conditionibus, tum differentijs, quibus ab alijs cambijs fecerit ut edifferere. Primò autem exordium sumentes ab differentia, quā ab alijs differt rursus, quod obiter antea dixeramus latius, & in suo loco nunc repetimus, scilicet quod potissima differentia horum trium generum cambiorum per literas, cuius principaliter habenda est ratio ad ritē, recteque celebrandum aliquid genus cambij est, est differentia illa, quā desumitur ex parte finis, ad quem essentialiter & ex sua natura quodlibet horum trium cambiorum est destinatum. ¶ Differentia autem hæc est, quia primum genus cambij in quo cambitur res existens in vno loco pro re existente in alio loco suapte natura destinatur ad pariter supplendas necessitates vtriusque contrahentis, ita quod non magis prospiciat necessitati vnus quā alterius. ¶ Secundum autem genus cambij suapte natura sibi præstituit pro fine subuenire necessitati dantis pecuniam contrahenti alteri, quia dantis eam interest, ut sibi reposita detur in alio loco hac enim ratione contrahentes huiusmodi contracturi, nisi hæc transpositio pecuniæ in alium locum eam ad hunc finem danti necessaria fuisset. ¶ Tertium autem genus cambij suapte natura pro scopo habet necessitati recipientis ad cambium consulere, ad huncque finem principaliter tendit, ut illius indigentia præsentis subueniatur, qui in vno loco recipit nummos ad cambium ut reddantur in alio. Huic enim recipienti conuenit vtrunque, scilicet, tam recipere in vno loco nummos præsentēs quā eos in alio loco reddere absentes, sine quo motiuo cambium hoc non fuisset initū. Nam licet dans ad cambium in hoc tertio ge-

nere cambij alicuius lucri rationem ob oculos sibi proponat tanquam finem, hoc autem tanquā minus principale accidentale est huic contractui, ut pote qui sine fine hoc exerceri posset, non tamen sine fine suo mouente principaliter. Nam finis hic intrinsicus, & naturalis ei est, finis autem ille dantis, ut pote non ex parte contractus, sed tantum ex parte contrahentis, id est, dantis ad cambium se tenens extrinsecus finis est, & accidentalis respectu naturæ contractus. Itaque sicut finis principalis contractus in secundo genere cambij se tenet ex parte dantis pecuniam ut alibi, quo illa indiget sibi reponatur, sic & in tertio genere cambij per literas finis principalis se tenet ex parte recipientis pro sua præsentis indigentia supplicanda, nihilque prohibet, ut secundo genere cambij quemadmodum accidit finis minus principalis ex parte recipientis aliquid lucri captādi, sic & huic tertio generi cambij etiam accidat finis secundarius alicuius inde conquirendi lucrum ex parte dantis ad cambium se tenens.

¶ Ex prædictis colligitur alia corollaria differentia, scilicet, quod primum genus cambij redundat ex æquo in vtriusque contrahentis utilitatem, quod circa neuter contrahentium in hoc contractu iuste ab alio captare lucrum obtendere potest. Secundū autem genus cambij per literas, id est translationis in emolumentum dantis pecuniam, ut alibi, ubi ea eget, reponatur principaliter cedit: cuius rei gratia in hoc cambio dans pecuniam recipienti rependere habet eius laboris mercedem, quæ addit in eam pecuniam alibi reponendo. At verò tertium cambij genus principaliter in emolumentum recipientis ad cambium vertitur: quæ de causa ipse obligatione rependendi lucrum in hoc cambio prius danti tenetur, quando causa aliqua ex prædictis augens, vel diminuens æstimationem, causat danti lucrum.

¶ Iam ex prædictis differentijs exploratam habere, quis poterit naturam cuiuscumque generis cambij, quam artem campsoariam exercentes adeo refert perspectam habere, quo in timore Dei ambulent, & suæ consulant conscientia, ut absque hac præuia notitia, & citra eius necessitatis impellentis ad celebrandum cambium considerationem non possint intelligere satis, quis contrahentium in cambio, quod celebratur iure exigendi lucrum ab alio potiatur, quis vero non.

¶ Præterea, sicut de venditionis contractu fuit dictum, scilicet, suas condiciones ad suam iustitiam exigere, quæ competunt ei ex sua natura:

Differētia potissima cāb. ex parte finis.

Finis. 1. cā.

Finis. 2.

Finis. 3.

Differētia alia.

Cōditio. 3. cāb.

turata & hoc tertium genus cambij suas sibi vendicat conditiones, quae in genere loquentur do sunt tres. Prima enim eius conditio est, quod sit verum. Secunda autem, quod sit voluntarium, & citra deceptionem. Tertia autem, quod sit iustum. Quantum verum ad primam eius conditionem, imò ad naturam eius expectat intelligimus, sic verum debere esse, ut non sit fictitium. Ad cuius veritatem primò attinet, ut pecunia quae in vno loco recipitur re- pendatur commutata in alio. Nam si in eo prorsus loco, ubi ad cambium recepta est, restitue- da esset, exiret naturam cambij, & in naturam mansisset mutui conuerteretur. Si ergo cam- bium hoc est lucrificatiuum, quod mutuo ne- quaquam conuenit, & lucrum hoc ex diuersa aestimatione naturali, vel accidentali maior, vel minori, quam pecunia habet in nascitur, & diuersa ista aestimatio ex diuersitate locorum in quibus pecunia, quae recipitur ad cambium in vno praesentialiter datur, & in alio absente re- stituitur, causatur, fit subinde, ut ad veritatem huius cambij sit necesse, ut pecunia in vno loco ad cambium recepta in alio loco absens exis- tens commutata restitatur. Atinet in super- secundo ad veritatem huius cambij, ut ipsa re- ceptio pecuniae ad cambium non ad petiti- onem, & instantiam dantis fiat, sed ad instantiam & petitionem recipientis ad cambium fieri de- bet cuius principaliter interest pecunias, qui- bus hic indiget, hic praesentialiter accipere, & etiam casu in alio loco repositas retinere. Sig- nanter diximus principaliter, nam non obstat, quin secundario & consecutiuè in emoluan- tum dantis ad cambium fiat.

¶ Secunda conditio huius cambij talem li- bertatem inter contrahentes exposcit: qualis in omni genere contractus requisita esse dig- nofcitur, scilicet, ut omni violentia expulsa, voluntariè, libereq; contrahatur, ita ut omnis absit vis, & metus, & omnis deceptio: quae in uoluntarium solet efficere contractum. Absit inquam hic violentia illa, quae primò ab co- gredientibus vndiq; & ad se corradentibus, & redudentibus omnem pecuniam callide infer- tur: qui agabellatores solent compelli. Hac- tentem violentiam, id est isti moluntur, quod pe- cunia ad se solos, vel ad pauciores campores redacta pretia, & emolua nata cambiorum, plusquam perferbit equitas & supra modum excrefcant, quod perinde iniustum est ma- chinari, sicut in illis machinatio in mercatori- bus congerentibus hoc fuit: necesse omnes ad augendum earum pretium in republica ini- quisitima esset, & perniciosa republicae.

¶ Absit secundò necesse est violentia illa, quam moluntur campores inter se, dum co- spirant in monopolia ad praetaxanda augen- daq; pretia cambiorum, plusquam par esset, & plusquam excrefcereat, si res a se fortuna- libere relinqueretur.

¶ Absit quoq; de tertio violentia illa, qua re- cipientes pecuniam ad cambium compelli so- liti sunt ad eam in eo loco restituendam: ubi vberioris in eis spes aridet capforibus. Opor- tet enim campores dare ad cambium, iuxta voluntatem petentium ad cambium & ad ea loca, ad quae cambium petunt. Nam si Roma quis nummos ad cambium pro Metina pete- ret, & tunc a campore eos ad cambium pro Hispali, ubi verbi gratia, ab eis soluendum esset interesse cogereat recipere, id facti non abesset à quodam violentia genere, nisi cam- pfor hoc vere excusationis colore se protege- ret, scilicet, dicendo se non posse dare ad cam- bium pro Metina, aut alijs locis praeter quam pro Hispali, eo quod solum Hispali officia- lem habeat ministrum, qui eos nummos sibi Hispali commutatos absentes recipiat. Ca- terum si eum peterentur ad cambium pro Metina, & posse eos dare, causa maioris li- cri nolet eos dare: nisi pro Hispali iam hic quaedam effigies violentiae, seu potius neces- sitatis tollentis voluntarium videtur interue- nire.

¶ Tertia verò conditio huius cambij est, ut iustum sit taliter, quod iustitiam eo non vio- letur lucrum immòdicum exceditum que aucupando per illud: sed potius iustitia in eo eatenus seruetur: quatenus curetur, ut pec- unia, siue maior, siue minor in vno loco ad cambium collata aequalitatem seruet, quoad aestimationem cum ea pecunia, siue maiori, siue minori, quae in alio loco restituenda est.

¶ Ad haec sicut in contractu emptionis, & venditionis, dum de eo ageremus, regula à nobis praestituta est ad iustum rerum vena- lium pretium, dum lege non est constitutum praetaxandum. Sic nunc pretia cambiorum, postquam non sunt lege praedifinita, regula aliquam generalem oportet nos statuere, qua recte possint taxari.

¶ Regula autem haec est, illud est pretium iustum cambiorum, quod exelusis omni vi- metu, violentia, & fraude fortunatè cambia- dum statim exercentur ad vasa iustas (ut ego camporum loquar) siue fiat cum dil- latione solutionis ad duos, vel tres, vel plures menses à tempore receptionis ad cambium, siue

Violentia ab sit.

Violentia ab sit.

De 1. cōdi.

quid sit cambium

3. Cambium fit ad instantiam recipientis.

Ad 2. cōdi. 3. camb.

Prus haec ab sit.

Tertia conditio. 3. cā.

Regula pretij cambiorum.

ritus loy
 .ij. da
 Pretium co
 mune iusti
 & quale
 hoc fit.

siue recipientes ad cambium, graui tunc oppressi necessitate ad cambium petant, siue non, pretium communiter namque tunc inter campsores ad literas visas, currens est pretium cambiorum iustum, & non maius, aut minus. Nam quemadmodum in venditionis & emptionis contractu illud censetur esse pretium iustum rei venalis, quod communiter pecunia statim numerata pro ea soluitur, quod quidem pretium sicut ob dilationem solutionis augeri non potest, ita neque propter summam indigentiam qua ea indiget emptor, neque propter maius emolumentum quod postquam ab eo empti fuerit ei est allatura excrecere non potest. Sic etiam in cambio ob predictas causas, predictum pretium ad literas visas communiter currens in loco cambij excedi non potest. Sicut enim pretium communiter currens in venditione ad numeratum mensura vera est iusti pretij exigendi, & soluendi dum venditur ad creditum, sic pretium communiter currens in hoc cambio ad literas visas, id est, eo tempore, quo presentantur, aut debuerunt presentari in alio loco est methodus pretij iusti, quod non est excedendum etiam si maior dilatio temporis concedatur in contractu cambij.

Nota.

¶ Si autem quis nosse desideret quantum sit interesse, quod alibi ad literas visas communiter soluitur, id ex literis & remissionibus venientibus ex loco ad quem cambitur deprehendi potest, si simul habeatur ratio illius iacturae, quam patitur, qui è contrario dat illic ad cambium ad hunc locum, vbi pecunia primo datur, & recipitur ad cambium, quia si illinc ad hunc locum cambiando aliquid perditur, non nullum argumentum est illic angustiorum esse pecuniae copiam, sicque vtriusque plateae status in notitiam venit. Quo igitur regula supradicta lucidior fiat fingamus casum prout finxit Garcia de cambijs capit. 2. quod in praesentiarum cambitur à Metina in Hispalim seruata ratione duorum pro centum, qua quidem ratione, qui numeret Metinae centum ad cambium pro Hispalim reciperet Hispali nonaginta & octo, eo quod res pecuniaria in nundinis Metinensibus copiosior esset, & Hispali esset strictior. Hinc sane colligere licebit pro tali praesenti die pecuniam Hispali magis aestimari, quam in Metinae nundinis, scilicet duo, vel ad summum tria pro centum. Ex quo rursus aperte conlequeretur à Metina in Hispalim non posse ad cambium dari nisi cum excessu duorum vel trium pro centum, etiam si ad lon-

Illucidatur
 regula.

giora spatia temporum, scilicet, ad nundinas proximas Octobris cambiretur, siue ad literas visas, quia non est habenda ratio dilationis maioris, neque aestimationis, quam tempore solutionis pecunia habeat fortè maiorem, sed cum ea aestimatione, quam habet tempore, quo exhibentur literae. *in omni moneta non*
 ¶ Præterea licet predicta regula verissima sit & præ oculis habenda campsores: ne in pretio cambiorum exigendo transgrediantur terminos eius: tamen ab eius rectitudine in obliquas iniustitias vias multipliciter solent campsores diuertere. Primò propter indigentiam, qua opprimuntur recipientes ad cambium plus iusto eis augendo pretium, quòd idè tunc campsores hanc tyrannidem audacius, & confidentius moliantur: quo petentes ad cambium ea tam vrgenti necessitate constrictos vident, vt nulla ratione detrectaturi sint cambium etiam si præter modum ascendatur in eius pretio. Vnde fit, vt nequissimi campsores tunc pro modo, & mensura necessitatum, quibus petentes ad cambium vrgentur admetiantur & pretium, magis vel minus illud plus iusto augendo. ¶ Secundò propter lucrum maius, quod recipientem ad cambium inde aucupaturum campsores autumant, augendo pretium plus iusto, à regula iusti pretij constituta deflectunt, & quasi participes illius lucrari, quod recipientes ad cambium, sibi acquisituri sunt, siue vbi recipiunt, siue vbi reddunt se exhibendo, volunt colligere, vbi non seminauerunt. ¶ Tertio propter dilationem solutionis solent campsores à recto iusti pretij calle recedere, dum verbi gratia, eo quòd prorogant solutionem ad tres, vel quatuor, vel plures menses, cum commodè talis solutio possit fieri intra 20. dies habita ratione distantiae loci, ad quem celebratur, & conceditur cambium, ipsi adaugent pretium. ¶ Quarto campsores in recambijs, dum recambiant soliti sunt predictam regulam præterire pretium iustum cambiorum violando, etenim quo interesse cambij incrementum capiant in vsu inducere recambia. Exercentur autem recambia hæc sub hac forma. Nam campsores Metinensis Metinae literas cambij ad Hispalim confert: si autem literæ hæc in Hispalim iam delatae aliqua de causa, scilicet, vel quia ab Hispali abest ille, ad quem destinabantur: vel quia, & si ibi adesset acceptare eas noluit: vel, quia post acceptationem in tempore debito in soluendo desuit, suum non sortiuntur effectum: tunc vsu receptum est easdem assumere literas, easque ab Hispali in Metinam remittere cum

Diueritudo
 à regula.

Recambiorum
 formam.

cum eodem intercedente interesse quo à Metina in Hispalim à principio missa sunt, vel forte auctiori, unde usu euenit, vt qui primò recepit ad cambium Metinæ ad Hispalim ad angustias duplex soluendi interesse redigatur, tum ob primam cambium à Metina in Hispalim, tum ob recambium ab Hispalim in Metinam, imò quod nequius est non solù recambiant literas pro sorte principali, sed etiam pro ipso interesse, etenim si contulerint mille aureos Metinæ ad cambium pro Hispalim ineundo rationem duorum pro centum, qui omnes simul coniunctim adnumerati constant ex mille aureis & viginti, in prædictis casibus recambiant prædictos mille & viginti aureos simul adiungentes sorti principale ipsi summet præsentum, seu intentum interesse. Cæterum de rationibus quibus re cambia hæc merito sunt per Pium. V. reprobata, facturi sumus sermonem cum ad eiusdè extrauagantis expositionem peruenire datum fuerit.

CAP. XI. De triplici diuisione tertij cambij, cambia ad paria sunt duplicia, & cambiorum æqualitas quomodo consideratur, in hoc autem cambio tripliciter tempus assignatur, de cambio ad literas visas & de cambio ad præfixum terminum, & quando hic prolongatio termini abest ab usura vel nõ, de cambio tertio tripliciter ex parte termini, an cambium exerceri possit intra regnum, & præsertim tertium quod consuetudo est attendenda dum non est mala, an de mundanis ad mundanas cambiri possit, de usu malo cambiendi cum magnatibus, an ratione cambij possit campfor expetere lucrum à rege, de cambijs fictis initis cum rege, & de salubri consilio Narri.

TAndem absoluturi disputationem susceptam de hoc tertij generis cambio necessarium duximus, eo ordine distincto, quo Garcia. 2. part. capit. 12. de cambijs tradit diuisiones huius cambij subiungere. Nam cambium hoc tertij generis trifariam diuiditur, scilicet, primò ex parte lucri. Secundo ex parte temporis in quo solutio facienda est. Tertio ex parte termini, vel loci vbi celebratur. At verò ex parte primi, idest, ex parte lucri cambia tripliciter exerceri contingit. Nam quædam exercentur cum lucro, quædam verò cum aliquali iactura, quædam verò quæ dicuntur ad paria, sunt quæ ex parte vtrius contrahentis contingunt esse sine iactura, & lucro, cambia autem hæc æqualia, atque

ad paria exercita duplicia sunt quædam, quæ in re quo ad hoc sunt paria, quædam vero sunt quæ nominatenus tantum æqualia dicuntur. Illa autem realiter paria dicuntur, in quibus moneta vtriusque loci non solum eiusdem speciei est: sed etiam eundem prorsus valorem obtinet. Sicut verbi gratia, si Aragoniæ tribuerentur ad cambium. 100. argenteos pro Catalonia, quia vtrobique argentei sunt eiusdem speciei, & valoris. Imò cambia etiam ad paria dicuntur, quæ ex vtraque parte contrahentiũ, sine iactura & lucro exercentur, etiã si vtriusque loci moneta distinctam obtineant speciem. ¶ Cambia verò nominatenus ad paria tantum exercita dicuntur ea, vbi moneta in diuersis locis consistentes (cum sint eiusdem speciei) commutantur diuersim aliã obtinentes valorem, veluti, si quis Valentia, 100. argenteos Castellaneses tribueret ad cambium pro totidem alijs Aragoniæ recipiendis. Nam licet vtrique argentei vtrobique eiusdem sint speciei: non tamen vtrobique sunt eiusdem valoris: siquidem argentei Castellaneses Valentia. 23. æreis minutis, dineros nuncupatis, æstimantur, Aragoniæ vero æstimatio eorum ad. 24. æra minuta inclusiue pertingit. ¶ Jam ex prædictis palam fit, quæ cambia dicuntur exerceri cum lucro, quæ vero cum iactura. Cuius iactura, verbi gratia, contrahitur cambiũ, quãdo Aragoniæ tribuuntur argentei Castellaneses ad cambium redhibendi Valentia, vbi singuli vnum æs minutum valent minus. E contrario autem cum lucro contraheretur ex parte dantis, quando Valentia eosdem conferret campfor ad cambium pro Aragonia, vbi redhibendi, ibi plus valerent, sicut de facto valent. ¶ Ne vero aliquis huic aduersari doctrinam, quam supra tradidimus autemet, vbi diximus inter cambia, vt iusta sint, seruandam fore æqualitatem iustitiæ inter monetas in cambio permutatas, iterum hæc difficultatem hic de medio tollimus per hanc distinctionem, scilicet, quod pecuniæ permutabiles in cambio possunt considerari dupliciter, vno modo quatenus in diuersis locis consistent, scilicet, qualia sunt loca, in quibus ad cambium dantur: & loca vbi rursus sunt restituenda iã permutata. Alio modo possunt considerari, vt iã consistent in eo loco ambæ, vbi permutatio executioni mandanda est, concludendumque est cambium. Si pecuniæ cambiendæ considerentur quatenus in diuersis locis consistunt sub consideratione hac aliquando cambium dicitur esse æquale: & fieri ad paria: & aliquando dicitur esse inæquale, vt potè, quia exercitum

Cambia æqualia duplicia.

1.

2.

Corol.

Satisfit difficultati.

Cambiorum æqualitas quomodo consideratur.

Tertium cambium tripliciter diuid.

tum est cum lucro, aut iactura iuxta contingentiam, qua contingit monetas aliquando esse pares in valore in utroque loco, & aliquando contingit vnius loci monetam minoris aestimari in vno loco, & in alio præstantioris esse aestimationis. Cæterum si ambæ pecuniæ considerentur, quatenus iam sunt constitutæ in loco vbi perficiendum est cambium virtualiter, hoc est prout iam sunt in loco, vbi restituenda est pecunia permutata in loco, semper eadem æqualitate valoris gaudent, vel gaudere iure debent, sub hac ergo ratione, & consideratione verum habet axioma commune, scilicet, quod monetæ permutatæ semper debent esse æquales.

Tripliciter tempus hic signat.

Camb. ad liter. visas.

¶ Porro de diuisione secunda ex ea, scilicet, parte, qua cambium respicit tempus præsignatum ad solutionem differendam restat. Nam tempus tripliciter præsignari contingit, scilicet, vel ad visas literas, vel ad præfixum terminum, vel ad solutionem in aliquibus nundinis. Si igitur ad visas literas celebretur cambium, tum sinceritatem suam antiquam retinet, tum ab omni usura nota abest. At à susceptione usuræ omnino immune non est, si alteri fiat.

Nota.

¶ Non tamen prohibet aliquid, quod cambium ad literas visas fieri dicatur, etiam si non nunquam octo dies, interdum duodecim, aut pauciores superaddantur. Nam hi dies, ideo superaddi solent, quod soluturus non suffocetur, sed spacium respirandi habeat. Etenim quia quod parum est, pro nihilo reputatur: ideo ob superadditionem horum paucorum dierum, nomen, & naturam cambij ad literas visas non amittit. ¶ Ad præfixum autem terminum cambium tunc celebrari dicitur, quando tres, vel quatuor menses pro solutione faciendâ conceduntur. Solent autem termini hi solutionum triplici nomine præfigi, tum vt soluturis cambium commoditas suppetat soluendi, conquirendique, & parandi pecuniam ad solutionem. Nam multi recipientium ad cambium sunt, qui si statim constringerentur ad soluendum, esset eos fugillare, neque enim tunc possent esse soluendo, qui tamen sibi concessio aliquo interstitio mensium ad soluendum compotes sunt. Sicut nõ potenti emere merces ad numeratum, ideo dum venditur ei ad creditum, tempus aliquod ei prorogatur, quod commodius potest sit soluendo. ¶ Adde quod interdum longiora hæc spaciosa ad solutionem conferuntur, eo quod qui pecuniam ad cambium tribuit, huiusmodi pecunia intra hæc longiora con-

cessa spaciosa non indiget: ac proinde tempora solutionis sic prorogat.

¶ Denique & propter augendum interesse cambij tanto magis quanto longiora sunt tempora, quæ pro solutione faciendâ conceduntur, solent hæc tempora prolongari. Si igitur primo, & secundo intuitu prorogentur hæc solutionum tempora, tantum abest hæc prorogatio à labe usuræ, vt sit opus charitatis. Si verò tertio motiuo fiat, scilicet intuitu auctioris lucri vitio usuræ id facti tribuitur, est enim ratione mutui virtualis, quod in concessa dilatione maioris temporis includitur velle lucrum captare.

Quando prolongatio abest ab usura, vel non.

¶ Porro postquam primò ad literas visas, & secundo ad certa longiora spaciosa temporum præfixa solutiones cambiorum consignari solere diximus, nunc superaddimus tertio & ad nundinas solitas esse consignari, vel ad nundinas immediatas, & proximas, vel ad nundinas intercallatas. Ab horum autem nominum expositione nunc superfedendum duximus, remittentes eam ad commodiorem locum, vbi de expositione extrauagantis Pij. V. non nihil attingemus.

¶ Quoniam cambium ex parte termini diuidi supra insinuauimus: & hanc diuisionem prosequentes, dicimus ex parte termini, ex quo ad quem solitum est celebrari cambium, tripliciter hoc negotium geri, nam primò exercetur hoc cambium de loco ad locum intra idem regnum, vel extra. ¶ Secundo ex nundinis ad nundinas intra eundem populum, vel extra. ¶ Tertio ex nundinis ad alieuius ciuitatis, vel populi locum: vel è contra ex aliquo populo ad nundinas. ¶ Exercetur autem à loco ad locum intra regnum, vt cum sic cambitur ex Metina Campensi ad ciuitatem Burgensem, vel ex Hispali ad Murciam, vel è contra. Extra verò regnum cambitur, vt cum de Roma ad Hispali inicitur cambium, vel ex Hispali in Orliponani. ¶ Exercetur autem cambium ex nundinis ad nundinas in eodem populo, vt dum cambitur ex nundinis, quæ celebrantur in Metina Campensi mense Maij ad nundinas ibidem celebrandas mense Octobris. Inicitur in super cambium de nundinis ad nundinas, quæ in diuersis locis peraguntur vt dum cambitur à nundinis, quæ in Metina Riuisicci celebrantur mense Septembris, ad eas, quæ Villalonensi oppido tempore quadragesimali peragi solent. Contrahitur quoque cambium de nundinis ad loca, vt verbi gratia, dum cambitur à nundinis Metinensibus

Cambij. 3. trip. ex parte termin.

1.

2.

3.

Cambium ad præfixum termin.

bus mense Octobris in Metina Campensi contingentibus ad Vilsiponam. Cambitur quoque e contrario de loco ad nundinas ut cum cambitur a Roma ad nundinas Fladreres, quae mense Septembris ibi fiunt celebres.

Questio.

¶ Porro ex praedictis nonnulla emergunt digna scitu dubia. Nam primo in dubium vertitur utrum cambia exerceri possint ex loco ad locum intra idemmet regnum. Sunt etenim leges diversorum regnorum quae in hac parte difficultatem ingerunt, propterea quod haec cambia quae ex locis ad loca intra idemmet regnum exercentur, prohibent ut meminerit Nauarrus Commentarij de cambijs num. 28.

Dictum. 1.

& Albornozius lib. 3. de contractu. tit. 4. cap. 6. Mercatus quoque cap. 28. ¶ Igitur de omni genere cambiij responsuri loquendo primo de tertio genere cambiij, de quo ex professo hic agitur dicimus primo, quod si solum in lege naturali & diuina, & canonica insistamus, haec cambia tertij generis non sunt illicita, quando intra idemmet regnum exercentur, licet per praedictas leges inueniantur prohibita, dum concurrant conditiones necessariae, scilicet, quod vera sint, & iusta, id est iusto pretio celebrata, atque voluntaria. Huic primo nostro dicto suffragantur Nauarrus, & Mercatus, atque Garcia cap. 12. de camb. tum quia eadem ratio quae iustificat cambium hoc dum exercetur de loco intra regnum ad locum extra regnum, ut de Metina ad Romam, iustificat ipsum dum fit de loco ad locum intra regnum, ut si fiat unceri a Metina in Burgenlem ciuitatem, uel contra tanto minori pretio quanto par est, ut fit minus propter minorem distantiam, minoresque expensas, & minora interuenientia pericula. Sotus autem licet libr. 7. de iust. & iure quaestione. 3. art. 2. sic referente Nauarro in Comment. num. 28. asseruerit nihil lucri ex hoc tertij generis cambijs percipi posse, quando de loco ad locum intra regnum cambitur, ut a Metina ad Hispaniam uel ad Toletum, tamen in eodem libr. 7. de iust. & quaestione 6. articulo. 1. remanentius inspecta retractauit sententiam asserens id licere ubi melius sensisse uideretur.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus quod quando in legibus humanis non temere, neque absque apparenti ratione, haec cambia tertij generis exerceri intra loca eiusdem regni per leges humanas uidentur interdictum, tum quia intra loca eiusdem regni non est diuersitas valoris legalis monetae ratione cuius diuersitatis lucrum speratur: tum quia sic cambiando intra loca eiusdem regni paliabantur usurae.

Instruct. Negot.

¶ Tertio dicimus nunc de facto loquendo non obstantibus praedictis legibus humanis, iusti cambiij seruatis conditionibus licet cambire, & contrahere hoc cambium tertij generis etiam intra loca eiusdem regni cum spe alicuius lucri. Huic nostro tertio dicto subscribunt Sotus ibi loco citato, Nauarrus comment. de camb. num. 28. Garcia. 2. parte de contractu. cap. 12. tum quia secundum Nauarr. praedictae leges cum fundentur in praesumptio non palliata usurae, limitandae uidentur ut solum intelligantur ea uetere cambia de loco ad locum intra regnum, ubi cambiorum prius dat, quam recipiat, & quamuis sic in isto tertio genere cambiij fiat, tamen si ita est ut refert Garcia loco supra citato, quod istae leges legitime per contrariam consuetudinem sunt abrogatae, non obstante earum prohibitione haec cambia licite exerceri poterunt intra loca eiusdem regni maxime accedente hac ratione Nauarri, scilicet, quod quando cambium est iustum de se attenda lege diuina & canonica, mutari non oportet, aut uetari, nisi ex euidenti profectu, ut patet, l. 2. ff. de constit. princ. & ex D. Thoma. 1. 2. quaest. 97. articulo. 2. At profectus hic in uetando haec cambia intra idemmet regnum non satis euidenter apparet, imo hinc paratur commodior uia, qua causa praesentis indigentiae recipientes ad cambium possint sine maiori dispendio suae praesentis necessitati subuenire, prodesse tamen possent auctore Nauarro leges licet ad examinanda ficta & comentitia cambia.

Dictum. 3.

An liceat Camb. 2. intra regnum

¶ Igitur idem dicendum de legibus moderatorij, pretij circa cambia, & de eadem lege prohibitiua, qua regia magelstas uetuit totaliter cambia intra totam Hispaniam, hoc est a Castella ad Aragoniam, Valentiam, uel Cataluniam, quia si leges haec non fuerunt usu receptae, uel iam abierunt in desuetudinem, cum ex iure diuino, uel canonico nec ex se sint prohibita, sequitur ut illicita non fore reprobanda, si alias conditiones iustificatiue huius cambiij seruentur.

Consuetudo attendenda dum non est mala.

¶ Dicimus autem. 4. quod extra omnem controuersiam est primi, & secundi generis cambium intra loca diuersa eiusdem regni exerceri posse cum aliquo interesse, & lucro, tum quia primi generis cambium, quod certe liberius magis esse a periculis, & fraudibus esse constat, non est cur exerceri intra loca eiusdem regni uetetur. Tum quia de secundo genere cambiij loquendo planum est non fore intra loca eiusdem regni reprobandum. Si quidem cambium hoc, quoddammodo, & ueluti instrumentum est transferendi

Dictum. 4.

Y num.

cambium ex nundinis Maij ad nundinas Octobris eiusdem anni, vel sequentis in eodem populo contingentes, & sæpe sæpius ex nundinis Maij ad nundinas alterius Maij, quod patentius campforum arguit iniquitatem, cum illorum magnatum animum esse constet solum illam in cambio acceptam pecuniam in suos conuertere vsus necessarios illo in tēpore, quod inter nundinas, & nundinas eiusdē loci interstat vique quò aliter suæ necessitati commodius prospicere possint, quod certè ab vsuræ, & iniquitatis nota non abest.

Questio.

Porro consequenter ad prædicta illa quæstio dilucidanda venit scilicet, vtrum ratione cambij possint expetere lucrum campfores illi, seu mercatores, qui regi pro occurrentibus vrgentibus necessitatibus coguntur suppeditare magnam vim pecuniæ. Quæstio est cuius meminit Nauarrus in summa Latina, cap. 17. num. vltimo lit. O. & videtur certè

Dictum. 1.

aliquid possint superaccipere. Respondentes igitur ad quæstionem dicimus primò quod mutuare regibus sub vsuris nullatenus licet etiamsi ipsi mercatores sub vsuris mutuare cogantur, quia sub vsuris mutuare prorsus in trinsice malum est, sicut mētiri cap. super eo. de vsuris. Id autem, quod intrinsice malū est & peccatum, etiam ob quæcumq; mala cauenda non est patrandum, iuxta illud capitane c. tolerabilius. 32. q. 5.

Dictum. 2.

Secundò dicimus, quod etiam ratione lucris cessantis etiamsi cogantur à rege sibi mutuare non possunt lucrum expetere illi, qui pecuniam, quam mutant regi non habent paratam ad exercendam negotiationem, vel ad reditus censuæ, aut ad prædia comparandum iuxta diffinitionē Soti lib. 6. de iust. & iur. quæst. 1. art. 3.

Dictum. 3.

Tertiò attingendo punctum quæstionis dicimus, quod ratione cambij sic magnam copiam pecuniæ pro instantibus necessitatibus præstantes regi lucrum sperare ab eo posse licitè non videntur, tum quia non est licitum contrahere cambium in vno loco ad ipsummet, vel in nundinas remotas, & mediatas, puta secundas, & tertias. Tum quia reges cum accipiunt pecuniam, nunquam verè concipiunt in animo eā à se ipsis fore soluendam in alijs locis distinctis vbi alia habeatur æstimatio pecuniæ, quàm vbi accepta ab ipsis fuit, licet in suis literis aliud confingatur. Quare hæc cambia sic inita cum regibus, quasi commentitia refutantur. Tum quia autore Nauarro (vt fertur) sub eo pacto conferuntur regibus pecuniæ, vt soluant auctuarium ea obseruata ratio

Cambia cū regibus facta.

Instruct. Negot.

ne vt rependant vltra sortem. 5. 8. aut. 10. pro 100. in anno quolibet, hoc autem ad nullum genus cambij iusti pertinere videtur, & quia si contractus hic ad aliquam causam iustificantem cambium reducendum esset maxime ad illam qua pecunia absens maior pro minori præfenti permutatur, vel datur, quia (vt supra contra notum cum Caietano, & Nauarro defendimus) pecunia absens suapte natura minus æstimatur, quàm præfens in loco valet eam danti soluenda sibi in absentia. At quomodo cambium hoc, seu potius mutuum ad hanc causam possit reduci, vix intellectu, quis consequi poterit. Vltimò consiliū Nauarri vtpote salubre acceptandum fore ducimus ab his viris, qui copia ingenti pecuniærum potentes, quibus non est animus cum ea negotiari, nequè inde iura, redditus, census, aut possessiones mercari, vt sine vlla temporalis accessione lucris deducta in pactum intuitu principali virtutis, & meriti prædictis regibus mutant suam pecuniam cum intentione non acceptandi ab eis vllam remunerationem, nisi intellexerint illis fieri gratis, aut certè (quod consultius est iusto valore à regibus iura censuum comparent cum retroemendi pacto, iura (inquam) constituta super redditibus publicis populorum, vel ciuitatum illis attinentium. At verò quibus pecuniæ sunt in procinctu constitutæ ad negotiandum præberetur consiliū, vt maxime cum mutuare coguntur, mutant sub interesse verisimili lucris cessantis illis conditionibus obseruatis.

Consilium Nau. salubre.

CAP. XII. Cambium ficcum qui sit, de triplici fallacia in eo intercedenti, an liceat campforibus pro interesse sibi collato alibi in loco cambij assignare correspondens, & an prædictus correspondens signatus possit prædictum cambium soluere nomine principis campforis, sententia Garcia tenenda est hic licet rationes eius & exempla non transeunt sine difficultate.

Porro iam omnis generis cambij suis numeris absoluta materia de cābio nomine ficcò aliqua discutienda supersunt, eoquè breuior de hoc nobis hic erit sermo quò magis eius in supradictis materijs mētio à nobis est habita. Cambiū ficcum (provt refert Nauarrus in cōment. de cambijs) secundum antiquos Bononienses, & Lauren. in. q. 1. par. 2. c. consuluit de vsuris dicitur illud, in quo prius campfor dat, quā recipiat, quod ea ratione ficcū dicitur, quia præcedit datio pecuniæ sine præfenti receptione. At verò nos in præfentiarū

Cambium ficcū quid.

aliter accipimus cambium siccum, quatenus de eo in presentiarum nobis agendum est. Ergo cambium siccum in hac acceptione (si iuxta definitionem quid nominis illud definiamus) cambium est quodam humore & rectitudine iustitiæ debitæ cambij carens, quæ quidem definitio quid nominis licet aliquibus placet, tamen Garcia de camb. cap. 13 propterea merito non placet, qui ex tali definitione quid nominis sequeretur omnne cambium illicitum, cui iustitia, & rectitudo deesset, siccum cambium appellandum fore, quod est tum contra veritatem, tum contra nostram intentionem.

¶ Igitur cambium siccum in presentiarum secundum Nauarrum dicitur, quod est imaginarium, est fictitium, eo quod non est verum cambium, sed mutuum pecuniarum cum lucro sub nomine cambij personatum, quod tunc contingit quando distantia loci, quæ necessaria erat ad veritatem cambij conuertitur in distantiam solam temporis, dum pecunia ad cambium accepta in eodem redhibetur loco ubi accepta est, licet non in eodem tempore, restituitur autem in eodem loco cum lucro. Hoc autem nihil aliud est, quam mutuum cum lucro, quod est usura.

¶ Solent autem triplici genere fallaciæ contrahentes in hoc cambio sicco uti. Nam solent primo recipientes ad cambium pecuniam quod larua quadam, effigieque cambij contegant hunc contractum, ut cambium facientius appareat, suas exhibere literas ad aliquem locum, puta ad Hispalim, vel Olisippenam, vel aliud eas destinando, quibus insinuant ibi se soluturos receptam pecuniam, verumtamen quia ibi soluendo animo carent (non enim ibi soluendo sunt cum ibi neque pecunia neque officialis suppetat, qui eorum suppleat vices in soluendo) sed animo statuit, ubi recipit pecuniam eam reddere qui sic primo eam à campfore recipit, ideo campfores ipsi, qui ad cambium contulere pecuniam assumptas has literas soliti sunt in capsula scriptorij seruare reconditas vsque ad termini impletionem, quo completo nomine officialium literas conficiunt alias, ubi officiales significant quod cum non essent soluendo illud debitum, illud remittunt assumptis illud ad cambium ad rationem tanti procentum, & sic sex mensium interstitio missionis, & remissionis literarum consistat, interdum sic ad cambium recipientibus constat sibi cambium siccum cum recambio sicco ad rationem viginti & quinque procentu. ¶ Secundo alia fal-

lacia huic cambio sicco innecti solet, scilicet, quia campfor penitudine ductus, quod eas literas ad locum, quo destinandæ erant non miserit, eas realiter illuc mittit, correspondentes tuos admonendo, ut præmissis solennitatibus literas eas recambient pretio cambiorum tunc ibi currenti.

¶ Tertio & alio fallaciæ modus huic cambio immiscetur, scilicet, quando aliqui campfores ne frustra prædictum assumant laborem, si recipientes ad cambium illis significant se carere correspondentibus, despondunt se illis eos duros, si tamen pro ministerio correspondendi ad rationem duorum procentum rependant. Omnes igitur huiusmodi varicies, & thecæ coram Deo, & hominibus detestabiles habentur auctore Mercato.

¶ Verum quia Mercatus vitio quoque campforibus tribuit, quod ipsi pro rebenso sibi interesse, his quibus dant ad cambium correspondentes consignent, in dubium reuocari potest, sicut reuocat Garcia de cambijs, capit. 13. an hoc utpote illicitum sit culpæ dandum.

¶ Igitur iuxta opinionem Garcia multorumque illi assentientium dicendum putato non fore imputandum culpæ. Si campfor quando recipiens ab ipso ad cambium caret correspondente, & quæsiturus est illum, aliquod interesse exigit, quia ad suas expensas illi tribuit in loco perficiendi, & consummandi cambium correspondente, quod certe hac claret ratione.

¶ Nam tunc recipiens ad cambium ad aliquem locum ibi vera opus habet postquam est absens aliquo viro in loco ubi consummandum est cambium constituto, qui diligenter partes suas in correspondendo, & soluendo exsequatur, hoc autem mercede dignum est opus. Qui igitur id opus præstandi subit obligationem aliqua mercede est dignus, siue id correspondendi negotium, & soluendi per suos ibi constitutos officiales gerat campfor, siue per alium tertium geratur. Neque enim in hoc deterioris conditionis sit talis campfor. Hoc autem hoc e templo confirmare, & illucidare contendit Garcia, si quis enim Metinæ ad manum haberet pecuniam, & in promptu admittendam eam in Hispalim, ibique in pellibus taurinis, & caprinis infundendam, & alius eandem pecuniam Metinæ ab eo peteret, fidemque ei faceret eandem pecuniam sicut ipse constituerat facere, se in prædictis mercibus, id est, in pellibus redditurum, quas tamen pelles, quia eis Hispali caret

Fallac. 3.

Questio.

Respon.

Ratio.

Exemplū.

Triplex
fallacia hic
1.

Fallac. 2.

caret, esset Hispali quæsiturus ad expensas suas, quod ei qui Metinæ eam contulit pecuniâ sub ea conditione, faceret satis, nisi quid si talis pecuniæ receptor careret Hispali officiali, aut amico, qui nomine suo huiusmodi pelles Hispali quærat, quibus cum ibi pecuniâ Metinæ receptâ exsolueret, non posset tunc is qui eam pecuniâ sic Metinæ contulit pro eo q̄ Hispali subit parte, vel per alios omnes eas pelles quæritandi aliquid mercedis accipere? Liqueat certe vel hoc alio exemplo ei non esse illicitum. Nā citra culpam meam, verbi gratia, esset, si Petro indigente aliquo operario, qui pro diario laboraret in vinea sua, si quia illi operariū illi ad impensam meam in sua vinea laboraturū trado, aliquid mercedis exigere, sic etiam indubitationis propositæ casu id campfori liceret.

Nota. ¶ Hanc autem Garcia, & aliorum sententiam eatenus admittimus, quatenus extra vltimam fictionem (vt supponimus) correspondor sic designatus per campforem verè & realiter gesturus est officium correspondoris nomine illius qui prius recipit numos ad cambiū. Nam pro ficto correspondore, qui reuera suum non esset peracturus officium, qui eum designaret nihil mercedis sibi exoptare posset.

Questio. ¶ Præterea cum munus hoc correspondendi duplicem implicet curam, tum quæritandi pecuniâ ad persoluendum cambiū, quod alter accepit, tum eam conquirendi, vel per viam mutui, vel cambij, quod quidem cambium assumendum est, vel ab alio tertio, vel ab eodemmet correspondente, inquirendū iam nobis hic est, an prædictus correspondor possit prædictum cambium soluere nomine principalis campforis, qui primò suas pecunias ad cambiū dederat, & cum ipsismet pecunijs istius, sicut poterat cum pecunijs aliunde quæsitis, & ab alio tertio habitis illud exoluisse. ¶ At quamuis alicui prima facie opinio affirmatiua posset videri apparès, mihi tamen talis non videtur, sed potius sententia negatiua, quam Garcia de cambijs cap. 13. sequitur mihi probatur, tum quia sic campfor principalis dans, primò ad cambiū alicui cum suomet correspondore conueniret vt de propria moneta ipsiusmet campforis alibi illud solueret, iam non cambium verum iniretur: sed fictitium, quippe quod mutuum esset cum lucro, & non cambium. Dicitur enim cum de natura cambij ageremus, quod quemadmodum in contractu venditionis res quæ vbi commutantur differre debent, cuius

modi sunt res venalis & pretium eius, quarū vna ante venditionem pertinet ad venditorem, puta merx: alia attinet emptori vtputa pretium soluendum, sic in contractu cambij ad naturam veram eius spectat distinctio numismatum, quorum vnum vltus est contractantis, alterum autè est alterius. Sicut enim nemo propriè rem suam dicitur emere, sed aliena res est, quæ emitur: Sic nemo dicitur cambire monetam vnâ pro aliâ, si vtraquè sit sua, sed tunc dicitur propriè cambire vnâ pro aliâ, quando cambi suam pro alienâ. Nō ergo vt verum sit cambium, correspondor solutorus est nomine principalis campforis, qui primò dedit ad cambiū, nequè numis istius sed cum numis aliunde quæsitis alioquin, si cum principalis campforis pecunijs fiat solutio iam cambium verteretur in mutuum. Si aut isto exemplo sit patens, si quis verbi gratia Metinæ pecuniâ conferret alicui, quod eam Hispali in pellibus Taurinis, aut Caprinis exsolueret, si istius monetæ collator conueniret cum suo correspondore Hispali existente, eiquè significaret vt cum pellibus iam Hispali suo nomine emptis, & non cum alijs aliunde emptis nomine alterius, pro pecuniâ à se collata satisfaceret, huiusmodi contractus emptio propriè non esset, sed mutuum: quia nemo dicitur propriè emere, quod suum est proprium, ita nequè cambire monetam pro moneta, quando vtraquè est sua, at sic esset in præsentis casu. At quamuis ista sententia Garcia & eius exempla, & rationes non transeant sine difficultate, propterea, quod ipso autore, in hoc cambio tertij generis includitur mutuum virtuale pecuniæ anticipatè datæ ad cambiū, cuius dominium videtur iam translatum in recipientem, cuius argumentum est, quod ex tunc post receptionem stat suo periculo, id est, recipientis periculo, ergo cum illa sit recipientis iam & non dantis, non colligi videtur, quod etiam si idemmet principalis campfor illam cum sua pecuniâ commutet, aut si pro ea correspondens ipse eam sibi ex suis pecunijs soluat, quod ideo cambiet suam pro sua, & non pro aliena, cum certum sit quod illa pecuniâ per mutuum virtuale facta fuit aliena. Nihilominus tamen sententiæ Garcia tenenda videtur, nam difficultas hæc, & obiectio sua solutione non caret: quia sicut in emptione mercium in alio loco cõsistentiū anticipata solutione facta, mutuum virtuale interuenit pecuniæ anticipatè solutæ, quo pecuniâ illa videtur trãsferri statim in dominium venditoris eâ anticipatè recipientis.

Exemplū.

Rationes & exempla Garcia nō transeunt sine difficultate.

Sent. Garcia tenenda.

& nihilominus si talis emptor suis proprijs mercibus alibi constitutus pecuniam à se primo datam exolueret sibi non esset proprie emptio, ob rationem prædictam, quia tandem merces, & pecuniæ pro quibus dantur sunt eiusdem domini in hoc sensu ampliatio sumendo hoc dictum scilicet, quod pecuniæ sunt, vel fuere domini mercium quas cum tradidisset anticipatè pro ab alio, mercibus sibi tradendis: ipse sibi eas cum suis mercibus soluit. Sic in præsentis cambij casu campfor dicitur in eodem sensu (est ipse ex sua pecunia correspondens), iare suam pecuniam pro sua pecunia, maxime quia mutuum virtuale tunc videtur restitui sibi sibi, ut ibi cambietur cum sua met pecunia ex utraque parte cambij sua quod proprie non esset cambium, sed mutuum. Præterea patet sententia hæc & alia ratione, quia finis conferentis ad cambium pro alio loco, est habere illam pecuniam, vel copiosior rem pecuniam in loco, quo consummandum est cambium, quod usu euenire ei non potest, si ex proprijs pecunijs ipse campfor sibi alibi corresponderet. Neque valet argumentum quod in contra posset fieri sic scilicet alius tertius posset correspondere ex proprijs ergo & campfor in ipsi licèbit correspondere sibi ex proprijs numis, nequè enim videtur campfor in hoc casu esse peioris conditionis quia in promptu est solutio, quia in alio tertio inuenire est pecuniam differentem, & alienam convenientem cambio, utpote quæ non est ipsius campforis, quam non est inuenire in casu quo campfor alibi sibi correspondet ex proprijs factam à campfore cambium venteretur in mutuum.

Corol. Ex quibus omnibus elicitur, quod nequè ipse campfor per se ex proprijs pecunijs, nequè sius correspondens ex proprijs pecunijs campforis aut nomine campforis alium de acquiritis officio correspondens fungi potest: quia eadem ratio probat utrumque reduci ad mutuum cum lucro quod falso cambium dicitur, bene tamen posset campfor ex alienis pecunijs nomine recipientis ad cambium conquisitis agere officium correspondens, quia iam esset distincta pecunia & aliena: & idem posset facere alius correspondens ex sua pecunia vel aliunde nomine proprio acquisita propter rationem prædictam, quia cum talis pecunia non sit campforis, potest locum habere cambium, cum iam pecunia alterius domini commutetur pro pecunia alterius domini: id est quæ data erat ad cambium ab altero domino, id est à campfore com-

mutatur cum pecunia alia, quæ sibi redditur.

Questio. Porro hæsitare alicui hic cõtinget an correspondenti facultas in sit (postquam pecunia non nomine campforis, sed nomine proprio, aut recipientis ad cambium conquisiuit pro correspondendo ad cambium) soluendi eam immediate ipsi campfori cui soluenda est aut potius soluenda sibi ipsi, qui recipit ad cambium ut ipse campfori soluat. Respondetur planè parum referret si campfori correspondens soluat, quia tunc campfor non ratione mutui nequè nomine proprio alibi conquisitam pecuniam quasi propriam recipit in solutionem cambij alibi consummati, sed nomine correspondens à se signati eam recipit cum antea non esset sua, neq; ante receptionem, sed per receptionem sit propria campforis.

Questio.

Resp.

Corol. Ex prædictis corollarie sequuntur hæc notatu digna. Primo, quod ipse campfor potest sibi correspondere siue per seipsum, siue per correspondens ad instantiam recipientis ad cambium datum, dummodo nomine recipientis primo ad cambium pecunijs proprijs ipsius campforis, aut suo nomine primi campforis acquisitis non fiat correspondens, & solutio cambij.

Corol.

Secundo sequitur, quod qui recipit ad cambium pecuniam pro alio loco, ubi tum pecunijs caret, spequè eas ibi habenditum destitutus est, tum etiam correspondens ibi sibi non suppetit, si cambium verum, & non fictum, & fictitium inire velit, necesse habet ibi aliquam signare personam, qui suo nomine correspondens vices gerat in soluendo cambium, si ipsemet illum locum ad illud soluendum adire non potest.

Corol. 2.

Sequitur tertio, quod qui ad expensas suas substituerit correspondens, quia hoc opus mercede dignum est citra conscientie scrupulum, poterit pro hoc alicuius interesse percipere mercedem.

Corol. 3.

Sequitur quarto, quod si solutio pecuniæ receptæ ad cambium in eodem loco ubi recepta est, est facienda, superflua est consignatio correspondens in alio loco, ac per consequens intuitu illius, quippe quæ fictitia est, aliquid percipi non potest. In quo sensu Garcia interpretatur Mercatù, dùm magnæ malitiæ, & vituperio tribuit, quod campfor ipse correspondens tribuat, quod intelligitur ad correspondendum in eodem loco, ubi accipitur ad cambium.

Corol. 4.

Fit satis obiectio.

Corol.

id est in cambium. CAP. XIII. Quid ad veritatem camb. requir. Pro intelligentia extrauagant. queritur, quid ad veritatem requiratur, & statuitur regula generalis contra Albornoziam, & ad exercendum cambium qualis animus requiratur in dante, & quid de campfore non ignorante quid accipiens ad cambium, alibi non est ad respondendum nisi accipiat mutuum. Pro intelligentia extrauag. examinatur quae non dantur prius mensurandis, de duplici assignatione temporis, ubi de respectu causa concedendi longiores terminos, & ad distantiores tempore nandinas cambiendo, quid auctius expecti possit, maxime ex abun-

& vertatur in mutuum cum lucro. Igitur in gratiam huius statuitur regula. Regula generalis sit, tunc distantia loci necessario interestura in hoc tertio genere cambij reduci censetur ad distantiam temporis, quae inducit mutuum cum lucro, & per consequens vsuram, quando recipiens ad cambium ad aliquem locum pecunia non suppetit in alio loco, quae possit ibi esse soluendo cambium. Quod sic accipiendum est (teste Garzia) hoc esse verum, quando in loco proferendo cambio consignato recipiens alibi ad cambium caret non solum pecunia, sed & possibilitate habendi eam, vel animo quarendi eam ibi pro soluenda pecunia alibi ad cambium accepta, quia substitutus est omni opinione, & spe temporis restitutionis cambij pro restitutione inueniendi pecuniam: haec autem regula est contra Albornoziam, in parte lib. 4. de contractibus tit. 4. qui sua sententia vtpotem quae amote alleclus, ac proinde deceptus contra communem opinionem, asserat, quod si dans ad cambium ad aliquem locum in tali loco habet negotia gerenda censetur inire contractum cambij ratione distantiae loci, alias sibi si illi nihil incumbat agendum, censetur contrahere mutuum cum lucro ratione distantiae temporis. Ad idem deceptus est doctor iste, quia non introspectit naturam huius tertij generis cambij, neque discrimen, quod est inter tertij generis cambium, & alia primi, & secundi generis cambia satis aduertit, scilicet, quod primi generis cambium sit gratia vtriusque contrahentis, sicut secundi generis cambium sit gratia dantis. At verò cambium tertij generis gratia recipientis ad cambium principaliter contrahitur. Vnde consequitur in hoc tertij generis cambio magis conijciendus est oculus ad recipientem, si illum interfit recipere ad cambium pro sua indigentia supplenda, & an sumpsit petat, & an ad instantiam ipsius fiat quam ad campforem dantem, scilicet, an taliter det cambium ad alium locum quod negotia gerat in illo, quia satis est paratus sit recipere pecuniam quam hic confert alibi cambiatam. Deinde si iam quis quaerat ad exercendum cambium, qualis animus requiratur in dante. Responsum sibi tale est, accipiat, scilicet, necesse esse dantem animo esse paratum ad recipiendum in alio loco, quod hoc in loco confert ad cambium, tunc requiritur sibi innotescat recipiente ad cambium pro alio locum lucrere gerere, & vere ad cambium petere, sic vt contractum non sit persuasus, sed

Regula generalis contra Albornoziam

MUSTA

908

Deceptio Albornozi.

908

Questio.

908

Pro intellig.

gentia extrauag.

Quid ad veritatem cambij requiratur.

Quid ad veritatem cambij requiratur.

Questio.

Iam veluti ad baloem huius materiae cambiorum pertinentes, licet multa dicta sint per quae intelligentia extrauagantis per se de cambijs captari potest, & tamen adhuc nonnulla perstringendo, & nulla sententijs adaptando adiungemus, quae iudiciorum forent extrauagantis fiat. Circa primum punctum extrauagantis perpendendum est auctore Nauarro in summa lib. 17. cap. 17. nume. vltimo not. 6. de cambijs, quod ubi in extrauagante dicitur, Damnamus ea omnia cambia, quae sicca nominantur, & ita consinguntur, & cetera, hic cambia sicca nominantur, quae ficta, & simulata sunt. Vera autem cambia appellari, quae realia sunt, licet vt supra retulimus Laurentio placuerit, ea cambia ubi campfor prius dat, quam recipiat, sicca cambia appellare. Igitur quia iuxta mentem extrauagantis per cambia sicca hic damnata intelligimus cambia ficta: & per vera cambia intelligimus realia, illud etiam opere precium est hic nosse, ad veritatem cambij realis illud imprimis requiri auctore Nauarro, quod campfor sciat vel probabiliter credat eum, qui a se recipit pecunias ad cambium esse soluendo, ubi soluendi fidem praestitit, & quod litera expediantur ad alium locum distantiam remotum. Distantia namque loci est, quae cambium huius tertij generis efficit esse verum cambium. Vnde cum duplex sit distantia, alia enim est distantia loci, alia vero est distantia temporis: multum refert nosse, quando cambium refertur ex parte contrahentium ad distantiam loci, vt censetur esse verum cambium, quando verò ad distantiam temporis ob quam fit, vt desinat esse cambium.

Instru. Negot.

Y 4

fide

fide sua credat recipientem ad cambium non accedere ad petendum ad cambium fictitiam, & si sumi sed vere cambij contractum velle imitari animo solo in alibi pecuniam in cambio permutatam. *Interdum tamen videtur*

Præterea in morem venire aliquibus hoc dubium possit. si an campfor, qui probe noverit emm qui perita se ad cambium pro alio loco, ibi non fore solvendo, ubi solvere pactus est nisi ibi sit, dicit ab alio accipiat ad cambium pro alio loco, aut ad solvendum ibi accipiat in eodem loco ubi sit, & possit hac non obstante scientia cum petente tam hujus contractum inire.

¶ Nam hæc ratio in dubium vertere videtur quæstio est: si quod omnes boues, quibus venditor caret, emptio nem. fictitiam exerceat, ratione cuius nihil licet potest obtendere, ergo pari ratione, qui ei dat pecuniam ad cambium pro quem novit alibi carere pecunia ad solvendum non potest postquam fictitium inire cambium, aliquod licet expectare hunc errorem non inigo in eodem modo sunt utique in q. At vero hi nihilominus non obstantibus dicendum est, cum Doctore Saravia, & cum Garcia de contractu. part. cap. 1. §. illud citant quod licet non liceat emere boues fictos, & carere illis in dicitur repartere licet tamen bona dicit campfori consere. Martinus pecunias ad cambium in Flandria, quamvis non ignoret recipientem ad cambium in Flandria carere pecunia ad solvendum, neque ad hoc illam affecturum citra in reffo quia neque etiam in parte negotia illam emptori quam venditori incumbit cura existit ad digni erogans pretium illud sibi paravit pro illo solvendo interesse, aut accipiendo illud in utro sub usuris, dum modo pecuniam justam solvatur: & nihil vltra existat, si hinc hoc genere cambij contingit, neque est eadem ratio de emere boues fictos cum hinc, quos (ut supponimus) venditor nunquam est perdidit, ementi quia eis caret, neque eos est emptor us adeos emptori tradendos, sed merum est commentum: & de dante ad eam, una doctrina ad Flandriam, qui licet recipientem ad cambium carere pecunijs Flandria: tam de facultas sibi subest sibi conquirendi, & de facto ibi aliquid ad solvendum conquirendus est eas, & sub tali fide, & spe non hinc sibi datur (ut supponitur) ad cambium. Quare ista emptio fictitia bouum non licet, hoc autem cambium in hoc casu inire habet licet, quod in dicitur de hinc, quod in dicitur de hinc.

¶ Deinde circa illam particulam extravagantiam ubi dicitur de hinc, quis reahabit.

cambia aliter, quam pro primis mundinis ubi illa celebrantur, ubi vero non celebratur pro primis terminis iuxta receptum locorum usum audeat exercere, ab usu illo profus reiecto cambia pro secundis, & deinceps mundinis sine terminis exercendi, notandum est valde, quod per primas mundinas iuxta sensum istius extravagantis intelliguntur illæ quæ absolute sunt primas, scilicet usque ad quas tempore celebrationis cambij competens tempus interlat ad cambium solvendum quod quidem tempus trium mensium regulatiter pro sufficienti reputatur.

¶ Ex quo aperte colligitur, quod si a tempore celebrationis cambij (spatio octo, vel quindecim dierum instatent quibus in loco ubi cambium solvendum esset, si cambium ea conditione est celebratum ut solveretur in mundinis distantibus interstitium mensium, aut plurium, non diceretur cambium tunc celebratum esse ad intercolatas, vel mediatas mundinas, si quia illæ mundina dicuntur immediate, & primæ in quibus commode potest fieri solutio cambij, & non bis præcedentes.

¶ Cum igitur tempus præsignari ad solvendum cambium in mundinis dupliciter contingere possit, uno modo ad mundinas immediate, alio modo ad mediatas, illas dicemus esse mundinas immediate, quæ primæ sunt post pervenire ad iterum cambij ad locum ubi celebratur, & sunt mundina, dum fructus, vel dilatio temporis data opera cessata non intercedat, in sententia ergo mundina secundas mediatas, & intercolatas esse dicendas, quæ erunt secundæ quæ est, veniunt celebranda post de portationem literarum cambij, vel post quam commode potest reportari, itaque quantum spectat ad tempus licet per illud, quia sufficiens erat commode soluisse cambium in mundinis præcedentibus.

¶ Hinc igitur est intellectus verborum Rij. V. patet dum in sua extratragia dicitur celebrari cambium nisi ad primas mundinas, & non ad mundinas secundas, vel mediatas, quæ dicuntur mundina intercolata, neque ad inferiores temporis terminos, quam distantia loci prærequirit, hoc quæ sit ratio, ut de casibus usurarii tractaverimus. Nam inde a Uganda inter se sumebatur ania, qui in solutionum tempora prorogabantur ad plures mundinas. Quare ergo dicitur solvendum esse cambium in mundinis, intelligitur in earum mundinam appropinquatis, vel mensuris.

¶ Insuper animadvertendum est, quod circa illam particulam contentam in prædicta extratragia, ubi dicitur

eg. alioq. n. mod. alioq. n. mod. alioq. n. mod. alioq. n. mod.

Argum.

Reff.

Recepte. Alcora.

Ratio.

Ratio.

Circa extratragia.

Quid primæ mundinae.

Corol.

Intelligitur pro primis mundinis.

Assignatur tempus dupliciter.

Intelligitur hæc extratragia.

Nota.

uog. v. un. uuganti,

opinio opposita Caietani, & Metinae campores transeuntos agit, & propensos ad innumeras palliandas vias, quarum occasionebus subinvenit dispendia. Vnde consultum sic curavit in sua extratragantia, dum celebrari cambia velit pro illi primis nundinis, & pro primis terminis. Nam si liceret ad distantiores tempora nundinas cambiorum plus interesse accipere, quid necesse foret diu ad iudicandas occasiones vsurari id verasse, tum quia si campores non monopolio inconstantes vel omne pecuniam ad nundinam paucorum camporum congererent sed patientis dantium ad cambium, & multitudinis maiore ad cambium accipientium auctores essent, quia id a mala radice procedit non possent licite interesse, & pretia cambiorum augere. Ergo neque etiam pretio cambiorum licet camporibus accedere ex abundantia accipientium causata ex dilatione maiori temporis, quae abundantiam accipientium ad cambium solet augere, quia hoc etiam a mala radice procedit.

Confirm.

Confirmat hoc Nauarrus in Comment. de cambijs quia, §. 9. ubi in hac parte committens sententiam Sodasit non licite augeri estimationem pecuniae in nundinis propter defectum, & penuriam humorum, & quando penuria haec non monopolio constat a camporibus originem traxit, quia tacite vel expressse causa augendi cambiorum pretia prohibito, omnem ad se cum essent pauci congestere pecuniam. arg. l. 1. C. de monopo. Ad id tamē hic vnum Nauarrus, s. quod in hoc casu, & tempore, alij mercatores qui expertes fuere culpa, neque consortes fuerunt monopolij possunt bona conscientia dare ad cambium augendo pretium iuxta caritatem ex monopolio inductam, non autem monopolij autoribus id conceditur ait Nauarrus, quia fraudus, & dolus nemini potesse debent cap. ex tenore de receptis. & l. itaq; fullo. ff. de furt.

Modificatur sent. Navar.

Ceterum hoc quod concedit Nauarrus expertes culpa, & monopolij posse iuxta pretium ex monopolio auctum cambire sine grano salis iuxta sententiam Metinae in sua instructione. §. 25. de empt. non a usim. eis concedere. Quia si alij, qui auctores monopolij non fuere, ignorant per hanc vim, & fraude auctum fuisse cambiorum pretium, possunt hac durante ignorantia excusante eos, bona fide cambire ad pretium sic auctum iuxta sententiam Navarri, non tamen si conscij fuerunt illius monopolij, ad illud pretium auctum cambire poterunt propter rationem eiusdem Metinae. s. quia iam constitit eis de fraude, &

de violentia, qua illud pretium violentum est, ac subinde iniustum, quod circa ad illud pretium eis hac stante scientia cambire non licuit.

Confirmat etiam, quia sicut non licet augere pretium mercium eas vendendo, & tanto pretium concedendo ad longius tempus hoc praetextu, si quod tunc mercatores pluris estimantur, quia plures inveniuntur earum emptores, cum ad longius tempus redierint, ita non licet augere pretia cambiorum hoc inquit, quod plures inveniuntur petentes ad cambium, sed quod ad longiori tempore distantibus nundinas cambia soluenda conceduntur, patet consequentia. Quia peninde proportionabiliter, scilicet habent cambio ad literas visas ex una parte, & ad terminum praefixum, vel ad nundinas ex alia. Sicut vendere pretio de presenti, & numerata pecunia ex una parte, & vendere ad creditum ex alia, quia si venditio ad pretium numeratum est regula per quam taxatur iustum pretium venditionis ad creditum, ita cambium ad literas visas est regula, per quam taxatur pretium iustum cambiorum: quae celebratur ad terminos praefixos, vel ad nundinas certas. Sicut enim pretium emptionis, & venditionis ad creditum, ut iustum sit, excedere non debet pretium venditionis factae praesenti pretio, ita pretium cambiorum ad nundinas, vel ad praefixum terminum, ut iustum sit, excedere non debet pretium cambiorum, quae celebrantur ad nundinas, ergo sicut pretium in venditionibus ad creditum non est augendum plusquam valet praesens pretium communiter currens, etiam si ex concessa mora solutionis plures ad emendum confluant emptores, ita neque pretium cambiorum, quae celebrantur ad nundinas, vel ad longiores terminos: ideo augendum est magis, quam sit pretium cambiorum ad literas visas. s. quia propter maiorem temporis prorogationem plures accurrunt ad cambia petitores, & receptores. Et per ea quae dicta sunt argumento in gratiam Caietani a principio factio manet satis factum.

Porro postquam ratione maioris dilationis, aut ratione maiori copia accipientium ad cambium inde orta interesse cambiorum augeri non posse diffiniimus, superest nunc, & id dubij expedire. s. vtrum campores ratione lucri cessantis possint aliquod capere interesse, eo quod ad proximas, vel secundas, vel vteriores suam dantes petentibus pecuniam desinunt cambire. Est autem quaestio haec non extra controuersiam, siquidem Sor-

Confirm.

officio

ingra

inofficio

Predicta fit satis ar. Caiet.

Questio.

200. 200. 200. 200.

us

felicia ceptum, si non restituat, non ideo alicuius culpæ contra iustitiam commutatiuam reus re it.

Dictum. 2. ¶ Secundo ad quæstionem dicitur cum Nauarro, quod ante editionem huius extrauagantis Pij V. innitendo soli iuri communi non erat aliquo iure interdictum pacisci à principio, vel postea in cambijs ante solutionis tempus superinteresse probabili, scilicet, ut certum quid solueretur. Cuius sententiæ fuere Meina in C. de restitut. fol. 132. & Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 1. art. 3. qui soluendum esse interesse, verisimile conuentione firmatum à principio dixere, licet in fine tandem pateat nullum interesse obuenturū fuisse: verum iam post istius extrauagantis promulgationem in materia cambiiorum interdicta est talis alicuius certi, & determinati interesse lucri cessantis conuentio, propter dispositionem huius extrauagantis, cuius intelligentiam limitatam per Nauarrum, quatenus attinet ad forum conscientie, nos rursus securius supra moderati sumus.

Dictum. 3. ¶ Tertio dicimus quod licet autore Nauarro in disputationem pro utraque parte verti posset, utrum dispositio hæc de non annexendo contractui cambiij pacto de aliquo certo lucro cessante soluendo, extendenda sit ad pactum simile non annexendum contractui mutui, tamen cum illo tenenda esse videtur pars negatiua, utpote quæ iustior videtur, propter quod dispositio hæc exorbitans est in hoc à iure communi, quare restringenda est, non ad alios casus extendenda.

Dictum. 4. ¶ Quarto dicimus cum Nauarro quod dum Pius V. hic celebrari cambia vetat, nisi quò ad proximas nundinas, vel primos terminos pro soluendis cambijs assignari solitos id interdiceret ea ratione est intelligendum, ne cariora fiant cambia ad secundas, vel tertias nundinas exercita, quàm ad primas, alioquin non videtur Pius V. prohibere ne maior termini prorogatio concedatur debitori si sine vilo iniusto campforis fiat emolumento quòd videtur confirmari .i. quòd fauore. C. de leg. & cap. quod ob gratiam de regul. iur. lib. 6. Sicut nequè etiam hic Pius V. videtur vetare, ut prædiximus (dum vetat certum interesse, & determinatum non deducatur in pactum) quod conditionaliter fiat conuentio, non quidem de certo interesse soluendo, sed de illo lucro cessante, quòd ex mora solutionis obuenerit quidquid, vel quantum illud fuerit nihil in particulari determinando. Quia hoc pactum nihil aliud est quàm iusta

quædam protestatio suæ indemnitate, quam facit campfor suo debitori. Immo etiam non præcedente ista conditionali in certi lucri cessantis pacto, si ex culpa & mora debitoris campfori nolenti interesse cessaret, posset illud expetere, quia de iure naturali est se seruare indemnem. ¶ Ex supradictis patet iam solutio quæstionis in principio propositæ, quia respondemus quod non licet alicui mercatori, quia cohibetur ab alia negotiatione, cambiando suam pecuniam sic expetere lucrum cessans, neque campfori licet illud exigere cambiando ad nundinas mediatas, vel intercallatas sub eo nomine, & colore, quò mittit plura exercere cambia ad primas nundinas, & primos solutionis terminos assuetos ex quibus verius sibi comparasset emolumentum, quia id est vetitum per extrauagantem Pij V. quæ tamen quoad conscientiam atinet iuxta glossam superius à nobis datam glossanda venit, quæ aliquantulum distat à glossa Nauarri.

CAP. XIII. An vsus cambiendi receptus in Italia & in alijs orbis partibus an sit licitus, de forma vsus huius cambiij, de sententia Nauarri & autoris circa hoc admonitio digna, examinantur hic quatuor conclusiones Soti, seu potius explicantur, regula Siluestri pro cambijs, admodum nenter campfores de periculis quæ secum fert ars campforia.

Quamuis multa principia tradiderimus, multaque à nobis hic in materia cambiiorum discussa sint dubia, per quæ, & reliqua omnia, quæ occurrere possent, possent faciliter diffiniri, tamen quia adhuc ostensis principijs, dum ad particularia dubia descendunt, quæ illis proponuntur, aliquos allucinari contingit, nonnulla, & si non omnia hic discutenda proponemus, per quæ lector, qui in his agendis quæstionibus non est tam versatus, cætera possit coniectare & definire. Quæritur ergo primò an ille vsus cambiendi qui in tota Italia expresse inoleuit, & in alijs quoque orbis partibus implicite introductus est, sit licitus, exercetur autem sic, sunt quippe multi quibus copia pecuniæ numeratæ suppetit, qui vel quia nolunt in arte mercædi exerceri, vel quia ad eam minus idoneos se existimant, vel quia alium commodiorem modum quæritandi victum non inueniunt, artem campforiam amplectuntur in hunc modum eam exercentes (ut refert Nauarrus in sum. Latin. cap. 17. de cambijs lic. L.) quod Sequæ, vel in Italia

Solutio.

Quæstio.

Variæ exercicia cambiiorum.

Italiae alio loco dant pro scuto marchæ quo valet Lugduni. 67. solvendo ibi in proxima nundinis. 65. vel 66. plus vel minus pro ut fuerit prolixius, seu brevius tempus inter dationem, & solutionem, nunquam tamen dat. 67. quia tunc nihil lucrarentur; qui acceptis literis ab his quibus dedere pecunias ad quosdam alios, qui illa scuta in illis nundinis sibi solvant vel suis factoribus, rursus illa scuta sibi soluta eisdem, vel alijs Genuæ soluenda, vel alibi in terminis ad solutionem assuetis conferunt soluenda cum auctuario certo, vel incerto, præsignando ab in hoc deputatis, & mox illa scuta soluta cum auctuario hoc conferunt eisdem, vel alijs restituenda in alijs nundinis proximis Lugduni restituendo & solvendo pro singulis scutis marchæ. 65. vel 66. ut prædiximus. Simile quoque dubium huic annectit Nauarrus ibidem de his qui in fine nundinarum Galliarum, Belgiarum, Hispaniarum certis temporibus celebratarum magna copia pecuniarum abundantes, quæ nolunt in merces infumere eam eisdem, quibus antea tribuunt ad cambium, vel alijs ad cambium recipere volentibus eam pecuniam tradunt soluendam, vel in nundinis, vel in alijs civitatibus eiusdem regni, vel aliorum regnorum proxime obventuris, recipiuntque eam ibi cum aliqua lucri certi vel in certi accessione, cumque in fine nundinarum aliarum receperint per se, vel per suos infutores quantitatem, quam antea contulerat ad cambium eam sic cum accessione lucri receptam rursus in fine nundinarum eisdem, vel alijs conferunt ad cambium in nundinis proximis, vel præstitutis terminis soluendam alio loco sicque huiusmodi cambia frequentes in finem nundinarum instaurant, res est qua accipites potest tenere doctores: sicut fatetur Nauarrus ubi supra, ipsum, & Emanuelem à Sa Societatis Iesu doctorem à se valde commendatum in solutione huius primi dubij substituisse ante aliquot menses, dum interrogati essent de eo à quodam episcopo salutis animarum sui gregis cupidissimo. Neque enim facile est approbare contractus, qui effugiem mutui cum lucro præferunt quod capit. in civitate de usuris ecclesia damnat, sed neque præcipitare sententiam oportet in damnanda ea arte cui innumera multitudo Christianorum alioquin Morigeratorum ad transigendam vitam dat operam: neque enim (ut narrat Nauarrus solum negotiatores, & campsores huic cambiendi sic officio vacantes, sed quam plurimi alij, tum locupletes viri, tum optimates, & tam lu-

preme, quam infimæ notæ homines, etiam ecclesiastici ab hac non abhorrent arte, utuntur, enim ea suas pecunias committendo campsores, vel mercatoribus prædicta cambia exercentibus eo animo, & pacto, ut suas nasciscantur partes incertas, vel certas lucri incerti pro rata pecuniæ à se contributæ. Hos autem, qui quotannis consentent, absoluntur, sacram suscipiunt Eucharistiam, & eorum confessores tam atro calculo scilicet damnationis velle notare res est: quæ non videtur carere nota temeritatis maxime, quia ut tradit Cald. quem citat Nauarrus, cambijs his cessantibus commercia cum exteris regnis interirent & propria commercia uniuscuiusque regionis tenuiora fierent.

¶ Iam ad solutionem utriusque dubij accedendo (nam quia de utroque eadem est ratio, utrumque eadem comprehendit solutio) dicimus: quod huiusmodi cambia iusti fieri non possunt si ficta sint, & fictitia, quæ quidem fictio ut absit non sat est (ut prædiximus) ignorare an recipiens ad cambium alibi realiter, vel credito pecuniam habeat, sed requiritur saltem huius fidem probabilem habeat dans quia (ut allegat Nauarrus) ignorantia etiam facti eius, quod oportet scire non excusat. i. questione 4. §. notandum, qualis est hæc, & de electione cap. innotuit. accedente gioffa.

¶ Secundo dicimus, quod perperam Nauarrus casum utriusque dubij ait posse saluari per reductionem ad §. cambium, quod vocat ipse lit. g. cambium ratione veri interesse damni emergentis: vel lucri cessantis, quod incurrit campsores cessando ab alio iusto cambio, quia solutio dubij debet adaptari casui, de quo dubitatur, & secundum circumstantias secundum quas, vel cum quibus proponitur (nam circumstantia una sola interdum variat casum) debet questio solui. Cum ergo (ut Nauarrus proponit utrumque casum) qui huiusmodi exercente cambia nolint arti mercandi intendere, neque pecuniam suam in prædia, vel iura fructifera infumere, sequitur quod illis titulus iste lucri cessantis sit fictitius, & quod obtentu illius, captandi interesse ius in cambio non habent: male ergo hos casus contendit saluare reducendo eos ad cambium quod ipse vocat quintum.

¶ Sed neque punctum veritatis attingit reducendo eos ad tertium cambium, quod ipse lit. E. diffinit esse cambium per literas, quibus virtualiter transfertur pecunia ex uno loco in aliū quamlibet remotum; quia in hoc cambio

Dictum. 1.

Dictum. 2.
Sent. Nau.

in dubio
Questio.

Forma v.
sus cambij.

Obiectio.

cambio translationis pecuniæ vt benè diffi-
 uuit Garcia, qui suam volunt transferre pecu-
 niam ad alium locum, prius eam campiori-
 bus translaturis eam veluti transferendam
 conferunt, at indubitationis huius, vtroque
 casu campiores ipsi sunt, qui pecuniam suam
 tribuunt recipientibus eam ad cambium in
 alio loco soluendam: vnde præposterè redu-
 cit hos casus ad quinque quod vocat ipse cam-
 bium.

Sent. auto-
 ris.

¶ Igitur si saluanda sunt huiusmodi cam-
 bia est per reductionem ad tertium genus câ-
 bij per literas, vbi campiores vel mercatores
 in vno loco impendunt pecuniam ad cam-
 bium: vt sibi cum interesse in alio loco com-
 mutata reddatur, quod quidem interesse in
 hoc tertio genere cambij ex triplici capite (vt
 prædiximus) expeti licitè potest, ex quo pro-
 uenit idem numisma magis æstimari in vno
 loco, quàm in alio, scilicet, vel quia maioris
 estimationis legalis, & naturalis est in vno lo-
 co, quàm in alio, vel secundò ratione absen-
 tiæ, & præsentis pecuniæ, vel tertio ratione
 maioris estimationis accidentalis, quàm for-
 titur moneta eadem in diuersis locis. ¶ Bene
 tamen admonet Nauarrus pensandum esse
 in hac parte, an eadem pecunia in loco distan-
 ti maioris sit estimationis, quàm in præsentis
 loco, tuncquè conferendum esse illud plus
 estimationis cum illo minori, quo propter
 absentiam valet: & sic reducendum esse ad
 æqualitatem valoris. Vnde corollariè infert,
 quod si eadem pecunia plus valet Lugduni
 quàm Metinæ, qui Metinæ pecuniam exis-
 stentem Lugduni emeret ex hac parte carius
 ab ipso esset emenda loquendo de emptione
 largo modo, carius (inquàm) si emeret Lu-
 gduni pecuniam Metinæ constitutam & è
 contra. Vnde infert hac ratione fortè iustifi-
 cari cambia illa, quæ frequenter exercentur
 à Metina ad Vlisippone, & ab Vlisippo-
 ne ad Metinam, quia à Metina in Vlisippo-
 nem multoties cambitur ad paria hoc est cam-
 biuntur centum aurei collati Metinæ prius
 pro ceterum redhibendis in Vlisippone, cuius
 potissima ratio est. Quia pretium pecuniæ
 Vlisipponentis licet ex se auctius sit, tamen
 respectu Metinæ vbi cambitur ad Vlisippo-
 nem quia est absens, Metinæ hac ratione ab-
 sentis minus valet, atquè sic fit interdem vt
 subtracto, quo minus valent Metinæ cen-
 tum aurei Vlisipponeses propter absen-
 tiam, (licet aliàs excederent estimatione, pos-
 sint adæquari quò ad cambium, dando Me-
 tinæ centum aureos præsentis pro totidem

absentibus, qui in Vlisippone sunt redhiben-
 di. ¶ Ratio autem quod à Metina ad Flandriam
 ad paria, cambia celebrari non possunt ea est, si
 quia licet pecunia Flandrensis ratione absen-
 tiæ, vt pote quæ est extra regnum minus valet
 sed tamen tantopere in Flandria superexce-
 dit in estimatione, vt etiam dempto, quo Me-
 tinæ ratione absentis minus valet, adhuc su-
 perior in valore manet, quàm pecunia, quæ
 Metinæ ad cambium pro Flandria recipitur.
 Quamuis enim absentia pecuniæ Vlisippone
 si, & eius extra regnum existentia in causa ef-
 se possit æquandi pecuniam Vlisipponensem
 cum Metinensi in Metina, tamen hæc absen-
 tia pecuniæ & extra regnum existentia suffi-
 ciens causa non est ad adæquandum Metinæ
 pretium pecuniæ Flandrensis cum pretio pe-
 cuniæ Metinensis. ¶ Vltimo dicimus quod
 quoniam ad istud tertium genus cambij vide-
 tur reduci vterque casus in dubitatione præ-
 positus, & quia cambium hoc tertij generis
 ex prædicto triplici capite ex quo maior æsti-
 matio pecuniæ sumitur in vno loco, quàm in
 alio iustificatur, videndum est ab eis, qui hæc
 cambia exercent, vt iuste ea exerceant, an om-
 nes tres causæ augendi pretium cambiorum
 concurrant, vel vna tantum, vel duæ, vt iux-
 ta concursum earum metiantur pretium ius-
 tum cambiorum, iuxta regulas supra traditas,
 illudque etiam aduertant, quod eos Nauarrus
 admonet, scilicet, quod sicut emens rem aliã
 absentem minoris notabiliter, quàm commu-
 ni estimatione æstimetur, etiam si subtraha-
 tur, id quo minoris solet æstimari propter ab-
 sentiam, præterquam, quod delinquit mortali-
 ter, obnoxius fit ad restitutionem illius quo-
 tæ notabilis, quæ ad adæquandù iustum pre-
 tium requiritur, ita etiam campior, qui cam-
 biat pecuniam præsentem pro absente, si no-
 tabiliter pro absente pecunia erogat ob eius
 absentiam minus, quàm propter eius absen-
 tiam communiter solet minus valere, etiam
 detracto, quo minoris æstimatur propter ab-
 sentiam, & culpa mortali se subijcit, & obliga-
 tioni restituendi, quia licet possit subtrahere
 à pretio pecuniæ sibi in alio loco reddendæ
 quod minus valet propter absentiam, sed hac
 ratione non potest notabiliter ultra iustum
 subtrahere.

Ratio.

Dicitur vltimo

Admonitio.

¶ At admonere non desinam quod forte
 iuxta sententiam Soti & Mercati in prædi-
 ctis duobus casibus, & duobus vbi sic de loco
 ad locum recepta solutione reciprocè quo-
 dammodo instaurantur continuè cambia nõ
 est habenda ratio absentis pecuniæ, vt ideo
 pecu

pecunia absens sit minus affirmanda; siquidem licet relinquatur absens a loco ubi fuit primò data, sed tamen sit suis dominij præsentis ad restorationem cambiorum, quam semper exercent in sine nundinarum, sed hoc licet sciam esse tutius & apparentius, tamen a liorum iudicio relinquo, licet non metafisicè, sed moraliter tractando res morales prædicta ratio viget certè ut apparet, tamen si non damnandum sit oppositum, quando nihil sic lucraretur per restorationem cambij à loco ubi relicta fuit pecunia absens, sed per aliud ubi præsentis est respectu dominij eadentis ad cambia.

Præterea placuit & illam questionem quotidianam adducere in medium examinandam, de qua Navarrus in summa Latina, pume ultimo de cambi. lit. N. ait se fuisse interrogatum, ea nempe est, An potuit licitè quidam Hispanus Romæ alteri impendere centum scuta, quò ab ea Romæ recipiente centum sibi solvantur in Hispania cum aliquo tamen augmento. At quam breuiter iuxta sententiam Navarra sic diximus respondendum primò, quòd nomine lucri cessantis, si verè non cessabat illi lucrum, quia Romæ Hispanus ea centum scuta non destinaret ad aliquid fructiferum erendum, huiusmodi interesse lucri cessantis expetere nõ potest, & nisi etiã concurrentibus alijs lucri cessantis exceptionem iustificatibus conditionibus: Imò dico contra Navarra, quia quædam in hoc tractu intercedit species cambij, & quia in cambijs iuxta extrauagantem Pij V. omnis pactio lucri cessantis cessare debet, contra decretum extrauagantis videtur quòd quotali augmento ratione lucri cessantis centum tantum scuta Romæ ab Hispano data ab eisdem recipientur in Hispania.

Secundò dicimus, quòd ablata omni fructione licet cambij si verè, qui recipit Romæ illa centum scuta soluenda se in Hispania veluti in cambio commutata, habet ea realiter in Hispania in se, vel virtualiter in alijs bonis, vel redditibus, vel quòd habebit correspondentem ad eam in Hispania soluendum probabiliter creditur, tunc ratione tertij generis cambij quòd hic videtur in terminis obseruatis eius conditionibus, licet prædicto in questione proponatur illa centum scuta dare ad cambium, tunc què duplici ratione licet in Hispano dante Romæ illa centum scuta recipere in Hispania illa centum cum augmento. Primò ratione absentia, ob quam minus affirmantur Romæ pecunia redhibenda Metinæ

Secundò ratione maioris affirmationis, quia magis affirmatur centum scuta Romæ quam Metinæ totidem.

Tertio adfirmamus cum Navarro quòd licet prædictis contractibus, etiam si Hispanus illa centum in Hispania mutuo dedisset, postquam Metinæ eadem pecunia plura vellet quam Metinæ, quia tunc non ratione aut illi augmentum ex genere sed quia eadem pecunia ubi præsentis destinatur quia in Metinæ. Quinimo & si licet omnia eadè pecunia maioris non affirmantur, quam non in Hispania, si facultas relinquatur in ea recipiendi eadè centum scuta Romæ, si verè, non si in illa facultas si relinquatur in ea recipiendi ea in Hispania, vel in alijs partibus, cum tamen tunc qui sic ea Romæ contrahit possit alteri augmentum, quia interest in tantum tantum petere, quantum tradidit illorum scutorum, seu reditio in Romam ubi data sunt interestur, quia in hoc casu auctore Navarro nihil videtur expetere ultra scuta sua de metinæ, id quòd ad consulendum in demerita ea centum scuta dantis Romæ, est necessarium quia centum scuta data mutuo Romæ, quia ibi præsentia sunt danti, plus est valere, quàm iotidem pro solutione mutui in Hispania recipienda ubi sibi sunt absentia præsentium sic Romæ opus habiturus esset, quia tunc reditio eorum ad Romam atque sibi expensa constabit.

Verum contra venire videtur huic assertioni, tum quòd dicitur Antonus in partibus cap. 7. §. 3. offerit, scilicet, non esse aliquid in culpa quòd campfor agendum Romæ, non fert alteri centum ad sua peragenda, nisi ea conditione, ut intra octo menses ea Romæ reddat cum accessione interesse, aut tunc cui subscribunt Siluester vel ubi yfota & Gregorius Lopez. l. 1. §. 1. partibus tituli 1.

His nihilominus non obstantibus auctore Navarro prædicta nostra assertio & sua vera. Quare respondetur quòd duplici ratione eorum assertio nostra non contrariatur. Tum quia prædicti doctores loquuntur de mutuante, aut de illo, qui ratione dilationis quam induget ad soluendum, aliquid ultra sortem contendit accipere, quòd bene duplici capite licet coniectare ob hanc rationem dilationis voluntatem accipere ad interesse. Illi doctores voluisse damnares scilicet, ex longa temporis octo mensium, quem in casu quem damnant, proponunt, & ex eo etiam quòd eadem pecunia maioris affirmatio non obtinet in alijs, quàm in Romæ, quia sunt

Resp. Distum. I.

Obiectio.

Resp.

Sunt illa loca diversa vbi exemplificant casum, tum quia non ratione naturali, aut dilationis contractum huiusmodi licere asserimus, sed quia pecunia redhibenda Hispanie minoris estimationis est, quamquam Romae traditur, vel quia quae Romae prius traditur a campore, vel ab Hispano ob praesentiam magis valet, quam quae Hispanie est, quippe quae est absens, & in absentia redhibenda.

**Examina-
tio conclu-
sionum So-
ti.**
**Conclus. 1.
Soti.**

¶ Quoniam extremam manum huic mate-
riae potest tam copiosam disputationem para-
mus imponere, quasdam conclusiones, quas
Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 12. artic. 2. & in
alijs articulis profert, in quibus non nihil a ce-
teris doctoribus dissidet libet examinare, qua-
rum prima est, quod non licet cambire numos
eiusdem ponderis, & numeri, valoris tamen
diuersi in diuersis regionibus, pro cuius expli-
catione dicimus, quod si haec sua conclusio
intelligatur de primo genere cambij per litem-
ras, vbi propter aequalem necessitatem vtriusque
cambientis res, siue pecuniae in diuersis locis
constitutae cambiantur, vera est propositio;
sed secundum Mercatum lib. de cambij cap.
2. & secundum Garciam in 2. par. de contractu
capit. 9. pag. 267. contra Sotum non licet in
hoc genere primo cambij per literas ei qui
primo rogatus est cambire, ab ignorante quod
ipse quem rogat indiget eodem cambio acci-
pere aliquod interesse, quia non est eadem ra-
tio derogato dare mulam reducendam ad lo-
cum, ad quem eam danti attinebat illam re-
ducere, & derogato cambire in hoc genere
cambij quia in exemplo Soti de mula redu-
cenda non interuenit effigies huius primi
cambij, quia eadem mula est, quae datur,
& accipitur ad aliud locum reducenda, quare
contractus hic magis attinet ad secundum ge-
nus cambij, id est translationis. At vero in
primo genere cambij, de quo intelligitur con-
clusio, non eadem res, vel eadem pecunia
datur, deterrenda, & reducenda aliud, sed
vna res capibilis pro alia, propter aequam
vtriusque cambientis necessitatem, quoniam
vnum vnus res, vel pecunia in vno loco eget,
alius in alio.

2.

¶ Secunda autem Conclusio Soti est,
cambire pecuniam inferioris gradus auri, vel
argenti cum alia superioris gradus, nisi inter-
ueniat compensatio, iniquitas est. Haec qui-
dem conclusio si intelligatur de primo gene-
re cambij per literas, quod esse videtur propter
vtriusque cambientis necessitatem, quia ea
pecunia vnus hinc, alius alibi indiget, sic ve-
re est cum illa exceptione solita apponi, scilicet

iniquitas est, nisi pecunia inferioris gradus auri vel ar-
genti in ratione monetae aequalis valoris esse
compecunia superioris gradus. Nam tunc tale
cambium in re nihil praesertit iniquitatis, ut
verbo gratia si Castellanum in ratione monetae
eiusdem valoris esset cum fructo, nihil iniqui-
tatis contineret, vnum cum alio cambire
liceret vnum sit inferioris gradus quam aliud.

3.

¶ Tertia eiusdem Soti propositio est cam-
bire monetam in vna prouincia, ut eadem in
alia rependatur vbi propter raritatem metalli
pluris aestimatur, quam vbi fuit primo nu-
merata iure non licet. Haec autem conclusio
cum hoc grano salis condienda est, quam-
uis illud respicit Sotus scilicet, quod haec con-
clusio vera sit absolute si de primo genere
cambij per literas intelligatur, & etiam in-
telligatur de tertio genere cambij per literas,
cum hac tamen limitatione seu exceptione
scilicet, nisi secundum Caietanum, & Na-
varrum, & Fratrem Ioannem a Peña, ratio-
ne praesentiae quae alias minus valet pecunia
adaequetur pecunia illi propter raritatem me-
talli alibi magis aestimatae pro qua, vel cum
qua cambitur, quia tunc tale cambium nihil
iniquitatis contineret.

4.

¶ Quarta Conclusio Soti non licet cam-
bire mille aureos redhibendos pretios cam-
biorum mundinarum primarum, nisi quan-
do ut inquit est aequale dubium quod minus
vel magis valituri sunt, quam pretium, quod
valent de praesenti cum ad tale cambium
dantur,

¶ Haec autem Conclusio multifariam
venit distinguenda, quia potest intelligi (ut
sentit Sotus) quatenus contractus hic innititur
contractui sortis, in quo contrahentes se
exponunt aequale aleae periculi, & sic nihil
est dubij, quin non solum sic ad mundinas
alterius loci licebit cambire admiscendo con-
tractum aequalis periculi, & sortis, sed etiam
ad mundinas celebrandas in eodem loco quia
tunc secluso scadalo, non ratione cambij, quia
tunc siccum esse, & fictitium videretur, sed
ratione sortis contractus aequalis sortis cui se
se vtriusque pars subiiceret, licitum reputaretur,
quia tunc nullus se ponit in tuto, sed quia
Sotus autumat quod regulariter se ponit ca-
psor in tuto, ac per consequens quod exclu-
dit contractum sortium, ideo tamen quam pa-
rum tutum contractum cum metatandum
esse censet, ideo expendendum est, de iura
Soti conclusio non secludatur nisi contractum
sortium quibus contingit, quando vtriusque
est aequale dubium aeternitatis, vel minoris valoris
futuri

futuri in posterum cum soluendum venit cambium, quam valebat pecunia collata ad cambium nundinarum in tempore, & loco quo primò sic collata est: an eo secluso, licitè possit campfor mille aureos cambire redhibendos pretio cambiorum nundinarum primarum. Cui ambiguitati facimus satis & dicimus, quod etiam extra contractum sortium licet sic cambire dictos aureos redhibendos cum lucro in nundinis alterius loci primis. Primò, quando erat seruaturus campfor ad ambiendum suam pecuniam in nundinis primis aliorum locorum, vnde lucraturus erat. Nam tunc ratione lucri cessantis, dum non deducat lucrum determinatum cessans in pactum propter prohibitionem extrauagantis Pij. V. poterit admonito recipiente pecuniam, recipere lucrum, quod ex euentu innotuerit campfori cessasse. Secundò lucrum in casu iuste recepisse potuit, recipiendo suam pecuniam in primis nundinis alterius loci, vbi sunt celebranda, eam cum aliquo interesse recipiendo, si eam campfor dedit ad cambium in loco vbi magis valet, quia maior est ibi eius penuria, ad nundinas alterius loci, vbi vel minoris aestimationis legalis, aut minoris valoris accidentalis est in ordine ad cambia, vt si Flandriæ mille ducati cambirentur redhibendi in nundinis Metinensibus. Nam in hoc casu (vt supra dictum) duplici nomine lucrum recipere posset, & quia dat mille aureos presentes pro absentibus soluendis in nundinis Metinensibus, & quia Flandriæ, vbi eos dat maioris aestimationis sunt, quam in nundinis Metinensibus, vbi ob maiorem abundantiam minoris aestimantur: dum non expectetur lucrum ob dilationem temporis.

Cambium verum & siccum.

¶ Similiter regulandum est illud cambium quod Armilla in verbo cambium. §. 7. ex mente Caietani vocat cambium verum, & simul siccum, vt quando, do tibi ducatos ceterum Ianuæ, vt hinc ad mensẽ restituas mihi tot libras, quot valet ducatus Venetijs, vbi verisimiliter plus valebit, licet aliquando minus valeat: tamen vt in plurimum semper plus valet, quia dicimus, quod quando dedi ducatos hos centum restituendos Ianuæ, vbi eos contuli, vt ibidem restitueretur in tot libris, quot valet ducatus Venetijs, tunc non est appellandum cambium verum, & siccum, sed dicendum est potius esse cambium siccum, & fictum. Quia ibi redhibetur ducatus cum lucro, vbi primò datus est, scilicet Ianuæ. Si autem ducatus, qui recipiendus est Venetijs in tot libris, quot Venetijs valet, vbi vt in pluri-

um plus valet, ratione absentia, quæ cum efficit minoris valoris, dum recipitur in cambio commutatus Venetijs æquiparatur (licet Venetijs magis valeat) ducato collato Ianuæ ad cambium in valore, qui ratione presentia magis Ianuæ valet: tunc licitum erit tale cambium. Alias si consideratus etiam cum sua absentia ducatus in tot libris Venetijs redhibendus magis valet vt in plurimum, quam ducatus cum sua presentia Ianuæ consideratus, & datus, non erit licitum cambium: nisi ratione cessantis lucri, quod tamen ratione extrauagantis Pij. V. vbi est vsu recepta, non habet locum in cambijs cum determinatè est de ductum in pactum. Sed iam tandem antequam in hac materia cambiorum receptui canamus regulam illam vnicam, & breuissimam, per quam Syluester, vsura. 4. q. 2. §. 2. totius huius materiae cambiorum decidi posse casus omnes à viris doctis arbitratur, statuendam duximus, eam nempe est. Quotiescunq; in cambijs arbitrio bonorum, & peritorum in tali arte ambiendi pars capiens cambium non magis grauatur, quam dans, neque e conuerso, & distantia temporis nihil lucri affert, neque finguntur cambia sicca, non erit tale cambium implicans aliquod peccatum mortale, nisi infra adsit intentio. Pater, quia à tali cambio omnis abest iniustitia, ¶ Cui tandem adiicimus quod, quia res hæc de materia cambiorum est plena periculis, quæ non facile cauètur ab his præsertim, quos pecuniarum sitis in præcipua iniustitia multa transuersos agit, quorum infinitus est numerus, admonitos volumus eos, qui huic arti hactenus non se addixerunt, vt in cõpedes eius suos pedes non immittant, ne incidant in diaboli laqueos. Eos autem qui iam huic negotio se applicuere animaduersos esse cupimus de his periculis, vt quam caute in exercendo hanc artem se debeant habere noscant, & exquisitos, nouosq; modos aucupandi argentum, & aurum per cambiorum genera ab ipsis nouiter inuenta, & excogitata debent vitare. Neque enim talia cambia à suspicionem mala aliena contingunt esse. Quare oportet eos nihil temere moliri, sed in hac parte præscriptas sibi vias licetè ambiendi, & à peritissimis expertisque doctoribus approbatas obseruare ad vnguem. Explicit materia cambiorum de qua multi disputauerunt, licet non omnes æque feliciter. Faxie Deus, vt aliquod consertant eum rationi, & veritati dicamus. Gratias Deo, & eius Vir-

Regula Siluest. pro cambijs.

Admonitio.

ginis matri Mariæ.

(3)

Z

CAP.

Instruct. Negot.

CAP. XV. De contractu sponſionum, & quid ſit iſte contractus, an dubium ſponſionum excludere debeat etiam fidem humanam ſicut & ſcientiam, an certus de re admonens alium de certitudine hac poſſit ſpondere, poſt hoc cum illo res contingibilis, ex ſe non ponit in tuto ſponſores, de contingentia caſus ſponſionum in Valentia, cuius Garcia meminit.

De contra-
ctu ſpon-
ſion.

Quid ſit
iſte contra-
ctus.

Postquam materiam de cambijs ſuis numeris abſoluimus, quia de contractibus hic materiam ſuſcepimus pertractandam, nunc de contractu ſponſionum, quæ, apueſtas, Hispanicè dicuntur nunc nobis occurrit agendum. Ut autem huius contractus naturam exploratam habeamus, quia ex eius diſſinitione innotescit, diſſinitionem contractus ſponſionum præmittamus oportet. ¶ Eſt igitur contractus ſponſionum, contractus quidam, in quo vterque contrahentium, id eſt, ſpondentium periculo ſe exponit aliquid perdendi, aliquidque ſoluendi vnus alteri, & è contra, ita vt qui dixiſſe verum inuentus fuerit rem ſponſioni ſuppoſitam lucretur. Qui verò falſum dixiſſe ſupra rem de qua contenditur, an vera, vel falſa ſit reſertus fuerit, eam amittat, aſſertoriq; veritatis eam impendat. Ex qua quidem diſſinitione colligere licet, duo poſſiſſimè in hoc contractu interuenire, ſcilicet, tum interuenit contentio inter ſponſores, an res ita ſit, vel nõ ita ſit, tum etiam premium. Vide de hac materia Alcozerum, dum de ludo agit diſputantem latius, cap. 46. & 42. conſuſe etiam Garciam libro. 2. de contractibus, cap. 28. pag. 541. qui ait, quod ſponſiones aliquando differunt in diuerſa ſpecie premijs, ſcilicet, dum alter exponit annulum, alter nummum aureum, vel argenteum, aliquando idem ſpecie exponitur ab ſpondentibus, ſicut à Samſone, & ab eius amicis in ſua ſponſione mutua, vtrinque ſindones pro premio expoſitæ ſunt.

Quæſtio.

Præterea perpendendum eſt, quod quia contractus ſponſionum includit contradictonia, ideo vt ſumatur ſemper reſpectu eiunde, nec eſſe eſt. Insuper vt ſupra re dubia reſpectu vtriuſque ſpondentis talis contractus ineatur opas eſt. Sed iam ſpeculandum venit, an id dubium, de quo in contractu hoc ſolet concertari, an verum ſit an falſum, neceſſarium ſit quod ſit tale dubium, vt non ſolum excludat ſcientiam, ſed etiam fidem humanam, & opinionem. At quidem Garcia loco vbi ſupra abſolute tenet, quod dubium, quale requiritur ad ſpondendum tantum excludit certitudinem ſcientiæ, non autè excludit opinionem, aut fidem

Sent. Gar.

humanam. Nam ait, quod licet certus certitudine ſcientiæ non poſſit ſponſionis contractum inire ſupra re, ſibi tali certitudine ſcientiæ certa, bene tamen poteſt opinans, aut fide humana credens ſupra re ſola opinione, aut fide humana nota ſpondere. Nam res ſic cognita non ſic omnino eſt certa, vt aliter vſu euenire, aut certe contingere non poſſit. ¶ Verum licet ſententia hæc Garcia non ſit omnino improbanda, ſed neque omnino ſine grano falis, & ſine aliqua moderatione puto fore approbandam, quia fides humana non nunquam, quali infalibilem certitudinem æquivalentem ferme certitudini ſcientiæ humanæ habet, cuius modi eſt fides humana, qua quis credit eſſe Salamanticam, aut Toletum, quia tales ciuitates cum non viderit, eſſe tamen in Hispania ab omnibus audiuit, aut ſi alia fides humana detur perinde certa. Qui igitur tali fide humana ita certa, & firma ſubnixus ſupra rem ſic à ſe creditam concertaret cū alio. v. g. peregrino ignorante id & dubitante non poſſet ſupere eo cum illo dubitante ſpondere, quia ſe omnino poneret in tuto: tum, quia opinio humana licet ſit cum formidine alterius partis aliqui: tamen magis inclinatur in obiectum opinabile illi adhærens. Vnde tam probabilisſima poteſt eſſe eius certitudo, vt licet ſit infra certitudinem ſcientiæ, tamen moraliter loquendo, & quali ſemper ſic opinans, ſi ſupra re ſic opinata concertans cum alio dubitante concertet: ſi ſpondeat cum eo in tuto lucrandi, & nõ perdendi ſe collocet, quod in alijs contractibus, vbi admisceatur contractus ſortium videtur reprobandum. ¶ Igitur in his caſibus hæc ſententia non videtur omnino ſecura: ergo ſi approbanda eſt, dicendum eſt, quod proprie verum habet. Primum quando opinio, quæ iſte habet non eſt ita probabilisſima, quod cum moraliter loquendo ponat in tuto, ſcilicet, taliter, vt perexigua, aut ſere nulla ſit formido de periculo perdendi (quia in moralibus, quod perexiguum eſt, & paruum, quali pro nihilo reputatur) ſed eſt tantum probabilis, ita vt merito ab alio poſſit dubitari, aut haberi, vt probabilis aſſertio oppoſita, nõ tunc ſic opinans poſſet ſupra tali re ſpondere cū alio. ¶ Secundò, quando fides humana nõ tanta certitudine poſſeret, vt eam ſpondentem omnino ſtatueret in tuto, vt in exemplo ſupra adhibito, ſed talis eſſet, & ſi per tali re, vt merito locum rationabiliter dubitandi, aut credendi oppoſitum alteri ſpondenti reſtinqueret. Nam tunc licet ſupra rem ſic opinatam, & creditam contendens cum alio ſpondere poſſet, & ſic licet hinc, & ſecurius

Sent. Anto.

Opinio
Garcia vt
approb.

2.

ſub

Corol.

sub aliorum censura me puto fuisse locutum. ¶ Præponderandum est etiam tanquam corollarium ex supradictis elicatum: quod licet, qui habens rem, de cuius veritate contendit, pro certo compertam, cum aliò super illam spondet, in hoc delinquat, tamen si sua non obstante hac certitudine à se concepta res à se asserta realiter in se utriusque aleæ tam perdendi, quam lucrandi esset exposita, lucrum inde sibi cedens iuste sibi vindicare possit, quod ex simili patet, nam ex contractu licito, què contrahens dum contraxit, pro certo putavit esse illicitum (licet peccauerit contrahendo) lucrum licitè postea comperta contractus iustitia sibi comparat: ergo licite talis lucrum sibi conquirat, postquam comperit, quod res quam putavit omnino certam, dum contraxit spondendo, non erat omnino certa in se, sed contingibilis, licet contigit esse veram: prout ipse in sponsione asserbat. Secundum etiam corollarium istud ex prædictis inferatur, scilicet, quod quia in hoc contractu præexigitur, vt nemo spondentium se extra aleam perdendi constituat, aut in statu tuto lucrandi se collocet: hinc fit, vt si quis de re de qua controuertitur, infallibilem cognitionem, siue per diuinam reuelationem, siue per experientiam, siue per scientiam sit adeptus: nullatenus super re sic sibi nota contractum sponsum inire possit, quia tali suffultus infallibili noticia extra omnem aleam perdendi sic spondens se collocat.

Questio.

¶ Præterea inquirere hic non erit ab re: an qui certo rei, de qua contenditur est cōsciū siue per scientiam, siue per diuinam reuelationem, aut infallibilem experientiam, si præmonitum esse curet alium consponsorē de tali scientia, & certitudine, quàm citra dubitationem habet, possit cum illo spondere, & certum lucrum reportare. At licet ad istam quæstionem responderit Garcia loco citato: nescio tamen, an omnino attigerit punctum veritatis. Ait enim distinguendo, quod si ista præmonitio in effectu abstulerit deceptionem, quia alius consponsor ei adhibens fidem certo per suafus est, quod tollens deceptionem verum certumque asserit. Et nihilominus hoc nõ obstante pergit spondere, sic licitè poterit ab eo lucrari sponsum premium: & spondere, quia sic scienti, & consentienti non fit iniuria. Si autem consponsor licet præmonitus fuerit de certitudine rei assertæ, supra quam cõtēditur, quia in effectu de tali certitudine certus non mansit, spondere adhuc voluit, quia certam rem esse non admittit, nõ est ineundus

Instruct. Negot.

contractus sponsum cum ipso super talē re, neq; enim ratione talis contractus lucrum sibi vindicare lucrans poterit. Nam est cōtractus eius cuius voluntas, seu cōsentus ad spondendū fundatur adhuc in deceptione nondū per præmonitionē sponsoris certi de re, sublata. Hac Garcia ait. ¶ Igitur in hac quæstione pro eius explicatione plura erant expendenda verba, nisi quæstio hæc in simili cōtrouerso casu, & deciso supra casu in materia de venditione, vbi agimus de venditionis cōtractu quatenus est inuoluntarius, discussa iā esset. ¶ Igitur iuxta mentē D. Thomæ in additionibus, q. 46. art. 2. ad. 4. si sponsurus noluit adhibere fidē alteri illū certioranti de veritate rei, dū controuertebant inter se de veritate rei, sed pertinaciter voluit spondere, si renuit eius certificationi acquiescere in casu quo tenebatur ei adhibere certam fidē, quia probabiles erant rationes, quibus induci debebat ad credendum cōsponsori deceptionē sibi tollenti, tūc talis cōsponsor sic in sponsione lucrum acquisitū retinere sibi potest neq; enim tenetur illud restituere alteri, sicut iuxta sententiā D. Thomæ loco citato, qui puellæ, quæ sub specie matris monij deflorauit aliquo signū euidentis fraudis ostendit, non tenetur ei quidquā restituere, quia præsumi potest, qd ipsa puella nõ fuerit decepta, sed qd decipi se finxerit, ita sponzor certus de rei veritate postquā certiorē reddidit cōsponsorē in casu quo tenebatur, vel rationabiliter debebat ei credere, quia suberant rationes credendi, potest præmiū sponsum sibi capere neq; tenetur illud ei restituere quia iuxta rationē D. Thomæ præsumi potest qd cōsponsor certo de rei veritate admonitus iā tunc nõ deceptus iniuit contractū sponsum, sed qd decipi se finxerit, & qd voluerit iuri incertitudinis in quo innititur æqualitas, & iustitia huius cōtractus renunciare. ¶ Accedit huic sententiæ Metina in sua instructione c. 4. de rest. fol. 168. pag. 2. vbi ait qd si suffessor thesauri cōsciū de thesauro latenti in agro alieno certo re fecit quantum de se est dominū agri de ea re, qui tamē incredulus de tali thesauro irrisit eū tanquā inuentorē fabulæ, potest tūc suffodere, & totū thesaurū sibi applicare, eidē etiā videtur fauere in simili casu à se allato in eadē instr. §. 18. de ludis pag. 151. suffragatur Caiet. in summa verbo emptio. ¶ Si autem adhuc certioratus, quia subsunt sibi adhuc rationes probabiles dubitandi ob quas non debuit omnimodam adhibere fidem idē pergit esse proteruus in spondendo, qui certus est, & si certiorauerit eum quantum est de se, sed non cū

Respons.
EX mente
D. Thomæ

Exemplū
ex D. Tho.

Accedit
Metin.

Si certioratus non debuit credere.

effectus: tunc non potest cum eo inire sponsionum contractum, neque ex tali contractu premium expositum lucrari, & quia consensus eius in talem contractum fundatur in deceptione passiva non irrationabili, sed rationabili, qua extimabat oppositum non esse ex se certum, neque apud consensorem: ideo lucrum sic acceptum rationabiliter sic decepto, id est, non sine motivo rationabili non credenti, sed afferenti oppositum restituere habet, qui certus erat de re, quia sine alterius culpa hic se posuit scienter in tuto, nisi (prout dictum est) sponderit super rem sibi certam, quæ tamē in se non erat tunc certa: sed quæ erat tunc contingibilis potens post sponsionem euenire, vel non euenire: quia tunc licet peccarit, quia quantum est ex scientia, & intentione sua se posuit in tuto: sed post factum premij lucrum nulla vi iustitiæ commutatiuæ restituere constringitur, propter rationem supra dictam, & quia quidquid sit de intentione, de facto cum res erat de se contingibilis, & incerta in tuto non se posuit, & in hoc sensu excepta hac exceptione antea à nobis asserta in corollario primo opinionem Garcia dicentis, quod in casu, quo sponfor certis certiorum efficit alterum, qui noluit in effectu credere: & ideo spondit, & perdit, tenetur ei lucrum acceptum restituere, scilicet, quando habuit adhuc rationem dubitandi, & non credendi, & ideo spondere casus est: veram esse admittimus, quod si quis contenderit, quod restituendum sit illi perdeti premium in omni casu (vt ait Garcia) quo de re certa ab consensore certo, & certiorante in effectu noluit certiorari cum debuisset credere: id forte erit verum, dum repetitur in iudicio, vel extra, vel quia magna est quantitas super quam non præsumitur donatio.

Res contingibilis ex se non ponit in tuto.

Questio.

Casus exponitur.

¶ Præterea, quia dum exemplares casus de ciduntur inde ad alios similes definiendos aperitur via, ideo non præter rem erit, si casus sponsionum Valentia contingens hic elucidandus proponatur, cuius meminit Garcia libr. 2. de contract. cap. 18. pag. 54. Is autem casus sic accidit. Quidam cum non solum vehementissima, sed etiam violenta habuissent inditia de morte cuiusdam viri per ostensionem etiam brachij truncati, & abscisi eiusdem illis facta concertantes de morte eiusdem viri cum alijs qui tum eum viuere, tum etiam Argellij captiuum, & viuum postea, & superstitem vidisse se asserbant deceptionem contrariam tollere conantes, tandem vtrique super hanc controuersiam, an talis homo viueret, vel non, sponsiones inierunt. Quæritur ergo, qui nam

horum premium sponsionum licite lucrari possint. Ad quætionem autem dicimus primo, quod primi sponsores affirmantes illum virum mortuum esse lucrum ex huiusmodi sponsione reportare potuerunt: si postea comperit esse mortuum, quia re vera periculo perdendi se exposuerunt. Secundi autem sponsionis premium licite lucrari nequiuert: quia certi omnino erant de vita illius cum sponderunt. Sed si in sponsione addiderunt, quod prædictus non solum visus viuus erat, sed quod per urbem Valentia deambulaturus erat: tunc ratione sortis dubia cui se obiciebant: quia poterat & si Argellij eum superstitem certo vidissent, præpediri morte, vel aliter à deambulando postea in vrbe Valentia: poterant id affirmantes sponsionis lucrari præmium. Quia non erat res omnino certa, quod ille vir, & si Argellij visus esset viuus, quod rediturus esset in Valentiam, vt incederet per Valentiam.

Dictum. 1.

¶ Secundo ad casum dicimus, quod quia quando spondebatur prædictus vir cum esset absens, & Argellij captiuus poterat obisse, hoc arguit dictam sponsionem fuisse verificandam pro tempore, quo Argellij visus est viuus: & sic de hoc certi sponsionis premium lucrari nequibant licite: si nihil aliud assertum est ab eis, quam quod vidissent eum viuum, quia hoc extra aleam dubietatis nouerant. Secus est, si aliquid incerti addidissent, scilicet, quod tempore sponsionis esset viuus, quem antea superstitem in vita viderant, quia tunc ratione istius adiectæ incertitudinis lucrum, sibi ascribere possent: si pro illo tempore vita fuisse potitum postea sciretur. Quia sicut tunc comperit esse vixisse, poterat quoque obisse, quorum vtrūque vtriusque sponsores latebat, quare vtriusque vtriusque aleæ tam lucrandi, quam perdendi se subdiderunt, & hæc de materia sponsionum.

Dictum. 2.

CAP. XVI. Quid sit assicuratio, & ad quem contractum nominatum reducatur assicuratio, est veluti fideiussio, duplex autem solet hic contingere, an mutuator pecunie mutuatae possit esse assicurator penitens, mutuans. & assicuratus mutuatum, an sit absoluendus, de differentia inter assicurationem, & fideiussionem, & an vita alicuius assicurari possit, de assicuratione dicta, promittens, an pro assicuratione mutuatae pecunie traicienda per mare aliquid accipiens tenetur restituere, de assurectore nauium cum non erat soluendo.

Porro de contractu assicurationis post contractum sponsionum suscipere disputationem operæpretium est. Exordietes autem ab eius dis finitio

finitione dicimus, quod contractus affecurati-
onis est quidam contractus promissionis,
in quo affecurator promittit rem subiectam
periculo securam fore illius in se suscipiendo
periculum omne pro certo sibi impenso pre-
tio ab affecuratorio, quod quidem pretium
postquam lege taxatum non est, iuxta volun-
tatem hominum, & rationale arbitrium in
valore ascendere, & descendere potest. Sed iam
in principio huius materiae non satis conue-
niunt Doctores ad quem nominatum contra-
ctum reducibilis sit hic affecurationis contra-
ctus. Nam autore Conrado de contractibus,
quaest. 71. quidam Laurentius de Ridolphis ad
contractum locationis eum reduxit. Alij au-
tem quibus suffragatur Syluester verbo ne-
gotium. quaest. 5. ad contractum innominatum
qui exprimitur, do si facias, vel do, si fiat, vel si
erit, vel si fit, vel si est, reducendum esse affe-
uerant. Addit tamen Syluest. dici posse in affe-
curatione rerum delatarum esse locationem
rerum conducendarum securè. Tandem Al-
bornozius cuius sententia placuit Garcia, il-
lum reduxit ad fideiussionis contractum cuius
quidem assertio, neque mihi displicet. Im-
aginatur enim hic in hoc contractu dominum
rei affecuratæ esse velut creditorem, mercem
affecuratam esse veluti debitorè, quippe quæ
manet obnoxia, vt tuta redeat ad manus credi-
toris, affecuratorem autem fungi officio fidei-
iussoris autumat. ¶ Ex hac autè sententia quæ
verisimilem puto, sequitur contractum hunc
tum rectitudine iustitiæ constare, tum etiam
pro eo, sicut & pro fideiussione licitum esse
pretium accipere. ¶ Sequitur præterea ex ea
corollarie tres hic obligationum modos inue-
niri. Nam primò ipsius rei affecuratæ domi-
nus ad soluendum affecuranti affecurationis
pretium tenetur, affecurator verò obnoxius
manet ad rei affecuratæ (si fortè pereat) persol-
uendum valorem iuxta eam æstimationem,
qua res affecurata fuit taxata tantum, licet ex
se fortè maioris valoris esse contingat, sicut in
libertate hominis affecuranda accidit, quæ li-
cet ex se sit inæstimabilis, iuxta axioma, Non
bene pro toto libertas venditur auro: tamen
cum affecuranda venit, certa quadam æstimã-
tione taxatur. At tandem res etiam ipsa affe-
curata astricta manet ad eorundem refectionem,
quæ affecurator, v. g. subit: eo quod res ipsa affe-
curata perijt, vel non applicuit salua portui,
Ex quo consequitur, quod res affecurata si
partim perit, & pro parte incolumis euadit,
pro ea parte, qua salua manet affecuratori re-
seruatur, quod inde in parte sua possint refici

Instruct. Negot.

damna. ¶ Insuper ex prædictis licet colligere
affecuratorem duplicem in hoc contractu mo-
liri posse fraudem. Primò, si affecuratori bona
non tanta sint, vt inde integrè sit soluendo
damna periculorum rei affecuratæ, si contin-
gant. Quemadmodum fraudulentus esset fidei-
iussor, qui in ea quantitatis summa fide iu-
beret, quàm ad soluendum impotens esset. Se-
cundò quædam machinatio fraudis esset: si il-
lius rei subiret affecurationem, quam iam nos-
set esse extra periculum certò constitutam.
Quia tunc nullius rei susciperet verè pericu-
lum in seipsum: vt si nauis cuius ait in se sus-
cipere periculum, aduentum fatuum ad por-
tum pro certo nouit. ¶ Adde, quod etiam ex
parte affecurati contractui affecurationis du-
plicem fraudeam contingit annecti. ¶ Primò, si
rem iam omnino desperatam, & perditam in
contractu hoc sibi affecurandam exponeret.
Quia in hoc casu, neque ipse affecuratus quic-
quam de nouo perdere, neque affecurans ali-
quid inde lucri captare potest. ¶ Secundò si af-
fecurandus affecurationem petens de vna re,
substitueret aliam, fraus patè admisceretur,
vt verbi gratia, si nauis onerata mercibus peri-
culum per contractam affecurationis in affe-
curatorem transferre volens, & hoc paciscens
nauim per pelagum post transmitteret vacuã
aut onustam lapidibus. Hoc enim non sine in-
iuria affecuratori facerè machinaretur. Cu-
ius in promptu ratio est, scilicet, quia res cuius
securitas in hoc contractu petitur talis cõ-
ditionis sit oportet, vt si perditum erit ex eius
reliquis, si aliqua super fuerint, aliquid pos-
sit affecurator sibi reparare de subsequuto po-
stea damno. Quam tamen reparationem fru-
stra sibi arrogare contenderet ex nauis vacua,
aut onusta lapidibus, cum plenæ mercibus na-
uis periculum in se transuissit.

¶ Porro illa quaestio hic nobis fit obuia, an
mutuator rei, vel pecuniæ, quam mutuatur affe-
curator ob affecurationem accipiendo pretium
fieri possit. Est autem quaestio soluta non fa-
cilis, eò quod propter rationes varias circa eã,
doctores de ea variè sentiunt. Nam pro parte
affirmatiua astat ratio D. Antonini cuius me-
minit Nauarrus in commentario resolutorio
de cambijs super caput finale de vsuris, nu. 5.
vbi sic arguit, quia mutuator, eò quod mutuã-
do, beneficio profectitur mutuatarium, non
est existimandus peioris conditionis esse, quã
ille, qui non est beneficarius mutuando, ergo si
alius tertius, qui nõ mutuauit rei ab alio mu-
tuato accepto potest pretio accepto affecuratorem se
exhibere, quare ipsemet mutuã, pfessione

Z 3

affecura

Quaestio.
Variantdo
stores.

Est affecuratio
veluti fideiussio

Corol.

Corol.

Collectio

Fraus.

1.

2.

Quaestio.

Variantdo
stores.

Argum.

In contra.

affecorationis rei à se mutuuario mutuatae nõ poterit aliquid pretij accipere? ¶ In oppositũ est, quod affecutor, sicut & fideiussor cum se teneat ex parte debitoris induit obligationem & personam debitoris, licet non simpliciter, ex suppositione tamen, id est supposito, quod debitor principalis notoriè non esset solvendo, vel iam prius discussus inueniretur nõ posse solvere, constituitur debitor: sed nemo potest esse debitor, & creditor respectu eiusdem, sicut agens, & patiens respectu eiusdem aliquis esse nequit. Ergo respectu rei, quam mutuator mutuatur nequit esse affecutor, quia neque debitor respectu illius, cum respectu illius sit creditor, quippe qui is sit, cui res mutuata à se restituenda est tandem.

*Prænotatio.**Dictum. 1.*

¶ Igitur quoad expeditionem quæstionis viam muniamus, præmittenda sunt prænotamenta aliqua. Primum sit, quod affecutor alius à mutuante potest licitè pro obligatione, qua se altringit ad securitatem præstandam aliquod interesse accipere. I. periculum pretium ff. de nauti. fanor. quia tunc non ratione mutui, sed ratione obligationis ciuilibus æstimabilis pretio, cui affecutor se subdit, id interesse meretur. Patet etiam, quia affecutor est veluti quidam fideiussor: sed fideiussor pro fideiussione secundum communem sententiam potest aliquid accipere: ergo & merus affecutor: licet hoc interfit inter fideiussorem, & affecutorem, quod affecutor ab eo sua affecutionis recipit mercedem, in cuius gratiam securitatem præstat. At fideiussor ab eo fideiussionis mercedem accipit contra quem fideiussionis securitas exigitur: Diximus autem cum Nauarro loco citato fideiussorem pro fideiussione posse aliquid accipere, & licet Laurent. in cap. consuluit. 3. part. quæst. 31. de vsuris id tutum esse non reputet: tamen Nauarr. id accipere pro fideiussione citra periculum esse existimat: nisi fraus asit, cuiusmodi esset illa, scilicet, si nollem tibi mutuare, nisi pro mutuo fideiussorem consignares, verbi gratia Petrum, quo cum conueni, vt pro fideiussione exigat interesse aliquod inter me, & ipsum dispartendum; vel in me transferendum, vel si nollet mutuum dare, sine lucro alicui, eum ad meæ pecuniæ depositarium destinarem, vt ei prædictus depositarius meo nomine mutuaret eo pacto, vt illius mutui me constituat fideiussorem mutuarius, pro quo tamè fideiubere nollem, nisi aliquo accepto interesse, ita Nauarrus vbi supra.

Dictum. 2.

¶ Secundum dictum sit, scilicet, non caret vsura labe mutuare alicui pecuniam mutua-

tem, ratione mutui obligando mutuatarium vt ipsum mutuantem in affecutorem pecuniæ mutuatae transferendæ per mare procellosum, vel per loca periculosa, pro illius affecutione, aliquo mutuati dato pretio assumat. Patet, quia primò (vt ait Nauarrus) nemo de hoc ambigit, secundò, quia esset hæc ratio mutui iniicere in mutuatarium obligationem ciuilem æstimabilem pretio nempe obligationem assumendi in affecutorem rei mutuo acceptæ ipsum mutuatore, quod vsuram præ se fert manifestam.

Dictum. 3.

¶ Tertium dictum sit vitio vsuræ tribuendum est (vt supra meminimus) si mutuator, vel venditor ad creditum ratione periculi, quod in se suscipit recuperandi debitum, à moroso, vel parũ fidei debitore, vel mutuuario, cui vendit, aut mutuatur, aliquod interesse captare contendit. Hæc est Soti assertio & Nauari cõtra Metinam Complutensem, quam probat Nauarrus ex cap. nauiganti, de vsur. & copiose lateque probatam in materia de vsuris reliquimus.

Dictum. 4.

¶ Quartum denique assertum sit quo dicitur etiam facimus satis quæstioni loquendo in solo foro interiori mutuator, qui mutuo dans pecuniam, vel aliam rem mutuabilem, non ratione mutui, sed ratione affecutionis, quando mutuuario indigenti reuera affecutione rei acceptæ mutuo, quæ à se per mare, vel per alia loca periculosa aliò traicienda est, & propterea procuranti eam securitatem, eam præstat illius in se suscipiens periculum, non est vsurarius, si iuxta valorem affecutionis interesse, quod alius tertius affecutans in hoc casu posset percipere ipse percipiat. Hoc assertum est Nauari prædicto cõmentò de camb. n. 6. est tamen contra Garciam, qui secundo lib. de contract. cap. 15. propter rationem in contra tenet contrarium, sed tamè hoc nostrum & Nauari assertum ex argumento patet in frõte quæstionis factò, scilicet, quod in foro conscientie non est peioris conditionis mutuator ad affecutandum, quàm tertius, si re vera hanc securitatem mutuarius (quia ea indigebat) petiturus erat à tertio. Vnde corollarie infert Nauarrus ibi n. 6. in principio, quod si penitens confessus fuerit se mutuassee pecuniam eius securitatè quærenti, vel volenti, quia eam pecuniam mutuo acceptam traiecturus erat per mare, vel per periculosa loca, si sine alio pacto vel vi interueniente se illi mutuuario securitatè præstitisse fatetur, eadè taxat pro hac affecutione iustam mercedem accipiendo, quàm alius tertius affecutor iuste exigisset;

non

*Penitens as
securans
mutuans
an absol.*

non est in conscientia ad aliquam restitutionem faciendam adigendus. ¶ Si tamen penitens in confessione fatetur ratione mutui aliquid plus exegisse, vel aliquid amplius partim pro mutuo, partim pro asscuratione præstita expetiuisse, tunc ad eam partem restituendam est astringendus, quam ratione mutui tulisse se fatetur. Sicut etiam compellendus est ad restitutionem illius, quod pro securitate à se præstita tulit, quando noluit mutuuario mutuari, nisi se in asscuratorem assumeret, vel alium, cum quo conuenerat de parte mercedis pro asscuratione, sibi communicanda, vel de tota tali mercede, sibi retribuenda. Neque obstat, quòd vsuræ nauticæ singulari textu cap. nauiganti. de vsur. sunt veritæ, quia intelliguntur esse prohibitæ totaliter quatenus attinet ad forum exterius, & etiam quantum ad forum interius, quando verè vsuræ essent, scilicet, ratione mutui acceptæ. Secus autem est in conscientia: quando à volente, sibi præstari securitatem non ratione mutui, sed ratione præstitæ securitatis accipit mutuator in ea summa, quam alius, qui non mutuasset pro asscurando tulisset, quam intelligentiam textus vt nouam, & singularè, & vt in verbis textus fundatam commendat Nauarrus. Nā textus sic ait nauiganti, vel eanti ad nūdinam certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quòd suscepit in se periculū, recepturus est aliquid ultra sortem vsurarius est censendus. Notanter autem dixisse videtur, ibi Papa Gregorius IX. quòd talis mutuator & pecuniæ mutuatae periculi in se susceptor, & asscurator vsurarius sit censendus, id est, talis sit præsumendus in foro exteriori, quasi insinuando, quòd in foro conscientia, & coram Deo à tali nota vsuræ aliquando potest esse liber, vt in casu supradicto.

Nota.

Ad argum.

¶ Igitur ad argumentum in contra negatur in isto contractu mutuator, dum se exhibet asscuratorem rei, vel pecuniæ à se mutuatae traijciendæ per loca periculosa ad petitionem & instantiam mutuarij petentis talem securitatem, quod fiat debitor, & creditor, & agēs, & patiens respectu eiusdem, quod nequit esse simpliciter loquendo, quia licet simpliciter factus sit creditor pecuniæ à se mutuatae: tamen per hoc, quod eius asscuratorem se exhibuit non factus est simpliciter debitor illius mutuuario: sed tantum secundum quid, id est ex suppositione supposito, quod perditū ierit aliquo casu fortuito. Neque hoc est inconueniens, sicut non inconuenit secundum D. Thomam. 1. part. quæst. 19. art. 3. quod vo

*Exemplū.
ex D. Tho.*

Instruct. Negot.

luntas Dei, quæ respectu cuiuscunque obiecti creati simpliciter est libera, ex aliqua suppositione aliquod creatum necessario velit. Neque eadem ratione, sed diuersa fit creditor & debitor respectu rei à se mutuatae. Quia fit creditor illius, quatenus tempore præfixo est sibi restituenda: & fit debitor illius per asscurationem casu, quò pcreat non quatenus sua res erat, sed quatenus per mutuum illius dominus factus est mutuarius, & quatenus pro re sua petit asscurationem, quod si mutuator asscurat rem mutuata, non asscurat eam sibi, sed mutuuario cum eam illi sit soluturus, si pperierit. Vnde ruit ratio Garciae in cōtra. Neque est eadem ratio de fideiussione, & asscuratione in hac parte. Nam asscurator fit debitor ex suppositione asscurarij, fideiussor autem fit debitor creditoris ex suppositione, id est supposito, quòd principalis debitor non sit soluendo. Vnde colligitur, quòd licet mutuator in casu supradicto possit constitui asscurator rei à se mutuatae: tamen secundū Archid. & Laur. de Ri. quibus verbo. negotium. quæst. 4. accedit Syluester manifesta esset vsura, si idem esset mutuator, & satisfactor, id est, fideiussor respectu mutui, quia in hoc vera est sententia Garciae, quia cum fideiussor sit debitor ex suppositione se tenens ex parte principalis debitoris, hic contra naturam contractus fideiussionis se teneret ex parte creditoris. Nam idem mutuator, qui esset principalis creditor respectu mutuarij fideiubendo sibi pro mutuuario, fieret sibi prædicto modo debitor. At repugnat propriè quòd aliquis fiat sibi debitor. Quia autem D. Thomas, & Aristotele debitum propriè est ad alterum, & non ad se ipsum. Fatemur denique si mutuator asscurator accederet rei mutuatae, quando proculdubio apud mutuariū caritura esset omnino periculo, quia tunc mutuarius tali asscuratione non indigeret, iniustum esset tunc mutuatorè ratione asscurationis aliquid velle accipere, & ratione mutui velle accipere pretium tunc præsumeretur.

*Differētia
est hic de fideiuss.
& asscur.*

¶ Iam illa hic non prætereūda quæstio est, scilicet, an vita alicuius asscurari possit absq; peccato, vt verbi gratia, assumit aliquis in se obligationē soluendi, si aliquis nō vixerit per tot annos, & videtur certè talis asscuratio nō sit licita, quia nulli vtilitati, sed solū cupiditati videtur deseruire, præterquā quòd cū illa asscuratio fit in concertatione supra vitam tenij, datur via alteri concertanti ad optandam mortem illius supra cuius vitam concertatur, vt sponsonis premium lucretur. Ita Arch. dicit

Quæstio

cui subscribit Silvester verbo negotiū. q. 4.

Resp.

¶ Hoc nihilominus non obstante dicimus quod secundum se per aliquod tempus vitā alterius assecurare ex se nō est illicitum, quia aliquando alicui hanc expetere securitatem summē est expediens, vt verbi gratia, si aliquis nominatus, & institutus in episcopum mutuū à mercatore, vel ab alio pateret pro obtinenda expeditione suarum bullarum, quod tamen mutuū restituendum esset ab ipso intra. 40. annos, licitè tunc mutuator ad securitatem mutui sibi restituendi securitatem vitæ illius episcopi per illos. 40. annos (quando timeret post mortem episcopi illud mutuū sibi debitum fore denegandum) expeteret, vt se seruariet indemnem, neque in assecuratione vitæ in hoc casu dum contingit, appretianda est vitæ illius episcopi quantum valet in se, sed iuxta damnum, quod inde mutuatori succresceret, si prædictus episcopus intra illos. 40. annos à vita discederet. Neque hic ex aliqua parte datur occasio captandæ mortis, imo licet in donatione causa mortis occasio accipiatur à donatario, & legatario testatoris captandæ mortis, non propterea donatio ipsa causa mortis ex se est illicita, quia talis occasio non est data, sed accepta, sic etiam in assecuratione vitæ si aliqua huiusmodi occasio interueniret non obstaret, quia accepta esset, non data.

De assecuratione dicta, promittidos.

¶ Porro Garcia lib. 2. de contract. capit. 15. vbi agit de assecurationis contractu, contractum quem nos nostro idiomate vulgari Hispano contractum de prometidos vocamus sub contractu assecurationis contineri censet, quod ex ipsa serie negotij videtur colligi. Nam in hoc contractu locaturus, vel venditurus redditus regni, vel populi siue sint fructuum, siue vectigalium, siue herbarum, siue aliarum rerum stipulatur licitè eos redditus verbi gratia, in mille, se daturum centum, & sic proportionabiliter plus daturum ei, si in plus licitetur, promittit: est (inquam) contractus hic assecurationis contractus, vbi licitator augens pretium ad mille assecuratorem, vel quali fideiussorem se exhibet pro redditibus eos vendenti, vel locanti iuxta valorem illum, id est, iuxta mille, in quo licitans eos ad auxit pro hac assecuratione accepturus centum, si non fuerit alius, qui plus licitetur. Vnde sicut in assecuratione res assecurata si pro parte perijt & pro parte salua manet, pars illa saluata traditur assecuratori, vt inde sibi partem damni, quod passus est refartiat, ita & licitator

tanti mille aureis, nisi sit qui plus licitetur reditus addicendi sunt, vt inde sibi reparet, si quod alias passurus erat damnum, eo quod tanti licitatus fuisset augendo pretiū vsq; ad mille.

¶ Præterea nequid intactum relinquatur, & ne huic materiæ in hoc loco desint quæstiones illæ omnes, quæ in ea agitari solent, quæstiones huc attinentes, quas in. 1. tom. 2. part. c. 73. excussas reliquimus, rursus hic aduocandas in medium fore operæpretium esse duximus eas sub breuitate perstringendo.

¶ Quæri igitur primò potest aliquod difficultatis rursus ad intelligentiam Nauarri circa caput nauiganti. de vsu. adijciendo, scilicet, an licet largiamur non carere culpa vsuræ (sicut re vera secundum omnes non caret) mutuare pecuniam transfuehendam per mare eociuili pacto, vt mutuarius aliquo impenso pretio mutuanti pro eius pecuniæ assecuratione à mutuante illius securitatē capiat: an hæc talis culpa, sit vt inducat reatum restituendi etiam pretium acceptum pro præstita securitate. At quidem non tam facile est huius quæstionis adinuenire solutionem, propterea, quod vtrinque vrgent apparentes rationes. ¶ Nam pro parte affirmatiua persuadet, tum, quod vsura cum sit contra iustitiam, & hic immisceatur, secum restitutionis obligationem affert, tum quia secundum glossam capite nauiganti. vsura, quia non accipit recompensationem, ibi non recompensatur à mutuante per hoc quod rei à se mutuata in se suscipit periculum. ¶ In oppositum facit, quod illa assecratio ibi mutuo sub obligatione addita de se æstimabilis est pretio: ergo licet non sine peccato fuerit in pactum à mutuatore deducta: poterit pro tali securitate præstita mercedem promissam capere. Igitur hanc quæstionē Magister Vlt. in schol. à se ædit. super. 2. 2. S. Th. anno. 1535. super. q. 78. de vsur. visus est sibi recte diffinisse dicens non obstare ad pretiū assecurationis postea recuperandū, quod mutuator obligado ratione mutui mutuatarium ad rei mutuata capendam à se securitatē, contractum iniuerit iniquum, & illicitum, quia auctore Caietano in summa verb. vsura. licet mutuator mutuū dando superinduxerit obligationem in mutuatarium veniendi ad suum molendinum, hac nihilominus non obstante vsuræ culpa, pretium suæ molæ exigere potest, licet non excusetur à satisfactione aliqua mutuatario facienda pro obligatione ciuili æstimabili pretio ei imposta in suo molendino molendi, iuxta mentem Caietani, quauis Sotus videatur insinuare, licet non clarè, quod

Quæstio.

Argum.

In contra.

Sent. Vlt.

quod hæc iniuria satis refarcitur tollendo deinceps hanc obligationem, si nullum aliâs subsecutum est damnum: sed primum est verius & de mente etiam Victoriz, qui inibi addidit esse de pretio obligationis veniendi ad molendum impositæ mutuatario, quali hoc restituendum esse mutuatario sentiat. Sed nõ pretium molitionis, sic etiam inquit Victoriz, ferendum est iudicium in casu, quo mutuans attrinxit mutuatarium ad secum mutuo acceptam affecurandam pecuniam. Hanc autem

Sent. Vi-
cto. modi-
ficatur.

sententiam Victoriz non tam absolutè admit- tendam ducimus. Sed sic moderandam esse & grano salis condiendam: ita vt intelligamus esse veram in casu, quo mutuatarius, quia sibi expediebat cum alio tertio re vera illam pecuniam mutuo acceptam, sibi affecuraturus erat quia tunc si securitatem, quam ab alio tertio reddita illi iusta mercede accepturus erat à mutuatore ratione mutui obligatus sit accipere, & accipiat non obstante vsuræ culpa commissa, & satisfactione, quam pro illa iniuncta obligatione mutuatario tenetur mutuans facere, affecurationis præstitæ potest à mutuatario exigere pretium.

Questio.

¶ Sed quid si mutuatarius pecuniam mutuo accipiendo illius pecuniæ ab alio tertio securitatem non erat capturus, siue quia volebat, siue, quia tale securitate non tantopere se indigere censebat. Respondetur, quod in hoc casu non tam liberè acceptamus prædictam sententiam Victoriz, quia tunc si ratione mutui mutuatarius cum mutuantem contractum affecurationis iniuit aliâs illam securitatem, neque ab ipso, neq; ab alio tertio petiturus, viderur saltem in conscientia fuisse inualidus affecurationis iste contractus.

Resp.

Quia ex parte mutuatarij non fuit omnino voluntarius, cum aliâs (vt supponimus) certè nollet talis pecuniæ securitatem capere. Quare nisi voluntariè de nouo illum contractum mutuatarius postea antequàm cessauerit periculum ratificauerit: non poterit mutuator huiusmodi affecurationis accipere mercedem.

Nota.

¶ Quamuis etiam negandum non sit, quod si mutuatarius post iacturam ipsius pecuniæ mutuatae, & sic affecuratae incursum vellet sibi à mutuatore ratione prædicti contractus affecurationis, iacturam illam refarciri, illicitam rem postulare: siquidem liberè de nouo illud contractum affecurationis defectu integre libertatis antea nullum tempore, quo validè ratificari potuit, non ratificans ad illud tempus mutuatarius peruenit, in quo non potest illud validè contrahere, scilicet, postquam iam pecunia illa mutuo à se accepta, sibi certo perijt,

quia res, quæ iam interiuit affecurari non potest: & hæc est exacta huius quæstionis resolutio.

¶ Aduerte autem lector, quod nisi iam in materia de contractu societatis illam satis perplexam quæstionem de affecuratione sortis facta in negotiatione cum socio explicuissimus hic nobis necessitas eam discutendi præberet laborem: quare ad illum locum lector rem mittendo ad vltiora progredimur.

Aduerten-
tia.

¶ Quærimus ergo vltorius: an is, qui in bonis nihil habet, si periculi nauis affecurator accedat, si nauis salua applicuerit ad portum, mercedem affecurationis postulare iuste possit. Ratio aut dubitandi hæc occurrit. Quia (vt in suis scriptis super: 2. 2. D. Tho. materia de vsurâ narrat magister frater Ioannes à Peña,) quidam affirmatiuam tenuere hæc moti ratione, quod etsi nihil talis affecurator habuisset in bonis, quia tamen pro tali affecuratione carceri tradipotest, & quia veniens ad pinguiorem fortunam tenetur nauim naufragio pereuntem soluere, ideo potest mercedem acceptam non restituere. Sed responderi ad hoc potest secundum eundem fratrem Ioannem à Peña, quod tunc ratione delicti, & fraudis in sic affecurando commissæ mancipari posset carceri, & ratione damni veniens ad pinguiorem fortunam damnum refarcire teneretur, & ideo hac ratione nihil obstante, talem contractum affecurationis inire non potuit: sed neque pro eo mercedem potest accipere, imo sic acceptam tenetur restituere secundum veram sententiam Soti de iust. & iur. lib. 6. quæst. 7. artic. vnico, & Victoriz, & fratris Ioannis à Peña. Tum, quia nulli se exponit periculo cum si perierit nauis, abdere se, aut bonis cedere parat: tum, quia de facto iste nullam præstat securitatem. Vnde sicut vacans ludo, qui nihil potest perdere nihil subinde ex ludo potest lucrari, sic profusus affecurans nauim pro mercede, cum nihil habet in bonis, quod possit perdere, neque illam mercedem potest lucrari.

Questio.

Argum.

Resp.

¶ Neque ratio aliorum pro parte affirmatiua quicquam promouet. Quia nos dicimus contra illam, quod naufragium passo parum restitutionis affert fraudulentum affecuratore impotentem ad soluendum carcere detineri: sed & illum postea peruenire ad pinguiorem fortunam, vt tantum damnum naufragij nauis possit refarcire integre, valde accidentarium est, ideo iniustissimus affecurator est, teneturque mercedem ante solutam restituere.

Ad arg.

¶ Præterea accedit & alia præcedenti affirmatiua quæstio, scilicet, an si aliquis affecurator

Questio.

solum habet in bonis. 500. affecuratq; 1000. in salua nauī pro mercede. 100. sibi oblata pos-
 sit ista. 100. pro mercede affecurationis sibi ex-
 postulare. Videtur autem quod nō possit, quia
 non suppetit sibi in bonis, nisi vnde solam di-
 midiam iacturam rei affecuratæ soluendo esse
 possit. Igitur ad quæstionem, respondit Vi-
 ctoria quod si talis, qui securitatem præstitit
 pro. 1000. constitutis in nauibus oblata sibi
 pro hoc mercede. 100. cum in bonis non sibi
 suppetere nisi. 500. si illa. 1000. in multis na-
 uibus erant per mare transuehenda, poterit
 integram mercedem affecurationis, idest, illa
 100. accipere, quia non est inquit verisimile
 quod omnia illa nauigia sint naufragium pas-
 sura, ac per consequens quod tota illa summa
 1000. in mercibus transuehendis in sumpta
 sit peritura, sufficit ergo (inquit) iacturæ veri-
 similiter possibili reparandæ, si contingat affe-
 curatorem illa. 500. habere in bonis. Secus au-
 tem esse ait, si tota summa. 1000. in mercibus
 in sumpta affecurata in vna eademque nauī
 erat transuehenda. At vero licet istam senten-
 tiam, quam vt probabilem Victoria fraterque
 Ioannes à Peña recipiunt omnino propter au-
 thoritatem tantorum virorum refutare non
 auisim, tamen verius, & probabilius esse iudi-
 co, quod neq; in casu in quo illa summa trai-
 cienda sit in multis nauigijs prædictus affecu-
 rator integram mercedem affecurationis, quæ
 debetur communiter affecuranti. 1000. in vna
 eademque nauī potest accipere, cuius ratio
 (ni fallor) est peruia, tum quia ille cui in bo-
 nis tantum suppetunt. 500. erga merces valen-
 tes. 1000. securitatem nili quoad medietatem
 valoris mercium non præstat, tum quia non
 obstat, quod probabile fuerit, quod simul &
 semel plures naues non essent perituræ, in
 quibus merces traijciendæ erant. Quia tunc
 tanto minus mercedis pro hoc meretur, quã-
 tum minus est periculi.

¶ Tum demum, quia ista pretia pro affecu-
 ratione mercium tanto solent minoris forte
 æstimari quanto mercium summa in plu-
 ribus reponenda est nauibus. Concluditur er-
 go in hoc casu non totam mercedem supra-
 dictam affecurationis, idest. 100. sed tantum
 medietatē, idest. 500. iuxta 500. quæ affecura-
 tor habebat in bonis, posse ipsam exigere. Nā
 si denis, q; idem pretium, idest. 100. solitum
 sit dari affecuranti. 1000. in vna tantum nauī
 idem prorsus dicendum est in hoc casu vt di-
 ximus.

¶ Porro etiā hic inquiri consuevit vtrum
 qui in se recipit pro mercede periculum nauis

uis nauigantis ad vnum portum, si postea di-
 rigit nauis cursum ad alium, vbi subit naufra-
 gium, vel si onustæ mercibus nauis periculū
 in se suscipit, posteaque cum missa sit vacua
 in scopulos cum impexerit, perijt, teneatur iac-
 turam illius soluere. Sunt igitur qui in pri-
 mo casu, & bene quidem concedunt cum So-
 to loco citato, quod si dominus nauis nauim
 ad alium portum minus fidam dirigit, quàm
 erat ille, qui fuerat in contractu affecurationis
 expressus, susceptor periculi ei de iactura nauis
 non tenetur. Quæ omnia in contractu de-
 bent liquere. ¶ Et tandem in secundo casu, si
 ne distinctione solent asserere, quod talis nauis
 iacturam, dum cum onusta fuit affecurata
 tandem missa est vacua, & perijt, non tenetur
 susceptor periculi illius, seu affecurator resar-
 cire: tum, quia si iste præstator securitatis illud
 sciret, nusquam illum contractum iniret timens
 non fore tantæ curæ nauigatori seruare
 nauim vacuam præsertim putridam, quia ma-
 ior cura solet adhiberi, quando nauis est onu-
 sta mercibus. Quin vero timenda esset fraus,
 ne consulto eam submergi sineret, vt lucraretur,
 verbi gratia, viginti millia iam affecurata:
 Verum tamen nos cum Soto hoc dicimus esse
 se verum, quando dominus nauis deciperet
 affecuratorem absentem à portu, dicēs nauim
 esse onustam mercibus, cum vacua esset trans-
 mittenda. Cæterum in casu, quo non sic est
 deceptus affecurator, sed sciens prudensque
 id fecit, tenetur iacturam nauis quam sciuit va-
 cuam resarcire si pereat, quia contractus hic
 est veluti quoddam genus vadiationis, seu de-
 positionis, quia eodem modo depositum pos-
 sent facere: seu vadiationem alij ad quos sa-
 lus, vel submersio nauis nihil attinet, dicendo
 si salua ad portum applicuerit, dabo tibi cen-
 tum, sin minus dabis mihi mille.

¶ Hinc illucidata manet illa quæstio, cuius
 meminit Victoria in scholijs supra allega-
 tis, scilicet, an si mercator dicat Petro, Affecu-
 rato mihi mille aureos, quos reposui tali nauī,
 & en tibi pro hac securitate impedo. 50. cū
 tamen nihil reposuerit in illa nauī, si pereat nauis
 illa, Petrus obnoxius fiat ad illos mille sol-
 uendos.

¶ Ad quam quæstionem negatiue respon-
 sum est. Addimus insuper hic cum Victoria
 rationem, quare ille affecurator illos. 100. au-
 reos soluere non tenetur, scilicet, quia iste in
 se non suscepit, nisi periculum mercium: quæ
 tamen in hoc casu non iere pessum. Adijci-
 mus & secundò cum eodem, quod affecura-
 tor iste Petrus mercedem affecurationis licet
 retinet

Sent. Vid.

Sent. auto-
ris.

Ratio. I.

2.

Questio.

Respons.

Questio.

Resp.

retinet, si quidem bona fide illam securitatem præstitit & etiam iam fraude comperta, maxime eum aliis hac deceptioe prohibitus quod lucraturus erat aliis iuste omisit lucrari, tunc ratione lucri cessantis iuste id retinebit, imò videtur, quod sicut in ludo ludens cum cartis falsis (licet non possit lucrari) tamen collutor eius in eodem ludo sincere ludens bene potest, quæ illic lucratus fuerit retinere: ita in hoc casu asscurator deceptus, videtur, quod possit retinere mercedem securitatis, quantum est de se præstitit, licet casu, quo nauis pereat, iacturam mille aureorum eum eam non sit passus ipse decipiens non possit exposcere ab asscuratore decepto.

Nota. Tandem aduertito lector, quod quia fideiussio quodammodo quidam modus est asscuracionis, ideo diximus absq; vsura posse fideiussorem aliquid recipere à debitore, quia hic mutuum tacitum, vel expressum non est inuenire, cum fideiussor hic nihil præter fidei cautionis præstet, & quia ratione obligationis quæ attingitur periculum, & onus soluendi subire, si debitor principalis soluendo nõ fuerit, aliquam retributionem moderatam meretur. Si verò aliquid accipiatur ratione facti, nullo extante periculo, vel labore, iniquum est, & contra charitatem, & multò quidè magis, si fraus, vel dolus interueniat, vt si conueniatur cum aliquo ne creditò vendat, vel mutuet debitori, nisi quis fidei iubeat, & sic lucretur, & vtroque casu restituere tenetur. Nam ratione mutui impliciti, vel expliciti videtur imposita illa obligatio debitori præstandi fideiussorem non necessarium aliis. Ita Syluester, verbo fideiussor. quæst. 14.

Questio. Sed quia constat, quod pro ipsa virtute si dehtatis, seu fideiussionis veritate, qua fideiussor promittit se defectu debitoris soluturum, aliquid recipere non licet: dubitari ab aliquibus forte contingeret, an si aliquid sit acceptum pro ipsa tantum virtute fidelitatis, sit hic restituendum, quæ quidem difficultas coincidit cum illa, scilicet, an testis acceptum pro veritate sui testimonij restituere teneatur. Vnica igitur responsione vtrique satisfactes difficultati dicimus, ex mente D. Thomæ. 2. 2. quæst. 71. art. 4. vbi allegat D. Augustinũ dicentem ad macedonianum, quod non debet iudex vendere iustam iudicium, neque testis verum testimonium, quod fideiussor non potest vendere ipsam fidem soluendi, quam spondet: unde sequitur quod pro ipso actu virtutis fidei præstitæ non possunt aliquid, vt pretium accipere, qui fideiubent, quia actus virtutis subge-

nere spiritualium continetur, quæ inestimabilia sunt. Ex quo rursus inferitur, quod sic acceptum restituendum est, quia gratis talis actus (vt spiritualis est) est exercendus, ideo etenim pecuniam pro spiritualibus acceptam restituendam esse constat, quia spiritualia gratis dari iussa sunt, & hoc contentanem est veritati magis, contra Cordubam distinguente, atque dicentem, quod in casibus in quibus tenebatur testis testificari, aut fideiussor fideiubere, sic ab ipsis acceptum restituendum est. Secus est (inquit) quando ad prædicta non tenebantur. Quia ratio ipsa ostendit, quod licet tunc non teneantur ad prædicta, tamen supposito, quod hos virtutis actus exercebant: gratis eos exercere tenebantur, quia spirituales sunt naturaliter, saltem sicq; limatius nos hic fuisse locutos extimamus, quam in primo tomo, vbi de hoc agebamus.

CAP. XVII. Qui nam fideiubere possunt regula pro potentibus fideiubere de casibus in quibus mulier satisfacere potest, & si ad hoc requiritur consensus viri, & quando bona vxoris sunt obligata, an fideiussio ei ex metu reuerentiali mariti facta valida, de clerico fideiubente sit de successore prelati an maneat obligatus, de fideiussione quaestiones multe, in quibus casus fideiussor est liberandus, quando est consignandus de fideiussione in recopilatione noua, quando in solidum, vel non, de quadam doctrina iuridica.

Quoniam materiam de contractibus suis numeris absolutam tradere nobis est cordi, prout diuinum numen afflauerit, de fideiussione, & si non nihil diximus, quia tamè contractibus solet annecti, & si non omnia, quia aliqua sunt relinquenda causi iudicis, vtpote non tam pertinentia ad forum interius; tamen aliqua ex professo hic discutere est animus. Igitur vt à diffinitione fideiussoris initiũ sumamus, fideiussoris diffinitur esse, quia alienam obligationem in suam fidem recipit, principali tamen manente obligato instit. eo. titu. in principio. Instat autem quaestio in hac parte prima, scilicet, qui nam sunt illi, qui fideiubere possunt: sed tamen totam difficultatem huius quaestiois exhauriunt doctores: dum hanc communem statuerunt regulam, scilicet, quod fideiussoris officio fungi potest qui libet, qui suorum bonorũ liberam administrationem obtinet. Unde inferunt primò non posse mulierem pro viro fidei iubere. ff. ad se. consul. Velle. 2. in glof. neque etiam pro altero, quamuis. ff. ad Velle. cuius potissima ratio est,

aiad
ant
1771
A
Apoc

De fideiuss.

Questio

regula pro fideiuss.

Responsio ex m. nte D. Thomæ.

tio est, quia vxor bonorum dotalium, & familiae administratione caret praesertim in Castella regno, vbi iuxta leg. 29. titu. 11. Partita. 3. & l. 16. titu. 2. lib. 4. qui Hispanice intitulatur Fuero juzgo, vxor cum omnibus bonis ad se attinentibus potestati viri quoad administrationem subditur:

Casus in quibus mulier satisdare potest.

¶ Casus tamen excipiuntur aliqui, in quibus mulier satis dare, & fidei iubere valide potest, scilicet, quando pro libertate, vel pro dote, vel admaonita renunciando Vellejano iuri fidei iuberet, aut si accipiendo pretium pro fidei iusione fidei iuberet, aut si satis dando contulit piguus post bienniam, aut si post biennium nouam edidit fidei iusionis scripturam reuocatiuam prioris, vel si adiuit bona hereditaria ab eo sibi relicta, pro quo fidei iussit, vel si ipsa pro facto proprio fidei iuberet, sicut verbi gratia si fidei iuberet pro illo, qui pro se fidei iussit, vel aliter iuxta l. 3. tit. 12. Partita. 5.

¶ Adde etiam quod fidei iussio vxoris iuramento firmata valida redditur propter textum irrefragabilem extra. de iur. iurand. capit. si vero, vbi in summa dicitur quod si iuramentum etiam per metum extortum seruari potest sine interitu salutis aeternae seruandum est ecclesiam tamen Romana consuevit a tali iuramento absoluere. Hac vero ratione ducti iuris periti huiusmodi fidei iusionem vxoris, quo sit firmior iuramento vxoris fore munice dam consulunt.

Nota.

¶ Verum tamen in casibus in quibus vxor fidei iubere potest iuxta concessionem iuris, viri sui consensus accedat necesse est, alioquin sine iura consensum viri fidei iubeat etiam in his casibus in ualida erit haec fidei iussio, neque fortietur effectum, neque illi astare tenebitur, neque bona sua tali obligationi erunt obnoxia iuxta l. 5. titu. 18. libr. 3. qui dicitur del Fuero, & l. 1. titu. xj. libr. 5. Ordinationu. Caeterum hoc exceptionem habet in illis casibus in quibus vxor publice emeret, vel venderet merces, vel si alicui se mancipasset negotiationi, vel arti. Nam in his casibus catenus fidei iussio, vel obligatio eius valida esset, fortireturque effectum, quatenus attineret ad negotiationem, vel artem qua ipsa se exerceret iuxta l. 13. titu. 20. li. 3. del Fuero, & leg. 244. Stili, vbi sancitur eius obligationem valituram, tunc super his quae in ordine ad praedictam negotiationem, vel artem sibi venderentur, vel mutuarerentur. Accedit ad praedicta quod vxor quae thecnis, vel fraudibus vsa est, vt ad fidei iubendum admitteretur (quia sua fraus nemini patrocinari debet) licet alias ipso iure im-

Exceptio.

munis sit ab obligatione fidei iusionis praestita, tamen obligationis a se tunc praestita fidei iusionis rea erit: fuit enim valida iuxta sanctum in Par. 5. tit. 14. ¶ Praeterea vxor, vt diximus, neque fidei iubere, neque aliqua obligatione se altringere potest pro viro suo, licet allegetur tale debitum, pro quo fidei iussit in utilitatem ipsius vxoris fuisse conuersum: nisi pro pecunia debita pro redditibus regis fidei iusserit iuxta l. 61. in legibus Taurenibus. ¶ Insuper & vxor casu, quo eius maritus echnomus, vel conductor, vel collector iurium, aut reddituum esset, pro his casibus, ipsa eiusque bona obligatione altricta manent, nisi in praesentia bonorum virorum, sibi cauens fuerit protestata se nolle manere obnoxia ad aliquid suo viro obuenturum, neque velle in his casibus cum viro participem esse in lucris, vel damnis iuxta l. 223. Stili. Similiter mulier, quae ad debita mariti durante matrimonio contracta teneri non vult, sibi in hoc consulere poterit, si omnibus iuris durante matrimonio acquiritis renuntiauerit: sic enim ab omni obligatione soluendi illa libera euadet. ¶ Sed si quærat aliquis, an in absentia viri fidei iubere, aut se obligare per viam contractus, vel aliter possit vxor. Circa hoc iam pro coperto reliquimus, quod mulier dum negotiatrix est publica ad fidei iubendum, & contrahendum contractus ad suam negotiationem pertinentes, licentia mariti non indiget, tamen alias in quibus consensu mariti opus habet, si contingat vt maritus sit absens, neque in proximo speratur venturus, imminetque periculum ex mora. Iudex cum praevia cognitione causae, talique causa inuenta legitima, vel necessaria, vel utili mulieri, ei eam facultatem, quam maritus praestare poterat, poterit impendere, eiusdemque roboris erit, ac si maritus eam contulisset, iuxta l. 59. in legibus Taurenibus. ¶ Praeterea vxor, licet absque viri licentia hereditatem, sibi obuenientem ex testamento, vel ab intestato repudiare non possit: tamen citra eam licentiam, quam cumque hereditatem cum iauetarij beneficio adire poterit, & non aliter iuxta l. 54. in l. Taurenibus. Adhuc maritus vxori licentiam generalem indulgere potest, tum ad contrahendum, tum ad omnia illa gerenda negotia, quae sine mariti licentia ab vxoribus geri non possunt, qua obtenta gesta per eam validi roboris erunt. Imo si eam maritus denegat in re necessaria, vel utili ad eam praestandam per iudicem maritus cogi potest, quod si adhuc maritus eam licentiam, vel non ita integram dare renuerit: tunc iudex eam impertire potest

Quaeritur obnoxia vxoris obligata.

Quaestio.

Respons.

Quaeritur obnoxia vxoris obligata.

rest ei, & debet, quæ perinde valida erit, ac si à viro fuisset præstita iuxta. l. 16. & 17. Taur.

Questio.

¶ Porro quia casus est, de quo dicere sum rogatus, quæritur an mulier quæ non ex metu ita graui, sed ex metu quodam reuerentia li obtemporauit marito iubenti fideiubere, ex talique metu fideiussit pro marito, valida sit hæc fideiussio, teneaturque in conscientia ei astare.

Resp.

¶ Igitur in hac dicturus quæstione illam Nauarri sententiam sectandam duxi, quam insinuat in sum. Latin. capit. 17. num. 29. vbi censet in foro conscientia metum reuerentia lem etiam, & leuem inuadere actum factum ex tali metu, quatenus ille metus fuit causa saltem sine qua non illius actus argumen. capit. fin. & ibi not. de iniur. & in cap. felix. §. illud de penit. lib. 6. iuxta glos. in verbo simplici fauore. Quia licet aliud sit dicendum in foro exteriori, vbi iurisconsulti solum metum, quem ipsi iustum, & cadentem in virum constantem appellant irritare contractus, & sic ex tali metu gesta, sentiunt iuxta. l. metum ff. quod metus causa, sed aliud est sentiendum in foro conscientia propter argum. supradictum, & quia neque contractus, & gesta procedentia ex tali metu reuerentia li, & leui qui fuit causa sine qua non fuere sufficienter libera. Neque obstat quod in foro exteriori leges aliter indicent iudicandum. Quia merito in foro exteriori ad irritandum contractus, & actus obseruatur grauis metus, & cadens in virum constantem. Quia si ibi ob leuem metum daretur recisio omniu ferè peteret ur recisio: & ita respublica litibus ferueret, q̄ intetio ni iuris esset aduersum in. l. properandum. C. de iudic. & c. sine litibus de dol. & contu. hæc autem ait Nauarrus desumpta esse ex mente Hostiensis & Ioan. Andr. in cap. verum de iur. iuran. & ex verbis Adrian. in. 4. de restit. cap. aggregator ver. ex quibus omnibus, & ex Soto, q. 7. de iust. & iur. lib. 4. art. 4. ad. 2.

Corol.

¶ Quod si hæc sententia probabilis est (vt apparet) sequitur, quod vxor qui ob talem metum reuerentia lem, vt vitaret iurgia cum marito, eiusque iram & offensionem etiam nõ tam grauem, aliàs non fideiussura fideiussit pro marito, quia in conscientia tali fideiussio ni stare non tenetur, quia in conscientia robur obligandi ipsam non habuit, poterit bona dotalia, & paraphernalia, quæ alias amittet, si ea non occultet, abscondere. ne ratione fideiussionis executio per iudices fiat, hæc passim in practica in oppidulis, & villulis occurrunt vbi interdum absunt iurista, qui consuli

possint super his libuit hic perstrinxisse, vt de his admonitus lector, qui hæc tegerit multarum mulierum, quæ huiusmodi fideiussionibus metu maritorum à se factis sunt oppressæ: possit corda aliquo modo consolari. Hanc autem sententiam Nauarri eatenus censeo esse probabilem, quatenus tali fideiussioni ex metu reuerentia li præstitæ ab vxore non fuit causa confirmationis adiunctum iuramentum, quia tunc ratione iuramenti petenda esset relaxatio illius, antequam quicquam moliretur contra fideiussionem sic præstitam.

Nbta.

¶ Notandum est insuper, quod clericus nullo modo secundum veriorum opinionem potest pro laico fidem iubere cap. 1. eo. tit. & 2. quæst. 1. cap. quidem in textu, & in glos. nisi in casu necessitatis, in quo obligaretur subuenire indigenti cap. videntes. 12. quæst. sed quia indigentia semper præsumitur, & obligatio subueniendi forte in hoc casu in foro exteriori præsumetur, credo. si fideiussit pro laico, non soluente laico cogetur clericus, qui pro illo fideiussit ad debiti solutionem maxime, vbi hoc viget in vsu, neque contrarium est receptum in vsu. Standum ergo est in hoc receptæ consuetudini. Pro ecclesia tamen, vel pro alio clerico nemini dubium, quin fideiubere possit clericus, vt in cap. 2. eo. tit. At sic clericus pro clerico fideiubens astringitur ad soluendum principali non soluente cap. peruenit eo. tit. tenetur tamen tunc de proprio patrimonio, vel ex redditibus beneficij, quos fecit suos soluere: non autem in præiudicium ecclesie iuxta limitationem Hostiensis.

Nota de clerico.

¶ Deinde consequitur corollarie ex supra constituta regula religiosum non posse fideiubere in capit. penult. cod. tit. etiam si Abbatis dignitate præmineret, nisi talis fideiussio fieret de licentia Abbatis, & assensu maioris partis capituli, vt ibidem decernitur. Neque enim habent aliquod proprium de quo disporre possint.

Corol.

¶ Hic etiam se exerit illa dubitatio, an successor prælati obligatus maneat, si eius prædecessor fuit fideiussor, & videretur certè, quod sic, quia hæres fideiussoris obligatur, sicut & fideiussor, quia ei succedit, si ergo prælatus hic succedit suo prædecessori: ergo pariter subibit & hoc fideiussionis onus.

Questio. Obiectio.

¶ Verumtamen responderetur ex hac ratione parum probari successorem teneri aliqua fideiussionis obligatione, quia successor prædecessoris non est hæres. Dicimus ergo de mente Hostiensis quod planum est, quod cum id est vergens in præiudicium ecclesie, ad il-

Respons.

lam

Questio.

¶ Porro sciscitabitur aliquis, an si fideiusfor creditor vsuras soluerit à debitore eas repetere possit. Respondetur ergo iuxta mentem Panor. c. 2. eo tit. quod si fideiusfor sine obligatione, & consensu debitoris, & nulla coactione adductus vsuras soluit, eas à debitore nullo modo poterit repetere, suæ etenim culpæ ascribendum est, si aliter, quam debuit fecit. Secundo autem dicitur quod si cum iuramento, vel sine illo fideiusit solvere vsuras, idq; sciete, & consentiente debitore, easdem iam à se solutas à debitore repetere poterit siuè coactè siuè sponte eas soluerit, nisi fraude vsus, scilicet, ut faueret vsurario, eas soluerit, quia tunc sua fraus ei patrocinari non debet. Patet autem hoc secundum assertum, quia in culpâ id verum dicitur debitoris quod sic fidem iubere fecit de vsuris (quidquid sit in foro civili) tenebatur enim obijcere exceptionem vsurarum, cum eas compellebatur solvere.

Nota.

¶ Adhuc perpendendum est eum qui fideiussoriam præstitit cautionem sua bona diuendere non posse, nisi postquam debito, aut fideiussioni satisfecerit, nisi per reliqua, quæ sibi supererint bona notoriè sit soluendo in integrum debitum. Nam in hoc casu excepto vereditio ipsa utpote quæ ad soluendum incompetere non redderet, ut valida foret, præterquam in casu, quo bona illa pretio distracta talidebito soluendo obnoxiaspecialiter foret iuxta l. 243. Sty.

¶ Item in dubium verti hic solet, an fideiusfor liber maneat à debito soluendo qui cum vsurq; ad certum terminum promiserit pro debitore, si creditor prolatauit terminum. Respondetur tunc eundem Panor. in cap. constitutus, eo tit. quod si in hoc casu creditor prolonget terminum debitori absq; fideiussoris noua promissione, transacto illo certo termino, pro quo fideiusit à fideiussione ipsa immunis euadit. Secus autem si obligatio qua se deuinxit fuit absoluta, quia tunc prorogato debiti termino adhuc tenebitur arg. in c. cù dilecti. de do. & l. Celsus. ff. de arbit. ¶ Cæterum l. 10. tit. 18. lib. 3. del Fuero in hac parte sic cauetur, si dum aliquis fideiusit pro alio, creditor debitori terminum antequam elapsus sit prorogauerit, neq; fideiusfor huic prorogationi assensum accommodauerit ab eo debito liber euadit, si autem elapso iam termino prorogatio hæc concessa fuerit, adhuc fideiussoris obligatione astrictus manet sicut & antea, cuius quidem ratio nulla alia occurrit menti, nisi quia elapso termino iam censetur fideiusfor fuisse in mora soluendi, quare sibi imputetur si ex culpabili mora nouæ prorogationi causam dedit.

Questio.

¶ Iam demum de casibus, in quibus fideiusfor agere potest contra debitorem, ut eum à fideiussione ante solutionem liberet, dicendum venit. Sunt enim tres, ut ex cap. fin. cod. tit. elicitur per glo. Primum si diu in debiti solutione steterit. Secundum si debitor bona sua dissipare incipit. Tertium si damnatus iam super fideiussione fuit ipse fideiusfor. Quarto, si ab initio sic conuentum fuit. Circa hoc tamen l. 8. tit. 18. del Fuero, stabilitum est fideiussorem non posse agere contra debitorem, ut à fideiussione liberetur, vel quod sibi soluat priusquam ipse soluerit, nisi iam damnatus esset fideiusfor ad totum debitum, vel partem eius soluendum, vel nisi stetisset iam per annum, vel ultra in hac fideiussoris obligatione, ubi nullus fuit terminus certus præfixus: vel nisi terminus solutionis debiti iam appropinquauerit, vel prope instauerit, vel nisi elapsus iam sit tempus illud, intra quod principalis pactus est eum à fideiussione liberare, vel nisi debitor principali suam substantiam distrahere, & dissipare incepisset. In his enim casibus construi potest fideiusfor debitorem principalem ut à fideiussoris obligatione eum eripiat, vide Partit. 5. tit. 17. l. 14. & l. 8.

Casus quibus liberandus à fideiussione.

¶ Tandem memoriæ quoque mandandum est regulariter munus fideiubendi interdum esse his, quibus distrahendi sua bona, & facultates ius, & facultas à iure aufertur, iuxta l. 6. tit. 18. lib. 3. del Fuero. ¶ At quamuis cùm debitor abest à terra, conceden dum esse terminum fideiussori antequam cogatur solvere ad eum reducendum dixerimus iuxta l. 9. & l. 4. tit. 12. par. 5. tamen debitum prius petendum est à debitore principali, quam à fideiussore, dum in loco præsens debitor adsit soluendoq; sit iuxta l. 3. & l. 4. tit. 18. del Fuero. Cæterum si quis pro alio fideiusfor constitutus sit, obnoxius iam sit ad soluendum, si creditor debitum expetierit in iudicio à debitore debitorq; solvere reuerit, iuxta l. 16. tit. 11. P. 5. ¶ Tutores quoq; atq; curatores cautionem fideiussoriam prestare tenentur antequam talia officia administranda suscipiant, iuxta l. 2. tit. 18. Part. 6.

Prohibiti fideiub.

CAP. XV III. Quid sit impignoratio, & que nam impignorari possunt, de modis contrahendi pignora tacita hypotheca, in quot casibus contrahitur, quomodo quis cæsetur consignare res proprias in pignus iura Hispaniæ, circa pignora referuntur, de quæst. proficua, an debita habentia pignora annexa sint prius soluenda, & qualiter bona viri sint hypothecata pro dote, de iure Hispaniæ circa hoc, de ordine in hypothecis dissentit Nauarrus à iure Hispanico.

Post-

Postquam de fideiussione contractibus ac cessoria sermonem compleuimus, consequenter hic subijcere materiam de impignoratione oportuit, est enim impignoratio veluti quidam fideiussoriae cautionis modus. Differt autem pignus ab hypotheca in hoc, quia pignus est, cum res mobilis transiens in creditoris subijcitur debito, aut obligatione principali loco cautionis. Hypotheca vero dicitur cum hac ratione res immobilis non transiens in creditoris in cautionem assignatur instit. de act. obli. §. inter pignus, sed quantum ad actionem non differunt.

Questio.

Quae res impignorari possunt.

¶ Præterea subsequenter quæ nam impignorari possunt, quæue non prædicendum est. Igitur pignorari possunt res tam præsentis, quæ futuræ, ut fructus pædentes, partus ancillarum, fetus pecorû, & huiusmodi & ea quæ nascuntur. ff. de pignoribus l. 1. & quæ nondum similiter res corporales, & incorporales, ut cautiones, & nomina debitorum. ff. eo. l. cum conuenit. item ususfructus. ff. eo. l. si is. item virtutes rusticanæ, & generaliter pignori obligari possunt quæcunque quæ etiam possunt vendi, & quæ vendi nequeunt, pignori etiam dari non possunt. ff. quæ res pignori dari possunt. l. qui filios. Deinde è contrario inter res quæ pignori dari non possunt, computatur primo homines liberi etiã pro delicto cap. 2. eo. tit. quos si quis reciperet in pignus auctore Panor. in cap. lator. extra. eo. tit. perderet debitum, & tantumde solvere teneretur in auth. ut nulli iudi. §. quia vero. Deinde pignorari non possunt res ecclesiæ. s. res sacræ, vasa, & ornamenta ecclesiæ. C. de sacrosan. Eccles. l. sancimus, nisi ecclesia superflua habeat, & necessitas urgeat, & aliunde prouideri non possit ex res mobilibus. 10. q. 2. cap. hoc ius. & 10. q. 2. & 12. capit. aurum. ad hæc licet liber homo ut prædictum est propriè in pignus dari non possit, sic ut sit in eo ius pignoris, sed bene ut sit in eo ius retentionis, secundum glossam. cap. ut pridem. §. item eisdem. 23. q. vlt. & in cap. exposita de arbi. & sic ut etiã pater potest vendere filium ratione famis, & sic & obligare similiter quoque redemptus ex captiuitate tenetur seruire quinquennio nisi pretium soluat. C. de post. reuer. l. vlt. Neque ecclesiasticis ei reditus speciali cõuentione possunt obligari ut tradit. Innoc. sed à iudice pro debito canonici, & ex causa iudicati possent obligari, neque generaliter res ecclesiæ. §. & quoniam quia licet bona ecclesiæ pro obseruatione contractus à Clericis obligari possint in genere, specialis tamè obligatio fieri nõ potest, nisi eum

Instruct. Negot.

solennitate iuris debita. ut Panor. docet in cap. nullus præbiter de pignoribus.

¶ Præterea quia aggressuris disputatione de vna quaque re ut eius proprietates, & conditiones rimentur, operepretium est prius eius naturam, vel quidditatem perspectam habere, quæ innotescit per diffinitionem, idè diffinitionem pignoris præmittendam hic esse duximus. Est igitur pignus generaliter loquendo (ut tradit Hostiensis) obligatio rei licitæ pro debito facta ad securitatem scilicet, creditoris. Nam consultius reputatur in niti pignori, quàm agere in personam insti. de oblig. quæ ex del. nasc. §. furti. At verò licet diffinitio hæc tam pignori, quàm hypothecæ communis sit, tamen hypothecæ, & pignus tam nomine quam re differunt: quia pignus à pugno est dictum, ex eo, quod quasi de pugno, idest de manu ad pignum est traditum ff. de verb. signifi. l. pleb. 6. §. pignus. Hypothecæ autem dicitur ab hypo, idest sub, & theca posito quasi res supposita creditori. Differunt item re, quia ut prædictum est pignus propriè est de re mobili, hypothecæ vero propriè est obligatio rei immobilis instit. de acti. & oblig. §. inter pignus. Vnde pignus dicitur cum transit in creditorem, hypothecæ vero quando non transit: quantum vero ad actionem non differunt ut dictum est. §. inter pignus

¶ Deinde de modis contrahendi pignora hic edicendum statim occurrit. Igitur pignus seu hypothecæ dupliciter contrahitur ut dicitur tradit lib. 2. scilicet, tacitè & expressè, hypothecæ ergo expressè est, ubi expressè in particulari tale bonum, vel expressè in generali omnia bona obligationi, vel debito manent obnoxia. Tacita autem hypothecæ est, ubi ex natura sua, & ex vi legum res aliqua alicuius debiti solutioni, vel obligationis impletioni manet supposita licet expressè non obligatur per verba. Insuper hypothecæ expressè conuentionalis solet appellari, eo quod ex conuentione partium solet pullulare. Tacita autè dicitur legalis, quoniam à lege est inducta. Multa

De modis contrahendi pignora

¶ Secundò, bona viri sic pro dote uxoris tacitè hypothecæ subduntur, & etiam pro paraphernalibus, secundum Panormit. in cap.

Tacita hypothecæ ubi constituit.

Aa ex lite.

ex literis de pign. quando ipse habet illorum bonorum administrationem. ut contingit in Hispania. C. de pac. conuen. l. vltim. secus si mulier habet illa penes se. Pro quo vide gloss. in d. c. ex literis. ¶ Tertio sic tacite supponuntur hypothecae bona illius qui dotē pollicitus est ei cui promisit. C. de rei vx. ac. l. vnica & l. ex literis. ¶ Quarto bona contrahētis cū fisco tacite hypothecantur fisco. C. in quib. caus. pig. tac. cōtr. l. si mater & l. si. C. de adm. tut. l. pro officio. ¶ Quinto bona tutoris pupillo, & curatoris minori hypothecantur pro officio, aut si nō administrauerūt C. de adm. tut. l. pro officio. ¶ Sexto, sic tacita sūt hypotheca omnia bona cōductoris inuenta, seu illata in rustico pradio dño sciēte pro pensione debita, nisi inferantur ad tēpus, quamuis empta sint ex fructuum precio. C. in quibus caus. pig. tac. con. trah. l. quāuis. in vrbano autem pradio non distinguitur an dominus sciat, vel nō. C. lo. ca. l. certi. C. in quib. caus. pig. tac. cōtr. l. sancimus. ff. in quib. caus. pign. vel hypo. con. l. si horreū & l. hoc iure. ¶ Septimō, patris bona filijs tacite hypothecantur pro aduentijs filiorū bonis, & pretijs eorū. C. de bonis que lic. cū oportet. tamen à redditione rationū. & à cautione fructuaria pater releuatur ibidē. l. si autē. ¶ Octauo, matris conualentis ad secundas nuptias bona tacita hypotheca subduntur filijs prioris matrimonij pro restitutione eorum, quae à primo viro lucrata fuit. C. de secundis nupt. l. hac edictali. §. penul. & C. in quibus caus. pig. tac. con. l. si mater. ¶ Nonō bona defuncti pro legatis & fideicommissis. C. com. de legat. l. 1. ¶ Decimō bona primi pilarij id est primi in acie fisco in casu, quo fiscus vxori praefertur. C. in quib. caus. tac. con. l. satis. ¶ Vndecimō bona conductoris vectigalium fisco l. semper. §. conductores. ff. iure immuni. ¶ Duodecimō, contrahitur hypotheca tacita in nauī ei qui dedit tantum ad reficiendum eam, vel ad armandum. l. in. terdum. ff. qui poti. in pigno habe. Secus si dedisset ad eam emendā, quia in ea non haberet hypothecā. Idem dicitur de mutuante ad militiam emendam, quia in ea habet tacitam hypothecam. ¶ Decimotertio, bona quoque empta à pupillo ei tacite hypothecata manēt vsq; dum soluatur ei pretium. l. 23. tit. 13. Part. 5. ¶ Decimoquarto, domus, vel aedificia sic hypothecae subduntur tacita ad eorum reparationem. l. 28. tit. 13. Part. 6. perpendendū autem est quod ex tacita hypotheca non potest conueniri possessor, nisi principali discusso, ut in Authent. hoc si debitor. C. de pign.

¶ Præterea inquisitione opus est quomodo aliquis censendus est proprias res in pignus consignasse. Ad hoc igitur discernendū distinctione opus est, quia si quis res suas obligauit simpliciter de praesentibus, & futuris intellexisse praesumitur. C. quae res pig. oblig. pos. l. si. dum. si. agitur de modico praedicio, secus si ageretur de magno praedicio ut in cōfiscatione, quia hic non veniunt futura. Tamen semper exceptū esse intelligitur omne quod specialiter obligaturus non erat ut vestis, supellestilia, & mancipia, quae in vso habebat, & similia. C. quae res pig. oblig. pos. l. 1. & l. obligatione cum sequent. ff. de pig. iuxta quā exceptionē. l. 4. & 5. tit. 13. Part. 5. & l. 6. & 8. & 9. tit. 12. lib. 5. Ordinationū & l. 5. tit. 19. li. 3. del. Fuero sancitur, ne executio fiat in equis, vel armis, neq; in agriculturā bobus, siue dñi eorū sint agricolae, siue equites neq; in ferramentis, aut in alijs ad agriculturā requisitis, neq; in mancipijs ad agriculturā destinatis, neque in ancillis specialiter seruitio deputatis, aut nutriendis filijs addictis, neq; in lectulo viri, neq; in lectulo vxoris, neque in vestibus pro quotidiano vsu deseruētibus, neq; in alijs rebus necessarijs pro quotidiano seruitio. Quod autem dñi fructus de bobus extenditur etiā ad alia agriculturā iumenta vsq; ad iumentorū parvū, & q; in carcerari nō possint agricolae, nisi pro tributis debitis regi, aut alijs dñis, aut dño terrae iuribus debitis, dū alia nō suppetunt bona, aliā contrariū faciens amittat debitū, & tantundē in pēnā soluat, annullanturq; omnia priuilegia & vsus in cōtrariū, q; si id iurauerit debitor, id amittet dñs debiti, neq; in praedictis rebus potest fieri sequestrum, vide quam bene olim per leges agricolis patriae nutritoribus, & agriculturā populorum nutriti fuit consultum.

¶ Dicimus secundō ad punctum quaestio- nis reuertentes quod iura, & actiones bene intelliguntur obligata, quando quis simpliciter res obligat suas. C. de sentent. pas. l. si adeptis & l. casus. Sed quid si dixit se obligare mobilia, & immobilia, & semouentia, respondetur quod non ob hoc intelligitur actiones, & nomina seu credita obligasse. C. de pto. pign. Dicimus tertio, q; hi, qui offerunt ecclesiae omnia bona sua, omnia in illis cōtenta obtulisse videntur. Sicut etiam qui obligat instrumenta emptionalia de agris, & omnibus ibi contentis sensisse videtur. C. quae res pig. obliga. pos. l. 2. de his actionibus & nominibus vide Siluestr. verbo alienatio.

¶ Porro quaestio proficua hic nobis sit obuia

Quest.

Dictum. 1.

Exceptio.

Iura Hispanica circa pignora

Dictum. 2.

Dictum. 3.

Questio.

an

an debita habentia pignora annexa prius sint solvenda, aut restituenda, quam alia. Igitur licet in primo tomo nostri Instructoris in materia de restitutione, cum ordinem in restituendo servandum esse, explicavimus, non nihil dixerimus, tamē ne in loco proprio se iurā dimitta mus lectore aliquid nos ausus dicere quod tet.

¶ Ad quæstionē autem generaliter dicitur quod si res ipsæ extant, earū domini præponē di sunt omnibus in earū restitutione. I. veri, §. in bonis. ff. de privileg. credit. Sed iā in hac parte maior difficultas nos præoccupat, scilicet, an si res fuerūt venditæ, & emptæ in casu, quo ex bonis emptoris creditoribus omnibus non sit solvendo, si extant, ut pote hypothecata restituendæ sint in primis earū venditoribus. At quidem non tā liquet quid in hac parte accendū sit, si quidē iā per venditionē, & radiationē res illæ extantes transferūt in emptorū dominiū, ergo videtur in hoc casu non sint restituendæ venditoribus quibus nondū solutum est pretiū, sed quæ ex earū pretio prius restituendū sit antiquioribus creditoribus habētibz hypothecas expressas, dicimus ergo primo ad quæstionē, quæ si statuta aliqua alicuius regionis extarent, vigeretq; vsu, quæ disponerent, quæ res iā emptæ & ab emptoribus possessæ pretio non soluto, quæ iā sunt emptorū, venditoribus nō redderentur, sed ex eis creditoribus antiquioribus & magis privilegiatis solueretur, servari forte possent licitē auctore Caietano in sum. de rellit. c. 8. de ordine restituendi, quia pro bono cōmuni creditorū, & pro bono pacis civitatis sic possēt cōstitui, nō enim huiusmodi statutū esset contra ius naturæ, sed contra ius civile tantū, secus si essent res extantes in specie, quæ nondū translata essent in dominiū debitoris, sed in se manerent alienæ, quia has suis dominis non restituere dū liquet contra ius naturæ esset. ¶ Secundo dicitur quod si huiusmodi res extant in propria specie & fuerunt venditæ, nō habita fide de pretio, id est, non ad creditum, sed de præsentij, & tamen casu aliquo non fuit numerata statim pecunia de præsentij, in hoc casu restituendæ sunt venditoribus secundū omnes doctores Silvestrū verbo rellit. c. 9. §. 5. & Merinā in sua instruct. c. 7. de restituēdi modo fol. 174. & Navar. sum. Lat. c. 17. n. 49. & n. 50. ¶ Certe num quæ nos pressius urget difficultas in hac parte ea est, scilicet, an casu, quo huiusmodi res extantes venditæ sunt ad creditum habita fide de pretio, & iam possessæ ab emptoribus, nondum soluto pretio, facta de quotione ab emptoribus in restitutione earum præferantur

di sint etiam venditores ita ut eis in primis sint restituendæ, & quidem iam in hac parte à ceteris variate videtur Medina ubi supra. At enim ibi quod quando asseritur quod prædij vel vinea emptæ, sed nondū solutæ, dū eius emptor omnibus creditoribus nō est solvendo, restituenda est venditori, hoc intelligitur, quādo ad creditū, & expectata solutione non est emptæ, quia in talicasu secus esset, & in hoc videtur secutus summā Angelicā. Tamen cū nos metes omnium doctorū loquentiū super hoc scrutati simus, nō invenimus tā scrupulose fuisse locutos, sicut hic Medina loquitur, imo videntur minit Silvestro loco citato, Archidiaconus in distincōe allegans Bal. vult quod si extat huiusmodi res indistincte reddatur venditori pro pretio nondū habito, & si plus valēt, illic plus caeteri creditoribus ab his de Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. & veni. & offerri pretiū eod. tit. dicitur quod venditor potest retinere quasi in pignus re quæ vendidit. Navar. quoq; nihil distinguens absolutè ait loco citato, quod res talis remanet obligata solutioni quam dicit in sua forma, & specie panes emptorē invenitur iuxta de Bal. & eū citantes, pro quibus Navarrus ait facere l. 2. ff. quibus caus. pig. vel hypoth. tac. contra. per argum. à fortiori. Caiet. quoq; loco citato nihil distinguens ait, quod propter pendente solutione res emptæ extans restituenda est venditori, quia propter pendente solutione remanet ei obligata. At verò ratio hæc quæ currit in rebus emptis ad creditum, quia consonat rationi.

¶ Tertio addimus cū Navarro quod eadem ratio videtur de omni eo quod titulo oneroso fuit collatum: verum tamē hæc gratia nō gaudet venditor in pecunia habita ex re vendita, si eā mutuaret alteri, imo neq; emptor in pecunia habita ex nova eiusdē rei venditiōe, neq; in illo quod loco illius per permutationē accepit, quia hæc in singularibus actionibus loco eius non subrogantur iuxta gloss. Bartol. & comun. in l. labeo ff. de verb. signifi.

¶ Jam illa quæstio in mediū prodit qualiter bona viri sint hypothecata pro dote, & an ratione huiusmodi hypothecæ, quæ bona omnia viri hypothecantur pro dote, mulier præponenda sit omnibus creditoribus viri habentibus expressas hypothecas, quæ quidē quæstio nō vocat difficultate, tū propter varias opiniones doctorū tū propter varias rationes utrinque occurrentes. Nā p. parte affirmatiua ratio hæc præmit, quia mulier vincit eū, qui ad refectio nem rei dedit, ut patet in Aut. quo iure posita sup. de falsid. qui tamē præfertur anteriori

Resp.

Difficultas.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Difficultas.

Sent. Met. sola.

37090

Dictum. 3.

Questio.

Variando flores.

Argum.

tenda est prioribus dotibus. l. 29. tit. 13. Par. 5. itaque mulier privilegiatur tam in personali, quam in hypothecaria actione ut praferatur omnibus creditoribus prioribus tacitam hypothecam habentibus, & hoc in dote, non tamen in donatione propter nuptias, ita Salice. dicta l. a. siduis. Mulierq; in dote praefertur his, quorum pecunia res sunt emptae, vel resectae non tamen his, quorum pecunia militaria est emptae, si hoc in scriptis probetur, ita Salice. l. quo iure. C. qui pot. in pign. Item quod dictum est in l. a. siduis, scilicet, quod liberi anterioris matrimonij praferantur pro dote materna nouercae suam dotem repetenti vel eius liberis, vendicat sibi locum vibi nihil ex dote secunda apparet. Nam in apparenti praefertur mulier cuius dos fuit. l. si quid ex rebus. C. qui pot. impig.

*Ordin h
pothec.*

¶ Post uxore, & fiscum secundum Nauarr. praefere di sunt iij, quibus tacite sunt hypothecata suorum debitorum bona, postea depositarij, nisi quando deposita fuit pecunia ad negotiandum, & ut soluerentur vsurae aut interesse. l. si hominum. ff. de pos. §. fin. & ff. de privileg. cred. l. si ventri, ita Nauarrus post quos ante ferendi sunt qui privilegio gaudent personali, ut praferantur alijs non habentibus obligationem realem, ex eo quod res sua est apud debitorem, postremum locum tenent creditores, qui carent hypotheca bonorum expressa vel tacita vel privilegio personali, inter quos priores tempore sunt potiores iure iuxta l. 5. & l. 17. tit. 20. lib. 3. del fuero & l. 27. & 29. tit. 13. Part. 5. contra Nauarr. sum. Lat. cap. 17. in 50. vbi ait, quod id quod praedictis supererit diuidendum inter creditores carentes privilegio est nulla habita consideratione, quis eorum sit prior, aut posterior pro rata parte nominum recipiendo, & amittendo solidum pro libra, ut dici solet, deductis tamen ante omnia impensis necessarijs, sed non pomposis, aut superfluis funeris: & exequiarum debitoris mortui, & publicationis, & copiae testamenti, & alijs ad aditionem hereditatis necessarijs iuxta Palud. com. uniter receptum in 4. dist. 13. q. 3. & S. Antoni. 2. pot. tit. 2. c. 7. §. 3. Ad ditq; Nauarrus hunc ordinem in soluendo, & restituendo non servatē suae conscientiae non facere satis auctore Siluestro verbo restit. 6. q. 7. nisi ignorantia iuris, aut facti excusetur arg. ea te de iu. iun. c. teru si aliquis horu er. ditoru in pete. dis sibi debitis in iudicio, vel extra pra alijs diligentior fuit, tunc non solum potest ei solui prius, sed et prius est ei soluendum iuxta l. 2. tit. 14. Part. 5. & l. pupillus. ff. de

Instru. Negot.

his, quae in fraudem creditor, dummodo secundum Siluest. rest. 6. q. 8. non sint alij magis privilegiati, neq; enim creditor peccat accipiendo debitum suum, quod diligentius petijt, si non sint alij privilegiati, quia si essent violaret iustitiam tam debitor dās, quam creditor petens. Nam etiam gener violaret iustitiam retinendo, aut recipiendo de bonis foceri, dum ipsum non latet non deesse alios creditores potiori privilegio potentes, quibus illa bona debentur.

¶ Porro praeter debita, quae privilegiata esse diximus ex hypotheca tacita vel aliter, est etiam debitum creditori, eo quod mutuauit pecunias ad soluendum locationis pensionem, vel mercedem de portationis debitam propter aliquas res, quas debitor vendidisset, licet venditoris debitum esset prius in tempore. l. 29. tit. 13. Part. 5. ¶ Pupillus quoque cuius pecunijs, vel parte earum aliquid est emptum pro dicta pecunia antefertur alteri creditori, cui antea erat bona obligata. l. 30. tit. 13. Par. 5. Itē qui mutuauit pecuniam ad possessionem emendam, quando eius emptor eam specialiter consignat in hypothecam praefertur antiquiori creditori, cui debitor obligasset generaliter, & non specialiter eadem possessionem. l. 30. tit. 13. Part. 5. itē qui mutuauit pecuniam ad sepeliendum mortuum praefertur alijs creditoribus prioribus in tempore. l. 30. tit. 13. Par. 5.

*Debita pri
uilegiata.*

CAP. XIX. *Qualis vsus pignoris sit peccatum, & an creditor pignoratarius de damnis circa pignora contingentibus teneatur, de pactis in pignoribus illicitis an liceat ea diuendere, & an potestum sit licitum quod creditori pignus vendatur si debitor in tempore non soluerit, aut quod illud post certam diem redimere non possit.*

Circa peccata, quae committuntur erga impignoratione, peccare contingit in pignoris vsus quare primo quaeritur qualis vsus pignoris sit peccatum. Respondetur ergo primo cum Nauarro iuxta l. si pignore. ff. de fur. quod creditor citra consensum tacitum, vel expressum debitoris vtens pignore cum inde nonnulli debitor afficitur nocumento, neque creditori suberat verisimilis causa sibi persuadenda quod dās pignoris id esset equanimiter lapsurus, furti reus efficitur secundum Paronim cap. 1. de post. Secundum adijctas quae etiam si consensu tacito, vel expresso domini creditor vtatur pignore vsuam committit, non committit peccatum huiusmodi vsu si non forte, quando debitor eos gratis suo creditori noluit concedere: neque gratis concedere est praesumendum, nisi vsus pignoris sit huiusmodi, qui gratis inter

Questio.

Distin.

*Dissentit
Nauarr. d
iure hispa
nico.*

Nota.

familiares solitus sit impedi, qualis est lectura libri vt legatur, vt S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. ad 6. docet. nequē in hac materia pignoratarius vti potest pignore, nisi in vsus illud non deteriorantes vt exemplificatum est in vsu libri, vel vasorum argenteorum impignoratorum in festo. Nam hi vsus, quā innoxij gratis soliti sunt concedi. Secus autem esset si talis vsus pignoris esset contra voluntatem tacitā, vel ei expressam domini, vel noceret, sicut nocet interdum vti torque aureo impignorato, quia tunc debitor qui est eius dominus, dum torqueis eius fuisse noscitur in susceptionem incidit quod dequoxerit vnde in æstimatione, qua opus habet, minoratur.

Questio.

Resp.

¶ Deinde inquirendum venit, an creditor pignoratarius de damnis contingentiis circa pignora teneatur. Respondemus, ergo quod tenetur creditor refarcire damnū pignoris quando dolo, aut lata culpa, aut leui pignus periret, aut notabile detrimentum acciperet, iuxta glossa in leg. si creditor. C. de pignor. actio. de leuissima autem culpa non tenetur pignoratarius, si sua tali culpa damnum contingeret, quia pignus magis cedit in contractibus in vtilitatem debitoris, cui de feruit pro fideiussore sed neq; de casu fortuito tenetur nisi mora præcedat.

Questio.

Resp.

¶ Insuper competit & in hoc loco sciscitari, quānā pacta circumstantia pignora licita sint, quēnā vero illicita. At primò obuiat dubitatio an valeat pactum, quod amissio pignoris quocumque casu liberet debitorem? Respondetur secundum Siluest. de pignoribus quod tale pactum est validum patet per leg. quæ fortuitis. C. de pignor. act. Sed an valeat pactum, quod pignus quocumque modo pereat, debitori pereat? respondetur quod in conscientia licitum non videtur, tum primò

Pacta in pignoribus illicita.

quia non potest quis facere pactum, vt non teneatur de dolo. ff. de po. l. 1. §. conueniat, quia est contra bonam fidem, & bonos mores: tum quod non teneatur creditor de lata, & leui culpa commissā circa custodiam pignoris, ac in iniuriam, & grauamē debitoris cedit istud pactum, nisi aliunde pro hoc grauamine recompensetur, & nisi eius liber, consensus accedat iniquum videtur esse pactū hoc; nam. l. quæ fortuitis. C. de pign. act. in casu fortuito decernit creditorem non fore à petitione debiti excludendum, nisi inter contrahentes placuit, vt amissio pignorum liberet debitorem, in o. l. creditor. C. de pign. act. concluditur, quod tenetur pignoratitia pro damno illato in re pignorata eius dolo, vel culpa

vide Nauarr. cap. 17. in sum. n. 23. & §. fin. in ff. quibus mod. re. contrah. oblig. ¶ Deinde si quis ambigat, an licitum sit pactum, quod creditor paciscitur cum debitore, quod eo non soluente ad certum tempus pignus creditori vendicetur, aut quod si debitor ante diem certum illud non redemerit, post certum diem illud redimere non possit, intelligat planè ista pacta illicita esse vt patet. l. fi. C. de pac. pig. & c. significante, de pignoribus. Hoc autē intelligitur quando pacta hæc ad lucrum spectant creditoris. Secus autē esset vt Panor. affirmat in dict. cap. significante, cui subscribit Siluester in rola aur. casu. 28. quibus assentit. S. Anton. 2. par. tit. 1. capit. 7. si vt indemnem se feruet creditor, in pœnam debitoris fiat pactum vt pro vendito iusto pretio habeatur, si prefixo tempore non redimatur. ¶ Additur Secūddò hic dubium, vtrum creditori liceat pignus diuendere, si pretiū ei non soluator. Cui per distinctionem solet fieri satis. Nam & potuit præcedere pactū de nō vendendo pignus, aut nulla præcessisse potuit mentio de vendendo illud, vel non vendendo. ¶ Dicimus ergo primò quod creditor expressè pacisci potest, vt pignus venditioni exponi possit & exponatur de facto, si debitum intra certū tempus nō soluat, dum modo prius quā vendat debitori denunciet. l. si conuenerit. ff. de pign. act. in cuius confirmationem Nauar. citat Angelū verbo pignus. §. 7. At secundum glos. in ead. l. si conuenerit hac denunciatione opus non esset, quando à principio etiam in hoc casu conuenit, vt nulla denunciatio esset necessaria.

Quest.

Resp.

Questio.

Dictum. 1.

¶ Si autem de pignore non vendendo conuentio præcesserit, adhuc post trinā monitionem factam, vt soluat triduo inter duas earū interueniente, vendere poterit, & nō aliter. ff. de pign. act. l. si conuenerit de distrahendo, quia tunc si non soluerit venditio erit licita, quæ tamen ante istam denunciationem esset illicita, quia teneretur furti. ¶ Si autē nulla mentio tempore impignorationis præfuit de vendendo, vel non vendendo pignus vna sola denunciatio sufficiens est, vt transcriptis duobus annis vendere per se possit. probatur hæc. ff. de pign. act. l. si conuenit. C. de iur. do. imp. l. fin. non autem prius sine auctoritate iudicis. ¶ Secundò dicimus, quod pacta illicita sunt, si apponantur pacta prohibita à iure, vt si conueniat, quod si debitor certo die nō soluat pignus trāseat in feudū. ff. de sol. l. calopodius, quia licet interdum pacta nō valet (est enim nychinatio contra legē, & finis contra illā) itē pacta iniqua, & prohibita videntur primò, quod debitor obligetur ad

Dictum. 2.

ad non redimendū pignus ab solutē, vel vsq; ad certum tempus sibi præfixum arg. in cap. precarium de prec. item. 2. quando ē contrario creditor obligatur ad non vendendum pignus post legitimam interpellationem debitoris, prædicta ergo hæc pacta eatenus contra iustitiam sunt, quatenus in damnum creditoris, vel debitoris solita sunt vergere. In tantum igitur sunt pacta in quantum contra iustitiam proximum aliqua læsione damni afficiunt, & iuxta quantitatem læsionis, eorum grauitatem admetiri oportet. ¶ Tandē tertio & vltimo per textū in l. 1. C. si pign^o pig. de. fir. pignus per creditorem receptum potest alteri pignori etiam vltra tres vices vt tenet Angel. in d. l. 1. contra Specul. at dum alteri impignoratur impignorari non debet nisi pro quantitate debiti, ob quam primò fuit in impignorationem receptum, aliàs contra iustitiam creditor id moliretur. Nam etiam & iustitiæ aduersaretur si pignus duabus obligationibus supponeretur, nisi æquivaleret ambabus, quia loco fideiussoris substituitur pignus.

¶ At nemo fideiubere potest, quod sufficienter non est soluendo, hæc igitur de causa in recop. nou. legum. l. 3. tit. 15. de cens. iustè cautum est, vt qui onera census super domos suas, vel prædia, vel possessiones constituerint, nota faciant, & denuncient alia grauamina census, si forte eis erant prægrauata, alioquin in duplum, quàm receperint veniūt mulctandi.

¶ Demum concludimus aduertentes creditorem, qui bona fide vendiderit pignus minus, quàm sit à se creditum, posse residuum à debitore repetere, si autem plures contigerit vendidisse, quod superest daturus est suo debitori. l. fin. C. de iur. do. Sic enim æqualitatis ratio exposcit. Sicut etiā lex ipsa, & iuris ratio expostulat vt quandiu debitor debitū plenè non soluerit, etiamsi in quadranti defecerit tandiu creditor totum pignus possit retinere quò vsquē secundum Nauarr. integram solutionem receperit. l. quandiu. C. de distract. pign. fallit secundum Siluestrum verbo pignus quæstione. 5. in vestimento, aut cooperatorio quolibet necessario de die, vel de nocte, quod ante solis occasum reddendum est Exod. 22.

¶ At quando creditor bona fide expensas in pignus fecit, vt si erat ager in eum colendo, si erant animalia in ea pascendo, si aliquid insumpsit, iure potest exposcere. l. si seruos. ff. de pignoratitia actione, nisi tales Instruct. Negot.

expensæ fuerint immoderate argum. in leg. in fundo. ff. de rei ven. etiam si solum fructus utiles, & non necessariæ, vt ait glossa in leg. creditor. la. 2. C. de pign. act. & textus est in d. leg. si seruos contra Ber. cap. 1. de vsuris intelligentem quò ad expensas necessarias non antem voluntarias, sed tu intellige cum glossa etiam quoad voluntarias, dummodo vtiles sint, & moderate.

C A P. X X. An axioma illud iuridicum quod fructus computandi sunt in sortem, an exceptionem habeat in emphyteosi domino directo, impignoratione, & cum quibus conditionibus, an fructus meliorationis in impignoratione cedant domino directo in feudo, vel emphyteosi, & an alios fructus contunctos cum fructibus meliorationis possit tunc percipere, vel cum gratis possessionem concessit, & quid de ementibus hic hæc dominia utilia pretio minori iusto, & de intelligentia cap. conquestus de vsur. an damnum emergens curat in genero, & de vidua, & eius filijs, & de alijs casibus huc attinentibus.

I Am agentes de materia impignorationis, ad hunc sibi congruum locum illam celeberrimam distulimus quæstionem, an in omni casu fructus pignoris cõputandi sunt in sortem debiti, pro quo acceptum est pignus. Nā primò quod computandi sint in sortem debiti pro comperto est omnibus, vt patet cap. cum contra de pign. & de vsur. cap. conquestus, sed an hoc in aliquo casu exceptionem habeat, id est quomodo queritur.

¶ Igitur istud axioma iuridicum, scilicet, quod fructus computandi sunt in sortem debiti exceptionem patitur contentam in cap. conquestus de vsur. in feudo, dum tamen interim dominus directus in pignus debiti recipiens feudi prædium seruitium non exigat à vasallo, poterit percipere fructus, eos non cõputando in sortem. Cuius ratio potissima affertur, quia cum sit dominus directus eo ipso, quòd in pignus debiti recipit prædium feudale, censendus est ipso iure sic interpretante restitutus esse in dominium vtile illius prædij, ac per consequens censetur vt de re iā omnino effecta sua illos iā percipere fructus non computandos in sortem.

¶ Sed exceptio hæc etiam locum habeat in emphyteusi, id est an dominus directus possessionis emphyteoticæ, quādo sibi in pignus debiti datur ab emphyteuta hæc possessio possit fructus eius facere suos, non computando eos in sortem debiti, hic statim querim^o. Respōdetur

Questio

Axioma iuridicum exceptionē habet.

Distum. 3.

Nota.

Questio.

detur, ergo cum Nauarro in summa Latina, cap. 17. nume. 217. & 218. quod secundum Imol. in cap. 1. de feud. idem dicendum est de domino directo accipiente in pignus possessionem emphiteoticam licet de hoc dubitauerit Io. Anan. in cap. 1. de vsur. & eidem Barbat. in cap. 1. de feu. aduersetur. Cōcludit ergo ibi Nauarrus, quod etiam in hoc casu licet non computare fructus in sortem debiti, dummodo tres conditiones concurrāt, quas etiam in feudi casu excepto concurrere debere censet.

Resp.**Condit. 3.**

1.

¶ Prima est, quod dominus directus nihil aliud debitum ex contractu emphyteotico præter fructus accipiat id est quod nulla alia pensio interim ob talem contractum soluat.

2.

¶ Secundum est iuxta Siluestr. verbo feudum q. 30. dum emphiteota illud prædium non meliorauerit.

3.

¶ Tertium, quod emphiteota dominium vile gratis, vel ferè gratis affecutus fuerit, quemadmodum feudatario vt communiter gratis solet concedi.

Questio.

¶ Sed iam non mediocre exurgit dubium citra tamen multam contentionem, circa secundam conditionem, quam statuit Nauarrus ex sententia Siluestri, nam Sotus lib. 6 de Iust. & iur. q. 1. art. 2. ad 6. tenet oppositum, scilicet, quod tunc in impignoratione fructus partis melioratæ in possessione feudi, vel emphiteosis cædunt etiam domino directos in cuius gratiam primò sic arguit. Quia iam in isto casu tam emphiteota, quam feudatarius per istam impignorationem possessionis factam dominis directis, à cura, & labore colendi agrum domino directo impignoratam sunt releuati, ergo fructus etiam meliorationis domino directo cedent. ¶ In cuius confirmationem secundò arguit Garcia lib. 2. de contract. cap. 16. quia si ager emphiteoticus, aut feudalis propter penam commissi amissus à domino vrili, rediret ad dominum directum, iam domino directo cæderent fructus meliorationis, quia cum obligatione eum meliorandi translatus est in vilem dominium, ergo idem erit in impignoratione, quod in pænâ commissi.

Confirm.**Respons.**

¶ His nihilominus non obstantibus persistendum est in sententia Siluestri verbo feudum. cap. 30. quam sequitur Nauarrus: nam sic Siluestr. ibi ait, quod quādo in re emphiteotica extant melioramenta, esset contra ius naturæ, si fructus eorum non computarentur in debiti sortem, vbi autem melioramenta

nulla essent, nullus fructus sic esset computandus ex natura huius contractus, sicut de feudo dictum est.

¶ Ad primum igitur argumentum in contra respondetur quod adhuc & si ab cura, & labore colendi agrum pereius impignorationem emphiteota sit releuatus, tamen duplici nomine fructus meliorationis sibi & non domino directo cedere debent in hoc casu, tum ne fraudetur fructu suæ industriæ, quia illa melioratio suæ industriæ debetur, & non industriæ domini directi, tum quia non releuatur ab onere expensarum hac ratione sibi contingenti. Sicut si illum agrum impignorasset alteri à quo colendus esset ager, dum agriculturæ tolueret expensas, non propterea quod à cura culturæ maneret liber, desineret facere fructus suos deductis expensis, sic & in hoc casu contra Sotum.

¶ Ad secundum argum. respondetur concessio antecedenti negando consequentiam, quia dum ager melioratus per pænâ commissi amittitur ex vi legis, transit totaliter in directum dominum sine spe recuperationis nisi de vno velit cōcedere directus dominus, quia in pænâ culpæ sic potuit statuere lex, sed sine culpa domini utilis, ed quod domino directo impignoret agrum, non conceditur quod meliorationis fructus cædant directo domino, ne directus dominus cum iactura domini utilis locupletetur.

¶ Præterea nequid prætereamus, quod explicatione indigeat, adhuc si quis pergat interrogare an in casu, quo in re emphiteotica aliqua melioramenta sint facta, si cum his melioramentis domino directo pro debito impignoretur, dominus directus possit alios fructus saltem, quos sine melioratione ista facta alias perciperentur, eos faciendo suos non cōputare in sortem sibi debiti. Dicimus primò, quod alicui forte in hoc casu videretur habere locum saltem sententia Soti iam explosa, propterea quod hic dominus directus percipiēdo alios fructus sine hac melioratione perceptibiles non locupletaretur cum tanta iactura domini utilis, postquam tunc domino vrili suæ industriæ, id est meliorationis à se factæ fructus vt pote suo labore aduerti referuaretur, hanc autem sententiam si quis sequeretur non reclamarem. Quia authoritati Soti, & aliquanti apparenti rationi eā sequens niteretur. ¶ At nihilominus secundò, dicimus quod rationabilius est tenere cū Nauarro in sum. c. 17. n. 218. vbi ait quod verū est quod quando prædiū est melioratū, si impignoretur domino directo nō potest

Ad. 1. arg.**Ad. 2. arg.****Questio.****Dictum. 1. Sent. Soti.****Dictum. 2. Sent. Nau.**

test tūc dominus directus percipere fructus, neq; quoad eā partē fructuū, qui ex melioratione capiūtur, neq; quoad alios, qui sine illa perciperentur. Cuius sorte ratio est, si quia forte lex directo domino, tum concedit illos fructus pignoris posse facere suos, quando rei illa cuius est directus dominus per impignorationem redit ad se in eodem statu, quo eam trāstulit in dominum vtilem, secus autem est cum est meliorata, quia tunc ratione meliorationis est quasi alia, ideo noluit ius vtile transferre dominium, quod sub censura peritorum iuristarum dictum esse volumus.

Circa. 3.
cond.

Questio.

¶ Iosuper circa illam tertiam conditionē, quam diximus esse requisitam, scilicet, quod emphiteota dominiū vtile emphiteusis gratis, vel fere gratis obtinuerit dubium emergit, an cum gratis dominus directus concessit possessionem emphiteoticam, aut feudalem, si à domino vtili sit sibi impignorata pro debito, teneatur computare fructus eius in sortem debiti.

Argum.

¶ At videtur certè, quod teneatur ad id, quia si gratis eam concessit, & sine onere: ergo si sibi vendicaret fructus, videretur velle reuocare gratiam, quia nihil apud dominum vtilem relinqueret, quod responderet fructibus illi concessis: hanc autem gratiam semel factam sic reuocare non potest, quia iuxta regulam iuris quod semel placuit amplius displicere non potest. In contrarium extat conditio tertia. Certè in hac parte scrutando doctores non satis sibi constare inuenimus.

Dictum. 1.

¶ Ad quæstionem igitur præmittendo eaque clariora sunt, & in quibus magis conueniunt, dicimus primò distinguendo multipliciter. Nam domini vtilis in feudo, vel in emphiteosi aut obtinere hæc dominia vtilia omnino gratis, vel fere gratis nullo à principio pars eis collato pretio iusto, aut diminuto, sed solum pro seruitio, aut pensione quotannis exhibenda, aut non omnino gratis exhibitā sunt aut pro pretio iusto vel minori iusto eis collata sunt. Si ergo (vt à clarioribus incipiamus) omnino gratis talia dominia vtilia obtinere sine aliqua obligatione pretij, aut constitutione seruitij, aut pensionis quotannis pro hoc impendendæ, non sunt dicendi contraxisse contractus emphiteusis, aut feudi. Quia hæc concessiones gratuita omnino longè sunt à natura emphiteosis, vel feudi, vt patet ex pen. lenti diffinitiones, quæ de emphiteosi & de feudo cōmuniter sunt traditæ.

Dictum. 2.

¶ Secundo autem dicimus, quod si em-

phiteota, vel feudatarius ad obtinenda ista dominia vtilia magnam summam pecuniæ soluit, tunc dominus directus non potest fructus eorum facere suos, quia iam eos iusto pretio domini vtilis videntur emisse.

Quest.

¶ Sed quid si ementes hæc dominia vtilia à principio minus pretium iusto pro eis dederunt? responderetur tunc cum Nauarrio quod tunc dominus directus si sibi impignorata fuerint, licet non omnes fructus vindicare sibi potest, tamē tanto plus ex eis retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus vtilis domino directo contulit. Prob. t. Nauarri per argu. l. quæ de tota. ff. de rei vend. & cap. pastoralis. §. item cum totum de offic. de leg.

Dictum. 3.

¶ Tertio verò dicimus, quod si pro aliquo annuali seruitio dominiū vtile est obtentū, quod proprie contingit in feudo, potest dominus directus, dum pignorarius constituitur possessionis feudi fructus facere suos, dum iuxta gloss. cap. conquestus de vsur. seruitium non recipiat à vasallo. ¶ Si autem vt plerumq; sit cōtractus emphiteoticus initus sit in possessione cuius, vtile dominium conceditur emphiteotæ pro aliqua pensione certa singulis annis directo domino soluenda, siue illa pensio longè minor sit, quam fructuū valor, siue non directus dominus factus pignorarius illius, poterit capere sibi fructus: Huic accedit Siluest. verbo feudum. §. 10. vide Maior. in 4. dist. 15. q. 31. & Angelum verbo feudatarius. §. 33. quia in isto casu, vt ibi ait Siluester, si feudatarius, vel emphiteota aliquid quotannis soluit domino, feudum, vel emphiteosis est concessa titulo oneroso, ideoq; si pignoraretur, dominus directus faciet fructus suos, neq; enim conquæri posset de hoc tunc dominus vtilis, postquam nihil redditurus esset pensionis directo domino (vt supponimus).

Nota.

¶ Quod si fingas casum, in quo emphiteota, seu dominus vtilis pro obtinendo hoc dominio vtili aliquotam partem iusti pretij tantum impendit simul cum onere, quod tunc sibi impositū est soluendi quotannis portunculam aliquam pensionis, dico tunc ad mentem Siluestri loco citato, quod directus dominus dum pignorarius sit rei emphiteuticę non potest sibi capere fructus; huius rationem hanc insinuat, sse Siluest. quia illud caput conquestus intelligitur, quando feudum ac per consequens emphiteosis conceditur à causa libera, id est liberè sine vlla solutione totius vel partis pretij facta, aut conuenta dari

Intelligentia cap. conquestus.

à principio hæc dominia vtilia concedenti, dummodo ea cum aliquo onere quotannis aliquid seruitij, vel pensionis soluendi concesserit, tunc enim si remittat hæc onera, fructus sibi vendicare poterit. Cum ergo aliquid pretij (vt supponimus in casu) datum sit à principio sequitur, quod dominus directus liberè, i. sine pretio à principio non concesserit, licet cū prædicto onere concesserit, sequitur in quâ, q̄ quamuis illam pensionem remittat, non poterit omnes applicare fructus, licet vt insinuat Nauarro tantoplus ex eis retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus sibi contulit, supposito quod tunc domino, vtili remittenda est pensio, & sic concordantur opiniones doctorum qui circa hoc variè loquuntur.

Ad argu.

¶ Ad argumentum autem in oppositum iam dictum est quod quando omnino gratis hæc dominia vtilia conceduntur, quia neque pretium pro eis expeditur, neq; ad aliquid seruitij, vel pensionis quotannis soluendum dominus vtilis manet obligatus, nomen feudi, aut emphyteosis amittunt, quia sunt nõ feuda aut emphyteuses, sed quædã omnino gratuita donationes, quare si per impignorationem redeant ad dominum directum (vt insinuat Siluest.) dominus directus non potest sibi facere fructus, quia rei emphyteoticæ, & feudalis potest sibi capere fructus, non tamè rei, quoad vtile dominium iam donatæ: quando ergo ex sententia Nauarri requiritur iuxta tertiam conditionem vt dominus directus fructus capere possit per impignorationem q̄ dominus vtilis gratis, aut quasi gratis obtinuerit dominium vtile; hoc sic est accipiendum vt gratis accepisse iudicetur, quando nullum pro eo impendit pretium dominus, vtilis licet cū onere pendendi quotannis aliquid susceperit quia tunc si hanc remiserit pensionem dominus directus fructus omnes suos facere poterit, aliàs non.

Nota.

¶ Nota insuper iuxta gloss. cap. conquestus de vsur. quod si vendo tibi fundum iusto pretio ea lege, vt quancumq; tibi soluero pretium, quod mihi das, fundus ad me reuertatur. C. de pactis inter empt. & vend. leg. 2. in isto casu emptor dum non redimitur lucratur fructus aliàs si modicum esset pretium præsumitur esse contractus in fraudem vsurarum de empt. & vendit. ad nostr. & de pign. illo vos.

¶ Porro & si in materia de vsura de illo casu, qui cap. salubriter. de vsur. continetur in primo tomo nostri instructorij iam actum à

nobis sit, tamen vt ordinem disputandi hic non omitteremus, illius libet hic reficere memoriam. Diffinitur etenim illic illo cap. salubriter generum seu maritum recipientem pignus pro dote promissa non teneri fructus in sortem computare. Circa hanc materiam ne videamur, quæ illic semel diximus hic transcribere, hæc pauca perstringemus dicentes primò præmittendo distinctionem, scilicet, quod dupliciter vir potuit concedere dilationem dotis soluendæ, vno modo præaccipiendo pignus, alio modo pignus non præaccipiendo. Si ergo præcepto pignore concessa est dilatio secundum Nauarrum sum. lat. cap. 17. num. 213. & secundum Sotum contra Armilam verbo vsur. §. 23. licitè potest sponsus fructus illius pignoris sibi percipere eos in sortem dotis sibi soluendæ non computando etiam si terminum solutionis dotis certum in futurum præfixerit, quia si concessit dilationem visus est eam iuxta ius concessisse, & per hoc non renunciassè, neque renunciare voluisse fructus quos ratione damni emergentis (vt dicemus) licitè percipere potuit.

Distinctio

¶ Sed quid si sponsus non præcepit pignus, & concessit dilationem dotis an possit petere fructus, respondetur circa hanc questionem variè contingit opinari. Quia Panormitanus cap. salubriter approbatus per Siluest. vsura. 3. quæst. 4. ait, scilicet, si ambo tam gener, quam socer conuenissent de termino dilatorio, & gener tunc non peteret pignus fructificans non poterit fructus petere quia videtur renunciassè iuri suo, secus est autem si interim pignus fructiferum peteret, quia tunc videretur potiri fauorabili sibi lege ista salubriter.

Questio.

Argum.

¶ At licet ista sententia Panor. aliquibus in foro exteriori videatur probabilis, tamen opposita quam tenuimus in tomo. 1. & 2. parte nostri Instructorij cap. 70. probabilis quoque videtur, scilicet, quod poterit illos fructus expetere, tum quia iuridica videtur. Probaturque cap. super hoc. de renunciatis. vbi glossa notat quod non est verisimile, quod aliquis sponte renunciet iuri suo, cum contra talem præsumptionem admittatur probatio.

Respons.

Ratioc.

¶ Tum quia si gener concessit dilationem dotis iuxta rationem Soti, etiam hic iuxta ius videtur eam concessisse non renunciando iuri suo, & damno suo, idè licet non præceperit pignus, potest sponsus petere, & reditus & fructus dotis nisi expresse renuntiauerit iuri suo recipiendi fructus ultra dote: hæc sententia est etiam fratris Iosephi Minoris in suis

20

suis floribus theologiae, & probat eam ex usu reipublice Christianae, quia ius canonicum, & civile concedit marito posse petere reditus dotis, dum sibi non soluitur, quia salua dote ex eius fructibus tenetur onera matrimonij portare, & haec est rationabilior opinio, quae si est comprobata usu (vt ait frater Iosephus) haud dubium, quin sit seruanda, imo in conscientia dum sciens, & volens non renunciauit tali iuri cap. salubriter, & talis reditus, & fructus potest, & ei reddendi sunt esto concesserit dilatione, neq; acceperit pignus, quia renunciatio ipso etiam iure dictante, debet fieri scienter, quia ei quod ignoratur renunciari non potest. l. mater. ff. de inoffic. testamen. & debet esse spontanea, & propria voluntate facta. 7. q. 1. quamuis sine coactione. Hocq; ita est si est obligatio soluendi dotem esset ad praesens tempus iuxta Nauar.

Questio.

¶ Iam vero hic illud nos praecipue occupat dubium, cuius adhuc non omnino est explorata veritas, scilicet, quis nam ille titulus sit cuius gratia generus habet accipiendi fructus pignoris ultra sortem nondum solutae dotis, circa hoc cum multi multa dixerint, Nauarrus commento de vsur. nu. 71. & in sum. cap. 17. nu. 213. cum aliorum varias opiniones de hoc recitauerit, easq; repulerit, in hanc tandem sententiam suam obfirmat animu. s. quod titulus, id facti iustificans est tacita quaedam promissio, qua socer, vel institutor dotis promittit illos fructus, propterea qd obligat maritum ad onera matrimonij sustinenda salua dote, sed profecto ista tacita promissio alia habet iustitiae radicem, & causam, qua socer sicut tacite promittit, & qua gener legitime ea promissionem potest expetere tacite, & acceptare, quare de hac prima radice, & causa quaeritur, non enim tacite id promitteret, nisi aliqua causa eum obligaret. Huius tacitae promissionis nullam aliam causam esse insinuat Nauarrus nisi obligationem, qua obligat maritum filiae ad supportanda onera matrimonij salua tamen dote. At hoc affirmare nihil aliud est, quam in ea opinionem reincidente quam Nauarrus affirmans esse communem refutauerat, quae quidem opinio communis ratione damni sibi obuientis generum illos fructus capere posse aiebat. Nam ex ea obligatione, qua obligatur salua dote sustinere matrimonij onera, si non soluat statim dos, damnum sibi emergit, si quidem cogitur onera haec supportare ex bonis proprijs quod non tenebatur facere, nisi ex fructibus dotalibus, si statim dos sibi soluta fuisset. Sicut enim damnum emergens patitur creditor ille, qui propter mo-

Variant doctores.

Nauar. sententia rejicitur.

Dammum emer. currit in genero ratio.

ra solutionis sibi debiti cogitur sub vsuris accipere mutuum, quo ipse sit soluendo suo creditoris, sic contingit & hic. Nam ex mora solutionis dotis promissae, cogitur onera matrimonij expensis proprijs subire, quae alias sustinenda erant ex fructibus dotis si soluta fuisset: & haec clarior sententia est quam non eneruant rationes Nauarri in contra non illa. s. quod alias, quando esset verisimile quod vir cum dote sibi soluta nihil erat negotiaturus, & lucraturus, cum tunc non patitur damnificatione reficiendi damnum illos sibi vindicare non posset pignoris fructus. Quia haec ratio licet alienius apparentia sit, sed non conuincit, tum quia lex ista cap. salubriter sicut & reliquae leges, respicit id quod est verisimile, quia respicit id quod regulariter contingit & non id quod raro. At regulariter contingit, quod mariti satagant conseruare dotem uxoris ex eius fructibus vel negotiatione se sustentando, & familiam, licet aliquando male cedat negotiationis alea: & quia constare non potest dum dos non est soluta, quid gener facturus esset de dote, & quia praesumitur quod boni viri fructus officio eam conseruaret ex eius fructibus se suamq; uxorem alendo, ideo illos fructus pignoris sibi capere potest, quia verisimiliter id damni pati alias a lege iudicatur, tum patet ex ratione textus cap. salubriter vbi insinuat, ideo illos fructus licere capere, quia vbi ibi dicitur frequenter dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij sustentanda, quasi papa dicat nihil mirum si hos fructus genero indulgeamus vt capiat in refectionem illius damni, quod frequenter patitur ex eo, quod sibi frequenter constituitur dos cuius fructus frequenter non sufficiunt ad onera matrimonij supportanda: quare male ait Nauarrus, quod haec ratio damni non quadrat textui. ¶ Sed neq; illa secunda ratio Nauarri obstat. s. quod si id quod gener passus est damni suppledo de suis bonis, quod suppleturus erat alias ex fructibus dotalibus non adaequaret fructus, tunc non integre posset eos percipere, quia huic superfluitosa obiectioni Nauarrus (nisi velit Nauarrus dissimulare) sufficienter respondet textus, insinuans hoc non esse curandum: aut super eo scripturizandum, cum frequenter (inquit) dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda, quasi dicat, tantum abest, vt ipse gener accipiendo fructus de iumentum inferat, vt ratione damni, quod hac ratione frequenter patitur, posse illos fructus pignoris sibi accipere sibi concedatur. ¶ Item illa tertia ratio Nauarri minoris momenti est omnium, vbi obij-

Satis fit rationibus Nauar.

1.

Facit textus salubriter.

Satis fit. 2.

Facit textus.

Satis fit. 3.

cit.

cit, quod alere vxorem, quia ad id vir tenetur, in damnum non cedit viri, quia dico licet teneatur alere, tamen non ex proprijs, quando suppetūt bona dotalia soluta aut soluēda. Nā secundum Innocentium in cap. per vestras, de donat. inter vir. & vxor. aliquis potest vxorē sine dote accipere, & si sic accipit tenetur eam alere ex proprijs bonis, alias si sine dote sibi promissa noluit eam accipere, ex proprijs eā alere non tenetur, quare perstat in concussa communis sententia.

¶ Insuper Garcia loco citato illata videtur acceptare super hoc quorundam opinionem qui autumant hanc perceptionem fructuum iustificari ex eo, quod hic veluti quædam impositio census interueniat, quia focer solutus debitum dotis illud onerat super pignus quod tradit fructiferum, quasi censum impositum, vt inde soluatur dotalis pensio, sed hoc minus habet apparentiā, si in rigore sumatur quia in censu non manet libertas illum redimendi apud emptorem, hic autem apud generum (vt supponimus) manet libertas repetendi debitū dotis, & reddendi pignus, quod si dixerint generum hac priuari libertate, saltem dico quod hac nostra tempestate, vbi post motum Pij. V. census constituti non numerata pecunia nō valent, neque ille valerent. Argumentum autem quod contractus census hic propriē non interueniat est, quia hypotheca census apud venditorem census solet manere, hic autem pignus hoc pro dote non apud focerum super illud constituentem, & vendentem talem dotalem censum, sed apud generum, qui fingitur illum emere manet.

Questio. ¶ Præterea quæstio affinis accedit, an si fructus pignoris dotaliij onera matrimonij excedant eos cum illo excessu possit genere percipere, ad hoc responderetur bilue est. verbo vsur. 3. quæst. 2. quod gener illud plus vtpote obnoxium restitutioni restituere debet, quia causa cessante cessat effectus de appellatione cū cessante. Sed quia hæc onera secundum quantitatem dotis communiter æstimantur, quia secundum dotis quantitatem mulier alimentanda est. l. si cum dote. §. si in autem. ff. solut. matr. & de donat. inter vir. & vxor. cap. per vestras, dubitauerit forte hic aliquis an cum suscepti pignoris fructus excedunt quantitatem fructuum alias ex dote percipiendum, ex fructibus pignoris possit tunc genere am sustentationem iuxta qualitatem decentiæ status vxoris percipere quā ex fructibus dotis, quia modici erant futuri, percipere nequiuisset.

*Resambig.
Argum.*

¶ At quidem res est ambiguitate plena, pro-

pterea quod iuxta. l. si cum dote secundum dotis quantitatem mulier alimentanda est, at (vt supponimus) secundum quantitatem dotis in hoc casu, secundum decentiam status (quia modica erat dos) alimentari non poterat, ergo neq; ex pignore dotalitio secundū decentiā status eam sustentare non poterit.

¶ In oppositum est, quia hoc pignus impenditur, vt ex eius fructibus sustentetur vxor, quam ratio dicitur iuxta decentiam status sustentandam fore. ¶ Respondemus ergo ad quæstionem primō, quod si hic agamus summo rigore, dicendum videtur quod in hoc casu ex tali pignore non possit sibi vindicare gener nisi fructus ex æquo correspondentes fructibus, quos habiturus erat ex dote promissa, & non vsq; ad decentiam status vxoris sustentandam, quando dotis promissæ ad tantum sufficientes non fuissent, tum quia pignus est veluti quidam fideiussor, at fideiussor non tenetur vltra debitum, ergo nequē pignus dotale vltra quantitatem dotis, tum, quia, vt tradit Innocentius capit. per vestras de donat. inter vir. & vxor. quamuis vir non teneatur vxorem admittere, nisi quoad redditionem debiti non soluta dote sibi promissa, si tamen eam sine dote ducat, tenetur eam alere secundum conditionem personæ vxoris, ergo si sine dote eam ducens teneretur eam secundum decentiam status eius alere, ergo multo magis, quando contentus fuit dote modica & insufficienti tenebitur iuxta decentiam status vxoris, eam ex proprijs suppledo, quod deest doti alere, ac per consequens ex pignore non poterit supplere quod doti promissæ deest ad integrē iuxta talem decentiam alendam vxorē. Ceterum etiam dicim⁹ quia vt in plurimum viri omnino voluntariē non consentiunt in dotē inferiorem, quā exposcat alimentatio vxoris iuxta decentiā status eius, sed malent sibi ad id sufficientem dari, & Papa cap. solubriter testatur, quod cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij sustentanda, potest gener fructus pignoris ad id accipere, sequitur quod innitendo magis equitari, quā rigori, possit gener etiam (si dos promissa minor sit, quā quæ par sit ad alendam vxorem iuxta decentiam status) ex fructibus pignoris, si ad id sufficiant vsq; ad prædictam sufficientiam decentiæ accipere accedente, quod feceri regulariter exigunt suas filias decenter pertractari, quare dum expresse nihil excipiunt, quasi ratione exigēt ad id omnes pignoris fructus, dū notabiliter non excedunt sumptus sustentationis

In oppos.

*Respons.
De rigore.*

*Responsio
de equitate.*

Idem de vi
dus.

tationis decentis presumuntur velle prestare,
 Quod autem dictum est de genere, idē
 de vidua dicendum est. si quod quia dos qua-
 diu non restituitur à marito, vel mariti hære-
 dibus vel à patre proprio, dum fuit illi pro-
 missa, & non soluta, gaudet iure speciali do-
 tis: quia cum illo onere transiit aut fuit pro-
 missa, idē vidua dum sibi non redditur, po-
 test licitè percipere alimenta salua dote, ita Pa-
 nor. cap. salubriter, de vsur. & Contr. de con-
 tractibus. q. 35. Concluf. 9. & Nauarr. Com-
 de vsur. nu. 73. & Nauarr. sum. Lat. cap. 17. nu.
 213. & Sorus de Iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2. &
 Garcia lib. 2. de Contract. cap. 16. pag. 489.
 & sum. Angelica tenent contra Ioan. de Lig.
 & Ioan. Andr. & Innoc. in dicto cap. salubri-
 ter, & contra Siluestrū verbo vsura. 3. q. 7. vbi
 ratione lucrī cessantis ait, posse viduā fructus
 pignoris tunc dati accipere, & non alias, sed
 si aliunde haberet unde sustentari posset intra
 annū in quo hæredes mariti iure nō tenentur
 ad dotem mobilē intra illum annū neq; ratio-
 ne lucrī cessantis illos fructus percipere pos-
 set, secus post annum: ita Siluestr. Sed nostra
 indistincte sententia est probabilis, & vera pro-
 pter rationem iam allegatam. Imo secundum
 fratrem Iosephū in suis Floribus, licet mortua
 vxore post mortē viri, non recuperata sua do-
 te, liberi remanentes non possint ratione dila-
 tionis soluendæ dotis maternæ, aliquid exi-
 gere pro alimentis ultra sortem, tamen nos di-
 cimus quod etiam contrarij concedunt. scilicet
 quando hæredes mariti sunt in mora soluendi
 dotem ex culpa sua, & non ex negligentia
 viduæ: tenetur ei omnē dāmnū ex dilatione
 soluturū restituere, vti si propter dilationē
 dotis vidua coacta est ad vsuram mutuū acci-
 pere, aut delictū lucrarī, quia cū sua pecunia
 dotali negotiaturā erat, quia alia pecunia ad
 negotiaturā carebat, patet quia vidua, cū suo
 hoc detrimento expectare dilationem dotis
 non tenetur. Secus si hæredes nequiter uncti
 tra culpam suam antea solvere, quia tunc pie
 magis illis est agendum. Et non solum hoc
 ius viduæ concedimus, sed etiam contra fra-
 trē Iosephū filij remanentes post matris viduæ
 mortem, cui dos non fuit restituta, q̄ possint
 à quocūq; detinente dotem matris exigere
 quod restituar dotem maternam, aut salua ea
 prebeat eis alimenta si aliquis affinet, non
 ei contradicam, quia ratio hæc apparet pro
 eo facit. quod quia cum illo onere transiit
 dos materna in patre eorū, cum illo onere trā-
 siit etiā in auū, vel in fratrem maiore, vel alium
 si concessione patris illā dotē vsurparunt, re-

proponit

quodam

sententia

Sent. proba-
bilis.

quodam

Filiorū vi-
dus ius.

nuuntq; statim restituere, quia res grauata ali-
 quo onere cum eo transiit nisi restituatur.
 Sed hic querendū restat quādo veniat re-
 stituēda dos post mortē mariti, ad q̄ duo dici-
 mus, primò q̄ secundū ius ciuile bona dotalia
 immobilia vt fundus, siue domus sunt, statim
 à morte viri viduæ restituēda sunt; quia horū
 bonorū nullū apud hæredes trāsiit dominiū
 si autē sunt mobilia tūc dicitur secundū, q̄ hæ-
 res viri ea nō tenentur viduæ nisi post annū
 à morte viri restituere ita. C. de rei vxorie act. l.
 vnica. §. exactio vide. l. 3. tit. 11. Partita. 4.
 Aliæ autem minutiores quæstionculæ
 hūc solent aduocari, qualis est illa, vtrum mu-
 tuū genero summam debitam pro dote, si
 accipiat ab eodem genero pignus dotalē pos-
 sit lucrifacere fructus possessionis, vt gener fa-
 ciebat, cui facit iatis Bald. in rubrica. C. de
 vsur. dicens, quod non quia mutata persona
 mutatur priuilegium, poterit tamen quis à
 genero emere tales fructus, imò & ius illius
 possessionis faciet que fructus suos, nisi frau-
 dulenter in hoc egerit fingendo se emere cū
 intenderit mutare.
 Similiter alsimilis est illa quæstioncula
 vtrum hæredes mariti possint facere fructus
 suos illos quos ex pignoratitia possessione ac-
 sumunt alimentando intra annum, quo resti-
 tuere non tenentur mobilia dotalia, viduam.
 At in Respon. negatiua conueniunt Pa-
 nor. Io. Andr. & Hostien. in dict. cap. salubri-
 ter, dicentes quod non, imò etiam non lucran-
 tar fructus rerū mobilium, si quid accepe-
 runt, quia licet quoad res illas mobiles non
 sint in mora, nisi post annum, tamen earum
 fructus, quos habere intra annum cum ip-
 sis rebus restituere tenentur secundum Salic.
 & Angel. in dict. l. vnica. §. exactio, quod du-
 pliciter Sil. est. verbo. vsur. 3. quæsti. 6. mode-
 ratim dicens intelligendum esse sic, non face-
 re fructus, primò si non alunt relictam, quia
 secus est si eam alunt, secundò de fructibus
 prouenientibus ex illis, & non ex industria,
 quia alias, si cum pecunia dotali lucrati sunt
 non tenentur de luero, nisi post annum ratio-
 ne lucrī cessantis ita Siluest. sed iam diximus
 iure & priuilegio dotis, quo gaudent bona do-
 talia quousque sint viduæ restituta illam il-
 lus pignoris expectere fructus licitè posse ex-
 mente Soti & Nauarrī, & Garcia.
 Præterea Siluester quæst. 8. verbo vsur.
 3. & hoc excitat dubium vtrum validum sit
 statutum, quod interim dum non soluitur
 dos viduæ, alimenta suppeditentur ei. Sil-
 uester ibi post variam disputationem, & ci-
 tatio-

Quest.

Questio.

Questio.

Resp.

Questio.

tationem de stirum admittit, quod sit validum; quod interim decernatur aliquid certum pro alimentis, dum sibi dos non soluitur ita Cardinal. in Clem. ex gravi. de usu. ait hoc statum sine consuetudinem posse tolerari, & se ita consuluiffe, Paduæq; seruari: ita Nauarrus in summa cap. 17. nume. 213. Ita Garcia vbi supra ait, in Catalonia legem vigere de præstando viduæ pignus fructiferum, quo sustentetur interim, dum sibi non soluitur dos: ita Conradus de Contract. quæstione. 35. con. 6. & Nauarr. Commento de vsur. nume. 73. & rationem adiungit Siluest. quia quod acciperet mulier virtute huius statuti, censeretur accipere non tanquam lucrum ex mutuo, sed tanquam pœnam legalem, vel in terreo determinatum à lege, imo secundum Sotum lib. 6. de Iust. & iur. quæstione 1. art. 2. quod vt verum approbat Nauarrus in sum. cap. 17. num. 213. etiam nullo existente tali statuto maritus, qui dotem recepit, & hæres eius in causa diuortij tenentur vxori viduæ, aut separatæ ad alimenta subministranda, quæ salua manente dote præstari possunt, quousque in sua restituta sit dotem, quod ilimitate Sotus & Nauarrus approbant, scilicet, quia id est priuilegium dotis, & ius eius quousque sit restituta contra Siluestrum vbi supra. & contra Archid. & Cardj. quasdam limitationes pertinentes ad iustificandum lucrum cessans penentes, quasi sentientes secluso statuto, solum ratione lucri cessantis ista alimenta salua dote, viduæ, aut separatæ deberi.

Questio.

¶ Insuper non contemnenda hic se nobis objicit quæstio superquam concertantes sunt Sotus, & Nauarrus, ea nempe est an creditor pignoratarius fructus agri sterilis sibi dati in pignus, quem non colebat dominus antea, quia non viridescibat, & sterilis reputabatur, possit sibi appropriare, si illum coluit & quidem Sotus de iust. & iur. quæstione. 1. art. 2. ad 6. lib. 6. ait non teneri talem pignoratarium in partem solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor non colligebat, neque colligere cogitabat. Quod

Sent. Soti.

duplici ratione probatur: quia depositarius magnæ pecuniæ copiæ non tenetur fructum, quem ex ea pecunia sibi parauit, computare inter res deponentis, ita vt deponenti teneatur illum restituere, sed potest illum applicare sibi, & hoc non alia ratione, nisi quia pecunia penes se depositata de se est sterilis, sed pari ratione ager hic (vt supponimus erat sterilis) ergo pari ratione pignoratarius eum colens

eius fructus sibi vltà sortè vendicare poterit.

¶ Secundo pro parte Soti arguitur, quia dominus agri sterilis, quem impignorauit si haberet ius ad fructus à pignoratario ex eo collectos, id idè esset quia aliàs pateretur damnum, & minus haberet de eo, quod deberet habere, sed quia dominus huius agri (vt supponimus) nihil ex eo collecturus erat, nullum passus est damnum, neque enim minus habet, quam aliàs habiturus erat, ergo nihil de his fructibus est ei restituendum, Patet consequentia, quia autore D. Thom. restitutio ad hoc respicit, vt qui minus habet non minus habeat, quam deberet habere. ¶ In oppositum est Nauarrus in sum. cap. 17. nu. 216. qui hanc refutat Soti sententiam.

¶ Igitur pro decisione quæstionis, statuitur hæc conclusio. Nauari sententia scilicet, quod pignoratarius nequit sibi applicare fructus agri sterilis, quem idè non colebat dominus, quia sterilis erat talisq; reputabatur, verior est, quam tamen cum hoc grano salis condire libet. s. quod verior sit, nisi fructus essent modici, & expensæ, & labores, quibus ille ager alias sterilis adiutus illos modicos attulit fructus, essent tam magni momenti vt pignoratario non remaneret, nisi modicum fructus, quod tunc quasi pro nihilo reputatur, aut quod lux industriæ tantum debetur. Hæc autem limitatio est de mente Garciae probatur autem Nauarrus hanc suam conclusionem in parte contra Sotum: Primo, quia pignus est res propria debitoris, domino autem proprio cadunt fructus possessionum fructificantium, sicut reuera vltus equi prius indomiti & industria pignoratarij domesticati, & vltus facti cæderent domino equi, & non pignoratario. ¶ Secundo patet quia alioquin citra dubium si oppositum conclusioni concederetur, subinde consequenter necessario concedendum esset, quod creditor qui sua solerti industria in triplicem fructus plures collegisset quam debitor cogitabat colligere, non teneretur tunc ad restituendum quod amplius colligisset quia eadè videtur ratio de plurius, & paucioribus fructibus collectis, quia vtrique cadunt iure dño possessionis, ergo si quia sterilis est, pauciores fructus cæderent pignoratario, ergo etiam copiosiores in triplo, quod tamè est falsum secundum omnes, ergo & antecedens est falsum.

¶ Ad Primū igitur argum. ex parte Soti dicitur, quod non est eadè ratio de pecunijs depositario causa custodiæ cōcreditis, & de possessione quamuis sterili impignorata, quia pecu

Argum. 2.

In oppos.

Conclus.

Limitatio.

Prob. 1.

2.

Ad. 1. arg.

pecunia de se non est fructifera, unde lucrifac-
tum ex ea totum acceptum fertur indultrie,
at verò ager quamuis reputatus sterilis suapte
natura frugiferus est cuius iudiciū est, quod
in casu, de quo agitur industria coadiutus
fructum etiam attulit ex se.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum responde-
tur, quod quia illa possessio est propria debi-
toris, cum sit suapte natura fructifera, si quos
fructus attulit, deductis expensis ipsi cadunt
debitori quippe qui est proprius dominus.

Questio.

¶ Præterea digna scitō occurrit quæstio sci-
licet, an pignoratarius teneatur fructus pigno-
ris computare in sortem, non solum quos re-
cepit, sed etiam quos potuit percipere. At
licet de perceptis omnes conveniant quod
teneatur eos computare in sortem, sed de
perciendis, & non perceptis controuertitur
inter doctores. Nam glossa in cap. cum con-
tra tit. de pign. & Panorabi & Io. Andr. in. c.
1. & 2. de vlturis tenent, quod tenetur pigno-
rarius fructus sua negligentia non percep-
tos computare in sortem, & si quid superest
ex eis restituere debitori. At verò Hostiensis
de his perceptibilibus, & negligentia pignora-
tarij non perceptis contrarium habet. At tan-
dem verius dicitur cum Cal. eos concordanti
per distinctionem scilicet, quod si satisfac-
tum est iam forti, tenetur pignoratarius etiā
de perciendis, quia post satisfactionem de-
biti acceptam est possessor male fidei non re-
stituendo pignus, si vero non est satisfactum
forti non tenetur, nisi fuit in dolo, vel lata cul-
pa in non colendo agrum, & colligendo fru-
ctus, & sic per hanc limitationem concordia
statuitur inter doctores & concordant lex. 1.
& lex. 2. C. de pignor. act.

Distinctio
concordas.

Questio.

¶ Sed iam tandem non est hic prætereun-
da & illa quæstio scilicet, an pactum legis cō-
missoria reprobatum sit generaliter in pigno-
ribus, quam quæstionē Siluest. verb. pactum,
q. 14. post aliquam indaginem veritatis sic sol-
uit dicens primò, quod istud pactum de se
non est illicitum, quia fieri posset de se licite
per nodum appositionis penæ, sed solum fit
illicitum ex prohibitione iuris civilis ne scilicet
nium læderetur debitorum in perditione, vel
exigua venditione pignorum, & vt tolleretur
occafio mutuandi sub spe lucri vt dicit Pano-
in d. cap. significante & eo modo reprobatur
in pignoribus iniuste vendendis in casu quo
secundum leges venditio est iniusta. si sit in
iustitia ultra dimidiū iusti pretij, similiter si
fiat ex voraci cupiditate creditoris. Secundo
& vltimò resolutorie ex sententia Archid. in. 2.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

parte. tit. 1. c. 7. & ex mente Siluestri loco vbi
supra, & in Rosa aur. ca. u. 28. concludimus, qd
si hoc pactū fiat de pignore vendendo non in
fraudem ad lucrandum ex mutuo, sed in pœ-
nam causa contumaciam debitoris coercendi
non erit illicitū, atq; ideo pignus erit veditū
ex conuentione pretio iusto legaliter, & si plus
valeat nihilomin⁹ erit emptoris ratione penę.

CAP. XXI. De ludo. & quod sit duplex, & q
eius communis conditio sit æqualitas, an semper
quod quis non est soluendo in ludo non potest lu-
crari & an lucrari possit cū alter collusor est ad-
monit⁹, de eius impotētia ad soluedū vel ad perdē-
dū, & quid si vna manu lusor suū restās, scilicet,
Io. ad. 40. & an si quis ex excessu in peritia ludi
aliquid lucretur id teneatur restituere.

Post materiam pignorum, quæ accessoria
sunt ad contractus agentibus nobis de cō-
tractibus, quia ludialearum, & alij huiusmo-
di, qui solati causa, vel cupiditatis lucradi gra-
tia exercentur, quandam præ se ferunt natu-
ram contractus, operepretiū erit ne in suo lo-
co, vbi solita est hæc materia ludorū disputa-
ri, eam omnino preterisse videamur, aliquid
ad hanc materiam attinens (& si non omnia,
quæ in primo nostri instructorij tomō Parte
2. a. 3. i. c. vsque ad. 35. discussa sunt) breuiter at-
tingere. Igitur ludus alius est cum contractu
coniunctus qualis est ille, in quo quædā lucrā-
di contētio interuenit, alius vero est qui alien⁹
est à natura cōtractus, qui recreationi gratia
exercetur vt est ludicra aliqua in comedijs, vel
tragedijs representatur. At quia in ludo primo
modo accepto immiscetur quædā in opere cō-
petentia, qualis in verbis in contractu sponsio-
num solet interuenire, ideo ad contractū spō-
sionum solet reduci, quamuis non nihil dis-
criminis hic agnoscat, quia ludus gratia re-
creationis assumitur licet cum opere intenda-
tur Victoria; sponsiones autem, & si ad euen-
tum respiciant, tamen gratia recreationis non
sunt inuenta. Communis autem conditio tā
ludi, quam sponsionū est æqualitas in se ip-
sis exsolcere, ex quo corollariè colligitur id
de necessitate iusti ludi esse vt vnicuique par-
tiū suppetat pecunia (si pecunia luditor) quod
fit soluendo, si perdidit, vel saltem possibili-
tas realis ad hoc subit, hæc autē possibilitate
earent proprijs bonis carentes, vel quibus ius
ad ea alienanda non inest, quales sunt mino-
res & pupilli. Ex qua quoque æqualitatis in
ludo requisita conditione secundò elicitur
collusores se se æquali a leg fortuna exponere
necesse esse, quod tunc fit quando neutrius
peritæ excessus in ludo est notus ipsis.

De ludo

Duplex lu-
dus.

Communis
conditio lu-
di æqualit.

¶ Iam

Quæstio.

¶ Tam circa primum corollarium inuestigatu opus est, an in omni casu citra omnem exceptionem, qui non est soluendo, quod perdidit in ludo, possit aliquid lucrari, id est quærare an in casu, quo perdens in ludo sui collusoris impotentia ad sibi soluendum, si lucrare tur aduerter exploratam habet, collusor hic impotens tum lucrari, tum lucrata retinere possit. Circa hanc autem questionem in varias sententias secedunt doctores. Nam Nauarrus cap. 19. num. 12. in summa, & Metina Complut. q. 22. Codice de restit. quibus magis accedit Garcia tenent, quod cum nota & animaduersa est collusori perditioni impotentia alterius ad sibi soluendum, si lucraretur, potest impotens tum lucrari, tum lucrata retinere, quod sibi hac persuadent ratione, scilicet quia scienti & volenti non fit iniuria, qui probabiliter præsumi potest, quod gratia alicuius capiendi solati cum illo impotenti ad soluendum volens ludere, in lucri gratis voluit impartire iuxta regulam iuris x xvi j. scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus.

*Variando
Aores.*

¶ Sotus verò de iust. & iur. lib. 4. q. 5. art. 2. & Alcoceris eum alijs à se allegatis in libro de ludo cap. 16. contrariam altrunt sententiam hac moti ratione, scilicet, quod ludus de se æqualitatem exigit, vnde nisi extra rationem & leges ludi, animo donandi largiatur, neque accipi, neque retineri id lucri à non potente perdere poterit.

*Sent. aucto
ris.*

¶ Ceterum his nihil obstantibus, quia mediæ sententias inter extremas verisimiliores esse ducimus, maximè quædo hæ mediæ magis consonant rationi, & iuri, ideo dicendum videtur, quod quando præsumptio interuenit probabilis donationis, quia illa quantitas dati lucri respectu qualitatis personæ dantis, & temporis, quo datum est, & alijs consideratis considerandis non est immodica, neque tam magna vt non sit censendus donasse, poterit, & licite accipi, & retineri. Secus si tam magna est, vt his consideratis non sit præsumenda donatio iuxta cap. & si quæstiones extra de simon.

*Fit satis
obiectioni-
bus Garc.*

1.

¶ Neque obstante ratione in contrarium, quas allegat Garcia, scilicet, quod ratione assumptæ recreationis in ludo censetur id lucri fuisse largitus, quia id non est præsumendum de iure, quando respectu donantis fuit excessiua quantitas, quia non præsumitur pro recreatione hac voluisse donare excessiue. Neque obstat secunda ratio quod licet requiratur æqualitas in ludo, potuit cedere iuri huic æqualitatis. Respondetur enim quod li-

2.

cot potuit renunciare huic æqualitati sicut in cæteris contractibus, sed non est præsumendus voluisse ei renunciare, quando excessiua arbitrio boni viri fuit quantitas à se soluti impotenti perdere. Neque obstat regula iuris allegata, quia non liberè omnino censetur hic consentire, aut consensisse in solutionem summæ excessiue, quia alias nollet soluere, nisi ita di promissioni, scilicet, q. si perderet, solueret se videret aliquo modo constructu. Et iuxta hanc limitandam esse censemus nostram sententiam quam tenuimus in primo tomo loco citato, licet illam probabilem reputemus respectu pauperis sic lucrantis à diuite valde quia tunc præsumeretur donatio.

*Limitata
sent. aucto.*

¶ Hinc corollarie sequitur quid sit dicendum ad dubium illud, quo quæritur an si collusor admonitus de impotentia alterius collusoris ad perdendum ad huc cum eo ludere pergit, impotens ad perdendum possit tunc si quid lucratus fuerit retinere, quia sic plane per distinctionem fit satis huic dubitationi. Nam si per præmonitionem efficaciter, & in effectu certioratus est de impotentia alterius, & realiter ablata deceptione contentens ludere perdidit, quod ille impotens lucratus est secundum probabilem opinionem Nauarri, Metinæ, Garcia restituere non tenetur. At verò secundum verisimiliorem nostram sententiam medianter inter extremas Nauarri, & Soti tenebitur restituere, si lucrum magni momenti fuit, ita vt donationis titulo præsumendum non sit sibi datum. Nam cum ad perdendum impotens iure ludi (quia intercessit inæqualitas) id lucrari nequiverit, nisi titulo donationis id non potuit accepisse. At (vt supra diximus) donatio non præsumitur de iure, quando immodica est, & excedes respectu qualitatis personæ, nisi eam postea extra ludum denuo liberè confirmasset, sicut minoris iusto vendens merces non censetur (si alicuius momenti magni sit) reliquum emptori minoris ementi velie donare, nisi postea extra contractum venditionis liberè confirmet donationem secundum Nauarrum in summa Lat. cap. 23. nu. 88. & cap. 17. nu. 8. sic & in præsentiarum, quia sicut necessitas vendendi venditoris donationem facit in uoluntariam secundum quid, sic etiam hic aqualis necessitas, quæ se offert capiendi in ludo aliquid solati, vel exercendi se ibi cū perito vt inde peritior euadat in uoluntariam reddit secundum quid ad dandum impotentem perdere quod alias in tanta quantitate non daret, & sic dixisse est securus.

*Quæstio.**Resp. per
distinct.**Dictum. 1.**Exempl.*

¶ Secundo dicimus iuxta aliud distinctionis

Dictum. 2.

nis

nis membrum, quod si per admonitionem realiter suum errorem deponere noluit, quia adhuc persuasus, quod alius possit perdere, & sit soluendo cum eo contendit ludere, iuxta sententiam Alcozeri huiusmodi impotens magnam si lucretur copiam, restituere eam tenetur, quia donatio non praesumitur: neque eam lege ludi accipere valuit ratione inaequalitatis. Secus si quantitas lucri esset sic modica, quod de eius donatione esset praesumendum.

Dictum. 3. ¶ Tertio dicitur, quod si collusor impotentiam de iure, vel de facto alterius ad perdendum ignoravit, impotens tunc si quid lucrificat obnoxius manet ad huius lucri restitutionem, & hoc pro confesso est omnibus doctoribus, & ratio id conuincit, quia hic quidem est inaequalitas, scilicet lucrandi & non perdendi.

Questio. ¶ Succedit & alia quaestio non omnino ab similis praecedentibus, ubi quaeritur, utrum aequalitas requisita in ludo tam rigide, & ad perpendicularum sit obseruanda inter collusores, ut vnus eorum, neque at in maiori summa lucrari, quam alter.

Argum. ¶ Neque deest dubitandi ratio, tum, quia in sponsonibus, ubi necessaria obseruata est aequalitas, solite sunt iniuriosae sponsones inaequales, scilicet 10. pro. 100. tum, quia cum libertas hominis inestimabilis pretij sit, contingit ut exponatur ludo quotidie pro certa summa quod vsu euenit in ludentibus suam libertatem ad iniretibus remigandum, cum tamen intercedat inaequalitas.

Distinctio. ¶ Praemissa ergo distinctione sine qua, alias confusa esset responsio ad quaestionem.

Dictum. 1. ¶ Dicimus primo, quod quaestio haec in duplici sensu disputari solet, & potest. Vno modo absolute, scilicet, an vna manu, vel pluribus, qui habet tantum. 20. scuta ad perdendum, quae ludo exponit, possit cum eis lucrari. 50. scuta, quae alter collusor exponit. Alio modo potest disputari in hoc sensu, utrum qualibet manu, & vice possit aliquis plus lucrari, quam possit exponere ludo.

Respon. ad quest. in. 1. sensu. ¶ In primo igitur accipiendo sensu, ita, ut ad omnes manus & vices ludi coniunctim habeatur respectus sic contra Sotum libro. 4. de iustitia & iure, quaestione. 5. artic. 2. & contra Alcozerum lib. de ludo, cap. 16. & contra Metinam Complutensem in hoc sensu negatiua tenentes, nos hic amplectimur affirmatiuam, quam vt probabilem in. 1. tom. 2. part. cap. 33. defensauimus: & nunc rursus in hoc sensu ea sequimur cum Nauar. in summ. cap. 19. num.

Instruct. Negot.

12. & cum Metina in sua Instruct. §. 18. de ludis, & cum Garcia lib. 2. de contract. capit. 19. pag. 575.

¶ At patet, quia satis seruatur aequalitas in ludo si cum. 5. scutis expositis pro vna manu lucratur in illa manu, quod & facere potest alia. 5. & rursus habitis. 10. si exponendo ea decem alia manu lucretur & alia decem: & sic deinceps calculando vsque ad finem ludi, quod communiter accidit. ¶ Tum, quia omnes communiter praesupponunt hoc fieri posse. Tum, quia nullum ius, aut ratio refragatur, quin tenuiores substantia & pauperiores, si ludant cum diuitibus possint lucrari plus a diuitibus, quam diuites ab ipsis. Patet etiam ex rationibus adductis ibi a Nauarro suis testibus comprobatis. Primo, quia vt habetur cap. si qua de rebus. 12. q. 2. & §. pupillus inst. de in ut. stipul. contractus cum pupillo, aut ecclesia factus valet in alterius praedictum, quamuis in eorum non valeat. ¶ Secundo, quia iniuria capax est, qui eam inferre nequit. Illud. ff. de iniur. transumpta in cap. xl. lud. 1. §. q. 1. ergo amissa facultate in paupere in ludo plus perdendi, quia plus non habet, non amittet facultatem plus lucrandi, iuxta illud. ¶ Opinionem autem contrariam Soti veritatem obtinere solum autumat Nauarrus in eo, qui falso asserens se donandi, & perdendi facultate non carere ad ludum allicit quod arguit. 1. 2. C. si minor mai. se esse dix.

¶ Secundo in secundo sensu iam superest respondere ad quaestionem quando ergo quaeritur, utrum in qualibet sigillatim, & seorsum manu, possit plus lucrari, quam in ea perdendum possit exponere, vt verbi gratia, si pro prima, vel secunda manu non habuit, quae perderet, nisi tantum. 5. scuta; an in tali manu potuit lucrari. 8. aut. 10. Dicitur primo, quod tunc aequalitas ludi, tum vsus communis hoc in ludo obseruat, vt cum collusor viderit summam expositam ludo a suo contrario pro vna qualibet sigillatim manu, suam non adaequare, aut suam minuat, aut nolit ultra in ludo procedere, ne in qualibet seorsum manu plus cogatur perdere, quam possit lucrari, & ita dicendum esse videtur, quod si quis velit exercere ludum secundum omnem rigorem obseruando legem ludi, id est, aequalitatem, non potest licite fieri vt cum eo colludens plus possit qualibet vice, & manu sigillatim lucrari, quam possit perdere qualibet dicta manu. ¶ Sicque in hoc rigore accepta opinio negatiua Soti & Alcozeri vera est. ¶ Secus autem est si vnus collusorum animaduertens fortem, quam exponens alter tantum perdere potest. minorem

Bb esse

Prob. 11.

2.

Nota.

Resp. ad q. in. 2. sensu.

Dictum. 1.

De rigore.

De aequalitate.

esse sua: nihilominus amicabiliter, & voluntariè velit ludere cum æqualiter non potente perdere. Quia tunc illud plus quod lucratur alter, quàm possit perdere videtur ei condonare velle, sicut vsu euenire solet in amafijs colludētibus cum suis amatricibus fœminis. Quibus etiam machinantibus thecnas in ludo solent vltro conuiuere: & in hoc sensu, & cum admixta libera donatione, qualis sæpe fit inter familiares & amicos, tolerari potest opposita opinio affirmatiua Nauarri. Sed cauendum est in hoc casu, ne præsumptæ donationis conditiones signatæ à iure excedantur.

*Exemplū
in amafijs.*

Questio.

¶ Hinc corollarè sequitur, quid ad illam quæstionem dicendum sit, qua quæritur, an si vna manu lusores exponant suum restans, quod Hispanicè resto dicitur, quorum vnum est maius altero, quia vnus restans constat ex 10. alterius autem restans ad. 40. attingit, hoc iuxta licitam ludi legem fiat, vel non? Alcozerus namque alios Doctores allegans hoc licitè fieri posse negat. Garcia autem in lib. 2. de contract. pag. 375. ait quod licet innitendo legi æqualitatis obseruandæ in ludo, & eius stâdo rigori hoc licitè non fiat: tamen si animo exponendi se aleæ fortunæ, sua restantia in æqualia, siuè maiora, siuè minora velint exponere ad vnam manum, licitè fit. Sicut licitè aliquis exponeret pecuniam suam contentam in mar supio occluso pro pecunia contenta in bursa alterius committendo se fortunæ, si fortè maior esset summa vnus marsupij, quàm alterius, siuè minor. Sed istud assertum Garciae, vt verum sit, accipiendum est in casu, quo neutri collusorum innotescit quanta sit fors, quæ alteri suppetit, vt ibi contractus sortium possit habere locum, & hac causa licitum reputari. Alioquin, si vtrique collusorum pateat in æqualitatis ratio, quia vtrumque non latet fortem residuam alterius minorem esse alterius sorte: quia tunc pro hac parte iam locum habere nequit contractus sortium: & quia hic excluditur lex æqualitatis ludi, nullatenus erit licitum restans minus ad vnam manum exponenti maius restans lucrari, nili via donationis præsumptæ: quæ an tunc locum habeat, vel non attendendum est, an concurrât conditiones donationis præsumptæ, quas præsignat ius canonicum extra de simonia. capit. & si quæstiones, de quibus iam dictum est supra pluries.

*Sent. Alcozerij.
Sent. Garciae.*

*Limitatio
Garcie.*

Ad argum.

¶ Ad argumentum igitur incontra de ludētibus suam libertatem, vt si perdidissent trirēmaibus subdantur: dicitur, quod cum sena-

tium hoc præsertim si sit ad tempus, æstimabile sit pretio: si ludo exponatur cum sorte æquali pecuniæ exposita ex altera parte, & si ad vnam manum tantum ludus fiat, iæ æqualitas seruabitur, quod si non æqua fors tali feruituti exponatur in ludo ex altera parte perdenda, quia æqualitas in ludo, vbi præsertim ad trirēmes luditur libertas, non seruatur: ludus erit illicitus, & iniustum lucrum hoc feruitutum lucrantis erit, quia vix hic illius libertatis sic perditæ præsumi potest libera donatio.

¶ Porro circa conditionem æqualitatis obseruandam in ludo quæritur, an si aliquis cum excessu, siuè artificiali, siuè naturali, vel casuali in ludo ludens aliquid lucratus fuerit restituere teneatur. Cui quæstioni per conclusiones faciendo satis statuimus primam.

¶ Prima propositio, qui excessu certo, sibi noto antecellēs alium collusorem ludit cum eo, siuè excessus huiusmodi sit naturalis, siuè artificialis, siuè casualis, si talis sit qui excedentem sic constituat extra periculum perdendi, obnoxius manet restitutioni lucri, quod in ludo ex hoc excessu sibi parauit.

¶ Notanter autem dictum puta, scilicet, si excessus sit notus excedenti, & ita certus, vt statuatur illum extra perdendi periculum, quia vtraque conditio est necessaria ad inducendâ prædicti lucri restitutionem.

¶ Patet autem hæc conclusio quæ est Metinæ Complutens. de restitutione, quæstione. 22. & Garciae libro. 2. de contractibus, cap. 19. pagina. 383. quia tunc ille sic antecellens aliū collusorem non seruat æqualitatem debitam rationi ludi: non enim exponit se æquali aleæ lucrandi, atque perdendi, sed potius se in tuto constituit. Notanter quoque dictum est: si talis excessus excedenti sit notus. Quia si huius excessus sit ignarus: liber erit ab huius lucri restitutione, tum, quia animo non caruit se exponendi æquali aleæ tam perdendi, quæ lucrandi, tum, quia sicut forte inuenit alium collusorem imperitiorem se in ludo, & lucratus est, potuit inuenire alium peritiorem se, & perdere.

¶ Secunda conclusio, si excessus naturalis, siuè artificialis vnus collusoris notus, & certus sit alteri: & nihilominus cum eo intendit imperitior ludere: tunc sic excedens, si lucratus aliquid fuerit, id lucri restituenti nulla obligatione tenebitur, si parui pensis sit lucrum. Secus si magni momenti sit. Hæc autem conclusio hoc moderamine

Questio.

Propositio.

Nota:

Prob.

*Propositio
2.*

Limitatio.

affo

affociata valde probabilis est, & magis rationi consentanea, quam nunc sic moderatam magis amplectimur, quam oppositam opinionem Metinæ in sua Instructione. §. 28. de ludis, folio. 151. quam de mente Nauarri affruimus esse, cui magis nos adhærere diximus in nostri Instructorij, part. 2. cap. 35. pag. 262. sed iam consultò sic eam hic moderamus.

Probat.

¶ At probamus primò quo ad eius primam partem, quia inferior in peritia ludendi, cum sit certus de excessu alterius, colludendo cù eo gratia maiorem peritiam ex ludo cum se excedente exercito assequendi, & gratia recreationis capiendæ cēsendus est, id quod perdidit, dum magni momenti non est conditio ne, & qualitate personæ perditis pensata, voluisse liberè lucranti, & in ludo excedenti concedere.

Prob. part. 2.

¶ Quoad secundam autem partem patet, quia cum in hoc conclusionis casu æqualitas debita ludo ablit ratione, & lege ludi, id lucri præsertim dum magni momenti est, superior in peritia ludi, sibi vindicare licitè nō potest, nisi via donationis id licitè recipere dixerimus. At donatio lucri dum magni est momenti, non præsumitur facta peritiori in ludo ab peritia minore prædicto, & in hoc sensu vera est sententia Alcozeri.

Fit satis obiectio.

¶ Neque contra hoc præualet obiectio ibi allata, scilicet, quod imperitior qui sciens, & volens accessit ad ludum videretur renuntiasse legi æqualitatis ludi circa peritiam ludendi. Quia responsio est in promptu, tum, quod cupiditas ludendi solet excecari imperitos, tum eos libido maiorem peritiam ludendi sibi comparandi solet pertrahere non omnino liberè, vt velint extra legem ludi in magna copia donare quod perdunt, neque omnino liberè volunt transferre dominium, nisi secundum leges ludi, quæ hic locum non habent, vbi intercedit inæqualitas peritiæ. Vnde negatur legi ludi omnino liberè renuntiasse per donationem, quam extra legem ludi voluit facere, quia cum est alicuius immodicæ summæ non præsumitur voluntaria donatio.

Corol. 1.

¶ Præterea duo corollaria ex prædictis sequuntur, primum, quod notabiliter excedens alium in peritia ludendi tamdiu ludens cum illo imperitior potest lucrum reportare: quãdiu exploratum non habuerit suum notabile excessum. Cum autem in ludo eum deprehenderit, tenetur à ludo abstinere, vel eas meliores condiciones suo collatori concedere: quibus aliunde statuatur: & reparetur æqualitas debita ludo.

Instruct. Negot.

¶ Secundum autem corollarium est, quod occultans excessum suum manifestum fingens que se imperitum in ludo, vt postea lucrum aucupetur: tenetur à restitutione illius quod ex hac simulatione in ludo acquisierit.

Corol. 2.

¶ Tertia propositio, qui in ludo scaccorum, quem Hispani ludum, del axedrez, vocant deprehendit suum casualem excessum, quia aduertit, quod propter alterius inaduerentiam subripit ei latre niculum, dama vocatum, quo facto securum sibi parat lucrum, post hoc nihilominus non obstante augere expositum, quod Hispanicè dicitur, embidar, sicque lucrari.

Propositio 3.

¶ Patet autem hæc conclusio, quia hi excelsus sunt veluti propria accidentia in infensa ludo, quæ aliquando vni, aliquando contingunt alteri.

Prob.

CAP. XXII. De lege Matritica, scilicet, an ludens ad creditum, & perdens teneatur soluere, & an lucrans pecuniam absentem, & sibi postea solutam teneatur restituere, vt legis Matriticæ editæ de renuntiatione legis, quando valet, vel non, & quod lex ludi edita est in bonum publicum, an perdens pecuniam absentem, si curauit eam soluere non obstante dicta lege teneatur ea soluere, & de violentia tracto ad ludum, & post consentiente difficilis disputatio.

I Am quæstio hæc in secunda parte Instructorij in primo tomo agitata causa completi materia, & ordinis seruandi rursus repetenda est alijs de nouo adductis rationibus eam difficiliorem ostentantibus, scilicet, an ludens impignorata fide soluendi pecuniam absentem, si eam in ludo perdidit, teneatur eam soluere. Et quidem extra controuersiam est in Regno Castella, quæstio hæc, vbi extant pragmatica vna Matriticæ, anno Domini. 28. cõdita, altera verò Vallisoletæ, anno. 33. edita, annullantes huiusmodi ludos ad creditum, & promissiones, & obligationes super hoc factas. Quia ex his legibus patet, quod pecunia non præsentem, qui in ludo perdit non tenetur lucranti soluere, etiam si soluere pollicitus fuerit. Ita Sotus de iust. & iur. lib. 4. quæst. 5. art. 2. & Nauarrus in sum. cap. 19. numer. 17. & Alcozerus. 3. Igitur, quod dubium in præsentiarum ingerit hoc planè est, scilicet, an in alijs regnis præstita fide de soluendo ad creditum ludens, si quid perdidit, soluere teneatur.

Depragm. ludi. Quæstio.

¶ Vt igitur veritas pateat pro parte affirmata

Argumentum

Bb 2

tika

tua arguitur primò, quia ius naturale secundum D. Ambros. dicitur fœdera, & pacta seruanda esse etiam hostibus, quando sine vi, & fraude promissa sunt: ergo etiam pactum, & si des prælitata de soluendo pecuniam absentem, si perditam fuerit in ludo iure naturali seruari debet.

Argum. 2. ¶ Secundò arguitur, quia qui pecuniã absentem in ludo perdidit, iam per legem ludi pecuniã perditã transtulit in collusorem dominium. ergo manet obligatione eam soluendi ei cuius est astrictus.

Argum. 3. ¶ Tertio arguitur, quia in casu, quo exponente in ludo altero pecuniam præsentem, alius solum exposuit pecuniam absentem ludendo ad creditum expositor præsentis pecuniã manet obnoxius ad eam soluendam, si eã perdidit: ergo promittens & pecuniam præsentem non exponens si eam perdidit, tenetur exsoluere, nam alias æqualitas ludo debita non seruaretur.

Argum. 4. ¶ Item arguitur quartò: quia in casu quo ludens ad creditum nouit legem concedentem repetitionem soluti lucrũ intra decem dies visus est, dum promisit soluere renuntiasse legi, quã data est in fauorem suum, licet indirec[t]e lata sit in bonum publicum: ergo iam sibi non opitulante lege de repetendo, ex iure naturali, quia promisit, tenebitur soluere.

Argum. 5. ¶ Item quintò arguitur, lex de repetendo pecuniam in ludo perditam in iudicio intra decem dies est pœnalis, ac per consequens nõ obligat ante sententiam condemnationis: Ergo factam ante sententiam condemnationis, cum ius naturæ vi promissionis obliget ad promissum præstandum, tenebitur soluere pecuniam absentem, quam impignorata fide de soluendo perdidit.

Variã de aores. ¶ Hæc autem argumenta que certè parum urgentia non sunt in causa fuere, vt Castro libro. 2. de lege pœnali, capit. 2. corollario. 3. & Metina Complut. C. de restitutio. quaest. 22. & Garcia, lib. 2. de contractibus, capit. 19. pagin. 588. tenuerint partem affirmatiuam contra Adrianum in. 4. sentent. de restitut. quaestione. 12. & contra Sotum de iust. & iur. lib. 4. quaest. 5. art. 2. & contra Couarruiam, cap. peccatum. §. 24. de regul. iur. libr. 5. & contra Nauarrum in summ. Lat. cap. 19. numero. 17. & quidem licet affirmatiua pars, quam Garcia vbi supra veriore esse autumat probabilitate non destituta sit: partem tamen negatiuam æquè probabilem, imò veriore etiam existimamus, quam defensare inodo hic libuit

quamquã in. 1. tom. & 2. parte nostri Instrumtorij amplexi sumus, quocirca hanc statuimus conclusionem.

¶ Sit igitur responsua ad quæstionem conclusio, etiam in alijs regnis, & non solum in regno Castellæ ludens impignorata fide soluendi ad creditum absentem pecuniam etiam in ludis licitis qualis est pitæ, si eam perdidit, eam soluere non tenetur: dummodo eam soluere iuramento adhibito non sit pollicitus. Hæc autem conclusio quæ quoad primam eius partem (vt prædiximus) est Adriani & Soti, & Couarruiæ, & Nauari ex cuius sententia adiecimus contentam hic exceptio[n]em, scilicet, nisi iurauerit se soluturum probatur efficaciter.

¶ Primò, quia talis sic pecuniam absentem in ludo perdens potest se defendere in iudicio vi legis de repetendo, vt non cogatur illam soluere: ergo neque extra iudicium, si exigatur tenetur dare, quamuis promiserit, quia lex de repetendo videtur obligationem promissionis tollere.

¶ Secundò patet ex regul. 85. cap. cum quid de regul. iur. in. 6. vbi dicitur, quod cum quid vna via prohibetur alicui, ad id alia via nõ debet admitti, sed qui lucratus est pecuniam absentem sibi iam solutam per viam repetitionis, si ab eo repetatur nõ potest eam retinere: ergo neque per viam promissionis sibi factæ debet, sibi solui, vt eam retineat, quia alias iam ad id quod vna via illi prohibetur alia via admitteretur.

¶ Tertio patet ex cap. impari de reg. iur. in. 6. vbi dicitur, quod in pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis: ergo in delicto isto commissio contra legem de non ludendo ad creditum, vel in pari causa ludi, in quo conceditur repetitio, potior est conditio possidentis: ergo sicut ante repetitionem, si iã lucrans recuperauerit, & possiderit lucrum potest illud retinere, sic etiam qui illud perdidit cum adhuc illud possideat lucranti illud restituere non tenetur.

¶ Quarto patet cap. dolo de reg. iur. in. 6. vbi dicitur dolo facit qui petit, quod restituere oportet: eundem, vt explicat ibi glossa, qui pro mutuo sibi collato stipulatus est aliquod ultra soluere, nõ tenetur exsoluere, quia etiã si soluisset vsuras, posset eas repetere: ergo paritate non tenetur perdens absentem pecuniam (& si soluere promiserit) eam restituere: quia etiam si soluisset eam, intra octo dies eam repetere posset. ¶ Item quintò probatur, quia hæres ab intestato habens

Conclu. ad q.

Prob. i.

Prob. 2. ex iur.

Prob. 3. ex iur.

Prob. 4. ex iur.

Prob. 5. ex iur. apud

apud se hereditatem eam heredi minus solemniter instituto restituere non tenetur, quamuis plane nouerit testatoris fuisse voluntatem, ut eam illi restitueret, atque ideo ad hoc non tenetur secundum Sotum, & Victoriam, quia si fuisset hereditas pœnes heredem minus solemniter institutum eam in iudicio iuste repetere possit. Ergo pari ratione postquam qui perdidit in ludo pecuniam absentem, & eam iam soluit, eam in iudicio intra terminum legis repetere potest, poterit nondum solutam retinere: & non soluere. Consultat in super lektor rationes Couarruiaz in loco supra allegato, quibus Nauarrus ait efficaciter hanc nostram conclusionem & suam comprobari.

Prob. par-
tis. 2.

¶ Secunda conclusionis pars, quæ est Nauarri patet, quia sicut qui non solum promissit, sed iuramento se astrinxit soluere vsuras vsurario, tenetur eas soluere: tamen post solutionem repetere potest cap. debitores. de iur. iurand. imò potest petere absolutionem iuramenti antequam soluat, ea que impetrata non soluere cap. 1. de iur. iurand. ita iurans soluere in ludo perditam tenebitur ratione iuramenti, quod seruandum est secundum ius canonicum, quando sine interitu salutis seruari potest, illa soluere: nisi ante solutionem petierit iuramenti relaxationem, quamuis etiam post solutionem ea repetere possit.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio, quidquid alij dixerint conformius est iuri, & rationi quod lex prima, titulo. 2. libro. 8. Ordinationum regaliū solum obligat milites ludentes ad aleas, & tabulas, & in Regno Castellæ degentes ad restitutionem acquisiti per ludum. Hæc conclusio est fratris Iosephi in suis floribus, & loquimur hic stando in iure speciali Castellæ. Ideò probatur, quia leges curiæ Castellæ aliqua alia regna inuictissimo Regi nostro Philippo subiecta peculiaria statuta, vel leges ex priuilegio habentia, quale est forte Neapolitanum Regnum, & Flandrensis principatus non obligant nisi aliter per regem, & per ipsa in aliis quibus casibus sit dispositum.

Quæstio.

Conclus. 3.

¶ Sed quid an lucrans pecuniam absentem eam teneatur restituere.
¶ Pro huius expeditione quæstionis, quâ copiosius in secunda parte primi tomi nostri Instructorij agitauimus, quam nunc idcirco hic perstringendam duximus sit tertia conclusio. Stante lege Matritij condita annullante promissiones soluendi pecuniam absentem perditam in ludo factas, licet tutior sit opinio Soti, & Metinæ in sua Instruktionem confess. quod pecunia sic lucrifacta, & soluta lucranti
Instruct. Negot.

à lucrante sit in conscientia ante repetitionem in iudicio restituenda: tamen, quia contraria opinio satis probabilis est propter apparentia argumenta quibus fultus ideo non videtur condemnandus lucrans, quam sic acquisiuit pecuniam in conscientia ante repetitionem in iudicio restituere si nolit, neque ideo indignus absolutione est reputandus, quia probabilem satis opinionem sequitur, quæ est Banez Cathedratici Salmanticensis meritisimii, qui affirmat quod nisi petat publicè in iudicio, non est restituendum perdati in ludo iuramentum, quod eius collusor fuit lucratus, & asserit etiam hanc legem Matritij conditam non esse vsu receptam: quod si ita est (ut ita esse autumo) præsertim inter nobiles, qui probro sibi ducunt, si promissa perditam in ludo non soluant, aut si ab ipsis soluta rursus sibi restituantur: probata satis ex hoc manet nostra contraria sententia contra Metinam, & Sotum, contra quos nobiscum sentire videtur Nauarrus loco ubi supra, dum sic ait secundum veriore opinionem quidquid dicat Panormitanus in dicto capit. clerici, & in capit. plerique de immunit. eccles. & Gabriel nemo lucrifacta in ludo etiam illicito ab eo qui donare potest ea, quæ perdidit absque metu, dolo, & fraude, tenetur restituere de præcepto etiã pauperibus, ut satis sentit vterque Thomas. 2. 2. quæstione. 32. articulo. 7. ad. 2. & explicant Maior. & Adrian. & Caiet. in summ. verbo. ludus.

Facit Nau.

¶ At patet, quia nihil accipit contra iustitiam cum non accipiat in iure domino. Quod autem Nauarrus loquatur, & in casu quo impignorata fide in pecuniam creditam luditur, patet, quia addicit sic, scilicet, quia neque quod in sponsonibus, id est promissionibus soluendi lucri sit est necessario restituendum quidquid sit de peccato.

Prob.

¶ Item probatur ad hominem contra Sotum de iustit. & iur. libr. 4. quæstione. 5. articulo. 3. quia ut ipse ait de contractibus minus solemnibus, qui iure sunt irriti, quod iura humana nihil aliud volunt, quam quod in iudicio tales contractus habeantur nulli: non autem quod ipso facto translatio sit nulla, ita dicendum est prædictam legem Matritij nihil aliud voluisse, quam quod tales promissiones in ludo factæ soluendi perditam in iudicio habeantur nullæ, & executioni non mandentur, non autem quod sic promissum si lucrifactum fuerit, & solutum lucranti ipso facto translatio lucri soluti sit nulla. Huiusque sententiæ est Frater Iosephus in suis

Prob. ad
hominem.

floribus, circa interpretationem harum legū annullantium contractus, quando expresse, vel ex usu interpretante non impediunt translationem dominij. Iam superest ad argumenta in principio quæstionis obiecta satisfacisse suo ordine.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum, vbi ex axioma communi asserto à D. Ambrosio, scilicet, quod fœdera, & pacta sunt seruanda: dicitur, quod ita est excepto, nisi talia fœdera, & pacta, vtpotè, quia aliquomodo consentur esse contra bonum publicum, annullata fuerint per legem, vel si executioni mandata repetitionem in iudicio admittunt, quia tunc ad sui obseruationem nõ obligant propter quintas rationes in prima conclusione allatas, & quia sic contingit in primæ conclusionis casu, idè ex tali principio nihil contra eam probatur.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum negatur quod ludens, & perdens pecuniam absentem statim vt perdidit transulerit dominium irreuocabiliter, quia vel non transulit, vel si transulit fuit reuocabiliter, quia non præsumitur voluisse renuntiare legi de repetendo, quia fortè illam ignorauit, & ei quod ignoratur renuntiare non potest. l. mater. ff. de inofficio. test. siue quia lex ista de repetendo concernit vtrâque vtilitatem tam publicam, quam priuatâ, quæ cum in hoc casu sint inseparabiles: & lex hæc de repetendo perdita in ludo lata sit propter euitanda ludorum peccata non videtur valuisse renuntiatio, vt ait Sotus de iust. & iur. in materia de ludo in simili de lege Matritij condita contra ludentes in creditam pecuniâ, quod ei non potest renuntiare à ludente, quia data est in fauorem communem, & non illius tantum, ita neque in lege de repetendo perdita in ludo renuntiatio valida fieri potest, vtpotè, quæ inducit ad peccatum: & ad liberius ludendum in maiori quantitate, quam lex concedit cap. cum venissent cum tibi notat. de inoff. Non ergo per hoc quod soluit perdita videtur voluisse, aut potuisse legi de non repetendo renuntiare: quare cum possideat perdens in ludo perdita: non tenetur ea soluere, cum ea possit etiam soluta repetere: Quia licet ante repetitionem causetur aliquis pecuniam absentem in ludo perditam esse lucranti debitam, quod nos stante lege de repetendo negamus: tamen adhuc eam non soluendo lucranti non retinet rem lucratis, quia quod nobis debetur, quando nobis non est solutum non est nostrum. ff. de auro & argen. l. 2. vnde rationes allegatæ persuadent nõ manere astri-

ctum ad sic pecuniam absentem perditam soluendum.

¶ Ad tertium argumentum tertio probas, quod si perdens absentem pecuniam non tenetur soluere, neq; etiam posset lucrari præsentem pecuniam, quia esset in a qualitas aliàs in ludo, responderetur primò, quod potuit in pignorata fide ludens absentem pecuniam, à principio animum habuisse eam soluendi si perderet, & sic licet potuit habere animum lucrandi præsentem. Neque hæc tenus intercessit aliqua ludi in a qualitas: sed huic præcedenti animo perdendi, seu soluendi perdita: & lucrandi si fortuna faueret non obstat, quod postea aduertens se perdidisse velit vt beneficio legis de repetendo, quam sibi fauere posse nunc meminit, tam vt repetat soluta, quam vt non soluat perdita, quippe qui etiam soluta repetere potest. Secundò dico, quod si ludens pecuniam absentem à principio caruit animo soluendi in eo que perseverauit ludendo, quia vt beneficio legis de repetendo in animo statuit: tunc locum habet sententia Victorij, scilicet, quod sicut non intendit soluere perdita: ita neque lucrum pecuniæ præsentis accipere potest, quia alias a qualitas non seruaretur in ludo, dum se vult constituere intra legem lucrandi, & extra legem soluendi perditum simul.

Ad. 3. arg.

¶ Ad quartum argumentum iam responsum est, quod promittens soluere pecuniam absentem si eam in ludo perderet, quãdo promisit solum voluit promittere, sed nõ voluit legi renuntiare, vel quia lex illa de repetendo ei pro tunc non venit in mentem, sed neq; si tunc venisset, non censeretur velle renuntiare, nisi exprimeret. Vt patet in vxore fideiubete pro marito, quæ nisi exprimat se renuntiare legi Velleyanæ nõ censetur ei renuntiasse, aut voluisse renuntiare quando sponte scienter, & propria voluntate nõ renuntiauit. 7. q. 1. quãuis sine coactione, & cap. ad audientiam quod metu. caus. imo vt patet cap. cū contingat. de iur. iur. Huiusmodi mulierum cõsensus in talibus. s. in alienatione fundorū dotaliū, & huiusmodi secundum legitimas sanctiones non obligatorius, quia non potuit mulier per talè merum consensum renuntiare legi Velleyanæ, quæ licet principaliter data sit in fauorem suum, tamen secundario est in fauore publicum. Sic etiam (vt insinuauit Sotus) cõsensus promissionis de nõ repetendo in iudicio pecuniam perditam: & solutam pari ratione non videtur esse obligatorius, nisi ei accesserit iuramentum, quia lex ista licet sit principaliter in fa-

Ad. 4. arg.

De renuntiatione legis vt valet vel nõ.

Lex ludi in
fau. publi.

in fauorem perdētis, scilicet; quod possit
perdita & soluta repetere; tamē principaliter
est in bonum publicum, scilicet, ne dufores in
ludo sese expolient; quod si ob hanc rationē
non obstantē mera promissione, & consensu
de non repetendo repetere potest, non vide-
tur cogendus perdens in ludo ad soluendū
neque in foro exteriori, neque in consciētia.
Nam debitor, qui habet actionem ad repeten-
dum multo fortius habet exceptionem cōtra
agentem, ff. de regulis iuris. inuitus. §. r. & ff.
de superfl. l. r. §. planē. Item, quia dolo petit lu-
crans, quod statim per repetitionem restituere
debet, ff. de dona. exceptio. dolo. & ff. de re-
gul. iur. in condemnatione, §. dolo facit.

Questio.

¶ Porro, quia ex solutionibus adhibitis tam
secundo, quam quarto argumento probare
tanquam ad hominem contra nos, & Nauar-
rum adijcētes in prima conclusione non ten-
neri perdentem in ludo pecuniam absentem,
eam soluere; nisi præstiterit iuramentum de
soluendo, aliquis forte contendet, quod neq;
etiam in casu de iuramento præstito de soluē-
do teneatur perdens soluere, quia talis cōtra-
ctus de soluenda pecunia absente perdita in
ludo cum sit iure legis Matritij condita dam-
natus, non videtur qualiter iuramentum præ-
stet robur tali promissioni, & contractui, cum
iuramentum nō sit vinculum iniquitatis. 22.
quæst. 4. inter cetera, idēd & huic obiectioni
hic facere satis placuit per solutionem ex ipso
iure canonico. cap. cum contingat. de iur. iur.
adiuncta glossa sumptam, & elicitam etiā ex
cap. si verō. eod. tit. nam in his locis diffinitur
quod iuramentum etiam per metum extor-
tum; si sine interitu æternæ salutis seruari po-
test seruandum est, cum autem leges istæ lu-
dorum prohibitiuæ, & dispositiuæ circa ludos
de se (nisi adiungatur aliqua mortalis circum-
stantia) sub interitu salutis æternæ, id est, sub
culpa mortali ad suam obseruationem non
obligent, cumque actus ludendi de sua natu-
ra turpis non sit (cum vtræque virtutis actus
possit esse, si ratione reguletur) sequitur quod
tale iuramentum de soluendo pecuniam ab-
sentem, perditam in ludo, cum sine interitu sa-
lutis seruari possit, seruandum sit, nisi ante ob-
tenta fuerit illius ab ordinario relaxatio. Nam
hic est casus in quo habet locū, quod ait glo-
ssa. cap. cum contingat de iur. iur. scilicet, quod
iuramentum præualet legi.

Satis fit q.
ex iure.

Hic consi-
deratur ma-
gis acces-
sor.

¶ Quia hic consideratur (vt ait glossa) ma-
gis accessorium, id est, iuramentum acces-
sorium ad contractum, quam ipsum principale,
id est, contractus iuratus, licet ex se obstante
Instruct. Negot.

lege non esset obligatorius contractus, & hoc
propter periculum animæ, ne tali, scilicet, le-
gis prætextu, vt dicitur capit. cum contingat,
eodem. titul. viam contingat periculis ape-
riri.

¶ Ad quintum argumentum vbi objicieba-
tur, quod ista lex de repetendo in ludo perdi-
ta est pœnalis, ac per consequens; quod ante
sententiam non priuat lucrantem iure accipiē-
di pecuniam absentem, quam perdens soluere
est pollicitus. Respondetur primò, quod licet
ipse ius habeat accipiendi si detur, sed per-
dens non tenetur dare propter allatas ratio-
nes. Secundò dicitur, quod esto lex ista esset
pœnalis respectu lucrantis, ne pœna sibi ver-
tatur in fauorem; idēd qui statim potest perdi-
ta soluta repetere, ea lucranti non tenetur red-
dere, & quia secundum regulam iuris, scilicet
in pari delicto melior est conditio possiden-
tis, si vterque deliquit contra legem, ludendo
impignorata fide in pecuniam creditam, se-
quitur, quod perdētis conditio cum adhuc
quod perdidit possideat sit melior, scilicet in
hoc, quod perditum retinere possit licitè, &
possit illud non soluere maximè cum stante
lege ius ad promissa non acquisierit lucrans.

Ad 5. arg.

Questio

¶ Iam de illa questione, vtum violentia
tractus ad ludum, vel importunitatibus te-
neatur restituere lucrum, plura hic dicenda
erant, nisi supra in materia de venditione, vbi
egimus de questione illa, vtum contractus
emptionis, & venditionis ex metu constati
validi sint controuersa esset. Ne tamen in hoc
loco sibi proprio eam omnimodò silentio præ-
tereamus, dignum duximus aliquid pro me-
moriam reficanda succinctè hic pertractare, re-
mittentes lectorem ad locum, vbi copiosius
& magis in forma has questionēs agitauim-
us.

¶ Respondetur ergo ad primam partē que-
stionis, quod si violentia in hoc tractu ad lu-
dum inferatur ex vi, vel metu ex toto reddē-
te ludum inuoluntarium: tum, quia contra-
ctus est nullus, vt potè, qui nō transfert domi-
niū, sic vi trahēs, & lucrans restituere tenetur
prout S. Th. 2. 2. q. 32. ar. 6. ad 2. affirmat dicens,
quod trahens aliū ad ludū ex cupiditate lucrī
tenetur ad restitutionem, quod quidem asser-
tum D. Thom. Sotus & Thomista interpretan-
tatur quando quis trahit ad ludam per dece-
ptionem, & violentiam. ¶ Sed circa secundā
partem questionis addit Sotus sequēs Sylue-
strū, Caietanū, & Merinā, scilicet, quod trahēs, ali-
quē ad ludū tot importunitatibus impulsū
vt ex pudore, ne vt miser, & vilis habeatur alias

Resp. ad 1.
part. q.

Resp. 2. p.
quest.

Nullatenus lufurus ludit tenetur restituere: quia hoc æquivaleret violentiæ. Accedit huic tententiæ Archidiaconus, Couarruias & Nauarrus in sum. cap. 19. num. 13. Sed contrariâ sequitur Alcozerus, capit. 21. cui suffragatur Garcia loco vbi supra dicens illum in hoc nõ contrariè rationi, quia contractus inquit innitus ex similibus importunitatibus tum validus est: tum etiam à restitutione immunis, exemplificatq; id in contractu venditionis, & donatõnis. ¶ Sed profecto Garcia, & Alcozerus in hoc falluntur, quia quidquid sit in foro contentioso, vbi contractus nõ ex metu graui conflati propter succidendas lites, & propter præsumptiones, quibus leges interdum nituntur tolerantur: tamen tam donatio, quæ suapte natura est gratuita datio, quam alius cõtractus etiam tantum metu reuerentiali factus, vel etiam ex leui metu, vel importunitatibus æquivalentibus vi leui celebratus in cõscientia est nullus, quando talis metus reuerentialis, & leuis, & importunitas vexans (licet non fuerit grauis) in causa tamen fuit præstiti consensus in contractu, vel dati, vel accepti fuit causa, sine qua non, ita quod de facto nõ fuisset alias contractum, vel donatum, iuxta Nauarrum in sum. cap. 17. num. 29. & cap. 22. num. 13. in huius gratiam allegatẽ Hostiens. & Ioan. Andr. in capit. verum de iur. iuran. & Adrian. in. 4. de rest. cap. aggredior. versic. ex quibus omnibus, & Sorum de iust. & iur. lib. 4. art. 4. ad. 2. ¶ Si igitur sententiã Alcozeri, & Garciae (ne eam totaliter explodamus) in aliquo casu verum habet est in his hominibus, qui quia valde procliues sunt ad ludum: & si aliquando renuunt ludere id non est, quia de sic voluntas ludendi, quia illi vitio sunt dediti, sed quia pro tunc alijs intendunt, aut pro tunc ludere non vacat, quia alias parati sunt ludere: vnde illis importunitatibus, vel exprobrationibus, quia eas nihil facere solent, magis alliciuntur, quam coguntur, vt videtur. Quare sic eos pertrahens non tenebitur ad restitutionem, quia isti potius videntur accedere ad ludum allecti, quam vi tracti, neque importunitas, vel exprobratio, quia nihil de his curant, est eis causa, sine qua non, & principalis ludendi, sed sua cupiditas.

Variantdo flores.

Cont. Alcoc. & Garc.

Admittitur sententia Garciae & Alcoc. hic tantum in casu.

Senten. D. Thom. sic intelligenda.

¶ Secus vero dicendum est quando exprobrationibus, & importunitatibus infestatur is qui aliàs ludum exercere renuit, quia illum exolum habet, vel quia sibi detrimentum honoris, aut bonorum parat, quia exprobrationibus, vel importunitatibus huic incitans ad ludum aliàs non lufurum, nisi vt has importu-

nitates, & exprobrationes vitet, tenetur lucra ab eo perdita sibi restituere, quia tunc in conscientia contractus ludi esset inualidus.

¶ Neque obstat huic nostre sententiæ obiectio Alcozeri & Garciae, scilicet, quod si in hoc casu in conscientia contractus ludi esset inualidus, sic etiam respectu, sic tractus esset inualidus: quod tamen videtur falsum, quia si respectu illius esset inualidus, sic tractus nihil posset lucrari, quod tamen concessu non est facile. Quia respondemus, quod neque etiam est difficile concedere, sic pertractum posse ex tali ludo lucrum reportare licet, quia sic tractus est perdere non possit, quia sicut cartis falsis in ludo vtens non potest lucrari, quia impedimentum præstat lucro ex parte sua, & tamen hoc non obstat quin eius collusor lucrari in tali ludo licite possit, quia ipse nihil impedimenti opponit, sic & in nostro casu, licet vi etiam leui exprobrationum, vel importunitatum alium trahens, quia impedimentum lucro exhibet à sic tracto lucrari nõ possit: tamen sic tractus, quia ex se impedimentum non infert, poterit lucrari, iuxta opinionem magistri Cani, quæ probabilis est, licet tutius dictu sit cum Victoria, quod sic vi tractus si eum perdere sic inuitus perseuerans in ludo nõ potest, ita neque lucrum inde sibi parare. Sed si hoc etiam cum Victoria concedamus, non obstat nostre sententiæ, vbi astruimus, quod sic vi etiam leui trahens ad sensum dictum in conscientia, quidquid sit de foro exteriori, tenetur lucrifacere à se restituere.

Satis fit obiect. Garc. & Alcocer.

Opinio Cani. probabilis.

Questio.

¶ Porro ne aliquid innucleatum maneat, Quæstio hæc inuestigatu digna est, scilicet, vtum vi tractus ad ludum: si iam ibi ad ludum applicitus animum concipiat inde sumendi lucrum, si quod sibi fortuna fauente sibi cedat, ex tunc qui vi traxit acquirat ius lucrandi, quo ante carebat? Et quidem, quia quæstio est anceps, libet eam pro vtraque parte cõtrovertere arguendo primò in gratiam partis affirmatiuæ.

¶ Primò sic arguitur, quia eo ipso quod vi tractus, in ludo iam constitutus decreuit inde capessere lucrum, visus est e consensisse in ludum in omnesque eius leges, & conditiones, quarum vna potissima est æquali sorti perdendi, atque lucrandi se velle in ludo exponere. Ergo iam ex tunc collusor, qui vi illi prius traxerat, ius acquirat lucrandi. Probatur hæc consequentiã à simili. Nã certè si coactus à principio emere rem postea contedit, vt res sibi tradatur, aperte conuincitur, & in venditionem, & emptionem huiusmodi & in eius pretium

Argu. 1.

Quos dicitur...

pretium

pretium velle denuo consentire licet à principiò inuitus contraxisset, si videtur in ealu quæstionis, scilicet, quod licet vi tractus à principiò inuitus ad ludum accesserit, tamen ex quo concepit animum inde captandi lucrum voluntariè mutans mentem vitro in ludum de nouo consenserit.

Argum. 2.

¶ Secundò arguitur ex cap. ad id. de sponsalibus, & mat. ubi diffinitur quod matrimonium per vim contractum cohabitatione spontanea conualescit, quod quotidie allegatur, vt summarium dicit, sicque hinc formo argumentum; Mulier vt textus ait, licet ab initio inuita, & renitens fuit tradita viro quia postea patienter in domo viri cohabitauit, censetur consensisse, iuxta glossam etiam ibi verè dicitur, quod eod. p. lo. quod in domum viri traducta est patienter, perficitur etatè, & amplius præsumitur consensisse. ff. de ritu nup. minorum. Ergo pari ratione iste qui vi primò tractus est ad ludum si perseuerat in ludo tam spontaneè, quòd inde intendit, & cupit iam lucrum inescare, censendus est consentire validè in ludum, vt tanquam ex ludo iam valido, qui ab initio vi illum traxerat, possit iam lucrum si quod inde obuenerit sibi vèdicare.

Argum. 3.

¶ Item tertio arguitur, quia qui metu cadenti in virum constantem cogitur cum aliqua matrona contrahere, & simul cum illa matrimonium per copulam consummare, quod nisi faciat transfodiendus venit gladio sibi minanti statim, si vt euadat fornicationis peccatà cum nulla donno, consentiat, censetur valide in matrimonium, & in copulam affectu vxoris cum illa habendam velle consentire. Nam alioquin nullum suppetit sibi remediũ tam intentam mortem sibi euadendi, aut peccatũ fornicationis vitandi, ergo pari ratione qui vi primò tractus est ad ludum, si dum iam expositus est ad ludum appetit inde lucrum, censendus est denuo valide in ludum, & in eius leges consentire, exponendi se vtrique forti tam perdendi, quàm lucrandi cum animo, & hoc vt vitet iniusti lucrì peccatũ. Nam aliàs nulla via suppetit vitandi hoc peccatum, nisi leges æqualitatis ludij, scilicet, tam perdendi, quàm lucrandi, velit obseruare, atque per consequens, qui primò vitæxit poterit iam iterari.

Sent. Garcia nō placet omni no.

¶ Propter primum argumentum solum (nam alia duo, scilicet, secundum & tertium nos adiecit) Garcia vbi supra tenet partem affirmatiuam, scilicet, quod ex eo pũcto, quod vi primò tractus concepit animum lucrandi videtur validasse contractum lusus ad quem

primò inuitus accesserat, sicque legitime consensisse, vt iam qui vi traxerat possit licitè lucrari. Sed quia sic absolutè, & sine distinctione loquens punctum veritatis non omnino videtur attigisse, libet hic per hanc præmissam distinctionem respondere.

Distinct.

¶ Distinctio autem, est bifariam potest accidere, quod vi tractus ad ludum decernat ià ludere, & lucrari, vno modo ex vi, sibi prius illata virtualiter adhuc manente, ex qua perseuerante causa, scilicet, ex rubore, & exprobratione iniectis, nisi ludat, pergit ludere, & velle lucrari. Alio modo id potest accidere taliter, quòd ià non ex metu, vel expudore, sibi prius iniecto perseuerate, sed ex alia noua causa ex vi præcedenti non orta: sed aliunde, acceptat de nouo liberè tam ludum, quàm conditionem vtriusque sortis ludij, scilicet, tam perdendi, quàm lucrandi: præmissa autem hac distinctione.

Conclus. 13

¶ Statuitur prima conclusio, si vi tractus ab initio, primò modo in ludo perseuerat, scilicet, ex dicta vi formaliter, vel virtualiter in eo perseuerante, quia scilicet, vt exprobrationi, & rubori, sibi iam prius iniecto nō subiacet, pergit ludere, & post quàm sic ludit contentus dit lucrari, ex hoc consensu in ludum, & lucrum, qui illum vi traxit ius assumere nō potest lucrum ex tali ludo captandi.

Prob. 13

¶ Hæc autem conclusio, quæ est contra Garciam absolutè oppositum tenentè patet.

¶ Primò, quia talis consensus quatenus attingit ad ludum virtualiter est coactus, quia virtute violentiæ prius illatæ, quo rubore, & exprobrationem sibi prius iniectam propulset, eligit alias non iusurus ludere, & conditione, scilicet, supposito, quòd vis sibi inferatur, eligit magis ludere, quàm illam pati, & supposito, quòd vi coactus est ludere, mauius lucrari, quàm perdere. Aliàs autem si sua libertati esset relictus, maluisset non ludere cū periculo perdendi, quàm ludere cum spe incerta lucrì. Vnde consensus non est absolutus, neque satis liber ad concedendum trahenti ius lucrandi.

Prob. 2. d simili.

¶ Secundò probatur à simili, si puella graui metu parentis adacta profiteretur solemniter in aliqua religione, temporeque professionis bona sua dotalia, seu patrimonialia causa professionis largiretur monasterio, profectò neque talis bonorum collatio valida esset, sicut neque eius professio, quia ex radice violentiæ prius illatæ vtrique claudicaret, quia perinde est ac si illa puella intra se diceret, nollem bona mea

na mea conferre monasterio sicut neque profiteri, sed postquam cogor profiteri, volo impendere monasterio bona mea, vt inde alar. Ita neque valida videtur acceptatio ludi aut conditionis soluendi perdita. quæ iste vi tractus perinde se habet ac illa puella, quatenus attinet ad conscientiam, quia perinde dollet ludere, nisi cogeretur, neque lucrari ex ludo cum periculo perdendi, nisi vi ad vitumq; impulsus esset à trahente, quare talis acceptatio vt pote inuoluntaria secundum quid, quia ex violentia prius illata originem habet, non est idonea ad ius lucrandi conferendum, ei qui ad ludendum vi traxerat.

Conclus. 2. ¶ Secunda conclusio, si qui vi tractus est ad ludum non ex vi, vel metu prius sibi iniecto perseverante, sed ex alia noua causa aliunde, quam ex vi præcedenti orta acceptat de nouo libere ludere, scilicet, vel quia id rogat amicus alius, scilicet, vt ludat, vel quia exponi videtur dō iocose accurate elaboratum, quod cupit pro sua vxore lucrari, aut si quid simile accidat, quod prius vi tractum denuo ad libere ludendum alliciat, iam tunc ius fit in his casibus prius vi illum trahenti à sic tracto lucrandi, in hoc autem sensu sententiam Garciae non refutamur.

Prob. 1. ¶ At patet quia iam ex alia distincta causa à priori vi non habente ortum, ex inuoluntario factus est voluntarius ad ludendum.

Prob. 2. 2. simili. ¶ At probatur secundo à simili, si verbi gratia stanti vi graui mihi illata de contrahendo cum Maria: si contractum, contractus matrimonij erit nullus, cap. significauit de eo: qui dux in matris quam polluit, si tamen interim alius non cogens, sed offerens amplam dotē si eam ducerem accederet, allestusque hac de causa matrimonio præberem consensum, iam ex tunc consensum idoneum, & voluntarium non obstante præcedente vi matrimonio contrahendo iure præstitisse reputaretur. Ergo pari ratione si dom iuxta exempla tradita in hac secunda conclusione, noua causa accedit, quæ liberum, & nouū gignit consensum ludendi in vi prius pertracto, ius comparatur alteri collusori lucrum, si sibi fortuna faueat inde capiendi. Igitur quod nos inficiamur contra Garciae, id est, scilicet, quod in vi pertracto ad ludum accedens voluntas lucrandi non per se est fidelis argumentum, quod in ludū, & leges ludi absolute, & libere de nouo consentiat, ita vt lucrandi ius per trahenti sit concedendum, nisi causa aliunde se offerat, quæ sic vi per tractum de nouo ad ludendum alliciens liberum eius nouum consensum contra-

stetur: iam nunc superest ad argumenta posita in fronte quæstionis facere satis.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur negando antecedens, non enim eo quod animo statuerit, vi tractus accipere ex ludo ludum, censendus est libere consentire in ludum: sicut neque puella graui metu patris ad ista profiteri, eo quod velit bona sua dare monasterio, & à monasterio alimenta capere, hoc libere censetur facere: sed virtute prioris coactionis, qua cogitur profiteri. Ita neque vi tractus libere consentire videtur, tum quia secundum opinionem prædictam. Causa potest lucrari, licet non possit perdere: sicut accidit in collusore ludente cum vtente fallis cartis. Tum, quia hoc facit ad redimendam suam vexationem: quia postquam soluturus est iniustus si perdat, vult causa re compensationis dāni lucrari. Nam allā coactione cessante, neque ludum, neque lucrum incertum cum periculo perdendi acceptare vellet. Quare, vt patet in exemplo adducto puellæ totum negotiū ludi genitur coactē, quia ex radice primæ coactionis procedit.

¶ Neque obstat exemplum coactæ à principio emptionis, vbi iam emptor cupit habere rem emptam: quia nisi accedat noua causa, quæ denuo afficiatur ad illam rem, ac per consequens ad eius emptionem, eò quod illam velit habere non sufficienter per hoc indicat se libere in prædictam emptionem consentire: sed tantum causa redimendi suam vexationē, & cauendi damnum proprium, illam rem, & retinere, & accipere censetur, nempe in re compensationem illius pretij, quod pro illa impendere venditori cogitur. Nam alias hac sublata coactione, neque eam emere, neque pro pretij solutione habere vellet, nisi forsitan gratis oblatam.

¶ Ad secundum argumentum desumptum ex capitulo de sponsalibus respondetur, quod non est par ratio de casu sumpto, & de casu illato. Quia illa mulier solum in foro exteriori (licet primo fuisset coacta) per cohabitationem diutinam vniuersam, & dimidij censetur libere in matrimonium iterum consentire: quia cum per tantum temporis ab illa cohabitatione rehires, & fugere posses, ipse patienter immorata est. Vnde glossa in ibi ait hinc argumentum sumi ad multa de tacito consensu. i. quæst. 1. cōstat, & dist. 1. presbytero, hinc quoque ortum habuisse verba ealium illum addit, scilicet: Effuge cum poteris ne consensisse puteris, Nam si persisteris illius vxor eris. At in casu illato, & vbi loquimur solum in foro conscientie,

Ad. 1. arg.

Satis fit obiectioni.

Ad. 2. arg.

Dispar ratio vtriusque casus.

scientiæ, ubi esset præsumptio cum de rei ve-
ritate constat, ipsa probat, dem non se ob-
tulit noua causa nouiter ad libere ludendum
alliciens, ad huc coactum primum cōsensum
circa ludum formaliter vel virtualiter perse-
uerare regulariter, & moraliter loquendo.
Quia neque in tam breui tempore ludi, ubi
recens erat vis illi illata & formaliter, vel vir-
tualiter perseuerans, non est censendus vi tra-
ctus ad ludum nulla alia noua illum allicien-
te orta causa, tam cito mutasse sententiam.
Nam illa causa capiendi ex ludo lucrum, sicut
illum ante coactionem non alliciebat, ita euiā
post in ludi initio animaduersa non libere
allicit, quia si suæ libertati relinqueretur, mal-
let à ludo desistere.

Al. 3 arg.

¶ Ad tertium argumentum, quod fortius
vrget respondetur dupliciter iuxta duplicem
modum opinandi circa casum pro anteceden-
te assumptum, primò igitur dicimus, quod si
teneamus sententiam Nauari in summa cap.
22. num. 51. quam & astruit esse communem
eique suffragari Panorm. Prepos. alioque mul-
tos contra Host. in cap. consultationi, de spon-
sal. scilicet, quod matrimonium metu mortis
contractū metuque mortis consummatum
non est validum propter rationem, quam ipse
Nauarrus ait esse irrefragabilem, scilicet, hanc
quia si cōsensus metu mortis extortus in matri-
monium eū directus nō est satis liber, à fortio-
ri cōsensus indirectus consequens ex copu-
la metu mortis consummata satis liber non
est, ad validandum que matrimonium non
satis est aptus, tunc planè negandum est ante-
cedens, scilicet, quod vt euadat mortem, & pec-
catum si consentiat in copulam affectu mari-
tale matrimonium sit validum. Quare nihil
ex tali antecedenti vtpote falso contra nos
probat. Si autem cum Soto in. 4. & cum fra-
tr. Iosepho in suis floribus: teneamus quod ta-
le matrimonium aliàs inuiduum per affectū
maritale causa fornicationis peccatū vitan-
di consummationi copulæ adhibitu ratifica-
tur, quia tutius est inquit Sotus ecclesia illud
præsumat esse matrimonium, perstringatque
contrahentes vt in illo perseuerent, quia alias
in hoc casu potius esset subreunda mors, quā
consummare illud non affectu maritali, tunc
dicendum putamus iam illi consentire in
matrimonium non ex metu mortis illato ab
alio, sed ex metu à se concepto peccandine
scilicet, peccet accedendo ad non suam, vnde
liberum, & sufficientem vult adhibere matri-
monio cōsensum, sicut vbi gratia puella,
quæ intra domum paternam vix euitabiles,

An matri.
vietiam cō
summatum
ualet.

Variat So-
tus & Na-
uar.

Sent. Soti.

Exep. puel-
le coactæ.

vehementesque occasiones peccandi cum cō-
languineo, quo cum frequentissimè pecca-
uit habet, si metu cadenti in virum constante
proferri solemniter in conuentu aliquo cogere-
tur à patre rei inscio, professio esset nullata
men si tempore profitendi in se reuersa dice-
ret, licet fuerim hactenus coacta profiteri à
patre, sed tamen non iam ob vim illatam mihi
à patre, sed potius, vt sic consulam saluti ani-
mæ meæ, & occasiones peccandi perdurantes
in domo paternā vitentur profiteri volo: pro-
fectò talis professio ex hac sancta considera-
tione emissa satis esse libera censeretur, quia
iam non ex vi prius illata, sed ex noua causa vi-
tandi peccatum ortum habuit, sic & in nostro
casu, at licet non nihil videatur agnoscere discrimi-
nis inter casum matrimonij coacti in ante-
cedenti assumptum, & casum professionis
puellæ: sed in moralibus non oportet nimis
emungere, aut demonstrationes mathemati-
cas querere.

¶ Quare iuxta hunc opinandi modum So-
ti, F. Iosephi, & aliorum, concessio casu antec-
cedentis, quia ibi interuenit noua causa consen-
tiendi, scilicet, vt vitetur peccatum: negatiuè
consequentia, quia velle accipere lucrum se-
cundum Canum non inducit peccatū, quod
sit necessario vitandum in casu. Sed neque ip-
sa voluntas lucrandi cum sit conditionalis, id
inducit, vtpotè, quæ sic se habet in forma, i-
licet, si cogor ludere, vel postquam cogor lu-
dere, & perdita soluere, volo potius lucrari:
Aliàs autem, neque ludere, neque lucrari cū
periculo ludo exposita perdendi vellem, si id
mihi integrum fieret: vel in optione mea sola
relinqueretur, vide superius dicta, vbi de ven-
dictione ex metu egimus.

¶ Iam vitimò ad illum casum qui Salman-
ticè inter ludentes contigit opus est respon-
dere. Quæritur ergo, vtrum qui votens renun-
tiare auctioni ab altero collatore sibi propo-
sitæ, embite, Hispanicè nuncupatæ, propterea,
quod admonitus est à tertio, inspectore ludi
illam auctionem accepit, & eam tandem
lucratus est, reus factus sit propter admonitio-
nem sibi factam restitutionis lucri.

¶ Breuiter igitur expedientes quæstionē
dicimus primò, quod si in hoc casu, qui ad-
monitus ab inspectore vartarum suarum, &
sui collatoris, vt acceptaret auctionem, id est,
el embite, ante hanc admonitionem obfirma-
uerat intra animum suum illam non accepta-
re: sed quia est admonitus illam accepit au-
ctionem, illam lucrari non poterit: sed tantū
forte primam ludo pro qualibet manu, ubi
non

Solut. arg.

Quæstio.

Dictum. i.

non accedit auctio tantum expositam. Quia admonitio illius vtriusque partis cartarum in spectoris illum in tuto lucrandi illam auctio- nem posuit.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus quod si adhuc in æqui- librio erat secum conferens in animo, an au- ctionem oblatam acceptaret, vel non, quia ab illo inspectore cartarum vtriusque partis si- gnis, aut nutibus acceptare monitus est, idem auctio- nem acceptavit, & lucratus est, nõ vide- tur obligandus ad totam restitutionem auctio- nis, sed tutius est illius auctio- nis sic lucrifac- te restituat aliquam partem. At quod non teneat- ur ad totum patet, quia etiam, si non esset ad- monitus forte eam acceptasset, eamque perin- de fuisset lucratus, quod autem tutius sit ut partem restituat patet. Quia admonitio illa il- lum ad acceptandum, & ponendum se in tu- to inflexit alias vacillantem, ergo ratione hui- us tutius est arbitrio boni viri aliquam partem auctio- nis lucrifac- te restituere.

Dictum. 3.

¶ Tertio dicimus, quod si taliter fuit admo- nitus, ut auctio- nem acceptaret, q̄ adhuc post monitionem circa iacturam, vel lucrum auctio- nis varium euetum potuit habere ludus, pro- pterea quod talis inspector, qui commune fe- cit, conditionem ludi vtriusque partis non sa- tis aduerterat, vel callebat, vel ob rationem aliam, tunc quia aperte per talem monitionem non fuit constitutus in tuto, non tenetur, quam acceptavit, & lucrifecit auctio- nem restituere: & hæc satis sint de contractu ludi nam si quæ hic minus principalia omitto, consulto ea hic missa facio, quia in. 1. tomo materia de ludo sunt satis explicata, dolose autem furriprens primam manum in ludo in tantum si lucratur tenetur restituere in quantum ob hoc factus est melioris conditionis.

CAP. XXIII. De contractu sortium, & de his quibus constat, & de quinque in eo concurrē- tibus, & unde hic officialibus sit merces soluenda, & hic quando designatur pars pro pauperibus unde ista pars est desumenda, & an exponēs scedulas intra signatos dies miserit eam lu- cretur.

Proterea de contractu sortium accedit dif- putatio, quæ quoniam non magnum fa- ccessit negotium breuiter absoluenda est, de- caigitur agit Alcocerus cap. 49. & Garcia lib. 2. de contract. fol. 598. prænotandum autem primò hic est nos solum de sortibus diuisorijs in hunc sermonem, quarum contractus restitu-

do hoc exposcit, scilicet, ut fortes has mitten- tes æquali sorti lucrandi, atque perdedi se sub- dant. Naturam verò huius contractus si spe- cullemur, ex duobus palam est eam constare, scilicet ex emptione, vel venditione rei, scilicet equi, vel iocalis, quod subijcitur fortibus. Et secundo ex ipso contractu sortium, scilicet quo exquiritur cui contingat res empta. Ex quo corollariè elicitur huius contractus iu- stitiam ex utroque librandam esse. Quinque autem in hoc contractu cõfluunt, quibus ius in est aliquid lucri inde capessendi. Primus est iocalis venditor, super quod mittendæ sunt fortes, qui inde capit suum pretium. De- inde mittentes sortem super illud, post hos ministri taxantes pretium, & illud à sortē mit- tentibus conquirentes. Deinde tabelliones sortium mittentium nomina scripto manda- tes, & scedulas sortium conficiētes, mox pau- peres & piæ causæ, & tandem plures mitten- tes scedulas supradictum iocale in sortes ex- positum. Domino autem iocalis suum pre- tium tantum accipiendi ius in est. Is autē cui sine fraude cedit sortis alea, eam sibi vendica- re poterit: quia æquali fortunæ se exposuit iu- stem quoque salarium suum hinc ministris li- citum est accipere si sint necessarij, & pro tempore, quo negotio sortium operam na- uant.

¶ Sed ad quorum expensas merces sui mi- nisterij officialibus sit soluenda poterit quis hic sortē hæsitare. Responderetur ergo, quod li- cet Alcocerus, vbi supra in casu, quo venditor suis sumptibus iocale expositū fortibus aliis erat venditurus, sentiat ad expensam domini talem mercedem ministris esse soluendam in ea proportione, qua ab illis sumptibus est rele- uatus: tamen duplici ratione dicendum est cum Garcia vbi supra, talem mercedem ad ex- pensas non domini iocalis, sed super illud sor- tes mittentium fore ministris soluendam: tū, quia ipse contractus sortium magis in utilita- tem sortientium cedit, quàm in utilitatem do- mini iocalis, qui nihil aliud accipit inde præ- ter iustum pretium rei suæ: tum, quia ministe- rium quod officiales circa hoc exhibent ma- gis sortibus ipsis, quàm primæ venditioni io- calis deseruire videtur. Nihil autem huic no- stræ assertioni obstat, si dominus sponte ali- quid stipendij, vel totum ministris velit sol- uere.

¶ Adijcimus tamen secundo, quod in hoc contractu sortium pars designata pauperibus vel pro pijs operibus deputata licitè desumi potest, siue à sortientibus, siue à domino io-

*Contractus
sortis.*

*Quinque
in eo cõcur-
runt.*

Questio.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

calis

calis sibi ab vtrisque licet æquius sit vt ab vtrifque sumatur, postquam totus contractus prout constat ex venditione, & sortibus in gratiam vtriusque partis videtur initus, nihilominus autoritas publica pro licentia, quam impendit vt res vendatur adiuncta conditione, vt inter ementes super illam mittatur fors (quam licentiam negare aliàs poterat) post partem, quam inde applicat pro pauperibus, aut proprijs operibus à domino vel à sortientibus vel ab vtrifque coniunctim, prout maluerit exigere, quamuis vt diximus æquius est vt ab vtrifque coniunctim eam exigat. Nam & si auctoritas publica reipublicæ via venditionis, scilicet, quia concedit licentiam vendendi nõ possit vitra iustum pretium debitam venditori aliquam augere partem pauperibus conferendã, bene tamẽ ratione licentiæ indultæ ad sortes mittendas bono communi pauperum subueniendi gratia potest aliquam portiuicillam impertiendam pauperibus designare, eã soluendi onere, vel dominum iocalis, vel sortientes, vel vtrofque grauando, quam conditionem eo libentius solent acceptare quod videant tum esse in vsu, tum in pauperes, vel pios vsuserogare se eam, tum quia sub ea conditione postquam nouerunt vsum inierunt contractum.

Questio

¶ Tandem hic quoque ambigi solet, an dominus iocalium, qui ea sortium contractui exponere parat, possit spondere, vt qui plures scedulas intra signatos dies miserit signatũ iocale lucretur. Respondetur autem ad questionem breuiter, quod si huiusmodi iocale iam in numero eorum iocalium, quæ sunt exposita sorti sit computatum, post expositionẽ eius cum alijs ad sortem, quia iam qui miserant scedulas aliquas ius aliquod habebant & obtinuerant supra illud, licet nondum integrum, dum numerus scedularum nõ erat completus, quia est in præiudicium eorum talis sponso, licet fieri non potest, secus si à principio ante istam expositionem facta fuit.

CAP. XXIII. De contractu locationis et eius diffinitione, et de rebus quæ locari possunt, et de regula circa hoc, et an liceat locare pecuniam de eius vsu duplici, et an reditus ecclesiæ ultra triennium locari possint, de facti contingentia in Salmantica aduertuntur, confessarij de Concil. Trid. et quomodo vna constitutio reuocat aliam de multis locationibus, iterum de locatione omnium in noue Hispania, de contractibus usurarijs duobus, de contractu qui dicitur Hispanice abo yar las tierras, de mutuantibus vt eorum terræ locentur, vel colantur.

Propterea, quod in tomo primo nostri Instructory conscientiæ de contractibus commodationis, & depositi, & locationis copiosius egimus, ne illic dicta hic superflue repetamus, & ne hic vbi ex professo de contractibus disputationem sumpsimus nostro officio omnino deesse videamur: placuit hunc modum, & medium hic tenere, scilicet, aliqua hic nobis occurrentia scituque necessaria, circa has materias sub breuitate perstringere, & non omnia illic dicta hic rursus inculcare. Igitur à contractu locationis inchoantes. Dicimus primò exordientes à diffinitione locationis, quod locatio importat concessionem factam personæ, vel rei ad vsum conuenta mercede in pecunia statim numerata, vel numeranda. Nam si aliud daretur non esset locatio: sed contractus in nomen natus.

De contractu locat.

Diff. locat.

¶ Conductio verò est personæ, vel rei ad vsum acceptio interuentu pecuniariæ mercedis, itaque conductor est, qui soluit pensionem, locator autem, qui dat ad vsum modo dicto. §. si quis. ff. de po. l. prima. Si verò conductio sit respectu operis, est conuerso. Nam qui ponit operas est locator, at qui pro eis soluit pretium est conductor. ff. eodem titulo. l. item quæritur. §. primo. & si est conductor rei urbana diciturquilinus, si autem rustica rei conductor est, colonus nuncupatur.

¶ Quoniam verò hic inquiri solet quæ res locari possint, placuit hic iuxta gloss. & text. in l. locare. ff. locati. hanc regulam generalem, per quam sit satis questionem prægnantem, scilicet, omnia illa quæ vendi possunt: possunt etiam locari, seruitutibus prædialibus vt iter, via, & similibus exceptis, quæ quidem iuxta prædic. gloss. locari non possunt. Seruitutes autem personales, quæ sunt usufructus locari quidem legitime possunt. l. arboribus. ff. de usufruct. sed non seruitus vsus, vbi tantum ius est ad vsum. instit. de vsu & habitata. §. minus.

Questio

Regula. 26. aenalis.

¶ At verò quoniam dictum est, quod res omnis venalis locari potest, quomodo id licite, vel illicitè fiat indagandum venit.

¶ Dicitur ergo, quod res venalis locari potest licite: dum modo periculo in se locatoris in casu fortuito, nisi culpa lata, vel leuis conductoris interueniat. Estimata autem periculo conducentis quoad perditionem, & deteriorationem si culpa eius leui, aut lata aut dolo, de quibus solum conductor tenetur, locari licite non potest, quia id videtur fieri

Questio

Resp.

fieri in fraudem vsurarum. Quoniam res æstimata intercedit loco pecuniæ. l. si vero. ff. solu. matrimon. Quia perinde esset ac si pecuniam mutasset, pro cuius vsu aliquid ultra sortem vellet accipere. Neque enim tunc vera locatio præsumi potest, quia hæc est natura contractus locationis, quod cum per eum in conductorem rei locatæ non transferatur dominium, apud locatorem perinde maneat periculum, sicut manet dominium.

Questio. ¶ Sed iam emergit hic quæstio prima, an liceat locare pecuniam pro eius locatione aliud quod interesse accipiendo, faceret enim dubium in hac parte quod Garcia libr. 1. de contract. pagin. 11. affirmat dicens, quod mutua re pecuniam pro interesse est mutare mutationem in locationem, quod in pecunia fieri non licet, quia pecunia inquit non est locabilis. Vnde qui mutuat pecuniam agricolæ vt redhibeatur in vino, licet nomine, & vœcetenus dicat se illam pecuniam mutuare, tamen animus eius eò tendit, vt conficiat contractum emptionis vini, & quia tunc mutuum vertitur, tandem in contractum emptionis, qui de se est licitus, propterea & tale pactum licitum erit. Hæc Garcia, cui aduersari videtur D. Thomas. 2. 2. quæst. 78. artic. 1. in solutione ad 6. vbi sic ait, quod si quis concederet pecuniam signatam ad ostentationem, vel ad pompam, vel ad ponendum loco pignoris talem vsum pecuniæ vendere potest. Ex quo infero quod si pecunia potest quoad hunc vsum vendi, ergo & locari secundum D. Thomam, conclusimus enim sub regula generali iam tradita, quod quidquid poterat vendi, poterat & locari.

Distinctio. ¶ Pro resolutione ergo quæstionis præmittenda est distinctio illic tradita à D. Thoma, scilicet, quod vsus pecuniæ est duplex, alius enim vsus eius est principalis, scilicet, distractio pecuniæ in commutationes, alius vero eius vsus potest esse secundarius videlicet vti pecunia argentea, vel aurea ad ostentationem, & pompam, vel ad statuendam eam loco pignoris.

Respon. ex mente D. Thom. ¶ Dicimus ergo loquendo ad mentem D. Thomæ quod pecunia etiam argentea, vel aurea in ordine ad eius principalem vsum, scilicet, vt distrahatur in commutationes locari pretio non potest, sicut neque hic vsus pro interesse ultra sortem tradi, esset enim talis locatio mutuum cum lucro sub nomine locationis palliatum. Si autem consideremus pecuniam in ordine ad secundarium

prædictum vsum, id est, ad ostentationem, & pompam, ad quam eius conductor ea vti parat, vel ad ponendam eum loco pignoris, sic sicut auctore Diuo Thoma ibi talem vsum pecuniæ licet homo vendere potest, ita & locare, & licet hoc quidem, si absit fraus, & dolus, & fiat deinde sub ea conditione, vt periculum fortuitum, sicut etiam eius dominium maneat apud illius pecuniæ locatorem, quod potest hic in hoc secundario vsu pecuniæ euenire: non autem in principali eius vsu, eò quod hic eius secundarius non censetur esse eiusdem pecuniæ perfecta distractio & consumptio. Primus, seu principalis eius vsus deseruans, nempe ad commutationes est quidem eiusdem pecuniæ consumptio, seu alienatio etiam quoad dominium: ideo eam in ordine ad primum hunc principalemque vsum pro aliquo, videlicet emolumento ultra sortem locare esset mutuum cum vsura. Quare in hoc sensu intelligitur locutus fuisse Garcia, quando asseruit pecuniam non posse pretio locari: non autem id intellexit in ordine ad prædictum secundarium vsum, quia hæc intelligentia esset contra S. Thom.

¶ Deinde, quia fructus rei ecclesiasticæ locari possunt, atque etiam, vt Panormitan. in cap. etiam. de locat. & conduc. tradit fructus decimarum locari possunt laicis ad annum censum. Iam quæritur, an fructus tales ultra triennium locari possint.

¶ At videtur quod sic liceat, tum, quia Concilium Tridentinum, Sessione. 25. capit. 2. solamirrat locationes rerum ecclesiasticarum etiam autoritate Apostolica confirmatas, si factæ sint ad longum tempus, at longum tempus censetur esse ultra decennium. Nam iuxta glossa in Clementina. 1. de reb. ecclesiast. non alie. paruum tempus est, quod est infra decennium, imo ibi Concil. Tridentin. 29. annos exemplificat esse longum tempus. Tum, quia secundum aliquos extrauagans, ambitiosæ, quæ determinat tempus triennij non videtur obstare, vel quia non est in vsu, vel quia per Sixtum (vt aliqui sentiunt) fuit reuocata, vel quia in ea dicitur, præterquam in casibus à iure permissis, & sic quod est secundum ius, erit secundum extrauagantem, ambitiosæ: & quia secundum ius spatium nouenij, quod dicitur paruum secundum Doctores, est etiam paruum: videtur, quod non obstante Paulina locatio ultra triennium, dummodo non excedat nouennium fieri possit.

¶ Igitur ad quæstionem breuiter cum

Questio.

Argum. ex conc. Trident.

Obiectio nes.

Respon. Cordub.

Resp.

Cordub. lib. de casibus conscientiarum, quæst. 13. respondemus dicentes primò ad casum, quòd locatio facta de redditibus ecclesiarum ultra triennium irrita est, & nulla. Huius sententiarum est Siluester verbo alienationis quæst. 15. & locatio quæst. 2. & Couartuias in resolutionibus. libr. 2. cap. 16. num. 7. corollar. 3. & patet ex dicta extrauagante ambitiosæ, cuius verba si quis rectè expendat, clarè colliget, quòd huiusmodi locatio ultra triennium fieri non possit, & ita dicendū videtur insistendo Paulinæ verbis.

Ad 1. arg. seu. obiect.

¶ Ad obiecta in contra respondetur, & primò ad primam obiectionem dicitur, quòd neque prædicta extrauagans, sicut neque quæcunque alia lex nisi prout est in vsu recepta obligat, & quia non constat an in omnibus prouintijs sit vniuersaliter recepta, sed id in dubio est, ideò teste Caietano in summa tit. excommunicatio. capit. 75. cui accedit Nauarrus, talis extrauagans ambitiose non valet, neque obligat, nisi secundum quòd recepta est in vsu in diuersis prouintijs, & quamuis Siluester verbo alienatio quæst. 13. dicat in nihilo esse receptam, Nauarrus tamen loco supra allegato ait se credere nullibi esse receptam quantum ad omnia. Nam in primis in nullo loco vsu recepta est, quòd ad priuationem beneficiorum, quam ipso iure incurri decernit ab his qui inferiores fuerunt episcopis, vel abbatibus si intra sex menses in dicta alienatione perseuerauerint, additque secundò in Lusitania non fuisse receptam quoad locationem in solo tres annos, quia passim vsu venit fieri locationes in quatuor. Tertio addit se credere in paucis locis esse receptam, quòd ad pœnas extrinsecas, scilicet, pœnam excommunicationis, quamquam in multis recepta fuisse creditur quòd ad dispositionem principalem, & pœnam intrinsecam nullitatis alienationis, & locationis factæ in plures, quam tres annos. Vnde Salmanticæ in facti contingentia, ait per sententiam irritam, & nullam iudicasse quandam locationem factam à clerico in plures, quam in tres annos, quamuis clericum, qui illam fecerat, ab ea excommunicatione immunem fuisse iudicauerit, quæ antiquo iure capit. 1. ne Prælati. vic. continetur, ac per consequens, nec in illam irregularitatem incidisse, qua celebrantes in excommunicatione maiori solent irritari, etiam si post illam locationem absque absolutione celebrauerat.

Extrauag. ambit. in quibus recept.

Facti contingentia Salmant.

Nota.

¶ Tandem vitimò adijcimus, quòd quia

in communi loquendo res parum nota est, scilicet, in quibus locis, & quomodo, & in quantum hæc extrauagans sit recepta, quantum ad forum conscientiarum spectat: ad confessarium attinet inquirere de vsu prouintiarum, quomodo hæc extrauagans practicetur, vt iuxta practicam, & vsum ibi conuincat pœnitenti, & non ultra super hoc, quòd idem secundum Nauarrum perpendendum fore censemus à iudicibus fori exterioris, quo relictam super hunc casum possint proferre sententiam.

Aduertant iudices & confessarijs

¶ Ad aliam obiectionem, qua obijcitur, quòd in ea extrauagante interdicitur locatio præterquam in casibus iure permisis, dicimus, primò, quòd forsitan illa determinatio præterquam in casibus à iure permisis solum determinat in feudationem, vel contractum emphiteuticum, cui immediate apponitur.

Ad aliam obiecti.

¶ Secundò & melius dicimus, quòd cum illa particula, ultra triennium, ibi expressa illas dictiones locationem & conductionem immediate sequatur, illa autem exceptio, scilicet præterquam in casibus à iure concessis in feudationem, & contractum emphiteuticum immediate subcedat: non videtur illa particula, ultra triennium, per illam exceptionem præterquam, & cætera fuisse preëmpta. Vnde respectu locationis manet in suo vigore, scilicet, quòd non sit valida, si fiat ultra triennium. Istaque glossa visa est germanior textui omnibus in locis, vbi recepta est hæc extrauagans, quò ad pœnam intrinsecam nullitatis locationis factæ in plures, quæ tres anni sunt.

Solo. 2.

¶ Ad obiectionem ex parte Concilij Tridentini, Sessione. 25. capit. 2. dicitur, quòd licet illic Concil. Tridenti: solum irritet locationes rerum ecclesiasticarum, quando factæ sunt ad longum tempus, per quòd secundum sententiam communem doctorum intelligitur decennium: tamen, quia ibi adijcit concilium in damnum ecclesiarum, & contra canonicas sanctiones, tales locationes contractas fuisse fore iudicandum, non propter hoc censetur reuocasse extrauagantem ambitionem se. de non locando res ecclesiarum ultra triennium: tum, quia de locationibus ante, scilicet, à 30. annis citra factis loquitur: tum, quia ista constitutio Concilij Tridentini reuocans locationes prædictas factas ad longum tempus non est expressè contraria constitutioni extrauagantis ambitiosæ, irritantis locationes rerum ecclesiarum ultra triennium: tum, quia

Ad obiecti. ex concilij Tridenti.

Quomodo
constitut.
vna reuoc.
alia.

quia esto daretur esse contraria, tamen quia iuxta sententiam communem iuristarum constitutio posterior non reuocat priorem, nisi in eo tantum, quo sibi expresse est contraria, nam in alijs remanet valida, & quia in hoc non est expresse contraria constitutio concil. Trident. constitutioni ambitiosæ, non enim lex quæ disponit locationes ad longum tempus factas à provincialibus in damnum ecclesiæ & contra canonicas sanctiones contractas fore iudicandas, sicut disponit ibi concil. Trident. per hoc expresse locationes huiusmodi factas ultra triennium validas esse decernit (vt videre est) sequitur dispositionem hanc concil. Trident. dispositionem ambitiosæ, in hoc non reuocasse.

Nota ex
conc. Trid.

¶ Statuit quoque concilium Trident. sess. 25. capit. 11. de reformat. quod nullæ locationes beneficiorum si anticipatis solutionibus fiant, fiat validæ in præiudicium successorum, neque in hoc quodcunque indultum, vel priuilegium vult suffragari, neque tales locationes in Romana curia, vel extra confirmandas esse permittit, interdicat etiam iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates deputandi, aut nominandi vicarios in spiritualibus, posse locari, conductoribusque prohibet aut per se, aut per alios ea exercere.

Questio.

Respons.

¶ Deinde in dubium vocari hic potest vtum liceat locare operas suas clerico pro diuinis officijs dicendis. Respondetur breuiter (quia aliud properamus) scilicet, quod operas intrinsecas, & ipsi diuinis officijs de per se annexas simonia est locare, sicut & vendere. Quia ex se spirituales sunt capit. cum in ecclesijs, de Simo. licebit tamen clerico pro obligatione accidentali, qua se obligat ad celebrandum per totum annum, vel per plures annos plus aliquid accipere. Sicut pacisci potest cum aliquo clericus, vt quia obligatione ciuili astringitur ad commemorandum in aliqua ecclesia ad celebrandum ibi diuina, aliquid vltra eleemosinam communem Missarum sibi erogetur, ita tamen quod intentio plus accipiendi, non dirigatur ad diuina, sed ad mansionem, quam ibi facturus est, vel ad laborem temporalem quem ibi sustinet, vel ad damnum, quod subit ob moram, vt in capit. ad quæstiones de re. permut. insinuat, & Innocent. in pen. cap. ne Prælati vices sua tradit.

Questio.

¶ Præterea non immerito hæsitare hic quis poterit, vtum conductorem sibi locatam al-

teri locare possit. Huic hæsitati Panormit. breuiter facit satis in cap. inter dilectos, de fid. instrument. vbi ait posse conductorem rem à se conductam alteri locare, vt etiam insinuat. l. nemo. C. loc. nisi aliud esset conuentum in dist. l. nemo, vel nisi propter hoc alteri fiat præiudicium, vt si personæ inhonestæ, truci, vel insolenti eam locaret, vel inuitis socijs, qui conduxerant etiam eam alijs locare contenderet. Hoc autem opinio communior confirmat.

Questio.

¶ Insuper hic non præter propositum videtur esse, si veritatem huius quæstionis inquiremus: scilicet, an gregis dominus pastori locare possit. 100. oues, eo pacto vt suo labore, ac cura pascat eas, atque in eodem numero centeno conseruet, ex eorum fructibus à numero illo per interitum deficientes reficiendo, ita vt in fine anni de reliquis fructibus, & fructibus dimidias sibi partes dominus, & pastor acquirant.

Respons.

¶ Dicendum autem puto ad quæstionem, omiſſa illa quæstione potius de nomine, quàm de re, scilicet, vtum contractus hic, (societatis contractus dicendus sit (vt volunt aliqui) aut potius contractus locationis operarum pastoris admixto contractu sortium (provt Garcia placet) quod reuera licitus apparet contractus, propterea, quod in eo vterque tam dominus illarum centum ouium, quàm pastor æquali se exponunt fortunæ aleæ. Pastor namque accipiendi maius, vel minus, quam alias merces sibi certè, & iustè debita exposceret, periculo se exponit. Dominus autem gregis periculo se obijcit plus, vel minus soluendi eo iusto pretio locationis, quod alias operæ pastoris locatæ pro pascendo grege iustè merebantur. Hunc namque & similes contractus rectos facit æqualitas perdendi, atque lucrandi. Secus autem esset si vnus eorum constitutus in tuto lucrandi alium constitueret in statu certo iacturam patiendi, ita Garcia libr. 2. de contract. cap. 21. pag. 630.

¶ Propter defectum autem huius æqualitatis & rationes alias Sotus de iustit. & iur. merito damnat contractum hunc, quem pessimum & usurarium vocat, quamuis fateatur esse vsitatum. Vbi sub effigie contractus locationis, aliquis rusticum obligat consignando illi viginti aureos ceu pretium bouum, quibus rusticus caret, obligando illum, vt saluos, ac tuos locatoremque custodiat, soluatque menstruum locationis pretium. Hoc autem vsurarium non vacat, quia in fine anni recuperat suos viginti quos contulerat aureos, quali custoditis

Contractus
usurarius
supra rela
tus.

tos

ros boues, in super & locationis fictæ recipit pretium, quod est lucrum promutuo accipere.

Contractus usurarius.

Propter eandem rationem, contractus hic ubi locatio, & conductio operum pastorum videtur admisceri merito reprobatur à Soto, ubi quis in Autumno mille oues dicit, & fingit se emere obligatis pastoribus eas videri, ut vsque ad Maium eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant, & postquam totam futuram percepit, reuendit easdem eisdem pastoribus eodem pretio. Pater autem iniustitias huius contractus ex pluribus iniustitijs, quæ continentur in eo. Nam si prædictus obligat venditores ad eas eodem pretio redimendum illa quam fingit emptio non venditionem sibi habet verè correspondentem, sed potius mutuatio est pretij, quæ pro ficta emptione ouium datur. Insuper & obligare eos velle, ut earum periculum subeant, argumentum planè est quæ eas non emerit, nam si emisset emptori deberent perire, & non pastoribus eas vendentibus, quod si alleget se iam aliquid tam pro periculo, quod interim subeunt pastores in eas custodiendo, & pro operis, quas locant ad eas pascendum se aliquid impendere, dicitur quod præter quam quod ratione mutui virtualis has obligationes pascendi & custodiendi iniuste & fictè ad inescandum lucrum imponit, pro custodia, & periculo hic, & similes non solent, nisi quid tenue impendere pastoribus.

Questio.

Quam circa illam questionem de contractu locationis in noua Hispania, vsu in ueneto, ubi grex ouium locatur pastoribus eam conducentibus ea lege, ut numerus ouium locatus si fuerit diminutus, ex fatibus nascitur rescindatur, plura erant infumenda verba nisi in nostri instructorij conscientia secunda parte. cap. 5. pag. 393. copiosius esset ventilata. Respondetur ergo primò quod locare non licet boues, ut sani reddantur. Nam secundum fratrem Iosephum in suis Flo. contractus hic male sonat, & negociatores ei insistentes in Hispania nota in familie laborat, renoueros em solent vocari, eo quod ultra sortem petunt bouum renouationem, unde contractus hic equiualeat mutui contractui. Quia sic locans perinde se habet, ac si diceret, accipe bouem mutuatum, ut alium maioris pretij, ac valoris reddas: quia cum bos moderatè laborando locatori deberet deteriorari, & perire, si perisset, id periculi appetibile pretio conductorem facit locator bouis subire.

Respons. dictum. 1.

Hinc corollarie sequitur illud quod de Instruct. Negot.

iust. & iur. Sotus in oppositum videtur innuare dicès, quod qui locat equum, & timet maximè vexandum à conductore, possit pacisci cum illo, ut reddat sibi eum sanum & satum securè non posse affirmari. Nam tunc aut ei equum non locet, aut sumat ab ipso fidei usorem cautem, quod soluet equum, aut eius notabile deterioratione, si dolo, vel lata, vel leui culpa conductoris perire, aut sic deteriorari in itinere contigerit, aut nisi in casu, in quo etiam de fortuito omnino periculo teneri conductore equi eius locator vellet, ei aliquid de pretio locationis demeret pro hac assecuratione equi locati, quam conductor cogit subire & hic aliquantulù limatius loquimur quàm in loco allegato nostri Instructorij ubi de hoc puncto meminimus.

Sent. Sotij non satis firm.

Secundo ad rem loquendo, & punctum questionis attingendo dicimus quod contractus ille locationis, qui dicitur receptus in noua Hispania merito reprobatur à Medina in sua Instruct. confess. §. 27. pag. 149. ubi licet loquatur de locatione boui: & mularu dicès, quod vsura non caret si hæc animalia locentur cum pacto, quod reddantur sana, & eum incolumitate: quia si pereunt citra culpam conductoris, pro eis locatori nihil est rependendum, tamen idem diceret forte de locatione ouium. Nam licet sit in ouibus utpote fructificantibus aliqua diuersa ratio minus dubitandi, quàm in bouibus non fructiferis fatuumque expertibus. Nihilominus talis contractus sustineri in conscientia non potest, si taliter contrahatur quod pretium totum iustum, & sufficiens domino locanti illas centum oues soluatur pro toto fructu, & tota futura earum, quia tunc de iustitia tota futura ouium conductori obuenire deberet: quare iniustitiam tunc præferret pactus, quo conductor ex fatibus sibi iure locationis, & conductionis contingentibus obligaretur centenarium mutuum ouium sibi locatarum, si aliqua earum interirent, supplendo rescire.

dictum. 2.

Tertio ad questionis neruum directius accedendo, dicimus, quod alijs rationibus potest saluari, & iustificari. Primò si (ut antea ex mète Garcia diximus) illæ centu oues à dno gregis sic tradantur pastori, & cum eo pacto ut suo labore eas pascat, conseruetq; in eodem centenario numero ex fatibus nascitur rescificiendo alias perituras, ea quoque conuenione ne ut in fine anni de reliquo toto fructu, & fatu sibi partientes dimidias partes æqualiter accipiant, quia jam diximus hoc à iusto non abesse, si ea æqualitas intercedat vel

dictum. 3.

Iustificatio contractus.

sicut pastor se exponit periculo plus vel minus ex fructibus accipiendi quam alias debita sibi certa merces pro suis operis mereretur ita dominus gregis a quali periculo se exponat plus, vel minus prædicta mercede soluendi, quia tunc æqualitas contractû iustum efficit.

¶ Possit quoque iustificari prædictus contractus in casu, quo, verbi gratia, locas gregem fructificantem sub ea conditione, ut ex fatibus inde nascituris numerus propter pereuntes diminutus repararetur de iusto pretio locationis alias sibi debito, quod alias licite ferre sibi posset, eam conductori remittat partem, quæ iustificans sit & æquivalens ad recompensandum id grauamen reficiendi scilicet ex festibus iuri conductionis, & iusti pretij eius sibi attinentibus numerum obulum sibi locatum, quæ alias iure conductionis nisi sua culpa diminueretur, supplere non tenebatur conductor, quia tunc si aliquid in æqualitas inesse poterat contractui aliunde scilicet, ex tali remissione re-

compensatur.

¶ Deinde possumus imaginari ad huiusmodi contractum iustificandum locatorem gregis centum ouium (cum alias dominus antecessor illarum centum ouium, quam fetuum inde nascentium) cum licet inuit contractum fructum, & saturam ouium, quæ necessaria foret ad reficiendum prædictum numerum, si quo ad aliquas deficeret, locare noluisse, sed tantum residuum locare voluisse, quod iuste quidem potuit facere, si lucrum rationale correspondens pretio conductionis, & operis pascendi gregis quod conductor apponit conductori relinquat, quod an ita fiat, illorum erit iudicare, qui probe nouerunt (quia experti in hoc satis sunt) ista librare, & commensurare.

¶ Deinde quia in materijs moralibus ed veritatis minus profunt, quo vniuersaliores sunt: nam (ut inquit D. Thomas in Prologo. 22.) sermones morales, vniuersales minus sunt viles, eod quod actiones in particularibus sunt, ideo placet, & hic ad casum particulares descendere, & primò ad casum contingentem Valentia, cuius meminit Garcia lib. 2. de contract. ca. 21. pag. 63. vbi admiscere contractum locationis ait: quæstio autem hæc pulsat animum, an aliqui concives Valentia hunc licite cuius pistores potuerit inire contractum, & contribuendo pistores tot mensuras tritici estimatas non quidem pretio minori, quo valebat Valentia, vbi tradebantur, sed pretio maiori, quo valebant in oppido quodam distantiori à Valentia, si potuerunt obligare pi-

stores ut tot mensuras in pane cocto, & in tali numero rependerent eis pistores. ¶ Respondetur ergo quod si illum contractum per se, & seorsum consideremus, vbi Valentia traditur pistores ista mensuræ tritici æstimatæ maiori pretio, quàm Valentia vbi traditur statim iniustitiâ suâ, prodit talis per se sumptus contractus. At verò, quia hic etiâ contractus locationis adiungitur, nã hic pistores suas operas pro conficiendo pane cocto ad sustentationem domorû subministrantium illas mensuras tritici videntur locare, dicendum esse ad quæstionem resolutoriè videtur, talem contractum non esse licitum, nisi in eo addantur conditiones, per quas refarciatur damnû quod alias videntur pati pistores, eo quod mensuræ tritici maioris pretio sibi dantur æstimatæ, quam Valentia vbi traduntur Valentia. Quia si alias ex valde moderato numero librarum panis cocti, quas obligantur rependere, aut aliunde refartiantur pistores damnû taliter, quod contractus cum omnibus sui conditionibus, pensatus etiam in lucrû cadat pistores sicut reuera dicitur cadere, tolerari potest, quia certè, quod ex vna parte subtrahitur, ex alia recõpensatur, quod an ita usu veniat ipsi viderint.

¶ Præterea quoniam contractus ille qui Hispanice dicitur, aboyar las tierras, ad contractum locationis pertinere videtur, quæritur ita nunc an licite celebretur ut in usu est receptus, verbi gratia an liceat alicuius fundi domino ipsum fundum alicui agricolæ locare hac conventionione, ut pro ipso fundo quindecim seminis modios capiente, agricola quotannis triginta modios per medietatem tritici, per medietatem hordei sibi impendat, & quia simul agricolæ subministrat boues ad culturam agri vel octo millia dipondiorum ei exhibet, quibus ad hunc finem par bouum emat, obligatione astringit agricolam ut ultra triginta prædictos modios alios viginti modios pro medietate in tritico & pro medietate in hordeo quotannis per octo annos rependat, quo tempore elapso agricola boues illos, seu octo millia illa est retenturus perpetuo, quæritur in quâ an sic contrahere liceat. Huius quæstionis meminit Corduba tracta. de casibus conscientia. q. 93. ¶ Animaduertitur autem inibi Corduba hunc contractum non esse simplicem, sed duobus constare contractibus, primò locationis agri pro illis triginta modijs, secundo ex quodam contractu permutacionis, quo permutat boues, vel octo millia, quæ dedit pro eis emendis dominus fundi pro viginti prædictis modijs sibi quotannis per octo annos soluendis.

Resp.

Quæstio.
Aboyar
tierras.Nota duplex
contract.

¶ Igitur

sicut pastor
sibi non
2. 117imaginatio
bona.Quæst.
autem videri

*Contractus
i. sic iusti-
fic.*

¶ Igitur resolutorie ad casum dicitur, primum contractum ubi profundo capiente quindecim modios (quia locatur agricolæ) expentur ab agricolâ quotannis prædicta pentia triginta modiorum non absolute iudicandum esse iustum, nisi concurrant hæc circumstantiæ. scilicet. ut illi triginta modij persoluedi quotannis non notabiliter excedant fructos illos; quos ager ille capiens quindecim modios cultus afferre quotannis solet; deductis etiam in deprimò sumptibus; & laboribus; & periculis interuenire solitis usque ad demissionem fructuum; habita quoque consideratione quod quotannis agri non æqualiter verberes afferunt fructus; accidit enim interdum in anno vix ex ipsis demeti, aut colligi semen; & sumptus, præsertim cum coluntur quotannis; quia aliàs si his consideratis considerandis talis ibi reperiretur excessus, improbandus esse talis contractus, utpote qui ab æqualitate debita contractibus abesset.

*Contract.
2. iniustus.*

¶ De secundo contractu, quæ ad contractum permutationis iuxta mentem Cordubæ reduximus, dicendum est cum eodem Corduba iniustitiam præferre cum facta solerti computatione in eo boues valentes octo millia dipondiorum, vel octo millia dipondiorum, quæ pro ipsis emendis ad culturam conferuntur; & quæ censentur commutari pro viginti modijs quotannis per octennium soluendis (qui omnes modij simul collecti, & ad vnam summam redacti centum & sexaginta modios adæquant) longe distent in minus à tanto valore tam magnæ summæ. scilicet. centum & sexaginta modiorum, quam per tempus octo annorum probobus valentibus octo millia dipondiorum sibi reportare parat, quæ iniquitas est maxima, & maximo vitio cupiditatis tribuenda cum pro octo mille dipondiorum, quæ à principio impertit ad longe excedentem valorem percipiendum inhiat.

Questio.

¶ Iam ab hoc loco non est aliena quæstio illa, qua quæri solet utrum domini agrorum aliqua vsuræ nota implicentur, quando sub hac conditione colonis, & agricolis pecuniâ, aut frumentum mutant ut pristino pretio, quo soliti erant coloni conducere tales fundos, eos conducant: quando iam tali pretio communiter coloni conducere renuunt.

Argum.

¶ At videtur quidem duplici ratione ab peccato vsuræ id facta immune esse, tum quia per hoc mutuum nihil ultra sortem domini agrorum recipere contendant, sed tantum suam redimere vexationem scilicet, ut agricolæ pristino pretio iusto conducant agros, quos iam non nisi minoris volunt conducere, tum quia

se obligant obligatione civili ad subministrandum triticum mutuatum ad infeminandum in agris, vel ad mutuandam pecuniam pro expensis agriculturæ: cum autem hæc obligatio civilis pretio sit æstimabilis videtur, quod ratione illius liceat dominis agrorum locationis eorum pretium aliquantulum augere, propter hanc ultimam rationem magister frat. Ioannes à Peña cathedraticus olim Salmanticensis in scriptis, quæ nomine eius circumferuntur tenuisse videtur hunc contractum labi ultra carere. At Soto de iust. & iure id non esse licitum asseuerat, Nauarrus quoque in summa Latina cap. 17. num. 210. hunc casum cum Soto reprobare videtur, ubi sic ait cauere sibi debere ecclesiasticos, & seculares prædantes, qui suis colonis agros, plus iusto pretio rigido locant, propter dilatam solutionem sibi debitorum vel propter mutationem, scilicet, quia mutant colonis triticum, aut victum, aut pecuniam pro sumptibus agriculturæ, vel quia alijciunt colonos donis, aut pollicitationibus ad augenda pretia, auctionibus publicis, vel quia donarijs incrementorum, quæ Hispani vocant pujas, & dilationibus solutionum attrahunt eos ad faciendas renunciations ab omni iure alienas, quales ante suam ætatem paucissimas in Hispania vidit Nauarrus nulla habita ratione, quod per huiusmodi summisiones, & ad casus fortuitos obligationes minuitur pretium, alioquin iustum conductionis, nulla habita ratione etiã quod locantes tam excessiuo pretio sunt in causa ut redigant conductores ad magnam miseriam, ita ut fiant veluti locatorum mancipia, vel ut vtantur mendacijs, vel malis artibus in vendendis fructibus ut inde corradant pretium excessiuum, quod soluunt quibus nihil vtantur impossibile est illud soluere.

*Sent. frat.
Ioan. à Pe-
ña.
Sent. Soti
& Nauar.*

Conclusio.

¶ Igitur pro decisione quæstionis more solito has diximus statuere conclusiones. Sit autem prima conclusio in casu, quo omnes agricolæ monopolio quodam iniusto conuenissent ad non conducendum agros iusto, & rationabili pretio, sed multo minori, tunc iuste domini agrorum ad redimendam suam certam vexationem possent forte inducere agricolas obligationibus suppeditandi semen, aut victum, aut pecuniam mutuo pro expensis agriculturæ ad hoc ut iusto, & rationabili pretio, & non luge minori velint eos agros conducere, patet autem hæc conclusio. Nam si hæc iniusto comuni agricolarum monopolio (quia vim vi repellere licet, & clauus clauo truditur)

possent domini agrorum in monopolium in
itum conspirare; quò communiter statuunt
non locare agricolis agros nisi iusto, &
rationabili pretio: ergo multo magis prædi-
ctis medijs poterunt eos ad pretium rationa-
bile præstandum allicere, ne in monopolio in-
iusto persistant.

Conclus. 2.

¶ Secunda Conclusio si secluso prædicto
iniusto monopolio ex parte agrorum, ip-
si domini agrorum sponte se offerunt ad præ-
standum iusto pretio boues, & instrumenta
ad inducendum eos in agros vt augeant
conductionis pretium; quod alias communi-
ter non auerent; vsuram esse existimo. Sicut
si huius rei gratia eis mutuaent frumentum;
aut pecuniam: hæc autem conclusio est Soti;
& Nauarri & patet. Qui ratione istius
præstationis mutui accipiunt plus pretij
quàm alias essent accepturi pro locatione a-
grorum.

Conclus. 3.

¶ Tertia Conclusio si ad instantiam, & pe-
titionem agrorum cum per plures annos
ineunt conductionis agrorum contractum,
domini agrorum obligatione ciuili, & instru-
mentali se astringunt ad præstandum boues,
& instrumenta agricultura suo pretio iustæ
postea soluentia, & sic se obligent ad victua-
lia, vel femina necessaria mutuanda, si ratio-
ne huius obligationis ciuili aliquid modicū
exigant amplius, quàm non essent sine illa
recepturi non videtur condemnandum. ¶ Pa-
tet autem hæc conclusio quæ fertur fuisse fra-
tris Ioannis à Peña: quia obligatio hæc cum
sit ciuili, & per plures annos verbi gratia no-
uem, aut decem est estimabilis pretio. Ergo
cum non vltro, sed ad instantiam agricolarū
se domini agrorum ad prædicta abstinerunt,
aliquid pro ea accipere iuxta estimationem il-
lius culpa vsuræ carere videtur.

Prob.

Nota peri-
culum.

¶ At in hoc stat omne periculum, quia vel
ad augendum locationis pretium, quod alias
coloni communiter non essent daturi ad præ-
dicta subministranda vltro se offerunt, vel quia
quamuis ad instantiam agricolarum ad hæc
per plures annos locationis, suppeditanda ad-
iumenta se obligent, tamen hæc ciuili obligatio
nō tantum valere solet, quātum est id,
quod ratione illius ad pretium commune,
quod alias eis erat dandum adaugent, vnde
res est plena periculis, & ideo ab his auctori-
bus pretij his coloribus merita Nauarri aduer-
tit Ecclesiasticis prædiuitis debere cauere.

Quest.

¶ Præterea circa hanc locationis materiam
dubium propter quandam assertionem Soti
de iust. & iur. exoritur scilicet, vtrum liceat

Petro sic conuenire cū Ioanne dicendo, Ioan-
nes oblige te mihi ad meas in estate demeten-
das fruges pretio iusto tempore demetitionis
currenti; & ego interim anticipatè persoluā
partē pretij. Sotus ergo ibi contractum hunc
non satis audeat approbare, quia ratione (in-
quit) solutionis anticipatæ partē pretij, quæ
videtur in mutuum virtuale exigit. Petrus à Ioan-
ne obligatione ciuilem demetendi segetes Pe-
tri postea in estate, quæ quidem obligatio esti-
mabilis est pretio.

Sent. Soti.

¶ Sed dico licet ista sententia Soti vt pote
tutior propter auctoritatem tanti viri non sit
omnino contemnenda, tamen quia ista anti-
cipatæ conuentiones passim fiunt in Hispania,
& quia sic contrahentes non mutuaere inten-
dunt, sed potius conducere operas se locan-
tium ad fruges in estate demetendas præsolu-
ta parte pretij, vel toto pretio, ideo contra-
ctus hic vitio vsuræ notandum non est. Neque
obstat quod anticipata pecunia Ioannes ad
has operas in estate præstadas obligetur, quia
etiam circa vsuram anticipata solutione emes
merces licite obligat venditorem ad eos in pos-
terum tradendas emporio.

Sent. auct.

¶ Sed quid operarius, puta Ioannes si à Pe-
tro petere pecuniam mutuam nolens, Pe-
tro in posterum suas locare operas, sed neque
tunc, an Petrus tunc sic Ioanni mutuum pe-
tenti possit dicere nolo mutuaere, sed si sis
tuas operas pro metendis in estate meis sub-
meis mihi locare pretio tunc currente, et tibi
nunc, quò tuæ necessitati subuenias partem
pretij locationis in præsentiarum præsoluam.

Questio.

Respondetur haud dubium quia alienum
sit hoc ab vsura. Nam in simili frat. Ioannes à
Peña in suis scriptis tradidisse legitur, quod si
mercator petet à se mutuum dicat, nolo mu-
tuare, non possum, sunt tamen mihi mer-
ces, emitto si vis illas iusto pretio, expectabo
que solutionem, non ideo vitio vsuræ est tri-
buendum, non enim animo mutuandi, sed
potius vendendi suas merces, quas vltro ve-
nales obrulit, id fecit, id enim posset facere
cum amico, si aliter ei subuenire non posset.
Nam & si forte contra Charitatem aliquan-
ter esset, si copia & facultas mutuandi sibi
subesset, sic facere, sed nihil contra iustitiam
sic faciendo moliretur, dum iusto pretio ven-
deret merces, etiam si ab emente stantè

Resp.

pro minori pretio offerrentur vena-
les, quia id esset quia mer-
ces vltro emere
lescunt.

CAP. XXV. Vtrum operarij ad suas locandas operas cogi possint, & de Mauritanis, & alijs subditis an ad hoc minori pretio cogi possint, & quid si conductor impeditur usu, vel re non vititur ob impedimentum, vel ob culpā de aduocatis habetur dispositiones speciales in Hispania, de casibus locationibus frequentibus de patrefamilias, & de iudicibus in hac materia, de casibus quotidianis locationis, de pragmatica famulos, an hi possint sibi recompensare, & de requisitis ad hoc, & an teneantur respondere de testibus privilegiatis, ab hoc de famulis multipliciter seruitibus quotidiana materia scitu necessaria.

Questio.

Resp.

Prosequentes nobis materiam hanc de contra tu locationis illa quæstio obuiat, vtrum respublica cogere possit eius subditos ad locandas sui officij & artis operas. Respon- detur verò primò, quòd ad ea munia, & officia quæ sunt cõmunitati necessaria non tenetur quodlibet membrũ cõmunitatis in particula- ri se offerre, nam aliàs vt ait S. Thom. in addi- tionibus ad 3. partem de matrimonio. 401. ar. 2. omnes concius respublicæ essent sibi inui- cem impedimento, si omnes vellent esse verbi gratia agricultores, vel milites, & cetera. Igitur ad cõmunitatem spectat ad ministeria rei- publicæ vbi deessent officiales & ministri, eos designare. Vnde Sotus in quarto super hunc articulum D. Thom. ait ad rempubli- cam, vbi esset destituta opificibus, pertinere ad officia necessaria cõmunitati opifices de- stinare.

Corol.

¶ Hinc corollariè inferimus cum Garcia quod ad locandũ operas suas pro ministerio, communi possunt cogi operarij, sicut pro his ministerijs tẽporalibus, quib⁹ officium sancte Inquisitionis indiget, vel pro necessarijs ad mi- litiam exercẽdis, vel pro vehiculis ad transla- tionem curiæ, dum opus est eis, dum iusto pretio harum operarum locationes fiant, & in necessitate, & non tam in importuno tempo- re vt in graue dispendium agriculturalum ver- gat, quale esset, si tempore sementis his inui- tẽ occupati omitterent sua arua ferere.

Nota.

¶ Diximus autem signanter has locationes fieri debere iusto pretio, quia si dominus vas- fallorum Mauritanorum, Moriscos, Hispani- ce nuncupatorum, eos ad suas operas pro one- ribus, & laboribus subeundis pro suo seruitio minori pretio locandas cogat, res illicita vide- tur, nisi in casu quo à principio quia solum terræ domini erat proprium, quod solariego, Hispanicè dicitur, concessum est illis cum hoc onere scilicet, minori aliquantulum pre- tio locandi suo domino has operas. Atque

Instruct. Negot.

dum de hoc non constat non sunt in con- scientia minori pretio has operas domino suo præstare cogendi, sicut neque gallinas mino- ri pretio contribuere, nisi æquivalenter ad hoc, quod minus eis pro his soluitur releua- rentur in pensione tributõrum, iuxta senten- tiam Cordubæ de calibus concient. quæst. 114.

Corol.

¶ Hinc corollariè sequitur bene se decla- rasse Nauarrum in sum. Latin. num. 7. de sta- tu regum super hunc casum, vbi ait peccare regem, qui adigit subditos suos ad id nõ obli- gatos ad domos sibi edificandas, agros colen- dos, vineas fodiendas, vel ad alia similia faciẽ- da sine integra sui laboris mercede iuxta D. Antoninum. 3. Part. titul. 3. capit. 4. §. 4. adij- cientem ibi regem peccare, qui diebus festi- uis ad hoc eos compellit.

Nota.

¶ Aduertendum est autem Nauarrum hic sanius, & certius se declarasse, quàm in addi- tionibus sol. 83. vbi sic in forma dixerat, ad- huc difficultas saluandi regem est quando laborantibus in proprio seruitio operarijs & agricolis debitam mercedem non soluit, quantò magis si eius æconomi id faciant pro alijs, sed quia de hoc supra plura nos di- xisse meminimus suecidimus ex consulto te- lam disputationis, ne semel dicta repetamus.

Questio.

¶ Præterea, quoniam in diffinitione loca- tionis pretium dari in pecunia numeratã de- beri diffiniuimus, quia alias talis contractus non contractus locationis, sed cõtractus alius innominatus esset appelladus, hic Garcia lib. 2. de contract. pag. 19. nobis obuiat, asserens in venditione, vel locatione ex altera parte pre- tium, vel aliquid loco pretij succedens inter- venire debere, non autem id necessario exi- gitur in permutatione. Imò neque ei conue- nit, quia in ea cõmutatur res pro re, vel vsus rei pro vsu rei. ¶ At vero quoniam in his quæstionibus, quæ potius spectant ad no- men quam ad rem immorari nolumus (quidquid sit de hac sua assertione) hoc tamen eius co- rollarium approbamus, scilicet, quod iniuste faciunt duces, dum stipendia militiæ mili- tibus in panis, vel in alijs mercibus, quas ad creditum sumunt emptas à mercatoribus per- solunt. Nam locatio rei siuè locatio personæ ad militiam, vbi nihil in contra exprimitur, fa- cta intelligitur pro pecunia, licet Garcia vi- deatur locationem etiam pro alia re, quàm pro pecunia fieri posse.

In quæst. de nom. nõ immorari

Nota.

¶ Porro domus propinqua alicui magistro lectori non potest locari alteri, ita vt ad inui- cem voces confundantur, vt si alter esset fa-

ber ferrarius, vel lector, & si sic fieret, prior posset alium expellere. l. vnica. C. de stu. lib. vi. Ro. & cap. pridem. 15. q. 2. & secundum Bart. in l. 1. ff. solut. matr. in arbitrio autem iudicis est iudicare quis talium sit expellendus consideratis circumstantijs & his, quæ ad æquitatem pertinent, neque enim æquum videtur vt faber ferrarius licet prior sit præferendus illustri lectori vrbis.

¶ Insuper locari potest res omnibus, qui possunt emere excepto milite & curiali, quibus prædia ad colendum locari non possunt. C. loca. l. milites & l. curialis; & excepto clerico & monacho, nisi necessitatis causa ne cleric. vel mon. c. 1. & 2. vbi hæc notatur à Bar. & Host.

Questio.

¶ Deinde de casibus in quibus rei locatæ impeditus est vsus, siue ex parte locantis, siue ex parte conducentis differendū nunc est, & primò quid dicendū in casu, quo conductor re conducta vt non potuit an pensionē totam pēdere teneatur. Distinctione igitur opus est quò quæstioni satisfiat: quia vel id accidit ex voluntate locatoris, & tunc locator tenetur conductori adinteresse. l. si de fundo. C. loca. Si autem per casum fortuitū locatoris, vel rei locatæ impeditus est vsus, vt quia ex culpa locatoris fundus fuit publicatus, locator tenetur pensionē locationi. pro rata tēporis, quò ob hanc causam conductor domus impeditus est eius vsu, remittere. l. si fundus. ff. locat. vbi simul cū glossa, probatur locatorē teneri ad reddendā totam pensionē acceptam, vel pro rata tēporis si fundus publicetur ob maleficiū ipsius, atq; idē est si fundus locatus datus fuit militibus, aut domus conducta casu fortuito corrui. ¶ Sed quia in hoc casu in culpa fuit locator ob suū crimen, q̄ res à se locata publica retur, ac subinde conductor eius vsu priuaretur, dubitari poterat an vltra remissionē, vel redditiōnē pensionis faciendā, conductori pro rata ad dāna, si quæ ex priuatione vsus rei locatæ conductori acciderent locator teneretur.

Dub.

Resp.

Respondet ibi Nauarrus, locatorē non teneri ad soluendū conductori interesse dāni emergentis, aut lucri cessantis, eò quod non fuit eo toto tempore vsus eo fundo, ad quod conduxerat eum: secus est secundū leges Hispaniæ si casu accidenti id damni non accidisset.

Quest.

¶ Sed an locator possit compellere conductorem domus ad soluedā totam locationis pensionē in casu, quo ob aliquam causam dereliquerit eā, requiri potest. Ad hoc autem respondetur per distinctionē quòd, si conductor ante finitū tempus locationis nulla coactus necessitate, sed ex mera sua voluntate domum

Distinct.
Dictum. 1.

à se conductam dimittere velit, nulla tunc obligatione astringitur locator ad ei remittendam pensionem, neq; partem pensionis. ¶ Secundo dicimus, quod si conductor coactus ob pestem, vel aliā iustam causam superuenientem ante diffinitū tempus domū reliquit secundū Nauarrum in summa c. 7. n. 187. non est integra pensio locationis ab eo exigenda, sed pro rata temporis, quo vsus est ea. Nam auctore Panor. c. propter sterilitatē, de locat. inquilinus propter superuenientē probabilē necessitatem dimittere potest domū conductam contra voluntatem domini. At licet necessitate non ita multum notabiliter urgente, vel non ita valde cogente in foro exteriori, si ob eam solum dimitteret conductā domū aliter forte iudicaretur, sed tamen in conscientia æquū est ita seruetur, si tamen talis sit probabilis necessitas vt in comoditate afferat ibi in domo conducta manendi, ita vt ibi commodè manere nō possit. Nā si locator domū inquilinum amouere potest cū propter aliquā necessitatē superuenientē ea opus habet, sed dā. C. de locat. & c. propter. §. 1. de locat. quam necessitatē sic interpretatur Nauarrus vbi supra nu. 193. vt talis esse debeat quod commodè aliter sibi providere nō possit, eadē rationis æquitas exigit, vt propter similitē necessitatē licet nō tā absolute cogentē, conductor domus in conscientia eā dimittere ante tempus diffinitū possit. Alias secundū Garcia lib. 2. de contract. pag. 36. licet mutuū, quia in utilitatem cedit mutuatarij ante tēpus p̄ ad diffinitum, reddi possit tamē locatio rei, quia in utilitatem vtriusque tam locatoris, quā conductoris cedit ante tēpus diffinitū fieri contra voluntatē vtriusque non potest, nisi in casibus exceptis à lege. ¶ At que in casu, quò locator ante prædiffinitum tēpus sine causa relicta domū à conductore acceptare veller, non idē totā pensionē posset exigere, sed neque partē integrā pro rata responsurā tempori, quo conductor ea nō vteretur, sed tantillū pro cura iterū locandi, vt patet in locante mulā, quam si sibi relinquatur post conductiōnem à conductore, potest eam statim alteri eam petenti locare, secus autem esset, si statim non inueniretur alius qui conduceret, atque idē iacturam ab hoc locator pateretur. ¶ Sicq; illic limitandus venit Garcia, qui addit conductores agrorū, qui agros sibi locatos deterioratos notabiliter relinquūt, ad dāna inde sublecuta dominis restituenda teneri in conscientia. Idēq; dicendū esse ducim⁹ de conductib⁹ greges ouiu, qui quia nimis exugūt lac vel malè eas pascūt, & curāt maciltras & pro

Dictum. 2.

Sent. auctoris. in foro conscientie.

Nota.

Exemplum.

Limitatur Garcia.

pe inte-

pe interituras eas relinquunt: insuper qui eas prohibitus alteri locare, alteri locavit, postquam conduxit eas, præterquam quod illicitè fecit ad damna inde domino obuentientia reparanda tenetur.

Questio.

¶ Porro aliquali difficultate non caret dubium, quod inducit Garcia, scilicet, an ubi terminus locationis rei non est à principio præsignatus, possit verbi gratia locator cum damno conductoris, verbi gratia, equum sic indifinitè quoad tempus locatum reuocare.

Sent. Gar.

Ad dubium autem dicendum esse videtur limitius loquedo quam Garcia scilicet, quod in hoc casu si locator reuocet equum cum damno conductoris ad reparandum simile damnum, quod ipse ex non usu sui equi patetur, tunc neque contra iustitiam, neque contra Charitatem ageret suum equum reuocando.

Modificatur dictum Gar.

Si autem ipse locator nihil damni ex non usu sui equi pro tunc subiret, contra Charitatem debitam proximo, tunc cum damno conductoris equum suum reuocando ageret licet non contra iustitiam: præterea licet veritati consonum sit hoc tamen consentaneum quoque rationi est dicere, quod si tempore locationis pro aliqua instanti necessitate pro aliquo signato tempore tantum duratura, & non per longum tempus perseveratura locatio facta est verbi gratia equi, licet verbis locationis tempus expressum non fuerit, tunc re ipsa equus intellegendus sit esse locatus tacito quodam consensu pro omni illo tempore, quo illa necessitas durauerit, quare in conscientia ante tempus finitum illius necessitatis locatio non poterit reuocari, quia si illa necessitas locanti innotuit, res acta videtur iuxta intentionem conductoris, qui insinuauit propter illam necessitatem se talem equum se velle conducere. (Accedit autem in gratiam huius, quod & asserit Garcia lib. 2. de contr. pag. 48. scilicet, quod locationis merces soluenda esse cõsetur tempore necessitatis, licet tempus solutionis explicatū non fuerit, quando scilicet, facta est pro supplenda tali necessitate, quia aliàs seruanda est consuetudo, ergo pari ratione postquam prædicta locatio facta est pro supplenda illa necessitate, censenda est fuisse facta pro eo tempore, quo duraret, licet tempus locationis non fuerit verbis expressum, nisi aliud inuenerit consuetudo, quæ vim habet legis, & interpretatrix est legis.

Patet à simili.

¶ Si autè conductor cū antea dederit pignus de stando contractui locationis, postea panitens de tali contractu nolit stare illi, neq; illū conficere, pignus tantū amittere cogitur, Instruct. Negot.

Nota.

si autem sine præiudicatione pignoris locationis contractum inuit, alium subregare conductore tenetur, vel totam pensionem soluere, quando eius iactura alius locator (quia conductor non stat contractui) est subiturus.

Questio.

¶ At prosequendo ordinatiōem nostram locationis materiam conformiter ad præcedentiā maioris illucidationis gratia queritur vtrū si è conuerso per conductorem steterit, quò minus re locata sibi vratur totā pensioē solvere teneatur, & quando quis locauit operas suas alteri, neque stat per ipsum, qui nō soluat, sed per conductorem eius stat, an non obstante hoc conductor integrā teneatur mercedem soluere. Questio est in qua non satis conueniunt Silu. verbo locatio q. 12. & Nauarrus in sum. Lat. ca. 7. nu. 157. vbi Nauarrus ait, qd si operarius pollicitus est alieni, suas operas pro denario diurno, & deolo, vel culpa sua omisit implere præterquā quod in culpa fuit omissionis, conductori si in eadem summa subsecutus refartire tenetur argu. l. fin. ff. ad. l. Rhod de iact. & l. sed adde. §. cum quidam. ff. locat. Secus autem est (inquit) si casus fortuitus sibi impedimento fuit, quominus eas operas diurnas præstaret. l. si vno. §. cum quidam ff. locat. imò in hoc casu, quo casu fortuito citra culpā locator operum præpeditus est præstare operas, remittenda est conductorij pensio pretij, quo eū conduxerat, pro rata temporis, quo sic fuit locator operū impeditus, prædicta. l. si vno. neq; tenebitur tūc locator operum ad interesse conductori, adiecit tandem Nauarrus sine limitatione, & absolute diariū persoluendum esse operario conducto etiā, si casu fortuito contingenti ex parte personæ conductoris operari omisit, hanc autè sententiā Nauarro idè ascribimus, quia cū loco citato retulisset Siluestri sententiam adiecit limitationem Siluestri nullo videri sibi iure probari. At Siluester loco citato ait, quod quia diarium sit persoluendum operario si casu fortuito contingente ex parte personæ conductoris omisit operari, est casus expresse contentus. l. sed adde. §. cum quidam, & l. si vno. §. cum quidam. ff. locat. intelligendum est ita absolute obseruandum esse hoc in foro exteriori vbi præsumitur, quod si operarius ab hoc non fuisset conductus, alteri locasset suas operas, sed in conscientia ait non esse verum, quod conductor vbi casu fortuito impeditus est posse vti opera operarij à se conducti, necedem ei soluere teneatur, nisi talis operarius conductus, quando conductus fuit, si ille eum non conduxisset,

Variant Siluest. & Nauar.

Sent. Nauarri in foro exter seruetur, sed Silu. in conscient.

diariū, id est stipendium diurnū alibi reperi-
 set, & certelicit dicat Nauarrus hanc limita-
 tionem non iure probari, nihilominus ista
 limitatio Siluestri in conscientia obseruanda
 est, quia præter alias rationes, quæ in materia
 de commodato adduximus, hæc ratio potis-
 sima est, quæ hanc limitationem Siluestri ad-
 mittendam esse persuadet scilicet, quia resti-
 tutio in conscientia, & solutio ordinatur ad
 recompensandum damnum scilicet, ad com-
 pensandum secundum D. Thom. id minus
 quod quis habet de eo quod debebat habere,
 sed sic est (vt in limitatione Siluestri sup-
 ponimus) quod talis locator tempore, quo
 conductus est (si iste non conduxisset eum)
 nihil erat lucraturus, quia stipendium pro
 suis operibus in alio loco, vel apud alium nõ
 reperisset, ergo in hoc casu nihil minus habet
 ex eo, quod debebat habere, ergo nihil à con-
 ductore casu fortuito impedito in cõscientia
 est sibi restituendum. Secus est secundum eũ-
 dem Siluestrũ si in alio loco stipendium repe-
 risset, quia tunc sibi cõsignatum stipendium
 soluetur, vel alium apud quem locet eas ope-
 ras designabitur, si adhuc eas locare denuo
 potest, & præstare, quia nondum tempus est
 elapsum. Idem dicitur cum casu fortuito re-
 locata conductor ex sua parte impeditur vt
 secundum Angelum verb. locatio §. 15. & Sil-
 uest. vbi supra cum limitatione prædicta cõ-
 tra Nauarrum eam iure non probari asseren-
 tem, quia licet iure non probetur rationita-
 men est consona.

Quest.

¶ Præterea pro complemento huc pertinẽ-
 tium quæstionum id etiam indagandum ve-
 nit scilicet, quid dicendum sit in casu quo lo-
 cator operatum sine culpa sua casu fortuito
 impeditus est, si ad se præparandum aliquas
 fecerat expensas. Respondet Siluester verbo
 locatio §. 12. quod repetere poterit expensas,
 quas fecit propter hoc à conductore vt ha-
 betur in l. pecuniam in principio. ff. de condi.
 ob causam.

Questio.

¶ Deinde operepretium est nosse, an ius
 illud quod dicitur, quod locator operarum ca-
 su fortuito ex sua parte eas præstare impedi-
 tus tenetur conductore pro rata temporis,
 quo non est operatus remittere pensionem.
 l. si vno. ff. locat. exceptionem habeat in aliqui-
 bus puta in iudicibus, & aduocatis, Siluester
 ergo respondens quæstioni ait prædictum ius
 in aduocatis non habere locum, quia non re-
 petitur salarium acceptum ab hæredibus ad-
 uocati eo moriente. l. 1. ff. de va. & extraor.
 cogen. ¶ At verò animaduersione hic opus

*Exceptio
 de aduocat.*

est, quod licet de iure communi ista exceptio
 in aduocatis admittatur, tamen in Hispania
 speciales habentur dispositiones circa aduo-
 catos in suis officijs aliquæ ex casu deficien-
 tes. Nam primò in Recopilatione noua legu-
 l. 9. & 10. & 12. & sequētibus stabilitur, quod
 quãdo litigantes trahētes reducuntur ad con-
 cordiã aduocato ibi intercedente vt arbitro, vel
 aliter ad hoc mediante antequam lis in foro ex-
 teriori finem accipiat, tunc totum suum sala-
 rium reportare poterit, perinde ac si ipso pa-
 trocinante toti liti finis in iudicio impositus
 fuisset per iudices. Si autem transactio, vel cõ-
 cordia inter partes coita est ipso aduocato ad
 hoc non inter mediante, solum meritam mer-
 cedem, quam meruit à tempore locationis
 sui patrocinijs vsque ad tempus concordie po-
 terit sibi capere & vltra hoc quartam & nõ to-
 tum salarium. ¶ Præterea l. 9. tit. 8. Partita. 5.
 sancitur, quod si aduocatus ante finitionem li-
 tis obierit, hæredes eius tantum ius habet ad
 recuperandũ salarium pro tempore, quo in
 causa illa fuit patrocinitus. ¶ Itẽm pragmati-
 ca. l. 4. c. 5. decernitur, vt si aduocatus ante cõ-
 summationẽ causæ absuerit, vel absentem se
 exhibuerit, salarij sui amissionem patitur, red-
 datque infuper, si quid de salario receperit, ni-
 si parti consignauerit alium aduocatum eidẽ
 parti placentem. ¶ Idem prorsus disponitur.
 5. Partit. tit. 8. l. 9. de hæredibus sicutius officia-
 lis ante consummationem operis pro quò se
 locauerat mortui, quia solum pro rata operis,
 quod operatus est, & meruit officialis ante
 mortem, mercedem reportabunt & non totã
 integram, nisi substituunt alium opificẽ, qui
 perinde exacte, atq; qui est mortuus opus per-
 ficiat. ¶ Præterea. ff. de va. mu. l. pe. §. dicitur, qd
 si aduocatus deserat causam ex causa noua, &
 repentina vt quia clientulus aliquid confessus
 est contra se, nihilominus habebit salarium,
 tamen si desereret causam ex causa, quam
 prius potuit præuidere, tunc id suę imperitię
 imputandum erit.

¶ Præterea secundum Garciam libro. 2. de
 contractibus pag. 7. ab iniustitia non abest, iu-
 menta locare à meridie tantum pretio totali
 diei, sicut in iustitia non careret, si operarius
 collocans operas pro medietate diei vsque ad
 meridiem, vel post, diarium integrum vellet
 accipere, neque hic vsus excusaret, quia iuri
 naturali aduersaretur nisi conducens illum in
 causa fuisset, qd non fuisset cõductus talis ope-
 rarius à principio per totũ diẽ. ¶ Deinde secũ-
 dũ adijcimus qd locas per plures menses aut per
 plures dies iumentũ ad iter longũ peragendũ
 à per-

*Dispositio
 hispa.*

1.

2.

3.

4.

4.

*Casus loca.
 frequẽtes.*

1.

2.

penfione quotidiana ſibi pro iumento locato ſoluenda; illos dies, quibus arbitrio boni viri iumentum hoc quiete indiget ad totum iter conficiendum; ne laſſatus deficiat in via; excipere tenetur; niſi habita ratione dierum; quibus iumentum requie opus haberet, aliorum dierum; quibus iter agerat ob hoc in portione equali extenuaret pretium.

3. ¶ Tertio aduertimus, quod licet illa aſſertio Garcia conſona rationi ſit ſcilicet, quod equus locatus ad iter, dum indiget calceis ferreis ad iter agendum ad expenſas eum conducentis calceari debet, quia hoc ad expenſas ordinarias, quales ſunt etiam expenſae pabuli paleae, & hordei, quas conductor ſoluere tenetur pertinet; & quamuis ſententia hec Garcia aliquali nitatur rationi non eum iter eſt ita longum ut pluries equus calceari indigat, tamen magis & in hoc etiam caſu ſtandum eſſe cenſeo conſuetudini communiter receptae, quam huic eius rationi. At vero in caſu, quo iter futurum eſt breue puta duorum, vel trium dierum parum apparenter habet ratio Garcia, quia graue onus reputaretur pro tam breui itinere nihil demando de pretio locationis equi obligare conductorem, ut ad expenſas ſuas integre & totaliter eum equum calceat.

¶ At iam nequid in tam ordinaria materia, quod ſcitu neceſſarium ſit intactum praeteratur huc, & illam quaestionem aduocamus ſcilicet utrum paterfamilias teneatur de expenſis famuli inferuientis quem conduxerat per annum, vel ei quoad ſalarium teneatur. ¶ Reſpondetur ergo quod paterfamilias non tenetur de expenſis magnis famuli inferuientis, quem ſalarium conduxit ſecundum Bart. l. ſi cum doctore. §. ſui autem ff. ſolut. matr. Si autem eſſet in extrema neceſſitate teneretur ei non quia famulus, ſed quia pauper eſſet in extrema neceſſitate conſtitutus ex praeepto charitatis.

2. ¶ Secundò dicimus, quod quoad ſalarium ei non tenetur. Nam communiter doctores Canonicae in cap. 1. de cler. egrot. ita tradunt, & ſignanter Ioa. Andr. & Panor. cuius potiffima ratio eſt, quia caſus contingens in perſona, quae locauerat operas ſuas a praestatione mercedis conductorem liberat. l. ſi vno. §. item cum quidam. ff. locat. ita ius diſponit ſi autem conſuetudo vigeret, ut etiam egrotanti famulo conferretur ſalarium illa ſeruanda eſſet, ut placet Saly. in l. licet. C. locat.

¶ Porro licet de aduocatis impeditis, vel morte interceptis quoad ſui ſalarij receptione, quid tamen ius commune ciuile, quam ius ſpeciale Hispaniae diſpoſuerit ſupra dictum

ſit, tamen de iudicibus, quid circa eos in hac parte ſtatuert ius ne id obliuioni tradidiſſe videamur, dicendum reſtat. De his igitur Panor. in cap. 1. de cler. egrot. tradit, quod licet quando debetur ſalarium tantum ratione perſonae, & non ratione aliorum, tali inferuienti pro tempore, quo egrotat non debeat ſalarium, bene tamen iudici debetur ſalarium etiam pro tempore, quo egrotat, quia ei debetur ſalarium non tantum pro ſe, ſed etiam ratione familiae ſuae, quam tenet. l. pecunia in principio ff. de condict. ob cauſ. Accedit ad hoc diſpoſitio ſpecialis Hispaniae in Partita. §. leg. 9. tit. 8. qua etiam decernitur haeredes iudicis e vita migrantis ante functionem ſui officij per conſummatum annum habere ius ad totius anni ſalarium recuperandum: quia (ut ibi allegatur) per praedictum iudicem non ſtetit, quin conſumeret annum, niſi morte fuiſſet interceptus.

¶ Similiter hic inquirendum eſt, quid iuris de famulis ſe locantibus ad inferuendum heris, ſi ſe locauerint per annum, & per partem, tantum ſteterint non complentes annum an compelli poſſint ad eum complendum. Circa hac quaestionem multa quotidiana occurrunt dicenda.

¶ Dicimus ergo primò quod ſi promiſit famulus inferuire vno anno, & pro parte anni egritudine laborauerit poſt lapſum anni ſupplere tempus omiſſum non tenebitur: ut colligitur ex gloſſa in cap. ſi propter de reſcriptis lib. 6. quod & confirmatur. ff. de ſtatu. lib. l. cum haeres. §. Stichus.

¶ Addimus autem ſecundò, quod ſi Ioannes conuenit de ſtando per annum cum Petro, & cum eo tantum in eitis famulatu per ſex meſes commoratus eſt; ſi in hieme tantum ei famulatum praestitit, medietatem ſalarij obtinere non poterit auctore Bar. in l. diuortio. §. quod in anno. ff. ſolut. matr. igitur aliquid minus mediante arbitrio boni viri accipiet habita conſideratione, quod in reliquis ſex meſibus anni ſi perſiſtiſſet, plus laboris, ſcilicet in aetate lubiturus erat, a quo eſt releuatus, quia annum non compleuit. Si autem per ſex meſes in aetate Ioannes in agricultura Petro inferuuit annum non complendo, ipſa ratio dicat, quod plus medietatis ſalarij ad arbitrium boni viri (propterea quod tunc temporis famulos agriculturalium plus laboris lubiturus contingit) licet poſſit accipere per argumentum a contrario.

¶ Item dicimus tertio in recopilatione noua legum libr. 5. tit. 2. l. 2. contineri pragmat-

Diſpo. Hiſp. p. 4.

Queſtio.

Quotidiani caſus locat.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

*Prægm.
circa fa-
mul.*

uicam à rege nostro Philippo Matritij 27. No-
uembri anno. 1565. editam, vbi statuitur ne
famuli, vel famulæ cuiuscunque conditionis
vel qualitatis existant, cuiuscunque etiam mi-
nisterij functioni sint additi, alteri hero, vel
domino in eodem populo, vel suburbij in-
feruire, neque se locare ad inferuendum pos-
sint, neque quæuis persona alia eos recipere,
vel domi colligere possit sine expressa licen-
tia eorum dominorum, quos missos fecerūt.
Id autem sub tali indicitur pæna scilicet, vt ip-
si famuli, vel famulæ contrafacientes viginti
diebus in carcere compediti custodiantur &
post hoc autem ab eodem oppido per annum
exulent. Eos autem famulos, vel famulas re-
cipientes pæna sex miliū dipondiorum mul-
tandi veniunt. Cæterum si famulus vel fa-
mula suum non dereliquerit herum, sed po-
tius proreclus fuerit ab eo, tunc integrum
ius ei manet in eodem loco assumendi alium
herum, dum eos ad famulatum assumpturus
herus de hoc communitum esse curet priorē
herum, ex cuius domu exierit, quatenus in-
notescat an à prædicto hero proiecti fuerint,
vel potius ipsi inuitum illum dimiserint. Per-
mittitur autem famulabus, vel famulis, qui
suos dimiserint heros extra illum locum, vel
eius suburbia alios posse assumere heros, dū
id in fraudem nō fecerint: in fraudem autem
id fecisse iudicabuntur si intra mentes. 4. in
eo populo alicui hero se locauerint.

Nota.

¶ Hæc autem permissionis indulgentia ad
eos non extenditur, qui anticipatis receptis
pecunijs, vel discoloribus vestibus, vel alijs
indumentis iam sibi collatis dominorum ob-
sequium, vel seruitium subterfugerint ante
completionem seruitij pro toto tēpore, pro
quo inita fuit conuentio. Nam hi cogendi
sunt ad inferuendum pro toto tempore, aut
pro tempore accepti stipendij: quod si ante id
temporis discesserint ab heris, prædictis pæ-
nis plectendi veniunt etiam si transfugerint
ab illo loco, vel in eo alicui officio se addi-
xerint.

¶ Præterea eadem legum Recopilatione
nou. l. 9. tit. 15. libro. cauetur, ne famulus, qui
alicui inferuierit post lapsum trium annorū,
ex quo desinit seruire, sui seruitij mercedē
in iudicio exigere possit, nisi ostenderit intra
triennium eā ab hero petijisse, neque recuperare
potuisse: eadēq; lex fertur de pharmacopis,
& aurificibus, iocalia videntibus: atq; de alijs
mechanicis opificibus cupediarum, & condi-
mentorū venditoribus, & obsoniorū confe-
ctoribus, quia neq; hi post triennium horum

*Prægmati-
ca in con-
scientia ex-
cuset.*

omnium pretia in iudicio repetere possunt,
non tamen propter hanc præscriptionem triē-
nalem, quæ solum currit in foro exteriori ad
postea ibi non repetendum, hi omnes amit-
tunt ius in conscientia sui recuperandi debi-
tum, neque propterea (vt bene aduertit fra-
ter Iosephus in suis Floribus) debitores co-
ram deo immunes fiunt ab his restitueendis
debitis.

¶ Præterea quæstio hæc scilicet, an famu-
li famulatum exhibentes heris causantes se
ab illis minuta stipendia accipere de debita
& integra mercede possint sibi recompensare
nisi in nostro Instructorio discussa à nobis ef-
fet, longius à nobis erat protrahenda. Breui-
ter igitur primò respondemus ad eam, illam
sententiam Soti de iusti. & iur. libr. 5. q. 3. in
respon. ad. 1. vbi affirmat famulum nisi infer-
uire cogatur, & certum sit omnino dimi-
utum se accipere stipendium non posse sibi se-
cretò recompensare de reliquo (quam etiam
Nauarrus in sum. cap. 17. num. 107. non vide-
tur acceptare) non esse acceptandam absolu-
te. Nam Corduba q. 3. de casibus conscientie
cum circa hoc sit controuersia inter Sotum
& Nauarrum, & eorum sequaces, optimè eos
redigit ad concordiam per hanc distinctionē
scilicet, quod famulis etiam præ necessitate
inferuientibus: si tamen eorum famulatu in-
diget herus, tenetur dignam suo seruitio, &
integram impendere mercedem etiā si prin-
cipio non detanta mercede, sed minori, aut
nulla cōuenerint. Secus autem est, si opera il-
lius famuli herus non indigebat, quia copia
famulorum sibi suppetebat, quia tunc in inte-
grum ei non tenebitur, sed tantum de conue-
tione firmato.

¶ Poterit autem famulus diminutè salaria-
tus sibi recompensare secretò, si tamen secun-
dum Caiet. 2. 2. q. 66. art. 3. & 5. & Sotum de
iust. & iur. libr. 5. q. 3. art. 3. ad. 1. & Siluest. tit.
furtum. q. 12. & 13. & bellum. 1. q. 9. & bellum
2. q. 8. & Medina de rest. q. 2. fol. 43. latius, &
Nauarr. in sum. cap. 17. num. 112. & 113. & 114.
& Alexand. Hallen. 4. Parte. q. 86. membr. 3.
art. 1. & doctores cōmuniter, seruentur quæ-
tuor conditiones scilicet, Primò q; merces sit
vere debita de iustitia & non solum ex lege
Charitatis, aut via sola gratitudinis. Secundò
quod nihil accipiatur ultra summam debitā
de iustitia. Tertio quod tale debitum de iusti-
tia sit liquidum deberi extra omnem dubita-
tionem, & litem de regul. iur. bona fides, ne-
que enim secundum Cordubam cum in iu-
dicio (quia constare non potest ibi) non
rescindit.

Quæstio.

Famulus.

*Recompes-
condit. 4.*

rescinditur emptio, quæ facta fuit minori pretio, potest venditor sibi in conscientia recompen-
sare, quia non liquide constat aliquid ultra sibi deberi. Quarto requiritur quod id debiti aliâ via iuris recuperari non possit, & cessent scandala, vitenturque alia damna tertij, & præsertim caueatur ne debitor recompensationis secretæ ignarus conscientia instigante, vel confessore instigante id debiti rursus restituere compellatur.

Corol.

¶ Insuper ex prædictis corollariè sequitur, quod ubi his seruatis conditionibus facta est recompensatio, etiam si censura excommunicationum fulminentur aduersus via secretæ recompensationis aliquid detinentes, & non manifestantes, tales qui sibi sic legitime recompensarunt etiam si taceant, talibus censuris non irritantur secundum Nauarr. vbi supra nu. 114. & Metina vbi supra. q. 2. licet Siluest. tit. furtum. q. 15. & excommunicatio. 7. in quarto notabili dubio. 8. aliquatenus dissentire videatur.

Recompensans sibi iuste respondere non tenetur.

¶ Et patet, quia cum his obseruatis conditionibus compensationem constet fuisse iustam, prælatus per illa verba etiam si detineant via compensationis, non videtur illam compensationem aliâ legitime factam velle retractari. Quare verba hæc eius sic sunt glossanda, vt per ea de iniusta recompensatione loquatur scilicet, in casu, quo iniuste facta est, vel an sit iuste facta dubitatur. Nam tunc censura in casu recompensationis iniustæ, aut dubiæ ligarent etiam scientes, & non manifestantes, quando id possent probare, vel sine graui suo detrimento manifestare, nisi certo scirent statim à retinente cum possit, fore restituendum.

Quid si deferatur eis iuram.

¶ In casibus autem quibus scientes manifestare non tenentur, possunt etiam si sibi deferatur iuramentum autore Nauarro, & Metina, & Cordub: vbi supra respondere se nihil scire, dum interius concipiant scilicet, se nihil scire quod iure teneantur dicere, vide Cord. de casibus conscientia. q. 65. cuius assertum hic non approbamus omnino, quatenus insinuare videtur, quod sciens in hoc casu, dum probare non potest, & si non teneatur denunciare, iudicialiter tamen tanquam patri in secreto denunciare teneatur iudici excommunicanti, quia si intelligat ad hoc teneri sub pæna excommunicationis taliter, quod si vt patri tunc non reuelet, illam incurrat, id non satis crediderim: quoniam mens excommunicantis non est cogere scientes, vt sibi tanquam patri reuelent sub pæna excommunicationis

sed tanquam iudici, quia per solam notitiam, quæ illis potest dari vt patribus parum interdum possunt prospicere tunc creditoribus quod ad bona secreto eis debita, tum conscientijs inique secreto aliena bona vsurpantiu & detinentiu. Adde etiâ quod cum diximus non potentes probare quod secreto sciunt excusari ab obligatione respondendi censuris, id est intelligendum secundum Sotum, dum iubentur denunciare sicut literæ excommunicatoria communitè sonant. Secus est si aliquis à iudice excommunicante habita semiplena iam probatione iuberetur manifestare quod scit: quia tunc teneretur pandere veritatem, quia tunc non accersitur ad iudicium vt denunciator, sed vt testis in causa, qua agitur de detrimento relarciendo tertio.

¶ Deinde quia frequentibus scrupulis, quibus hi, qui consanguinei sunt agitari solent in hac parte, eod quod secretorum horum sæpe sunt conscij, consulere oportet, animaduersum hic lectorem esse volumus, quod vt habetur. 4. q. 3. §. item in criminalibus, consanguinei omnes per rectam lineam ascendendo non possunt esse testes pro se, vel contra se, & vt dicitur ibidem. §. item lege Iulia, neque inuitus potest, quis testificari aduersus locerum suum, generum, vitricum, priuignum, priuignam, lobrinum, sobrinam, vel sobrinam suam natam, neque aduersus eos, qui in proprio gradu sibi sunt, neque vxor contra maritum, neque è contra, neque libertus contra patronum. Idem omnes hi cogi non possunt ad testificandum neque in ciuilibus, neque in criminalibus, quando alij non desunt iuxta gloss. cap. quàm cunq; 14. q. 2. ac subinde à censuris incurrendis excusantur si in his casibus, in quibus sunt priuilegiati ad censuras non responderint, ita Nauar. in sum. cap. 25. nu. 48. & 49. & sequent.

Questio

Priuilegiati à testific.

¶ Porro quoniam per parentem quasi necessario à quæstione de casu, in quo famulus, si uel alij de debito sibi recompensare possunt, & à conditionibus ad talem recompensationem iustificandam requisitis aliquantisper recessimus, nunc dubium quod consequenter necessarium est scitu subiicimus scilicet, an casu, quo omnes aliæ conditiones iustæ recompensationis interfuere, quia de debito sibi ex iustitia, & liquide debito, & non ultra debitum sibi secreto recompensauit cauens alia damna & quod iterum sibi non soluiatur, an ex solo hoc defectu scilicet, quia omisit ordinem iudicium, quia cum posset via iustitiæ recuperare ipse priuatiu sibi fecit ius secreto accipiendo,

Questio

piendo, & recompensando sibi, teneatur ad literas excommunicatorias respondere, vel restituere id quod via recompensationis accipit debitum, quando in literis exprimitur, et etiam si via iustæ compensationis siue iniuste illud accepit vel restituat, vel reuelat. Respondetur autem primo, quod quando literæ societarent, quod illud quod via omnino iustæ recompensationis esset acceptum, vel restituatur, vel manifestaretur tunc: quia vel continerent errorem manifestum, vel in falsa præsumptione fundarentur scilicet, quod illa quam dicunt iustam compensationem fuisse facta iniuste, illum recompensatorem non obligarent, eo præsertim casu: in quo, si reuelaret, infamia notaretur, vel per iudicem se sibi debita priuaretur. Nam idem dicendum esse videtur, si solum ob hanc omissam conditionem scilicet, quod cum via iustitiæ posset sibi debitum recuperare, iniustam recompensationem fecit secretò sibi recompensando: quia iam post factum, cum si reuelat infamia venit notandus, vel in pœnam re sibi aliàs debita per iudicem venit multandus, vel aliter est ea abdicandus, excusatur à censuris & à manifestando, quia iam peruentum fuisse videtur ad casum in quo potuit sibi omnino iuste recompensare cum re sibi debita aliter potiri non possit, nisi tacendo & non reuelando.

¶ Accisit et ad hanc nostram sententiã olim Victoria in suis Scholijs supraz. 2. D. Tho. vbi distat, quod etiã iniuste recuperans rem suã quã aliter poterat iuridicè in iudicio recuperare, dummodo non recuperet pretium eius, nõ incidit in excommunicationem licet peccauerit, incideret autem in excommunicationem in casu, quo pro re sibi debita quam via iuridica poterat in iudicio eam petendo obtinere de eius pretio sibi secretò recompensasset quia in hoc casus ipsa: quia poterat eam obtinere iuridicè, & non pretiũ eius, sibi debebatur. Parcat Lector si in re perquam necessaria scitu, & tam quotidiana prolixius quã putaueramus, sumus inmorati.

¶ At verò quoniam famulum de debito sibi ex iustitia commutatua, & de liquido debito, cum aliã via iuridica ius non poterit obtinere, potest sibi secretò recompensare diximus illis quatuor conditionibus seruatis, scilicet: perest tunc breuiter insinuare quod aliã prolixius in nostro instructorio tradideramus ex mente Cordu. lib. de casibus conscientia q. 3. in quibus casibus aliquid debeatur famulis ex iustitia commutatua vbi proinde possit cadere secretã compensatio, & in quibus ca-

sibus solum illis debetur ex debito gratitudinis & liberalitatis, vbi non conceditur locus secretæ compensationi. Pro huius ergo expectatione quaestioni distinctione opus habemus: nam multipliciter famuli dominis solent inferuire, quidam non perpetuò, sed ad tempus aliquibus scilicet, hebdomadæ diebus, vel horis diei dumtaxat officio suo assistunt communitatim domino, vel uxori domini exhibentes, vel aliter inferuientes in seruitijs, quibus pro tunc temporis domini egēt & his merces non integra ac si seruirent continuo, sed pro rata temporis & conditionis seruitij arbitrio boni viri æstimanda ex iustitia est impendenda.

¶ Alij autem sunt famuli per totum annũ singuliquè horis seruitio addicti, quibus si eorum famulatu indigent heri, siue præ necessitate inferuiant, siue non, siue conuenerint à principio de certo stipendio siue non, his de iustitia dominus soluere tenetur vsq; ad summam salarij, quo alium similis conditionis, & indulturæ esset conducturus, & pro illo tempore solet conduci communiter arg. l. si non fortem. §. libertus. ff. de conditio. & si non conuenit à principio de salario hac habita ratione licet arbitrio boni viri merces taxabitur. Sic enim ar. in cap. sunt nonnulli. l. quæst. 1. tradit.

¶ Deinde alij sunt famuli quaeritantes heros, qui interim dum inueniunt, adherent alicui domino, qui cum opera eorũ non indigeat (quia suppetit ei sufficiens seruitium) ex Charitate eos recipit domi ad preces illorum vel aliorum, & suppeditat eis hospitium, & victum & nihil vltra, vel parum vltra, & ad nihil amplius ex debito iustitiæ pro seruitio sibi impenso ab his, eis tenetur: quia licet pro mercibus, quibus quis non indiget, rogatus non tantum impendere tenetur: Sic & in hoc casu. Ita Nauar. in sum. cap. 7. nu. 239.

¶ Ad hæc alij sunt famuli adolescentuli, quos opumates ad preces parentum eorum suscipiunt domi pro manuali seruitio, quos si sui domini bonis, & politicis moribus imbuet ac bona indole morigeratorum instituant, cui que si subministrant victũ vestituque simili, quo sunt suscepti, eos adornant, sicq; post tandem si dimittat, debito iustitiæ satisfecisse videntur. Non enim aliud conventionem tacita, vel expressa eorum domini his adolescentulis pages Hispanicè nuncupatis debent. Nam ministeriũ tale & illius gratis nihil amplius mercedis meretur, nisi lex vel promissio, vel consuetudo aliud inuenerit. scilicet plus eis detur.

Famulimul
triplices.

1.

1000

2.

2.

3.

Aliud.

¶ Sed

Respons.

Sent. dicto
tis.

Facit vult.

Questio.

Questio

¶ Sed iam entrecleatius reliqua huc acti-
nencia dubia excussuri querimus; quibus &
quot casibus vsu euenire potest, vt dominus
conduxerit famulum pretio minori, quam
iustitia exposcebat illi fore dan- dum, vt hinc
pateat quando famulus contra debitum iusti-
tiae in toto, vel in parte defraudatus maneat,
vel solum contra debitum, antidorale grati-
tudinis. Primò igitur modo id euenire solet
si quando famulus pre necessitate minoris mi-
sto se locauit, quia aliam rationem dicendi vi-
ta non inueniebat, neq; alium herum, qui plu-
ris eum vellet conducere. Super hunc igitur
concordant, vt praediximus Nauarrus, & So-
tus atq; eorum sequaces: nam Sotus in hoc ca-
su huic famulo nihil aliud de iustitia esse tri-
buendum ait, praeter id quod conuentum est
licet videatur iusto minus. Nauarrus opposi-
tū asseruit: at iam eos reduximus ad concor-
diam, ita vt sententiam Nauari veram esse di-
camus in casu, quo dominus illius, qui pre ne-
cessitate particulari se locat seruitio indiget.
Nam si illius famulatu dominus opus non ha-
beret, tunc sententiam Soti oppositam veram
esse afferendum est. Neq; enim sententia qui-
dem nostra minus eum mercedis mereri exti-
mamus, qui pre necessitate particulari sua se
locat, dum conductor opera illius indigeat,
quam si nulla adactus necessitate particulari
huic famulatu se addiceret: non enim pro-
pter necessitatem, quam patitur vendens rem
suam, minori pretio ea dignam putat quam
sit comune pretium illius iuxta modum ven-
dendi ac perinde, neq; in hoc casu pra neces-
sitate inferuiens minore mercede dignus est.
Secus est autem si necessitas inferuendi alijs
adeo esset communis vt magnam copiam in-
duceret dominos querentium, quibus infer-
uiant, quos inuenire nequeunt, quia famulis
abundant, quia tunc hac abundantia merito
atrenuaret stipendium & iuxta sententiam So-
ti sat esset dominis his persolvere mercedem
iuxta conuentum, quia pra abundantiā famu-
lorum se offerentium plus non videntur me-
reri licet minus iusto se accipere ipsi existi-
ment, neque ab hac sententia est aliquis qui
dissentiat.

Casus in quibus minoris famuli conducitur.

Variat Sot. & Nauar.

Concordat.

¶

Famulantes capit. gratia causa.

rem etiam apud populum videntur sibi auctu
pari, his autem dominus ad nihil plus de de-
bitio iustitia tribuendum tenetur, quia pra-
dicta conuentio non fuit puri contractus lo-
cationis conuentio solum iustitia legi innixa,
sed admixta cum libra donatione ob cau-
sas praedictas, quae longe abest a iustitia, quod
si pro eo quod minus accipiunt. recompen-
sationem secretam querant.

¶ Sunt rursus famuli alij alterius generis,
qui & si mercedem minus aequalem suo ser-
uitio acceptant, est tamen cum animo & spe,
quam concipiunt, q; domini in alijs id ecom-
pensabunt, vel in pecunia, vel in alijs quorib;
vel pecuniae aequivalentibus beneficijs & lar-
gitionibus, quae spe si carerent, nullatenus pro-
ta minimo inferuire vellent, quae intentione,
si dominis explicuere, imò etiam si dominis
eam non expresserint eo q; subintellecta comu-
niter talis conditio videtur, neq; domini pra-
sua egregia auctoritate volunt de ea praemo-
neri, tunc his domini de iustitia tenentur ius-
ta mercedem sui seruitij erogare, interuenit
enim hic de hoc iusto stipendio pactum taci-
tum nulla intercedente alicuius donationis,
aut remissionis in parte, vel in toto iusta mer-
cedis mixtione, imò spes illa copiosioris remu-
nerationis in alijs veluti quaedam conditio fuit
obligans de iustitia ad plenam, & iustam mer-
cedis suae retributionem soluendam. Sub hac autem
spe videre est plures famulos, atq; se famulas
multis optimatibus inferuientes concepta fi-
ducia, q; ad earum nuptias parte dotis, vel in-
tegra dotē conferent eis sui domini, vel certe
quod ultra victum, & vestitum quem recipiunt,
dū seruiunt aliquid ad vitam deinde transige-
dam praestabunt. Si autem quia huius tempore con-
uentionis nihil sui dominis de sua hac spe,
scilicet q; in alijs essent de iustitia remuneran-
di significauerant, atq; idcirco domini non pu-
tarunt tali spe adductos seruitio se addixisse,
sed solum pro mercede de qua a principio con-
uenere voluisse inferuire, tunc si domini illor-
um famulatu indigebant, vsque ad integrā
retributionem mercedis, quam tunc comuni-
ter sui similes solebant accipere illis de iustitia
contribuendum est secundū Nauari senten-
tiam. Secus autem est, si illorum opera, aut obse-
quio non opus habebant, quia tunc satis est do-
minis stare tantum ab initio in ita conuentio-
ni secundum Sotum.

¶ Postremo sunt alij famuli seruitio domi-
norum pro stipendio dimittunt se mancipian-
tes non sub conditione & spe, vt de iustitia
retribuendi sint, scilicet, in alijs vsque ad in-
tegrum;

Famulantes cum spe satisfaci.

officiis

Famulantes spe liberati.

tegrum, sicut de immediatè superioribus dicitur, sed solè simulari volunt quia inuicem sunt spei gratitudinis, & liberalitatis dominorum, & fiducia de mercedibus (vt phrasia Hispanica sonat) in hunc erga modum nobiliū, & ingenuorum filij in Hispania potentatibus Hispania scilicet Ducibus, Comitibus, Marchionibus, Episcopis alijsq; primoribus ecclesiarum solent adherere, quibus tantum suppediatur victus, & vestitus. His autem tales satrapæ nihil plus, quàm hoc de iustitia impartire tenentur, cum quia propter abundantiam sic in seruire, voluntium domini nolunt plus eis impendere; quia neq; eorum seruitia maiori premio sunt digna iuxta supradicta, tum quia hi liberè se ad interuicium pro illa tenui mercede obtulere: & quamuis quadam fultu fiducia gratitudinis, & liberalitatis dominorum sic fecere non tamen affuit eis animus sub debito iustitiæ astringendi dominos ad predictas remunerationes, seu largitates, mercedes Hispanicè nūcupatas, illis rependendum, tanquàm suorum seruitiorum de iustitia debitum stipendium: sed solè ex gratitudine, & liberalitate dominorum id sperantur, magis quàm ex iustitiæ debito, iuxta Nauar. in lum. cap. 7. nu. 114. & iuxta doctrinam D. Thom. 2. 2. q. 58. & 106.

¶ Tandem ex omnibus supra dictis concludimus, quod quamuis Ricardus in. 4. sententiarum dist. 15. asserat, quod si dño nolente famulus debitam de iustitia mercedem soluere famulus surripiat tantum, quantum de iustitia debet habere, licet in modo accipiendi peccauerit, tamen non tenetur ad restitutionem, nos tamen dicimus non esse sine multo libramine à confessarijs conueniendum huiusmodi secretis acceptionibus pretextu sui salarii non plene solui factis, vel faciendis à famulis tum propter scādals, & inconuenientia quæ ex his solent oriri, tum quia huiusmodi famuli, utpote tanquàm iudices in propria causa, non seruant semper sic iustitiæ æqualitatem. Igitur tam confessarius, quàm doctor de his casibus interrogatus de se præcipitet, tum ad predictas differentias famulorum attendat, tum etiã an si quatuor illæ conditiones ad iustificandam secretam receptionem requisitæ seruentur exactè perpendat,

Questio. ¶ Ne hic quoq; huius dubij illucidatio de sit, illud tandem prætereundum in hoc loco non censui, utrum si incuria famulorum res domesticæ surripiantur, ad eas domino restituendas teneantur. Hic autem quæstioni in additionibus fecisse satis videtur Nauar. fol. 81. dum ait, quod ad huiusmodi res in domo deficientes non tenetur famulus quilibet,

nisi solus ille cui ex officio rerum domesticarum custodia incumbit, quia scilicet, ad hoc conductus est, ut custodia ei domesticarum rerum, & spelloctilium cõcederetur, cuiusmodi est, qui præficitur toti domui, qui Hispanicè maior domo nuncupatur, cui de omnibus rebus domesticis cura concredita est, is enim si ex culpa sua etiam leui, non tamen leuissima aliquid de domo perierit id restituere diobnoxius sit, sicut etiã camere seu uide præpositus, qui camere uulgariter dicitur, tenetur ad id restituendum, quia sua incuria camera perierit quia custodia huius sibi ex officio attinet. Ex quo corollarie inferitur à Nauarro quod si inter alios famulos domus contingat vnum famulum videre alium confamulum aliquid de domo furantem, etiam si peccet id furti non reuelando, quando id sine detrimento graui potest reuelare, non tamen si tacuerit ob id ad aliquid dño restituendum tenetur quia id custodire ex officio non sibi incumbit.

CAP. XXXVI. Casus quatuor in quibus inquilinus potest eijci, an propter sterilitatem remittenda sit pensio pro rata circa intelligentiam illius particule nisi ueritate præcedentis, & circa alias particulas, de differentia inter emphyteosim, & locationem, an locantes operas teneantur de damno, & de quali culpa ubi theorica Siluestri necessario examinatur, de fertilitate maiori ex tribus causis proueniente, & an hæc sit causa augendi locationis pretium.

VT cætera quæ ad materiam locationis pertinent percurramus, notandi hic occurrunt casus, in quibus locator inquilinum ante finem locationis expellere potest à locata ei domu. Sunt autem casus hi quatuor contenti. c. propter. §. verū inuito. Primus igitur casus est, quando in longum tempus locatio facta fuit per longum tempus glossa hic intelligit decem annos, vel plus, vel minus, aut ad minus quinque annos secundum Nauarum in lum. Lat. cap. 17. nu. 193. quod etiam probat glossa super. §. verum. in cuius gratiam citat. l. quæro. ff. locat. si igitur per istud temporis locata est domus, & in duobus primis annis inquilinus pensionem non soluerit, aut quado in minus tempus locatio facta est, & die signato nõ soluerit, neq; celeri satisfactione sibi prouidit expelli potest à domo. Hæc autem satisfactio tunc dicitur celeriter fieri, quado post modicum tempus à die præstituto sit, quàm uero modicum id temporis debeat esse, glossa super. cap. potuit. de locat. post varias citatas opiniones

Casus. 4. quibus inquil. potest eijci.

Satisfac. celeris.

Questio.

Respons.

opiniones arbitrio iudicis relinquendum esse ait. Nam cum hoc non sit determinatum & quod in iure determinatum non est, secundum ius arbitrio iudicis relinquatur de officio de leg. cap. de causis, & ff. de iur. deb. l. 1. §. ait prætor, sit consequens istud modicum tempus requisitum ad celerem satisfactionem arbitrio iudicis considerandum relinquere. Nam arbitrii iudicis arbitrium boni viri appellatur, ff. de verbo oblig. continuus. §. 2. ¶ Secundus autem casus est scilicet, quando necessitas est superveniens in locatore, quæ tamen locationis tempore non imminerebat, ut si domus corruit, vel minatur ruinam, quam ædificare vult, vel uxorem duxit. l. dem. C. de locat. & cap. propter. §. 1. Si tamen commodè aliter sibi providere potest, secundum Navarrum non dicitur imminere necessitas; atque (ut ipse contra Silvestrum verbo locatio. q. 9. ait) locator qui propterea, quæcum aliò degebat propriam conduxerat domum, si quia duxit uxorem, postea iam ea eget, eò quæ separatim eum cum uxore vitam agere oportet, necessitatem sufficientem dicitur habere: quæ ius sibi facere potest expellendi inquilinum.

Casus. 2.

¶ Tertius autem casus est, quando domus iam post refici opus habet, cum tempore, quo fuit locata hac refectio non indigeret, sed iam hic casus tertius in secundo videtur contineri, atque idè tam in hoc casu, quam in secundo (ut cap. propter. §. verum caueretur) pensio pro reliquo temporis remittenda est.

Casus. 3.

¶ Quartus igitur casus est, quando in domo locata inquilinus perverse conversatur in ea recipiendo meretrices, aut lenones, aut id genus personas, etiam si sine damno domini fiat & tunc non fit remissio secundum Hostiens. vel si cõlesione domus veitur domo ibi inter tenendo porcos, vel si sit ager, vel hortus ibi & eius incidat arbores, vel si non colat tempore debito: & huiusmodi, quo casu dominus pensionem pro rata remittere habet. Nam potest in iudicio agere de dano, & interesse secundum Panor. & Ioan. de Imol. in dict. cap. propter, & secundum Hostiens. in dict. cap. propter sterilitatem, & sic concordat dicta. l. eadem, & d. c. propter sterilitatem, quæ videntur contraria.

Casus. 4.

Præterea Alexander Imo. consil. 126. addit §. casum quando scilicet, iuravit omni anno solvere, & non solvit, & cessat vno anno solvere. l. si quis maior. C. de transact. hoc autem communiter (ut tradunt doctores in dict. l.) locum habet in omnibus cõtractibus iuramento vallatis.

Casus. 5.

¶ Iam quæstio de sterilitatis casu hic summi

proprium obtinet locum, quæ suum fundamentum habet in illo cap. propter. de locat. ubi in summa decernitur, quod propter sterilitatem grauem conductori sine culpa sua contingentem, remittenda est ei pensio pro rata, nisi possit cum ubertate præcedentis, vel sequentis temporis compensari. Huius autem textus declaratio primò id exposcit, ut id ubi principaliter solutione expediamus, quid importet sterilitas grauis, id est magno incommodo afficiens conductores, (ut verba textus sonant) id est quantam sterilitatem debeat secum inducere? Ad hoc autem dicitur (quæ quibus doctores fuerint varij, tamen omnium eorum opinionibus pensatis, illa cuius meminit Nauar. in sum. La. cap. 17. nu. 188. magis ratio nis, & veritati videtur conformior. f. quod grauis sterilitas propter quam remissio prædicta textus est facienda diffinitur esse illa, quæ cõuentio partium, aut consuetudo, vel communis opinio regionis approbare solet. Sed quid si quia hæc desunt per hæc diffiniri non potest sterilitas grauis: tunc censet Nauar. acceptandam esse illam opinionem Bartoli. leg. ex conducto. §. si vis. ff. locat. & Ioan. Andr. in dict. cap. propter, ut illa diffiniatur esse grauis sterilitas inducens remissionem pro rata, quæ est tanta, ut conductor agri vix duas tantum demetat partes ex tribus partibus, quæ communiter colligi cõsueuerant, ut si cum modij quindecim frumenti colligi soliti erant, ager illo anno non attulit nisi decem, quo casu remissio sic cõsensuranda est secundum Nauar. ut si ager conductus erat tribus aureis, duo tantum soluantur.

Variat doctores.

Sent. Nauar. tenenda.

¶ Præterea illa exceptiua particula. f. nisi talis sit sterilitas, quæ cum ubertate præcedentis vel sequentis temporis possit compensari, quomodo sit accipienda inter doctores, quoque controvertitur. Nam aliqui eorum dicunt sic esse intelligendam. f. quod tunc sterilitas vnus anni cum fertilitate alterius compensatur, quando in anno superiori, aut sequenti post sterilem in duplo plus solito prædiu fructus attulit. ¶ Hanc autem sententiam Nauar. ibi cap. 17. nu. 189. merito corrigi dicens ad veritatem magis accedere, si dicamus quod sufficit collegisse eam summam fructuum, quam pactum, vel cõsuetudo constituit, aut si plus solito tertia pars collecta sit. Nam si ad sterilitatem inducendam satis est tertiam partem minus solito collegisse, quare à contrario ad huiusmodi sterilitatem compensandam cum anno antecedenti, aut sequenti, tertia pars plus solito in aliquo eorum percepta sufficiens causa non erit.

Quæstio.

Sent. Nauar.

erit. Neq; in hoc vlla est statuenda differenti-
 a, quod pensio sit soluenda in numerata pec-
 unia, aut in re quavis alia iuxta cap. 2. de tran-
 slat. p. m. l. & l. illud. ff. ad l. A. qui l. 1. §. 1. *ubi*
 §. 1. Ad hanc est notandum quod predictum
 ius de faciendae remissione ratione sterilitatis
 exceptionem quoq; habet, quando tam loca-
 tot, quam conductor sunt socij partiarj. diu-
 dentes inter se tam lucrum, quam damnum,
 tunc enim non fiet remissio ratione sterilita-
 tis, sed neq; re compensatio vnus anni cum al-
 tero, vt docet glossa recepta in dict. cap. prop-
 ter & secundum Ioan. Andr. & Panor. in dict.
 cap. propter *ubi* §. 1. *ubi* §. 1. *ubi* §. 1.

Corol. 1. Deinde ex illa particula textus, vbi dici-
 tur, quando sterilitas oritur ex vitio rei si-
 ne culpa coloni corollariè colligitur primò,
 quòd si sterilitas predicta, que cum anno pre-
 cedente, aut sequente non potest recompen-
 sari, contingat ex casu fortuito sine culpa co-
 loni, vt quia ingruit magna pluuia vel accidit
 magna siccatas, quam non potuit pati prædiũ
 neq; colonus occurrere potuit, tunc locum
 habet dispositio iuris vt scilicet, fiat remissio
 pro rata, nisi sterilitas illa cum vbertate anni
 præcedentis, vel sequentis, quo durat locatio
 compensetur. l. licet. C. de locat. Addit autem
 glossa quòd si dominus iam remiserit pensio-
 nem propter sterilitatem anni præsentis, si an-
 no sequenti contingat vbertas, petere poterit
 pensionem integram recuperando etiam, quæ
 antea remiserat. ff. locat. l. vno. año. §. Secundo
 corollariè sequitur quòd & subtrauit Silue-
 ster verbo locatio. q. 13. & approbauit Nauar.
 cap. 17. num. 190. scilicet, si in agro tenui, vel
 vitico herba, vel zizanie semenem suffocet,
 hoc non sterilitati sed vecordia agricolæ im-
 putandum est, sed quòd eas non euulserit. Si
 cut etiam vitis, seu culpa coloni datur & nõ
 vitio terræ si vitum coaruerit, vel fructus
 collecti marcescant, vel per milites, vel alios
 pereant, quia hoc non est sterilitati tribuen-
 dum, sed coloni incuriæ qui occurrere potuit
 unde neq; tunc fiet compensatio. l. ex conduct.
 §. si vis. ff. locat. secus autem est si vitæ colle-
 ctionem sine culpa coloni hæc acciderunt.

Corol. 3. Tertio prædictis accedit quòd & silue-
 ster aduertit, & Nauarrus ubi supra. quæ minit
 si quòd dispositio hæc capitis propter sterili-
 tatem de locat. l. cum non habet. si vt ob steri-
 litatem fiat remissio in his conductionibus,
 & locationibus rerum vel possessionum qua-
 per locum tempus in decem, vel plures an-
 nos, aut etiam in vnam, vel plures vitas
 aut in perpetuum locantur, & conductionibus

tur etiam si maior rei pars quæ ad longum tẽ-
 pus sic conducta est etiam casu fortuito con-
 sumpta fuerit, modo non totaliter fuerit, yã
 stata, & perdita ita. l. l. C. de iure emphyteuti.
 Nam tunc veluti contractus emphyteoticus
 esse censetur. In contractu autem emphyteoti-
 cò propter bella, & sterilitates, & huiusmodi
 non fit re compensatio annui census, nisi cen-
 sus esset ita magnus, qd non plus vel minus per-
 ciperetur, ac si res esset locata de anno in annũ
 secundum Bald. in l. 1. C. de iur. emph. Barr.
 autem ibi inficiatur propriè esse contractũ em-
 phyteoticum, quando datur tanta pensio, quã
 ta pro locatione. Si tamen substantia rei in to-
 tũ abiret pessum, vt pore si in uasa esset ab ho-
 stibus, & rapta, in contractu etiã emphyteoti-
 cò deberet fieri remissio. Secundũ gloss. in c.
 fin. de locat. & Panor. ibi. Idemq; de augmen-
 to in emphyteosi dicendũ videtur, non enim
 hic augetur pensio in casu, quo non minui-
 tur propter eius læsionẽ secundũ Panor. in
 dict. cap. fin. ¶ Huius autem differentiæ inter cõ-
 tractũ emphyteoticum, & iater contractũ lo-
 cationis causa est, quia quando exigua pensio
 soluitur vt contingit in emphyteosi, hoc po-
 tius fit ad recognitionẽ domini directi, quã
 ad solutionem fructuũ, quando autem tanta pe-
 nsio soluitur pro possessione, ac si ad modicũ
 tempus conducta esset, non soluit tunc si em-
 phyteota sit, siue conductor pensio nem tam
 ad recognitionem domini directi, quam ad
 fructuum compensationem, vnde fit vt in
 primo casu vbi exigua soluitur pensio propter
 sterilitatẽ, non faciendã sit remissio secus, vbi
 aded magna soluitur, ac si in modicum tem-
 pus possessio locata esset, tunc enim remissio
 fiet iuxta communem opinionem, quam cũ
 retulerit, sequitur Ias. in l. 1. C. de iur. emphy-
 teuti. 2. ita Nauarrus vbi supra.

¶ Porro circa illam particulam contentam
 cap. propter de locat. dubitatio statim animũ
 pullat, de qua culpa conductor possessionis
 teneatur locatori. Respondet unãtẽ, quæ certè
 conductor pro re conductã si pereat, vel dete-
 rior fiat ex dolo, vel ex culpa sua etiam leui re-
 netur locatori. Nam graua vitij q; contrahi-
 tur infit, qui mo. re. contrahi. oblig. §. vit. q.
 autem de leuissima culpa non teneatur, com-
 munit opinio tenet, quæ etiam locum habet
 in operatio locante operas suas. Is enim quã-
 uis de leui teneatur, non tamen tenetur de le-
 uissima culpa, nisi ad tale opus conficiendum
 conductus esset, qd diligentissimã requireret ca-
 rã, qualis in pretiosa materia vt in poliendo la-
 pide pretioso, vel gema, vel huiusmodi exigui
 soler.

Nota.

Corol. 1.

Corol. 2.

Corol. 3.

Differen-
tia interem-
phyteos.
et locat.

Questio.

Resp.

solet. Nam tunc etiam de leuissima culpa teneatur. l. si merces. §. qui columnam. ff. locat. At de hoc quatenus attinet ad forum exterius non est in ambiguo, sed extra controuersiam est, quod conductor teneatur non solum de lata culpa, sed etiam leui.

Questio.

¶ Quod autem hic reuocatur in dubium est, an in foro animæ teneantur damnificatores etiam locantes operas ad emendam dāni, etiam si tantum fuerint in leui culpa, & quid per leuem culpam intelligendum sit, cum ius ait locatores, & conductores rerū, quia in gratiam suā inuicem contrahunt, teneri de leui culpa, an per leuem culpam venialis culpa tantum significetur? Igitur Syluester licet in hac parte varius sit, ac nutans, ut est videre in verbo culpa. quæst. 5. & verbo restitu. 3. quæst. 8. nihilominus verbo aduocatus, quæst. 16. cōmuniorem opinionem esse illam asserit, quæ tenet in foro animæ non teneri aliquem, qui dat operam rei licitæ ad emendam damni: nisi fuerit in dolo, vel lata culpa dumtaxat. Culpa autem lata esse diffinitur, quam communiter illius artis, vel professionis, vel officij, de quo agitur solent personæ vitare, quæ grauis culpa etiam solet appellari. Sicut etiam grauis error appellatur ille in aliqua materia, vel scientia, quem communiter professores illius non soliti sunt ignorare. At hanc theoreticam notandā esse admonet ibi Syluester, quia inquit facit ad multos, puta ad artifices, aurifices, locatores operarum, & huiusmodi, quam theoreticam rursus repetit verbo culpa, quæst. 5. & sibi magis placere ait quippe quæ communior est. In cuius gratiam citat Ioan. de Ana. cap. sicut dignum. de homic. volunt. & Panorm. ibi, & in cap. i. de const. & in cap. dilecti. de arbitrar. & cap. si egressus de iniur. & cap. cum causa. de testibus, & in multis alijs locis, & Lud. de Ro. In cuius quoque confirmationem verbo aduocatus, vbi supra, allegat Dir. lib. i. & Hostiensis in dict. cap. sicut dignum, & D. Anton. de But. & Innoc. in cap. sicut dignū, ita Syluest. licet hanc suam theoreticam verbo restitutio. 3. quæst. 8. aliquantisper inturbare videatur.

Sent. Silu.

Comendat Silu. theoreticam suā.

Sent. Nau.

¶ Post tam latam narrationem opinionum sibi inuicem aduersantium, cui tandem sententiæ subscribam, quia in re valde scitu necessaria video lectorem expectare. Dico primum, quod in casibus vbi quis tenetur de dolo, & lata culpa tantum regulariter, qualis est depositarius, & custos, qui solum in gratiam alterius rem custodit, quia solum tenetur de lata, id est, graui culpa, si damnum ab eo datum in re deposita, vel custodita, vel ab alio causatum ex culpa eius veniali, & non pertinente ad mortale obuenit, ad id damni reparandum non tenetur. Hæc sententia est Victoris in scholijs super. 2. 2. Sancti Thomæ, anno domini. 1535.

Dictum autem toris. 1.

¶ Et patet primò, quia per culpam latam, grauem culpam significamus. Culpa autem grauis, id est, notabilis (prout hic sumitur) quæ est, quam communiter solent personæ in sua arte vitare citra malitiam mortalem non committitur. Tum etiam, quia ratio ipsa suadet, quod nullus velit, aut debeat obligari in re, quæ tantum est in gratiam alterius ad cauendum damnum contingens ex sua culpa veniali tantum: cum vix, & cum difficultate culpas veniales, præsertim omissionis vitare possimus.

Prob.

¶ Dicimus autem secundò, quod venior est, quod in contractu locationis locatores operarum, & operarij mechanicis, artifices, & opifices tenentur de leui culpa regulariter, si damnum notabile intulerint in opere. Hæc autem nostra assertio est contra Syluestrum, est & contra à se in suæ opinionis gratiā citatos doctores, & intelligitur, quod in foro conscientie tales de leui tenentur culpa. Nā de foro conscientie est controuer-

Dictum. 2. contra Silu.

lia nostra inter nos, & Syluestrum. Non enim de foro exteriori est dubitatum. Consentit autem nobiscū Nauarrus loco citato, & Metina vbi supra in sua instruct. qui in foro conscientia, hanc quaestionem ambo pertractat: & de leui teneri locatores asserunt eò, quòd gratia sui, & conductoris operas locant. Accedit, quòd & ipse Syluester verbo culpa. quæst. 5. ait multos doctores habuisse suam opinionem pro dicto singulari.

Prob. 1.

¶ Probatur autem nostrum secundum hoc dictum primò. Quia cum ius, quòd locator operarum teneatur de leui culpa seruetur in foro exteriori: seruandum quoque videtur in foro interiori cum non fundetur in falsa præsumptione. Nā iuxta axioma cōmune ius fori & poli idē est, vbi non fundatur in falsa præsumptione. Neque huic obstat, quòd hoc ius intendat conseruationem bonorum, quia id facit seruando æquitatem.

Prob. 2.

¶ Tum secundò patet, quia ratio æquitatis dicitur, vt magis teneatur quis de contractu, ex quo ab altera parte aliquid emolumenti caperat, vt accidit in contractu locationis operarum, quam cum tantum in gratiam alterius contrahit, vt patet in contractu depositi. At in contractu depositi regulariter depositarius tantum tenetur de lata culpa: ergo locator operarum, vt potè, qui magis tenetur, tenetur non solum de lata culpa: sed etiam de leui etiam in foro conscientia. Tum tertio patet, quia opposita opinio à Syluestro, & à suis fautoribus (vt est videre) locis citatis nullo iure, aut ratione probatur. At nostra probabilibus satis fulcurationibus, quæ eā in materia morali (vbi mathematica non exigitur demonstratio) satis probabilem reddunt.

Prob. 3.

Dictum. 3.

¶ Deinde tertio ad postremum quaestionis punctum respondentes dicimus, quòd per leuem culpam intelligimus culpam etiam venialem, etiam si non pertingat ad malitiā mortalem. Ex qua intelligentia corollarie inferitur quòd locator operarum, si uè alicuius rei conductor, si intulerit damnum notabile ex culpa leui, scilicet, quam diligentior solet vitare, etiā si talis culpa leuis, sit culpa venialis: quia non attingit malitiam mortalem, reus inde fit etiam in conscientia restitutionis damni, hæc autem opinio est verior, quam Metina loco citato videtur tenere, quam etiam expressè tenet Nauarrus sum. Lat. cap. 17. num. 184. dicens esse communem, quare reprobatur Sotum de iust. & iur. lib. 5. quæst. 7. art. 3. quem ait recenter contra omnes affirmasse se credere cōmodatarium non teneri de damno dato culpa

Corol.

Opinio verior.

eius leui, quæ ad mortalem in foro conscientia non peruenit, sed communis inquit Nauarrus tenenda est. Patet autem, tum, quia vbi de leui culpa quis tenetur, si ex eius culpa leui quamuis veniali, & non mortali subsecutus sit notabile damnum, iam pars alia in de passa damnum habet minus notabiliter, quam secundum ius debet de suo habere: ergo tunc id damni in conscientia restituendum est ei. Nam autore D. Thom. 2. 2. de rest. quæst. 62. art. 4. quicumq; damnificat aliquem videtur ei auferre id in quo ipsum damnificat. Damnum autem dicitur ex eo quod aliquis minus habet, quam debet habere secundum Philosophum in 5. Ethic. ad quod refarciendum in conscientia ordinatur restitutio.

Prob.

¶ Tum etiam, quia vt ait Nauarrus, obligatio hæc vt teneatur quis de leui non tam pululat ex peccato, quam ex natura contractus. Quia natura contractus, quando est in gratiā istius, & alterius etiam contrahentis exposcit, vt de leui culpa etiam veniali teneatur tū, quia tam confessarij, quam etiam iudices si deprehenderent ex incuria locatoris operum, vel opificis notabile commissum esse damnum sine vilo examine culpæ, an mortalis fuisset, an venialis indicerent his restitutionem damni, imò etiam si moraliter innotesceret eis per incuriam, vel culpam venialem, & non mortalem locatoris, aut opificis obuennisse, nihilominus sententiam de restituendo illo damno ferrent confessarij etiam in conscientia. Quare illa theorica, quam Syluester verbo aduocatus pœnes finem admonet esse notandam, quia inquit facit ad multa, puta ad locatores operarum (vt putat) non tam est recepta in practica, si uè quia cum damnum est in hac parte notabile præsumitur ex culpa processisse mortali, si uè quia (vt reuera probauimus) licet ex veniali culpa procedat: dum modo diffinitio leuis culpæ ei conueniat, ex natura contractus satis est ad restitutionem huiusmodi damni inducendam. Secus autem forte esset si damnum notabile non fuisset, sed modicum. Nam in damno modico si quis opinionem Syluestri, & Soti acceptet non renitatur.

Prob.

¶ At si loquamur de damno notabili, argumentum Soti in contrarium probat, vbi probatione suæ opinionis adducit, quòd non tenetur qui ex culpa veniali læsit opus, eius refarcire damnum, quia veniales culpas vix vitare possumus, quia certè responderet ei, quòd licet omnes culpas veniales collectiue vitare non possimus, bene tamē (vt Theologiam tū) diuisiue

Theorica Silu. & Soti vera tantum in damno modico.

Ad argum. Soti.

diuifue: Præter quam, quod in cauendis notabilibus damnis proprijs diligentiores solent esse homines, iuxta illud dictū Domini: Quia filij huius sæculi prudentiores sunt in generationibus suis, ergo nihil mirum, si obligentur ad cauendas culpas leues, ac veniales etiam si tales essent, ex quibus graue detrimentum subsequi posset eorum operas pretio conducentibus: hæc autem quæstio, idèd presius discussa est, quia eius intelligentia ad plures casus morales decidendas confert.

¶ Quia causa explicandi illam particulam, sine culpa coloni contentam in capit. propter de locat. nonnullam digressionem fecimus, necessariam tamen, nunc ad materiam de fertilitate, & sterilitate possessionum, quatenus attinet ad contractum locationis redeuntes è conuerso quærimus, an sicut sterilitas, iuxta caput propter, minuit pensionem, ita è contra fertilitas contingens causa sit iuxta augendi pensionem possessionis locata.

Quæstio. Distinctio. trimembr.
 ¶ Respondetur autem ad quæstionem iuxta trimembrem distinctionem, scilicet, quod fertilitas maior, & auctior ex triplici capite potest provenire, vel ex casu fortuito, vel ex fecunditate predij, aut ex industria conductoris. Ex his enim tribus vsu euenire potest, vt excreuant fructus. Si ergo fertilitas, hoc est abundantia fructuum augetur casu fortuito, vt si quia alia molendina vicina sunt destructa, locatum molendinum, quod antea communiter quinquaginta solebat reddere, hoc locationis anno conductori centum redditus tunc certè pensio locationis augeri debet.

Probatio.
 ¶ Patet, quia si pensio ob sterilitatem causa casus fortuiti contingentem extenuari solet, vt cap. propter. à Pan. adnotatur: ergo à contrario (quia iuxta cap. hospitium. 32. dist. & l. 1. ff. de his qui sunt sui, vel ali. iuris contrario eadem est disciplina) pensio ex fertilitate fortuita contingenti est augenda. Ita Syluest. verbo locatio. quæstion. 14. Hoc etiam tenet gloss. in l. si merces. ff. eo. tit. & Panor. cap. propter de locatio.

Dictum. 2.
 ¶ Si autem ex industria conductoris plus solito excreuerint fructus: tunc duplici ratione pensio ob hoc augeri non debet, tum, quia si non sit remissio ob negligentiam coloni, ita à contrario ob eius industriam non debet fieri pensionis auctio: tum, quia sua industria colonò non debet esse damnosa. Idem censendum est, quando fructus redundant ex fecunditate fundi locati, nam propter fecunditatem censendum est fundum fuisse conductum. Idem etiam iudicium ferendum

Instruct. Negot.

est, si idèd dicatur auctos esse fructus, quia plus valere eos contingit, quia idèd vtrique alæ se exposuit conductor.

¶ Ex prædictis sequitur corollarie verum esse, quod tradit Garcia lib. 2. de contractibus pagina. 46. scilicet, quod melioratio facta in re locata ex casu contingenti, & fortuito accidens cedit domino locanti, vt facta melioratio ex fonte, vel minerali à casu reperto. Secus autem effectus industria conductoris melioramentum obtinisset, vt quia aqua ductum construxit, vel effudit puteum ad irrigandum prædium, vel huiusmodi. Sequitur etiã secundò quod iuxta l. 23. titulo. 8. Partita. 5. in casu, quo conductor ex casu fortuito in duplo magis collegit fructus (quando per vnum tantum annum possessionem conduxit): quàm solita erat dare communiter singulis annis, conduplicare tenetur conductio in pensionem. Secus autem esset, si ex industria conductor, sibi in duplo fruges, siue redditus comportasset. Quod tamen intelligendum est, vt lex prædicta explicat, scilicet ex casu fortuito tunc conduplicatis in illo anno solo fructibus, & conduplicandam esse pensionem nisi in casu, quo conductor periculum, damnumq; fructuum in se suscepisset. Item rationi conformè est, ait Garcia, quod scilicet, si pro vno tantum anno conductus est ager, & casu fortuito ex grandine, vel alluione, vel aliter parum fructificauit, tunc conductor relinquat locatori fructus deductis expensis, & sèmine, aut quod soluat integre pensionem.

¶ Porro (quia hæc quæstio prædictis affinis est) non inepte hic inferitur, scilicet, an si quis, verbi gratia, pistor locauit operas patrifamilias pro certa mercede ad coquendos pro familia panes, vel ad lauandos pannos, si fullo esset, & post in familia numerus personarum excreuit, possit auctiorem expectere mercedem, aut si numerus hic extenuatus est: teneatur mercedem sibi statutam diminueret?

¶ Respondetur autem, quod si pro tota familia determinata, puta pro 40. personis se locauit, aucta familia licitè potest exigere auctiorem mercedem, sicut de iustitia sibi debetur, sicut à contrario in hoc casu diminuto numero, & diminueret mercedem teneretur. Si autem numerus familiae erat indeterminatus, vt vsu euenit in conuentu religiosorum, vbi aliquando sunt plures, aliquando pauciores, non augetur, neque minuetur salariū, licet plures, vel pauciores cõtingat

Dd 2 eos

eos interdum esse. Suffragatur huic dict. cap. quanto de cen. sibi. & Panormita. ibi si tamen in mis graueretur per iudicis officium, sibi tunc esset prouidendum. At ita dicendum est stando in foro exteriori, sed quid dicendum est in conscientia? Dicimus autem in conscientia quod non tenebitur inferuire tantæ multitudi- dini quando notabiliter aucta est numero, pro pretio præterito, sicut neque paterfamilias e conuerso non tenetur in conscientia tã- tum soluere, cum notabiliter in numero iam est diminituta familia, quia tã barbariorum eadẽ est disciplina.

Coro.

¶ Hinc iam patet quid dicendum sit ad illud casum, ubi Petrus conuenit cum Paulo, ut certo pretio farinam molat pro se, & suis hæredibus in perpetuum, quoniam si in processu temporis multiplicarentur hæredes Petri notabiliter secundum Hugonem non tenebitur Paulus molere pro tantis pro eodem antea conuenio pretio, quia non uidetur Paulum de hoc cogitasse, quando se obligauit. Hæc autem opinio & in conscientia est & quod pro qua scribit. l. si quis in vna. ff. de per. & con. reuend. cõtra Alberic. in authen. hoc eius. C. de sacrosanct. eccles.

CAP. XXVII. De duobus notamentis. 1. de fructibus arborum fundi conducti, de re locata perreunte post moram, quando & ubi solutio locationis est facienda, & quod circa hoc sunt varia iura de culpa ex parte conductoris, de casu Metina. Salmanticensis. de mula conducta cum conditione, & c. de locante equum, & mittente famulum pro custodia cui peribit, de exemplis culpe lata, leuis, & leuissima, de casu fortuito in. 3. casibus quis tenetur, renuntiatio illius quomodo valet, & pactum de hoc, an valeat, & de casu Soti circa hoc.

Notamẽ. 1.

NE autem quid desit in hac materia, quod desiderari possit cetera, si quæ sunt dubia, quæ scitu necessaria sint percurramus oportet. Adnotandumque est primò, quod in casu, quo colonus condiderit fundum ad medium nulla facta mentione de arboribus, arborum fructus omnes tunc nõ colono, sed locatori obuenient. l. fructus. ff. de vsuris, vna de sequitur, quod si colonus arbores destruxerit tenebitur pro eis, sicut etiam pro eis tenebitur colonus in casu, quo alius propter odium conceptam aduersus colonum, cuius colonus præstitit causam, eas vastauerit arbores. l. si in rebus. §. culp. ff. locat. accedente. glo. ibi.

¶ Notatu in super opus est, quod res locata post moram reddedi eam suo domino in tempore præfixo, si calu etiam fortuito perierit, conductor pro ea suo domino tenebitur etiam, si culpa conductoris casus ille non euenerit, quia satis est in culpa moræ fuerit, & hoc tam in foro exteriori, quam in conscientia, nisi forte quando ita perisset casu illo fortuito, si esset iam penes dominum, & iam ei restituta esset, sicut perit apud morosum conductorem. Sicut etiam quando locator domus, vel camera, sine voluntate conductoris in alia camera, vel domu res conductoris domus, vel camera posuit, si perierunt igne, vel aliter, quod non accidisset, si in primo loco remansissent, tenetur restitutioni. Item queritur. ff. locat. Secus quando fecit hoc sine culpa sua bona fide. Nam casu quo excusatur ab omni culpa excusabitur à restitutione. Imò etiam si mala fide eas posuisset, si ita perissent res in domu conducta, sicut in alia, ubi reposita sunt, de eis non tenebitur. ff. ad. l. Rhod. de iact. l. fin. & licet ibi glossa dicat esse aliud, cum quis est in mora, aut cum quis est in culpa in hoc casu.

Notamẽ. 2.

¶ Sed dicimus (quidquid sit de foro exteriori in quo ipsa loquitur) in conscientia idem esse in utroque casu moræ, & culpe propter rationem D. Thomæ, quia cum re eodem modo, siud hoc, vel illo modo reposita in ista domu, vel illa perissent: nihil habet minus conductor de eo quod habiturus esset: ergo non est ei tunc quicquam restituendum in conscientia.

Sent. aucto- ris.

¶ Nunc quoque reliquum est, ut illas questionulas expediamus, scilicet, quando, quomodo, aut in quo loco solutio mercedis locationi facienda est. Igitur ut singula figillatim explicentur, dicimus primò, quod locatio potest fieri ad tempus, & in perpetuum iuxta. l. 1. ff. si ager. vectr. Si autem infra tempus locationis conductorem obire contingerit, hæredes eius succedent in iure conductionis. Ceterum in usufructu aliter contingit, nam quia usus fructus extinguitur cum persona. l. si quis domum. §. usufructuarius. ff. locat. idem in toto usufructuario, in iure usus fructus hæredes eius non succedent. Deinde circa modum soluendi.

Quest.

¶ Secundò notatu est opus iuxta. l. 14. titulo. 20. Partita. 1. conductorem teneri ad soluendam pensionem reddituum, aut fructuum possessionis, quam conduxit non deductis semine, aut expensis, sicut etiam decima soluenda est ecclesie non deductis expensis

Dictum. 1.

Dictum. 2.

expensis etiam factis in colligendis fructibus in cap. cum homines de decim. & cap. tua. si-
cut etiam neque semen inde deducendum est, licet verum sit, quod de personalibus decimis quæ insurgunt ex rebus iam decimatis deducuntur expensæ, aliter non capit. pastoralis. eod. titul.

Dictum. 3.

¶ Circa verò quæstionem illam qua quæritur, quâdo locationis soluenda sit pensio, Tertio dicimus, quod autore Panormit. in capit. propter de locatio. soluenda est merces locatori pro tempore, quo contentum est inter partes, quod si hæc conventio desit, consuetudo regionis est attendenda, quod si ea non apparet, regulariter soluenda est in fine anni, quando vt tradit Nauarr. in summ. capit. 17. numero. 198. tempus ponitur causa differentie solutionis, iuxta Ias. & alios in l. qui hoc anno. ff. de ver. & simul cum hoc vnica solutio facienda est, quod quidem regulariter verum habet, nisi quando causa propter quam datur, & persona cui datur, & aliæ circumstantiæ persuadeant in alio tempore anni esse soluendam. Hoc autem adnotatum est à Panormitan. in capit. propter de locatio. vbi communiter sic tenetur, & in capit. peru enit. de arbitrijs, vbi idem Panormitan. differentiam statuit inter soluere annuatim, & omni anno. Quia qui tenetur soluere annuatim in principio anni soluere tenetur, qui autem omni anno, in fine anni debet iuxta versiculos continentes resolutionem gloss. in §. penult. in sit. de inut. stipul. & in l. i. C. quâdo dies legat. c. d.

Soluere annuatim.

¶ Versus autem sic habent: Anno si debes tunc inspicias caput anni: Anno si debes in fine teneberis anni.

Corol.

Dictum. 4.

Circa solutionem & tempus locati. varia iura.

¶ Ex prædictis sequitur corollariè non dissonam à ratione esse assertionem Garcia, qua libro. 2. de contract. pagin. 48. ait: quod illa locationis merces soluenda est tempore necessitatis (licet nihil fuerit explicatum) quando locatio facta fuit pro supplenda necessitate aliàs inquit seruanda est consuetudo. Circa tempus locationis præterea notandum quartò venit, quod l. 18. titul. 8. Partit. 5. cauetur, scilicet, conductorem rei teneri post lapsum locationis tempus ad restituendam rem conductam suo domino, quod si citra actionem contra eum intentam in iudicio eam restituere renuerit, id est, si nisi impeditus in iudicio eam dare domino recusauerit, ad eam in duplo restituendam est multandus, quod in foro exteriori, quatenus attinet ad duplum verum habet: sed non in conscientia, nisi post litem sententiam condemnationis.

Instruct. Negot.

¶ Item in Foro legum. l. 8. titul. 17. libro. 3. & l. 13. titu. 1. lib. 10. del Fuero juzgo, stabilitum est quod conductor, qui per triduum post terminum locationis retinuerit rem sibi locatam restrictus maneat eodem pretio ad eam conductam habendam altero anno, quod si domus urbana, vel ædificium in vrbe fuerit locatum, solum eius conductor perdet pretium iuxta ratam temporis, quo ibi post lapsum temporis locationis fuerit commoratus ultra pretium, quo primò tale ædificium conduxit.

¶ Adde etiam, quod qui domum alteri locatam emerit à domino, conductorem inde licitè expellere poterit etiam, si locationis terminus elapsus non fuerit, nisi dominus illius cum eam locauit pactus est conductori, quod etiam in casu venditionis inde conductor expelli non possit, vel nisi conductor eam per totam vitam conduxisset.

¶ Qui autem locauerit res, quæ per sententiam iudicis quo ad vsum fuerint præpeditæ, si dominus in iudicio (prout tenetur) eas defendere non potuerit, vel non voluerit, conductori inde omnia obuenientia damna restituet. Sed quid sit dicendum de hac restitutione damnorum, explicatius antea diximus.

¶ Quintò notandum est circa locum solutionis in quo locationis merces soluenda venit, quod, vt tradit Panormit. capit. significante. de pign. conductor, qui soluturus est pro re aliquo, si est eiusdem fori cum domino tenetur querere dominium: sed si non est eiusdem fori, satis est, quod sit paratus soluere in domo sua, sicque intelligendum est dict. cap. propter sterilitatem.

Dictum. 5.

¶ Præterea quoniam dictum est quando interuenit culpa, siue ex parte locatoris, siue ex parte conductoris. Ex qua alicui eorū suboritur damnum: restituendum esse damnum passo, iam examinatu opus est, an in aliquibus casibus hic statuendis etiam contingente danno contrahens ab eo in conscientia sit excusandus, ita vt illud reparare non teneatur. Primò autem discidenda venit quæstio illa cuius meminit Metin. in sua instruct. materia de restitut. §. 3. fol. 157. vbi quærit, an si conductor mulæ decepit eius locatorem, qui eam exprefsa conventionione locauit ad iter agendum per quatrduum à Salmantica in Vallisoletum, in hoc quod accelerauit iter illud, biduo illud complens teneatur ad restitutionem mulæ si eam interire contigerit. Videtur, quod à tali restitutione nullatenus immunis fiat, cum locatorem deceperit. Hoc nihilominus

Questio.

D d 3

minus

Sent. Meti. minus non obstante Metina ait, quod quid quid sit de foro exteriori, vbi cōstituta legitimè hac deceptione iudex restituendam fore pronuntiaret: tamen in foro conscientia nulla ob hanc deceptionem restitutione opus esset, si quidem nulla alia ex parte conductoris intercessit culpa circa interitum mulæ, quam prædicta deceptio, quoniam iter à Salmantica in Valli soletum communiter biduo confici solet. Strigitur sufficienter ei prouidit de potu, & pabulo non est ad eam restituendam si obiit conductor obligandus. At quamuis ab hac sententia Metinæ non dissentiamus in casu, quo ille loquitur, scilicet, quod nulla alia interuenit culpa: tamen animaduersione opus est, quod in duobus casibus, quia nõ abesse videtur à culpa: non videtur abesse ab obligatione restituendi. Primò, quando conductor persensit, idè locatorem mulæ conuenisse de tali itinere quatrinduo perficiendo, quia insinuauit mulam aliquali indispositione laborare, vel quia lassata, vel macie confecta ex multis itineribus, vel aliter apparebat & tandem secundò, quando propter rationes apparentes debuit credere non temerè, neque sine causa, neque tam ratione lucrandi plura locationis mulæ diaria, quam ratione consulendi in columitati sui iumentum lassati, aut nõ plus laboris potentis sustinere, sic locatorem conuenisse. Hoc autem, idè tutius esse dicimus, quia ratio illud persuadet.

Quest. Ad hæc casum hunc (quia sæpè vsu euenire potest) illucidari oportet quoniam, & ad hanc materiam locationis aequaliter attinere videtur. Casus autem, qui quæritur est, an dominus locans equum, qui pro illius custodia mittit famulum teneatur pro custodia equi, an verò conductor eius in hoc casu potius pro custodia illius teneatur. At videtur, quod ipse conductor equi teneatur, quia secundum Bart. in l. si vt certò. §. si de me. ff. commod. sicut per appositionem custodis non videtur remissa custodia carcerario circa carcerem, ita in equo locato permissionem famuli pro eius custodia non videtur, quod propter hoc conductor eius eum teneatur minus custodire. At nihilominus resolutoriè cum Syluestro verb. custos. §. 4.

Dictum. 1. Dicimus primò, quod si constat, quod locator famulum misit pro custodia, & hoc fecit ab initio: conductor tunc non tenetur pro custodia. Si autem locauit equum, & famulum, negligentia famuli non excusat dolum conductoris: antequam restituat equum famulo, secundum gloss. §. si de me. l. si vt cer-

to. ff. commod. Si autem post restitutionem equi famulo factam equus pereat, non tenetur conductor. l. si mei causa. ff. commod.

¶ Sed addit Siluester, quod si nihil apparet, an miserit famulum pro custodia, vel nõ, si simpliciter locauit famulum, & equum, tunc in dubio non videtur remissa custodia equi vt. l. penul. cum sua gloss. ff. vsu. quemadmodum.

¶ Præterea quæritur de locatore locante re vitiosam utpote dolia, aut alia vasa vitiosa de damno subsecuto an cōductori teneatur. Respondetur quod si scienter sic talia vasa vitiosa locauit, tenetur planè de damno conductori subsecuto arg. l. sed addes. §. si quis. ff. locat. si autem ignoranter locauit vitiosa pro bonis tenetur de damno, non enim quod bonum esse ignorabat, licet crederet esse bonum pro bono daturus erat, cum ergo in hoc casu exposuerit conductorem periculo ideo de dāno subsecuto tenebitur. Secus autè est in conscientia quādo simpliciter dedit quod locauit, dicendo credo esse bonum, tu videris, fecit enim tunc quod potuit, & dolus cessare videtur. Idemque dicendum esse videtur secundum Siluest. verbo locatio. q. 18. & secundum Angelum eodem verbo §. 24. & Nauar. cap. 17. nu. 196. quoad forum conscientia si ignorans vitium absolute locas & protestans dixit conductori an illa sint vitiosa nec ne se perspectum non habere, displicereque sibi si talia essent, quia tunc in conscientia ad damna obuenientia non tenebitur, imò in pascuis locatis vbi ignorante locatore erat herba pestifera quæ comesta occidit pecora conductoris, quia præsumitur quod locator nesciuit, neque scire debuit, restitutio dāni non est facienda in foro exteriori. l. sed addes. ff. locat. §. 1. vbi glossa ait speciale esse in locato interesse extra rem venire vbi est culpa, secus si quis equum se mergentem in aquam & destruentem vestes commodauit, Siluest.

¶ Idemque iudicium ferendum esse ait Nauarrus, de omnibus alijs vitiosis rebus locatis, quæ parare possunt periculum aut afferre damnum conductori iuxta Siluestrum, vt si quis locasset equum solitum se proijcere in aquam cum flumen ingreditur vnde equitans iacturam vestium est passus. Sed nos pro maiori declaratione iuxta regulam, quā Victoria tradidit hoc notandum adijcimus, quod locator in omnibus casibus, in quibus in hac materia vel simili excusaretur ab omni culpa, excusandus esset à refarciendo succedente dāno. Nam restitutio damni in conscientia in similibus, sequitur culpam, Arnota, quod triplex est genus culpa, iuxta distin-

Dictum. 23

Quest.

distinctionem iuristarū, scilicet lata quam homines nimis negligentes soliti sunt committere, vt relinquere sibi commodatum librū prope apertam domusianham. Et hec est quā communiter vitant homines. Alia autem culpa est, quā leuis dicitur, quā secundum Metinam in sua instruct. de rell. 30. fol. 156. solita est cadere in hominem etiam mediocriter diligentem, vt accommodatum librum reponere in cubiculo, sine obseratione ostij illius. Alia autem est culpa quā leuissima nuncupatur, qualis illa est quā interdum in hominibus valde diligentibus solita est reperiri, si cū occludere cubiculum, sed non explorare manu passulum, ne forte maneat referatū. At secundum Nauarrum in sum. cap. 17. nu. 178. lata est, quam omnes communiter vitant, leuis autem diffinitur esse, quam regulariter homines diligentes illius officij cauere solent: leuissima autem, quam diligentissimi homines vitare curant, vt in exemplum latę culpę adducit Nauarrus extra domum, aut in scamno librum sibi accommodatum relinquere. At exemplum leuis secundum ipsum est, librum huiusmodi in cubiculo, ostio tamen aperto relinquere. ¶ Culpę autem leuissimę casus exemplificatur ab ipso in eo, qui librum hunc intra cubiculum relinquens licet illud claue obserauit: non tamen manu, an esset bene obseratum pertentauit iuxta communem. Casus autem fortuitus est, qui sine vilo dolo, aut culpā interueniente accidere solet, vt fulmina, grandines, gelu, terremotus, insultus latronum, & similia, quorum meminit Nauarrus cap. 17. num. 178. iuxta. l. quę fortuitis. C. de pignor. act. ¶ Dolus autem est machinatio in facto, siue in verbo ad decipiendum ordinata. l. i. ff. de dolo. & de regul. iuris. ca. scienti in. 6. De diffinitione verō tam casus fortuiti, quā doli, quā latę culpę, quā leuis, quā leuissimę consulto Syluestrum verbo culpā, quęst. 2. vbi diffinitiones horum subijcit, & exempla, de quibus etiam consulendus est Panor. cap. 1. de commod. & cap. fin. de depof. & Bar. in l. quod nerua. ff. de pos. de his etiam D. Thomas est legendus. 1. part. quęst. 48. art. 5. & 6. & 2. 2. quęst. 118. art. 8. & 121. quęst. 21. art. 2. & Nauarrus in sum. cap. 17. num. 177. vbi hęc loca citat. ¶ Ex prædictis corollarię sequitur, quod cum (vt dictum est) iuxta communem sententiam doctorum, contractus in contractu, qui gratia vtriusq; partis initur, de dolo, & lata, & leui culpā, non tamē de leuissima, aut de casu fortuito regulariter tenentur) ne-

que etiam in contractu locationis, quia in gratiam vtriusq; contrahentis celebratur, aliquis contrahentium, siue sit locator, siue cōductor tenetur regulariter de leuissima culpa, aut de casu fortuito: sed solum de dolo, & lata culpa, & leuiali contractus. ff. de regul. iur. cum late illi adnot. per Doctum. ¶ Præterea, quia quęstio hæc tam ad materiam locationis, quam etiam commodati, & depositi attinere videtur, eam hic proposuisse non præter propositum fuit. Quęstio autem est, an illa regula, scilicet, quod nemo tenetur de damno, quod casu fortuito accidit in aliquibus casibus exceptionem habeat? Respondetur autem ad quęstionem breuiter, nam quęstio est cuius decisio iuridice habetur capit. cum gratia. de commod. vbi dicitur, quod casus fortuitus non imputatur commodatario, nisi in tribus casibus. Et quāuis ibi loquatur de commodatario textus hic, tamen (vt Nauarrus in sum. cap. 17. num. 179. insinuat) exceptio est locum habens etiam in locatione & deposito. ¶ Igitur in tribus casibus potest aliquis teneri de casu fortuito: licet regulariter nemo in casu fortuito teneatur de damno. Primò, quando culpa præcedens in causa fuit casus fortuiti, vt si quis equum sibi locatum ad Salamanticam duxit ad Cataluniam, illacque pertransiens incidit in latrones, à quibus eo spoliatus est. ¶ Secundò, quando detrimentum accidit in re locata, vel accommodata, quia præcessit mora, & deteriorata fuit, vel faliter interijt, quod apud locantem, vel commodantem non perisset, & hoc in conscientia. Nam quamuis gloss. cap. cum. de commod. hoc esse intelligendum dicat, etiam si apud commodantem res fuisset eodem modo peritura. ff. de leg. 1. l. cum res. §. vltimo: tamen oppositū verum esse ostendimus in conscientia propter rationem D. Thomę supra allegatam. ¶ Tertio, nisi interuenerit pactum de casu fortuito. ff. de act. & obl. l. 1. §. is quoque. & ff. de reg. iur. contractus. Vbi autem pactum sit de casibus fortuitis subeundis, secundū gloss. cap. vnico. de commod. connumerandi sunt specialiter. Nam secundum Ioan. Andr. in dicto cap. vnico, ex generali pacto commodatarius de nullo casu fortuito, quādo nullus fuit expressus tenetur. Neque enim sub inuolutione verborum generalium renuntiare censetur ei iuri: cui non esset in specie renuntiaturus, quod in conscientia planē maximē locum obtinet. ¶ Sed quid dicendum est in hoc casu, & similibus, quādo aliqui casus fortuiti

Quęstio.

Decasu fortuit. teneatur quis in 3. cas.

1.

2.

3.

Renunciatio casus fortuiti. vt vult.

Exempla culpę latę leuis, & leuiss.

Quid casus fortui.

Quid dolo.

Coroll.

fuerunt nominati, non tamen omnes: si post
 illorum nominationem clausa generalis sub-
 secuta est, scilicet, dicens, & sic de omnibus
 alijs fortuitis casibus, vtrum sic renuntians suf-
 ficienter, & valide omnibus casibus fortuitis
 renuntiauerit? Certè, quia casus est frequens,
 & quotidianus explicacione opus habet. ¶ Di-
 citur ergo quod in casu questionis sic renun-
 tians non sufficienter videtur renuntiasse om-
 nibus fortuitis casibus: sed solum expressis &
 alijs consimilibus expressis. His autem casibus
 si aliqui maiores acciderint: his, scilicet,
 maioribus renuntiasse non censetur. Sic tra-
 dit Bar. in §. quæsitum. l. sed & si quis. ff. si quis
 caus. At huius potissima ratio est notatu dig-
 na, scilicet, quia generalis causa in odiosis nõ
 comprehendit maiora expressis. Est textus no-
 tabilis ad hoc, & ad multa alia contingetia du-
 bia decidenda condacens in Clem. non pot-
 test. de procurat. Secus autem est, si loqua-
 mur in materijs non odiosis, sed fauorabili-
 bus, vt Innocent. in cap. sedes de rescriptis vi-
 detur adnotasse. ¶ Adde secundò id de quo
 etiam posset dubitari: sed tamen clarum est,
 scilicet, quod etiam si talis renuntiauerit gene-
 ralis, circa casus fortuitos firmetur iuramen-
 to, nihilominus tamen in conscientia ultra cõ-
 sensum, & animum iurantis vim obligandi nõ
 fortitur, quia iuramentum non obligat ultra
 intentionem iurantis, vt patet cap. Quintual-
 lis de iure iurãdo. ¶ Accedit & tertium, quod
 in casu, quo res commodata, vel locata suo
 pretio æstimata datur (quia dubitari poterat
 an commodatarius, vel conductor eius etiam
 de omni casu fortuito teneatur) responden-
 dum puto, quod neque in hoc casu de casibus
 fortuitis prædicti manet obligati. Huius
 autem potissima ratio est, quia æstimatio in
 his casibus non censetur facere venditionem,
 iuxta glossam: cum fundus, quando ad an-
 num res locantur, vel cum æstimatio eo solo
 animo fit vt valore, quo valent soluantur, si
 culpa conductorum pereant res locatæ, si ut
 præsumitur venditio in dubio, quando res
 immobilis suo pretio æstimata datur in dotem
 marito, l. si inter. C. de iur. dot. a diuncta glossa
 ibi: ideo æstimatio rei locatæ, aut commodatæ
 secundum Panor. in dict. cap. vnico. de com-
 mod. nõ facit, quod commodatarius ad plus
 teneatur, quam si talis res non æstimaretur
 sed ad hoc tantum facit prædicta æstimatio,
 vt si culpa conductoris, vel commodatarij res
 recepta pereat, dominus rei locatæ, vel com-
 modatæ a necessitate probandi valorem rei
 commodatæ, vel locatæ peletur. Si autem

res æstimata datur cum pacto, quod vel res,
 vel æstimatio reddatur, tunc periculum pe-
 remptionis transit, non deterioracionis. l. ple-
 rum que. ff. de iur. dot. hoc est dictum, quod in
 hoc casu si res æstimata pereat, recipienti peri-
 bit, quia tunc periret de pretio æstimato
 tenebitur. Si autem fuerit ipso suo deterior fa-
 cta, vel ex aliqua accidenti fortuito casu, satis
 erit illam sic deterioratam reddere. ¶ Præterea de hoc pacto, scilicet, quod com-
 modatarius, aut conductor subeat damnnum
 alicuius, vel omnis casus fortuiti expressi, vel
 consimilis expressis, an iustum sit indagare
 oportet. At videtur quidem hoc controuerti
 posse. Nam pro parte affirmatiua videtur tale
 pactum apponi posse, tum quia prædict. cap.
 vnico. de commod. videtur approbari, tum,
 quia pactum contra accidentalia contractus
 vicit legem. ff. de posit. l. i. §. si conueniat. Se-
 cus si esset contra substantialia. Cum ergo pa-
 ctum istud de stando casu fortuito in loca-
 to, & commodato contra substantiam contra-
 ctuum horum non fit: sequitur iuste posse ap-
 poni. In contrarium autem est, quod æquali-
 tas in contractibus seruanda est, nõ autem vi-
 detur æquitas, vel æqualitas esse quod com-
 modatarius, vel conductor sustineat iacturam
 casus fortuiti contingentis circa rem, cuius al-
 ter est dominus. Nam si res sine culpa alterius
 casu fortuito pereat, domino suo perire de-
 bet. Tui, quia si sic pacisci liceret, nõ est cus-
 tantoperè damnandus esset contractus ille,
 qui in Hispania laborat infamia, & infami no-
 mine notatur, ita vt illum contrahentes, reno-
 ueros, vocentur, quia renouant oues & peco-
 ra cum pacto, vt sibi reddatur etiam in omni
 casu fortuito incolumia, & sana. ¶ Respondetur ergo, quod stando incon-
 tractu locationis propter prædicta allata inco-
 tra, non liceret sic de casu fortuito pacisci, nisi
 aliqua re compensa, vel remissio partis merce-
 dis debite pro locatione interueniret ex par-
 te locantis, quæ æquiualeat in hoc pacto asse-
 curationis. Nam pactum assecurationis est
 istud, quod locator conductor imponit cum
 alias ex natura contractus locationis id one-
 ris, scilicet, assecurandi rem locatam in omni
 casu fortuito conductor non teneatur gratis
 subire, cum hoc æstimabile pretio sit. Imò
 neque in contractu commodationis, stando
 in eius natura, vbi gratis conceditur vsus rei,
 non apparet licitum esse sic pacisci cum com-
 modatario, quia iam tunc cum commodans
 pro vsu rei commodatæ exiget aliquid æsti-
 mabile pretio: casus fortuiti assecurationem em-
 pto

Casus fre-
quens.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

Questio.

Argum.

In contra.

Resp.

si renuntia-
uerit ad
omnes casus
fortuitos

Color

Insuper. Negot. contra

Modifica-
tio sentent.
Soti.

contractus comodati, quia desineret esse gra-
tuitus in alio contractu innominato non gra-
tuitus in veteretur. ¶ Hinc est quod supra sen-
tentiam Soti dicentis quod licet locanti equum
quando timet nimis in itinere esse diu exan-
dum pacisci ut conductor eius in omni casu peri-
culum eius subeat, nolimus ita absolute ad-
mittere, sed cum limitatione, scilicet, quod si
casus fortuitus timet videlicet incursus mili-
tium, vel latronum, vel huiusmodi tunc mi-
nuat equum valenter ad periculum de pretio maio-
ri quod alias, quia ad tam periculosum iter lo-
cat equum posset rationabiliter exigere, si ve-
lit se ab hoc periculo locator eximere, vel si ti-
met equum fore itinere nimis defatigandum
vel non eum locet, vel patet fideiussorem ut
soluat, si culpa saltem leui conductoris perie-
rit, non autem imponat obligationem renun-
tandi culpe leuissimæ, vel casibus fortuitis
ipsi conductori, nisi ipso id volente acceptare
pro aliqua sibi facta remissione mercedis, vel
se recompensa. Nam hoc ipsum dicitur ipsa
æqualitatis ratio, quæ in contractibus præfer-
tim non gratuitis obseruatur maxime necessa-
ria est. Notanda autem venit supradicta do-
ctrina pro contractibus in quibus non trans-
fertur dominium, quales sunt contractus de-
positi, & commodati & locati, & conducti, &
impignorationis.

CAP. XXVIII. De quinque notaminibus circa
locationem, de intelligentia multarum legum
civilium circa locationem ad longum, de vendi-
tione perfecta & imperfecta. ¶ Curiosa & quo-
tidiana traduntur, de tribus casibus in quibus lo-
cator tenetur, de custodia generum expensarum
que tollenda sunt de differentia notabili & quod
locans non transfert dominium, & an liceat lo-
care domos meretricibus, de casu frequenti loca-
tium seruos suos & quomodo artifex tenetur de
culpa eorum quorum opera vitur.

¶ Quoniam in moralibus, quod ad specialio-
res casus descenditur, eo profectus
euenit maior, & si multa in particulari discuf-
sa sint iam de locationis materia, tamen quate-
nus omnia occurrentia dubia exhauriantur,
ad hæc quoque particularia iuris notabilia de-
scendere cordi fuit.

Notamen.

1. ¶ Primo igitur notandum est, quod si con-
ductor desinit uti posse re locata sibi absque
culpa locatoris, sit ei remissio mercedis, si vo-
lo culpa locatoris interuenit ad totale inte-
resse tenebitur ita Bar. ff. locat. hinc subiungit
2. ¶ Item nota, quod si conductor post tem-

pus remanet in predio rustico, videtur in an-
num renouata conductio, & pignora eiusdem,
secus si alterius.

¶ In prædio vero urbano quatenus habita-
uerit, i. pro tempore quo habitauerit, ita loca-
tori obligatur: nisi in scriptis certum tempus
conductionis comprehensum est. Nam in ur-
bano prædio quatenus habitauerit, renouata
videtur, nisi in scriptis prima conductio cele-
brata fuerit, vel nisi dominus possessionis con-
sentire desierit, ita Bart. qui implet. ff. locati.

¶ Præterea nota, quod propter casum con-
tingentem in fundo, vel fructibus antequam se-
parentur a solo, sit remissio mercedis, si dam-
num est incurabile. Secus si contingit in fru-
ctibus iam collectis. Item veritas vnius anni
cum sterilitate alterius anni compensatur Bar-
tol. si vis. ff. locat. & quia verba debent intelli-
gi secundum naturam contractus. I. si vno an-
no. ff. locat. ideo si dominus ob sterilitatem re-
mittens pensionem dixerit se eam donare: ni-
hilominus dicendum est non donasse, sed so-
lum a petendo pro tunc recessisse. Nam ex qua-
litate contractus verba accipiuntur contra pro-
prium significationem, ita glossa ibi, de his au-
tem plura sunt a nobis dicta.

¶ Accedit ad prædicta, quod licet sterilitas
non recompensabilis cum alijs annis tribuat
remissionem (ut dictum est.) Iamen exigui-
tas fructuum proueniens aliunde, scilicet, ex
vetustate vinearum per plures annos præfer-
tim locatarum remissionem non tribuit, ita
Bart. ff. locat. cum quidam, quia secundum glos-
s. ibi debebat eas colere, & propagare ut bonus
pater familias, quare iuxta. l. siue hæreditaria.
ff. de nego. gest. non debet habere commodum
is, de quo puniendus est.

¶ Ad hæc perpendendum est, quod in foro
exteriori locator fundi tenetur præstare colo-
no instrumenta fructuum quæ redor um cau-
sa, necessaria, scilicet prælum, id est, præssorium
succulam, id est, torcular succum oliuarum ex-
pressarum recipiens, & c. & si minus sunt in-
strueta, tenetur reficere, iuxta glossam illud.
ff. locat. quod verum habet quoad refectionem
in locatione, sed non in venditione. Secus est
autem, si aliter inter locatorem, & conducto-
rem actum sit, illud. ff. locat.

¶ Deinde aduerte, quod casus fortuitus co-
tingens in personam conductoris eum non li-
berat a mercede soluenda, nisi locator alij suas
operas locet. Contra Nauarum autem dicen-
tem hanc exceptionem, seu limitationem, quæ
etiam in conscientia adhibet Syluester non esse
se iuri consonam, est lex cum quidam. ff. loc.

quæ videtur interpretari, aut limitare legem, sed addes. ff. locat. §. cum quidam, vbi dicitur quod si conductor fuerit præpeditus ab usu rei locatæ, nihilominus soluet mercedem quæ intelligendum esse supra diximus in conscientia in casu, quo locator non habuit cui locando operas acquireret mercedem, quia tunc conductor casu fortuito præpeditus tenetur ei mercedem solvere, quam habuisset aliunde scilicet ab alio conductore, si huic operas non locauisset.

Questio.

Obiectio.

Præterea examinare est opus qualiter intelligatur §. interdum, & §. cum venderem. I. sicut emptio. ff. locat. vbi videtur diffiniri, quod vendens fundum potest illum emptori locare pro mercede, dum pretium solvatur: quæ quidem diffinitio difficultate non caret, propterea quod per venditionem transfertur dominium fundi in emptorem, si ergo emptoris est iam dominium illius, suusque iam effectus est fundus, quomodo potest sibi locari, quomodo enim potest alicui locari, quod suum est tam quoad proprietatem, quam quoad usum? nam quoad vium fundus est etiam emptoris effectus, quia etiam periculo illius iam subicitur.

Respons.

Respondetur ergo breuiter iuxta sententiam Sili. verb. vsur. 2. q. 11. & iuxta sententiam Theologorum, quatenus attinet ad forum conscientie per distinctionem, quia dupliciter venditor, qui locat fundum emptori, donec pretium emptionis sibi solvatur, potest intelligi illud emptori vendere, vno modo quadam conditionata, & imperfecta venditione, id est, qua solum statuitur pretium, quo dominus fundi spondet se venditurum per edium, vel fundum, quando emptor exhibebit pecuniam, tamen non intelligitur facta actualis venditio, donec actu exhibeatur pecunia, & sic verum habet §. illud cum venderem. ff. locat. quia venditor cum per istam sponsonem hoc est imperfectam venditionem non tradiderit dominium sui fundi, sed tantum pollicitus est se traditurum cum pretium sibi solueretur, cum suus adhuc sit fundus, & suo periculo subest, usum eius pro mercede potest locare, sed in casu vt dicto §. dicitur, non plus mercedis pro locatione emptor præstabit venditori, quam proportionem eius temporis, quo pretium fundi solutum non esset, & in hoc sensu habet verum dictum legitarum, & Baldi. l. curauit. C. de actio. empt. & vendit.

Intelligentia. 2. dicti. §. interdum.

Secundo modo potest intelligi vt venditor post absolutam, & post actualem venditionem nempe transferentem dominium fundi & periculum eius in emptore velut pro mercede

eum locare emptori interim, dum pretium emptionis non soluit: in quo sensu gl. super. l. sicut emptio. §. interdum. ff. loca. videtur istud §. glossare: & sic verum non habet, nisi forte contraxisset sic vendens, & locans principaliter intuitu amici ad inseruiendum amico, idque tunc faceret gratia vitandi damni, aut refarciendi interesse sibi cessantis lucri in quod mallet alias sic non contrahere. Alia, extra istum exceptum casum, quod non ita frequenter contingit: contractus talis vbi interuenit actualis, & absoluta venditio non licite initur. Nam illa acceptio mercedis pro locatione donec eius pretium (cum sic venditum fuit) solvatur potius fieri ratione expectationis & dilationis pretij videtur (quod quidem sapit vsuram) quam ratione locationis, quæ ibi locum non videtur habere. Hac enim ratione in materia de venditione contra Couarruiam asserentem, quod quia venditor ad creditum cum vendit res fructiferas priuatur usu suæ pecuniæ, potest aliquod interesse accipere, sicut emptor interim dum non soluit, interesse fructuum sibi vendicari: hanc eius (inquam) opinionem reprobabimus, quia eius ratio, quæ ea tuctur non est satis animaduersa, nec tanto viro digna, quia non recte quadrat calui. Nam inquit sic seruari equalitatem, vt dum emptor vitur fructibus neque soluit pretium, venditor aliquo interesse potiatur ultra pretium. Quia respondetur ei, quod si hoc concederetur: ansa magna præberetur vsuris: Igitur illa regula, quod æqualitas seruanda est in contractibus sic accipienda est, vt sit vera, dum contractui non admiscetur dilatio pretij, quæ est mutuum virtuale: ac proinde pro ea nihil interesse est accipiendum. Alioquin æqualitas in contractu prædicto seruatur, quatenus est venditio, nam supponimus rem ad creditum suo iusto pretio esse venditam: imo aliàs in æqualitas esset, si ex re cuius emptor est dominus, & subit periculum, venditor eam illi locando ferat pensionem, aut partem fructuum sic accipere velit.

Contra Couarr.

Satis fit et obiectio.

Deinde circa legem qui columnam. ff. locat. animaduertendum est, quod quia illic in sinuatur, quod conductus ad transportandum columnas, vel dolia, vel lignum, tenetur ad ea obseruanda, quæ diligentissimus obseruaret, quæ quidem verba arguunt locatorem operam etiam de leuissima culpa teneri, quod videtur contra sententiam communem, scilicet, quod de leuissima non tenetur, est autem culanda ibi interpretatio gl. offe: quæ dupliciter legem, qui columnam interpretatur. Primo,

Circa legem qui columnam not.

vt cum

vt cum dicitur diligentissimus, intelligamus positum esse superlatiuum pro positiuo, id est, diligentissimus pro diligente, vt e contra sæpè contingit. Nam non est dubium, inquit, glossa locatorem non teneri de leuissima culpa. Secundo eam interpretatur, scilicet, vt lex hæc specialis sit in columina, & in rebus: de quibus subiicit ibi exemplum, & in alijs similibus rebus, quæ quia leuiter franguntur exactissima diligentia indigent. In his enim specialiter locator operarum propter specialem rationem etiam de leuissima culpa tenetur: sicut etiam tenetur de leuissima culpa locator cū aliàs diligentissimus gesturus erat negotium, quia diligentissimus quærebatur, & ipse se obtulit. Rationem autem huius vide per Bart. in l. quod nerua. ff. de pos. accedit. Syluester restitutio. 3. q. 8.

Specialis ratio.

Circa. l. iterum. ff. locat.

¶ Præterea circa. l. iterum interrogatus. ff. locati. vbi dicitur, quod conductor iusta causa metus, vel periculi adactus si domum conductam reliquit alioque migravit, non debet locationis mercedem, etiam si postea periculum verè non euenisset: notandum est cum glossa, quòd hæc lex intelligitur, quando post conductionem domus, causa timoris iusta interuenit. Secus autem est, si iam inerat, quia si ipse non conduxisset, aliter tali periculo dominus subuenisset. Si autem post conductionem talis iustus timor euenit excusat à mercede locationis soluenda, quamuis malum non contingat. ff. ad. l. Aquil. l. si quis fumo. §. quod dicitur.

Circa. l. in fulam.

Deinde circa illam. l. qui infulam. ff. locati, notandum est cum Bart. inde aperte colligendo doctrinam scitu necessariam, scilicet, quod resectio necessaria domus locatæ, quæ impedit habitationem conductoris inducit remissionem mercedis pro rata temporis, quo conductor impeditus fuit in ea habitare: si tamen resectio domus non necessaria fuit, obligat locatorem ad recompensandum interesse damni, quod conductor passus est ex tali domo migrando.

Circa. l. si fundus.

¶ Quasi similis præcedenti est dispositio legis si fundus. ff. eod. titul. vbi iuxta mentem Bart. sancitur, quod si conductor frui non potest re absque culpa locatoris fit remissio mercedis conductori pro rata. Si autem locatoris interueniat culpa ad totale interesse, siue lucri cessantis, quod conductor ideo omisit lucrari, siue damni quod inde passus, locator tenebitur. ¶ Quod autem venditor fundi, si ante traditionem publicatus est, solum tenetur restituere pretium acceptum, non autem tene-

tur restituere damnum inde præter intentionem conductori subsecutum (quod lex hæc insinuat supraque affirmauimus ex mente Nauarri) speciale est (vt ait glossa) in casu publicationis ex maleficio venditoris, & ante traditionem fundi.

Addit.

¶ Adde insuper quod iuxta gloss. l. opus. ff. locati. quando conductor rei locatæ in se suscipit periculum illius, huiusmodi periculi susceptio facit eum teneri etiam de culpa leuissima, non tamen de casu fortuito. Nam periculi susceptio, nisi aliter intendatur, vel exprimitur in hoc legis casu solum ad exactissimam diligentiam præstandam obligat, non autem ad præstandam securitatem de fortuito casu.

¶ Præterea circa illam. l. qui operas suas. ff. locati. vbi ex sententia, & mente Bartol. diffinitur, quòd locator operarum debet habere mercedem totius temporis, si per eum non stetit, quo minus operas præstaret, & idem dicendum esse de aduocatis ait lex, si pereos non steterit quominus causam agant. Quia acceptam ob hoc pecuniam reddere non tenentur, perpendendum est hanc legem habere locum quò ad primam partem in foro exteriori, quando per locatorem non stetit, sed per culpam conductoris est impeditus operas præstare, & etiã quando non culpa conductoris, sed casu fortuito est impeditus, quia præsumit lex, quòd à suo lucro est impeditus, quia alias alteri locasset, à quo mercedem accepisset, nihilominus in foro conscientie hanc legem sicut. l. sed ad des. ff. locati. intelligendam esse dicimus, quando talis locator non habuit cui locando operas acquireret mercedem, quam mercedem habuisset si tali non locasset, iuxta intelligentiam Syluestri, quia aliàs locatio talis casu fortuito impedita non esset causa, quòd locator operarum mercedem lucrari ab alio omisisset.

Circa. l. qui operas.

Nota.

¶ Circa verò secundam partem legis, quæ loquitur de aduocatis notandum duximus, quod per eam satis fit quæstioni, de qua sum interrogatus Mexici, scilicet, vtrum quidam aduocatus potuit in conscientia retinere centum aureos, quos causa tuendi arduam litem susceperat, in qua aliquo tempore est patrociniatus, sed ad conclusionem vsque litis non est patrociniatus, quia suus clientulus noluit in causa ultra procedere. Quia respondetur, quòd suffragante sibi ista lege potest illos centum aureos retinere, neque aliquam partem illorum tenetur restituere maxime, quia vt in casu interrogato referebatur: neque clientulus illos voluit reposcere.

Questio.

R/p.

¶ Neque

Satis fit
obiectioni.

¶ Neque huic obstare videtur lex. 9. & 10. & seq. Recopilationis nouæ legum Hispaniæ vbi (vt supra diximus) decernit quod aduocatus quando ipso intercedente transactio fit, vel conuenientia fit inter partes possit totum sibi designatū salariū vendicare licet non vsque ad finē litis fuerit patrocinarus, aliās pro rata patrociniij exhibiti, & vltra hoc quartam tantum possit accipere, quia ista dispositio legis Hispaniæ sic debet interpretari, quatenus minus deroget iuri communi ciuili, quare intelligenda est in casu, quo loquitur nempe quando ipse partes per compositionem inter se factam sine mediatione talis aduocati receperunt à lite, quia tunc aduocatus tantum pro rata patrociniij exhibiti salariū recipiet, secus quando non per compositionem talem, sed aliter (vt in nostro casu contigit) desistitur à lite, vel intelligenda est in casu, quo salariū receptum non fuerit. At vero lex qui operas ff. locat (vt apparet) quia decernit quod aduocati si per eos non steterit quo minus causam agant, honoraria reddere non debent, loquitur de stipendio iam accepto, huic sententiæ (ni fallor) Nauarrus accederet in distinctè, sed nos in conscientia (quidquid sit de foro exteriore, illam limitationem Siluestri, & in casu aduocati attendendam esse duimus, scilicet, quod in casu, quo casu fortuito, & non culpa clientuli aduocatus stipendiatus prestare patrociniū omisit, quando ob hoc non desistit alijs patrocinando tantum, vel magis lucrari, ita quod locatio operarum cum isto clientulo non fuit in causa, quod patrocinando pro alio, vel pro alijs non fuerit lucratus, non tenetur tunc clientulus in conscientia ad soluendam integram mercedem nisi pro rata.

¶ Circa. l. qui mercedem. ff. locat. notatu quoque opus est quod conductor rei si pro rei conductæ custodia mercedem accipiat specialiter, ad exactissimam diligentiam tenetur, ex quo sequitur, quod de leuissima tunc tenetur culpa, nam alias de leui conductor tenetur culpa, sed non de leuissima.

Questio.

¶ Præterea, quia dubitari poterat an domini horreorum, dum locant horrea teneantur de custodia, id dubi. l. dominus. ff. locati. distincti videtur secundū Bartol. quia ibi decernitur dominū horreorū effractis, & cõpilatis horreis non teneri de his nisi custodiam eorum receperit. Circa quam legem glossa aduertit quod in his casibus talis locator horreorum de custodia tenetur, primò si promisit custodiam, secundo si sciente conductore custodes adhibuit, tertio si conductor custodiæ renun-

In casibus.
3. tenetur
de custod.

tiat, igitur in prædictis tribus casibus locator horreorum, quia sponte censetur accepisse custodiam, tenetur adhibere custodes. Secus est quando neque tacite, neque expresse promisit custodiā, vt quādo clauēs horreorū tradidit conductori, arg. ff. de contrah. emp. l. clauibus, nam ibi se liberat quoad custodiā, sicut etiam liberatur, quando custodem appo- nit conductor. ff. commod. l. si vt certo. §. penult. Si autem hic locator horreorum specialiter cauit aliquem casum, de illo tenebitur. C. de nego. gesti. l. negotium. Hoc autem ipsum videtur determinari, vide. l. 25. titul. 8. Part. 5. vbi sancitur, quod qui locat loca, vel vasa pro oleo ibi custodiēdo, si locator ibi seruare promisit oleum, tenetur de damno subsecuto, nisi casu fortuito, sine culpa locatoris accidisset quod explicatius continetur. l. qui mercedē. ff. locat. vbi decernitur, quod qui promisit custodiam tenetur de periculo, & damno dato ab alio quod potuit per custodiam reparari.

¶ Deinde circa. l. in nauē. ff. locat. perpendendum est ibi diffiniendum proponi casum in materia locationis scitu dignum, scilicet, an casu, quo quis se, suamque nauim locauerat ad multorum copiam frumenti aliò transuehendam, si antequam periret casu fortuito nauis, locator nauis, idem que vector alicui conductorum frumenti sui summam in nauī repositam de nauī reddidit aliorum pereunte tritico, an id licite fecisse potuit taliter, quod alijs nihil reddere teneatur, an verò ceteri pro sua parte frumenti cum nauta agere possint. Respondetur autem iuxta mentem legis, per distinctionem quod frumentum illorum conductorum nauis dupliciter potuit reponi in nauē, vno modo in communem aceruum cõfundendo illa frumenta alio modo separata ponendo illa in erroneis, id est vasis separatis vel locis nauis diuisis tabulis, ita vt interosci posset, quod cuiusque esset frumentum: tunc dicimus, quod si primo modo omnes conductores reposuerant sua frumenta in nauē confundendo illa, si de communi aceruo illo, an tequam nauis periret, suum frumentum alicui eorum à nauta redditum est. Ceteri pro sua parte frumenti cum nauta agere non possunt, quia in hoc casu cum frumentum non esset illis reddendum idem numero, quod repositum, sed idem in genere, seu specie, domini propriæ sui frumenti non mansere, sed in creditum generale nauis dedisse videntur Vnde nauta culpa caruit, si vni prius reddidit ex aceruo communi frumenti. Nam cum primum alicui reddere necesse fuisset non in culpa fuit

Quæstio

Resp. per
distinctio.

Decisio iuris
conducere
ad mul-
ta.

pa fuit si meliorem fecit conditionem huius, quam ceterorum. Si autem secundo modo frumentum vniuscuiusque separatim a dominis repositum est in naue, si ex aceruo distincto vnus alteri soluit & nauita restituere, & recipiens reddere naui post pereunte tenentur cum alienum in se sit datum, & acceptum. Si autem nauita cum acceperit illas summam framenti ea lege vt distinctas separatasque in naue reponeret, ipse sua auctoritate propria sine consensu dominorum confudit in aceruum vnum commune, & ex aceruo communi antequam periret nauis alicui conductorum suam summam reddit, tunc (vt insinuat lex) quia in isto casu idem frumentum numero traditum a nauita conductoribus reddi deberet, culpa non caret illa frumenta confuisse, tamen si postea pereunte naui aceruus continens frumenta conductorum perierit, non tenebitur nauita de casu illo fortuito sine culpa sua contingenti, neque soluere ceteris summam quam alteri iam reddiderat tenebitur propter rationem legis, licet per confusionem frumentorum quem in vno aceruum fecit, videantur illa frumenta in creditum transisse, quod notatu dignum censet glossa. Idemque lex statuit in deposito, quando pecunia deponitur, quoniam si clausa, & obliuata traditur si depositarius alteri in solutionem tradat, si non sit postea soluendo, quoniam eadem numero reddenda erat, ad illam vbicunque sit deponens actionem habet secus est si sic non tradita sit in depositum, sed ita vt in simili re solui posset. Nam tunc ad eandem numero deponens non habebit recursum sed ad aliam in specie, si culpa depositarij perierit.

Nota pro
causis
quod
tidian.

Nota circa
l. maritus.

Præterea reliqua notatu digna in hac materia percurrentes primo adnotandum duximus quod l. maritus ff. locati continetur, scilicet, quod casus contingens in parte operis facta credit ad periculum locatoris, nisi culpa conductoris intercesserit, sicut si Petrus conduxerat domum faciendam a Ioanne, si deinde parte operis iam effecta terra motu concussum est edificium, ad Ioannem qui locauerat pertinebit periculum. Secundo accedit ad prædicta, quod habetur l. colonus ff. locat. §. nauem, scilicet, quod quando casus occurrit in re locata culpa conductoris, merces integra debetur locatori. Exemplificatur in eo, qui conduxit nauim in qua merces trasportandas imposuit, quæ quoniam illicitæ merces erant nauis postea in portu detenta est. Nihilominus pretium vecturæ locator nauis a condu-

Circa l. Colonus.

ctore exigere potest, licet conductor amissione suarum mercium ibi multatus sit, quia sua culpa id euenit, imo si casu fortuito id euenisset, nihil obstatet ad soluendam vecturam arg. l. sed adde. §. si ff. loc.

Tertio accedit notandum pro casibus contingentibus, quod l. si decem ff. locati continetur, scilicet, quod si in quantitate mercedis erratur in contractu locationis, voluntate eius qui mercedem recipere debet standum est. Exemplificatur in casu, quo locator fundum decem locauit, conductor existimauit illum quinque se conducere in hoc casu si tempore celebrationis contractus, contingat hic error & post statim deprehendatur, nihil agitur contra voluntatem locantis, qui mercedem locationis recipere debet, ita diffinitur videtur quidem lex. At in conscientia conductor, quoad quantitatem mercedis, scilicet, ad decem soluendum tenebitur supposito, quod tanta quantitas, id est, decem iusta est locationis merces: alioquin si noluit huic mercedi stare tenetur conductioni renuntiare, quamuis in foro exteriori virtute huius legis, voluntate locatoris stare cogatur. Si autem postquam conductor potitus est re locata, de quota mercedis propter prædictum errorem concertatio fiat: merces tunc taxanda erit iuste iuxta arbitrium boni viri. Si autem è contra locator minoris se locare rem suam sensit, & conductor pluri se conducere intellexit tunc non pluri erit conductionis merces, quam quanti locator putauit se locare.

Pro casibus
quotid.

Quarto non erit abs re hic notasse, quod l. cum ff. locat. §. locator diffinitur, scilicet, propositum retentum in mente parti non expressum nihil releuare, quod quidem exemplificatur in locatore horrei, qui propositum habuit, dum horreum locauit, se aurum & argentum, & margaritam non recipere suo periculo: deinde cum sciret has res inferri, passus est, perinde manet obligatus, ac si propositum illud mutasset. Patientia enim secundum glossam pro consensu habetur ff. de exercito. l. 1. §. magistrum autem.

Nota circa
l. cum ff.
locat.

Quinto circa periculum in locatione contingens pensandum est, quod l. si riuum ff. locat. aduertitur, scilicet, quod quando ad faciendum opus, verbi gratia, riuum artifex locauit operas, antequam approbaret dominus (prout conuentum erat) opus, periculum est passus, quia ruit, periculum erit domini, nisi vitio operis hoc est culpa artificis casus euenierit. Igitur iuxta ipsamet verba legis dicendum est, quod soli, & sitis vitio is casus, & dicitur si accidit, conductoris

Circa l. si
riuum.

ductoris erit periculum, scilicet, domini solus, qui ad ibi edificandum artificis conduxit operas, si autem vitio operis id accidit, quia culpa artificis ruina accidisse videtur ei qui locauit operas, id est, artifici impurabitur.

Obiectio.

¶ Præterea quia lex cum implures. ff. locati. §. mandauit non nihil difficultatis arguit, & hic eius determinatio discutienda est, nam licet in summa ibi habeatur, quod si dolus aduersarij dedit causam contractui potest contrahens pænitere, & quod dedit repetere (quamuis hæc summa Bar. nihil dubij in se continet) tamen si literam illius. §. mandauit, expendamus, non caret difficultate, diffinitio casus ibi contenta vbi in resic habet, quod quidam volens edificare villam, consuevit quendam in ea reperitum de expensis, scilicet, quæ in villa edificanda constaret, qui ei renunciauit ducentorum expensis indigere, hocque accepto responso certa mercede illud opus illi locauit, comperto autem postea eam villam non posse minoris tercentum constare, cum locator operum ante huius noticiam a conductore accepisset centum, ex quibus partem in opus impederat vetitus est per conductorem id opus facere, & quod potest licite tunc conductor operarum a locatore earum exposcere ut pecuniæ reliquum sibi restitatur, ibi tandem diffinitur in hoc casu.

Circa. l. cū implures. ff. locat.

¶ Hoc autem propterea difficultatem habet, quia hic in pretio expensarum villæ edificandæ fuit deceptio & non ultra dimidium iusti pretij, vt patet, nā villa edificanda, vltra ducenta prius constituta solum centum constare debebat, ergo non potuit conductor operarum petere rescissionem contractus, sicut neque posset hoc petere in venditione, & emptione vbi deceptus esset, sed non vltra medietatem iusti pretij. Respon-

Obiectio.

detur autem & ad id dubij quod idem hic rescissioni contractus datur locus, quia (vt ait Bartolus) dolus seu deceptio dedit causam contractui, & non solum incidit in pretio expensarum, quia reuera conductor operarij nõ edificasset villam, neque ad id operas eius condixisset, nisi ab eo deceptus fuisset in summa expensarum.

Resp.

Dictum. 1.

¶ Secundò dicitur quod testante glossa conceditur conductori operarij ad villam prædictam construendam a tali contractu resilire, tum propter mendacium operarij, qui astruxit solum ducentis debere constare, tum quia non expensis operarij, seu artificis edificanda erat, sed potius eum ad id conductis, quare, quia grauabatur ex mendacio operarij permissus est a contractu resilire, quod notatu necessarium est pro casibus similibus

Dictum. 2.

quotidianis, in quibus architecti auiditate plus lucrandi, & pluribus intendendi edificationibus consulti a principio de expensis soliti sunt eas extenuare, ne volentes edificare ab edificando deterreantur, quod sine præiudicio fieri non solet, quia consilium domini est, vt edificaturus turrim prius cõputet sumptus, vt alias incipiens edificare non possit consummare; & sic in damnum illius vergat.

¶ Præterea ex. l. dominus. ff. locati. §. in conducto habetur quod id quod Inquilinus expendit in meliorando domum potest a domino repetere. Nam idem decernitur ibi circa conductum fundum, nam si eius conductor sua opera aliquid necessario, vel vtiliter auxerit, vel edificauerit, vel instituerit iterum, si de eo non conuenisset cum domino, potest a domino fundi repetere. l. 24. tit. 8. P. §. nam possessor bonæ fidei, qualis est conductor domus vel fundi potest omnes expensas, quas facit tollere, si sine læsione rei potest fieri. l. Iulianus la. 3. ff. de rei vindicatione, at si non possunt tolli dominus fundi, vel domus soluet. l. fundo. ff. de rei vend. Idem autem erit quando fecit vtiliter negotium proximi. ff. de neg. gest. per totum. Hi etenim possunt expetere omnes expensas tam vtilis, quam necessarias.

Circa. l. dominus.

¶ Imò possessor malæ fidei licet de rigore iuris habere non potest, nisi expensas necessarias, id est, eas expensas quæ nisi fuissent factæ, vel res ex toto perisset circa quam factæ sunt, vel in deterius deuenisset, & cuiusmodi sunt, quæ fructuum colligendorum gratia fiunt, & etiam gratia eorundem conseruandorum, & huiusmodi. ff. de petit. hæred. l. si a patre. §. fructus (nam hæc expensæ necessariæ dicuntur) tamen alias expensas in foro exteriori perdit, si quas fecit. l. ex argento. ff. de condit. fur. vtilis verò voluntarias poterit asportare si sine læsione status prioris id potest fieri. l. domum. C. de rei vendit. imò secundum Mornal. tit. de vsur. expensas quas fecit conseruando rem, vt curando morbidum animal, equum pascendo in conscientia poterit reportare. Sicut etiam qui fecit aliquod melioramentum, propter quod maior vtilitas allata est domino, quam prius ad arbitrium boni viri in conscientia non vetatur taxandas exposcere expensas, & quia hoc ad iustitiam spectat dominus proprius pro eis tenebitur compensare. Nam & voluntariæ, quæ tales dicuntur, quædo solum ordinant rem, neq; adaugent fructum. l. impensas. ff. de verbo. significa. tolli possunt si sunt separatæ, aut si sine læsione rei separari possent, vt ornamentum ab equi sella.

Genera expensarum que tollenda.

Secus

fecus autē est si sine lēſione rei ſeparari nō poſſent, vt expenſa facta in muro, quando per hoc ſtatus rei læderetur. Adde q̄ ſi quis bona fide credens in proprio fundo ædificare ædificauit in alieno in conſcientia (prout aliqui doctores aſſerunt) dominus fundi ad vnū de duobus illi tenebitur, ſcilicet, vel ei vendere fundū, vel ei facere ſatis pro expenſis ædificij q̄ arbitrium boni hominis æſtimabit, q̄ tamē intellige, verū eſſe ſi dominus fundi hoc ſine damno ſuo poteſt facere, nā aliās ad id in cōſcientia nō videtur teneri. ¶ Concludimus vltimo, q̄ iuxta. l. Colonus. ff. locat. etiā qui eijcitur ab prædio propter penſionē non ſolutā repetit expenſas vtiliter factas. Nam etiā habēs ius vel cauſam in re à domino vt emphyteota ſeu datarius & huiuſmodi ædificans in fundo alieno in quo tale ius habet. non perdit ædificium, vel expenſas, quando ædificiū erat ei neceſſariū ad ampliōrē vſum. Nam ad hoc ei dominus tenebatur not. §. ex diuerſo inſtitut de rerum diuiſ.

¶ Porro quoniam ſi contingentiū caſuū in dubio conſiſtentiū decifio clara à lege peti poteſt, ceſſat omnis de veritate contentio, idcirco libet & hos caſus hic adnotare decifos in lege primò nota. l. cum implures. ff. locat. §. lege q̄ permutatio operis facta poſtea ab operario, ſeu artifice, qui id opus faciendū conduxerat volente locatore qui illud faciendū tradiderat licet aliter à principio conuentū eſſet, petitionē mercedis non impedit, quāuis creditur in conſcientia iuxta qualitātē, vel quātitātē operis permutati fore tunc mercedem moderandā. ¶ Adde ſecundò ex. l. cū implures. §. vehiculū. ff. locat. habetur q̄ paſſagium, ſeu portoriū, q̄ ſoluitur pro vehiculo, ſoluit dominus vehiculi, at pro rebus ibi poſitis, ſi ſoluendū ſit paſſagiū, dominus earū, qui eas ibi vehendas repoſuit ſoluere illud tenetur.

¶ Accedit tertio notandū q̄. l. ſi merces. ff. locat. §. qui fundū habetur, quod ſi emptor fundi, vel domus repellit cōductorē à fundo, vel domu venditor qui eū ei locauerat tenetur ei ad intereſſe, tamen iuxta leges Hſpanie vt refert Hugo de Celſo in ſuo reportorio, verbo. aloguero. verſ. 17. & 18. emptor rei locatae poteſt ab ea expellere conductorē etiā locatio niſt terminò nō elapſo, niſi dominus qui eam locauit pactus fuit conductori. tēpore locationis quod etiā in caſu venditionis rei inde expelli nō poſſet, vel niſi locator per totā ſuā vitā eā locaſſet, cæterū in caſu quo nō elapſo locatio niſt tēpore inquilinus expelli poteſt, dominus qui vèdidit domū ſic locatā, tantā mer-

cedis locationis partem, ſi iam eam acceperat reddere inquilino expulſo habet, quantam cōſtiterit correfpondere termino locationis: à tēpore expulſionis non elapſo. l. 19. tit. 8. Part. 5. Adde inſuper quod agro ſeminato per colonū, & poſt vendito per dominū, colonus, iuxta conuentum partem ſuam habebit. Si tamē venditor omnes fructus accepiſſet, agere poteſt colonus contra venditorem. ff. de leg. 1. l. nihil ſpeciale.

¶ Prætereā notaberis vt dixi, quod conductor rei licet poſſit rem conductam alteri locare, niſi ſit actum, quod alteri locari non poſſit l. nemo. C. de locat. & l. ſi cui. ff. locat. tamen ſi propter hoc alteri fieret præiudicium, vt ſi per ſonæ inhoneſtæ vel inſolenti conductor locaret vel inuitis ſocijs, ſecundū cōmuniōrē opinionē illicitā rem tunc moliretur, aſſentit Panor. c. inter dilectos. de fide inſtr. ¶ Tandē ex hoc quod poſſit cōductor domū alteri locare nō ſequitur eū potiri facultate vtendi illa, vel alia re à ſe conducta ad vſus alios quam fuerit conducta, nam id pro furto reputaretur, damnūque ſimul cum mercede reſtituendū eſſet dño, iuxta. l. 1. & l. 6. tit. 17. lib. 3. del. Furo.

¶ Adhæc notatu digna differentia, quæ elicitur ex. l. ea lege. ff. locat. §. locaui. aduertenda venit inter locatē operas ſuas, vt certū opus faciat (nam hic tenebitur de operis vitio, ſi uē vna penſio, ſibi præſtita fuerit, ſi uē ſingulæ in ſingulos dies) & inter eum, qui nō totū opus aſſumpſit faciendum, ſed ſolum ſingulis diebus operas ſuas locat, neque ad certum tēpus ſe aſtrinxit, quia hic de vitio operis non tenetur. Quod tamen ego in conſcientia limitadū cenſeo eſſe verū, quando quia plures ſucceſſi uē ad ſingulis diebus operas præſtandas ſunt conducti, neſcitur neque deprehendi poteſt, cuius culpa operis vitium fuerit commiſſum, aliās, ſi autor vitij ſit deprehenſus certē tenebitur, imò etiam non excuſabitur, ſi ſe id vitij ſua culpa commiſiſſe non ignoret.

¶ Deinde nota ex. l. qui inſulam. §. qui edē. ff. locat. quod penſio quæ præſtatur ad menſuram, id eſt, tantum pro pariete lapideo, tantū pro terreo, tantū pro pretio dando manualibus operarijs, pro rata operis facti peti poteſt. Qui autē promittit operā tenetur ſeruare bonam fidē, quod niſi fecerit cauſa cognita per competentem iudicem conuentionem ſeruare iubebitur. l. ſi hi. C. de locat.

¶ Super his autem conductio niſt contractibus, quia etiam ſine inſtrumentis, & ſcriptura valent, conductor, vel eius hæredes etiam nō ſtante inſtrumento, & ſcriptura conueniri poſſunt.

Differentia notabilis.

Circa. l. cū implures.

Casus.

Circa ead. l. 2.

Circa. l. ſi merces.

Circa. l. qui inſulam.

sunt. l. contractus. C. de locat. quia talis conductio contractus etiam sine interuenientibus instrumentis est secundum legem hanc ratus, cuius ratio secundum glossam ibi est quia nudo consensu contrahitur etiam sine solemnitate necessaria verborum, sicut etiam sic nudo consensu contrahitur emptio, & venditio ff. loc. l. 2. & de contrahenda empt. in principio.

Locans non
transfert do-
minium.

¶ Adde quod rem locans suam non transfert dominium in conductorem. l. non solet ff. locat. & C. de locat. l. qui rem circa quos leges perpendendum est, quod iuxta. l. 45. tit. 28. Partita. 3. & l. 2. tit. 29. ead. part. & l. 5. tit. 30. ead. part. & l. 11. tit. 10. Partita. 7. locator rei non solum non transfert dominium, sed semper manet cum possessione rei à se locata, & de possessione ciuili intelligendum est, & non de naturali, nam naturalem tantum & non ciuilem obtinet conductor rei, qui corporaliter existens in illa potitur usu illius virtute conductiois, in quo conductor domus differt à feudatario vel emphyteota, vel usufructuario. Quia hi semel admissi in possessionem, etiam ciuilem possessionem assequuntur reserua semper proprietate dominis directi, licet sit, vt videtur contra ius comune de quo postea dicetur quod secundum Siluestrum verbo emphyteosis. §. 2. de natura emphyteosis dicto. 2. danti rem in emphyteusim concedit possessionem ciuilem. ¶ Ex predictis autem sequitur rem conductam præscribi non posse, quia neque ciuilitate possidetur à conductore, neque proprio nomine.

¶ Item ex hinculam. §. quidam. ff. locat. elicitur summarie, quod si conductori promittitur pecunia ad opus, potest illam primo petere, si satis det de expendendo illam in opere. Adde quod de rigore iuris qui promissit rem facere non ad id tenetur, nisi mercede sibi data quia recepta iam mercede, cogetur tunc promissionem implere.

Questio.

Dictum. 1.

¶ Iam breuiter expedienda se offert illa questio, scilicet, vtum liceat locare domos meretricibus ibi meretricio suo vacaturis, circa hanc autem questionem primo dicitur quod peculiariter lege Hispania. l. 2. tit. 22. Partita. 7. sancitum est, qui locauerit domum alicui male mulieri vt ibi de suo corpore questum faciat amissionem domus mulctetur regique applicetur.

Dictum. 2.

¶ Secundò dicimus, quod licet potestati publicæ permittitur, vt in aliqua ciuitatis parte sint meretrices secundum D. August. libro de ordine prout refert D. Thomas. 2. 2. q. 10. artic. 2. dicens quod vt Deus permittit aliqua mala, quo maiora vitentur, vel maiora bona

sequantur, ita potestas humana imitans eum, id permittere potest.

¶ Tertio dicimus cum Nauar. in sum. cap. 17. num. 195. non licet locare meretricibus domos in ea parte ciuitatis, in qua ciuitas non permittit eas habitare, quia sic locans, legem & consuetudinem iustam transgreditur contra caput, quæ contra mores. 8. dist.

Dictum. 3.

¶ Quarto asserimus, quod tandem quasi ægreferens concedit, quod in locis permissis à republica, licet locare domus meretricibus non cum intentione principali, vel minus principali, quod ibi meretricentur, sed ad ibi viuendum cum displicentia vera locantis coram Deo illius meretricij, ita Maior in. 4. dist. 15. quest. 35. & patet, quia in vrbe Romana sciente, & patente Papa consueuerunt locis permissis locari domus meretricibus, & confessarij nihilominus absoluere soliti sunt huiusmodi locatores, etiã si animo careat abstinendi ab huiusmodi locationibus. Non tamen hinc colligitur, quod liceat locare domus vsurarijs pro exercendis vsuris, tamen quia vsuræ iam nunc inter Christianos in vtroque foro tam interiori, quam exteriori non permittuntur: tum, quia hoc genus artis vsurariæ semper vergit in detrimentum tertij, & tendit contra iustitiam commutatiuam, quod ita non apparet in meretricio, licet non exerceatur, sine peccato mortali.

Dictum. 4.

¶ Quintò concludimus duo contra Nauarum. Primò, quod non satis probat Nauarus loco citato, quod non liceat permittere meretricibus patronos, non quidem pro operando meretricum peccatis, quia ad id eis patronos designare non licet, sed licere videtur ad finem defendendi eas ab iniurijs lenonum, & ad explorandum, an aliqua earum infecta sit morbo Gallico, aut alijs contagiosis morbis ne permittatur meretricari cum periculo inficiendi ad eam accedentes vt expellatur. Secundum quod non satis probat Nauarus, quod hi patroni ex illo lucro meretricio non possint licite sui officij liciti, quod præstant accipere mercedem: tum, quia post patratum peccatum licite illud pretium accipitur à meretricibus: tum, quia de illo in ecclesia tantum oblatio non admittitur, ne ecclesia videatur earum fauere peccatis.

Dictum. 5.

¶ Deinde si queratur, quid frequus locatus per nuntium existimatum fidelè restituatur domino absenti, si dum per eum remittitur, cum eo fugit, an de hoc tenebitur conductor. Respondeatur, quod in conscientia cum nulla ex parte conductoris interuenit culpa, equus sit tunc peccat peribit suo domino, id est, locatori. Secus

Quest.

Resp.

est

est si per nuntium non estimatum communi-
ter fidelem eum misisset, & cū eo aufugisset.

¶ Accedit ad hoc quod architectus opifex
vè aliquis aliquod opus per famulos sibi sub-
seruientes in officio faciendum suscepisset, &
culpa famulorum vitiatum fuisset, in consciē-
tia ipse de vitio tenebitur satis facere, & famu-
li vitiantes opus tenebūtur illi. ¶ Accedit vlti-
mò ex contractu serui verbi gratia, quod si ser-
uum Ioannis mulionem Petrus conduxit &
negligentia serui mulus Petri perijt si ipse ser-
uus se locasset, Ioannes dominus eius tantum
de peculio serui si aliquod penes se habet,
vel de in rem suam verso tenebitur satis face-
re damnum, quod sua culpa intulit seruus: si
autem Ioannes dominus eius locasset eum,
tenetur ex contractu proprio secundum qua-
litate culpæ commissæ per eum resarcire dam-
num illatum per seruū, eo quod elegerit eū,
qui huiusmodi damno afficeret conductore.
l. cum plures. ff. locat. §. seruum. & hoc quia
mala electio est in culpa. ff. de negot. gest. l. nā
& seruus. §. fin. tenebitur ergo de leui culpa,
nam in locatione de leui culpa contrahentes
tenetur, non de leuissima: nisi quando condu-
ctor accepta specialiter pro custodia rei con-
ductæ mercede ad eam custodiendam se obli-
gasset: quia tunc tenetur etiam de culpa leuis-
sima. Nam sic intelligitur lex, qui mercedem.
ff. locat. Tenetur ergo non solum dominus
serui, sed & quilibet alius artifex de culpa eo-
rū, quorū opera vititur, si ipse diligentiam non
adhibuit. l. si merces. ff. locati. §. qui colum-
nam, diligentissima autem (vt supra diximus)
cura, & exactissima diligentia requiritur in re
leuiter frangibili, vel re pretiosa valde fabre
facienda vt gemma summi valoris polienda,
& id genus alijs: nam in his, qui erat artifex
etiam de leuissima culpa tenetur siue per se er-
ret, siue per eos, quorum vititur opera.

¶ Nota tādē vltimò, quod in contractu,
vbi quis de dolo, & lata culpa, tenetur proba-
tio incūbit, dicenti interuenisse dolū, vel latā
culpā: sed vbi tenetur quis de leui, vt condu-
ctor, qui etiā dum pro custodia accipit mer-
cedem de leuissima tenetur, illi incumbit
probare, quod fuit à casu. ff. ad l. Rhod. de
iact. l. fin. Custos autem rei & pastor ouium,
quia earum ratione officij est custos, & depo-
sitarius, & argentarius & custos carceris in for-
o iudiciali tenentur probare suo dolo, aut
negligentia non amisisse rem. ff. de cust. & ex-
hib. t. re. l. vlt. & quia consuetudo ita inter-
pretatur: in alijs autem casibus dolum allegās
probare debet in l. quotiens. ff. de prob.

Instruct. Negot.

¶ CAP. X XI X. Quid sit emphyteosis, & emphy-
teota conuenientia, emphyteosis sunt quinque,
in emphyteota; an adquirat possessionem ciuilem,
quomodo emphyteosis differat à censu Albor-
zicus hic bene exponit sententiam iuristarum,
an hic destructa possessione soluenda sit pensio,
de questione quotidiana in Italia.

POSTQUAM materiam de contractu locatio-
nis, & conductionis, Deo propiciante ab-
soluimus, nunc propter aliqualem affinita-
tem, quam cum locatione contractus em-
phyteoticus habet, ad eius materiam discuti-
endam accingimur. Est enim emphyteo-
sis contractus, qui alias ad libellum dicitur
contractus quidam medius inter locationem
& venditionem, differt autem à venditione,
quia per venditionem transfertur tam domi-
nium vtile, quam proprietate rei venditæ in
emptorem, sed per emphyteusim solum
transfertur dominium vtile in emphyteotam
retento dominio directo, id est proprietate
apud dominum secundum Panormitanum
in capit. final. de locati. Differt autem à loca-
to, quia in locatione iuxta leg. non solet. ff.
locati. nullum transfertur dominium, in em-
phyteosi autem dominium tantum vtile traf-
fertur in emphyteotam, vt aliquid domino
directo singulis annis soluat. ff. scilicet, ager.
vcti. l.

¶ Vt autem à significatione nominis exor-
diamur, notandum est primò, emphyteu-
sim vocabulum esse Græcum, quod Latine
interpretatur melioratio, quod inde sic for-
titus est iste contractus tale nomen, quia per
eum, quædam terræ steriles, & viles conce-
debantur emphyteutæ, quod eas melioris cō-
ditionis, & fertiliores per culturæ industriam
efficeret: post inde tamē vsu receptum etiam
est vt res fertiles, & fertilissimæ per emphy-
teusim tradantur. C. de iure emphyteo. l.

¶ Igitur emphyteuta est, qui rem immo-
bilem hæreditario iure meliorandam, vel col-
lendam sub certo pretio pactis, & conditio-
nibus accipit perpetuò, vel ad tempus, puta
in secundam, vel tertiam generationem. Au-
thent. de non alie. §. emphyteosim, sed & in
breuius tempus puta in. 10. aut. 20. annos sic
contrahi potest, ita quod ad id usque tēporis suc-
cedit hæres. At possessio ecclesiæ in emphy-
teosim perpetuò dari non potest. c. nulli de
reb. eccl. nō alie. & glo. in Clem. 1. de reb. eccl.
nō alie. at quoniam secundū iura perpetuò da-
tur cū ad 10. annos, vel ultra datur quia tunc
dicitur alienari, idē solū potest dari ad modi-

E e cum

Casus fre-
quen.

Nota pro
artificibus

Quid em-
phyteosis.

Differētia
à vend.

Quid signi-
ficet emphy-
teos.

Quid em-
phyteota.

Vide ex-
trau ambi-
tiose.

Conuenien-
tia emphy-
teosi.

1.

2.

Corol.

Emphyteo-
ta an acqui-
rit possessi-
onem.

cum tempore, id est ad 9. annos inclusiuè: vide tamen circa hoc Paulinam ambrosiose quomodo in singulis prouincijs vlti recepta sit, nam ibi secundum aliquos non prohibetur: quod si possessio ipsa ecclesie erat prius emphyteutica, & peruenit liberè ad ecclesiam, dari possit in emphyteusim etiam perpetuò.

¶ Iam naturam huius contractus speculatiuri cum multa secundum Petrum Heliam in tract. de contract. emphy. cōcurrere solet in illo, quæ nam illi conueniant, & quomodo indagandum primò est. Igitur ab his quæ proprius illi conueniunt incipientes dicimus primò, quod conuenit huic contractui vt dominium directum apud dominum remaneat, & vtile dominium hoc est indirectum in emphyteutâ transferatur: quæ quidem conuenientia ex ipso iure elicitur: quia cum iura ciuilia vtrumq; dominum vocet, & pro comperto habeatur dominium vtile penes emphyteutâ esse, fit hinc cōsequens quod dominium directum apud dominum principalem maneat, cui reseruetur proprietatis.

¶ Secundum quod conuenit huic contractui est, quod dñs dans rem, in emphyteusim potitur eius possessione ciuili, quia possessio nem solo animo habet, & rem de iure retinet, at emphyteuta possessionem naturalē habet, quia est in re, vel rem in suo conspectu videt quasi actans rebus, & verbis defensus eam sibi si quis obstitit. Hoc autē patet: quia emphyteuta non potest rem emphyteuticariam præscribere. C. de præscript. 30. annis. l. malè. Possessio autem ciuilis ad vsucapionē, & præscriptionē inducendâ idonea est causa. ff. de acquir. re. dom. l. acquiritur §. si. Emphyteuta, ergo possessione ciuili caret, nam si ea potiretur, præscribere non vetaretur. Non ergo possidet emphyteuta, nisi naturaliter tantum quare vsufructuario equiparatur, qui naturaliter tantum possidet insti. locat. §. adeo.

¶ Iam colligere hinc licet quomodo stãdo in iure cōmuni ciuili tantum, illa differentia cuius supra meminimus non omnino vera sit quam etiam Hugo de Celso in suo Reportorio legum. regnorum. Castellæ verbo possessio versiculo 5. statuit inter conductorem ex vna parte, & feudatarium, & emphyteutâ, & vsufructuarium ex alia parte, vbi ait differre conductorem rei ab cæteris in hoc quod conductor non acquirit possessionem, reliqui autem feudatarius, emphyteuta, vsufructuarium bene eam acquirit, quod si intelligatur de possessione ciuili contra ius cōmune esse videtur (quidquid sit de iure speciali Hispa-

ni) præter prædicti possessionē ciuile habeat quam quæ neq; quod ea careant iure cōmuni ex ratione allegata à Siluestro ver. emphyteutis. §. 2. non tam aperte ex iure cōmuni concluditur. ¶ Tertium & huic contractui conuenit, qd tantum fundetur in rebus immobilibus. Nam hic dominium directum ab vtili separari est necesse, qd in re mobili non ita fieri potest.

¶ Quartum quod cōpetit huic contractui est qd si emphyteuta præfixo tempore pensionē nō soluerit, res cadat in cōmissum ipso iure neq; tenetur dominus pensionē exigere. Nā terminus statutus pro domino interpellat. C. eo. tit. l. si. & ff. de pig. l. lex veltigali. ¶ Quintum autem adde qd de iure huius contractus est, scilicet, qd si pensio non soluatur, emphyteuta possit expelli à possessionē. An autē expulsio possit fieri autoritate domini directi vt ait glossa in cap. potuit de locato. & Rosella, an verò fieri debeat autoritate iudicis in controuersia est. Sed tamen qd fieri debeat autoritate iudicis est opinio tutor, & sequenda, vbi ius administratur. Hæc est autē Panor. in d. cap. potuit. de locat. & Cy. & Accurs. & Ang. & Silu. verbo emphyteusim §. 2. dicto. 7. contra gloss. in l. 2. C. eo. tit. & Ioan. And. & Innoc. & alios. At patet, tum quia expulsio autoritate domini faciendâ cū det materiam rixæ, ex consequenti est fugienda, tum quia emphyteuta habet ius in re, vt patet in l. ff. si ager vecti. vnde fit cōsequens vt propria autoritate dñi expellendus non sit, facit autē pro hoc. l. creditores. C. de pig. ¶ Adde sextum quod ius emphyteuticum transit ad heredes etiam extraneos. Nam licet de hoc controuertent iurista, sed præualet vt insinuat Siluester loco citato opinio Ioan. de Imo in cap. si. de locat. vbi astruit qd transit ad illos etiam in re ecclesiastica modo cum solemnitate sit data. C. de reb. eccl. non alien. in. 6. & l. 2. q. ii. cap. sine exceptione. Accedit ad hoc qd quando quis accipit emphyteusim pro se & filijs suis non intelligitur tunc accepisse, nisi tantum pro filijs masculis, non vero pro feminis filiabus, ita namque tradit Ioan. de Imo in cap. si. de locat. sequens ibi quoddam dictum Arch. in cap. si quis suadente. 17. q. 4. vbi docuit in materia contractum masculinum non concipere femininum iuxta. l. veteribus. ff. de pact. cui multatib. iud. scripsisse videntur.

¶ Iam verò dicendum restat de duabus conditionibus de quibus dubitari posset an huic contractui necessario conueniant, quarum prima est, an necessario fieri debeat in scriptis. Respondetur, autem breui,

3.

4.

5.

6.

Questio.

Resp.

breuiter quod circa hunc contractum, & circa pacta ipsius naturam concernentia scriptura non requiritur iuxta sententiã Bart. C. de iur. emphyt. l. 1. Nã consuetudo pro hoc est & ratio suffragatur: quia scriptura non est de essentia contractus, nam scriptura fit ad certam rei memoriam. C. de pigno. l. contrahatur, contractus vero iste scriptura probari non indiget per se, sed probata solutione pensionis manet probatus. Sed bene requiritur scriptura circa pacta facta extra naturam eius iuxta gloss. in dicta. l. in verbo scriptura.

Quest. ¶ Nunc autem de secunda conditione, an prærequisita sit dicere oportet videlicet, an prærequiratur quod in istius contractus executione in introitu aliquid detur: quia videtur quod sic siquidem magnam affinitatem habet cum emptione, & locatione. Nihilominus tamen dicimus primò quod licet necessarium sit vt aliqua pensio soluatur, sed non est necesse, quod aliquid in ipso introitu soluatur: p̄ patet tum ex communi sententia doctorum, tum ex arg. Authen. de alie, emphyt. in princip. Adde tamen quod Hostiensis autore de natura huius contractus est, vt si contrahentes aliquid pacti fuerint, id obseruetur. Si autè nullo alio pacto se alitrinxerint, pensio nihilominus soluenda erit, nisi sub stantia rei ex toto perierit de quo plura postea.

Quest. ¶ Sed postquam de differentia, qua contractus hic à reliquis distat meminimus, nunc etiam quomodo à contractu censuali seceratur dicendum est. Iuristæ autem communiter, quibus subscribit Siluestr. verbo emphyteusis. §. 3. asseuerant hinc differre scilicet quod per contractum emphyteuti cum trãfertur tantum vtile, & indirectum dominiũ, per contractum autem censualem transfertur etiam directum dominiũ, & non solum vtile sicut fit quando dicitur, concedo tibi talem rem, transferoq; in te quidquid iuris mihi inest in illa, solues tamẽ pro ea annuatim certũ cẽsum. ¶ Probant autè hanc suã sententiã ex textu singulari cap. constitutus adiuncta gloss. dereli. dõ. ex quo cap. (inquiunt) colligitur, quod licet dictum sit in contractu concedo tibi hanc rem in emphyteusim perpetuã addendo, quod transfert quidquid iuris habet in illam pro certa annua pensione ad huc erit contractus censualis cap. constitutus, & illa verba in emphyteusim accipiuntur improprie vt in l. si vno in princip. ff. locat. His nihilominus non reiectis pro maiori declaratione repetimus rursus quod in materia census dixeramus scilicet, quod cum duplex sit con-

tractus census, alius redimibilis, alius autem perpetuus, si loquamur de censu redimibili, dicendum est cum Soto de iust. & iur. lib. 6. q. 5. art. 1. concl. 3. & cum Nauarro Comento de vsur. nu. 77. & cum Siluest. vsur. 2. q. 12. q. in censu redimibili, in emptorem census non transfertur ex natura istius contractus dominiũ directum possessionis suppositæ censui in emptorem census: quia licet doctores hi hunc contractum emptionis, & venditionis esse concedant. Non tamen per quam ematur possessio ipsa, sed solum ius accipiendi quotannis pensionem ex illa, quæ quidem opinio idèò magis placuit Garcie lib. 2. de cont. pag. 78. vbi agit de censibus scilicet, quod hic sola interueniat emptio fructus rei, quia scilicet, tali emptioni fructuum conueniunt conditiones, quæ secundum leges attribuuntur huic contractui, & non rei empte.

¶ At quoniam Albornozius lib. 3. de contractibus tit. 2. sequi videtur opinionem supra dictam quã comunẽ esse diximus inter iuristas scilicet, quod in contractu census directum etiam transferatur dominiũ in emptorem, eam subtiliter sic interpretatur dicendo, quod census redimibilis reducitur ad contractũ emptionis, quod emitur possessio supposita censui pro sorte pretij collata, emitur (inquã) quoad partẽ fructus inde percipiendã cum pacto de retrouendendo eam, quã possessionem sic emptam emptor rursus venditori eidem pro pensione pecuniaria quotannis soluenda locat, & sic censualista, quia remanet sibi dominiũ vtile, & indirectum, potest eam vendere tertio, sicut & emphyteuta potest: quia possessionis emphyteuticẽ dñs vtiles est, quæ quidem opinio sic interpretata sicut subtilis est, ita quoque in scholis defensibilis, quia coincidere videtur cum prædicta communi iuristarũ, & multo verisimilior fit in censu perpetuo præsertim, quando censualista tempore contractus declarauit se concedere illam possessionem suppositam censui seq; perpetuo transferre quidquid iuris habet in illa pro perpetua annua pensione, quia tũc virtute verborum etiam dominiũ directum videtur transferre. In quo casu differit hic censualis contractus ab emphyteusi, quia in emphyteusi non transfertur dominiũ directum, sed vtile, in hoc autem censu transfertur dominiũ directum: differit. Secundo quia in emphyteusi res, seu possessio reponitur in manu emphyteutæ, in censu autem redimibili, seu perpetuo possessio supposita censui solita est remanere apud ven-

oblatio
oblatio

Albornoz.
optimè ex
ponit sent.
iurist.

oblatio
oblatio

Differetia
census ab
emphyt.

oblatio
oblatio

ditorem cēsus, id est apud censualistam ¶ Accedit vltimò quod emphyteusis, quæ fit de generatione in generationem, assimilatur inuestitura feudali secundum Bar. in l. si mihi, & titio. ff. de verb. oblig.

Questio.

¶ Porro iam illa questio præcipua sit obuia vtrum emphyteuta teneatur soluere pensionē, si possessio emphyteotica ex toto quò ad substantiam perijt, vel ex parte, aut si casu aliquo fructum afferre non potuit. Respondetur autem circa hanc questionem diuersas ortas fuisse opiniones. Nam Panormitanus in cap. potuit. de locat. tenet emphyteutam non liberari à pensione soluenda, nisi res tota perierit: facit pro hoc argumentū sumptū ex. l. 1. C. de iure emphyteu. vbi in summa dicitur, quod si de casu fortuito nihil est conuentū, tunc si res pereat tota liberatur emphyteota, sed non liberatur, si pereat pro parte. Alij verò quia ius dicitur emphyteotam non liberari ex partis perditione, aut tantum liberari, quando ultra medietatē est perdita, quia substantia rei quādo ultra medietatē perditur, non pro parte, sed quasi pro toto perditur est dicenda.

Varietas opin. vnde aliquādo.

¶ At verò quoniam varietas opinionum ex praua intelligentia legum oritur: quæ quidē varietas interdum tollitur ab his, quī inter leges, quæ dissonare prima facie videntur, non uerunt per distinctionem, vel limitationem signare concordiam iuxta illud axioma, distingue tempora, & concordabis iura. idē iuxta mentem Siluestri verbo emphyteosis. q. 1. §. 4 & iuxta sententiam Nauarri in sum. q. 17. nu. 190. quam dicit esse communem distinguendū est. Nam si exigua pensio soluitur potius ad recognitionem dominij directi, quam ad solutionem fructuum tunc secundum Nauar. non solum in pensionibus emphyteoticis, sed in pensionibus rerum, quæ in longum tempus s. in decem annos, vel ultra decem annos, aut in plus vitas, vel vitata, vel in perpetuum conduuntur, & locantur: (quia emphyteosim talis locatio sapit) etiam si maior pars sic ad longum tempus locatę rei pereat etiam casu fortuito, dummodo non tota pereat, non est faciendā pensionis vlla remissio: hic enim non habet locum recompenratio annui cēsus propter bella, & sterilitates, & huiusmodi, patet ex. l. 1. C. de iure emphy. quæ in hoc casu locum habet. Et ratio suffragatur, quia cum pensio minima non correspondens fructibus soluitur solum in recognitionem directi dominij, tandiu causa eā soluendū subest, quandiu rei substantia durat.

Distinctio. Distum. 1. iuxta memb. 1. dist.

Distum. 2. iuxta 2. memb.

¶ Si autem iuxta secundum membrum di-

stinctionis pensio non exigua sed adeo competentens soluitur, ut fructibus possessionis respondeat taliter quod tantum, aut parū minus pensionis soluitur, quam si ad modicum tempus condueeretur, tunc prædicta remissio faciendā est pro rata etiam si tota substantia non perierit, si casu fortuito sine culpa pars perijt. Itaque ut exemplificat Siluester vbi supra, si quarta pars fructuū, qui percipi consueuerūt percepta est, quarta pars mercedis præstetur iuxta cap. propter sterilitatem de locat. hæc sententia est cōmunis ut ait Nauar. quam sequitur Iasin. l. 1. C. de iur. emphy. n. 20. imo Bar. ead. l. & eod. tit. C. de iur. emphy. eam tenet cui ibi accedit Baldus. Addit tamen Bartolus, quod in confirmationem istius sententiæ communis facit, scilicet, quod tunc non est propriè contractus emphyteoticus, quando datur tanta, quanta pro locatione in breue tempus impendi solet pensio, quare tunc cum naturā contractus locationis quantū ad quantitatem pensionis magnæ videatur induere, sic & locationis quatenus attinet ad hoc acceptat legē. ¶ Patet autē hoc quia sicut conductor rei in breue tempus non soluit pensionē tantū in recognitionem dominij directi, quantū in fructuū compensationem, sic contingit emphyteote, cum pensionē adeo notabilē præstat, quod quasi æquiualeat, & correspondere videtur fructibus.

Prob. 1.

¶ Tum etiā vltimò patet, quia si in casu fortuito emphyteota soluturus esset integre pensionē correspondentē ad fructus absq; diminutione sequitur, quod nihil tūc haberet emphyteota in recompenationē, cum aliunde nulla & à principio contractus facta fuerit (scilicet, in compensationē fortuiti casus, quē subit) diminutio pensionis alias debita, sic in. §. quia verò Leonis in authent. de nō aliena. in sinuatur esse faciendā, quando res ecclesiæ à principio dantur in emphyteosim, quia huius rei gratia, scilicet, ut emphyteota subeat casus fortuitos sterilitatis, cum diminutione sextę partis illius pensionis, quæ alias quolibet anno percipi posset aut esse concedendas, scilicet, in casus fortuiti (si eum in se susciperet emphyteota) recompenfam.

Prob. 2.

¶ Porro quoniam ibi in Italia crebra solita sunt ingruere bella, vbi Siluester inhabitabat, idē de hac questione quotidiana tūc dicitur eā in controuersia reuocat, eā nepe est, nunquid teneatur emphyteota dū prædiū emphyteoticū propter bellū impediens, incultū mā sit, eius præstare pensionē. At quidem circa hanc questionem cum alijs digradatur Bar. tolus in l. 1. C. de iur. emphy. & legistæ cōmuniter

Quest. Quotidia. in Italia.

Variant le giste.

Sent. Bart.

niter tenentes partem negativam propterea, quod praedium inudatum, & praedium capta ab hostibus & qui paratur: cum autem inudatum est, censetur perditum. l. 3. §. labeo. ff. de acq. possessi. ergo similiter captum ab hostibus censetur perditum, ac per consequens ut de re perditas, nulla secundum ipsos debetur pensio.

Sent. Car.

At Cardinalis Padua fertur oppositum eon- suluisse, cui subscripsit collegium Patauinum sequendo a firmam a parte, propterea quod tunc non perit substantia rei irrecuperabiliter, aut sine spe recuperandi, quare directus dominus illius propter hanc spem illius reperiret emptorem. Panormianus qui nititur eos concordare non omnino satis facit. Silvestro, Silvest. autem qui verbo emphyteosis. §. si ex mente do. Alexij eam illud adire contendit, ita inuoluit decisionem ut quid sit tenendum vix intelligatur.

Resp.

Distum. 1.

¶ Dicimus ergo ad quaestione si quomodo possumus clare. Primo quod praedium per bellum totaliter sine vlla recuperationis spe perijt, haud dubium, quin emphyteota ab omni praestatione pensionis suae magna, siue exiguae liber fiat. l. 1. C. de ior. emphy. & in hoc casu opinio Bart. & iuristarum verum habet.

Distum. 2.

¶ Secundo dicimus, quod si per bellum non totum praedium sublatum est, aut perijt, sed solum quodam partem irrecuperabiliter sublatum si sine culpa emphyteote, tunc etiam si maior pars eius per bellum, vel casu fortuito perierit, propter partem remanentem, qui exiguam praestabat pensionem ad recognitionem directi domini, ab ea soluenda non liberabitur in hoc casu. Huius sententiae est Navarrus in sum. cap. 17. nu. 190. in quo causa vera est sententia Card. & Collegij Patauini, quia adhuc perstat causa recognoscendi domini per illam pensionem minimam.

Distum. 3.

¶ Tertio adijcimus quod in casu, quod pars praedij per bellum sine culpa, vel casu fortuito sine vlla spe recuperandi irrecuperabiliter perijt, si pars tamen alias illius manit apud emphyteotam: tunc pro rata tatum partis remanentis soluet pensionem magnam, quam soluebat & qui valentem, & correspondentem ad omnes fructus, patet quia hoc ratio equitatis dicitur, ut si quarta pars tantum ex parte remanente colligitur, quarta pars pensionis quae soluebat per prius ex toto, domino directo impendatur iuxta cap. propter sterilitate de locato.

Distum. 4.

¶ Quarto operamur, quod si sine spe recuperandi fundum sublatum per bellum, tunc a pensione exigua soluenda, quam emphyteota in recognitionem domini praestabat.

Contract. Negor.

baris inuolabitur, quia hic est ratio Cardinalis & Collegij Patauini, quia haec est ratio recuperationis spe, hinc directus non videtur directum amittit dominium, cum quia haec haec spe, si emphyteota vellet vendere eius dominium vtile, non posset reperire emptorem.

Distum. 5

¶ Adde quod in hoc casu, ubi spes subest recuperationis praedij, cum in culpa illud recuperandi non est, & de facto non recuperatur, emphyteota qui non minimam, sed correspondentem ad fructus soluebat pensione liberabitur a praestatione pensionis interim cum hac de causa nullus fructus colligit. quod quia non est integre restitutum fructus colligit, sed non omnes, pro rata collectorum tenetur ratum, sicut & locato cap. propter sterilitatem de locato.

Distum. 6

¶ Accedit vltimo quod si res emphyteotica augeatur, non propter hoc augeatur pensio. Cuius ratione redditur Bar. quia si hoc tenet, quia cum emphyteota causa meliorandi possessione eius suscepit dominium vtile, ratio equitatis exposcit, ut omne ad incrementum distincte pertinere debeat ad eam.

Distum. 7

CAP. XXX. Emphyteota non solvens pensionem an ipso iure cadit a iure suo, & quid operatur in iure ista verba, ipso iure, ipso facto, hic tractatur theorica conducent ad multa, fallit regula scilicet, quod ubi dicitur ipso iure, adhuc requiritur declaratio, statuitur circa hoc alia regula generalis, an non solvens pensionem possit moram purgare, insuper compensata ipso iure hic non fit nisi ex de celeri satisfactione, de censibus commissis vel no. Sententia Silvest. temperatur, an pensio accepta ab emphyteota a lapsa praedij accipiente de praesumptione rationabilis.

Distum. 8

Prosequentes materiam de contractu emphyteotico, ad eam quaestionem accessimus an emphyteota pensione non solvens annuam a suo iure cadat? Respondetur autem primo, quod emphyteota si est privati non solvens per triennium cadit a suo iure. l. 2. de iure emphyteotico. Si autem est ecclesiae emphyteota, & per biennium non soluat, cadit a iure suo, nisi celeriter soluat cap. si de locato, quae celeritate arbitrio iudicis supra distincta fore committendam, perditq; meliorationes secundum Abb. consil. 77. v. osur.

Quest.

Resp.

¶ A etiam nobis obuiat alia affinis quaestio, an non solvens pensionem annuam, quando cadit ob hoc a iure suo, ipso iure, & facto cadat, ita quod non sit necessaria letentia iudicis.

Resp.

ci. Respondetur verò quod emphyteota priuati triennio non soluens à iure emphyteoti co cadit ipso iure secundum Hostiens. in cap. potuit. de loc. & Salic. in l. 2. C. eo. Huius autem assertionis s. luct. verbo emphyteosis. q. 2. §. 7. bonum sibi videtur allegare fundamentum. s. quia istud verbu omnino præcisum verbu est, licet ista dictio mox, & statim. At verbum præcisum adiectum verbo de futuro ipso iure videtur sonare iuxta Bartulum, & omnes scribentes in leg. iubemus la. 1. C. de sacrosanct. Eccle. hic autem vitur hoc verbo omnino in Auth. de non alien. §. scire autè.

Questio.

¶ At quia iam quis instabit hic inquirens, quid operentur in iure hæc verba ipso iure, vel ipso facto. Nam videntur nihil operari cū ista verba solita sint apponi in pœnalibus, vbi tamen non ipso facto, sed post sententiam iuris manet quis suo iure priuatus, & spoliatus.

Resp.

Respondemus, ergo primò statuentes vnam theoricam generalem collectam ab Alexand. de Imo. in l. si quis maior. C. de transact. ex dictis Archid. & Ioan. Andr. in cap. 1. de homic. lib. 6. hæc nēp̄ theorica est, quæ visa est Siluestro notatu esse digna, quia inquit confert ad multa decidenda dubia circa leges continuentia. s. quod omnia iura mundi, quæ dicunt pœnā ipso iure, vel facto, debent intelligi modo secuta sit sententia declaratoria, per quam declaratum sit fuisse commissum id propter quod illa pœna veniebat imponenda aliàs illa pœna suum effectum, & executionē non sortitur. Et patet, quia non habetur pro infami perurus antequam iudex per sententiā declarauerit peierasse, & hoc est quod Sotus de iustit. & iur. explicatius tradit agens de legibus pœnalibus, vbi ait, quod leges pœnales propterea quod dicant ipso facto, vel ipso iure, vel similia, non obligant ante sententiā iudicis cōdempnatoriam, sed solum, quando lex ipso iure, vel facto pœnam, decernit non opus esse sententiā iudicis quæ feratur super pœnā sed tantum super crimen.

Fallentia regul. fallit, q. pœna ipso iure illata exigat declaratione iudic. Fallent in his.

¶ Secundo quia dici solet quod regula generalis suas exceptiones solet pati, & quia prædicta regula, & theorica generalis interdū occasionaliter noceret, nisi eius exceptiones haberemus notas, idē nota fallentiam huius regulæ quatenus attinet ad conscientiam quæ Nauarrus in sum. Lat. c. 23. trad. n. 67. Quia fallit primò in pœna excommunicationis, interdicit, irregularitatis, amissionis beneficii ipso facto, & aliorum similia, quæ executionē iudicis non requirunt, ac quæ de o iudicis sententiā declaratoriā super pœnam, aut super cri-

mē non indigent, vt in conscientia statim incurrantur pensata semper mente legislatoris, qui voluit vt pars ipsa in his esset executrix cōtra se, scilicet, habendo se pro irregulari, suspēso, excommunicato, vel pro non beneficiario quod in his spiritualibus pœnis, & alijs paruis temporalibus iuste velle potuit legislator, & etiā in beneficijs, quia vt ait Nauarrus in sum. Lat. cap. 23. nu. 117. & 118. tacitè, vel expresse conferuntur sub ista conditione. In alijs autē grauib. arbitratur Nauarrus non tã libere posse legislatorē obligare in conscientia per tuas leges pœnales ante sententiā iudicis, quia cū homines naturaliter renuat pœnarū sibi impositarū fieri executores, magna subditis delinquenti præberetur occasio q. esset cōtra caput ex parte de cōst. & l. cōuenire. ff. de pact. dot.

¶ Igitur alia regula sit, quæ optima interpretatrix est theoricæ generalis supra positæ, scilicet, quod illa sententia communis quod pœna temporalis ipso iure etiā incurta non debetur in foro conscientie ante iudicis declarationē intelligenda est, nisi aliquid cōstet de mente legislatoris. Nam vt ait Siluester loco vbi supra li. lex, vel statutum priuaret aliquem ipso facto bonis, vel aliter, & adderet nullā requiri declarationem super facto, tūc ante sententiā declaratiuam in conscientia vellet obligare, si cut fecisse videtur Paulus in extrauagante ambitios. vel nisi pœna ipsa sit imposita non proprie vt pœna, sed vt conditio, vel modus rei traditæ iuxta Panor. super verbo adiciens t. Raynaldus. de testamentis. Nam sub ista conditione conferuntur beneficia, & talis est pœna imposita à testatore ipsi legatario, quæ quia potius est conditio quam pœna iuxta Caiet. in sum. verbo pœna. statim ante declarationem iudicis incurritur in conscientia.

Regula a lia genera lis.

Quest.

¶ Iam ex supra dictis innotescit stado in conscientia quid sit dicendū ad principale questio nē, scilicet, an nō soluens pensionē per trieniū emphyteota priuati statim in cōscientia ante declarationē iudicis cadat à iure suo. Quia respondemus, q. licet dicatur q. ipso iure cadit à iure suo, nihilominus tamē quia secundū Siluestrū verbo emphyteosis. q. 2. duplex declaratio requiritur, scilicet, declaratio voluntatis domini q. velit emphyteotā ipso iure priuari si à suo iure ceciderit secū dū Bart. l. 2. C. eod. & in verbo volenti, & in verbo si modo voluerit, & alia declaratio, scilicet, q. ipse emphyteota fuerit in mora soluendi, vt in l. lex vestigalia de pig. ideo probè respōdit Nauarrus in sum. lat. c. 23. n. 64. ad à se questū dabiū, q. licet pœnā commissi in se capere possit in cuius fauore

Resp.

scen

rem committitur qualis est, quam emphyteo-
ta subit de locat. cap. potuit. & l. 1. & 2. C. de
iure emphyt. quæ tamen in emptione census
prohibita est imponi per Piū V. in extrauag.
de creatione censuum, quam tamen lex Ca-
stellæ vt patet in Recopilatione noua legū.
l. i. tit. 15. verbo cēsus imponi, & exigi conce-
debat: tamen his nihil obstantibus non tene-
tur quis in foro conscientie manifestare rem
in commissum cecidisse quod satis liquet ex
omnibus prædictis.

Questio.

Respons.

Valentia.

¶ Præterea consequenter in dubium po-
test reuocari vtrum emphyteota siue priuati
siue ecclesie, qui viennio, aut biennio non
soluit, possit suam moram soluendo purgare,
& in quanto tempore? Responduri autem ad
quæstionis dubium præmittimus primò, quod
hoc quod dicitur, quod emphyteota priuati
triennio non soluens cadit à iure suo, & si est
ecclesie, si biennio non soluerit, fallit si do-
minus tenebatur ipsi emphyteute de eadem,
vel maiori quantitate, quia tunc à iure suo
non cadit, tum quia iuxta Panor. in cap. bona
fides de pos. & iuxta l. amplius. ff. rem. ratam
hab. qui compensat soluere dicitur, tum quia
exceptio compensationis ad euitandam pæ-
nam debentis soluere fit ipso iure, iuxta tex-
tum notabilem iuncta gloss. in l. si constat. C.
de compen. vbi sic tenetur à doctoribus. Ad
de autem quod licet iuxta communem sen-
tentiam doctorum ipso iure non fit compen-
satio, nisi opponatur ab homine, idest ab em-
phyteota ante tempus triennij, vel biennij,
quia aliàs cadet à iure suo, & non audietur, si
eam postea velit obijcere: nihilominus tamè
quia prædicta sententia communis doctorū
fallit, scilicet cum fit compensatio ad pænam
euitandam: vel ad impediendum cursum vsu-
rarum, quia tunc odio pæne, & vsurarum fit
compensatio cum hic agatur ad pænam com-
missi euitandam etiam si à debitore, vel em-
phyteota ante dictum tempus non fuerit op-
posita valet, ita tenet notabiliter Inn. in ca. bo-
na fides de depof. & Ang. in l. semel mora. ff.
solut. matr. & las. in leg. 2. C. eo. & ex not. per
gloss. & doctores in l. si constat. C. de compen.
ita elicitur. Secundò dicimus, directè ad quæ-
stionem respondendo, quod alia est ratio de
emphyteota ecclesie: quam de emphyteota
priuati. Nam emphyteota ecclesie si biennio
cessauerit soluere pensionem, potest satisfactio-
ne celeri moram purgare, sed quando censetur
(vt euadat pænam) moram celeri satisfactione
purgare. R. secundū Ioan. And. & Innoc. in ca.
potuit. de locat. vel iuxta glossam ibi, arbitrio
Instruct. Negot.

Compensa-
tio ipso iure
non fit
nisi.

Dictum. 2.

iudicis hoc committendum est, qui inspecta
personarū, & circumstantiarū qualitate id ar-
bitratur, cui glossæ accedit, ibi Cardi. Subscri-
bit etiā Nauar. in sum. quæ secutus est Imol. sub-
dicens quod si istud fuerit indubiū reuocatur. s.
vtrum emphyteota ecclesie celeriter satisfac-
erit, vel non, & index fu erit male arbitratus
ab eo posset appellari: emphyteota autē priua-
ti, per triennium ab præstanda pensione defictes
ens moram suam celeri satisfactione purgare non
permittitur, sed statim à iure suo cadit secun-
dū Ang. & Imo. in l. si in l. ff. de verb. obli-
probant; id per text. e. potuit. de loc. per lo-
cū ab speciali. s. in emphyteota ecclesie. Pro
qua specialitate duplex militat ratio. s. tū quia
mitius agit ecclesia, quam priuatus cum sud
etiā ecclesia in suo foro, quia non est ita pro-
emphyteota, cū pensa ad pænas, mitius solita
fit agere, tū quia emphyteote priuati satis te-
poris videtur indultum ad purgandam moram
cum longius tempus idest triennium est sibi
per ius ciuile concessum, quod non contin-
git in emphyteota ecclesie cui breuius conce-
ditur spacium, idest biennium.

Celeris sa-
tis factio
quando.

¶ Porò hic consequenter inquisitione opus
est, an emphyteota qui citra culpam suam præ-
stituto à iure termino pensionem soluere desti-
tit à iure suo cadat pænam commissi incurrendo.
Respondetur autē primò, quod si multi sunt
emphyteote, & omnes soluerunt pensionem
totam præter vnum eorum, secundū gloss. in cap.
potuit de loc. non cadunt à iure suo: si verò
non totam soluerunt, cadunt omnes. Igitur ca-
ueant sibi in hoc, quod si soluat totam, & tunc age-
re poterunt contra non soluentem. ¶ Si autem
vnus duntaxat sit emphyteota etiam si sol-
uerit partem tantum, cadit à toto iure emphyteo-
sis: quod limitandum venit. s. nisi per errorem
minus pensione debita soluerit iuxta l. quam
uis rationes. ff. de condit. & demost. quia tunc
non cadet. ¶ Potest quoque limitari quado pro-
pter pauperatatem soluere cessasset, quia neque
tunc à iure suo non caderet, sed hanc secundam
limitationem non sine dubio statui ait Siluest.
verbo emphy. q. 4. §. 10. sed Bartolomeo Fum.
in sua sum. verbo emphyt. §. 19. vtramque li-
mitationem fieri secundum communiorum opi-
nionem ait: quare cum ista secunda limitatio in
fauorem pauperum fiat, indubio si tale esset, in eo-
rum gratiam esset admittenda. ¶ Secundò heres qui
quia ignorauit rem emphyteoticam, esse idem de-
stitit à soluendo quauis de merte glo. in l. 2. de
iure emphy. & Bar. ibi fit quod cadit à iure suo, ta-
mè dicendum est quod restituendus est de q-
quitate, & dicendum est idem de minore no-

Quest.
Resp.

Dictum. 1.

Limitatio.

Limitatio.

Casus com-
missi vel
non.

soluente. per. l. fin. C. in quibus causis in integrum restitutio non est necessaria.

3. ¶ Tertiò in casu, quò quis pro se, ac filijs suis, ac nepotibus emphyteosim recepit, si primus, aut secundus deliquerit non soluendo, aut alienando, in nocumentum id verget sequentium (vt tradit Barto. in l. eum. qui. ff. de inte.) At verò si aliud delictum patrasset, propter quod bona publicanda venirent, tunc nihilominus bona emphyteotica penes filios, ac nepotes remanere debent, nam non transeunt ad eos vt ad hæredes, sed iure suo potiuntur illa. leg. vt iuris iurandi. ff. de ope. liber.

4. ¶ Adde quartò, quando filia instituta esset hæres in certa re cum conditione vt esset contenta, neque posset de bonis suis plus petere tunc non priuaretur emphyteusi, ad quam ius haberet vt filia, ita Bart. in l. vt iuris iurandi. §. si liberi. ff. de operis libert. Cuius potissima ratio est, quia dicta verba in eo sensu, assumenda sunt vt intelligantur scilicet, quod non possit plus petere iure hæreditario, non autem quod amittat emphyteosim, quam iure hæreditario licet petere non potest, sed alio iure eam prætendens petere potest, quia licet patet ex sua dispositione emphyteosi filiam priuare possit: sed verba illa scilicet, quod sit contenta re illa tantum in qua instituit hæres, cum emphyteosi non priuant, quia hoc non sonant, quia neq; his verbis dote materna diceretur priuata secundum Bart. ita neq; re emphyteotica, quia bona, in quibus quis instituitur hæres, intelliguntur illi dari deducto inde ære alieno. At verò in hac parte aliena censetur esse res emphyteotica, sicut & dos materna: quare filia instituta hæres à patre in certa parte ea lege, vt eare esset contenta sicut vltra eam rem dotem maternam: ita & rem emphyteoticam cum fuit etiam pro filiabus expetere poterit.

4. ¶ Accedit quintò, quod si mortuus sit dominus, & hæreditas emphyteotica triennio vacet, in quibus emphyteota non soluisse reperitur, licet secundum Albericum in l. 4. ff. de damn. in fact. & Baldum. l. 3. C. eod. tit. expelli non possit à possessione, quia à iure suo iniqui non cadit: tamen tutior est, & verior opinio opposita scilicet, quod talis cadit à iure suo, etiam si non sit persona, cui soluatur, nisi deponat iuxta formam l. 2. C. eod. tit. & in acceptam. C. de vsur. ita Ioan. Andr. in additionibus ad Speculatore sentit cum ipso Speculatore.

6. ¶ Adde sextò quod si dum lis ageretur in-

ter emphyteotam, & dominum ea durante soluit pensionem protestando quòd nomine pensionis nihil soluat, si dominus tandè obtinuit in causa videtur dicendum cum Siluestro quod talis cadit in commissum, cuius ratio est, quia cum quis aliquid soluit eligere potest in quam causam magis soluere velit. ff. de solu. l. 1. & per consequens se non soluere nomine pensionis, ideo in aliam causam videtur solutum. Quia circa vnum, & idem non licet variare, neque obstat quod in alijs licitum sit variare iuxta. l. nonnunquam. ff. de coll. bon. quia ad dictam rationem in hoc casu non licet.

¶ At nos licet istam sententiam Siluestri verbo emphyteosis. §. 10. dicto. 6. nolimus omnino refutare, sed quia rigorem præ se fert sic temporandam duximus, scilicet, quod vera sit dum malitiose emphyteota se defendere à recognitione domini directi nulla bona fide protestus contendit, ideoque talem protestationem fecit. Secus est si bona fide, & colore valde appatenti iuris suffultus de recognitione domini directi contouertens in foro exteriori, ne sibi solutio facta in iudicio noceret, ideo se nomine pensionis non soluere protestatus est cum alia non subesset, neque præsumi posset esse causa soluendi. Quia tunc de æquitate non esset iudicandus à iure suo cecidisse, neque pœnam commissi incurrisse.

Tum quia licet in solutionibus non licet variare postquam vnus debiti debitor solutionem elegit, tamen id verum est dum debita alia sunt etiam certa, & non est præsumptio, quod ne sibi in suo iure noceret sic quasi sibi cauens soluit protestando. ¶ Tum quia si quòdo per errorem emphyteota minus soluit pœnam commissi euadit, quamuis rationes. ff. de condit. & demonstrat. & si quando hæres ignorans rem esse emphyteoticam non soluit, restituitur de æquitate, ergo pari ratione, quid quid sit de rigore iuris hic venit restituendus vel iure emphyteotico non est expoliandus, sed quia quando tandem dominus directus obtinuit in causa, præsumitur fraus intentata ex parte emphyteote, magis nostræ rationes concludunt illum non cadere in foro conscientie à iure suo sed neque in foro exteriori contentus esset ab eo cecidisse, vbi bona fide excusante constaret litigasse contra dominum directum.

¶ Accedit septimò quod dum emphyteota non soluit triennio, quia detinebatur in carcere, expelli non potest, quia legitime esse impeditus iudicatur ita Anton. de Butr. cap. significante

Sent. Silu.
tèperatur.

Prob.

Prob.

7.

ficante de pigno. Addimus autē secundo q̄
v. l. 1. 2. C. eo tit. ait, etiā si daremus q̄ ipso iu-
re caderet ex clausula generali iste iur. effectū in
integrum esset restituendus.

¶ Adde tandem quod tutor pupilli ab eo
habens emphyteosim, non ideo per tutelam
censetur esse legitime impeditus à soluendo
pensionem, debet enim à se ipso illam exigē-
re, & insumere in vtilitate sui pupilli. ff. de
nego. gestis. l. si pupilli vnde si per quinquen-
nium non soluerit cadit à iure suo ita Petrus
Heli in tract. de contract. emphyt.

Questio.

¶ Iam ultra quæritur vtrum emphyteota
citra voluntatem domini possit rem emphy-
teoticam in illam facere, vt sic liber fiat à præ-
standa pensione. Respondetur autem quod
licet aliqui per distinctionem respondeant di-
centes, quod si emphyteota est obligatus ra-
tione rei, possit, si autem ratione personæ q̄
non possit. Nihilominus tamen indistincte
centemus dicendum esse quod non potest,
tū quia quoddam ab initio est voluntatis ex post
facto est necessitatis. l. sicut. C. de act. & obli-
tum quia personaliter tenetur ad præstatio-
nem pensionis, actiones autem personales
affixæ sunt ossibus nostris leg. quis ergo. ff.
de perul.

Resp.

Questio.

¶ Addimus & Secundo quætere vtrum re
emphyteotica destructa, vt si domus igne fla-
grasset, si repararetur, in pensionis eius solutio
inteneatur emphyteota perdurare. At licet
hic nonnulli doctores prolixiorē faciāt ser-
monem, sed nos in re non adeo controuersa
sic perstrigimus responsionē scilicet, quod
in tali casu destruitur obligatio, quæ erat sub
per rem illam. Ita Bart. in l. domini. ff. de dān.
infect. §. si is. cuius ratio est, quia illud opus
sic reparatum iam dicitur nouum opus: vnde
sicut curator si furioso, si datus, si furiosus de
nouo redeat ad sanam mentem, quia iam iu-
dicatur esse alius, expirat curatoris officium
neq; reuiviscit, si reuertatur in furiam, sic obli-
gatio soluendi pensionem destructa sic do-
mo cessauit nunquam reuiuatur, etiam si re-
paretur, facit. l. cum alijs. C. de cura. furio.
Quæ quidem sententia sic generaliter asserta
limitanda venit iuxta ea, quæ diffiniunt do-
ctores in cap. de fabrica. de conse. dist. 1. & in
cap. proposuisti. §. in cap. l. i. de consecrat.
Ecclie. vel altar. & in §. lacram. vbi diffinitur
vtrum ecclesia reparata sit eadem, vel alia.

Corol.

¶ Ex quibus concluditur quod quando
edificium ita corrumpitur, quod pariter in totum
vel in maiori parte simul oportet reficere etiā
ex eisdem lapidibus, etiam si reparetur, cessat

obligatio soluendi pensionem, quia aliud cē-
setur esse edificium. Argu. cap. si fabricam. de
consecr. dist. 1. Si tamen edificium emphyteo-
ticum, quia non simul, & semel in totum, vel
pro maiori parte ruit, non simul, & semel in
totū, vel pro maiori reparatū est, sed successi-
uē solum refectum est, tunc iuxta opinionē
meliozem: quæ fundatur super dicto S. Tho.
3. par. q. 82. ad. 3. idem edificium esse censetur
& non aliud nouū, cōtra Panor. c. proposuisti
de consecrat. ecclie. vnde non cessat obligatio
tunc soluendi pensionem: quia non perditur
forma antiqua. Nam isto modo iuxta Panor.
cap. consuluit. de iud. permittitur Iudeis Syna-
gogas antiquas, & ruinosas reficere, dum-
modo non perdant formam antiquam, quia
sic reparata successiue non videtur esse noua
edificia.

D. Thom.

¶ Occurrit & alia quæstio scilicet, an do-
minus directus recipiendo pensionem ab em-
phyteota lapsa pro solutione præteriti præiu-
dicet sibi taliter quod eum expellere iam nō
possit? Respondetur autē breuiter de mente
Panor. cap. final. de locat. quod si postquam
expulit recepit pensionem non sibi præiudi-
cat. Si autem recepit etiam ante expulsionem
si cum protestatione quod non intendit sibi
præiudicare recepit reuere sibi non præiudi-
cat. Si verò protestationem huiusmodi non
fecit, sed simpliciter pensionem recepit, licet
circa hoc verentur variæ opinionēs, tamen
dicendum est quod stando in rigore iuris nō
præiudicat sibi. Nam de subtilitate iuris in du-
bio non videtur quis velle renunciare iuri suo
facit caput super hoc de renunciat. & l. cum
in debito. ff. de prob. fauet gloss. in l. cū quid.
ff. si cert. pet. vbi sic ait, quod si trado magnā
copiam pecuniæ dicendo, tolle, non præsumi-
tur donatio simpliciter ex hoc, vel depositū,
nisi aliud appareat respectu personæ, sic inpro-
posito: quia in casu quo dominus directus
est liberalis, amicus, & bene affectus emphy-
teotæ, à quo est alius obsequijs affectus, non
est præsumendus voluisse emphyteotam iu-
re tali priuare, nam cum sententia declarato-
riā voluntatis domini volentis, quod ipso iu-
re cadat emphyteota secundū Bart. l. 2. C. eo.
requiratur, dum ista sententia nō superuene-
rit, & dum prædicta amicitia intercedit inter
ambos præsumendū dominū directum reci-
piendo pensiones præteriti temporis sine pro-
testatione suo iuri expellendi emphyteotam
alias amicum voluisse renunciare alias nō. Ad-
de etiā cōtra glossam cap. fin. de locat. quod
etiā si Præstatus in hoc casu recipiens canonē

Questio.

Respons.

Variat do-
ctores.

Sent. aucto-
ris.

Presum-
ptio ratio
habilis.

renunciare vellet iuri expellendi: præiudicare
tur Ecclesiæ, quia solus Prælati, etiam sine
consensu capituli in acquirendo præiudicare
potest iuri ecclesiæ iuxta glo. 17. q. 4. §. penul.
quoniam de decimis.

Quest.

Resp.

¶ Subinde consequenter si roget aliquis v-
trum emphyteota cadat à iure suo, si ipse nõ
soluerit canonem, sed alius. Respondetur au-
tem ad quæstionem negativè quod certè nõ
cadit à iure suo etiam si tertius nomine em-
phyteotæ non soluerit, dum soluerit simpli-
citer, vel nomine suo, emphyteota iure suo
non priuatur ita Ludo. de Rom. in suis lingu.
& patet per. l. forma. §. si cum ego. ff. de cõsi-
bus, quod etiam probatur per alia exempla si-
milia, tum quia etiam vitant pænã excom-
municationis episcopi contra non implentes
voluntates defunctorum illi, qui non imple-
runt dum apparet per alium tertium fuisse im-
pietas, tum quia secundum Bart. in l. cum ser-
uus. ff. de verb. oblig. sufficit ad evitacionem
penæ, quod pictura quam testator loco certo
fieri mandavit reperitur facta, licet ignore-
tur per quem sit facta: facit Authen. hoc am-
plius. C. de fidei com.

Probatio
per exem-
pla similia.

Satis fit
obiectioni.

¶ Huic autem determinationi, & exemplo
non contradicit, quod per. l. conditionum. ff.
de condit. & demõstr. diffinitur, quod si Pe-
trus legavit Ioanni centum aureos sub condi-
tione vt potem in tali loco faciat, quem prius
dictus Ioannes fecerat, legatum efficitur ca-
dendum, quia non videtur obtemporare qui
factum facit, & ita hæres hoc legatum solue-
re non tenetur etiam si contra non soluentes
legata excommunicatio feratur iuxta eu-
dem Ludo. de Rom. quia hic est diuersa ratio.
Neque enim hic consideratur evitatio penæ,
tum etiam probatur vltimosimiliter, si quis ac-
cepit emphyteosim ab ecclesiã, & deinde illa
res peruenit ad tertium, qui eam decem an-
nis, & amplius tenuit, & possedit, & semper
soluit canonem suo proprio nomine credens
illud ius emphyteoticum ad se attinere, etiã
si verus emphyteota nihil soluerit ad evita-
tionem penæ cõmissi prodest sibi solutio al-
terius iuxta dict. l. forma. quamuis verum sit
quod deinceps inuito domino directo tertius
non poterit pro emphyteota soluere, si qui-
dem non tam ad finem liberationis consequen-
dæ, quàm ad recognitionem domini directi,
hæc exigitur canonis solutio secundum Bald.
in l. acceptum. C. de vltur. libuit hæc exempla
adducere quia præterquam quod conducunt
ad decisionem quæstionis ad multa alia con-
currentia dubia dissoluenda conferre possunt.

Diuersa ra-
tio Prob. a
simili.

CAP. XXXI. Quare quæstiones iuridicæ, hic
adducimus an monasterium succedere possit em-
phyteosi ecclesiæ de pactis emphyteosi appositis,
emphyteota an perscribere possit contra directum
dominum, vel sine consensu alii instituire, vel
alij locare adhibetur hic consilium auctoris, qua-
re emphyteota possit donare & non vendere
nisi &c. & ad inuestiendum donatarium requie-
scitio requiritur, an sine consensu domini possit
res emphyteotica permutari vel legari vel dari,
insolutum refutatur sententia Garcie quando
solemnitas non est necessaria.

Porro dicitur alicui videatur aliquas quæstio-
nes in hac materia, quæ magis pertinent
ad iuristas dissimulandas fore in hoc nostro
opere, vbi magis attendimus ad conscientie
forum, nos tamen duplici nomine eas hic præ-
teritas facere noluimus, tum quia iuristis tiro-
nibus aequaliter & in hoc inseruire volumus.
Tum quia idem est ius fore, & ius poli vbi præ-
sumptio abest, vnde fit vt ex iuribus quæ pro
hac materia faciunt, & hic allegantur in vero
sensu principia sumi possint non pauca ad
plura dubia etiam in foro conscientie dissol-
uenda.

Quare
quæst. iuri-
dicæ hic
adducuntur.

¶ Quæritur ergo vltra, vtrum pater qui, sci-
fices, in rebus filij habet vsufructum, pos-
sit rem filij dare in emphyteosim? vide-
tur autem quod hæc facultas patri denegan-
da non sit, siquidem in talibus bonis liberam
administrationem obtinet, ita quod filius nõ
potest eum prohibere ab administrando, aut
ab eo exigere rationem iux. C. de bo. quæ lib.
l. si. §. hoc proculdubio, his tamen nihil obsta-
tibus dicendum est, quod dicit doctores asse-
rant talem dationem factam à patre validam
esse, tamen filijs post patris obitum ius inest
totum reuocandi. Tum quia certi sunt casus
in quibus patri de rebus filij alienare permit-
tatur (vt patet. d. l. fina.) At de numero eorũ
nõ est iste casus, ergo poterit reuocari, tũ quia
in talibus bonis patri prohibetur alienatio tẽ-
poralis, idest, pignoris obligatio. d. l. fin. er-
go à fortiori prohibetur perpetua alienatio se-
cundũ Petr. Hel. Circa hoc notato quod Par-
tita. 5. l. 23. tit. 13. continetur, scilicet, quod si
peculium filij alienauerint parentes dum illud
penes se habent, post mortem parentum po-
test repetere, nisi hæres desiant filij honorum
parentum, quia tunc tali alienatione consen-
tire debent saltem pro ea parte qua hæredita-
tem acceptant.

Quest.
Obiectio.

Resp.

¶ Deinde iuridica quæstio occurrit an fi-
lius hæreditati paternæ renuntians possit em-
phyteosim

Questio.

phyteosim retinere. Ad questionem autem hanc per distinctionem responderi solet secundum Barr. in l. vt iuris iuran. §. si liberi ff. de oper. lib. quia si pater recepit emphyteosim pro se, ac suis filijs ac nepotibus non addendo istud verbum hæredibus, tunc poterit filius etiam si renunciet hæreditati paternæ retinere sibi emphyteosim. Si autem in illa receptione emphyteosis pro filijs additum sit istud verbum hæredibus, tunc non potest filius renunciando hæreditati paternæ emphyteosim solam adire: quia tunc emphyteosis ita demum debetur filijs, si sint hæredes. Nam concessio tunc vtrumque requirit scilicet, quod sit filius, & hæres: facit textus in Authent. de non alic. §. emphyteosim, quod circa feuda quæ transeunt ad filios si sint hæredes, in hæreditatis partitione solent venire: l. item videndum. ff. de pet. hæred. quare concludendum est eandem esse rationem in emphyteosi: quæ scilicet, aliquem esse filium & hæredem requiret.

Questio. Adhuc quia casus contingibilis est de emphyteosi ecclesiæ inquirendum est an ad monasterium transire possit, si emphyteota illud ingreditur? Respondetur autem quod re vera in hoc casu monasterium succedet cum protestatione tamen, quam facere tenetur, quod vendet rem emphyteoticam intra annu: huius sententiæ est Specula. & Ias. & Ioan. And. hoc etiam sic fieri consuetudine receptum esse affirmat Siluest. verb. emphyteosis: q. 20. argu. autem est in l. si filius famil. ff. de leg. 1. & 12. q. 1. longinquitate: potest etiam secundum Specul. in ea emphyteosi ecclesiæ heres institui aut ei dari, vel legari non vt eam habeat, sed vt vendatur.

Resp. Idemque dicendum est si iam ingresso vel professo ex successione adueniat emphyteosis, vt testatur Felin. Neque obstat si in contractu esset pactum de non alienando in monasterium, vel ecclesiam, tunc quia pactum tale loqueretur de non alienando: successio autem alienatio non est, tum quia tale pactum intelligendum esse de alienatione facta ecclesiæ vt apud eam maneat, qualis non est hæc successio, vel alienatio vt statim ab ecclesiæ vendatur secundum Specul. Tum quia hoc pactum tacite imo expresse de iure inest. Vnde quia expressio eorum est, quæ tacite insunt, nihil operatur. l. extra. ff. de leg. 1. & l. non recto. C. de herediussor. Non autem contradicit huic casus. l. si ita quis in. §. ea. ff. de verb. obli. quia dissimilis est, quia ibi non est prohibitio nisi ex pactis.

Quest. Nam hic queri poterit de pactis huic con-

tractui appositis scilicet, vtrum valeat pactum quod licet emphyteota non soluat, eum expellere non liceat. Ad questionem autem respondetur primo, quod si fiat pactum, quod emphyteota non teneatur soluere pensionem, pactum quidem non valeret, sicut neque valeret pactum quod esset venditio sine pretio, vel quod esset precarium, & quod ad libitum dñi non posset repeti, quia huiusmodi pacta sunt contra substantialia horum contractuum, & pactum contra substantialia, contractum ipsum efficit nullum. l. cum precario. ff. de preca.

Dictum. 2. Secundo dicimus, quod si huic contractui adiectum esset pactum scilicet, quod licet emphyteota non soluat, non possit aliter ad soluendum cogi, tunc certe pactum istud validum esset: est enim tantum contra accidentalialia naturalia ipsius contractus, sed non contra ipsius substantialia, pacta autem dum non sint contra substantialia contractus robur habent.

Dictum. 3. Tertio adijcimus quod si pactum apponeretur vt si res emphyteotica tota periret, nihilominus emphyteota teneretur ad pensionem Speculat. valet. At nos dicimus ad iustificandum eum in conscientia aliunde à sic paciscente debet fieri recompensatio. Nam preceptum vtili obligare emphyteotam, qui ibi habebat dominium vtile, cum iam nihil utilitatis inde capiat, ad recognoscendum dominium rei, quæ iam non est & ad soluendum pensionem pro utilitate, quam iam non capit est velle perpetuare ius ablato fundamento, quod perinde esse videtur ac in censu redimibili perempta re fructifera supra quæ est creatus, si censuarius contenderet exigere adhuc censualem pensionem quod est contra extrauag. Pij V. de creandis censibus & contra alia iura Martini, & Calixti ædicta circa creationem census. ¶ Vltimo tandem addimus quod tale pactum si emphyteotæ apponatur scilicet, quod soluat talem penam, eamque promittat soluere, si non soluerit pensionem, tunc si destiterit soluere, quamuis offerat penam, nihilominus expelli poterit, quia pena gratia seruantis pactum fuit apposita ita Host. & Azor.

Questio. Nam si queras, vtrum aliquando emphyteota contra dominum directi dominij prescribere possit, quia res perspicua est, breuiter Respondetur: quod quia nomine alieno possidet, etiam si mille annis possideat scilicet, recognoscendo alium dominum directum prescribere non poterit. C. de prescript. 30.

Satisfactio obiect

Dictum. 1.

Questio.

Respon.

an. 117

an. l. male. & iuxta omnes glossas. Hoc autem sic intelligas quoad non mutauerit possessionem antiquam, quam nomine alieno obtinebat. Nam secus est, si eam interuertisset nomine proprio possidendo, sicut prius possidebat alieno, quam tamen sola animi destinatione interuente non est licitum. Nam nemo sola voluntate sibi causam possessionis potest immutare. C. de acq. poss. cum nemo: si autem factum legitimum interueniat, bene per illud immutari poterit licet fundam. & l. colonus. ff. de vi. & vi. arg.

Quest.

¶ Porro & questio, que stando in iure non est tam patens hic nobis fit obuia scilicet, an emphyteota sine domini consensu alium emphyteutam instituere possit, vel alteri locare. At quidem Garcia si de hac questione rogatus respondisset, affirmatiuam tenuisset: nam ipse lib. 2. pag. 64. de contract. tenet dominum directum non posse negare licentiam vendendi rem emphyteoticam personam non prohibitam per legem, quia hic contingentibus in convenientibus potest (contingit) obuiare dominus per exactionem panam commissi, vel pro eodem pretio eam sibi vendicando, ac per consequens subinde (vt videtur) concederet licentiam alium instituendi emphyteotam non posse negari, sed quidquid sit de hoc, de quo inferius fiet sermo dicimus ad questionem.

subi.

subi.

Dictum. 1.

¶ Primo quod stando in solo iure, quia variam interpretationem fortiri potest (prout variè illud, & aliter, & aliter interpretantur doctores) bene posset disputari pars affirmatiua, que est Petri Hel. quia pro ea facit instit. locat. §. à deo. & ratio etiam suffragatur: quia facere alium emphyteotam non est proprie verè alienare. Neque enim nomine alienationis continetur emphyteusis simpliciter: neque obstat ratio Specul. verotit. de locat. §. nunc tenetis contractum: qui allegat quod cap. nulli de reb. eccles. non alien. emphyteosis sub nomine alienationis continetur: quia ad id apparet responderi potest iuxta sententiam Panor. in cap. nulli liceat de reb. eccle. non alien. dicens, quod hoc nomen alienatio, licet proprie sumptum sit actus per quem transfertur dominium, tamen in materia odiosa accipiendum est proprie, & strictè, & in materia fauorabili largè, & communiter. Cum ergo quod emphyteota rem emphyteoticam alienare non possit res odiosa respectu emphyteotee priuati videatur, sequitur, quod alienatio proprie & strictè sumenda ita, vt pro alienatione propria qualis est venditio accipiatur, & non est extendenda ad alienationem, que fit per translationem emphyteosis in alium emphyteotam qua

communiter, & largo modo alienatio dicitur cap. nulli liceat de reb. eccle. alien. At quia hic fit mentio de alienatione per emphyteosim, & ista canonè ad alienationem per translationem emphyteosis videtur extendere glossa, ideo cessat disputatio in emphyteosi & c. l. §.

¶ Secundo resolutorie ad questionem contra Petrum Hel. & contra summam Angelicam affirmatiuam cum hac limitatione tenentem, scilicet, quod potest emphyteota rem emphyteoticam alteri dare in emphyteosim, non tamen cum ea conditione vt ipse fiat liber a provisione canonis, & contra Bartolomeum Firmum eius subscribentem in sua summa verbo emphyteosis. §. 7. dico quod contraria, scilicet, negatiua sententia est tenenda, scilicet, quod sine consensu domini directi emphyteota alteri rem emphyteoticam sic dare non potest, nisi fieret ad modicum tempus, ita tenet Speculat. cap. verotit. de locat. §. nunc. & Ioannes Andriani & Bals in authent. nisi. C. ad Trebel. & summa Rosella in distinetè, & Siluest. verbo emphyteosis. §. 20. q. 4. Pater autem nam si ita est vt Specul. ait quod de iure & consuetudine ita obseruatur, nulla alia indigemus probatione, quia consuetudo interpretatur legem, & vim legis habet, & pro lege habetur.

Dictum. 2.

Prob. 1.

Prob. 2.

¶ Secundo etiam probatur, quia in dicto cap. nulli liceat expresse dicitur, quod alienationis verbum continet emphyteoticum contractum, & permutationem, & donationem, vbi ait glossa, quod in hoc loco verbum alienationis largissime accipitur sic. C. de reb. eccle. alien. l. sancimus, quare loquendo de emphyteosi ecclesie certa videtur hæc negatiua sententia, quia lex vniuersaliter loquitur, scilicet, quod nulli liceat alienare, neque per contractum emphyteoticum perpetuum, & in hoc casu est vera sententia horum doctorum.

Dictum. 3.

¶ Tertio dicimus, quod si loquamur de emphyteota priuati videtur disputatio de dicendum, nisi obstat consuetudo vniuersalis, vel specialis in aliqua prouincia, que ibi etiam seruanda erit, stando in iure communis iuribus poterit emphyteota priuati sine consensu domini directi dare rem emphyteoticam alteri emphyteotee, dum ipse non liber fiat a præstatione canonis, & in hoc casu videtur vera opinio Petri Hel. & summæ Angelicæ, & Bartolomei Firmi, & pater. C. de iur. emphyt. l. ius vbi ait ius emphyteoticum, neque conditionis, neque alienationis esse titulis adijciendum, unde dare in emphyteosim non est proprie alienatio, scilicet, vt est domini translatio (vt tradit glossa ibi propter optimas rationes, quas

ibi

ibi

ibi affert, scilicet, Primò quia res emphyteotica ex quibusdam causis potest aduocari. C. 1. finali. eo. tit. Secundò quia dominium dicitur rem remanet pènes dominum, sed alienatio est actus per quem dominium transfertur C. de fundo dot. l. 1. & patet in lit. loc. §. à deo. sed quia hoc per modum disputationis diximus id non asserimus.

Dictum. 4.
¶ Dico quartò, & resolutoriè de emphyteota etiam priuati loquendo distinctione præmissa de alienatione propria, vel impropria non obstante, quod quamuis pro parte affirmatiua hætenus sit à nobis disputatum in tertio dicto: tamen absolute de iure est vera, & tenenda (& nisi obstet consuetudo) practica de sententia negatiua non obstante limitatione Summæ Angelicæ, & Bartolomei Fumis, quæ quidem opinio negatiua (vt prædictum est) est Specular. & Bal. & Ioan. Andr. & Rosellas & subtiliori. Nam videtur expressè contineri. l. sancimus. C. de rebus alle. non alien. §. similiq; modo, vbi glossa verbo autoritas: solam videtur excipere alienationem emphyteosis (de qua ibi fit mentio: scilicet quando est res dotalis, & xori expedit in emphyteosim dari; quia tum sic potest alienari. ¶ Secundò probatur: quia alias iniuria fieri videtur domino directo de re cuius habet dominium directum, sine eius consensu, perpetuo disponedo: quæ iniuria non satis resarcitur per hoc quod primus emphyteota non liber manet à præstatione canonis, quia si forte non esset soluedo, dominus directus afficeretur incommodo, cum agere non posset cõtra tertium actio ne personali, quod est inconueniens in casu emphyteosis priuati, licet non videretur tantum inconueniens in re emphyteotica ecclesiæ, quæ ad quemcunq; transeat possessorem, contra eum Prælatus Ecclesiæ sicut & fiscus agere potest hypothecaria, vt est textus notabilis in §. siue autem in Authen. de non alien. priuatus autem dominus tum iure vendicationis agere contra emphyteotam tertium necesse haberet, quæ tamè fortè esset difficile, quia forsitan titulu probare nõ posset, aut certè difficulter. Tertio probatur, quia vt habetur. l. 28. & l. 28. tit. 31. Par. 3. vsum fructu habens in re eã sine consensu dñi alienare non potest, ergo sine consensu domini non potest emphyteota alium instituere emphyteota in re, quia hic vsum fructus quidam obtinetur.

Prob. 2.
¶ Adde igitur corollariè ad prædicta, quod secundario in quaestione quaerebatur an emphyteota sine consensu domini possit alteri locare rem emphyteoticam. scilicet quod clarum

Corol.

est si ad modicum tempus fiat licitè posse locare, si autem fiat ad longum tempus sub dubio est, an sic possit locare, propterea quod tunc eo casu transferretur vtile ius, & vtile dominium. l. 1. §. si ager ve. sig. §. qui in perpetuum, sicut traditur in emphyteosi. Quare ex identitate rationis videtur, quod sicut non licet sine consensu domini alium emphyteotam facere, sic neq; perpetuo locare præsertim vbi parua pensio quotannis solueretur, quia tunc cù ad recognitionem dominij solueretur, cõtractus esset emphyteoticus sub nomine locationis personatus, si autem verus esset locationis cõtractus, in quo quippe pensionis adeo essent magna vt correpderent fructibus, tunc autore Bartolo. in. l. 1. C. de iure emphyte. talis cõtractus non est proprie emphyteoticus, quando datur tanta quantitas pensionis, quanta pro locatione, idè in hoc casu possit haberi locu opinio Speculatoris, qui tit. de locat. §. nunc videtur sentire quod possit perpetuo locare, sed quia neq; hæc distinctio continet, neq; videtur omnino tollere identitatem rationis. Neque præiudicium inde prouenire potens directo domino, consulerem ergo ante factum vt non fieret, post factum verò si inde nullum damnum secutum est domino directo, vt tolleretur.

¶ Adde etiam quod si secundus emphyteota alienare vult consensum directi domini, & non primi emphyteota requirere tenetur, quia adhuc iuxta directum dominium remanet proprietatis ita glossa in. l. fin. C. eo. tit. Accedit secundò, quod quando alienat secundus emphyteota directus dominus eadem ratione debet habere laudemium non autem emphyteota primus.

¶ Iam alia præcipua instat quaestio, vtrum ecclesiæ emphyteota, vel priuati possit sine domini directi consensu meliorationis, quas fecit in re emphyteotica donare, & videtur quod non quia. l. 1. C. de iur. emphy. secundum Bart. videtur vetari. Secundò quia talis donatio cederet in præiudicium directi domini, ex quo cõtra tertium id est donatarium nullam haberet actionem personalem, offeritq; illi tunc necessarium agere rei vendicatione, & consequenter probare de dominio, quod multum est difficile, & Tertio loquendo particulariter de emphyteosis ecclesiæ videtur id prohibitum secundum Bart. in. l. vniuersas. C. de rei do. vel templo.

¶ Igitur pro expeditione quaestionis loquedo primò de emphyteota priuati dicimus, quod bene potest sine consensu domini dire-

Consilium cultoris:
Nota:

Dictum. 1.

emphiteotica, quas fecit in re emphiteotica donare, & etiam ius, quod in re emphiteotica habet, neque enim ad hanc donationem faciendam tenetur dominum directum requirere, an si velit donari, neque eius responsum per duos menses expectare, cum hoc solo differat circa hoc donatio à venditione, sed statim donare potest, & deinde tenetur dominum requirere, ut donatarium recipiat in novam emphiteotam, pro qua receptione, & nova investitura debet duobus mensibus expectari. Hæc autem opinio ut tradit Siluest. verbo emphiteotica. q. 16. §. 22. est communissima, & tenenda, quia est glossa in leg. fin. C. cod. tit. & Jacob. But. ibi & Gof. & Old. & Bald. in dictal. fin. & Di. & Cin. & Imol. & omnium legistarum modernorum in leg. si donamus de leg. 1. & glossa in dicto cap. potuit. de locat. Ratio autem quare emphiteota sine domini voluntate possit donare, non autem vendere adducitur à Ioan. Andr. quæ huiusmodi est: quia venditor solum afficitur ad pretium unde satis est sibi quod pretium assequatur à domino, si velit eam dominus emere, quare eo in consilio non potest alteri vendere, quia in interesse quod in venditione pretendit accipere ab extraneo voluit ius ut acciperet à domino volente emere potius, quam ab alio. At vero in donatione donator respectum habet ad personam donatarij, quia forte vult alicui propter sua merita donare, ut cum sibi quadam beneficij obligatione devinciat, quæ ratio cessat in domino: quia erga illum non simili ducitur affectione. Probatur hæc communissima sententia, quæ etiam autoritate omnium canonistarum suffulta est scilicet Hostiens. & Azo. & Specul. & Ioan. Andr. in dicto. §. nunc. & Innoc. & Card. Flor. in dicto. capit. potuit. & Petri de Ancho. & omnium probatur (inquam) quia nulla lege hoc est prohibitum, & quia iura quibus deceptus est Bartolus ad tenendum oppositum, quæ supra sunt citata non prohibent donationem emphiteoticam rei quod ad dominum tantum utile fieri, sed simul etiam quod ad proprietatem fieri, & quod ad utrumque fieri verget in detrimentum domini directum, etiam quia dominus directus hinc nihil patitur detrimentum, quia tempore investituræ, quæ sine eius requisitione, ut diximus fieri non potest, potest sibi consulere, & si in indemnitate non recipiendam novam emphiteotam si sibi ex prohibitis iuxta illam. l. si. C. de iur. emphiteot. vel si non stipulatione sibi solemniter promittat annualem solutum

canonem solvere, & sic non necesse habebit rei venditione agere, cum secundo emphiteota donataris, sed eum habebit obligatum ex sua stipulatione solemniter & promissione. ¶ Alias si sine prædicta requisitione sola propria autoritate donatarium vellet inducere in possessionem, iure suo priuaretur, neque omnino directus donatarium nisi sit idoneus ad solvendum, & ex non prohibitis, & prædictam solemnem promissionem faciat investire, & recipere in possessionem tenetur l. dict. fin. & per supra dicta manent solutæ objectiones in principio quæstionis positæ, & patet intelligentia legum, quibus deceptus Bartol. tenuit oppositum, pro secunda autem parte quæstionis. ¶ Sit secundum assertum, emphiteota etiã ecclesiæ licite potest donare prædictas meliorationes, & ius suum quod habet in re emphiteotica sine consensu ecclesiæ, & etiam legare tale ius, & meliorationes, non tamen sine requisitione ecclesiæ, ut talem donatarium vel legatarium investiat, & in possessionem inducat (ut diximus supra dum ageremus de donatione iuris emphiteotici priuati) ut ecclesiæ suæ consulat in indemnitate modo prædicto, quamvis (ut prædictum est) contra donatarium, & legatarium posset agere hypothecaria iuxta textum not. in §. siue autem in authent. de non alien. imo secundum Ioan. Andr. alienare posset in hoc casu donationis, & legati sine iuris solemnitate, quia non alienatur ius ecclesiæ, sed ecclesiastici emphiteotæ. At in universis. C. de rei. do. vel templo, quæ de cepit Bartolum non facit contra hoc, quia hoc solum procedit quando emphiteota ecclesiæ rem emphiteoticam donat, tanquam propriam, quia hoc lex vetat. ¶ Accedit & alia supradictis affinis quæstio scilicet, utrum emphiteota sine voluntate directi domini possit rem emphiteoticam permutare, aut in pignus dare, vel in solutum, vel illam legare alteri. Igitur ut à posteriori parte quæstionis exordiamur, dico primo quod siue sit emphiteota priuati, siue ecclesiæ potest legari talis ad quem transire potest ex iure, potestque in tali emphiteoti, aliquis hæres institui etiam extraneus sine domini consensu. At licet non ad legandum, neque hæredem extraneum in ea institutum teneatur inquirere domini directi voluntatem, tamen eam perquirere necesse est ut investies tertium inducat in possessionem secundum Innoc. in dict. cap. potuit de loc.

Ratio quare emphiteota possit donare & non vendere sine.

Prob.

¶

Nota. Requisitio requiratur.

Dictum. 2. Pro. 2. parte. quæst.

Questio.

Dictum. 1.

¶ Adde

Nota pro fili.

¶ Adde quod si pater emphyteosim accipit pro se & filijs suis nō potest prælegare vni filiorum secundū Ang. consilio. 18. (quia ius est etiam acquisitum alijs filijs) nisi alteri filiorum tantundem de alijs bonis prælegasset contra Bal. facit. l. 1. §. assignare. ff. de assign. lib. i. iuncta. l. si cum dotē. §. si pater. ff. solut. mat. & sic concordantur doctores circa aliam partem questionis. s. vtrum sine consensu domini liceat emphyteosim permutare dicim⁹. Primò quod opinio Panor. affirmatiua, quam sequitur cap. fin. de locato. cui adheret Siluester verbo emphyteosis. q. 17. §. 24. probabiliter defendi potest. s. quod possit sine consensu domini directi permutari, dummodo ad inuestituram dominus requiratur, & fiat permutatio cū persona non prohibita, quia nulla lex obstat: nam cap. fin. de locat. & l. fin. de iur. emphyt. intelligitur prohiberi venditio emphyteosis facta commemoratione de pretio, & non intelligitur de alia specie alienationis vbi non fit cōmemoratio de pretio, qualis est permutatio vt in l. fin. C. de præd. curi & de curi. ergo probabiliter defenditur quod potest permutari neq; contra hoc facit l. statu. liberi. §. 5. ff. de statu. lib. neq; quod notatur in l. 2. C. de vsu. cap. pro empto. vbi tenetur quod nomine emptionis, & venditionis intelligitur omnis contractus per quem dominium transfertur, quia limitationem accipiunt istæ leges s. quando contrahitur, & transfertur dominium facta commemoratione de pretio, quæ commemoratio pretij non contingit in permutatione emphyteosis, ideo sine consensu domini non obstantibus his legibus permutari potest.

Resolutio.

¶ Secundo resolutoriè dico, quod non est tutum vt sine consensu domini fiat, tum quia multi doctores in l. fin. C. de iur. emphy. sentiunt, quod sine tali consensu permutari non possit: huius sententiæ contra Siluest. videtur esse Bartolom. Fumi verbo emphyteosis. §. 8. tum quia ad hanc sententiã alludit textus. l. fin. C. de iur. emphy. verbo transponere accedente glossa, qui illud interpretatur. s. permutando. Igitur quia subtrahenda est materia litium ideo antefactum opinio Panorm. & Siluestri. affirmatiua, vtpote cui multi aduersantur doctores non est consulenda, sed post factum est toleranda.

Questio.

¶ Circa verò aliam partem questionis vtrum possit impignorari res emphyteotica sine consensu domini dicimus, quod licet Siluest. vbi supra teneat quod res emphyteotica priuati saluo iure domini dari possit pignori, & secus

si sit ecclesiæ, quia impignorari vel hypothecari non potest per Authen. hoc ius, & Authen. qui rem. C. de sac. sanct. Ecclē. Tamen resolutoriè dicendum est quod neq; priuati emphyteota potest impignorari, sicut neq; emphyteota ecclesiæ, & hoc est tutum dicere potius quàm oppositum, tum quia multi doctores. l. fin. C. eo. tit. Huic accedunt negatiuæ sententiæ, tum quod glossa ibi ita tenet; in cuius gratiam citat. ff. de pign. q. 1. tutor. §. si. & de pigno. l. lex at patet: quia multa licent pignoratario. s. post legitimam interpellationem debitoris posse vedere pignus. Itē quod potest alteri impignorare vt est textus in l. 1. C. si pign. pign. da. sit. alia huiusmodi, quæ quia saluo iure domini directi vix fieri contingit, idcirco in damnum eius vergunt: nam & pignoratarius pignus meliorare non tenetur, sicut tenetur emphyteota.

Resolutio:

¶ Circa autem aliam partem questionis vtrum res emphyteotica possit sine censu domini in solutum dari ab emphyteota? Respon. dendum esse tenemus iuxta distinctionem Baldi in cap. 1. de prohi. fe. ual. per fed. quod quando ista datio rei emphyteotice fit per iudicem in iuribus ipsius emphyteote videtur posse fieri, dum tamen fiat semper saluo iure dominico patet: quia ista alienatio est necessaria: Si autem nō per iudicem, sed per ipsum emphyteotam fieret, dominus directus requiritus est.

Questio:

Resp.

¶ Deinde expediendum venit in casu, quo meliorationes rei emphyteotice, cuius dominium directum est ecclesiæ vendendæ sunt an seruanda sit aliqua solennitas, & in quibus seruanda sit. Ad hanc igitur questionem Respon. detur ex Panor. in cap. fin. de locat. quod seruanda est solennitas in his primò, vt requiratur ecclesiam id est prælatum siue rectorem. 7 q. 1. cap. scire, quod sic intelligendum est scilicet, quod requiratur imminente conclusionem venditionis, secus quoad principium, quando rem suam venalem exponit, aliàs non posset nunciare pretium oblatum. ¶ Secundo quod denunciatur verum pretium oblatum. C. de iur. emphyt. l. fin. ¶ Tertio quod ecclesia non respondens labantur duo menses, quod continetur in dicto cap. fin. ¶ Quarto quod non vendat prohibitis personis, quas ponit glossa ibidē. s. serui ecclesiæ, capitanei, & omnes personæ maiores & sunt omnes personæ quæ nō sunt faciles conuenire, ex quibus ecclesia pati præiudicium posset, vt. ff. qui satisfacere cogantur. l. 2. & idem videtur de personis, quæ non sunt soluendo, & de notabiliter pauperibus,

Quest.

Respon.

Solennitas:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

& de-

& de mulieribus secundum Ioan. And. & huiusmodi sunt omnes potentiores, quam emphyteota secundum Archid. quod intellige sic quod non possunt facile conuenire.

Corol con
tra Garcia.

¶ Unde inferitur corollarie perperam Garcia lib. 2. de contract. pag. 67. affirmasse non posse directum dominum negare licentiam ad vendendum rem emphyteoticam persone pauperi, & parum fidei, quia in demeriti sui potest prospicere (inquit) exequendo poenam commissi non soluant, vel emendo pro tanto, quia respondetur certe aliquando emere non poterit pro tanto, quia sibi deest pecunia vel quia sibi non expedit, sed neq; facile poterit exequi poenam commissi, quia allegare poterit in contra, quod propter paupertatem soluere cessauit & res est in dabo (vt dixit Siluest. q. 4. verb. emphyteosis) an in hoc casu poena commissi incuratur: quare benefecit tandem Garcia remittendo hoc iuristis. ¶ Quinto quod non vendat nisi utile dominum sibi comperens, & meliorationes, quas in refecit. ¶ Sexto quod prius non ceciderit a iure suo non soluendo canonem, quia nemo plus iuris in alium transferre potest quam habet ff. de re. iu. l. nemo.

Questio.
Solemnitas
deficit.

1.

¶ Præterea queritur vtrum obseruatio solennitatis in dicta in aliquibus talibus exceptio ne patiatur: respondetur quod in his casibus patitur exceptio. ¶ Nam Primò frater potest dare fratri suo sine dicta solennitate, quando habent emphyteosim paternam ecclesiam, quia vnus frater potest alteri alienare iura sua sine consensu ecclesiam Bal. in l. voluntas. C. de fidei comis. ¶ Secundò emphyteosis ecclesie si datur in dotem filie, solennitas hæc obseruata non est necessaria secundum Specul. tit. de loc. §. nunc aliqua vers. 190. neq; transfert plus dominij, quam ipse pater habebat: quare sine consensu domini eam dare filie potest, idem dicitur de donatione propter nuptias, in quo etiam casu non plus iuris transfert, quam ipse habet cap. nuper. de donat. inter. vir. & vxor. neq; in hoc casu tenetur soluere laudemium, quia alienatio est necessaria secundum Gul. & Bart. in l. ideo. ff. de condi. fur. Similiter potest dari in dotem extraneæ si non estimata detur, & soluatur laudemium, sed estimata non potest dari nisi filie, sed hoc de laudemio in hoc casu accipiendum post magis explicandum erit ex mente Nauar. in sum. Lat. cap. 23. nu. 65. Ad hæc inquisitu opus est an emphyteota priuatius suum in re emphyteotica, aut meliorationes in ea factas vendere possit sine tanta solennitate. Respondetur autem perfunctorie quod in hoc casu non est seruanda prædicta solenni

Quest.
Resp.

tas, sed solum necesse est vt requiratur dominus nusan velit emere, & vt non vendatur personis a quibus dominus non possit habere ius suum, vt potentioribus, & huiusmodi aliis cadet a iure suo vt in l. fin. C. de iur. emphyt. & vt notat glossa in cap. fin. de locat.

¶ Queritur item vtrum superficiarius ecclesie, id est dominus superficiæ, qui super solo alicuius ecclesie edificauit domum dans paruum censum, quando vult vendere tenetur seruare prædictam solennitatem. Iam hic Bart. in l. 1. §. pen. ff. de superfic. & D. Cardinalis inter se dissident. Nam Bartolus tenet affirmatiuam, Cardin. autem negatiuam, Angel. autem inter medias ait dictum Bartoli equum esse, sed lege non probari, ideo ante factum esse sequendum, nam hoc est tutius, & equius quod seruetur hic prædicta solennitas, post factum verò dictum oppositum Card. posse & debere teneri ait. At verò Sil. verbo. emphyteosis concludit Bartoli dictum in distincte esse, verum quod probat idem ratio nis, quæ est de superficiario hoc, & de alio, & ita videtur maximè, quia cadens a solo cadit a superficie secundum Baldum in authent. qui res. C. de sac. sanct. eccles.

Quest.

10150

Variant

hic Bart.

Cardin.

10150

10150

CAP. XXXII. De casibus in quibus emphyteota cadit a iure suo, de notabi. Nauarri circa hoc propter deteriorationem notabilem, & perpetuam saltem ex leui culpa emphyteota, cadit a iure suo laudemium quando hic in alienatione emphyteosis sit soluendum, an statim in conscientia sit soluendum, traditur hic consilium confessoribus fallentis ubi laudemium non est soluendum, & alia subnotatur hic de laudemio, an in alienatione de beatorum laudemium vsu fructuario an proprietario domino, de quota pars laudemij ubi est soli eda.

Vt hanc materiam de contractu emphyteotico suis numeris absoluamus, eos casus hic connumerare iam oportet est in quibus emphyteota cadere a iure suo contingit. Solent autem quinque huiusmodi numerari casus. ¶ Primò quando pensionem negat domino petenti secundum Petrum Hel. tum quia licet non sit periturus, negando quia non iurat domino licet vasallus, tamen habet dominum directum recognoscere, vt. C. de fid. inst. l. plures ac per cetera sequens si contra hoc reperitur infidelis, res cadit in commissum, tum quia tacite negare recognitionem domini, quod contingit quando emphyteota cessat soluere domino per triennium, rem facit cadere in commissum, quia tacite negat dominum recognoscere, ergo multo fortius cadit a iure suo quando expresse pe-

5. casus in

quibus em

phyteota

cadit a iure

suo.

10150

10150

renti negat. Nam magis operari debet expressa contumacia, quam tacita. ff. de condi. & demonst. l. si ita expressum. Hoc autem Inno. in cap. ceterum de iudicijs moderandum esse ait, ut scilicet sit verum, quando scienter negat, & postea conuinceretur de mendacio. Secus autem est si ignoranter ex iusta causa ignorantia domino petenti pensionem negasset.

¶ Secundò cadit à iure suo quando ré emphyteoticam vendit, sine domini voluntate, secundum eundem Petr. Hoc autem iure limitat Spec. tit. de locat. & Bar. in l. sequitur. §. item labeo. ff. de vsu. Imol. & Sal. in l. fin. C. eod. tit. & Canonista cap. potuit de loca. hoc limitant quod intelligatur verum esse, si res sit tradita, quia si nõ esset tradita licet esset vendita, non caderet in commissum. Imò dicendum est certè, quod etiam si res emphyteotica esset tradita non simpliciter, sed ea lege, ut si dominus velit emere pro tantumdem illi restituat eam emptor non cadere à iure suo, ut testatur Ang. in l. voluntas. C. de fideicom. Idemque dicendum est, si res tradita sit sub ea conditione, si consensus domini aduenerit & non alias, quia neque in hoc casu caderet autoribus Alber. Papiens. & Alber. Sed quid dicendum est in casu, quo simpliciter vendidit eam, & tradidit posteaq; illam redemit? Dicendum est planè tunc à iure suo cecidisse, nam & ratio iuridica id videtur conuincere: nepe, quia per alienationem sic factam simpliciter est domino ius quæsitum illam petendi, & de clarandi se velle eam petere, nisi velit conuincere.

Nam secundum Nauar. in sum. Lat. cap. 23. num. 104. dicitur quod dignum est notatu, quod amissio emphyteosis ipso iure incurta per cap. potuit de loca. & l. 2. C. de iur. emph. est ita in pendentibus, quòd si dominus proprietarius antequam illam petat, vel declaret se velle petere moriatur, non censetur amissa, bene autem amissa censetur, si petatur, & idem est, si ipse emphyteota moriatur antequam ab eo illa petatur, ut Cass. discidit in deci. 2. & 3. de locat. ¶ Cui simile est, quòd etiam excommunicatio lata ipso iure contra pensionarium in casu, quod non soluat in certo termino, eo lapsa non censetur incurta, donec creditor cui solueda est declaret se velle illam esse incurtam, & illo etiam post mensem, & annum declarate habetur pro excommunicato iam inde à termino lapsa, & antequam declaret moriatur, vel solvatur pensio, vel fiat concordia, vel pensionarius moriatur censetur, nunquam incurta, ita stylus obseruat, & Casso, vbi supra tradit.

Instr. Negot.

¶ Adde secundò, quòd si domini proprietarii sint duo, & vendidit de vnus, & non alterius consensu cadit solum pro parte illius, qui non præstitit consensum, quia non plus multandus est, quam deliquerit. l. h. res. ff. de his, qui vt in di. ¶ Accedit tert. d. quòd vt insinuat Iass. in l. fin. C. eo. Si alienauit eam solum pro parte, nihilominus cadit à toto, & ita communiter tenetur non tamen (vt tradit glossa) propter alienationem factam, sine domini consensu potest dominus illum sua autoritate expellere, quia vt dictum est secundum Panorm. in dict. cap. fin. emphyteota habet ius in re. l. 1. si ager vecti. nam licet quidam contrarium tenent; hoc tamen certius est.

¶ Tertio cadit à iure suo nepos, vel filius quando refutat hæreditatem, quando res emphyteotica data est patri pro se, & suis filijs, nepotibus, & hæredibus, vt notat Bart. in l. vi iurifurandi. §. si liber. ff. de oper. liber. Secus si non ponitur istud verbum, & hæredibus, quia sic refutata hæreditate non caderet, quia concessio emphyteosis requirit vtrumq; vt scilicet sit filius, vel nepos, & hæres, vt in authent. de non alien. §. emphyteosi.

¶ Quarto quando emphyteota moritur sine legitimis, relictis tantum naturalibus, quia reuertitur ad dominum, quòd secundum Bart. in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebel. limitandum est esse verum, quando emphyteosis data est ab ecclesia, præsumitur enim tunc quòd ecclesia de illegitimis non cogitauerit, tum propter eorum indignitatem; tum, quia haberi non possunt, sine peccato mortali. Quando verò emphyteotica res data est à priuato, tunc ad illegitimos in tali casu traducetur, sic intelligendus limitandusque est Speculator.

¶ Quintò cadit à iure suo, quando emphyteota canonem nõ soluit, si erat emphyteota priuati, si non soluit per trienniu. l. 2. C. de iur. emph. & si est ecclesia, si per bienniu non soluit, nisi celeriter soluat. c. si, de locat. Si tamen dominus tenebatur in maiori quantitate, vel tanta non cadit, sicut dictum est de mente Panorm. in cap. bona fides de depof. neq; (vt dictum est) tenetur dominus pensionem requirere, quia dies statuta pro domino interpellat cap. potuit de locat.

¶ Sextus quoque casus additur, in quo etiam emphyteota à suo iure cadit, scilicet, propter deteriorationem factam etiam si sit emphyteota priuati, secundum Petrum, vbi supra, per textum in authent. qui rem. C. de sac. san. Eccl. T. v. quia melioratio est causa finalis;

ff. l. fin.

Ques.

Resp.

Nota valde de secundum Nau.

Simile.

l. fin. C. de iur. emphyt. & cessante causa finali cessat effectus. l. augere. ff. de iur. patr. §. quam uis, tum, quia axioma dicitur, quod frangenti fidem fides frangatur eidem.

Triplicis limitatio.

1.

¶ Casus hic tripliciter limitatur, ut sit verus, primò secundum Bald. in dict. authent. si deterioratio sit notabilis, non enim pro modica conceditur rescissio contractus. l. Seio. ff. de inte. rest.

2.

¶ Secundò ut intelligatur, quado perpetua est deterioratio fundi, ut si vinea non putaretur, vel arbores inciderentur. Nam tuac à iure caderet. Secus si talis deterioratio solum caderet in diminutionem tantum fructuum, ut si ager non colitur, & ideò non tantum affert fructuum, quia emolumentum fructuum ad emphyteotam spectat.

3.

¶ Tertiò limitatur, ut intelligatur cadere à iure suo, quando ista deterioratio notabilis, & perpetua procedit ex dolo, vel lata culpa, vel leui aliàs non, quia si ex leuissima culpa, aut si ne vlla culpa accidisset, à iure suo non caderet sit enim contractus iste gratia vtriusque, quado autem Ias. l. 2. C. eo. super deterioratione sententiam non requiri ait, sicut neque quando delinquit committendo, eo pacto intelligendum esse censemus (ne supradictis aduersari videamur) scilicet, ut non requiratur sententia super pœnam commissi, sed tantum super omissionem solutionis, vel actualem deteriorationem, quod, scilicet dolo, vel lata culpa, vel saltem leui emphyteote acciderit prius per sententiam declaretur, nisi forte (ut aiunt aliqui) factum deteriorationis simul & culpa sit notoria. Adde tandem, quod emphyteota dum à iure suo cadit melioramenta quoque perdit, quæ facit. l. 2. C. de iur. emphyt. ita Pannorm. d. c. fi. 10. q. 2. hoc ius.

Quest.

Argum.

¶ Iam scitu opus est, vtrum laudemium sit soluendum, dum res emphyteotica transit ad alium emphyteotam. At primò quidè in dubium vertitur, an si transeat per donationem laudemium debeat. Et videtur quod sic, tñ, quia magis fauèdū est ei qui habuit titulo oneroso qualis est qui emit, quàm qui titulo lucratiuo, id est, via donationis, vel legati obtinuit, sed emptor debet laudemium, ut. C. eo. l. fin. ergo etiam donatarius. Tum, quia legatum & donatio æquiparantur, at ex legato debetur. l. is, qui. ff. de leg. 3. ergo & donatarius illud debebit. Propter has autem rationes Petr. Hel. tenet quod soluendum est, dum via donationis res emphyteotica transit. Oppositum tamen tenet Spec. tit. de locat. ¶ Igitur pro decisione questionis. Dicimus primò, quod sententia ista Speculatoris est tenenda, tum, quia est Sy-

Dictum. l.

uester verbo. emphyteosis. q. 21. §. 28. nam eū hanc opinionem tenere, ideò censendum est, quia eam vltimò ponit neque reprobatur. Tum quia est Nauarri in sum. cap. 23. numer. 65. ad quartum quæsitum, vbi ait, quod vere donas emphyteosim non tenetur soluere in foro cōscientiæ laudemium, imò neque in foro exteriori (ut tradit latè Ias. l. 2. C. de iure emphy.) patet autem, quia laudemium debetur à vendente in vtroque foro, quia videtur esse pars pretij, sed in donatione vera rei emphyteotice non accipitur pretium: ergo neque inde debetur pars pretij. Item, quia de re donata non debetur vectigal, licet debeatur de re permutata iuxta æstimationem valoris quem valet, ergo neque de re emphyteotica donata debetur laudemium. Atque idem dicendum est de re emphyteotica legata, quia lex quæ incōtra allegabatur, scilicet. l. is, qui. ff. de leg. 3. rectè expensa nihil contra hoc facit. Et tandem tam de donatione, quam de legato, ita videtur receptum in vsu, ut laudemium non soluatur. Quia neque in legato interuenit pretium, ut inde pars pretij, quippe quod laudemium dicitur debeat. Standum est ergo consuetudini in petendo laudemium, vel non petendo de re emphyteotica legata extraneo, nam consuetudo est, quæ vel interpretatur legem, vel derogat legi.

Prob.

¶ Secundò dicimus, quod licet quando filius instituitur hæres, vel succedit ab intestato ad laudemium non teneatur, quia non indiget noua inuestitura, vel receptione, quia hæres proprius, & non extraneus propria auctoritate adire potest hæreditatem in authent. de hære. & fal. §. in omnibus, tamen hoc vertitur in dubium, vtrum hæres extraneus si instituitur in re emphyteotica, tunc laudemium debeat. Nam facit pro parte affirmatiua, tum quod gloss. & DD. l. fin. C. de iure emphy. tradunt ab hærede extraneo, sic instituto laudemium deberi, nam ibi vbi textus ait quinquagesimam partem pretij, vel æstimatione loci, qui ad aliam personam transfertur in laudemium debere dari. Glossa verbo. æstimationem affirmat istam particulam, vel æstimationem intelligendam esse, quando alio titulo, quam venditionis res emphyteotica trāsferatur, quia hoc dicitur pro renouatione daretur, quia ibi istud laudemium deberi lex fin. eod. tit. indicat pro subscriptione, vel depositione, hoc est pro qualicumq; scriptura, quæ dominus directus ostendit se velle nouum emphyteotam suscipere, quæ rationes currunt eum in re emphyteotica extraneus instituitur hæres.

Dictum. 2.

Quest.

*Sent. glosse
et eius p. in
tion.*

l.

¶ Tum

2. ¶ Tum, quia hoc ius laudemium petendi fundatur in iure recipiendi aliquid pro noua inuestitura, & receptione noui emphyteotæ, quia in ea sorte dominus directus afficeretur damno propter mutationem personarum, & quia in hoc saltem grauatur, quod nouum debitorum inuitus recipit, quæ ratio locum habet in receptione hæredis prædicti extranei: ergo videtur in hoc casu soluendum fore laudemium. In contrarium autem est, quod laudemium videtur esse pars pretij, propter quod emphyteosis fuit minori pretio concessa, sed in institutione hæredis extranei nullum accipitur ab emphyteota primò pretium. Ergo nulla soluenda est pars pretij, ac per consequens neque laudemium.

In contra.

Resp.

¶ Respondetur ergo breuiter, quod quia de iure si recte expendatur, nihil tam certò constat, idèò standum esse censeo consuetudini in hoc casu, quam attendendam esse syluestrandè ait, licet in affirmatiuam, scilicet, quod in hoc casu debeat laudemium inclinauerit cum instituitur hæres extraneus, temereque faciet, aut perperam consulat in hoc casu, qui non attenderit consuetudinem vniuersalem, siue prouintia, vbi consulti, vbi aliud ex pacto inito inter partes non fuerit conuentum. Nam consuetudo, vbi viget iam, vel vincit legem, vel interpretatur legem, secundum D. Thom. 1. 2. quæst. 97. art. 3. idemque dicendum censeo in casu permutationis, quando res emphyteotica permutatur pro alia, quamuis in hoc casu permutationis magis suadeat ratio, quod soluendum sit laudemium, quia etiam vectigal de permutatione rerum exigitur, cuius gratia res permutata per iudicem veniunt æstimandæ (vt cautum est in recopilatione noua legum, lib. 9. tit. 17. l. 15. & 16.) sed in hoc quoque legitima consuetudo attendenda est, & obseruanda, sicut obseruatur in decimarum solutionibus.

Consuetudo attend.

Ratio magis suad.

Quest.

¶ Sed pro intelligètia solutionis laudemij, quatenus attinet ad forum conscientia scitu opus est, an lex de soluendo laudemium in casu, quo constat deberi, an veluti lex pœnalis sit non obligans ante repetitionem, vel iudicis sententiam, an verò statim in conscientia sit soluendum, vel in casibus dubijs laudemium in conscientia sit soluendum? Resp. dicitur autem ad primam partem quæstionis de mente Naua. cap. 23. num. 65, quod istud laudemium, quia non videtur tam pœna, quam interesse domini directi, qui idèò emphyteoticam rem minori pretio concessit, quia partem pretij, dum venderetur postea receptorus erat, idèò

Resp. ad 1. par. quæst.

Instruct. Negot.

non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientia debetur per l. 3. ff. de eo. quod. cer. lo. & l. 1. C. de sent. que pro eo quod int. prof. & gloss. cap. conquestus. de vsur.

¶ Ad secundam autem quæstionis partem dicendum est, quod quemadmodum quando gabellæ sunt dubia, an sint iustæ, sicut aliqua earum communiter iniuste sunt, confessores non debent cogere contententes ad restitutionem, ne exponant se periculo spoliandi pœnitentem, eo quod suum est, ita & eum propter varias sententias doctorum res in æquilibrio, & in dubio est, an in aliquo casu laudemium debeat, vel non, non est in conscientia soluendum ante declarationem sententiam iudicis à qua non liceat appellare. Patet hoc, tum ob rationem à similitudinem dictam: tum, quia in dubio melior est etiam in conscientia conditio possidentis, sed emphyteota possidet, quod soluendum nescit, aut non, dubitatur: ergo permanente hoc dubio illud soluere non est cogendus.

Resp. ad 2.

Consilium ad confes.

¶ Deinde postquam dictum est, quod in institutione hæredis proprii in re emphyteotica fallit regula, quia non debetur laudemium reliquas prosequamur fallentias. Fallit ergo secundò, quando res emphyteotica fuit vendita, & tradita, si postea retradatur ex antiqua causa. Nam tunc non debetur laudemium, quia ista secunda traditio non est similis priori, neque est noua traditio, sed est prima traditio, & cum prima eadem reputatur. Si tamen iterum ex noua causa tradita est laudemium debetur si causa alienationis sit talis, quæ obligationem soluendi laudemium inducit, vt est venditio, quia ista secunda traditio similis est priori, ex qua laudemium debebatur, & multitudinem traditionum, sequitur multitudo laudemiorum. l. quicunque. C. de ser. fug. huius rei gratia Garcia lib. 2. de contract. pag. 71. allegans Albornozium Auctorem tradit licitam esse emphyteosim cuius possessio mille aureos valet. Ex qua tam Toleti, quam Valentia vnus cyatus, vel vas aquæ soluitur, quia pensio hæc datur in recognitionem, neque pretium recò pensatur ista sola pensio, sed per decimam laudemij, quæ soluitur toties quoties contingit rem emphyteoticam vendi.

Fallentia laudemij.

2.

¶ Insuper tertio fallit regula, non enim soluitur laudemium, quando quis vendit rem emphyteoticam, sed res integra discedit à venditione: tum, quia in hoc casu non recipit pretium, quia dominus non habet mittere nouum emphyteotam in possessionem. At licet Petrus Hel. vbi supra, dicat in hoc casu laudemium deberi,

3.

Ff 2 quia

quia per dominum directum non stetit quin in possessionem mitteret, ideoque perinde est, ac si misisset, tamen hoc forte verum est de rigore iuris, tamen de æquitate loquendo dicendum est, quod in utroque foro non debetur. Nam cum rigor in lege nõ est expressè iustus seruari, æquitas quæ ad intentionem legislatoris respicit potius seruanda est.

4. ¶ Quarto fallit regula laudemium soluendi, scilicet, quando alienatio est, necessaria vt in dotatione, qua pater dotat filiam non habens alia secundum Bart. in l. & ideo. ff. de cõdit. sur. quia solum soluitur laudemium quando alienatio est voluntaria, sed in dotatione hac filia alienatio est necessaria, vnde ratio soluendi laudemium abest.

5. ¶ Quinto excipitur à regula soluendi laudemium casus ille, in quo habentes rem emphyteoticam communem diuidunt eam inter se, quod & facere possunt irrequisito domino, quæ quidem exceptio indistinctè tenenda est, iuxta Bart. l. voluntas. C. de fideicom. scilicet, quod dominus in hoc casu nihil debet habere: eam tenet etiam Gul. & facit maxime pro hac sententia. l. per diuersas. C. man. & huius ratio est, quia hæc dicta alienatio est necessaria. Vnde huic sententiæ standum est contra Petrum Helia, nisi obstat contraria consuetudo.

6. ¶ Adde sextò etiã, quòd quãdo partè sibi contingentem in re communi emphyteotica alteri socio vendit, videtur non deberi laudemium, quia videtur cessare ratio, scilicet, recognoscendi dominum. Quia iam antea cū esset in diuisa, & communis socius, cui vendita est pars hoc dominum directum recognoscerebat, sed etiam in hoc casu standum tenet consuetudini, quia licet negatiua opinio, & in hoc casu sit à Bartolo asserta in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. obli. & in. d. l. & ideo. & ab Ang. & Sal. & à Paul. de Cast. tamen D. Iaf. & Gul. de Cu. in l. cum hi. in. §. si pluribus ff. de transactio. tenent contrarium, quia ratio Bartoli, quam pro se fecit potius militat contra eum, & affirmatiuæ fauet, scilicet, quòd in venditione prædictæ partis facièda socio post diuisionem requirendus est dominus, eique est soluendum laudemium. At huius ratio est, quia licet socius emens aliam partè socij obligatus domino actione personali pro parte sua sit post diuisionem, quia obligationes hæreditariæ ipso iure pro rata diuiduntur. C. de acq. hærl. l. 2. tamen pro parte quam is emit à socio: neque est obligatus domino actione personali, neque ex consequenti alteri socio eam po-

test aliter vendere, quam requirendo prius cõsensum domini, scilicet, an velit tantum pro illa parte præstare, quantum socius dat, si igitur ista requisitio requiritur, videtur, si quia non vult dominus requiritus eam emere socio vendatur, tunc laudemium fore soluendum nisi (vt diximus) obstet contraria consuetudo iuxta mentem Syluest. quippe quæ interpretatur legem, vel derogat legi: ac proinde tunc sequenda est hic, sicut & in alijs.

¶ Præterea sciendum est, quòd dum soluitur laudemium de terra pauci valoris, in qua sunt ædificata magna palatia, ab emphyteota soluetur de palatijs, & non de valore tantum soli, quia domus cædit solo. l. 1. §. quod ait. ff. de superficie.

¶ Adde ad dicta, quòd si emphyteota pro multis vult soluere annis, non tenetur dominus accipere, vt tradit Cin. in l. 2. C. de iur. emph. eius enim videretur adimi. Bartolus autem hoc moderatur asserens, quòd pro tribus annis futuris soluere possit pensiones, ita vt non contendat soluere ultra triennium inuito dño plures pñiones. l. placuit. ff. de fun. pa.

¶ Accedit tertio, quòd si res emphyteotica vendatur à filio emphyteota in qua pater habet vsum fructum, filius, vt potè, proprietarius dominus, secundum Petrum Hel. laudare debet, quia est verus dominus. ff. si ager. vect. l. 1. & ff. ad Sil. l. 1. tamen laudemium quòd habet, vel recipit in hoc casu filius restituere tenetur patri.

¶ Iam penultimam quæstionem, quã Syluester apposuit hic intersero, scilicet, quid in casu quo vnus sit dñs fundi, & alius habet vsum fructum eiusdè, vel si vnus sit dñs vnus domus, & alius habeat ius percipiendi pñiones, si accidat, quòd vnus alienat istum fundum cui debebitur quinquagesima vsufructuario, an proprietario, & videtur certè, quòd debeatur vsufructuario, vt post Old. dixit Alber. super rubric. C. de vsu. quia omne emolumentum proneniens ex re fructuaria debetur vsufructuario. litem si fundi. ff. de vsufruct.

¶ Oppositum Ioan. Andr. insinuat dum ait, quòd si res talis cadret in commissum. puta emphyteota non soluente canonè, vel alienante sine forma debita, quòd applicabitur proprietario, & non vsufructuario, & sic videtur dicendum, quòd quinquagesima in dicto casu (nisi cõtraria cõsuetudo obstet) applicanda est proprietario potiusquã vsufructuario, quia laudemium nõ venit appellatione pñionis, vel vsufructus, quia tunc si sic esset, applicandù vsufructuario videretur, sed recipitur

tanquam

Nota.]

Nota.

Nota.

Quest.

Obiect.

Opposit.

Resp.

standū con
suet.

tanquam pars pretij in recognitionem domini pro consensu, idem enim res emphyteotica solet (vt Nauarrus ait in sum. Lat. cap. 23. numero. 65.) ipsi emphyteotæ minori pretio cōcedi, & hoc est magis verum.

Questio.

¶ Huic etiam attinet illa quæstio, scilicet, vtrum domino laudemium debeat quādo ipse emit à suo emphyteota eius melioramenta. Ad hanc igitur quæstionem cum Alb. & Odo. in dict. l. fin. negatiuè respondendum esse censemus. Non enim tunc domino soluedum est laudemium. Tum, quia laudemium solitum est solui pro consensu præstito à domino emphyteotæ, vt alteri possit alienare, quæ ratio hic cessat, dum sibi melioramenta venduntur, & non alteri. Tum, quia laudemium recipitur pro noua inuestitura, & receptione nouæ emphyteotæ, quæ interdum non fit sine damno, & grauiamine directi domini, quia saltem in hoc grauat, quod nouum debitorem inuitus recipit, quæ ratio hic etiam videtur cessare.

Resp.

Quest.

¶ Sed iam tādē examinatu est opus quanta pars pretij alienationis rei emphyteotice in laudemium sit soluenda directo domino. Respondetur, quod de iure non debet excedere quinquagesimam partem pretij. l. fin. C. de iur. emphy. tamen de consuetudine est trigesima pars, quæ secundum Hostiens. debet seruari, nisi in supradictis exceptis casibus.

Resp.

Affertio Garcia.

¶ Sed iam, vt attestatur Garcia lib. 2. de contract. vsu receptum est; vt de cena pars pretij recepti in laudemium decur. Sed & hoc etiā vsus inuexit, vt qui hanc decimam partem soluturus est à medietate huius decimæ partis soluenda immunis fiat. Hoc quoque æquitati consonat, vt quo maior ex pacto pars laudemij soluenda venit, tanto minori pretio à principio emphyteotæ concedatur. Nam si testificante Nauarro, quia ista pars pretij in alienatione soluenda est, idem minori pretio res emphyteotica concedi consuevit, fit consequens, vt si quis ex pacto maiorem partem pretij in laudemium, sibi applicare velit, hoc recompenset si opus aliunde tanto respectiue minori pretio rem emphyteotæ concedendo. Finem imposuimus huic materiæ, faxit Deus vt in re iuridica probabiliora dixerimus, nam cessante consuetudine, contra quam ratio naturalis aperta præualet, probabiliora & magis consona iuri civili sunt in hac materia sequenda.

(?)

Instruct. Negot.

CAP. XXXIII. De commodato & de eius diffinitione, de contractibus bonæ fidei, & stricti iuris, an in commodato transferatur dominium, & quid æstinatio in re comodata operatur, & de 3. quæ conueniunt huic contractui, de distinctione culpæ, vel casus fortuiti an pupillo possit accommodari & an res accommodata possit pro recompensa debiti retineri, diffinitur hic contra Garciam, differt finis, deponentis à fine commodantis, & respondetur ad eius argumenta & ad obiectionem ex lege Hispaniæ.

Postquam Deo dante materiam de contractu emphyteotico suis numeris absoluiamus, iā nunc materia de comodati contractu ineunda est, quam à diffinitione exordiri oportet. Reputium est more scholastico, est igitur comodati contractus quantum ad diffinitionem quid nominis attinet, quasi vtius commodatio, seu concessio: diffinitio autē eius quid rei talis statuitur à glossa, in cap. vnico de com. scilicet, comodatū, siue contractus per quem aliquid dicitur comodatū est alicuius rei ad aliquem specialem vsum gratuito facto concessio, notanter autē apponitur in hac diffinitione ista particula, gratuito, nepe ad fecerendum istum contractum à contractu locationis. Nam in locatione merces pecuniæ interuenit, ideo locatio non est commodatio, quia non est gratuito facta rei concessio ad specialem vsum. Item gratuito dicitur fieri comodatō, quia etiam si aliquid præter pecuniā daretur pro illa, iam non comodatō, sed potius vt vult Siluester verbo comodatū. §. 1. contractus innominatus diceretur institutum. §. vlt. qui quidē innominatus contractus quadrupliciter fit, scilicet, do vt des. 2. do vt facias. 3. facio vt des. 4. facio vt facias. ff. de pres. verb. l. naturalis. Dicitur etiam ad specialem vsum, quia ad incertum vsum nihil comodari potest, quia iam esset precariū, quod differt à comodato, quia precarium est ad incertū vsum quoad tempus durationis putat se, & heredib⁹ suis. ff. de prec. l. cū precario.

De comoda

Eius diff. & explicat.

¶ His suppositis quærendum est primò an comodatō contractus inter contractus bonæ fidei computetur. Respondetur quod contractus bonæ fidei dicuntur esse emptio, venditio, locatio, conductio, mandatum, depositum, societas, pignus, & permutatio, inter quos etiam adnumeratur comodatū, dicuntur autem à iuristis contractus hi bonæ fidei duplici ratione, tum quia si dolus dedit causam eis, non tenent. Tum quia in eis veniunt vsuræ ex mora hoc est interesse, quod iur-

Quest. Contractus bonæ fidei.

Ff 3 dex

dex æstimare potest ex bono, & æquo quod venit recompensandum ob moram, scilicet, quando creditor ob moram sibi soluendi ex his contractibus debitum, destitit lucrari, aut iacturam est passus.

Contract. strict. iur. ¶ At verò contractus stricti iuris in hoc à prædictis contractibus bonæ fidei distinguuntur, scilicet, quod in his non venit soluendum interesse prædictum in foræ exteriori, vt patet in mutuo, & stipulatione, & similibus, qui contractus stricti iuris hac ratione dicuntur, atque etiam strictissimè sunt interpretandi. l. quidquid adstringendæ. ff. de verb. obli. cum aliàs in contractibus interpretatio fiat plena, & in testamentis plenior, & in beneficijs plenissima cap. cum dilecti. de don.

Nota. ¶ Adde, quod in contractibus verba interpretanda sunt contra proferentem, quando sunt dubia. l. veteribus. ff. de pac. debuit enim apertius legem dicere.

Quest. Obiectio. ¶ Deinde inuestigare oportet, an contractus hi commodati de eorū numero sit per quos transfertur dominium de vno in alium vel non. Nam videtur, quod transferatur in eo dominium, præsertim quando res commodatur æstimata. Nam ad quid confert talis æstimatio, nisi vt eius transferatur dominium, sicut fit in traditione æstimatæ dotis. ¶ Hoc nihilominus non obstante commodatum in numero contractuum nõ transferentium dominium cõnumeratur, quia per istum commodati contractum solum conceditur vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur, cap. 1. de comm. & toto tit. ff. de com. vt cura commodatur mula, liber, vestis, atq; id genus alia. Contractus quoque depositi per quem sola custodia rei alteri cõmittitur, qui regulariter fit in fauorem eius qui deponit ex his est per quos non transfertur dominium. l. 1. & l. licet. ff. de pos.

Idè de pig. ¶ Accedit his contractus pignoris, per què debitor creditori aliquid in cautione pignorat per hunc etiam dominium nõ transfertur. l. 1. ff. & C. de pig. & in decret. eo. tit. De numero vero transferentium dominium sunt emptio, & venditio. C. & ff. de contrahenda empt. adde etiam mutuum, donationem, & permutationem. Nam in his transfertur dominium, per mutuum enim gratis creditur res, quæ ipso viu consumitur. l. 2. ff. de reb. cred. §. appellata. Huiusmodi autem sunt res, quæ in pondere, numero, & mensura consistunt, vt pecunia, vinum, panis, oleum.

Ad obiect. ¶ Ad obiectionem autem in contra respondetur cum Panor. & Ioan. Andr. cap. vnico. de commod. quod si commodator rem æstima-

ri fecit, nihil aliud dicens, non propter hoc transfertur dominium, aut censetur facta venditio, neque propter hoc commodatarius tenebitur de leuissima contra Bart. in. l. si vt certò. ff. commod. §. nunc videndum. & contra gloss. & contra Accur. & Host. in dict. cap. vnico, & Asten. lib. 3. tit. 6. ¶ Patet hoc, tum, quia in talibus contractibus æstimatio non facit recipientem magis teneri, quam exposcat natura contractus. Tum, quia pactum generale nõ obligat ad casus fortuitos ergo, neq; talis æstimatio, si nihil aliud exprimat, ad casus fortuitos obligat, ac per consequens per talem æstimationem non censetur translatum dominium, aut periculum in commodatarium. Deceptus est ergo Bart. ex illo. §. nunc videndum maiè à se intellecto. Nam istud. §. nunc videndum (vt ait Panorm.) loquitur quando expressè promisit se præsticturum æstimationem. Secus autem est quando fuit simpliciter facta. Et idem dicendum est, quando recipiès promisit alternatiuè rem, vel æstimationem. p. l. quoties. ff. de iur. dot. quia in hoc casu periculum preemptionis rei transit ad commodatarium, sed non transit ad eum periculū deteriorationis, quia si non perierit, in electione commodatarij manet, vel æstimationem illà dare, vel si mauult eam deterioratam domino reddere, dum citra culpam etiam leuem fuerit deteriorata, arg. l. plerumque. ff. de iur. dot. ¶ Quod si quis roget ad quid ergo deseruit, aut quid talis æstimatio operatur? Respondetur sanè, quod operatur solum, vt innotescat verum pretium rei in casu, quo dolo, vel lata culpa, & etiam leui, imò tam etiam leuissima commodatarij deterioretur, aut perdatur.

¶ Præterea, ea quæ naturæ huius contractus commodati conueniunt non erit ab re perueftigare. Nam hinc plenior ad hanc materiam notitia assumitur. ¶ Dicimus ergo primò ei cõpetere, vt res ipsa commodata restituatur. Nam cum (vt prædictum est) rei commodatæ dominium non transeat in recipientem in dict. cap. vnico. & in. l. rei commodatæ. ff. commod. hoc de iure naturali est, vt res ipsa suo domino restituatur.

¶ Secundò competit huic contractui consequenter, quod commodatarius non teneatur de re si perijt, nisi fuerit in dolo, vel in culpa lata, leui, vel leuissima, quia perit domino in. d. c. vnico. ¶ Hinc iam corollarie sequitur quid ad casum confingibilem non raro dicendum sit, scilicet, an si rem commodatam misit commodatarius per nuntium, & res perijt, an commodatarius de ea adhuc teneatur?

& vi.

Prob.

Subium. Resp.

3. cõpetit huic contract.

1.

2.

Quest.

& videtur quod sic, quia in omni casu, quo mutuarius pecuniam, sibi mutuata mutuatori mitteret, antequam perueniret ad mutuatoris manus si periret, mutuuario certè periret.

Dist. culpa vel casus fortu.

¶ Distinguendum est ergo, quia vel talis res dum mitteretur casu fortuito peribit, vel ex culpa nuntij qui parum fuit fidelis peribit. Nam si casu fortuito perit, & res remissa est per nuntium idoneum, non tenebitur commodatarius amplius pro ea. in. l. argentum. ff. commod. & ibi gloss. & Bart. in. l. cum qui. ff. eod. & idem dicendum est de deposito in caput. significare. de pign. sed quid si nuntius non erat idoneus, & tamè casu fortuito res perijt? Adhuc in hoc casu commodatarium non teneri puto in conscientia, quia reuera iactura rei tunc casu fortuito tribuenda venit, & non nuntio, aliàs non tam idoneo, si eius culpa non perijt. At si eius culpa perijt, vel si nuntius fuit infidelis, tenetur commodatarius secundum culpam, in qua fuit mittendo nuntium. Nam tenetur etiam hic de leuissima culpa, quia gratia commodatarij tantum contractus inicitur. At verò, quoniam quando misit per nuntium, qui communiter habebatur idoneus, culpa omnis etiam leuissima abest, non tenebitur iuxta dict. l. argentum. ff. commod. etiam si nulla urgente necessitate eam rem miserit per nuntium putatum fidelem, secundum Garcia lib. 1. de contract. pag. 126. si bona fide misit, & perijt causa infidelis nuntij, non tenebitur commodatarius eam iterum restituere, quia postquam culpa in mittendo caruit, seruandus est indemnis, sicut secundum Sotum etiam rusticus, qui non callens legem, rem alienam quam accepit à latrone bona fide restituit latroni, indemnis seruandus est.

Ad obiect.

¶ Ad obiectionem suprapositam patens responsio est ex differentia, quæ inter commodatum, & mutuum interuenit, quia cum in mutuo transferatur dominium in mutuarium, si res mutuata perit mutuuario, ut potè, qui dominus eius est perit, capit. significante. de pign. Tum, quia mutuarius obligatur in genere ad soluendum in pecunia, siue hac, siue illa, dum pecunia mutuatur, debitori autem perit res, dum est obligatus in genere, quia genus perire non potest. l. incendium. C. si cerpet. Res verò commodata remanet in dominio commodantis. Vnde domino perit. Crederim tamen mutuata pecuniam mutuatari perire, quando nomine suo recuperandi eam gratiam misit nuntium, ab eo puncto, quo talinuntio à mutuuario reddita est.

Instruct. Negot.

¶ Tertio competit natura huius contractus quod commodatarius non tenetur de rei deterioratione, si re commodata ad eum dumtaxat finem ea usus est, ad quem accepit, si tamen sine culpa eius deterior facta est. ff. com. l. eum qui rem, & l. si. Sic enim intelligitur. l. sed mihi. ff. eod. vbi continetur, quod proprie res dicitur non reddita, quando deterior facta redditur intellige ex culpa sua, in. d. l. eum, qui rem.

3.

¶ Præterea quis possit commodare, aut cui commodari possit dicendum est. Igitur regula generalis statuitur, scilicet, quod omnis ille qui potest contrahere, potest & commodare arg. l. Iulianus. §. antepen. ff. de act. emp. & vè. vnde non solus prælatus, sed etiam æconomus potest commodare, quia his contrahere potest. io. q. 2. c. hoc ius.

Questio.

¶ Insuper de pupillo an commodare, vel ei commodari possit hic ambigitur. Igitur, quia notitia huius ad alia conferre poterit, ut id dubij explicemus operæ pretium erit.

De pupilla

¶ Dicimus ergo primò, quod si pupillus propria autoritate commodet non est obligatus, sed commodatarius, tunc bene ei obligatur. ff. de act. emp. & vend. l. Iulianus.

Dictum. 1.

¶ Secundò dicimus cum Bart. limitante gloss. in. l. 1. ff. commod. quod si dum puer erat talis pupillus, vel infans dum erat ei aliquid est commodatum, in foro exteriori in nullo casu tenetur, quia quod ab initio non subsistit saltem naturaliter obligationem nullam inducit in dict. l. 1. §. impuberes. Si autem ab initio talis contractus commodati subsistit, saltem naturaliter, scilicet, quia pupillus erat proximus pubertati, tunc tenetur quatenus factus est inde locupletior, vel si dolum commisit. l. 1. §. an in pupillum. ff. de pos.

Dictum. 2.

¶ Tertio dicimus, quod etiam in conscientia pupillus commodatarius tenetur de commodato quatenus, proximus pubertati dolum commisit, vel quatenus inde factus est locupletior, id est, dum ex restitutione commodati non fiat pauperior, secundum Bartolum contra alios. Patet hoc tertium dictum si rectè intelligatur, quia iustum est, ut si pupillus habet rem commodatam penes se, ut eam restituat siquidè, sic restituendo non efficitur pauperior. Tū etiam patet à simili, quia si personæ, & non ecclesiæ comodatum fuit: tenetur ecclesia in quantum in utilitatem eius versum est, ergo etiam si pupillus dum commodatum accepit proximus pubertati non erat: ac propterea contractus commodati cum eo factus non subsistit, in conscientia pubertatem iam adeptus

Dictum. 3.

ff 4

tenetur

tenetur de commodata re sibi quatenus in utilitatem eius varia est. Nam hoc æquitas naturalis edocet.

¶ Hic etiam disputari solet, an res commodata ratione recompensationis alicuius debiti retineri possit, & quidem quæstionem hæc de qua non tantopere inter iuristas conceitabatur, quantum attinet ad conscientiam, Garcia lib. 1. de contract. pag. 110. in dubium reuocat partem negatiuam, sibi persuadens his rationibus.

Quest.

Sent. Garcia.
Eius obiecti. 1.

¶ Tum, quia tam in iure ciuili, quam canonico cap. bona fides. de depos. adiuncta gloss. & l. fin. de compen. prohibetur compensatio in deposito, ergo etiam (postquam est eadem ratio) censetur prohibita in commodato: tum, quia non licet agere contra actum fidelitatis debite: ergo neque via recompensationis retinere rem commodatam. Patet consequentia, quia iste contractus ex bona fide oritur, sicut & depositum. cap. bona fid. eo. tit.

Obiect. 2.

¶ Tum, quia in conscientia non licet agere contra virtutem gratitudinis: sed commodatarius retinendo rem via recompensationis agit contra debitam gratitudinem rem sibi commodanti: ergo non est licita talis recompensatio. His nihilominus non obstantibus.

Dictum. 1.
cont. Garcia.

¶ Respondentes ad quæstionem dicimus primò, quòd bene potest commodatarius retinere rem commodatam in compensatione, sibi debiti ab accommodante: dum debitum sit liquidum. Hæc est opinio communis contra Garcia, vt ait Nauar. in sum. cap. 17. nu. 186. quam probat ibi à contrario ex l. fin. C. de compen. & cap. 2. de depos. est Syluestri verbo commodatum. §. 3. vbi ait etiam esse cõmunem, quia solum iuxta allegata iura prohibetur compensatio in deposito, ergo consequenter in commodato, & in alijs contractibus admittitur, quia exceptio firmat regulam in contrarium in alijs. 3. q. 7. dominus.

Corol.

¶ Hinc sequitur corollarie, quòd etiam equus, verbi gratia, commodatus potest retineri in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo factarum, aut si in eius inuestigatione, vel similibus facte sunt non tamen sic retineri potest pro impensis victus, & curationis equi, vel serui commodati, quando istæ expensæ curationis, aut aliæ factæ sunt exigui pretij. l. in rebus. §. possunt. ff. commod. & Bart. in l. diuortia. §. impendia. ff. solut. mat.

Dictum. 2.

¶ Secundo ad dimus accessorie, quòd si commodatarius iurasset commodanti restituere ei rem commodatam, quando eam peteret, tunc

eam retinere in recompensationem etiam si quidi debiti non passet. Ita Panorm. in cap. ad nostram. el. 1. de iur. iurand. quia hic videtur expresse contineri hæc determinatio ob eam rationem, scilicet, quia iuramentum est obligatorium in forma specifica, neque sufficit illud implere in effectu, vt ibi per textum patet. Et hæc opinio videtur conformior iuri canonico. Bar. autem in l. amplius. ff. rem rata. hab. oppositum sentit propter rationes valde effucaces, ob quòd Panorm. asserit vbi supra, quòd ante factum sequenda est prima opinio, vt potest conformior iuri canonico quam sequitur Inno. & Ioan And. post factum autem sequenda est ista Bart. vt scilicet, talis non censetur periturus, videtur enim impediri, quòd nõ soluat, quia commodator sibi non soluit.

¶ Crediderim tandem, quòd in alijs debitis, hæc opinio Bart. post factum possit tolerari, quia ibi eius ratio, scilicet, quòd videtur impediri debitor à solutione, quia sibi non soluitur potest locum habere, non tamen in re commodata penes commodatarium manente, quia si iurauit eam reddere non impeditur ab eam reddendo, eò quòd sibi non soluitur, & hoc est tutius dictu, quamuis aliæ mihi occurrunt rationes, quæ pro Bartulo facere videtur.

¶ Ad obiectiones autem Garciae in contrarium dicimus ad primam, præter ea quæ in eius satisfactionem diximus, scilicet, quòd non est eadem ratio de commodato, & deposito, vt patet ex motiuis diuersis, quibus quis inducitur ad accommodandum, & ad deponendum rem suam penes depositarium, quia commodans principaliter, & de per se mouetur ad accommodandum rem, scilicet, equum, vel librum ex virtute beneficentiæ, qua cupit alteri benefacere, ad quem motiuum, & finem nõ tam per se, & directe facit fidelitas recipientis commodatum. At verò in deposito deponens pecuniam ad sic ibi deponendum eam principaliter, & de per se respicit hunc finem, scilicet, vt ibi custodiat. At ibi custodiri bene non potest, nisi accedat depositarij fidelitas: ergo hæc depositarij fidelitas attenditur magis de per se in deposito, vt medium requisitum ad contractus depositi finem. At ne imaginaria videatur, hæc hic assignata differentia, aut sola hac ratione fulciri, fulcimentum quoq; habere videtur in cap. bona fides. de deposito, vbi discernitur contra depositum non admitti compensationem, cuius causam his verbis reddit textus, ne (inquit) contractus, qui ex bona fide oritur, id est, ex bona fide concepta de depositario ad perfidiam referatur.

quo. sig.
ad hoc ag.
causa. sig.

Sent. anto.
ric.

Ad obiect.
1.

Finis depon.
entis alius
quam cõmo.
dant.

Quiritur in
ri.

¶ Ad

Ad obiect. 2.

Ratio. 1.

¶ Ad secundam Garciae rationem, & ad tertiam satisfaciendo dicitur, quod non censetur esse infidelis aut ingratus, qui ob debitum sibi liquidum sibi recompenfat in commo-
to. Primò, quia ratio est dicta non tam de se per se attenditur ista fidelitas in commo-
dato, sicut attenditur in deposito ex natura, & sine contractus.

2.

¶ Tum quia fidelitas, & promissio reddendi depositum, sicut in alijs promissionibus intelligitur esse præstita ea conditione si promissum seruetur promissum & peruenit. 2. de iur. iur. at commodas liquidum commodatario alias debens debitum, & illud non soluens cum iam sit in mora, parum fideliter agit, ergo non est mirum si iuxta axioma commune frangenti fidem fides frangatur eidem.

3.

¶ Item quia promissio reddendi commodatum intelligitur saluo iure, sicut si promissum quod non ero contrarius tibi, intelligitur saluo iure meo, & cetera cap. pretio de iur. iur. sic in proposito, ubi ingratus non se exhibet commodatarius, si sic sibi recompenfando suæ indemnitati consulit.

Ad obiect. ex l. hisp.

¶ Ad obiectionem quæ opponitur, vel opponi potest ex peculiaris dispositione legis Hispanice. l. 9. tit. 2. Partita. 5. ubi sancitur, quod in mutuo vel commo-
dato non admittitur compensatio. (Vt exemplificat Hugo de Celso in suo report. leg. Hispan. verba. compensatio) verbi gratia equus accommodatus non potest retineri ab accommodante ultra tempus pro pecunijs sibi ab accommodante debitis.

Resp.

¶ Respondetur quod tum ista est dispositio specialis legis Hispanice, tum quod solus habet locum in foro exteriori, tum etiam dicitur quod forte prohibet istam compensacionem per modum retentionis fieri priuata auctoritate ad calumnias & fraudulentias tollendas, sed non vetat in foro exteriori auctoritate superioris, sic retineri. At nos loquimur hic in conscientia, ubi compensatio indirecta secundum Siluest. verbo. compensatio. quest. 2. & 3. & secundum Panon. cap. bona fides de depof. habet locum; dicitur autem compensatio indirecta cum retineo rem, quæ alias venit ad me quæ est debitoris, pro debito meo, maxime cum debitum est liquidum, neque res commo-
data illud excedit, & quando seruantur reliquæ conditiones iustæ recompenfationis, scilicet, quia via iustitiæ recuperare non potest commodatarius a commo-
dato debitum, & ut con-
sulari suæ indemnita-
ti retinet, donec si-
bi soluaturs.

(?)

CAP. XXXIII. Vtrum commodatum ante usum expletum reuocari possit cum damno commodatarij, & an præcariu sic possit reuocari, utrum pactum de non reddendo equum ante tempus tale sit licitum vsus rei commodatæ, liceat ad alium finem assertum Garciae quoddam hic tenetur, an commodatarius non potens saluare res commodatas, & proprias possit præferre suas, proponitur documentum Syluest. utile ad multa, commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi in tribus casibus, generale pactum de casu fortuito iuramento firmatum an valet, de duobus aduertentijs, quando requiritur monitio exceptio legitima & ignorantia probabilis excusat à mora, vide alia ubi datur doctrina ad multa.

Reliqua dubia pertinentia ad materiam commodati absoluturi pergitur in quaerere de quaestione illa, quæ discordes reddit Sotum, & Nauarium, quæ controuertitur, vtrum commodator reuocare possit commodatum cum damno commodatarij ante usum expletum.

Questio.

Sent. Nau.

¶ Et quidem in hac quaestione Nauarrus in sum. Lat. cap. 17. num. 182. indistinctè tenet quod in utroque foro si commodans tantumdem damni patiaturs, non obstante hoc, ante tempus non potest repetere commodatum, quod apparetibus probat rationibus.

Ratio eius

¶ Primò, quia textus indistinctè loquitur in dict. cap. 1. de commo- & leg. in rebus. ff. commo. scilicet, quod ante tempus commo-
datum nullo modo repeti potest, at vbrius non distinguit, neque nos distinguere debemus.

1.

¶ Secundò, quia nulla ratio inquit tam in foro conscientie, quam in foro exteriori concludit commodatum ante tempus repeti posse.

2.

¶ Tertio, quia licet quis cæteris paribus, sibi magis, quam alteri obligetur, iuxta cap. 2. non licet. 23. quest. 5. tamen in proposito non sunt cætera paria, quia commodans sua voluntate propriæ rei usum alteri concessit, & suam fidem seruare tenetur. l. 1. ff. de pact. & capit. qualiter eo tit.

3.

¶ Adde quartò in gratiam Nauarii, quod pro ipsius opinione videatur facere, eius regula. 61. de reg. iur. in. 6. ubi dicitur quod in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. Tum regula. 33. scilicet, quod mutare quis consilium non potest in alterius detrimentum, ergo postquam in gratiam commodatarij commodatum est ei concessum, non est cum dispendio eius repetendum ante tempus, neque consilium ha-

4.

Et 3 bitum

bitum de ei commodando, non est repetendo ab eo commodatum ante tempus, in eius detrimentum mutandum.

Sent. autoris.

¶ At licet ista sententia Nauarri apparentibus rationibus videatur subnixā, nihilominus tamen (quidquid sit de foro exteriori, in quo iuxta eam forte iudicabitur) in foro conscientię, dico quod commodans tantundem damnum passurus, si non reuocet ante tempus commodatum, potest non obstante damno æquali ex tali reuocatione commodatario obueniente commodatum reuocare, sed hoc nõ semper, sed quando tali commodatario, & tali tempore commodauit, quod commodatarius non poterat aliunde sibi prouidere, neq; aliunde suo subuenire damno, quia iam non sunt hic cætera paria. Nam aliàs tunc commodatarius erat illud damni passurus necessario, & sic iste commodans non debet ex suo beneficio damnum reportare.

Accedit Siluest. & Caro.

¶ Hæc autem sententia est Syluestri verbo commodatum. quæstio. 4. est etiam Garciae libr. 1. de contract. pag. 106. ubi ait, quod melius dicitur, quod stante vtrunque necessitate commodatum potest repeti ante tempus, quando aliter à principio commodatarius non potuisset prouidere, aliàs.

Prob. 1.

¶ Patet autem hæc sententia esse verisimilior, tum propter rationem Syluestri, quia potius de mea re debeo mihi consulere: ergo & commodans repetendo rem suam potest suæ indemnitati consulere. Neque enim commodatarius potest dici in hoc casu deceptus, ex quo aliàs sibi prouidere nequiuisset.

Prob. 2.

¶ Tum etiam patet ex ratione Garciae, quia commodatio intelligitur facta sub conditione, scilicet, si non superueniat commodanti notabilis necessitas, ubi sine damno suo graui sua re carere non possit, sicut locans domum potest expellere inquilinum, si ea postea summe indigeat. l. xdem. C. locat. & sicut donatio causa mortis reuocatur, quando postea posthumus nascitur in eo, quo ei officit, quia præsumitur de eo non fuisse cogitatum institui. quibus mod. test. infirm. sic quia in isto casu commodans non cogitauit de sibi obueniuro damno, illo obueniente in conscientia potest commodatum reuocare, quado (vt diximus) commodatarius aliunde sibi prouidere à principio non poterat.

Sent. Nauarri ubi vera.

¶ At sententia Nauarri videtur solum vera in casu, quo commodatarius à principio, nisi iste commodasset verisimiliter, sibi aliter prouidisset, vel forte in casu etiam, quo non aliter sibi prouidere potuisset, & si iste non commo-

dasset tum rem ad negocium peragendum, tale negocium non fuisset aggressus, quod tamen cum magna iactura ex reuocatione commodati ante tempus cogitur omittere, præsertim in casu, quo commodans ex carentia rei commodatæ licet patiatur damnum, sed non adeo graue.

¶ Patet autem hoc quia iuxta regulam supradictam iuris. 61. in. 6. quod in gratiam commodatarij concessum est, scilicet, commodatum non est in eius dispendium retorquendum.

¶ Accedit in gratiam huius, quod qui tenetur de leuissima culpa sicut regulariter tenetur commodatarius potest præferre, & præponere res suas prætiosiores rebus sibi commodatis, quando vtrasque simul saluare non potest iuxta. l. siue certo. §. qui uero senectute. ff. commod. ergo pari ratione ad vitandum maius damnum suum poterit retinere intra terminum, cum commodans minus damnum patitur.

¶ Adde etiam quod si res ad certum vsum & ad certum tempus commodata non fuit, sed solum quandiu concedens pateretur (quod precarium solitum est appellari, in hoc differt à commutato, eo quod cum liberit danti eã repetere potest, quod intellige nisi uellet reuocare sine causa, & cum magno damno alterius, quia tunc obstat exceptio doli, cū negari nequeat, quin precariũ sit beneficium, & per consequens beneuola actio. Ita Silu. in sum. verbo precariũ q. 1. & Nauarrus in sum. Lat. cap. 17. num. 182. At uero Garcia in lib. 1. de contract. pag. 101. quamuis huic sententiæ accedat, addit tamen quod repetitio precarij in hoc casu, scilicet, quando sine causa, & cum magno damno precarij repetitur tantum est contra charitatem, & nõ contra debitum iustitiæ. Quæ tamen assertio Garciae non transit sine difficultate. Tum quia hic datur exceptio doli, scilicet, permissio, quod concedere ius videtur causa vitandi damni, cum quia sicut nõ potest quis facere quod sibi non prodest, & alteri nocet. C. de feruit. & aqua. l. aquam. sic neque concedenti precarium inest facultas, aut ius illud repetendi sine causa, scilicet, sine utilitate sua, & cum incommodo magno alterius, tum quia iuxta regulam iuris supra dictã quod in gratiam alicuius concessum est, non est in eius dispendium retorquendum. Non tamen ausim hic diffinire ita exacte esse istam repetitionem precarij in hoc casu contra iustitiam commutatiuam, vt aliqua restitutio hic sit faciendã, quia solum per exceptionem doli

Prob. 1.

Prob. 2.

Nota.

Assertio Garciae non tãdã.

rato de equo sub prædicta conditione cōmodo: existimō etiam in hoc casu eandem sententiam teneret.

Sent. autoris.

¶ At quamuis ab hac sententia Metinæ nō omnino dissentiamus in casu, quo ille loquitur, scilicet, quando nulla alia interuenit culpa: tamē animaduersione opus est, q̄ in his casibus, quia non videtur abesse à culpa, nō videtur abesse ab obligatione restituendi. s. primò quando cōmodatarius sub illa cōditione recipiens equū perferat, idē accōmodatorē eius cōuenisse de tali itinere quadriduo perficiēdo, quia insinuauit equū aliquali indispositione laborare, vel quia lassatus, vel macie cōfectus erat: & secundo, quando propter rationes apparentes debuit credere non temere, neque si ne causa eam conditionē apposuisse, scilicet, vt pedetentim quadriduo illud iter commodatarius conficeret, sed causa consulendi incolimitati sui iumentum lassati, aut non plus laboris potētis sustinere: & hoc multò magis in equo commodato, quam in equo locato ratio persuaderet. Quia hic commodatarius non solum de leui (vt tenetur conductor) sed etiam de leuissima culpa tenetur, sed de hoc iam diximus supra.

¶ Accedit vltimò, quòd commodatarius non tenetur de rei deterioratione, si in ea re vsus est re commodata, ad quam accepit, si sine culpa sua deterior facta est. ff. commod. l. cum qui rem. & l. fin. sicque intelligitur. l. mihi. ff. eo. vbi dicitur, quòd propriè res dicitur non reddita, quando deterior facta redditur intellige ex culpa reddentis. At tandem Garcia hinc infert lib. 1. de contract. pag. 115. & sequentibus, quòd si equus scienter accommodetur ad cursoris officium, vt Hispanicè dicitur, para la posta, & nimis defatigatus redditur, vel si accommodatus est ad torneamentum exercendum, vel hasti ludium, & orbatus oculo, vel transfossus lancea redditur, nō est quidquam pro hoc restituendum.

Affertum Garciae temperatus.

¶ Hoc autem assertum Garciae licet verisimilitudinem præferat: tamen contemptamento eget. Primò, vt in vtroque casu verum sit, quando nulla interuenit commodatarij culpa. Nam si cursor extraordinarium laborē illius officij equum vexauit, vel cursum itineris prolongauit, vel aliter in culpa fuit de damno tenebitur. Similiter si equus ad præludia militaria, quæ nunc, quia in eis abest periculum, vt implurimum exercentur, sit accommodatus, & temerè commodatarius eo vsus est, vel ad torneamenta, vel ad alia periculosa ra exercitia duellorum, tunc si confossus lan-

cea, vel aliter percussus euasit, & finaliter, vbi culpa affuit, tenebitur commodatarius de damno.

¶ Præterea hic quæstio etiam iuridica in medium procedit, scilicet, an cōmodatarius, qui non potest saluare res proprias, & accommodatas, possit præferre, & antepone suas, Garcia lib. 1. de contract. pagin. 128. non satis percipiens quid nam hic quæretur, resolutionem iuridicam, quam Syluest. verbo commodatum. §. 9. quæst. 12. tradit impugnat tenendo in omni casu partem negatiuam, scilicet, quòd non possit commodatarius præferre res suas rebus sibi accommodatis, quādo omnes saluare non potest. Et probat, quia non licet alicui exponere periculo res alienas, vt saluet proprias.

Quæst.

Sent. Garciae.

Ratio eius 1.

¶ Item, quia non licet secundum Cordubā inualo, vt euadat mortem, per callem angustā equitans transilire cum periculo probabili cōculcandi infantem medio calle prostratū. Neque licet efferre tyranno alienas pecunias, quo saluem meas, quando tyrannus quærebat meas. Neque videtur sit licitum in naufragio, quando iam sunt duo constituti in tabula, quæ ambos saluare non potest, si alterum sociū alter à tabula propellat, & protrudat in mare, quo ipse solus periculū mortis euadat: ergo neq; licet præponere res suas, eas saluādo quando periculo accōmodatæ res obijciūt.

Ratio 2. autoris.

¶ At his nihilominus non obstantibus vera est decisio Syluestri vbi supra, quæ in his consistit punctis. Dicitur ergo primò, quòd si commodatum fuit factum gratia accommodantis (suo regulariter alias gratia cōmodatarij & nō cōmodantis fiat) tunc cōmodatarius res suas etiā viliores præferre potest. l. si vt certò. ff. commod. §. interdum: si autē commodans nō commodauit in gratiam sui solum, res suas viliores, tunc commodatarius præferre non poterit, facit. l. quod Nerua in fin. ff. de pos. & patet, quia in prædicto casu, quando solum in gratiam sui ipsius rem accommodauit, cōmodatarius, solum tenetur de dolo, & lata culpa, sed vbi sic tantum tenetur potest proponere sua viliora aliàs non ergo.

Resp.

Dictum 1.

¶ Secundo dicimus, quòd quando cōmodatum fuit factum gratia commodatarij tantum vt regulariter fit, tunc commodatarius si res suæ sint eiusdem pretiositatis cum sibi rebus accommodatis suas res proponere non potest quando omnes, scilicet suas, & accommodatas à periculo saluare non potest facit. l. in rebus. ff. commod. & patet, quia commodatarius in hoc casu tenetur etiam de leuissi-

Dictum 2.

ma culpa, & qui de leuissima culpa tenetur non potest præferre res suas viliores, aut æque pretiosas cum commodatis.

Dictum. 3. ¶ Tertiò, si verò commodatum fuit gratia vtriusque, quia accommodatus est equus, verbi gratia ad comitandum communem tam commodantis, quam commodatarij amicum tunc dictum sit tertium, scilicet quod potest in hoc casu præferre res suas æquales accommodatis, quia cæteris paribus potest plus sua diligere, quam aliena, & patet. Quia hic solù commodatarius tenetur de leui culpa, quia gratia vtriusque commodatus est equus, idcò si non posset saluare equum, quin amitteret rem suam æqualis valoris, posset suam rem

Dictum. 4. ¶ Quartò dicitur quod commodatarius etiam si gratia sui tantum factum sit commodatum, potest res suas (si sint pretiosiores) præferre rebus sibi accommodatis. Hoc autem patet, quia quilibet diligens, & diligentissimus hoc faceret, & ipse commodatarius ad plus non tenetur, sic enim intelligitur. l. si vt certo. ff. comod. §. quia verò senectute, & patet quia commodatarius, qui gratia sui tantum recipit vt sit communiter tenetur de leuissima, qui autem tenetur de leuissima solù pretiosiora sua præferre potest.

Documentu Silu. vti le admulta. ¶ Insuper hoc documentum in hac materia, quod loco vbisupra summè commendat Siluester, vt pote ad multa dissoluenda dubia conferens animaduersione est dignum, scilicet, quod qui tenetur de dolo possint præponere viliora sua, qui verò de leui culpa sua æqualia præponere possunt, qui autem de leuissima sua pretiosiora solum præponunt.

Ad o'iect. Garcia. ¶ Ad obiectiones autem ex parte Garcia à principio propositas dico quod ex praua intelligentia quæstionis sunt & præter propositum sunt, neque contra nos militant. Quia ipse Garcia intelligit quod non licet posituè exponere periculo res alienas, vt tradendo eas raptoribus, vel proijciendo eas in mare in naufragio, quò saluemus nostras, quod nos libenter ei concedimus, quia non sunt faciènda mala, vt eueniant bona, & vitentur nostra damna nos autem in præsentì quæstione solum loquimur in casu, quo res commodata, & res commodatarij in tali periculo sunt constitutæ, quia casus fortuitus inuexit (vt quia flagrat incendio domus, vel quia sic irruerunt in eam raptorès) iam commodatarius res suas, & commodatas, quas ibi habet simul saluare non possit eas abscondendo, vel inde educendo, nam poterit tunc in casibus hic commemoratis si bi concessis res suas ponere in tuto, relinquent

do ibi commodatas, vt potè, alienas, saluando tantum suas, quando vtrasque saluare non potest. Non tamen licet tunc, vt proponebat recte obiectio Garcia tradere posituè res commodatas, & alienas raptoribus, quo saluet suas quia hoc esset cooperari furto, sicut in casu pueri, & tabulæ, in naufragio obiecto videtur interuenisse operatio positina ad mortem.

¶ Subsequitur & alia quæstio, scilicet, commodatarius an teneatur de casu fortuito, & de qua culpa teneatur? Ad vtramque partem quæstionis responsuri primò ad primam dicitur, quod commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi in tribus casibus. Primo si culpa sua accidit.

¶ Secundò si interuenit pactum, quia commodans non vult stare sub aliquo casu fortuito. ¶ Similiter tertio si fuit in mora restituendi rem commodatam cap. vnico, de commod. & l. in rebus. ff. commod. & C. commod. l. i. & ff. de act. & oblig. l. i. §. is vero qui. Circa primum exceptum casum, scilicet, nisi culpa accidit nota exemplum, quo eum exemplificat Syluest. verbo commod. quæst. 9. nam ponit exemplum, vt si verbi gratia, commodatarius accepit commodato equum iturus ad villam, & peregit iter ad bellum, ibique casu equus periit. Circa quòd notat Nauarrus in sum Lat. cap. 17. num. 183. scilicet, quòd saltem in foro conscientia restituere non tenetur quis sibi commodatum, quod periit, aut deterius factum est alio vtu, si certum est eodem modo periturum, aut deterius effectum iri apud dominum, si apud illum fuisset, ex casu fortuito, quia tunc nõ videtur minus habere dominus, quam deberet habere iuxta regulam D. Thomæ, quòd si hoc ita est: pariter dicendum videtur in exèplo adducto à Syluest. quòd si equus, qui perit in itinere alio ab eo, ad quòd est accommodatus identidem certo periturus erat, & deterius efficiendus erat sine culpa, sed casu fortuito in itinere ad quòd est accommodatus, nõ est restituendum domino damnus, quia nihil minus habet in hoc casu, quàm alias deberet habere.

¶ Circa secundum casum exceptum, scilicet, nisi interuenit pactum de stando sub casu fortuito rursus memoria mandandum est, quòd dictum est supra, quòd commodatarius ex generali pacto, scilicet, vt teneatur de omni casu fortuito nullo expresso, secundum Ioan. And. cap. vnico. de commod. non tenetur: nequis sub inuolutione verborum cogatur renuntiare ei iuri, cui non esset in specie renun-

Quæst.

Dictum. 1.
Excep. 3. à casu fortuiti.

2.

3.

Exemplu.

Circa. 2.
cas. excep.

renun

renunciaturus. Hoc autem in conscientia maxime tenet, secus autem est si aliqui casus fortuiti fuerunt nominati, & secuta est clausula generalis videlicet, & sic de omnibus alijs, ita Barto. in l. sed & si quis. §. quæstum. ff. si quis caus. Nam in hoc casu veniunt casus fortuiti similes expressis & nominatis, & non maiores non enim generalis clausula in odiosis comprehendit maiora expressis, quod confirmat notabilis textus in clem. non potest de procurator. Secus est in non odiosis auctore Innoc.

Nota valde.
An iuramentum validet pactum Genet. de cas. fort.

in cap. sedes de rescrip. ¶ Hæc autem supradicta etiam vera esse intellige etiam si tale pactum generale iuramento firmetur. Nam iuramentum obligatio non se extendit ultra consensum iurantem, quia tantum iuxta eius intentionem qua se voluit alstringere obligat cap. quintanalis, de iur. iur. intellige etiam si res commodata æstimetur, quia æstimatio non facit quod commodatarius ad plus teneatur, quam si non æstimetur ut docet Panor. in d. cap. unico de comod. Ad hoc ergo facit tantum æstimatio hæc ut si res commodata ex culpa recipientis pereat, dominus liberetur à probatione valoris rei commodatæ: si autem (ut supra dictum est) res æstimata datur cum pacto quod vel res vel æstimatio reddatur, periculum peremptionis transit, non deteriorationis. I. plerumque. ff. de iure dot. ¶ Aduerte vltimò, quod licet pactum de subeundo casum fortuitum ex iure imponi commodatario non sit prohibendum in conscientia tamen si res commodata de se esset magnopere subiecta periculo (ut quia equus qui est accommodatus est valde morbidus) facere tunc commodatarium subire eius mortis periculum præsertim si hoc ignoret culpa & iniustitia non videtur carere.

Nota.

Aduertentia. I.

¶ Circa verò tertium casum exceptum, sci licet, nisi fuit in mora restituendi rem commodatam aduerte cū Siluestro loco citato, quod licet morosus commodatarius teneatur si res perit, nihilominus tamen in conscientia, si eo demmodo erat apud dominum peritura non tenetur nisi ad interesse, si quod dominus passus est propter moram. l. fin. §. i. ff. ad l. R. hodie iactu. ita etiam Fulg. & Mar. in l. quod te. §. li cert. pet. & Summa Angel. verbo commodatum, & Nauarrus in sum. Lat. cap. 17. num. 183. At licet Accur. teneat contrarium sed hoc est verius saltem in conscientia (ut tradit Siluester verb. Mora. q. 4. cuius ratione reddit, quia alias tunc creditor cum aliena iactura lucraretur.

¶ Ex quo insert etiam Nauarrus peccare commodatarium, qui rem sibi commodatam

cum domini damno notabili alteri commodat. l. qui vas. §. si ergo. ff. de furt.

¶ Aduertendum item secundò est, quia hæc documenta ad hanc materiam, & ad materiam de contractibus communia sunt, scilicet, quòd moram, postquam tenetur commodatarius, & quilibet alius creditor de casu fortuito, incurrere dicitur ille tantum, qui non facit, quod facere tenetur, & eo tempore quo tenetur, ut notatur capit. vltimo. de locat. Adde etiam, quod quando dies appositus est obligationi, non requiritur monitio, ut quis constituitur in mora in. d. e. vlt. quia dies pro homine interpellat.

Aduertentia. 2.

¶ Sed quid si dies non sit expresse appositus. Respondeo dicendum, quod in commodato satis est, si sit vsus certus, & prædeterminatus, & tempus tacitè sit determinatum, ut quando commodatus est liber ad transcribendum, intelligitur tacitè esse accommodatus pro tanto tempore, quantum exigitur ad transcribendum. l. interdum. & l. continuum. §. cum ita. ff. de verborum obligat. atque ideo ante completum vsus reuocari non potest, cap. i. de commo. & in hoc differt commodatum à precario extra de preca. cap. fin. & ff. eo. l. i.

Dubium. Resp.

¶ In alijs autem contractibus, ubi expresse tempus non est determinatum, monitio requiritur, ut tradit Panormit. in cap. licet Heli. de sim. & capit. 2. de accusat. quamuis glossa dicit in dict. capit. licet Heli. quod in pecuniarijs admonitio est de honestate non de necessitate.

Monitore qui in alijs

¶ Perpendendum est etiam, quod morosus commodatarius sicut, & alius debitor tenetur ad restitutionem tam damni emergentis, quam lucriceffantis ipsi comodatori, vel creditori.

Exceptio legit excusat à mora.

¶ Notandum est autem, quòd ab hac restitutione excusat primò legitima exceptio: Nam non dicitur esse in mora, qui potest se legitima exceptione tueri per regulam non est in mora. de reg. iur. lib. 6. ¶ Ex quo corollarie inferendum puto, quod in conscientia ad id damni, vel lucris restituendum non tenetur, qui in conscientia viarecompensationis iustæ, & indirectè rem commodatam retinuit ultra tempus. Nam hoc est de mente Syluestri verbo. recòpensatio. §. 3. q. 2.

Corol.

¶ Secundò ab hac restitutione excusat ignorantia inuincibilis, & inculpabilis, quæ dicitur à iuristis ignorantia probabilis, qua quis ignorabat quando & quid teneretur restituere, quia ignorantia hic excusans à culpa excusat à restitutione. Sicut etiam bona fides excusare dicitur, si durante bona fide res fuit consumpta,

2. excusat ignor. probabilis.

sumpta,

sumpta, neque ex tali consumptione possessor bonæ fidei factus est locupletior. l. certū C. de re. ven. & l. si me. & Titii. ff. si certu. pet. excusatur quoque in conscientia si eodem modo apud dominum erat peritura, quia tantum ad interesse tenebitur ita Silu.

Quest.

¶ Ad nunc presius inquirendum est an im potentia excuset commodarium à mora restituendi rem commodatam, ac per consequens excuset à restituendo interesse damni emergentis, & lucri cessantis ex tali mora orta (& videtur certè quod non excuset, nam secundū Siluei. verbo contractus. q. 2. commodatū cōputatur inter contractus bonæ fidei sicut etiā venditio, locatio, & conductio depositum, & permutatio, at in contractibus bonæ fidei venit vsura, id est, interesse ex mora, quia iudex potest æstimare ex bono, & ex æquo quid venit recompensandum, vel restituendum. Nā in hoc distinguntur contractus bonæ fidei à contractibus stricti iuris, scilicet, ab stipulatione, ætutuo, & similibus, ergo cum æquitas videatur suadere, vt commodator seruetur indemnis, etiam in casu impotentia dum commodatarius non potest etiam sine culpa sua impeditus rem commodatā restituere in præfixo termino, vt interesse soluat damni, vel lucri cessantis commodatori, videtur dicendam quod in potentia restituendi commodatum in termino ab hoc interesse soluendo non excuset.

Obiectio.

Confirm.

¶ Et confirmatur, quia si quis ex in potentia, scilicet, quia non potest statim restituere sine iactura sui status excusaretur ab statim restituendo in termino prout aliā teneretur, nō propter hoc excusaretur à soluendo principale debitum, & simul interesse damni emergentis, vel lucri cessantis quod ex mora in culpabili restituendi creditori accresceret, ergo à simili, in potentia, & mora inculpabilis restituendi in tempore commodatum non excusauit commodarium à predicto interesse si sequatur soluendo.

In contrar.

¶ In contrarium est quod magister Mercatus asserit libro de contract. lib. 1. cap. 12. fol. 53. scilicet, quod qui sine culpa sua decoxit substantiam factusque est impotens ad soluendum in tempore, potest vti dilationibus, esperas, Hispanice nuncupatis, neque tenetur cū venerit ad pinguiorem fortunam, nisi tātum principale debitum soluere, nō enim tenetur ad predictum interesse etiā inde secutum soluendum creditoribus, nisi in culpa soluendi in tempore cum posse fuit.

Decisio. q. utilis ad multa.

¶ Igitur quia decisio huius questionis non

parum confert ad alia consimilia dubia decidenda, libet primò ei facere satis, & deinceps quid in simili casu circa interesse hoc soluendum, vel non soluendum in alijs materijs debitorum sit dicendum patefaciemus.

¶ Dicimus ergo primum ad punctum quaestionis proprium, scilicet per distinctionem respondendo, quia aut commodatarius incidit ex sua culpa etiam leuissima in illam impotentiam rem commodatam, puta equum in tempore signato restituendi, aut sine culpa sua in talem impotentiam incidit. Si primo modo hoc est ex in præsentia, aut præcedenti culpa factus est impotens ad equum, verbi gratia, ac commodatum in tempore restituendum, teneatur tunc commodatarius non solum ad restituendum equum si pereat, sed insuper ad damnum, vel interesse lucri cessantis iacturam quæ commodatori inde obuenit. Patet autem hoc, quia hoc textus cap. vnico. de commod. comprobatur, vbi decernitur, quod commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi interueniat culpa, aut mora, hic autem (vt supponimus) & culpa causans talem impotentiam præcessit, & talis mora culpabilis fuit, & talis impotentia in sua causa.

Dictum. i.

In potētia sine culpa vel cū illa.

¶ Secūdo dicitur, quod si commodatarius in illam impotentiam incidit sine culpa, vt quia iusto impedimento est impeditus quod euitari non potuit, ad non restituendum commodatum in tempore non tenebitur ad tale interesse damni, aut lucri cessantis restituendum; tenebitur tamen post ad stipendia, verbi gratia, equi accommodati soluenda, si quia erat absens, & præpeditus est cum tempore præfixo reddere suo domino eo vsus est ad aliqua conficienda itinera, vel alium finem.

Dictum. i.

¶ Hoc autem patet quoad primam partem quia impedimentum quod euitari nō potuit casu fortuito comparatur. At commodatarius de casu fortuito non tenetur, iuxta capit. vnico. de commod. nisi interueniat culpa, pactum, aut mora, scilicet, quam non excuset ab soluta impotentia. Hic autē (vt supponimus) nihil horum interuenit, quia licet interuenit mora, sed non fuit culpabilis in se, vel in sua causa, & excusata est ex impotentia restituendi commodatum: ergo commodatarius non tenetur ad interesse, & sic glossandus est Syluester verbo. mora, quæst. 4. vbi ait, quod morosus debitor, vel emptor tenetur ad interesse damni habiti, vel lucri cessantis. Nam id intelligit de moroso mora culpabili, non autem mora inculpabili, qualis est, quæ ex impotentia contingit. Nam & in hoc sensu statim se

Proba

Syluester

Syluefter explicat dicens aduerte quod mora, & culpa æquiparantur & patet. l. Celsus. §. 1. ff. de arbitris & l. q. te. ff. de reb. cred. hoc intellige nisi pactum fuit desoluendo interesse post moram.

Questio. ¶ Accedit ad hoc secundum punctum simile absoluendum, quod conuenit pro alijs, materijs scilicet, quando sit interesse soluendum, vel non: circa hoc autem dicimus Primò, loquendo de mutuo, si quis mutuauit, & patitur damnum propter mutuum, si non fecit pactum de damno, vel interesse soluendo, mutuarius non tenetur restituere. Ita Victoria in scholijs supra. 2. d. Thomæ anno. 1535. quod ego ipse iuxta eius mentem amplio, atque extendo etiam ad casum, quo in tempore non soluit ex inculpabili impotentia. Nam & pro hoc quoque casu facit eius ratio, scilicet, quod dum abfuit pactum, non tenetur ad damnum accedens sine culpa sua. At hoc assertum Victoriae iuxta mentem Mercati expressam in argumento, sed contra, ad alios debitores, qui sine culpa sua impotentes facti sunt ad soluendum in tempore extenditur, quia hi secundum ipsum uti possunt dilationibus sibi concessis, neque venientes ad pinguiorem fortunam tenentur restituere interesse aliquod ex dilationibus subsecutum, sed tantum sortem debitam.

Dictum. 2. de pœna. ¶ Adde secundo quod secundum communem sententiam doctorum licet cuiunque creditori ut se seruet in damno, pacisci de pœna sibi soluenda si sibi non soluat in tempore, quam potest exigere etiam si nullum aliud amittat interesse, si ex culpa sua debitor omittat soluere in tempore in contractu conuenito. Ita Victoria loco citato, & Syluester vsura. 1. quaest. 28. Addit tamen Victoria quod reuera suspecti sunt valde tales contractus, nam multa requiruntur ad eorum validitatem. Nam cum est conuenientialis ex consensu, scilicet, partium, ista pœna sic imposita secundum Sylu-

Contractus pœnales suspecti nisi. ibi præsumitur apposta in fraudem in his casibus quoad præsumptionem, fori exterioris.

Præsumpt. ¶ Primò si creditor alias consueuit scenerari. l. Iulianus de emp. & vend. & l. vel vniuersorum. ff. de pig. acti. Secundò quando (vt aliquibus doctoribus placet) pœna excedit interesse.

3. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur comitti auth. ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio pœnæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

Illicita pœna. 1.

4. sent. dist. 15. si creditor mallet debitorem incurrere pœnam, quam sic soluere, quia esset vsura. ¶ Secundò, vt aliquibus placet, quado creditor eam apponens credit, quod debitor ex impotètia pœnâ incurreret. ¶ Tertio generaliter si apponatur in fraudem, scilicet, ad sic accipiendum aliquid vltra sortem debitam. 12. q. 3. fraternitas, & de arb. cap. dilecti. & quod ibi not. quod si per hæc non constiterit in foro exteriori recurritur ad prædictas præsumptiones.

¶ Circa prædicta occurrit, & quæstio non omnino facilis ea nempe est, an si creditori non soluit debitor in termino ex impotentia, vel citra culpam suam, pœna conuenientialis à principio contractui apposta tunc sine labe viure exigi possit? Iam in hac quæstione à se inuicè disident Syluester vsura. 1. quaest. 28. penes finem, & Victoria loco ubi supra. Nam Syluester negat exigi posse, Victoria autè affirmat. At Garcia lib. 1. de contract. pag. 364. Victoriae accedit hac persuasus ratione, scilicet, quia pœna hæc conuenientialis apponitur in fauorem creditoris, & in recompensam sui interesse.

¶ Igitur pro decisione quæstionis præmittendum est, quod pactum soluendi aliquid, si debitor in præfixo termino non soluerit principale debitum posse interuenire in contractu vno modo sub nomine & intentione pœnæ ad coercendum dilationem morosam debitoris, alio modo intentione compensandi sibi interesse damni, aut lucri cessantis, si post moram contigerit.

¶ His suppositis dicitur primò, si prædictum pactum fuit appositum sub nomine, & intentione pœnæ ad coercendam, & puniendam culpam moræ: tunc magis iuri, & rationi congrua est sententia Syluestri, scilicet, quod si debitor non soluit in termino ex impotètia, vel citra culpam suam pœna exigere non potest sine vsura. Probat autem Syluester, quia ubi non est culpa, non debet esse pœna. C. de pœn. l. sancimus, alias rationes ex crescentie videretur exigere, quæ vsuram facit. 14. quaest. 3. cap. si sceneraueris.

¶ Dicitur secundò, quod si apponatur tale pactum ratione compensandi interesse damni, vel lucri cessantis contingentis ex mora tunc reuera, si ex tali mora etiam inculpabili ex impotentia obueniret, licet tale pactum in foro exteriori forte reprobaretur, vt vsurarium, quia etiam stante mora posset damnum, non euenire, pro quo tamen interesse certum ex pacto prætenderet: tamen stando in conscientia, quando

2.

Questio.

Variant Silu. & Victoria.

Prænotatio.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

quando tatum voluit suae indemnitati con-
sulare solum paratus sibi recompensare de dam-
no per illud pactum si accideret alia: statuens
nihil exigere praeter fortem, nihil molitur in-
iustum si tale interesse damni etiam ex mora
inculpabili exigat, quia pactum in conscien-
tia valuit iuxta rectam intentionem creditoris
pactiscentis & in hoc sensu vera est sententia
Victoriae, & Garciae, quia hic locum habet
praedicta ratio Garciae. At in conscientia dum
non constat quo nomine appositum fuit tale
pactum, an nomine solius poenae, aut interes-
se recurrentum est ad intentionem pactum
ponentis, quod si nomine poenae, & interesse
recompensandi simul damnnum si accideret,
constaret illud pactum appositum fuisse, tunc qua-
tenus ut poena est appositum, non haberet lo-
cum, ubi mora post ex imponentia, vel citra
culpam contigit, haberet tamen locum in
casu, quo ex impotentia etiam inculpabili da-
num accideret ex soluendi mora, quia illud
pactum fuit veluti quaedam praemonitio qua
se voluit creditor indemnem servare a suo
interesse per moram amittendo.

Quid in co-
scientia in
dubio.

Corol.

Hinc corollarie sequitur Garciae lib. 1.
de contract. pag. 362. non satis aduertenter
affirmasse ex mente Caiet. in summa verbo
vsura c. 2. quarto casu. s. quod creditor a mo-
roso debitore potest praetendere duplex inter-
esse, vnum ratione poenae conventionalis posi-
tae non in recompensationem detrimentorum,
& aliud ratione detrimentorum. Primum
quia Caiet. quem ipse in gratiam huius alle-
gat loquitur ibi ut apparet de debitore moro-
so culpabiliter, non vero de eo, qui citra culpa
factus est impotens ad soluendum in tempo-
re: quia ab hoc non potest exigi interesse poe-
nae, ut poenale est: imo quidquid sit de rigore
iuris in utroque foro, sed loquendo ex equitate
& in conscientia equum est postquam inde-
nis servatus est creditor recuperando debitum,
& detrimentorum interesse, ut tunc non exi-
gat poenam. Nam negandum non est in ap-
positione poenae habere respectum credito-
rem ad suam indemnitate aliquo modo ser-
uandam, ergo postquam indemnitas est serva-
tus per recuperationem principalis, & interes-
se non debet ex equitate exigere poenam etiam
a culpabiliter moroso, ne nimis emungendo
videatur velle elicere proximi sanguinem, &
relinquere illum omnino exanguem, maxi-
me cum suspecta sit ista impositio poenae secu-
dum aliquos eum excedit interesse.

Notatur
Garcia de
rigore.

Equitas
hic servan-
da.

Quest.

Præterea indubium reuocari solet vtrum
ista poena conventionalis in casu, quo iuste est
Instruct. Negot.

posita, soluenda sit ante iudicis condemnatio-
nem in conscientia. At videtur quidem quod sit
soluenda, tum quia ego possum mihi imponere
poenam, & obligare me in foro conscientiae, &
alius me contentientem sic posset obligare, &
sic videtur fieri dum in contractu adhibetur
poena conventionalis.

Argum. 1.
Victor.

Tum quia contractus conventionalis equi-
tate sententiae iudicis, sed sententia iudicis sta-
tim obligat in conscientia, ergo etiam con-
ventionalis incurta poena, haec sunt autem argumē-
ta Victoria licet ipse loco citato potius incli-
net in negativam secutus Adrianum.

Argum. 2.

In contrarium autem est Felin. in c. 1. de
const. nu. 43. & Decius ibidem num. 2.

Dicendum est ergo, quod opinio negativae
quippe quae aequitati, & rationi magis con-
sua est, tenenda est, scilicet, quod poena con-
ventionalis videlicet ex contentu partium imposi-
ta etiam iam incurta non obligat in conscien-
tia ad sui solutionem ante condemnationem
iudicis, nisi sit poena, quae in satisfactionem
interesse debeatur, quae proprie non est
tunc poena, sed solutio interesse. Hanc opi-
nionem amplexus est Adrian. in hanc magis
inclinauit Victoria contra limitationem Pa-
nor. hinc tandem accedit Nauarrus in sum-
ma Lat. capit. 23. numer. 67. & 68. ubi mutat
sententiam, quam olim tenuerat cum Felin. &
Decio, quam ait sibi nunc plurimum displice-
re. Neque Anchar. d. cap. possessor. illam af-
firmare.

Resp. cont.
Felin. &
Deci.

Probatur autem multipliciter quoad pri-
mam partem, tum quia nemo quantumlibet
iustus, & timoratus hanc poenam conventio-
nalem, nisi coactus soluit. Tum quia cum fer-
me in omnibus contractibus mundi haec poe-
na imponatur, & passim incuratur, si ad eius
restitutionem contrahentes statim post incur-
sionem eius in conscientia tenerentur, durum con-
fessarijs esset negare absolutionem carentibus
proposito eam statim soluendi. Tum quia
viros alioquin honestate polientes, parum
debet huiusmodi poenam accipere, nisi quan-
do ob interesse accipitur cap. suam. de poen. &
cap. fraternitas. 12. qua st. 2. quamvis stando
in rigore iuris exigi possit, tum quia non est
cordi apponentibus has poenas, neque eas ac-
ceptantibus ad eas obligare, vel obligari ante
condemnationem, quia solum ad compulsio-
nem observationis contractuum, & legum so-
lent apponi. Tum quia & sic communis ani-
mi conceptio omnium dicitur & consuetudo etiam
ita interpretatur. Tum quia contra inclinationem
naturalem est constituere partem iudicis

Prob. 1.

2.

3.

4.

5.

G g cem:

cem, & executorem suæ pænæ, & quia dū pœna ante iudicem non petitur, videtur creditor principali esse contentus, & quia aliàs durum est inquit Victoria talem pœnam solvere ante quàm exigatur: quare inquit ego non condemnarem illum, si eam nollet solvere ante condemnationem iudicis, & pœna debet esse mitis secundum nauarum, & nõ debet peti primo die termini, sed expectandi sunt 20. dies secundum Mercatum.

¶ Probat autem dicta sententia quod ad secundam partem, quæ est Anchar. recept. in cap. peccatum de regul. iur. in. 6. nu. 10. quia cum talis pœna in satisfactionem interesse cædit, non est pœna saltem ex parte recipientis secundum omnes, & secundum glossam ultimam receptam cap. peccatum. cum ergo loco satisfactionis interesse cædat, sicut hæc satisfactio statim in conscientia debetur, ita & pœna loco eius cædens, saltem quod tantam eius partem, quantum est verum interesse eius cui est debitum, ita textus, glossa, & doctores late tradunt in h. i. C. de senten. quæ pro eo quod inter. prof. At per supra dicta soluntur argumenta Victoria à principio posita, quia non est ea mēs partium se obligare ante condemnationem, neq; conuentionalis pœna æquiualeat sententiæ iudicis vt consuetudo interpretatur.

Ad arg. Vi
flor.

Ad arg. seu
obiectione. 1.

Nota Val.
de.

Ad. 1. obie.

¶ Ad argumenta in principio quæstionis principalis posita respondentem dicimus ad. 1. obiectionem, conceditur quod in contractibus bonæ fidei vt in comodatō venit vsura id est interesse soluendū, quando interfuit culpa in utroq; foro imò in foro exteriori etiã quādo præsumitur culpa. Aliàs etiã si comodatarius causa fuerit dāni ex impotentia inculpabili restituendi re, si non intercessit pactū à principio de interesse restituendo, quia hoc pactū iuxta cap. vnico de comm. bene potuit apponi, si non fuit appositum non tenetur ad relationem interesse, quia iuxta cap. si culpa tua de iniur. & dān. dato adiūcta glossa ibi ad hoc quod teneatur, qui damnū dedit, seu iniuriam irrogauit necesse est culpā interuenire, alioquin non tenetur, sicut neq; infans, aut furiosus tenetur de danno à se dato quia culpa carent in dando damnū.

¶ Ad secundam obiectionem respondetur primò quod est differentia inter debitorem, qui tenetur ex soluere aliquid, & ex absoluta impotentia non potest illud soluere in tempore, & inter eum qui de obligatur ob statim restituendo, quia non potest id facere sine iactura decentiæ sui status, quoniam primus ex

impotentia absoluta excusatur, secundus vero ex difficultate: non at vero secundum Bartol. l. cōtinuus. §. illud. ff. de verb. oblig. difficultas non impedit diem obligationis cædere, saltem in foro exteriori, bene tamen impossibilitas hoc impedit. Vnde in potentia inculpabilis, id est, absoluta excusat ab interesse resarciendo, sed ab hoc non excusat difficultas.

Differentia
inter impo
tentiam &
difficult.

¶ Secundò & melius respondetur, quod excusatio, qua excusatur quis à restituendo in termino, quando id non potest facere sine iactura status fundatur in ratione Scoti, scilicet, quoniam creditor tunc rationabiliter debet esse contentus at nõ tenetur rationabiliter esse contentus de hoc quod suum interesse sibi non resartiat quando debitor non uenerit ad pinguiorem fortunam, ergo in potentia, qua quis non potest soluere in termino sine iactura status, quia non est absoluta non desobligat ab interesse damni, vel lucri cessantis creditori, postea (cum suppetiuerit facultas) soluendo. Sicque limitandum uenit iuxta prædicta quod in tomo. 1. & 2. parte in materia de vsura, vel alibi memini me asseruisse de mente Metinæ Complutensis, scilicet, quod debitor inculpabiliter impotens ad soluendum licet excusetur à pœna, non tamen ab interesse soluendo, quia intelligitur appositum fuit pactum de eo soluendo, alias cessante pacto iuxta dicta nõ tenetur.

Secunda so
lutio ex Sco
to.

Limitat au
tor dicta à
se in instr.

CAP. XXXV. De quali culpa commodatarius teneatur, commodator rei vitiose quando teneatur de danno, & quid si commodatarius non potuit uti re commodata intra tempus, & quomodo probabitur rem commodatam sine culpa perisse, & quid si probata amissione rei commodata ex aduerso allegetur culpa vel dolus.

¶ **I**am supremam manum huic materiæ imposituri nequid desit quod desiderari merito possit, reliqua huc attinentia hic prosequemur, & primò nosse oportet de quali culpa commodatarius teneatur, an semper etiam de leuissima.

Quest.

¶ Dicitur ergo primò, quod recipiens rem commodatam, si recipit gratia sui tantum vt communiter accidit, si res deterioretur, vel pereat, tenetur de dolo, & culpa lata, & leui, & leuissima, vt patet capit. vnico. de commodat. quia in talibus debuit adhibere talem curam, qualem & in rebus suis, sed neque hoc sufficit, si res comodat

Dictum. 1.

modata potius diligentius custodiri. ff. de act. & oblig. l. 1.

Dictum. 2.

¶ Si vero recipit commodatum gratia commodantis tantum, ut si commodavit aliquis vestes commodatario, quo ornatio ad commodantem veniret, ut ipsum comitaretur, & honoraret, tenetur de dolo tantum. leg. si ut certò. ff. eo. At Hostiensis placet quod in hoc casu teneatur etiam de lata culpa, & hoc ita tenendum est, quia lata culpa equiparatur dolo. l. quod Nerua. ff. de pos. vbi dicitur quod lata culpa est si minor cura alienis rebus adhibeat, quam proprijs. Consentit Navar. in sum. cap. 17. nu. 184.

Dictum. 3.

¶ Si autem vtriusque gratia commodatur ut commodantur vasa argentea, & alia similia ad honorificè aliquem dominum, vel amicū communem excipiendum, tenetur tunc commodatarius ad damnum dolo, aut lata, aut leui culpa datum, sed non ad id quod leuissima datum est. l. contractus de regul. iur. & c. 1. de comod. cum annot. ibi à Panor. & ab alijs, & secundum gloss. l. si ut certò. §. interdum. ff. eo. & secundum Host.

Dub.

¶ Si autem quis querat an prædicta specialia sint in commodato, an verò generaliter cōpetant alijs contractibus, Respondet Panor. in cap. vnico. de comm. hoc esse generale in omnibus contractibus. ff. de regul. iur. l. contractus, fallit tamen in precario vbi quis non tenetur nisi de dolo, quia precarium potest semper reuocari non autem commodatum.

Questio.

¶ Iam hic succinctè ab ea questione nos expeditur scilicet, an quis teneatur de damno dato sua culpa leui, quæ in foro conscientie ad mortalem non peruenit, quoniam supra latius & præsius eam exanimantes tandem cum Nauarro in sum. cap. 17. nu. 184. & cum Metina in sua Instruct. §. 30. de restitut. fol. 157. & cum communi opinione tenuimus cōtra Sotum lib. 5. de iust. & iur. quæst. 7. ar. 3. qui (ut tradit Nauarrus) recenter contra omnes tuetur negatiuam, ac proinde identidem hic tenemus contra eundem affirmatiuā, scilicet quod tenetur de damno dato leui culpa is qui tenetur de leui culpa, ut contingit in contractibus, qui gratia vtriusque celebrantur, etiam si talis leuis culpa non pertinet in Foro conscientie ad culpam mortalem, quia (ut ait Nauarrus) obligatio hæc non tam descendit ex peccato, quam ex natura contractus.

Vbi hic tenetur de dolo.

¶ Adde quod commodans alicui rem vitiosam scienter, & non dicens comodatario vitium tenetur de damno propter hoc secus Instruct. Negot.

to secundum glossam in dict. cap. vnico. de commod. Si autem reuelauit vitium, aut non reuelauit, quia ipsum latebat, non tenebitur de damno. l. in rebus. ff. eo. At verò in casu, quo tenetur de damno, quia scienter rem vitiosam commodavit, non tenebitur in infinitum. Sicut Syluest. restitutio. §. 9. ait qui vendidit scienter tignum violatum nihil dicens tenetur de ruina domus, & de pensione soluta ab ea conducente, quod est interesse extrinsecum. l. Iulianus. non tamen in infinitum, quia non venit pensio longo tempore, sed ut videtur vice prima tantum arg. l. Neratius de seru. corr. vbi corruptor tenetur de seruo, & de his que asportauit fugiens, non autem de alijs, quæ postea successiue furatus est. Sic qui commodavit rem, quæ quia vitiosa erat, & ut talis cognita, ignorantiam comodatario causauit damnum, tenebitur ut si commodavit instrumenta vitiosa scientia faciendum opus.

Nota.

¶ Insuper notandum venit quod si comodatarius non potuit uti re commodata infra præfixum tempus etiam sine culpa sua, non poterit ultra illud tempus uti sine licentia comodantis, secundum Panor. in d. c. vnico de com. nisi forsitan sub rati habitatione probabilis, ut quia commodator amicus est, & absens & creditur quod habeat acceptum.

Vltimò queritur pro complemento materia, vtrum comodatarius, vel depositarius, vel huiusmodi allegans res perditas hoc probare teneatur, & qualiter. Vide pro hoc Panor. in cap. bona fides, de depos. & Barr. in l. si quis ex argentarijs. ff. de eden. qui concludunt, quod qui tenetur iure actionis exhibere rem ut in comodato, deposito, & similibus, si dicat se rem perdidisse tenetur probare hoc alioquin condemnabitur. l. si creditor de pig. acti.

Quest.

¶ At si queratur qualiter hoc probabit, cū contingat sæpe rem clam destine interire. Respondetur quod quidam sunt casus apertiissimi ut incendium, vis hostium, tempestas, & id generis alij casus, & tunc tenetur aperte probare. l. si quis ex argentarijs eo. C. de fid. instru. l. si. & in l. si creditor. C. de pig. act. Quidam vero sunt casus occulti ut latrocinium nocte commissum, vel raptus commissus in campis, & tunc sufficit per coniecturas habito respectu ad qualitatem personæ & similiū, ut verbi gratia, si quis mane diluculo reperit ostiū suæ mansionis effractū vbi erant res depositæ, vel intrauit locū periculosum equester, & rediit pedester, & ait se in latrones incidisse.

Quest.

Quæst.

¶ Tandem si pergat quis inquirere in casu, quo probetur amissio rei, & ex aduerso allegatur culpa, vel dolus, cui incumbat probatio? Super hanc quæstionem concludit Bart. quod sunt quidam casus, qui de facili non accidant sine culpa vt incendium, vel furtum in propria domu, & in istis necessum est probare fortuitum casum quali prima fronte presumptio sit contra allegantem. Quidam vero sunt vt implurimum accidentes sine culpa, vt vis hostium, & inuasio grassatorum, & in istis præsumitur culpam abesse vnde alleganti competit id probare.

CAP. XXXVI. De diffinitione depositi, de qua culpa depositarius teneatur, & quod in 3. tenetur de leui, & limitatur tertius casus, & quod in tribus casibus tenetur de leuissima, & quod de casu fortuito tenetur in quinque casibus, proponuntur due regulæ generales, conducentes ad multa in conscientia, pactum de casu fortuito, an hic apponi possit, an depositarius in periculo possit præferre suas, an diligentior in sua re quam in custodia depositi teneatur restituere.

Quoniam inter contractus bonæ fidei depositum solet connumerari, iam ad finem materiae de contractibus properantibus operepretium est, & de contractu depositi hic mentionem facere, à diffinitione eius inchoando.

Diff. depo sit.

¶ Est autem depositum (autore Hostiense) id quod custodiendum alicui, vel alicuius fidei datum, vel creditum est. l. 1. ff. depo. quod quidem in rebus mobilibus locum habet secundum gloss. cap. bonæ fidei de depof. nisi quando à pluribus res immobilis, quæ est in controuersia in sequestro deponitur cap. examinata de iudic. neque in eo transfertur dominium. l. licet. ff. depof.

Quæstio

¶ Iam prima instat quæstio scilicet, pro qua culpa depositarius teneatur si depositum pereat, aut deterioretur. Respondetur quod non in omnibus casibus de equali culpa teneatur sed iuxta distinctionem variam casuum. Quo circa dicimus primò ex sententia D. Tho. 2. 2. q. 63 art. 6. quod stando in regulari, & communi vsu huius contractus, & in eius fine, quia regulariter gratia deponentis tantum fit, depositarius tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ est dolus præsumptus, si res deposita pereat, vel deterior fiat secundum Azo. ff. mandat. si fideiussor. i. respon. & cap. bonæ fidei & ff. depof. l. 1.

Dictum. 1.

¶ Perpendendum est autem hic cum Siluestri. verbo depositum. §. 2. quod si deterioratio talis sit, quod depositum reddatur inutile, deponenti reddetur estimatio tota depositi, alioquin iuxta deteriorationis quantitatem arg. eorū quæ notantur in l. 1. ff. de edil. edict. quod autem depositarius non teneatur nisi de dolo, & lata culpa, & non de leui probat Nauarrus in summa, cap. 17. num. 181. quia regulariter depositum gratia deponentis fit, & per contractum gratia tantum alterius partis initum, altera pars de culpa leui non tenetur.

Dictum. 2.

¶ Sed quid an in aliquo casu teneatur depositarius etiã de leui culpa? Dicimus secundò ad hoc quod in his casibus tenetur de leui culpa etiam. Primò si ob custodiam aliquam mercedem accipit, secundum Siluestri. & Nauarr. vbi supra patet, cap. bonæ fidei eod. & ff. depof. l. 1. patet quia quando sumus in contractu in quo quis tenetur solum de dolo, & lata culpa vt contingit in deposito acceptio mercedis pro custodia facit vt ad aliquid plus obligetur: quare post acceptam mercedem tenebitur etiam de leui culpa, non tamen de leuissima, neque de casu fortuito, nisi præcesserit mora, vel pactum quod ad id obligaret, licet validum non esset pactum, si apponeretur ne depositarius de dolo teneatur, quia est contra bonos mores, & occasione delinquendi subministraret, quod non licet cap. ex parte de consuet. & l. conuenire. ff. de pact. doctali.

¶ Secundò tenetur etiam de leui secundò Nauarr. cap. 17. num. 181. & cap. 4. in sum. num. 3. quando gratia etiam depositarij, & non solum deponentis gratia depositum factum est, quia in contractibus initis gratia vtriusque partis vtraque tenetur de leui, vt etiam testatur Metina in sua Instructione. §. 30. de restit. fol. 157.

¶ Tertio tenetur de leui, quando ipse depositarius gratis se offert ad custodiam depositi ita Nauarr. in sum. cap. 4. num. 3. quod sic probat quia non debet ad amplius obligari iste, quàm ille qui propter stipendium idem facit vt sentit Gregorius Nonus, in cap. 1. de deposito, quia autem ob stipendium custodit solum tenetur de leui, & non de leuissima, ergo neque iste qui se offert gratis tenetur nisi de leui. At quoniam durū videtur asserere, quod qui gratis se offert ad custodiendam rem alterius teneatur de leui, cum alias depositarius, qui gratia deponentis tantum custodit gratis de dolo, & lata culpa solū teneatur (non enim per hoc quod se gratis obtulit ob gratiam deponentis

Quæst. Casus de culpa leui hic tres in deposito.

1.

2.

3.

necnis

Limitatio
tertij casus

nantis, & non suam maiori obligatione est grauandus) ideo Nauarrus in sum. cap. 17. nu. 181. hunc tertium casum videtur limitare, vt intelligatur verum, quando ipse se obtulit custodem sic vt in causa fuerit, quod qui deposuit alteri diligentiori committere omisit iuxta communem sententiam doctorum, atque sic tenet Nauar. cap. 17. nu. 18. tandem, cum fateatur se sequendo Decium in d. regu. contractus tenuisse prius contrarium, & tandem facit vnā exceptionem. scilicet quod talis in casu tenetur de leui, nisi quando se ob suam obtulitatem gratis obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam ei nauarat. Nam tunc etiam de leuissima tenetur, eo quod sui gratia tantum videtur depositum factum, & non gratia deponentis quando sic fit.

¶ Quartò tenebitur commodatarius, & etiam depositarius se offerens plus quam de leui culpa si pacto ad id se astrinxit scilicet, vt non solum de leui, sed etiam de leuissima teneretur, imo vt de casu fortuito teneretur, se astringere potuit, quia contractus ex conuentione legem accipiunt, si conuentione non sit contra substantialia contractus. ff. de pos. leg. 1. §. si conueniat. ita Panormitanus in cap. finali de cond. appof. & cap. tua de sponsalibus, & cognoscitur aliquid esse de substantia alicuius quando sine eo illud stare non potest.

¶ Consequens est iam & in quibus casibus etiam de leuissima culpa depositarius possit tenere etiam indagare. Igitur contingit hoc primo auctore Siluestro verbo depositum. §. 2. primò si causa depositarij tantum res est deposita. Accedit Metina in sua Instructor. vbi supra, & assentit Nauarrus in sum. cap. 4. nu. 3 vbi ait, quod Panor. & Imol. qui tenent eam communi sententia. scilicet depositarium sponte se offerentem obligari ob culpam leuissimam fundantur in eo quod huiusmodi depositarius præsumitur dñs accipere depositum propria tantum vtilitatis intuitu, & consequenter videntur sentire, quod si constaret illum contemplatione illius qui deponit ad hanc curam custodiendi se obtulisse, non teneretur tunc nisi ex dolo, & lata culpa, quod si in totu vtriusq; id fecit tunc teneretur ex lata culpa, & leui, ecce quomodo opinio Panor. & Imol. & communis. scilicet quod se sponte offerens in depositariu tenetur: de leuissima fundatur in hoc primo nostro casu. scilicet quando depositarij vtili causa tantum depositio facta est quia opinio communis fundatur in præsumptione

Instruct. Negot.

ptione qua præsumitur, quod depositarius sponte se offerens præsumitur accipere depositum propria tantum vtilitatis intuitu.

¶ Secundò, depositarius tenetur etiam de leuissima culpa, si dum depositarius diligentissimum depositariu inquirebat, quia res pretiosissima erat, & diligentissima custodia indigebat, ipse depositarius se obtulit, quare in causa fuit quod deponens alteri diligentissimo committere omisit: facit etiam Siluest. verbo culpa. q. 4. facit. l. si merces. ff. locatio. qui columnam, teneturq; depositarius sicut & locator operum de culpa eorum, quorum opera vtitur ad custodiendum depositum: si ipse diligentiam non adhibuit arg. l. si merces. §. dicto. qui columnam.

¶ Tertio tenetur depositarius de leuissima immo etiam de casu fortuito, si a principio contractus depositionis de hoc conuenit scilicet, vt de his quoque teneretur. ff. de pos. l. 1. §. sepe euenit.

¶ Sed iam queritur quando depositarius tenetur de casu etiam fortuito? Addit adhuc glossa super illud. §. sepe vbi continetur, quod conuentione, & etiam spontanea oblatio facit depositarium teneri de leuissima culpa scilicet vt interpretati sumus quando sua vtilitatis gratia tantum se obtulit, addit (inquam) quinque sunt casus in quibus depositarius tenetur etiam de casu fortuito.

¶ Primò si pactum interuenit vt de tali casu teneretur eodem. §. & ff. de pac. l. iuris gent. §. item si quis. ¶ Secundò si mora restituendi præcedat casum. ff. de pos. l. si in Asia. §. si. maxime post litem contestatam, sed intellige præsertim in conscientia, nisi certum sit quod eodem modo apud dominum res deposita erat peritura si fuisset in termino restituta quia tunc non minus haberet de eo, quod habiturus erat, neque deberet tunc lucrari cum iactura depositarij quod aliàs erat perditurus.

¶ Sed & addit. 3. teneri de casu fortuito, quando in illum incidit ex culpa. ff. de pos. l. quod Nerua. vbi decernitur regulariter teneri de latiori id est de lata culpa, quæ tunc contingit, quando non tantum cura præstat depositio quantum rebus suis id est quantum alij homines solent præstare rebus suis commo unice per. si constante. ff. soluto matr. ¶ Quarto tenetur de casu fortuito quando interuenit dolo. leg. 1. §. si rem. ff. de pos. vbi decernitur, quod dolo commissus in vendendo rem depositam non purgatur rem redimendo in causam depositam, etiam si sine dolo malo postea perierit, quod intellige in conscientia nisi apud domi-

Gg 3

domi-

Questio.
Casus de le
uifi culpa
in deposit.

1.

Quest.
Casus for-
tuiti. §. vbi
tenetur de
positarius.

1.

2.

3.

4.

dominium certum est quod eodem modo esset peritura. ¶ Quinto secundū Io. tenetur de casu fortuito depositarius quādo gratia sui tantūm recepit depositum. ff. de rebus cred. & si cert. petat. l. si quis. sed isto quintus casus merito rejicitur, quia est contra cōmūne, & quia Azo equius glossat, illud verbum periculo eius, qui suscepit id est periculo suo, quod ipse sua culpa causauit depositarius stabit res deposita vt. l. de casu fortuito non teneatur, sed de culpa: neq; obstat. l. rogasti. ff. eo. tit. quia q̄ ibi dicitur. l. quod massa auti quæ credita fuit roganti non vt eam venderet, sed vt ea vteretur perit recipienti etiam sine culpa intelligitur secundum Azo. sine culpa etiam lata, & leui, sed non sine leuissima, quod (quia minima est omnium) non simpliciter culpa dicitur esse videtur, & quia hæc leuissima solet in contractu cōmodati regulariter interuenire, & ad eam euitandā cōmodatarius teneri, ideo lex rogasti dicens, quod sine culpa perit recipienti non inducit obligationem de casu fortuito in hoc casu qui potius attinet ad cōmodatum vt apparet.

Nota cum
Vict.

¶ Adde hic quod mihi persuadeo esse verum illud assertum Victoriæ in scholijs à se dictatis super 2:2. D. Tho. anno domini. 1335. vbi asseruit, quod qui ex culpa perdidit res sibi concreditas pro custodia, vel pro deposito (quæ iura decernunt de dolo, & lata culpa tantū teneri & non de leui) in conscientia, si talis culpa sua in custodiendo nō pertingit ad mortale ad aliquid non tenetur, quamuis ob diuersas rationes in leui, & leuissima culpa cū Nauarro, & eam cōmuni contra sctum tenemus contrariū, sicut etiā nunc tenemus.

Regula generalis.
ner. 1.

Præterea aduersus summarie duas regulas generales tendentes al multa: quarum prima est in contractu, qui contrahitur in gratiā vnus partis tantum, alia pars tenetur de culpa lata vt in deposito depositarius regulariter de dolo, & lata culpa tantum tenetur. Si autem contractus fiat gratiā vtriusque, vterq; contrahentium tenetur de dolo, & lata culpa & leui, sed non de leuissima vt contingit in locationis contractus. Si vero contrahatur solū gratiā recipientis vt in cōmodato tunc recipientes tenetur etiam de culpa leuissima, sed non de casu fortuito nisi in casibus supra dictis.

Regula generalis.
neralis. 2.

¶ Secunda Regula generalis sit quod quādo sumus in contractu in quo quis solūm tenetur de dolo, & lata culpa vt in deposito, tunc acceptio mercedis pro custodia facit vt teneatur de leui, & sic intelligitur in cap. bona fides de deposi. Si vero sumus in contractu in quo

quis tenetur de leui culpa sicut in locato, quādo res non requirit diligentissimā curam, sic acceptio mercedis pro custodia facit vt teneatur pro leuissima, & sic intelligitur lex, qui mercedem. ff. locat.

Corol.

¶ Additur vltimo ad illud quod dictū est in primo casu, scilicet, quod ex pacto potest teneri de casu fortuito depositarius ipse, q̄ id moderandū est (vt supra diximus) nō vt teneatur de omni casu in generali nullo expresso, sed solū de nominato casu fortuito, cui si adiecta fuerit clausula generalis, scilicet, & sic de omnibus alijs tunc veniunt in materia odiosa casus consimiles expressis, & nominatis, & nō maiores iuxta textū not. in Clē. nō potest de procuratoribus, secus in non odiosis iuxta Innoc. in cap. sedes de rescrip.

Moderatio

Corol.

¶ Accedit etiam q̄ quamuis in foro exteriori pactū de casu fortuito in deposito cōtractu apponere iure concedatur, tamen aliquando in conscientia illicitè cōtingeret apponi tū maximè, quando contractus depositi gratiā vtriusq; fieret. Quia tunc de casu fortuito depositariū teneri esset depositi assecuratoris se exhibere, q̄ certe, quia aestimabile est pretio gratis efficere nollet, quia neq; ad id tenetur & in quantū, scilicet, teneri de casu fortuito vergit magis in damnū suū, quā deponētis videretur esse contra iustitiā: si autē depositio gratiā tantū deponētis fieret, tunc depositariū sicut acceptat custodire depositū gratis, sic gratis acceptare videretur obligationē sibi impositam de casu fortuito postquā nulla necessitate proprii cōmodi aduersus nihil interesse expectando acceptat eam libere posset eam refutare. At vero cum gratiā vtriusq; depositio fit consentire, cū in pre ea recōpensatio sit, sed causa non amittendi aliquid interesse q̄ alias sibi inde cedit sicut etiā cedit deponētis id grauatius superadditi velle subire presumitur id alias saltē sine cōpōsa subire nollet.

In consci.

¶ Questio affinis illi est cuius meminimus in materia de cōmodato hinc sit obuia, scilicet, vtrū depositarius in casu quo rem depositā, & suas res simul saluare non potuit teneatur de re deposita hac de causa perire si suas saluet, & videtur quod certe teneatur, quia tenetur de dolo, & lata culpa, & qui sic tenetur ait Bart. in l. quod nerua. ff. de pos. ¶ Tenetur rebus depositis prestare diligentiam tantam quantum suis rebus, alias est in fraude præsumpta, ergo nullatenus in casu quæstionis potuit præferre res suas sine obligatione solvendi predictum depositum. Hoc tamen non obstante

Quest.

Obisio.

Respon.

Distum. 1.

Dictum. 1.

obstante dicimus ad quæstionē iuxta regulā supra in materia de commodato traditam ex parte Siluestri verbo commodatum. q. 12. §. 9 quam facere ad multa testatus est, scilicet, quod qui tenetur de dolo, ac per consequens de lata culpa, quæ æquiparatur dolo (quia est dolus præsumptus) possunt præponere viliora sua, & quod qui de leui culpa tenentur, sua bona quando sunt æqualia in valore bonis depositis præponere possunt, & quod qui de leuissima culpa tantum tenentur, sua bona si sint pretiosiora præponere possunt, atque subinde cum contractus depositi regulariter fiat gratia deponentis tantū, ac per consequens cum in hoc casu depositarius tantum de dolo, & lata culpa teneatur, in casu quæstionis si proponat sua viliora ad nihil tenetur, & multo minus tenebitur, si proponat sua æqualia, aut pretiosiora. ¶ Si autem depositum gratia vtriusque fieri contingat, tunc depositarius cū teneatur de leuissima restitutionis noxa in casu quæstionis sua æqualia præferre poterit, & multo magis sua pretiosiora. ¶ Si verò sic contrahatur depositum ita vt gratia depositarij tantum depositio fiat, tunc quia de culpa leuissima depositarius tenetur, tantum sua bona pretiosiora, & nō æqualia, aut viliora præponere poterit citra reatū restitutionis. Cum autem in his casibus concedimus sua posse præponere, & saluare depositariū id intellige non perdendo positivè alienum depositum, aut illud cooperatiue periculo exponēdo, vt perperam intellexit Garcia, ac propterea sic deceptus doctrinam hanc iudicā refutavit, sed omittendō negatiuè saluare depositum, quò sua saluet, quando vtraq; saluare non tenetur quis postponere rem suam, vt saluet alienam etiam meliorem, nisi quando rem alienam tenebatur eque vt suam seruare, & sua erat vilior vide de his Panor. in dicto cap. bonafides.

Ad obiect.

¶ Ad obiectiōnem igitur in contra respondetur quod id quod Bartulus, & quod I. Nerva, & quod cap. bonafides significat, scilicet, quod depositarius tenetur tantam in rebus depositis præstare diligentiam, quantam in rebus suis seruandis, intelligitur, quousque vtriusque potest adhibere æqualem curam, at vbi accidit casus vt vtraq; saluare non possit, in casibus sibi supra permissis poterit potius saluare suas.

Ad obiect.

¶ Ad id autem quod in obiectiōne est additū. scilicet quod si saluet suas in fraude est præsumpta, quia caput bonafides videtur velle quod tunc sit in dolo. Respondetur de mente Siluestri vbi supra. §. 5. dupliciter. ¶ primò, qd hoc Instruct. Negot.

intelligendum est in foro exteriori quò ad præsumptionem, quia præsumetur intercessisse dolus, quæquidem præsumptio in foro animæ cessat vbi constat veritas scilicet, quod vtraque simul non potuit saluare. ¶ Secundo, dicitur qd etiā in foro exteriori in hoc casu iudicium ferendum est à bono iudicē arbitrandò an dolus interuenerit an nō, quia non potest dari certa doctrina interdum super hoc, nisi ex rerum, & circūstantiarum, & personarum qualitate iudicium prudentiale & arbitrarium desumatur.

Quæst.

¶ Ex prædictis corollarie elicitur quid ad id dubium sit dicendum vbi petitur, an ad aliquid restituendum teneatur, qui in re sua plus fuit diligens, quàm cōmunis natura hominū requirat: in deposito autem non plus, sed tantum, quia Respondetur cum Bart. in d. l. Nerva quod talis depositarius sic se gerēs in foro exteriori præsumetur fuisse in fraude præsumpta. ¶ Sed quid si contra hoc obijciatur, tū quod si hoc est verū non licebit suas res præferre vsquā rebus depositis, quod est cōtra prædicta, tū quod depositario esset sua maior diligentia in suis sibi damnosa, quod incontinenti esse videtur. Nam tunc magis expertus, & solers peioris esset conditionis quàm rudis & imperitus. Respondetur quod obiectio hæc solum probat quod ad factū in foro exteriori dum liquidò nō apparuerit de contrario. scilicet quod præstiterit quod tenebatur vel quod nō potuerit vtraq; saluare, propter contrariā præsumptionē, quia præsumitur intercessisse dolus imputabitur depositario ad dānū, neq; sua diligentia tunc est dānosa, sed dolus præsumptus est, qui tantum in foro exteriori nocebit ei. Non autem in conscientia, vbi præsumptio cessat, & veritas constat, debet id facti nocere illi.

Resp.

Obiect.

Resp.

CAP. XXXVII. *Utrum ecclesia vel monasterium, teneatur de deposito sibi facto suo subdito, an pro usu depositi sit recōpensa faciēda, & an causa recōpensationis possit retineri de positū, an hered. teneatur pro deposito si illud distrahatur, & at depositum ex aliquo adiecto cōuertatur in aliam speciem contractus exponitur lex fori, an estimatio depositi transferat dominū an possit reuocari pro libito Respondetur, quod sic nisi etc. de intelligentia legis pænalis, an possit dam. accipi, qualiter teneatur nauta, vel caupo de re deposita, ibi cui incumbit pbare amissionem de speciali cautio legis del fuero, de intelligentia legis.*

¶ Quoniam materia depositi latior est quàm vt sub. vno capitulo perstringi possit

Quæstio.

iam hic reliqua huc atinentia dubia dissolue
re paramus. Offert se autem hic quæstio de
qua dicere sum rogatus scilicet, utrum teneatur
ecclesia, vel monasterium de deposito si
ibi factò, aut sibi subdito, si pereat, aut si illud
repperit solus prælatus. At videtur quod etiã
si ecclesia vel monasterium suo prælato rece-
perit depositum, ei nocere non debeat, si pe-
reat.

Obiectio. 1.

3.

¶ Tum quia non videtur teneri nisi de re-
bus in suam utilitatem conuersis. Nam non
tenetur de alienatione facta per contractus, qui
non ex ecclesiæ utilitate fiunt, at cum deposi-
tum regulariter ob utilitatem deponentis tan-
tum fiat, ex utilitate ecclesiæ non fit, ergo de
eo non tenetur: tum quia depositi suscep-
ti cura pertinet ad prælatum, si igitur prælatus
fuit negligens, & ob id depositum perijt, non
debet iactura hæc imputari toti ecclesiæ, aut
monasterio, quia secundum Panor. & Innoc.
cap. 1. de depòs. prælatus ecclesiæ non potest
renunciare, aut transigere, aut aliquid in de-
trimentum ecclesiæ intentare. In oppositum
autem est quod quando consensus capituli
& prælati accedit, tunc depositum fit eccle-
siæ, ergo si pereat culpa lata prælati ipsa tene-
bitur.

In opposit.

Dictum. 1.

¶ Igitur ad quæstionem dicitur primo, quod
si depositum factum sit precise tantum præ-
lato, ecclesia, vel monasterium non tenetur
de deposito etiam si dolo vel lata culpa præla-
ti pereat, sicut neque si sic culpa alicuius subdi-
ti priuati culpa periret: cap. 1. de depòs. & hoc
nisi sit versum in utilitatem ecclesiæ, vel mo-
nasterij ut ibi dicitur.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus, quod si depositum fa-
ctum sit prælato, & capitulo simul ecclesiæ,
vel monasterij, ecclesia tenetur etiam si inde
non sit aliquid lucrata, etiam si res deposita sit
gratia tantum deponentis si ex culpa obligan-
te in hoc contractu pereat, quatenus de re-
bus mobilibus non pretiosis satisfacere po-
tuerit. Nam de bonis suis immobilibus, aut
pretiosis in hoc casu ecclesia satisfacere non
tenetur: hæc assertio est Panor. qua concor-
dat Hostiensis, & Ioan. And. & glossam cap.
1. eod. tit. ex vna parte tenentes affirmatiuam
scilicet, quod ecclesia in hoc casu absolute
tenetur satisfacere, & ex alia parte Inno. per
l. licet. ff. de pecul. dicentem quod tenetur.
Huic autem sententiæ mediæ Panor. subscri-
bit Siluest. verbo de deposito. q. 2. §. 3. qui
ait quod hanc concordiam indubitate credit
esse veram in prælatis, qui immobilia aliena-
re non possunt; patet hæc Panor. sententiã

quoad primam partem, quia huiusmodi de-
positum factum est ecclesiæ, ergo tenetur ec-
clesia satisfacere, patet autem quoad secundã
scilicet, quod non tenetur satisfacere, id de
bonis ecclesiæ immobilibus, aut pretiosis, sed
de fructibus, & similibus, quia immobilia, aut
mobilia pretiosa alienari non possunt à præla-
to, quia in præiudicium successorum neque-
unt obligari.

¶ Tertio dicimus si depositio facta fuerit
alicui ministro ecclesiæ, vel monasterij puta
sacristæ deputato ad custodiam vasorum ec-
clesiæ, tunc de tali deposito non tenetur eccle-
sia, quia secundum Ioan. And. tunc non fit ec-
clesiæ. Secus autem est, si tale depositum factum
est ministro deputato à prælato, & capitulo ad
custodiam depositorum, quia tunc secundum
eund. & gloss. dict. obligatur ecclesia ex tali cõ-
tractu inuito etiã gratia deponentis tantum, ad
modum prædictum, neque requiritur præsen-
tia prælati, & capituli quia satis est quod à princi-
pio ad hoc munus illum deputauerunt.

Dictum. 3.

¶ At quoniam ecclesiam & monasterium
teneri de deposito in rem suã. verbo absolute
diximus, scitu etiam est opus, scilicet, quãdo
præsumetur versum in utilitatem ecclesiæ,
respondetur ergo quod tunc præsumetur de-
positum conuerlum esse in utilitatem ecclesiæ,
quãdo depositum fuit tum apud prælatum, tum
etiam apud talem prælatum, qui consuetusest
bene administrare & gubernare bona ecclesie
ita Archid. in cap. hoc ius. 10. q. 1. & Bart. in li-
cuius. ff. si certum petat & latius Bal. in auth.
hoc ius. C. de sac. sanc. eccles.

Dubium.

Respon.

¶ Quis autem probaturus est depositum,
vel aliquid esse versum in utilitatem ecclesiæ
si quis roget; respondetur ei quod hoc in-
cumbit probare asserenti talem conuersionem.
l. ei qui. ff. de prob. assentit Innoc. qui in d. c.
1. dicit hoc esse speciale in deposito, & in mu-
tuo, ut in d. auth. hoc ius. §. is creditor, quod
tamen Siluest. loco citato limitandum esse ait
in deposito. ut intelligatur, nisi satis fieri possit
de fructibus, quia tunc non oportet probare
depositum versum esse in utilitatem ecclesiæ
ut in d. §. 15. creditor. Similiter neque in alijs
contractibus excepto mutuo, pro quo viden-
das esse opiniones diuersas in c. quod quibus-
dam de fideiuss.

Respo. 2.

¶ Ad obiectiones incõtra in principio quæ
tionis positas id patet satisfactio ex prædictis,
quia ad primam dicitur quidquid sit de aliena-
tione rei immobilis, quæ sine solemnitate ca-
pituli, & nisi ex utilitate ecclesiæ fieri non po-
test, tamen in alijs licet delictum prælati nõ no-

Ad obiect.

cer

cet ecclesie iuxta regulam delicta lib. 6. sec^o tamē est si in contractu in quē p̄latus cum capitulo consensit, commiserit delictum, quia tunc in deposito de fructibus tenebitur satisfacere, etiam si ecclesia nihil lucrata in defuerit, & per hoc respondetur ad secundā objectionem, quia cum accessit cōcēsus p̄lati, & capituli simul in hoc casu in curia p̄lati nocet ecclesie, ita vt de fructibus teneatur satisfacere licet non de bonis suis immobilibus ratione p̄dicta.

Questio.

¶ Præterea & hæc quæstio digna est quæ hic decidatur scilicet, an depositarius pro vsu rei depositæ qua vsus est recompensam deponenti facere teneatur? Videtur autem quod pro tali vsu nihil recompensare teneatur, tum quia hic deponens rem nihil minus habet, quā habiturus erat, quia dum in deposito eam posuit, ea vsurus non erat, sed neq; vti poterat, tum quia si quis vtatur legendo libro apud se deposito, vel si vitur torque aureo, vel cifo argenteo sibi in pignus dato, non tenetur pro hoc vsu quicquam recompensare, ergo neq; pro vsu alterius rei depositæ dum tuta seruetur. Sicut neq; pro vsu pecuniæ depositæ etiā si eam deponens interdixerit depositario eius vsum quia si ea vsus fuerit in hoc casu satis est si eam reddat tutam, ac saluam.

In opposit.

¶ In oppositum est quia depositarius sic vtens re deposita est fur secundum .l. qui furtum. ff. de cond. fur. sed fur tenetur restituere id quod est furatus, ergo etiā depositarius vsum rei depositæ apud se quem vsurpauit inuito domino.

Distum. 1.

¶ Igitur pro expeditione quæstionis dicimus primò, quod quando deponitur quod numero, pondere, vel mensura continetur, vt pecunia, & huiusmodi scilicet vinum, oleū (licet depositarius peccet his vtendo quando per deponentem eo vti est sibi prohibitum) nihilominus pro tali vsu nihil à se est restituendum. Patet autem quoad primum: quia non licet vti re inuito domino: quia iuxta .l. qui furtum. ff. de cond. fur. est fur. tunc autem censetur depositor vsum prohibuisse, quando licet nihil aliud dixit expresse, rem tamē huiusmodi deponendo illam circumligauit, siue obsignauit, aut clausit, quia eo ipso sic faciendo deponens videtur prohibuisse, nisi aliud diceret expresse. ff. de pos. l. si sacculum & l. licet. §. et.

Probatio secundi.

¶ Quoad secundum autem patet, quia huiusmodi vsu consumptibilia consistētia in numero, pondere, & mensura vt D. Thom. 2. 2. q. 707. art. 3. vsu fructum non habent. Vnde

ad ea restituenda, dum petuntur, depositarius tenetur tantum, sed neq; in his depositum proprium locum habet leg. quintus. ff. de positi. ¶ Ex his Corollariē sequitur verum esse quod Garcia libr. 1. de contract. pag. 27. & sequitur ait, scilicet, quod depositarius potest vti re deposita, si absit periculum eam non reddendi domino, si sit res deposita pecunia, quia si est soluendo eam cum petatur, satis in equiualenti in hoc casu seruat eā, neque enim in hoc facit contra contractum. Hoc Garcia ait, quod tamen intelligendum est vt citra peccatum id fiat licere quando illa pecunia non datur ob signata, neq; expresse interdicitur eius vsus: sed quidquid sit de peccato etiā in casu, quo daretur ob signata vel prohibita esset expresse expendi, iuxta mentem D. Thom. vbi supra (quia scilicet, pecunia de se nō est fructifera) neq; eius vsus aut pro lucro, quod ex ea negociando reportasset restituere teneretur nisi tantū ipsam sortem pecuniæ, aut aliquod interesse si ex hoc deponenti cessasset. Assentit Siluest. vbi supra licet non tam clarē, sicut D. Thomas, qui loquitur sicut & nos in foro conscientie.

Corol.

¶ Secundò dicimus, non peccat depositarius vtendo re deposita sine deterioratione eius, & sine detrimento deponentis, quando ea vti non est expresse, vel tacite prohibitus, vel quando sub rati habitatione probabiliter ea vitur probabiliter, putās dominum id permittiturum. ff. de furt. l. qui re. in principio, licet secundum Host. hoc sit verum, etiam si minus probabiliter hoc putauit, tamen præsumetur contra eum, si causam non habuit imputadi. ff. de furt. l. qui vas. §. veteris. Patet quia hic non præsumitur inuitus dominus

Dictum. 2.

¶ Terriò adijcimus, quod si depositarius vsus fuerit deposita habente vsu fructum, vt equo, aut seruo, aut huiusmodi contra voluntatem domini expresse, vel præsumptam præter delictum commissum, tenetur ad recompensandum domino iustam æstimationem illius vsus. Patet ex D. Thom. vbi supra quia in his rebus vsus distinguitur à domino, & quia per se est æstimabilis, solet tradi pro pretio, vt patet in locatione, nisi sit vsus rei, qui gratis concedi solet, vt vsus libri ad legendum, vsus torquis aurei ad aliquando collo illum portandum, vel vsus cyphi ad potandum interim.

Dictum. 3.

¶ Iam ex prædictis ad objectiones in principio quæstionis positas solutio patet: quia ad primam dicitur quod esto deponens sua re in terim vsurus non erat, tamen quia ille vsus

Ad. 1. ad obiect.

estimabilis pretio ex re sua de se fructifera, scilicet, ex equo, vel seruo est captus, sibi debetur: quia res de se fructificans domino suo fructificat. Neque obstat quod alias illum usum fructum dominus non erat percepturus, quia Nauarrus tenet contra Sotum, quod etiam fructus modici collecti à pignoratario ex agro sterili in pignus dato, quem non colebat dominus sunt domino deductis expensis computandi in sortem, ergo multo magis fructus ex re deposita non sterili, sed fructifera, sunt domino restituendi, quia cum sibi sint debiti, minus de suo habet, dum non restituuntur ei.

Ad exemplum.

¶ Ad exemplum de usu libri, aut torquis dicimus quia iste usus solet concedi gratis, nos de eo non loquimur, sicut neq; de usu pecuniæ ad distractionem: quia etiam ut patet in mutuo per se non est pretio estimabilis, quare rectè dixim⁹ quid sit de peccato, pro tali usu nihil est recopendendum excepta sorte, nisi ratione dani emergentis, aut lucri cessantis in casibus in quibus locum habent.

Questio.

¶ Præterea, & illa quæstio ut pote huic loco propria hic prætereunda non est scilicet, utrum causa recompensationis possit retineri depositum: quæstio autem hæc ex his quæ diximus in materia de commodato partim illucidatur.

Dictum. 1.

¶ Dicimus ergo primo, quod licet Garcia lib. 1. de contract. pag. 27. tenet negatiuam, cui videtur accedere Nauarrus in sum. Latina cap. 17. num. 186. tamè respondendum est per distinctionem. Nam cum duplex sit compensatio, vna quæ dicitur directa, ut quando quis pro re sibi liquido debita, quæ recuperare via iudicis non potest aliquid accipit in recompensam, & alia, quæ dicitur indirecta, quæ autore Siluestro verbo compensatio. q. 2. §. 3. tunc contingit fieri, quando res tua venit ad me, & ego retineo illam donec satisfacias mihi pro debito meo, dicendum est quod in deposito recompensatio directa fieri non potest in totum, neq; hic habet locum deductio in partem cap. bonafides de deposit. vbi hic non permittitur: permittitur, autem in commodato, & in alij. Cuius differentia ratione supra attulimus in materia de comodato.

Dictum. 2.

¶ Si autem loquamur de recompensatione indirecta, quæ proprie non tam est recompensatio, quam retentio rei alienæ depositæ apud se, donec sibi debitum à deponente soluat, sic benè potest depositarius saltè in conscientia sibi recompensare dum debitum sit liquidum, vel causa est liquidata ut faci-

lem exitum habitura credatur: patet autè hoc ex Panor. cap. bonafides de deposit. & ex Siluestro verbo compensatio. §. 2. & verbo depositum. q. 2. qui asseuerant indirectam compensationem in foro animæ admitti in omnibus simpliciter.

¶ Neque obstat. l. 9. tit. 2. Partit. 5. vbi sancitur quod in commodato non admittatur compensatio neque obstat etiam. l. 11. & 12. tit. 14. Partit. 5. quia id ibi specialiter prohibetur in foro exteriori ad tollendas fraudes. Neque obstat ratio Garcia, scilicet, quod de iure naturali est seruare fidem deponenti quia intelligitur, quando alter fidelis fuerit in soluendo debitum. Nam infidelitas, quæ aliàs committeretur detinendo depositum purgatur, quando via recompensationis indirectæ retinet donec sibi debitum soluat & retinet, quia neque deponens fidem illi seruat in soluendo debitum maximè post contractum.

Satisfactio.

¶ Adde etiam quod pro expensis factis in re deposita, donec soluantur depositum retineri potest facit. l. 9. tit. 11. Partit. 5. Sicut etiam res deposita si quia vitiosa, vel noxia erat aliquid damni intulit depositario restituendum est illi. l. 10. tit. 3. Partit. 5.

Corol.

¶ Quæri etiam hic solet an si mortuo depositario hæres distrahat depositum mortui anteneatur domino deponenti, respondetur autem breuiter, quod si dolose id fecit, tenebitur quidem. Si autem bona fide distraxit ignorans rem esse depositam, non tenebitur nisi de eo, quod ad eum peruenit, & idem dicendum est in commodato patet. l. 1. §. vltim. ff. de pos. Si vendit ex ignorantia rem depositam neque pretium eius accepit, dabit actionem exigendi deponenti tantum. l. 2. ff. eo tit.

Questio.

¶ Crediderim tamen, sicut. l. 8. tit. 2. Partit. 5. statuitur quod si commodatarius rem quæ perdit commodatam iam in pretio restituit commodanti, & post hoc inuenta fuerit potest repeti ab domino si velit, dum modo restituat sibi solutum pretium, ita dici possit si quid simile in re deposita acciderit, quod dominus idè facere possit propterea quod utrobique dominium rei commodatæ, vel depositatæ manet apud dominum.

Nota.

¶ Porrò scitu quoque opere pretium est, an in alio casu, ex aliquo adiecto depositum conuertatur in aliam speciem contractus. Dicimus autem ad quæstionem Primò de mente Nauarri cap. 17. num. 180. quod quando fit depositum rerum in numero, pondere, & mensura consistentium qualia sunt usu consumptibilia panis, vinum, oleum, pecunia si fiat cum

Questio.
Dictum. 1.

cum facultate concessa depositario vt eis vtratur, incipit esse mutuū simul ac depositarius incipit eis vti. l. quintus. ff. de pos. & clarius. l. certi conditi. §. si. & l. sequen. ff. de reb. cred. ex quo sequitur quod si ex hoc deposito verso sic in mutuū velit deponens captare lucrū ab vsura immunis non erit secundū Nauarum ibi.

Dictum. 2.

¶ Secundò adijcimus quod ex. l. 2 & l. 5. tit. 15. lib. 3. del Fuero, decernitur ad depositarium non attinere pro custodia depositi mercedem sumere, quod si pro tali custodia sibi promissa sit merces, vel receperit eam, iam talis contractus desinit esse depositum, & in naturam contractus locationis, qua locat depositarius suas operas ad custodiendum transit. Additur autem ibi quod si res, cuius sit depositio vsu contumpebilis sit in numero, pondere, & mensura consistens, si numerata vel bilance perpenfa, vel dimensa tradita sit, transit in depositarium dominium eius. Quæ quidem sententia vt vera sit intelligenda est primò in casu, quo deposita est cum concessione facultatis vt ea depositarius vtratur, secus est, quādo ob signata, & clausa traderetur in depositum in aliquo sacco: quoniam vt supra materia, de loca. diximus, si clausa & ob signata sit deposita, & postea eam depositarius alteri in solutione tradat, & eam deponenti non soluendo sit, ad illam vbicunq; sit deponens actionem habet, qua actione careret, si in depositarium translatum esset dominium. Si autem nō sic in depositum tradita esset, sed ita vt in simili re solui possit videtur translātū dominium eius siquidem ad eandem numero deponens non habebit recursū leg. in naue. ff. locat. Secus videtur esse si deponens diceret, nolo hoc frumentum vel huiusmodi distrahi, quia tunc non videtur in depositarium translatum fuisse dominium. ff. de pos. leg. si sacculum, quia in hoc casu non debet distrahere.

Questio.

¶ Sed an per æstimationem harum rerum factum, dum depositantur transferatur dominium in depositarium ambigi hic quoq; potest. Respondetur autem ad hoc sicut diximus in materia de commodato, quod sicut commodator per hoc quod rem commodatam æstimari fecit, dum eam commodauit, si nihil aliud dixit, non propter hoc ceditur translātū dominium, vnde si sine culpa perit, corradanti perit, si tæquus, vel velsis, vel gladius si æstimata sua valore deponantur, non potest hoc dominium eorum transit in depositarium si nihil aliud exprimat, quia vero

Resp.

bique tam in commodato, quam in deposito ista æstimatio in his rebus solum conducit ad hoc quod certificetur de pretio si ex culpa accipientis res periret, releuatusque maneat dominus à probatione valoris secundū Panor. & Ioan. And.

¶ Iam quæstio hæc suum hic vendicat locum scilicet, vtum depositor cum voluerit pro sua voluntate possit reuocare depositum. Ad quæstionem autem dicimus primò quod generale est in deposito, vt depositarius statim ad requisitionem deponentis, illud deponenti reddere teneatur etiam si deposuisset vt sibi certo tempore redderetur vt patet in. l. 1. ff. titul. eo. §. si deposuero. immo etiam si apposuerit pactum non repetendi intra certum tempus etiam ante repetere potest, quia penitere potest vt in dict. l. §. penult. & secundum Innoc. cap. bonafides. Hoc autem dictum eatenus intelligo esse verum in foro etiam exteriori, quatenus res deposita non est tradita pro custodia cum concessione vsus pro aliquo tempore certo, quia iam hic miscetur eiusdem rei mutuatio, vel commodatio pro certo tempore ante quod reuocari non potest. At secundò in foro consuetudinæ intelligitur verum ratione pacti appositū scilicet quo vterq; eam depositor, quam depositarius conueniunt, vt (quia depositarius interim absentiam erat facturū à loco) ante redditum res apud se deposita non à se repeteretur, quia in absentia securè per tertium reddere non potest.

¶ Adde secundò in probationem supra dictorum, non q̄ solum qui depositum negat, aut eo vtitur cōtra voluntatē deponētis, surti reus efficitur, sed etiam si proprio nomine de hoc sit condemnatus, efficitur infamis. l. qui depositum. C. eo. & idem contingit in pignore, secus si nomine alio scilicet, curatorio, tutorio, procuratorio aut defensorio condemnatur vt in l. furti. §. si quis alieno. ff. de his qui not. infam.

¶ Præterea an illa regula generalis scilicet, quod depositum statim depositori petenti sit reddendū patiatur in aliquibus casibus exceptionem nosse oportet. Dicitur autem ad hoc quatuor casus esse exceptos à iure, in quibus depositum reddere non tenetur.

¶ Primò quando dominus, qui deposuit gladium postea in furorē versus illum perit, non est ei reddendus, etiam si iuramentū interuenisset de eo petenti reddendo. 2. 2. q. 2. ne quis.

¶ Secundò si deponens post depositum fuit deportatus, & bonafides publicata sunt quia

Quest.

Dictum. 1.

Quest.

Casus. 4s excepti.

1.

2.

qua tunc publico deposito dandum est. l. bona fides. ff. de pos. Quia dominus post condemnationem illud donare non posset, licet ante posset & etiam post crimen commissum posset illud donare ante condemnationis sententiam. C. de bon. damn. l. si quis post hanc, quæ præcipit ut illius qui capitale crimen commisit bona publicentur, scilicet, inuenta post sententiam, vel quæ ex suspitione pænæ sunt alienata. Tamen crediderim esse de mente Inno. in cap. quia propter quod si ante sententiam etiam post petratum, crimen depositum donasset ad piam causam hæc alienatio teneret. Fallit tamen hoc in foro exteriori in crimine læsæ maiestatis, & Hæresis in cap. cum secundum de hære. libr. 6. & fallit ex peculiari lege Hispaniæ in peccato Sodomitico etiã in propriis actibus consummationi illius iam incoactò, ut patet in Recopilatione noua legum. tit. peccatum nefandum libr. 8. tit. 12. l. quia bona horum delinquentium sunt in commissum à die commissi criminis. Idemque dicendum est de omni crimine, quo perpetrato ipso facto bona perpetrantis essent confiscata. Sed quia etiam delinquentes hi ante sententiam condemnationis secundum Victo. Sotum, & Ybañes domini sunt suorum bonorum contra Mclnam sententiam oppositum eoquod licet possessione expoliari non possit delinquens, nisi per actum, sed ad priuationem proprietatis, & dominij quæ consistit solum in pati ex sua parte non requiritur actus ut maneat priuatus, sed dispositio legis sola decernentem priuationem dominij ipso facto, ideo huiusmodi delinquentes si uè domini sint, seu possessores ante sententiam si eis reddatur depositum ante condemnationem, cessante prohibitione iudicis non videtur agi contra conscientiam.

3. ¶ Tertio non est restituendum depositum deponenti quando fur, qui deposuit, & dominus in repetendo illud concurrunt: quia præponitur dominus. l. bona fides. ita etiam Sotus libr. 4. de iust. & iur. q. 17. art. 2. & Garcia libr. 1. de contract. pag. 8. & in hoc casu restituendum est depositum domino nisi (ut ait Nauar. cap. 17. in sum. nu. 28. allegans Sotum loco citato scilicet, libr. 4. de iust. & iur. q. 71. art. 1.) timeatur aliquod damnum personæ honoris, aut alia molestia, nam & etiam ibi. n. 29. addit Nauarrus, quod etiam acceptum à fore, quamuis ipsius non sit restitui potest, & debet eidem, quo ipse possit ut debet restituere illud domino, cui furatus fuit nisi cessantibus alijs incommodis præstaret domino, aut

fur tenetur restituere. ita D. Antoni. 2. part. sit. 2. cap. 1. §. 4. & Siluester verbo restitutio. 4. §. 1. pro quo facit bona fides. ff. de pos. vbi diffinitur etiam quod si dominus non veniat ad repetendam rem, cuius depositum latro fecit in alio, tunc prædoni, & furi restituendum est, quia dum non constat, & res est in dubio prædo in sua possessione tuendus est.

4. ¶ Quarto non est restituendum depositum deponenti, quando fur deposuit apud dominum cui subripuit, vel apud proprietarium, ut dicitur in dicta. l. bona fides quia depositum est contractus vbi alij, non domino res seruanda datur, non potuit hic interuenire depositi contractus.

5. ¶ Et tandem vltimo non est reddenda res deposita deponenti etiam si petat, quando in suum damnum, vel alienum peteret, ut si quis furens arma, quæ custodienda commisit ad ledendum se, vel alium peteret cap. nequis. 2. 2. quæst. 2.

¶ Adde etiam ad maiorem exceptorum casuum intelligentiam quod. l. 5. & 6. tit. 14. quinta Partita diffinitur, scilicet, quod licet quando fur qui deposuit, & dominus rei depositæ concurrunt simul ad repetendum eam, restituenda sit domino, tamen si à domino non repetitur reddenda est deponenti etiam si illam subripuisse sciatur, dum tamè hic qui deposuit radicatus in bonis inueniatur, quia sic cum sit soluendo, indemnus verus dominus videtur seruari. Adijcitur & ibi quod in l. bona fides. ff. eo. habetur, scilicet, quod neque etiam res deposita apud depositarium à quo subrepta est deponenti est reddenda, quia ob rationem prædictam depositum hic non proprie contractum est.

¶ Insuper consequenter contingit dubitari utrum possit dominus rem suam apud alij depositam eam subripere.

¶ Ad hanc autem questionem D. Thomas 2. 2. quæst. 66. art. 3. respondet id non licere, grauat enim sic subripiendo depositarium ad restituendum, vel se ostendendum immunè. Unde tenetur cum releuare ab hoc grauamine, sed neq; alius cuius res se iniuste est deposita apud depositarij per tertij potest hoc facere eadè ratione, nisi quando depositarius seruit rem depositam iniuste esse possessam à deponente, vel nisi eam denegasset verò domino simul cum usurpatore repetente. Nam in his casibus cum eam iniuste depositarius teneat, licitè ab eo furtiue subripitur eo modo, quo alia iniuste detenta arg. l. ancillæ. C. de furt. & l. bona fides. ff. de pos.

¶ Porro

Pro intel-
lig. legis
pau.

Partita. 5.

Questio.

Res.

*Questio.
Resp. per
distinct.*

¶ Porro an tabernarius aut nauta de re in taberna, vel naui deposita eo ignorante teneatur, inquiri solet. At verò quæstio hæc per distinctionem solutionem accipit: quia potest dari ei consignata ita vt videatur, vel taliter, q̄ non videatur, vt si detur consignata in bursa, vel sacco: si ergo res deposita sit in naui, vel in taberna, non tenentur de eis tabernarius vel nauta, nisi eis res consignetur; ita Card. & Specu. in Clem. ne in agro. de stat. Monach. Imo si consignatur in sacco, vel in bursa taliter q̄ non videatur non credetur deponenti si dicat aliqua perisse, nisi probet ita Math. in ead. Clem. §. sane. Neque standum erit tunc eius iuramento de iur. iuran. cap. fin. quia Non enim datur nisi quando semiplena probatio præcedit vt cap. si. quod metus causa, fecus est quando ad oculos res deposita ostensa est, & sic consignata, quia sic de ea tenebitur: sed de his latius postea dum de custodia rerum agamus dicendum erit.

¶ Quoniam supra dixisse meminimus, q̄ custodi, & depositario negantibus suo dolo, vel negligentia amisisse rem in foro iudiciali incumbit id probare. ff. de cust. & exhib. re. l. ult. adijciendum ad hoc esse duximus quod l. i. tit. 15. lib. 3. del. Furo, specialiter cautum est. si quod si res deposita incendio fuerit consumpta; vel furto sublata; tenetur depositarius eodem ipsa die id denunciare; quod si in incendium vel furto talis noctu acciderit, die sequenti tenetur id patefacere res depositas remanentes ostendendo; quod si præterit, non tenetur aliter interitum, aut incendium rei depositæ. Verumtamen si dominus rei depositæ deferat sibi iuramentum, vt iuret an ita acciderit, tenetur id iuramento proprio firmare, alias reus fit depositi soluendi.

*Specialis
cautio legis
del. fuero.*

Corol.

¶ Accedit ad hoc quod, l. 3. & 5. allegati Fori tit. 5. lib. 5. & leg. 2. & 4. & 5. tit. 15. del. Furo, decernitur scilicet, quod qui allegauerit rem penes se depositam incendio conflata se vel furto sibi fuisse sublatam: si res suæ iuxta appositæ incolomes euasere, soluere depositum constringetur.

*Intelligen-
tia legis.*

¶ Sed hoc ita diffinitur, quia cum depositarius non debeat esse minus diligens in deposito, quam in re propria, præsumitur esse in culpa. Nam & si in re sua fuisset negligens tamē in deposito diligens esse debebat, aliter si faciat contra eum præsumitur, sed in foro conscientia non est damnandus si cum vtrâque res & suas, & depositas saluare simul ab incendio non potuit: si saluauit tantum suas, imo, vt diximus supra de mente Siluestri si

in foro exteriori probauerit vtrâque non potuisse saluare, absoluedus est à restitutione; si tantum saluauit suas.

¶ Tandem nota quod in hac materia ad iuris peritos scire attinet, scilicet, si multi hæredes depositi fuerint, si res diuisibilis sit, partienda est inter illos; si autem res indiuisibilis sit vt equus, dabit hæredes cautionem præstanti pro partibus debitis sibi soluendis, quam si renuerit præstare, vel si alij hæredes sibi, in eam cautionem obtulerint; tunc res pro illis reponenda est in deposito penes aliquam fidam personam dum decernitur quid secundum ius in hoc casu fieri expediat. l. 7. & 11. tit. 5. del. Furo.

CAP. XXXVIII. De custode triplici, vtrū famulus dissimulans furtum pro eo teneatur, an bidellus teneatur pro libro in schola relicto, an stabularius tradens clauis cubiculi teneatur pro re ibi deposita, de quæstione iam prædicta, vtrū conductor equi teneatur pro eius custodia cum pro eo mittitur famulus, an custodes dissimulantes teneantur restituere poenas quas denunciantur, qualiter restituat rex negligens in custodia rei, de iudicibus iniuste remittentibus poenas de fisco dissimulante circa eas, an nautæ & stabularij teneantur ex facto famulorum, traditur doctrina per casibus contingentibus, de custodia prohibitorum & fortalitiij.

Agentibus nobis de contractu depositi, quoniam depositum gratia custodia fit, & de custodibus, qui rebus præstant custodiendi curam facere hic mentionem opere pretium est. Igitur primò inquirendum occurrit, pro qua culpa custos alicuius rei teneatur, dicitur ad hoc primò, secundum Siluest. verb. custos. §. 1. scilicet, quod tripliciter custos alicuius rei constituitur custos illius. ¶ Vno modo nullam pro custodia accipiendò mercedem, sed gratia tantum alterius gratis illam custodit, & hic quidem de lata culpa tantum, & de dolo tenetur; sicut & depositarius regulariter.

*Custos rei
tripl.*

1.

¶ Alio autem modo dum pro custodia alicuius rei accipit mercedem specialiter; & hic quidem tenetur de dolo, & lata, & leui culpa. At de leuissima regulariter non tenetur. Nam quod ait glossa in l. qui mercedem. ff. locat, hunc teneri quoad leuissimam intelligitur non semper, sed in casu quo, verbi gratia artifex acciperat argentum, aurum, & gemmas, ab aliquo ad fabrefaciendum inde reliquarium pro pretio, quæ omnia ratione con-

2.

tractus:

tractus gratia vtriusq; inicit etiam sub obligatione levis culpæ seruare tenebatur si pro custodia huius reliquarij, & eius materialium specialiter mercedem accipiat tenebitur de leuissima, quia adauget obligationem ista acceptio mercedis acceptæ specialiter pro custodia.

3. ¶ Alio modo constituitur custos accipiendo mercedem, sed non specialiter pro custodia ut artifex, qui materialia accipit ad conficiendum opus pro alio scilicet, pannum pro conficienda veste, vel simile, si pareant hæc materialia tenebitur tantum de dolo, & lata culpa, & leui, quia licet acciperit mercedem, sed non specialiter pro custodia, sed pro opere à se conficiendo.

Questio. ¶ At verò quia autore D. Thom. sermones

morales in vniuersali minus profunt, icu opus est in particulari pro quotidianis casibus contingentibus vtrum famulus qui videt alium famulum rem aliquam domesticam suffurari, & tacet, teneatur ad aliquam restitutionem? Respondemus autem ad hoc cū Nauarro in Additionibus ad summam quod certè licet à peccato interdum non excusetur si non reuelat scilicet, quando sine suo graui detrimento reuelare potest, tamen ex prædicta taciturnitate nulli restitutioni fit obnoxius nisi talium rerum custodia competat sibi ex officio, quæ admodum ex officio incumbit præfecto ad curam rerum domesticarum mayordomo Hispanicè nuncupato custodia rerum domus inuigilaret; ne pereant, & præfecto camere, camarero, vulgariter nuncupato, ita competit rebus camere custodiendis operam nauare, sicut etiam alijs ad specialia officia præfectis res pertinentes ad talia officia custodire attinet. Sed addit Nauarrus, quod licet famulus cui ex officio rerum domus custodia non competit, non teneatur quod propter suam taciturnitatem, & dissimulationem alter confamulus clam abstulit, teneatur tamè illum corrigere qui si correctus non præstat emendam est denunciandus.

Questio. ¶ Hinc corollarie sequitur quid sit dicendum ad illam quæstionem vtrum bidellus

Resp. de libro in schola reposito ab scholari teneatur si pereat, quia respondendum est cum Siluestro verbo depositu. q. 8. §. 9. scilicet, quod teneatur bidellus specialis si est in culpa, quia hic cum collectas, & alia commoda habeat, vt libros custodiat, sibi ex officio custodire incumbit, secus autem est si bidellus sit generalis cuius officium non est custodire libros, & sic intelligendus est Bart. in l. si quis vxori. §.

apud labeonem. ff. de furt. arg. l. eum qui & in l. argentum. ff. commod. Si autem bidellus sic generalis, vt dictum est non teneatur, nisi ex forma, qua constituitur, quæ animaduertenda est, appareat etiam fuisse constitutus ad custodiendum libros, hæc Pano. cap. 2. de furt. qui ibi ait, quod licet quis rem alterius restituit deferenti signo eius, nisi sit res pretiosa, quia de facili simplici signo tunc credere nõ deberet.

¶ Accedit & alia quæstio scilicet, an hospes id est stabularius, qui hospitio recipit aduenientes, si domino deponenti ibi res suas conferat clauis cubiculi, vbi reponuntur, si res pereant, teneatur pro eis, & idem quæritur de nauta conferente clauis deponenti res suas in camera nauis an per hoc excusetur, si dispareant. ¶ Dico ergo ad quæstionem primò, quod si à principio contulit clauis, prædixitque se nolle de custodia teneri, excusatur à restitutione, aliàs non excusatur ita glossa. l. debet. ff. nautæ, caupo, stabula. §. item si prædixerit. ¶ Secundò dico, quod quædo à principio clauis non dedit, sed postea eas contulit licet prædixerit se nolle teneri, adhuc tenetur, potuit enim ante dationem clauium aliquid sua culpa, subreptum fuisse. l. sicut. C. de act. & obligat. nisi dominus expressse consensisset nolle cum teneri.

¶ Dico tertio, quia ambigere quis posset de qua culpa isti scilicet, stabularius, caupo, nauta teneantur quod certè tenentur in foro exteriori etiam de culpa leuissima, sed non tenentur de casu fortuito, si aliquid de his, quæ eis consignantur deficiat patet. ff. nauta, caupo & stabul. l. & ita. §. ad hoc edicto. Quod si quis obiecerit quod isti sunt veluti depositarij rerum sibi consignatarum, ergo non tenentur nisi de leui culpa, sicut & depositarius qui mercedem pro custodia accipit, respondeatur quod est, speciale in istis vt teneantur de culpa leuissima, quia in odium talium, quia fraudes machinari consueuerunt sic sancitum est: quare lex prædicta in præsumptione fraudum fundatur vt ibi patet. §. at hoc edicto. vnde in foro tatum exteriori vim habet. At vero fallit in Foro conscientie in quo cessat præsumptio, in hoc Foro conscientie, isti solum tenentur de leui culpa, nisi in duobus casibus, in quibus tenentur etiam de leuissima scilicet, primò, quando specialiter accipissent pro custodia mercedem. Secundò quando res illis consignata diligentissimam custodiam requirebat, & scienter ab ipsis est in custodiam suscepta.

¶ Aduer-

Quest.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

Fit satis obiectioni.

Nota.

¶ Aduertendum est itē quod non credetur istis scilicet, aliquid datum esse in pecunia seruandū, nisi qui asserit id dedisse, id probet sufficienter arg. ff. de re. milit. l. si omnes. §. à Barbaris, & patet quia illi. f. stabulario, aut nauigans pecuniam eam in conspectu eorum debet numerare. ff. de pos. l. i. §. si cista. si autē qui dicit se dedisse eam pecuniam consueuerat portare talem quantitatem pecuniæ, tunc credetur iuramento suo aliās non, nisi quatenus probet dict. §. si à Barbaris.

Nota.

¶ Aduertendum est quartò, quod fallit regula in caupone, vel stabulario scilicet, quod non teneretur de leuissima culpa, neq; de leui in vtroq; foro vt dicitur regula, quando caupo non vt caupo, & quando stabularius non vt talis, sed vt ciues gratis sine mercede hospitarentur aliquem, sicut consuevit fieri, quando in aduentu regis sui illum comitantes distribuuntur per domos populi. l. si mensor. ff. si mensor falsum modum dixer. & argum. ff. de alea. l. i. §. item notandum.

Questio.

¶ Affinis quoq; huic materiæ est quæstio illa an conducens equum liber maneat à custodia equi si pereat, quādo eius dominus pro custodia eius misit suum famulum, quæ similis quæstio est ei an custos carceris sit liberatus à custodia carceris, quando potestas publica parum de custodia eius fidens mittit familiam suam ad custodia. Respondetur ergo ad quæstionem. ¶ Primò qd conductor equi (vt alias supra memini me dixisse) per hoc quod dominus misit famulum, non minus tenetur custodire equum, quā si non misisset, ita glossa, in l. si vt certo. §. si deme. ff. commod. Quod intellige secundum Bart. in dicta. l. si vt certo. §. si deme. si constat quod locauit dominus equum, & famulum, quia tunc negligentia famuli non excusat dolum conductoris dict. §. si deme. si nondum eum reddiderat famulo, quia si post redditionem perit, non tenetur vt in l. si mei causa. ff. commod.

Resp.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

¶ Secundò dico, quod si constat famulum misisse pro custodia, & hoc fecit ab initio, conductor nō tenetur de custodia, quia videtur à principio eum voluisse releuare à custodia. At verò vbi nichil apparet ab initio miserit illum famulum pro custodia, sed vtrumque tam famulum, quā equum locauit simpliciter non videtur remissa custodia. l. penul. cum suo gloss. ff. usufruct. quemadmo.

Corol.

¶ Hinc iam patet quid sit dicendum ad secundam quæstionem de excusatione custodis carceris: quia dicimus in casu quæstionis non excusari etiam si publica potestas misere-

rit satellites ad custodiam, ita Barto. in d. l. si vt certo. §. si deme. ff. commod. quia non videtur per hoc ei esse remissa custodia vt in l. si mei causa. ff. commod. Hinc sequitur quod non propterea, quod alicui datur adiutor est censendus ab officio esse remotus, neq; per solam institutionem alterius vicarij nili exprimat, non videtur prior vicarius, ab officio remotus, quia per has leges per hoc tantum non videtur priori remissa esse cura.

¶ Accedit huic & ab hac materia non aborrens quæstio, quæ quia sæpe est contingens in factis digna est, quæ hic discutatur. An præfecti custodiæ vrbium, & custodes exportandarum mercium extra regnū, custodesq; montium, aut alij similes teneantur restituere pœnas, quas aliās denūciati incurrissent, si eos denunciare omisere, aut etiam necessitate restituendi id quod receperunt, ne accusarent teneantur: nā certē non satis est evidens quid sit dicendum. Nam videtur quiddam iudex non condemnans in sentētia, quāta fert, ad pœnas fisco debitas, tenetur eas ipse restituere, quia in re ad quam de officio tenebatur omisissive se habuit, sed etiam isti custodes omisissive se habuerunt in denunciando, ad quod ex officio, & iuramento præstito tenebantur: ergo tenentur pœnas applicandas fisco, vel regi, vel alijs restituere. ¶ Tum etiam facessit difficultatem, quia autore Soto de iust. & iur. quicūque iuridicē nō interrogatur si celat veritatē, quā si pro vt tenebatur fateretur, ad amissionem suorum bonorum per legem. f. per scriptam pœnam damnaretur, tenetur restituere talia bona, quia per actum illicitum seu omissionem illicitam impediuit actum iustitiæ nempe executionem iustitiæ quæ alias fieri, ergo.

¶ Tum tertio accedit, quod si fiscus nomine reipublicæ accusans tacite tergiuerfetur, vel reum defendat, tenetur reipublicæ de interesse ob hoc amisso vt videtur, ergo etiam prædicti custodes dissimulantes, & non denunciantes tenebantur interesse pœnale, quod res publicahabitura inde erat restituere. ¶ Tum quartò quia acceptum pro peccato contra iustitiā perpetrando, vt pro homicidio assassinis datum secundum communem opinionem, & secundum D. August. in Epist. 54. ad Macedonium, est restituendum in cōsciētia, sed quod isti custodes acceperunt pro dissimulando, & non denunciando, acceperunt pro delicto contra iustitiā. Nam nō denūciare aliorum delictum eum, quia ex officio tenetur, peccatum est contra iustitiā, ergo tenentur

Quest.

Argu. suo obiect.

1.

Obiectio.

2.

Obiectio.

3.

Obiectio.

4.

in

In conscientia restituere id quod pro dissimulando & non denunciando acceperunt.

in contra.

¶ Sed in contrarium est quod ante condemnationem reus, & si subornauerit custodes ad non denunciandum non tenetur poenam exsoluere in conscientia. Ergo neque etiam ipsi custodes, & si sint subornati tacentes non propter hoc ante condemnationem tenentur exsoluere poenam pecuniariam, quia reus esset mulcandus.

D. 10.

¶ Igitur in hac quaestione verisimiliora dicere dicimus primò, quantum ad culpam, ante quam de restitutione agamus, quod custodes quicumque siue custodiarum urbis, siue exportandarum mercium extra regnum, siue siluarum, qui iuratus, aut sola fide astrictus fideliter seruare iura eorum à quibus est ad custodiam praefectus, quales etià sunt custodes venationis, aut piscationis prohibitae, & piscuorum, aut siluarum caeduarum, omnes (inquam) illi si dissimulent, neque denuncient, peccant quidem, quia frangunt fidelitatem, vel iuramentum iustum capit. si vero de iure iurand. argument. capit. 1. & capit. qualiter de pact.

Custodes hic excusant.

¶ At Nauarrus in summa, capit. 17. numero. 122. & 123. à culpa excusat eos custodes, qui scientes eos quos contra facientes inveniunt id ex necessitate eos à peccato excusante fecisse non permittunt eis plura quam talis necessitas exigit. In dubio autem an necessitas contra facientes à peccato excuset, an non, non excusantur à peccato, si eis permitterent contra facere non denunciando de eis, quia dubitatio non excusat. In dubio enim tutiora sunt eligenda cap. si quis autem de poenit. dist. 7. & capit. ad audientiam. de homic.

¶ Excusat quoque idem Nauarrus ibi eos custodes à culpa, qui scientes eos, qui in piscationibus, vel venationibus prohibitis venantur, vel piscantur, eosque sic facientes deprehendunt consanguineos esse domini praedictae venationis, aut piscationis, aut eam ei amicos, ut probabiliter sibi persuadeant id domino gratum fore scilicet, quod tales venantur, aut pisces inde capiant. Non tamen eos à culpa excusat, si piscari, aut venari ibi permittant eos, quibus creditur dominus daturus esset facultatem ad hoc, si eam peterent sed tamen eam nolunt petere.

3.

¶ Excusat quoque ibi contra alios eos custodes, qui soliti sunt se abscondere, ne videatur ab his, qui talia loca prohibita ingredi volunt, ut ingressos deprehendentes pu-

niri eos curent, dum tamen solum permittant eos ingredi, quòd semel deprehensi iterum ingredi caueant, nec sinant eos inferre damnum notabile in locis huiusmodi prohibitis: sic suam hanc sententiam moderatur Nauarrus contra alios tenentes contrarium, quorum sententia sibi dura videtur. Probat autem id quia sic fere omnes custodes consueverunt facere, idque omnibus constat: vnde nemo ingredientium se deciprum fuisse causari potest arg. cap. scienti de regul. iur. in 6.

¶ Excusat quoque à culpa non denunciandi eos custodes, qui constituti sunt ab his, qui iniuste, & tyrannice ius venandi, aut piscandi prohibent, licet iurauerint se denunciaturus argument. in malis promissis rescinde fidem. 2. 2. quaestione. 4. & capit. non est obligatorium. lib. 6. de regul. iur.

¶ Non tamen iniuste prohibetur venatio aliquibus temporibus, scilicet quando fera venationis pariunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut quod non fiat instrumentis vetitis, aut artibus prohibitis. Et licet hisce temporibus venantes peccent, non tamen tenentur ad aliquid, nisi post condemnationem per glossam receptam capit. fraternitas. 12. quaestione. 2.

¶ At de restitutione, qualiter custodes hi teneantur dicendum restat, quapropter dicimus secundò, quod tenentur hi si deprehenderit, aut viderint aliqua damna his illata esse, quibus iurarunt aut promiserunt iura seruare, si non reuelauerint, ea damna eis resarcire, ita Nauarrus loco vbi supra, & in eadem sum. cap. 25. nu. 34. & Silvester, restitutio. 3. q. 5. vers. 7. patet hoc Siluestri ratione, quia tenentur ad hoc ex officio. Nam idem sunt salariati, vel à dominis, vel à communitate quorum iura custodiunt, ut custodes vinearum, & montium, & aliarum possessionum.

¶ De restitutione poenae, quam subitari erant delinquentes, si denunciati fuissent, etiam si talis poena pecuniaria erat, dicimus tertio ad eam non tenere custodes, quamuis non denunciauerint iuxta sententiam Siluestri, & Nauarril locis citatis. In cuius gratiam allegant S. Bernard. & patet. Quia ante condemnationem etiam reus denunciandus à custodibus non tenebatur ad poenam, ergo neque custodes ad eam ante tenentur, licet non reuelauerint.

¶ Præterea quia in dubium venit an custodes huiusmodi teneantur ad restitutionem eius,

Questio. dictum. 1.

dictum. 3.

Questio.

Dictum. 4. eius quod acceperit ne accuserent. Respōde-
tur quartò probabiliter sustineri posse eos ad
hanc restitutionem de rigore non teneri, ut
probat Nauarrus summa Latina, capit. 17. nu-
mero. 3. 2. sed posse eos id retinere titulo de re-
licti, dum ab eis non repetitur in iudicio, vel
extra, in cuius gratiam citat Panormit. in cap.
quia plerique de immunit. eccles. ibi allegan-
tem Anton. probat id etiam per. l. 2. 3. 4. ff. de
condit. ab turpem caus. Neque obstat, quod
acceptam rem per symoniam non potest re-
tinere, quia in symonia concurrunt speciales
causae quas reddit Diuus Thomas, scilicet,
tum quia res spiritualis est inestimabilis, tum
quia iussa est dari gratis. Probat̃ur etiam, quia
Syluester ibi ait, sic acceptum à custodibus re-
stituendum esse pauperibus, quod autem sic
ob turpem causam pauperibus dicitur resti-
tuendum secundum mentem doctorum ma-
gis intelligitur de confitio, quam de rigore
praecepti: & quamuis hoc sit probabile, ta-
men multum vrgent rationes in contra, quod
de rigore sit restituendum, sique est consu-
lendū praesertim diuiti custodi, qui potest
esse restituendo, quod si protectus opinione
Nauarri nolit, non propterea eius gauda erit
absolutio.

Dictum. 5. Adde quintò cum Diuo Thoma. 2. 2.
quæstione. 62. articū. 7. quod principes, qui
tenentur custodire iustitiam in terra, si per eor-
um defectum latrones in crescunt, ad restitui-
tionem teneantur. Quia redditus, quos ha-
bent, sunt quasi stipendia ad hoc instituta, ut
iustitiam conferuent in terra. At secundum
Nauarrum in summ. cap. 25. quando rex, vel
dominus aliquid propter hoc, aut propter
alia restituere tenetur si restituere non potest
aut difficile id potest facere, non est conso-
nus modus restituendi condonare subditis,
quibus tenetur aliquas operas, vel iura in per-
petuum debita, aut eis annuam pensionem
perpetuam, aut temporariam ad id sufficien-
tem super bonis regni constituere, aut de eor-
um consensu aliquod xenodochiū, aut aliud
opus pium instituere contra Raymundum ap-
probatam à Sanct. Anton. 2. part. titū. 2. cap.
7. §. 3. Tum, quia si non potest, impotentia
eum excusat, tum, quia iura regni diminueri
non potest, sed neque onera augere cap. intel-
lecto de iureiurand. cum annot. ei, tum, quia
proprijs operibus erogare non licet, quod alijs
debetur, nisi eorum consensus spontaneus ac-
cedat, qualis hic non solet accedere, iuxta il-
lud, Preces principis iussa sunt gloss. in. l. 1. ff.
quod iussu. Igitur consultius melius, & se-

Instruct. Negot.

curius erit restituendi in his casibus, vt super-
flua sui status resecon do, aut parcius viuendo,
& à donis gratuiti, se cohibendo de redditu
annuali, quod ad decentiam status sui super
esset pro his restitutionibus adiudicaret. Sic
enim sentit Diuus Thomas, secunda secun-
da, quæstione. 117. articulo primo, & Clarius
quæstione. 58. articulo, 1. ad. 1. & Aristot. 4.
Ethic.

¶ Ad obiectionem primam in contra con-
cedimus antecedens cum Syluest. verbo. iudex
1. quæst. 2. dicto. 5. vbi de mente D. Tho.
2. quæst. 67. ait, quod iudex pœnam dimittēs
in casu sibi ipse concessa tenetur ad restitui-
tionem communitati, vel accusatori, si eius inte-
rerat, vt puniretur, qui verò auxit pœnam te-
netur reo, atque in hoc concordat Hostien.
& Raynunt. in quibus autem casibus iudex
etiam inferior possit augere, vel diminueri
pœnam referat Syluester vbi ait, quod di-
minuere potest, vbi procedit extraordinariē,
scilicet, via inquisitionis, vel vbi accusatus
sponte, & non metu probationum confitetur
crimen, nisi immineret periculum animæ, vel
ecclesiæ, iuxta mentem vniuersique iuris, & se-
cundum Hostiensē, vel vbi pœna impo-
nenda relinquitur iudicis arbitrio. Con-
sentit Frater Iosephus in suis floribus de restitu-
tione, vbi ait, quod iudex inferior, qui pœ-
nam ex lege fisco applicandam delinquenti,
vel accusatori remittit, illam soluere tenetur,
tum, quia iniuriam fecit vni litigantium, cui
erat pœna applicanda: tum, quia secundum
legem sententiam pœnae ferre tenetur, sicut
etiam tenetur iudex ad eas expensas restituē-
das in quibus non condemnauit partem, cum
tenebatur in eis condemnare, & in libello
sunt petita. h. sanximus. C. de iudic. vel cum
iuxta Recopilationem nouam legum, verbo
execution. libro quarto, titulo decimo septi-
mo, lex. 19. in processu continetur petitio ex-
pensarum licet in libello non sint petita. At
licet autem omnia ista consequentia ad ante-
cedens, & ipsum antecedens concedamus:
negamus tamen consequentiam propter di-
sparitatem magnam, quæ est inter antece-
dens, & consequens, quia iudices tenen-
tur exequi actus iudiciales pœnarum in ef-
fectu ius suum vnicuique tribuendo. At
verò custodes non sunt ex officio pœna-
rum executores, sed principaliter destinan-
tur ad indemnitatem illarum rerum, ad
quarum custodiam præficiuntur: ergo to-
lum tenetur ad damnum, quod ex sua disti-
mulatione contingit, puta si permittat subripi

Ad obiect.

I:

Ad obiect.

Pœna vbi
arbitraria

Iudex re-
mittēs pœ-
nam.

Differētia
inter iudi.
& custod.

Hh

ligna

ligna à syluis in casibus in quibus cessores lignorum stragem faciunt, vel necessitas à peccato eos non excusat, sicut excusare possent in montibus, & syluis ceduis sui populitatum ligna necessaria cedentes, vt sentit Nauarrus, non tamen (vti reor) excusaret à restitutione lignorum, licet excusaret à restitutione pœne custodes siluarum in casu, quo prætermittentes denuntiare exteros, præsertim non habentes siluas suorum populorum proximas, si viderent eos cedere ligna in siluis, quas custodiunt. Quia & si ex vsu, ita interpretante populi habentes siluas proprias videantur contentari sola pœna, quando sui custodes deprehendunt exteros ibi cedentes ligna: tamen, quia illam pœnam accipiunt ab exteriis non habentibus suis ibi cedendi ligna loco interesse, hoc interesse tenerentur refarcire custodes, si cum exteriis cedentibus ligna dissimularent, quia hoc non est pœna propriè, sed interesse, ita de mente Nauarrus.

¶ Idemque dicendum est secundum Nauarrum in sum. cap. 25. num. 34. de custodi- bus mercium, qui licet non tenentur soluere pœnam luendam ab importantibus merces prohibitas intra regnum, vel eas extrahentibus extra regnum, etiam si cum his transgresso- ribus dissimulauerint, tenerentur tamen ad restituenda vectigalia, quæ importatores, vel exportatores harum mercium deberent soluere. Quia hoc non est pœna, sed interesse, quan- uis excusarentur, sicut & à pœna, ita etiam à restitutione bonorum, quibus ob id priuandi essent importatores.

Custodes non excu- santur à damn.

De Silu.

Idemque

Lat. xlviii

Ad obiecti. ex sot. sum. pr. Variant Sotus & Nauarr. Veritatem negas quid.

Idemque

iniuste, impediuerit actum iustitiæ, aut eius executionem, quia leges pœnales, sicut & cæteræ leges non obligant, nisi prout receptæ sunt in vsu. At non sunt receptæ in vsu, vt in hoc casu obligent ante condemnationem: ac que sua fraus hic iniuste neganti patrocinatur sed vsus iuxta, quem lex pœnalis tantum vi- gorem habet. Hic autem vsus fundari videtur in quadam inclinatione naturali, qua homi- nes recitant pœnarum contra ipsos imposta rum fieri executores quia hoc esset contra cap. ex parte de constit. & loco uenire. ff. de pact. dot. Ceterum sententia contraria Soti so- lum habet verum in debito, & in interesse, quia ista ante condemnationem, imò & post ini- quam absolutionem debentur, iuxta Innoc. cum communi in cap. quia plerique de ima- munit. eccles.

¶ Ad tertiam obiectionem concedimus plane, quod fiscus nomine reipublicæ accu- satus, si tacite reum defendat, vel tergiver- setur, peccat, & quidem si in civili causa sic de- linquat, reipublicæ principale, & expensas res- tituat: imò & pœnam pecuniariam in qua de- nuntiatus erat, iuxta legem mulctandus, vt vi- detur, & si in causa criminali sic peccauit ad expensas, & ad damnum quod inde illatum est tenebitur, cuius potissima ratio est, quia si- sci munus est in iudicio, & ad iudicium defer- re delicta notoria, & instare in casibus sibi co- celsis, vt causæ & pœnæ legales deducantur, vsque ad ultimam prolationem sententiæ de- bitamque executionem, ad quod non tenen- tur merici custodes. Vnde cum fiscales causarum sint veluti promotores, & procuratores, nihil mirum si ad prædicta restituenda obligentur, sicut obligaretur promotor, & procurator, qui in prædictis deliquisset. Non tamen vt præ- dictum est custodia officium est, nisi tantum per vigilem custodiam indemnitati reipubli- cæ, aut eius à quo ponitur prospicere. Vnde si damnum inferri non permittat, aut si ini- ste illud inferri permittat, illud si restituat ad nullam aliam pœnam in conscientia exsolue- dam tenetur ante condemnationem, etiam si dissimulauerit. Quare propter disparitatem hanc custodis, & fisci negatur consequentia.

¶ Deinde queritur an aurar, caupones, stabularij, & similes teneantur ex facto suo- rum famulorum? Respondetur ergo secun- dum Ioan. Ana. in consilio. 2. incipiente, in Christi nomine, quod tunc quædam perso- næ, quæ regulariter tenentur ex facto, & deli- cto familiae suæ, vt sunt publicani, nautes, & caupones, stabularij & similes quorum famuli, si deliquerint

ans. h. d.

Ad. 3. obie.

Ratio.

Differentia fisci & ex. stod.

De nautis, stabul. Quest. Personæ obligat. ex facto fam.

deliquit

deliquerint: tum hospes pro iniuria reali, & damno dato potest agere contra cauponem, nautam, vel stabularium. l. licet. §. possumus. ff. nautæ. caup. & stabul. ¶ De vulnere autem illato per famulum, isti non tenentur quoad expensas, vel interesse, pro quo facit textus iūcta gloss. in dict. l. licet. §. idem dicitur in verbo. sed si damnum, & in. l. debet eod. titul. in principio. Facit quoque pro hoc ratio, scilicet quia non est eadem ratio de damno illato in rebus hospitibus per famulum prædictorum illato, aut de vulnere illato. Quia vix potest fieri damnum in rebus, quin stabularius, vel nauta sit in aliqua culpa saltem leuissima, quia potuisset diligentius custodire, non autem si iniuria facta sit per famulum hospitis personæ ipsum vulnerando, quia prædicti ob stare nõ possunt, quin famuli eorum ex impetura ali quando, si velint, occidant, vel percutiant, vel verberent hospitem.

Ratio.

Not. 2.

¶ Adde secundò de mente eiusdem Ioan. de Ana. quòd aliæ personæ à prædictis, scilicet à nautis, cauponibus, & stabularijs distinctæ, quæ ita de mure tenentur, si aliqui de familia deputentur ad certum officium, & in illo delinquant tenentur pro hoc, quia tunc dicitur paterfamilias esse in culpa deputando in sufficientem. Hæc autem est communis opinio doctorum in. l. 1. §. familie. ff. de publ.

Corol.

¶ Ex quo corollarie sequitur secundum Syluestrum verbo. nauta, quid sit dicendum ad casum quæsitum, qui in contingencia accidit, scilicet, an in casu, quo nurus ad custodia infantis accendit noctua lucernam, & ex ea negligenter omissa secutum est duarum domorum incendium, socer, vel paterfamilias teneatur ex facto suæ nurus. Nam concludit Ioan. de Ana. in consilio. 7. incipiente, In nomine Sanctæ Trinitatis, quod non tenetur. Quia iste socer, vel paterfamilias non deputauit illam ad hoc, sed gubernationi liberorum, quæ est de iure naturali. Tum, quia ista culpa ex incendio, quæ præsumitur contra habitantes iudicatur leuissima, vt significat glossa. in l. quibus modis re. contra. ob. §. præterea, & ista culpa non est imputabilis, vt placet Saliceo. in. l. si vendita. ff. de peric. & com. rei. ven. & Bal. in. l. in iudicio. C. de loc. vbi proprie loquitur de lucerna.

Pro castro conting.

Questio.

¶ Vtrum teneatur nauta si res meas transeat in aliam nauim & perierunt, vide supra in materia locationis.

Quest.

¶ Præterea ad illam quæstionem qua quaeritur à Syluest. verbo, custos, quæst. 5. vtrum custos castri teneatur de custodia si in fine an-

ni, quo promiserat custodire, obtulit illud domino, qui illud non recepit. Et deinde captum est ab hoste. Bartolus. l. si mora. ff. solutio. matrimon. tenet indistinctè negatiuam asserens, quòd etiam si non fecit oblationem castri, domino, non intelligitur iterum se ad custodiam obligasse, & idem ibi tenet Imola, vide ibi Syluest.

Quest.

¶ Porò illa quæstio ab hac materia, vbi agitur de deposito, & custodia non multum abhorret, de qua se interrogatum, ait Nauarrus in summa Lat. capit. 17. num. 135. scilicet, an vxor, filius, aut cognatus alicuius delinquentis, si deponat clanculum alicuius delinquentis bona custodienda in monasterio, vel alibi in alio loco, ne à iudicibus sequestrantur, teneatur ipsi deponentes, vel alij huius rei conscij excommunicationis censura, vel iuramento iusi illa reuelare ad ea manifestanda. At tandem responde tibi Nauarr. quòd si omnia bona sic abscondita, & deposita pertineant ad compensandum debitum dotis, vel debitum aliud: non tenentur ea manifestare, alioquin tenentur. Sed cum causa compensationis dotis, vel alterius debiti retinentur seruanda sunt conditiones iustæ compensationis, & præsertim cauendum est ne iterum possit peti debitum in cuius recompensationem retinentur.

Resp.

¶ Hoc autem verum habet maximè, dum via inquisitionis, vel per edictum iudicentur denuntiare. Quia tunc etiam à denuntiando possunt tales alia via excusari, scilicet, quando nõ possunt probare, Quia dum non sunt probando, etiam si tunc via recompensationis debiti non retinerentur, à scientibus denuntiandum non esset. Secus esset si iudex post semiplenam probationem coram ipso factam ad plenam probationem habendam præciperet, vt qui illud scit ad testificandum veniat iuxta cap. in. de iureiuran. & cap. ad nostram eod. tit. Nam tunc quamuis probare illud non possint, neque admonitio euangelica præcesserit deponere, id quod sciunt tenentur, nisi sit persona, quæ id scit de numero eorum, quæ à testificando eo casu excusatur ob cogitationem, vel ob aliam causam, vel causas de quibus se præ meminimus, & etiam meminimus Nauarrus in summa. cap. 21. num. 48. & seq.

¶ Adhuc & illa quæstio non est aliena à materia custodum, de quibus nunc agimus, scilicet, an dñi recipere possint ea tributa, quæ pro custodia fortaliorum, & pro vigilijs ibi præficiendis imposta sunt, quando iam per dominos vigiles, & custodes non statuuntur ad ea custodienda. Quæstio est, cuius meminimus

De custodia fortalit. Quest.

Sct. Cond.
Distum. 1.

in tomo primo nostri Instruitorij, in materia de tributis, & cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientie, quæst. 113. Dicendum est ergo iuxta eius sententiam, quod si huiusmodi fortalitorum custodia cessauit, quia iam omnino diruta sunt, ita vt in eis custodes, & vigiles non commorentur, præsertim à tempore immemoriali planum est ea tributa exigere non posse. Nam & cessasse titulum, veramque causam constat, neque manet, nisi quidam fucatus color ad ea exigenda tributa.

2. ¶ Secus autem esset in casu, quo talia fortalitra perseverarent, in eisque custodes, & vigiles commanerent cum suis præfectis, Alcaydes, Hispanicè nuncupatis, vel esto alij vigiles, & custodes non essent, si tales præfecti reuera ibi pro custodia morarentur. Nam tunc liceret, & in hoc postremo casu consuetudo ea tributa exigendi tolerabilis esset, licet defectò non expendantur, nunc (quia opus non est propter statum pacificum terræ) in vigiles eorum, & custodes, sed infumantur in alia. Quod dupliciter limitat ibi Corduba. Primò dum probabilitas adlit, quod in aliquo tempore talia fortalitia huiusmodi vigilibus indigebunt. Secundò vt si necessitas ibi constituetur di custodes, & vigiles se obtulerit, vassalli, vel populi ad maiora tributa pro vigilibus, tunc constituendis non constringantur etià si plures vigiles, quam erant in vsu à principio, ibi sint constituendi. Aliàs si talis probabilitas non adlit, illicita est eorum exactio, siquidem causa impositionis eorum omnino cessasse videretur.

Sent. anto-
ris.

¶ At verò licet istam sententiam Cordubæ cum his duabus limitationibus constrictam non ausim damnare: tamen, quia in Hispania aliqua sunt fortalitia in interiori parte, regni, quæ iam moraliter loquendo tuta sunt ab hostibus tam interioribus, quam exterioribus, ita vt insultus ab his verisimiliter, neque nunc, neque in posterum timeri debeant, sit sanè, vt dominis horum tutum non sit hæc tributa exigere eo titulo, quem allegat Corduba, scilicet, quod licet nunc tali vigilum custodia non indigeant, aliquando tamen indigebunt. Quia respondemus ei, quod in his expectatio probabilis necessitatis cessat, quare vt ait Syluester verbo de dominio, quæst. 4. dicto. 4. cum moraliter non sit illud, ob quod tallie, vel tributa exiguntur, etià si à tempore cuius memoria non extat in contrarium sint exacta, iam illa exigendo dominus, vel princeps peccat.

Quæst.

¶ Tandem vt finem huic materiæ impona-

mus, si quæraturn custode negante suo dolo, vel negligentia amisisse rem, quis hoc probare teneatur: respondetur, quod si loquamur in foro contentioso, ipse cultos tenetur probare l. qui mercedem. ff. locat. adiuncta gloss. Secus autem est in conscientia. Idem que dictum est de custode carceris, & de depositario. ff. de custod. & exhib. re. l. vltim. At vero in alijs casibus regula generalis est, vt qui dolum allegat, probare debeat. l. quoties. ff. de probat.

C A P. XXXIX. Diffinitur donatio, diuiditur que in donationem inter viuos, & in donationem causa mortis: donatio rursus est triplex, modalis, conditionalis, & absoluta: annumerantur hic qui prohibiti sunt donare, de furioso, de prodigis, de minoribus, quantum donat minor, & an ingressu religionis donare possit, & an eius donatio iurata valeat: de casibus vbi filij donant, de filijs maioribus. 25. annorum, de speciali dispositione Hispaniæ circa testamentum filiorum, an filij donare possint causa mortis.

Q Vamuis secundum mentem Soti lib. 6. de iustit. & iur. q. 2. art. 1. conclus. 2. & Conrad. lib. de contract. q. 16. donatio, eo quod non conitatur ex consensu mutuo, in vitroque contrahente obligationem ingenerante à ratione propria contractus secluditur: tamè, quia largo saltem modo etiam à iuristis contractus esse conceditur, de ea hic vbi de contractibus tam copiose est actum, non prætereundà esse mentionem iudicauimus incipientes ab eius diffinitione. ¶ Donatio igitur secundum D. Dif. donat. Tho. 1. sent. dist. 18. art. 2. est datio liberalis, siuè irredibilis compensationem non intendens. ¶ At si de diuisione donationis quæraturn, licet aliàs multipliciter soleat diuidi, nos illas diuisiones omittentes, solum illam Azo. in summa proponendam, duximus, quia cum plura de materia donationis in tom. 1. nostri Instruitorij dixerimus, iam hic aliqua, & nõ omnia sub breuitate perstringere nobis est cordi.

¶ Est igitur duplex donatio alia, scilicet inter viuos, alia autem causa mortis. Donare ergo inter viuos est, quando rem quam dono, potius volo habere alium quam me. At verò donatio causa mortis est, quando volo me potius habere, quam alium, cui dono, què malo habere, quam hæredem meam. Quando vero alia causa in donatione interuenit, quam liberalitas, potius dicitur recompensatio, quàm donatio, secundum Panor. in rub. eo. tit.

¶ Accedit & secunda diuisio, quæ donatio inter viuos tripliciter diuiditur. Nam alia dicitur

Donatio inter viuos & caus. mort.

Donatio triplex modal. condit. absoluta.

dicatur absoluta, alia conditionalis, alia modalis. Quibus adijcitur quarta, scilicet, donatio remuneratiua. ff. de donat. l. 1. C. de donation. sub mo. l. 1. & 2. At verò hæc remuneratiua donatio non reuocatur gratia ingratiutudinis, quia mera donatio non est.

Quest. ¶ Nunc autem qui sint illi, qui donare possunt inquirendum est. Statuitur autem ad hoc regula generalis hæc, scilicet, quòd omnis, qui habet rei dominium, vel proprietatem, & iure non est prohibitus donare potest. Neque hic mentionem facimus de donatione remuneratiua, quæ proprie donatio nõ est. At verò quibus generibus personarum huiusmodi donatio prohibeatur indagandum est.

Prohibiti donare.

1. ¶ Igitur primò interdicta est facultas donandi illis, qui mentis compotes non sunt, quippe qui furiosi sunt, vel huiusmodi in Clem. si furiosus de homicidio. Secundò prodigis, in l. 1. ff. de curat. furio. Tertio minori. 25. an. nis. C. si maior. fac. rat. hab. l. vltima. Quarto filios familias. ff. de do. l. filius familias, quòd tamen aliquando patitur exceptionem, scilicet quando talis filius est in dignitate constitutus, vel senatoris est filius, vel si pater dedit ei liberam administrationem, vel peculium castrense, vel quasi castrense habet. Super hoc autem consulendus est Inno. in capit. grandi. de sup. negl. præl. lib. 6. & dict. l. filius famil. Quintò his, qui non habent proprium vt seruis, & religiosis, & huiusmodi. cap. non dicatis. 12. q. 1. quòd exceptionem habet in his, qui de licentia superioris id faciunt, vel legitimam administrationem habent, vt ex iusta causa donent in dict. l. filius familias, & 12. quæst. 1. quia & cap. tua. de his, scilicet, quæ seruando seruari non possunt. Sextò Abbatibus & alijs prælatis, nisi habeant administrationem, & ex consuetudine sit receptum, quòd aliquid possint donare de electio. cap. 15. cui tamen generaliter nulla persona ecclesiastica donare potest immobilia, vel mobilia pretiosa, imò neq; pecuniã, quando ad emenda immobilia deputata esset, vel in magna quãtitate consisteret alienare, sine solemnitate potest, cap. nulli liceat. de reb. eccl. non alien. Quòd secundò Cor. dubiam intelligendum est quando veto, vel promissione ista mobilia, scilicet pecunie, vel similia deputata essent ad emenda immobilia. Quia tunc vt dictum est, sine solemnitate alienari non possunt. Septimò vxori nihil ultra dotem habenti, imò in Hispania etiam si ultra dotem habeat, quia administratio etiam bonorum paraphernalium pertinet in his regnis ad maritum. Octauò illi, qui crimine late maiestatis commissi. l. fi. C. ad legem Iuliam mag.

statis commissi. l. fi. C. ad legem Iuliam mag. Nondò hæreticis quorum bona ipso iure sunt confiscata. cap. secundum leges de hæret. lib. 6. Decimò contrahentibus in castas nuptias. dicto cap. secundum leges. Vnde decimò illi, qui capitale crimine perpetravit, propter quòd eius bona veniunt publicanda, quia hic post condemnationem donare non potest, licet ante possit. l. post contractum. ff. de donat. Duodecimò illi, qui in aliqua re cadit in commissum. Decimotertio militi, qui concubinæ, vel meretrici donare non potest. l. 2. C. de donat. inter vir. & vxor. cui adiunge clericum, doctorem, & aduocatam, qui dicuntur milites per not. in l. miles. ff. de sent. & ra. iudic. Decimoquarto viro erga vxorem, & e contra nisi in casibus infra dicendis. Decimo quinto patri, qui filio, aut filia donare non potest, quia consensur vna persona, nisi in casibus exceptis, de quibus infra videto glossam in l. pater. C. de in officio. don. Decimo sexto nõ habenti dominium in re, vt furi iuxta d. nemo. ff. de reg. iur. Decimo septimò prohibetur donatio pro quacunque causa illicita, quæ à lege punitur, siue pro adulterio, siue pro alio crimine, iuxta l. affectionis. ff. de donationibus, quæ in hoc sensu loquitur. Decimo octauò quilibet donare prohibetur ultra. 30. solidos. l. penult. C. de donationibus. Hoc autem intelligitur sine in sinuatione præcedenti, quòd tamen exceptionem habet in aliquibus casibus. Decimono nõ donare non possunt, qui ex donatione impotentes sunt ad soluendum debita. Vigesimo donare quis non potest iudicibus, aut officialibus salariatis pro aliquo beneficio tempore suæ administrationis ab ipsis obtento. l. fin. C. ad l. Iuli. & punitur si occultè donauerit, ita gloss. exceptis esculentis, & potulentis paucis diebus consumendis. Vigesimo primò prohibentur visitandi donare aliquid visitatoribus, vel eorum famulis cap. exigit. cap. solis. de censib. in. 6. Vigesimo secundo donare non possunt illi, quibus per statuta municipalia interdictum est, nisi certo modo seruato donare, nisi illum, seruent. ¶ Iam ista sigillatim veniunt examinanda, & primò queritur de furioso quare donare non possit, cù videatur esse suorum bonorum dominus, cū circa illa possit iniuriæ pati. Respondetur autè breuiter, quòd duplici nominetatis donare non potest, tum, quia donatio est actio humana, quippe quæ libera est, & in facultate hominis existit, tū, quia gratuita est datio. Vtriusque autè huiusmodi conditionis donationis furiosus non est. cap. ax. Quocirca dñj proprii incapax esse

- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
- 22.

De furioso Questio.

Respon.

Instruct. Negot.

esse videtur, licet negandum non sit, quod furiosus, siue continuo furore laboret, siue per interualla quãdũ fuerit, pati potest iniuriam. Sed non facere. ff. de iniur. illud. canonizata. i. 5. quãst. 1. illud. ex eadem ratione prohibitus est testari. C. qui testa. fac. poss. furiosum: sed neque baptizari potest, nisi in catu de baptisim. cap. maiores. Sed neque potest puniri pœna pecuniaria, nisi furor superuenisset iam perfecto processu suarum defensionum, quibus dum sanus mente esset se defendit ab delicto tunc à se commissio, quia aliàs indefensus condemnaretur.

De prodigis.
Quãst.

¶ Secundò quãritur de prodigis, an antequam detur eis curator, possint donare bona sua, aut per viam contractus distrahere. Putò autem dicendum esse cum glossa. l. curatores. C. de curator. furios. vel prodig. quod post interdictionem bonorum non potest contrahi cum prodigo, etiam si ei curator nondum datus sit. Quia facta traditione bonorum prodigus est in curacione agnatorũ, vt notat dominus Azò in summa huius tituli. §. & furiosis: & per consequens, quod post talem interdictionem bonorum donare non possit, etiam si curator ei constitutus non sit propter eandem rationem.

¶ Sed quid dicemus, si datio curatoris data sit alicui, vt prodigo cum prodigus non sit, an talis datio tutoris teneat. Respondetur sanè ad mentem prædictæ glossæ, quod tener talis datio, sicut si daretur, vt furioso ei, qui furiosus nõ esset. Huic magis videtur accedere glossa cum quibusdam alijs, quia satisfacit argumento in contra desumpto. l. Seie. ff. de tu. & cur. dat. ab his, quia ibi tutor propter ætatem dabatur.

De minoribus.

Quãst.

¶ Tertio quãritur circa minores, an licet ipsi minores 25. annis, iuxta l. vltim. C. si maior. facta. hab. donare non possint, talis ab ipsis facta donatio efficax esse possit. Respondetur autem primò ad quæstionem hoc esse certũ, vt dicitur vltima definitur, quod si tales minores post 25. annos ratificauerint in minori ætate celebratum iam contractum, cum reddunt efficacem: ac per consequens, si sic postea ratificauerint donationem factam in ætate minori, ratam iam, & valida subinde erit.

Dicitur. 2.

¶ Accedit secundo, quod licet ipsi minores, sine licentia curatoris donare non possint: tamen eorum curatores nomine minorum ex rationabili causa donare possunt, sicut fratri minoris naturali licet nõ legitimo potest, imò tenetur eius curator donare alimenta inter quã si est filius nobilis, computantur sumptus sui

dij pro Grammatica, & Rhetorica addiscenda. Quia hæc addiscere filios nobiliũ decet. l. de bonis. §. non solum. ff. de carb. edict. ita Bar. l. si quis. ff. de libe. agn. & l. dedit. ff. de coll. bon. vbi ait, quod tenetur dotare sororem pupilli, quia adhuc tenetur pupillus. ¶ Similiter tutor tenetur subministrare alimenta matri, & sorori pupilli, si egent, quæ quidem alimenta præstanda sunt, secundum consuetudinem regionis ad arbitrium boni hominis, & iuxta facultatem pupilli, & dignitatem alendorum, secundum Bart. in tract. de duobus fratribus. Accedit Córdoba, qui in tract. de calib. cons. ait quod probabilius est, quod filius naturalis, & multo magis legitimus secundum licentiam status (si adsit facultas) est alimentandus à fratre legitimo, siue ab eius tutore dum eget, vide l. 3. tit. 4. Part. 5.

Mater soror pupilli alenda.

¶ Adde tertio, quod secundũ Syluest. verb. restit. 3. q. 8. dict. 4. in fine, tutor nomine pupilli more ciuitatis mittere potest Encenia magistro. & suis coniunctis, quia talia Encenia cũ sunt consueta dicuntur quasi debita, secundũ glossa. l. 1. §. sed non nullos. ff. de tut. & ra. dist. potest quoque tutor ex rationabili causa remittere debitum suo pupillo, quando tale debitum non est liquidũ. l. pactũ curatoris. C. de pact.

Magist. pupilli.

¶ Et tandem quartò adnotato, quod de mente Soti esse censeo, quod si pupillus dũ in studio commoratur, de centum sibi missis quotannis à tutore pro alimentis quinque aureos ludit, vel cum amicis expendit, vel alicui feminæ malè donat, quidquid sit de peccato, donatio talis erit valida. Nam & in filio patris familiaris in studio versante hoc concedit Sotus, quia patres non debent esse nimij, vt velint iritare ea quæ cum non sint exorbitantia inter adolentes sunt assueti, sic & tutores in hoc non debent esse nimij.

Quantum donat pupilli.

¶ Præterea perpendendũ est quintò, quod minor sine autoritate curatoris, si cũ iam sit eã adeptus ætate, vt intrare possit religionẽ, si intrat religionẽ omnia bona sua donare potest, reseruata tamẽ legitima ascendentibus, vel descendentibus, si quos habet debita. c. fi. 19. q. 3. Reseruata (inquã) quoad proprietatẽ. Nã usum fructũ nõ amittit, dũ viuit secundũ Inn. in. c. in presentia. de probatio. Et secundũ Panor. in eo. cap. in presentia, & huius ratio est, quia mori fingitur, idè tunc omnia bona sua alienare potest. l. Deo nobis. C. de epis. & cler. sed aduerte id ex cuius ignorãtia sæpe erratur, quod hæc donatio, seu alienatio aut renũtatio bonorum, quæ fieri solita est ingressu religionis, vel paulò ante, dum se parabat quis ad hunc ingressum

Vt donat. in ingres. relig.

Error. 10. ting.

Conc. Tri. ingressum sic moderata est per Concil. Trid. session. 25. cap. 16. vt possit tertiri effectum, valde que fieri vbi sic cauetur, nulla quoque renuntiatio, aut obligatio ante facta, id est, ante professionem etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscunque causæ piæ valeat, nisi cū licetia episcopi, siuè eius vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem, ac non alias intelligatur effectum suum sortiri nisi secuta professione, aliter vero facta etiam cum huius fauoris expressa renuntiatione etiam iurata sit irrita, & nullius effectus, vbi loquitur tam de viris, quam de fœminis.

6. Corol. ¶ Aduerte sextò, quod ex prædictis sequitur corollarie, quòd si recedit post professionem, quam credidit tenere, & non tenebat, rehaerebit sua, siuè donauerit ea expresse monasterio siuè non. Tum propter prædictam sanctionem concilij: tum, quia videtur donasse causa mortis mundanæ, quæ sit per professionem, quæ in hoc casu verè non est subsecuta. facit. l. si pater. C. de hæ. in sit. Imo etiam in casu quo credebat, quod non teneret professio si donauit expresse, licet secundum ius civile. l. cuius per errorem. ff. de reg. iur. videatur talis donatio esse valida, quia videtur in omnem casum donasse, nihilominus tamè, si professio non tenuit non cenetur sortita esse effectum, neque fuisse valida propter istam Concil. Trid. sanctionem.

Quæst. Obiectio. ¶ Porro adhuc consequenter inquirendum venit, an donatio minoris circumuallata iuramento ad sui impletionem obliget, & videatur quod non. Quia cum per se sumpta propter prohibitionem iuris nulla sit, iuramentum cum super illicitam, & prohibitam donationem cadat non videtur eam firmare.

Dictum. 1. ¶ Hoc nihilominus non obstante videtur ad quæstionem dicendum, id est, quod in foro exteriori stando, minor annos. 14. non adeptus etiam si donationem, quam fecit iuramento firmauerit in tali foro non cogetur ad eam adimplendam, nam non tenetur talis ad obseruantiam contractus, quem contraxit etiam si iuramento eum firmauerit, vt stabilitum est. l. 16. tit. 5. Partit. 5. Secundò dicimus, quod minor adeptus vsu rationis saltem, si excesserit. 14. annum stando in foro conscientie, si quid cum iuramento donauerit: tenetur cum poterit ad talis donationis impletionem quamuis crediderim ista iuramenta realia minoris posse per curatorem, seu tutorem irritari, quia si vt sensit Sotus pater potest irritare omnia iuramenta filij sicut & vota, nisi facta sint per modum contractus, quos nequit pa-

Instruct. Negot.

ter irritare, quare hoc non poterit tutor, aut rator minoris, qui vices gerit patris mortui? Sed iam hoc secundum dictum patet: tum, quia ratione seruandi iuramenti etiam qui metu iurauit vsuras soluere cogitur ad soluendum. Ergo minor pollens vsu rationis ratione iuramenti, quæ donauit iurando dare obligatur facit cap. debitores. de iur. iur.

¶ Tum, quia vt decernitur cap. si vero. eod. titul. non est tutum quemlibet contra iuramentum suum venire, nisi tale sit, quod seruatum vergat in interitum salutis æternæ. Tum, quia donatio, qua vxor coniugi donat, licet sit prohibita iure si confirmetur iuramento necessariò est obseruanda, secundum Panormitanum, cap. donatio. eod. titul. qui ait hanc opinionem esse communem, nec hoc iuramentum esse contra bonos mores naturales. Facit ad hoc argum. in capit. cum contingat. de iure iurand. Ergo pari ratione donatio facta iuramento facta à minore necessario est complenda si non est prodiga: tum, quia minor post. 14. annum ligatur, dum contrahit per iuramentum nec potest restitui contra iuramentum, secundum glossam. cap. si venditori. de emptio. & venditio. & l. 16. titul. 2. Partita. 3. quia vt inquit dicta glossa: iuramentum representat eum maiorem, quæ quidem argumenta, & præsertim illa, quæ desumpta sunt ex cap. si verò, & ex cap. debitores, & ex capit. cum contingat. de iure iurand. probant in conscientia minorem etiam. 14. annis, dum sufficienti sit præditus vsu rationis teneri, si ex iuramento non prodigè donat adimplere, quod donare se dixit, nisi fortè iuxta mentem Soti irriteretur tale iuramentum per tutorem.

¶ Ad obiectionem autem incontrarespondetur ex sententia glossæ super capit. debitores. de iure iurand. quod ratione adiuncti iuramenti hic interuenit casus, vbi licet non teneat principale, id est ipsa donatio minoris per se sumpta: tenet tamen accessorium, id est, iuramentum quod tenere non potest, nisi donatio impleatur. Quia aliàs cum iuramentum hoc non sit contra bonos mores, & cum in conscientia teneat, si non impleatur contra conscientiam agitur. Atque hic quidem, vbi licet non teneret principale, tenet tamen accessorium, patitur exceptionem illa regula, quæ traditur cap. si diligenti. de for. comp. & C. de legi. non dubium. scilicet, quod vbi principale non tenet, neque accessorium.

¶ Adde vltimò, quòd minor. 25. annis si bona habeat castrensia, vel quasi castrensia legitimo pollens ià vsu rationis potest ea donare.

Hh 4

Quia

Prob.

Prob. 2.

Ad obiect.

De bon. ca str.

Corol.

Quia de peculio castrensi, vel quasi castrensi potest ad libitum disponere, & testari, quia illud acquirit sibi quoad dominium; & usum fructum; quia neque illud communicare cum fratribus post mortem patris tenetur. l. fin. C. de inoffic. test. Hoc autem est de mente Syluestri verbo peculium. l. quæst. 3. quia in his filius etiam vivente patre censetur esse pater familias, unde de eis disponere, donare, testari, sicut in vita patris, ita & post mortem patris potest. Donatio autem regia facta alicui peculium castrense, vel quasi castrense esse censetur.

Quæst.
Casus ubi
filius donat.

¶ Circa quartum casum, ubi filius familias interdicitur facultas donandi. ff. de do. l. filius familias. Inquirendum est primò, an in aliquibus casibus donare possint. Ad quam quæstionem dicimus primò, quod filius, vel nepos constitutus sub potestate patris, vel aui, nequit donationem puram, & perfectam, id est, irrevocabilem, vel inter vivos efficere, nisi de peculio castrensi, vel quasi castrensi, si quod haberet. l. fin. C. de inoffic. test. & ff. ad Mace. l. i. §. vti. & l. 2. & Part. 5. l. 3. tit. 4.

2.

¶ Secundò dicitur, quod si habeat huiusmodi filius, vel nepos peculium, sibi datum à patre, vel aui, quo inde negotiando lucraretur, licet tale peculium illius esset, à quo coactum est, inde ex parte illius matris, vel fratris, vel sororis, vel alicui consanguineorum aliquid dono impartire potest pro nuptiis, aut pro aliqua eorum necessitate supplenda. Similiterque de huiusmodi peculio conceditur eis à iure aliquid largiri magistris eos aliquam scientiam docentibus, non tamen valerit donatio ex hoc peculio facta alijs personis præter prædictas ead. l. 3. tit. 4. Part. 5.

Quæst.
De filiis
maior. 25.
ann.
Resp.

¶ Deinde procedit quæstio, utrum filius, qui iam super excessit. 25. annos possit ex bonis sua industria acquisitis aliquid donum alicui exhibere. Quæstionis autem huius meminit Corduba in tract. de casibus conscientie quæst. 133. Circa quam respondendum esse censeo. Primò, quod filius hic dum sub patria potestate est constitutus, neque emancipatus est alicui cognato ex bonis sua industria acquisitis etiam, si 25. excesserit annos aliquid sine licentia patris donare non potest.

Prob.

¶ Patet autem hoc, quia bona sic acquisita à filio sua industria sunt peculium adventitium, peculium autem adventitium, licet filius sit quo ad proprietatem, vel dominium, pater tamen habet usum fructum, donec vixerit, nisi istum usum fructum pater remiserit filio, vel nisi sit tale peculium, quod datum sit filio

ab alio cum pacto, quod pater non habeat usum fructum, & quibusdam alijs casibus: de quibus instituta per quas can. no. ac. §. sancitum. in glos. & Bald. in l. contra. ff. de amot. Ergo sine licentia patris non valet illud validè donare.

VT. S. S. S.

Dub.

¶ Sed an possit donare filius familias peculium adventitium, cuius ex prædictis causis tam proprietatem, quam usufructus est suus, si quis roget dubitando propterea, quod iam nihil auferatur patri quod suum sit. Respondeo saluo meliori iudicio dicendum, quod si in donatione, qua extraneus donavit filio familias tale peculium, ut esset suum, & quoad usum fructum, & dominium nihil aliud præter hoc expressit, non videtur peculium hoc per hoc pactum ab administratione patris eximisse. Unde videtur non licere filio sine licentia patris illud donare, quia privilegium peculij castrensis, vel quasi castrensis solum esse videtur, quod de eo pro libito filius familias possit in vita patris disponere, quia circa illud se habet, ut pater familias, hoc autem mihi magis persuadet ratio nisi obstet aliquod ius quod nesciam, aut consuetudo in contrarium, nihil ergo hic diffinio.

Resp. 1.

¶ Secundò dicitur, quod si postquam filius fecit donationem absque licentia patris, accedat licentia patris, poterit eam ratificare filius, tempore autem istius ratificationis poterit immutare, vel adhibere condiciones, quas voluerit, siquidem tunc valorem obtinet donatio, quæ antea erat invalida. Adde etiam, quod donatio sic ratificata cum licentia patris adhuc non est satis firma, aut valida, ut revocari non possit si acceptata non fuerat. Itaque ut irrevocabilis fiat, roborque valoris accipiat, necesse est, ut à donatario acceptetur. Vide Nauarrum in sum cap. 17. num. 105. & 106. & 146. viq; ad numerum. 150. & 153.

Dictum. 2.

¶ Aduertendum est tertio, quod consensus patris, ut eius filius possit donare requiritur sit expressus, ita glossa in l. qui in potestate in principio in verbo nihilo magis. ff. de testam. Neque aliquis iuristarum est, qui circa hoc repugnet. Talis autem consensus requiritur non solum ad evitandum præiudicium patris, sed ad integrandam personam filij, & solemnizandam actum. At licet ita sit dicendum, quatenus attinet ad forum exterius, sed in conscientia de mente Diui Thomæ, dicimus, quod maxime absente patre ex probabili, & rationabili præsumptione, quod pater habebit acceptum, poterit patris familias filius aliquid donare, quamvis non ita firmiter, quam præterea id sciens pater non possit revocare. Præterea

3.

terea licet filius familias de cōsensu patris possit donare causa mortis, non tamen potest pater interponere suum consensum in donatione, qua filius donat sibi causa mortis auctore Iulio Claro de donat. Quò circa tunc patres curare debent vt in hoc casu iudex suam interponat auctoritatem.

si filius donat patr. caus. mort. quid. Specialis dispos.

¶ Adde quod in recopilatione noua legum Hispaniæ habetur de testamentis. l. 4. scilicet, quod filius, vel filia sub potestate paterna constituti post obtentam iam ætatem legitimam condere testamentum possunt, ac si extra talem ætatem essent constituti, quod intelligendum venit sine præiudicio paterno de bonis, scilicet, quæ iam sibi quoad proprietatem attinent. Vnde ex ista speciali dispositione legis Castellæ videtur consequi eorollariè, quod licet secundum ius commune filius non possit facere testamentum etiam patre iubente, & nihilominus possit donare causa mortis patre permittente iuxta. l. tam is. ff. eod. tit. tamen ex quò per legem. 5. Taurensem (per quã Hurgone de Celfo in suo reportorio legum testatè verbo testamentum versiculo. 7. correctà est lex. 13. & 16. tit. 1. Partit. & lex. 105. tit. 18. Partit. 3. vbi cauebatur ne tales filij possent testari etiam parentibus consensum præstantibus) conceditur eis posse testari, subinde concedendum est eis quod possint de bonis sibi attinentibus causa mortis donare. Nam cuiusque testamentum potest concedere potest subinde causa mortis donare, vnde in hoc casu iam illa regula videtur pati exceptionem quæ dicitur quod cuiusque prohibetur donatio inter viuos, prohibet etiã causa mortis, quæ quidem regula in hac fundatur ratione, scilicet, quia à quocunque remouetur genus remouetur & species. l. filius familias. ff. de don. §. par ratione sicut à superiori ad suum inferius consequentia tenet secundum logicum.

Filij an donant causa mort.

CAP. XXXX. De seruis an hi possint donare aliquid in aliquo casu, de æquitate seruanda, an prælatus possit per se tantum aliquid donare & quantum, & quid possit circa donationem concedere subditis & prælati ecclesiæ non regulares possint donare vt episcopi: & quantum de abbatibus, de prioribus, de rectoribus, donantibus, de religiosis quoad donationes, & an religiosi exempti an donare possint, & de quatuor generibus religiosorum circa hanc materiam.

Quest.

Circa quintum casum in quo potestas donandi interdicitur, scilicet, seruis, & religiosis, cap. non dicatis. 12. quæstio. 1. quæritur

primò de seruis, an aliquid in aliquo casu donare possint? Dicitur autem ad quæstionem, quod licet Nauarrus in sum. absolute partem teneat negativam absolute, quæ in foro exteriori (vti reor) absolute obseruabitur: tamen pia est illa opinio Soti de iust. & iur. cui subscribit F. Iosephus in suis floribus, scilicet, quod serui in bello capti, sicut fugere possunt licite nisi suam impignorauerint fidem non fugiendi (cui etiam Magister Bañez. 2. 2. D. Thomæ cōsentit) ita eis licet si quid dono susceperint, vel hæreditario iure obtinuerint, vel licito modo lucrati sunt in conscientia retinere, quia illorum domini sunt, neque tenentur ea dominis restituere. Vnde fit consequens, vt ea licite donare possint. Hoc autem his qui se venderunt in seruos non conceditur.

Sent. Nauæ Sent. Soti pia.

¶ An autem hi simul, & bello capti donare possint de acquisito suo labore, eo tempore, quo illis non seruitio dominorum vacandum erat, sed tempore concesso ad capiendum quietis somnum, vt si fraudantes suo genio, partem noctis sibi debitam ad requiem inlumperint in laborem lucratum, an sibi inde aliquid donare, liceat si quis roget, videtur dicendum potius æquitati, quam rigori insistendo, quod hoc eis liceat & retinere, & donare in conscientia, sicut videtur licere & mancipijs his, quæ in aliquibus regionibus Indiarum conueniunt cum hæris, vt sint contenti, cum tribus aut quatuor argenteis, quos serui quotidie eis ex sua negotiatione erogant, reliquum si quid super adquisierint remittendo: hoc reliquum, sibi retinere ac per consequens id possent donare mancipia hæc. Nã misera cōditio seruitutis eorum non est tantopere arctanda, vt dum ordinarijs suis officijs, & obsequijs domino iure exhibendis non desint, si quid de requie, & somno iure sibi debitis detrahendo fuerint lucrati non possint donare, & retinere, quod quidem nisi modicum non potest esse. Nam & de hoc domini eorum cū alias de eo quod à seruis alij soliti sunt habere seruitij non minus habeant: neque defraudentur, rationabiliter deberent esse contenti, & merito circa hoc deberent conuiuere, ne nimium deberent esse rigidi. Nam qui nimis emungit sanguinem elicit, & nimium ius interdum magna est iniquitas, quod sub aliorum censura dixerim. Nam pro hoc facit. ff. de peculio. l. quam tiberonis. ex qua summarie concluditur, quod in formis patientia habetur pro consensu in his, quæ sunt modici præiudicij: secus si magni dixi in nitendo æquitati, quia iuxta. l. peculium. ff. de peculio. cum peculium cōsistat etiam in his,

Dubium.

Serui in Ind.

Æquitas seruanda.

quæ seruus sua parsimonia acquirit, videtur quod seruus id quod sua parsimonia cibi, vel somni acquisiuit sine consensu domini non possit donare, & hoc est tutius licet rigidius, sed quod diximus est equius & magis pium, quando quid modicum est istud, sed quod seruus pœnes se habens peculium concessum à domino, possit inde contractus inire etiam si contingat fieri in præiudicium domini declaratur Parut. 3. l. 3. tit. 29.

De filiis.

¶ Adde vltimo ex sententia D. Thomæ. 2. 2. quæst. 32. art. 8. quod sicut filius familias non potest facere Eleemosinam, nisi forte aliquam modicam de qua potest præsumere quod patri placeat, nisi forte alicuius rei sibi esset à patre dispensatio commissa, ita dicendum est de seruo in hoc casu.

*De religio.
Quæstio.*

¶ Circa religiosos primo quæritur, an prælatus religiosorum de bonis conuentus possit sine licentia capituli aliquid donare & in qua quantitate. Respondetur breuiter nunc, quia de hoc latius disputauimus in tomo. 1. nostri instruct. Part. 2. cap. 6. dicimus ergo primò secundum Cordub. in tract. de casibus conscientiarum, quæst. 54. prælatus aliarum religionum excepto ordine sancti Francisci, tum ipse potest donare de bonis conuentus, extra ordinem sine licentia conuentus, aliquid modicum, scilicet. 10. aureos tantum ex causa pia, vel rationabili, tum potest eandem summam decem aureorum ex eadem causa, de bonis monasterij donandi alicui religioso de eodẽ monasterio facere copiam. Caterum ultra hanc summam donare non poterit particularis prælatus conuentus, scilicet, prior conuentualis, quia ad maiorem summam donandam licentiam concedere pertinet ad prælatum fungentẽ iurisdictione, quasi episcopali, qualis est generalis magister, aut prouincialis, pia autem causa censetur esse si tales. 10. aurei donentur pro pauperibus, vel pro necessitatibus subleuandis, pro nuptijs mulierum, vel cognatarum, vel pro grauitudine, vel promissis, aut diuino cultu.

Distum. 2.

¶ Secundo, quod centum aureos collatos religioso ab amico laico si sint iam dominiũ, & proprietates eorum in conuentum translata vt religiosus donet alicui personæ sæculari vt illa infumat eos in redditus, vnde quotannis religioso suppeditentur. 7. aurei, & in fine vite religiosi, secularis hic eos redditus sibi vendicet, nec Generalis vel prouincialis soli, & per se sine consensu conuentus, sed neque conuentus sine generali vel prouinciali licentiam præstare possunt. Nam & etiam talis secularis eo

rum restitutioni obnoxius maneret, nisi generalis, vel prouincialis, simul cum consensu libero monasterij eam licentiam præstitisset. Cuius potissima ratio est, quia iam isti centum aurei, ex quibus emendi erant redditus postquã translati sunt in dominiũ monasterij, vt inde emerentur redditus, computatur inter bona immobilia secundum Clement. exiui. de verbo. signif. & in hac alienatione per donationem nulla interuenit vtilitas, aut necessitas monasterij. Imò videtur cædere in fraudẽ præiudiciumque monasterij. Vnde cum potestas gubernatiua prælatorum, & administratio bonorum conuentus in monasterij commo- dum sit, & non in eius detrimentum sit sane, vt prouincialis, vel generalis per se soli talem licentiam præstare non possint, iuxta Ioan. de Imo. in Clemen. monasteriorum. de reb. eccle. alienat. & communiter Doctores, vt breuiter refertur à Syluest. verbo. alienatio. quæst. 4. quæst. 6. quæst. 8. quæst. 9. & 12. & 13. & sequent.

Distum. 3.

¶ Tertio dicimus, quod prædicti centum aurei, si sic non sunt recepti, vt eorum dominiũ transferat in conuentum: tunc priores conuentus, vel abbatissæ, si contingat inter moniales, possunt per se solum prædictam concedere licentiam ad eos ceterum aureos donandum laico sub prædicta conditione. Ita Corduba, vbi supra, cuius rationem reddit, scilicet, quia hi centum aurei (vt supponimus) monasterij bona non sunt, de quibus communiter tum ius commune, tum doctores loquuntur. Vnde cum nullo iure, aut ordinis regula hæc facultas priori conuentuali, vel priorissæ sit interdicta videtur facultas hanc præstandi licentiam non sit eis deneganda.

Distum. 4.

¶ Quarto superaddimus, quod quia circa donationes remuneratiuas prælati ampliori potestate funguntur posset Generalis, vel prouincialis concedere licentiam religioso, vel religioso, vt illos centum aureos, sibi collatos ab aliquo laico, vel amico extra ordinem constitutis, vt extra ordinem possint dare per viam donationis remuneratiuæ personæ benefactrici conuentus, vel illius religiosi, ex quo commo- dum persensit conuentus, & leuamen: etiã si illi centum aurei sint iam translati in dominiũ conuentus, nam ratio naturalis dicitur vt ait Thom. 2. 2. de gratitudine q. 1006. art. 3. quod quia beneficiatus est propter benefactore vt effectus est propter causam, vt beneficio effectus regratiatur suo benefactori per viam remunerationis. Ad prædicta facit Syluest. verbo alienatio quæst. 19. & Nauarrus. q. 54. fol.

fol. 143. neque est simile de libere derelicto religioso, vel moniali tempore professionis eorum pars sua hereditaria partis, aut legitima; quia hoc ut donaretur extra ordinem licentia dari non potest sine licentia provincialis, & conventus simul ut supra dictum est.

De prela.
Quest.
Dictum. 1.

¶ Scitu opus est etiam de prelati ecclesie non regularibus an aliquid possint donare, scilicet, episcopi, archiepiscopi, & similes, procurus intelligentia notabis posse episcopum vel abbatem, vel prelatum alium donare aliquas res ex causis iustis sine consensu capituli siros sine huiusmodi, quarum donatio non vergeret in grave detrimentum suarum ecclesiarum. l. 7. tit. 14. Partit. 1.

¶ Potest insuper episcopus cum consensu patroni donare aliquam ecclesiam monasterio, validaque esset hæc donatio, dum cathedralicum, & ius visitandi, puniendi, & emendandi emendanda ibi simul non donet, quia ad hæc donanda consensus Papæ requiritur expressus. l. 6. tit. 14. Partit. 1.

2.

¶ Adde secundo quod episcopus etiam cum consensu capituli non potest unam, vel plures donationes facere in totum, excedentes centenam partem redditum sue mensis. Nam in eo quod hanc centenam quotam excederint reuocanda sunt, nisi cum Papæ auctoritate, & consensu fuisset facta, vel nisi ad redimendum eius parochianos captiuos, vel ad alendos pauperes tempore famis, vel ad alia necessaria, & utilia ecclesie tales vel donationes, alienationes fierent, vel ad monasterium construendum. l. 4. tit. 14. Partit. 1. & l. 5. tit. 14.

Idem de ab
bati.

¶ Idemque dicendum est de abbatibus, & alijs prelati qui non sunt exempti, qui tales donationes, seu alienationes tenentur facere non solum cum consensu sui capituli, sed etiam cum auctoritate sui episcopi, ubi fieri debent. l. 5. & l. 7. tit. 14. lib. 4. del. Fuero iuzgo.

De rectori
bus.

¶ Idemque subinde iudicium est de rectoribus, & curatis ecclesiarum. Nam hi quoque sine consensu sui episcopi donationes vel alienationes debent in actu ecclesiarum facere non possunt, nisi si fecerint reuocari possunt per episcopum, nisi postea episcopus prestititerit consentire. Sic enim & capitulum post factum prestat potest consentiam, ut ratum maneat quanta episcopus sine consensu capituli donauerat, vel alienauerat, vide l. dicta. 5. & vide in hunc modum cap. cum apostolica de his que sunt a prelati & cap. nulli de reb. eccl. non alie.

3.

¶ Adde tertio quod in quest. 2. Terrula conceditur episcopo facultas etiam sine consensu capituli distrahendi per venditionem,

vel donationem (ut insinuat glossa) terras, aut vineolas exiguas ecclesie in usus utiles, aut longepositas paruas. Quæ quidem exiguitas censetur esse secundum glossam ibi, dum tales terrule, vel vineolæ non valent ultra 20. solidos, vel melius dicitur, secundum Hostien. quod ad hoc quod censeantur exiguæ ista terrula, vel vineolæ, consuetudo terræ, & facultates ecclesie, & rei venditæ, vel datæ facultas, & valor attendantur oportet. Vide ibi glossam in margine citantem in hanc sententiam Gosfr.

¶ Attende quarto de prioribus conventuum ordinis Prædicatorum, quod in nostro Instructo. 2. part. cap. 6. diximus propter ordinationem in capitulo Bisano eos non posse donare, aut expendere de rebus sibi datis ab alijs ultra 10. aureos (prout concedit Corduba) sine licentia provincialis. Nam & si aliqui possint allegare talem ordinationem recessisse ab usu, tamen docti, timorataque conscientia Priores non audent illis specialiter data expendere, aut donare in consulto provinciali præsertim in magna quantitate recognoscen-tes se voto paupertatis astrictos, neque omnino in dispensatione, sibi datorum liberos se esse. Igitur in his consuetudo rationalis, sicut in alijs approbata per superiores est obseruanda, & non exercenda.

De priori
bus.

4

¶ Præterea de religiosis subditis si quæretur, an sub interpretatiua licentia prelati aliquid possint donare, & in qua quantitate ad hoc, extra dicta in nostro Instructorio, capit. allegato.

Quest.
Dictum. 1.

¶ Dicimus primò, quod dum religiosus peregrinatur a conventu ex libi in elemosinam, vel aliter pecunijs donatis in via potest sub tali licentia interpretatiua sui prelati aliquid expendere cum consanguineis etiam diuitibus, ut verbi gratia, impartire illis decem aureos, aut donare illis rem huiusmodi decem aureorum æquivalentem patet. Quia hæc donatio, neque prodiga est, sed rationalis, quare in rationabilione, vel in licentia prelati solent fundari, dum prelati est absens, quippe qui non est presumptuosus in rationabilibus, ubi preabsentem non potest ei specialiter licentia, quod velic esse nimis strictus aut rigidus.

De religio
sis quando do
nat.

¶ Adde secundo, quod si religiosus de hereditate alienare religioso valentem, ut gentem, non est censendum esse peccatum mortale: tunc, quia hic ratio habilio, seu interpretatiua licentia prelati potest presumi, qui non censendus est esse nimis in rebus iudicandis, quia id in dantium conventus concedit. Sicut etiam

De religio
sis quando do
nat.

3.

etiam

etiam in graue noxamentum conuentus non esse iudicauim⁹, si religiosus accipiat à conuētu, vt expendat in minima quantitate, quare adhunc finem, dum non sit mortaliter malus religiosus accipientem argenteum, vel dimidium à peccato mortali excusauimus ob dictas rationes: hæc autem hæctenus cæctus intelligimus vera esse, quatenus nihil occurrat obſtans, ſcilicet, mandatum, aut decretum capituli prohibens neque in abſentia etiam aliquid ſine licentia prælati expreſſa poſſe expendi. Quia tunc religiosus non excuſaretur niſi in abſentia prælati, vbi non poſſit peti eius licentia tam vrgens neceſſitas occurreret, quæ careret lege, vbi epiqueya, quæ mentem legiſlatoris interpretatur, vt poſſet.

Incipit 21

Dub.

¶ An autem religiosus pecuniam ſibi conceſſam à prælato, vt expendat eam in ſibi placentes vſus, ſi ludo perdat, vel donet ſceminæ cauſa obtinendæ copulæ, an validæ ſint iſtæ donationes, diximus autem in noſtro Inſtructorio parte. 2. cap. 34. affirmatiuam Alcocerij ſumma de ludo, & Metinæ in ſua inſtruct. fol. 153. eſſe probabilem, ſcilicet, quod talis datio teneat, licet etiam oppoſita probabilis quoque reputetur. Probat autem eam Metina, cui non contradicit frat. Iosephus in ſuis floribus. Nam poſtquam iam ex licentia prælati religiosus illam alienaturus aliàs erat in ſibi placentes vſus, iam conuentus nihil detrimentum videtur capere. Secus ſi prælatus reſtrinxit licentiã, ad vſus tantum licitos, ſed quia hic agimus proprie de donationibus, & quia hæc non ſunt propriæ donationes de his ſit ſatis.

Reſp.

¶ De alijs religioſis, qui aliqua exemptione gaudent an poſſint de bonis à ſe acquiſitis donare dicendum venit cum Nauarro, & cum Corduba illum allegante in tractatu de redditibus eccleſiaſticis fol. 52. & 53. quod quatuor ſunt genera religioſorum huiusmodi de quibus etiam ipſe Corduba meminit in tract. de caſibus conſcientiæ quæſt. 54. Nam primò aliqui ſunt beneficiati in ſuis domibus extra monaſterium conſtituti cum debita, & ſufficienti licentia, & his ordinariè Papa ſolitus eſt concedere priuilegium ad ſuos redditus adminiſtrandum diſponendumque de eiſdem in vita, quam in morte ad opera pia. Adde q̄ aliqui militares ordines facultati generali ſunt donati ad teſtandum de fructibus ſuæ commendæ impenſa certæ quota in vita ſuo magiſtro.

Queſtio

Religioſi exemp. nã donant.

2. genera religioſ.

1.

2.

Incipit 22

pæ, vel cum alterius licentiã ſufficienti, qui de ſuo labore, & induſtria, vel ex eleemoſynis ſibi collatis victum & veſtitum ſibi parant nihil ſuis monaſterijs dantes, vel ab eis aliquid accipientes, quibus etiam Papa impartire ſolet eadem priuilegia, quæ & primis. Quia licet omnia bona iſtorum, quoad proprietatē ſint ſuorum monaſteriorum: tamen de alijs bonis, quæ antea ad monaſterium non attinebāt, quia alijs vijs ab ipſis comparata ſunt, potuit Papa ſine præiudicio monaſteriorum prædicta priuilegia eis indulgere.

¶ Sunt autem alij religioſi, qui beneficijs carentes in perfecta communitate non viuūt, ſed in ſuis manſiunculis intra ſepta tamen monaſterij manentes ex licentia prælati quorundam aliquam panis, & vini, & pecuniarum pro ſua victu, & veſtitu à monaſterio accipiunt, ita q̄ ſiquid eis ad victum, & veſtitum ex inde deſit, ipſi aliunde illud quæritantes ſupplent, & ſiquid inde ſibi ſuperſit ſibi reſeruant, vt Sylueſter tradit. Quibus etiam Papa ſolitus eſt aliqua indulgere priuilegia, ſicut & primis ad donandum pro operibus pijs etiã in morte, quia indulgentia hæc nihil aliud eſt, quàm quædã extenſio adminiſtrationis illorum bonorum, vt ſicut cum licentia tacita, vel expreſſa poterant ſic illa expendere in vita, ita poſſint in morte.

¶ Alij autem ſunt religioſi intra ſepta monaſterij in perfecta communitate viuentes, quibus Papa prædicta priuilegia donandi ad pias cauſas non concedit, nõ quia non poſſit, ſed quia tales non habent aliquid in proprietate, vel in adminiſtratione vnde donare, vel teſtari poſſint. Quamuis ſi vſu eueniret, vt eſſet aliquis religioſus, qui tempore ingreſſus religionis, vel poſtea via legitimæ ſucceſſionis, vel donationis monaſterio magnam copiam bonorum acquiſiuit, vel ſua induſtria, & labore in multis bonis ſuum monaſterium adauxit, non immeritò ſuperior & potiori iure Papa præſtare poteſt facultatem ad aliquod peculium pro ſuis neceſſitatibus habendum, vel ad donandum in vita, vel in morte aliquid cognatis, vel amicis, pauperibus, vel promiſſis ſibi dicendis, vel pro aliqua memoria pia, ſicut aliquando vſu euenit fieri ad remunerandum huiusmodi religioſos, vel ad animandos alios, vt ſimilia bona digna remuneratione pro monaſterijs ſuis faciant, ita Nauarrus q̄ & conuenit ad ſuperius dicta, ſed de hoc inferius dicemus iuxta Conc. Trid.

¶ Accedit vltimò, quòd Sotus de iuſtit. & De epicoſ. iur. ait, ſcilicet, quòd religioſus Epicoſopus bona ha-

31

41

De epicoſ. reg.

na ha.

na habita ante episcopatum, sicut etiam patrimonialia bona quia monasterio attinent, monasterio relinquere tenetur, sed de bonis ecclesiasticis sibi obuoluentibus, quamuis donare possit in vita ad pias causas, sed de his testari non potest in morte, nisi ex licentia Papæ.

CAP. XLI. De vxoribus an quid valide donare possint, vxoris elemosina quanta debeat, vel possit esse casus, vbi vxor donat vel non referuntur, vxor an donare possit de bonis communibus, et an in casu quo possit requiratur consensus viri de intellectu legum obiectarum, quo modo vir potest donare, et de quotidianis eius donationibus, notatur aliqua pro casibus quotidianis, de dote promissa à viro, et unde sit solueda, si sit promissa filie ab utroque parente, de specialibus dispositionibus Hispaniæ circa meliorationes filiorum, et circa donationes arrarum, et circa alia sponsæ donata, de donatione facta filio plus laboranti, expensæ factæ in bonis filij, et in nuptijs filiarum, et de mundo muliebri an censentur dotatae.

De vxoribus.

Quest.

Nunc autem de vxoribus an quid donare valide possint incidit hic dubitatio, & quidem quoniam elemosina genus quoddam est largitionis gratuite, de ea primò dicimus, quod vxor secundum D. Thom. 2. 2. potest largiri elemosinam si aliquid præter dotem habet, vel ex proprio lucro, vel alio licito modo acquisitum sine consensu viri, sed hoc dictum D. Thomæ locum habet in alijs regnis, vbi id in usu est, sed non in Hispania, vbi lucra sunt communia, & vbi administratio bonorum vxoris pertinet ad maritum, quare sceminae coniugatae in Hispania possunt erogare aliquid in elemosinam secundum consuetudinem mariti, & sua conditione, & facultatibus pensatis, quia consuetudo dat iurisdictionem, licet maritus sic generaliter prohiberet, quia debet sane intelligi prohibitio. Confirmat hoc magister Bañes. 2. 2. de elemos. qui ait posse coniugatam assuetam in elemosinam erogare. Imò (vt ipse asserit) vigesimam partem bonorum quotannis acquiritorum, quæ in Hispania acquiritur durante matrimonio dicuntur esse communia, in elemosinam etiam viro nesciente scemina coniugata expendere potest. Quia considerandum est quid deceat & in hac parte vxoratas scemina facere, & non iuxta duram voluntatem virorum. Item quando vir esset fatuus, quia tunc gubernatio domus ad vxorem pertineret, vel quando vir tradidisset vxori gubernationem do-

Vxoris elemos. quanta.

mus, posset tunc eas largiri elemosinas, quas posset, & teneretur dare vir. Item quando vir assignauit vxori certum quid pro victu, & ipsa abstinet, de superfluo potest elemosinam facere, neque debet id expendi in expensas domus, quia ad illas tenetur vir ex dote, & gubernatione familiae.

¶ Iam reliquos dicamus casus in quibus mulier licite potest, vel interdicitur donare, dum est coniugata. Primò igitur, vt habetur C. de reuocan. donat. & est bona lex, vt dicitur in sumario. l. velle. donatione perfecta potest mulier coniugata vni ex filijs aliquid donare valide, marito, & alijs filijs absentibus, neque propter eorum absentiam talis donatio tam perfecta rescinditur. Hoc autem dicit Baldus.

¶ Secundò (vt ait Corduba in tractatu de casibus conscientiae, quæst. 125.) secundum Doctores mulier ultra dotem, & arras adducens ad matrimonium, vel habens sua industria acquisita, vel pro sua sustentatione signata taliter, vt ea possit expendere vt vult, de his potest dare, & donare cui voluerit, dum maritus hoc ei non prohibet, quia non videt eam esse dissipatricem talium bonorum, aut eis male vti. Præsertim autem in Hispania, vt diximus vir, qui administrator bonorum vxoris est etiam si concesserit licentiam eam reuocare in hac parte poterit, dum viderit vxorem eam male vti. Item nunc plures vxores magnatum in Hispania habent aliqua bona consignata ad suos vsus, de quibus possunt donationes facere, dum ab eis faciendis propter abusum, vel prodigalitatem, vel ob aliam causam non inhihentur à maritis.

¶ Iam questio frequens in contingentiis, scituque necessaria emergit, vtrem mulier vxorata de bonis communibus, scilicet, durante matrimonio acquisitis possit citra extremam necessitatem, de qua hic non loquimur aliquid donare, vel erogare absque licentia mariti suis parentibus, aut fratribus grauiter egentibus, licet non extremè. At videtur quidem, quod id ei liceat. Nam leges tam particulares Hispaniæ quam iuris communis id sibi videntur concedere, tum, quia in lege Tori regalis, id est, del Rey real de Castilla, lib. 5. titulo 8. l. 1. stabilitur, vt si pater, vel mater in vita filiorum in paupertatem deuenerint, si uè filij sunt coniugati, si uè non proposse viuis cuiusque filij à filijs gubernentur, scilicet, in prestandis sustentatione.

¶ Tertio ibi sancitur, quod si aliquis frater paupertate laboret, à fratribus prædictis omnino

Casus vbi vxor donat, vel non

1.

2.

Quest. Vxor an donat de bon. communibus.

Obiect.

Obiect.

do gu.

do gubernetur, & si pater, vel mater ex hac vita migrauerint, filij remanentem quoad sustentationem gubernent, quod si matrimonium contraxerint gubernationis, & sustentationis dimidium, quod ante eis præstabant subministrarent, noueram autem alere non tenentur.

Obiect. 3. ¶ Tum quia secundum glossam in l. si quis à liberis. §. vtrum verbo iultè. ff. de lib. agnoscen. dicitur quod frater tenetur alimentare fratrem & gloss. in. l. l. C. de alend. liber. 1. & ibi Cynus, & Bartolus, idem affirmant cū alijs doctoribus, imo Gregorius Lopez in glossa fin. l. 4. tit. 19. Part. 4. id etiam extendit ad fratrem naturalem non legitimum, quamuis Angel. Aretinus. §. si minus. instit. de action. videatur limitare in fratribus vtrinque coniunctis, quæ quidem limitatio respicitur à doctoribus, vnde neque tenenda videtur, ergo etiã mulier coniugata non videtur excludenda ab his obligationibus etiam si mariti consensum non præstent, quia hæc iura expresse eas non excludunt. ¶ Item de iure diuino est alere patrem ergo sine consensu viri id licet.

In contra. ¶ Sed in contrarium videtur esse vsus, qui est interpret legis.

Dictum. 1. ¶ Ad quæstionem dicendum duximus primò, quod si mulier coniugata manifestè citra suspicionem exploratum haberet maritum suum in fraudem suam suorumque filiorum suis cõsanguineis, aut alijs personis aliqua impendisse semel, vel pluries possat tunc sciretè inde in equali summa accipere ad impertiendum suis parentibus, vel liberis ex alio marito habitis. Hoc autem vxori licet facere, quando via iustitiæ, aut seclusis disidijs, aut iurgijs cum viro, aut sine alijs hinc oriundis incõuenientibus non possit ipsa obtinere recompensam damni, quod sibi, & suis hæredibus prædicto modo donando suis, aut alijs maritus infert, hoc autem tum Rodericus Xuar. testatur in l. quoniã. C. de in officios. testam. & Gregorius Lopez in l. 8. & gloss. penul. tit. 4. Part. 5.

¶ Confirmatur autem hoc per notata à Socino conbl. 93. in. 1. volumine. Nam quando via iudicis, aut iudicij ius suum, quis obtinere non potest, potest ipse sibi ius dicere cap. ius gentium distinct. 1. & glossa ibidem. & in cap. olim de rest. spoliat. arg. cap. 1. de milit. vassal.

Dictum. 2. ¶ Secundò dicitur, quod quando parentes, vel filij mulieris coniugata quos habet ex alio viro graui laborarent penuria etiam citra extremam, ita vt cum indecentia status vi-

tam inciperent agere, & rogatus maritus, vt in aliquam subuentionem præstandam eis per vxorem consentiret renuit præstare consensum, si neque via iustitiæ, prout per leges regni compelli poterat ad hoc præstandum consensum, sine odijs, & iurgijs. Id consensus præstaturus probabiliter non creditur: licebit tunc vxori paulatim secretò sic egentibus parentibus, & filijs subuenire: dum modo cum vero animo id faciat, scilicet, recompensandi tempore partitionis ex parte bonorum, sibi contingenti, id in quo propterea maritus eius, maritique hæredes videntur fuisse defraudati hancque recompensationem fieri curet, quod etiam in casu dicti primi curandum est. Hoc autem secundum dictum patet. Quia de iure naturali est subuenire maximè parentibus, & filijs etiam in graui necessitate citra extremam. Tum, quia sicut in extrema necessitate etiam renuente viro vxor alijs subuenire possit, ita videtur possit in graui necessitate decentiæ, & status filijs, & parentibus prædicto modo subuenire. Quia vxor transit ad virum cum onere suo, & obligatione naturali, ita Corduba vbi supra, qui ait hoc esse verum in foro conscientiæ, quidquid sit de foro iudiciali.

¶ Si autem quis pergat inquirere, an ad prædicta in hoc secundo casu faciendæ requiratur, vt consensus mariti, eiusque licentia petatur, videtur quod non. Quia etiam renuente viro vxor ea ad quæ obligatur de iure diuino, & naturali tenetur præstare.

¶ Tum, quia l. mutus. ff. de iur. dotium habetur, quod manente matrimonio, non perditur alius non perditrici Hispanicè, nõ desperdiciadora, vxori ob has causas dos reddi potest, vt se suosque alar, vt fundum emat idoneum, vt in insulam, vel in exilium relegato parenti præstet alimenta, aut egentem virum, fratrem, sororemue sustineat. Hæc ibi, ergo postquam lex hoc vxori concedit poterit alimenta præstare parenti fratri, aut sorori indigentibus.

¶ Ad quæstionem ergo dicimus primò, quod loquendo de regnis Castellæ, iuxta iura regni maritus administrationem obtinet omnium bonorum cõmunium dotis, & arrarum, aliorumque bonorum, quocirca dotem, arrasque conseruare tenetur, quatenus vxori post mortem eius integræ, & saluæ restituantur, & iuxta communia durante matrimonio acquisita in morte cuiuscunque illorū veniunt equaliter pro dimidio inter superstitem, & hæredes mortui diuidenda.

Limitatio.

Quest.

Obiect. 1.

Dictum. 1.

¶ Ex

Dictum. 2. Ex predictis secundum inferius corollarium quod seculis predictis casibus, scilicet, ubi vxor sine scandalo, & simultatum perturbationibus licentiam non possit obtinere a iudice, ubi tunc liberis & parentibus egentibus sine licentia viri possit subuenire, & in primo dicto, ubi fraudem patenter persentiret mariti, ubi suis possit via recompensationis tantumdem fecerit donare, in casibus alijs non potest sine consensu mariti requisito, & obtento aliquid praesertim contra eius voluntatem si in dubio donare.

Corol. Hinc corollariè intulit Nauarrus in additioe ad cap. 7. au. 153. supra summa, quod licet vxor attulerit magnam dotem puta ultra 12. millia aureorum, non potest absque licentia mariti nutriciae suae 50. aureos donec dote, nisi pro suis vltibus habeat consignata à viro aliquid bona, alias dando, vel sic donando de bonis dotalibus, vel accessorijs ad dotem, vt de aris, restitutioni vltra peccatum subde rector, quia ad virum pertinet administratio honorum, & custodia eorum, & redditio rationis eorum.

Ad obiect. Ad obiectiones autem in contrariam primam quam huius secundae quaestionis respondendo, dicitur ad primam quod citatae leges, aut similes de viris intelligendae sunt, non de foeminis coniugatis. Nam licet maritus computando id in vitam partem teneatur alere suos parentes ac fratres, etiam non extremè egentes, non tamensic parentes, & fratres vxoris ex suis bonis alere tenetur, sed neque suos vxor alere potest sine licentia mariti, quia ad virum pertinet bonorum administratio tantum, & non ad vxorem, ita siluest. verbo alimenta quaestio. 1. & verbo vxor.

Ad 1. mut. Ad 1. mutus. ff. de iur. dorum respondeatur, quod nihil obstat, quia ipsa, & lex quamuis & sequentes. ff. solut. matrim. intelliguntur illa concedere mulieri consentiente marito, & de eius licentia, & non aliter, vt ex eisdem legibus patet iuxta sententiam doctorum communiter, neque maritus cogi potest ad alendos fratres vxoris egentes extra extremam necessitatem secundum doctores, & glossam ibidem, vir autem alere debet nurum, & pronurum (vt tradit siluest. verbo. alimenta. §. 2. quæst. 3. quod probat ex. l. si quis pro vxore. ff. de don. inter vir. & vxor. quia est necessarium onus. Similiter socer tenetur alere nurum, nisi in contrarium fiat pactio.

Ad aliam obiect. Ad rationem quæ est in contraria obiecta dicitur quod licet extremè necessitas non tradit licentiam sibi pie ad necessaria ab

alijs, quando alias rogati subuenire, subuenturi creduntur, ita neque indigentia parentum, & filiorum quamuis eis subuenire sit de iure diuino, & naturali licentiam non præbet vxori, vt eis aliquid in subuentionem praestet in consulto marito, nisi quando rogatus subuenire renuit, sed neque via iustitiæ, sine magna perturbatione pacis inter virum, & vxorem ad subueniendum compelli non possit.

Porro, & è contra quia correlatiua sunt vxor, & maritus indagare oportet & illos casus, in quibus maritus de bonis communibus durante matrimonio acquisitis aliquid valide, aut sine noxa restitutionis donare possit, aut expendere.

Ad quaestionem, distinctè faciendo satis dicimus primò, quod in regnis Castellæ, quia vir administrator istorum bonorum communium est, ipse absque consensu, & licentia vxoris, imò plæ etiam contradicente, potest non solum per viam contractus onerosi, scilicet, emptionis, & venditionis, sed etiam per donationes improprias quales sunt, quæ in remunerationem seruitiorum, & beneficiorum acceptorum cadunt, aliquid de his bonis communibus largiri: dum modo huiusmodi largitiones ætimationem meritorum eorum, quibus fiunt non excedant, neque in fraudem fiant. Imò elemosinæ, verè gratia, sine fraude donare potest pro arbitrio, pro honore Dei, & salute animæ suæ, & remissionis peccatorum suorum, & sic paulatim plures donationes facere modicas sigillatim: & per se, etiã si simul iunctæ eam conficiant summam, quam quia notabilis esset simul, & semel donare non possit, sine obligatione de parte sibi debita defalcandi. Patet autem hoc dictum primò, quia cum sit administrator bonorum suorum, sibi non interdicitur sic donare paulatim, & pluries modica, & sine fraude, id est, sine intentione defraudandi vxorem, aut eius hæredes, quia sicut plures munitiones modicæ sanguinis per interualla factæ non notabiliter exhauriunt substantiam corporis, ita neque huiusmodi donationes modicæ paulatim factæ facultates viri, & vxoris notabiliter extenuant.

Secundò dicimus, quod si maritus faciat donationes magnas, tenetur eas computare in partem bonorum sibi debitã. Interdicitur ei enim in magna summa donare, nisi in sua parte bonorum id computet, quia præsumitur in fraudem vxoris facere, imò si plures donationes minutim faceret vir in fraudem vxoris

orig. moti
supra illa
similibi

Vt donat
vir.

Dictum. 1.

Quotidiane
virorum
donationes

Dictum. 2.

vxoris, & filiorum vxoris, obnoxius fieret ad comparandum in tuam partem boniorum excellentum notabilem, quem sic minutim dono contulisset, perinde ac si simul & semel in præiudicium prædictorum summam notabilem donasset. Adde quod si maritus aliquod iocale, vel suppellectilia ab vxore allata in dotem diraxisset, post mortem mariti ea repetere potest vxor, aut si detrita fuerint iuxta eorundem estimationem, de bonis mariti sunt soluenda iuxta leges regni Castellæ; his consensit Nauarrus in summa cap. 17. num. 153. & in additionibus ad idem, & ad cap. 26. num. 36. accedit Siluest. tit. donatio. 1. quæst. 2. & donatio. 2. quæst. 7. verbo. dos. & verbo. alimenta. & verbo. elemosina.

Nota pro castibus quod tidianis.

2206 17

Dictum. 3.

¶ Tertio adijcimus quod si vir de bonis communibus durante matrimonio acquisitis aliquid sine fraude dissipauerit luxui, vel ludis, vel commessationibus faciendo, quamuis peccauerit, non tamen tenetur in suam partem id computare, ita Corduba, & Nauarrus locis citatis, & pater. Tum quia in sic expendendo ista bona, neque re vera fraus interfuit, neque fraus secundum leges præsumitur, quia potius animo suæ voluptati morem gerendi illa bona dilapidasse præsumitur, quam in fraudem vxoris, aut liberorum eius. Tum quia medietas illorum bonorum non obuenit vxori, nisi post mortem mariti, & reuocabiliter, id est, nisi culpa mariti, vel alio casu fortuito perierint ante sine præsumptione fraudis.

Dictum. 4.

¶ Accedit quartò quod dos promissa ab ambobus coniugibus communiter de bonis communibus soluenda est, quibus deficientibus de alijs bonis pro medietate soluenda venit, quod si solus pater durante matrimonio donat, propter nuptias, vel dotat filiam de bonis communibus, hoc est lucri factis id soluendum est pro medietate vtriusque coniugis, quod si hæc eis non suppetuerint bona, de bonis mariti, & non de bonis mulieris id dotis, seu donationis impendendum est in eo, quod de bonis lucratiuis suppleri non potest in Recopilatione noua legum lib. 3. l. 8. tit. 9. fol. 263.

Dictum. 5.

¶ Itè notandù quintò, quod cum parentes filio fecerint donationem, tunc intelligitur per hoc filius esse melioratus, & aduictus in eo quod ex donato in tertiam, & quintam partem, & legitimam suam potest intercadere, etiam si id non expresserint. Non valet talis donatio in eo, quod prædictam summam excesserit, neque patres possunt aliam auctiorem, seu meliorationem superaddere, ita

Disp. reco pil.

cauetur in Recopilatione prædicta. verb. mejo- ras, lib. 5. tit. 8. l. 3. & tit. 6. l. 16.

¶ Deinde sextò notatu est opus, quod in prædicta Recopilatio. nou. leg. l. 1. lib. 5. tit. 2. disponitur, quod nullus ex his regnis Castellæ, qui sibi desponsauerit sponsam, vel vxorem duxerit, possit sponsæ, vel vxori suæ dare in vestibus, & iocalibus, vel alijs rebus ultra octauam partem estimationis dotis, quam cum illa receperit. Annullantur insuper, ac nullius valoris, & effectus, si pronuntiantur esse contractus, pacta, vel promissiones, si quæ in fraudem huius legis fuerint factæ.

Disp. reco pil.

¶ Hic quoque & septimò attinet notate de arris, quæ veluti quædam donationes sunt, quod ead. prædicta Recopilatione. l. 2. tit. 2. lib. 5. sancitur, ne arræ excedant decimam partem bonorum mariti eas donantis, & quod huic legi nequeat renuntiarî, & quod si scriba huius renuntiationis fidem dederit amissionem officij tabellionatus incurrat, quo deinceps fungimur non valeat sub pœna falsarij, quæ quidem arræ pertinent ad vxorem ad eiusque hæredes si caruerit liberis ibi. l. 3.

De arris.

¶ Insuper eadem Recopilat. lib. 5. tit. 3. l. 4. stabilitur, quod quælibet sponsa, si uè de præteritis sit, si uè de futuro matrimonio saluto lucraretur medietatem omnium eorum, quæ ei sponsus dono contulerit ante matrimonij confirmationem, si uè ea pretiosa fuerint, vel non, si tamen sponsus eam fuerit osculatus. Alioquin si non osculatus sit eam nihil ipsa ex prædictis lucrabitur, sed ad hæredes sponsi reuertentur. Si autem iam consummato matrimonio aliquis eorum obierit, vxor eiusque hæredes tunc lucrabuntur omne id quod sponsus, dum esset desponsatus sponsæ dono contulit, si in huiusmodi matrimonio arræ non interuenerit, quod si arræ interfuerit intra viginti dies à die requisitionis, qua vxor fuerit requisita, vel eius hæredes fuerint requisiti, si ipsa obierit eligere habent arras sibi accipere, vel relinquere, & illis dorelictis, & refutatis, sibi tantum assumere, quod sponsus dum esset ei desponsatus sponsæ dono contulit, possunt. In his autem arrarum contractibus iuramentum, sine pœna apponi potest. l. 12. tit. 1. lib. 4.

Dictum. 6.

Dispositio specialis.

¶ Præterea ad hanc materiam facit notasse, quod & Nauarrus in sua summa notat, scilicet, quod filius cui ratione seruitiorum non facta fuit donatio remuneratoria à patre, neque in vita patris est protestatus aliquid pro his seruitijs se petiturum, post mortem patris non potest pro eis aliquid petere, quia censetur fecisse amore filiali, ita Nauarrus summa

Nota. De filio pro labor.

Latin,

Lat. cap. 17. num. 144. Imo si filius pro sustentatione patris id fecit, quia aliunde pater (eas operas, & labores si in eius sustentationem non contulisset filius) sustentari non poterat, non potest petere etiam si id protestatus esset l. si quis à liberis. §. idem. ff. de lib. agnos. & l. nelenius. ff. de neg. gestis. & l. alime. C. eo. tit.

De expen-
sis in bon. fi-
lij.

¶ Ad hæc nota quod expensas, quas fecit pater in bonis filij aduentitij ad bona aduentitia augenda, nisi donauerit filio, à filio repetere potest, & in dubio, si illæ expensæ non sint magni momenti, eas donasse præsumitur quia creditur eas fecisse animo non repetendi: fecus est autem si tanti momēti sint quod estimationem fructuum inde colligēdorum excedunt: quia eas tunc filius soluere, aut in sua legitima computare tenetur, ita nauarrus.

De expen-
sis in nupt.
filiorum.

¶ Idemq; fere dicendum est de sumptibus factis à patre in filiorum, vel filiarum nuptijs, quia si de animo, quo pater tales expensas fecerit dubitatur, tunc hoc stante dubio secundum leges eas donasse præsumitur, quia animo non repetendi fecisse eas censetur ut habetur in l. 3. §. fin. ff. de mun. & hon. & l. ex parte. §. filius. ff. famil. herciscundæ.

Quæst.

¶ Affinis quoque supradictis quæstio est an filia, quæ tempore nuptiarum accepit à patre pro suæ personæ mundo muliebri vestes, ornamenta, iocalia, torques aureos, similiaq; tanquam sibi, donata hæc à patre ultra suam legitimam possit retinere sibi. Respondetur autem quod nisi pater in testamento expressè significauerit se velle omnia ista filia donare non præsumitur donatio. l. ex parte. §. filius cum glossa. ff. famil. hercisc. & patet, quia tantum præsumitur concessio vsus eorum. argu. l. id vestimentum. ff. de pecul. & l. mortis in fin. ff. de donat. inter vir. & vxor.

De mundo
muliebri.

¶ Verumtamen dictum hoc exceptionem habet, quædo & si non expressit pater se velle donare iocalia, & ornamenta pretiosa, quæ contulit filia tempore nuptiarum, tamen opes, & dignitas parentum, vel dantium aded magna est, ut illarum rerum, & ornamentorum pretiosorum donatio facta fuisse præsumatur. l. filius ff. de dona. ita Siluest. verb. pecul. q. 12. At vestes in vsum quotidianum donatæ filia esse censentur, vnde in sua legitima non sunt computandæ. Sed neq; vestes lugubres datæ vxori post mortem mariti, quia suæ sunt, restituendæ non sunt per glossam in l. ex re domini. ff. de stipulat. seruor.

(?)

Instruct. Negot.

CAP. XXXXII. De dotatione filiarum, & de lege Matritica circa hoc, proponitur regula probabilis, tollens scrupulos pro quâ facit Sotus de quantitate donationis gratiosæ, & quid de alijs non gratiosis sed ob causam animæ limitatur sententia Nauarr. an pater donet filijs quod pro eorum soluit condemnatione, aut quod plus insumpsit cum vno eorum de casibus reuocationis meliorationis, de libris datis filio studentis, de donatis officialibus iustitiæ, an reus criminis donare possit, aut ob causam illicitam valeat facta donatio, de donatione sine insinuatione vel omnium bonorum, de donatis visitatoribus legatis, & prælatis.

Iam hic illa quæstio, scilicet, an pater filia pro dote donare possit ultra illam quotam quam taxat lex Matritij anno. 1534. edita magnum negotium nobis faceretur, nisi in nostro Instructorio conscientia. 2. parte. capit. 25. eam expeditam fecissemus, vbi Primò diximus ante matrimonium, vel post matrimonium posse parentes augere meliorareque filias, etiam si suppetant sibi redditus ultra 2000. dipondiorum, tamen titulo dotis, vel nuptiarum, scilicet, stipulando genero pro matrimonio filia eam augere, vel meliorare posse vêtat talis lex Matritica, quia tantum dotes ultra quotam, quam taxat dare non permittit.

Quæst.

De lege
Matritica
de dotat. fi-
liarum.

¶ Dicimus præterea resolutoriè ad quæstionem non discedentes à sententia, quam illic in foro conscientia tenuimus, scilicet, quod vbi sic augere filias in dote non officiosa ultra suas legitimas, & ultra taxam legis Matriticæ vsu receptum est, licet per litem intentatam in foro litigioso tali dote excedens quodam lege Matritica præsignatam, & taxatam per iudices solita sit reuocari, dum eius proponitur repetitio, tamen ante repetitionem & ante sententiam iudicis non sunt damnandi in conscientia filia, aut gener, si eam dotem sic excedentem dum non sit inofficiosa sibi retineant in eo, quo inofficiosa non est propter tres rationes ibidem à nobis allatas. At tum potissimè sic tenemus propter illam regulam, quam valde probabilem reputamus, quippe quæ multas alias scrupulosas quæstiones dissoluit, scilicet, quod quando lex irritat dum taxat contractum, neque prohibet expresse, vel ex consuetudine translationem dominij, talis contractus est in conscientia validus iuxta glossam. in l. non est dubium. C. de legatis. quæ tradit solum denegari actionem legatorum, quæ ratione defectus solemnitatis sunt nulla.

Resp.

Regula
probabilis
tollens scrupulos.

li

¶ Sic

Facit pro
ea Sotus.

¶ Sicq; Sotus de iust. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. pie interpretatur iura humana irritantia contractus scilicet, quod nihil aliud voluit, quam quod in iudicio tales contractus habeantur nulli, non autem quod ipso statim facto translatio dominij sit nulla: huic sententiæ nostræ videtur assentire Corduba in tractatu de casibus conscientia. q. 124. vbi quatenus attinet ad forum exterius Bæcam supra prædictam legem copiose disputantem inducens, tandem prædictam legem (vt fertur) tantum in foro litigioso vigere, in foro autem conscientia talem dotationem superexcedentem legem in eo quod non est inofficiosa non irritari. At in hoc tandem Corduba videtur suum dictum inturbare, quod vni, & praxi fori exterioris ait in conscientia nos debere conformare, cum tamen propter rationes à nobis in nostro Instructorio loco allegato allatas, nullus confessor, quæ sciam ante repetitionem in iudicio illam dotationem restituere cogat, vide ibi reliqua.

Quest.

¶ Præterea sub silentio prætereunda non est illa quæstio, de qua non tantopere conuenit inter iuristas scilicet, an possint pariter habentes filios legitimos donare ultra quintam partem bonorum pro anima sua. Ad quæstionem igitur breuiter quoniã eius copiose meminimus in 2. parte nostri Instructorij cap. 20. dicimus, quod secundum leges Hispaniæ in Recopilat. noua legum. l. 12. lib. 5. tit. 6. neque in vita, neq; in morte parentes habentes legitimos filios possunt facere donationes pure gratiosas ultra quintam partem bonorum suorum, sed non prohibentur iure facere donationes remuneratiuas excedentes quintam partem, dum non excedant merita, & seruitia eorum, quibus sic donant. Neq; etiam in conscientia sunt prohibiti donare ultra quintam partem prædictam pro operibus pijs pro salute animæ suæ. Ita Nauarrus in sum. Lat. cap. 26. nu. 39. qui ait se defendisse dominam Mariam de Medoça, ingentes largientem elemosinas à murmure quorundam eruditorum: quia donationes hæc in elemosinas siue in pias causas pro salute animæ eas donantium cum non sint proprie donationes, quæ solent esse gratiosæ, sed sint largitiones, vel largitiones ob causam id est ob salutem animæ, nam interdum per contractum onerosum. s. Capellaniam vel Missarum quotannis dicendarum solent fieri, non videntur in fauorem libertatis ecclesiæ sub prædicta lege comprehendi: quæ lex cum sit veluti odiosa respectu donatoris, quia contra animæ eius fauorem videtur esse restringenda ad

Donat. gratiose quantita.

donationes tantum gratiosas, quæ proprie sunt donationes. Hanc tamen sententiam Nauarri quam copiosius loco supra allegato probauimus, propter dictum Apost. 1. ad Timot. 5. sic dicentis. Qui suorum curam non habet est infideli deterior. est & 2. ad Corint. 12. parentes debent thesaurizare filijs, & propter dictum D. Augustini dicentis nulla lege permittitur ecclesiis ditare, & filios in egestate relinquere, eatenus acceptamus, & eam sustinemus in conscientia, quatenus filij non defraudentur, sed pro qualitate decentiæ status parentum, pro decentia status sustentanda filijs alijs sufficienter consulatur à patribus: vide reliqua in loco citato.

Limita. sent. Nau.

¶ Insuper & ab hoc loco non abhorret illa quæstio, scilicet, vtrum pater censendus sit donasse filijs ducentos aureos, quos pro ipsis persoluit, quia in his fuerunt condemnati filij, quia in morte cuiusdam inuenti conuicti sunt, quæstio est cuius meminit Corduba tractatu de casibus conscientia. q. 131. ¶ Ad quæstionem ergo dicimus primò, ex sententia Nauarri in iur. cap. 17. nu. 165. quod si pater non compulsus aliquo statuto regni, vel ciuitatis, sed spontaneus, & quasi mera quadam paterna pietate adactus aliquid pro delicto filij pedit quod eum eruat tunc à pœna, tunc à carcere, ita id videtur donatum filio, vt filius non teneatur in sua legitima computare. Secus est si non spontaneus soluit id pater, sed coactus statuto regni, vel ciuitatis decernenti de legitima filij pro delicto filij patre debere solvere pœnam pecuniariam quia tunc pater filio pro eius delicto solutum non videtur donasse. ¶ Secundo dicitur ad quæstionem de mente Cordubæ, quod in casu, quo ambo fratres culpabiles inuenti sunt re vera in prædicta morte, si pater illos. 200. aureos pro eorum delicto solutos noluit eis donare, aut remittere, æqualiter si fuerunt condemnati in illis, æqualiter in eorum legitimis sunt computandi. Secus est in conscientia, si vnus eorum fratrum in culpa mortis fuit, alter vero innocens fuit, quia tantum dum in conflictu se inuenit cum moderamine inculpatae tutelæ fratrem defendit, quia tunc illi. 200. aurei in legitima fratris culpabilis sunt in conscientia computandi, quidquid sit de foro exteriori, vbi quia leges fundant in presumptione, solent etiam interdum propter presumptionem condemnari defensores etiam cum moderamine se, vel alios defendentes. Concordat Paul. Grislandus lib. 5. de pœna incarcerationum art. 5. fol. 114. & Silu. peculium. 2. q. 14. & q. 25. & q. 27. & Nauarrus vbi supra.

Quest.

Resp.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

¶ Ne

Quest.

Diffinit.

¶ Nequid hic desit, quod aliud sit petendū, & hic merito dubitatur an id quod pater cum filio vno plus insumpsit, quam cum alijs videatur illi donasse, ita vt non teneatur in sua legitima cōputare. Respondetur ergo ad quæstionem, quod dupliciter potuit plus in sumere pater cum vno filio, quam cum alijs, primo modo sua propria manu, & suomet arbitrio nutriendo filiū in luxu, & in excedenti statu, & tunc dicendū est hos sumptus non fore in legitima filij computandos etiam si excedant: neque enim interfuit hic aliqua largitio, vel donatio propriè facta filio de aliquib⁹ bonis sibi, vel alijs seruandis. Si autem filius hic quē prodiga manu in statu excedenti sustentauit pater, tempore diuisionis bonorum paterno rum equos, vel vestes pretiosas habet superstites, deducere eas tenetur ad cumulum diuisionis. Ita Nauarrus in Additionibus super cap. 17. num. 158. & 160. sed ista assertio Nauarrī intelligenda est, quādo prædicta in morte, vel in vita filio non donauit pater, nam si donauit non tenebitur computare in legitima, nisi in eo in quō donatio potuit esse inofficiosa: si autē pater non propria manu faciendo expensas aluit filiū in statu superfluo, sed solū subministravit pecunias aliasq; res disponēdas per filiū, si eas profudit in luxū, cōmessationes, & ludos, tenetur hæc omnia adducere ad collationē eū ceteris fratribus, quādo non constat ante mortem patrem illa bona illi voluisse donare: quia id non explicuit. Quia aliās in Recopilatione noua legum habetur tit. meioraleg. 3. tit. 8. lib. 5. sicque discernitur dum parentes aliquid filio donauerint, tunc filius intelligatur titulo meliorationis in tertia, & quinta parte, & sua legitima cōtenta quota esse adauctus, etiam si id donando expressse non dixerint, parentes, ita tamen vt inualida sit donatio in eo, quod fuerit inofficiosa, neque aliam parentes possint super addere meliorationem. ¶ Sed an hanc meliorationem, & donationē in tertia & quinta parte factam vsq; ad proprium obitum reuocare possint hic iam scitu est opus. Respondetur ergo ad quæstionem quod hanc donationem scilicet, tertiæ & quintæ partis bonorum factam filijs posse reuocare parentes vsque ad proprium obitum, concedit lex prima Recopilationis nouæ lib. 5. tit. 6. nisi in tribus casibus ibi exceptis.

Casus reuocati meliorationis.

Except. 1.

¶ Primus est nisi per contractum inter viuos parentes induxerint in possessionem rei, vel rerum in dicto tertio contentarum personam adauctam in tali tertia parte, vel eius Instruct. Negot.

nomine & autoritate possessionem petentē.

¶ Secundus casus est, nisi coram tabellione tradiderint parentes tali filio donatario donationis factæ instrumentum. Tertius casus est, nisi talis contractus initus fuerit ex causa onerosa cum tertia persona, scilicet, via nuptiarum, vel ex alia simili causa. Quia in his tribus casibus cauetur, quod donatio tertiæ partis asis non possit per parentes, vel donatores reuocari, nisi ipsi donatores in eadem donationis contractu reseruauerint sibi facultatem reuocandi, vel nisi alia interueniat causa, propter quam secundum iura regni donationes perfectæ, & iure factæ sunt, reuocabiles veniuntque reuocandæ, aliās (vt prædicta lex dicit in principio) extra hos tres exceptos casus talis donatio vsque ad obitum patris, vel matris eam facientis reuocabilis est, siue fiat inter viuos siue per viam vltimæ voluntatis, siue fiat filio sub patris potestate constituto, siue emancipato.

¶ Verumtamen prædictis non obstat, quod eadem Recopilat. libro. 5. titu. 6. l. 6. sancitur, scilicet, quod si promissio à parentibus, vel ascendentibus facta sit & instrumento publico mandata per contractum inter viuos de non meliorando aliquem filiorum, vel descendentium, tunc si talem meliorationem fecerit, eam lex inualidat. Sicut è conuerso, quando à prædictis promissio facta est de tali melioratione circa aliquem filiorum, vel descendentium in dicta tertia, & quinta parte faciēda via nuptiarum, vel ex aliqua causa onerosa adimplēda est secundum legem, quod si adimpleta non fuerit, post mortem donationem hanc promittentium profacta est habēda.

¶ Deinde quaeritur vtrum libri collati à patre filio studenti censeantur esse donati, ita vt in legitima eos computare filius non teneatur. Ad quam quæstionem, dicimus Primò, quod non censentur donata filio bona, vel res, quæ pater pro illo emit, quando penes patrem in vita patris sunt reseruata, neque filio fuere tradita. Ita Nauarr. in sum. cap. 17. nu. 156. quia cum in vita ista bona non sunt tradita, non censentur esse donata, vt titulo meliorationis possint retineri. Imo neque etiam filius doctor iā effectus, aut miles potest ista bona sibi ascribere, quia ista bona non sunt castrensia, aut priuilegiata, nisi post illorum actualem traditionem, vnde adducenda sunt ad cumulum diuisionis.

¶ Secundò dicimus, quod etiam libri traditi à patre filio in studio versanti, si tempore

2.

3.

Fit satis obiectio

Quest. Delibrisdatis filio student.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

mortis patris non erat ad doctoratus gradum promotus, vel sacris initiatus, vel institutus aduocatus, non acquiruntur ei tanquam bonum castrense. ff. de castren. pecul. l. 1. Secus est si tempore donationis iam erat doctor, vel aduocatus, vel sacris initiatus, quia tunc non poterit donatum reuocari quasi in continenti donatio sit valida. l. si filius. C. familiae herciscundę non communicabitur cum alijs fratribus in eo quod in officiosum non est.

Dictum. 3. ¶ Tertiõ dicimus quod non tenetur filius computare in sua legitima, quod pater in sumptis in eius studio, licet filius ad magistrerij, vel doctoratus gradum non peruenit, nisi filius apud patrem haberet peculium aduentitium, vel castrense, vel quasi castrense. Quia tunc tales sumptus studiorum non censetur pater donasse, sed de peculio filij eos facere voluisse. Vnde tunc sumptus hi in partem filij cõputabuntur, patet quoad primam partem. l. quæ pater. ff. famil. herc. quoad secundam partem faciunt notata in. l. fin. C. de datis promiss. Ceterum si filius pecuniam datam à patre pro emendis libris consumpsit cum meretricibus, vel ludendo, vel huiusmodi post mortem patris computabitur ei in suam partem secundum Barto. in authe. quod locum C. de collat.

Dictum vltim. ¶ Adde vltimõ quod si filius de mandato patris viuente patre inceperit studere, post mortem patris si studium complere voluerit vel doctorari hoc faciet de suo, nisi pater aliter ordinauerit ita Bart. in tractatu quia est nouus actus. C. delegat. 1. l. si seruus obligatus.

Circadon a data officia iust. ¶ Circa illam quæstionem de qua sæpe dicere sum rogatus, scilicet, an iudices, & officiales iustitię licitè possint accipere, & retinere dona data.

¶ Placet primõ hic proponere quid lex. 7. tit. 2. lib. 7. & l. 16. tit. 5. Recopilat. lib. 2. & l. 5. & 6. tit. 9. lib. 3. statuunt. Habetur enim in his legibus ne consules, & auditores, vel prætores vel alij iudices, vel relatores, vel scribæ, vel procuratores, vel fiscales, per se vel per interpositam personam, neque eorum vxores, aut filij accipiant munera, neque etiam aduocati, & procuratores pauperum, sed neque auditores, vel officiales, qui sunt à nãmerando, qui Hispanicè dicuntur, contadores, vel officiales de contaduria, eadem Recopilat. l. 23. tit. 1. & l. 1. cap. 40. tit. 2. lib. 9.

¶ Secundõ, quia controuertere aliquis posset an hæc leges sint pœnales non obligantes ad restitutionem accepti ante condemnationem,

an verò sint conuentionales impediens statim in conscientia translatione dominiij, sciendum est quod secundum Sotum de iusti. & Resp. iure, quæstione. 6. articulo. 6. ad. 3. memb. 4. argumen. & secundum Nauarrum in summa, cap. 25. nume. 12. & secundum Victoriam super lectionem D. Thomæ, anno. 153. à se dictam super 2. 2. quæstione 71. & secundum Metinã, in summa sua Hispanica fol. 669. & clarius ibi 9. 3. de iudicibus fol. 226. prædicti ministri iustitię stipendiati tam superiores, quàm inferiores per leges hæc Hispaniæ incapaces fiunt ad dona suscipienda.

¶ Quia sub iuramento ea accipere interdiciuntur etiam tabelliones, receptoresque ead. Recopilat. lib. 3. tit. 9. l. 5. & 6. & quia leges hæc sunt conuentionales, quia rex de suo arario iudicibus salaria consignans potuit eos eligere hac conditione vt in conscientia ante condemnationem obligentur talia dona restituere. ¶ Et sic soluuntur argumenta, quæ possent obijci in contra, quia sub ista conditione ista officia cõmittit rex, quatenus in iudicem præfectus, neq; munera, neq; etiam victualia per se vel per alios accipiat, sicq; ad id seruandum iuramento astringitur, vide reliqua ad hanc quæstionem attinentia diffusus disputata in nostro Instructorio parte. 2. cap. 7. 9.

¶ Porro ille, qui crimen læsæ maiestatis commisit donare non potest. l. fin. C. ad legem Iuliam maiestatis, neque hæretici, quia eorum bona ipso iure sunt confiscata, cap. secundum leges de hæretic. lib. 6. neque prohibitas nuptias contrahentes cap. secundum leges, neq; qui in aliqua re cadit in commissum, neque ille, qui capitale crimen commisit donare potest post sententiam condemnationis sed bene ante. l. 2. tit. 4. Part. 5. & l. post contractum. ff. de donat. sed circa prædicta nota quod pœna commissi in conscientia non incurritur secundum Nauarrum ante condemnationem.

¶ Nota secundõ quod secundum Victoriam in relectione de Indis hæreticus secretus ante condemnationem donare potest, etiam si in notitiam fisci id sit peruenturum, sed titulo honoroso nihil dare potest, aut expendere, nisi tantum ad vsus necessarios. Cui assentit Nauarrus dicens quod donatum ab eo, qui commiserat crimen ipso facto inducens priuationem bonorum à donatario ante sententiam potest rerineri licitè. Item etiam miles cõcubinæ, vel meretrici donare nõ potest. C. de donat. inter. vir. & vxor. Idem dicitur de doctore, & aduocato, qui dicuntur mili-

tes

Resp.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Non donat
reus læsæ
maiest.Hæreticus
non dona.

res per nos. in leg. miles. ff. de sentent. & re iudi. *Item prohibetur donatio pro quacunque causa illicita quæ à lege punitur, siue pro adulterio siue pro alio crimine, & sic intelligitur de affectionis de donat. sed quia hæc non est proprie donatio, sed datio ob causam, ideo transcursum hic perstringimus quæ in nostro Instructorio Parte. 1. cap. 106. latius discussimus. Dicimus ergo primò acceptio pecuniæ propter vitandum peccatum ab accipiente in se secundum Sotum, & Nauarrum non obligat in conscientia ad restitutionem, nisi per repetitionem: quia non ipso facto impletur translationem dominij.*

¶ At licet pecunia sic accepta possit repeti non solum ut aiebat Sotus, quando data est propter vitandum peccatum, quòd accipiens tenebatur vitare ex debito iustitiæ, ut non furari, sed etiam ut ait Nauarrus ex debito aliarum virtutum scilicet, ut non fornicari, non frangere ieiunium ecclesiæ, tamen si data est propter vitandum peccatum, quòd ex solo debito gratitudinis, & honestatis accipiens tenebatur vitare ut scilicet, ut vitet ingrati tudinem circa amicum, tunc secundum Nauarrum repeti non potest.

¶ Ceterum quando pecunia data est propter peccatum contra iustitiam perpetratum scilicet, ut accipiens occidat, vel ferat iniquam sententiã, licet probabilius sit secundum D. August. ad Macedonium & Cordub. in suo Questionario. q. 32. lib. 1. & Sotum de iust. & iur. lib. 4. q. 7. & Metinam in sua Instructioe fol. 169. cap. 4. de restit. Mercatum de contract. & Adrian. quòd in conscientia sit restituenda ante sententiam, tamen opposita opinio, quæ est Nauar. cap. 17. in sum. nu. 30. & Siluestr. verbo restitutio. 2. §. 3. & D. Antonia. Part. 2. cap. 5. in principio. & Angeli verbo restitutio. versic. turpe. probabiliter sustineri potest dum non repetitur in iudicio, vel extra, quia iam dans videtur in talem retentionem illius pecuniæ consentire.

¶ Adde quòd actio, pro qua data fuit pecunia est turpis ut fornicatio: adimpleta causa datio tenet, & promissio facta tenet, licet ante factum propter vitandum peccatum fornicationis sit promissio rescindenda. ite qui sunt impotentes ad restituendum non possunt donare.

¶ Sed iam inuestigatu opus est quantum possit vnusquisque donare, respondemus autem primò, quòd habetur. l. Penul. C. de donat. ut quilibet donare prohibetur vltra. 50. soli.

Instruct. Negot.

dos, quòd tamen intelligendum est sine insinuatione præcedente, id est, sine reductione donationis in scripturam authenticam ante competentem iudicem, fallit tamen in aliquibus casibus. Sed notandum est in hac parte, quòd in conscientia donatio facta vltra 50. solidos sine prædicta insinuatione valida est, etiam si sit omnium bonorum, ad hunc sensum, quòd donatarius in conscientia poterit illa omnia bona sibi donata sine præiudicio tertij retinere. At verò de mente D. Thomæ esse videtur, quòd donationem prodigã quam quis promisit facere non teneatur in conscientia implere, sicut neque etiam donationem suorum bonorum omnium facere debet secundum D. Thom. 2. 2. quæst. 32. art. 10. ad. 2. nisi mutet statum: Idem docet esse de mente D. Ambrosij, idem S. Thom. 2. 2. quæst. 17. art. 1. ad. 2. imò etiam in foro exteriori donatio omnium bonorum præsentium, præteritorum, & futurorum non permittitur (quia tollitur potestas testandi) etiã si donator careat ascendentibus. Nam his habitis nõ potest exteris donare, nisi tertium bonorum partem, etiam si careat descendibus, nam si hos habeat alijs non potest donare, nisi quintam partem. l. 7. titul. 12. del. Fuero lib. 3. imò omnia bona sua præsentia licet nõ addat futura donare prohibetur. l. 69. Tourensi, vnde secundum Iulium Clar. de donat. donatio hæreditatis simpliciter facta comprehendit (si sic fiat in vita) omnia bona tempore mortis inuenta, & ideo sic donante qui donat adimit sibi facultatem testandi, sed causa mortis bene potest omnia bona præsentia & futura donare, causa autem mortis censetur fieri secundum omnes doctores, quando concurrunt duo, scilicet, primò quòd in ipsa donatione facta est mentio mortis, & secundò quòd simul sit collata in tempus mortis, vel si facta sit ab infirmo in testamento, vel codicillo, dum præsertim est in mortis articulo, quia tunc restituitur cum Anton. de But. quòd sit donatio causa mortis: At si promittat non reuocare, non censetur donatio causa mortis, licet causa mortis se dicat donare, sed erit inter vivos, ita expresse. l. vbi ita. ff. de donat. caus. mort. vnde secundum Garciam lib. 1. de contr. & donat. causa mortis etiam reahter in vita tradita re donata, non censenda est irrevocabilis, arg. secundum Bar. C. de sacr. sanct. eccl. l. ingressi. adde quòd vbi etiam donatio omnium bonorum est futura facta in vita, si donans reseruet sibi aliquid de quo testetur, dum nõ sit quid

Donatio pro causa si licite est prohibita.

Ante cedat.

In T. uno

Nota in cons.

Donatio omnium bonorum non faciendã nisi.

Donatio hereditatis.

Donatio non potest fieri nisi ab infirmo.

Instructio

Quest. Dona. sine instr.

minimū, sed saltem excedat vigesimam partem patrimonij sic donantis. Accedit ad hoc quod autore Iulio Claro, donatio omnium bonorum presentium, & futurorum facta in vita sinebitur, si testator referat sibi vsum fructū simpliciter secundū opinionem, quā vbi receptam esse ait Didacus in Hispania, nisi referat illud hoc expresso, quod in vita tantum de eo disponere possit, quia tunc non valeret quia per hanc expressionem testandi sibi adimeret facultatem.

Quaest.

De visita-
tione quoad
donationem

¶ Et tam inquirendum venit utrum visitatores aliquod sibi donum datum accipere possint. Respondetur autem breuiter quod visitator a locis visitatis, & non ab alijs potest accipere procuracionem pro victu illius diei, siue in victualibus siue in pecunijs. Ita quod vnam tantam procuracionem accipiat vna die etiam si plures ecclesias visitet: si aliter autem accipiat illis non concurrentibus, tenetur in ista mensura restituere in duplum ecclesiae a qua accepit, alioquin Patriarchae & Episcopi, Archiepiscopi, sunt ipsos facti interditi ab ingressu ecclesiarum. Inferiores vero his sunt suspensibiles officio, & beneficio donec in duplum restituerint, neque valeant remissio, vel dantium liberalitas seu gratia eorum liberare, donec restituerint, et capite hinc de censibus in 6.

De legatis.

¶ Legati tamen vltra procuracionem possunt accipere expensas equorum, & vestium, & huiusmodi vadium ad visitandum, & etiam Nutrij Apostolici. At vero secundum Pañon in cap. procuracionem de cens. amouere quod prohibetur accipit, excipit Hostiis osculentum, & poculentum, & xenia, quae sunt munera, quae hospitibus datur, quae non extenduntur ad munerum qualitatem. sed de officio procuratorum solent, quod limitat. Ioan. Mosti super illi aliqua commenda, si autem sunt portanda vt capones, consecraciones, & huiusmodi periculum est. Ita siue sit, verbo visitatio circa finem, neque officiales visitatoris aliquid recipere ratione visitationis debent. At iam diximus quod iterum reperimus, quod iudices in Hispania etiam victualia, viandas Hispanice, dicta per se, vel per alios prohibentur accipere Recopilat. nou. lib. 3. tit. 9. l. 5. At vero aduēatis eadem Recopilatio. lib. 3. tit. 4. leg. 9. & leg. 10. & sequē. conceditur vt possint comedibilia in parua quantitate accipere.

De prela-
tis.

¶ Adde qd Sorus de iust. & iur. ait visitationū suspensio tunc licite accipere prelatos, cum per se ipsos visitant, & aliunde non habent co-

gnam sustentationem, sed possunt accipere victualia, quae sibi ac suis frugaliter, moderateq; pro temporum tantum necessitate erunt ministranda, optionis autē eorum, qui visitaturus sit, si malint soluere id quod erat ab ipsis antea solui circa pecunia taxata consuetum, an vero praedicta victualia subministrare, saluo iure conuentionū antiquarū cum monasterijs, alij sine pijs locis, aut ecclesijs non Paenitentibus in nudo quod illas sumi permancat. In his vero locis seu prouincijs vbi consuetudo est, vt neque victualia neque pecunia, neque quicquam aliud a visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiat, sibi id obseruetur, quod pecuniam, aut munus quodcumque sit etiā quantiterumq; offeratur, vel aliquid amplius in praedictis casibus visitator accipere praesumptum sit subijcti penis, contentis cap. exigite de cens. lib. 6. ita in Concilio Trident. sessio. 24. cap. 3.

Conc. Tri.

C. A. P. X. X. X. X. I. I. An donatio, sine insinuatione iuramento firmata valeat, an donatio ex quoque metu facta valida sit in conscientia, an donatio sola interior valeat in conscientia, aut si fiat absenti vel notario pro absente stipulante, vel si fiat solenniter absenti, de lege Regis Alphonsi, an nudo pacto perficiatur, et quid sit hoc pactum de donatione remuneratiua, quae sit quotidia de promissis locis sacris, an possint haec renouari, de quadam nota iuridica, quod absenti potest fieri donatio, sed non ignoranti vt sic an valeat, donatio facta tacenti de reuocatione donationis facta absenti coram notario, et quid circa hoc stando in lege Regis Alphonsi de puella.

¶ Proinde inter quaestiones reliquas quae ad materiam donationis pertinent, haec etiam occurrit scilicet, an donatio excedens quingentos aureos, quae sine insinuatione, hoc est sine iudicis competentis interposita autoritate fieri iure prohibetur, si scimus. C. de donat. valida sit in foro exteriori iuramento fuerit firmata.

Quaest. Donatio exced. iuram. firmat.

¶ Ad hanc autem quaestionem dicimus primo, reperentes, & probantes quod antea dixeramus. scilicet quod in foro conscientiae, dum donatio non sit inofficiosa, licet excedat quingentos aureos, & licet fiat sine insinuatione id est sine interpositione auctoritatis competentis iudicis valida est, ita vt donatarius maneat liber ab illius restitutione. Ita tenet statuer Iosephus in suis Flor. & facit pro hoc regula

Dictum. 1.

Donat. iur.

genera.

generalis communiter accepta scilicet, quod nihil est tam naturale, quam ut dominia in alios ex voluntate domini transferantur, prout tertio quando huiusmodi translatio dominij per legem in foro conscientie non praepeditur, & leges solum prohibent formam contractus in foro exteriori, & non in foro animae, ut constat ex consuetudine, quae est optima legum interpretatio.

Secundum
Dicendum 2.

¶ Secundo dicimus ad quaestionem, quod etiam donatio quingentes aureos excedens licet non sit insinuata, id est, auctoritate iudicis competentis corroborata, si tamen sit iuramento firmata, valida erit etiam in foro exteriori, estque ista opinio in iure canonico fundata cap. si verò de iur. iur. & cap. debitores eod. tit. in super est apud legistas, & canonistas, canonizata opinio. Intelligitur autem confirmari iuramento secundum Iul. Clar. quando tali insinuationi per iuramentum fuit renunciatum specialiter, quia secundum legistas, & canonistas communiter, potest illi cum iuramento renunciari. At licet ita sit tenendum, tamen fauor animae, & iuramenti videtur hic militare, ut etiam in foro exteriori iuramento firmata talis donatio valeat, quauis sic donans insinuationi non renunciauerit.

Dicendum 3.

¶ Tertio dicimus, quod donatio omnium bonorum etiam iurata non valet, quia est contra bonos mores, & contra liberam testandi actionem, ideo non confirmatur iuramento, ita Iulius Clarus de Donationibus, citat in gratiam huius Bart. l. stipul. sed iam hoc dictum supra glossauimus ex mente D. Thome 2. 1. q. 32. arti. 10. quod nisi talis donans mutet statum scilicet, addicendo se religioni, vel aliter ut liberè seruiat Deo non omnia bona sic donando deberet effundere, cui assentit D. Ambrosius, unde dicitur quod talis donatio omnium bonorum etiam iurata non est valida in foro exteriori, ubi iuramentum praesumere tur vinculum iniquitatis, quando sic omnia bona sua praesentia, & futura, & praeterita donasset. Unde non esset valida, quia reuocari posset: non tamè consulerem reuocari posse, nisi prius petendo absolutione à iuramento, nisi constaret patenter talem donationem iurata aliam esse prodigam, prophanam, aut iniquam, nullaque causa rationabili suffulcrum. Quia tunc neque in conscientia ad eam renouandam opus esset iuramenti relaxatione, cum patenter iuramentum aliàs de se illicitam donationem non confirmauerit, sed neque confirmare possit.

Dicendum 4.

¶ Adde quarto, quod donatio facta ecclesiae Infruct. Negot.

firmatum, bonorum praesentium, & futurorum valet, secundum Iulium Clar. loco citato. Accedit Nauar. in sum. c. 26. nu. 39. vbi ait, quod hac non est propria donatio, quia est ob causam, scilicet, ratione salutis animae suae, & remissionem peccatorum obtinendi gratia, unde ratione hac, & ratione fauoris ecclesiae, & libertatis ecclesiasticae, nihil mirum si sic omnia bona sua possit aliquis donare. Accedit etiam eodem Iulio Claro auctore, valet mutua donatio omnium bonorum facta inique inter fratres causa agnationis seruanda. ¶ Adverte in Castella, donatio omnium bonorum, etiam solum praesentium non valet, Recopi lib. 5. tit. 10. l. 8.

unus

Donatio ex metu.

Quaestio

¶ Porro alia quaestio hic fit obuia, digna, quae discutatur, scilicet, an donatio per quae cumque metum facta in conscientia sit nulla. Nam Panormitanus cap. abbas. validam esse testatur. Almainus verò eam validam esse insinuat.

Dictum 1.

¶ Sed veritas rei est, quod donatio per quemcumque metum facta in conscientia est nulla, quia donatio suapte natura est datio gratuita, & libera. At metus siue grauis sit, id est, cadens in virum constantem, siue modicus, vterque extenuat libertatem, quae requiritur ad gratuitam donationem, ergo vterque metus tam leuis, quam grauis, cum causa est sine qua donatio aliàs non fieret, inualidat donationem in conscientia: hanc sententiam tenet Nauarrus in sum. cap. 17. nu. 4. vbi ex mente Adriani in 4. de rest. qua st. 2. colum. 4. versic. 10. ex quibus. docet transactionem, & donationem in foro conscientiae non valere, quoties non sunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inualidandum contractus requirit iuxta notata. l. interpositas. C. de transactionibus & l. metum. 1. & 2. ff. quod metus caus.

Dictum 2.

¶ Secundo ad quaestionem superadijunctam, quod si donans iuramento firmauerit donationem, tunc etiam si metu quocumque adactus id iurauit, astrictus manet ad eam donationem adimplendam, nisi relaxationem iuramenti petierit cap. si verò de iur. iur. & cap. debitores eod. tit. Ac donatarius in hoc casu tenetur talem donationem remittere, si iam acceptam restituere cap. de iur. iur.

Donati. mental. Quaestio.

Adhuc & istam quaestionem discutendam proferimus scilicet, an donatio facta solo voluntatis interiori actu sit in conscientia valida, verbi gratia, si Petrus animo suo, vel verbo in scio Paulo quidpiam donaret, an ex donati-

tionem illa Penus teneretur antequam Paulus acceptaret, & videtur teneri quia cum Deo apud te quidpiam quis vouet illico obligatur, pariformiter ergo videtur obligari qui licet donauit: *Penus tenetur antequam Paulus acceptaret*

Dicitur.

¶ Dicimus ergo ad quaestionem primò secundam Sotum de iur. & iur. lib. 3. quaest. 5. art. 3. quod quando vtriusque partis cōsensu expressus non interuenit, donatio est nulla.

¶ Quò circa ait Sotus antequam donationem alter acceptet posse reuocari abique vlla iusta causa. Secus est de voto Deo facto: Quia si iustam est Deus qui nouit secreta cordis semper illud acceptat, est fratris Iosephi in suis floribus, accedit Iulius Clar. tractatu de donat.

Prob. 1.

¶ Et patet primò ratione Soti. Quia cum donatio sit quaedam datio, datio verò relationem dicat ad accipientem, non videtur oriri obligatio antequam alter acceptet.

Prob. 2.

¶ Secundo patet ex ratione Frat. Iosephi, quia donatio est contractus, contractus autem est attractio voluntatis vtriusque partis, ergo vtriusque partis consensus requiritur. Vnde secundum Iulium Clar. non potest perfici donatio nisi interueniente pacto.

Don. fact. abs.

¶ Nam ex prædicta quaestione emergit & alia scilicet, an donatio facta absenti expressis verbis sit valida, ita ut sine causa non possit reuocari. Respondemus ergo primò, quod vbi donatio facta est secreto sine testibus, & sine scriptura, aut solemnitate aliqua absenti nõ obligat antequam alter acceptet, quare interim reuocari potest etiam sine iusta causa. Hęc sententia est prædictorum loco citato, & Soti, vbi supra, & Cordube in tractatu de casibus cōsueton. quaest. 133. & patet ex prædictis rationibus. Sed quia difficultas, quæ magis urget est an donatio facta absenti solemniter, & coram testibus, vel per scripturam obliget, aut non.

Questio. Dicitur. 1.

¶ Dico secundo quod cum Sotus huius quaestions meminerit loco citato standum est de consuetudine iuris civilis, cū autem duplex sit ius civile, quoddam cōmune, quoddam verò speciale, cuiusmodi sunt leges, & dispositiones speciales regnorum Hispaniæ, loquendo primò de iure cōmuni dicendum videtur cū Iulio Claro in tractatu de donat. quod si non sit aliquis, cui cum sit donatio, testibus, scilicet, ecclesiæ, vel pauperibus, vel alijs pro ipso acceptet, donatio facta absenti valida nequequam est nisi nuncius, epistolaue interuenierit. Quia, cum non potest sine pacto, ac plura de iure cōmuni de consensu donantis, & donatarij interueniente. Requiritur autem talis nuncius specialiter a donante sit ad hoc

Dicitur. 2.

destinatus. Non enim satis esset, si per motum proprium alius eam donationem ad aures donatarij, eiusque notitiam deferret. Vnde nõ satis est si donatarius apprehenderit possessionem rei sibi donatæ in absentia, nisi vt prædictum est) ad id specialiter nuncius, vel epistola mittatur a donante.

¶ Sed quid si donatio fiat absenti, notario stipulante pro ipso absente, an valida erit. Respondetur quod valida certè tunc erit, secundum Iulium Clar. & quaeritur tunc actio donatario sine cessione, quia tunc valida est antequam eam acceptet donatarius absens. Nunc tunc secundum opinionem magis communem non poterit reuocari, siquidem notarius alteri pro altero stipulari potest. Assentit huic sententiæ frater Iosephus in suis Floribus, qui ait donationem per scripturam, & coram testibus absenti factam, vt pote inuvalidam (quia vtriusque voluntas requisita ad donationem defecit) reuocari posse antequam donatarius acceptet, vel antequam alius qui pro donatario absente iure potest acceptare acceptet, qualis est notarius (vt diximus).

Donat. notario stipulante. Quest.

¶ At verò quemiam stando in iuri civili cõmuni donationem solemniter, & coram testibus absenti factam, nisi notarius pro absente acceptet, non satis firmam esse, sed reuocabilem esse antequam donatarius acceptet diximus, nisi quid in regni Castellæ peculiari iure, & speciali dispositione sit cautè dicendum restat. Arbitror ergo stando non in iure cõmuni, sed in dispositione speciali regni Castellæ vt habetur in l. 2. Recopilationis noue lib. 5. tit. 17. quæ est lex domini regis Alphonsi Compluti edita in hoc regno, sententiam Soti de iur. & iur. lib. 3. q. 5. art. 3. magis fore auscultandam, vbi ait, quod si donatio solemniter coram testibus fiat absenti iura non sine re vt eius reuocatio fiat absque donatarij cõsensu vel absque legitima causa: quod si ita est, neque in cõscientia reuocari permittitur, ita Sotus. Quæ quidem sententia fundatur in prædicta dispositione legis regis Alphonsi, quæ sic habet: Cũ apparuerit quempiam alteri obligare se uoluisse per promissionem, contractum uè aliquem, ipse quippe teneretur implere id ad quod sic se alstringit per obligationem talem, neque excipere potest de stipulatione non facta, hoc est de promissione certa iuris solemnitate ad præmissa facta, neque excipere potest contractum talem, vel obligationem inter presentes intercessisse, neque apud rebellonem publicam factam fuisse, nec ante eam interuenisse, vel talem obligationem, contractum, vel promissionem alteri

Donat. solēnis f. Staab sent. Quest.

Dispositio regis Alphonsi.

Donat. notario stipulante. Quest.

Dispositio regis Alphonsi.

alteri persona p[re]sente nomine absentiu[m] fuisse factam, vel quod se astrinxerit alicui se exhibiturum aliquid, vel aliquam rem gesturum, quia adhuc ibi huiusmodi obligationem, & contractum quo quavis forma cognitu[m] sit vult alteri se voluisse obligare valere decernitur.

Ratio.

¶ Vnde consideratis effectu, & substantia verborum huius dispositionis, cum autore Iulio Claro nihil aliud sit promissio donandi quam donatio quaedam saltem inchoata, & cum donatio plus perfectionis habeat, quam promissio, sequitur quod facta solenniter, & coram testibus sit obligatoria, etiam si fiat absentis, quia praedicta lex Hispania, quae de iuri sunt exceptiones omnes pro donantibus contra donatarios tollit, vnde cum indubio semper inclinandum nobis sit in sententia, per quam actus efficax reddatur: sequitur quod quavis sententia haec Soti esset dubia, quae profecto talis non est inter Hispanos (quia ei suffragatur praedicta Hispanica lex, & quia fauet validitati donationis huius absentis solenniter coram testibus factae) magis auscultanda est.

Quest.

¶ Praeterea si quis roget an stando in iure communi donatio pacto nudo perficiatur ut hoc interim hic iuristis largiamur respondeatur. Primum quod licet olim donatio requirebat pactum, & stipulationem, sed iam hodie donatio tam inter vivos quam causa mortis nudo perficitur pacto patet. I. si quis argentum. C. de donat. §. si autem, & maxime ad pias causas nudo pacto facta valet. nudum autem pactum dicitur cum aliquo non vestitur, sed est in meris purisq; confinibus conventionis vti promisi tibi dare certum sine aliqua praecedente interrogatione, vel scriptura, vel huiusmodi, & tu consentis. Nam si non consentis non erit pactum, sed pollicitatio de qua. ff. de pact. l. iuris gentium. §. igitur. Similiter dicitur nudum, quando non continet causam, quia traditio rei sine causa nullius est efficacia. nunquam nuda. ff. de acquir. reru. dom. quia tamen, quandoq; fallit, vide Panor. cap. si cautio de fide instr.

Nudum pactum quid.

Donatio remunerata.

Quest.

¶ At vero donatio remunerata secundum communem opinionem a qua non audeo recedere Iulius Clarus non perficitur nudo pacto stando in foro exteriori: sicut neque donatio presumpta, ut confessio doli facta constante matrimonio, sed doli status, adde etiam quod promissio donandi cum quaedam inchoata donatio sit locanda in eo in manum, & Sotus & Gomez. nudo pacto sine stipulatione, aut traditione perfici potest.

no locuti sumus, tunc quoq; in Foro conscientiae scitu est opus, an ex pacto nudo, & ex sola promissione aliquis obligetur in conscientia. Responderetur ergo quod ex pacto nudo, & ex sola promissione, & in conscientia quis obligatur, quando videlicet exprimitur causa, ut dicendo, promitto tibi decem, quia dedisti mihi equum, vel huiusmodi: ita Panormitanus cap. prudentis de donat. & cap. si cautio de fide instrum. Patet quia secundum diuum Ambrosium seruanda est fides data. Imo etiam si nulla exprimitur causa, si habuit animum se obligandi, quando sic nudo pactus est, obligatur quidem ita D. Thom. in. 4 senten. distin. 38. & facit cap. literarum de voto propter eadem rationem, quia de iure naturali est seruare fidem. Alias si caruit animo se obligandi non tenetur sub mortali adimplere in conscientia, nisi ut ait Sotus in contractu, do, vt des, vbi ex defecto adimpletionis fidei sequeretur graue detrimentum alteri, ut si animo ficto puellae sponsalia secum contrahenti eam ducendi in uxorem dedisset fidem. Adde quod secundum D. Thom. 2. 2. q. 109. art. 3. ad 5. etiam si aliquis a principio promisit aliquid cum animo se obligandi si iam sunt mutatae conditiones personarum, & negotiorum, non tenetur iam adimplere, quia ut ait Seneca in lib. de Beneficijs ad hoc quod homo teneatur facere, quod promisit, requiritur quod omnia immutata permaneant.

Resp.

¶ Iam ex praedictis emergit alia dissolueda quaestio an scilicet, qui per votum, aut donationem, aut permissionem se astrinxit determinatae personae, vel collegio, aut ecclesiae tali dare decem, vel iacere calicem, vel huiusmodi possit illam donationem, vel promissionem reuocare, vel commutare, vel alteri applicare.

Quo quoti diana, Quest. De promissis locis a cris.

¶ Respondetur ergo quod si talis promissio facta est per modum voti, ut quia scilicet, illa promissio, vel donatio facta sunt determinate personae, vel collegio, vel ecclesiae principaliter propter Deum, ut si quis promissa, & voluit deo dare amore illius decem corae personae pauperi, aut certo collegio, aut ecclesiae determinatae, scilicet personae, collegio, vel ecclesiae sic in ius acquiritur, vel per instrumentum, vel testamētum, vel donationem, vel promissionem factam coram testibus, & ipse cui acquiritur ius scit, & acceptat, & habet actionem contra promittentem per votum, vel aliter, iam etiam, qui se voluit dare illi decem, illi alteri dare inquit, sed non, illa donatione

Dictum. i.

reuocare, & quia iam est in hoc casu ius acqui-
situm, non potest id quod sic iste donatario
est debitum ab eo tollere, & alteri dare con-
tra eius voluntatem, nisi qui superior esset il-
li personæ, ecclesiæ, vel collegio, qui posset
de eorū bonis disponere, & tollere vni & dare
alteri, tunc dispensaret, vt alteri illa decem da-
rentur. Ita Archiep. Florentinus secunda Par-
tit. 21. cap. 1. & Pila in verbo votum. §. 6.

Dubium.

¶ Sed quid si in hoc casu ius non esset ac-
quisitum per acceptationem, sed tantum tale
votum constaret fuisse factum per scripturā,
aut testes, an qui sic vouit dare illa decem, an
te acceptationem eius pauperis, aut ecclesiæ
cui dare vouit, possit alteri pauperi, aut eccle-
siæ illa decem dare.

Dictum. 2.

¶ At quia casus est de quo sepe fui interro-
gatus dico ad id dubij secundò, quod in hoc
casu verisimilius est, quod ante acceptationē
potest alteri pauperi, vel ecclesiæ illa decem
donare, vel in aliud opus Deo æquè acceptū,
& pium commutare. Ita suprascripti asserunt
locis citatis & patet: quia ante acceptationem
non est ius modo prædicto acquisitum: licet
promissio sit facta per votum ad specialem lo-
cum, vel persona de re speciali, tum quia non
obstat hic dispositio specialis Alfonsi,
quia illa non habet locum, nisi in regno Ca-
stellæ, & in alijs promissionibus distinctis à
voto, tum quia votum non principaliter fit
pauperi, aut ecclesiæ, cum aliquid dare quis
Deo vouet, sed principaliter fit Deo, & quo-
modo principaliter requiritur ius Deo, ita vt
manifestè melius autoritate priuata vouen-
tis, aut in æquè Deo acceptum autoritate præ-
lati scilicet, episcopi possit commutari. Secus
autem esset in regno Castella ratione disposi-
tionis specialis regis Alfonsi, si aliquid solen-
niter scilicet, per testes, vel scripturam alicui
certo loco, vel personæ esset promissum, vel

non potest
autem
Nota
dica.

1. mudi

donatum non per modum voti Deo princi-
paliter factis quia tunc in regno prædicto nõ
permitteret de secundum Statum sine donata-
rij consensu, vel sine alia legitima causa reuo-
cacio eius. Alijs stando in iure communi, &
extra regnum Castella verū est etiam, quod
ex sententia Iulij Clari diximus scilicet, quod
donatio ad pias causas facta, absenti scilicet,
ecclesiæ, vel pauperibus non valet, nisi pro ip-
sationis acceptet quod notandum esse hic
idem Iulius Clari quia de facile quis respon-
deret contrarium, & non videtur in iuris

Nota.

¶ Aduerrendum est autem communitè
concedi posse absenti fieri donationem sine
iubendo nuntium, vel literas ad absentē mil-

las, vt rem donantis quam penes se habet te-
neat pro sua, dum à donante sic literæ destina-
tur, ignorantem autem donationem posse fieri
negat iura. l. absenti. ff. de donat. fallit quædo
donans mittit per seruum donatarij ea mente vt
res donata statim fiat sua in dict. l. absenti. At
hoc, quod dicitur quod ignorantem donatio
nõ possit fieri, sic esse accipiendum existimo
vt intelligatur verum esse, nisi in regno Ca-
stellæ, & in casu dispositionis regis Alfonsi,
quia tunc forte ante requisitionem ignoran-
tis an veller acceptare donationem, vel obli-
gationem de qua constare posset sibi factam
fuisse, non permetteretur qui eam fecit eam
reuocare.

Absenti fit
donatio sed
non ignorā
ti.

¶ Præterea & dicendū videtur de illa quæ-
sitione scilicet, si donatio facta fuit præsen-
ti donatario tacenti an valida erit. Dico ergo
primò quod præsens donatarius si taceat, dū
sibi donationem fieri videt, adhuc donatio
valida esse videtur. Nam pro hoc facit Regu-
la iuris. 43. in 6. l. qui tacet cõsentire videtur,
quæ regula secundum interpretes, & glossa
maximè locum habet in fauorabilibus, inter
quæ computatur donatio: ita Iulius Clarus
de donat. contra fratrem Iosephum de Voto.
Quamuis crediderim, quod sicut ait Sotus in
4. sentent. tomo. 2. dist. 27. q. 2. art. 1. circa pri-
mam conclusionem, pars cui promissa sunt
sponsalia vt illa acceptet, si nihil in præsentī
spondeat, sed tempus deliberandi accipiat
diuque deliberationem prolatet, censetur alte-
rius promissionem contemnere, sic & in hoc
casu si donatarius, qui tacuit cum donatio fa-
cta fuit sibi præsentī, deliberationem acceptā
di eam expressè, vel eam postulandi prolatet
iam eam censetur contemnere.

Donat. fa-
cta tacenti.
Quest.

Sotus.

¶ Præterea quoniam donationem factam
absenti pro qua notarius, vel in qua pro ipso
absente stipulatur validam esse diximus, &
quæri ex illa actionem sine cessione quæri-
tur, an stando in iure communi in alijs regnis
extra Castellam possit reuocari. respondetur
autem quod autore Iulio Claro secundum
eom m un em, & secundum Gozad. non po-
test reuocari.

Quest.
De reuoc.
don. fact.
absent. con-
ram nota-
rio.

¶ Secundò dicimus, quod si facta ista pri-
ma donatione stipulante notario pro absente,
ante quam donatarius eam acceptet, donans
rem alteri cum effectu contulit, valet traditio
facta secundo, sicut etiam valet, si cum pri-
mo donatario præsentī & acceptanti esset do-
nata ante traditionem secundo donaretur, &
traderetur, valet (inquam) secunda cum tra-
ditione donatio, & non illa prima sine illa. l.

Dictum. 2.

quo-

dum Caietanum quia imperatur à luxuria, sed post copulam datio promissæ pecuniæ nõ est illicita, quia iam cum datur non imperatur à luxuria, sed à fidelitate ita Cord. in Quaestionario.

*Dedonatio
ne dubia.
Quest.*

¶ Iam partium quæstionis à principio positæ non immemores, postquam de donatione dubia dictum est de oblatione dubia, quæ ad donationem accedit dicendum venit: quare quaeritur rursus de utraq; scilicet tam de donatione, quàm oblatione in dubio cui sit applicanda verbi gratia; offertur aliquid prælato, vel canonicis ecclesiæ, an ipsis sit applicandum, vel ecclesiæ. Similiter si aliquid, donatum est Legato, vel Nuntio in dubio an pertineat ad ipsum legatum; vel ad dominum illum mittentem? Dicendum ergo est ad dubia proposita incipiendo ab ultimo, dicimusque Primò, quod donato legato, vel Nuntio ratione personæ, illi acquiritur: facit lex loci. ff. pro socio. §. 1. Si autem donatur eiratione officij acquiritur domino. ff. de Caltre. pecul. l. si forte. Sed quid si in ambiguo sit an tali legato ratione personæ suæ aut ratione officij id donatum sit; huius dubij tollendi gratia

Dictum. 1.

¶ Dicimus secundo, quod in isto dubio autore Panor. in cap. postulatit de cõcessio. præb. attendenda est à nobis qualitas doni, quæ si conveniat legati personæ, vt est vestis, & huiusmodi iudicabitur esse legati. Si autem competat domino vt esset donatio leonis, vel huiusmodi erit applicanda domino, si verò legatus, vel nuntius erat antea notus donatori videbitur donatum esse intuitu officij non personæ.

Dictum. 2.

¶ Ad quæstionem de re legata in dubio prædicto dicimus Primò, quod legatum factum episcopo, vel cuiusq; habenti administrationem, vel prælationem præsumitur in dubio factum contemplatione ecclesiæ, nisi factum sit à persona coniuncta vsq; ad 4. gradum consanguinitatis, vel affinitatis, quo casu erit suum legatum, seu causa mortis legatum, & succedent propinqui ab intestato cap. quia nos, & cap. requisisti, de testam. consulendus est autem Panor. ibi si vero sit factum personæ ecclesiasticæ in ecclesia administrationem nõ gerenti in dubio præsumitur quod si factum contemplatione personæ, si tamen potest habere proprium secundum Panor. in d. cap. requisisti quod si non potest habere proprium, vt res religiosus præsumitur factum intuitu monasterij, vel ecclesiæ. §. q. 1. cap. v. nico. vnde non potest disponere de hoc licet nec de cæteris ecclesiæ bonis, & cadet monaste-

rio; vel ecclesiæ tale legatum.

¶ Adde secundo, quod donatum, vel legatum factum canonicis omnibus alicuius ecclesiæ etiam cum expressione nominum in dubio præsumitur factum contemplatione ecclesiæ per l. ciuibus. ff. de rebus du. vnde de illis; vt de proprijs nõ poterunt testari. Secus autem esset si vni eorum non habenti administrationem, vel prælationem donatum, vel legatum fieret cap. requisisti de testam. argu. l. nonnunquam. ff. ad Trebel. Accedit etiam, quod quando legatarius, vel donatarius causa mortis non potest vti legato, vel donato nisi respectu ecclesiæ, intelligitur factum contemplatione ecclesiæ in dubio; vt si legetur Clerico accessus per fundum alicuius ad ecclesiam; ita ergo intelligenda est glossa in l. non plures. C. de sacrosanct. eccle. & ita sunt accipienda in hoc censu notata à doctoribus. C. eo. tit. l. 1.

Dictum. 2.

¶ Præterea cõcinne ad prædicta dicimus, quod si donatum, vel legatum factum sit filio familias per similia verba, lego filio Petri, vel explicatius dicendo, lego Paulo filio Petri non intelligitur factum contemplatione patris, & si pater ibi nominetur, nam nominatio patris demonstrationis causa sit tantum, neq; etiam si fiat mentio de patria potestate impedit ita Panor. in cap. Raynuntius, de testam. ex quo corollariè sequitur, quod tunc vsu fructus tantum acquiritur patri contentit Bar. to. l. cum aliquis. C. de iur. denber.

Dictum. 3.

¶ Sed iam de quibusdam rebus ecclesiæ oblati, vel potius in ecclesia oblati, quia interdum veluti dona gratuita dantur, dicere nos series tractatus donationis dubie compellit (vt dicamus) cui attineant, vel sint hæc sic oblata applicanda? dicimus ergo Primò, quod oblationes factæ in parochia, seu altari, cadunt ecclesiæ Parochiali, siue sint factæ imagini, siue Capellæ & sunt rectoris, & non præbiteri Capellæ, ita Panor. & Anc. cap. pastoralis de his quæ fiunt, à Præl. etiam si imago, cui sunt factæ, sit depicta in muro infra limites Parochiæ, & facit gloss. in l. statuta. ff. de vlt. fruct. q. quidam limitant si fiant intuitu parochiæ. ¶ Idemque dicendum est: si oblationes fiant celebranti in ecclesia alicuius, quia sunt similiter rectoris, nisi sit episcopus celebrans, quia tunc communi iure sunt eius cap. super eo. de paro. nisi consuetudo obstat: nam tum ob seruanda erit.

*De eccles.
oblat.
Quest.*

Dictum. 1.

¶ Attendendum est autem, quod de collatis & oblati religiosis in ecclesijs seorsum de m non possunt prælati aliorum ecclesiarum aliquid

2.

3.

quid

quid sibi vindicare vt tradit Panor. in. c. nimis iniqua. de excessu prelatorum: nam videtur res illa collata illis intuitu ecclesie, & non nomine oblationis & expressius hoc docet idē Panor. in cap. i. de stata mona. imo est textus expressus in dict. cap. & quod ad fratres Predicatores est concessio illis facta Cle. 4. priuilegio, quod incipit, Nimis iniqua: vnde ex hoc priuilegio dicti fratres potiuntur facultate faciendi offertorium in missa quod infert etiam Tabie. verb. oblatio. §. i. in fin.

De relictis pro pijs causis. Quest.

¶ Præterea si quis relinquat aliquid dandum in genere pro pijs causis, cuius erit electio? & donatum causa mortis, vel legatum, vt opus pium censeatur, & piorum operum priuilegio gaudeat quid sit magis attendendum? an is cui datur, an causa propter quam datur? Circa autem primum dubium propositum dicitur primò. C. de donationibus. l. si quis argētum. §. si verò diffinitur, quod donans certū annuū redditum ex possessionibus suis, necesse habet dare fundos mediocres secundū Saly. notabiliter, & §. similiq; eo. tit. & dicta. l. decernitur, quod donator certi numeri seruorum tenetur ad mediocres, non ad meliores, neque potest dare proteruos.

Dictum. 1.

Corol.

¶ Ex quo sequitur Corrollariè, quod si res legata est incerta, & habetur in patrimonio testatoris vt bos, vel seruus, electio pertinet ad legatariam, dum tamen non eligat optinū, quod si nō habetur, eligit hæres instit. de legat. §. si generaliter & ff. de trit. l. 3. dum modo non eligat rem nihil valentem vt seruuum, vel bouem antiquum, vel huiusmodi quia iuxta. l. si duobus. §. sed & si quis. C. communia delegat. res mediocris id est mediæ estimationis tunc danda est, & non vilior, & maximè si relinquat ad pijs causas: quare si relinquat calicem ecclesie intelligitur saltem de argēto, & si planetam, de serico, quia hæc sunt mediocria respectu viliorum, & preuoliorum.

Donatapia que nam. Dictum. 1.

¶ Ad secundam verò quæstionem respondendo dicimus primò, quod donata pia, seu legata pia, quæ in multis priuilegiata sunt secundum Nauarrum, & secundum Bart. in. l. si quistitio. ff. de legat. 2. & secundum Pe. de Pern. in tractatu de canonica portione episcopi alle. cap. 1. 87. & vt habetur cap. 2. de immunitate eccle. & cap. non minus. eod. tit. sunt relicta pro anima, & pro miserabilibus personis, viduis, pupillis, peregrinis, pauperibus auxilio proprio destitutis, ecclesijs, monasterijs, xenodochijs, hospitalibus, pro rebus communibus, vt pro custodia ciuitatum, vel aliorum

locorum communium, pro refectione pontium, & viarū, murorū, & fossarū, & huiusmodi, prospectantibus ad cultū Dei, siue temporalem, siue perpetuum, pro redimendis captiuis, pro puellis maritandis, pro alimentis ege-tium. At tandem concludit idē dicit ad piam causam relinqui, quod pro honore Dei, vel sanctorum, vel pro salute animæ relinquatur, quomodocunq; relinquatur: quia pium est quod sit propter diuinum cultum: igitur omnia supradicta præsumuntur esse ad causas pijs, quando de opposito non constat. Secus est quando aliquid fieret pro honore munda-no, vel pro fama perpetua: quia non esset opus pium

Dictum. 2.

¶ Dicimus secundò, ad punctum quæstionis, quod ad iudicandum an aliquid donetur, vel legetur ad piam causam potius considerandum est, cui datur, quàm causa quare datur. l. illud. C. de sacrosanct. eccle. hinc primò Corrollariè sequitur, quod secundū Ioan. Andr. in Addit. ad Specu. tit. de instr. edit. qui legat. ecclesie, vel pauperibus pro malè ablati, & debitis incertis dicitur relinquere ad piam causam.

Corol. 2.

¶ Sequitur secundo ex prænotamento dicto, quod qui aliquid relinquit diuiti etiam si relinquat amore Dei, non præsumitur relinquere ad piam causam ita glossa dicta. l. illud censetur enim non esse pia causa, cum non egeat.

2.

¶ Sequitur inde tertio, quod qui relinquit vel dat consanguineo pauperi aliquid, non expressa causa, non intelligitur dare, vel relinquere ad piam causam l. i. C. de sacrosanct. eccle. accedente Bart. nota ibi.

3.

¶ Sequitur quarto, quod persona legans centum aureos non expressa persona, cui legat, neq; causa, propter quam legat, intelligitur relinquere ad piam causam secundū Ioan. Andr. vibi supra

4.

¶ Vltimò perpèdendum est legata, ad pijs causas, & relicta ecclesie eodem petiri priuilegio secundum Panor. in cap. relatum. el. i. de test. priuilegium autem primum relictorum ad pijs causas est non potest detrahi falsicia, vt tradit Panormitanus capit. Raynal. de test.

5.

¶ Sed neque Trebellianica vt communiter tenetur, cui magis accedit Siluester verbo, legatum. licet quod ad trebellianicam quidam defendant contrarium cuiusmodi sunt Ioannes Andre. Alber. alijque, qui dicunt posse detrahi. At opinio negativa tum magis est, tum verior: quare ab ea in fauorem

Priuileg. legat. ad pijs causas.

1.

rem piorum operum non videtur recedendum.

2. ¶ Secundum privilegium eorum est quod ex defectu testamenti non vitiantur, ita Panor. miranus capit. indicante de testament. imo si hæres renunciet hæreditati, vel nolit eam adire, nihilominus debentur legata ad pias causas secundum eundem Panor. capit. relatum el. 1. de testament. Nam legata ad pias causas non subijciuntur tot solennitatibus, sufficit enim quod de testatoris constet voluntate, vel quod adhuc probari possit per duos testes, quia tunc obligatur hæres ad illam implendam naturaliter iure gentium, imo in favorem piorum operum testamentum ad pias causas etiam coram duobus testibus valere testatur Panor. capit. Ray. de testam. Parcat. Lector si de donationis contractu agentes pervenimus ad aliquid pertractandum de legatis: nam id non alienum videtur fuisse à nostro instituto, cū etiam hic agamus de donatione causa mortis, quæ quali instar est legatorum:

Quest.

Differētia utriusque donat. dupl.

1. ¶ Quaritur ergo pro maiori intelligentia, donatio causa mortis quomodo differat à donatione inter vivos. Respondetur verò quod cum in duobus conveniant scilicet, quod utraque est donatio, secundò; quia utraque inter vivos conficitur, & quandoque traditur à viuento, similiter differunt in duobus, id est quia donatio causa mortis ex penitentia revocatur non autem ex sola penitentia revocatur donatio inter vivos, si sit præsertim solenniter facta.

2. ¶ Secundò, quia donatio causa mortis quinque requirit testes. l. si. C. de donat. caus. mort. Ad donationem verò inter vivos duo testes sufficiunt. In dubio autem præsumitur donatio inter vivos, nisi probetur contrariū, vel sit facta mentio de morte, ut notat glossa in dicta. l. si. sed iam diximus supra quando sit causa mortis donatio.

Quest.

¶ Præterea nunc quaritur de donatione, quando invenitur dubia, & incerta circa quantitatem donatam, an valida sit, vel donans teneatur ad plus, quādo in re donata repertum est minus, quā donans explicuit se donare. Respondetur ergo, quod si donans, vel legans dixerit se donare, vel legare Petro, verbi gratia fundum in tali loco, qui triginta continet iugera bouum, vel si dixerit lego, vel dono Mariæ iocalia, reposita in tali arca valentia mille aureos, tunc in his casibus sicut donans non tenetur ad plus si minoris mensuræ, aut æstimationis esse inuenta fuerint: ita neque

donatarius illud plus restituere casu, quo plus valerent. Sicut neque, quando minus valerent, quā fuisse æstimata à donante, seu legante residuum possit petere, quando scilicet, res donata specificata leg. demonstratio. ff. de cond. & demonstr. ita Panor. in capit. per tuas. de donat.

¶ Similiter inquirendum venit verba universalia in donatione posita in dubio quomodo sint exponenda, verbi gratia, donans villam donando dixit, do tibi villam meam, & omnia iura, quæ in ea habeo, an per hoc extendatur talis donatio ad iura spiritualia, scilicet; patronatus, quæ in illa habet, & ad ius decimarum, si fortè aliquod ibi habet. Respondetur autem quod quia hoc signum universale omnis, non se extendit ad ea quæ sunt alterius iuris, & naturæ; ideo donans villam per hoc, quod dixit simul se donare omnia iura, quæ habet in ea, non videtur donare iura spiritualia prædicta, vel similia, si quæ ibi in villa habet. Ita Panor. in c. sedes. de rescrip. & secundum assertum Inn. cap. ex literis. de iur. patron.

De donat. dubia. Quest.

Resp.

¶ Secundò decimus, quod quando aliquis habens simul spiritualia, & temporalia iura cum omnibus pertinentijs suis, sicut præbendam habens præbendam, quæ simul habet possessiones, & decimas, si per renunciacionem omnia iura, quæ ibi habet diceret se transferre in aliū cum suis pertinentijs; certè tunc simul omnia ista iura transfereat assentit Hostiens. in d. cap. ex literis.

2.

¶ Similiter affinis prædictis illa quæstio est an legans, vel donans alicui omnia mobilia sua intelligatur donare actiones, vel debita sibi, vel fructus colligendos. Respondemus autem ad quæstionem, quod donans, seu legans omnia mobilia sua per hoc non intelligitur donare credita, id est debita sibi, quia hæc non sunt mobilia, vel immobilia, sed in tertia specie. ff. de re. iudic. l. à diuo Pio. & quia quod nobis debetur non est nostrum adhuc. ff. de aur. & argent. l. 2. sed neque nomine mobiliū intelliguntur ligna, vel lapides parata pro ædificio, & huiusmodi argu. de leg. 3. l. ligni appellatio. Vnde qui omnia mobilia sua legat, aut donat, hæc non censetur donare: quia pro re mobili iam parata sunt & disposita. Adde secundò quod legans omnia mobilia sua, fructus etiam omnes, qui tempore mortis suæ fuerint separati à solo legasse censetur leg. fructus. ff. de rei. venditione.

Donat. mobil. Quest.

¶ Nunc de quibusdam dubijs donationibus

Quest.

bus

bus & gratijs, & remissionibus quomodo sint interpretandæ edifferendum venit. Attendendum ergo est primum, quod si in carta donationis, in qua rex oppidum alicui donat solum dixerit, quod oppidum illi donat cum omnibus iuribus à rege habitis, vel habendis in illo, vel in eius terminis quomodolibet, non intelligitur rex per hæc verba donare iurisdictionem iustitiæ, quia solum per prædicta verba concedit, & donat redditus, & iura hæreditatis, & calumnias, ac possessiones, quas rex in tali oppido obtinet. Imo quando verba sunt dubia privilegiorum, & concessionum iurisdictionis criminalis, & aliarum rerum, quæ conceduntur à rege sic interpretanda sunt, ut intelligatur excepta iurisdictione suprema ad faciendum iustitiam via appellationis, vel querelæ, ita in Recopilatione leg. l. 5. titulo. 10. leg. 1.

Nota. 1.
Casus dubij
in don. de
cid.

Nota. 3.

¶ Accedit secundò notandum contra aliquos in hoc deceptos scilicet, quod Recopilatione leg. lib. 5. tit. 10. l. 16. capetur, ut qui dono, vel in remunerationem obsequiorum obtinere iura vectigalium, vel tributorum à rege ea sibi recuperent perinde, & non aliter, quam rex ea exigebat & ea exigere possint donatarij, quæ obueniant iuxta antiquam consuetudinem: ita ut donationes hæc in nullius præiudicium cædant, licet in eis aliter dicatur ead. Recopilatione lib. 5. tit. 10. l. 16. & l. 8. tit. 2. lib. 6. & l. 1. tit. 26. & l. 8. & l. 5. tit. 3. lib. 6.

Nota. 3.

¶ Præterea notandum, quod quia expensæ non veniunt nomine damnorum, vel interesse, qui condonat expensas, non per hoc condonat, aut remittit interesse, aut damna cap. in vestra. de iur. & damno.

Nota. 4.

¶ Ad hæc & hic adnotasse non erit ab re, quod cum alicui traditur mandatum cum libera, & generali administratione, nõ per hoc conceditur facultas donandi aliquod debitum liquidum domini: facit pro hoc Nellus de bannitis, quem refert Villalpando in repetitione. l. 22. cap. 67. num. 1. Nam in mandato cum libera administratione nunquã veniunt ea, quæ verisimiliter constituens non concessisset, qualis est remissio debiti liquidi, quæ donationi equiparatur.

Donatio
pena.
Quæst.

Distum. 1.

¶ Deinde quia gratia alicui facta veluti quædam donatio est, consonat & huic loco explicare quomodo talis gratia quãdo à principe sit intelligenda. Dicitur ergo primò, quod quando bannitus est quis propter delictum, cuius bona sunt confiscata, si à domino ei condonetur venia, & recipiatur ad gra-

tiam, non propter hoc ad omnia restituitur ut tradit Salic & Cy. in l. 1. §. fin. ff. de quaestio. contra Bart. sed remittitur culpa quoad punitionem corporalem, & restituitur fauores: quando ad plenitudinem gratiæ recipitur secundum Bald. ibi.

¶ Secundò dicimus, quod habens legimè de bonis alicuius damnati propter eius crimen, si postea talis damnatus restituatur per principem ad bona sua, non tenetur ei restituere ea, Ita tenet Gemi. in cap. quamuis de rescrip. libro. & ratio est, quia cum iam sit ius acquisitum illi tertio nõ videtur de eo, quod iam suo est expoliandus.

¶ Si autem per talem restitutionem non præiudicetur tertio, sed tantum principi concedenti omnia sunt ei restituenda, arg. in cap. cum dilecti. de donat. hinc inserti Iulius Clarus tract. de processu criminali, quod plenè restitutus per plenam restitutionem ad bona sua, potest recuperare à fisco pretium ipsorum bonorum venditorum. Quatenus fiscus factus esset locupletior secundum opinionem Bartol. quam doctores communiter sequuntur.

¶ Superadijicimus tertio, quod in impetratione gratiæ exprimenda sunt ea omnia, quæ principem ab ipsius gratiæ concessione retrahere potuissent: neque enim, qui impetrat gratiam de secundo homicidio valide eam impetrat, quando non facit mentionem de primo homicidio à se commisso.

¶ Porro licet supra de reo criminis læsæ maiestatis, & hæresis diximus, quod donare non possit post latam sententiam condemnationis, & quod neque tunc donatarius tuta conscientia retineret, nunc inquirendum venit, an donatio facta à delinquente ante crimen commissum, vel post, ut valida sustineatur in foro conscientie, vel in foro exteriori, quãdo bona confiscantur.

Quæst.
Donatio
antecrimis.

¶ Ad quaestionem ergo dicitur primò, loquendo de alienatione onerosa, quando delictum, ob quod bona confiscantur non inducit confiscationem ipso iure, sed veniunt bona confiscanda, si talia bona ante sententiam titulo, vel contractu oneroso sint alienata, neque in foro exteriori talis alienatio reuocatur: si ante sententiam non fuit interdicta delinquenti suorum bonorum administratio, & si de fraude non appareat, est communis.

Distum. 1.

¶ Secundò dicimus, quod stando etiam in foro exteriori donatio facta à delinquente ante crimen commissum per quod bona sunt confiscata

Distum. 2.

confiscata ipso iure, vel veniunt confiscanda (si nulla subest suspicio fraudis) valida est: & tenet, licet postea delinquat, & contra eum sequatur sententia condemnatoria. Si vero appareat fraus verè, vel præsumptivè, valet quidem alienatio, sed à fisco postea reuocatur. Hæc autem opinio est communis, vt refert Picus in l. post contractum. nu. 2. ff. de donat. tenetur tamen fisco casu, quo sic reuocat alienationem bonorum in fraudem venditorum pretium restituere emptori. Non videtur tamen, quod in hoc casu reuocando rem fraudulenter donatam, quidquam teneatur restituere donatario.

¶ Sed si inquiras quomodo probetur fraus licet hoc aliquantulum distet à nostro instituto: tamen quo iuristis more geramus, dicimus breuiter, quod ex fraude delicti postea committendi donasse probabitur per coniecturas, vt si talis alienatio fuit omnium bonorum suorum, & hoc etiam si delictum ex interuallo secutum fuerit, dummodo tempore donationis subesset causa, propterquam postea delictum commissum fuerit, vel si tempore alienationis habebat inimicitias capitales, vel si post alienationem steterit in possessione rei alienatæ, vel donatæ. Hoc enim facit præsumere alienationem fuisse simulatam, dummodo, vt dictum est tempore alienationis subesset causa propter quam delictum fuit commissum.

¶ Item si occulto fieret alienatio, vel in personam sanguine coniunctam secundum Bart. ea. l. post contractum, præsumerecur fraus, est communis. Interdicitur autem bonorum administratio in crimine hæresis, & læsæ maiestatis, & Sodomitæ.

¶ Tertio dicimus, quod stando in foro exteriori in causa criminis, vbi bona ipso iure, & facto publicantur, donatio, vel alienatio facta à delinquente post crimine commissum est ipso iure nulla, neque opus est alia reuocatoria sententia. At idem est si alienatio fiat post accusationem. Quia præsumitur talis alienatio, vel donatio facta esse metu pœnæ, est communis, vt refert Picus in d. l. post contractum. num. 39. vers. alia differentia, sed de hoc iam supradixeramus.

¶ Quarto superaddimus, quod si donatio, vel alienatio fiat à delinquente post sententiam condemnatoriam contra eum latam, tunc si talis sententia fuerit per appellationem suspensa, valet quidem facta pendente appellatione, sed postea secuta confirmatione sententiæ officio iudicis reuocatur. Si vero sententia non fuerit per appellationem suspensa, alienatio siue donatio ipsa nihil valet. Aduertendum est

Instruct. Negot.

autem, quod in casu, quo alienatio, siue donatio valet, sed reuocari potest per fiscum, non potest executor fiscalis amouere possessores à possessione, sed debet actionem reuocatoriam intentare, ita vt ordinariè de ipsa reuocatione cognoscatur, ita communiter. 5.
¶ Preterea huc accedit, quod dicimus quinto, scilicet, quia Recopilatione noua legum Hispaniæ lib. 5. tit. 4. l. 3. stabilitum est condemnatum ob delictum ad mortem civilem, vel naturalem posse testari, codicillum conficere, vel aliter suam ultimam voluntatem facere, posseque facultatem hæc faciendi alteri dare perinde, ac si non esset condemnatus: dum tamen sic, vel eius commissarius disponat de illis tantum bonis suis, quæ ob tale delictum non sunt confiscata, vel fuerint confiscanda, vel applicanda camera, vel alteri tertio, sequitur ex prædicta sanctione talè reum de bonis de quibus conceditur posse sic testari, & disporre, permittendum esse etiam in conscientia validè donare, quia nulla subest differentiaratio.

¶ Adde etiã sexto, quod donatio facta causa mortis non tenet in eo, qui commisit crimine capitale, siue ante, siue post fiat, quia testamentum rumpitur, & omnia bona publicantur. Si aliquis ff. cod. tit. quod tamen in regnis Castellæ limitandum est, iuxta legem dictam, 3. lib. 5. tit. 4. allegatam in quinto, dicto immediate præcedenti. Tenet tamen talis donatio causa mortis in re donata vxori, atque datum commissum, & non postea. l. cum hic status. ff. de donat. inter vir. & vxor. §. si maritus, facit etiam text. cum glo. in d. res vxoris. C. de donat. inter vir. & vxor.

¶ Caterum licet causa hic morem gerendi iuristis ista dicta fiat, quatenus attinet ad forum exterioris: tamen quatenus attinet ad forum conscientie iam diximus, quod iterum sub breuitate repetimus cum Nauarro in sum. cap. 2. 3. nu. 66. q. lex pœnalis licet dicat ipso iure, vel ipso facto incurri pœnam, non obligat ad illam soluendam in conscientia ante legitimum, & iuridicam iulsionem iudicis, iuxta glof. sing. cap. fraternitas. 12. quaest. 2. & est communis, loquendo de pœna graui corporis, honoris, & fortunarum, quæ aliquam executionem requirit, ideò secundum eundem Nauarrum donatum ab eo, qui iam commiserat crimine ipso facto inducens priuationem bonorum à donatario retineri potest licitè ante sententiam condemnatoriam, sicut retineri licitè poterat, vsque ad eam à criminoso donante.

K k

Imò

Quest. Fraus in don ut probetur.

1.

2.

3.

4.

Dispositio spec. reco.

6.

Quid in foro conscientie.

1.

Et hoc est

Imò etiam post sententiam legitimè suspensam per legitimam appellationem, tam à donante, quam à donatario licitè interim retineri potest.

¶ Addè etiam secundò ex sententia Victorie in relectione de Indis, quòd quia probabilis est opinio, quòd talis reus ante sententiam est dominus suorum bonòrum, cui accedit Sotus de iust. & iur. & magister Bañez. 2. 2. còtra Met. 12. sequitur si sit crimen eius ad eòd. secretum, ut nunquam sit publicandum in futurum, neque ad aures fisci, vel iudicis perueniendum verisimiliter, & omninò esse credatur, posse talem secretissimam reum non solum titulo donationis gratuito in alium transferre bona sua, sed etiam titulo, & contractu oneroso illa distrahere. Nà etsi dicat Sotus, quòd legis vigore hæreticus à puncto prolata hæresis impeditur bona sua alienare, id glossandù est de hæretico, cuius crimen, quia non est secretissimum non nullus subest metus, quòd sit propalandum. Quòd sub censura melius sentientium dixerim. Quia in tali casu, ubi ad eòd. est secretissimum delictum, quòd nulla spes subest fore aliquo modo prodendum, cum ipse reus non teneatur se prodere, neque de se ipso desuauitiare, sed se emendare, nulla contra ipsum proferetur condemnationis sententia, qua non prolata nemini infert præiudiciù, qui donando, aut alienando non donat, aut distrahit alienum, quòd aliquando sit aufeendum.

CAP. XLV. De donatione sub modo, an conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua inuoluet donationem, quòd ubi voluntas testatoris patet seruanda est. De donatione facta in ordine secundò nubat, aut ne fornicetur, an donatio modalis, vel causalis modo, vel causa non subsistentis sit valida, puella accepta munera, dùm non consensit, an teneatur restituere, an donatio causa mortis, causa non existente, scilicet, quia illi putatur filius, qui non est valeat de falsa demonstratione, an donatio ob causam falsam, scilicet, quia gessit negotia quæ non fuerunt gesta valeat exponitur partita de donatione tributorum, vel sub consentia de impediendis à donatione, de donatione cum pacto, ne aliebetur, quòd æquitas est sequenda.

De donat.
sub modo.
Quest.

Et si præiudicatis nobis nota in iuraturam non possumus in hac materia donationis, quippe quæ de se ampla est de donatione sub modo, vel conditione disputationem dissi-

lare. Quare queritur primò, an conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua, scilicet, si femina non nupserit, vel maioris boni impeditiua, scilicet, si religionem non ingrediatur inuoluet donationem aliquibus sub his conditionibus factam. At videtur quòd non, quia istæ conditiones habentur pro non adiectis.

¶ Sit igitur pro responsione ad questionem primum dictum stado in solo iure civili, quia fundatur in præsumptione, quando in donatione in testamento facta adijcitur conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua, vel maioris boni ablatiua, ut quòd religionem donatarius non profiteatur, tunc non inuoluet donationem, quia ius præsumit, quòd testator sic in testamento donans (licet talia protulerit verba) ex errore fecit. Nihil volens contra ius intentare, sed potius se iuri voluisse conformare, si illud scisset, quocirca in foro exteriori valida est per testamentum facta donatio sub aliqua ex prædictis quatuor conditionibus, ita diffinitur in cap. verum. & in cap. fin. de condit. appos.

¶ Sit autem secundum dictum in foro conscientie, si quis in testamento donauerit aliquid cum aliqua conditione ex prædictis quatuor, si alicundè patere potest, quòd voluntas testatoris fuit, ut conditio adimpleretur, tunc conditione non impleta, vel nõ existente, donatio nullius valoris habebit effectum. Patet autem hoc, quia deficiente conditione deficit donantis voluntas. Accedit Nauar. Caiet. Sotus. Quia matrimonium sub aliqua impossibili, vel turpi conditione contractum, si aliter voluntas contrahentis dissentiret, in conscientia secundum prædictos Doctores validum non esset, ergo neque prædicta donatio. Secus autem esset, si ille testator vellet suam donationem secundum ius civile interpretari, & effectum habere.

¶ Ex prædictis sequitur corollarie iudicem in foro exteriori sententiam nisi inquam nõ posse proferre, si contra donantem sub vna ex illis quatuor conditionibus, illa non adimpleta sententiã proferat, quando testator expressit se nolle suam donationem sortiri effectum nisi conditione adimpleta, aut huius fuisse voluntatis quando probari potest. Cuius in præputu est ratio; quia iura has conditiones pro non adiectis habentia fundantur in præsumptione, qua præsumunt voluntatem testatoris fuisse, ut valeret, ergo dum de opposita voluntate testatoris constat, cessat præsumptio.

¶ Sequi-

Dictum. 1.

Dictum. 2.
in for. cõf.

Corol. 2.

¶ Sequitur corollarie secundò, quòd quando qui sic donat, quia in iure est peritus ipsum ius civile ipsum non latere est perspicuum, tunc una illarum quatuor conditionum sub qua donauit non existente donatio suo valore non carebit secundum aliquos, quia tunc visus est secundum iuris formam iam sibi notam voluisse donare, ne sua donatio in casum abiret, licet fortè (vt in nostro Instructorio diximus) posset etiam præsumi contrariù. Quia cum sciret ius esse in oppositum: & nihilominus contra iuris interpretationem, & præsumptionem sibi notam sic donauit, noluit fortè suam donationem nisi impleta tali conditione valere.

¶ Ex prædictis sequitur, quòd si testator dicat Mariæ, quòd relinquit ei in testamento centum si nupserit Petro, si ipsa noluerit ei nubere, quia indignus est suis nuptiis, propter hoc non priuabitur legato, quia conditio, quæ perpetuam viduitatem inducit, remittitur, sed non, quæ temporalem. Item si donans causa mortis dicat, quod nubat ad arbitrium Petri (quod perinde est, ac si non esset hæc conditio adiecta. ff. de cond. & demonstr. l. filia sue) sic in foro exteriori, & interiori, dum non probatur voluntas contraria valet donatio.

¶ Deinde ex iam dictis innotescit quid ad illam quæstionem sit dicendum, vbi testator in testamento donat uxori hoc, vel illud si castè, vel honestè vixerit, an valeat ista donatio causa mortis in casu, quo ipsa ad secundas nuptias transiit. At licet quidem respondentes ad hoc distinguant dicendo, quòd si testator erat doctus, quippe qui in secundo matrimonio aliquomodo castitatem, & honestatem seruari nouerat, teneat donatio, etiam si ipsa secundo nubat, & secus si erat idiota, & simplex qui posset credere in matrimonio non inesse castitatem.

¶ Tamen verior est opinio Bartoli, scilicet, quòd etiam si nubat in illo casu donatio causa mortis hæc tenet. Accedit Innoc. in cap. olim de verbor. signif. & Panorm. cap. vt clericorù. de vita. & honest. cler. Tum, quia nubendo etiam honestè, & castè viuit. cap. vicena. d. 3. 1. Vnde ita opinio Bartoli, quam habet in l. mulier. ff. ad Trebellianum. §. cum proponeretur est sequenda, quando voluntas testatoris ignoratur. Secus autem est, quando apparet aliter testatorem sensisse. Nam comperta voluntas testatoris, & iam explorata pro lege seruanda est. cap. vltim. 13. quæst. 2. quam etiam solet demonstrare communis vsus loquendi, Instruct. Negot.

qui secundum Innocentium, vbi supra, præfertur proprie significationi verborum.

¶ Accedit etiam, quòd quando maritus testando donaret uxori centum ea conditione, ne secundò nubat, aut ne fornicetur statim, vt nubet, vel fornicatur in conscientia sic donatum, vel legatum retinere non potest. Tum quia secundum Caietanum in summa verbo pœna. peruentum est tunc ad statum, in quo noluit testator talia bona à vxore retineri. Tù, quia secundum Nauarrum in summa. capit. 23. numero. 67. non est talis conditio apposta in pœnam, sed in conuentionem, & pactù, iuxta glossam in cap. Raynaldus à Panormitano, & communi ibi receptam de testam. & quia voluntas testatoris apparet fuisse talis: tum ex propria significatione verborum, tum ex communi vlu. loquendi.

¶ Tam hic suum locum sibi vindicat illa quæstio, scilicet, an donatio modalis modo non subsecuta, & donatio causalis causa non subsecuta robur valoris habeat, vt si verbi gratia, quis donando, ita dixerit, dono tibi hanc rem, quia rectè negotia mea gessisti, si verè non gessit. At videtur certè quòd valeat, nam. l. verba. C. de falsi. caus. adiect. leg. diffinitur, quòd causa cohærens legato falso probata vitiat legatum, non aliter, vt si testator in suo testamento pecuniam sibi debitam, sibi fuisse solutam falso asseruit, quia re vera, sibi soluta non fuerat diffinitur, quòd non vitiat legatum nisi hæc falsitas probetur.

¶ Igitur pro decisione quæstionis dicimus primò, quòd si quis donatione inter viuos, sic donaret, dono tibi hanc rem, quia rectè negotia mea gessisti, cum verè hæc causa falsa sit, quia negotia eius non gessit. Tunc intentio donantis consulenda est, cum consuli possit. Quia videtur donatio hæc dubia sit, cum ex vna parte præsumatur ex errore procedere, & ex alia parte præsumatur, quòd fortè talem causam falsam esse ipsum nõ latuerit, sed voluisse sub illo prætextu falso, vel facto verè donare. Igitur, quia omisso incerto, & dubio amplectendum est certum, certum remedium in hoc casu est donatoris consulere voluntatem.

¶ Hinc corollarie sequitur, quòd si causa, vel modus donantis non fuit satis explicatus licet in foro exteriori, vt prædiximus in l. 5. tit. 34. Par. 7. iuxta planum sensum verborum donantis debeat ea donatio interpretari, nisi constiterit de voluntate donantis: tamen in foro conscientie, si causa, vel modus donantis fuerit

Kk 2 dubius

Donat. fac. uxori sub cond. Quæst.

Opinio Bart. v. rior.

Vbi testatoris volunt. patet. quid.

Donat. fac. uxori ne nub. Pro

Quæst. Donatio modalis.

Oobiectio.

Dictum. 12

Corol. 1.

dubius, vel solum præsumptus taliter, quòd sufficientem moralem certitudinem non præferat, nullum superest remedium certius, quàm donantis intentionem consulere, quia alias donatarius in dubio mala fide rem donatam retineret.

Corol. 2.

Puella accipiens dona.

¶ Hinc etiam patet esse verum, quòd supra dictum est, nepe quod puella, quæ accepit munera, ut alliceretur, si turpitudini non acquieverit donantis, ad restitutionem tenetur illorum. Quia cum moraliter constet ob turpem causam illa fuisse donata, ipsa non subsecuta deficit voluntas donantis. Propter eandem namque rationem, scilicet, quia deficit voluntas donantis, si donatio ob causam præsentem facta fuit, illa non existente, si donata restituenda veniunt: quia voluntas dantis, quæ donatio nis est radix videtur cessare.

¶ Hinc quia elemosyna genus est cuiusdam gratiæ donationis, qui ficta paupertate eam extorquet iuxta sententiam Soti de iust. & iur. cuius sententiam in nostro instructio rationabiliorem esse probauimus aperte, si sit magna quantitas sic extorta restituenda sunt, nisi aliquid modicum sit, quod sic extortum est contra Metinam in sua instructione dicentem, quòd quia sine conditione talis elemosyna est data in nullo casu restituenda est. Hæc autem dicta sunt de donatione in re viuos, quando constat de voluntate donantis, quia non est dubia, aut si non constat, sed dubia est potest consuli. Ad ad obiectio nē dicitur illa procedit in illo casu, & in foro exteriori.

De don. caus. mort. Quest.

¶ Porro nunc postquam de donatione in re viuos causa non existente dictum est, nunc de donatione causa mortis, causa non subsistente dicendum restat. Quare quæritur hic primò de illo dubio cuius meminit Sotus de iustitia & iure, lib. 4. quæst. 7. artic. 2. vtrum si quis mihi causa mortis donet, vel leget centum, credendo me esse suum filium, sua tamen leuitate deceptus, vel ab alio citra meam culpam, possim ego illa optimo iure possidere. Quia verò non satis constat cuius sententia fuerit Sotus, à Syluestro magna peritia doctore petendam esse huius difficultatis dissolutionem diximus. In namque verbo conditionis, quæstione. 6. ait, quòd stando in iure ciuili communi, si testator dixerit in testamento, sic Titium filium meum heredem instituo in casu, scilicet, quo non est ipse testantis filius invalidum est legatum.

Prob.

¶ Et probat Syluester, quia cum demonstratio sit falsa, licet constet de personæ titi-

men, quia voluntas testatoris fuit instituire filium, & consequenter Titium non filium, utpotè non filium instituire noluit, ex consequenti etiam in conscientia non valet. l. si pater. C. de hæred. institut. quia præsumitur, quòd illum si sciret non esse filium suum, non instituisset. Secus (inquit glossa ibi) si suum filium esse non crederet, licet filium nominaret. ff. de condit. & demonst. falsa in principio.

¶ Item etiam an falsa demonstratio vitiet donationem, aut legatum, si in dubium reuocetur. Ex mente Syluestri verbo conditio. quæstione. 6. responderetur, quòd falsa demonstratio tunc non officit, quando constat de re, & de voluntate legantis, ut si dixerim, lego tibi seruum emptum à Titio, cum sit emptus ab alio modo constet de seruo. instit. §. huic proxima.

¶ At de causa, & ratione, quæ proprie est de præterito inuestigare opus est, an quando falsa est vitiet legatum, aut donationem causa mortis, ut si quis dixerit, lego Petro centum, quia talia obsequia mihi præstitit, cum tamen ea obsequia, vel seruitia non præstitit.

¶ At quidem si loquamur in foro exteriori, & de iure communi placuit est, secundum Syluestrum verbo legatum. 1. quæstione. 12. quòd sic causa ut causa proprie accepta, ut exemplificata est de præterito, etiam si sit falsa, non vitiat legatum, ita instit. eod. tit. §. longè.

¶ Confirmat hanc sententiam dispositio contenta. l. 21. titulo nono, Partita sexta, vbi cauetur, quòd legatum factum valet, licet causa, vel ratio in eo expressa vera non sit. At verò leg. tertia, titulo decimo quarto, Partita insinuat contrarium, vbi dicitur, quòd legatum non est validum, neque debetur legatario, quando causa apposita in legato non est vera, & ut vera probari non potest à legatario. Sed lex hæc, ne contradicat priori positæ intelligitur, quando aliàs, nisi causa compensationis, vel remunerationis non poterat fieri legatum, quia aliàs erat inofficiosum.

¶ Vltimò verò dicimus, quòd in prædicto casu, vbi causa apposita in legato, vel in donatione causa mortis est falsa, vbi vale re disponit ius, & legatum tenere decernit, & in alijs donationibus factis in testamento sub aliquibus conditionibus dispositioni iuris standum est, nisi aliunde de voluntate testatoris contraria

De fals. de monstr.

Donat ob caus. Quest.

Resp. Distin. 1.

Exponitur partita.

Distin. vltim.

contraria constat, & etiam in conscientia, nisi de tali contraria voluntate constat, talis iuris dispositio sequenda est. Fundatur enim in presumptione bona, scilicet, quod si aliud testator voluisset, id certe expressisset facit. in principio questionis obiecta, scilicet. i. verba C. de fals. caus. adiect. leg. vbi diffinitur quod causa coherens legato falso probata vitiat legatum & non aliter.

Nota valde.

Donatio in iuria.

Quest. 1. Dictum. 1.

¶ Præterea donatum sibi pro remissione iniuriæ, an possit quis licite retinere, quoniam hic quoque in dubium verti potest. Respondetur breuiter primò, quòd pro iniuriæ remissione, quatenus remissio, est quid spirituale, de qua remissione ait Dominus, Dimitte, & dimitte mini, non licet pecuniã accipere (effere enim symonia) quia gratis remittere debemus offensas, quoad placationem animi, sicut gratis Deus culpas mortales contra eum commissas nobis condonat, dum poenitamus.

Dictum. 2.

¶ Secundò dicitur, quod ab actione iniuriarum intentanda in foro exteriori licitum est in conscientia pro pecunia accepta desistere. Patet ex Can. si quis contractus distinct. 4. & ex glossa ibidem cuius potissima ratio est, quia iniuria affectus damna sibi illata in persona, & fama, & fortuna gratis remittere non tenetur, sed inficiari talis nõ potest se animum vindictæ gerere, si gaudet aduersarium simili iniuria afficere maximè, vt faciet animum, vide Cord. in tract. de casibus conscientia, question. 77. vbi concedit maritum pro eo quod desistit ab accusando adulterium, sibi datum licite posse retinere.

Donatio sub confidentia.

Quest.

¶ Iam quædam dubiola ad hanc materiam attinentia se offerunt dissoluenda. Primum autem est, an qui mille aureos re vera mutuo accepit, quos præsentaret pro patrimonio sibi donato, episcopo, vt ad huiusmodi patrimonij titulum sacris initiaretur, tenetur illos mille aureos fide adhuc finem donatos restituere. Respondetur cum Corduba, quòd re vera licet talis fideus donator, si fraus constaret in poenam in foro exteriori eis priuaretur: tamè in conscientia vbi respicitur veritas, quia ibi non fuit donatio vera, sed fuit secreta mutuatio illorum mille aureorum, idcirco fideus donatarius, qui re vera secreto fuit mutuatarius eos in conscientia restituere tenetur.

Donat. tributorum obseruitia. Quest.

¶ Secundum autem est, vtñm domini oppidorum aliquos subditos immunes à tributis possint facere cõdonando eis tributa ab ipsis soluenda, quò intendunt venationis custo-

Instruct. Negot.

diæ, vel venationis capturæ in recreationem domini. Respondetur autem cum Corduba tractatu de casibus conscientia, quod huius exercitij gratia id non potest facere (sira ibi quæst. 116.) nisi releuet reliquos vasallos ab ea quantitate pensionis tributorum, quam isti exempti ei pensuri erant: Non enim propter suas recreationes dominus suum oppidum gravare debet ultra debitum. Neque enim populus propter dominum, sed dominus propter populum institutus est. Concordat Gabriel in. 4. distinct. 15. quæst. 5. dubio. 2. & Sotus de iustit. & iur. lib. 3. quæst. 6. artic. vltim. & Syluester verbo dominium, & exactio, & Nauarrus in sum. cap. 25. n. 6. & 7. atque rex exemptio nem à tributis donare potest, secundum Sotum & Nauar. valde merito de republica.

¶ Tertium autem est, vtñm si quis quod donandum erat alteri dono accepit, quia mutans voluntatem donatoris, ipsam ad se inflixit, teneatur sic donatum restituere. Respondetur breuiter de mente Soti, & ex sententia communi omnium, quod quando donator liber erat ad donandum, cuilibet pro libito, quia rem suam parabat donare alteri, vel legare, si sine vi, vel metu, vel mendacio illi persuasit, vt mihi magis donaret nullius restitutionis in hoc casu obnoxius fore: secus si per vim, metum, vel falsum testimonium id doni obtinuissem. ¶ Missam nunc verò facio mentionem de impeditione à beneficio ecclesiastico obtinendo, etiam si non intercedat vis, aut fraus, quia de hoc in nostro instructorio nostram diximus sententiam, in sententiam Caiet. vt potè literæ D. Thomæ magis consonam nos inclinando, licet oppositam Soti, & Adriani, & Nauarri negatiuam, scilicet in casu, quo non impediuit per fraudem, & vim dignus, quòd sic obtentum non teneatur restituere beneficium digniori (quia probabilis videcur) non omnino refutauimus.

¶ Iam nunc, quia de donationibus sub conditionibus factis supra nos tractasse meminimus, de donatione quoque, quæ sub hac conditione, fit vt alienari non possit, quæritur, an virtute talis conditionis inualidetur rei donatæ alienatio, si à donatario fiat.

¶ Igitur facturi satis questionis distinctionem dicimus primò, quòd si pactum de re nõ alienanda, quæ donatur sit appositum post contractum donationis, vel ante contractum, id est ante traditionem, & post obligationem: tunc nihil operatur tale pactum, ita Anton. de Butr. capit. verum. de conditio. appa. quia

De imped. ent. andon. Quest.

Donat. ne alienetur. Quest.

Dictum. 1.

tunc non est appositum in essentiali contractus, id est in ipsa obligatione:

¶ Secundo dicimus cum eodem, quod si pactum huiusmodi apponitur tempore obligationis contrahendae: tunc si reservat donas aliquod ius sibi, vel alteri in re donata, non valet alienatio, si postea a donatario fiat. Secus autem est, quando neq; sibi, neque alteri tale iusq; reservavit, quia tunc si sequatur illius alienatio, valet quidem: sed tamen qui pactu appositum agere potest ad estimationem, ita lege. C. de condit. ob. caus. & l. pen. & ibi Bar. ff. de pact.

Dictum. 3.

¶ Tertio dicitur, quod si in contractu alio a donatione ponitur pactum de re data non alienanda non valet tale pactum. dicta. l. pen. quod tamen intellige cum hac limitatione, vel exceptione, scilicet, si paciscentis inter sit de non alienando, quia tunc si sic inter sit agere poterit ad interesse, ita. l. penult. C. de condit. ob. caus. Sed hoc est verum in privato, ubi Sylvest. verbo donatio. r. quaest. 2. admonitum lectorem esse curat de hoc, scilicet, quod praedicta distinctio valet de omni contractu, quo ab homine alienationis prohibitio ponitur etiam si donatio non sit. Addit autem, qd si huiusmodi prohibitio fiat a lege, alienatio nulla est. l. quemadmodum. C. de agr. & cens. & co. & ca. Ecclesia S. Mariae, el. 1. & ibi Panor. vt lite pend.

¶ Si autem talis prohibitio ponitur ab homine in viam testamenti, vel ultimae voluntatis tunc sine causa non potest id prohibere, & consequenter, nec sine hoc quod causa exprimat ab ipso testatore, quare prohibet alienationem legati, scilicet, vt maneat in familia, vel huiusmodi, ita. l. filiusfamil. §. diui. ff. de legat. 1.

Donat. eccl. ne alienetur. Quest. Dispositio regni.

¶ Sed iam peculiaris quaestio nos manet, scilicet, an donatum ecclesiae cum pacto, vt alienari non possit, non obstante pacto possit alienari, igitur pro expedite quaestio placet Primo hic praemittere, id quod in regnis Castellae particulari dispositione est cautum. l. 2. titul. 14. Partita. 1. & l. 1. & 2. titulo. 5. libro. 1. dei Fuero, & l. 9. titul. 2. lib. 1. Ordinationum regalia, scilicet, quod donatio, quam rex facit ecclesiae hoc speciali gaudet privilegio, vt huiusmodi bona donata ecclesiae a rege si sint immobilia semper maneant pccnes ecclesiam, ita vt pretio distrahi non possint.

¶ Caeterum bona quae per alios ecclesiae collata sunt vendi, aut alienari non possunt nisi pro urgente necessitate contingente in ec-

clesia, vel pro eius magna utilitate eo ordine seruato, vt pro necessitate ecclesiae praedicta supplenda prius vendantur mobilia, quibus non eget, siue sacra sint, siue profana; quae si sic prius vendita tali necessitati non sufficiunt: tunc interueniente consensu capituli distrahi pretio poterunt possessiones, & bona ecclesiae immobilia, exceptis possessionibus hereditatibusue a regibus, vel reginis, vel ab eius liberis ecclesiae collatis, quas nullatenus distrahi posse decernitur.

hae moti

Donatio. Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus stando in iure communi (quod parum ab praedicta dispositione speciali discrepat) quod quia semper videtur esse interesse donantis ecclesiae, quod res a se donata non alienetur quando alienari eam prohibet per pactum, quod donando fecit, quasi sit favorabile animae dantis, tale pactum valet, nisi in duobus casibus,

Exceptio.

1. ¶ Primo, quando ecclesia donatum alienaret in casu necessitatis, cui aliter providere non posset, quia si donator in hoc casu donationis alienationem prohibuisset, turpiter intellexisset, nec prohibitio valisset. 47. capit. si cur hi. cum ibi adnotatis in gloss. distinct. 83. cap. 1.

1.

2. ¶ Secundo, quando alienaret ob causam magis piam. Ita D. Anton. vbi supra, & facit caput licet de regul. & cap. peruenit, el. 2. de iureiurand. & cap. aurum. 12. quaestio. 2. & C. de sacro sanct. eccles. l. sancimus, & hoc est verius contra alios, quia sic voluisse debuit donator.

2.

¶ Ob quam causam magis piam alienari potest de aequitate canonica, nam potest alienare ecclesia bona immobilia sibi donata sub pacto, ne alienentur, quando alia sibi non superunt bona, quae ob eam causam magis piam possit alienare etiam in casu, quo a donante dictum sit, quod alienare non possit ea, & si alienentur liceat donatori, & haeredibus talem possessionem donatam reuocare, in quo casu tenent iuristae oppositum communiter, scilicet, quod alienare non possit, sed nos cum Sylvestro, & Bartol. Brix. in quaestio. 4. tenemus de aequitate in fauorem causae magis piae hoc non obstante posse alienare. Facit glossa capit. imperator Leo. 10. quaestio. 2. nam hoc dicitur melius,

Nota.

Aequitas hic sequenda.

quia sic secundum rectam rationem debuit voluisse donator.

(3)

**CAP. XLVI. De donatione remuneratiua, re-
muneratio facta filio quomodo valet, quid quan-
do est dubium an pater donet filio ob merita, do-
natio inter patrem & filium prohibita excipit-
tur. 4. casus, donatio inofficiosa in regno Ca-
stelle quando esse censetur, valor bonorum hic
attendendus, donatio pro dote gaudet optione,
quid possit donare habentes tantum ascenden-
tes alijs vel suis filijs naturalibus, & quid illo-
gitimis, & quid possit dari filijs adulterinis,
vel clericorum, vel eorum nepotibus, quod re-
medium ad licite subueniendum his, an alimenta
sint prestanda filijs nothis.**

Donatio re-
mun.

Quest. D.
Resp. non

Limitatio.

1.

2.

Corol.

Remunera-
tis fact. fil.
vt valet.

Iam ulterius in hac materia procedendo
hic illius questionis incidit mentio, an pro-
hibiti donare donatione mera, vel conditio-
nali, vel modali prohibeantur donare dona-
tione remuneratiua. Responderetur, quod quia
talis donatio non est proprie donatio, scilicet,
quæ fit ob causam præcedentem, id est, ob me-
rita, quæ dicitur donatio remuneratiua vt no-
tatur in cap. si quos. 1. 2. quæst. 2. ideo non pro-
hibetur ista donatione remuneratiua donare,
qui est prohibitus alijs prædictis donati-
bus donare, vt elicit ex leg. Aquilius regulus.
ff. de don. & ex cap. consensus, de reb. eccles.
non alie. quod limitandum est primò, nisi pro-
hibeantur isti donare, quia non habent admi-
nistrationem liberam in rebus donandis.

Secundò quando propter legitimam cau-
sam sic donare prohiberentur, vel quia non
possint donare nisi in dampnum aliorum, cuius-
modi sunt hi, qui inde impotentes fiunt ad
soluendum suis creditoribus, eademque ratio-
ne hæc remuneratiua donatio reuocari non
potest, teste Panor. vbi habuit locum.

Ex prædictis corollariè sequitur, quod li-
cet donatio à patre facta filio non emancipa-
to non valeat, quia pro vna, eademque perso-
na reputantur. l. fin. C. de impub. tamen do-
natio hæc remuneratiua facta tali filio pro me-
ritis, & seruitijs valida est in tantum, quantum
pater ob similia merita tribuere alicui extra-
neo teneretur, ita Nauarrus in sum. cap. 17. n.
145. qui in huius gratiam citat Bartol. commu-
niter receptum. l. 2. §. castrensi. ff. de castr. pec-
cul. & l. si donatione. C. de colla. & l. frater à
fratre. ff. de condict. in debiti. additque Nauar-
rus in conscientia vt teneat talis donatio, suf-
ficere eam merita sint vera arg. in cap. tua. & c.
15. qui de sponsalibus, sed in foro exteriori
(quia non sufficit quod pater dixerit ea esse
vera) probari debent iuxta eundem Bartol.

in l. si forte. de cast. pecul. ita communiter.

¶ Sed quid si dubitatur, an pater donet filio
ob merita, vel ob meram liberalitatem. Respon-
detur tunc præsumendum esse, vt ait Nauarrus
donare ob merita, si præcesserint, alias ob me-
ram liberalitatem censendus est dare, ita glossa
communiter recepta in dict. l. si donatione. C.
de collat. Requiritur autem, quod donatio
hæc non excedat merita, secundum Iulium
Clarum. de donat. contra Bartolum, sed oportet,
quod arbitrio iudicis æquiualeant illi me-
rita alias fieret fraus legi prohibenti donatio-
nem inter patrem, & filium, sed hanc senten-
tiam Iulij Clari contra Bartol. duximus limita-
dam, scilicet, quod æquiualeant debeant
merita, & illis donationem non debere esse
maiores, quatenus si excederet posset alijs
fratribus esse inofficiosa, alias enim de mente
D. Thomæ. 2. 2. quæstione. 1006. artic. 6. est
quod in gratiarum retributione, & remunera-
tione antiodoralis oportet aliquid maius repen-
dere, quam sit acceptum, vt qui regratiatur, vi-
deatur gratis efficere, & non tantum sibi da-
tum soluere.

Hinc sequitur ex prædictis corollariè, quod
in donatione remuneratoriua inter personas
non prohibitas nõ attenditur, an merita æqui-
ualeant donationi, vel non, ex quo etiam nul-
lis existentibus meritis donatio etiam valuis-
set, sed inter personas prohibitas per legem
donare, vt est prohibitus pater donare filio nõ
emancipato, & maritus vxori, si donatione re-
muneratoria donet oportet, vt merita æqui-
ualeant donationi, quod quia non est deter-
minata hæc æquiualeantia per legem arbitrio
iudicis, circa eam statuendam erit itandum, &
magnopere refert hic sortiri iudicem propi-
cium, & fauorabilem. Nam iuxta sententiam
D. Thomæ largè poterit hanc æquiualeantiam
æstimare dum inofficiosam donationem nõ
constituat, quam nec pater poterat facere.

Nunc quoniam pro constanti reliquimus,
quod neque pater filio non emancipato, ne-
que è contra iste filius patri donatione pro-
pria (quia reputantur pro eadem persona) ali-
quid donare potest, iuxta l. fin. C. de impub.
ideo scrutari, vel inquirere libet hic casus, si
qui sunt, in quibus hæc dispositio iuris exce-
ptionem patitur. Respondetur, quod præter
quam, quod donatio inter prædictos, scilicet
patrem, & filium facta valet in omnibus casu-
bus, in quibus donatio à marito facta vxori
suz, aut ab vxore facta marito valet, de qua-
bus postea erit dicendum (siquidem autore

Dubium.
Resp.

Limitatio
secundum
mentem D.
Thom.

Nota val.

Donat. in-
ter patr. &
filium pro-
hib.

Quest.
Casus ex-
cepti. 1.

Azone, æquiparatur communiter donatio inter patrem, & filium & inter maritum, & uxorem) & valet etiam donatio facta à patre primò dum fit in dotem, aut matrimonium. l. Pomponius Philad. ff. famil. eriscu. & ff. de collat. bonor. & de collat. dot. per totum.

2. ¶ Secundò valet donatio usus fructus, quæ habet pater in bonis aduentitijs filij, si faciat ea filio cuius sunt illa bona aduentitia. l. cum oportet & l. nõ solum. §. sin autem. C. de bon. quæ lib.

3. ¶ Tertio valet donatio, quando pater mobilia bona donat filio pro bello. C. famil. eriscu. l. 4.

4. ¶ Quarto valet donatio facta propter merita, & seruitia filij, quando ob hæc ei donat pater, quæ proprie non est donatio, de qua supra plura sunt dicta, vbi aduertit Nauarrus, quod donatio patris, aut matris facta filio, quæ remuneratoria non est, & si aliàs valida sit vt in casibus prædictis, aut eorum morte confirmetur, quia in vita ab eis non est reuocata, si tamen eam quotam excedat de qua iuxta diuersa iura specialia diuersorum regnorum parentes liberè disponere possunt, & reliquorum filiorum legitime præiudicat, non sustinebitur in totum, quia reuocanda est pro tanto, quantum opus fuerit ad præiudicium eorum tollendum. l. 1. C. de in offic. donat. & l. 1. C. de in offic. dot. vbi insinuare videtur Nauarrus, quod per remuneratiuam donationem facta vni filiorum bene potest pater diminuire legitimas aliorum filiorum inofficiose donando, sed id debet fieri ne fraus fiat legi, & legitimis aliorum fratrum, sic vt donatio non excedat merita in casu quo iste excessus redderet eam donationem inofficiosam.

Donation. inofficiosa que nam. ¶ Vt autem pateat quænam donationes in officiose sit in regno Castellæ, animaduertenda est lex, quæ habetur Recopilatione noua legum lib. 5. tit. 6. l. 12. vbi sancitur, quod parentes quibus sunt liberi, vel descendentes legitimi neque in morte, neque in vita donare possint, vel meliorare alios ab his, vltra quintam suorum bonorum partem. Cæterum vt habetur ead. Recopilat. eod. libro. & tit. 1. 2. & 1. 3. decernitur (vt supra meminimus) quod patres dum donauerint aliquid filio legitimo intelligatur talis filius esse aductus in tertia, & quinta parte bonorum paternorum, & in sua legitima, etiam si id patres non expresse- rint, quod si hanc summam donatio prædicta excesserit, in eo quod excedit inualida sit, neque parentes aliam meliorationem superad-

dere possit. ¶ Superadijcitur autem ibi. l. 2. quod pater, & mater cum aliquem ex se descendente legitimum in testamento, vel via vltimæ voluntatis, vel in vita in tertia parte bonorum donantes adauerint, possint imponere in illa tertia parte illi quodcunque grauamè siuè restitutionis, siuè fideicommissionis, & summisionis, & substitutionis, &c. Vbi autè fit aductio, siuè melioratio sic in quinta, & tertia parte bonorum, quinta pars prius deducenda est ex cumulo bonorum, quàm tertia, vt. l. 214. Styli statuitur.

¶ Secundò adnotatione dignum est, quia donationes in eo, in quo inofficiosa sunt nõ valere diximus, quod æstimari hæc non potest, vt inofficiosa iudicetur, vel non, nisi æstimatedis bonis donantis quoad valorem. Ideò scitu est opus quomodo, & quando, id est, pro quo tempore valor illorum bonorum sit æstimandus, id est, an illa bona sint æstimanda eo valore, quo valebant tempore, quo facta est donatio, aut tempore quo donator vita defunctus est. Respondetur, quod de hoc in regno Castellæ extat expressa diffinitio in Recopilat. nou. legum. l. 3. lib. 5. titulo. 8. vbi sic statuitur, quod donatio dotis pro matrimonio, vt inofficiosa fuisse perpèdatur (est enim inofficiosa quando excedit tertiam, & quintam partem bonorum donatoris, cui sunt descendentes legitimi) attendendus est valor bonorum donantis dotem, vel pro tempore quo constituta est dos, vel pro tempore, quo eam constituens obiit pro optione illius cui fuit dos promissa, vel dari constituta, prout ipse eligere maluerit. Verumtamen, vt aliæ donationes inofficiosa iudicentur, illa bona donatoris æstimanda sunt iuxta valorem, quo valebant tempore quo donator obiit. Quare hæc habita consideratione subinde, ibi ead. Recopilat. l. 7. & 9. & 10. tit. 6. lib. 5. quod decernitur meliorationes aliàs factas non excipiantur à cumulo bonorum dotis, vel donationis propter nuptias, quæ allata fuerint ad collationem.

¶ Præterea, qui carent filiis parentes, tamen habent ascendentes ex suis bonis quam quotam donare possint, ne eorum donatio fiat inofficiosa, nunc inquirendum venit. Igitur in regno Castellæ per legem sextam Tauri satisfacta questione, vbi diffinitur, quod carens filijs, aut descendentes, si tamen ascendentes, scilicet, auum, vel proauum, vel matrem, vel patrem habeat, solum potest donare alteri cui voluerit tertiam suorum bonorum partem, exceptis locis, vbi iuxta consuetudinem terræ bona

Graduamina in meliorat.

Quest. Valor bonorum æstimandus.

Donatio pro dote in hoc potior.

Donatio habent. parent.

Quest.

bona reuertuntur ad radicē. Nam si ultra hanc donasset talis donatio in officiosa esset, si tamē solos haberet fratres, omnia bona sua extraneo, & causa mortis donare, & legare possit, vt habetur, vel elicitur ex. 6. & 7. l. Tauri, vbi correctæ videntur lex. 4. tit. 13. Partitæ. 6. & lex. tit. 6. lib. 3. del. Fuero, quæ aliter disponebant, scilicet, quod fratres per æquales quotas cū suis patribus, vel auis succederēt fratri.

Quid filijs naturalibus dari possit.

¶ Accedit etiam ad maiorem explicationē dictorum, quod parentes carentes filijs legitimis possunt filijs naturalibus donare, vel legare ex suis bonis totum id quod sibi libuerit, licet patres, vel ascendentes legitimi sibi sint, vnde colligitur quod in hoc casu non tenentur referuare parentibus aliquotam partē: notanter autem diximus possunt donare naturalibus pro libito, quia in Recopilat. leg. lib. 9. tit. 8. vbi id patribus conceditur isto termino possunt, vtiur: quasi ad id non astringantur, sed suæ voluntati relinquatur, pro cuius explicatione ibi adijcitur, tunc filios naturales dici, quando tempore quo nati sunt, vel concepti, patres eorum cum eorundem matribus poterant iustē absque dispensatione matrimonio copulari, dummodo parentes huiusmodi naturales recognoscant pro suis filijs, neque obstat vt lex ait non obstat, quod pater fornicatam, ex qua huiusmodi naturalem genuit in domo non retinuerit, vel quod non eam solā tenuerit, quia nihilominus prædictis conditionibus cōcurrentibus filius naturalis erit.

Quæst.

Quid illegitimis.

¶ Iam quid parentes filijs illegitimis possint donare perstat dicendum, dicimus ergo primò ad quæstionem cum Soto de iustitia, & iure, quod filij spurij quippe, qui ex peculiari concubina sunt geniti, & filij maneres, qui ex vaga sunt suscepti, eodem modo extimantur quo ad hæreditatem, non enim succedunt hæreditati patris, vel matris si filios habeant legitimos, permittitur tamen, vt mater in hoc casu possit ex quinta parte asis, id est, suorum bonorum illos hæredes instituere.

2.

¶ Secundò dicimus, quod si mater legitima careat prole, succedunt illi ab intestato, nō tamen patri, quia non est ita certus, an sit suus filius. Quamuis (vt præ diximus) pater filium naturalem, dum eum pro suo recognoscit, si careat legitima prole, eum hæredem omnium bonorum suorum (si velit) instituere possit.

3.

¶ Teriò dicimus quod filij nati ex damnato concubitu, & punibili ex parte matris puta ex incestu, & stupro, & potissime ex adulterio non succedunt matri, neque ex testamento, neque ab intestato, potest tamen tam pater,

quam mater istis quintam partem donare seu legare. Hæc autem omnia extra controuersia esse testatur Sotus. Sed ad id quod magis in dubio est perueniamus.

¶ Quæritur ergo, quòd difficilius premittitur an pater qui caret legitima prole, filijs ex adulterio à se genitis, vel ex damnato concubitu possit extra testamentum suam omnem substantiam donare, vel ea amico sub fideicommissione secreta donare, vt postea eam conferat tali filio. ¶ Ad hanc igitur quæstionem ex mente Soti dicimus primò, quòd pater extra testamentum potest dare amico omnem substantiam suam in casu, quò caret legitima successione, hoc est pro legitima, vt det eam filio adulterino, & notho. Atque iure naturali amicus tenetur dare, & filius nothus, & adulterinus potest in conscientia retinere, quia solum lex prohibet esse hæredem, quòd sit per testamentum, & si quidem lex ista est pœnalis, sic debet restringi. ¶ Secundò dicimus, quòd amplius est cum eodem Soto in. 4. sent. tom. 2. dist. in. 41. quæst. vnica art. 4. quòd si pater carens legitimis propria manu per seipsum det adulterino omnia bona sua, adulterinus ante condemnationem tute ea poterit retinere propter eandem rationem, quia lex pœnalis est ista ait Sotus. ¶ Imò, quia isti filij nothi secularium non videntur fieri incapaces hæreditatis paternæ ipso facto per verba legis, quæ habentur in Recopilat. noua. lib. 5. tit. 8. vbi sancitur, quòd nec ex testamento, sed neque ab intestato possint esse hæredes hæreditatis maternæ, quando fuerint geniti ex damnato concubitu, id est, morte punibili ex parte matris. Nō enim si lex hæc est pœnalis (vt videtur Soto & alijs) lex pœnalis ante condemnationem reddit aliquem inhabilem, vel incapacem, id est si instituti sunt hæredes in testamento, si hæreditatem penes se habent non tenentur eam à se abicere, neque restituere fisco ante condemnationem. Hæc autem sententia videtur esse de mente Soti loco citato licet non transeat sine difficultate, sed quia leges pœnales sunt restringendæ, & quia illa verba, nō possint esse hæredes, non irritant factū in conscientia, sed in foro exteriori duntaxat, iuxta regulam illam, (scilicet, quæ potius videtur esse exceptio illius regulæ iuris, scilicet, quæ contrariis sunt debent pro infectis haberi, quàm regula) quæ dicitur quòd nō omnis actus factus contra legem est ipso iure nullus, scilicet, quando lex punit contra facientes, vt hic contingit, quia hic pater institutus hæredem adulterinum punitur amissione hæreditatis

Quæst.

Quid filijs adult.

Dictum. 1.

2.

Sent. Soti

reditatis applicandæ fisco, idèd cum lex prædicta puniat factū, & illud expresse nō annul-
let non videtur in conscientia filius adulteri-
nus ante repetitionem fisci obligandus ad hæ-
reditatis restitutionem.

Quest.
Quid de fi-
lijs clericor-
um.

¶ Insuper de filijs clericorum iniuatorum
sacris, & religiosorum maius dubium vrget,
quoniam eadem Recopilat. lib. 5. tit. 18. l. 6.
sic de eis statuitur, quod hæreditate capere
non possint bona parentum, vel aliorum con-
sanguineorum ex parte patris, neque habeāt
neque potiri possint quouis legato, vel do-
natione, vel venditione sibi per eosdem factis
nunc, vel in posterum: item qualibet priuile-
gia, siue rescripta, quæ obtinuerint iam, vel
in posterum in suum fauorem obtinebunt,
contra hic statutum, illis non valere, neque il-
lis adiumento, vel commodo esse mandatur
si quidem per hanc legem reuocantur, & an-
nuilantur: hæc autem lex an pœnalis sit, vel ta-
les filios bonorum paternorū in capaces red-
dat magnopere ambigitur. ¶ Igitur nos in hac
parte sententiam Soti, quæ magis conformis
est legis literæ, malui^m amplecti, nā opposita
sententia magis contraria videt̃ esse literæ eidē.

Sent. Soti
tenenda.

¶ Sententia igitur Soti est, quod prædicta
lex respectu filiorum clericorum non est pu-
rè pœnalis, sed inhabilitans, & incapaces bo-
norum paternorum eos efficiens, quod ex il-
lis verbis legis, scilicet, non habeant, seu acqui-
rant videtur sibi colligere. Nam lex Hispani-
ca huiusmodi verbis vtitur, no ayan, quæ qui-
dem verba translationem dominij bonorum
paternorum in hos filios videntur impedire.
Neque in ambiguo est principes temporales
(cum in ordine ad bonum commune tempo-
rales gubernatores sint) posse in conscientia
ex rationabili & iusta causa horum bonorum
dominij translationem præpedire quemad-
modum in donationibus pupillorum, sine
authoritate tutorum factis solet legislator per
suam legem etiam dominij translationem im-
pedire. Ex prædicta intelligentia legis infert
Sotus huiusmodi clericos iniatos sacris, ne-
que licitè sua bona suis filijs illegitimis largire
posse, neque ipsos filios iura conscientia ea
percipere, aut retinere.

Quale re-
mediū pro
filij clericor-
um licitū.

¶ At verò quia Sotus prædictæ sententiæ
est, contendit indagare, si quod remedium li-
citur suppetere possit quo huiusmodi cle-
rici prædictis suis filijs possint de suis bonis
subuenire. Remedium igitur, & accommodum
sibi esse videtur, & licitum vt pater clericus
det bona sua amico sine conditione vlla illi
ea donando habita confidentia, quod ea ami-

cus hic largietur filio, quia aliàs ea amico non
daret. Est inquam hoc remedium licitum, &
accommodum, quia licet in hoc casu amicus
ea bona tanquam absolutè, sibi donata potest
tuta conscientia retinere: tamen si verus ami-
cus est probabiliter credi potest ea filio clerici
dabit, quod & tuta conscientia in hoc casu po-
test dare, & filius clerici ab eo percipere, quia
iam verè non obtinet bona patris, quæ sint iā
patris, & à patre donata, sed quæ sunt iam il-
lius amici paterni, cui prius absolutè, & sine
conditione sunt à patre donata, à quo rursus
filio prædicto donantur quod quidem cōtra
legem non intentatur.

¶ Cæterum si ea bona à patre clerico con-
ferantur amico ea conditione, vt rursus ea cō-
ferat filio, quia machinatio hæc paratur in frau-
dem legis, neque amicus licitè ea bona, sibi vè
dicare poterit, quia sibi non sunt absolutè do-
nata, neque etiā ea filio clerici dare potest,
quia esset agere contra legem iustam, & in cō-
scientia obligantem in re graui.

Dubium.
Resp.

¶ Si igitur queratur quid igitur in hoc casu
de huiusmodi bonis erit agendum. Respon-
detur igitur cum Soto, vbi supra, quod ante
condemnationem actinent ad hæredes abinte-
stato succedentes, quod si tales hæredes non
sint, eroganda sunt in pios vsus: alioquin si scit
id in aures fisci peruenturum melius est pate-
facere fisco.

¶ Præterea ex prædictis corollarie sequitur
hoc, quod & Frater Iosephus in suis floribus
aduertit, scilicet, quòd quia lex hæc studiosa
quippe quæ est restringenda, & non extendē-
da cum solum loquatur de filijs, non videtur
nepotibus clericorum ex suis illegitimis filijs,
vel filiabus progenitis vetare bona suorū auo-
rum clericorum posse & recipere, & retinere,
neque auis eorum, ita videtur esse vetitum ea
suis nepotibus largiri. Nā licet nepotes in ma-
teria fauorabili soleant venire nomine filiorū:
non tamen in materia odiosa, vbi quia strictè
sumuntur termini in propria significatione
sunt accipiendi.

Adverten-
tia pro ne-
potibus cle-
ricorum.

¶ Sed iam queritur vltèrius, an leges præ-
dictæ tam strictè sint accipiendæ, vt filijs no-
this, & ex damnato concubitu præstare alimen-
ta, vt alantur parentes prohibeant. Cui quæ-
stioni satisfaciens primò dicimus, quòd pa-
rentes non carentes legitima prole illegitimis
pro alimentis, nisi quintam bonorum suorū
partem legare non possunt, ita. l. 10. Tauri, ex
qua licet colligere, quòd eandem quintā par-
tem in gratiam alimentorum possint legare
parentes filijs ex concubitu damnato natis, si-

Quest.
De alimen-
tis filiorū
nothorum.

cuq̃

Regula generalis.

2.

cur eandem quintam partem poterant legare cuilibet etiam extraneo. ¶ Secundo dicimus filios ex concubitu damnato natos non tenetur alere ascendentes eorum ex parte patris, sed mater, & eius linearecta ascendentes tenentur eos alere. Nam & si pater sit dubius, semper tamen mater de sua prole certa est. l. 5. tit. 19. Partita. 4. Concordat Panormitanus in cap. cum haberet. de eo, qui duxit in matrimonium. qui ait de iure canonico filios spurios, vel natos ex damnato concubitu ali debere à parentibus, & huic iuri statuitur hodie etiam de iure civili, quia hoc induxit ecclesia ex quadam naturali æquitate ne filij alimentis privati pereant. ¶ Additque Panormitanus quod propter rationem prædicti textus, cum haberet parentes possunt legare filiis spuris ratione alimentorum, & dotare, & relinquere dotem filiabus, cum dos loco alimentorum succedat. Imo pater cogitur dotare filiam bastardam. ff. de leg. 3. l. vxorem. §. pater naturalis, dotareque tenetur dum eam recognoscat. de ducto tamen ne ipse egeat ex. l. fin. C. de promi. Ad de ultimo quod filius ille cui debentur alimenta subinde habere debet expensas pro studio sine quo vivere non posset secundum suæ personæ decentiam, scilicet, pro Grammatica, & Rhetorica, quando alioquin filius esset patris illustris, licet non legitime ab eo procreatus, secus est de expensis in studijs in quibus dicitur militare, vt tradit Bartolus in l. de bonis. ff. de car. edict. §. non solum. sed iam diximus pro his alimentis in Hispania adulterius ultra quintam partem non posse legari.

3.

4.

¶ Ad hanc autem questionem quoniam breuiter respondere paramus, statuiamus regulam generalem imprimis cum Nauarro in summ. Lat. cap. 17. num. 94. scilicet beneficiarius ecclesiasticus potest impendere in vsus sibi placentes, & etiam in donationes profanas bona sua patrimonialia tanquam illorum dominus. De numero autem bonorum horum patrimonialium contra alios esse censetur, quæ ratio dignitatis clericalis beneficiarius sibi acquirit Missas celebrando, prædicando, confessiones audiendo, & alia sacramenta administrando, & etiam quæ ex decenti sustentatione sui status se in hoc restringendo sibi subtrahit, & etiam bona illa, quæ commeruit inferuendo ecclesiæ etiam in alijs, in quibus non tenebatur ministerium præstare ultra officium, quod pro suo beneficio tenebatur mediocriter subire.

¶ Item ea tanta bona, quæ sibi superflua sunt ad decentem sustentationem ex redditibus sui beneficii, quanta fuerit, quæ ex suis bonis patrimonialibus expendit iam in pios vsus, iam computantur inter patrimonialia, ita vt illa prohibito possit donare.

¶ Ex prædictis corollariè sequitur bene, licetque expendisse beneficiarium, quæ dono dedit etiam extraneis non solum in necessitate naturæ eorum, sed in decentem sustentationem personæ eorum, quia hoc opus subuentiois opus pium esse censetur.

¶ Sequitur secundò corollariè, quòd beneficiarius licet sibi retinet, de redditibus sui beneficii superfluentibus, sibi ad decentem sustentationem sui status eam partem, quam de suis bonis patrimonialibus expendit in pauperes, vel in ecclesiæ vtilitatem, vel in recipiendo hospitio regem, proceres, & iudices eius, & literatos, & denique quoscumque, de quibus speratur, quod talibus beneficijs affecti loco, & tempore opportuno fauori insistent ecclesiæ, neque eam in suis iuribus, aut causis, vel electionibus, vel prouisionibus lædēt, aut molestant.

¶ Sequitur tertio corollariè, quæ circa scrupulum beneficiarius, de redditibus sui beneficii, & de quæ suis pensiones, vel per distributiones quotidianas (nam de his eadem est iudicium, quòd de alijs redditibus ecclesiasticis) potest impendere in remunerationem obsequiorum, quibus sunt affecti à cognatis, vel familiaribus. Nam hæc non censetur impensa profana, sed aliquomodo debita. Cæterum multo magis impensa pia, & licita esse censetur, quod vere, & irrevocabiler donatur à beneficiario

1.

2.

Corol. 1.

Corol. 2.

Corol. 3.

CAP. XLVII. Quomodo donare possunt beneficiarij. statuitur pro hoc regula generalis, an beneficiarius profane donata restituere teneatur, quod concilium Tridentinum videtur annullare donationes profanas, & respondetur ad legem Hispaniæ, de donatione inter coniuges prohibita exceptis. 9. casibus & casu recompensationis senectutis, donatio inter coniuges quibus modis, vel casibus firmatur, an firmatur morte civili, id est, professione de donatione propter nuptias, donatio inter coniuges quibus casibus reuocatur, vt possit morte confirmari, requiritur traditio rei donatæ fiat in vita, an donatio causa mortis reuocetur per conualescentiam.

Quomodo beneficiarij donare possunt.

Am non erit ab re postquam de donationibus hic agitur & eos assignare casus in quibus beneficiarij ecclesiastici possunt licet etiam profanas hoc est donationes non pias facere.

ficiario in opera pia etiam in articulo mortis, & referuatio illa licet, qua beneficiarius de sibi superfluo referuat aliquid pro tempore futuro in pia opera futura infumendum, modo probabiliter talia opera sperentur. At licet hoc condemnet Metina in sua instructione, tamē non damnandum esse censeo hoc assertum quod est Nauar. vbi supra, dum modo hæc asseruit limitatio, cuius ipse non meminit, scilicet, quod non sint graves, & urgentes necessitates in præfenti, quæ præsentaneam exposcant subuentionem, & sic sperentur in futurum proxima maiores futurae necessitates.

Corol. 4.

¶ Sequitur quartò beneficiarium, qui extra casus in supradictis contentos, aliquid de redditibus beneficii sibi ad decemiam personæ superfluis vanè, aut profanè donat peccare mortaliter. Nam pars eorum (vt ait D. Thomas, quodlibeto. 9. art. 12. qui sic faciūt) ponenda est cum his malis seruis, qui dicentes mortem facit dominus, manducant & viuunt cū ebriosis Mathei. 14.

Quæst.

An beneficiarius pro statuendo id quod sic vanè, & profanè donauit teneatur, longa disputatione illucidandum erat, nisi breuitati studentes, nos ad. 1. partem nostri Instructorij cap. 43. lectorem remitteremus, interim hoc dumtaxat dicendo, quod magis ad mentem D. Thomæ in illo quolibet esse videtur, vt, scilicet, quia ex sola obligatione charitatis tenetur superflua sibi de redditibus beneficii beneficiarius, vel in pia opera expendere, vel dare pauperibus, & quia illorum dominus est, cum hoc tamen obligationis onere, ideo si profanè illa donauit ultra decentiam status donatarium ad augendò, siuè consanguineus sit, siuè extraneus, non beneficiarius ipse, sed ipse donatarius sic tali dono aduictus tenetur illud restituere pauperibus, nisi iam peruenerit ad temporis articulum, quo ipso iam eget ad decentem sustentationē sui status. Quod probatur, cum quia talis donatio nulla fuisse videtur propter verba concilij Trid. Sessi. 25. c. 1. de reformatione, quibus omnino episcopis, & beneficiarijs interdicit consanguineos, familiares suos augere. Quia illa verba omnino interdiciamus, secundum iuristas annullatiua sunt contractus, tunc quia si donatarius ad decentē sustentationē sui status talidonato non eget, duplici obligatione illud restituere pauperibus tenetur prima, quia cū huius obligationis onere à beneficiario trāsuit in eum, quia cum isto onere illud superfluum sibi ex redditibus ecclesiæ haberet, beneficia-

Mens D. Thom.

Conc. Tri. annullatdonation. profan.

Prob.

rius (quia res transit cum suo onere) sine illo non potuit in donatarium transferri. Secunda verò, quia vnde cūq; quis habet sibi superflua ad suam decentiam status tenetur ea dare pauperibus, iuxta præceptum domini dicentis, Quod superest date eleemosynam. sicque concordauimus aliquatenus sententias alioquin distantes Soti, & Nauarri. Nam ad legem ciuilem, quæ videtur obstare qua in Recopilatio. noua legum, lib. 5. tit. 8. l. 13. cauetur, quod bonis clericorum sacris initiatorū etiam ex redditibus ecclesiasticis acquisitis possit iuxta consuetudinem in his regnis receptam succedi ex testamento, vel ab intestato: sufficiens est responsio Nauarri, scilicet, quod est permissiuum ad tollendas lites, quia talis testatio non constat, an sit de superfluis, aut quod sit profana, ideo iubet in foro exteriori iure succedendi prædictis bonis hæredes non priuari id quod attinet ad conscientiam, hæredum conscientijs, & eorū confessoribus referuado, vt ipsi videant, & examinent, an talis successio contra legem charitatis debita pauperibus sit, vel non.

¶ Porro quoniam diximus, quod donatio à marito facta vxori, aut ab vxore marito postquam contractum est matrimonium de præfenti, vel ante pro tempore, quo contractum iam fuerit valida non sit, quia donator vir, vel donatrix vxor antequam moriatur cum libitum fuerit illam potest reuocare, iuxta. l. 1. ff. de donat. inter vir. & vxor. neque obstat tali reuocationi, quod per modum remissionis debiti fiat, aut quod fiat per tertiam personam. l. si sponsus. ff. eo. nunc explicandum restat in quibus casibus hæc dispositio iuris exceptionem patiat. Respondetur ergo, quod prædicta donatio in his casibus licita est & valida.

¶ Primò quado Imperator, aut Rex donat imperatrici, aut Reginae, aut illa illi. l. penult. C. eod. tit. ¶ Secundò quando datur pecunia ad restaurandas ædes, & resigne consumptas. l. quod si vir. ff. eod. tit. ¶ Tertiò quando cōiux donans ex hoc non fit pauperior, licet alter coniux fiat ditior. l. sed et si constat. ff. eo. tit.

¶ Quartò quando recipiens non fit ditior, licet donans fiat pauperior. d. l. quod autem.

¶ Quintò quando donatur in tempore finiti matrimonij, vt scilicet, res fiat alterius morte coniugis donante secuta. l. sed interim. ff. eod. & quando donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortem donatoris id habeat, vt in dicta. l. sed interim, dummodo se in vita reuocandi facultate non priuet, secundum gloss. in dicta. l. sed interim. Nam aliàs secundum Iulium Clarum de donat. si donator dicens

Resp. ad Hisp.

Donatio inter coniuges prohibita.

Exceptio.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

etiam in
interdum
quod non
aut

se

se donare causa mortis promittat ipsam donationem non reuocare censetur. donatio inter viuos, quæ inter coniuges, ne se inuicem spoliant est prohibita, quia donationi causa mortis irrevocatio non potest competere, unde qui irrevocabiler dixit se causa mortis donare potius censetur motus esse ad donandum propter causam mortis, quam voluisse causa mortis donare ut dicit iuriconsultus. l. vbi ita donatur. ff. de donat. causa. mort. Imo censeo verum, quod Garcia lib. 1. de contract. fol. 79. ait, scilicet, quod donatio causa mortis etiam realiter in vita tradita re donata non censenda est, aut presumenda est irrevocabilis, facit pro hoc Bart. C. de sacro sancto. eccles. athen. ingressi. ¶ Sexto valet donatio quando vxor marito donat ad aliquam dignitatem, vel honorem adipiscendum. l. quod adipiscendæ. ff. eod. ¶ Septimo, valet quando maritus constante matrimonio remittit vxori promissam dotem in totum, vel in partem glossa. singulari & ibi Cyn. & Bald. in. l. si constante. C. de donat. ante nuptias. Remissio autem alterius debiti, quia quædã donatio est non valet, neque assignatio debitoris ei facta valet, quia rationem donationis habet. Imo si volenti mihi donare centum aureos causa mortis mando, ut donet vxori meæ, non tenet donatio, quia videtur ac si ego vxori meæ donarem. l. idem. ff. eod. tit. Secus autem est si mando quod legget eos vxori, quia legatum non facit donationem, cum non transferatur dominium, sicut in donatione causa mortis transfertur licet possit reuocari. l. 2. ff. eod. tit. ¶ Adde octauo quod valet donatio secundum Hostien. quando maritus vxori suæ in mensem, aut annum aut quandiu vixerit aliquid certum assignat pro victu suo, & suorum. vsque ad fructus dotis, & non amplius, ita tenet glossa. in. l. ex animo. ff. de donat. inter vit. & vxor. per illum textum. ¶ Nono valet inter virum, & vxorem donatio remuneratoria, quæ proprie non est donatio atque ideo iure non prohibetur. l. quod autem. ff. eod. tit. unde corollariè infert Iulius Clarus tract. de donat. quod valet donatio inter virum, & vxorem, quando fit ratione recompensationis senectutis viri, aut nobilitatis mulieris, quia videtur remuneratoria. Intelligitur autem hoc posse fieri in ipso actu dotis constitutendæ, non autem post. Nam alias puellæ habentes inaritos senes eos spoliant. ¶ Nunc verò agendum superest de modis quibus donatio inter coniuges alias inualida potest firmari, respondetur autè primo quod licet secundum Iulium Clarum vbi supra

Simulata donatio inter virum, & vxorem ut in confessione dotis receptæ non firmetur, tamen si vera donatio est per iuramentum potest firmari, ita Pona. in cap. donatio. eod. tit. asserit, dicens hanc opinionem esse communem, neq; tale iuramentum esse contra bonos mores naturales, quod rursum ipse confirmat in capit. cum contingat de iur. iurand. dicens, hoc non esse contra bonum publicum, neque continere aliquam turpitudinem ex parte iurantis: quod autem donationes dum per scripturas fiunt in ipsis scripturis possit apponi iuramentum sine pæna conceditur in Recopilat. noua lib. 4. tit. 1. l. 12.

¶ Secundo talis donatio inter virum, & vxorem si fuit facta firmatur morte donantis, & non reuocantis tacite, vel expresse in d. cap. donatio. Si tamen nõ sit ultra quingentos solidos siue aureos, secus est si esset ultra, & sine insinuatione (quæ quia plenam causæ cognitionem non requirit & voluntariè iurisdictionis est actus, sufficit scribatur, & publicetur coram iudice sine alia scriptura, aut registratione, non ergo confirmatur sine tali insinuatione nisi in morte approbauerit, quo casu valebit ut legatum, quod insinuatione non indiget secundum glossa. in d. c. donatio.

¶ Tertio confirmatur etiam si fuit facta simplici promissione, quando simul traditio rei donatæ facta fuit in vita verè, vel quia confitetur se habuisse, quod est loco traditionis, confirmatur (inquam) morte: ita Silueff. verbo donatio. 2. q. 5. & probat. ex l. quod de suo. C. de dote. caut. non. numer. vbi dicitur, quod licet non interueniat traditio, si interuenit id quod per traditionem habet confirmare donationem inter virum, & vxorem, morte donatoris confirmatur. Ita summat Bald. Requiritur ergo traditio in vita donantis, ut donatio morte confirmetur, neq; sufficit simplex promissio. Excepto casu illo, vbi parentes aliquæ ex decendentibus meliorare in tertiam, & quinta parte stirorum bonorum via nuptiarum, vel alia via onerosa promiserat, quia si id pro ut tenebantur nõ implere in vita, post mortem talis donatio meliorationis, ita lege Castellæ specialiter disponente confirmatur, ac si de facto iam facta esset, ita Recopilatione noua lib. 5. tit. 6. ita dictum est supra. ¶ Aduertendum est etiam cum sinistra loco allegato, quod donatio prædicta confirmatur non solum morte naturali, sed etiam morte civili, non per illam, per quam quis fit seruus alterius hominis per de ad libertatem, quia per hanc perimitur donatio, cū possit dominus

Sent. Garcia.

6.

7.

8.

9.

Nota. Ratio recõpensati. senectutis.

Donatio inter coniuges quomodo firmatur.

12

13

2.

3.

Aduertentia firmatur morte civili.

eam reuocare, sed per illam mortem civilem confirmatur, perquam quis efficitur seruus p[er] p[er]e. ¶ At verò per illam mortem civilem, quæ dicitur deportatio, quia matrimoniũ non dissoluit nõ confirmatur donatio inter cõiuges, sed dep[er]det vsq[ue] ad mortem naturalẽ, & si nõ reuocauerit donator, tunc cõfirmatur. l. res vxor. C. cod. tit. Itẽ etiã an per aliam mortem civilem que sit per professionẽ religionis cõfirmetur prædicta donatio, quia cõtrauertitur inter doctores, dicimus breuiter eos cõcordantes per distinctionẽ. s. quod tantũ in religionibus, quæ possidẽt in cõmuni, per earũ p[ro]fessionẽ nõ cõfirmatur tali morte. i. tali professione donatio, etiã si ante consummatũ matrimoniũ ingressus aliqua harũ religionũ donatur fuerit professus, quia coniux donatarius debet expectare mortem naturalẽ professi, quia adhuc res est in pendẽti, poterit enim in hoc casu mori ante cõiux donatarius, quàm donator. d. l. res & sic vera est sententiã Vicentij in. d. c. donatio: si autẽ loquamur de religionibus, quæ neq[ue] in particulari, neq[ue] in cõmuni possident, qualis est ordo Minorũ, tunc per huius ordinis p[ro]fessionẽ factam ante consummatũ matrimoniũ (quia talis professio est mors civilis dissoluens matrimoniũ) bene confirmatur donatio antea facta, secundũ Ioã. An. & Car. quorũ sententia in hoc sensu est vera. Secus autẽ si professio cuiuscunq[ue] religionis siue possidentis in cõmuni, siue neq[ue] in cõmuni neq[ue] in particulari possidentis facta fuisset post consummatũ matrimoniũ ex concensu coniugis, quia tunc per eam non confirmaretur donatio, quia nõ confirmatur, nisi professione, quæ sit mors civilis dissoluens matrimoniũ, qualis nõ est professio post consummatum matrimoniũ, quia illud non dissoluit, vide Siluest. verb. donatio. 2. q. 5. ¶ Adde vltimò quod donatio inter sponsos de futuro secundum gloss. in dict. cap. donatio. valet etiam si matrimoniũ postea eodẽ die contrahatur. l. inter eos. ff. eo. tit. ¶ Porro licet iu. Cla. tra. de do. dixerit donatio nes p[ro]pter nuptias iã in vsu nõ esse, nihilo minus dicimus q[uo]d quãdo fiebãt, & nõc si eodẽ modo fieret, ad hoc tantũ valet, nisi aliter paciscatur, vt de dote sit vxor securior. secundum glo. l. fi. C. de don. vnde vxor nõ potest renũciare huic iuri suo. s. vt talis donatio sibi facta alienet, neq[ue] e[st] cõsensu ad hoc valet. C. ad Velleianũ. auth. siue auig, nisi interueniat iuramentũ. c. licet de iur. iur. lib. 6. aut nisi vxor post bienniũ cõsentiat secunda vice, & q[uo]d tantũ sit in facultatibus viri, vt indẽnitati vxoris possit cõsuli pro toto tempore, quo vxor agere potest vt nptatur in

d. Authen. siue auig, vel nisi per tres annos tacuerit licet in secundo, nõ consenserit vt nota Panorm. in. cap. peruenit de vend. & emptio. ¶ Sed de his donationibus factis à maritis p[ro]pter nuptias. s. hoc sine, vt vxores sint de dotibus magis secure, an morte viorũ cõfirmantur, quia sciscitari quis poterit. Respõdemus primò, iacietes principiũ vnde satis fiat questio ni. s. q[uo]d donatio hæc sic facta à viro p[ro]pter nuptias, soluto matrimonio reuertitur ad virũ. l. fi. C. de donat. ante nuptias, vel p[ro]pter nuptias, si cut dos ad mulierẽ reuertitur. l. vnica. C. de re. vxor. act. & nisi pactũ aliter habeat, locorũ consuetudo est seruãda vt notatur in. d. c. don. ex quo sequitur, q[uo]d ista donatio p[ro]pter nuptias hoc solo sine vt vxor securior reddatur de sua dote, quia soluto matrimonio reuertitur ad virũ, nõ cõfirmatur morte: sicut neq[ue] morte soceri videtur cõfirmari donatio facta nurui vestimẽtorũ, & ornamentorũ pretiosorũ, & festiuorũ. l. mortis sue. ff. de don. quia dictæ res nõ fuerunt donatae, sed traditæ ad vsum. d. l. mortis in fin. libet dixerit focer se donare, quia intelligitur quo ad vsum tantũ. Sequitur secundò: q[uo]d securior. Bar. l. sed si plura. §. in arrogat. d. vulg. & pupil. q[uo]d donatio facta vxori à cõsanguineis ex parte viri contẽplatione viri facta esse videtur, vnde videtur magis facta esse marito, quã vxori, sed in xenijs factis à cõsanguineis vxoris videtur talis donatio vxoris contẽplatione facta fuisse in d. §. in arrogato dũ dicit amicus, vel cognatus ira de facto in facti cõtĩngẽtia ait Bar. se cõsultuisse. ¶ Postquã eos modos retulimus quibus inter virũ, & vxorẽ cõfirmatur donatio facta, siquidẽ nõ solũ donatio inter virũ & vxorem, nisi cõfirmetur legitimẽ nõ valet sed neq[ue] etiã in focerũ, & nurũ, vel generũ, & inter consoceros, qui copulatos matrimonio habet in sua potestate. l. cũ hic. §. oratio, & inter patrẽ & filiũ nõ emancipatũ secundũ gloss. in. d. c. donatio. de donat. iã nunc de modis, quibus reuocatur donatio inter virũ & vxorem restat agendum. Reuocatur ergo Primò per p[er]nitentiam si donatio sit expresse reuocata in quo debet attendi vltima voluntas. ff. eod. l. cunctis statutus. §. 2. ¶ Secundò per tacitã reuocationem, quia si res donata per donatorẽ alienetur. C. eod. l. si maritus. Imò tacitẽ dicitur reuocare quando obligatẽ donatã pignori, nisi aliud ostẽdat. ¶ Tertio si prius moritur donatarius id est qui rem dono accepit extra. eod. cap. fin. At idẽntidem non reuocatur quando simul moriuntur ambo; puta naufragio, vel ruina, quia tenet donatio. leg. cum hic. §. si ambo. ff. eod. vnde tunc succedit hæres donatarij, idẽm q[ue] est si simul capian-

professio est mors civilis.

Quest.

Resp.

Corol.

Donat. inter coniuges reuocatur.

De donat. propter nupt.

1.

3.

capiantur ab hostibus, quia videntur, simul interijisse secundum Azoc. quando nulluseorum reuertitur, si autem vnus redierit is videtur superuixisse, quando alter remaneret dicto. §. si ambo. ¶ Quarto quando fit diuortium ex displicentia nisi aliter appareat voluisse donationem valere. l. si interim. ff. eod. tit.

Nota.
Tradit. requir.

Detrahitur falcid.

¶ Notandum est autē, quod donatio inter virū, & vxorē in qua vt possit morte cōfirmari requiri traditionē in vita diximus ex sentētia Silue. verbo donat. 2. q. 4. si morte cōfirmetur vt ait Iul. Cla. confirmatur in vim relicti ideo de illa detrahitur falcidia sicut de legatis, sed respectu dñij non retrotrahitur hæc donatio ad tēpus factæ donationis, sed bene retrotrahitur ratione fructuū perceptorum, ita glo. in l. talis scriptura. ff. delegat. 1. in glo. fin. & confirmatur morte mariti etiam si sit vltra quingentos solidos, & non sit insinuata.

Donat. inter coniu- ges reuoc.

¶ Præterea quia de donationibus inter virū, & vxorē quibus casibus reuocantur dictū est, nunc etiā de donationibus à quibus eunq; potentibus sic donare factis causa mortis dicēdū est quodad earū reuocationē. si quibus casibus reuocantur, & ex quibus casibus reuocari possint. Respondetur, quod secundū glo. in l. non omnis. ff. si cert. pet. reuocatur in his casibus primò, si pri^o moriatur donatarius, quā donator. ¶ Secundò, si illum penitet donasse aut si cesset cōditio sub qua facta est donatio addit tamē Hostiens. idē esse si non adimpleatur causa sub qua donatio facta est, q; verum esse concedit Silue. verb. donat. 4. q. 6. nisi donatio facta esse cōcedit in piā causam remittit que se super hoc ad supradicta à se, verbo donatio. 1. §. 14. in fine, sed de hoc redibit infra mētio.

Quest. Casus. 1.

3.

¶ Tertiò, poterit reuocare etiā si non reuocare iurasset duobus modis, Primò ex noua causa sicut etiā quis electā iuramēto sepulurā potest reuocare ex noua causa, vt quia factus est religiosus, vel si locus ille quasi esset dissipatus. Secundò si iuramento donauit omnia bona præsentia, & futura quia tūc iuramentum induceret votū captadæ mortis, ideoq; non tenet quia esse vinculū iniquitatis, peteretamē tenetur prius absolutiōnē iuramēto secus si donasset solū præsentia q; intelligitur quando donat omnia bona sua nō addens futura, quia tunc nō reuocatur, vido & consule pro his. l. fin. C. de pact. & l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. obligat. ¶ Quarto, vt diximus supra, donatio causa mortis potest etiā tacita volūtatis demonstratione reuocari si donator re quā donauerat voluntarie, in aliū alienauerit: hic autem Iulius Clar. hanc de cōsionē

Instruat. Negot.

tanquā admirabilē commendat. si quod licet donator voluntatē mutauerit, si tamē postea contingat illū ex hac vita migrare sine hærede ex testamēto, vel ab intestato, donatio non censetur reuocata in l. 1. ff. qui sine manu ad libert. peruen. à qua te non recessuū esse in pratica ait, licet fateatur in puncto iuris nō satis benē sustineri posse secundum Angel.

¶ Scitu hinc opus est (quonia dubitari contingit) an donatio causa mortis propter conualescentiam donantis cēteatur reuocata? Respondetur autē cū Iulio Claro, quod si nō fuit facta instante mortis articulo, non reuocatur ob hæc causam cōualescentiæ, sed si facta fuit instanti tali mortis periculo per conualescentiā reuocatur, ita intelligitur textus si mortis causa res don. ff. de don. vt ait Alciatus. ¶ Ad de secūdò q; filius licet donationē in officiosam quā fecit pater possit reuocare, nō tamē reuocare alienationē potest, quā titulo oneroso fecit pater suus, neq; vsq; ad legitimā. Hęc cōtra opinio est magis cōmunita ita Rub. Pic^o Bart. in l. non vsq; aded post nu. 1. ff. si quis à parente suo fuerit, & loquitur Picus etiā quādo fraus patris in ipsa alienatione interuenit, sed quia hæc sententia Iulio Claro nimis dura videtur, ideo vbi appareret quod ille tertius fuit particeps fraudis libētius se inclinare in sententiam Bar. ait, saltē vsq; ad legitimam, nam hæc opinio est æquior vt omnes fatētur.

Quest.

Resp.

Coroll.

CAP. XXXXVIII. Causa reuocationis donationis factæ inter viuos, de reuocatione eius ob ingratitudinem, & ob natiuitatem superuenientem filiorum, & quid si nati post filij moriantur, & quid si tempore donationis habebant filios, & superueniant alij filij, & quid si pater donans antea renunciauerat beneficio. l. si vnquam, an donatio facta ecclesie reuocatur ob filios post natos donatio sub modo, an tali modo deficiente reuocetur, de donatione facta ecclesie, sub modo, si modus iste non seruetur examinatur an reuocari possit, & an requiratur sententia ad reuocationem hanc, de donat. fact. filio an reuocetur, an debitor donet credit. in dubio nota p casibus cōting. de promis. de filia.

Iam de mera donatione, id est inter viuos, an reuocari possit, & ex quibus causis dicendum est. Igitur opinio cōmunita est quod donatio perfecta inter viuos regulariter reuocari non potest, nisi propter causas ingratitudinis, & causas expressas in leg. finali. C. de reuocatione donationis, & propter similes causas illic expressas: neque in hæc

Donat. inter viuos reuoc.

Quest.

perfecta donatione ad eam reuocandam penitentia donatoris admittitur ad hoc autem allegatur textus. l. Aristo. ff. de donat. hoc nihilominus non obstante propter multas causas donatio mera, id est inter vivos potest reuocari, vt colligitur ex c. si. de donat. ¶ Primo propter defectu causę ob qua fuit facta donatio quod a te de clericis coniugi. ¶ Secundo propter conditionem adiectam capit. verum de donatione. ¶ Tertio, propter datam enormitatem, vt cum pater tantum donat, quod euacuatur hereditas filioru capi. si quis irascitur. 13. q. 2. ¶ Quarto, propter ingratitudinem que his modis contingit. l. quando donatarius manum violentam iniicit in donatorem, vel si atrocem iniuriam ei facit verberando; fugando vel carceri mancipando; vel huiusmodi, vel graue damnarebus in tulit. donatoris etiā contra maiore partē substantię; vel si inferre tentauit vitę periculū, licet effectus non sit secutus. ¶ Quinto, reuocari potest si donatarius conuentiones factas in donatione non seruauit, hæc supra dicta habentur in l. si. C. de reuoc. donat. ¶ Sexto, in casu quō glossa ibi adiungit, si donatari⁹ neglexerit donatorē in opē, quādo donatio fuit in magna rerū quantitate secundū Cyn. in. d. l. fin. hoc autem notandū esse ait Silue. donatio. 1. q. 3. & §. 17. p. nes sine, pro, in, ueribus & simplicibus fere omnia donantibus, & demum negliguntur alia entari a donatarijs quibus abunde donauerunt: quia potest donatio reuocari, secus est si in parua quantitate donauit.

¶ Sed iam circa prædicta emergunt aliqua dubia, & primò circa causam ingratitudinis quaeritur an ratione ingratitudinis possit reuocari donatio facta a donatore per hæredes illius. Respondetur autem quod nō, etiā si ingratitudo commissā sit in donatorē, & nō in hæredes eius, ita habetur in d. l. si. quia hoc ius reuocandi ex ingratitudine est personale extracq. parte vnde non transit ad hæredes donatoris; & quia si donator tacuit in vita cum ingratitudinē sciuit & contra eā agere potuit, visus est iuris retrocandi voluisse renunciare, secus est si donator in vita non sciuit, vt quod donatarius concubisset cum eius vxore, aut alias causas ingratitudinis ignorauit, aut si eas notas habuit; non suppetiuit sibi tempus aut facultas agendi ad reuocationē donati, quia tunc secundum Pañor. c. si. eod. tit. & Ioann. Andr. in cap. cum veteri. de elect. poterunt hæredes contra donatarium sic ingratum agere quia tunc deficit ratio textus scilicet, quia tacuit, quia nō dicitur tacuisse si ignorauit,

vel tempus debitum non habuit ad agendum. ¶ Prædictis atteximus & hoc corollarium, quod ea quæ de ingratitudine dicta sunt, limitata sunt ad donationem proprię dictam, vnde de remuneratiua donatio ob causam ingratitudinis non reuocatur. l. Aquilius Regulus. ff. eod. tit. quia vt ibi dicitur non est mera donatio, neque propria donatio, sicut etiā collatio beneficij, quia non est proprię donatio si quidē collator ex nēcessitate officij conferre tenetur ob ingratitudinē non potest reuocari. ¶ Iam de illa quæstione controuersa inter doctores incidit hic disputatio, scilicet, vtrū donatio reuocari possit ex presumpta voluntate donatoris vt propter superuenientem nauitatem filiorum. Nos autem (cum multa & varia a multis dicatur) in hac parte sequemur verisimiliora primò præiacientes quod specialiter dispositione in regno Castellæ est cautum, quod donatio maioris partis suorum bonorū quam quis dum careret filijs fecit, statim vt ei nati filij postea fuerint est reuocata; nā presumitur de filijs non cogitasse, qui autem in Hispania legitimos filios habet tantum extraneis quintam partē potest donare. l. 8. & 19. & 20. tit. 2. lib. 4. del Fuero juzgo, sic que declaratur l. 28. Taurenfi, quod si filijs legitimis caruerit & ascendentes sibi sint extraneos, solum tertiā partem suorum bonorum dono impartire poterit. l. 6. Taurenfi.

¶ Secundo dicimus, quod in eodem regno Castellæ, si vir vxori vel e contra donationem fecerit, & si antequam cōtraheretur matrimonium facta fuit non solum valida fuit, verum natis post sibi filijs non reuocatur. l. 3. tit. 12. lib. 3. del Fuero, per quam quidē legem limitata est dispositio supraposita, quæ post natis filijs donationem ante factam reuocari decernebat, intelligitur autē ista dispositio in casu quo matrimoniu post sortitū est effectū.

¶ Tertio dicimus stando in iure cōmuni, quod donatio partis minoris dimidię bonorū, vel rei particularis, dum sit alicuius pēsi & importantię reuocatur per superuenientiam filiorum, secus est si donatio fuit minimi valoris, quā creditur fecisset donator, etiā si de liberis cogitasset, & in hoc, vt ait Iulius Clarus, qui huius tertij dicti assessor est, bonum est habere iudicem fauorabilem vt iudicet, quæ sit parua, vel magna donatio inspecta qualitate personarū m. l. si vnquam. C. de reuoc. donat. ad iuncta gloss.

¶ Præterea inter multa dubia, quæ circa prædictum tertium hoc dictum emergunt hoc primum occurrit, an si donator post donationem

Corol.

Quest.

Donat. reuoc. ob nauitatem filiorum.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

Quest.

Casus reu.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Reuoc. ob ingratitu. Quest. Resp.

nationem susceperit filios, & hi patre super-
 stite moriantur, donatio ipsa propter illorum
 mortē reconualeseat hic autē mihi apparent
 dissentire doctores. Nam Bar. in l. titia. §. im-
 perator. ff. de leg. 2. tenet, q̄ quia talis donatio
 ex voluntate donatoris præsumpta iuxta. l. si
 vnquam, ipso iure reuocatur & non per pro-
 positam querelā, vt cōtingit in inofficiosis do-
 nationibus; & quia donatio facta, ipso iure
 per natiuitatem subsēcutam filiorum est se-
 mel extincta, per mortem eorundem filiorū
 non reualidatur. l. Meuius. §. duobus. ff. dele-
 gat. 2. Sicut neq; actio semel extincta non re-
 suscitatur, ei accedit Siluester verbo donatio. l.
 §. 23. q. 19. Ceterum Iulius Clarus in tract. de
 donat. tenet contra Bartolum dicens magis
 esse communem opinionem quod conuale-
 scit per mortem filiorum talis ante eorum na-
 tiuitatem facta donatio quōdo pater mor-
 tuis filijs tacitē, vel expressē talem donatio-
 nem non reuocauit, alias secus. At si pater in
 hoc casu nihil dixerit, non poterunt hāeres
 alij ab ipso instituti ipsam donationē reuoca-
 re, & ad rationēs, & allegata ex parte Ba. in prō-
 ptu esset respondere nisi ad alia properarem us.
 ¶ Secundō quæritur an si tempore dona-
 tionis pater donans iam habebat filios, si alij si-
 lij deinde superueniant an per eorum super-
 uenientem ortum donatio debeat reuocari.
 Respondetur planē quod stando in peculiari
 dispositione regni Castellæ vt patet in Reco-
 pilat. noua lib. 5. tit. 6. l. 12. plana est responsio
 quæstionis, quia ibi (vt supra dictum est) stabi-
 litur, quod Parētes quibus sunt liberi, vel de-
 scendentes legitimi neq; in vita, neq; in mor-
 te possint facere donationem extraneis, vel
 alijs ultra quintam partem bonorū, quia alias
 esset inofficiosa, ex qua sanctionē colligitur,
 quod donatio quintæ partis bonorū in hoc
 regno, quia non fuit inofficiosa semel facta,
 quia semel conceditur fieri tantum, per alio-
 rum filiorum plurium ortum non reuocatur.
 Sed tamen donatio facta filio, in eo quo est
 inofficiosa bene reuocatur propter super-
 uenientiam aliorum filiorum. In dubio autem
 præsumitur donator de filijs non cogitasse, si-
 cut etiam in dubio donans consanguineo ra-
 tione consanguinitatis, & non ob merita cen-
 setur donare.

iudiciū filiorū est huiusmodi renūciatio me-
 dia incedēdo via dicēdum videtur cum Iulio
 Claro q̄ si renūciatio fuit generalis non va-
 let: Si autē fuit specialis renūciatio facta il-
 lius legis si vnquam, & facta fuit à minore 25
 annorū tunc talis renūciatio nihil operatur,
 aut facta est à maiore 25. annorū, & tunc te-
 nendum est cum Bart. quod potuit renūciare
 Ita Siluester, si quidē & illa lex in fauorē patris
 etiam facta est. ¶ Sed dico sicut donatio iura-
 ta reuocatur ex dispositione legis si vnquam;
 quia in casu quo filij nascerētur nō videtur se
 voluisse obligare, aut certē sub illa tacita cōdi-
 tione videtur iurasse. si filij ei nō nascerētur
 sic si addita fuit renūciatio, in hoc casu etiā iu-
 rata saltē post relaxationē obtentā ad cautelā
 reuocatur, quāuis Iul. Clar. etiā sine rela-
 xatione iuramenti reuocari significat, quan-
 do talis renūciatio fuit generalis de qua hic
 dicimus quod non valet, sed quando fuit spe-
 cialis, & iurata non auderem (quia res indubio
 est) consulere reuocationem talis renū-
 ciationis iurata, nisi obtenta prius relaxatio-
 ne iuramenti: quia ex alia parte Iulius Clarus
 asseuerat valere, quia illa lex si vnquam, cui
 renunciatur in fauorem patris factam esse ait,
 cui subinde renunciare potest, & ex alia parte
 Siluest. verbo donatio. l. q. 19. §. 23. asserit ta-
 lem renūciationem nunquā iuramento cō-
 firmari quia in dispēdium est filiorum de pa-
 ctis cap. quāuis, & de iur. iur. lib. 6. vnde cū
 res sit indubio me consule sine præiua obtē-
 ta relaxatione iuramenti non reuocabit, sed in
 eo in quo fuit inofficiosa, certum est non va-
 lere iuramentum si facta est natis filijs.

¶ Quartō contingit hic dubium reuocari
 an dicta dispositio legis si vnquam habeat lo-
 cum in donatione facta ecclesiæ. Respondetur
 quod non, nam donatio hæc non reuoca-
 tur in totum de stricto iure propter natiuita-
 tem filiorum, tum quia ecclesia habetur loco
 filij, tum quia donatio facta est in fauorem
 animæ, quia non debet esse minus fauorabilis
 quam filius in Authen. si quam mulier. C. de
 sacrosanct. ecel. vnde reuocabitur solum vsq;
 ad debitam filiorum legitimam, ita sentit glo
 17. q. vlti. cap. vlti. ita Siluest. donatio. l. §. 22.
 q. 18. ita Bar. §. dict. imperator, ita Ripa, Dida.
 hanc Iul. Clar. dicit esse communem, licet vt
 fatetur semper sibi visa fuit dura, credit tamē
 quod ecclesia obtineret, nisi episcopus vellet
 indulgentiam remissionis donatē facere iux-
 ta not. cap. fin. 17. q. 4. iuxta hanc sententiam
 tenuimus supra cum Nauarro in fauorem ani-
 mæ donando in pia opera pro animabus suis

Variat do-
 ctiores.

An reuoc.
 ob fili.
 Quest.
 Resp.

An reuoc.
 post renūc.
 Quest.

Sent. autor;

Quest.
 An facta
 eccles. reuoc.
 ob filios.

Sent. auto-
 ris.

posse parentes ultra quintam partem bonorū donare, dū debita sustentationis subsidia iuxta decentiam status relinquunt filijs, quia hæc non est mera, & gratiosa donatio, sed ob causam. An verò. l. si vnquam. habeat locum in legatis, alterius loci est disputatio.

*Donat. sub
mod. an re-
uoc.
Dicitur. 1.*

¶ Porro perstat declarandum, an donatio facta sub modo, id est ob causam reuocetur in casu, quo talis modus nō interuenit? dicimus autem Primò, ad quæstionem quòd aliud est loqui de conditione impropria, quæ dicitur modus vel ob causam, & aliud, est loqui de conditione propria pendenti. Igitur donatio sub propria conditione facta reuocari nō potest cōditione pēdente, quia ex futuro euētū depēdet. facit. l. potior. §. videamus. ff. qui poti in pign. hab. neq; etiā reuocatur, cū iam est purificata conditio, quia iam tunc est vera, & mera donatio, dum modò in vtroq; casu cesset ingratitudo, & omnis alia sufficiens reuocandi causa, nam & conditio appositā etiā iurata quod donatio ob ingratitudinem non possit reuocari non valeret, quia esset contra naturalē æquitatem. l. ex eo. C. de inut. stipulat. Sed quid si deficiat conditio? respondetur quod neq; tunc propriè donatio conditionalis dicitur reuocari: quia quod non est reuocari non potest de desponsat. impub. cap. ad dissoluendum: quia perinde est ac si non fuisset donatum, quia donatio deficiente conditione cassa, & vana redditur.

Dicitur. 2.

¶ Secūdo decimus de donatione facta sub modo, quæ propriè non est conditionalis) licet largo modo conditionalis vocetur aliquādo ab aliquibus iuristis) quod non reuocatur etiam quod modus talis non interueniat quādo. si talis modus non est principalis causa, vel finalis, sed magis impulsiva facit. l. Mæuia. ff. de manumiss. testa. vt patet in concessa libertate feruis vt accenderent luminaria coram sepulchri domini sui, vbi acēdere luminaria solum fuit causa impulsiva donationis libertatis nō finalis, aut principalis, quod verum est nisi sit expressum, quòd reuocetur, vel alteri detur, si talis modus non existat: secus autem est si modus fuit finalis, vel principalis causa ipsius donationis, vel cōtractus modalis, quia tunc eo modo, vel causa non existente reuocatur (Accedit ad prædicta & hoc corollariū subnotatum à Siluest. verbo donatio. l. q. 15 in fi. l. quod si sumus in dubio, & donatio est in piam causam, fauore piæ causæ videbitur contemplata pia causa pro causa finali, vt videtur velle Bart. in l. ea. conditione. C. de rescin. denda vendit. & in l. si pecunia in principio.

Corol.

C. de condit. ob caus. aliās non.

¶ Deinde scitu est opus vtrum donatio facta ecclesiæ sub modo si ille modus non seruatur reuocari possit, & qua auctoritate. Cui quæstioni satisfacturi dicimus primò, ex prædictis in præcedente quæstione colligi ob modū nō seruatum non reuocari, nisi expressum fuerit, quod reuocari possit cessante modo de condit. apposit. cap. verum. cuius in præptu est ratio, scilicet, quia sic donatum videtur principaliter pro salute anime fuisse donatum extra de testam. requisiti, vnde modus appositus in hoc casu non videtur causa finalis sed impulsiva, qua cessante nō cessat effectus nisi sit expresse actum quod reuocetur dict. l. Mæuia, vnde si testator legauit aliquid ad fabricā in honorē suū, & reipublicæ si iure hoc impediatur, pecunia hæc legata conuertetur in alium vsum, qui cadat in honorem testatoris, neque reuocabitur legatum, quia ad honorem suum est causa finalis.

*Donat. eccl.
clesiæ sub
mod.*

*Quæst.
Dicitur. 1.*

¶ Adde secūdo, quod quando in donatione facta ecclesiæ sub modo expressum est, quod modo non seruato possit reuocari, si solus prælatus sit qui modū non seruat, non reuocabitur secundum Vinc. in cap. verum de condit. appos. quia delictū Prælati nō nocet ecclesiæ in Reg. delictū lib. 6. Secus autē esset si prælatus cū capitulo modū in hoc casu non seruaret. Secus etiā esset quādo sub cōditione propria esse ecclesiæ donatū, quia tūc solo prælato nō seruante conditionē donatio nō teneat. Nam in acquirendis solus prælatus nocere potest ecclesiæ, nō verò in adquisitis, vt notat glossa, & doctores. 16. q. 6. & Innoc. c. fraternitatem de donat. ¶ Notandum est autem quod quādo dicitur quòd possit reuocari, requiritur sententia secundū Innoc. dict. c. verū & secundum Hostiens. quamuis alij dicant cōtrarium, sed primum est verius, nisi diceretur ex propria auctoritate possit reuocari, quia tunc propria auctoritate reuocari posset, nisi esset effecta sacra. l. si quis curialis. C. de episc. & cleric. vel nisi esset de facto resistens, quia tunc pactum non valeret, quia præstaret materiam veniendi ad arma vt ait Bar. l. creditores C. de pign. ¶ Accedit insuper quod donatio facta ecclesiæ, quia fit Deo principaliter, neque propter ingratitudinem capituli, & prælati simul poterit reuocari secundum Iulium Clarum quia tunc secundum Panor. si monasterium fuit fabricatū ab aliquo Barone, cui omnes religiosi eius cū suo prælato inueniuntur ingrati, non destruetur ob ingratitudinem sed expulsi illis religiosi alij substituentur,

Dicitur. 2.

*Sent. re-
quir.*

vt sic potius puniantur personæ, quam ecclesia, quod videtur equius. v. de Silue. donatio l. §. 16. q. 12. *lib. gido d. summa l. l. l. m.* ¶ Insuper an filio emancipato donatio facta reuocari possit quia cognitu est necessarium dicitur ad hanc questionem primo, quod iuxta leges Castellæ, vt supra dictum est, melioratio facta in tertia parte bonorum filio sub patris potestate constituto siue emancipato est reuocabilis, aliàs nisi in duobus casibus scilicet, cū filius sic melioratus, vel descendens iam missus est in possessionem talis tertiæ partis iam donatæ per contractum inter viuos, vel facta traditione ante notariū scripturæ, vel secundo in casu quo talis contractus factus est ob causam obrosam quia tunc non reuocatur nisi in contractu reseruata fuerit potestas reuocandi, vel nisi iuxta leges regni aliqua emerferit causa reuocandi, Recopilat. noua lib. 5. tit. 6. l. sed de hoc supra dictum est etiam in *lib. gido d. summa l. l. l. m.*

Quest. Donat. fact. fili. an reuoc.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

¶ Adde secundo, quod donatio facta filio propter bene merita, si præcesserunt talia merita propter quæ cuiuslibet extraneo pater ad idem teneretur, donatio valet, & res hoc donata efficitur peculium aduentitium, quia videtur filius eam quæ fuisse ex operibus, & laboribus suis. l. cum oportet. C. de bonor. quæ. lib. 5. r. quæ merita oportet vt probentur, neque satis est à donatæ enuncientur nisi sit persona, quæ aliàs nullis meritis præcedentibus tali donatario id libere aliàs donare poterat, tamen tunc non erit donatio ob merita, sed donatio simplex: si autem pater donauit simpliciter tunc nullis meritis præcedentibus non valet donatio nisi morte confirmetur, ita Bart. in l. 1. §. nec Cast. ff. de collat. & in l. frater à fratre. ff. de cōdict. indeb. ¶ Adde quod valet donatio facta filio in premium emancipationis de resti. in integ. cap. constitutus. & quod hæc non sit donatio testatur Bart. sed est donatio simplex, vnde tanquam simplex donatio venit conferenda.

¶ Si autem facta fuit filio existenti in patris potestate emancipatione cōualefcit nisi fuerit reuocata Bart. in l. vt libertis. C. de collat. & l. siue. C. de donat. Sed facta filio emancipato propter causas ingratitudinis reuocatur, vide Silue. verbo donatio. 2. q. 8.

Quest. De dote.

Statutum non valet secus patrum.

¶ Præterea scire opus est, cum statuto capitur, vt moriente altero coniugum alter superueniens lucretur dotem, vel donationem propter nuptias, de qua morte sit intelligendum? respondetur autem id intelligendum fore de morte naturali, non autem de spiritali, quæ fit per religionis ingressum: quia id statueret in grauamen libertatis religionis dotis dimi-

nutio, quod notatur l. ff. quar. rer. acti. non datur. Secus si inter coniuges pactum fiat, vt altero moriente alter prædicta lucretur, quia tunc per ingressum religionis pactum manet, vt est validum. l. Deo nobis. C. de episcopi & cler. *lib. gido d. summa l. l. l. m.* Similiter lex quæ prohibet militi donare mætrici non impedit donatum in factam mulieri sibi coniugata, quæ propter aliquod impedimentum non erat vera vxor si ipsa quia ignorauit, perauit matrimonium consistere, quia non fuit formaliter mætrix, aut concubina, ita Bart. in di. miles ita heredem. §. mulier ff. de sta. milit. & in dubio an sciuit vel non, præsumitur ignorantia. ff. de legat. 1. l. fin.

¶ Superest nunc iam suis numeris absoluta materia de donatione aliquibus difficultatibus scitu dignis facere satis, & primo queritur si is, qui alicui debitor erat, in memor talis debiti aliquid creditori suo donat an censendus sit dedisse in compensationem talis debiti. Respondetur autem quod stando in foro exteriori in dubio præsumetur potius in solutionem debiti dedisse quam donasse, at in foro conscientie standum est intentioni quam habuit, vel donandi, vel recompen- sandi debitum, & de sua intentione quam actus habuit est consulendus, non de conditione, nisi quam habuisset, si se debere creditori quod donatio coardatus fuisse. Nam huiusmodi dispositiones conditionales non faciunt ad rem, sed respiciunt esse ad id quod voluntas actu voluit et intenderit.

¶ Ex prædicta autem doctrina colligitur corollarie, quod pater qui legatum legauit filia, cui debebat dotem, videtur illud relinquere in solutionem, aut in eius solutionis partem, quia cum est debitum, quod lege debetur ita præsumitur in foro exteriori, scilicet, intentione recompen- sandi debitum reliquisse. 12. quæst. cap. qui abstulerit ita Nauarr. in sum. capit. 17. num. 150. Nam etiam in relictis creditoris per vltimam voluntatem, dum testator aliud non expressit, dum debitum fuit necessario contractum in illius recompen- sam, tunc iudicatur ea reliquisse, secus est autem si voluntate fuit contractum, ita Nauarrus eod. capit. num. 160. & sic esse communem. l. si cum dote. §. si pater. ff. solut. matr. & in. §. sciendum. l. 1. C. de rei vxor. act. & cap. officij de test.

¶ Præterea ex prædictis sequitur corollarie quod si quis puerum expositum domini nutritum cum intentione gratis eum nutriendi pro amore Dei non potest postea postquam nutritum mutata voluntate petere nutritionis expen-

An debitor dote credi in dubio. Quest.

Resp.

Corol. 1.

Corol. 2.

expensas, si eas animo donandi eas nutriti parvulum, secus si cum animo eas repetendi fecit.

Nota pro contingen-
tibus casti-
bus.

Accedit etiam quod si aliquis debitori suo fecit publicam donationem, & remissionem centum florenorum: quia nihil inde sperabat, vel ad evitandum aliquod damnum, post hanc donationem potest aliquid de bonis eius inuentis, vel ab alio oblatis accipere, & retinere, sicut & alij damnificati, ac si non donasset, id est remississet, quia de ratione donationis est liberalis, & voluntaria translatio quod non contingit in casti posito ita Siluest. verbo donatio. l. q. 12. §. 16. in cuius gratiam allegat

Promissio
non obligat
Questio
Resp.

Archidiaconus. At vero quoniam promissio gratuita ad quoddam genus donationis videtur reduci, non erit prater propositum hic nosse, verum ad suam obligationis impletionem obliget sub mortali. Respondetur ergo, quod ex genere suo hec promissio simplex obligat sub reatu mortali, nisi ex parvitate materia eius violatio reddatur venialis: hac sententia est Soti lib. 7. de iust. & iur. quaestione. 2. art. 1. & licet Caieta non asseribat contrariam, quidam autem hanc non esse contra Caiet. Hac est Victorie, & Siluestri verbo pactum; & magistri Cansi. Sed quia dura visa est, frater Ioann. a Pena in suis scriptis fertur eam temperasse, ut sit vera. Primum si adit animus se obligandi, quia si talis animus deest non obligat, nisi sit promissio in contractibus, ut de, ut des, facio, ut facias, ut in sponsalibus quia tunc in re gravi, va-

bi ex violatione promissi graviter laederetur alter, & ratione damni & scandali etiam si de fuisset animus se obligandi teneretur secundum Sotum (requiritur autem secundum D. Thom.) ut promissio simplex obliget ut non sint mutatae res. At tandem materia, quae constitueret furcum mortale ut io. argentei, non constitueret promissionis eorum violationem mortalem, sed bene centum argenteorum promissio secundum frat. Ioann. a Pena, & denique restitutum est damnum ex violatione promissionis secutum, ut si quia aduocatus, qui pollicitus est patrocinari, defuit promissioni, alius perdidit causam.

Nota

Aduertendum est tamen, quod filia quae inducta a patre dixit se contentam dote, & renunciare suae legitimae promisit, si id fecit metu reuerentiali patris alius non factura, secundum Nauarr. & Adrian. talis renunciatio, vel donatio legitime in conscientia non tenet, sed si cum iuramento ei renunciavit in hoc casu, renunciatio tenet, sed poterit petere relaxationem iuramenti, ut id in quo defraudata est petat in conscientia, imo si quantitas cui sic renunciavit est maxima, in foro exteriori, secundum Nauarr. praesumetur coacta ei renunciasse.

Adde vltimo quod donatio reciproca, quia propter vicissitudinem reciprocam dicitur habere onus annexum, non dicitur proprie donatio, ideo in sinuatione non eget.

FINIS.

Laudis mea, & spes mea Dominus Iesus Christus, cui omnia & eius Ecclesia Catholica, cuncta hic dicta corrigenda committo.

INDEX QVÆST. IN- STRUCTORII NEGOTIANTIVM.

QVO Te index præfens studiose lector manuducat ad inueniendam quaestio-
nem quam inuestigare velis, animaduersum te esse in præsentiarum curamus,
quod cū opus hoc, scilicet, Instructoriū negotiantium duobus libris absoluat, non ne-
cesse habuimus ipsos libros, scilicet primum, aut secundum aliquo caractere tibi de-
signare. Liber nanq; primus ad numerum.283. procedit, deindeq; secundus incipiens
vsque ad finem.530. numero terminatur, ideò in hoc copioso indice solum numeros
vnius cuiusque folij tibi primo notamus. Paginam autem per hanc literam. P. tibi signi-
ficamus, & per numerum ei immediate subiunctum numerum paginarum primæ, vel
secundæ tibi signamus.

A.

DVOCATVS An pro libito possit
exigere pretium sui patrocinij. 38. p. 2
vbi respondetur per tria dicta, & an iu-
dices, & testes pretium possint pro sua
functione recipere ibidem.

Aduocati ante finitam litem an integrè suā
mercedē possint percipere, & quid si ipsi concordauerint
partes ipsas, & an strenas possint recipere, & qualia
pacta facere prohibentur. 89. p. 1. & seq.

Aduocatus an retinere possit stipendium iam receptum pro
ea defendenda causa quam clientulus deserere voluit, pro
v̄t accidit Mexici. 89. p. 2.

Aduocatus si moriatur an salarium quod recepit sit ab eius
heredibus repetendum. 89. p. 3. & an salarium de pu-
blico aliquid possit accipere à particularibus tam ipse
quam medicus ibid. p. 2. & an dissimulante consilio re-
gio pro petitione soluta possit accipere vltra taxam. 90
pag. 1.

Assurationis contractus.

Assurationis contractus quid sit, & de eius diffinitio-
ne. 355. p. 1.

Assurationis contractus ad quem nominatum contractū
reducatur. Vbi variatibus Doctoribus occluditur, quòd
reducitur ad fidei missionē. 355. p. 1.

Assuratio pro qua sicut, & pro fidei missione licet pretium
accipere tres obligationum modos includit. 355. pag. 1.

Assurator assurationis contractum in eundo duplicem
potest moliri fraudem. 555. p. 2.

Assurator pro propria pecuniæ quam mutuat an pro hac as-
suratione possit recipere pretium. 355. p. 2. vbi varia-
tibus Doctoribus respondetur per. 4. dicta.

Assurator altus à mutuantē potest pro assuratione mu-
tuatæ pecuniæ, si exponatur periculo navigationis ferre
pretium. 356. p. 1.

Assurandi secum pecuniam à se mutuatam transuehendam
per mare obligationem si petat mutuator an sit vsura-
rius. 356. p. 1. & 2. vbi quaeritur an creditor pro interes-
se assicurare possit sibi debitum. pagina. 2. dicto. 3. &
quarto.

Assurator, & simul mutuator respectu rei quam mutuat
accedens ad sacramentum poenitentis an sit absoluen-
dus. 357. p. 1. vbi talis in foro exteriori cenietur vsura-
rius. p. 1. vbi soluitur argumentum in contra ex mente
D. Thomæ. p. 1. & 2.

Assurationis differentia, qua differt à fidei missione decla-
ratur. 357. p. 2.

Assurari an possit vita alicuius citra peccatum. 357. p. 2.
& seq. vbi respondetur ad quaestionē per appositum etiā
exemplum. 358. p. 1.

Assurationis contractus, qui idiomate nostro contra-
ctus de promittidos vocatur an sit licitus. 358. pag. 1.
& secunda.

Assurans pecuniam à se mutuatam transuehendam per
loca periculosa an pretium quod pro tali præstita securi-
tate recepit vi iustitiæ teneatur restituere. 358. pag. 2.
& sequent. vbi sententia Victoris modificatur. 359. pa-
gina. 1.

Assuratorem si non erat alius accepturus mutuatarius pro
pecunia sibi mutuata alio transuehenda an mutans eā
assicurans pretium receptum pro hoc restituere teneatur.
359. p. 1. vbi nota ponitur.

Assurator nauis, qui in bonis nihil habet an mercedem na-
uis saluæ, & applicatis ad portum à se assicuratæ exigere
possit. 359. p. 2.

Assurator, qui solum habet in bonis. 500. assuratioque
1000. in nauis salua nauis. 100. sibi oblata pro mer-
cede assurationis possit exigere. 359. p. 2. & 360. pa-
gina. 1.

Ass.

Cambium.

- A**ffecurator nauis navigantis ad vnum portum, si post dñi-
gat nauis cursum ad alium portum, & pereat an teneatur
soluere iacturam illius. 360. p. 1. & 2.
Affecurator si affecurauit nauim onustam mercibus si po-
stea missa sit vacua, & impe gerit in schopulos an tenea-
tur iacturam illius subire. 360. p. 2.
Affecurator si mille aureos reponēdos in nauis affecurauit,
quid tamen ibi non sunt repositi, si pereat nauis an tenea-
tur illos soluere. 360. p. 2. & seq.
Affecuratio nis quidā modus: quia est si defusio an pro fide
iustione liceat à debitore aliquid accipere queritur. 361.
p. 1. & an acceptum profidelitate obseruāda sit restituē-
dum. p. 1. & 2.

Cambiorum contractus.

C.

- C**ambiorum materia est difficilis explicata, & cābio
rum omnium modi omnes fere sunt inaccessibiles
propter admixtas eis vtriusque, & subtilitates. 283.
pag. 1.
Cābia contracturis quo iustitiam seruent proponitur ex-
trauagās Pij Quinti, quæ incipit in eam. 284.
Cābij diffinitio traditur. 285. p. 1. vbi quid sit cāpsoria ars
diffinitur. p. 1.
Cābium diffinitur. 284. vbi quia cābium est permutatio,
tres permutatonum formæ referuntur. 284. pagin. 1. &
secunda.
Cābij diuisio trimembris ex parte materiæ. 285. pagin. 1.
vbi tripliciter cambiri pecuniam traditur. 285. pagi-
na. 2.
Cābium quot modis differat ab alijs contractibus. 284. p. 2
& seq.
Cābium quatuor modis differt à mutuo. 286. p. 1. & 2. vbi
adijcitur corollarium contra Conradum. p. 2.
Cābio tripliciter admiscetur tempus scilicet .1. vt neces-
sario consequitur distantiam localem. 2. vt in eo tempo-
re est rerum varietas. 3. vt in tali tempore pecunia cam-
pioris manet ociosa. 286. p. 2.
Cābium an ratione adiuncti temporis sit illicitum. 286. p.
2. vbi respondetur per tres propositiones. 287. vbi quia
erratum est in numero ab impressore ponitur. 285. pro
287.
Cābium reale, & sic cum quid sit. 287. secundum ordinem
verum quia ex errore ab impressore hic fuit positus nu-
merus. 285. p. 2. & seq.
Cābium siccum, id est, fictum est quod pro tempore quo ce-
lebratur non habet res cambiatas quo ad tempus præ-
sentes. 288. vbi ex errore posuit numerum. 286. p. 1.
vbi per duo dicta respondetur ad quæstio. pagina. 1.
& 2.

De cambio minuto.

- C**ambium minutum an sit licitum. 289. p. 1. & 2. & se-
quent. vbi pro parte negatiua causa illucidandæ
quæstionis. 5. proponuntur argumenta. p. 1. & 2.
Cambienda moneta dupliciter consideratur scilicet, & qua-
tenus moneta est, & quatenus metallum quoddam est.
290. pagina. 1. vbi vsus duplex monetæ notatur pri-
marius, & secundarius, vbi traditur documentum, pa-
gin. 1.

- C**ābij exercitium est duplex scilicet ex obligatione, vel ex
spontanea functione. 290. p. 2.
Cābiator ex officio vtrum licitè inde cābiādo lucrum re-
porter. 290. p. 2. & quid si ad id non sit, stipendiatus à
republica ibi. p. 2. & seq.
Campforibus, depositarijs, qui consignata ibi debita sol-
uunt liceat exigere quinque pro mille, vel plus vt exem-
plificat Medina. 291. p. 1. vbi respondetur per conclusio-
nes. p. 2.
Campfores priuati an quia soluunt in suo cambio confi-
gnata debita licitè possint aliquid accipere. 291. pagi-
na. 2.
Campfor qui accipit aliquid à rusticis ibi recuperantibus si
ibi debita an peccet contra ius naturale, & posituum. 291.
p. 2. & 292. p. 1. vbi excipiuntur tres casus in quibus vi-
detur id licere. p. 1.
Cābium quale sit iustius an quod celebratur per solas lite-
ras, aut quod sit ad visas literas. 292. p. 2. vbi respondet
Medina. p. 2.
Cāpsoribus quādo pro obligatione ad quā publicè sunt a-
stricti non est consignatum salariū publicum certū qua-
liter debeat taxari. 293.
Cāpsoribus soluenda sunt sua salaria iusta tā pro custodiē-
da pecunia apud illos deposita quā pro onere correspon-
dendi debitis. 293. p. 1. neq; consuetudo Galliarum, aut His-
paniarum ab hoc excusat. p. 1.
Cāpsores publici ex officio, & depositarij ex obligatione
an aliquid mercedis possint accipere, & quātum. 293.
p. 2.
Cābiens commutando suam pecuniam pro alia an possit
aliquid plus accipere. 294. p. 2. vbi variatibus Doctori-
bus respondetur per conclusiones, & limitationes adhibi-
tas. 294. p. 2. & seq.
Cābiturus suam pecuniam aureā pro alia maiori pretio quā
sit legale an si in pecunia illa aurea soluat debitum ideò
possit de debito aliquid detrahere. 294. p. 2. & sequen. &
quid si non erat sic cābiturus, & ad instatiā creditoris sic
soluit. 294. p. 2.
Cambiri posse pecuniam prout merx consideratur pluri-
quam pretium eius legale valet probabiliter defenditur.
295. p. 1. & sequen. vbi corollarium Garcia refellitur.
p. 2.
Cambij iustitiam, quia pluri cambitur moneta quam iux-
ta legalem valorem valet non tollit. 296. p. 1. vbi. 1.
argumentum in contra aliter à Navarro aliter à Sylue-
stro soluitur. p. 1. & 2.
Cambientibus licet transgredi pretium legale monetæ cam-
biendo sed id non licet vendentibus, & ementibus ven-
dendo, vel emendo. 296. p. 2.
Cambientibus pretium legale monetæ non currit, sicut ne-
que ementibus, vel vendentibus alias merces quando præ
abundantia earum in foro communiam minoris veniūt
296. p. 2. & seq. vbi sub notatur Navarro. 297. p. 1.
Campforibus an in ordine ad cambia liceat estingere seu-
tos imaginarios. 297. p. 1. & 2. vbi sententia vltima Navar-
ri occasionata esse ostenditur. p. 2.

De 3. speciebus cambiorum per literas.

- C**ambij per literas tres solēt assignari species. 297.
p. 1. vbi notatur differentia potissima inter has
species cognitu necesse statim. 298. p. 1.
Cambiorum horum differentia alia. 298. p. 1. vbi differen-

Cambium.

ta inter secundā, & tertiā speciem assignatur. p. 1. & differentia inter primā, & secundā speciem explicatur, & species hz tres cambiortū exemplificatur. 298. p. 2.

Cambium per literas primæ speciei an sit licitum: vbi quia cambiū istud cōtractū emptionis, & vēditionis quodammodo subijcitur, cōditiones vēditionis in eo seruandas esse ostēditur. 298.

Cambi an possit numisma pro alio numismate eiusdē speciei licet nō sint eiusdē valoris. 298. p. 2. & sequ. & 299. vbi ponitur. 4. arg. pro illucidatione quæstionis. p. 1.

Cambi an possit per cambium primæ speciei pecuniæ confitentes in diuersis locis si nō sint sibi æquales in valore. 299. p. 2.

Cambietes in prima specie cambi per literas si monetæ in diuersis locis existētes sint æqualis valoris an interesse tūc inter se pratēdere possint. 300. p. 1.

Cambita pecunia si creuerit in pretio an restitueda sit in eadē specie monetæ, sicut res mutuata pota vnaū restituenda est in eadē mēsurā. 300. p. 1. insol. ad. 1. & quid de pecunia aurea sic mutuata in valore crescente, 300. p. 1. & seq.

Cambietes declaratione pecuniā ad locum vbi sibi magis valebit an hac ratione possit aliquid lucrari. 301.

Cambietes res in omnibus exigūt æqualitatē valoris licet res sint differentes in substantia, sed nō sic res mutuata. 301. p. 1. in solutione ad. 2.

Cambiū primæ speciei per literas vbi nō seruatur æqualitas an possit vsus iustificare. 301. p. 2. in sol. ad. 3.

Cambium hoc primæ speciei per literas differt à casu equilo cati reducēdi ad locū vnde valeat cōtra solum in solu. ad. 4. 301. p. 2.

De Cambio secundæ speciei.

Cambium secundæ speciei an licitum sit, & an reducatur ad cōtractum locationis, vbi causa illucidandæ quæstionis sponuntur. 4. arg. pro negatiua. 302. p. 1.

Cambium secundæ speciei per literas, vbi quis prius dat pecuniā hic cāpfori, vt alibi vbi ea indiget sibi reddatur, nō tā propriè est cambiū, sed potius reducitur ad cōtractū locationis. 302. p. 2.

Cambiū secundæ speciei per literas dicitur. Hispanicè traspasso de dinero, opasage, vbi respōdetur ad arg. 302. p. 2. & 303. p. 1.

Cambians in hac secundā specie cambi dādo pecuniā alio transferendam an illius in cāpforem transfert dō minimum. 303. p. 1. vbi respōdetur ad arg. p. 2.

Cambiū secundæ speciei per literas dupliciter differt à mutuo. 303. p. 2.

Campfor qui recipit pecuniā alio transferendam dignus est mercede sua licet eam nō transferat, si loco illius aliam alibi soluat. 303. p. 2.

Cambium per literas secundæ speciei an sit licitū vbi causa illucidandæ quæstionis ponuntur. 3. arg. & respōdetur ad quæst. 304. p. 1.

Campfor in secundā specie cambi per literas duplici fungitur officio, scilicet veluti agasonis, & assuretoris pecuniæ hic à se recepit, & alibi reddēda. 304. p. 2.

Cambio secundæ speciei data pecunia alio deferenda differt à mutua, quæ locatur pretio cōductori illam reportatōri. 305. p. 1.

Campfor accipiens pecuniā alio transferendam, vt sit

Index. Quæst. Instruct. Neg.

in hac secundā specie cambi ius habet pro hoc accipiēdi interesse. 305. p. 1.

Campfor in hac secundā specie cambi per literas si prius receperit pecuniā, & rogauerit dantem, vt sibi daret nihilominus ipse recepturus est interesse, & nō dāns. 305. p. 2.

Cambium secundæ speciei per literas differt à cambio primæ speciei quo ad distinctam necessitatē, quæ inter vtrumq; assignatur. 305. p. 2. & seq.

Campfori dāns pecuniā alio transferendam, & si rogatus sit à cāpfore pro delatione aliquid interesse nequit recipere. 305. p. 2. vbi ponitur casus vtriusq; p. 2.

Campfor in hac secundā specie cambi non solum ratione translationis, sed ratione periclorū quanto sunt maiorā, tanto magis potest augere pretium. 306. p. 1.

Campforis officium duplex interuenit in hac secundā specie cambi, scilicet transfectoris, & assuretoris. 306. p. 1.

Campfori tribuēs suam pecuniā alio transferendam, si quo maius tēpus ei cōcedit ad translationē quam opus sit, minus soluat, rē iniustam facit. 306. p. 2.

Campfori dāns mille aureos in Valētia an quia ad hāc translationē à Metina in Valētiā concedit tres mēses, idē possit excusari à salario pro translatione soluēdo. 306. p. 2.

Campfori transferēt pecuniā à Metina in Valētiā petenti tres menses ad eam deferendam nihil dāre salarij non est res omnino tuta contra Garciam. 307. p. 1. vbi respondetur ad argum. & explicatur regulatū. p. 2.

Cambij per literas tertia species.

Cambiū tertiæ speciei qualls cōtractus sit & ad quē cōtractū ex nominatis reducatur. 308. p. 1. vbi causa illucidandæ quæst. 4. positus arg. respōdetur ad quæst. p. 1. & 2.

Cambiū tertiæ speciei non reducitur ad mutuum propter rationes quinque quæ ad hoc assignantur. 308. p. 2. & sequent.

Cambiū tertiæ speciei per literas ad cōtractū vēditionis reduci nō potest, sed neq; ad cōtractū locationis attinet. 309. p. 1.

Cambiū tertiij generis an propriè sit dicendus cōtractus cōpositus ex æquo scilicet ex mutuo, & ex cambio. 309. p. 2.

Cambium tertiæ speciei virtualiter includit mutuum, sed formaliter ibi includitur verum cambium. 310. p. 1. vbi ponitur exemplum & probatur. p. 1. & 2.

Cambij tertiæ speciei iustitia resultat ex natura cambi, & nō tantū ex natura mutui virtualiter ibi inclusi. 310. p. 2. vbi ponitur exemplum & probatur. p. 1. & 2. & soluūtur arg. in cōtra. p. 1. & 2.

Cambium tertiæ speciei principaliter sit ad instantiam recipientis, & propter eius necessitatē subleuandā. 310.

Cambium tertiæ speciei quo ad suam iustitiam per cōtractū vēditionis est regulandū, quia cōtractū vēditionis largo modo subalternatur. 311. p. 1.

Cambium tertiij generis quomodo continet virtualiter mutuum. 311. p. 2. vbi examinatur an istud cambium includat mutuum, ant distantiam temporis de per se. p. 2.

Cambio tertiij generis non conuenit distantia temporis

C 1 princ.

Cambium.

- principaliter, vt cōtingit in mutuo. sed disticta loci. 312 p. 2.
- C**ābium hoc tertie speciei tā quā prāambulum prāsupponit virtuale mutuum. 312. p. 1. & seq. neq; includit mutuum quidditativē vt genus; neq; vt quid totū potētiale, sed tāquā prāambulum cōtra Garciam. 312. p. 1. & sequent.
- C**ābium tertie speciei licet mutuum virtuale includat nō requiritur ibi eadem moneta specie reddatur sicut requiritur in mutuo reddatur eadē in specie res mutuata. 313. p. 1.
- C**ābium tertie speciei cōcomitātia dāna quānā sint, & quānā ipsorum ad cāpsorē pertineāt, & quānā ad recipientē. 313. p. 2. vbi solvuntur arg.

De iustitia huius cambij tertie speciei.

- C**ābium tertie speciei an cōtractus iustus sit vbi grātia illucidat quæstionis ponitur. 3. arg. propter quæ aliqui Doctores, & Albornozius dānā runt hoc cābiū. 314. p. 1. & 2.
- C**ābium tertie speciei non iustificat ratio adducta à Licentiatō Christophoro de Villalō, scilicet quia cāpsor liberat ab expēnsis, & periculis ad cābiū recipiētē. 314. p. 2.
- C**ābium tertie speciei nō iustificatur propter rationē Doctoris Sarantæ dicēt is esse licitū, quia cāpsor pecuniā à se datā alibi restitutā ad se suis, reducit expēnsis. 315. p. 1.
- C**ābiū tertie speciei vbi recipit Metinæ pecuniā à cāpsore qui ea ibi indiget ad cābium in lugduno cōficiētū seculis abusus licitū est. 315. p. 2.
- C**ābij tertie speciei iustitia expōllificatur, & declaratur per duo similia exēpla. 315. vbi tādē respōdetur ad arg. Albornozij, & alterū. 316. p. 1.
- C**ambij tertij generis differētia qua differt à cambio primi generis proponitur. 316. p. 1.
- C**ābium hoc tertij generis quomodo differt à cōtractu locationis. 316. p. 1. & quomodo sit intelligēdū vulgare dictū, vbi dicitur cāpsores parati ad dandā pecuniā suā ad cambium vbi ponitur similiter. 316. p. 1.
- C**āpsor in hoc tertio genere cambij, nō ratione mutui, sed ratione cambij principaliter intētū licite expetit lucrū dū cōtingit. 316. p. 1. & 2.
- C**ābla per literas scēdi, & tertij generis inuicē nō cōtrariantur cōtra Albornozij. 316. p. 2. vbi differentia cambij secundi, & tertij per literas explicatur. p. 1. & sequētib.
- C**ābium tertie speciei ad sui notitiā requirit cognitionē causarū ob quas numi pluris æstimari solēt quam sit eorū pretiū legale. 317. p. 1. vbi numerantur. 8. causę ad hoc cōcurrētēs. p. 1. & seq.
- C**āpsor in hoc tertio cambio quibus ex causis lucrū intēdere possit. 317. p. 1. vel. 2. & seq.
- C**ābium quod vsus inuexit vbi Valētie in minutis æreis certa forma cambitur ad cambium Cathalonie, vel Aragonie an sit licitū. 318. vbi respōdetur per. 3. dicta quorū tertū est cōtra Garciam. 319. p. 1.
- C**ābium primū in æreis numis minutis à Valētia in Aragoniam, an aliqua ratio iustificet. 319. p. 1. & 2. disto. 4. vbi insinuat sentētia Autoris. p. 1. & 2.
- C**ābiēdæ pecuniæ augens æstimationem secunda causa

- quæ est eius præsētia in loco vbi datur ad cābiū inquiritur an iusta sit. 219. p. 2. vbi causa illucidandę quæstionis, quæ difficillis est. 5. arg. cū cōfirmat. ponitur. 320. p. 1. & seq.
- C**ābiandæ pecuniæ quæ datur ad cābiū quare ratione præsētia magis æstimetur, & quot rationibus sic magis æstimari contingat. 320. p. 2. & seq.
- C**āpsori dāns primò pecuniā transferēdam alio differt ab dante mulā alio reportandā, quia mula est locabilis non pecunia. 320. p. 1. vbi assignatur exēplū agasonis. p. 1.
- C**āpsoris salariū pro transferēda alio pecuniā nō est taxandū iuxta quantitātē pōderis talis pecuniæ solū, sed ratione periculorū. 306. p. 1. vel. 2.
- C**ābiētes pecuniā æqualiter in diuersis locis eis indigentes vnus hic, & alter alibi an mutuo possint capere interesse, vel quis eorum tantum capturus est interesse. 305. p. 1. & 2. vbi assignatur differētia inter necessitatem cambij. 1. & 2. p. 2.
- C**āpsoris officia necessaria ad alio transferendam pecuniā referuntur, per quæ sitis obiectiōni propositæ. 3. 6. p. 1.
- C**āpsor in hoc tertio genere cambij quia dat pecuniā præsētem quam recepturus est absentem, potest interesse recipere, nisi aliud impediatur. 321. p. 1.
- C**āpsoribus & mercatoribus adaptata hæc maxima scilicet, quod pecuniā præsens in loco magis valet, quam absens à loco probatur. 3. rationibus cōtra Sorū, & Mercatū. 321. p. 2. & seq.
- C**āpsoribus maxima prædicta cōueniens regulariter in eis locū habet cū alijs causis. 322. p. 1. vbi quomodo maxima hæc sit intelligēda explicatur. p. 1. & 2.
- C**āpsoribus, & mercatoribus nō valet regulariter magis pecuniā absens, quam præsens cōtra Mercatū. 321. p. cōtra Mercatū facit ius. p. 2.
- C**āpsoris factis est vt hinc possit demerere lucrū quod cambij huius tertie speciei cōtractus sit cū alea etiam periculi cōiunctus cui se exponit cāpsor, vbi hoc explicatur exēplo. 323. p. 2.
- C**āpsoribus argumētū factum à distantiatē poris ad distantiam loci non obest contra Mercatū. 323. p. 1. & 2.
- C**āpsores licet parati sint deferre suā pecuniā cābiēdam ad locum aliū cambij, sed tamē nō periclipos, sed per recipientes, si ab eo petant. 223. p. 2. & de intelligentia dicti communis in hoc cambio cum exēplo. p. 2.
- C**āpsores si parati essent per se ipsos, & suis expēnsis pecuniā suā deferre alio vbi cābiēda est, tunc non possent ab cāpsoribus ad cambium recipere iurum. 324. p. 1. Secus si alter parati essent quod explicatur exēplo. p. 1.
- C**āpsoribus dantibus ad cābiū ars cāpsoria nō debet esse noxia cū recipientibus ad cābiū quia hic pecuniā indigent sit vtilis. 324. p. 1. & seq.
- C**āpsores licet, & iuste æstimant minoris pecuniā cū ex se annexa pericula habeat cōtra Sorū, & Mercatū. 324. p. 2.
- C**āpsores in hoc tertio genere cambij an ratione variæ æstimationis accidentalis pecuniæ recipere aliquod iurum possint. 324. p. 2. & sequētib. vbi causa illucidandę quæstionis quippe quæ celebris est ponitur. 8. arg. contra hanc causam. p. 2. & seq. & 325. p. 1. & seq.
- C**āpsores duplicem æstimationem pecuniæ considerant vnam naturalem, quatenus numisma est, & aliam acci-

Cambium.

dentalem, quæ ratione abundantia, vel penuria ei accidit. 326. p. 1.

Campores ex tribus causis sumunt facultatem augendi valore, seu æstimationem accidentalem pecunie cæbide. 326. p. 1. & 2.

Camporibus abundantia, vel penuria quæ est, in locis diversis cæbiorum præbet facultatē variandi æstimationem accidentalem pecunie. 326. p. 2. vbi indigetia duplex notatur cõ coroll. Mercat. p. 2.

Camporum datum ad cæbium abundantia, & penuria duplex. 327. p. 1.

Cæbium pecunia quæto subest maiori periculo tãto magis cæbij pretium auget. 327. p. 1. vbi notatur periculũ duplex. p. 1.

Campores ob tres causas omnes, vel singulas in cæbio possunt licitè recipere lucrũ, scilicet ob absentia, & præsentia pecunie, & ob diversum eius valorẽ legalem, & ob eius æstimationem accidentalem. 327. p. 2.

Camporibus in cæbio tituli cõcedentes lucrũ referuntur, vbi sit satis obiectio Soti, quæ solũ verificatur in secũdo cæbio. 327. p. 2. & seq.

Campores ex sua parte aliquando habent duos titulos concurrentes ad lucrãdũ, & vnum ad perdendũ, vbi exemplificatur cõcursus primus causarum lucrũ. 328. p. 1. & seq.

Campores dantes ad cæbium duobus titulis aliquando lucrãtur, nullo alio perdẽdo, quod exẽplo declaratur. 328. p. 2. vbi ponuntur exẽpla triplicis cõcursus causarũ cõcurrentium in cæbio. 329. p. 2.

Cæbientes à Metina in Flandriam, & à Flandria in Metinam cũ sit eadẽ distantia quomodo lucrũ variam observant rationẽ. 329. p. 2. vbi soluitur argumentũ quo se tortit Sotus.

Cambria ab Hispani ad Romam eandẽ rationẽ seruant, quã distũ est observare cambria à Metina in Flandriam. 329. p. 2.

Campores variam æstimationem pecunie observant in cæbio, quia nõ est taxata prout est merx per legẽ, sed prout est pretiũ allarũ rerũ. 330. p. 1. vbi tangitur alia Solutio Sylvestri. p. 1.

Cambiũ differt à mutuo quia in mutuo idẽ in specie, & quantitate restituitur nõ sic in cæbio. 330. p. 2. vbi duplex valor numerũ proponitur, scilicet legalis, & accidentalis. p. 2.

Cambiũ æqualitas qualiter fiat. 330. p. 2. vbi in solut. ad. 5. explicatur, an pecunia mutuata aucta in valore per pragmaticam cum accessione lucrũ sit restituenda. p. 2. & seq.

Cambium quomodo differt à mutuo quo ad lucrum & in teresse accipiendũ. 331. p. 1. in sol. ad. 6. vbi in solut. ad. 7. mutuum dupliciter fieri notatur quod exẽplo declaratur. p. 2.

Campor anticipatẽ dãs pecunias ad cambiũ nõ intẽdit eas mutuare, sed ad cambiũ dare. 331. p. 2. in solut. ad. 8.

Cambiũ primæ speciei finis est subuenire necessitati vtriusque cambiẽtis, secũdæ verò necessitati dantis pecuniam tertie autẽ finis est subuenire necessitati recipiẽtis. 335. p. 1. & 2.

Cambria hæc quomodo differant quo ad vtilitatẽ inde resultantẽ, & in quẽ magis resultet. 332. p. 2.

Cambiũ tertij generis. 3. sunt conditiones in genere, scilicet, quod sit verum, voluntarium, & iustum. 333. p. 1. ad veritatẽ autẽ huius cambiũ attinet, vt fiat ad instantiam recipiẽtis pecuniam. p. 1.

Index. Quæst. Instruct. Neg.

Camporũ fraudes recẽsentur, dum cõgerũt pecunias, vt prohibito cambiant, qui agabellã foret solẽt cõpellari. 333. p. 1. & seq.

Camporum violentia notatur, dum inter se conspirant ad monopoliã, quo augeant pretia cambiorum. 333. p. 2.

Camporũ violentia notatur qui cõpellunt recipientes pecuniam ad eam restituendam in loco vbi vberioris lucrũ spes eis arridet. 333. p. 2.

Cambiorum pretium quale sit iustum. 333. p. 2. & seq. & quomodo pretium commune hic sit iustũ, & quale hoc sit. 334. p. 1.

Campori quomodo innotescet pretiũ, seu interese, quod alibi currit cõmuniter ad literas visas. 334. p. 1. vbi illud cidatur regula deseruiẽs ad cognoscẽdũ pretiũ iustum cambiũ. p. 1. & seq.

Campores à regula observanda in pretio, & interesse soluendo quatuor modis solent differere. 334. p. 2.

Campores solẽt recãbiando prædictam regulam prætere. 334. p. 2. vbi forma mala recambiorũ recẽsetur. p. 2. & seq.

Cambiũ tertie speciei tripliciter diuiditur scilicet. 1. ex parte lucrũ. 2. ex parte tẽporis. 3. ex parte terminũ, id est, loco vbi celebratur. 335. p. 1. & 2.

Cambria æqualia duplicia vbi corollarie inferuntur quænam sunt quæ celebrantur cũ lucro, & quæ cũ iactura. 335. p. 2. vbi satis sit difficultati. p. 2.

Cambiorum æqualitas quomodo consideratur. 335. p. 2.

Cambiũ tripliciter cõsignatur tẽpus, scilicet ad visas literas vel ad prætũ terminũ, vel ad solutionẽ in aliquibus nũdinis. 336. p. 1. & 2.

Campores prologationem maiorẽ tẽporis faciẽdo quando excusentur ab usura. 336. p. 2.

Cambium tripliciter diuiditur ex parte loci. 1. ex nũdinis, ad nundinas. 2. ex nundinis ad ciuitatem. 3. ex nundinis ad nundinas intra eundem populum. 336. p. 2. & sequ.

Cambria an exerceri licitè possint de loco ad locum intra idem regnum, & an sic intra idem regnum cambria primũ, & secundi generis sint licita. 337. p. 1. & quid lex humana circa hoc sanxerit. p. 1. vbi aduerte quod hic consuetudo est attendẽda dũ nõ est mala. p. 2.

Cambium primi generis exerceri posse intra regnum extra cõtroueriam est imo etiam sic cæbium secundi generis cum interesse intra regnum exerceri potest. 337. p. 2. & seq.

Cambiũ tertie speciei an de nũdinis ad nundinas exerceri possit, vbi securus esse admonetur ex nũdinis ad loca, vbi nũdina nõ celebrantur. 338. p. 1.

Cambire de nũdinis ad nundinas etiam si in diversis populis celebrantur res est subiecta periculo. 338. p. 1. & 2.

Cambire à nũdinis ad nundinas eiusdem loci cũ lucro an sit licitũ. 338. p. 2. vt sit cum magnatibus.

Cambire di cum lucro vsus malus ex nundinis ad nundinas intra eundem locum sicut solẽt allqui campores vt cum rege recipiente aut cæbium pro occurrentibus necessitatibus supplendis. 339. p. 1.

Cambria cum regibus ficta vt cõmentitia sunt refutanda. 339. p. 1. & seq. vbi cõsiliũ salubre datur à Nauarro diuitibus mutuantibus regi pecuniam cum qua nõ erant negotiaturi. p. 2.

Cambium.

- Cambium siccu** quid secundum aliquos, & in qua significatione capiatur hic à doctore. 339. p. 2. & seq.
- Cambio sicco** cábiles triplici genere fallaciæ vti solent. 340. p. 1. & 2.
- Cápfiores ipsi** an possint pro recipiente hic ad cábium correspondere alibi signare. 340. p. 2. vbi affirmatiua pars probatur, & declaratur exemplo. p. 2.
- Cápfior** an possit recipi hic pecuniã cõsignare correspondere, qui pro recipiente alibi correspondeat proprijs pecunijs ipsius cápfioris. 341. p. 1. & 2.
- Cápfior, neq;** correspondat ab eo pro recipiente signatus alibi correspondere non potest proprijs pecunijs cápfioris, aut nomine eius quæ sitis hoc est tutius dicere secundu Garcia licet eius rationes nõ tã clarè id probent. 341. p. 2.
- Cápfior, vel recipiens** ad cábium an sit soluturus pecuniã qui correspondens nomine proprio, vel recipientis ad correspondendum cãcõquisiuit. 342. p. 2. vbi inferuntur. 3. corollaria. p. 2.

De intelligentia extrauag.

Pij. V. super cambia.

- Cambia sicca extrauagãs**, Pij. V. dñat. 343. p. 1. & quid ad veritatẽ cábij requiratur, ibi. p. 1.
- Cábiorum** generis deseruies generalis Regula contra Albornozium statuitur. 343. p. 2. vbi quãdo hic distãtia loci reducatur ad distãtiam temporis. p. 2.
- Cápfior** dãs pecuniã ad cábium an debeat necessario esse animo paratus ad recipiendam eã in alio loco. 343. p. 2. & seq.
- Cápfior** an possit dare ad cábium ei, qui scit alibi nõ posse sibi correspondere nisi iterũ accipiat ad cábium. 344. p. 1.
- Cábã** realia nõ aliter exercẽda quã pro primis nõdinis, vbi illa celebrãtur, vel vbi nõ celebrãtur nisi iuxta extrauagãtem Pij. V. 344. p. 1. vbi quãdã dicãtur primæ nõdina declaratur. p. 2.
- Cábiorum** soluendo in nõdinis tẽpus dupliciter solet assignari. 344. p. 2. vbi notatur intelligentia extrauagãtis Pij. V. p. 2. & seq.
- Cápfiores** triplici de causa cõcedere solent longiores terminos solutionum. 345. p. 1.
- Cábã** nõdina ad distãtione tẽpore nõdinas an auctias interesse expeti possit? 345. p. 1. & 2.

De cambijs quo ad pretium.

- Cambiorum pretium** an insidè adaugeat abudãtiã recipiẽtium ad cábã causata ex eo quod ad maiorem distãtiam tẽporis cambitor. 345. vbi Sotus dissentit à Caletano, & à Metina complut. p. 1. & 2.
- Cambiorum pretium** an insidè auget pecuniã penuria causata ex monopolio originaliter cõflato à cápfioribus. 346. p. 1. vbi modificatur sententia Nauarri. p. 1.
- Cambium ad literas visas** est Regula per quam taxandũ est pretium iustum cambiorũ. 346. p. 2. vbi satisfit arg. Caletani. p. 2.
- Cápfiores** an ratione lucri cessantis possint capere aliquid quod interesse ex eo, quod ad primas nõdinas vel vltiores cambiant. 346. p. 2. & seq. ex eo, quod ad primas nõdinas, vel vltiores cambiant. 346. p. 2. & seq.
- Cápfiores** an quia ad nõdinas inter callatas: cambiũt possint expetere lucrũ cessans vbi varia sententia Soti, Na

uarri, & Coroneliũ ponuntur, & tandẽ sententia auctoris. 347. p. 1. & seq.

- Cápfioribus** facere pactum de interesse certo lucri cessantis extrauagãs Pij. V. vetuit ad exterminandas vsorias fraudes. 347. p. 2. vbi sententia Nau. nõ admittitur vera nisi cõlimitatione. p. 2. & seq.
- Cápfioribus** cõuentio lucri cessantis prohibita est, & an locũ habeat in alijs cõtractibus scilicet in mutuo. 348. p. 1. & 2. vbi soluitur quando à principio posita. p. 2.
- Cambiũ** di vsus receptus in Italia & in alijs orbis partibus an sit licitus. 348. p. 2. & seq. vbi varia exercitia cambio rureferuntur. p. 2. & seq.
- Cambiũ** di vsus qui inoleuit in fine nõdinarũ Gallia, Belgia, Hispania an sit licitus. 349. p. 1. & 2.
- Cambia** instaurandi vsus in fine nõdinarum an sit licitus. 349. p. 1. & 2. vbi respondetur ad duplicẽ casum quæ uerperam Nauarrius reducit ad 5. cambium, & ad tertium.
- Cambiorum** vsus prædicti si sunt saluandi quomodo saluari possunt. 350. p. 1. & quomodo saluari possunt cambia illa frequentia à Metina ad vlißipponem, & à vlißipponem ad Metinam. p. 1. & 2.
- Cambiũ** di uerq; vsus, & casus ad quam speciem cambiũ est reducendus. 350. p. 2. & seq.
- Cambium** de quo Nauarrius se ait fuisse interrogatum scilicet de Hispano dante Romã centum cõ interesse solueda in Hispania. 351. p. 1. & seq. vbi affirmatiue respondetur. p. 2.
- Cambire** an liceat numos eiusdẽ põderis & numeri, valoris tamen diuersi in diuersis religionibus. 352. p. 1. vbi explicatur Sotus.
- Cambiũ** primo genere cambiũ, & si sit primo rogatus nõ potest accipere interesse ab ignorante eum rogante secundum Garcia, & Mercatum cõtra Sotum. 352. p. 2. & 2.
- Cambire** an liceat pecuniam inferioris gradus citra compẽtationẽ. 352. p. 1. & 2.
- Cambire** an liceat pecuniam in vna prouincia vt ea, in alia rependatur, vbi propter raritatẽ metalli plaris æstimatur. 352. p. 2.
- Cambire** an liceat mille aureos redhibẽdos pretio cambio rũ nõdinarũ primarũ. 352. p. 2. vbi explicatur Sotus. p. 2. & seq.
- Cambiũ** quod dicitur verna simul, & siccum quod armilla ex mente Caietani sic illud vocat non est dicendum verum, & siccum simul, sed potius siccum, & fictũ. 353. p. 1.
- Cápfioribus** proponitur regula generalis Syluestri seruanda, vbi tandẽ apponitur salubris admonitio erga cápfiores.

De census contractu.

- Census** quid sit, & de eius varia acceptatione. 200. p. 2.
- Census** est duplex scilicet cõsignatiuus, & reservatiuus. 200. p. 2. & seq.
- Census** allus est fructuarius, alius pecuniarius. 201. p. 1.
- Census** cõsignatiuus potissime diuiditur in cõsum personalem, & realẽ. 201. p. 1. & 2.
- Censum** personalem an quis iustè emere possit. 201. vbi pro parte affirmatiua positis. 6. argumentis tandẽ variantibus doctõribus negatiua pars statuitur tenenda. 201. p. 1. & seq.

Census.

- Census personalis** disputatio tres ingerit speciales diffinitio-
tates. 202. p. 2.
- Census personalis** supra solam personam constitutus & non supra
rem fructifera an sit iure naturali prohibitus. 202. p. 2
& seq.
- Census personalis** cuius pensio pro tempore creditur excessu-
ra sorte pretij probabiliter asseritur esse usurarius. 203.
p. 1. vbi probato hoc quadrupliciter solutiones Soti in
contra Redarguuntur. 203. p. 1. & 2. & seq.
- Censuarius** non potest emere pensionem pecuniariam non funda-
tam in re fructifera, & quare. 204. p. 1. quia res emitur
dum ius eius emitur, & pecunia non est emibilis proprie.
204. p. 1. & 2. vbi fit satis obiectio.
- Census personalis** quare sit prohibitus vbi aperitur totus di-
sputationis nervus. 205. p. 1. & 2.
- Census personalis** rationes reprobandes octo super adduntur,
quae sunt Navarrae praeter eas, quas adducit autor opti-
mas rationes. 205. p. 2.
- Census personalis** licere argumeta probantia, quae quinque
sunt solvuntur. 206. p. 1. & 2. vbi differentia obligatio-
num personalium, & realium in contractibus tangitur, p. 2.
& seq.
- Census reali** hypothecata possessio non est proprie pignus,
aut hypotheca. 207. p. 1.
- Census realis** emens an emat possessionem ipsam supra quam
fundatur census. 207. p. 2.
- Census realis** secundum aliquos Doctores tres contractus im-
plicat scilicet emptionis fructus, & redemptionis eorum, &
sortium. 205. p. 2.
- Census personalis** an inter dicatur per. 3. extravagantes sci-
licet Martini, & Calixti, & Pij. V. 207. p. 2. & seq. vbi con-
cluditur utroque iure census personalis esse prohibitum.
208. p. 1.
- Census personalis vitalitius** an sit licitus, quando constitui-
tur super vitam alicuius personae ea vita durante. 208.
p. 1. & seq. vbi distinguitur duplex census vitalitius, &
perpetuus. 208. p. 2.
- Census temporalis** cum tempore certo, & determinato in-
stitutum emens an aliquid ultra capitale per id tempus
possit recuperare, vbi variant Doctores. 208. p. 2. &
sequent.
- Census determinati temporis** si constituatur supra solam per-
sonam principaliter licet alia pro eo obligentur bona
an sit licitus si pensiones capitale excedant. 209. p. 1.
& 2. vbi redarguitur opinio Metine Salmantic. p. 2. &
sequent.
- Census determinati temporis** fundatus supra possessionem
cuius pensiones capitale excedunt an sit licitus. 210.
p. 1. in. 3. conclusione.

De censu vitalitio.

- Census vitalitius** durans solum per vitam constitutus su-
pra solam personam an aliquo iure naturali, vel
positivo sit prohibitus. 210. p. 2. vbi ponitur exem-
plum: census vitalitij, & quod non sit mutuum ostenditur.
p. 2. & seq.
- Census vitalitius** supra personam fundatus potissimum innititur
contractui sortium. 210. p. 2. & seq.
- Census vitalitius personalis** non est iure naturali prohibitus
& contractus aequali forti se exponant solvendi vel reci-
plendi magis, vel minus quam sit capitale. 211. p. 1.
- Census vitalitij personalis**, qui instituitur communiter
de facto sunt, inultum, & praesumptionem praesecerunt
usuram. 211. p. 2.

- Census emptio** ad vitam de se non est mala secundum Syl-
vium. 211. p. 2. & seq.
- Census vitalitius personalis** an aliquo iure divino, vel hu-
mano, vel naturali sit prohibitus, & an sit comprehen-
sus sub censibus prohibitis per Pium. V. fundari nisi in
re fructifera. 212. p. 1. & quare de se sit licitus ibi. p. 1.
- Census vitalitius** tria argumenta impugnantia solvuntur
212. p. 2. & quod in eo servanda est aequalitas, ibi pa-
gina. 2.
- Census vitalitius** an sit contractus ille, vbi quis dat mona-
sterio exuberantia bona, ut a monasterio per vitam ala-
tur. 212. p. 2. Vbi notatur, quod in censu vitalitio pe-
cunia non parit fructum certum, sed incertam. p. 2. in so-
lut. ad. 3.
- Census vitalitius** in iure cum pacto, quod a venditore possit
redimi, quo pretio sit redimendus. 213. p. 1.

De censu reali redimibili.

- Census realis redimibilis** contractus an sit licitus. 213.
vbi ponuntur. 6. argumenta in contra causa illuci-
dandae quaestio. 213. p. 1. & 2.
- Census realis redimibilis** exemplum, quomodo scilicet contra-
ctus eius exerceatur. 214. p. 1.
- Census realis redimibilis** ad quem contractus reducatur, vbi
concluditur ad contractum emptionis, & venditionis redu-
ci. 214. p. 1.
- Census contractus** cum reducatur ad emptionem, vel venditio-
nem quid nam in eo emitur inquiritur. 214. p. 2. vbi opi-
nio Albornozij ut pote ingeniosa approbatur & satisfi-
s obiectio in contra. p. 2.
- Census contractus** dum in iure, ius exigendi pensionem emi-
tur, quae opinio est magis consona iuri, & communis. p. 214.
p. 2. & seq. vbi probatur, & satisfi obiectio in contra
n. 215. p. 1.
- Censuialis pensio** pecuniaria non emitur ut pecunia est, sed
in quantum aequaliter est fructus cuius loco succedit,
215. p. 1. & 2.
- Censuialis pensio** pecuniaria quare iam successit loco fru-
ctuum qui erant reddendi ex possessione fructifera. 215.
p. 1. & 2. vbi solvuntur argumenta in contra. p. 2. & se-
quent.
- Censuales fructus** non ut cumque, sed ut pecunia iam aestima-
ti, & venditi periculo venditoris census manent, & non
periculo censuarij. 216. p. 1. & 2.
- Census redimibilis** contractus multa consideranda exigit,
quae a parte rei contra Garciam non considerantur. 216.
p. 1. vel. 2.
- Censuarius** non videtur emere fructus census indetermina-
te contra Garciam. 217. p. 1.
- Census contractus** quomodo si sit iustus inclinet aequale in
commodum utriusque contractantis. 217. p. 2.
- Census emptio** cum pacto de retrouvendo sublata facul-
tate redimendi ante tale tempus, vel post tale tempus
an iure natura sit illicita. 217. p. 2.
- Census contractus** an sit emptio fructuum, & an pretium eius
debet aequaliter possessioni reddenti fructus propor-
tionabiles ad pretium. 216. p. 2. & seq.
- Census** ab emptore secundum Albornozium (cuius opinio est
planior, licet non tam consona iuridicae phrasi) emitur pos-
sessio fundans censum. 217. p. 1.
- Censuialis pecunia**, quae solvitur in censu quomodo emi pos-
sit. 218. & an possessio supposita censui debeat aequiva-
lere pensionibus. 218. p. 1.

Census.

- Census nō potest emi nisi numerata pecunia, & nō ad tre-
ditum cōtra Sotum. 218. p. 2
Cēsum emēs an stando in iure positio in pretium eius cō-
ferre possit possessionem estimatam suo pretio. 218.
p. 2. & seq.
Cēsus contractus differt à cōtractu emphyteotico. 219. p.
1. vbi tres assignantur differentiæ.

Pro censu Redimibili creando sta- tuitur extrauagans Pij. V.

- C**ensus redimibilis cōstituitur disformā tradent ex-
trauagans Pij. V. quæ incipit cum onus proponi-
tur ad literā. 219. & 220
Cēsus instituites quæ vitia cauere debēt. 221. p. 1. vbi pro-
ponitur. 6. vitia in institutione tali cauēda, vt pote per
extrauagantem Pij. V. prohibita.
Cēsus cōtractum Petro Ancharrano impugnati respōde-
tur, & satisfiit eius obiectioni. 221. p. 1. vel. 2.

De conditionibus census.

- C**ensus redimibilis emptione cōditiones iustificātes.
7. aut. 8. secundum alios sunt, & an sint necessa-
riæ examinatur late. 221. p. 2. & seq. & 222. p. 1.
vbi variat Doctores.
Censum redimere si obligetur veditor quādo emptor vo-
luerit etiā accepta pro hac obligatione recōpēsa talis
cōtractus nō licet quia hic interuenit mutuum virtua-
le cum vsura. 222. p. 1. & seq.
Cēsum redimibilis apponēda ex iure cōditiones an possint
tollī vel recōpēsi ex prestodiminuto vel aucto. 222
p. 2. & seq.
Census redimibilis prima cōditio quānam sit, & quō mo-
do sit intelligēda. 223. p. 1. & 2. vbi cēsum supponēda
esse rem immobilē fructifera ostenditur.
Cēsus redimibilis secunda cōditio examinatur, scilicet, q
sola res illa fructifera, & non alia bona specialiter cen-
sus hypothecata maneat. 223. p. 2. & seq.
Census hypotheca specialis an exigī possit quæ plures fru-
ctus afferat, quā sit cēsum qui supra ipsum creatur. 224.
& 223. p. 1. vel. 2.
Cēsum emptor an prater specialem hypothecam fideius-
sorem, vel aliam impignorationem ad eiusdem census
securitate possit exigere. 224. pag. 1. vbi ponitur ob-
iectio.
Cēsum emētes an fideiussione, & pignora possint exigere
& ex. 4. causis hoc consideratur. 224. p. 1. & 2.
Cēsum emptor causa a securādi hypothecā specialem fide-
iussore, aut pignora exigere nō potest. 224. p. 2. vbi
notatur, q nō licet virtute talis emptionis hoc quid-
quid sit aliunde. p. 2.
Cēsum emētes consuetudo non excusat, quæ nūc inoleuit
grauādi scilicet veditoris bona pro perpetuitate specia-
lis hypothecā cēsum cōseruāda. 225. p. 2
Cēsum redimibilis ex sua natura nō repugnat quod prater
hypothecam specialem fideiussores, & pignora pro securi-
tate soluti pēnsionis exigatur. 225. p. 1. & 2
Cēsum emptores in Valentia pacificētes, vt intra quadrienniū
alia specialis hypotheca sibi assignetur an excusen-
tur ab iniustitia. 225. p. 1. & 2. vbi responsio Gersoni
subnotatur tanquam lori pontificio parum consona.
p. 2. & seq.

- Census venditorem obligare, vt sit Valentia ad intra qua-
triennium aliam assignandam specialem hypothecam
stando in iure naturali susceptū de vsura videtur. 226.
p. 2. vbi sententia Garcia notatur esse contra extrauag.
Pij. V. p. 2. & seq.
Census emptor cum dubius est, an hypotheca quæ suppo-
nitur censui est grauata alio censu quomodo suæ inden-
nitati possit cauere. 226. p. 1. & seq.
Cēsum emptor duas speciales hypothecas supponendas cē-
sum singulas per se sufficētes expetere à veditore nō
potest. 227. p. 1
Census redimibilis tertia cōditio scilicet æqualitas pretij
ad quem finem exigatur. 227. p. 1. & 2.
Census redimibilis pretium quod nam sit competens & lu-
stum, vbi responde tur per duo dicta. 227. p. 2
Census antiqui an possint minoris emi, quā taxat illa lex
nova scilicet. 14. pro vno. 227. p. 2. & seq. vbi variat Na-
uarrus, & Medina. 228. p. 1
Censuum redimibilium si modo pretium augetur per re-
gem ad. 20. pro vno, vel ad. 18. pro vno pensionis annuæ
an census antiqui minoris pretij an essent hoc pretio, vel
antiquo redimēdi. 228. p. 1. & 2.
census ante pragmaticā eorum augmentem pretium empti pe-
cunia credita quo pretio post pragmaticā sint soluendi.
228. p. 2. vbi satisfiit obiectioni.
census antiquus minori pretio creatos scilicet, ad. 14. pro
vno, vel. 18. pro vno an rex per nouā pragmaticā re-
ducere possit ad. 20. pro vno. 229. p. 1. & 2.
census redimibilis an nō obstat taxa maiori pretio vendi
possint. 229. p. 2. & seq.
census redimibilis pretium quomodo sit taxādū vbi nulla
vigeret in obseruatione taxa legalis, & de regulari eius
pretio. 230. p. 1. & 2.
census perpetui, & irre dimibilis pretium cum non est æsti-
matū quomodo sit æstimādū. 230. p. 2. vbi variat Do-
ctores. p. 2. & seq.
census redimibilis. 4. cōditio, scilicet quōd pretiū eius sta-
tim numerata pecunia soluatur an sit necessaria in con-
suetudine. 231. p. 1. & 2. vbi variant Sotus, & Nauarrus
p. 2. & seq.
census empti solutio quibus rationibus faciēda est pecu-
nia de presenti numerata. 232. p. 1. & 2.
censum emens an in eius pretium possit dare iocalia, vel
prædia suo pretio æstimata. 232. p. 2
census annui pensio an in alijs fructibus scilicet vino, tritico,
& oleo cōstitui, & solui possit. 232. p. 2. & seq.
censum an consignare possit primogenitus supra bona sua
primogenitus dum magnā summā dotis matera non
soluit. 233. p. 1
census pensionem soluendam venditor an imponere po-
ssit emptor super rem ab illo emptam pro parte pretij
quam non est soluendo, vt vsus inuicxit. 233. p. 1. co-
roll. 2.
census pensio an possit augeri ex pensionibus iava ex que
sis emptor i census non soluit. 233. p. 1. & 2.
census redimibilis cōditio. 5. tria continet, & potissimè q
census redimi possit per totū, vel per partes pro libito à
veditore, & quādo facultas redimēdi necessē est ma-
neat apud venditorem. 233. p. 2
census redimibilis an redimi possit per totum, vel per par-
tes vbi variē loquuntur Doctores. 233. p. 2. & seq.
census an redimi possit iussu per partes examinatur, vbi po-
sitis argumentis in contra, & præmissa distinctione tri-
membri per plures conclu. responderetur ad quaestionem
234. p. 1. & 2.

Censum redimibilem redimere per partes non est illicitum imo leges videntur hoc approbare, licet pacisci, vt per tales quoras, & nō per minores redimatur. 234. p. 1. & 2.

Census emētes à paupribus an pacisci possint cum eis ne redimant eos per partes non augendo pretium. 235. p. 1. & 2.

Censum emens à diuitibus an augere debeat pretiū si obligat eos ad nō redimendū per partes, sed in totū. 235. p. 2. conclusio. 4.

Census, quōd nō possit redimi per partes, sed in totum solent apponi in multis scripturis dum contrahitur. 236. p. 2.

Census redimibilis an possit redimi per partes. 236. p. 1. & seq. vbi census duplex in quo extrauagans Pij. V. solent explicari circa hoc proponitur. p. 1. & 2.

Census an redimendus sit per totū vbi nō præcessit pactum redimēdi eum per partes. 236. p. 2.

Census cōtractus etiam si sit cū pacto de retrovendēdo differt ab alijs cōtractibus etiam cū simili pacto initis. 237. p. 1.

Census cōditio, quōd possit à veditore redimi, vbi voluerit an sit necessaria, vbi ponitur sentētia Soti & sentētia autoris. 237. p. 1. & 2.

Census ista cōditio scilicet quōd possit à veditore redimi vbi voluerit triplicem fieri pactionem vetat. 237. p. 2. & seq.

Census cōditio sexta scilicet, quōd veditore census ad eum redimēdū aliter nō maneat est necessaria de iure naturali, quia tollit mutū cū lucro. 238. p. 1. & 2. & soluitur arg. in cōtra. p. 2.

Census cōditio, scilicet, quōd possessione perēpta extingatur census est necessaria in vtroq; foro cōtra Sorū. 239. vbi id probatur duabus rationibus. p. 2. & respondetur ad arg. in cōtra. 240. p. 1. & 2.

Census veditore, & eius bona ad pētionē census soluedā obligari possunt nō tamē vltra duratiōē hypothecæ fundantis censum. 240. p. 2.

Census redimibilis cōtractus differt à cōtractu cōductiōis fructuum. 240. p. 2. & seq.

Census extinguitur pro parte pro qua extinguit cōtingit eius hypotheca specialis, quia in tali hypotheca fundatur velut accidens in subiecto. 241. p. 1.

Census perpetuus, & redimibilis an hac admittat cōditio nem scilicet, quōd extincta eius hypotheca speciali pro toto vel pro parte, sic & ipse pro parte, vel pro toto extingatur. 241. p. 1. & 2.

Census, 8. cōditio, scilicet, quōd possessio fundas censum tātū fructus afferat quotānis, quātum est quota pensio nis census an sit necessaria. 242. p. 1. vnde inferuntur duo corollaria. p. 2.

Emptor census an quia cōcedit licentiā venditori alienādi hypothecam census possit recipere laudemium. 242. p. 2.

Census emptor an omnia bona venditoris census etiam si amplissima sint possit sibi addicere in pignus taliter quōd alienari nō possint. 242. p. 2. & seq.

Census emptor nō potest pacisci de interesse lucri cessatis, aut quōd ob morā soluendi venditor amittat possessionem census, aut eius partem. 243. p. 1.

Censuum emptoribus præbetur cōsiliū, vt extrauagātes pōtifficum Martini, Calixti, & Pij. V. seruent. 243. pagina. 1.

Census perpetui hypotheca specialis vt perpetua sit oportet. 243. p. 1. & seq. vbi traditur lex. 65. Matritij cōdita

anno. 1528. de pœna grauantium alio censu possessorem iam alio censu grauatam. 243.

De Commodati contractu.

Commodatū quid sit, & de eius diffinitione, & de eius diffinitionis explicatione. 451. p. 2.

Cōmodati cōtractus an inter cōtractus bonæ fidei uel cōnumeretur, & quā sint cōtractus bonæ fidei. 451. p. 2. & qui quā sint cōtractus stricti iuris. 452. p. 1. & verba dubia in cōtractibus cōtra quem interpretata sunt tibi. p. 1.

Cōmodati cōtractus an transferat dominium rei commodatæ in commodatarium, vbi referuntur. 3. cōtractus per quos non transferitur dominium. 452. p. 1. & 2.

Cōmodati cōtractui quæ sunt quæ cōueniunt vbi notantur ei tria cōuenire. 552. p. 2.

Commodatarius qui misit rem commodatā sibi ad dominū illius per nūciū si perijt in itinere an de ea teneatur. 452. p. 2. & seq. vbi distinguitur de casu fortuito, vel de culpa interveniente. 453. p. 1. vbi ponitur differentia inter mutuum, & commodatū. p. 2.

Commodare quis possit, aut cui possit commodari. 453. p. 2. & an pupillus propria autoritate possit accommodare rem, & an teneatur de sibi commodato. 453. p. 2.

Commodatarius an possit de re commodata debitum sibi ab accommodare recompensare, vbi affirmatiua quæ est communis, & Nauarri admittitur, & probatur contra Garcia. 454. p. 1.

Commodatus equus an possit retineri in pignus. 454. p. 1.

Commodatarius qui iuravit restituere rem commodatā an possit eā retinere in recompensam debiti liquidati vbi respondetur ad obiectionem Garcia. 454. p. 1. & 2.

Commodatis finis differt à fine deponentis rem suā apud depositariū ex quo sine elicitur ratio quare ius in deposito compensationem non admittit. 454. p. 2. vbi respondetur ad obiect. & ad l. Hispanicā. 455. p. 1.

Commodator an ante tempus expletum cum damno commodatarij possit reuocare à se commodatū, vbi causa illucidatæ quæstionis ponitur pro negatiua argu. 455. p. 2. & seq. vbi glossatur Nau. & contraria opinio Sylu. & Garcia defenditur.

Commodatario gratia concessa non est in eius dispendiū retorquenda. 456. p. 2.

Commodata res non ad certū vsum, neq; tempus an renouari possit cū dispendio commodatarij. 456. p. 2. & an renouare precariū cū damno magno precarij sit solum contra charitatem, vt ait Garcia ibi. p. 2.

Commodare an liceat equū cū pacto vt non reddatur ante tale tempus vbi soluitur obiectiones Garcia. 457. p. 1.

Commodatarius vtens re commodata ad aliū vsum non sibi concessum an teneatur ad restitutionem. 457. p. 2. vbi inferitur corollar. circa casum Metinæ. p. 2. & 358. p. 2.

Commodatarius an tenetur de rei commodata deterioratiōe. 458. p. vbi assertū Garcia contemperatur. pagina. 1.

Commodatarius simul, & semel non potens saluare res suas & sibi commodatas an possit prætere suas, vbi subnotatur Responso Garcia. 458. p. 2. & seq. vbi ponitur documentū Syluestri vtile ad multa. 459. p. 1. & R. ad obiect. Garcia. p. 1. & 2.

Commodatum.

- C**omodatarius an teneatur de casu fortuito, & de qua culpa teneatur. 459. vbi diffinitur de casu fortuito non teneri nisi in tribus exceptis casibus, & an valeat pactum generale de casu fortuito, & iuramentum illud validet. 459 p. 2. & 460. p. 1.
- C**omodatarius morosus an etiam in casu fortuito si pereat commodatum teneatur de illo. 460. p. 2. vbi si non signatur tempus quomodo sit intelligendum, & an monitio hic, & in alijs contractibus requiratur. p. 2.
- C**omodatarius seu alius debitor an exceptio legitima, & etiam ignorata probabilis excuset a mora restituendi commodatum. 460. p. 2. & an tunc interesse damni sit restituendum, p. 1. & seq.
- C**omodatarius an in potentia excuset a mora restituendi commodatum. 461. p. 2. vel interesse ex tali mora secutum vbi positus oblationibus datur utilis decisio ad multa. 461. p. 1. & 2.
- C**omodatarius, vel alius debitor, qui ex impotentia culpabilis non potest restituere excuset a mora restituendi commodatum, vel debitum an cum positus, teneatur restituere etiam subsequuta damna. 461. p. 2. & seq.
- C**ommodati contractum, vel alios contractus contrahentes quando teneatur ad interesse solvendum, vel non. 462. p. 1. vbi traditur doctrina utilis ad multa, & quando pena illi citate apponitur, & de contractibus penalibus suspectis in 3. casibus. p. 1. & 2.
- C**omodatarius vel debitor, qui non soluit commodatum, vel debitum in tempore ex impotentia, vel citra culpam an poenae contentionali subiacet. 462. p. 2. vbi variant Doffo res. p. 2. & seq.
- C**ommodati contractus vel alteri si fuit pactum appositum de aliquo soluendo a moroso debitore in dubio an iudicabitur positum nomine poenae, vel interesse. 463. p. 1. vbi notatur Garcia de rigore. p. 1.
- C**omodatarius, vel alius quilibet debitor an poenam conventionalem in contractu positam ante condonationem solvere teneatur. 463. p. 2. & seq. vbi hic Nauarrus mutat sententiam, & respondet argumentis.
- C**omodatarius siue alius contrahens si non intercessit a principio pactum de interesse soluendo si ex impotentia fuit in mora, an illud restituere teneatur. 464. p. 1. & 2. vbi assignatur differentia inter impotentiam, & difficultatem, p. 2.
- C**omodatarius seu debitor ex impotentia non solvens in tempore, si sit inculpabilis excusatur propter rationem Scoti. 464. p. 2. vbi limitat autor dictata a se in instructorio conscientiae. p. 2.

De qua culpa tenetur commodatarius.

- C**omodatarius, de qua culpa teneatur, & an teneatur semper de leuissima. 464. p. 2. & seq. vbi respondetur per. 3. dicta.
- C**ommodati contractus an speciale sit quod in eo commodatarius de leuissima teneatur an vero alijs etiam contractibus id quoque conueniat. 365. p. 1. & an quis teneatur de damno dato sua culpa leui, quae in foro conscientiae ad mortale non peruenit. p. 1.
- C**ommodans alicui rem vitiosam an teneatur de damno propter hoc subsecuto. 465. p. 1. & 2. & quid si commodatarius non potuit vitium rem commodata intra tempus signatum. p. 1.
- C**ommodatarius, vel depositarius allegans res perditas

- fuisse an hoc probare teneatur, & qualiter. 465. p. 2. & quomodo probabitur quando res commodata clandestine perijt. p. 2. & seq. & quid si probetur amissio rei, & contra allegetur dolus. 466. p. 1.
- C**ontractus rationem an induat promissio donatio impignoratio. 2. p. 1.
- C**ontractus tria requirit, quae ad illum in eundem concurrunt. 2. p. 1.
- C**ontractus constituta quot sunt, & qualia quae ad ipsum constituendum in communi concurrunt, & essentialiter, & competunt. 2. p. 2.
- C**ontractus venditionis, quid ut essentialiter conueniat, & quid ut proprium accidens. 2. p. 2.
- C**ontractus matrimonij metu graui etiam consummati an sit validus. 192. p. 1. & 2. vbi disputatur utrum ratificetur per copulam, vel cohabitationem. p. 2.
- C**ontrahens qui iurauit contractui non contraire an possit iudicium iudicis implorare ad eius rescissionem vbi respondetur per. 2. dicta. 193. p. 2. & seq. vbi agitur quomodo iuramentum intelligatur.

De custodibus, & custodia contractuum.

- C**ustos alicuius rei pro qua culpa teneatur, vbi notatur, quod custos alicuius rei tripliciter constituitur custos illius. 465. p. 2. & seq. & an famulus videns rem domesticam furto auferri an de ea teneatur. 476 p. 1.
- C**ustos librorum qui bidellus dicitur an teneatur de libro in schola reposito si pereat. 476. p. 1. & 2. & an stabularius tradens clauem deponenti res in stabulo teneatur de re deposita, idem de nauta. p. 2. & seq.
- C**ustodiendo res in se depositas caupo, aut stabularius, de qua culpa teneatur si pereant. 477. p. 1. & an credendum sit dicenti in sacro deposito pecuniam repositam. p. 1. a principio.
- C**ustodire an teneatur aequum cum conducere quando eius dominus pro custodia eius misit suum famulum. 477. p. 1. & 2.
- C**ustodes exportandarum mercium, & vrbium & montium an teneatur restituere acceptum, & poenas in in quibus condendi essent delinquentes, si denunciati fuissent. 477. p. 2.
- C**ustodes montium, piscationum, venationum an aliquando excusentur non denunciates quos delinquentes capiunt. 478. p. 1. & 2.
- C**ustodes praedicti dissimulantes qualiter restituere teneantur. 478. p. 2. & seq. & an principes negligentes circa custodiam viarum teneantur restituere damna illata a latronibus. 479. & vnde illa restituunt. p. 2.

De iudicibus, & custodibus iustitiae.

- C**ustodes iustitiae quales sunt ex officio iudices, & ministri iustitiae poenam remittentes in casu non concesso an teneantur restituere. 479. p. 2. & quid si poena erat arbitraria. p. 2. & directa inter iudices, & custodes. 480. p. 2.
- C**ustodes Sylvarum dissimulantes cum extraneis ut caedant ligna an aliquid restituere teneantur. 480. p. 1. & an inficitus in iudicio veritatem teneatur ad id in

Damnum.

Depositum.

conscientia in qua alia esse danda ubi variat Nau. & Sotus. p. r. & 2.

Custos dissimulans circa custodia vlaru, & motum differt a fiscali ministro dissimulante super executione legis poenalis. 480. p. 1. vel seq.

Custodes rerum vt sunt magistri nautam, & stabularij, & cappones an teneatur ex facto suorum famuloru. 480 p. 2. & seq. & an teneatur de vulnere illato per famulu. 481. p. 1.

Custodie infantis gratia si nutrix incidit lucerna noctu, que cohibet domus etiam vicinas an teneatur de dano et tali incuria subsecuto. 481. p. 1. vel 2.

Custodia maioris gratia si nauta res meas repositas in vna nauis trahit in alia ubi perierunt an teneatur mihi de hoc dano. 481. p. 1. & 2.

Custodie res & occupatas eas in ecclesijs, vel monasterio ne ob delictu commissum sequere treur, an teneatur ipse, & huius occupationis seorsum ad causas iudicis, precipientis eas reuelare respondere. 481. p. 2.

Custodibus fortaliorum signata tributa an domini recipere possint quando ia eorum custodia cessauit. 481. p. 2. vbi posita. Sententia Cordubae subiungitur sententia autoris. 482. p. 1.

Custos qui negat suo dolo, vel negligentia amisisse rem an hoc probare teneatur. 482. p. 2.

D.

Damnum emergens.

Damni emergentis definitio. 83. p. 1. Danti emergentis recopescam expetedi quando alligat culias copetatur. 83. p. 2. & seq.

Danti emergentis prima conditio, scilicet, quod sit data vera causa illius danti exponitur. 83. p. 2.

Danti emergentis secunda conditio, scilicet, quod quis illud patiatu sanore, & causa alterius explicatur. 84. p. 1.

Danti emergentis tertia conditio, id est, quod illud soluturus de illo admonetur explicatur. 84. p. 2. vbi soluitur obiectio contra hac conditioem. p. 2. & seq.

Danu emerges, aut lucru cessans morosus debitor post mora contingens an teneatur soluere in casu in quo no fuit de hoc admonitus. 85. p. 1.

Danti emergentis quota vt recompensetur quomodo fit tractanda. 85. p. 2. & seq. vbi respondetur. per. 3. dist. 84.

Damni emergentis recompensa quo tempore sit faciend, vbi autor aliquatiter dissentit a Garcia. 86. p. 1. & 2.

Damni emergentis recompensandi pastritripliciter inripotest. 86. p. 2. & an damni, aut lucru cessantis soluenti gratia an poena licite apponatur. 88. p. 1. & soluenti. 88. p. 2.

Damni emergentis, aut lucru cessantis iactura si ex euentu non tanta esse deprehendatur quanta fuit: quantitas poene pro mora appositae an integre sit poena exigenda. 98. p. 2.

Damni emergentis, aut lucru cessantis, vbi ex moranulla iactura, an possit apponi poena si debitor in tempore signato no soluatur. 98. p. 2. & seq. vbi ponitur varias opinio, & sententia autoris, & solu arguuntur.

Damni emergentis, aut lucru cessantis interese ob moram soluendi si creditor iam recepit an poenam quoq; adhibeam contra sui exigere possit. 100. p. 1. vbi refutatur sententia Garciae. p. 2. & seq.

Debitores decipientes an damna dilationum sibi concessarum teneatur suis creditibus compensare. 131. p. 1. & 2. vbi respondetur per. 3. dista.

De contractu depositi.

Depositum quid sit, & de eius diffinitione. 466. p. 1. & depositarius pro qua culpa teneatur. p. 1.

Depositarius an in aliquibus casibus teneatur de leui culpa vbi signantur casus in quibus de leui culpa teneatur. 466. p. 2. & seq. vbi limitatur. 3. casus. 467. p. 1. & adijcitur 4. casus.

Depositarius an in aliquibus casibus possit etiam de leui culpa teneatur. 467. p. 1. vbi tres signantur huiusmodi casus. p. 1. & 2.

Depositarius quando teneatur de casu fortuito, vbi ponuntur casus fortuiti in quibus teneatur depositarius. 467. p. 2. & seq. vbi acceptatur sententia Victoriz, & statuitur duplex regula generalis conducentes ad multa. 468. p. 1. & 2.

Depositarius an obligare possit ex accepto pacto depositarii vt teneatur de casu fortuito, & an hoc liceat in conscientia. 468. p. 2.

Depositarius no potes saluare simul, & semel res proprias, & depositas, si saluet suas an teneatur de rebus depositis perennibus. 468. p. 2.

Depositarius qui in re suo fuit plus diligens quam communiter requirebatur, sed in deposito no plus, sed tantu an ad aliquid restituendū teneatur. 469. p. 2.

Depositarius alienus rei sicut religiosus, vel prelatus, vel clericus ecclesiam pro tali deposito, si percat ecclesia, vel monasteriu teneatur. 470. p. 2. & seq. vbi respondetur per. 3. dista.

Depositum quando cessatur verum in restituta ecclesia, vel monasterij vbi pro eo ecclesia, vel monasteriu teneatur. 470. p. 2. & quis probaturus est hoc. p. 2.

Depositarius vt res deponat an pro hoc deponere teneatur, & an possit tunc deponere. 471. p. 2. vbi respondetur per. 3. dista, & latius obiectionibus. p. 2. & sequent.

Depositum an causa compensationis retineri possit. 472. p. 1. vbi posita sententia Garciae, & Nauarrese respondetur ad quaestio, & factis obiectionibus, & an possit retineri pro expensis. p. 2.

Depositario mortuo si eius haeres distrahat depositum an teneatur domino deponere. 472. p. 2.

Depositum an ex aliqua adiansta condicione conuertatur aliquando in aliam speciem contractus. 472. p. 2. & sequentibus. vbi exponitur lex fori. 473. pag. 2.

Depositarius an fiat dominus rei depositae in casu quo datur ei talis res iam pretio suo aestimata. 473. p. 1. & sequent.

Depositarius pro sua voluntate an vbi voluerit, & quando voluerit possit reuocare depositum. 473. pag. 2. & an sint aliquot casus excepti a regula in quibus depositum no est statim petitu restituendum. 473. & sequent.

Depositarius depositum an teneatur restituere deponenti casu quo deponens bona propter delictum vestitur publican. 474. p. 1. & quid si deponens bona sint ipsolure sollicita, vbi agitur de lege poenali, & anhi antea sententiam sunt domini.

Depositum non est restituendum deponenti in 5. casibus nunc

Donatio.

numeratis à numero. 473. p. 2. & seq. vsq; ad. 474. p. 1. vbi ponitur definitio paritæ.

Deponens rem suã apud depositariũ an clã possit eã ab eo subripere. 474. p. 2.

Depositã rem in nauis vel in taberna an teneatur tabernarius vel magister nauis huius rei inscius si pereat restitue re. 475. p. 1. vbi respondetur per distinctionem vbi specialis legis fori sit mentio, & de eius intelligentia, p. 1. & sequent.

De donationis contractu.

Donationis contractus quid sit, & de eius distinctione. 482. p. 2. & de eius distinctione scilicet in donatione inter vivos, & in donatione causa mortis, & explicatio vtriusq; p. 2.

Donatio inter vivos tripliciter diuiditur scilicet in modalem, & in conditionalem, & absolutã. 482. p. 2. & sequentibus.

Donare potest omnis qui rei est dominus, neq; est prohibitus iure. 483. vbi à p. 1. vsq; ad. 2. numeratur. 20. genera personarum quæ iure prohibita sunt donare.

Donare quare non possit furiosus cum sit suorum bonorũ dominus. 483. & de prodigis antequam detur eis curator an bona sua donare, vel distrahere possint. 484. p. 1.

Donare an possint qui minores sunt. 25. annis, & an effcax sit eorum donatio si defacto donauerint. 484. p. 1. & 2. vbi accessorie an donare teneatur aliquid curator pupilli pro alimentis matris, & fororis pupilli inquiritur. p. 2.

Donare enenia magistro pupilli eius tutor more ciuitatis potest. 484. p. 2. & donare quãtum possit pupillus dum in studio comoratur. p. 2.

Donare potest pupillus sine autoritate curatoris si ingrediatur religionẽ; omnia bona sua reservata legitima ascendentibus, & descendẽtibus. 484. p. 2.

Donatio à minore facta dum vult ingredi religionẽ an valeat, & quomodo post coõciliũ Trid. est faciẽda vt fortia tur effectum. 484. p. 2. & seq.

Donatio minoris circumuallata iuramento an obliget ad sui impletionẽ. 485. p. 1. & quid iuxta leges partitarũ est dicendũ; & quid si minor quis sic iurauit exceßerit. 14. annum. 485. p. 1. & 2.

Donare an possit minor. 25. annis bona castrẽsia, vel quã si castrẽsia. 485. p. 2. & 486. vbi referuntur casus excepti in quibus filius familias donare potest.

Donare an possit filius, qui iam exceßerit. 25. annos ex bonis suã industria acquisitis. 486. p. 1. & an filius familias donare possit peculium aduentitium cuius proprietas, & vsus fructus ex aliqua causa sunt sua.

Donationem filij familias qualis cõsensu patris cõfirmet. 486. p. 2. & seq. & quid si filius donet patri. 487. p. 1. & an post legitimã ætatem condere testamentum possint ex specialilege Hispaniã. 487. p. 1.

Donare an possint filij causa mortis. 487. p. 1.

De Seruis.

Donare an possint serui aliquid in aliquo casu vbi posita opinione rigorosa Nauarri additur pia opinio Soti. 487. p. 2. & quid de seruis bello captis, & de alijs in Indijs. p. 2. & seq. & an elemosynam licite donent. 487. p. 2.

De Religiosis.

Donare an aliquid possit praelatus de bonis contentus sine licetia capituli, & in qua quãtitate. 488. p. 1.

Donare an possit religiosus. 100. aureos collatos sibi ab amico cum sola licetia generalis, vel prouincialis, si iam proprietates eorum in conuentum translata est. 488. p. 1. & seq.

Donationes remuneratiuas faciendi de bonis etiã translatis in dominium conuentus generalis, & prouincialis per se facultatem possunt cõferre. 488. p. 2. & seq.

De praelatis ecclesiã secularibus.

Donare an aliquid possint praelati ecclesiã nõ regulares scilicet episcopi, archiepiscopi, & similes. 489. p. 1. & quid de Abbatibus, & Rectoribus, p. 1. & seq.

Donare priores in ordine predicatorum an possint ex bonis sibi datis ab alijs sine licetia prouincialis, & in qua quãtitate. 489. p. 2.

Donare religiosi an possint eum peregrinari à suis bonis, & quãtum. 489. p. 2. & quid si religiosus det librũ alteri. p. 2. & seq.

Donatio an sit valida, vel amissa pecuniã in ludo quam donabit religiosus fornicariã amatrici, vel amissã in ludo ea cõsideratione, quod licentiam impetrat à praelato ad eam expendendam in quoscũq; sibi placentes vsus. 490. p. 1.

Donare an possint religiosi qui aliqua exemptione gaudent de bonis à se acquisitis. 490. p. 1. & 2. vbi de 4. generibus religiosorum exemptorum iuxta Nauar. sic mëtto. p. 1. & 2. & de religioso episcopo an donare possit. p. 2. & seq.

De vxoribus.

Donare in elemosynam vxores an possint aliquid, & quãtum. 491. p. 1. & 2. casus vbi vxor potest donare licite, vel interdicitur donare. p. 2. & an de bonis communibus donare possit vxor. p. 2. & seq. vbi positis obiectionibus respondetur. 492.

Donare an possit mulier ex bonis cõmunibus suis parentibus, vel filijs ex alio marito genitis quando maritus si militer donat suis. 492. p. 1. & quid si filij, & parentes vxoris laborent penuria. p. 1. & 2. & an ad hoc requiratur licentia mariti. 492. p. 2. & seq.

Donare an possit suã nutrici aliquid mulier quæ attulit magnam dotem. 493. p. 1. vbi soluuntur obiectiones ex legibus in contra. p. 1.

Donare an possit vir de bonis communibus iuxta leges Castella. 493. p. 2. vbi agitur de quotidianis donationibus virorũ quæ nam sint licite, vel quæ nam sint in parte mariti computandæ. p. 2. & seq. vbi notantur aliquæ pro casibus quotidianis. 494. p. 1. & quid si vir bona communia dissipauit. p. 1.

Donatio ob nuptias siue dos promissa à patre filia vendenda soluenda est. 494. p. 1. & an donatio facta filio vni ex multis an intelligatur esse melioratio in tertio, & quinto, & quid si talem summam exceßerit. 494. p. 1. & seq.

Donare

Donatio.

Donare uxori in vestibus, & localibus in qua quãtitate possit vir iuxta leges Hispaniã, vel dare arrhas. 494. & an spõsa osculata post dimissa aliquid lucrari possit de sibi dono à marito donatis. 494. p. 1. & seq.

Donatio remuneratoria si nõ fuit facta filio ratione seruitio- rum viuẽte patre an post mortẽ patris ratione horum possit aliquid plus accipere ex bonis paternis quã alij fratres nõ laborãtes. 494. p. 2.

Donare an cõfetur pater expẽsas factas in bonis aduẽti- tijs filiorũ. 495. p. 1.

Donare an cõfetur pater filia vestes ornãmẽta, & localia, quæ pro suo mundo muliebri cõtulit tẽpore nuptiarũ. 495. p. 1.

Donare an possit pater pro nuptijs filiarum, vltra quotã prætaxatã per legem matritiam. 495. p. 2. vbi ponitur regula probabilis tollens scrupulos. p. 2. & sequen- tibus.

Donare vltra quintã partem bonorum an possint parẽtes habẽtes filios legitimos. 496. p. 1. vbi limitatur Nau. p. 1. & 2.

Donasse filijs an cõfendus sit pater. 200. aureos, quos pro eorũ delicto perfoluit pro cõdẽnatione homicidij quo fuere dãnati. 496. p. 2.

Donasse an videatur pater filio illud quod plus cũ ipso in sumpsit, quã cum eius fratribus. 497. p. 1.

Donationẽ, seu meliorationẽ in. 3. & 5. factã filio an reuo- care possint parẽtes eius vsq; ad propriũ obitũ, vbi respõdetur affirmatiue iuxta legẽ Hispaniã, & excipiuntur. 3. casus. 497. p. 1. & 2.

Donasse an cõfetur pater filio studẽti libros quos ei con- tulit, ita vt in legitima filij non sint computadi. 497. p. 2. & sequent. & an teneatur filius in sua legitima com- putare quod pater eius in eius insumpsit studio. 498. p. 1.

Donata sibi an possint accipere iudices, & officiales iusti- tiæ, & a lex Hispanica præhibẽs accipere munera sit pe- nalis, an conuẽtionalis. 498. p. 1. & 2.

Donare an potest reus iuxta maiestatis, & hæreticus ante sententiã cõdẽnationis. 498. p. 2.

Donatio pro causa illicita est prohibita, & an acceptio pec- uniaẽ ob vitãdũ peccatum proprium, sit inducens re- stitutionem per repetitionem, vel antea. 499. p. 1.

Donare quãtum quis possit sine insinuatione, vel cum illa & quid sit insinuatio. 499. p. 1. & 2.

Donatio bonorum omnium nõ faciẽda nisi gratia assumẽ- di statum perfectionis secundum Diuum Ambrosium. 499. p. 2.

Donatio hæreditatis simpliciter facta quæ bona, & quot comprehendat. 499. p. 2. & an sit valida, & quid si sic fiat causa mortis donatio, & an sit talis donatio reuoca- bilis ibi. p. 2. & sequent.

De visitatoribus.

Donata sibi data an accipere, & retinere possint visi- tadores, & an legati vltra procuracionẽ possint accipere, & an prælati stipendia visitationũ pos- sint accipere. 500. p. 1. & 2.

Donatio excedẽs quingẽtos aureos sine insinuatione fa- cta an valida sit in foro exteriori, si iuramento firmetur. 500. p. 2. vbi respõdetur per. 4. dicta.

Donatio omnium bonorum iuramento firmata an sit vali- da vbi sententiam Iulij Clari iuxta mentem D. Tho. li- mitamus. 501. p. 2.

Donatio facta ecclesiæ omnium bonorum præsentium, & futurorum an valida sit. 501. p. 1.

Donatio per quemcunq; metũ siue leuem siue grauem an in cõscientia sit nulla. 501. p. 2.

Donatio facta solo volũtatis interiori actũ an in conscien- tia sit valida, vt si animo suo solo Petrus Paulo donaret. 501. p. 2. & seq.

Donatio facta absentẽ ex prẽsentijs an sit valida ita, vt sine causa reuocari nõ possit. 502. p. 1. & 2. & quid si donatio fiat absentẽ notario proprio absentẽ stipulan- te an sit valida. 502.

Donatio facta solenniter absentẽ, & coram testibus an sit reuocabilis ante acceptationem, & quid dicendum est de illa iuxta dispositionem Regis Alphonsi. 502. pa- gin. 2.

Donatio an stando in iure communian nudo pacto perficiatur, & quid sit nudum pactum. 503. p. 1. & 2. & an donatio Remuneratiua perficiatur nudo pacto ibi. p. 1. & 2.

De promissione.

Donãdi promissio an in cõscientia obliget quãdo ex- primitur causa. 503. p. 2.

Donare qui promittit ecclesiæ aliquid, vel vult (qui calus est quotidianus) possit ne talem donationem vel votum renocare. 503. p. 2. & seq. & quid si tale votum nõ fuit acceptatum an possit commutari in aliud, & per quem. 504. p. 1.

Donatio ad pias causas an valeat quãdo nõ est qui accep- tet, & an donatio possit fieri absentẽ per nõtium, vel per literas missas. 504. p. 1. & 2. vbi affirmatur quod sic po- sset fieri absentẽ sed nõ ignorãti. p. 2.

Donatio facta tacentẽ an valida sit. 504. p. 2. & an donatio facta absentẽ corã notario an possit reuocari. 404. p. 2. & seq. & quid si tradita sit iam res alteri, & quid si donãs statim obiit an possit reuocari per hæredes. 505. p. 1.

Donatio facta absentẽ corã testibus an possit reuocari se- cundum commune, vel secũdum. l. Regis Alphõsi. 505. p. 1. & 2.

Donãs an teneatur de cuius iure sicut, & venditor, vbi respõdetur, quod nõ teneatur, nisi in duobus casibus. 505. p. 2.

De interpretatione donatio- nis in dubio.

Donatio, vel legatio, vel oblatio in dubio quomodo sit interpretãda vbi statuitur pro hoc quãdã Re- gula generalis Partitæ. 505. p. 2.

Donare pecuniã Ioãni an Petrus sit præsumẽdus dum tan- tum dixit Ioãni accipe hæc pecuniã, dum de Petri in- tẽtione cõstare nõ potest. 506. p. 1.

Donare quãdo sit quis præsumẽdus in dubio secundũ ius, vbi pro hoc statuitur regula egregia. c. & si quæstiones. de simonia. 506. p. 1. & 2.

Donare, aut remittere vẽditor id quod minus sibi soloitur de iusto pretio an sit præsumẽdus, dũ vilioris vendit. 506. p. 2.

Donationis titulo an retinere potest mulier quod extorsit ab amasio per fraudẽ dicendo se esse virginem, vel non habere se rem nisi cum vno illoque nobili. 506. p. 2.

De-

Donatio.

- Donata** sibi si accipiat pudica mulier quando data sunt sibi causa allicedi ea ad copulam, si non consentiat in copulam an teneatur restituere. § 106. p. 2. & seq.
- Donatio dubia** facta ecclesie, quae oblatio dicitur, cui sit applicanda in dubio an praelato ecclesie, vel canonicis vel ipsi ecclesie. § 107. p. 1. & de re legata in dubio cui applicanda episcopo, vel praelato vel ecclesie, p. 1. & sequent.
- Donatum**, vel legatum ubi dicitur donatum filio: Petri an indubio censeatur esse donatum contemplatione patris. § 107. p. 2.
- Donata**, vel oblata ecclesie, vel imagini, seu capellae cui sunt applicanda in dubio, & quid de collatis religiosis in ecclesijs eorumdem. § 107. p. 2.
- Donandum** pro pijs causis quando relinquitur aliquid, an in hac donatione attendendus sit magis cui datur, vel causa propter quam datur, ut dicatur gaudere privilegio donatorum ad pias causas. § 108. p. 2.
- Donata**, seu legata pia, quae in multis sunt privilegia quae nam talia sunt. § 108. p. 1. & 2. & ad hoc iudicandum attendendum magis an sit ad eum cui datur, vel ad causam ob quam datur. § 108. p. 2. unde ibi feruntur. §. corollaria. p. 2.
- Donata**, seu legata ad pias causas hoc privilegio potuntur quod de eis non detrahatur falcidia, sed neq; Trebellianica. § 108. p. 2. & seq. Secundum eorum privilegium est quod defectu testamenti non vitiat. § 109. p. 1.
- Donatio** inter vivos quomodo differat a donatione causa mortis. § 109. p. 1.
- Donatio** quando invenitur dubia, & incerta circa quantitatem donata an valida sit, & an donans teneatur ad plus. § 109. p. 1. & 2.
- Donatio** continens verba universalis in dubio quomodo sit exponenda. § 109. p. 2. & an donans alicui omnia bona sua mobilia per hoc intelligatur donare actiones, vel debita sibi, vel fructus colligendos. p. 2.
- Donationis** dubiae casus circa gratias, & remissiones quomodo sint interpretandi, & an per hoc Rex oppidum donat censeatur donare iurisdictionem in illo, & an donans vectigalia censeatur ita donare ut recuperetur de 10. vnum. § 110. p. 1.
- Donans** expensas an donet interesse, & damna & an facultas donandi concedatur per mandatum cum concessione libera administrationis. § 110. p. 1.
- Donatio** pro gratia, vel gratia facta a principe quomodo sit in dubio interpretanda, & an per hoc quod rex oppidum donat, censeatur donare iurisdictionem in illo. § 110. p. 2.
- Donatione**, & Regia gratia alicuius damnatus: si restituat ad bona an sint ei restituenda quando iam sunt alteri tradita. § 110. p. 2. & quae nam sunt exprimenda in impetratione gratiae ut valida sit. p. 2.
- Donatio** ante crimen an sit valida, & an si talis donatio sit onerosa an valida sit censenda. § 110. p. 2. & seq. & quando fraus in hac donatione praesumatur. p. 1. & quid lex Hispanica disponat circa testamenta damnatorum. p. 2.
- Donatarius** an possit bona conscientia retinere bona sibi donata ab eo qui iam commisit crimen ipso facto inducens privationem honorum. § 111. p. 2. & seq.
- Donatio** an reddatur in valida ex conditione impossibili vel turpi, vel impedita, ubi respodetur per aliquot dicta. § 112. p. 2. & quid in foro conscientiae & qualiter iudex in hoc casu iudicabit contra donantem in pro, & in contra in dubio. p. 2. & seq.

- Donatio** facta uxori sub hac conditione si caste, vel honeste vixerit an valeat in casu quo ipsa ad lectulas nuptias transierit. § 113. p. 2.
- Donatio** modalis an modo non subsecuro, & donatio causalis causa non subsequuta robur valoris habeat. § 113. p. 2. & seq. & quid si modus non fuit satis explicatus. p. 2. & seq. & § 114. p. 1. & iterum quid de puella cui data sunt dona ut alliceretur, & non consentit. § 114. p. 1.
- Donatio** an sit valida si causa mortis Petrus donet Iohanni aliquid credendo esse filium suum falso iuravit deceptus. § 114. p. 1. & seq.
- Donatione**, & legatum an vitiet falsa demonstratio. § 114. p. 2. & an causa falsa vitiet legatum, aut donationem causa mortis ubi exponitur partita. p. 2.
- Donatum** pro remissione iniuriae an possit quis retinere. § 115. p. 1. & an causa falsa vitiet legatum, aut donationem causa mortis. § 114. p. 2.
- Donatio** sub conditione an sit valida, ut quae facta sunt pro patrimonio constituto, ut ordinaretur ab episcopo. § 115. p. 2.
- Donare** an possint domini oppidorum tributa ob servitia sibi impensa, vel impendenda. § 115. p. 1. & 2.
- Donatarius** qui rem alteri donandam accepit, quia suis verbis mutavit voluntatem testatoris an teneatur eam alteri restituere. § 115. p. 1. vel. 2.
- Donatio** facta sub conditione ne res donata alienetur an alienatione alteri post a donatario factam inuolidet. § 115. p. 2. & § 116. p. 1.
- Donatum** ecclesie sub pacto, ut alienari non possit an hoc non obstante pacto possit per ecclesiam alienari. § 116. p. 1. & dispositione specialitatis, & ordinationum regaliu circa hoc. p. 1. & 2. & an tale pactum valet, ubi excipiuntur aliqui casus. p. 2. & aequitas est sequenda.

De donatione Remuneratiua.

- Donare** prohibetur donatione mera, vel conditionali, vel modalis, an prohibeatur donare donatione remuneratiua. § 117. p. 1.
- Donatio** remuneratiua facta filijs quomodo valet. p. 1. & 2. § 117. & quid si dubitatur an pater legat filio aliqua ob meram liberalitatem, vel ob merita. § 117. p. 2.

De donatione inter filium, & patrem.

- Donatio** est inter patrem, & filium prohibita iure. § 117. p. 2. ubi excipiuntur casus. 4. in quibus talis donatio valet. § 117. p. 1.
- Donatio** in officiosa quae nunc dicitur respectu descendentiu quam ascendentiu. § 118. p. 1. & quomodo in parte meliorationis possunt poni gravamina prohibito. p. 2.
- Donatis**, vel melioratis bona (ut talis donatio in officiosa non reputetur) quomodo, & pro quotepore debent variari. § 118. p. 2. & quomodo donatio pro dote in hoc est potior, & de donatione habitis pareres. § 118. p. 2.
- Donatio** carerit legitis filijs, & habitis pareres vel ascendentes quomodo, & quando sit in officiosa, quia diminuit legitimam illis debita. § 118. p. 2. & seq.
- Donari** quantum possit aut legari filijs naturalibus. § 119. p. 1. & an possit donari filijs illegitimis aliquid, & quantum, & quid si sint maces, vel ex damnato concubitu. p. 1.
- Donare**, aut legare pater caris legitima prole aliquid possit filijs ex adulterio a se genitis. § 119. p. 2. & seq.

Donatio.

Donare an possit pater clericus filio à se in clericali gradu tenendo ubi proponitur sententia Soti tenenda. § 20. p. 2. ubi ponitur auctoritas pro nepotibus clericorum. p. 2.

Donare alimenta an teneantur parentes, vel possint filijs notis, vel ex damnato concubitu genitis. § 20. p. 2. & sequent.

De beneficijs donantibus.

Donare quomodo, & quando, & quantum possint beneficij ecclesiastici etià in profanas donationes, ubi statutur regula generalis. § 21. ubi circa ea quæ sibi bene retinent, aut donant tales beneficij ecclesiastici ponuntur aliqua dicta, & corollaria. § 21. p. 2. & sequent.

Donata à se profane an beneficiarius ecclesiasticus teneatur restituere. § 22. p. 1. & an concilium Tridentinum an nullo donationem profanam beneficiariorum. p. 1. & 2. ubi respondetur ad l. Hispanicam. p. 2.

De coniugibus donantibus sibi.

Donatio inter coniuges iure est prohibita, excipitur tamen. §. casus, in quibus talis donatio conceditur. § 22. p. 2. & seq.

Donatio causa mortis, ubi in vita tradita est res donata, an per hoc facta sit irrevocabilis. § 23. p. 1.

Donare an prohibetur viri uxori remissionem dotis. § 25. p. 1. & an possit vir uxori donationem remuneratorem facere ibi. p. 1. & seq. & an in recompensatione senectutis vir possit uxori donare. p. 1. & 2.

Donatio inter coniuges alias in valida an possit firmari, & quot, & quibus modis. § 23. p. 1. & 2. & an confirmetur traditione rei, & an iuramento, & an morte civili. § 23. p. 2. & sequent. & an professio sit mors civilis. § 24. p. 2.

Donatio propter nuptias an morte viri confirmetur. § 24. p. 2.

Donatio inter coniuges quibus, & quot modis revocatur. § 24. p. 2. & seq. & an ut morte confirmetur, requiratur traditio in vita, & an de illa detrahatur falcidia, sicut de legata. § 25. p. 1.

Donationes causa mortis factæ ab alijs donatoribus in quibus, & quot casibus revocentur. § 25. p. 1. & an talis donatio propter conualescentiam donantis censetur revocata. § 25. p. 2.

Donatio inter vivos an revocari possit, & in quot, & quibus casibus, ubi referuntur. 6. casus in quibus revocatur. § 25. p. 2. & § 26. p. 1.

Donatio facta à donatore an causa ingratitude possit per heredes donatoris revocari. § 26. p. 1. & 2.

Donatio an ob natiuitatem filiorum revocetur. § 26. p. 2. & quid si post donationem genuerit quis filios, & hi patre superstitente moriantur, an donatio ipsa tunc reualeat. § 27. pag. 1.

Donans si de natione tempore habebat iam filios, si alij filij ei superueniant an donatio tunc debeat revocari. § 27. pag. 1.

Donans si cum donat renunciat legi, si vniquam an valeat donatio si postea filij nascantur. § 27. p. 1. & 2. & an hæc dispositio legis habeat locum in donatione facta ecclesiæ. § 27. p. 2.

Donatio sub modo id est ob causam an revocetur in casu quo talis modus non intervenit. § 28. p. 2. & seq.

Emptio.

Donatio sub modo facta ecclesiæ si ille modus non seruetur an revocari possit, & qua auctoritate. § 28. p. 2.

Donatio facta filio emancipato, vel non emancipato an revocari possit. § 29. p. 1. ubi respondetur per duo dicta.

Donatione propter nuptias ex pacto vel ex statuto an lucrari possit vnus coniugum ob mortem alterius, & an intelligatur hoc de morte naturali, aut etià de professione religionis. § 29. p. 2. & an pater legas censeatur id dare in dotem debitam. § 29. p. 2.

Donare an censendus sit aliméta qui nutrit infantem expositum. § 29. p. 2. & seq.

Donans debitum debitori, quia nihil ab eo sperabat an post de bonis eius possit sibi recopere. § 30. p. 1. & seq.

De promissio.

Donationis actualis quia aliquando promissio quædam est inchoatio quaeritur an promissio obliget in conscientia. § 30. p. 1. & seq.

Donatio seu renunciatio legitime facta à filia quia metu reuerentiali inducta à patre se dixit cõtēta dote an teneat in conscientia. § 30. & q. donatio reciproca proprie non est donatio.

E.

De contractu Emptionis.

Quid sit emptio, & venditio, & de eius diffinitione, & explicatione. § 3. p. 1.

Emi an possit res propria à proprio domino. § 4. p. 1.

Empitio rei quæ ambigitur an aliena sit an valida sit in conscientia. § 4. p. 2. & an emptio alicuius iuris quibus dubitatur an sit iuramentum an tolerari possit, ibidem.

Emi an aliquid possit ab Aegyptijs Gitanos Hispanicè nunc cupatis vel ab alijs, qui presumuntur latrones, & qualiter in hoc casu faciēda est restitutio. § 5. p. 1.

Emerit si quis bona fide res alienam, & eam bona fide durate alteri vendiderit, an aliquid emptori, vel domino apparere restitueret teneatur. § 5. p. 1. & 2. & quomodo; & in quibus casibus ibidem.

Emi bona fide res alienam si eam bona fide alteri ploris vendidit, an illud plus domino post apparere restitueret teneatur. § 6. p. 1. & seq.

Emi an possit res litigiosa. § 6. p. 2.

Emi minoris quàm valent tempore solutionis pæga accipi, & debita in futurum solvenda an possint. § 6. pag. 2.

Emere minoris chirographa in futurum recuperanda an in conscientia sit licitum sicut sit Aragonia. § 7. pag. 2.

Emere aut redimere minoris possit debitor debitum à se solvendum, quia illud creditori suo egēti anticipare soluit. § 7. p. 2.

Emens bona fide bonas, quos venditor non habet, & eos vel locans vtrum ad restitutionem post teneatur. § 8. pag. 2.

Emens censam fictitiam, ut contingit cuidam feminae simplici an post conscientiam rei factus ad aliquid restituendum teneatur. § 8. p. 2.

Emi an possint in aliquo casu filij qui à parentibus exponuntur venales. § 9. p. 1. & an eorum emptor si rursus eos vendat emptorē secundum de qualitate illius seruitutis admittere teneatur ibidem.

Emi an possit homo liber sui iuris compos. § 8. pagina secunda.

Emere an liceat se vendentes spontaneè vel se ludentes ad trimes. § 9. p. 1.

Eme-

De Emptio

- Emere** an liceat mancipia male capta à barbaris del Brasili, quæ destinata habentur ad mortem, vt eis veltantur ipsi barbari. 9. p. 1. & 2.
- Empta** sic mancipia, quæ voluntarie se vendunt vt redimantur à morte an vera mancipia fiant per hæc redemptioem eos ementium. 9. p. 1. & 2.
- Empta** supradicto modo mancipia, an habeant priuilegium se redimendi computando seruitia exhibita dominis in pretium suæ redemptionis. nu. 10. p. 2.
- Emptores** Aethiopum, siue causa negotiationis illos emant siue pro proprio seruitio an peccent eos sic emendo, & an aliqua obligatione restitutionis hinc implicentur. 11. p. 1. & seq.
- Ementes** mancipia causa negotiationis quam examinationem tenentur facere, & an de facto possit fieri tale examen. 12. p. 1. & 2.
- Ementes** Aethiopes existente fama publica, quod illicite redacti fuerint in seruitutem ad quid teneantur. 12. pagina. 2.
- Emetes** hos Aethiopes non causa negotiationis, sed pro suis ministerijs an à culpa excusentur, & à restitutione. 13. p. 1. & 2.
- Ementes** Aethiopes dubitantes de eorum seruitute, & libertate qualiter exonerare teneantur suas consciencias in hoc casu. 14. p. 1.
- Emetes** bona fide hæc mancipia ex regione de Guinea, vel Caboverde stante fama publica quæ iniuste sunt capta ad quid postea teneantur. 14. p. 2.
- Emere** an possit quis à seruis quæ ipsi vendenda asportant. 14. p. 1. & 15. p. 1.
- Emetes** aliquid ab Aegyptijs Gitanos inter nos nuncupatis, qui fures præsumuntur an teneantur emptam rem restituere, & quomodo. 15. p. 1. & seq.
- Emere** an possint licite mancipia hæc suam libertatem ex parte sibi altunde lucro. 15. p. 2.
- Emi** an possit officium procuratoris. 18. p. 2.
- Emes** oues indeterminatas ceterum scilicet ex numero milliū post 6. menses sibi tradedas an earum possit expetere fructus. 20. p. 2.
- Emptam** aliena pecunia an sit ementis, an vero à domino pecuniz vendicetur, 33. pag. 1. & de re empta à marito ex bonis dotalibus, vel cum pecunia hæreditatis, cuius res illa fiat ibi. p. 2.
- Emens** boues pro colendo agro communi aut aliquid emens pro reparatione possessionis communis an has expensas repetere possit. 34. p. 1.
- Emptionis**, & venditionis contractus quomodo illud axioma admittat tamen valere quæti vendi possunt. 39. p. 2. & seq. & in quibus mercibus habeat locum. 40. p. 1. & 2. & quomodo intelligatur quod emetes & vedetes possunt se decipere vsque ad dimidium iusti pretij, ibidem.
- Emptionis**, & venditionis contractus ob qualis, & quanta de ceptione in foro exteriori non toleratur. 41. p. 1. & ad resolutionem contractus quid sit probandum. p. 1. vbi consilium traditur à Nauarro. p. 2.

De Emptione quo ad pretium.

- Emere** an possit quis iura regia redimibilia pro. 14. aut 16. ab eo qui pro. 20. ea sibi comparauit à rege, 55. p. 1. vbi queritur an alia iura pretio legali consistant. 14. mercari sibi quis possit pro. 12. p. 1. & seq. vbi respondetur per conclusiones. 4.
- Emere** an liceat bractæ argenti minori pretio quæ gradus

argenti, idest, quilates eius iuxta legis taxam valent sicut fit in noua Hispania. 57. vbi agitur de casu quodam celebri Mexici circa hoc ventilato. 57. p. 2. & seq. vbi per. 2. conclus. resp. & solentur arg. fortia in contra.

Emptor an in ordine ad emptiones, & venditiones soluedo pretium in pecunia aurea, aut in bracteis argenteis possit ea extimare plurius quam taxa valent. 59. pagina. 2.

Empta, vel dono accepta à rege vectigalia an possit emptor aut donatarius ad periculum taxæ, idest, ex 10. vnum exigere. 66. p. 1. vbi sententia Sotii acceptatur contra Cordubam.

Emere an possint rex, & sui officiales pro suis vltibus victualia, vel alia necessaria absque alia integra pretij compositione. 90. p. 1. & seq.

Emere an possint licite domini in regno Valentie hæc dum pro vno argento, vel gallina pro modico pretio à se taxato. 90. p. 2.

Emere an possint gallinarij regis gallinas minori pretio quam valent. 90. p. 2.

Emere an liceat operas operariorum ad officia publica constructione minoris, quam soliti sunt se alias locare. 91. pagina. 1.

Emere an potuit Ioannes nomine proprio, aut Petri pōdera sagiminis à macellario pecunia anticipata minoris quam valeret tempore traditionis. 91. p. 1. & 2. & decisio huius casus deferunt ad multa.

Emptor an ratione possessionis non statim sibi tradita possit diminueri pretium. 92. p. 2. & seq.

Emere an liceat res subhastatione positas minori pretio quam legalis taxa si sit pro eis posita distat. 93. p. 1. & 2. vbi dubia, & dura opinio Garcie explicatur.

Emetes res subhastatione positas quando dicatur eas emere iusto pretio, & quando iniusto. 94. p. 1.

Emens cum pacto de retro vendendo anteneatur restituere fructus perceptos à tempore in quo sibi oblatum est pretium à venditore. 103. p. 2. & seq.

Emptio facta cum pacto de retro vendendo si fuit vera transfert statim periculum in emptorem, ita vt venditori locare eam possit. 104. p. 1.

Emere mille oues obligando venditore ad eas redimendas post facturam acceptam cum alijs iniquis conditionibus usurarius est contractus, & frequens, vt ait Sotus. 104. p. 1. & seq.

Emptio cum pacto de retro vend.

Emere prædicta vel pecora ab eo, qui creditur eam non habere cum locatione earum facta venditori pro certa pensione vltra est pessima. 104. p. 2.

Emptio cum pacto de retro vendendo vel licita sit quas non conditiones exigat. 105. p. 2.

Emere Olluetum minoris cum conditione vt intra annos à venditore redimatur an sit licitum vbi variare videtur super hoc Medina, & Nauarrus. 105. p. 2.

Emptio & venditio vera non presumitur quando fit cum pacto de retro vendendo modico constituto pretio. 106. & quod nam sit istud modicum pretium quod pignorationis, & non venditionis presumptionem inducit. ibid. pagina. 1.

Emptio cum pacto de retro vendendo an licita sit quando coniungitur cum locatione rei sic empta facta venditori. 106. p. 2.

Emptionis, & venditionis contractus cum pacto de retro vendendo

Emptio

uendendo, an requirat verum animum contrahendi emptionem & venditionem. 107. p. 1.
Emptioni cum pacto de retrouendendo, an necessaria sit ista conditio, scilicet, ne pactum fiat, quod res sit empti ultra tempus redimi non possit. 107. p. 2. & seq.
Emptioni cum pacto de retrouendendo, an necessaria sit ista conditio, quod malit emptor ne redimatur. 107. p. 1. vbi in hac perplexa questione variant Syluest. & Nauar.
Emptioni cum pacto de retrouendendo, an sit necessaria illa conditio, quod emens cum tali pacto non sit solutus dare ad vsuram. 108. p. 1.
Emptio cum pacto de retrouendendo adiuncta loca tione, an sit licita. 108. p. 2.
Emptionis contractus cum pacto de retrouendendo quando ob deceptionem interuenientem venit rescindendus, & an emptor tunc fructus restituere teneatur & qualiter. 108. p. 2. & seq. vbi variant DD.
Emptionis cum pacto de retrouendendo quale sit pretium iustum. 109. p. 2. vbi distinguitur duplex valor. p. 2. & seq.
Emptor rei cum pacto de retrouendendo, an maiori pretio, quam empti est possit eam venditori reddere. 110. p. 1. & seq. vbi inferuntur duo corollaria. p. 2. & seq.
Emptio cum pacto de redimenda re à venditore que damnatur à Merina Salmantica. in quibus casibus sit reprobata, aut liceat explicatur. 111. p. 1. & 2. vbi soluntur argum. in contra.

De contractu dicto Hispanice, baratas.

Emere, an liceat minoris merces quas indigens pecunia emit ad creditum pro maiori pretio quod barata hispanice nuncupatur. 113. p. 1. & sequen. vbi responderetur per 3. dicta.
Emens anticipata solutione an hac ratione possint minuere pretium vbi causa illucidandæ questionis ponuntur. 9. arg. & soluntur. 117. p. 2. & seq.
Emptor, an quia anticipat iue emit, possit minus pretium soluere, vel emere pretio infimo. 132. p. 1. & seq. vbi ponuntur fortia argumenta ad dilucidandam materiam.
Emere paratus anticipata solutione merces futuras vt arbitretur, an merces magis, vel minus tempore traditionis valeant arcedere habet opinionem communem, & cuius regionis. 134. p. 1. & ibi, de contingencia cuiusdam casus in noua Hispania. p. 1. & seq.
Emens anticipata solutione propter incertitudinem à prætaxado certo pretio à principio abstinere debent propter periculum. 135. p. 2.
Emens merces futuras anticipata solutione dupliciter potest eas emere, prout considerantur, scilicet in potentia, vel in subsistentia. 136. p. 1. & 2. vbi soluntur argumenta Albornoziij.
Emens anticipata solutione dupliciter potest celebrare contractum emptionis. 136. p. 2.
Emens anticipata solutione merces, an licite possit eas emere minoris, id est, infimo pretio, quo tempore traditionis earum valebunt. 140. p. 2. & 141. p. 1. & seq. vbi positus arg. responderetur per. 9. conclus.
Emens anticipatè, si ratione lucri cessantis minoris merces emat (cum opus sit eis eas emere) vsurarius esse conuincitur. 141. p. 2.
Emens anticipata solutione, si inde cesset sibi lucrum,

quia anticipatè soluit, an possit hac ratione minoris merces emere. 141. p. 2.
Emens anticipata solutione merces, an infimo pretio quo valeat tempore traditionis possit eas emere. 142. p. 1. & seq. & ibi de emptio rei futura taxa topius pretio. p. 1. vbi soluntur arg. in contra. posita. p. 1. & seq.
Emere paratus anticipata pecunia, si credat certo merces futuras magis valituras quam minus, non potest eas minoris emere. 135. p. 1.
Emptio, & venditio duplex, scilicet perfecta, & imperfecta. 142. p. 2.
Emptionis perfectæ anticipata solutio est pars, & ideo eius naturam sequitur. 143. p. 1.
Emptæ res pecunia anticipata quedam sunt mutuabiles solû, & quedam sunt locabiles. 143. p. 1. vel 2.
Emptæ res si ad creditum fuerit prius vendite, an quia post hunc contractum emptor statim offert solutionem possit eas infimo pretio emere. 143. pag. 2. & seq. vbi solutio. Gareiz ex aminatur. 144. p. 1.
Emens à principio riguroso pretio ad creditum, si venditor interim possessionem retinet, & fructus, an potest conuenire, vt iam hac de causa non riguroso pretio, sed infimo eam soluat. 144. p. 1. & seq.
Emens res vsu consumptibiles pretio riguroso ad creditum, an post; quia eas sibi venditor statim non tradit possit hoc diminuerè pretium. 144. p. 2.
Emens anticipata solutione rem, eam non censetur mutare vendenti contra Albornozium. 144. p. 2.
Emptio anticipata est duplex, scilicet, perfecta & imperfecta, in emptione autè anticipata solutione perfecta, si sit rei consumptibilis; continet implicitum mutuum. 145. p. 1.
Emptione imperfecta anticipata solutione facta non conceduntur, aut mutantur merces virtualiter interim venditori, dum venditor eas non tradit. 145. p. 2.
Emptionis perfectæ, & imperfectæ distinctio fundamentum habet in Syluestro & Gaetano. 145. pagina. 2. & seq.

De emptione lanarum.

Emere lanas anticipata solutione minoris, quam tempore traditionis valent, an sit contractus vsurarius, aut licitus, questio est celebris. 146. vbi variant Doctores, & responderetur ad nouiter obiectionem per Garciam.
Emere lanas anticipata solutione minoris, quam tempore traditionis valent esse licitum, vt Burgenses mercatores aiunt, Victoria; & Parisenses Doctores responderunt. 146. vbi ponuntur. 5. arg. fortia in contra. pro parte, scilicet, negatiua, & tandem probabiliter soluntur. p. 1. & seq.
Emere lanas anticipata solutione in magna copia anticipata solutione minori aliquantulum pretio transuehendas in Flandriam licitum esse probabiliter defenditur contraferè communem. 147.
Emere lanas anticipata solutione minori pretio licitum esse, tribus rationibus probabiliter probatur. 147. p. 1. & 2. vbi responderetur obiectioni. p. 2.
Emptæ merces tunc minus valent, quando tempore traditionis minus vtilis sunt. 147. p. 2. probat. 2.
Emptio lanarum anticipata solutione facta, si secum afferat pericula ratione hac, tales lanæ minoris emi possunt. 148. p. 1. vbi responderetur obiectioni.

Emptio.

Emptio lanarum si anticipatè non fieret, deinde præparari commodè non possent, vt transueherentur in nauigijs, idè minus valerent. 148. p. 1. vel 2.

Emptas merces lanarum mercatores qui transferunt in Flandriam, an vendere plures eas ibi possint ad creditum, quam inuenitur de præfenti. 148. p. 2. & sequent.

Emptores lanarum qui anticipata solutione eas emunt, an possint ante earum traditionem eas alijs reuendere cum lucro. 149. p. 1. & seq. vbi respondetur ad arg. in contra.

Empta rei quæ nullo subiaceret periculo illud est iustum pretium, quod tempore traditionis valet. 149. p. 1. & seq. in solut. ad arg. in contra. p. 1. & 2.

Emere anticipatè lanas minoris non est virtuale mutuum cum lucro contra Metinã Salmanticensem. 149. p. 2. vbi respondetur ad replicam Garciae. 150. p. 1.

Ementes lanas in magna copia anticipatè non possunt commodè pacisci, vt pretium præsolutum referretur taxandum in futurum. 150. p. 1. & seq.

De monopolijs in emptio- nibus.

Emptores mercium à gabellatores nūcupati, qui causa reuendendi eas emunt nociui solent esse in re publica, examinatur tamen, an in aliquibus casibus excusari possint. 153. p. 1. & 2.

Quoad monopolia.

Emptores mercium à gabellatores nūcupati, qui causa reuendendi eas emunt, licet nociui sint reipublicæ regulariter, an in aliquibus casibus excusari possint. 153. p. 2. & seq.

Emptores annonæ à gabellatores nūcupati, quibus modis percent victualia sibi sic acceruando. 153. p. 2. & seq.

Emptionis inuoluntariæ, & nullæ tria proponuntur indicia. 161. p. 1. vbi ponuntur duo corollaria emptionis inuoluntariæ.

Emptionis, vel venditionis contractus non est retractandus, vbi dolus non dedit causam contractui: sed tantum damnus est reparandum. 161. p. 2. vbi infertur insignis fraus artificum. p. 2.

Emptionis contractus, vbi dolus dedit causam contractui, quando censendus est ab emptore approbari denuo, ita vt non sit retractandus. 161. p. 2. & quid circa hoc in foro exteriori. 162. p. 1.

Emendo, vel vendendo, vel commutando, an potest quis nummos argenteos distrahere, sine eorum pretij diminutione tempore quo magis valent: quando in futurum sunt minoris valituri, idq; innotescit seeretò eos commutanti. 170. p. 2. & seq.

Emptor valoris rei non ignarus eiusdem valoris ignarum venditorem, an de eo admonere teneatur. 175. p. 1. & seq. vbi causa illucidandæ questionis tria proponuntur arg. p. 2.

Emptor, & venditor si ignorent valorem, an vendendo, & emendo se fortunè committere possint. 176. p. 2. vbi infertur corollarium.

Emptor qui admonet in confuso, & in generali venditorem de maiori valore rei, an minoris possint eã tunc mercari, quam valet. 176. p. 2. vbi variant Doctores super hoc. 177. p. 1.

Emptor, si protestatur rem magis valere, & simul protestatur, nihilominus quod ipse non vult dare pro ea nisi minus, an ratione donationis præsumptæ, & minus iusto soluit sibi retinere. 177. p. 1.

Emptor emens fasciculum lignorum, vbi deprahendit lignum salutare, atque idè maioris valoris, an teneatur de hoc admonere venditorem ignarum, & idem de fasciculo herbarum. 179. p. 1. in solut. ad argum. in contra. & quid de gemma pretiosiori inter acceruum communem gemmarum contenta sibi. p. 1.

Emptor, an venditori res eius valori conscio possit minus soluere, quam valet. 179. p. 2.

Emptor, vel venditor sciens valorem rei, si donet & magis datur, vel minus recipitur, an sit valida donatio. 180. p. 1. & seq.

Emptor qui emit rem ab eo, qui eam minoris emit, & sponte, vt ex eius pretio suppetat, sibi pecunia ad ludos & ad scortationes, an aliquid restituere teneatur. 180. & 181. p. 1. vbi ponuntur. 3. argum. in contra.

Emptor si admonuit venditorem de valore maiori mercis, si venditor putans minoris valere promitori pretio eas dat, an tunc venditori aliquid restituere teneatur. 185. p. 1. & seq. vbi limitatur conclusio probabilis, & quid in casu vbi sciens plures valere minoris eam vendidisset. 186. p. 1.

Emptor qui à principio vi pertractus est ad emendum, an per hoc quod postea statuit rei emptæ percipere fructus ratificare videatur contractum. 190. p. 2. & seq. vbi proponuntur. 2. arg. & respondetur per. 2. dicta. 191. p. 2. & 2.

Deceptio circa emptionem.

Emens qui emendo animo soluendi pretium caret, an retinere rem emptam, & fructus eius possit. 193. p. 1.

Emens ad creditum, qui scit non se fore soluendo, an valide contrahat emptionis contractum, vbi variantibus doctoribus ponitur sententia auctoris. 193. p. 1.

Ementi magnam copiam olei, quia deceptus est ex literis ab alio fictis, & proiectis, an sit aliquid restituendum pro damno, ex deceptione incurso. 194. p. 1. vel 2.

Emptionis, vel venditionis contractum iniens cum impotente ad restituendum alijs suis creditoribus, quia non habet, nisi bona aliena, an validum contractum ineat in conscientia. 194. p. 2. vbi ponitur regula Scoti ad hoc conducentis.

De emptione quoad partitio- nem fructuum.

Ementes, vel vendentes, qui contrahendo nihil meminere de partitione fructuum rei venditæ quomodo debeant eos inter se partiri. 194. pag. 2. & sequent.

Empta rei fructus quomodo partiendi. 195. p. 1. Empta rei fructus quomodo applicandi. 195. pag. 2. & seq.

Emptio facta rei cum pacto, vt venditor eam possit intra certum terminum alteri emptori plus danti vendere, cui tunc accidente casu fructus sint restituendi. 196. p. 1. & 2.

Empta domu, vel possessione, an censeatur emptæ res in ea contenta. 196. p. 1. & an tunc vasa censeantur emptæ, & torcularia, & molendina in possessione emptæ contenta. p. 1. & 2. & quid de plantante arbores in horto alieno. 196. p. 2.

Emptor

Emphyteosis

Emptor, vel venditor si se deceptum vider in emptio-
ne, vel venditione, an possit sibi secretò recompen-
sare. 196. p. 2. & seq. vbi admonetur confessores,
vt in nullo casu admittant compensationem iam
factam nisi de liquido debito. 197. p. 1.
Emptor debens pretium pro duabus à se emptis pos-
sessionibus, si pro vna tantum pretium soluat, pro
qua earum tale pretium sit computandum inquiri-
tur. 198. p. 1.
Emptor ad creditum, vel alicuius debitor, si suo credi-
tori aliquid dederit, an sit in solutionem debiti
computandum. 198. p. 1. & seq. vbi disputatur obiter,
an ignoranter audiens missam de præcepto
præceptum impleat. p. 2.
Emptionis, vel venditionis contractus collatus in al-
terius arbitrium sit validus. 199. p. 1.
Emens modico pretio redditus à ciuitate angustiata
bello, & demum facta pace lucratur. 19. pro vno,
an sit iniustus, & vsurarius. 199. p. 1.
Emptionis contractus, an sit dum quidam dant pecu-
nias ecclesiæ pro possessionibus post mortem ip-
sorum reuersuris ad ecclesiã, & an iustus sit. 199.
pag. 2.
Emptionis contractus, an sit, & licitus dare centum
monasterio, vt dantes annuatim in vita sua reci-
piant. 16. cum pacto vt monasterium, vbi libuerit
redditis centum se possit liberare. 199. p. 2. & seq.

De contractu Emphyteotico

Emphyteosis quid sit, & de eius diffinitione. 431. &
quid significet emphyteosis, & emphyteotæ no-
men quid importet. 431. p. 2.
Emphyteotico contractui conuenientia numerantur
432. p. 1. & 2. & an emphyteota acquirat possessionem
ciuilem. p. 1. & 2. & an contractus hic necessarius sit
in scriptis. p. 1. & seq.
Emphyteoticus contractus an requirit, quod in intro-
itu ipsius contractus aliquid detur. 433. p. 1.
Emphyteoticus contractus quomodo à contractu ce-
lularum fecernatur. 433. p. 1. & 2. & an per contractum
cenarium transferatur directum dominium pos-
sessionis subiectæ censui. p. 2. vbi Albornozius op-
time exponit sententiam luristarum.
Emphyteota, an teneatur soluere pensionem, si pos-
sessio emphyteotica quoad substantiam ex toto,
vel in parte perit. 434. vbi stantibus varijs opinioni-
bus respondetur per distinctionem. 434. p. 1. & 2.
Emphyteota, an teneatur soluere pensionem de eo,
prædico quod propter bellum ingruens incultum
manfit, vbi variantibus legistis respondetur per su-
pra dicta. 434. p. 2. & 435.
Emphyteota pensionem non soluens annuam, an à
suo iure cadat. 435. p. 2. & seq. vbi accessorie quæri-
tur, quid operentur in iure hæc verba ipso iure, vel
ipso facto. 436. p. 1.
Emphyteota priuatus triennio nõ soluens à iure em-
phyteotico cadit ipso iure. 436. vbi accessorie pon-
itur theotica conueniens ad multa, & fallentia
istius regula, scilicet, quod leges dicentes ipso fa-
cto indigent sententiæ declaratoria. 436. p. 1. & seq.
adiuncta alia regula. p. 2.
Emphyteota priuati, an ante declarationem iudicis
cadat à iure suo: vbi duplex declaratio requiritur
secundum Syluest. 436. p. 2. & seq.
Emphyteota, siue priuati, siue ecclesiæ qui triennio,
aut biennio non soluit, possit suam moram soluen-

do purgare, & in quanto tempore. 437. p. 1.
Emphyteota quado dicitur celesiter compensare, vt
sic dicatur purgare moram, 437. p. 1. & 2.
Emphyteota qui citra culpam suam in termino pen-
sionem non soluit pœnam commissi incurrit. 437.
p. 2. vbi casus commissi, vel non commissi nume-
rantur. p. 2. & seq.
Emphyteota, an si soluerit partem cadat à toto iure
437. p. 2. & quid si ignorauit rem emphyteoticam
esse, & ideo non soluit. p. 2. & seq. & quid si pro fi-
lij recepto emphyteotum, & delinquit ipse nõ sol-
uendo, vel aliter. 438. p. 1.
Emphyteota an priuatur filia, quæ fuit instituta hæres
in certa re cum conditione, vt esset tali re conten-
ta. 438. p. 1. & quid si hæreditate per mortem vacã
re triennio pensio non fuerit soluta. 438. p. 1.
Emphyteota si dum litigat cum domino, soluit pen-
sionem nihil protestando quo nomine soluit, an
domino vincente in causa cadat in commissum, vbi
temperatur sententia Syluest. 438. p. 2.
Emphyteota si non soluit pensionem triennio, quia
detentus est in carcere, an cadat à suo iure. 438. p.
2. & seq.
Emphyteota, an citra voluntatem domini possit re-
emphyteoticam missam facere, vt sic liber fiat à
prestanda pensione. 439. p. 1.
Emphyteota an possessione, vel domo, igne combu-
sta & postea reparata, teneatur perdurare in solu-
ta pensione. 439. p. 1. & quid si ædificium corruit
p. 1. & 2.
Emphyteotam lapsam à iure, an possit expellere do-
minus directus, si recepit post pensionem pro so-
lutione præteriti. 439. p. 2. vbi variantibus docto-
ribus respondendo subiungitur præsumptio ratio-
nabilis. 439. p. 2. & seq.
Emphyteota, an cadat à iure suo, si ipse non soluerit
pensionem, sed alius, vbi respondetur negatiue,
& probatur per exempla similia. 440. p. 2.
Emphyteotum, an retinere possit filius renuntians hæ-
reditati patris. 440. p. 2. & 441. p. 1.
Emphyteotum cum contractum, an inire possit pater su-
per possessionem filij super quam habet vfum fructu-
ctum eam dando in emphyteosim. 440. p. 2.
Emphyteosis ecclesiæ, an ad monasterium transire
possit, si emphyteota illud ingrediatur. 441. p. 1.
& an liceat pacificè de non expellendo emphyteo-
ta, etiam si pensionem non soluat. 441. p. 2. & de alijs
ibi apposis pactis.
Emphyteota, an contra dominum directum præscri-
bere possit. 441. p. 2.
Emphyteota, an sine consensu domini directi alium
emphyteotam instituere possit, vel alij locare, vbi
contra Garciam tenetur autor negatiuum nisi. 442.
p. 1. & 2.
Emphyteotica rei alienatio quænam est prohibita
cum multa sint alienationum genera. 442. p. 2.
Emphyteota, an possit dare alteri re emphyteotica
in emphyteosi sine consensu dñi directi. 442. p. 2.
vbi probatur negatiua concl. 3. rationib. 443. p. 1.
Emphyteoticus contractus, aut an locationis in dubio,
an censetur iniuri, & quomodo id cognoscatur.
443. p. 2. & tertius emphyteota alienans, an primi,
aut secundi emphyteotæ consensum teneatur re-
quirere. 443. p. 2.
Emphyteota ecclesiæ, vel priuati, an possit sine domi-
ni directi consensu meliorationes, quas fecit in re
emphyteotica donare. 443. p. 2. & seq.

Emphyteosis.

- Emphyteota quare possit donare, & non vendere sine consensu domini directi. 444. p. 1. & an sine requisitione domini directi possit donarium inducere in possessionem. p. 2.
- Emphyteota ecclesie, an sine consensu ecclesie possit donare meliorationes, & ius quod habet in re emphyteotica legare. 444. p. 2.
- Emphyteota an possit rem emphyteoticam permutare, aut in pignus dare, sine voluntate domini directi, vel insolutum dare. 444. p. 2. & seq.
- Emphyteota an sine consensu domini directi possit emphyteosim permutare, vbi opinio affirmatiua probabiliter defenditur, licet ratio sit affirmatiua. 445. p. 1.
- Emphyteota vtrum sine consensu domini possit impignorare rem emphyteoticam. 445. p. 1. & 2. & vtrum possit in solutum dare, ibi. p. 2.
- Emphyteota ecclesie meliorationes rei emphyteoticæ venditurus, an seruaturus est aliquam solemnitate, & in quibus est eadem seruaturus. 445. p. 2. vbi respondetur quod ista solemnitas seruanda est in. 4.
- Emphyteota an possit dominus directus negare licentiam ad vendendam possessionem emphyteoticam personæ pauperi & paupum fidæ, vbi expeditur sententia Garcie. 446. p. 1.
- Emphyteotica possessionis alienandi solemnitas requiritur, an in aliquibus casibus deficiat. 446. p. 1.
- Emphyteota priuati an ius suum, & meliorationes factas in re emphyteotica possit vendere sine tanta solemnitate. 446. p. 1. & 2.
- Emphyteota superficiarius ecclesie, qui in solo ecclesie edificauit domum, an eam venditurus teneatur seruare prædictam solemnitate. 446. vbi variant doctores. p. 2.
- Emphyteota in quibus casibus cadit à iure suo. 446. p. 1. & seq.
- Emphyteota an cadit à iure suo, si res tradita non sit, vel si tradita sit cum conditione, si dominus directus velit. 447. & quid si simpliciter vendidit & tradidit sine consensu domini, & post eam redemit. 447. p. 1. vbi notabile assertum Nauar. adijcitur.
- Emphyteota in quibus casibus cadit à suo iure, & quæ sunt illi casus declaratur. 447. p. 1. & 2.
- Emphyteota cadit à iure suo propter deteriorationem factam in re emphyteotica, qui est 6. casus, qui tamen tripliciter limitatur. 447. p. 2. 448. p. 1.

De laudemio.

- Emphyteotica possessio dum transit ad alium emphyteotam, an laudemium sit soluendum. 448. p. 1. & 2.
- Emphyteota si heredem extraneam instituat in re emphyteotica, an laudemium tunc debeatur. 448. p. 2. vbi sententia glossæ notatur. p. 2. & seq. vbi tangitur, an permutando rem emphyteoticam soluendum sit laudemium. 449. p. 1.
- Emphyteota an teneatur ad legem de soluendo laudemium ante condemnationem, vbi constat ei deberi ex lege. 449. p. 1. & an laudemium sit poena, vel interesse. p. 1. & 2.
- Emphyteota dum in dubio est propter varias sententias doctorum, an in aliquo casu debeatur laudemium, an cogendus sit à confessore illud soluere, & ibidem de tribus dubijs. 449. p. 2.
- Emphyteota licet laudemium soluere teneatur in alienatione rei emphyteoticæ, tamen fallit hæc regula in 6. casibus. 449. pag. 1. & 2. & in sexto casu, quando vendit eam alteri socio, an tunc teneatur

Fideiussio

- ad laudemium.
- Emphyteota soluens laudemium de terra pauci valoris, vbi sunt edificata magna palatia, qualiter aestimauit laudemium. 450. p. 2. & quid si emphyteota pro multis annis vult soluere. p. 2. & quid si filius proprietarius vendat rem emphyteoticam in qua pater est usufructuarius, ibi. p. 2.
- Emphyteota si alienat rem emphyteoticam in qua vnus est usufructuarius, & alius est proprietarius, cui nam debita erit quinquagesima, an proprietario, an usufructuario. 450. p. 2. & seq.
- Emphyteota si vendat meliorationes factas in re emphyteotica domino directo, an tunc teneatur soluere laudemium. 451. p. 1. vel. 2.
- Emphyteota quotam partem pretij alienationis rei emphyteoticæ teneatur in laudemium soluere directo domino. 441. p. 1. vide ibi assertionem Garcie.
- Explicatio axiomatis communis, scilicet, tanti valeret, quanti vendi possunt. 39. p. 2. & seq. & in quibus mercibus habeat locum. 40. p. 1.
- Explicatio axiomatis communis, scilicet, quod possunt contrahentes se decipere, vsque ad dimidium iusti pretij. 40. p. 1. & seq.

De contractu fideiussionis.

F.

- Fideiubere, qui nam possint, vbi statuitur regula generalis, scilicet, fideiussoris officio fungi potest quilibet qui suorum bonorum liberam administrationem obrinet. 361. p. 2. & seq.
- Fideiubere, & satisfare in quibus casibus mulier possit pro alio. 362. p. 1. & an in casibus in quibus vxor fideiubere permittitur requiratur consensus viri. p. 1. & 2.
- Fideiussisse pro marito tacite in quibus casibus maritus iure censetur. 361. p. 2.
- Fideiubere, aut se obligare per viam contractus, vel aliter in absentia viri an possit vxor. 362. p. 2.
- Fideiussio ex metu reuerentiali mariti præstata ab vxore, an valida sit in conscientia taliter quod teneatur ei stare. 363. p. 1.
- Fideiubens mulier ex metu reuerentiali mariti sui, an possit postea bona dotalia & paraphernalia, quæ habet abscondere ne causa fideiussionis in eis executio periret fiat. 363. p. 1. & seq. vbi additur nota pro sic fideiubentibus vxoribus metu maritorum. p. 2.
- Fideiubere an possit clericus pro laico. 363. p. 2. vbi queritur, an aliquando religiosus possit fideiubere. p. 2.
- Fideiussio à prælato antecessore facta prælati successoris an stare teneatur. 363. p. 2. & seq.
- Fideiussor qui promissit in iudicio præsentare paulum & postea paulus, quia parauit homicidium auugit, an teneatur pro fideiussione soluere poenam signatam. 364. p. 1.
- Fideiussor in causa criminali interponi non potest. 364. p. 1. & seq. val lex Adriani de fideiussoribus proponitur p. 2.
- Fideiubentes plures, & cautionem præstantes super aliquo nihil exprimentes quomodo censentur se obligasse, an in solidum, an pro rata. 364. p. 1. vel. 2. & quid si vnus in hoc casu persoluerit suo nomine debitum, vbi doctrina iuridica traditur. p. 2. & seq.

Fide-

Locatio

Fideiubentes, mulieres, & renitiantes, velleiano rebelliones, teneantur sic admonere, vt intelligant renuntiationem, quam faciunt. 365. p. 1. & 2.

Fideiussorem an teneatur is dare postea, qui tempore contractus fuerit admonitus, vt eum consignaret. 365. p. 1. vbi traditur quando consignandus est fideiussor. p. 1. & 2.

Fideiussionem, aut cautionem teneatur prestare vsus fructuarius, & an illa non prestata iura conscientia possit vti fructibus. 365. p. 2.

Fideiussor an conveniri possit in iudicio presente debitore principali, & in discussio. 365. p. 2.

Fideiussor si vfuras soluerit creditor, an eas repetere possit. 366. p. 1. vel. 2.

Fideiussoriam cautionem prestans, an sua bona diuendere possit, quando sit diuendendo sit impotens ad soluendum debitum. 366. p. 1.

Fideiussor an liber maneat a debito soluendo, si creditor prolatauit terminum solutionis, vltra terminum fideiussionis. 366. p. 1.

Fideiussor an liber maneat a debito soluendo in aliis quibus casibus, & in quibus casibus agere potest contra debitorem, vt eum ante solutionem a fideiussione liberet. 366. p. 2.

Fideiubere prohibiti qui sint, & an cum debitor abest a terra concedendus sit terminus fideiussori an equam soluat ad eum reducendum. 366. p. 2. & de tutoribus, & curatoribus cauentibus. p. 2.

De contractu locationis.

Locationis contractus quid sit, & de eius diffinitione. 395. p. 2.

Locari quae res possint, vbi ponitur regula generalis, scilicet, quod omnia illa locari possunt, quae venditioni possunt exponi. 395. p. 2.

Locari res quomodo licite, vel illicite possint. 395. pag. 2.

Locari an possit pecunia pro eius locatione aliquod interesse capiendo. 396. p. 1. vbi posita diffinitione respondetur ex mente D. Tho. p. 1. & 2.

Locari an possint fructus rei ecclesiasticae vltra triennium. 396. p. 2. vbi obiectio, posita ex Concilio Tridentino respondetur ad questionem. p. 2. & seq. & an extrauag. ambitiose sit vbi que recepta, & de facti contingentia Salmanticae.

Locatores fructus rei ecclesiasticae provinciae practicam, & vltim obtinere debent. 397. p. 2. vbi explicantur illae duae particulae in extrauag. ambitiose, scilicet, praeterquam in casibus iure concessis, & illa particula vltra triennium. p. 2.

Locationem fructuum rei ecclesiasticae vltra triennium quam extrauagans ambitiose prohibuerat, an Concilium Tridentinum reuocet. 397. p. 2. & seq. vbi agitur quomodo vna constitutio reuocet aliam. 398. p. 1.

Locationes beneficiorum, si anticipatis solutionibus si ansecundum Conc. trid. non sunt validae in prauidicium successorum, neque in hoc quodcumque, priuilegium, vel indultum suffragatur. 398. p. 1.

Locare operas suas, an liceat clericis pro diuinis officijs dicendis. 398. p. 1.

Locatam sibi re conductor eius, an alteri locare possit. 398. p. 1. & 2.

Locare an possit decem oves dominus gregis pasto

ri vt eas pascat, & ex fructibus reflecto numero perennium, reliquos fructus earum inter se partiantur. 398. p. 2. vbi recensetur contractus vsurarius vsitatus sub titulo locationis inuoductus. 398. p. 2. & seq.

Locationis, & conductionis operarum contractus, vbi pastor conuocatur ad pasceudas & custodiendas, quas vendit oves (vt fit) est vsurarius. 399. p. 1.

Locationis contractus in noua Hispania celebratus, vbi locatur grex ouium cum conditione, vt ex fructibus reficiatur numerus pereuntium, an sit licitus. 399. p. 1. & seq.

Locare non licet boues, vt san. reddantur. 399. p. 1. vel. 2. vel examinatur opinio Soti, an locans equum quem timer diuexandū possit pacisci, vt sibi reddatur sanus. 399. p. 2.

Locationis contractus receptus in noua Hispania factus cum conditione reficiendi oves pereuntes quomodo sit reprobarus a Metina, & quomodo possit iustificari. 399. p. 2. & seq. vbi ponitur imaginatio auctoris bona. 400. p. 1.

Locationis contractus, an sit licitus, vbi ciues Valentin operas pistorum conuocant ad panes decoquendos tribuendo eis tota mensura tritici, quo eas reddat in pane cocto, & tali numero panu. 400. p. 1. & 2.

Locare an possit licite fundum dominus fundi alicui agricolae cum conditione, vt agricolae augeat pretium locationis, quia ipse ministrat ei boues, & grand ad eius culturam qui quidem contractus vsu receptus, ab oyar las tierras, Hispanicè dicitur. 400. p. 2. & seq.

Locationis praedictus contractus, qui ab oyar las tierras, Hispanicè dicitur quomodo fiat licite, & quomodo contrahatur illicite. 401. p. 1.

Locatores agrorum suorum, qui idem mutuunt triticū, & pecunia agricolis eos conducentibus, vt augeat locationis pretium, an licite hoc faciunt. 401. p. 2. & 2. vbi positis sententijs Soti & Nauar. respondetur ad questionem per. 3. conclus. 401. p. 2. & seq. vbi ostenditur periculum huius contractus. 402. p. 1.

Locationis contractus licitus, an sit vbi datur pars pretij anticipare operario pro demetendis fructibus tempore demissionis. 402. p. 2. & an liceat petri mutuum tolle dare nisi cum pacto, vt postea iusto pretio laboret in agro mutantis. 402. p. 2.

Locare operas suas artifices si spote nolint, an respublica possit eos cogere ad sui officij, & artis operas locandas. 403. p. 1. & quid dicendum est in terris, quae Hispanicè dicuntur, solariegas. p. 1. & 2.

Locare an possit rex, & dñi temporales suos vasallos artifices minori pretio ad edificandas domus, vel agricolas ad agros suos colendos. 403. p. 1. & 2.

Locationis pretium, an pecunia numerata persolui debeat. 403. p. 2.

Locari an possit domus propinqua alicui lectori, vel magistris, alteri eū legere impediens insonitu, seu strepitu suae artis, & officij, vt fabro ferrario. 403. p. 2. & seq.

Locari possunt res omnibus qui emere possunt: At militi & curiali praedia locari non possunt. 404. p. 1. vel. 2.

Locator si conductor rei ea vti nō possit, an tota locationis pensionem pendere teneatur. 404. p. 1.

Locator an totam pensionem rei locatae exigere possit in casu quo conductor ob aliquam causam reliquerit eam. 404. p. 1. & 2. vbi ponitur sententia auctoris in foro conscientiae. p. 2.

Locatio.

Locator acceptans domum relictam à conductore si ne causa ante præfinitum conductionis tempus, an totam pensionem possit exigere integre. 404. p. 2. & an conductores ouium, vel agrorum, qui hæc de teriorata relinquunt notabiliter ad restitutionem teneantur. p. 2. & seq.

Locator ubi non fuit prædeterminatum locationis tempus, an possit cum conductoris dano equum, verbi gratia locatum reuocare. 405. p. 1. ubi modificatur dictum Garcia, & quid si datum sit pro locatione pignus. p. 1. & seq.

Locata re si sua culpa conductor non utatur, an tota pensionem soluere teneatur. 405. p. 2. ubi variantur Syluest. & Nauar. aequaliter concordantur. p. 2. & seq.

Locator operarum suarum, si casu fortuito impeditus eas non præstitit, an expensas quas fecit ad se præparandum expetere possit. 406. p. 1. & seq. ubi excipiuntur aduocati, & de dispositionibus. 4. Hispanis super hoc. p. 1. & 2.

Locationis casus frequentes, scilicet, locare mulam à meridie tantum toto pretio diei, an sit licitum. 406. p. 2. & seq. & an sit licitum locare mulam per mentem non excipiendo à locationis pretio dies quibus indiger quietere ad totum iter agendum. 407. p. 1.

Locatum sibi famulum, conductor eius an teneatur suis expensis curare si inciderit in egritudinē, vel pro tunc ei tribuere salariū. 407. p. 1. & quid de aduocatis morte interceptis, & de dispositione iuris circa iudices infirmantes. 407. p. 1. & 2.

Locationis quotidiani, casus referuntur, scilicet, de famulis se locantibus ad inferuendum heris, & quid si conducti per annum tempore hyemis solū laborauerunt in agricultura qualiter mercedem accipiant. 407. p. 2.

Locantes se famuli, si ante tempus relinquant heros an cogendi sunt inferuire, & quid pragmatica circa eos disponat. 408. p. 1. & an pragmatica excuset heros non soluentes intra triennium non petita salaria, & quid de opificibus qui intra tale tempus præmia suarum operarum non petiere, ibi pag. 1. & 2.

De recompensatione se

locantium.

Locantes se ad seruitia famuli, an ob eā causam quā allegant se diminuta stipendia accipere possint, sibi secreto de bonis dominorum recompensare. 408. p. 2. ubi recompensationis secretæ. 4. conditiones ponuntur. p. 1. & 2. & an recompensans sibi iniuste ad censuras respondere teneatur. 409. p. 1. & quid si huic deferatur iuramentum. p. 1. & 2. & de priuilegiatis à testificando. 409. p. 2.

Locantes se famuli ad ministerium, an in aliquo casu sibi recompensare possint de debita mercede salarii. 409. p. 2. & an seruans alias condiciones iustæ recompensationis, an quia omisit solā hæc quæ cū posset via iustitiæ recuperare ipse sibi fecit ius, teneatur ad censuras respondere. 409. p. 2. & 410. p. 1. & 2. ubi multiplicium famulorū ponitur valde notanda distinctio.

Locantes se famulos ad seruitia, quibus casibus minori pretio, quā aliās iustitia exposcebat dominus conducere possit. 411. ubi variant Sotus, & Nauarrus, & tandem concordantur. 411. p. 1.

Locantibus se famulis sponte ad ducibus marchioni

bus, atq; magnatibus famulatum præstandū causa conciliandi, sibi eorum fauorem, & familiaritatem, & liberalitatem; an quidquam de iustitia debeat. 411. p. 2.

Locantes se ad seruitia spe satisfactionis recipiendæ an aliquid de iustitia expetere possint. 411. p. 2. & quid de famulantibus causa liberalitatis aliquid obtinere à dominis sperantibus ibidē. p. 2. & seq.

Locantibus se famulis pro seruitio, an imputanda sit iactura rerum domesticarum, si furriantur à latronibus, vel incuria eorum pereant. 411. p. 1. & 2.

Locator domus an in aliquibus casibus, & in quibus possit expellere inquilinum à domu. 412. p. 2. & seq. ubi referuntur casus. 5. 413. p. 1.

De locatione quoad steri-

lilitatem.

Locator agri an propter sterilitatem contingentem conductori agri teneatur pensionē remittere, ubi variantibus doctoribus sententia Nauarri proponitur tenenda. 413. p. 1. vel. 2.

Locati agri sterilitas, quæ cū vbertatē anni præcedētis, vel sequentis potest recompensari quæ excusat à remissione pensionis qualis sit, & quanta. 413. p. 2. & seq. & quid si talis sterilitas nascatur ex tenuitate agri, vel vitiosis herbis. 414. p. 1.

Locati agri sterilitas, ex quibus causis prouenire solet. 427. p. 1. & 2. & quid si abundantia fructuū augetur ex casu fortuito, scilicet, quia cætera molē dina sunt destructa. 417. p. 1. & 2.

Locatio possessionū ad longū tempus, an admittat dispositionē capitis propter sterilitatē. 414. p. 1. & 2. & de differētia locationis ab emphyteosi in hoc. p. 2.

Locatori de qua culpa conductor possessionis teneatur. 414. p. 2. & seq.

Locantes operas suas, an in foro animæ teneantur ad emendā dani, si quod intulerunt, ubi Syluest. suam comēdat theoricā aduerus Nauar. ubi autor medius accedit. 415. p. 1. & 2. & seq. & qualiter intelligat istud axioma, idē est ius fori & i^o poli. 416. p. 1.

Locatoris leuis culpa de qua dicitur teneri, an intelligēda sit, & sit sola culpa venialis, aut talis quæ pertingat ad mortalem culpam. 416. p. 1. & 2.

Locator & conductor, si per culpam leuē inferat sibi damnum, an teneatur ad reparatiōē illius. 416. p. 1. & 2. ubi aequaliter concordantur Syluest. & Sot. & respondetur ad arg. Soti. p. 2. & seq.

Locanti domino, an cedat melioratio facta in re locata ex casu contingenti. 417. p. 2.

Locator qui se locauit ad coquendos panes, vel ad lavandos pannos pro familia, an crescere familia teneatur pro eadē mercede inferuire. 417. p. 2. & seq.

Locatori ne, an conductori accrescent fructus arborum quando fundus locatus, & cōductus est ad medium nulla facta mentione arborum. 418. p. 1.

Locata res si post morā reddendi eā suo dño perierit casu fortuito, an de eo teneatur cōductor. 418. p. 2.

Locatori quomodo solutio mercedis faciēda est, & an non deductis semine, & expensis factis in decimis pensio decimalis ecclesiæ soluēda sit. 418. p. 2. & seq.

Locationis pensio quando soluēda sit. 419. p. 1. & illa particula annuatim soluere quid importet, ubi eirca redditiōem rei locatæ eitantur Hispanica iura. p. 1. & ubi soluēda sit pensio locationis. p. 2.

Locantem mulam quatruido ex Salmantica ad Vallisoletū iter agendū decipiēs conductor, qui bi duo

duo illud iter peregrin. & multa perijt ad quid teneatur. 419. p. 2. & seq. ubi dicitur quod si illud
 Locans equum si pro illius custodia mittit famulum
 an tunc conductor eius pro illius custodia teneatur. 420. p. 2. & seq.
 Locator locans rem vitiosam puta doliā, aut alia vasa vitiosa an conductor de damno ex hoc subsecuro teneatur. 420. idem de locante equum solum se projicere in aquam. p. 2.

De locatione quoad culp. vel

casu fortuito.

Locatoris culpa levis de qua teneatur quid sit, & distinctio triplicis generis culpa. 421. p. 1. & 2. vbi subijciuntur exempli statuum culparum, & quid sit dolus, & casus fortuitus declaratur ibi. p. 1.

De casu fortuito quoad re-

nuntiacionem.

Locator, & conductor, & quicumque contrahentes, vbi gratia veriusque contraheñtium contrahitur de levi culpa teneatur. 421. p. 1. & 2.

Locator, vel conductor, vel commodatarius non teneatur de casu fortuito iuxta regulam generalem. 421. p. 1. & 2. vbi denotatur renuntiatio casus fortuiti quomodo valeat. p. 2. & seq.

Locationis, & conductionis contractus ineuntes, siue alii si renuntient casibus fortuitis particularibus nominatis an reliquis similibus per hoc renuntial se videantur. 422. p. 1. & 2.

Locator an possit gravare pacto conductorem, vt subeat damna aliquorum casuum fortuitorum expressum. 422. p. 2. & seq. vbi modificatur sententia Soti. 423. p. 1.

Locationis contractum concernentia quinque traduntur nomina. 423. p. 1. & 2. vbi sterilitas proveniens ex vetustate vinearum, an remissionem pensionis inducat. p. 1.

Locator fundi an teneatur instrumenta aliqua ad fructus querendos prestare colono. 423. p. 1.

Locatori impedito per conductorem suas operas prestare an in omni casu teneatur conductor mercedem integram solvere. 423. p. 1.

Locari an possit fundus ementi, eum ad creditum dum pretium eius non soluitur. 424. p. 1. vbi consequenter multa curiosa, & necessaria de emptione perfecta & imperfecta traduntur. p. 1. & 2. vbi circa intelligentiam legis curant Couar. deceptus impugnatur. 424. p. 2. & latissimè eius objectionibus.

Locans se ad transferendas columnas, vel doliā, de qua culpa teneatur, vbi explicatur, qui columnam ff. locati. 424. p. 2. & seq.

Locator domus an ab inquilino causa metus eam relinquere locationis mercedem possit exigere maxime si post ex euentu innotuit nullum euentum se damnum. 425. p. 1. vbi explicatur. lex iterum. ff. locati. p. 1.

Locata domus necessaria reparatio an inducat obligationem remittendi mercedem pro parte, vel pro toto, vel pro tempore. 425. p. 1.

Locator teneatur ad remittendam mercedem pro rata si conductor non potuit vti se absq. culpa locatoris iuxta. l. si fundus. ff. locati. 425. p. 1. & seq.

Locatæ rei periculum si in se suscipiat conductor, de qua culpa tunc teneatur, & an teneatur tunc de casu fortuito. 425. p. 2.

Locator operarum an debeat habere mercedem rotius temporis, si per eam non steterit, quin operas præstaret. 425. p. 2. & quid de casu Mexici interrogato circa operas aduocati. p. 2. & seq.

Locatores horreorum an teneantur de custodia, vbi in casibus tribus teneri de custodia diffinitur. 426. p. 1. & 2.

Locator nauis vbi magnam copiam frumenti diversorum dominorum confusam reposuit, si ante nauis fragium quod fecit alicui suam partem inde restituit, vtrum teneatur ad aliquid restituendum cæteris. 426. p. 2. Casus hic est ingeniosus, vbi explicatur lex. in nauis ff. locati. p. 2. & sequent. vbi ponitur decisio iuris conduens ad multa. 427. p. 1.

Locator operarum si casus contingat in parte operis an illius periculum subire teneatur. 427. p. 1. & 2. vbi agitur mentio legis colonus.

Locationis contractum ineuntes si errauerint in quantitate mercedis cuius voluntati standum est, vbi respondetur iuxta. l. cum. ff. locati. 427. p. 2.

Locanti se artificii ad ædificandum si vitium inueniatur in ædificio, an sit tribuendum semper. 427. p. 2. vbi diffinitur iuxta. l. rium.

Locantes se artifices ad ædificia construenda si deciperint conductorem in expensis minoribus insinuatis, atque ideo non potuit consummari, an teneantur ad sitine subsecutum damnum. 428. p. 1. & 2. & quas expensas conductor domus possit a locatore domus exigere, si aliquas fecit in re locata. 428. p. 2. & seq.

Locationis contractum multi casus concernentes, & multi casus per leges decisi in particulari referuntur. 429. p. 1. & 2. & an conductor rei possit eam alteri locare, vel ea vti ad alios vsus. p. 2. & de præstare operas in diuersis, scilicet in lapideo pariete, vel terreo conficiendo. p. 2.

Locans an transferat dominium rei locatæ, & an res locata præstari possit. 430. p. 1. vbi queritur, an promittens operas ante mercedem teneatur eas prestare. p. 1.

Locare an liceat adēs pro meretricibus, vt ibi meretriciam negotiationem exercent. 430. p. 2. & an liceat eis dare pattonos. p. 2.

Locatus equus, & postea remissus ad dominum per nuntium, si culpa illius nuntij pereat, qui a cum eo aufugit, cui pereat an locatori, an conductori. 430. p. 2. & seq.

Locans seruum sua negligentia in operibus præstitis inferentem damnum conductori, an teneatur de damno, & quid de artificibus ventribus officialibus de prauantibus opera, & qualiter probabitur dolus, vel culpa hie, & quis teneatur eam probare. 431. p. 1.

De Lucro cessante.

Lucrum cessans, aut damnum emergens an causa sit iusta augendi pretium. 74. p. 1.

Lucri cessantis, & damni emergentis differentia. 74. p. 2. & de eius diffinitionibus, ibi.

Lucri cessantis quatuor conditiones quibus iustificatur. 75. p. 1.

Lucrum cessans in venditione, vel mutuo an expeti possit, quando hic non interuenit violentia. 75. p. 1. & 2. & seq.

Lucri cessantis petendi fundamentum sumitur ex doctrina D. Thom. 76. p. 1.

Lucrum cessans, an possit à principio de presenti recipi à mutuante, vel concedente pretium. 76. p. 1.

Lucrum cessans an expetere possit, qui inuoluntarium mutat, aut vendit ad creditum, & duplici in uoluntario. 76. p. 2. vbi soluuntur arg. in contra.

Lucriceffantis quora quomodo taxanda. 77. p. 1. vbi tria traduntur aduertenda pro lucriceffantis quora taxanda. p. 1. & 2. & seq.

Lucriceffantis pactum, an facere liceat à principio, vel ante terminum solutionis post extrauag. Pij. V. 80. p. 1.

Lucriceffantis recompensa, quando sit recipienda. 80. p. 2.

Lucriceffantis recompensa, prout lucrum hoc consideratur in spe, & potentia an ab initio contractus recipi possit disputatur contra Garcia. 81. p. 1. & 2.

Lucrum si non cessat postea ex euentu deprehendatur, an tunc recompensandum veniat. 82. p. 1. vel 2.

Lucri cessantis ratione an operarius aliquid recipere possit, quando post constat sibi lucrum non cessasse disputatur contra Garcia. 82. p. 2. & seq.

De Ludo.

Ludens qui peritiam sui collusoris excedentem certo nouit, an à se perditum censeatur collusori donare. 182. p. 2.

Ludens cū collusore cognito excessu peritiæ illius licet probabile sit secundum verum; Metinam, quod perditum censeatur donare, sed probabilius Alcozerus, & Garcia oppositum tenent. 182. p. 2. & seq. vbi de nollitione conditionata interueniente in contractibus agitur. 183. p. 2. vbi ponitur sententia auctoris.

Lusor imperitus à collusore perito admonitus de excessu peritiæ si noluit credere, & nihilominus lusit & perdidit, an ab eo perditum sit ei restituendum. 187. p. 1. & seq.

Lusor qui, vi, vel importunitatibus pertractus est ad ludendum, an per hoc quod post animum concipit accipiendi lucrum, inde sibi bene cesserit alea videatur, iam uoluntarie ratificare contractum didi, quæ est pulchra, sed perplexa quæstio. 190. p. 2. & 191. p. 1. & 2.

Ludens vi tractus ad ludum, an sicut non potest perdere, an sic etiam non possit luerari, vbi duæ referuntur opinioniones Cui, & Nauarri. 191. p. 2. vbi ponitur exemplum puellæ coactæ proficentis, & soluitur arg. p. 1. & seq.

Ludus duplex, alius cum contractu coniunctus, alius uero qui est alienus à natura contractus. 381. p. 1.

Ludens an non est soluendo quod perdidit in ludo an aliquid possit licite lucrari, vbi variantibus doctoribus ponitur sententia auctoris. 382. p. 1. & satis fit obiectioni Garcia. p. 1. & 2. vbi limitat auctor sententiam quam ante absolute tenuerat. p. 2.

Lusor si sit admonitus de impotentia alterius collusoris ad perdendum, & cum eo adhuc ludere pergit an impotens ille tunc quod lucrificerit possit retinere. 382. p. 2.

Ludicæ qualitas, an sit summo rigore seruanda inter collusores, ut nullus eorum possit maiorem sum

nam lucrari, quam possit perdere, vbi in duplici sentu explicata quæstio hæc in utroque discutitur. 383. p. 1. & 2. & seq.

Ludentes amatrices mulieres dum thecnas admittent ludo, & sic lucrantur ab amans, an licite retineant sic lucrifacium. 384. p. 2.

Lusores si vna manu exponant suum restans quod Hispanicè dicitur, resto, quorum vnum est maius alio, an iuxta licitam legem ladi hoc facit. 384. p. 1. & 2.

Ludens cum excessu naturali, siue artificiali, seu casuali in ludo, an aliquid sic lucrificiens restituere teneatur. 384. p. 2. vbi responderetur per tres propositiones. p. 2. & seq.

Ludens cum excessu peritiæ in ludo hunc tamen excessum ignorans quadiu possit licite lucrari. 385. p. 1. & quid si conscius sui excessus illum occultet. p. 2.

Ludens impignorata fide soluendi pecuniam absentem si eam in ludo perdidit, an teneatur eam soluere. 385. p. 2. & 384. p. 1. vbi causa illucida quæstionis, in qua variant Doctores curiosa, & scitu digna traduntur. 386. p. 1.

Lusori peridenti lex concedens perditum repetitionem an videatur obligationem promissionis de soluendo perditum tollere. 386. p. 2. & an in hac causa ludi vbi conceditur repetitio, ante repetitionem sit melior conditio possidentis, sicut in possidente per testamentum minus solemnè secundu Sotum & Victoriam. 387. p. 1.

Ludere milites, an lex illa prima ordinationum regalium. tit. 2. lib. 8. prohibeat, & quomodo. 387. p. 1.

Ludens qui lucratus est pecuniam absentem, & eam iam recepit, an iuxta legem Mariticam ante repetitionem teneatur eam restituere. 387. p. 1. & 2. vbi probatur conclus. responsua arg. ad hominẽ contra Sotum.

Ludi contractus annullantes leges sicut aliz leges contractus alios annullantes locum habent cum expressè, vel ex usu interpretante impediunt translationem domini in conscientia. 388. p. 1.

Lusor pactum de soluenda pecunia perditam absente extate lege Hispanica ob. 5. rationes supra allatas non tenetur implere. 388. p. 1. in sol. ad. 1.

Ludens perditum soluens, an censendus est renuntiare se legi de repetendo solutum. 388. p. 1. in sol. ad. 1. & an possit tali legi renuntiare cum sit in fauore publicum.

Ludens ad creditum qui caruit animo soluendi perditum aut habuit animum repetendi, an possit à se lucrifacium retinere. 388. p. 2. vbi de renuntiatione legis agitur. si quomodo valeat, & quomodo non. p. 1. & seq.

Ludens ad creditum, qui iuramento se astringit ad pecuniam absentem soluendam si eam perdidit, an ratione iuramenti teneatur eam soluere contra legem Mariticam. 389. p. 1. vbi satis fit quæstioni ex iure, & quomodo hic consideratur magis accessorium, id est iuramentum quam principale. p. 1. & 2.

Ludens ad creditum ad pecuniam perditam soluere lex Maritica prohibet an sit penal. 389. p. 2. in sol. ad. 5.

Ludens qui violentia, vel importunitatibus est tractatus ad ludum an teneatur restituere lucrum, quod sibi lucrificerit. 389. p. 2. & sequitur, vbi admittitur sententia Garcia, & Alcozeri tantu in casu, & sententia D. Tho. quomodo intelligenda. 390. p. 2. & seq.

Mutuuum.

Ludens vi tractus primo ad ludum an per animam quem concepit postea retinendi lucrum videatur consensisse in soluendo a se perditum. 390. p. 2. & 391. p. 1.

Ludens vi primo tractus quando postea consentit liberè consentire in ludum vt alter possit lucrari, & quando non contra Garciam per distinctionem responderetur. 391. p. 2. & seq.

Ludens qui primò vi vel metu est tractus ad ludum, si post ex aliqua noua causa liberè iam consentit in ludu ex tunc eius collutor ab eo poterit aliquid lucrari. 392. p. 1.

Ludens vi primò tractus ad ludum si velit capere lucrum non ex hoc conuincitur consentire liberè ludo, sed solù velle redimere suam vexationem. 392. p. 2. vbi satisfit exemplo coactæ à principio emptionis, & satisfit ad arg. ex cap. ad id. de sponsalibus, p. 2. & arg. ex matrimonio vi contracto, & consummato, & de puella primò coacta.

Ludens qui renunciat auctioni, id est, a Embite: qui admodum est sic facere ab inspectore cartarum collutoris an possit lucrari illam auctionem embite nuncupatæ, 393. p. 2. & seq.

De Mora.

M.

Morosus debitor rei si res perijt an in omni casu de illa teneatur etiam in casu fortuito. 460. p. 2. & an hic monitio ad moram requiratur.

Mora legitima, & ignorantia an excuset à restitutione rei damni, vel interesse. 460. p. 2.

Mora ex impotentia causata an excuset à restitutione interesse, vel damni vbi ponitur decisio vtilis ad multa. 461. p. 1. & 2.

Morosus in restituendo, qui non est in culpa huius moræ an pœnæ conuentionali subiaceat. 462. p. 2. & quid si pactum de soluendo aliquod si in tempore non soluatur dubitatur an fuerit positum nomine pœnæ, vel interesse, 463. p. 1. vbi notatur Garcia de rigore.

Morosus si à principio contractus non intercessit pactum de interesse soluendo, an illud si acciderit restituere teneatur. 464. p. 1. & 2.

De mutuo.

Mutuatarius an obligari possit, vt mutuuum reddatur in mercibus puta in oleo, vino, & triticò. 138. p. 1.

Mutuare triticum suo æstimatum pretio tempore caritatis annonæ, vt tempore solutionis reddatur pretio quo tunc valebit an sub vsura. 138. p. 1.

Mutuatario petenti mutuuum à mercatore si ei nolit dare mutuuum mercator, nisi illud accipiat mercibus an faciat iniuriam vbi interueniat vsura. 138. p. 1. vbi respondetur obiectioni, p. 2.

Mutuatario qui petit mutuuum si mutuans nolit mutuare nisi pro pretio conducendo illum ad laborandum in suo prædio, an faciat illi iniuriam. 138. p. 2. vbi adhibitis duabus limitationibus concordantur Nauarrus & Albornotius, & Sorus, p. 2. & seq.

Mutuare pecuniam astringendo ratione mutui ad molendum in mutuantis molendino, vel ad emendum ex sua officina merces vsuram manifestam implicat, 139. p. 1.

Mutuare pecuniam argenteam vt aurea postea sibi reddatur an vsurarium sit, 139. p. 2. & seq. vbi soluntur arg. in contra. 140. p. 1. & seq.

Officium.

Officium procuratoris qui obtruncat à rege bona fide putans se esse sufficientis ætatis, cum certe legitima ætate careret illud tenetur resignare. 18. p. 1. de officio- rum venditione, & emptione, quare verbo emptio, & venditio.

De pacto.

Pactum de retrouendendo licet ex sua natura in vitia- tem venditoris cadat, æstimabile tamen est pretio. 140. p. 2.

Pactum de retrouendendo quadrupliciter iniri solet. 137. p. 1. & 2. vbi proponuntur arg. propter quæ variant do- ctiores.

Pœna.

Pœna apposta in contractibus an sit licita, & quando exce- dit interesse an sit soluenda, & quando appositio pœnæ sapiat vsuram. 100. p. 1.

Pœna an sit soluenda ab eo, qui ex impotentia fuit moro- sus in soluendo debitum. 100. p. 1. vbi sententia fratris Iosephi limitatur.

Pœna apposta non in recompensam interesse, sed ad co- ercendam moram in soluendo an ab impedito sine cul- pa sua, vel casu fortuito præpedito sit exigenda. 101. p. 1. & seq. vbi agitur de duplici obligatione, & de duplici impotentia soluendi, & sententia Garciae moderatur ab autore ibi, pag. 2.

Pœna conuentionalis an aute iudicis mandatum in con- scientia sit soluenda. 102. p. 1. & 2.

Pignora.

Pignora quæ nam res possint esse. 369. p. 1. vbi quid sit pi- gnos diffinitur p. 2. & quomodo differat ab Hypotheca pag. 2.

Pignora contrahendi modi recensentur. 369. p. 2. & sequen- ti, & tacita Hypotheca vbi constituitur. 370. p. 1.

Pignora res suas quomodo quis sit censendus. 370. p. 2. vbi iura Hispanica circa pignora recensentur.

Pignora annexa habentia debita an prius sint soluenda quæstio hæc est proficua. 371. p. 2. & quid vbi extant res venditæ ad creditum apud emptorè, qui non est omnia- bus soluendo p. 1. & 2. ibidem.

Pignorata an sint bona viri pro dote vxoris. 371. p. 2. & se- quent. vbi opinio Sylu. præfertur. 372. p. 1. & quid si dos promissa numerata non fuit. 372. p. 2.

Pignorum, seu hypothecarum ordo qualis sit in privile- gio quod habent in ordine ad solutionem debitorum vbi Nauarrus dissentit à iure Hispanico. 373. p. 1.

Pignora tacita quæ nam debita faciant quoad ordinem solutionis priuilegiata. 373. p. 2.

Pignoris vsus an sit peccatum. 373. p. 2. & seq.

Pignoribus adiuncta quæ nam licita, quanam vero illicita sint. 374. p. 1. & an hæc pactum quod si non soluatur debitum in tempore, quod pignus creditor vendice- tur, vel quod post certum diem redimi non possit. pag. 2.

Pignus

Societas

- Pignus** diuendere creditori an licitum sit si ei in termino debitum non soluitur. 374. p. 2. & seq. & an pignus possit alteri impignorari. 375. p. 1.
- Pignoris fructus** an computantur in sortem debiti. 375. p. 2. vbi ponuntur exceptiones quas axioma iuridicum habet. 375. p. 1. vbi erratum est ab impressore in numero.
- Pignoris meliorati fructus** quoad meliorationem cui cedunt an domino vtili an domino directo, vbi Sotus dissentit à Nauarro, & à Syluestro. 376. p. 1. quia alias erratum est ab impressore.
- Pignorata** si sit res emphyteotica domino directo, dum meliorata est per dominum vtilem, an dominus directus tunc possit alios fructus facere suos, vbi videntur dissentire Sotus & Nauarrus. 376. p. 2. & seq.
- Pignorata** si sit possessio per dominum vtilem domino directo, quae antea domino vtili gratis data fuerat, an tunc dominus directus fructus eius teneatur computare in sortem debiti. 375. p. 1. & quid si à principio pro his dominij vtilibus minus pretium à domino vtili datum fuerit, vbi ponitur intelligentia cap. conquestu. p. 1. & seq.
- Pignus** si non accepit sponsum pro dote, & si concessit dilationem dotis an possit expetere fructus salua dote. 376. p. 2. & seq. & quo titulo pignoris fructus genero, liceat accipere. 377. p. 1. vbi Nauarrus sententia reijcitur & satisfit eius rationi, vbi notatur in apparentia sententiae Garciae in hoc casu. 378. p. 1.
- Pignoris dotalis fructus** si onera matrimonij excedant an cum eo excessu genero possit illos recipere, vbi respondetur aliud esse de rigore, & aliud de equitate. 378. p. 1. & 2. & an vidua salua dote licite petat alimenta, & quid de eius filijs ea mortua, dum dos materna non soluitur. 379. p. 1. & 2.
- Pignoratitius** possessionis fructus haeredes mariti, an possint accipere dum intra annu viduitatis alunt viduam. 379. p. 2. & an valeat statutum de alendis viduis, dum dos ei non soluitur, p. 2. & seq.
- Pignoratarius** an fructus agris sterilis, quem colit & non colebat dominus possit accipere, vbi variant Sotus, & Nauarrus. 380. p. 1. & 2. vbi respondetur cum limitatione, & soluitur arg. Soti. p. 2. & seq.
- Pignoratarius** an teneatur computare in sortem fructus non solus quos percipit, sed quos potuit percipere, vbi ponitur distinctio concordans opiniones. 381. p. 1.
- Pignoratitius contractus** an legis commissoriae pactum admittat. 381. p. 1. & seq.

De sponsonibus.

S.

- Sponsonum contractus** quid sit, & de eius diffinitione, vbi duo potissimè interueniunt, scilicet contentio supra aliquam rem, & propositum praemium. 352. p. 1.
- Sponsonura contractus** an necessario tale debeat includere dubium quod non solum excludat scientiam, sed etiã fidem, & opinionem humanam. 352. p. 1. & seq. & qualiter in hoc sit approbanda sententia Garciae, p. 1. & seq.
- Spondens** si quoad se sit certus, quia rem incertam sibi certo persuadet, si tamen res talis ex se incerta sit, an possit sic spondendo sponsonis praemium lucrari. 353. p. 1.
- Spondens** qui est certus de re siue per scientiam siue per reuelationem, si admoneat alium de tali certitudine & nihilominus alius contendat spondere, an possit ab

eo praemium sponsonis lucrari. 353. p. 1. & 2. & quid si certioratus sic certioranti non debuit credere, p. 2. & seq.

Sponsores non ponit in tutores, quae contingibilis est ex se, & ex sua natura, & erat in certa. 354. p. 1.

Sponsonum casus Valentiae contingens relatus à Garcia proponitur examinandus. 354. p. 1. & 2.

De contractu societatis.

- Contractus societatis** an sit licitus, vbi gratia illucidanda quaestiones proponuntur tria argumenta. 243. p. 2. & sequent.
- Societatis contractus** diffinitur, scilicet, quid sit. 244. p. 1.
- Societatis contractus** inire possunt, qui & donare, vbi referuntur qui iure donare prohibentur. 244. p. 1. & seq.
- Societatum diuisio**, seu distinctio. 244. p. 2.
- Societate omnium bonorum contracta**, si aliquis socius ratione maleficii multatus esset, an reliqui teneantur ad hanc multam contribuere. 244. p. 2.
- Societas omnium bonorum** quando censetur contracta inter aliquos. 245. pag. 1. vbi traditur regula ad hoc cognoscendum p. 1. & seq.
- Societas secunda**, id est generalis societatis omnis quaestus quando censetur contracta. 245. p. 1. & 2.
- Societas certa** rei quae nam sit. 245. p. 2. & seq.
- Societas inter fratres cognatos, & familiares simul commorantes** quando intelligatur communita esse ita vt omnia lucra sint communicanda, quae res est quotidiana. 246. p. 1. & 2.
- Societatis contractum** quando sortitur principium aut finem. 246. p. 2.
- Societatis iure debitum contractum** ab vno fratre, an sit soluendum de communi. 247. p. 1.
- Societatis iure** an vnus ex fratribus, qui cum pecunia haereditaria mercantiam exercet, lucrum inde partum cum alijs fratribus communicare teneatur. 247. p. 1.
- Societas** an praesumitur esse contracta, vbi non liquet quo nomine cum pecunia haereditaria fecerit lucrum an communi an proprio. 247. p. 1. & 2.
- Societatis iure** an sit communicandum emptum ex pecunia communi, vel redacta ex rebus communibus. 247. p. 2. & quid fiet quando dubitatur an res emptae ex pecunia communi, emptae fuerit nomine proprio, aut communi ibi, p. 2. & seq.
- Societatis aequalitas** quomodo seruetur, quando nihil lucrari resultat ex negotiatione, & fors pecuniaria ponenti eam redditur, & alter perdit operas. 248. p. 2.
- Societatis pecunia** ex posita negationi sic fructifera sit, & vsus eius sic fructiferus euadit. 248. p. 1.
- Societatis aequalitas** seruetur in hoc, quod sicut pecunia si perit ponenti eam perit, ita opera si nihil resulter lucrari ponenti socio perit. 248. p. 2.
- Societas** an contracta censetur si maior ex duobus fratribus nomine communi administrat bona minoris fratris. 249. p. 2. & seq.
- Societate contracta simpliciter**, id est, ex omnibus quaestibus inter fratres indiuisam habentes haereditatem an tunc lucrum proueniens ex officijs publicis, aut ex meritis personarum sit communicandum inter ipsos. 249. p. 2.
- Societatis iure** an sit communicandum illud quod frater post mortem patris posuit de suis laboribus in domo communi pro victu suo, & aliorum fratrum. 250. p. 2.
- Societas** an praesumatur contracta cum alter fratrum contulit lucra sua pro communi patrimonio reparando. 251. p. 1.

Societas.

251. p. 1. & qualiter fratres sic operas vel lucra pro hoc conferentes. 251. p. 1.
Societate omnium bonorum inter fratres contracta an possit frater inde de communi dotare filias suas. 251. p. 2.
Societatis contractus iure hereditatis contingens solum legitimum filium an possit transfere ad filium spurium, scitu digna questio. 251. p. 2.
Societas videtur contracta inter eos fratres, qui omnia lucra respondent in communi, & tunc lucrum uxoris alterius fratris an sit communicandum. 252. p. 1. & quid in regno Castella circa hoc p. 2.
Societas videtur contracta inter filios Petri migrantis a seculo cum post mortem patris sine diuisione laborauerunt in communi, & quomodo diuidentur sint bona hęc. 252. p. 2.
Societas dum est contracta inter fratres, quomodo diuidendi sunt fructus ex possessionibus quas tenent ad Coloniam. 253. p. 1.
Societatis genus est duplex: primum vbi socij ponunt singuli suum capitale pecuniatum, secundum vbi alter pecuniam ponit, alter industriam & operas. 253. p. 2.
Societatis contractus an sit vbi vnus ponit pecuniam alter vero industriam, & operas adhibet. 254. p. 1. & 2. vbi positus arg. causa illucidanda questio nis respondetur affirmatiue contra Garciam. 254. p. 1. & seq.
Societatis contractus vbi quis ponit capitale, & alius ponit operas quomodo seruat æqualitatem, & quomodo iustitia formalis seruatur in eo. 255. pag. 1. & 2.
Societatis contractus vbi quis ponit operas, & alter capitale quomodo differt à contractu locationis. 255. p. 1. & seq.
Societatis contractus proprius est dicendus contractus ille vbi dominus suum gregem locat pascendum pastori pro parte fortium si obuenerit. 255. pag. 2.
Societatis conditiones tres, scilicet, quod sit licita, & quod capitale substat periculo, & quod æqualitas seruetur in omnibus. 256. p. 1. & 2.
Societatem ineuntes cum personis indigentibus multo magis tenentur seruare æqualitatem debitorum lucrum iuxta expositos ab eis labores reddendo. 256. p. 1. & 2. vbi mercator merito inuehitur contra quosdam Hispanenses mercatores. p. 2.
Societatis lucrum, etsi debetur capitali exposito negotiationis periculo, sed magis debetur industria. 256. p. 2.
Socius ponens operas si in aliquo grauatur à ponente, capitale recompensandus est per maiorem correspondentiam lucri sibi faciendam. 257. p. 1. vbi referuntur damna quæ inferuntur socijs India rum. p. 1.
Socius si ratione societatis perpeffus est damnum, scilicet à latronibus, vel à piratis in propria persona an tale damnum de communi sit sibi referendum. 257. p. 2.
Societati exposita pecunia, an ea tota reputanda sit pro principali sorte vbi. 2. positus arg. concluditur affirmatiue contra Sorum. 258. p. 1. & seq. vbi ponitur exemplum conclusionis.
Societatis contractus quoad diuisionem lucri deseruit illa regula dilucida Caietani quam commendat Metima. 259. p. 1. & 2. vbi probatur ista regula, & soluuntur arg. Socij in contra;

Socij industria, laboriosa, periculosa, & diuturna cura quia defert merces vendendas ad Indos non solum æquare, sed & excedere potest valorem summe aureorum expositæ negotiationi. 259. p. vbi soluuntur arg. p. 2.
Societati exposita pecunia consideranda est non, vt cum periculo suo tantum valet, sed etiam vt sic fructifera est. 260. p. 1. vel. 2.
Socio ponenti pecuniam an sua solum pecunia debeat perire, an vero ponens operas alicuius partis eius sit iacturam passurus. 260. p. 1. vel. 2.
Socius ponens pecunias an aliquando possit pacto obligareponentem operas vt partem iacturæ pecuniarum harum subeat si perierint. 261. pag. 1. & seq.
Societas dum non apparet quomodo sit contracta tunc intelligitur contracta esse secundum consuetudinem regionis. 261. p. 1. & 2.
Societatis æqualitas an conseruetur si collator pecunie ex lucro minus accipit quam par sit. 261. p. 2.
Societatis æqualitas an requirat quod non resultante lucro ex ea, ne operæ eas ponenti pereant, quod capitale remanens saluum diuidatur. 261. p. 2. & seq. vbi opinio Comrad exploditur. 262. p. 1.
Socius vterque quando pecuniæ positæ in societate iacturam subit, & in dubio an pecunia posita in societate fuerit communicata consuetudo quæ in ualuit id dubij interpretatur. 262. p. 1. & 2.
Societatis lucrum quomodo partiendum interponentem operas, & ponentem capitale. 262. p. 2. vbi satisfit obiectioni.

De saluo capitali.

Societatem inire an liceat saluo capitali ibi exposito, & inde lucrum reportare. 263. p. 1. & 2. vbi positus. 4. arg. respondetur negatiue ad quest.
Societatem ineundo cum mercatore, an liceat illi dare bona dotalia vbi eis saluus negotiando lucrum inde partu mercator reddat, vbi variant doctores. 263. p. 2. & seq. vbi notatur glossa Nauarri non esse ram, consona textui. 264. p. 1. vbi traditur intelligentia Papæ. p. 1.
Socius licet ponat maiorem summam non ex tota illa, sed tantum ex ea parte cuius subit periculum potest reportare lucrum. 264. p. 2.
Socius ponens pecuniam ex eo solo periculo, cui se exponit, scilicet quod si socius fugiat cum ea, perdet eam, non potest reportare lucrum. 264. p. 2.
Socius an possit pacisci quod nihil ipse sentiat de damno, sed de lucro. 264. vbi declaratur. §. de illa instit. pro socio.
Socius ponens capitale an ratione contractus affectationis iniri cum alio socio, saluo capitali possit inde reportare licite lucrum. 265. pagin. 1. & 2. & 266. vbi variant doctores, & Thomistæ ideo examinatur per arg. quest. 267. p. 1. & 2.
Societatis contractus vbi saluo capitali prærenditur lucrum forma exponitur cum contractibus ibi implicitè vel explicitè celebratis. 267. p. 1.
Societatis contractus cum affectationis capitalis contractu inito cum socio etiam ad instantiam partis factus an sit vitandus. 267. p. 1. & 2. vbi notatur mala apparenatia si statim fiat cum tali affectatione.
Societatis contractus saluo capitali cum aliquali moderato lucro si adiungatur alijs duo contractus p. 2.

Societas.

prædicti probatur ex se esse licitus tribus rationibus, 268. p. 1. & seq.

Societatis contractus saluo capitali cum adiuncta afecuratione facta capitalis pro pretio, & venditione lucri incerti pro multo minori certo admittitur ab doctore cum triplici limitatione, 267. p. 2. & seq.

Societatis contractus saluo capitali cum lucro etiam comitatus cum alijs duobus prædictis contractibus (quia limitationes prædictæ, 3. adhibita à doctoribus non curantur) est res intolerabilis pleaque periculosa, 269. p. 1.

Societatis contractus Italiae ubi pro certa pecunia stabulario data postea redhibenda dans accipit sustentationem, an sit licitus, 269. p. 1.

Socius assurens sortem, seu capitale alterius socii non per hoc adquirit dominium illius capitalis quod probatur tribus rationibus contra Victoriã, & alios, 269. p. 2.

Socius assurens capitale alterius non potest disporre de eo pro libito quasi dominus eius factus sit sed tenetur cū eo negotiari, 269. p. 1. & 2. ubi respondetur ad arg.

Socius in societate damna extrinseca sine culpa socii contingentiã teneat subire, sed non illa quæ ex culpa socii contingunt, 270. p. 1. contra Albornocium ubi contra ipsum decernitur lucrum posse assurenti reduciendo illud ad certam quantitatem p. 1. & 2.

Societatis Romæ celebrata casus exponitur, & an licitus sit examinatur, 270. p. 2. & seq. & 271. pag. 1. & 2.

Societatis contractus initus cum pacto ut pecunia exposita lucriferis sit apud alios mercatores lucrum contingerit, an liceat, 271. p. 2.

Socius qui confert pecuniam in societate cum suo periculo an de ea aliquod certum & securum possit expetere lucrum, 271. p. 2. & seq.

Socius an possit Perusij vel in noua Hispania conferre 100. cum pacto ut recipiat in Hispania, 50. si perierint in mari, & si non perierint recipiat, 120. n. 272. p. 1.

Societas hæc an usuraria sit ubi qui accipit merces trahendas per mare pro earum assurectione aliquid plus accipit quam mereatur pro transuentione earum, 271. p. 1. & 2.

Societas quomodo sit diuidenda ubi nihil conuenitum est expressè, vel tacite, neque vlla inoleuit circa hoc consuetudo, 272. p. 2. & seq.

Socio contrahenti pro societate debitum aliquod an ei hoc debitum inde sit soluendū, 271. p. 1. ubi notantur damna quæ socius alteri socio Indiano inferre solet, p. 1.

Societatis euentus triplex contingere potest, ut inde partitionis in ea faciendæ sumatur documentum, 273. p. 2. & vir prudens quomodo arbitrabitur in hac parte ibi, p. 2.

Societatis casus exponitur in quo (ut refert Mercatus) in gradibus Hispanensibus dubitabatur à mercatoribus qualiter iactura inter socios erat partienda, 274. p. 1.

Societatis contractus quando & quot modis finiatur, 274. pag. 1. & seq. ubi si quis ponit operas, & alius mille aureos vt que ad quinquennium negotietur si pereant an finita sit societas, p. 2.

Socius negotiationi insistens quomodo expensas uel etus deducere debeat ex cumulo societatis, 274.

pag. 2. & seq. ubi dicitur quod si socius in societate socius an possit pacifici de saluo capitali non eo animo vt sibi nihil talis sit sed vt alter socius in non admittendo illud magis sit sollicitus, 275. p. 1. & 2.

Societatis contractus hic an sit licitus, scilicet contra ferre nautis potègè nauigaturis ad piscandum incertam summam pecunie pro comactu cum certis conditionibus expressis, 275. p. 2.

De societate circa animalia.

Societatis contractus circa animalia multipliciter fit & quinquies iter animalia dari solent in societate, 276.

Societatis contractus an possit iniri dando animal per modum locationis, 276. p. 1. & an damnum, & lucrum rei locatæ possit fieri commune p. 1. & 2. & qualis sit contractus dum dantur animalia mascula ad fecundandas feminas, p. 2.

Societatis contractus an sit vel locationis tradere animalia monasterio vel alteri sub annua pensione pro tempore, ut sic vt post sint monasterij, vel illius qui pensionem soluit, 276. p. 2. & seq.

Societatis contractus an sit dare animalia alteri æstimata: sed nō certa, ita quod eorū precij danti non esset semper certum aut saluum, 277. p. 1. ubi agitur de dantibus animalia æstimata per modum uenditionis ad creditum, p. 1.

Societatis contractus an dici possit contractus ille ubi dantur animalia 4. modo, id est, per contractum inonomiatum, scilicet, do, vt facias, 277. p. 2.

Societatis contractum circa animalia triplex solet comitari pactum, 278. pag. 1. & pacta de foetu, & pensione animalium, & circa tempus quomodo debent iniri, 278. p. 1. & 2.

Societatem animalium an sit liceat inire ut lucrum fiat commune, & ea accipiens nihil sibi capiat ex lucro antequam precium eorum domino remittatur, 278. p. 2. ubi respondetur per. 7. conclusiones ad varias societates animalium. 279. pag. 1. & 2.

Societatis contractus durabit quinquennio ubi pactum factum, vel consuetudo contrarium non dicatur, 279. p. 2.

Societatis varios contractus circa animalia minuta continentes statuuntur conclusiones. 4. 280. p. 1. & 2. ubi de contractibus noua Hispaniæ differitur. 280. p. 1.

Societatis contractus an sit, & an sit usurarius contractus ille ubi quis in autumno emit mille oues reuendendas obligando venditores vt eas interim custodiant tutas & interim focturas percipiat, 281. p. 1. vel 2.

Societatis contractus an sit, & usurarius emere à rustico boues quibus caret obligando cum ad rutos eos seruandū, & ad reddendū aliquid pro usu illorum, 281. p. 2.

Societatis tres contractus ineundo an liceat exponere negotiationi centum aureos relictos promissis dicendis quotannis ne pereant, 281. p. 2. ubi adijtur nota.

Societatis contractibus regula deseruiens proponitur, 281. p. 2. & seq. ubi societatis regula secunda generalis adijcitur, 282. p. 1.

Societatem ineuntes ubi animalia traduntur modo incognito iuxta assueta contraxisse iudicandi sunt.

Societas. Taxa. Venditio.

De contractu sortium.

Sortis contractus hoc exposcit, vt illud ineuntes æquali sorti lucrandi, atque perdendi se submittant, 394. p. 1. & 2.

Sortis contractus quinque includit, ex quibus ius sit alicui inde lucrum capessendi, 394. p. 2.

Sortium officialibus ad quorum, nam expensas mercisui ministerij est soluenda, 394. p. 2.

Sortium contractui parans exponere suum iocale an possit spondere, vt qui plures schedulas intra signatos dies misserit signatum iocale lucretur, 395. p. 1.

De taxa.

T.

Taxam regni pro stipendiandis procuratoribus mittendis ad curiam liceat excedere causa mittendi procuratorem indutrium, sed vilitudinarium, & pluribus expensis indigentem, 66. pag. 2. & seq.

Taxatum salarium cum sit correctoribus ciuitatum, an vltra illud possint accipere assessorias, 67. p. 1. vbi responderetur argumentis, & obiectionibus de sumptis ex legibus.

Taxatio arbitris commissa, an sit seruanda, 69. pag. 1. & 2.

Taxationes bonorum dotalium quæ viliori precio quam par est, sunt in detrimentum creditorum mariti sæpius vergunt, 69. p. 2. & seq.

Taxare quomodo oporteat precium mercium de presenti cum in magna copia ad nouam Hispaniã vehuntur in classi, 70. p. 1. vbi responderetur per, 4. cõclusiones.

Taxam tritici, & granorum, & aliorum concernentes leges dubitationesque, & de precio legali, vide verbo emptio, & verbo venditio.

Thesaurorum inuentorum, an sit facienda restitutio, & quando, & quomodo, 187. p. 1.

De contractu venditionis.

V.

Venditio quid sit, vbi traditur eius diffinitio, & explicantur eius particularæ, 3. p. 1.

Vendi an possit res non extans in toto, vel in parte, 3. p. 2. & seq. vel an possit vendi res viciata in toto, vel in parte ibidem.

Vendi an possint licite officia publica, 15. pag. 2. & sequent.

Venditio rei alienæ, an valida sit censenda, & in quibus casibus eius venditio possit sortiri effectum 4. p. 2.

Vendendi officia publica quæ vendi solent qui nã sint qui licentiam tacitam habent a rege, 16. p. 2.

Vendere hæc officia publica, scilicet tabellionatus, an Magnatibus, Marchionibus, Ducibus, Comitibus ex iure naturali liceat, 17. p. 1.

Vendere an possint suffragia quæ circa electionem scribarum rectores, seu magistratus ciuitatum habent, 17. p. 2.

Vendere an liceat officia iurisdictionis, 17. p. 2.

Venditionis materia an possit esse res indeterminata, & incerta, 19. p. 1.

Vendita rei periculum ad quem spectet, ex quo res vendita est ad emptorem, vel ad venditorem, 19. p. 1. & 2.

Vendi an possit res incerta, 19. p. 2. & seq.

Venditor rei, an ante precij solutionem fructus eius sibi præcapere possit, 20. p. 1. & 2. & quid si in hoc casu vendat conditionaliter, vel absolute ibidem.

Venditor qui iam receperit precium, & non tradiderit rem, an eam cum fructibus à se perceptis restituere teneatur, 21. p. 2.

Venditor post solutionem precij, an quia ex pacto rei venditæ subit periculum, possit fructus rei venditæ facere suos, 21. p. 2. & seq.

Venditæ rei periculum quoad meliorem & deteriorationem, & fructus ad quem attineat, 22. pag. 2.

Vendibiles quæ nam res sint, & quæ nam ex sua natura venales esse non possunt, 22. p. 2. & seq.

Vendi an possint bona causa maleficij publicata ante condemnationis sententiam à domino vel à ministris iustitiæ, 22. p. 2. & seq.

Vendere an possint malefactores bona sua, quæ nõ sunt ob delictum ipso iure confiscata, sed veniunt publicanda, 23. p. 1. & seq.

Vendere an possit malefactor bona sua quando ipso iure ob delictum sunt confiscata, 23. p. 2.

Vendita si sit res vni semel, si alteri postea vendatur cui eorum sit adiudicanda, 24. p. 1. & seq.

Vendi an possint res spirituales, & sacræ, 24. pag. 1. & seq.

Vendi an possint res quorum vfus solet esse ad malum vt alex, pigmenta luci, 25. p. 1.

Vendere an quis possit aleas ad illicitos vfus, 25. pag. 1.

Vendere an liceat fucos meretricibus, 25. p. 2.

Vendere an licite possint capones, iestacula & exnas in die ieiunij, 26. p. 1. & seq.

Vendere an licite possit capuo viarum quos foit inde fore inebriandos, aut de hoc dubitatur, 26. p. 1. & seq.

Vendere an licite possint armifices arma ei quicum eis est offensurus, 26. p. 2. & quid si credit venditor se arma vendere ad bellum iniustum, pag. 2. & seq.

Vendi an possint toxica, & aconita, 27. p. 2.

Vendialis precio an possit esse copula mulieris, 27. p. 2. & seq.

Vendere an possit maritus condonationem vitæ quam fecit ad altero cum sua vxore comprehenso, quem occidere de facto poterat impune, 28. pag. 1.

Venditiones rerum quas concedunt, aut prohibent aut circa eas modum determinant leges Hispaniæ ad longum recensentur, 28. pagin. 1. & 2. & 31. pag. 2.

Vendi an possint merces in fidelibus Turcis, & Sarraenis, 31. p. 2.

Vendere seruum suum suscipientem baptismum, an compellendus sit eius dominus qui est iudæus, vel Paganus, 31. p. 2.

Vendere aut emere liceat clericis negotiationis gratia, 2. p. 1.

Vendens aut emens negotiationis gratia si sit clericus, an in conscientia vectigalia soluere teneatur, 32. p. 1. & seq.

Vendi.

Venditio.

- Venditionis quidam casus in noua Hispania inter Indos, & Hispanos contingens proponitur, & explicatur, 34. p. 1. & 2.
- Vendens coniunctim per fanecas, an potuit pluris vendere quam constabat faneca maicij in mercato Indorum minutim empta, vt accidit in noua Hispania, 34. p. 2. & ibi de fraude in tributo maicij commissa contra Indos, 35. p. 1.
- Vendere aut emere negationis gratia an liceat in loco sacro, vel in tempore festiua, 35. p. 1. & 2.
- Venditio rerum quatenus pro communi vtilitate fuit introducta, exigit vt ad aequatio precij ad valore rei fiat, 36. p. 1. & hoc obtinet locum praesertim in contractibus qui causa negotiationis fiunt ibidem.
- Venderem plusquam valeat secundum se, licet quidem: si tamen vendenti magis valebat admonito tamen emptore, 36. p. 2. vbi modificatur assertu Garciae, p. 2. & seq.
- Vendere, an liceat alicui suum equum pluris quam valeat, scilicet, quia est sibi minus gratus, 37. p. 2.
- Vendere an quis pluris possit merces, quia emptori magnam vtilitatem afferunt, 38. p. 1. & 2. vbi soluitur arg. Conradi posita contra D. Thom. vbi intelligitur conclusio D. Thomae explicatur, 38. p. 2. & seq.
- Vendens rem cum pacto de retrovendendo, ratione huius pacti quantum teneatur de precio extenuare minoris vendendo, 41. p. 2.
- Vendere rem vltra medietatem iusti precij quid sit, & quid sit eam emere circa eiusdem precij medietatem, 41. p. 2. & seq. vbi continetur huius rei exceptio, & responderetur ad obiectiones positas contra D. Thom. 42. p. 1. & 2.
- Venditio quomodo dicatur inuoluntaria sic quod non transferat dominium, 42. p. 2.
- Venditio iniusta raro admittit bonam fidem quae inuenitur in praescriptione, 42. p. 2.

De venditione quoad valorem & taxam.

- Venditioni expositae merces quinque aut sex de causis solent obtinere maiorem, aut minorem valorem, 43. p. 1. & 2. vbi traduntur causae propter quas vna res in valore excedit aliam, p. 2.
- Venale mercium precium adauget, vel minuit abundantia, vel penuria mercium vel emptorum, vel modus vendendi, 43. p. 1. vel 2.
- Venditio rei valorem, quomodo minuat necessitas, & quomodo non, 44. p. 1.
- Venditio rei valor, vnde sumendus est, 44. p. 1. & 2.
- Venditor si roget cum mercibus, an ideo emptor multo minoris eas emere possit quam alias valet, 44. p. 2.
- Venale mercium quomodo in particulari taxandum sit precium, 45. p. 1. & 2.
- Vendibilium rerum pretium taxari, an expediat per rem publicam, 45. p. 1. & seq.
- Venales merces, an per ipsos mercatores sint taxanda quoad valorem, vel a quibus, & quomodo, 45. pag. 2.
- Vendenda rei duplex est precium, scilicet legale, & naturale, & quomodo differant, 46. p. 1. vbi traduntur exempla triplicis precij, naturalis, & arbitrarij scilicet pij, medij, & rigurosi, vbi soluitur arg. allata in contra, p. 2.

- Venale rerum taxa dum sit, in cuius gratiam fiat, 47. p. 1.
- Venditor an in tempore quo frumenta in communi foro minoris veniunt maiori precio, id est, precio taxae ea diuendere possit, 47. p. 1. & seq. vbi Mercatus in hoc casu se retrahat, p. 2.
- Venale rerum taxa, an oporteat sit diuturna, an vero pro tempore sit varianda, 48. p. 1.
- Venale rerum taxa dum videtur iniusta, an ante supplicationem factam regi, vel post, possit violari, 48. p. 2.
- Vendendo merces, pura vinum, aut oleum, an aliquando liceat curtare, seu minuere metretas, sine mensuras, 48. p. 2. & seq. & de opinione. 3. quae auctori magis placet.
- Venditores mercium an quando taxa senatorum suis mercibus aliunde exportatis non prebet lucrum teneantur eam taxam seruare, 48. p. 2.
- Vendere an possint mercatores merces suas vltra precium commune currens, quando sic communi precio vendendo nihil lucrantur, 49. p. 1.
- Vendi an possint vitiatas merces precio taxae, 49. p. 1.
- Venditor mercium quarum in diuersis locis diuersa est taxa, an taxam loci, vbi veniunt, aut eam, vbi traduntur teneatur, seruare, 49. p. 1. vel 2. vel taxa currentem tempore venditionis, vel solutionis ibidem & contractus Valentiae ibi reprobatur.
- Vendibiles res praetaxantes de nouo quot, & quales circumstantias considerare debeant, 50. p. 1.
- Venditoribus mercium precium taxae, aut communitate currens, an liceat transgredi, 50. p. 1. & seq.

De venditione quoad taxam.

- Venditores alimentorum tritici, olei, aut vini si excedant praescriptam legem taxam, an teneantur aliquid restituere, & de tribus opinionibus circa hoc & de 3. modis permissiuis, 50. p. 2.
- Vendi, an possit triticum non obsequere taxa vltra taxam, dum consilium regale verbo, vel scripto nunciat vt vectores tritici precio maiori diuendere possint, 51. p. 2.
- Venditores transgredientes taxam tritici, an ex dissimulatione communi iustitiae videntis, & non punientis a restitutione, & culpa excusentur, 51. p. 2. & quid si quosdam transgressores puniant, alios vero impunitos relinquant, 52. p. 1.
- Venditores annonae vltra taxam, an primus modus permissionis excuset, 52. p. 2. & an secundus permissionis modus vendendi vltra taxam licentiam prebeat, ibidem, p. 2.
- Venditores annonae vltra taxam, an quoruscumque ministrorum iustitiae dissimulatione excusentur a taxa violatione, pulchra questio, 53. p. 1. vbi traditur corollarium pro multis casibus.
- Venditores tritici vltra taxam an tertius permissio nis modus excuset, 53. p. 1.
- Venale granorum taxam continens pragmatica proponitur, & circa panem coctum etiam forensis, 53. p. 1. vel 2. vbi agitur an ob interesse proprium impediens ne aliunde annona asportetur teneantur ad restitutionem, 54. p. 1.
- Vendendi carius quam taxa dicta, si senatores populi causam praebent, quia taxam occultant, an teneantur communitati illatam inde reparare, 54. pag. 1.

Vendi.

Venditio.

- Venditores panis cocti si non sint ipsi pistores ex officio à republica constituti an peccent sic vendendo, & restituere aliquid teneantur, 54. p. 1.**
- Venditores annonæ, an si sint clerici subijciantur taxæ, 54. p. 2. & an clerici possint in populo suo frumentum maiori precio, scilicet, pro tritico de foris importato taxato diuendere ibidem, p. 2.**
- Vendendi ultra taxam consuetudo quando arguat vel pragmaticam taxam non fuisse receptam, vel per usum contrarium fuisse derogatam, 56. p. 2.**
- Vendi an possint duplones aurei, & numismata aurea pluris quam sic eorum legale precium per legem taxatum, 60. p. 1. & ibi corollarium Garciae vt incertum abijcitur, p. 2.**
- Vendendo coronas aureas, & duplones pro argenteis precium communiter currens sicut in venditione aliarum rerum est obseruandum, 60. p. 2. vbi modificatur Mercati sententia, p. 2.**

De venditione quoad deceptionem.

- Vendere an liceat triticum antea repurgatum, & postea glebulis mixtum precio taxæ, vel precio communiter currenti vbi diffinitur contra Metinam, 61. p. 1. & 2.**
- Vendere an liceat ministris iustitiæ sua ministeria vltra stipendia sibi taxata per eis accipiendo, 61. p. 2. & seq. vbi Mercatus partim admittitur, & partim rejicitur.**
- Vendentes hordeum in diuersorijs, an taxam hordei aut precium eius commune communiter currere excedere possint, 62. p. 1. & 2.**
- Venditionis contractum in fraudem taxæ iniistæ, an censendus sit qui reipublicæ sui oppidi mutuauit quingentos aureos in sumendos in triticum diuendendum in pane cocto ad expensas & lucrum ipsius mutuantis, 62. p. 2. & seq.**
- Vendendum panem, & vinum patriæ, an carius possint taxare senatores populi, quam venderetur à forensibus, 63. p. 1. & 2.**
- Venditionis contractum in eundo cum in fidelibus an liceat eos decipere in numero, ponder, & mensuræ, 64. p. 1. & seq.**
- Vendere an licite possint auxifices ad auri pondus & valorem ligam alterius metalli, quam ad compactiones immiscent, 63. p. 2. & seq.**
- Vendere an liceat macellario carnes morticinæ, vel arietum in castratorum pro sanis, & castratis, 64. p. 1. & seq.**
- Vendere an teneatur vassalli suis dominis, gallinas, capreolos, certo precio taxæ minori quam pareat, 65. p. 1. & 2.**
- Vendi an possit copia cocci (vt in noua Hispania fit) illo precio quod non inuenitur de præsentibus, 71. p. 1. & 2. vbi agitur de mercibus non inuenientibus precium de præsentibus.**
- Vendi an possint carius mercès, quæ vilioris emptæ sunt, & immutata non sunt, 72. p. 2. & sequenti, vbi responderetur per 2. conclusiones.**
- Venditæ rei mutatio quadruplex, scilicet, quoad substantiam, qualitatem, & quantitatem, & tempus,**

37. p. 1.

- Vendere an quis possit sine fraude pragmatica, proprium tritici ex suis messibus collectum, & aliud emere pro sustentatione sua domus, 74. p. 1.**
- Vendere an possit puella causa negotiationis, quod emit triticum pecunia sua dotali citra violationem pragmaticæ de non emendo ad reuendendum, 73. p. 2. & seq.**

De venditione ratione lucri cessantis considerata.

- Vendentes vel ementes an ratione lucri cessantis, vel damni emergentis possint alias de precio iusto augere, vel minuere, 74. p. 1. & 2.**
- Vendens ad creditum suas mercès, an augere possit precium propter periculum illud recuperandi, 87. p. 1. & 2.**
- Vendens ad creditum, an propter expensas faciendas in recuperando debitum dum verisimiliter timentur, possit augere precium, vbi autor non omnino assentitur Soto, 87. p. 2. & seq.**
- Venabilibus mercibus, scilicet carniis, & vini gabelæ sissa nuncupatæ, an possint imponi eorum augendo precium, & an ad has sissas teneantur clerici, 88. p. 1. & 2.**
- Vendere, aut locare suas operas an possint aduocati pro libito suo exigendo pro eis precium, & an sic possint facere medici, vbi responderetur per 3. dicta, 88. p. 2. & seq.**
- Vendere an liceat iudicibus curam, & laborem sigillum sigillandi, 91. p. 1.**
- Vendere an possint grossiores mercatores inferioribus reuenditoribus mercès quas suo nomine, & sumptibus emerunt inferiores vnum ex 10. reportando pro lucro, 91. p. 1. & 2.**

De venditione sub hastatione.

- Vendentes sub hastatione res nomine pupillorum suorum si ibi excessum sit in precio quomodo restituere teneantur, 94. p. 2. & seq. vbi triplex consilium traditur respectu tutorum.**
- Venditum, vel ementium sub hastatione mercès fraudes enarrantur, 95. p. 1. & 2.**
- Venditores, vel emptores qui sub hastatione vendendo, vel emendo fraudes prædictas committunt, quomodo teneantur, & debeant restituere, 96. p. 1. vbi duæ sententiæ traduntur vna Mercali, altera Nauarri.**
- Venditionis exempla varia, 96. vbi proponuntur circa venditionis precia documenta victoriae, p. 2. & sequent.**
- Vendendo ad creditum, an liceat vltra precium aliquid plus exigere ratione pœnæ, si non fiat solutio in termino, 97. p. 2. vbi agitur de triplici specie pœnæ.**
- Venditor ad creditum contractui apponens pœnam quando**

Venditio

quando præsumitur causa palliandi vsuras eam ap-
posuisse, 98. p. 1. & ibi de indicijis particularibus ad
hoc iudicandum.

Venditio cum pacto de retrouendendo, an minuat
precium rei quæ sic venditur, 103. p. 1. & quomodo
contractus hic dupliciter solet iniri ibi, p. 1. & seq.

Venditionis contractus quando verè fiat cum pa-
cto de retrouendendo, & fictibus non sit censen-
dus, vbi proponuntur coniecturæ ad hoc dignos-
cendum, 103. p. 2. & pactum de retrouendendo
quid sit, ibi, p. 2.

Vendens prædia non facta cum pacto, vt sibi reuendã
tur intra annum, dum peruenere iam ad messem
fraude non caret.

De barocholis.

Vendens merces precio iusto ad creditum indigenti
statim eas reuendituro precio de præsentis an pos-
sit eas ab eodem minoris redimere contrahendo
contractum qui Hispanice dicitur mohatra, iij. p.
z. & seq. vbi autor inter Mercatum & Nauarrum,
& Syllu. intercedit, 112. p. 1. & 2. vbi cautela tradi-
tur confessoribus.

Venditor mercium qui rogatur mutuare pecuniam,
an possit dicere nolo, sed emito merces meas ad
creditum quas teuendo de presenti tibi sub-
uenies, 114. p. 1.

Vendentes regi indigenti pecunijs merces pannorũ
quibus cum soluit rex militibus stipendia debita,
an excusentur à culpa & à restitutione, 114. p. 1.
& seq. vbi respondetur per. 3. conclusiones.

De precio rerum.

Vendibilitiam rerum precia, quomodo solita sint va-
riari, & quot modis varientur, 115. p. 1.

Vendendi & emendi triplex est modus, scilicet, ad nu-
meratum, & ad creditũ, vel anticipata pecunia, 115.
pag. 1.

Vendentes ad creditum, vel ementes anticipata so-
lutione in taxando precium regulare se debent re-
gulariter per emptionem, & venditionem de præ-
senti, 115. pag. 2.

Vendentes merces maritimas in magna copia non
inuenientes precium de præsentis, quomodo ea-
rum taxare debeat precium: & de precio harum
mercium, & qualiter in Hispania, & qualiter in
noua Hispania huiusmodi precium taxandum sit,
116. p. 1. & 2.

Venditibus in Hispania merces in magna copia
non est tutum regulam Victorie obseruare, dum
venduntur ad creditum, 116. p. 2. vnde infertur vnũ
corollarium, & soluuntur arg. in contra.

Vendentes ad creditum mercatores an ratione disla-
tæ solutionis possint augere precium, questio est
celebris, vbi. 9. arg. pro mercatoribus proponun-
tur & contra eos soluuntur, 117. p. 1. & z. & 18. p. 1.
& seq.

Vendens ad creditum siue sit mercator, siue non, non
ideo potest augere precium, 119. p. 1. vbi vafricies
mercatorum vendicium ad creditum subnotatur.
pag. 2.

Vendere an possit aliquis merces suas ad creditum

maiori precio quam alias de facto eas de præsen-
ti vendidisset, 119. p. 2. & seq.

Vendere non potest mercator merces suas ad credi-
tum maiori precio ratione lucri cessantis, aut dam-
ni emergentis quando non inuenit emptores de
præsentis, 120. p. 1.

Venditores, & mercatores causa lucri cessantis augen-
tes, precium dum vendunt ad creditum non excu-
santur, neque eorum excusatio admittenda est à
confessoribus, 120. p. 2.

Vendere nequeunt mercatores merces suas ad credi-
tum pluris quam valent de præsentis, sub prætex-
tu quod solum volunt se seruare indemnes, 121.
pag. 1.

Venditor rei fructiferæ ad creditum an dum sibi nõ
soluitur precium, fructus eius ratione interesse ab
emptore capere possit, 121. p. 2. & seq. vbi opinio
Couarruuiæ vt periculosa respicitur.

Vendens in perfecta venditione rem fructiferam ad
creditum interim sibi fructus capere potest, & sic
intelligitur lex curabit contra Couarruuiam, 122.
p. 1. lex curauit non intelligitur de actuali vendi-
tione.

Vendendo, & emendo, & contrahendo seruanda est
æqualitas quoad precium, & rem venditam, 122.
p. 1. & de duplici æqualitate in contractibus ibi,
p. 2.

Vendens vel emens ad creditum possessionem fru-
ctiferam quomodo seruat æqualitatem intrinse-
cam, sed non extrinsecam dum voluntarie ibi ad-
miscetur mutuum virtuale, 22. p. 1. & seq.

Vendentes ad creditum pluris quam de præsentis con-
suetudo non excusat, 123. p. 1. & sic vendentes ra-
tione lucri cessantis regulariter non excusantur.

Venditores & mercatores, qui magnatibus vendunt
ad creditum ratione metus, aut periculi recupe-
randi precium illud licite non possunt augere, 123.
p. 2. vbi tria documenta traduntur, p. 2.

Vendentes ad creditum duabus rationibus, ratione
periculi non possunt augere precium, 124. p. 1.

Vendens expectata solutione quando precio riguro-
so quod inuenitur de præsentis sic vendere possit,
124. p. 2. vbi respondetur ad replicam.

Vendere plaris ad creditum, an licet propter magnã
copiam mercatorum volentium emere ad credi-
tum, 124. p. 2. & seq. ad. 8. arg.

Venditor possessionis fructiferæ ad creditum quare
dum interim non soluitur precium non possit si-
bi exigere interesse pro fructibus quibus interim
gaudet empor, 125. p. 1. & 2.

Venditor ad creditum, an ratione periculi cui se ex-
ponit possit augere precium, 125. p. 2. vbi fortissi-
ma, 6. arg. Metine Complutensis proponuntur, &
soluuntur ibi. p. 2. & seq.

Vendens ad creditum an ratione expensarum in re-
cuperanda solutione possit augere precium,
126. p. 2. & seq. vbi intermediat autor inter Syllu.
& Nau. aliquantulum discordantes.

Vendentes ad creditum an ratione damnorum pos-
sint augere precium, 126. p. 1. vbi distinctio triplex
proponatur, p. 1. & seq.

Venditor ad creditum, siue mutuator, an possit con-
uenire cum debitore vt quia displicentias, id est,
desabrimientos Hispanicè dictas passurus est ex
culpa debitoris in recuperando debitum, sibi ali
quid

Venditio.

amplius recompensetur, 127. p. 1. vbi sub notatur Garcia.

Venditor an possit conuenire de refarciendis damnis si que in recuperando debitum contingant, 127. p. 2. vbi probatur ad longum quod ratione metus precium augeri non possit, 128. p. 1. & 2. & quomodo tollendum sit periculum & metus, ibi. p. 2.

Venditor ad creditum quia affecurat sibi solutio & debitam illius in se suscipiendo periculum non potest augere precium, 129. p. 1.

Venditor ad creditum, vel creditor alius ratione solutionis sibi debite non potest fungi officio asscuratoris, vel fideiussoris suscipiendo in se periculum, 129. p. 1.

Vendenti ad creditum non scilicet pacisci pro periculo recuperandi debitum sicut licet locanti, equum pacisci de damno illius, 129. p. 2. vbi respodetur ad replicam, alias si ratione periculi posset augeri precium lata via aperiretur vsuris, 130. p. 1.

Venditur res futura dupliciter, scilicet, prout est in potentia, vel prout futura est in existentia, 133. pag. 2.

Vendens rem futuram prout est in potentia vel prout erit in existentia qualiter taxare debeat precium, 133. p. 2.

Venditor & emptor in emptione rei futura si conueniunt vt ematur precio, quo valebit mense Augusti quomodo intelligendum sit hoc pactum cum in illo mense current varia pretia, 134. p. 1. & 2.

Vendentes, & ementes res futuras, scilicet, fetus nascituros animalium qualiter a principio possint taxare precium, 134. p. 2. & seq.

De venditione coacta.

Vendere suas res, aut alienas emere, an possit quis cogi per iustitiam, 150. p. 2. vbi diffinitur an tempore famis annonae recondita possit per iudices auferri, 151. p. 1.

Vendere aut emere merces in quibus casibus quis cogi possit, 151. p. 1. & 2.

Vendenti res suas dupliciter contingit violentiam inferri, 151. p. 2.

Vendere suas merces an compellendi sunt mercatores, vel venditores quando precium taxandum, vel taxatum vel communiter currens ex malitia aliquorum non est iustum, 151. p. 2. & seq.

Vendi debent merces dum eorum iustum precium monopolis, vel aliter impeditur precio, quo valent sit alia violenta impedimenta cessassent, 152. & vtum in hoc casu possit accipi ultra precium currens, p. 1. vel. 2.

De venditione quoad monopolia.

Vendendum, vel emendum monopolia quoad precium emptionem, vel venditionem in voluntariis faciunt, 152. p. 1. & 2. vbi agitur de 4. generibus monopoliorum, p. 2.

Vendendum, & emendum monopolia, an ius civile reprober vt illicita, 152. p. 1. & 2. & quid si emptores conueniant de non emendo nisi tanto precio, 153. p. 1.

Venditores mercium, qui eas emunt in magna co-

pta ad reuendendam, an possint in aliquibus casibus excusari, 153. p. 1.

Vendendi merces qui priuilegium obtinent a rege an ex tali priuilegio ipsi soli eas merces licite vendere possint, 154. p. 1.

Vendendi merces facultatem sibi soli concedendam an impetrare quis possit licite a rege, 154. p. 1. & 2. vbi referuntur hi quibus hac priuilegia solent concedi, p. 2.

Venditores mercium qui eas Mexici, & lima reconduunt eo animo, vt pro libito ascendant in precio non excusantur a culpa, 154. p. 2. & seq.

Vendentes suum triticum Salmantica cum sint fratres ad precium quod monopolium mercatorum Salmantica auxit, an teneantur illum excessum restituere, 155. p. 1. & seq. & an mercatores autores monopoliorum ad restitutionem tenentur, p. 2.

Venditionem piscarum recentis in locis maritimis impediens per monopolium quod vilioris illud emanat ad restitutionem tenentur, 155. p. 1. vel. 2.

De venditione respectu mercium vitiatarum.

Venditio an reddatur illicita propter defectum rei vendite, 156. pagin. 1. & 2. vbi ponuntur 4. arg. in contra.

Vendibilis rei triplex contingit esse defectus, scilicet, substantia, quantitas, & qualitas, 156. p. 2.

Venditorum fraudes recensentur simul cum fraudibus committi solitis ab emptoribus, 157. p. 1.

Venditio rei vitiosa, an mala sit quia vitiosa est, vel quia pro integro venditur precio, 157. p. 2.

Venditio rei vitiosa, an ideo sit illicita quia rei vitium eius emptionem facit in voluntariam, 157. p. 2. & seq.

Venditionis, vel emptionis contractum, an in voluntarium in eo interueniens vitiet, vel annullat, 158. p. 1. & seq. vbi de duplici deceptione actiua, scilicet, & passiuia sit mentio, p. 2.

Venditionem reddit culpabilem deceptio actiua in ea interueniens, licet nullum inferat dampnum, 158. p. 2.

Venditoris deceptio actiua, vt quia interrogatus de qualitate mercis mentitur non tenet venditionem mortalem factam, 158. p. 2.

Venditoris deceptio actiua qui mentitus est suum vinum esse sancti Martini, cum esset Caudicense non semper irritat contractum venditionis in conscientia, 159. p. 1.

Venditio que non fuit voluntaria de facto, si sit voluntaria de iure non rescinditur, 159. p. 1.

Vendere alchimicum aurum pro vero casu quo per alchimiam fieret aurum, verum secundum, D. Tho. non esset illicitum, 159. p. 2.

Vendere rem vniam pro alia non est tamen illicitum si duabus vestatur circumstantijs, vbi opinio Merinae opposita, vt probatur probatur, 159. p. 2. & seq.

Venditio vbi interuenit solum deceptio passiuia an veniat reuocanda, 160. p. 1. vbi respondetur ad 4. arg. in contra, posita, p. 1. & 2.

Venditionis contractus quando ratione deceptionis vbi interuenientis obligationem restituendi, vel reuocandi contractum inducat, 161. p. 1.

Venditio quando reuocanda, 162. p. 1.

Venditio, & emptio semel valide contracta, an reuo-

Venditio.

cari possit, 162. p. 1. & seq. vbi per tria dicta respon-
detur ad questionem.

Venditio quoad arras.

Venditionis, & emptionis confirmanda causa dupli-
citer solet arra dari, 162. p. 1. vbi circa dationem
arræ consuetudo est attendenda, p. 2.

Venditionis contractus, an ante scripturam sit vali-
dus, 162. p. 2.

De venditionis deceptione

à decipiente ignorata.

Vendens, vel emens qui ignoranter fuit causa dece-
ptionis quam passus est alius, an teneatur retracta-
re contractum, 163. p. 1. vbi distinguitur ignoran-
tia duplex, p. 1. & seq.

Vendens molendinum ignorans esse dirutum ad quid
teneatur secundum legem Partitarum, 163. pag. 2.
vbi agitur de vendente ignorantem agrum vbi erant
herbæ nocivæ, p. 2. & seq.

Venditor serui quem ignorat esse fugitivum, an vali-
dam faciat venditionem eum ignoranter sic ven-
dendo, 164. p. 1.

Venditori intra 6. menses potest restitui iumentum
vitiolum quando emptor de vitio per eum non est
certioratus, 164. p. 1.

De venditione quoad dete-

ctionem vitij.

Venditor, an vitij rei detegere teneatur, 164. p. 2. vbi
6. ponitur arg. pro parte negativa, p. 2. & seq.

Vendenda rei duplex solet esse vitium, scilicet, vel
patens, vel secretum, 165. p. 1. vbi vendenda rei vi-
tia tripliciter distinguntur, p. 1. & seq.

Venditor teneatur emptori patefacere vitia detrimen-
tosa, & periculosa, & impedientia finem ad quem
emittitur res si talia vitia sunt occulta, 165. p. 2. vbi co-
clusiones, Sylvestri ostenduntur concordare, cum
conclusionibus D. Thomæ, p. 2.

Vendens rem vitiosam cuius vitium est in propa-
tulo omnibus non illicite agit si maiori precio eam
non vendit quam valet cum suo vitio, 165. pag. 2.
& seq.

Vendens rem inutilem sibi, sed non totaliter inuti-
lem emptori, vt si vendat equum cecum ad circū-
ferendam rotam cisternæ, 166. p. 1.

Vendens rem vitiosam in duplici casu tenetur eius
vitium detegere, 166. p. 2. vbi satis fit dubio.

Vendens rem vitiosam tenetur premonere empto-
rem de duobus, 166. p. 2. & quando ista premonitio
sit facienda, p. 2. & seq.

Venditor rei vitiosa quando eius vitium detegere te-
netur, vel ante celebrationem venditionis, vel post,
167. p. 1. vbi vitia de iure, & de facto irritantia con-
tractum detegenda esse probatur, p. 1.

Venditor rei vitiosa cuius vitium non omnino inuo-
luntarium efficit venditionem, neque reuocanda
ante venditionem eius vitium detegere non tene-
tur, 167. vbi soluntur arg. in contra. p. 1. & 2.

Venditor copiam mercium aduentantem non tene-
tur manifestare, neque ideo precium iustum suum

mereum diminuire, 168. p. 1.

Venditor, an in aliquibus casibus excusetur à detege-
do defectus rei venalis, & adinuendo eius pre-
cium, 168. p. 1. vbi ponuntur 4. arg. pro illudatio-
ne questionis, p. 1. & 2. & seq.

Venditor rogatus ab emptore de aduentu proximo
mercium, an teneatur fateri quam scit veritatem
de hoc, 169. p. 1. & 2. & quid si non fuerit rogatus
ibidem, vel quid si rogatus de hoc ex consulto ta-
cuit, p. 2. & seq.

Venditor rei venalis de vitijs eius non interrogatus,
an teneatur sua sponte ea vitia patefacere, 170. p.
1. & 2. vbi soluntur argumenta in contra.

Venditionis precium abundantia mercium præsens
ignorata ab emptoribus peregrinis respectu illo-
rum precium non adauget, sed abundantia absens
ignorata precium communiter currens non mai-
nuit, 170. p. 2.

Venditor libri qui scit eum fore vetandum, an pos-
sit id celando emptori diuendere, 171. p.

Vendere, an possit quis sua vina, vel frumenta maio-
ri precio quam iuste valent curando mensuram, sine
grauamine gubernatoris, vel monopolij iusto pre-
cio diuendere impediatur, 171. p. 1. in sol. ad. 4.

Venditor interrogatus de vitio occulto rei venalis,
vel de aduentu proximo futuri mercium, an obli-
gatione iustitiae inducente restitutionem veritatis
aperire teneatur, 171. p. 2. & 172. p. 1. & seq.

Venditor teneatur sub obligatione iustitiae, & restitu-
tionis rem venalem detrimetofam, periculofam
vel inutilem etiam non interrogatus manifestare
dum idcirco venditio venit reuocanda, 172. p. 1. &
quid si vitia talia non sint, p. 1. & seq.

Venditor rogatus ab emptore de aduentu mercium
quibus casibus peccat contra iustitiam vendendo
merces sine hac manifestatione, 172. p. 2. & quid si
non sit expressè interrogatus, p. 2. & seq.

Venditor teneatur subire damnationem quando precio cur-
renti quia minus est non potest vendere merces,
quanto sibi consistere, 173. p. 1. in sol. ad. 3.

Vendens rem vitiosam pro alia que vitalem emptori, &
mentiatur iuxta duplicem opinionem Metinæ, &
Soti de pernicioso mendatio notatur, vel non no-
tatur, 173. p. 2.

Venditor defraudans in pondere numero, & mensu-
ra regulariter non liberatur vel à re compensando
damnum, vel à restitutione excessus precij super
accepti, 174. p. 1. & 2. vbi ponitur casus vbi defe-
ctus non est restituendus tibi p. 1.

De venditione quoad eui-

ctionem.

Venditor teneatur emptori de rei vendita euictione,
174. p. 1. & seq. vbi de capiuntur casus 7. in quibus de
euictione non tenetur, p. 2.

Venditor re euicta precium emptori restituere obli-
gatur, 174. p. 2.

Vendens bona fide rem quam bona fide emit à la-
trone comperto quod sit aliena ad quid teneatur,
174. p. 2. & seq. vbi dissident inter se Sotus, & Na-
uarrus.

Venalis rei duplex est valor, scilicet, ex sua natura
qualis est ordinarius, & alius accidentarius ex in-
dustria particulari emptoris proniciens, 177. p. 2.

Venditor duplici potest laborare ignorantia, una ne-
gatiua

Venditio

gatiua, & alia prouatiua, prima scilicet, & ignoret in agro quem vendit esse thesaurum, secunda si ignoret eius precium, 177. p. 2. & seq.

Venditor si sciscitatur ab emptore perito de valore rei vendendae, an emptor eum de tali valore docere teneatur. 178. p. 1. vbi respondetur ad arg.

Venditorem ignarum emptor, siue sit ab ipso inter rogatus, vel non valorem ordinarium rei edocere tenetur, non vero accidentarium. 178. p. 1.

Venditori dum exponitur ager, vel domus, non exponitur venalitati, nisi propter habitationem, vel eius culturam non propter thesaurum inibi contentum. 178. p. 2.

Venditor, dum non damnificatur non potest augere pretium commune ex eo quod emptor ex re empti accedente sua industria particulari multum inuenitur. 178. p. 2. vbi agitur de ignorantia negatiua, & prouatiua.

Venditor duplici necessitate adactus potest vendere rem, scilicet, aut necessitate coactionis, aut necessitate suppositionis. 181. p. 1. & 2.

Venditor veniens minoris res suas, ut pecunia sibi suppetat, vnde ludat emptori aliquid pretij, vel de donare non est censendus. 181. p. 2. & quid si dicat id se gratis donare. p. 2. & seq.

Vendere, an sic possit scemina sui corporis copiam ut quodcumque pretium pro hoc expetere possit, & ibi de extorsionibus, & fraudibus quibus solent uti amatrices mulieres. 182. p. 1. & 2. & seq.

Venditori etiam cognoscenti valorem rei, quam vendit non licet minus pro ea erogari ab emptore. 183. p. 2. vbi exponitur regula iuris scienti & consentienti non fit iniuria.

Venditionis contractus quomodo etiam ablata ignorantia aliquando sit inuoluntarius. 183. p. 2.

Venditor admonitus de valore res sue si tantum valere non credens eam minoris vendat, an tunc emptor tutus maneat in conscientia. 184. p. 1. & 2. vbi ponuntur. 6. arg. causa illucidandae quaestionis.

Venditoris ignorantia eatenus causat inuoluntarium

quatenus venditoris impedit liberum consensum 186. p. 1. vel 2.

Venditor certioratus ab emptore de valore suae mercis, non potest actione ex vendito in foro exteriori petere quod sibi minus solutum est pretium. 182. p. 2. & quid in conscientia. p. 2.

Venditor etiam prope ignarus valoris suae mercis non videtur in defraudationem iusti pretij consentire 197. p. 2. & an virgo videns signa fraudis, an videatur liberè in suam desolationem consentire. p. 2.

De venditione cum metu

inita.

Venditionis, vel ludi contractus, siue quilibet alius ex metu constitutus, an sit validus in conscientia. 189. q. 1. & 2. vbi statuitur regula generalis hic deserviens in foro conscientiae. p. 2. vbi inferuntur 2. corollaria Nauarri de filia, & de filio metu reuerentiali paterno vouentibus. p. 2. & seq.

Venditionis, vel ludi contractus ex importunitatibus precedentibus initus, an validus sit in conscientia, vel an sit rescindendus. 190. p. 1. vbi variantes Garcia, & Nauarri concordantur per auctore. 190. p. 1. & seq.

Venditioni, vel ludi contractui duplex importunitas solet adhiberi. 190. vbi exponitur quamnam sententia doctorum hic variantium sit conformior meti D. Thomae. 190. p. 2.

Vendendam rem accipiens nomine domini, ut proxenera, an si plus eam vendat illud plus sibi possit retinere. 197. p. 1. & seq. vbi agitur, an agens negotium alterius quod obtinuit gratis possit pro eo sibi secreto accipere recompensam. 197. p. 2.

Venditor qui vendidit bladam cadum tempore messis pro. 20. quod aestimabatur. 15. valiturum, si adueniente caritate venditum est ab emptore post pro. 25. teneatur aliquid emptori restituere. 199. p. 1. & 2.

Explicit Tabula Abecedaria, seu Index Instructori
Negotiantium.

